శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

ఏడవ సంపుటము

పునర్ముద్రణ

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ పక్షాన
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి ప్రచురణ

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి
కళాభవనము, సైఫాబాదు, హైదరాబాదు.

Reprint of 1958 edition
Copies - 5000
January 1982

Price Rs 15/-

Paper used for the Printing of the book was made available by the Govt of India at concessional rate

Published by
Andhra Pradesh Sahitya Akademi
on behalf of the Government of
Andhra Pradesh

Printed by
Chary & Co.,
9-4-9, Charles' Street,
Secunderabad.

తొలిపలుకు

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు పునర్ముద్రణ చేయవలెనని ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము నిశ్చయించి యీ బాధ్యతను ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీకి అప్పగించినది. మొత్తము ఎనిమిది సంపుటాలలో నాలుగు సంపుటాల పునర్ముద్రణ కార్యము తేది 28-1-1979 నాటికి పూర్తియైనది. మిగిలిన నాల్గు సంపుటాలను ఈనాడు ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ, ఆంధ్ర మహాజనులకు అర్పిస్తున్నది

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు మొదటి నాలుగు సంపుటాలు స్వర్గీయులైన శ్రీ రావు వేంకట కుమార మహీపతి సూర్యారావు బహద్దరుగారి అండదండలతో, సంపూర్ణ ఆర్థిక సహకారముతో, స్వర్గీయ జయంతిరామయ్య పంతులుగారి పర్యవేక్షణలో సిద్ధమై 1939 సంవత్సరములో కాకినాడ ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు పక్షాన ప్రకటితమైనవి తర్వాత 5, 6, 7 సంపుటాలు 1957 సంవత్సరములో కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల సహాయముతో ముద్రితమైనవి. ఏడవ సంపుటము అనుబంధము మాత్రము ముద్రణ కాకుండగా, 1965 వ సంవత్సరములో ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ, రూ. 5000/- ఆర్థిక సహాయము గావించి దీని ముద్రణకు తోడ్పడినది ఈ అనుబంధ సంపుటము 1974 సంవత్సరము హైదరాబాదు నగరములో, ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వేదికపైన ఆవిష్కృతమైనది. ఆ సందర్భములో అకాడమీ అధ్యక్షులు డా. బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు, శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు అన్ని సంపుటాలు మరొక పర్యాయము నిర్దుష్టంగా ప్రకటించవలసి యున్నదని భావించి ఆపని నిర్వహించవలసినదని ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమును కోరినారు అప్పటి ముఖ్యమంత్రి శ్రీ జె. వెంగళరావుగారు ఈ కోర్కెను అంగీకరించి అందుకు కావలసిన ఏర్పాట్లు చేయగలనని వాగ్దానము చేసినారు,

ముఖ్యమంత్రిగారి వాగ్దానాన్ని అనుసరించి,ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము ఈ విషయాన్ని పరిశీలించవలెనని ప్రభుత్వ పురావస్తుశాఖ డైరెక్టర్ డా. రమేశన్‌గారి అధ్యక్షతన, డా బి రామరాజు, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ తెలుగు శాఖాధ్యక్షులు, శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావు, అప్పుడు కార్యదర్శి, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ, శ్రీ ఎన్ వెంకటస్వామి, డైరెక్టర్, తెలుగు అకాడమీ, డా. పి.యస్.ఆర్. అప్పారావు, అప్పుడు ఆఫీసర్ ఆన్ స్పెషల్‌డ్యూటీ, గార్లతో కూడిన ఒక సంఘాన్ని నియమించినది. ఈ సంఘము సమావేశమై ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము పక్షాన శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు అచ్చుకావలెననీ, అచ్చుపర్యవేక్షణ ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీకి అప్పగించవలెననీ, తొలిముద్రణములోని అచ్చుతప్పులను సవరించవలెననీ, ఇందుకు కావలసిన పూర్తిడబ్బును ప్రభుత్వము యీయవలెనని సిఫారసుచేయగా, ఈ సిఫారసును ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వము అంగీకరించినది తత్ఫలితంగా ఈ సంపుటాల పునర్ముద్రణ కార్యక్రమమును ఆంధ్రప్రదేశ సాహిత్య అకాడమీ చేపట్టినది ఈ నిఘంటువులలోని అనుబంధాలను గ్రంథభాగములో చేర్చవలెననికూడ పై సంఘము నిర్ణయించినది ఈ నిర్ణయానుసారము ఆయా సంపుటాలలోని అచ్చుతప్పులను సవరించి అనుబంధభాగాన్ని గ్రంథములో చేర్చే బాధ్యత మొదటి నాలుగు సంపుటాలమట్టుకు శ్రీయుతులు ఎన్. సి. యస్. పార్థసారథి, బి వి శ్రీనివాసాచార్యులు,చీమకుర్తి శేషగిరిరావు, ఎన్ ఎస్. సుందరేశ్వరరావుగార్లకు అప్పగించనైనది మిగిలిన నాలుగు సంపుటాలు అనగా, 5, 6, 7, 8 సంపుటాలను సవరించే బాధ్యత డా. నిడదవోలు వెంకటరావుగారు, అకాడమీ కోరికపైన నిర్వహించినారు. వీరందరికి అకాడమీ పక్షాన కృతజ్ఞతలు.

ఈ సంపుటము అచ్చువేసి బారీ అండ్ కంపెనీ, సికందరాబాదు, వారికి అప్పగించి, ముద్రణ పర్యవేక్షకులుగా శ్రీ చీమకుర్తి శేషగిరిరావు, శ్రీ పి. తిరుమలరావుగార్లను నియమించనైనది వీరందరికీ అకాడమీ పక్షాన కృతజ్ఞతలు.

ఈ బాధ్యతను ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీకి అప్పగించి కావలసిన డబ్బును పూర్తిగా మంజూరు చేసి, అకాడమీకి అందజేసి సాహిత్య అకాడమీ పట్ల విశ్వాసము ప్రకటించిన ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమునకు అకాడమీ పక్షాన ధన్యవాదాలు.

ఇరివెంటి కృష్ణమూర్తి
కార్యదర్శి
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి.

హైదరాబాదు
8-1-1982

శ్రీ

సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

ఏడవ సంపుటము

వ - వ్రైరి

పండిత సాహాయ్యమున

కాకినాడ

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

వారిచేఁ బ్రకటింపఁ బడినది.

శంకర్ ప్రింటర్స్ ముద్రాక్షరశాలలో ముద్రితము

మద్రాసు.

1958

మహారాజా రావు వేంకట కుమార మహీపతి
సూర్యారావు బహద్దరు C.B.E. గారు

సంకేతములు	వివరణములు
అ	అకారాంతము – ఇక్లే – ఆ, ఇ, ఈ, చ్, జ్. మొదలగునవి తదంతములుగా గ్రహించునది.
అ. ఆ, ఈ అ	పురుషలింగ విశేషమైనపుడు అకారాంతము, స్త్రీలింగ విశేషమైనపుడు ఆకారాంతము లేక ఈకారాంతము నపుంసకలింగ విశేషమైనపుడు అకారాంతము. స్త్రీలింగములతో విశేషణములున్నప్పుడు అవి సూచింపబడనవి చివరి యచ్చులనుబట్టి యవి తత్తదంతములుగా గ్రహించునది ఉదా – (1) అంకకుండు విజ (అంకికా ఆ) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఆకారాంతమగు 'అంకికా' (2) అంతర్ధాత విజ (ఋ త్రీ ఋ) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఈకారాంతమగు 'అంతర్ధాత్రీ' (3) అంకి. విజ (న్ నీ న్) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఈకారాంతమగు 'అంకినీ' (4) అపటువు విజ (ఉ ఉ ట్వీ ఉ) ఇట ఉకారాంతమగు 'అపటువు'ను ఈకారాంతమగు 'అపట్వీ' యును స్త్రీలింగరూపములు (5) అనామము విజ (న్ న్, మ్నీ, ఆ, న్) ఇట నకారాంతమగు 'అనామ'యును ఈకారాంతమగు 'అనామ్నీ'యును ఆకారాంతమగు 'అనామా'యును స్త్రీలింగరూపములుగా నెఱుంగునది.
అ క్రి	అకర్మక క్రియ
అనౌ	అనౌప విభక్తికము
అప	అపదము (ఆగమము మొదలగునవి)
అలం	అలంకారశాస్త్రము
అవ్య	అవ్యయము.
ఆమ్రే	ఆమ్రేడితము
ఉదా	ఉదాహరణము
ఉప	ఉపపదము (చూ అసి-తెలుగు)
ఉభ	ఉభయము. (సంస్కృతమును తెలుగును)
ఏ.	ఏకవచనాంతము
ఔ.	ఔపవిభక్తికము
క	కన్నడము
కరాం.సా	కరాలిపాటి రంగయ్యగారి భాంతసారము
కు	కుయిభాష
క్రి	క్రియ
క్రి. విజ.	క్రియావిశేషణము,
క్షేత్రగ	క్షేత్రగణితము
గణిత	గణితశాస్త్రము
చూ	చూడుడు.
ఛంద.	ఛందశ్శాస్త్రము.
జ.	జన్యము
జ్యోతి.	జ్యోతిశ్శాస్త్రము
తమి.	తమిళము.
తంత్ర.	తంత్రశాస్త్రము.
తర్క.	తర్కశాస్త్రము.

సంకేతములు.	వివరణములు
తు	తులుభాష
ద్రు.	ద్రుతాంతము
ద్వి	ద్వివచనాంతము
ధర్మ	ధర్మశాస్త్రము
న	నపుంసకలింగము
నాటక.	నాటక పరిభాష
నాట్య	నాట్యశాస్త్రము
పా	పాళీభాష
పీ	పీఠిక
పుం	పుంలింగము
పుం న	పుంనపుంసకలింగము.
పుం. స్త్రీ	పుంస్త్రీలింగము
ప్ర.	ప్రత్యయము.
ప్రా	ప్రాకృతము.
బ	బహువచనాంతము
బీజగ	బీజగణితము
భా ల వ్యా.	భారతము లక్ష్మీపతి శాస్త్రిగారి ఆంధ్రభారత వ్యాఖ్య
మంత్ర	మంత్రశాస్త్రము
మ	మలయాళము
మహా.	మహారాష్ట్రము
మి	మిశ్రము—సంస్కృతపదము సంస్కృతేతర పదముతోఁగాని తెలుఁగు కృత్ప్రత్యయముతోఁగాని తెలుఁగు తద్ధిత ప్రత్యయముతోఁగాని కలిసిన పదము
మొ.	మొదలైనవి
యోగ.	యోగశాస్త్రము.
రూ	రూపాంతరము
వా	వాడుక
వి	విశేష్యము.
విశే	విశేషణము
వీరేశ పా	కందుకూరి వీరేశలింగముగారి పాఠము
వేదము పా.	వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిగారి పాఠము
వేదాంత	వేదాంతశాస్త్రము
వైద్య	వైద్యశాస్త్రము
వ్యతి	వ్యతిరేకార్థకపదము
వ్యవ	వ్యవహారము.
వ్యాక.	వ్యాకరణశాస్త్రము
శత్ర	శత్రంతము.
శ. సం,	శకసంవత్సరములు
శ్లో	శ్లోకము
స	సర్వనామము.
సం.	సంస్కృతము.

సంకేతములు.	వివరణములు
సంగీ.	సంగీతశాస్త్రము
స. క్రి.	సకర్మక క్రియ.
సా	సామెత
స్త్రీ	స్త్రీలింగము
హిం.	హిందూస్థానీ భాష
√	(మూలచిహ్నము) ఇది జనకపదములకు ముందుపయోగింపఁబడును.
=	(సామ్యచిహ్నము) ఇది రూపమునందుఁగాని యర్థమందుఁగాని సామ్యముఁగల పదముల నడుమ నుపయోగింపఁబడును.
వృ. వి	చెట్టు, లత మొదలగువాని గుర్తు.
	ఇది విభిన్నార్థమును తెలుపును
	సమానార్థమును తెలుపును

(తక్కినవి స్పష్టము)

సంఖ్య	గ్రంథసంకేతములు	గ్రంథ నామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు.
1	అచలా	అచలాత్మజా పరిణయము.	ఆ 3	వేంకటాచార్యకవి.
2	అచ్చ భా	అచ్చ తెలుఁగు భారవి	ఆ 5.	శ్రీరామకవి
3	అచ్చ. రా	అచ్చతెనుఁగు రామాయణము బాల బాలకాండము అయో. అయోధ్యాకాండము. అర అరణ్యకాండము కిష్కిం కిష్కింధాకాండము సుం సుందరకాండము యు. యుద్ధకాండము	కాం 6	కూచిమంచి తిమ్మకవి
4	అధ్యా.	అధ్యాత్మ రామాయణము (బాలకాండాదులు ఆఱును ఉత్తరకాండమును కలసి ఏడు కాండములు) ఉ ఉత్తరకాండము	కాం 8	కోటమరాజు నాగయామాత్యుఁడు.
5	అని	అనిరుద్ధచరిత్రము.	ఆ 5	కనుపర్తి అబ్బయామాత్యుడు
6	అప్ప	అప్పకవీయము (లక్షణగ్రంథము).	ఆ 5	కాకునూరి అప్పకవి
7	అ.మ. క	అష్టమహిషీకల్యాణము (ద్విపద)		తిరువేంగళనాథుఁడు
8	అహ	అహల్యాసంక్రందనము	ఆ 3	సముఖము వేంకట కృష్ణప్ప నాయుడు
9	ఆం చ	ఆంధ్ర చంద్రాలోకము		అడిదము సూరకవి
10	ఆం భా	ఆంధ్ర భాషార్ణవము. (నిఘంటువు)	కాం. 3	నుదురుపాటి వేంకనార్యుఁడు
11	ఆం శే	ఆంధ్రనామశేషము (నిఘంటువు)		అడిదము సూరకవి
12	ఆం. సం	ఆంధ్రనామ సంగ్రహము (నిఘంటువు) దేవ దేవవర్గు. మాన. మానవవర్గు స్థా స్థావరవర్గు తి తిర్యగ్వర్గు నా నానార్థవర్గు.	వర్గులు 5	పైడిపాటి లక్ష్మణకవి
13	ఆం పద.	ఆంధ్ర పదాకరము		
14	ఆము	ఆముక్తమాల్యద.	ఆ. 6	శ్రీకృష్ణదేవరాయలు
15	ఇందు	ఇందుమతీ పరిణయము	ఆ 6	కుమార ధూర్జటి
16	ఇందు రా	ఇందుమతీ పరిణయము	ఆ. 4	తెనాలి రామభద్రకవి
17	ఉ రా.	ఉత్తర రామాయణము	ఆ. 8	కంకంటి పాపరాజు
18	ఉ హరి.	ఉత్తర హరివంశము	ఆ. 5.	నాచన సోమనాథుఁడు
19	ఉ. హరిశ్చ	ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము	ఆ 4	తక్కెళ్ళపాటి లింగన

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
20	కకు.	కకుత్స్థ విజయము	ఆ. 5.	మల్లె అనంతభూపాలుఁడు
21	కలు శ	కలువాయి శతకము		డబ్బీరు వరను.
22	కవిక	కవికర్ణ రసాయనము.	ఆ 6.	సంకుసాల నృసింహకవి
23	కవిచౌ శ	కవిచౌడప్ప శతకము.		కవిచౌడప్ప.
24	కవిజ	కవిజనరంజనము.	ఆ 3	అడిదము సూరకవి
25	కవిజనా.	కవిజనాశ్రయము. (లక్షణ గ్రంథము) సంజ్ఞా సంజ్ఞాధికారము వృత్తా. వృత్తాధికారము జాతి. జాత్యధికారము దోషా. దోషాధికారము.	అధికారములు 4.	వేములవాడ భీమకవి
26	కవిరా.	కవిరాజ మనోరంజనము	ఆ. 5.	కనుపర్తి అబ్బయామాత్యుఁడు
27	కవిస	కవి సర్పగారుడము. (లక్షణ గ్రంథము).	ఆ 2	కాచన బసవన్న
28	కళా.	కళాపూర్ణోదయము.	ఆ. 8.	పింగళిసూరన్న
29	కార్తిక.	కార్తిక మాహాత్మ్యము		కుందుర్తి వేంకటాచలపతి
30	కావ్య	కావ్యాలంకార చూడామణి (లక్షణ గ్రంథము)	ఉల్లాసములు. 9	విన్నకోట పెద్దన్న.
31	కాశీ	కాశీఖండము	ఆ. 7.	శ్రీనాథుఁడు
32	కాళ.	కాళహస్తి మాహాత్మ్యము.	ఆ 3.	ధూర్జటి.
33	కాళ శ	కాళహస్తీశ్వర శతకము.		ధూర్జటి
34	కిరా.	కిరాతార్జునీయము.	ఆ 5	గోపాలుని సింగయ
35	కుచేల	కుచేలోపాఖ్యానము	ఆ 3.	గట్టు ప్రభువు.
36	కువల.	కువలయాశ్వ చరిత్రము.	ఆ 5	సవరము చినవారాయణకవి
37	కు. సం	కుమార సంభవము.	ఆ. 12.	నన్నెచోడుఁడు
38	కృ క	కృష్ణ కర్ణామృతము	ఆ. 3.	వెలగపూడి వెంగన
39	కృ. శకుం.	శకుంతలా పరిణయము	ఆ 3	కృష్ణకవి
40	కృష్ణ	కృష్ణరాయ విజయము	ఆ 4.	కుమార ధూరటి
41	కృష్ణ శ	కృష్ణ. శతకము.		నృసింహకవి
42	కృష్ణా	కృష్ణాభ్యుదయము.	ఆ 5	గోంతెటి సూరన్న
43	కేయూర	కేయూర బాహుచరిత్రము.	ఆ 4.	మంచన.
44	క్రీడా	క్రీడాభిరామము	ఆ 1	వల్లభరాయకవి
45	గంధ	గంధవహము	ఆ. 1	మంచర్ల వాసుదేవకవి
46	గాంధే	గాధేయోపాఖ్యానము.		చిత్రకవి అనంతామాత్యుఁడు.
47	గోపి.	గోపీనాథ రామాయణము		గోపీనాథ వేంకటకవి
48	ఘటికా	ఘటికాచల మాహాత్మ్యము.	ఆ. 3	తెనాలి రామకృష్ణుఁడు.
49	చంద్ర	చంద్రభాను చరిత్రము	ఆ. 5.	తరిగొప్పుల మల్లన్న.
50	చంద్ర వి	చంద్రరేఖావిలాపము	ఆ. 3.	కూచిమంచి జగ్గకవి
51	చంద్రా	చంద్రాంగద చరిత్రము.	ఆ. 6.	పైఁడిమఱ్ఱి వేంకటపతి.

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథ నామములు	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
52	చంద్రి	చంద్రికాపరిణయము.	ఆ 6	శ్రీ సురభి మాధవరాయప్రభువు.
53	చం రా	చంపూ రామాయణము	ఆ 8	ఋగ్వేదికవి వేంకటాచలపతి
54	చమ	చమత్కార మంజరి.	ఆ 3	సింహాద్రి వేంకటాచార్యుడు.
55	చిత్ర భా	చిత్రభారతము	ఆ 8.	చరికొండ ధర్మన్న
56	చి ని	చిన్నయసూరి నిఘంటువు ప్రాంతది.		పరవస్తు చిన్నయసూరి
57	చెన్న	చెన్నబసవపురాణము	ఆ 5.	అత్తనూరి పాపకవి.
58	జాహ్నవి	జాహ్నవీమాహాత్మ్యము.	ఆ 4	ఏనుగు లక్ష్మణకవి.
59	జై భా	జైమినీ భారతము (అశ్వమేధపర్వము)	ఆ 8.	పిల్లలమర్రి పినవీరభద్రుడు
60	తపతీ.	తపతీసంవరణోపాఖ్యానము.	ఆ. 5	అద్దంకి గంగాధరకవి
61	దశకు.	దశకుమారచరిత్రము	ఆ. 12	కేతన
62	ద శా.	దక్షిణ హిందూస్థానశాసనములు	సంపుటములు 7.	
63	దశా	దశావతార చరిత్రము.	ఆ. 10	ధరణిదేవుల రామయామాత్యుడు
64	దా శ	దాశరథీ శతకము		కంచెర్ల గోపన్న
65	దిలీప	దిలీప చరిత్రము	ఆ 4	కొటికలపూడి వేంకటకృష్ణకవి
66	ద్వా	(సింహాసన) ద్వాత్రింశిక	ఆ. 12	కొఱవి గోపరాజు
67	ద్వి కో భాగ	ద్విపద భాగవతము	సం. 1?.	కోనేఱు నాథుడు
68	ద్వి తి సా	ద్విపద సారంగధర చరిత్రము	ఆ 2	కూచిమంచి తిమ్మకవి
69	ద్వి నల	ద్విపద నలచరిత్రము	భా 5	చక్రపురి రాఘవాచార్యులు.
70	ద్వి పరమ	ద్విపద పరమయోగి విలాసము.	ఆ 8	తాళ్లపాక తిరువేంగళనాథుడు.
71	ద్వి భార.	ద్విపద భారతము (విరాటపర్వము—ప్రాంతప్రతి)	ఆ. 5	తిమ్మన.
72	ద్వి శ సా.	ద్విపద సారంగధర చరిత్రము.	ఆ 3	బాణాల శంభుదాసుడు
73	ద్వి భాగ.	ద్విపద భాగవతము. (దశమ స్కంధము).	స్కం. 1	మడికి సింగన్న.
74	ద్వి హరిశ్చ	ద్విపద హరిశ్చంద్ర చరిత్రము	భా 2	గౌరన
75	ధనా	ధనాభిరామము (ప్రాంతప్రతి)	ఆ 3.	సూరన
76	ధర్మ	ధర్మఖండము	ఆ 9	ఈదులపల్లి భవానీశంకరుడు
77	ఆం ధా	ఆంధ్ర ధాతుమాల.		పరవస్తు చిన్నయసూరి
78	నరస	నరస భూపాలీయము (లక్షణగ్రంథము).	ఆ. 5	మూర్తికవి.
79	నవ (నాథ)	నవనాథ చరిత్రము (ద్విపద-ప్రాంతప్రతి)	భా 5.	గౌరన.
80	నా పంచ	పంచతంత్రము	ఆ 5	నారాయణకవి
81	నార	నారసింహ పురాణము (ఉత్తరభాగము).	ఆ 5	హరిభట్టు

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
82	నిరం	నిరంకుశోపాఖ్యానము	ఆ 4	కందుకూరి రుద్రకవి
83	నిర్వ	నిర్వచనోత్తర రామాయణము	ఆ 10	తిక్కన సోమయాజి
84	నీతి	నీతి సీసపద్య శతకము		తాళ్ళపాక తిమ్మయ
85	నీలా	నీలాసుందరీపరిణయము	ఆ. 3	కూచిమంచి తిమ్మకవి
86	నృసిం	నృసింహపురాణము	ఆ 5.	ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ
87	నైష	శృంగార నైషధము	ఆ. 8	శ్రీనాథుఁడు.
88	పండితా.	పండితారాధ్య చరిత్రము (ద్విపద)		పాలకురికి సోమనాథుఁడు.
		దీక్షా దీక్షాప్రకరణము		
		పురా. పురాతన ప్రకరణము	ప్రకరణములు 5	
		వాద వాదప్రకరణము		
		మహిమ మహిమప్రకరణము		
		పర్వ పర్వత ప్రకరణము		
89	పద్మ	పద్మపురాణము (ఉత్తర ఖండము)	ఆ 10	మడికి సింగన్న
90	పరమ.	పరమయోగి విలాసము	ఆ 5	తిమ్మ నృపాలుఁడు.
91	పాంచా.	పాంచాలీ పరిణయము	ఆ 5	శాకమూరి మూర్తికవి.
92	పాండు.	పాండురంగ మహాత్మ్యము	ఆ 5.	తెనాలిరామకృష్ణుఁడు
93	పారి	పారిజాతాపహరణము	ఆ. 5	నంది తిమ్మన్న.
94	పార్వ	పార్వతీపరిణయము	ఆ 6.	కోటి శ్రీరాయరఘునాథ తొండమాన్ మహీపాలుఁడు
95	పి శకుం	శకుంతలాపరిణయము	ఆ 4	పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుఁడు.
96	పె శకుం	శకుంతలాపరిణయము	ఆ. 3.	పెద్దాడ నాగరాజు
97	ప్రబంధ	ప్రబంధరాజ వేంకటేశ్వర విజయవిలాసము	ఆ 1.	గణపవరపు వేంకటకవి
98	ప్రబోధ.	ప్రబోధ చంద్రోదయము.	ఆ 5.	నందిమల్లయ, ఘంటసింగయ
99	ప్రభా	ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము.	ఆ 5	పింగళి సూరన
100	ప్రభు (లిం)	ప్రభులింగలీల (ద్విపద).	ఆ. 5. (ఒక్కొక్క ఆశ్వాసమునకు అయిదుగతులు కలవు).	పిడుపర్తి సోమన
101	ప్ర మణి,	ప్రబంధమణిభూషణము		
102	బస. పు	బసవపురాణము (ద్విపద)	ఆ. 7	పాలకురికి సోమన
103	బహు	బహుళాశ్వ చరిత్రము	ఆ. 5	దామరల వేంగళనాయకుడు
104	బిల్హ.	బిల్హణీయము	ఆ. 8.	పండిపెద్ది కృష్ణస్వామి
105	బ్రహ్మో.	బ్రహ్మోత్తర ఖండము.	ఆ. 5.	శ్రీధరమల్లె వేంకటరామకవి

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తలనామములు
106	బ్రౌ.	బ్రౌణ్య నిఘంటువు.		బ్రౌను దొర
107	భర్తృ	భర్తృహరి సుభాషితము	శతకములు 3	ఏనుఁగు లక్ష్మణకవి.
		నీతి నీతిశతకము.		
		శృం శృంగారశతకము		
		వై వైరాగ్యశతకము.		
108	భల్లా.	భల్లాణ చరిత్రము	ఆ 5	వాలేశ్వరుఁడు
109	భాగ	భాగవతము	స్కం. 12	బమ్మెర పోతరాజు.
110	భాను	భానుమతీ పరిణయము	ఆ 4	రెంటూరి రంగరాజు.
111	భార	భారతము	పర్వములు 18	కవిత్రయము (నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱాప్రెగడ).
		ఆది ఆదిపర్వము, ఆ 8		
		సభా సభాపర్వము ఆ 9		
		అర. అరణ్యపర్వము ఆ 7.		
		విరా విరాటపర్వము. ఆ 8		
		ఉద్యో ఉద్యోగపర్వము ఆ 4		
		భీష్మ భీష్మపర్వము ఆ 5.		
		ద్రో ద్రోణపర్వము. ఆ 5.		
		కర్ణ కర్ణపర్వము. ఆ 3		
		శల్య శల్యపర్వము ఆ 2		
		సౌ. సౌప్తికపర్వము ఆ 2		
		స్త్రీ. స్త్రీపర్వము ఆ 2		
		శాం శాంతిపర్వము ఆ 6		
		అను అనుశాసనికపర్వము, ఆ 5		
		అశ్వ అశ్వమేధికపర్వము ఆ.4.		
		ఆశ్ర ఆశ్రమవాసపర్వము ఆ 9		
		మౌ మౌసలపర్వము ఆ 1.		
		మహా. మహాప్రస్థానిక పర్వము ఆ 1.		
		స్వ. స్వర్గారోహణ పర్వము ఆ 1.		
112	భా రా.	భాస్కరరామాయణము (అచ్చతెనుఁగు రామాయణము కడనున్నట్లు దీనికి కాండము లెఱుంగునది).	కాం 6.	భాస్కరుడు లోనగువారు.
113	భా. శ.	భాస్కర శతకము.		మారద వెంకయ్య.
114	భీమ	భీమేశ్వర పురాణము.	ఆ 6	శ్రీనాథుఁడు.
115	భేష.	భేషజ కల్పము.	ఆ 4	చిలకమఱ్ఱి వేంకటాచార్యుఁడు.
116	భోజరా.	భోజరాజీయము	ఆ. 7.	అనంతామాత్యుఁడు.
117	భోజసుతా.	భోజసుతాపరిణయము	ఆ 5.	కోటీశ్వర కవి
118	మనుచ	మను చరిత్రము.	ఆ. 6.	అల్లసాని పెద్దన.

సంఖ్య	గ్రంథసంకేతములు	గ్రంథ నామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు.
119	మల్ల.	మల్లభూపాలీయము (భర్తృహరి కడనున్నట్లే దీనికి శతకము తెలుపుచున్నది).	శతకములు 3	ఎలకూచి బాలసరస్వతి
120	మల్లుపు	మల్లు పురాణము. (దేవమల్ల చరిత్రము-వ్రాతప్రతి)	ఆ 4.	నుసురుపాటి వేంకనార్యుఁడు
121	మల్హణ	మల్హణ చరిత్ర	ఆ 3	ఎడపాటి ఎఱ్ఱన్న
122	మార్క	మార్కండేయ పురాణము	ఆ. 8	మారన
123	ముకుంద	ముకుంద విలాసము.	ఆ. 3	కాణాదము పెద్దన.
124	మృ వి	మృత్యుంజయ విలాసము	ఆ 3	గోఁగులపాటి కూర్మనాథుఁడు.
125	మై	మైరావణ చరిత్రము	ఆ 3	మాడయ కవి.
126	మొ రా	మొల్ల రామాయణము (అచ్చ తెనుగురామాయణముకడనున్నట్లు దీనికి కాండము తెలుపుచున్నది.)	కాం. 6	మొల్ల
127	యయా	యయాతి చరిత్రము	ఆ 5	పొన్నగంటి తెలగనార్యుఁడు.
128	రంగా	రంగారాయచరిత్రము.	ఆ 3	దిట్టకవి నారాయణకవి
129	రం. రా.	రంగనాథరామాయణము(ద్విపద) (అచ్చతెనుఁగు రామాయణము కడనున్నట్లు దీనికి కాండము తెలుపుచున్నది)	కాం 6	రంగనాథుఁడు
130	రం రా. ఉ.	రంగనాథరామాయణము ఉత్తర కాండము — (ద్విపద)	కాం. 1	కాచభూపతి, విట్ఠలరాజు.
131	రఘు.	రఘువంశము.	ఆ 10	అవుదూరి కిచ్చయ్య
132	రఘునా.	రఘునాథాభ్యుదయము. (వ్రాఁతప్రతి.)		విజయ రాఘవకవి.
				భైరవకవి
133	రత్న.	రత్నపరీక్ష		
134	రస	రసమంజరి. (లక్షణ గ్రంథము)	గుచ్ఛములు. 3	సురభాని కోదండపతి.
135	రసా.	రసాభరణము (లక్షణగ్రంథము)	ఆ 4	అనంతామాత్యుఁడు
136	రసిక	రసికజనమనోభిరామము.	ఆ 7	కూచిమంచి తిమ్మకవి
137	రాఘవ.	రాఘవపాండవీయము	ఆ 4.	పింగళి సూరన్న.
138	రాజగో.	రాజగోపాల విలాసము.	ఆ 5	కాళయ
139	రాజ చ	రాజశేఖర చరిత్రము.	ఆ. 3	మాదయగారి మల్లన్న.
140	రాజ. వి.	రాజశేఖర విలాసము.	ఆ. 3.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
141	రాధా.	రాధామాధవము	ఆ. 5.	చింతలపూడి ఎల్లనార్యుడు
142	రాధికా	రాధికాసాంత్వనము	ఆ 4.	ముద్దు పళని
143	రామ	రామరాజీయము.	ఆ 1	వెంకయ్య
144	రామలిం.	రామలింగేశ్వరశతకము.	ఆ 8.	అడిదము సూరన్న
145	రామా.	రామాభ్యుదయము	ఆ 5	అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు.
146	రామే	రామేశ్వరమహాత్మ్యము.	ఆ. 5	ఏనుగు లక్ష్మణకవి.
147	రా. వి.	రాజవాహన విజయము	ఆ. 5.	కాకమాని మూర్తికవి.

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
148	రుక్మాం	రుక్మాంగదచరిత్రము	ఆ 5	ప్రౌఢకవి మల్లన్న.
149	రుక్మి	రుక్మిణీపరిణయము	ఆ [illegible].	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
150	లక్షణ	లక్షణసార సంగ్రహము.	ఆ 5	చిత్రకవి పెద్దన్న
151	ల. వి	లక్ష్మీవిలాసము		రాయసము వేంకటపతి.
152	వన. వి	వనమాలివిలాసము	ఆ 12.	నాగన సూరన
153	వరాహ.	వరాహపురాణము.		నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగన్న
154	వసు.	వసుచరిత్రము	ఆ 6	రామరాజభూషణుఁడు
155	వా. రా.	వాసిష్ఠరామాయణము	ఆ. 5	మడికి సింగన.
156	వాల్మీ	వాల్మీకిచరిత్రము	ఆ 3	రఘునాథభూపాలుఁడు
157	విక్ర	విక్రమార్క చరిత్రము.	ఆ. 8	జక్కన
158	విజ. వి	విజయవిలాసము.	ఆ. 3	చేమకూర వేంకటకవి
159	విజ్ఞా	విజ్ఞానేశ్వరీయము	కాం. 3	కేతన.
160	వి. వ	విజయనందనవిలాసము	ఆ 3	మంగళగిరి ఆనందకవి.
161	వి. పు.	విష్ణుపురాణము	ఆ 8.	వెన్నెలకంటి సూరన
162	విష్ణుమా.	విష్ణుమాయానాటకము		చింతలపూఁడి ఎల్లనార్యుఁడు.
163	విప్ర.	విప్రనారాయణచరిత్రము	ఆ. 5	చెదలువాడ మల్లయ్య
164	వీథి	వీథి నాటకము		శ్రీనాథుఁడు.
165	వీర.	వీరభద్ర విజయము	ఆ 4	బమ్మెర పోతన్న.
166	వేంక	వేంకటేశాంధ్రము (నిఘంటువు)	వర్గులు 5.	గణపవరపు వేంకటకవి.
167	వేం. పంచ	పంచతంత్రము	ఆ 5.	వేంకటనాథుఁడు
168	వేం. మా,	వేంకటాచల మాహాత్మ్యము	ఆ 6	తరిగొండ వెంకమ్మ
169	వేణు	వేణుగోపాల శతకము		
170	వేమన	వేమన శతకము.	భాగ 3	వేమనయోగి
171	వై. జ	వైజయంతీ విలాసము	ఆ 4	సారంగు తమ్మయ్య.
172	శ. ర	శబ్దరత్నాకరము. (నిఘంటువు)		బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు
173	శశాం	శశాంక విజయము.	ఆ 5.	శేషము వేంకటపతి
174	శా. ప. మ	శాసనపద్య మంజరి		
175	శివధ	శివధర్మోత్తరము	ఆ. 8	మల్లారెడ్డికవి
176	శివర.	శివరహస్య ఖండము.	ఆ 10	కోడూరి వేంకటాచలపతి
177	శివరా.	శివరాత్రి మాహాత్మ్యము	ఆ 4	శ్రీనాథుఁడు
178	శివ. సా	శివతత్వ సారము.		మల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు.
179	శుక	శుకసప్తతి	ఆ 4	కదిరీపతి నాయకుఁడు.
180	శుక. చ.	శుక చరిత్రము	ఆ. 5	పరశురామపంతుల రామమూర్తికవి.
181	శృంగా	శృంగార రసమంజరి		సురభాని కోదండపతి
182	శేష.	శేష ధర్మము.	ఆ 5	తామరపల్లి తిమ్మయ.
183	శ్రీరం.	శ్రీరంగ మహాత్త్వము.	ఆ 5.	భైరవకవి.
184	శ్రీరం.మా	శ్రీరంగ మాహాత్మ్యము.	ఆ 10.	కట్టా వరద రాజేంద్రుఁడు

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
185	షట్ చ	షట్చక్రవర్తి చరిత్రము	ఆ 6	వల్లారెడ్డి కవి
186	షోడ	షోడశకుమార చరిత్రము	ఆ 6	వెన్నెలకంటి అన్నయ్య.
187	సకల స	సకలనీతి సమ్మతము		మడికి సింగన
188	సత్య సాం	సత్యభామా సాంత్వనము		లింగనమఖి. కామేశ్వరకవి.
189	సమీర	సమీరకుమార విజయము	ఆ 7	పుష్పగిరి తిమ్మన.
190	సర్వ. సా	సర్వలక్షణసార సంగ్రహము		కూచిమంచి తిమ్మకవి
191	సస్యా	సస్యానందము		
192	సాం ని	సాంబ నిఘంటువు	వర్గులు 6.	కస్తూరి రంగకవి
193	సాంబో	సాంబోపాఖ్యానము.	ఆ 5	రంగం ఎ రాజు
194	సానందో	సానందోపాఖ్యానము	ఆ 6	శివరామకవి
195	సారంగ	సారంగధర చరిత్రము	ఆ.	చేమకూర వేంకటకవి.
196	సిం. నార	సింహాద్రినారసింహశతకము.		గోగులపాటి కూర్మనాథుడు.
197	సీతా తా	సీతారామాంజనేయ సంవాదము	ఆ 3	పరశురామ పంతుల గురులింగమూర్తి
198	సీతావి	సీతావిజయము (శతకంఠ రామాయణము)	ఆ 4	మర్దన కవి.
199	సీమం	సీమంతినీ కల్యాణము	ఆ. 5	పెనుమళ్ళ సోమ మంత్రి
200	సుద.	సుదక్షిణాపరిణయము	ఆ 5	తెనాలి అన్నయ్య.
201	సుదంతా	సుదంతా పరిణయము (వ్రాతప్రతి)	ఆ 4	[illegible] కవి
202	సురా	సురాభాండేశ్వరము	ఆ 1	గట్టుప్రభువు
203	సు శ.	సుమతిశతకము.		బద్దెనకవి.
204	సేతు	సేతుఖండము	ఆ 6	వక్కలంక వీరభద్రకవి
205	హంస	హంసవింశతి	ఆ 5	అయ్యలరాజు నారాయణామాత్యుడు
206	హ. వ	హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము	ఆ 6.	రామరాజభూషణుడు.
207	హర.	హరవిలాసము	ఆ 7	శ్రీనాథుడు.
208	హర వి.	హరభక్త విలాసము.		
209	హరి.	హరి వంశము		ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ.
		పూ - పూర్వభాగము	ఆ 9	
		ఉ - ఉత్తర భాగము	ఆ 10	
210	హరిశ్చ	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము	ఆ 5	శంకరకవి.
211	హ.వరాహ	వరాహపురాణము.	ఆ. 5	హరిభట్టు

(కడమవి స్పష్టము)

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథ నామములు	గ్రంథముల యందలి సర్గాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
1	అమర	అమరము		భానుజీ దీక్షితులు.
2	ఆ. ని	ఆప్తే సంస్కృతాంగ్ల నిఘంటువు		వామన శివరామాప్తుడు.
3	ఉ. చ	ఉత్తరరామ చరితము	అంకములు 7	భవభూతి
4	కల్ప	శబ్దకల్పద్రుమము (నిఘంటువు)		సర్ రాజా రాధా కాంతదేవ బహాదరు
5	కాదం	కాదంబరీ కావ్యము	భాగములు 2	బాణకవియుందత్పుత్రుడును
6	కావ్యాద	కావ్యాదర్శము	పరిచ్ఛేదములు 3	దండికవి
7	కే. ని	నానార్థార్ణవసంక్షేప నిఘంటువు	కాండములు 6	కేశవమిశ్రుడు
8	గీత	భగవద్గీత	అధ్యాయములు. 18	వ్యాసమహర్షి
9	గీతగో	గీత గోవిందము.	సర్గములు 12	జయదేవుడు
10	త్రి. ని	త్రికాండశేషము (నిఘంటువు)	కాండములు 3	పురుషోత్తముడు
11	పరా	పరాశరస్మృతి	కాండములు 2	పరాశరమహర్షి.
12	భట్టి	భట్టి కావ్యము	సర్గములు 22	భట్టి.
13	భామినీ.	భామినీ విలాసము	ఉల్లాసములు 4	జగన్నాథ పండితరాయలు
14	మను.	మనుస్మృతి	అధ్యాయములు 12	మనువు
15	మహా	మహావీర చరిత్రము	అంకములు 7.	భవభూతి
16	మాలతీ	మాలతీ మాధవము	అంకములు. 10.	భవభూతి
17	మాళవి	మాళవికాగ్నిమిత్రము.	అంకములు 5.	కాళిదాసుడు
18	ముద్రా	ముద్రారాక్షసము	అంకములు. 7	విశాఖదత్తుడు
19	మురా	అనర్ఘ రాఘవము	అంకములు 7	మురారి.
20	మృచ్ఛ	మృచ్ఛకటికము	అంకములు 10	శూద్రకుడు
21	మే. ని.	మేదిని నిఘంటువు		మేదినికరుడు
22	మేఘ	మేఘ దూతము.	భాగములు 2.	కాళిదాసుడు.

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథ నామములు	గ్రంథముల యందలి సర్గాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
23	యాజ్ఞ	యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి ఆచా. ఆచార కాండము ప్రా. ప్రాయశ్చిత్త కాండము వ్యవ. వ్యవహార కాండము	కాండములు 3	యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి.
24	రత్నా	రత్నావళి	అంకములు 4	శ్రీహర్ష దేవుడు.
25	రస	రసగంగాధరము		జగన్నాథ పండితరాయలు
26	రా. ని	రాజ నిఘంటువు.	వర్గములు 12.	నరహరి పండితుఁడు
27	వాచ.	వాచస్పత్య నిఘంటువు		తారానాథ తర్కవాచస్పతి
28	విక్రమో	విక్రమోర్వశీయము	అంకములు 5.	కాళిదాసుడు.
29	వి. ని	విశ్వనిఘంటువు		మహేశ్వరసూరి
30	విల్యమ్సు	విల్యమ్సు సంస్కృతాంగ్ల నిఘంటువు		సర్ మోనియర్ విల్యమ్సు
31	వేణీ	వేణీ సంహారము.	అంకములు 6.	భట్ట నారాయణుఁడు.
32	వై. ని	వైజయంతీ నిఘంటువు	కాండములు. 8	యాదవ ప్రకాశుఁడు
33	శాకుం.	అభిజ్ఞాన శాకుంతలము	అంకములు 7.	కాళిదాసుఁడు
34	శా. ని.	శాశ్వత నిఘంటువు.		శాశ్వతుఁడు
35	శిశు	శిశుపాలవధము.	సర్గములు 20	మాఘకవి
36	సం. కిరా	కిరాతార్జునీయము.	సర్గములు. 18	భారవి
37	సం. కు. సం	కుమార సంభవము.	సర్గములు 17.	కాళిదాసుఁడు.
38	సం. చం. రా	చంపూ రామాయణము.	కాండములు 6	భోజరాజు, లక్ష్మణసూరి.
39	సం. దశకు	దశకుమార చరిత్రము.		దండికవి
40	సం. నైష	నైషధీయ చరితము	సర్గములు. 22	శ్రీహర్షకవి.
41	సం. పంచ.	పంచతంత్రము.	తంత్రములు	విష్ణుశర్మ.

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథ నామములు	గ్రంథముల యందలి సర్గాముల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
42	సం. ప్రబోధ	ప్రబోధ చంద్రోదయము.	అంకములు 6	కృష్ణమిశ్రకవి
43	సం. భర్తృ.	భర్తృహరి సుభాషితము	శతకములు 3.	భర్తృహరి
44	సం. భాగ	భాగవతము	స్కంధములు 12	వ్యాసమహర్షి
45	సం. భార.	భారతము	పర్వములు 18.	వ్యాసమహర్షి
46	సం. రఘు.	రఘు వంశము.	సర్గములు 19	కాళిదాసుడు
47	సం. రామా.	రామాయణము.	కాండములు 6	వాల్మీకి మహర్షి
48	సా. ద.	సాహిత్య దర్పణము.	పరిచ్ఛేదములు 10	విశ్వనాథ కవిరాజు.
49	హలా. ని.	అభిధాన రత్నమాలా నిఘంటువు	కాండములు 5	హలాయుధుడు
50	హితో	హితోపదేశము	భాగములు 4	నారాయణ పండితుడు
51	హేమ. ని	అనేకార్థ సంగ్రహము (నిఘంటువు)	కాండములు 7	హేమచంద్రుడు.

(కడమవి స్పష్టము)

సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

వ

వ తెలుగు ఒక యక్షరము

వ సం. వి. అ. పుం. 1 సాంత్వనము, ఓదార్చుట.
2 వాయువు
పుం. న. వరుణుఁడు. (మే ని)
అవ్య. ఇవార్థకము.
(దీనికిఁ దెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు)

వంక¹ — వంకర (√ వంగు సం. వక్ర: వంక:
ప్రా. వంకో క. వంక త. వంగమ్)
1 వక్రత
గీ. కోరగించిన కడకంటి కొలికిఁ జూచి, వాఁడి
వాలిక పూఁదూపు వంకఁదీర్చు, చొరగి రతిదేవి
పాలిండ్ల నొత్తిగిలిన, యించువిలుకాని వ్రాసినా
రిడుపునందు నైష. 7 150
సీ. ఇవ్విధంబునఁ గుబ్జ యిచ్చిన లేపంబు లన్న
యుఁ దాను దేహమున నలఁది, కొని ప్రసన్నత
నొంది కుబ్జమువ్వంకల యొడలు సక్కఁగ
నొత్తి యునుపఁదలచి. భాగ. 10 పూ.
1277
ఉ. ... దిద్దు నెవ్వఁ డిల నేఱులవంకలు వారి డొంక
లున్ ... ఆము. 6 117.
2. వంపు
ఉ. దిగ్గి యనంచదూఁడు గొని తీరవనేతువు వంక
మీఁదుగా, నగ్గెడ ఫుల్లకేసరమునందు వసింపఁగ
నెక్కుమాలి నుఁ, నృగ్గము నందఁగాఁ దరుమరంద
సరోమకరంద గోష్ఠికిన్, వెగ్గల మాడుతేంట్లు
మరువింటికిఁ బూనె గుణద్వయత్వమున్ ఆము.
5 122
3 వంకరపని, కుత్సితపు పని
గీ. కవు లెటులు నిన్ను వర్ణింపఁ గడఁగిరొక్కొ,
రహిఁ గళల్ గుల్కు చక్కని రాజ వనుచుఁ
వంక జనియించె నీ వంక శంకలేదొ, వంక లిఁక
నైన మానవేవా శశాంక. ఇందు 4 43
4 తప్పు,
వ. ..అవ్వెంగలివిత్తు లఱచు వీఱిడి యఱపులకు
వంకలొత్తి మాఱు నెప్పుటయు ... భార.
ఉద్యో. 3 235
(వంకలొత్తు — అన్యథానయనము చేయు)
ద్వి. బాడిగ నీకిచ్చి పతిభక్తి సేయ, జాడలన్నియు
నీదు సంగడి నేర్చి, నీవు వంకలు దీర్ప నీ పంపు
పనులు, గావించుచుండెదఁగాక వేగిరమె ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. 1192.
ఉ. . ఆగమశాస్త్రపురాణము లెన్నరా, తంకమునం
బరించునెడఁ దాపసపుత్రులకుం గవుళ్ళొగిన్ ..
హరిశ్చ. 2. 53
5 సెలయేఱు
సీ. ఈ వంక నే వంక నెనసిన తుహినాంబు లీ వంకఁ
బూఁదెప్ప నీఁదవలయు... వసు. 2. 58.

సీ తలఁప మీగతులు తమ్ముల వేరువిత్తులు వర్ణింప మీరొక వంకవార...గి లు , పొంచి యుండక చనుఁడు రాయంచలార ... చంద్రా 4 61

సీ ఒక మాట చాలదే యుల్లోలకల్లోలముగఁ దేనె వంకలు నిగుడఁజేయ వాల్మీ 3 127

గీ వలుఁదరాయంచగమియు వంకల నణంగె, మదుపకుల మెల్లఁ దమ్ముల మఱపు సొచ్చె చిత్రభా 3 103

విశ వంకరకలది, వక్రమైనది

చ మడవక ముష్టియోగ్యమగుమధ్యముతో నెల వంకయైన యప్పడఁతుక భ్రూలతాధనువు పట్టి మనోభవుఁడు . నైష 5 12

క ఆ ముఖలక్ష్మికిఁ బెట్టెడు, చామరలన దృఙ్మరిచి జలనిధిలహరీ, భ్రోమమునఁ బోలుచు నగజకుఁ, గామధనుఃఖండభాతిఁ గటివంక బొమల్ కు. సం 3 68

వ. ... సుమకోదండవల్లీమతల్లులగు కటివంక బొమలును ... ఒప్పు . హర 3 23.

వంక² వి ప్రక్క, వైపు, దిక్కు,

ఉ. బాల్యాంకవిచేష్టఁ దుండమున నవ్వలి చన్గబళింపఁబోయి యా, వంకఁ గుచంబుఁగాన కహివల్లభహారముఁ గాంచి మనుచ 1 4.

ఉ పొంకముతోడ విస్ఫురదపూర్వబలాహక భంగిఁ బొంగి యే, వంకలఁ జీకటుల్ గవియ వచ్చె యదూర్వహుపై రయంబునన్ హరి. పూ. 8 45

సీ తలచూపె నొకవంక దరదళ త్సేమంతికా గంధి నీహారకణభరములు ... పారి 3 46

గీ ఏనొకఁడఁ బోయి యొక వంక నెత్తికొంటి, నాతఁ డొకవంక నెత్తె మో వద్రితనయ హర 2 11

క ఇరువంకలఁ దన్నుఁ బొదవి, గొరవంకలుఁ దుమ్మెదలును గోయిలలుం డ, క్కరిచిలుకలుఁ బరిపులుఁగులు, గొరగొర రా మరుఁడు వెడలెఁ గొమ్ముఁ గలంపన్ నీలా. 3. 11.

ఉ బాలురు పీర లిద్ధరణిభాగము క్రిందను మీఁదు దిక్కులున్, మూలలు నెంతయుక్కొలఁది ముందర నిక్క మెఱింగి కాక యుక్కిలయి యిట్లు సృష్టిపనికిం దమకింపఁగఁజన్నె యున్న వా, రొలిన యన్ని వంకలకు నొక్కటి వారయ నేఁగి రందఱున్ హరి పూ 1 72

ద్వి వారిజాప్తుఁడు దూర్పువంకఁ గ్రుంకినను. ద్వి హరిశ్చ పూ 332 పం

క కేవలసూతుల తోడన, పోవుటగని వారిఁ జేరఁ బోవక యదియుఁ, కే వంకఁ బోవునొకొయను, భావనఁ బోయితిమి .. భార విరా 3 84

2, పక్షము, ఎడ

గీ ఎదురుగా నేఁగుదెంచుచో నింద్రమయ్యెఁ, బెండ్లి యిరువంక చుట్టంపుఁ బెద్దలకును . నైష, 6 84

ఉ. పంకజనాభ మాపడినపాటులు రాజ్యము గోలు పోకయుం, గింకకు మూలమైకడఁగి గెల్చు కిరీటికి నీఁ దలంచి యీ, వంకకు వ్రాలి భక్తజనవత్స లతన్ రథచోదకుండవై, తింకిట మమ్ముఁ గావు మని యేటికిఁ జెప్పఁగ మాటిమాటికిన్ భార ద్రో 2 13

మ . నీ కిప్పు డా, సుడివాల్గాలువుకన్న వేఱు కలరే చుట్టంబు లేవంకలన్ . నీలా 1 95

3 స్థలము, చోటు

ఉ వారక కాశియందు నలువంకలఁబుట్టెడు దుర్నిమిత్తముల్ . కాశీ 6 63

ఉ ... ఆ, వంకఁ దపోధనుల్ హృదయవత్సలతం బ్రియమంది చూడఁగన్ . హర 3 61

4 కారణము, నిమిత్తము

శా . తథ్యంబు నావంకకై, శా డస్పెన్ నవలా యటంచు నొలఁగెన్ దల్పప్రమాణంబువన్ ... వసు. 4 94

ఉ ఏము పతివ్రతాత్వము వహించిన వారల మేని నిన్నినా, శ్లేమికొలంతలేక చరియించితిమేని మదీయమానముల్, కామవశాత్ముఁడై చెఱువఁ గాఁ బనిఁ బూనిన యీ దశాస్యుడున్, గామిని వంకనే యడఁగుఁగాక సుతానుజబంధుకోటి తోన్ ఉ రా 4 95.

ఉ .. అ, దోసము వంక మేదిని నధోభువనం బునుండు రాకు కైలాసముఁ జూడనన్న వికలత్వము నొందుచుఁ గాళనాగమున్ కాళ, 4 161

సీ ఖరకరుం డతిశీతకరలీల దనయందు వహియించె నీతని వంకఁగాదె, మును దిస్సమొలసామియును రాజశేఖరత్వము దాల్చె నీతని వంకగాదె విప్ర. 3 35

5 నెపము, వ్యాజము.

(వ్యవ) అతిథుల కన్నము పెట్టకుండుటకు కఱవు వంక దొరకినది

(వ్యవ) కట్నముచాలదని వంకపెట్టి అత్తవారి యింటికి వెళ్లుట మానివేసినాఁడు

6 విషయము, ఎడ

ఉ గాసిలి భర్తవంకఁ గొఱగాములు పల్కి యిదేమి సిద్ధి యా, భానున కేల చొప్పడుఁ దపఃఫలసంచిత భాగ్యసంపదల్ .. విక్ర 3 7

7 విధము

శా పరకాంతం దెచ్చితీకార్య మే, వంకం గీడిది యేల పుచ్చు మరలన్ వై దేహి భా. రా. యు 427.

గీ ఒంట రెంటను జెఱిచినాఁడె, యెల్ల వంకలఁ జెఱిచెఁగా నింద్రు నజుఁడు ... దశా 7 110

8 ఒద్ద, సన్నిధి.

గీ దర్పితేల్వలవాతాపిదమన మీరు, పెక్కు కాలాలు గడపిన పెద్ద లగుటఁ, గ్రొత్తలేమైన మీ వంకఁ గొన్నిగలుగ,వలయు నవి నాకుఁ జెప్పుడు తెలియ ననిన వరాహ 9 132

ఉ వాసనఁ గేతకీదళము వంకఁ గళంకములేని పైఁడి యు,భ్యాసము చేసెనేని యగునప్డు సమానము గంధసారచ,ర్చానురఖీకృతం బగుచుఁ జారుతటిల్లతికామతల్లికా, భాసురవర్ణమైన వర పాలతనూభవదేహయష్టిలోన్ నైష 6 43

వంక³ వి కష్టము, ఇబ్బంది

ఆ కొంకులేనివెతలఁ గుందెడిముగుదల, డంకతనము మీర జంకులేక, బింకమునఁ గలంచె దింకనెన్నఁడు నీకు, వంక గల్గ దొటు జింకతాల్ప నీలా 3 21

(ఇట 'వక్రత' అని రెండవ యర్థము.)

వంకదార వి (√ వంక¹.) కోటవాకిటికి ముందుండు వంకరదారి

సీ పుంజీభవించినభువనగోళముభంగి సంకులాంగణ మైన వంకదార ... క్రీడా 112.

స్వాగతవృత్తము శంకలేక శరచాపధరుండై, యంకుశాహత మహాకరితోడన్, వంకదారకడ వాకిట నిల్చెన్, బింక మొప్ప సురభేదివిభుండున్ సుద 6 85,

సీ. వంకదారకుఁ జేరి వాకిటి దద్దడంబులు సేర్చి కొమ్మల మ్రోఁకువైచి ఉ హరి 3 34

ద్వి కోటయుఁ గొమ్మలుఁ గొత్తడంబులుఁ గ, వాటంబులును దగువంకదారలును, బెట్టించి ... బస. పు 3 501 పం.

వంకము¹ వి అశ్వశిక్షా భేదము.

సీ వలనంబు పుట్టించి వంకంబు వలయించి డిల్లాయి ప్రకటించి రేవఁజూపి. పి. శకుం 1 112

వంకము² వి (సం. వక్రః) నుఱుచునపుడు కసవును క్రిందు మీఁదుగా త్రిప్పివేసెడు వంకర కొయ్య, కొంకికట్టి. (శ ర)

వంకము సం వి అ పుం 1 ఏటివంపు, వంపు, వంకర 2 ఏటి రెండుదరుల నడుము, పాత్రము 3 గుఱ్ఱమునకు జీనుకట్టెడు చోటు

వంకర - వంక¹ వి (√వంగు) 1 వక్రత, వంపు (వ్యవ.) ఆ వీథి యెక్కడను వంకరలేక నిబ్బరముగా నున్నది

2 వక్రోక్తి, వంకర మాట.

ఉ బోఁటి ప్రియంబుచే నిపుడువోఁ బనిలేదు భుజంగ భీతిచే, వాటముదప్పెనో ప్రియుఁడు వంకర లాడుచు నల్కవూనెనో, యెటికి రాకపోయెనని యింతికుచంబున నున్న గేదఁగిన్, జాటిలు పుప్పొడుల్ వడిన భంగిని గన్నులనించె బాష్పముల్ గంధ, 1 122.

వంకరకొంకర విణ (వంకర - కొంకర) మిక్కిలి వంకరయైనది

గీ వైపు దప్పిన చేతులవాఁడు మొద్దు,వ్రేళ్ళ వంకర కొంకర కాళ్లవాడు ... వరాహ 2 45.

వంకరకొంకరల్‌వోవు అ క్రి. (√ వంకర కొంకర.) మిక్కిలి వంకరయగు

ద్వి. కుఱుచలై వంకర కొంకరల్ వోక, సల్లలై చక్కనై సవరనై పెరిగి, వెల్లవోవని పండు వెదురులు చూచి .. ద్వి పరమ 2 66 పొ.

వంకరటింకర విశ (√ వంకర) పలువిధముల వంకర యైనది, నానావిధవక్రము (శ ర, వా)

వంకరటోను వి (√ వంకర) మృగాదులనుబట్టు వల

క. మఱితెరలఁ జిక్కములు వంకర టోనులు త్రాళ్ళు నురులుకాలురులును జే,గురు గంటెలు తలముళ్లన్, గఱిచిలుకులు విండ్లు లోనుగాఁ గొంచు వెసన్ యయా. 1 42

వంకరవోవు అ క్రి (√ వంకర) వక్రమగు (శ ర వా)

వంకలుదిద్దు అ క్రి (√ వంక[1]) వంకలు తీర్చు, ఆక్షేపించు

సీ ఈ సాధ్వి వర్ణన కిట్టట్టు వంకలు దిద్దఁ జూడ కుము . . క శా 4 143

వంకలుదీర్చు స క్రి (వంకలు[1] - తీర్చు) చక్కదిద్దు

శా పంకేజాతములన్ దినంతులడఁచున్ బాలామణీ పాదముల్, వంకల్ దీర్చు మనోజసాయకములన్ వాల్చూపు లేణాంకునిన్, శంకల్ సేయు మొగంబు జక్కవకవన్ జక్కట్లు దిద్దుం గుచా, హంకారంబు మదాళి మాలికల నూటాడించు వేణీరుచుల్ విజ వి 2 16

(ఇట సాదృశ్య వాచకము)

వంకలునొక్కు అ క్రి (√ వంక[1]) వంకరలు తీర్చు

ఉ. పేరుక్కున నేఱు నిక్కిచన నొక్కఁడు వంకలు నొక్క శక్తుఁడే ... పాండు 5 218.

వంకవంక విశ (√ వంక[1]) మిక్కిలి వంకరయైనది

గీ స్తుతియు నభయంబుగా మున్ను దోఁచి పిదపఁ, దోడుతో వంకవంకయై దొరుకు పలుకు, కవులు వక్రోక్తి యన నొప్పుఁ గబ్బములను, కల్పనీయార్థవశమునఁ గానవలయు కావ్యా 5 99

వంకనన్నములు వి. బ (√ వంక[1]), శాలిధాన్య విశేషము (శ ర., వా)

వంకాము — వంకము (శ ర)

వంకాయ వి. (వంగ + కాయ) వార్తాకము, వంగ కాయ

క. వంకాయవంటి కూరయు, లంకాధిపవైరివంటి రాజుం గలఁడే (చాటువు)

సీ తచ్చలాటువుఁ బల్కఁ దగును వంకాయన ఆం భా. 2 59

వంకి[1] — **వంకిణి[1]** వి వక్రశస్త్రము, వంకకత్తి

చ. కదసి వెడందబల్లెములఁ గైదువులన్ జముదాళ్ళ వంకులన్, గుదియల నీఁటెలన్ సురెల గోలల గొడ్డళులన్ బొరింబొరి, నెమ్మదడుసు బుక్కలెమ్ములును నెత్తురు నంజుడు క్రొవ్వు ప్రేవులున్, ద్రిదిలి కడిందిగాఁ బుడమిఁ బేర్చొన మోఁదిరి కోఁతిబంటులన్ అచ్చ రా యు 127.

సీ ఈవంకి నే వంక నే వంక వోకుండఁ గోటానఁ గోటులు కుమ్మినాను ... ష చ 2 29

గీ. జిలుగుచెంగావి దట్టిపైఁ జెక్కికొన్న, వంకి దులకించఁ బసిఁడి దువ్వలువవల్లె,వాటు నెఱసీటు గులుక జావాలు మెట్టి, రాజదేవేంద్రుఁ డంతఃపురంబు వెడలె ఉ రా. 7 395

జ వంకుటుంగరము

వంకి[2] — **వంకిణి[2]** వి 1 (జవాది) క్రోవి

చ. బొగడలసాన రాచిలుక పుత్తడిపావలుతావి దూపపుం, బొగలు జవాదివంకి తెలిము తైపుఁ జిప్ప పసిండిగిండియుం, బగడపుఁగోళ్ల మంచము జమల్పఱుపుం గపురంపుఁ జిన్నికెం,పుగములజాల వల్లికయుఁ బువ్వుల మించుల నిల్వుటద్దమున్ యయా 5. 12

గీ చూచె నొక దివ్యరత్ననిస్తులగృహంబు,నందు హేమావతీకన్య వలరు ధన్య, వరలు సొంపుల కెంకి జవాదివంకి, జాతి రతిలీల నారాజదూతి హేల. హంస 1 81

వ . పింగాణి గిన్నియలు పన్నీరు చెంబులు గంధపు ప్రమాఁకులు జవాది వంకులు . ప్రబంధ 605

2 ఠెంకి, ఉనికిపట్టు

ద్వి చలువవలవంకి వానసల పూఠెంకి, చెలియలి మేల్బంతి చిత్తజుదంతి ... ద్వి నల. 1. 575.

వంకి[3] (కి) వి స్త్రీలు సందిట ధరించెడి భూషావిశేషము

గీ పార్వతికి నొక్క నెచ్చెలి బాహుపురులు, తామె తులు వంకులుంగరాల్ తనరఁ జేసెఁ, గాని యది

రత్నమయముతో కటకములను, దాల్పఁజేసితి
నేనంట తంటగాదె పార్వ 5 137

సీ. బంగరు కడియముల్ పచ్చలచేకట్లు రత్నాల
వంకీల్కరముల వెలయ వేం మా 1 180

వంకిణి1 — వంకి1 వి బాకు

సీ కరము గోకిలభటోత్కరముచేఁ జిగురుఁ గ్రొం
బదను వంకిణి మొక్కపడఁగఁ జూచి
చంద్రా 3 117

చ వెడ విలుకాఁడు నెమ్మనము వేమఱుగేదఁగి జేకు
వంకిణిన్, బొడువఁగ మేనుపానుపునఁ బొందక
నిన్నభయప్రదానమే, నడిగెద రామా
6 149.

వ తొడి వంకిణి సబళ యీఁటె సెలకట్టె సిళ్ళను
ద్వాత్రింశాయుధంబులు ... ప్రబంధ 78

వంకిణి2 — వంకి2 వి పరిమళద్రవ్యము లుంచు
కొనెడి పాత్ర విశేషము

ద్వి వలపారు గోవజవాది వంకిణులు, గల వంపు
గోర నున్నస్తురి పెట్టె ద్వి తి సా 1 11 పొ

వంకియ వి ఏనుఁగును శిక్షించు సాధన విశేషము,
అంకుశము

వ ఆఁడ యేనుంగు నామ వలపుగల చదలేటి
యొడ్డున కేగ నడరి మావటీంద్ర లెక్కఁగొనక
నాటిన నెఱవాఁడి వంకియలు తలలు దులిపి దొ
లఁగమీటిన మేటిగారులును లచ్చ భా 3 38

వ ఓరల దారుల నామ ఏనుఁగు గాలిం గనలి
మావటీంద్రుడు నాఁటు వంకియలఁ గొంకక కాఁటి
యెదలఁ జిక్కిన మక్కువ పెక్కువ నెట్టకేని
నెట్టనడచు నేనికలును అచ్చ భా 3 38 పొ

(ఈ పద మీగ్రంథమందే కనవచ్చు చున్నది,)

వంకిలము నం వి అ పుం ముల్లు, కంటకము

వంకుటుంగరము వి (వంకి1 - ఉంగరము వృత్తిని
వర్ణవికారము) అంగుళీయక విశేషము ఒక విధ
మైన యుంగరము

ఉ నల్లనికమ్మిపచ్చడము నామపుబొట్టును గుచ్చు
టద్దముల్, తెల్లరుమాలువల్లె మొలఁ దిత్తికరం
బునఁ గోలవ్రేళ్ళ సందిల్లిన వంకుటుంగరము
శిరగుపూజల జంటగుండ్లు రం,జిల్లఁగ రెడ్డివచ్చి
తనచెల్వను వాఁకిలి దీయఁ బిల్చినన్ హంస
4, 163

వంకె(కియ) వి 1 చిలుకకొయ్య 2 సస్య విశేషము
(శ. ర) 3 భూషణవిశేషము (బ్రౌ ని)
ఉదా పులిగోళ్ల వంకెలు

వంకెలు విబ ధాన్యవిశేషము

సీ పదుకట్లు వంకెలిసుకరాజనములు పులిగోళ్ల
వంకెలు బొగడసరులు ... హంస 4. 128

వంక్యము నం వి అ న పాగ మొ తగిలించెడు
చిలుకకొయ్య (శ ర)

వంక్రి నం వి. ఇ పుం (స్త్రీ అని కొందఱు) 1
ప్రక్కయెముక, పర్శువు 2 ఇంటి వాసము సంగీత
సాధనవిశేషము

వంక్షణము నం వి అ పుం పొత్తికడుపునకును
తొడకును నడిమిసంధి, గజ్జ

వంగ వి వంగయనంగను వార్తాక నామమౌ . ఆం.
భా 2 59

ద్వి దొంగల చీరల కొంగులనున్న, వంగకాయలు
ప్రాణలింగంబు లయ్యె ... పండితా పురా
104 పొ

సీ తనయిల్లు దోఁచవచ్చిన తస్కరులు గాల్చు వంగ
కాయలొనర్చె లింగములుగ ... చెన్న. 5 310

జ వంకాయ, వంగపండు, వంగవరులు, వంగాకు
బుడములు,

వంగఁదీయు న క్రి (వంగన్ - తీయు) వంచు,
వంగఁజేయు

వంగజము నం వి అ న 1 సింధూరము
2 ఇత్తడి

వంగజీవనము నం వి అ న వెండి

వంగడము వి వంశము, వంగసము

లయగ్రాహి ... జహ్ను మునిపుంగవ విశాలో,
త్సంగ శిశువుం గపిలునిం గలపుఁ బాపునెకలం
గలయు నాసగరు వఁగడము మోక్షోత్తుంగమణి
సౌధమునకుం గడపు తాప పారి 2 93

క అంగజహరుని ప్రసాదము,నం గలుగుచు వచ్చె
సుతుఁడు వాఁడాదిగ మా, వంగడమున నరి
యిప్పుడు, వెంగడమై కూఁతు రుద్భవించె న్నా
కున్ విజ ఛి 2 8,

క .. వలనుగ నత్తమ్మిచూలివంగడవుం జా, బలియలఘేనిం గని నీలా 1 86,

సీ సంతు కొలము వంగసము వంగడము పదుగన వంశ సంజ్ఞయై యలరుచుండు . ఆం భా 2 170.

2 (వ్యాక) వర్గము

క. తుదనున్న ఙ ఞ ణ న మ ములు, వదలిన యా క చ ట త ప ల వర్గాక్షరముల్, వొదిఁ దన వంగడములలో, నదికిన నవ్వణులు వర్గజాఖ్యము లయ్యెన్ కావ్య 7 36.

విశ. సంబంధి.

చ అని తన వంగడంబగు ధరాధిపమంత్రిపదాతి వర్గమున్, బనిపడి కూడఁ బెట్టి శతభారసువర్ణము దండ మెవ్వఁడై, నను దగ వాసుదేవుఁడనునామ మునన్నను బిల్వకున్నఁ జా, యనిపగ వాసుదేవుఁడని యాదవు బిల్చినఁ జాటిచెప్పితిన్ ఉ హరి. 3 5.

వ . చిచ్చఱపిడుగులంబోని యమ్ములు దిక్కు ఖమ్ముల దీటుకొల్పుచు మేటిజోదులు కన్నాకు లయి తమతమ వంగడంబులఁ బురికొలిపిన నిరువాగు నద్భుత సంప్రహారం బొనర్ప నందు హరి. ఉ. 6. 124

వంగపండు వి (√ వంగ) 1 వార్తాకఫలము
2 పక్షి విశేషము

సీ. కౌజు బెగ్గురు నీరుకాకి కంకణమును గొంగ డాబయు గువ్వ వంగపండు . యయా. 2. 24.

సీ. జిట్టవ మునుగ పూజిట్టువ గిజిగాడు వల్లడ పొడిపిట్ట వంగపండు ... గీ . ఆదియైన పక్షులతఁడు దీర్చు ... హంస 3 12

వంగము సం వి అ పుం 1. ప్రత్తి 2 ఒక జాతి వంగ (వృ వి)

న. 1. సీసము 2 తగరము 3. దేశవిశేషము

వంగరేడుకూర వి సముద్రతీరమున నిసుక తిన్నెల మొలచు నొకవిధమగు మొక్క (వృ వి) (బ్రౌ ని)

వంగవరులు వి బ (√ వంగ) ధాన్యవిశేషము

వ ... వడాకుమొలకలు గుజ్జరులు బిరుసుల్లు జున్నుఁబ్రాలు చిన్నిచుక్కలు కళింగలు వంగవరులు జగన్నాథప్రియములు ప్రబంధ 112

వంగశుల్బజము సం వి అ న కాంశ్యము, కంచు

వంగసము వి వంశము, వంగడము

ద్వి మీవంగసములోన మేదినియందు, నీవన్న బుద్ధి వెన్నికకన్న దొరవు ద్వి శ సా 1 319 పం

సీ ఇసుమంత మాని వంగసము బాలల కిన్నెరల మ్రోఁతలకు మారువలుకు గవులు . ప్రబంధ 115.

సీ సంతు కొలము వంగసము వంగడము పదుగన వంశ సంజ్ఞయై యలరుచుండు ... ఆం భా 2. 170

వంగాకుబుడమలు వి బ (వంగ - ఆకు - బుడమలు) ధాన్య విశేషము.

సీ చంద్రవంకలు జీనిసరులు కాంభోజులు వంగాకు బుడమలు పొంగుఁబ్రాలు . హంస 4 128

వ.. ఈశ్వరప్రియములు యేలకిరాజనాలు పిచ్చుకగోళ్ళు వంగాకుబుడమలు ప్రయాగలు పసపుగన్నెర్లు ప్రబంధ 112

వంగారి సం వి ఇ పుం హరిదలము

వంగు అ క్రి (సం వక్) వక్రమగు వమ్రమగు

చ వలవలనై నదంతములు వంగినమేను వణంకు మస్తమున్ విక్ర 3 155

ఉ కుసుమకార్ముకశృంగము వంగఁ జేయు నీ, యీ కరపంకజాతము రతీశ్వర నైష. 1 137

చ బలసినహల్లకచ్ఛటలపైఁ దమ ఝుంఝురు ముండ్లు రాయఁగాఁ, గలమములుండుఁ బండి యెఱుగం బడి నీరెడలింపఁ ద్రుష్ణలోఁ, దలకొన వంగి ముజ్జలము త్రావెడు క్రిందటి వేళ్లు మీఁదట, న్నిలిపి మరంద మానుకరణి న్నికటోపవనానిలాహతిన్ ఆము 1 67

క పనుల కొడ ల్వంగక కా, మిను లిద్దఱుఁగూడి గోళ్ళు మీఁటుచు . శుక 2 338

(ఒడలు వంగక — శరీరము స్వాధీనముగాక)

జ వంక, వంకదార, వంకరకొంకర, వంకరకొంకరల్ పోవు, వంకలుదిద్దు, వంకలుదీర్చు, వంకలు

నొక్కు, వంకవంక, వంకనన్నములు, వంగఁ దీయు, వంచు, వంచుకొను, వంపు, వాంచు

వంగుడు వి రోగమువలన దేహమునందుఁ గలుగు పగులు

సీ పగులుడు బీఁటిక వంగు డనఁగ, గీ స్ఫోటము దనర్చు. ఆం భా 2 130,

వంగులు వి బ పడవలో అడ్డవాసములు (బ్రౌ ని)

వంగుళ్లు వి బ నట్టొట్టు, జలధారలోనగునవి నిరంతరముగాఁ బడి యుడిగిన వెనుక నచ్చోట నిలిచి నిలిచి పడెడు బొట్లు

గీ దవులఁ జల్లని తూఅ నంతకు మునుపటి, జల్లు నీరానివచ్చు నా జల్లు, మొదలి, గాలి యెల గోలుచేఁ గొమ్మగదలి జల్లు దలపడక మున్న వంగుళ్ళఁ దడిసెఁ దరులు ఆము 4 130

సీ గొబ్బున జల్లు పైఁ గొన్నఁ జెట్లను జేరి వఁగుళ్లు ఘనమైన వణఁకువారు చంద్ర 5 39

గీ వానవెలిసియుఁ జారుఁ బడిన నీరు, బొట్టు వంగుళ్ళు నాఁగ నట్టొట్లు నాఁగఁ, బేరులు వహించు ఆం భా 1 75,

వంచే[1] **వ.** ఒకటి, ఏకము

క అత్తివంచయు తిగ దుగ, సత్తావచ్చొకవంచే చౌవంచీరై, దిత్తిగ యిద్దుగ బద్రలు, చిత్తంబున దలఁచినట్లు చేతికిఁ దెచ్చున్ ఉ హా 3 121

వంచే(ము)[2] విఱ ముఖ్యము

ఉదా గరువంచ పొలము (శ ర)

వంచే[3] వి కోణము

చూ ముప్వంచ, ముప్వంచాకు

వంచే[4] వి ఒక ప్రదేశము (బ్రౌ ని)

వంచకము నం వి అ పుం 1 గుంటనక్క 2 చుంచు 3 పెంపుడుముంగిస

వంచకుఁడు నం విఱ (అ ఆ అ) 1 మోసము చేయువాఁడు మాయ చేయువాఁడు వంచించువాఁడు 2 ఖలుఁడు, చెడ్డవాఁడు

వంచథము నం వి అ పుం 1 పికము కోకిల వంచనము, మోసము

వంచథుఁడు నం విఱ వంచకుఁడు, మోసకాఁడు,

వంచేన వి (నం వంచనా) మోసము

రగడ అలసగమనముఁ జూపి చెలి నీ వంచ వంచన సేసి పట్టితి పారి. 4 16.

వంచన నం వి అ స్త్రీ 1 మోసము 2 కుట్ర, ప్రతారణము 3 భ్రాంతి, భ్రమ 4. నాశము, నష్టి

వంచాడించే అ క్రి లక్ష్యపెట్టు (చి ని. 'బెదరు' అని శ ర)

క వంచాడించక తాలిమి, డించక బిగువెడలి తల్లడించక మదిలో, నించుక యైనను దాఁ జలి, యించక యాగట్టివాయి యిట్లని పలికెన్ సారంగ 3 206.

వంచి న వంచే, ఒకటి

ద్వి వనిత మెచ్చవు వంచి వైచిన ననుచు, నన ఘుఁడు చౌవంచి యను దాయమాడు పండితా పురా. 1 15 పా

వంచించే నం న క్రి వంచనచేయు, మోసపుచ్చు

వ ఆ సురియగు మాయెడం బ్రయోగించి వంచించి యపహసించితివి ..మనుచ 5 19

వంచితము నం విఱ (అ ఆ అ) 1 మోసపుచ్చేఁ బడినది, వంచింపఁబడినది. 2 నశింపఁజేయఁబడినది

వంచే (√వంగు) వంగఁజేయు

చ అనుపమదివ్యవిక్రమసమగ్రుడు రామవిభుండు జిష్ణుఁ డా, యనితరభేద్య రౌద్రధను వక్రమ ఛఁగిగ వంచి బాహుబలిల నెరపె. రాఘవ 2 55.

సీ కల్యాణగోత్రంబు గరిమ వంచినదూరు నర సులనింకించు పరుసఁదనము. వసు 1 107

సీ బటువు పెందొడలు రంభల వంచుచే చిత్రమిథహస్తములరీతి నేపు చూప దశా 2 268

(ఇట నౌపమ్య ద్యోతకము)

2 వశపఱచు, లొంగఁదీయు

ఆ. యోగి ముహూర్తార్థ, మింద్రియానుషంగ మింతలేక, ప్రాణములను వంచి బ్రహ్మరంధ్రము చించి, బ్రహ్మమందుఁ గలయుఁ బౌరవేంద్ర భాగ 2 29

3 క్రుమ్మరించు,

చ. పతియభిషేకవేళఁ గరభావిత కుంభకురం
గభృన్మణి, ప్రతిమలు నిర్ఝరీసుముఖభావము
గన్గొని నీరువంచి య,య్యతివలు సిగ్గునం గనలి
యాస్యము వంచిన నూరకుండె వసు 1 78

సీ. తరుణులు వెలి పట్టు తెరవట్టఁగా నశ్వతరుఁడు
దేవి పసిండి తలుకు గిండిఁ, బన్నీరువంప
భూపాలు పాదాబ్జముల్గడిగి కువల 5 96

తే. నెలఁతఁ గుచకుంభయుగళ ముండియు
వియోగ,జలధి యీఁదింప లేదయ్యె సఖులు
వంచు,చున్న పన్నీటివెల్లి లోఁగొన్నకతన
ఆము 5. 151

4 నశింపఁజేయు, పోఁగొట్టు.

క సంపద చెడియును దైన్యముఁ, గంపంబును
లేక తొంటికంటెను జెంపుం, దెంపును నెఱు
కయు ధైర్యము, వంపని సురవైరిఁ జూచి
పటుఁ డిట్లనియెన్ భాగ 8 640

5 వడ్డించు

క వులిచారు వంచె నొక్కతె, వులిచాఱల చీరఁగట్టి
భోక్తలకేకా,వళి చారు చంచరీకా,వళిచారు
లసత్కచాళివహిమఁ హిబోగడన్. బహు 4. 25

క జిడ్డుగడలిదొరయల్లుం, డొడ్డుకొనం దొడఁగెఁ
గేలియొడ్డున్నవలా,లిడ్డ తెలినిగ్గుటిడ్డెన, వడ్డనకుం
దొడ్డలడ్డువా ల్వంచుటకున్ బహు 4 31

వంచుకము సం విణ (అ ఈ అ) మోసము చేయునది, వంచించునది

వి అ పుం గుంటనక్క.

వంచే(చి)కొను స క్రి (వంచు+కొను-స్వార్థమున).

1 వంగఁజేయు

గీ ప్రాణమై నన్ను రమ్మని పొమ్మను నృపాలు,
నెదురఁ దలవంచికొని యుండ నెట్లు నేర్తు
నైష 2 66

(తలవంచుకొనుట మానభంగసూచకముగావ నట్లు ప్రయోగింపఁబడెను)

సీ భుజమూల మీక్షింపఁ బొదలు సిగ్గున నీకు
వడ్డింపనని కేలువంచికొనుచు దశా 2 358

2 వశపఱచుకొను, స్వాధీనముచేసికొను

సీ. ఆలిని వంచుకోఁ జాలక తగవర్ల బ్రతిమాలు
కొనువాని బ్రతుకు రోఁత. వేణు 18

వంచె(చియ) వి అల్లెడ, తూమెడు గింజలు పట్టెడు గోనె

(కసవులోనగునవి కోయువారు వాని నుంచుటకు వెనుక పిఱుఁదుల మీఁద జారఁగట్టుకొనెడి యొడి శ ర)

సీ వంచె యనంగ నల్లెడ యంచన నాఢకమిత
గోణి తగు ఆం భా 2 266

వంజ1 వి (సం వంధ్యా ప్రా వంఝా) 1 గొడ్డుటావు, వశ

సీ వంజెలనైనను వల నేర్పడఁగ నొక భంగిఁజేపఁ
గఁ జేసి పాడిగొనఁగ...భార విరా 1 101

2 గొడ్రాలు

ద్వి వంజెలై తిరిగెడు వారకాంతలకు, (Pal 337 బ్రౌ ని)

వంజ2 వి గొడుగులోపలి శలాక కూఁతగా నేర్పఱచిన కమ్ములు

చ గొడుగుగఁ జేసె గోవులకు గోపకుమారులకు
న్నగంబు నిట్లొడఁబడ వచ్చుఁ బొమ్మనఁగ
నొప్పెడు వ్రేళులు వంజెమాడ్కినై, యడరిన
మీఁద మేఘతతి యావృతియై శిఖరంబు
గుబ్బయై, కడుఁ బెడఁగొందు హస్తమను కామ
ఠిరంబుగఁ దాల్చి పోల్పుటన్ హరి పూ
7 178

వంజరము — వంజు వి ఒకవిధమగు చేఁప (శ ర. బ్రౌ ని)

వంజుల సం వి ఆ స్త్రీ ఎక్కువగా పాలిచ్చెడియావు

వంజులప్రియము సం. వి అ పుం పేము

వంజులము సం వి అ పుం 1 అశోకము (వృ వి) 2 తినిశము (వృ వి). 3 వేతసము, ప్రబ్బ (వృ వి) 4 స్థలపద్మము (వృ వి) 5 పక్షివిశేషము విణ (అ ఆ అ) వక్రము, వంకరయైనది

వంజువాఱు అ క్రి (క వంజె) బలహీనుఁడగు

ద్వి కరములు నొచ్చి యంగములు నొచ్చియును,
శరవహ్నిఁ జొచ్చియు శరణు జొచ్చియును,
వడిఁగూడఁ జాఱియు వంజు వాఱియును, జడ

బుద్ధి మీఱియు సఖులఁ జేరియును ద్వి భార
విరా 4 69 పొ.

వంట వి. (√ వండు^{2}) పాకము, వండుట (చూ వంటయిల్లు)

వంటకట్టె (ట్టియ) వి (√ వంట). వంటకై పొయ్యి మండుటకు వేసెడు కట్టె, వంటచెఱకు

గీ వంటకట్టెల కని తెచ్చి వాము లిడిన, యగరు
ఁమ్రాకులపై నిండ నారఁబెట్టు, కప్పురంపు
టనంటులు గలిగి మెఱయు, నెఱకుపల్లియ లోక
కొన్ని యెదుటఁ గాంచి యయా 1 47

ఆ. బియ్యములును నేయఁ బెరుగును గూరగా
యలును వంటకట్టియలును గడ్డి, కవణములును
బెల్లుగా నొడఁగూర్చి ని,గూఢవృత్తిఁ దాను
గూడ నిలిచె భార ఉద్యో 1 93

క ఉరులింగము బోధించిన, కరణిన్ గ్రుమ్మరుచు
వంటకట్టియ లోక మో,పరుదుగ వారల గేహా,
వరణములో బయలనుండి వైచుచునుండెన్
చెన్న 5 224

గీ గంధసారాగురుద్రుమ కాష్ఠఖండ, చయము
దమయింటి వంటకట్టియలు గాఁగఁ, జేయుదురు
కాపురంబులు సేయ నపుడు, చెంచెతలు చెంచు
లనుగూడి చిత్రలీల కాళ 3 4

వంటక (త్తె) త్తియ విశే (వంట - కత్తియ) వంట చేయునది, పాచకురాలు (శ ర)

వంటకము వి (√ వండు^{2}) 1 పాకము

సీ గుడిమ్రాని పొంతను గుహలోన నుండుచు దంప
కములకు వంటకములకును, గీ భోజనములకుఁ
దటియైన ప్రొద్దు గడపి, భిక్షుగొను . భాగ,
శాం 5 393

క . అదియు, దనయం గనుఁగొని వంటక,
మొ నరింపుము వీరికని నియోగించుటయున్
దశకు, 10 104

2 అన్నము, ఓగిరము

చ కని భ్రుకుటీమహోగ్రపరికంపితఫాలభయం
కరాన్య సం, జనిత నిదాఘవారికణజాలవిజృం
భణరౌద్రమూర్తియై, యనియెఁ గణంగి యోరి
మనుజాధమ నిచ్చలుఁ దెచ్చు వంటకం,బును
మలివేఁడికూరలు నపూపములుం గొనిరాక
హంక్రతిన్ విక్ర 5 219,

సీ అపుడు వసిష్ఠసంయమి వచ్చి ధర్మాత్మ కట
కటా స్వస్తి భక్షణము నీకు గీ నుచిత
మే యన్న నేమి చేయుదు మునీంద్ర, యిన్ని
నీకైన వంటకం బించుకైనఁ, దొల్లి దానంబు
చేయని దుష్కృతమున, నిర్భరక్షుత్పిపాసలు
నిలువ వనిన. వరాహ. 13 83,

3 ఆహార పదార్థము.

క కోరిన వంటకములు నా, నేరిమిఁ దగ నెఱపి
కొలుతు నిశ్చలభక్తిన్ భార విరా 1.
219

సీ సిరియిల్లు మేల్కనఁ జేసి జేజేలకు వంటకంబిడు
కన్నదంటవాఁడు...రా వి 1 71

చ కుడువఁడ వంటకంబుఁ గనఁ గోర డొకించుక
నూనకయ్య ..విజ వి. 2 12

వంటకము నం వి అ పుం 1 పంచిపెట్టుట, భాగములు ప్రకారమిచ్చుట 2 వాటా, భాగము

వంటకుఁడు నం విశే (అ ఆ అ) పంచిపెట్టువాఁడు, భాగములు ప్రకార మిచ్చెడువాఁడు

వంటకూలి వి (వంట + కూలి) వంటచేసిపెట్టువారల కిచ్చెడు కూలి

గీ అలరు నొక వంటకూలి యొయ్యారియిల్లు .
శుక 4 4

(వంటకూలి యొయ్యారియిల్లు–వంటపూటి దాని యిల్లు.)

వంటకొట్టము వి (వంట + కొట్టము) వంటసాల మహానసము

సీ. వంటకొట్టము చిలువాన ముంచిన మిద్దె పట్టి
మంచముతోడి పడుకయిల్లు శుక. 3 477

వంటచేమురు వి (వంట + చేమురు) పిండివంట చేయగా బాణలిలో మిగిలిన చమురు (శ ర)

వంటచేలిమిడి వి (వంట + చేలిమిడి) భక్ష్యవిశేషము, పాకపు చలిమిడి.

గీ గారె లరిసెలు బొబ్బట్లు గరిజెకాయ, లట్లు
బూరెలు జంతికచుట్లు మంఁణుగు,బూలు వెన్న
ప్పములు చిటిబూరె లిడ్డె,నలు మనోహరములు
వంటచేలిమిడియును చెన్న 4 358

వంటచెఱకు వి (వంట + చెఱకు) 1 వంటకట్టియ

గీ వంటచెఱకులు లేకున్న వాములైన, వస్త్రములు
తైలమున ముంచి వహ్నిఁగూర్చి హర. 2. 30.

క విఱుతునో త్రింగుదునో తల,దఱుగుదునో యేను జ్వరుఁడఁ దానుఁ జ్వరుఁ డా, కఱకంరు నేయ విల్లగు, చెఱకుం జెఱకైన వంటచెఱకుం జెఱకే ఉ హరి 6. 109

క. ఈజాడలేమిచేఁ గడుఁ,దేజము చెడి వంటచెఱకుఁ దెచ్చుచుఁ బర నా,రీజనుల కమ్మి యాతడు శుక 3 246

2 గుడపాకయోగ్యమగు రసముతో నిండియుండు నిశువు, చెఱకు

క వానిశిఖ వంట చెఱకుల,చే నఱ నవి వెండి వంట చెఱకులె యగుటం, బోనంబు ప్రజకు జక్కులి, బోనంబులె యయ్యెఁ బొయ్యి పొగయమి వృష్టిన్. ఆము 4 125

వంటనము నం వి ఆ న పంచిపెట్టుట

వంటపని వి (వంట + పని) వంటవండుట, పాకముచేయుట

గీ వచ్చుతెరువరు లందఱు వంటపనికి, నన్ను మెత్తురటంచు నందములు నూపి శుక 4 7

వంటపూటవాఁడు విశ (√వంట) అన్నవిక్రేత

సీ పాచకుం డొప్పు సువారంవువాఁ డనఁగను బూటకూళ్ళవాఁ డనఁగ వంట,పూటవాఁ డనఁ గను . ఆం భా 2 286

వంటపూటిల్లు వి (√వంట) అన్నవిక్రయము చేయు గృహము

సీ వంటపూటింటి కెప్పుంటికం బెను శాలు పెరుగునే గూర లంపెడు తెరువలు ఆము 6 71

వంటము నం వి అ పుం 1 భాగము 2 కొడవలి మున్నగువాని పిడి

వంటయుప్పు వి (వంట+ఉప్పు) వండినయుప్పు, విడంగము (శ ర)

వంటరాయి వి (వంట+రాయి) మన్ను వండి చేసిన కృత్రిమ రత్నము (శ ర)

వంటరి విశ. (వంట+అరి^{3}). పాచకుఁడు, వంట చేయువాఁడు (శ. ర)

వంటలక్క వి (వంటలు+అక్క.) వంటవండెడి స్త్రీ

ఆ. నేత వేఁచినట్టి నిడుపుఁ గాకరకాయ, వరుస నిడియె నొక్క వంటలక్క పాంచా 4 46

క ఆరీతిఁ శాకగేహముఁ జేరిన యా వంటలక్క చిలుకం దఱుగం,గోరి...శుక 3 57

వంటలక్కతనము వి. (వంటలక్క+తనము) వంట చేయుస్త్రీ ధర్మము

గీ హుతవహోశిఖ్య రూఢి యన్నతి ఘటింప, గార్హ పత్యాదియగు పావకత్రయంబు, వంటలక్క తనంబె కావఁగని యింట, జరిపెడు ఘనాఘన ఘనాఘ జలజనాభ చం రా 2 29

వంటలవాఁడు (√వంట) విశ వంట చేయువాఁడు, పాచకుఁడు

చ వలలుఁడన న్విరాటుకడ వంటలవాఁ డయి భీముఁడున్. భార ఉద్యో 4. 200

గీ. ఏను వంటల వాఁడనై యా నరేంద్రుఁ, గొలిచి గరగరగాఁ గూ డు గూర చిత్తమునకువచ్చిన చందంబునన యొనర్చి, నేర్చి మెలఁగుదుఁ గరము వినీతి మెఱసి భార విరా 1 79

వంటవాఁడు—వంటలవాఁడు (శ ర)

వంటసరకు వి (వంట+సరకు) వంటకట్టియ. (శ ర)

వంటసాల వి (వంట+సాల)మహానసము

గీ...అహితశాలుఁ, డోలి గోపురమును వంట సాలయు గణ,జంబుఁ గట్టించుటకు మాననమునఁ దలఁచె పరమ 5 46

వంటా(డా)లము నం వి అ పుం 1 వీరుల యుద్ధము. 2 పాఱ, త్రవ్వగోల (మే ని) 3 పడవ, నావ (మే. ని)

వంటి విశ పదృశము బోఁటి

(ఇది తఱచుగా షష్ఠీ విభక్తితో పమసించును కొన్నికొన్ని యెడల ద్వితీయా విభక్తితోఁ గూడఁ గూడియుండును)

ద్వి నీవంటిప్రియురాలి నీవంటిసఖిని, నీవంటి నయగుణనిధి నెందుఁగాన రం రా అయో 90 పా 27 నం

క మీవంటి భాగవతులుం, భావనులుగఁ జేయ రేని ఆము 6. 55

క. సావిని ముని యిట్లను వ,శ్యా విను మావంటి తైర్థికావళి కెల్లన్ మీవంటిగృహస్థులసుఖ, జీవనమునఁగాదె తీర్థసేవయుఁ దలఁపన్. 5 మను చ 1. 6

చ . పలుకవు నిన్నువంటి కులభామలఁ గానవు వారి కాత్మనా,థులపయి జాళి లేదొ తమి దొట్టిన పట్టున మట్టుపెట్టరో కువల 3 43

సీ నూఁబూవువంటినాసికయు హర 3 23

వంటి(టయి)ల్లు వి బొ (వంట + ఇల్లు) మహానసము, వంటచేసికొను గృహము

సీ వంటిల్లు యామినీశ్వరకలామౌళికిఁ దరిచోటు నిఖలబృందారకులకు భీమ 3 51

ఉ బుద్ధికి జూడ్కికిన్ వెలుగుఁబూన్చె గృతాంతుని వంటయిల్లనన్ . ఉ రా 3 385

శా ... డాఁగఁబోయినఁ దలారిల్లయ్యేనేఁ దేడకుం, బోనౌఁ జిక్కితి వంటయింటికళమై బోనంపుఁ బెన్గూటికిన్ దశా 1 297

ఉ .. వంటయింటి కుంౘదే లిది యెందుఁబోఁ గలదు విజ. వి 1 6

సీ వంటయిల్లనఁగను బొనఁగ చుండును మహానస సమాఖ్య ఆం భా 2 242

వంటు వి అనుకూల్యము

ఆ వంటుదప్పువేళ వంటకము విషంబు, కంటఁ జూడఁగానె కంటగించు (బ్రౌ ని, శ ర)

వంటుఁడు నం విజ (అ ఆ అ) పెండ్లి కానివాడు

వి అ పుం బ్రహ్మచారి

వంఠెము వి సీమైకదేశము

సీ వంఠెమంచనఁ గను సీమైకదేశమై చెలగుచుండు (ఆం భా 2 7)

('తాలూకా' అని బ్రౌ ని)

వంఠము నం వి అ పుం చిన్న యీఁటె

వంఠరము నం వి అ పుం 1 లేఁతవెదురుపై నుండెడిపొర 2. తాటిచెట్టుమొలక 3 మేఁకను గట్టెడు త్రాడు 4 కుక్క 5 కుక్కతోఁక 6 మేఘము 7 స్తనము

వంఠుఁడు నం విజ (అ ఆ అ) 1 పెండ్లి కానివాడు అవివాహితుఁడు 2. మఱుగుజ్జు పొట్టివాడు 3 కుంటివాడు

వి, అ పుం 1 బ్రహ్మచారి 2 సేవకుడు, భృత్యుఁడు 3 మఱుగుజ్జువాడు

వండ — వండలి, వండు[1] వి 1, చెఱువు లోనగువానియందడుగున నుండెడి యొండిన బురద. (శ ర)

2 ఆపద, కష్టము (శ ర)

వండ నం వి ఆ స్త్రీ రండ వ్యభిచారిణి యగుస్త్రీ (మే ని)

వండము నం వి అ పుం తోఁకలేనియెద్దు

వండరుఁడు నం వి అ పుం 1 లోభి పిసినారి నపుంసకుడు

వండఱు అ క్రి. (వండు[1] + అఱు.) బురద విఱుగు, తేఱు, నిర్మలమగు.

వ. దోన దోరగిలం జారెఁ బయ్యెర విసరెవారి వండఱియెఁ గరిమదంబుఁ గురిసె కాశీ 3 23

వండలి వి చెఱవు లోనగువాని యడుగున నుండెడి బురద, వండ (శ ర)

వండు[1] — వండ వి బురద

సీ తురగఖురోద్ధూతధూళి తన్చొరసిన వననిధి పిండలి వండుగాఁగ భార విరా 3 156

సీ వానకాలమునాఁడు వండు వట్టిన నీటి కాలుష్య ముడిపెడు కతకఫలము ... కాశీ 160

గీ అతని తపమున లోకంబు లడరె గిరులు, వడఁకె జలధులు పిండలివండులయ్యె, ధరణి కంపించె సూర్యచంద్రరుచు లడఁగెఁ, దారకంబులు రాలె దిక్తటులు ప్రీలె చిత్ర భా 2 53

జ వండఱు

వండు[2] అ క్రి పాకముచేయు, వంటచేయు

శా సేవాదతత యెండుమై నెఱుఁగ నీచిత్తంబువ స్మెచ్చున, బ్లేవండం గడునేర్తు భార. విరా 1 218

గీ, వఁడనలయందు వేపురు పచ్చిరేని, నన్నపూర్ణకు నుద్దియౌ నతనిగృహిణి . మనుచ 1. 56

వండినకుడుము — ఇది భోగ్యపదార్థము సిద్ధముగా నున్న దనుట కుపమానముగా గ్రహింపబడినది

క తిండి కతఁబునఁ గఁడలు, మెండుగఁ దాఁ బెంచి మగఁడు మెదలఁ డనుచు ను,ద్దండత నది మిండనికిన్, వండినకుడు మనఁగ దుడ్డువెఖరి మెలఁగున్ శుక. 2 102

జ వంట, వంటకట్టె, వంటకత్తియ, వంటకము వంటకూళి, వంటకొట్టము, వంటచమురు, వంట చలిమిడి, వఁటచెఱకు, వంటపని, వంటపూటవాఁడు, వంట పూటిల్లు, వంటయుప్పు, వంట

రాయి, వంటరి, వంటఱక్క, వంటఱక్కతనము, వంటలవాఁడు, వంటవాఁడు, వంటసరకు, వంట సాల, వంటిల్లు

వండుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) 1 వికలాంగుఁడు, అంగవైకల్యము గలవాడు 2 పెండ్లి కానివాఁడు 3 నపుంసకుఁడుఁగాఁ జేయఁబడినవాఁడు 4 లింగాగ్రచర్మము లేనివాఁడు

వంత[1] వి ఏఱు, నది

క వంతలఁ బొంతలఁ బడిపలు, వంతలఁ గాసిలఁగఁ దగునె పలిగొజ్జఁగిపూ,బంతీ యింతీ సొగసుల, దొంతీ మము నింతఁ గలఁప దోసముగాదే అచ్చ. రా. అర 99

క నుడివడి యడలుచు బన్నము, వెడచూపక పొడమవంత వెలయఁగఁ గడు లో,నుడుకుచు నుండెడివారల,యెడ దొరలకుఁ గనియఁబోలునే యెఱిమీఁడా అచ్చ రా యు 77.

(ఇట 'మనోవ్యథ' యని రెండవ యర్థము.)

ద్వి వాఁగువంతల నోరవరలు నీరంబు నవ, 2 102 పొ. 10 వం

వంత[2] వి 1 సంతాపము చింత.

సీ సంతోషయుతుఁడవై వంతయు భయమును శీతాతపంబును వాతగతియు, నెఱుగక భార. ఆది 5. 60

సీ వంతఁ బానుపుమీఁద వైచె మేను భృశాచి ... నైష. 3 36

చ . పెల్లలము వియోగవహ్ని భవదంతర సైకతపంక్తిపొంత వం,తలఁ బొరలించి తాదు శమనవ్వన పుగ్రమయాఖనందనీ ఆము 5 70

2 బాధ

క . మి,క్కుటమగు వంతలఁగుందుచు నీలా 2 71

సీ. వంత,గాసి వెతారము కాఱియ వెత చను వ్యథ ఆం భా 1 150.

3 పడుపు

గీ వంతఁ బొందుచుఁ ,బబు వ్యత్యాంతమల్ల, నెఱుఁగఁ జెప్పుటయును మృపాకృప దలిర్చ, నాసహోదరి నీవు కాంతాలలామ, యేద్వఁగా నేమిటికి నీకు నిర్విధమున హరిశ్చ .5 114

(ఈ యర్థ మితరగ్రంథములయందుఁ గానరాదు) (శ ర)

జ వంతచేయు

వంతచేయు అ క్రి (వంత[2] + చేయు) దుఃఖపడు

చ ఆ తపసి పాల్పడి మిక్కలి వంతచేయు దో, యని యనిశంబు దద్దయు భయంపడు చున్నది లోకమింతయున్. కు సం 7 23

వంతు వి భాగము

సీ పంపు పాల్ వంతు నా భాగంబు విలసిల్లు . ఆం భా 2 275.

ఉ కొంతని కాదు చాలఁ దొడుఁగుల్ మడుఁగుల్ గొడుగుల్ సువర్ణముల్, దొంతిగ నుప్పుతోఁ గఱుగు తొమ్మిదియుం గొని యేఁటికేఁటికే, వంతుగ నాపెచే మనని వారలు లేరు నిజం బుగా . . ఘటికా 1 43.

క అంత నొకవారమునఁ దన, వంతగుటయు నిశితబుద్ధివహనము ధీర, స్వాంత మొక ధూర్త శకకము,దంతి। పతిప తికడకుఁ దనియించుటకున్ వేం పంచ 1 345

2 పోటి, స్పర్ధ

ఉ . పతిఁ గూర్చుదాన నా,యంతటివారు లేరని యహంకృతి నెప్పుడు విఱ్ఱవీఁగుచున్, వంతున వచ్చు సత్య గరువం బిఁకఁజెల్లదటంచు మానినీ పారి 1. 80

రగడ. వంతేఁటికి గోరంతే మల్లెల, వంతున కానే వంతులఁ జెల్లెల, . యయా 4 25

గీ, మాచిపత్రియుఁ గురువేరు మరువకంబు, దవన మును గగ్గెరయు బిల్వదళము లాది, యైన పూజార్హవస్తువు లపుడు దెచ్చి, వంతులకుఁ గొండపాడవుగా వైచుటయును. ఉ రా 3 204.

3 సామ్యము.

వ . వంతుమీఱు చేమంతుల చెంత నండ గొన్న బొండుమల్లియలం గలసి ఉ. రా 6 24

వింతలె నిన్ను వంటియవివేకిను లెందఱు లేరు వారినే, వంతుకుఁ దేను నా మనసు వచ్చినజాణ యొకర్త తారయే, కాంతుని పజ్జమాని వగకాఁ డగు చంద్రునిఁ గూడ నేల ,,, దశా. 7, 83

4, వరుస,

గీ చిగురువిలుకాని జాతర సేయఁబూని, కొలము సాములనందఱఁ గూడఁబెట్టి, వంతుగలయంగ బువ్వంపుబంతివిందు, పెట్టి రెలమిఁ జకోరపుఁ బేరఁటాండ్రు పారి 2, 48

రగడ బంతులాడుదము వంతుల గట్టుక, చెంతకు రమ్మీ చెలిఁజేపట్టుక బిల్హ 2 29

వంతువోవు - భాగముతెగు

చ ఇల నిజసామ్యవర్తులపయిం దమవారిఁగదల్చు సాత్మహా, స్తలలితభర్మకుంభముల దంభ మణం పఁగ వంతువోక య,న్యులగతి నీవు నీవనుచు నొంటక గుబ్బలురాయిడింపఁగా, జలకముదేల్చి రిద్ద ఱలిజాలకనీలకచా శిరోమణుల్ రా వి 5 54

జ వంతువడు

వంతువడు అ క్రి. (వంతు + పడు) వంతులు వేసికొను

గీ దివిజరాజాదిదిక్పాలదేవతాళి, విశిఖముల నిట్లు దై తేయవిశసవంబు, సలిపి రిక్ష్వాకు సుకుమారు లలయ కెలమిఁ గొంతవడి వంతువడి మరు తోట్కటి వొగడ కకు 2 118

వంతెన వి ఏఱులోనగు వానికి నీళ్ళుపోవుటకు తూములు విడిచి మీఁద నడచిపోవుట కనువుగాఁ గట్టిన కట్ట (శ ర)

వంద[1] - **వందె, వదియ వదె** వి ఒక విధమగు తృణసముదాయము, తృణతతివిశేషము

సీ వంద వదియ వదె వందె యంచనఁ దృణతతి విశేషంబొప్పు . ఆం భా 2 77

వంద[2] న నూఱు, శతము (శ ర., బ్రౌ, వా)

వంద నం వి ఆ స్త్రీ 1 యాచకురాలు. 2. వేఱొక చెట్టుపై మొలచెడు తీఁగ బదనిక

వందకము నం ,వి అ పుం. చిఱుతేఁకు. (వ్య వి) (శ ర)

వందకుఁడు నం వి అ. పుం, 1 స్తోత్రపాఠకుడు, వంది

వందథుఁడు నం వి అ పుం 1 స్తోత్రపాఠకుఁడు, వంది, బట్టు 1 స్తోత్రపాత్రము, స్తుతింప నర్హుఁ డైనవాడు. (విల్సన్)

వందన నం. వి అ పుం 1 పూజ 2 స్తుతి, స్తోత్రము

వందనమాల (వికృ) నం వి ఆ స్త్రీ తోరణము ఉత్సవములందు గుమ్మముల కడ్డముగాఁ గట్టు తోరణము (హలా ని)

వందనము నం వి అ న 1 నమస్కారము, పాదములను స్పృశించుచుఁ జేయు నమస్కారము, దండప్రణామము 2 గౌరవము 3 స్తోత్రము 4 ఒక విధమైన చర్మరోగము గండమాల వ్యాధి

వందని నం. వి ఈ స్త్రీ 1 పూజ, 2 స్తోత్రము. 3 ప్రార్థన 4 సంజీవని, చనిపోయినవారిని బ్రతికించెడి నోషధి

వందనీయ నం. వి ఆ స్త్రీ గోరోచనము,

వందనీయము నం. వి అ పుం పచ్చగుంట గలిజేరు. (వ్య. వి)

వందనీయుఁడు నం విశ (అ ఆ అ) నమస్కరింపఁ దగినవాఁడు

వందఱ వి ఖండము

(ఇది వాక్యమున 'చింతఱ' శబ్ద పూర్వకముగానే కన్పడుచున్నది. చూ చిందఱ వందఱ)

జ. వందఱలాడు.

వందఱలాడు న క్రి (వందఱలు + ఆడు) చెల్లా చెదరు కావించు.

(ఇది 'వ్రచ్చు' ధాతువుతోఁ గలసియే కానవచ్చు చున్నది.

క. ర,తులఁ గులిశనిశాతనఖా,వలిఁ బఱిం ద్రుండు వ్రచ్చి వందఱలాడెన్ భారం ఆది 1 100

సీ ప్రబలబలాహకప్రకరంబు వ్రచ్చి వందఱలాడుఁ బటుమారుతంబు మాడ్కి . నృసిం, 2 126

సీ. వారలఁ గరచక్రధారల వ్రచ్చి వందఱలాడె హరి వరాహ 6. 117

ద్వి. అచ్చుగా నార్చుచు హరుఁ డిభదైత్యు, వ్రచ్చిన గతి వ్రచ్చి వందఱలాడు. బస, పు, 4 99. వం

వందాక - **వందాకము**. నం వి ఆ స్త్రీ.

వందాకము నం వి, అ. పుం. వంద, బదనిక.

వందాకి నం. వి. ఈ స్త్రీ. వంద

వందారము - వందాకము,

వందారు(డు)వు. సం విణ ఉ 1 స్తోత్రము చేయువాఁడు 2 గౌరవపాత్రము. వి. ఉ స. స్తోత్రము, పొగడ్త.
పుం బట్టువాఁడు, స్తోత్రపాఠకుడు

వంది సం వి. న్ పుం 1 స్తోత్రపాఠకుఁడు, బట్టువాఁడు (శూద్ర స్త్రీయందు క్షత్రియునకుఁ బుట్టినవాడు)
2 ఖైదీ, చెఱలో నుంచఁబడినవాడు

వందించు సం స క్రి. 1. నమస్కరించు. 2. స్తుతించు.
క. ఇఁదాఁక వాఁడు బ్రదికిన, సందేహము లేదు దేహచాతుర్య వయస్సౌందర్యంబుల లోకులు వందింపఁగ నితని యంతవాఁడఁగుఁ జుమ్మీ. భాగ 10 ఉ 33

వందితుఁడు సం. విశ. (అ అ అ) 1. నమస్కరింపఁబడినవాఁడు 2, స్తుతింపఁబడినవాఁడు.

వందు అ క్రి. 1 సంతాపించు.
క. మనమున సహింపనోపక, వనరుచు ధృతరాష్ట్రసుతులు వందిరి తమలోన్ భార ఆది 5 247
క. ఇదియేమి శోకమున వందెదు పుట్టినవారికెల్లఁ దెరువారయఁగా, నిదియ భార శాం. 4 8
చ దుష్టరాక్షసావలియెడ నిర్భయుండు మది వందకు నీ సుతువజ్రవర్ణమై, యలవడఁగాచి తెచ్చెద సమగ్రతరం బగు మేలు నిచ్చెదన్ భా. రా బాల 177
2 దుఃఖపడు.
ఉ చచ్చె ఘటోత్కచుడు మనసైన్యములెల్లఁ గరంగి నల్గడ, న్విచ్చుటఁ జూచి యేము వగ నెక్కొన వందెద మిప్పు డెమ్మెయి,న్వచ్చెఁ బ్రమోదము . భార, ద్రో 5. 138
క అని వందుచు లంగనదెస, వనటకు సామ్రాజ్య వివిధ రత్నమునకున్, దనచిత్తము పొక్కఁగ న,మ్మనుజేంద్రుఁ డుదాత్తవృత్తి మహి నేలు నెడన్ నిర్వ 9 93
సీ కొడుకు సుద్యుమ్నుండు ఘోరాటవులకేఁగ వందుచు మనువు చైవస్వతుండు, దనకు బిడ్డలు గల్గఁ దపమాచరించెను .. భాగ 9 స్కం 33

చ. .. విరక్తచిత్తుఁడై,యనుదినమున్ ధనంబుఁ గలయ న్వెదచల్లుచు నొయ్యనొయ్య ని,ర్ధన దశనొంది వందియును దాపమునొందుచుఁ గంది కుందుచున్ ద్వా 5 288
3. వాడు మ్లానమగు
చ దినమునసెల్ల నుష్ణకరదీప్తులు పర్వి రసంబుఁ బీర్వ వం,దిన సకలౌషధిప్రవితతిం దెలివొందఁగ జేయునేర్పు గల్గిన తనరశ్మిజాలమున శీలఁ జకోరముల న్మనింపఁజే,యనుదయమై వెలింగె నమృతాంశుఁడు సేనకుఁ దన్పుసేయుచున్ భార శాం 2 126
సీ కొంకక క్రొమ్మెఱుంగుంబోడిగావున జాత నిర్ఘాంతజీమూతవేళ వందక శీతాంశువదన గావున దీర్ఘయామినీఘోరనీహారవేళఁ, గీ దపముగావిఁప వెడలె వత్సరసహస్రములు .. వరాహ 6 16
4 వివర్ణమగు, వెలవెలఁబాఱు
గీ చిరిమిచైచినసెత్తమ్మిఁ జెనసి వాడి, వందినది నీముఖంబు వివర్ణతార కంబులై యొప్పుసెడినవి కన్ను లిట్టి, శూన్యభావ మే మెమ్మెయిఁజూతు మనఘ హరి పూ 9 148
5, చచ్చు
వ కందర్ప దర్పంబున నలందురి వందుదువనిన నవ్వెలంది వెండియు నిట్లనియె భార విరా 2 68
శ్లో "యదీయమనవద్యాంగీ, న మామద్యాపి కాంక్షతే, చేతసాభిప్రపన్నేన, గతోస్మి యమసాదనమ్" సం భార విరా 13. 6

వందురు అ క్రి 1 దుఃఖపడు
క శాపభయమునన్ మాద్రి కడున్, వందురి వారింపఁగ బలిమిం దత్సంభోగసుఖసమీహితుఁడయ్యెన్ . భార ఆది 5. 145.
క కొడుకులదెస నెవ్వగఁజే,డ్పడి వందిరియున్న యానృపాలునడుగులం,బడి .. భార. భీష్మ 1 45
క ఎందునుగానక తద్దయు, వందురి యొలుఁగెత్తి పిలిచి వనజముఖి నీ, వెందున్నదానవే యా,

చందంబునఁ బిల్వఁ బల్కఁజనదే నీకున్. భోజరా. 5 54

చ. మనమునఁ జింతనొందక యమానముతోఁ జనుతార నీవు నీ, వనితలు నన్న వందురుచు వాలినిఁ గౌఁగిటఁజేర్చు భా రా కిష్కిం. 216.

2 సంతాపించు, పరితపించు

క బాలలుఁ దరుణులుఁ బ్రౌఢలు, దూలెడు వికలాంగకములతో డెందములన్, వాలిన విరహానలమున,పాల్పై వందురెద రొక్క భంగిక యకటా భార స్త్రీ 2 51

ఉ వారలు శౌరిఁ గానమికి వందురుచున్ దురపిల్లి యక్కటా, శ్రీరమణీమనోహరుఁ డశేషజనావనతత్పరుండు మా, కోరిక నీయఁడయ్యె ఘటికా 2 239.

3 క్లేశపడు

ఉ తల్లి మొగంబు గాన కటు తండ్రికి దవ్వయి గంటలోఁ గడుం, దల్లడమంది పుర్వుల విధంబున వందురుచున్న మమ్ము న్నుత్ఫుల్లి దయామతి న్విగతదుఃఖులఁ జేసితి . మార్కం 1 62

గీ. . ధరిత్రి, యఋవద్దేడు లనావృష్టియైన కతన, దద్ద వందురి కడు నుపద్రవము నొందె కాశీ 5 266

క. వందురి వగలన్ దేహము, పొం దెడలఁగఁ జూచు నన్నుఁ బొడగని దివిఁ దా, నెందుల కేఁగుచునో గిరి,నందన దిగి వచ్చి కరుణ నా కిట్లనియెన్ మనుచ 6 55

వి వ్యథ నొగులు

సీ వంత గాసి వెతారము కారియ వెత, బారి సెంగులు నొప్పి బాధ నెగులు నొవ్వి వందురు దురపిల్లు కొందలంబు, ఎలుపు నోవి యనంగఁ జను వ్యథ . అం, భా 1 150,

వందె – **వంద**[1] వి తృణతతివిశేషము.

సీ వంద వదియ వదె వందె యంచనఁ దృణతతి విశేషం బొప్పు ... అం భా 2. 77

వందొందు వి మత్స్యవిశేషము (శ ర)

వంద్య నం. వి. ఆ స్త్రీ 1 వంద, బదనిక 2 గోరోచనము

వంద్యుఁడు నం. విశ (అ ఆ అ) 1 గౌరవింపఁ దగినవాఁడు 1 నమస్కరింపఁ దగినవాఁడు 2 శ్లాఘ్యుఁడు, కొనియాడఁదగినవాఁడు

వంధ్య సం వి ఆ స్త్రీ గొడ్రాలు

వంధ్యము సం విశ (అ ఆ అ) నిష్ప్రయోజనము, నిష్ఫలము, వ్యర్థము

వి అ పుం పండ్లుపండనిచెట్టు

వంధ్యా(ధ్య)కర్కోటకి సం. వి ఈ స్త్రీ గొడ్డుఁదనమును పోఁగొట్టునది, గొడ్డుఁగాఁకర (రా ని)

వంపు స క్రి (√వంచే) వంగునట్లుచేయు, నమ్రముగాఁ జేయు, వంచు

సీ పరువంపుమంకెన విరివంపు నరవంపు వాతెఱ చెంద్రంపు వాన గురియు.. ఆము 5 67

వి 1 వంగుట

సీ తలకొన్న ధారుణీస్థల మెడవంపులఁ బడ నుల్కిపడి మ్రొగ్గిపడ నహీంద్రుడు కు. సం. 11 3

2 వంకర, వక్రత

వ. ధనుర్లతలవంపుదింపులకుఁ దెచ్చు కొమరు గల కనుబొమలును గమలదళవిదళనాకహా చరిత్రంబులగు నేత్రంబులును ... చం రా. 3 98

చ. నీరుకోళ్, కొలకొలమంచుఁ గ్రుంకు మెడగుంపులవంపులుదోఁప . పురాతన తీర్థ కుండముబ్ ఆము 1 71.

3 పార్శ్వము, ప్రక్క.

ఉ వాచపులీఁగడంగి నలువంపులఁ దుంపురులీను తేనెఁ జె,ల్వొ చలివాకచే వనపుటాకునఁ గాంతులఁ బొల్చి పూఁచి పె,ల్లేచినగుజ్జు మావికడ నెల్లెడ నీడలు గానవచ్చు రే,రాచ మెఱుంగుజాజగతిఁ గ్రమ్మిన కమ్మని తమ్మి పాన్పునన్. రా వి. 4. 76

విశ వంగినది.

గీ పంపుగుడిసెల సామగ్రి దంపురోళ్ళు, కురచ రోఁకండ్లు చిన్నదాఁగరులు మొదలు,గాఁ గలుగు వస్తుజాతంబు గార్దభములు, మోచితే వెంట సూకరములు చనంగ చెన్న. 2 204.

వంపుడు విశ (√వంపు) వంగినది

ఉ వెచ్చని తీర్థమాడి నులివెచ్చపదార్థము లారగించి బల్వచ్చడము ల్మనుంగులిడి పైఁ జలిసోకని కమ్మటింట్లలో, ముచ్చముడింగి యింటిపని ముమ్మరమెల్లను దీర్చి పక్కఁకున్, వచ్చిన ప్రౌఢయాంధ్రకురువంపుడు బల్పను గొండలూస తోమ్మిక్కచ్చి కవుంగలించి సుఖయించిరి ప్రౌఢ గృహస్థు లయ్యెడన్ కవిరాజ 4 29

వంశకరినము నం వి అ పుం వెదురుడొంక, వెదురు పొద

వంశకఫము నం వి అ పుం గాలిలో నెగిరెడి యొక జాతి దూదిగల గింజ.

వంశకము నం వి అ పుం. 1 ఒకజాతి చెఱకు 2, వెదురుగనువు 3 ఒకజాతి చేఁప న అగరు

వంశకరుఁడు నం విశ (అ ఈ అ) 1 వంశకర్త, వంశస్థాపకుఁడు 2, వంశమును శాశ్వతముగా నిలుచునట్లు చేయువాఁడు. వి అ పుం 1 పుత్త్రుఁడు 2 పూర్వికుడు, ప్రాచీనపురుషుఁడు

వంశకర్పూరరోచన నం వి ఆ స్త్రీ. వంశరోచన, వెదురులో నుండెడి కర్పూరమువంటి వస్తువిశేషము (వెదురు బియ్యము.)

వంశకృత్తు నం వి త్ పుం వంశకర్త, వంశస్థాపకుఁడు

వంశక్రమము నం వి. అ పుం వంశపరంపర, తరతరము

వంశక్షీరి నం వి ఈ స్త్రీ — వంశరోచన

వంశచింతకుఁడు నం వి అ పుం వంశపరంపరను (వంశ వృక్షమును) విమర్శించు పురుషుఁడు

వంశచ్ఛేత్త నం విశ (ఋ ౹ఌ ఋ) వంశమునకు తుదివాఁడు

వంశజ నం వి ఆ స్త్రీ — వంశరోచన

వంశజము నం విశ (అ ఆ అ.) 1 వెదురునఁ బుట్టినది 2 వెదురుతోఁ జేయబడినది 3 మంచి వంశమునఁ బుట్టినది

వి అ పుం 1 సంతతి, 2 వెదురువిత్తనము 3. వెదురుబియ్యము.

వంశతండులము నం వి. అ. పుం. వెదురుబియ్యము

వంశధరుఁడు నం విశ (అ ఆ అ) 1 కుటుంబమును స్థిరపఱచువాఁడు 2. కుటుంబపోషకుఁడు.

వంశనర్తి నం వి న్ పుం. హాస్యగాఁడు, పరిహాసకుఁడు

వంశనేత్రము నం వి అ న చెఱకువేరు

వంశపత్త్రికము నం వి అ పుం 1. రెల్లు 2 తెల్ల చెఱకు 3 మత్స్యవిశేషము 4 ఒక జాతిచేఁప

న తాళాకము

వంశపత్త్రపతితము నం వి. అ పుం (ఛంద) ఒకానొక వృత్తము

(దీనికి ప్రతిపాదమందును భ, ర, న, భ, న, లగములతోఁ బదునే డక్షరము లుండును.)

వంశపత్త్రము నం వి అ న వెదురాకు పుం రెల్లు

వంశపరంపర నం వి ఆ స్త్రీ వంశక్రమము, వంగడమువరుస

వంశపూరకము నం వి అ న చెఱకువేరు.

వంశభోజ్యము నం విశ (అ అ అ) వంశపరంపరగా ననుభవింపవలసినది తరతరములనుభవింపఁదగ్గది.

వి అ న వంశపరంపరగా వచ్చెడి యాస్తి

వంశము నం, వి అ పుం 1 వెదురు 2 అన్వయము, వంగడము 3 అమ్ము, బాణము 4 పిల్లనగ్రోవి వాద్యభేదము 5 సజాతి వస్తుసమూహము.

వంశరో(లో)చన నం వి ఆ. స్త్రీ. వంశకర్పూరరోచన, వెదురుబియ్యము

వంశవితతి నం వి ఈ స్త్రీ 1 వంశపరంపర 2 వెదురుపొద

వంశవృక్షము నం వి అ పుం వంశపరంపర,

వంశశర్కర నం వి ఆ, స్త్రీ వంశక్షీరి, వెదురు బియ్యము

వంశశలాక నం వి ఆ, స్త్రీ 1. వెదురుచీల, వీణక్రింది తుదను వేయఁబడు చిన్న వెదురుచీల 2 ఆవురుగంటివేరు, ఉశీరము

వంశాంకురము నం. వి. అ. పుం వెదురుమొలక, కరీరము

వంశానుచరితము. నం వి అ. పుం. 1. వంశము యొక్కచరిత్రము. 2. పురాణములందు వర్ణింపఁబడు ప్రాచీనరాజవంశముల చరిత్రము

వంశి నం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పిల్లనగ్రోవి 2 రక్త నాళము. 3. వెదురుబియ్యము. 4. పరిమాణ విశేషము. (క.) నాలుగు కర్షముల యెత్తు, (చ.) నాలుగు స్తోమముల పరిమాణము, 384 అంగుళముల పొడవుగల పరిమితి

వంశిక నం వి ఆ. స్త్రీ. పిల్లనగ్రోవి.

వంశికము నం విశ.(అ. ఆ. అ) వంశసంబంధమైనది, వంశపరంపరగా వచ్చునది.

వి. అ న. అగురుచెక్క

వంశీధరుడు నం వి. అ పుం 1 కృష్ణుఁడు. 2. పిల్లనగ్రోవి యూఁదువాఁడు.

వంశీధారి నం వి. న్. పుం – వంశీధరుడు

వి. అ. న. అగురుచెక్క.

వంశ్యము నం విశ. (అ. అ అ.) 1 వెన్నుబద్దకు సంబంధించినది. 2. వెన్నెముకతోఁ గలసియున్నది. 3 సద్వంశమునకుఁ జెందినది 4. వంశపరంపరకు సంబంధించినది.

వి అ పుం. 1. వాసము. 2 చేతియెముక, కాలియెముక, 3. కనుపాప.

వంశ్యుఁడు నం. విశ (అ ఆ అ) సద్వంశమునఁ బుట్టినవాఁడు

వి అ పుం వంశస్థుడు, సంతతివాఁడు, 2 పూర్వుఁడు 3, ఏడుతరముల వెనుక వాఁడును, ఏడుతరముల ముందువాఁడును నగు జ్ఞాతి.

వకవకలు–వికవికలు, వికావికలు, వకావకలు

వి బ 1 చెదరుటలు.

శ ఒక మొగము గాక దివిజులు, తికమక గొని వైరులెల్ల దీకొని తమ్ముం, బకపక నగ వకవకలై, లుకలుకఁ బరువెత్తి రోడి లోఁగొను భీతిన్. భాగ. 8. 285 (శ ర. పా)

2 బద్దలు, ముక్కలు

ద్వి. ...నోరు శిరము, వకవకలై పోవ వాపోయి... ధర్మా. 1. ఆ. (శ. ర.)

సీ కరికాండతుండద్రుఘనతాడనంబుల వకవకలై కృకాటికలు పగుల...రంగా. 3 219

వకారుడు విశ. వగ్గు (నామైక దేశగ్రహణము)

ఉ. మిన్నక యిట్లు భర్త తనమీఁద విరాళి వహింపకున్న నా,కన్నియ చూచి యీ ముదివకారుని తోఁ బనియేమి నా కటం,చు న్నిరసించి పంచశరసుందరరూపుల జారవీరులన్, గ్రొన్నన వింటివాని మొనకుం గదియించెద నంచు నెంచుచున్. హంస. 3 203.

వకాలతు వి. (హిం. వకాలత్.) న్యాయవాది, వకీలు

సీ ...వరుస బకీచిత్త వైకల్యుఁడైనను గడు దీర్ఘ వర్తి వకాలతైన . వేణు శ. 46

వకావకలు – వికవికలు, వికావికలు, వకవకలు

వి బ. 1 బద్దలు

మ. కకుబంతంబులు మూసె మోపె సకలాకాశావకాశంబులఁ, గకునంబుల్ శకునంబులయ్యెఁ గులటాచంద్రాస్య కజ్జంబు కో,రక మయ్యెన్ రకమయ్యెఁ గైరవము చక్రశ్రేణి గుండెల్ వకా,వకలయ్యెఁ జెకలయ్యెఁ బాంథజనతాస్వాంతంబు లంతంతకున్. బహు. 3 48

2. చెదరుటలు.

సీ. ఘణి ఘణిల్లని పాదకటక నిక్వణనముల్ వ్రతుల ధైర్యము వకావక లొనర్చ . . ఘటికా. 2 213.

ఉ. అ నగినాఁడి నవ్వుటయు నంతట నా మహిమంబు తూలెనో, కాని వసుంధరాధిప వకావకలై చెడిపోయె బ్రహ్మవి,జ్ఞానము వేద శాస్త్రసరస ప్రతిభావిభవంబు గానవి, ద్యానిపుణత్వముం దపము ధర్మవిధిజ్ఞతయుణ్ వివేకముణ్. వరాహ 1 95

సీ క్రొవ్వాఁడికొమ్ములకొనల చిమ్ముడ్ల సవలాహకసమూహము వకావకలు గాఁగ అని 4. 35

చ దురితలవానుసారి భవదుఃఖకదంబము రామనామభీ,కరతరహేతిచేఁ దెగి వకావకలై చనకుండ నేర్చునే .. దశ 81.

జ. వకావకలుసేయు

వకావకలుసేయు న క్రి (వకావకలు చేయు.) బద్దలుసేయు.

సీ. తనశతకోటి పర్వనితాంతమహిమ యంతిక నగంబుల వకావకలు సేయు .. వసు. 6 45.

వకానుకుట్టు వి. ఒకవిధమగు కుట్టుపని.

ఉ. పట్టుగుడారముల్ చికిలిబంగరు వ్రాతల చిక్కుటీగవుం, బెట్టెలుఁ పచ్చరావలక పీటలు మేలిన కానుకుట్టు మేల్కట్టులుఁ గ్రొత్తనెత్త పలకల్ తెరలుం బిక దారిఁజారువా, పిల్లల గూండ్లుఁ గ్రొమ్మెఱుఁగుబిందెలుఁ గొందఱు తెచ్చి రయ్యెడన్. వాల్మీకి. 3 84.

వకీలు వి 1 న్యాయవాది

సీ. . వెంటనే కేలుమోగిడ్చి వకీలు చెప్పు వేణు శ. 16.

2. వాదము.

ఉ ఏలనెజాలి సర్వజగదీశ్వరుఁడైన సురేశ్వరుండు ని, న్నేలఁదలంచె మేలుగనవే వినవే యఱచేతి కబ్బులి, బ్బేలను బేలనుంబలె బలేపలుకం దొరకంటి వైన నీ, కీలుతొకిం తెఱుంగుదు వకీలొనరింతు వికీలు వేటుకే. ఆహ 3. 30

వకులము సం. వి. అ. పుం. పొగడ (వృ వి)

వకోటము సం. వి అ. పుం వక్కుకొంగ, బకము (త్రి. ని)

వక్క వి (సం వల్కమ్) పూగఖండము, పోఁకచెక్క

ద్వి. వక్కసేయని లేకివాఁడని నమ్ము, లెక్కసేయక కరాళించె నీరాజు ద్వి హరిశ్చ ఉ. 1474 పం.

సీ పెచ్చువాసన వక్కలిచ్చి చుట్టిన యాకు ముడుపు లీఁదివిరెడు నడపదాని ... ఉ. రా. 4 228

కి వక్కాకు.

వక్కణ(ము) — వక్కాణము, వి. (సం. వ్యాఖ్యానమ్ ప్రా. వక్ఖాణమ్.)

1 వ్యాఖ్యానము, వివరణము.

గీ. మఱియు నొకకొందరకు సుధామధుర వాక్యసమితి భారత రామాయణములు తెలియ, వరుస వక్కణ మొనరించు వ్యాస శిష్యు, వాగ్విరాజితు నుగ్రశ్రవసునిఁజూచి రుక్మా. 1, 52.

గీ పంచమపుఁ దంతి బయకాడు నట్టిమీట, గమ్మమనునాదమును గ్రమ్మకరణిఁ గాఁగ, వెలితిఁ బోనీక రసికులు వినుచు మెచ్చ, వక్కణలు వెట్టి యేడ్చె నప్పణఁతి యిట్లు పార్వ 3. 57.

2 జాబునందు మొదట వ్రాయుపద్ధతి, మతలబు,

శా వ్రాయుం గమ్మల వక్కణల్ వరుసనే వద్దెంబు లౌనట్లుగాఁ, జేయున్ సత్కృప బాంధవా ప్తసుజన శ్రేణుల్ ప్రహర్షింపఁగా . భోజనుతా. 1 41

గీ. తనయులును దాము రావలె ననుచుఁ జాబు, మానసులు దశరథరాజమౌళితోడఁ, దెలిపెడిదియను వక్కణ కలిగినట్టి, యుత్తరంబును వినిపింప నుత్సహించి దశా 7 225

3 జాబునందలి వృత్తాంతము.

గీ ఇపుడు భవదీయ నందను నిటకుఁ బంపవలయు శీఘ్రమ్ముగ వివాహవైభవంబు, దనరు ననియున్న వక్కణ విని ప్రహర్ష, మలర మంత్రులతోడ నిట్లనియె నతఁడు ఇందు 5 16

వక్కణించు అ క్రి (√ వక్కణము) వచించు, పలుకు

సీ మ్రొక్కుడు నీ పాదములకు జిహ్వావీథి నీనామములు వక్కణింతు నెపుడు పాండు 4 92

(శ ర పా 'వక్కాణింతు' ముద్రి. పా)

వక్కరము విశ (సం వక్రమ్) వంకరైనది

వి వంకర (శ ర)

జ వక్కరాలు, వక్కరించు

వక్కరాలు వి (వక్కరము+అలు) కుటిలబుద్ధి కలది, వంకరబుద్ధిగల యాఁడుది

చ .. అ, పెనుపరివక్కరాలు మొఱ పెట్టుచు నీడిగిలంగ నందలం, బున వడిఁ గట్టువైచికొని పొండని చెప్పె సుదేవుఁ డంతటన్ వై. భా 2. 111

క. అని యచ్చటి పైకావలి, వెనుకక్కసి వక్కరాంద్రఁ బిలిచి తినుం డి, వ్వనిత నీఁక రెండునెల లగు, దనుకం జూచి యని చెప్పి దైత్యుడు పోయెన్. రామా. 6.171

వక్కరించే - వక్కళించే (√ వక్కరము)
అ క్రి ప్రతిఘటించు, మాఱుమలయు
సీ కరికుంభముల మీఁదఁ గాలు ద్రవ్వటగాక ఱక్కవకవతోడ వక్కరించు విక్ర 8 44
గీ. మృదులగోధూమసరులతో మేళవించి, వన్నె కుచ్చుల పేరుతో వక్కరించి, పుష్పదుండు భకంబుతోఁ బొత్తువచ్చు, పడఁతి పాలిండ్ల పైనొప్పు పసిఁడిపేరు శివరా 2 61.
ద్వి. వలదన్న మానవు వక్కరించెదవు . పండితా. పురా 116 పొ.
స. క్రి విడుచు
గీ, ఆత్మవంశపరంపరాయాతమైన, వైదికాచార మార్గంబు వక్కరించి, యారజము రాచఱిక మును నలవరించి, నగరివీథులఁ జరియించుఁ బ్రగడ సుతుడు శివరా. 2 90

వక్కళము వి. ప్రతిఘటించుట, మాఱుమలయుట
వ .... వక్కళంబు గానీక ఉ హరి 3 64.
జ వక్కళించే.

వక్కళించే - వక్కరించే అ. క్రి (√ వక్కళము). ప్రతిఘటించు, మాఱుమలయు
సీ చాలనిగ్గులుగుల్కు పాలతెక్కల కుచ్చు వామ కర్ణంబుతో వక్కళింప... క్రీడా 1 223.
సీ కరులతొండములసంగడి నిక్కు తాలాంకు వలుద నాఁగటితోడ వక్కళింప... ఉ హరి 6 60

వక్కాకు వి వక్క+ఆకు తాంబూలము
క. వక్కాకిడి సద్భక్తిని, మ్రొక్కి కనుంగిటి శకునములు చూడు వరుం, డెక్కార్యంబున కేఁగెనో, యక్కార్యము తెనఁగ సఫలమౌనో కావో. హంస 4 53
క. నీ కీవఱకెన్నఁడు వఁక్కాకున కీలేదు నిర్దయా మతి వేలా, కోకొమ్మా యని పిడికెడు, రూక లొడిం జల్లి యాతురుండై మఱియున్ శుక 2 25
సీ వేల్మివేల్పినచేత వెస నీకు వక్కాకు లిచ్చినఁ గాదషే యిందువదన శుక 2 476

వక్కాణ వి. - వక్కాణము (శ ర)
జ వక్కాణించు

వక్కాణము — వక్కణము, వక్కాణ.
వి. 1 జాబునందు వ్రాయఁబడు వృత్తాంతము.
క. దేవరయానతిఁ దప్పిన, యావివరం బెదియని స్వహస్తలిఖితలేఖావాచికంబుఁ జూపిన, నా వక్కాణంబుఁ జూచి యద్భుతపడఁగన్ జై.భా. 8. 89.
2 వైఖరి, రీతి.
క చూపులవక్కాణంబున, నాపుష్పకరండకాఖ్యుఁ డరుదెంచిన మా, యోపాయపుఁ గార్యస్థితి, దీపించినఁ బరిణమించి తిలకించి మదిన్. విక్ర. 8 26.

వక్కాణించే స క్రి. (√ వక్కాణ) 1. వ్యాఖ్యానముచేయు, వివరించి చెప్పు.
గీ, పట్టియేదర్శనంబైనఁ బ్రతిభకలిమి, పలసినట్లు వక్కాణింప వచ్చియుండు. నైష. 7 78.
శా గంధర్వోపనిషద్రహస్యములు వక్కాణింతు రాలాప సంబంధప్రస్ఫుటఝుంటఝుంట పద గుంభస్థాపవర్గావళీ, సంధానక్రమ దివ్య మంత్రకములన్ సాయాహ్నకాలంబులన్, గంధర్వాప్సరసల్ పురోపవనికాకల్పద్రుమచ్ఛాయలన్. భీమ 1 90
2 వచించు, చెప్పు
మ బలుమీసల్ వడిఁగొల్పుచున్ బిగువుతోఁ బౌలస్త్యుఁ డేమంటివో, వలసల్ దీసెనె యూర్ధ్వలోకములు దేవర్షీంద్రయులైన నందులకేఁగం బనియేమి శౌర్యమున నన్నుం దాఁకి పోరాఁ డఁగాఁ, గలవా డెక్కడ నుండు నిక్కముగ వక్కాణింపవే నావుడున్ ఉ రా. 5. 200.
3. ప్రకటించు
వ .. దాని దేవలోకంబునందు వక్కాణింప నారదుం బనిచె. . భార. ఆది. 1 66
సీ పరమార్థతత్వానుభవము వక్కాణించు సమధిక బ్రహ్మవర్చసమువాని కృ శకుం 3 73.
4. స్తుతించు, వర్ణించు.
మ కవులం బంకజగర్భసన్నిభుల వక్కాణింతు వల్మీకసంభవునిన్ వ్యాసునిఁ గాళిదాసు భిలహణున్ బాణున్ మయూరున్ శుకున్ జై.భా 1 6.

సీ శాకపాకంబులచవులు వక్కాణించుగతి గంకణం
బులు గల్లుమనఁగ... పారి. 2. 19

వక్కి విశ బక్క, కృశము. (శ. ర.)
జ వక్కికట్టె.

వక్కికట్టె(ట్టియ) విశ (వక్కి+కట్టె) బక్కటిల్లిన వాఁడు, కృశుఁడు (శ. ర)

వక్కు[1] – వగ్గు[1] అ క్రి 1 లోఁబడు, అధీనుఁడగు.
క. .. నీ, దిక్కెఱిఁగిన దృఢభక్తుడు, వక్కం
డెవ్వరికిఁ గార్యభారమున శివా శివ సా. 163.
2 బక్కటిల్లు, కృశించు.
ఆ. మునిఁగి మునిఁగి మునిఁగి ముద్దయై ముద్దయై,
వనరి వనరి వనరి వక్కివక్కి, తిరిగి తిరిగి తిరిగి
దిమ్మరై యుండును వేమ 2 413

వక్కు[2] – వగ్గు[2]. వి. (సం బకః) ఒకజాతి కొంగ.
గీ. బకము విలసిల్లు వారణపక్కి వక్కు, వగ్గ
టంచన.. ఆం, భా 2.93

వక్కుపులుఁగు వి. వక్కుకొంగ బకము. (శ ర)

వక్త సం విశ (బు త్రి. బు) 1. మాటలాడెడువాఁడు, చక్కఁగా మాట్లాడువాఁడు 2. వాగ్ధాటి గలవాడు 3. బోధించువాఁడు, బోధకుఁడు

వక్తవ్యత సం వి స్త్రీ ఆ. నింద, అపవాదము. నిందింపఁదగియుండుట

వక్తవ్యత్వము సం వి అ. న – వక్తవ్యత

వక్తవ్యము సం. విశ. (అ ఆ అ) 1. చెప్పదగినది, పలుకఁదగినది, ప్రకటింపఁదగినది 2. నింద్యమైనది, నిందింపదగినది. 3. నీచమైనది, కుత్సితము. 4 ఉత్తరవాది, పూచీపడినది 5 దుష్టము, చెడ్డది
వి. అ న 1. పలుకుట, పలుకు, మాట 2. శాసనము, రాజాజ్ఞ. 3. నింద, దూఱు.

వక్త్రఖురము సం వి అ. పుం దంతము, పల్లు

వక్త్రజము సం వి అ పుం నోటఁబుట్టినది. పల్లు, దంతము

వక్త్రజుఁడు సం. వి. అ పుం. బ్రహ్మముఖమునఁ బుట్టినవాడు. బ్రాహ్మణుడు

వక్త్రతుండుఁడు సం వి. అ. పుం. గణపతి, విఘ్నేశ్వరుఁడు.

వక్త్రదలము సం. వి. అ. న అంగుడు

వక్త్రభేది సం. విశ. (న్. నీ. న్) 1. తీవ్రమైనది. కారముగలది 2 చేఁదైనది.
వి న్ పుం. చేఁదు, తిక్తరసము.

వక్త్రము సం వి అ న. 1 నోరు. 2. ముఖము. మోము. 3. పంది మొదలగువాని ముట్టె 4 పిట్ట ముక్కు. 5 ప్రారంభము, మొదలు. 6. అమ్ముమొన 7 నీరుపోవుగొట్టము 8 ఒక విధమైన వస్త్రము 9 అనుష్టుప్పుతో సమానమైన యొక ఛందస్సు, ఛందోభేదము 10 (గణిత) శ్రేఢులలో మొదటిది (చూ శ్రేఢి)

వక్త్రరంధ్రము సం వి అ. న ముఖద్వారము.

వక్త్రవాసము సం వి అ పుం 1. నారంగము. నారింజ (వృ. వి.) 2 ముఖమువాసన

వక్త్రశోధనము సం వి అ న 1. నోరుశుభ్రపరచుట. 2 తాంబూలాదికము 3. నిమ్మకాయ, దబ్బకాయ.

వక్త్రశోధి సం. వి న్. న 1. తాంబూలము మొదలగునవి 2. దబ్బకాయ, నిమ్మకాయ పుం. దబ్బచెట్టు, నిమ్మచెట్టు

వక్త్రాస్రవము సం వి. అ పుం. అధరరసము (త్రి ని)

వక్రకంటకము సం వి అ, పుం 1 ఖదిర వృక్షము చండ్రచెట్టు, బదరీ వృక్షము. (రా. ని)

వక్రఖడ్గము సం. వి అ పుం మిక్కిలి వెనుకకు వంగిన మొనగల పట్టాకత్తి వంపుకత్తి.

వక్రగతి సం. విశ ఇ 1 వంకరగా బోవునది. వంకరయైన గమనముగలది 2 మోసముచేయునది.
వి ఇ స్త్రీ వంకరనడక, చుట్టువడక.

వక్రగ్రీవము సం వి అ పుం. వంకర మెడ గలది- ఉష్ట్రము ఒంటె. (త్రి.ని)

వక్రచంచువు సం. వి ఉ. పుం. వంకర ముక్కుగలది శుకము చిలుక.

వక్రత సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 2 వంకర. 2. అంగారకాదిగ్రహముల వక్రగతి, వెనుకకు నడచుట 3. తప్పిపోవుట. 4 వంకరబుద్ధి, కుటిలస్వభావము.

వక్రతుండము. సం వి. అ పుం. శుకము, చిలుక.

వక్రతుండుఁడు సం. వి. అ. పుం. విఘ్నేశుడు, గణపతి.

వక్రత్వము సం. వి. అ వ. – వక్రత

వక్రదంష్ట్రిము సం. వి. అ. పుం. వరాహము, అడవి పంది

వక్రదృష్టి సం విశ ఇ. 1 మెల్లకన్ను గలవాఁడు, వంకరచూపు గలవాడు. 2 చెడుదృష్టిగలవాడు. 3 సహనము లేనివాడు, చూపోవనివాడు

వి ఇ. స్త్రీ మెల్లచూపు, వంకరచూపు.

వక్రనాసికము సం వి అ పుం. గుడ్లగూబ, ఉలూకము

వక్రపుచ్ఛ (చ్ఛిక)ము సం వి అ పుం కుక్క. (త్రి ని)

వక్రపుష్పము సం. వి. అ. పుం. పలాశము. మోదుగుచెట్టు

వక్రమము సం. వి.అ పుం అవక్రమము. క్రిందికి దిగుట.

వక్రము సం విశ (అ ఆ అ) 1. వంకరయైనది 2 చుట్టు తిరిగినది 3 చుట్టుకొన్నది. 4. మర్యాద లేనిది, అనార్జవము 5. క్రూరము

వి అ పుం. 1 అంగారక గ్రహము 2 శని గ్రహము

న. 1 ఏటివంపు 2 గ్రహముల వక్రగమనము

వక్రయము - అవక్రయము 1. వెల. 2 అద్దె 3 అద్దెకిచ్చుట. 4 రాజునకిచ్చుపన్ను. 5 కూలి, జీతము

వక్రవక్త్రిము సం. వి అ పుం. అడవిపంది. వరాహము

వక్రాంగము సం వి అ న వంకరదేహము వంకర యవయవము.

పుం 1. బాతు. 2. రాజహంస, రాయంచే 3. సర్పము

విశ (అ. ఆ ఈ. అ) వంకర యవయవములు గలది

వక్రాంగి సం.వి ఈ. స్త్రీ కటుకరోహిణి (వ్య. వి) (శ. ర).

వక్రి సం. విశ (న్ ణీ న్.) 1. వంకరయైనది. వంపుగలది

2, వెనుకకు నడచునది. (కుజాదిగ్రహము.)

వి (న్) పుం జైనుడు.

విశ (ఇ) 1. సందిగ్ధముగా మాటలాడువాడు. 2. అసత్యము చెప్పువాడు.

వక్రించే సం. అ. క్రి 1. వెనుకకు నడచు, మఱలు ద్వి. వక్రించె గుళికసంభవ రాహు విపుడు... ద్వి. హరిశ్చ ఉ. 869. పం,

ఆ. నెఱయ గురుడు రోహిణీమధ్యమున నుండి, వక్రయు క్తుడైన వాన లేదు, వాయుతారలందు వక్రించి నిలిచిన, వారిమయముచేయు వసుధ యెల్ల సస్యానందము 4 16 పా

2 ప్రతిఘటించు, మార్కొను

మ ధరణీమండలి నెందునుం దొడరి దోర్దర్పోద్ధతిం గ్రాలు భూవరులం బలువిర మక్కడంచితి గడున్ వశ్యాత్ములై వారు నా, కరిగా నాత్మధనావళుల్ వరుస బ్రత్యబ్దంబు వర్పింతు రె, వ్వరు వస్మత్పటువిక్రమస్ఫురణకున్ వక్రింప రెక్కాలమున్ హరి ఉ 6 89

వక్రితము సం.విశ (అ ఆ అ) వంకరగాఁ జేయబడినది, వంపబడినది.

వక్రిమ(ము) సం. వి న్. పుం 1. వంకర, వంపు 2 రెండర్థము లగునట్లు చెప్పుట, సందిగ్ధముగా జెప్పుట 3. కాపట్యము, వంచన 4 డొంక తిరుగుడు

వక్రుడు సం వి. అ పుం 1 అంగారకుడు 2 శనైశ్చరుడు (శ. ర.)

విశ 1 వంకరయినవాడు 2. క్రూరమైనవాడు.

వక్రోక్తి సం వి ఇ స్త్రీ. 1. ఒకానొక అర్థాలంకారము.

శ్లో. వక్రోక్తిః శ్లేష కాకుభ్యా మపరార్థప్రకల్పనమ్ చంద్రాలోకము.

2. సందిగ్ధముగాఁ జెప్పుట, సూచన 3 అపహాస్యము వేళాకోళము

వక్రోష్ఠి సం. వి. ఇ, స్త్రీ చిఱునవ్వు.

వక్రోష్ఠిక సం. వి అ స్త్రీ – వక్రోష్ఠి

వక్షణ సం వి అ స్త్రీ 1 కుక్షి, కడుపు, జీర్ణకోశము 2 పార్శ్వము, ప్రక్క. 3 నదీగర్భము, 4. నది; ఏఱు.

వక్షణము సం వి అ. న 1 వక్షస్సు, ఱొమ్ము. 2 విశ్రాంతి, అలసట దీర్చుకొనుట 3 అగ్ని.

వక్షము(సు) సం వి న్ న ఱొమ్ము, హృదయము.

పుం వృషభము, ఎద్దు, (విల్సన్స్)

వక్షోజము సం. వి. అ. పుం. కుచము, చన్ను

వక్షోరుహము సం. వి. అ. పుం. - వక్షోజము,

వగ వి. (√ వగచే) 1 దుఃఖము

సీ కుందంగ నడలుట మందబుద్ధిత్వంబు వగఁ గీడు మానునే వలవ దబల. భార శాం 1. 118

ఆ కాలకల్పుఁడైన కౌశికుఁ డేతెంచి, శిశిరవారి వారి సేన దేర్చి, యేల నేలఁ బడఁగి లేలెమ్ము నృప యీగ, రాని యప్పు వగల నీవకున్నె మార్కం. 1. 204.

గీ. పెక్కువగ లొందెద వదేమి బిసరుహాప్త, చిన్న బోయెద వదియేమి శీతకిరణ... దశా 2. 75

ఉ. రోదన మాచరించు వగఁ గ్రోధమనోభవ కామ లోభమో, హాదుల గూడి తీరములయం దఘ ముల్... కాశీ 5. 43,

2. సంతాపము

సీ. ...నారదుఁగని భక్తితోడ, మ్రొక్కిన మమ్ము నమ్మని సూచి యుల్లేల వగఁబొంది కందిన వార లనియు, నడిఁగి. . భార. ఆది. 8. 161.

3. వలవంత.

క. ఆ తనువుల వేరుగదా, నాతులు మఱికాక కలిగినన్ వగ తిర్య,గ్జాతికి నీజాతికిఁ గల, యీ తీవ్రత గలదె. అము. 5. 42.

4. శోకము

ఆ. వలస బెదర నృపతి కలఁగక ప్రజవగ, లార్పఁ బనిచి. అము. 3 72.

క. ఇది నాకయ్యెం గాఁగల, యదియై యను గాథ నిశ్చయం బెవ్వనికె,మ్మదిఁ గలుగు మబ్బు వగ సం,పద యాపద గలుగ నట్టి పుణ్యున కింద్రా భార. శాం. 4. 414.

5. ఆలోచన, తలఁపు

క. వరపుల్లఁ గలసి తనయులు, పరువడిఁ దుడు వంగఁ గృష్ణుఁ డనుచు వగన్ భా.సురరాజ్యదర్ప మొప్ప వి,దురుఁ జెచ్చెరఁ బంచె దానిఁ దోడ్కొని తేరన్. భార. సభా 2. 200

6. అభిలాష.

ఉ. వారలఁ జూచి కేశవుడు వచ్చినకార్యము చెప్పఁ డన్న న,క్కౌరవనాథుఁడిట్లనియెఁ గయ్యము చేయువగన్ సహాయముం,గోరి భవత్సకాశము నకుం జనుదెంచితి... భార. ఉద్యో. 1. 69

7. విలాసము.

చ. గగనము దాఁకి చిత్రగతకాననసంహతిఁ బొల్చు హర్మ్యముల్,నగములు పావి యీఁగిన మనంబులఁ బూర్ణసరోవరంబులన్, వగ జలకేళి సల్పనని వచ్చి యెఱింగి వియచ్చరాంగనల్, మగుడుట చూచి నవ్వుదురు మాడువులందు రమించు దంపతుల్. కు. సం. 7 948.

8. ఉపాయము

క. ఏవంక మనము సీతా,దేవిని వెదుకఁదగు నెవ్విధిన్ ఖలుని దశ, గ్రీవు వధింపుద మీవగ, యేవగ మాన్పెదవు తెలుపు మిపు డినతనయా రామా 5 286.

9 విధానము.

సీ మును ధాత కల్పాంతమున నిద్రదెలిసి లోక వినిర్మితికి వగ గానలేక, సంక్షుబ్ధుఁడైన రజస్త మోగుణము లుద్రేకంబుఁజూపె... వరాహ. 7. 36

10 గతి, దిక్కు.

క వెలయాలివలపు గడు కో,వెలకున్ వగ లేక వాఁడు వెసఁ జీకటులన్, గలవారియిండ్లఁ జెలులకుఁ, గలవారపుసొమ్ము వెరఁజి గైకొనఁ జొచ్చెన్. శేష. 4. (శ ౦)

11. విధము.

క. అవ్వల నొకనికి మీదుఁగ, జవ్వన మిటు గట్టి యున్న జలజేక్షణతో, నెవ్వగఁ బలుకులు పలికిన, నెవ్వగయే కాని చేరనేరవు కోర్కెల్. కువల 3 39

క తోఁచినవగ రచియించెదఁ, దోఁచనిచోఁ జలువ గట్టుదొర తోడై వా,యాఁచ కనె యాన తియ్యగఁ, దోఁచ దసాధ్యంబు కవన ధోరణి పట్లన్ ప్రబంధ. 2 25.

12. రకము

ఉ మైనపుటంటు పల్వగల మచ్చులచా లొరగల్లు కట్టెలున్. శుక 1 421.

13. రసము, రుచి.

తే. ఉప్పునైనట్టి చక్కెరలప్పులిడె, చేఁదువగ గల యమృతంపుఁజెలమ యెవరో, పుల్లమందెడు తేనెకరుళ్ళు నరియె, వనిత కడుఁ దియ్యనౌ నీదు వాతెఱకును. సారంగ. 2. 206.

14. వర్ణము, గుంపు.

వ. ఒక్కవగ ఘంటాకర్ణమహోదరులును..
కాశీ. 6 35

15 ఒద్ద, దగ్గఱ

ఉ ...ఈ, ముద్దియ నాదుకోడలిట ముందట నావగ నెమ్మినుండనీ. హర 1 9.

16. యోగ్యత.

ద్వి వగదప్పి మృతిఁబొందు వారికి రాజ, మొగి సముద్రము చూడ మోకాలిబంటి... ద్వి. శ సా 1 857 పం.

17 శక్తి సామర్థ్యము.

సీ పందెమొగ్గినఁగూడఁ బగఱగెల్చు కటారి యిది దీనివగ నిశ్చయింపఁగలిగె... కువల 2. 45

విణ విలక్షణము, ఒకవిధమైనది.

క. ... పురిన్, దగఁ గోటకొనలఁ గట్టిన, వగ జిగిముత్తెముల చందువాచందమునన్ అని 1 57

వగకత్తె విణ (వగ+కత్తె) విలాసిని, (శ ర)

వగకాడు విణ. (వగ+కాడు) 1. విలాసవంతుఁడు

ఉ ...కారయే, కాంతుని పజ్జమాని వగకాఁడగు చంద్రుని దక్కనేల. దశా 7 83

క ఎన్నడొకద వగకాని కింపుమెఱయఁ, గంతు కేళిని వింతలు గానుపించి, హావుసు చెల్లింతు అహల్యా 3. 52.

చ చూచుచున్, గదియఁగఁ గొంకు వీథివగకాఁడెవఁడైన మెలంగెనేనియున్. ఉ హరిశ్చ 4 17

2. వల్లభుడు.

ఆ ఇరులగొంగ తమ్మివిరిబోఁడి వగకాఁడు, ప్రొద్దు తూర్పుమలను బొడమె నపుడు. నీలా. 3. 45.

వగచే అ. క్రి. 1 దుఃఖించు.

సీ. శుభలక్షణాఁగి యీ సుందరి సైరంధ్రియగుటెట్లొకోయని వగచువారు.. భార. విరా 2 146.

గీ చెన్నుదఱిగిన సొగసుతో విన్న నైన, దేవయావఁ గనుంగొని తెగచి వగచి. యయా 3 83.

2. ఏడ్చు, విలపించు.

ఆ. ఎఱిఁగి నాకుఁ జెప్పు మిదియేమి యెవ్వరి, వలన నింత యయ్యె వగవనేల భార. ఆది. 6 243

గీ. ఇంక నెవ్వరి వేఁడుదు నేది దిక్కు, కోవిధీ యెంతచేసితి వనుచు వగచి.. దశా 2 48

క కీనాశునిసమ్ముఖమునఁ, దా నూనిన ప్రతినఁ దలఁచి దశరథసూనుం, డాననము వంచి ధైర్యవిహీనుండై దీనవృత్తి నిట్లని వగచెన్. ఉ. రా 8. 213.

3. పశ్చాత్తాపపడు

తరలము. వగవనేటికి నింకనైనను వారలం బిలిపించి యీ, జగతి నెప్పటియట్ల యేలుచు... భార సభా 2 314.

క మదిమఱపునఁ జాపము తన, కొదవుటయును బిదప వగచి యొకసగమును నే, నిదినేయ నింక ననియెదు, నదిపెఱ సగమునుగ నరుఁడు మఱపు నఘంబున్ భార. ఆర 5 41.

చ వగవకు మీయఘంబు చన వాసవ వైష్ణవ యాగ మంచితం,బుగ నొనరింపు. ఉ రా 4 34

4. సంశయించు, సందేహపడు

చ వగవక మాకు నేవురకు వారిజలోచనఁ గృష్ణ నీఁదగున్ . భార ఆది 7 250

స క్రి 1 భావించు

క నీ, వారకములుగాఁగ మమ్ము వగవుము బుద్ధిన్ .. భార ఆది. 3 152.

గీ. అన్న డాజంత పలుకు వాక్యంబులెల్ల, మనము లోపల నిక్కంబు లనుచు వగచి విప్ర. 3. 8

2. తలఁచు, తలపెట్టు.

క. తనవగచిన కార్యము దొర, కొనుటకు ధృతరాష్ట్రపుత్రకుఁడు పొంగి.. భార. ఆది 6. 137

3. ఆలోచించు

సీ అసుర, గీ. వలను నూడ కొందు వగవక యెప్పటి, యట్ల కుడుచుచున్న నలిగి బకుఁడు భార ఆది 6 292.

చ వగవఁక నద్రిరాజు హిమవంతుడు తండ్రి... కు. సం. 7. 852.

క. తగువరుని బిలిచి కన్యకc, దగనయిలంకారమిచ్చి ధారాపూర్వం, బుగc బెండ్లి సేయుటయు నిది, వగవcగ బ్రాహ్మంబనెడి వివాహం బయ్యెన్ విజ్ఞా. ఆచా 95.

4 విమర్శించు, పరిశీలించు.

క. అగు దేశకాలబలయుత,ముగc జేసిన ఘోర వర్ధములు మోహకులై, తెగcజాటి తమ్ము నెదిరిని, వగవక కొడరుటలc గీడు వర్తిల్లు c దుదిన్. భార. విరా 4 208.

క. తగు నిది తగ దని యెదలో, వగవక సాధులకుc బేదవారల కెగ్గుల్... భార ఆది. 1. 85

ఇ, వగ, వగకత్తె, వగకాcడు, వగదెంచు, వగదెగు, వగపించు, వగపు, వగలాcడి, వగలాcడు

వగదెంచు స॰ క్రి (√ వగదెగు) పరిష్కరించు, నిర్ణయించు

చ. పరుc డిపుడే వధూటిc జెఱపెట్టిన వాని వధించి సాధ్వి యీ,తరుణి యటంచుc జేకొనుట ధర్మువుగా వగదెంచె రాఘవే, శ్వరుcడు.. ఉ రా 6. 211 (శ ర. పా.)

క అని రట్టు సేయ నచ్చుటి, జనములు పొమ్మనియ కునికి చన దని వగదెంచిన దానిc దోడుకొని పో,యె నంత డింటికిని రొక్క మిచ్చెదవనుచున్ శుక 3 41.

వగదెగు అ. క్రి (వగ+తెగు) పరిష్కృతమగు, నిర్ణీతమగు (శ. ర త్రా)

వగపించు స. క్రి (√ వగచు.) 1 ఏడిపించు, విలపింపcజేయు.

వ. ... వనాంతసఖులగు కిన్నరరాజకన్యల వగపించుచు...

2 దుఃఖింపcజేయు.

గీ. వృద్ధవేశ్యల వగపింతు రుద్ధతప్రవర్తు లగు ధూర్తవిటులు దుర్వారనటులు వైజ 3. 72.

వగపు వి. (√ వగచు) 1. దుఃఖము, వగ

క వగ పున్యాగతికి మూలమె, వగ పెల్లవిధముల నడుగవలయు నరేంద్రా భార. స్త్రీ 1. 20.

ఉ. ... దైవమె యిట్లు చేసినన్, విన్నcదనంబుc జెందc దగునే వగపేటికిc బామరుండవే, యన్నగలంకదేశపతిc దర్కకుల్లేశ్వర వారిమాటలన్. ఉ. రా. 2. 208

2 శోకము.

క జననిజనకులును సుహృజ్జనులును దెగునపుడు గావcజనమి తెలియదే, ధనములు వారలకంటెనె, మనుజేశ్వర వగపు వాని మగిడించునొకో భార శాం. 3 29.

3. కీడు.

ఉ. ఈ కరుణాకటాక్ష మొకయించుక నాపయి నిల్పి యున్నచో, నేకడ మేలుగాక వగ పేటికిc గల్గెడు దానవేంద్ర... దశా 2. 127.

4. విధము

వ .. ఊడిగంపుచేడియలు బలువగపులc దన్మూరడింపుచు మరందంబు లాను మిళిందబృందంబుల యందంబున విరిపదుపునం బొలుపెన్నెరులు సందెల్లం బట్టి . మృ. వి 2 84.

వగరము - వగరు వి. (వగర్చు) వగరుపు, శ్వాసరోగము.

చ. పలుకనిమోముc దొట్రుపడుపాదములున్ వగరంపుటూర్పులన్, వలవలనైన దంతములు వంగినమేను వణంకు మస్తమున్, నిలుపcగరాని యుక్కిసయు నెమ్మొయి నెక్కొను దప్పి పెంపుc జే,వెలుcగునcజూచు చూపుcగల వృద్ధమహీసురుc డమ్మహీశ్వరున్ . విక్ర 2. 155.

వగరించు అ క్రి (√ వగరు) వగర్చు, నిట్టూర్చు.

సీ, వేcటకుక్కలుడస్సి వివృతాస్యములు నిల్పి వగరించుచున్నవి దగలుదొట్టి ... పి శకుం. 1. 128.

వగరు - వగరము వి శ్వాసరోగము, ఉబ్బసము, శ్వాసము.

క .. వశి, పలితంబు లయ్యె వగరును, దలయేరును నుక్కిసయును దలకొనుదెంచెన్. భార. ఆది: 3. 191

ఆ. వగరు పుట్టె వంతc బెగడె దంతంబులు, మక్కిసయును దగ్గు బిక్కటిల్లె, శిరసునొవ్వc దొడగెc జెదరె మనం బంతc, గడిదియైన ముప్పుకాలము నకు భాగ. 6. 61.

ఛ. అటc బరదేశికుల్ ... దప్పినోషినంపులిటుల్లు

వాడఁగా వగరు పుట్టఁగవచ్చిరి వెచ్చనూర్పు చున్... ద్వా 11 10.
వ. ... పచినమహాతపోష్ణంబునం దృష్ణపాడమి దగ నిగుడ వగరడరి ... తూలు కౌలేయ కమ్ములు ... మనుచ. 4. 60.

వగరుపు(ర్పు) వి. (√ వగరుచు) 1. శ్వాసము.
సీ. రొంతు రోఁజు వగర్పు రొ ప్పన శ్వాసమౌ ఆం. భా. 2 127.
2. శ్వాసరోగము (శ ర.)

వగర్చు(రుచు) అ క్రి నిట్టూరుచు
ఉ. కొమ్మ మెఱుంగుఁజన్నుఁగవకొ_ల్లల భిన్నము లైన యాత్మకుం,భమ్ములఁ జూచియా సతి సొబంగుఁ దొడల్ దొడరన్ వగర్చు హ,_స మ్ములఁజూచి తన్మృదుపదమ్ములు పుష్కర మూన వ్రాలు నా,గమ్ములఁ బ్రోవ జాల గజ గామినియ న్నిరుదంబుఁ గై కొనెన్. కృ. శకుం. 2. 16.
చ. అనుజునిఁ జూడ శోకము దళానముఁజూడ వగర్చురోషముం, బెనఁగొన రామభూవిభుఁడు పేర్చి ... దశా 7. 146
జ వగరము, వగరించు, వగరు, వగరుపు.

వగలాఁడి వి (వగలు + ఆఁడి) విలాసములుగల యాఁడుది, విలాసవతి, బయారి.
సీ. వగలాఁడి యిచట సువర్ణము గ్గలుగునే . ఉ. రా. 1 72.
ఉ పవగఁ ద్రోచిన న్విడువ దీ వగలాఁడి బకారె . శకాం. 3. 75.
గీ ఎఱుక వగలాఁడి కోరినవెల్ల నొసఁగి, . . శుక 1 111.
ద్వి. వగలాఁడి బహుమాయవాద మూహించి, వగ డంపుఁ గంబంబు పట్టుకలేచి ... ద్వి. శ సా. 1 39, పా. 15. పం.

వగలాఁడు వి (√ వగ) విలాసములుగల పురుషుఁడు. (వా) విణ. వగకాఁడు (శ. ర.)

వగవగ వి (ఇది "వగ"కు ఆమ్రేడిత రూపము) పలువిధములు, రకరకములు
సీ. వగవగ కూరలు వరుగు లప్పడములు నొలుపుఁ బప్పునుమింతు టోగిరములు ... ఉ. రా. 6. 121.
విణ రకరకములుగల, పెక్కురకముల.
సీ. ... క్రొత్త, రంగుల అవికెలు బంగారుఁ బూఁగొప్పు సవరముల్ వగవగ సన్నచీర,
గీ. అద్దముల్ పరిమళములు నాదిగాఁగ ... దశా. 6. 34.

వగాహము నం. వి. అ. పుం. — అవగాహము.

వగ్గము వి (సం వర్గః=ఋగ్వేదము సందలి యధ్యాయముయొక్క యొకభాగము – ఆ ని.) వేద భాగము
మ. సిగ దువ్వున్ ముడివైచు దువ్వ మఱియుం జేఁదోయి బిట్టెత్తుచున్, బిగియు న్నిక్కుచుఁ బెక్కుచేష్ట లొలయన్ బిట్టావలించున్ నఖా, గ్రగతిం జీరి తటుక్కునం బయిఁబడన్ ఘర్మాంబువుల్ చిమ్ముచున్, వగగా వగ్గము నుగ్గడించు ఘనరావన్ఫూర్తి కంఠధ్వనిన్...ఘటికా 2. 30

వగ్గు[1]-వక్కు[1] అ క్రి బక్కటిల్లు, కృశించు (శ ర)
విణ బక్కటిల్లినవాఁడు, కృశుఁడు, బక్కటిల్లినది, కృశము.
గీ ఉగ్గడించి మమ్మ నొంటివగ్గులఁ గనుం, గొనుము వంత దీర్పు మనియె నధిప.... భార. అశ్వ. 1 6
చ లలన యొకర్తు వగ్గుకృకలాసముఁ జేరఁగఁ దెచ్చి వంచనన్, వలునకుఁ గుంచెపట్టు నెలనాఁగ పదద్వయమధ్యమంబునన్, నిలిపిన... నై ష. 6 111.
క జననాథ యేమిచెప్పుదుఁ, గనలుచు వవ్వగ్గుతపసి కటము లదరఁగాఁ, దనచేతి నాగబెత్తముఁ, గొని పసరముఁ గొట్టినట్టు గొట్టె నదయుఁడై . మనుచ 4. 85.
సీ. ... ఓసిచెల్లి యిమ్ముసలివగ్గు, నీకుఁ దోడై వచ్చునో కలదో మఱియేమైన ననుచు .. శశా 3. 127
జ వగ్గుఁదనము, వగ్గుపడు.

వగ్గు[2]-వక్కు[2] వి. (సం బకః) 1 ఒకజాతి కొంగ.
తే బకము విలసిల్లు నారణపక్కి వక్కు, వగ్గ టంచన ... ఆం భా 2 93.

వగ్గుఁదనము వి. (వగ్గు[1]+తనము) కృశత్వము, బక్కటిల్లుట.

ఉ వగ్గుఁదవంబునంజనెడు వాయుసుతుం గని నీవు నవ్వినన్, భగ్గనమండి నన్నుఁగని పల్కెఁ నతం డతిరూక్షవీక్షణన్ .. సమీర 2 21

వగ్గువడు అ క్రి. (వగ్గు¹+పడు స్వార్థమున) వగ్గగు, బక్కటిల్లు, కృశించు

వ . జిగిదెగి బిగి వదలి ప్రగ్గి వగ్గువడి తరంగితాయమానంబైన సర్వాంగీణ చర్మంబును కవిక 5 110

వగ్గెర వి వల.

క. పులుఁగులఁ దిమఁగుకిరాతుఁడు, వలఁదపులఁగఁ దిగిచి తగ్గి వగ్గెరవగ్గం, బలఘుతరకీలమున నం, వలనముఁ గావింపుచుండె వలసిన భంగిన్. వేం. పంచ 2 12

వగ్రహము సం వి అ పుం అవగ్రహము.

వచ సం వి ఆ. స్త్రీ 1 మనుష్యునివలె మాటలాడెడి పక్షివిశేషము, ఒకజాతి పిట్ట 2 పరిమళముగల యోషధివిశేషము, వస (వ్య వి

వచనకరుఁడు సం. విశ (అ ఈ అ) విధేయుఁడు, పనిచినదానిని చేయువాఁడు

వి అ. పుం సూత్రకారుఁడు. ధర్మనిబంధన గ్రంథ కర్త,

వచనకారి సం. విశ (న్ జీ. న్)—వచనకరుఁడు.

వచనగ్రాహి సం విశ. (న్. జీ న్) విధేయుఁడు, ఆజ్ఞాప్రకారము చేయువాఁడు

వచనమాత్రము సం వి అ న మాటమాత్రము, నిరాధారవాక్యము

వచనము సం వి అ న. 1 కథనము, చెప్పుట. 2. మాట, పలుకు, వాక్యము 3 అవృత్తిచేయుట 4 సిద్ధాంతము (శాస్త్రవచనము, శ్రుతివచనము, స్మృతివచనము మొ) 5 ఆజ్ఞ.

క. నావచనమున నపత్యముఁ. గావించును గుంతి నీకుఁ గడునెయ్యముతోన్ . భార. ఆది. 5. 181

క వసునిభుఁడు పైతృకంబగు, వసుధారాజ్యంబు భీష్మవచనమున గత,వ్యసనుఁడయి శాల్పెఁ తేజం, బెసఁగంగ విచిత్రవీర్యుఁ డిద్ధయశుండై. భార. ఆది. 4. 196.

6 ఉపదేశము, ఆలోచన, సలహా 7 ప్రకటన 8 వర్ణోచ్చారణము, అక్షరముల పలుకుబడి 9 (వ్యాక) ఏకవచనాది, (ఏకవచనము, ద్వివచనము, బహువచనము) 10 సొంటి, శుంఠి 11 చెప్పినపని చేయుట

తరలము చెడకు నా వచనంబు సేయుము చెచ్చెరన్ ధరణీశులన్, విడిచిపుచ్చుము . భార సభా 1 192.

వచనవిరోధము సం వి అ పుం శాస్త్రాదివాక్యములకుఁ బరస్పరవిరోధము - అసంగతత్వము

వచనీయము సం విశ (అ ఆ అ) 1. చెప్పఁదగినది, పలుకఁదగినది 2 నింద్యమైనది, నిందింపఁదగినది వి. అ న నింద, దూఱు

వచనే(న)స్థితుఁడు సం. విశ (అ. ఆ. అ) విధేయుఁడు, చెప్పినట్లు చేయువాఁడు

వచనోపక్రమము సం వి అ పుం. ఉపోద్ఘాతము, అవతారిక.

వచరము సం వి అ పుం కోడిపుంజు

వచరుఁడు సం. వి. అ పుం. శఠుఁడు, దుష్టుఁడు

వచసాంపతి సం వి. ఇ పుం బృహస్పతి, బృహస్పతిగ్రహము

వచస్సు సం వి స్ న 1 మాట, వాక్యము 2. ఆజ్ఞ, శ్రుత్యాదివచనము 3 ఆలోచన, ఉపదేశము, 4. వేదమంత్రము 5 పక్షిగానము. 6. (వ్యాక.) ఏకవచనాది

వచించు సం న క్రి 1. పలుకు, భాషించు, వాక్రుచ్చు

మ. సముఖాయంచును వేత్రహస్తులు వచించన్ డిగ్గినన్ లేచి రశా. 2. 124.

2 చెప్పు, వర్ణించు

క హరిదినమున కే ధర్మము, సరిగా దే తీర్థములును సరిగావు గుణాకర యొందునుపోషణ జాగరములనగుపుణ్య మలవిగాదు వచింపన్. జాహ్న నీ. 3 93

వచోగ్రహము సం వి. అ. పుం చెవి, శ్రవణము.

వచ్ఛే వి 1 చెట్టునకు పట్టి బొత్తిగా నాశముచేసెడి యొక దిమసు చీడ. 2. ఇచ్ఛ, కోరిక. (శ. ర.)

వచ్చు అ క్రి (క ఐర్ త వర)
(దీనికి ప్రార్థనాద్యర్థమునందు రమ్ము, రారండు అనురూపములును, తుమున్నాద్యర్థము నందును, వ్యతిరేకార్థమునందును రాన్, రాఁడు, రాక, రామి మున్నగు రూపములును గలుగును)
దరిచేరు, డగ్గఱు, ఏతెంచు

క నారదుఁడువచ్చుఁ దద్వచ,నారంభుల రగుఁడు మీర లని కఱపి మహో,దారుఁడు వారల వీడ్కొని, నారాయణుఁ డరిగెఁ దక్షణమ తనపురికిన్ .. భార ఆది 8 88

క దేవర యానతి యిచ్చిన, యీ వాక్యము లెస్స నాఁడు నీవ యుపేతుం, బో విడిచితి నింకను నీ, చేవత్తురు వారు వీరిచే టొప్పదురే భార ఉద్యో 2 202

ఉ అంతట నొక్కనాడు ధవళాంబుజ నేత్రుడు వచ్చి పారి 1. 43

గీ అనుచు నడలెడుతల్లి నూరార్చి యంప, దొనలు విల్లును గయికొని చనఁ దలంచు, నెడల నడ్డం బుగా వచ్చి పుడమికాన్పు, వలపుగులుకంగ మెల్లనఁ బలికె నపుడు అచ్చ రా అయో 69

చ ఈ యఘమయాత్ముని ఘోరవిధి న్వధించి ర, మ్మనవుడుఁ బూరుషార్థముగ నవ్విభుతోడ ఒహుక్రుతుం డనున్ విక్ర 3 62,

సీ వ్రాసి పంపితిమి భూవరులకు మత్పురంబునకు వేవేగరమ్మనుచు వేడ్క... ఇందు 5 16

రగడ వేమాకందము లేమాకందము, రామా మెల్లన రామా కందము. . ఇందు 3 35

(ఇందు 'రమ్మా' యనుటకు మాఱుగా 'రామా' యని ప్రయోగింపబడెను)

మ . ఎల్లరున్, వినఁగాఁబల్కి కుమారునిం దెలసి రండీయంచు రా బంపినన్... సారంగ 3 8

శా .. ఇం,దేలా యాటలు సాలుపాలు నిఁక రారేయంచు వా రేఁగుచున్ . ఉ రా 1 173.

ఉ సోరణగండ్ల రాఁగొదమచుక్కలు పట్టి సతు ల్కవాటముల్, చేరప... ఆము 2 13

2. సంభవించు, తటస్థించు.

ఉ .. నపుంసక జన్మ మవశ్యభోగ్యమై, వాఁడిమి గల్గుశాపమున వచ్చె.. భార విరా. 1, 238

శా. లోకాలోకనగంబు దాపలకుఁ గల్లోలాహతాం భోధి వే,లాకుంజంబులకుం జనంజనఁగ నాలా వెంత చింతాభరం,బాకంపంబు మనంబునం బెను పఁగా నైరావతోచ్చైశ్శ్రవ, స్స్వీకారంబున దిక్కులం దిరుగ వచ్చెన్ దేవకీనందనా. ఉ హరి. 1. 133.

3 లాభించు,

గీ దుష్కరంబైన తప మిట్లు దొడరి చేసి, మేను డయ్యించుకొనఁగ నేమిటికి వచ్చె.. హర 4 23,

4 కలుగు, ఉద్భవించు

క ఆ సాత్యకి వేఱొకవి, ల్లాసురగతి సెత్తి యు గ్రమగు నారాచం, బేసిన నాతఁడు కేతు వ్యాసక్తుండయ్యె మూర్ఛవచ్చి నరేంద్రా. భార భీష్మ. 3 210.

సీ ఇట్టి బంధులఁ బాసి యేనొకండ, రాబుద్ధి రాదు తారకరాజశేఖర... హర 2 139

క తమతల్లి పురంధ్రీ జా,తమతల్లి గదా తదీయ తనుజుఁడనఁట హో, రమణీ యేతఱినైనను, రమణీయేతరగుణంబు రానేర్చు నొకో సారంగ 2. 104

మ బెరసెన్ మేన నిగిడ్చినట్లు వళులు... వృద్ధా లికిన్, మరలం బ్రాయము వచ్చెఁ దత్తరుచల న్మందానిలా సంగతిన్... పారి 5 46

గీ విబుధనాయక నీ వెంత వేఁడికొనిన నాకు దయ రాదు దశా 2 39

5. (పండ్లు) మొలచు, అంకురించు

సీ పలు రాకమును వచ్చి బాలువేలుపు మన్నఁ బండ్లు లేకుంట నభావ్యుఁ డనియె, బండ్లు రాఁజూచి డింభకుని వేలుపుమన్నఁ బడిపండ్లు రామి నభావ్యుఁ డినియె భాగ 9. 196

క అఱపు లుడిగి పోపో నీ, యఱచేతం బండ్లువచ్చి నప్పుడు మమ్ముం, గఱచెదవుగావి తగునెడ, మెఱయుడు మదియెట్టి దైవములు వినియె డనో కళా. 3 230.

6 లభించు, దొరకు.

ఆ. ఆభిచారిభవగరాంబు దూషితరుజ్నిరంత
రాద్రిగహావదంతురోగ్ర, కీకటోర్వి మేరుగిరి
సమార్ఘమువచ్చు, నేని చోరకు పంపె యిడుము
కొనగ అము 4 268

చ. వెలుపల వడ్డికిచ్చినను వీసము వచ్చునట్టు
లాయెనో శుక 2. 579

క. కోపమునఁ జూచి యపుడా, భూపాలకుమారుఁ
డను సుబుద్ధికి నానా, పోపా ముూర్ఖరకవలవని,
పాపముఁ గట్టెదవు చాలుఁ బదివేల్ వచ్చెన్.
సారంగ. 2. 17,

7. చెందు, ముట్టు

అ. కాన విష్ణుఁడైనఁ గానిముష్ణ రాముతో, నిగ్ర
హంబెకాని వినయమెుల్ల, ననికిఁ జాలు దేని
చను చాలవేని నీ, పోటు వచ్చె నిదురవోవఁ
బొమ్ము భా రా యు 895.

ఉ అండజయాన నీయొసఁగునట్టి సపర్యలు మాకు
వచ్చె... మనుచ 2 48.

8. (గ్రహాదులు) ఆవేశించు, పూను.

గీ అట్టియెడ వేల్పు వచ్చిన యట్లమేను, వొంగ
నలిరేగి పాండవపుంగవుండు, మత్స్య నృపనంద
నుని బలుమాటతోడి, యేపు చెవికిని జూడ్కికి
నింపునొసఁగ. భార విరా 5 40

చ. ... అ, వ్వననరుహాలోచనల్ సివమువచ్చిన
యందముఁ జూపి రందఱున్ శుక 3 119

9. ఇష్టమగు, అనుకూలమగు

(ఈ యర్థమున నీశబ్దమునకుఁ బూర్వము 'మనసు'
అను నర్థముగల నదము వచ్చును)

గీ. ఏను వంటల వాడనై యా నరేంద్రు, గొలిచి
గరగరగాఁ గూడు గూర చిత్తమునకు వచ్చిన
చందంబునన యొనర్చి. నేర్చి మెలఁగుదుఁగరము
వినీతి మెరసి. భార. విరా 1 76

చ. . రెండుదిక్కుల హితంబును బెంపును గల్గు
నట్టి చొప్పున విదురాది సజ్జనుల బుద్ధికిరా నుచి
తంబుతోడి మెల్పునఁ బరుసనందనంబునను
భూపతులెల్ల నెరుఁగ నాడుమా భార ఉద్యో.
3. 23.

వ అది యెుఱింగి వసిష్ఠుండు గనలి యోరి నీవు
తండ్రి చిత్తంబునకు రామియు గురుదోగ్ధి
వధంబును నప్రోక్షితమాంసోపయోగంబును
నను మూడు తెరంగుల హృదయ శంకువులు
గావించితివి త్రిశంకుండ వయితివి... హరి పూ
2. 45

గీ వనిత నీచిత్తమున కేను వత్తునేని, కామతంత్రం
బునకు సంచకర్వుగాఁగ, జుంబనము సేయని
మోష్ఠబింబ మిపుడు, గండుఁ గోయిల చిగు
రాకుఁ గమిచినట్లు శివరా 8. 68

ఉ . ఆ నృపతి పాలికిఁ బోయెదవేమొ పొమ్ము
నీ,యిచ్చకు వచ్చినట్లు రమియింపుము... శుక
2 67

10 ప్రసన్నమగు

చ సరసతరోక్తి నేఁగి మునిసత్తముఁ జిత్తము
వచ్చునట్లుగా, వరఁకులఁ బెట్టి తెచ్చెదరు వార
విలాసిను లెన్నిభంగులన్... భా రా బాల
63

సీ .. భార్గవులచే బలి యెట్ట కేలకు బ్రదికి వారి.
చిత్తంబు రాఁ గొల్చి శిష్యుఁడై వర్తింప ..
భాగ 8 439

సీ. హెచ్చుమాటల కేమి యింక నొక్కటి మనేదా
రులు దారినఁ దరసిలినఁ, బంపుచేతనె పారఁ
బట్టించినపుడుగద స్వామివారి చిత్తంబువచ్చు. .
రా వి 5, 49

క ఆ యోగవిద్య యొరులకు, నో యామున లే
దొకింతయను గావున నీ, వాయనచిత్తము రాఁ
బ్ర, జ్ఞాయుక్తిం గొలిచి దాని సాధింపఁ దగున్.
పరమ 5. 198.

11. అలవడు, అభ్యస్తమగు

గీ వానికి రేడువిద్యలు వచ్చియుండు నైష. 6
25

ఉ . విద్యలు వచ్చునంచు నేఁ, గ్రొవ్వున విప్రు
లక్ సరకుకోక తిరస్కరణంబు చేసినన్. వరాహ
7 84

ఉ అక్కట పొట్టచించిన నొకక్షరమైనను రాదు
చెక్కులుం, దక్కులె కాని యమ్మనిన ధమ్మన
నేరఁడు.... శుక. 2 437.

12. అగు.
చ. ఇతని కితండె సాటియగు నీతని కీతఁడె సాటి వచ్చు.. ై ఉ పారి 4. 257
చ ...నిన్నొరసి తా రెనరాక కదా నిలింప భూ, జములు వహించు దుర్యశము.. ఆము 1 43.
చ. దు,ర్జయుఁడగు నా నృపాలుని పరాక్రమ శీలకు రాజులెల్ల నా,రయ సరి పోడశాంశమును రారు జై భా. 8 34
13 సాటియగు
సీ కడుమ్మదురీతి నీనడపాడుగతికిరా నని క్రాలి నడచు రాయంచ లివియు. కు సం 1 687.
14 ప్రవర్తించు, నడచుకొను.
క నేరిచిన నేరకున్నను, గూరుచుకొని రాక మీరె కోపించిన దశా. 2 37
ఉ నారదమునీంద్రుడు .. పలికెన్...బతిఁ గూర్చుదాన నా, యంతటివారు లేంని యహం కృతి నెప్పుడు విజ్జపీగుచున్, వంతున వచ్చు నత్యగరువం బిఁక జెల్లదటంచు మానినీ. పారి 1 80
15 ప్రసక్తమగు.
వ. . ఇంకఁ బ్రకృత కథ వచ్చుచున్నది యాక ర్ణింపుము. కళా 4 40.
16 వర్ధిల్లు
క వరుసన యెడతెగక యిట్లువచ్చిన వంశం, బురుభుజ భార. ఆది 4. 221
17 సమర్థమగు
సీ భ్రూభంగములు లేవె యాఖిల వింధ్యగర్వ స్తంభకమునకు రావుగాక పాండు. 5 176
18 నెఱవేఱు, సిద్ధించు
మ, ... ప్రపితామహప్రభృతుల న్నాకంబు నొందగ దె,చ్చితి నాకాపగ నింక నీ ప్రతిన వచ్చెన్. భా రా బాల. 461
19. కాఱు, స్రవించు.
సీ ఇందాఁక నెఱుగక యేమి యంటినొ మిమ్ము వనుచుఁ గన్నీళ్ళురా నడచుకొనుచు, కళా 4. 171.
20. పొంగు, నిండిప్రవహించు.
వ్యవ. గోదావరి వచ్చినది

ఆ, ఎందుఁ జనఁగరాని యిక్కట్టు ప్రాప్తించె గృష్ణ రాఁ దొడంగెఁ గృష్ణరాయ, లివలఁ దఱుమఁ జొచ్చె...కృష్ణ 3. 43
21 తగు, యుక్తమగు
(ఈ యర్థములందు అన్నంత క్రియలతోఁ గూడి కానవచ్చును
అ ఎల్లభూములను నేలుటకై నను, నిట్టి క్రూరకర్మ మెట్టు సేయ, వచ్చుఁ గడఁగి యెదిరి వా రేమి సేసిన, మాఱుసేయ నాకు మనసురాదు భార భీష్మ 1. 185.
క అనవుడు మునివాయకుఁ డి,ట్లనియె నృపతి నిన్నుఁ బంపునఁట వినుము విరో,చన పరులకు నిది యీవ,చ్చిన విచ్చెద దాఁచనేల చెప్పు మట న్నన్ వరాహ 5, 11
(ఈవచ్చున్ – ఈయఁదగును)
ఉ బుద్ధియ కల్గెనేని కొనిపోకుడు ధర్మము సూక్ష్మమీ యసం,బద్ధములైన న్యాయములఁ బంతము వచ్చునె మేము దెంపుమై, యుద్ధము సేయఁజాలకయ యోహరిసాహరి నెంత చెప్పిన, న్నిర్ధరణీతలామరువి నీరు చలంబున మీకుఁ దక్కునే శివరా, 4 62
ఉ రాజు లే,పార ననేకమార్గముల నప్రియులం, దగఁజూతు రేర్పడన్, వారి నెఱుంగఁగా వలయు వచ్చునె నమ్మగ నెందు రాజులన్ భా రా కిష్కిం 11.
గీ శివకళత్రమునకు శివక్షేత్రమునకు, శివుని మూర్తికి శ్రీనదాశివునికీర్తి, కితరతీర్థంబు సరి పోల్ప నెట్లు వచ్చు, దక్షవాటంబునకు మహా స్థానమునకు భీమ 3 129.
ఉ. అచ్చుపుబ్రహ్మచర్యము ప్రయత్నమునం జరి యించుచుండి నేఁ,డొచ్చెల శూద్రభామినికి నువ్విళులూరి పథంబు దప్పఁగా, వచ్చునె తెడ్డునాకి యుపవాసము మాన్పికొనంగ నేటి కిన్ విక్ర 1. 150
ఉ .. ఇం, దుండఁగరాదు, పోవలయు నూరికి నింటికి . మనుచ. 2 48.
22 శక్యమగు, వలనుపడు

గీ ఇమ్మహాస్త్రంబుఁ గడిమిమైఁ గ్రమ్మరింప, నెవ్వరికి రామిఁ జేసిఁగా కేమి శక్యమైన నూరక యుండుదుమయ్య .. భార. ద్రో. 5. 367,

క. కావున వంచన కాహిం,పోసకయుండంగ మన రిపుం బరిమార్పం,గావచ్చునేని యట్టిద, నా వలపటుగాక తక్కినను పలదు సుమీ భార. శాం 2. 287,

గీ దురితకరముల యని వానిఁ దొడరకుండ, వలదె లెస్సగ నెఱిఁగిన వచ్చుఁ దొలఁగ భార శాం 5 600.

ఉ ఎవ్వరికైనఁ జేరఁ జొర నెన్నడు రాని నిశాచరాస్పదం, బివ్వన భూమి... హరి. పూ. 7 89.

క. మిహిరలవంబులఁ దారా,గ్రహ నక్షత్రముల వచ్చు గణుతింప భవ,న్మహిమార్ణవ గుణ రత్నము, లహిభూషణ యెవరికైన నలవియె పొగడన్ భీమ. 5 127

గీ తివిరి యిసుమునఁ దైలంబుఁ దీయవచ్చుఁ దవిలి మృగతృష్ణలో నీరు ద్రావవచ్చుఁ, దిరిగి కుందేటికొమ్ము సాధింపవచ్చుఁ, జేరి మూర్ఖుల మనసు రంజింపరాదు. భర్తృ. నీతి. 5

23 సిద్ధముగనుండు

గీ. నీ పందెమాడుకొ మేష్మల యాల,సింప నీ యాట యోడవచ్చినది యనియె కళా 6 117

క తనరాష్ట్రము చెడవచ్చిన, ననిమిషపతి విప్రుఁ డనక యాచార్యుఁ ద్రిశీ,ర్షునిఁ దునుమఁడె... ఆము. 3, 37.

24, పూను. ఉద్యమించు, యత్నించు

(ఈ యర్థమున నిది తుమున్నంతమునకును ప్రయుక్తమగును)

ఉత్సాహ ఎన్న సేవరించు నురుసమిన్మహావనం బులో, నన్నగారి గినిసినను ఘనాతిచండ కాండ వృష్టి న్నలంపవచ్చు జగదజేయ దండ నుండు మా,యన్న బ్రాహ్మణునకు విరచితాంజలియగు భక్తితోన్ రాఘవ 2. 105

పంచచామరము ... త్రిమ్మరీ మఱిట్లు వ,చ్చి సారె సారె నన్నుఁ గెల్లఁజేయ రాక పొమ్మిఁకన్ విప్ర. 4 59.

క అతివా ముదియఁగ ముదియఁగ, మదిదస్సెనొ కాక నీకు మనమున నియమ,వ్రతపరుల శూద్ర రమణీ,రతికై బోధింపవత్తురా యిదితగవా విక్ర 1 144.

గీ. మాకు, బుద్ధి చెప్పఁగ వచ్చితే ప్రోడయనఁగ నలిగి... దశా. 4 201

25 తొడఁగు ఉపక్రమించు.

సీ. . ...న గర్వ ముదయింపవచ్చిన నుడుపంగ వలయు గర్వంబున గురుసమారాధనంబు, వదలిన... భార అను 3 321.

26 తలఁచు.

గీ, కోరి తొలుమేనఁ దనకైన కొదువలెల్ల. మాన్పుకొనవచ్చి భువనైకమాన్యలీల. పారి 1.17.

27 ఇది కను, విను మొదలగుధాతువుల కను ప్రయుక్తమగుచోఁ గర్మార్థక 'పడు' ధాతువు నర్థమిచ్చును

కానవచ్చెన్ - కనబడెను

గీ. ఎడపఁదడపఁ దనూభవుం డెచటనుండుఁ, గాన రాఁడని గృహభర్త కాంత నడుగ, నింతదడవును నాయెద్ద నిచట నుండి, యరిగెఁ జదువంగ నని భర్తకతివ మొఱఁగు కాశీ. 4 85.

సీ హరిబహిఃప్రాణంబ వగట నేఁ డెఱుగంగ వచ్చె నీ కిపు డిది యిచ్చెఁగాన .. పారి. 1. 58

(ఎఱుఁగంగవచ్చెన్ – ఎఱుఁగంగఁ బడెను.)

మ. అందొక్క గలస్వనంబు వినవచ్చెన్ మాధురీ ధుర్యమై వసు 2 13.

28 ఇది కొన్నిపట్ల 'పోపు' మున్నగు ధాతువులకు వాక్యాలంకారముగా ననుప్రయుక్తమగును

సీ పరమ కల్యాణి యో భాగీరథీగంగ వార్థి భామిని పోయివత్తునమ్మ కాశీ 2 136.

గీ మీ రిరువురు, నీ యొరుక మరచెదరు సూ పోయివత్తు ప్రభా. 3 64

సీ. ... అందుఁ ద్రేతాయుగమునకు సమకాల ధర్మముల్ జరిగివచ్చుఁ, గీ గృతయుగాద్యవస్థలు లేవు సతతమును మ,నోహరములైన రాజధానులు వనములు, నంబుజాకరములు నెన్నియైనఁ గలవు వి పు. 3 51.

గీ అంతకంతకు గతివేగ మగ్గలింప, రాక వాగె యొచ్చరిక పరాకు, జియ్యా యను జనులు అిచ్చ పడి తమపని మఱవఁగఁ, బఱఁగు నమ్మోటి నెఱ రౌతు ప్రౌఢికతన ప్రభా 2.33.

వాడుకలోని విశేషప్రయోగములు

1. ప్రొద్దు క్రుంకవచ్చినది
2 మొత్తములో కొంతసొమ్ము లోటు వచ్చినది
3. వారికి ఓ అన్న న రాదు
4. వానికి భూములమీఁద పదివేల రూపాయిలు వచ్చును
5 నిష్కారణముగా నూఱు రూపాయిలు దండుగ యిచ్చుకోవలసి వచ్చినది
6. మాటమీఁద మాట వచ్చును.
7 వానికి జ్వరము వచ్చినది
8. ఎందుకు వచ్చిన గొడవ యిది?
9. ఈ పిల్లవాడు తప్పక పనికివచ్చును

విణ. విపులము

ఉ. ఒయ్యన వెల్లు నూపి జడి నుబ్బరవోయెడి ప్రాణికోటికిన్, దయ్యము నెత్తికోలు తుది దాఁకఁగఁ దూరుపు తెల్లవాఱి తెల్పయ్యెను నీరవీథిఁబడి యంబుధి కేఁగె నదీ ముఖంబు నన్, బయ్యరవట్టె మేఘములు వచ్చుగఁ బాఱె నుదఙ్ముఖంబులై పార 2 24

జ రప్పించు, రాఁబట్టు, రాక, రాకడ, రాకా పోక, రాకొట్టు², రాబడి, రావించు, రావెడలు వచ్చుబడి, వచ్చురాములు.

వచ్చేబడి వి. ధనాగమము, ఆయతి, (శ ర)

వచ్చేరాములు వి బ (వచ్చుట + రామి), వచ్చుటయు రామియు

గీ వాఁడు మఱునాడు నవ్విప్రనందనుండు, ధాత మాటలచందంబు దానవారి, తనకడకు వచ్చు రాములుఁ దలఁచి తలఁచి, ముచ్చటల యేటి తరగల మునిగి మునిగి పాండు 4. 66

వజే వి (సం. వచా క. వజె. బజె) వస, ఓషధీ విశేషము.

గీ వసయన వజెయనంగ, వచకుఁ బేరు చెలఁగు ఆం భా 2.55

వజీరు (ఁడు) - వజ్జీరు(ఁడు) వజ్రీడు, వి. (హిం. వజీర్. బ వజీరులు, వజీర్లు.)

1. యోధుడు, శూరుడు.

గీ చిల్క సామ్రాణి తేజివజీరుఁ గేరు, కృష్ణ మంత్రీంద్రు చెలువు వర్ణింపఁదర మె దశా 1 71

సీ. జగమెల్ల గెలువఁ గెంజిగురుటాకుజిరా వజీరున కిదిగదా జీవగర్ర చం. రా 3 45.

గీ పచ్చపన్నియచిల్క బాబావజీరుఁ, డుల్ల ముల్లో లముగఁ జేయఁ దల్లడించు శుక. 1 113

ఉ ముంగు పసిండి తమ్మి బలు మొగ్గల మొగ్గర మాచరించు మే ల్పింజెడు వేల్పు గుబ్బలి వజీరునిజీరు నధఃకరింపఁగాఁ, గ్రొందలిరాకుబాకు దొరకున్ దొరకించు భవంబు చెల్లరే చందన గంధి చన్నుఁగవ చంద్రుఁడో యింద్రుడో యా యుపేంద్రుఁడో కృ శకుం 2 12

2 మంత్రి, సచివుఁడు

మ ...నిజామాదుల్ వజీరుల్ భజింతురు నమ్రత్వముఁ గానలో మునలిమానుల్‌గా వితర్కింపగన్. వసు 1 44

సీ కలువలదొర చల్లగాలి వజీరులు పూనిరాస్తాను చసాను గొలువ.... గీ. . మదనుపాదుషహా దండుగదలె నపుడు అని 3 19.

3 సామంతరాజు

క గడి దుర్గంబులకోటల, నిడురాణవుదొరల కెల్ల నెప్పుడు జెల్లే, ఫడమియు మన్నెవజీర్లకు, నడుచు ముఖాసాలుగాక నగరి ధరిత్రిన్ ఉ. హరిశ్చ 1. 66.

వజా విణ ఇంపైనది, మనోహరము

మణిమాల. అజపాత్రయోదధి ఘృతమ్ము లమ్ముచు మురారిఁ బాడి రెలమిన్, వజాఁగాఁ దదీయ చరణా ప్తసన్యహృదయారవింద లగుచున్ అప్ప 4 155

వజ్జ వి 1 ఉపాయము, వెంవు. (శ ర)
2 ఉపమ, పోలిక (శ ర)

వజ్జ్యము వి (సం వర్జ్యమ్) విషఘటికాక్రాంత సమయము

ద్వి. వజ్జంబో వారంబో వారిసాజంబో, వెజ్జుఁ జూపించరు వేల్పుల కిదరు . ద్వి. పరమ. 3 154 పా 19-20 పం

వజ్జిరము వి. సముద్రపు మత్స్యవిశేషము. (శ. ర)
వజ్జిరు(ఁడు) - వజీరు.
గీ .. ఎల్లరు వెఱఁగంద నలరు నెపుడు, మేలు వజ్జిరు గమికొండ గోలకొండ. యయా. 1. 8
గీ ఎట్టవజ్జీర్లు నెన్నంగ నీడుగారు. . యయా. 1 19

వజ్ర నం. వి. అ స్త్రీ. 1 చెముడు, ఒకజాతిచెముడు (వృ వి.) 2. తిప్పతీఁగ. 3 దుర్గాదేవి.

వజ్రకంటుఁడు నం. వి. అ. పుం. హనుమంతుఁడు

వజ్రకము నం వి అ న 1. చర్మరోగములను బోఁగొట్టెడు పలుతెఱఁగుల మూలికలతోఁ జేసిన తైలము 2. కంటి కగపడు నొకానొక యోగాశ భాగము

వజ్రకాలిక నం వి. ఆ. స్త్రీ బుద్ధునితల్లి పేరు.

వజ్రకీటము నం. వి. అ పుం. సాలగ్రామము లోపల నుండి తొలిచెడు పురుగు (శ. ర)

వజ్రకీలము నం వి. అ పుం పిడుగు.

వజ్రకూటము నం వి. అ. న. వజ్రములు శిఖర మందుఁగల యొకానొక పర్వతము

వజ్రకేతువు(ఁడు). నం. వి. ఉ. పుం. నరకాసురుఁడు.

వజ్రగార — వజ్రగారె (వజ్రము+గార[1])
ద్వి గోమేదకంబుల కొణిగలు బవిరి, గా మల్చి పై వజ్రగారం యొసంగి. రం రా బాల 73 పా 8 పం)

వజ్రగారె - వజ్రగార (వజ్రము+గారె) మి. వి వజ్రము పొడి కలిపి తయారుచేసినగారం
మ వజ్రగారెలఁ జెన్నొ నొకగట్టిచప్పరములో రేరాచరాతిన్నెపై . . దశా 4 49.

వజ్రగోపము నం. వి అ పుం ఇంద్రగోపము, ఆరుద్రపురుగు

వజ్రచంచువు నం వి ఉ పుం రాపులుఁగు

వజ్రచర్మము నం. వి న్. పుం గండకము. ఖడ్గమృగము

వజ్రజిత్తు నం వి. త్ పుం. గరుడుఁడు. గరుత్మంతుఁడు.

వజ్రజ్వాల నం వి. ఆ. స్త్రీ విద్యుత్తు. మెఱుపు

వజ్రతుండము నం. వి. అ పుం. 1 రాబందు, రాపులుఁగు 2 మశకము, దోమ

వజ్రతుండుఁడు నం. వి అ పుం 1. గరుత్మంతుఁడు. 2 విఘ్నేశ్వరుఁడు

వజ్రదండము నం వి అ. పుం వ్రణములో పుట్టెడు పురుగు. (ప్రా, ని)

వజ్రదంతము నం వి అ పుం, 1, సూకరము, పంది, ఆడవిపంది 2 ఎలుక.

వజ్రదంష్ట్రము నం వి అ పుం. కీటభేదము ఒక జాతి పురుగు

వజ్రదశనము నం. - వజ్రదంతము.

వజ్రదేహుఁడు నం విశ (అ ఆ. అ) కఠినమైన (గట్టి) దేహము గలవాఁడు,

వజ్రద్రుమము నం వి. ఉ పుం. ఆకుజెముడు (వృ వి.) (శ. ర)

వజ్రధరము నం వి అ. పుం గుడ్లగూబ.

వజ్రధరుఁడు నం. వి. అ. పుం ఇంద్రుఁడు

వజ్రనాభము నం వి అ పుం కృష్ణుని చక్రము, సుదర్శనము

వజ్రనిర్ఘోషము నం. వి అ. పుం పిడుగు యొక్క ధ్వని.

వజ్రనిష్పేషము నం - వజ్రనిర్ఘోషము.

వజ్రపట్టులు (వజ్రము+పట్టులు) మి వి బ వస్త్రవిశేషము. ఒక విధమగు పట్టుబట్ట.
వ .. ఉదయరాగపట్టులును నేత్రపట్టులును వజ్రపట్టులును నను పేళ్లుగల పుట్టంబులు గట్టుకొని ద్వా. 3 168.

వజ్రపాణి నం వి ఇ. పుం 1. ఇంద్రుఁడు. 2. గుడ్లగూబ

వజ్రపుఁదళుకులు వి బ (వజ్రము+తళుకులు) ధాన్యవిశేషము.
సీ. వజ్రపుఁదళుకులు వాసనరాజనాల్ జవ్వాజి వంకెలు గన్నసరులు.. హంస 4 128

వజ్రపుటము నం వి. అ. న. ఔషధములు వండెడి యొక విధమగు పాత్రము

వజ్రపుష్ప నం. వి. ఆ స్త్రీ. శతపుష్ప. సదాప (వృ. వి)

వజ్రపుష్పము నం. వి. అ. న 1 నువ్వు పువ్వు. 2. ప్రశస్తమైన పుష్పము.

వజ్రభృత్తు నం. వి. త్. పుం. ఇంద్రుఁడు.

వజ్రమయము సం. విణ అ. ఈ. అ. 1 వజ్రములతోఁ బ్రచురమైనది 2 వజ్రమువలె కఠినమైనది, కఠిన హృదయము గలది 3 క్రూరమైనది.

వజ్రము సం. విణ అ ఆ అ 1. కఠినమైనది 2. క్రూరమైనది 3 పాయతైనది 5 అడ్డముగా నున్నది.

వి అ పుం 1. వ్యూహభేదము, ఒక విధమైన మొగ్గరము 2. ఒక జాతివర్బ (వృ వి) 3 ఒక విధమగు స్తంభము 4 ములుగోమిడి. (వృ వి)

పుం న 1 వజ్రాయుధము, పిడుగు 2 వజ్రాయుధము వంటి వినాశకరమైన యాయుధము. 3 రత్నములకు బెజ్జములు వేయు వజ్రపుసూది 4 నవరత్నములలో నొకటియగు వజ్రమణి 5 పులిగంజి 6 కట్టెల నతికించు బంక, సర్వేసు

న 1 ఉక్కు. 2 ఒక విధమైన అభ్రకము 3 పరుషభాషణము 4 బాలకుడు. 5 ఉసిరికాయ, ధాత్రీఫలము 6 నువ్వు పువ్వు 7 (జ్యోతి) ఇరువదియేడు యోగములలో నొకటి. 8 ఒక విధమగు గట్టి సున్నము

వజ్రరదము సం వి అ. పుం సూకరము, పంది, అడవి పంది

వజ్రలేపము సం. వి అ పుం ఒక విధమైన గట్టి సున్నము

వజ్రలోహ(క)ము సం వి అ పుం. సూదంటురాయి, అయస్కాంతము.

వజ్రవల్లి స వి ఈ స్త్రీ. నల్లేరు (వృ వి)

వజ్రవ్యూహము సం వి అ పుం ఒక విధమైన మొగ్గరము, యుద్ధమున సైనికులను వరుసగా నిలుపుటలో నొక భేదము.

వజ్రసారము సం విణ అ ఆ అ. వజ్రమువలెఁ గఠినమైనది

వజ్రహృదయము సం. వి అ న వజ్రము వంటి మనసు, కఠిన హృదయము.

వజ్రాంగము సం వి. అ పుం. సర్పము, పాము.

వజ్రాంగి సం వి న్. పుం. వజ్రమయ కవచము. (శ ర)

వజ్రాంగిజోడు (వజ్రాంగి+జోడు) మి వి. వజ్రమయమయిన కవచము

గీ. వత్స నీవు పదాతివి వారు రథికు, లెట్టు పంపుదు నిను మదిగట్టిచేసి, యనిన నీ కృప నాకు వజ్రాంగిజోడు, చింత వలవదు పనుపు మాజికిని పనుచు జై. భా. 2. 52.

వజ్రాఘాతము సం వి అ పుం 1 పిడుగుదెబ్బ 2 ఆకస్మికదుఃఖము.

వజ్రాభ్యాసము సం వి. అ పుం (గణిత) ఒక విధమగు గుణకారము

వజ్రాసనము సం. వి అ న (యోగ) ఆసన విశేషము, యోగులు కూర్చుండు విధములలో నొక భేదము.

వజ్రి సం. వి న్ పుం 1 ఇంద్రుఁడు 2 గుడ్లగూబ.

వజ్రిక సం వి ఆ స్త్రీ ములువెముడు (వృ వి) (శ ర).

వజ్రీఁడు—వజీరుఁడు వి 1 వజీరుఁడు, యోధుఁడు.

గీ కవుల ముంగొంగు హొన్ను లోకముల కన్న, వచ్చగుజ్జపు వజ్రీఁడు పగటి ఱేడు .. ఇందు 4 31.

2. ప్రభువు, ఱేఁడు

శా. విదేహాత్మజా, కాంతుం గోసలమాత్ర ధాత్రికిఁ బతింగావింప రా జాత్మలోఁ, జింతించెన్ జగమెల్లఁ దాల్పఁగల జేజేగట్టు వజ్రీనినై, శాంత స్తంభధురంధరత్వ మెనయించంబూను చందంబునన్ చం రా 5. 3.

వటకము సం. వి అ పుం 1 భక్ష్యవిశేషము, గారె 2 గుండ్రని చిన్నముద్ద, ఉండ, మాత్ర

వటగ విణ. నేర్పరి సమర్థుఁడు (శ ర)

వటపత్ర సం. వి ఆ స్త్రీ బొండుమల్లె త్రిపురమల్లి (వృ వి)

వటపత్రము సం వి అ న సితార్జకము. తెల్ల తులసి (వృ. వి)

వటము సం. వి అ పుం 1 మఱ్ఱిచెట్టు 2 గవ్వ 3 చిన్నగోళము, ఉండ, మాత్ర 4 పూర్ణబిందువు, నిండు సున్న. 5 గారె 6 జనప త్రాడు 7 ఆకారసామ్యము, పోలిక 8 (చదరంగములో) బంటు

వటర విణ 1 వదరుఁబోతు, వాచాలుఁడు, వాచాల

ద్వి. మటుమాయలాడి ద్రిమ్మరిగబ్బితొత్తు, వట రత్నై చంచలవాణి నాఁబరఁగు ... పరమ. 4 322. పొ. 20 పం

2 సమర్థుడు, నేర్పరి.

సీ. వటర యంచనఁగ నేర్పరి యన రవ రన దంటనా జాణనాఁదగు సమర్థుఁడు .. ఆం. భా. 8. 3

('వటగ' శ. ర. - ప్రాఁత ఆం భా)

వటరము నం వి అ పుం. 1 కోడిపుంజు 2. చోప 3 తలపాగ, శిరస్త్రాణము. 4 కవ్వము 5 సువాసనగల తృణవిశేషము

వటరుఁడు నం. విఞ. అ. అ అ దురాత్ముఁడు, దుష్టుఁడు

వి అ పుం దొంగ, చోరుఁడు, బందిపోటు దొంగ.

వటవట1 వి ఊఁడించుటయం దగు ననుకరణము (చూ వటవటనగు).

జ వటవటనగు.

వటవట2 వి వాఁగుటయం దగు ననుకరణము

వ్యవ ఎందు కట్లు వటవట వాఁగెదవు

వటవటనగు అ క్రి (√వటవట1) తగ్గు, ఊఁడించు.

చ కిటకిటనయ్యె నెన్నడుము కేసరిమధ్యకు నాఁడు నాఁటికిం, బుటపుట నయ్యె నారు కడుఁబొల్పు వహించెఁ దనూలతాద్యుతుల్, నిటనిటనయ్యె సోలము జనించి విశాలవిలోచనంబులున్, వటవట నయ్యె సొంపుగల వాతెఱ కెంపును బూఁటపూఁటకున్ పి శకుం. 4 54

వటాకరము నం వి అ పుం దారము, త్రాడు

వటారము-వటారు వి. నగరు

క అని వర్ణించుచు నజ్ఞా, నమఁడు సుధాంధసులుఁ దాను సపులకకలికా,తనులై తత్కుధరాగ్రం, బునకు నరిగి హరువటారము గనుంగొనుచున్ వరాహ 6. 88,

ద్వి వడి వ్రేయ వచ్చినవారి వారించి, వుడమీకుఁ - డాతనిపోలికఁ దెలిసి, దరహాసమిగు రొత్తఁ దనవటారముకు, నరిగి మంత్రులు మొద లగువారి ననిపి. నవ 4. 131 పొ. 16 నం.

వటారి-వరారి విఞ సమర్థము.

వ . . వటారితనంబునం గటారుబు వెటికి కొని... ఉ హరి 6. 129.

(శ ర పా 'వరారితనము' - వీరేశ పా)

వటారు-వటారము వి నగరు, రాజభవనము

ద్వి తల్లి చెప్పినమాట తన మదిలోన, తలపో యప్పుడు తన వటారునకు, వచ్చిన పరువడి Pal 200 (బ్రౌ)

సీ ఆవారణాసీపురాధీశ్వరువటారు గన్నఁజెట్టి చొచ్చి హరిశ్చ 5. 112

(శ ర పా 'ఆవారణాసీపురాధీశునగరిలో' ముద్రి పా)

వటారుబంటు వి నగరు సేవకుఁడు

ఉ. ... రమణీయ విశాలవిలోచనంబులు, న్నక్కమించు రాసుతుఁడు సాదుకవుంగిటఁ గాపు రంబున, న్నిక్కిల నేల నేమకరచిహ్నము వాని వటారుబంటుగా ... తపతి. 3 52

(వతారు పట్టుగన్. ముద్రి పా.)

వటి నం వి ఈ స్త్రీ 1 త్రాడు, దారము. 2 ఉండ, మాత్ర, పెద్దమాత్ర

వటించు అ క్రి వస్తుపడు, ఉపవసించు. (శ ర. బ్రౌ)

వటిక నం వి ఆ స్త్రీ 1 ఉండ, మాత్ర. 2 చెదరంగపుబంటు 3 భక్ష్యవిశేషము, వడ

వటికము నం వి అ పుం చదరంగపు బంటు

వటివేరు వి వట్టివేరు, ఉశీరము.

రగడ ఏకాంత మని తొలఁగె దిండు నీవఁ జెు వేఱు చేకొనవె మున్నాడి చెలువ యీవటివేరు... మనుచ. 3. 84.

సీ వటివేళ్ళసురటి జవ్వాది పక్కైనవట్టు పునుఁగుఁ బింగాణి కప్పురపుఁగ్రోవి . వైజ 3 74.

వటుకుఁడు నం వి అ పుం 1. బాలుఁడు, కుఱ్ఱవాఁడు 2 బ్రహ్మచారి 3 అవివేకి, మూర్ఖుఁడు

వటువు నం వి ఉ పుం 1 బాలుఁడు, కుఱ్ఱవాఁడు. 2 బ్రహ్మచారి

వట్టి1 వి చెఱకు గానుఁగకు వేసెడి అడ్డమ్రాను.(శ ర)

వట్టి2 వి బ వృషణము, అండకోశము. (బ్రౌ)

వట్టము వి 1. తక్కువతనము, న్యూనత.

సీ ...ఏడు వాడలవార మేముగలసి, వర్తిల్లుదుము వాసి వట్ట మేమియు లేక... హర 2. 139.

గీ దానివెమ్మెని మెఱుఁగుఁ దాఁబూనఁగడఁగి,పుత్తడి వెలంది చిద్రుపలైముద్రవోసి, యొఱసి వట్టంబు వడికాఁగి నెఱయఁజిమిడి, కరఁగి నీరయిపోవును గలువకంటి హంస 3. 195

ద్వి అట్టును గా కుత్తమాధమనదులు, వట్టంబు దోఁచువే వారాశిఁగలయ .. పండితా దీక్షా 74 పు

2. చిల్లర మార్చునపుడు పెట్టునష్టము, తరుగు

గీ. .. వట్టమంచనఁగ వెలయు, హేయ దీనా రముఖ భాగధేయసంజ్ఞ .. ఆం భా 2 192

గీ క్రొత్తతిరువాదిఁగని ప్రాఁతరూక యంచుఁ ద్రాఁతపణఁ జూచి తాఁడెంపుఁబణమటంచు నాణెమొరయంచు నొరయైన నాగరంబు, ధవళి నెడ వెట్టటంచు వట్టంబుఁదివియు బహు 5 14

వట్టి విశే. (√ వట్టు) 1 రిక్తము, శూన్యము, ఏమియు లేనిది

ద్వి. కలికంరు శ్రీపాదకమలంబు మీఁద, తెలి గొప్ప నీ మౌళి తేఁటియై వ్రాలు, వట్టి నీమస్త కం బకట యిచ్చోట, వట్టినేలను గూలవలసె నేమండు. రం. రా కిష్కిం. 215 పు 20 పం

గీ తజ్ఞునం దెర్గ నగుఁ గవితావిశేష, మజ్ఞునందేమి యెఱుంగఁగ నగు సమస్త.కనకవర్ణోత్కరంబునఁ గానవచ్చు, వన్నె తెలియఁగంగఁబోలునే వట్టి రాత కు సం 1 32

గీ రమణి మఱికొంతవడిదాఁక రథముఁజూచుఁ, దరుణి మఱికొంత సేపు కేతనముఁజూచుఁ, గాంత మఱిమీఁద రథపరాగంబుఁజూచుఁ, బడఁతి మఱి యంతటను వట్టి బయలుసూచు. ఉ రా 6 298

2 ప్రయోజనము లేనిది, నిష్ఫలము, వ్యర్థము

ఉ హృదయము లెప్పుడు న్గదియకే తఱచౌ వెడ కౌఁగిలింతలున్, గదిరెడు మేలు కార్యములఁ గల్గక మాటలయందె కల్గు పె, న్గదురులు వట్టి శైత్యములుఁ జాలఘనంబయి మందువేసవిన్, బొదలఁగ నిల్చె దంపతుల పొందు ..లనార్యుల పొందుకై వడిన్ . ఆము 2. 62

గీ అని పలికి రెండుమూఁడునా ళట్ల యనిపె, నల్లనొద్దకుఁ బుత్రిక నపుడతండు, నాది నేభావ మునఁజూచె నట్ల చూచె, వట్టిరాకపోక లొనర్చె వానిసతియు కళా 4 64

ద్వి. వదుగు చేసినభక్తి వట్టి పాటగునె, నొడువరి తనమునఁ గడువనాడెదవు .. బస. పురా. 1. 219.

గీ గర్వితారాతిరాజన్యకాండకరిన, కంఠలుంఠన జాతరక్తాంబుపూర, మజ్జన వ్రతదీక్షాభిమాన ఘనులు, రావువారలు వట్టివారా తలంప రంగా 2 107.

3 కారణముమాలినది, నిష్కారణము.

గీ వెడలిపోయితి నిర్విధి వెంటవరుగు, పెండ్లి వాంలఁజూడ నా పిన్నతనము, గూల నింతటిలో వట్టికోపమెత్తి, తలుపు బిగియించె మగఁడేమి తలఁచినాఁడొ శుక 2 131

గీ మొలకసిగ్గులు వట్టి కొంకులును వలపు, చాటు నిలుకడ లలఁతివేసములుఁ జూపు, గడియలో వాని దారునఁ గన్నయపుడు, కొమ్మ మాటుని జంత్రంబుబొమ్మకరణి శుక 2 434

4 శుష్కము, ఎండిపోయినది

గీ. ఎలమిఁ గూర్చుండి యెలుఁగెత్తి యింపు మిగుల, వట్టి మ్రాఁకులు చివుళులు పెట్ట నతివ, పాడె . మార్కం. 1. 26

వ అనికిం దనివిసనక వెనుకం దవిలి వట్టియడవి ముట్టి యేర్చు కార్చిచ్చుచందంబునం జతురంగ బలంబులు బారినమరిన .. భార ద్రోణ. 2. 60

ద్వి కనుఁగొని బసవయ్య కన్నుల నగుచు, వట్టి యాకులు గాలివడిఁ దూలుఁగాక, మెట్టలు తూలునే మేటిగాడ్పునను . బస పు 192. పా 20 పం.

5. పా లుడిగినది

ఉదా వట్టిగొడ్డు

సా వట్టిగొడ్డుతాకట్టు, వట్టిగొడ్డు ..ర్పులచేటు.

వట్టికాలు వి (వట్టి + కాలు) పిక్క వెలుపటి కాలు (శ. ర , బ్రౌ)

వట్టిపోవు అ క్రి (√ వట్టి) ఎండిపోవు, వాడిపోవు

సీ చెక్కుపైఁ జేర్చునచిగురు కెంగేలును వట్టిపోయిన యట్టి వాతెఱయును ... పారిశ్చ. 5. 71.

వట్టిమాట వి. (వట్టి + మాట) లేనిమాట, అపవాదము. (శ ర)

వట్టివరి వి (√ వట్టి) సస్యవిశేషము, అడవి గోధుమ (వ్య వి)

జ ధాన్యవిశేషము, అడవిగోధుమలు (శ ర.)

వట్టివేరు వి ఉశీరము (వ్య వి)

గీ. వట్టి, వేరునాఁగ నుశీరంబు వెలయుచుండు. ఆం భా 2 75

సీ మరు వమ్మ నొందింపుమా నన్నుఁ జేపట్టి వట్టివే రేటికే వనరుహాక్షి. రామా 1 148

ఉ.. వేఁబుపుమీఁఁగ వట్టివేళ్ళ గావించిన తాళ వృంతమున వీచుచునుండె .. నైష 6 117

వ తమతమ మేనితావు కుదాపలంబగు వట్టి వేళ్ళ సురఁటుల కమ్మనెత్తావులు తాళవృంతా నిలంబుల నొలయింప . ఉ రా 7 248

వట్టు అ క్రి 1 ఇఁకు

క బలరిపుఁడు నాకు నిచ్చిన, యఁఘునిశాత ముఖశోషణాస్త్రమ్మ విని, గ్గళదవిరళజల ధారా,వళినెల్లం దత్క్షణంబు వట్టఁగఁ జేసెన్ భార అర. 4 67

ఆ వరము వడసియైన శరము ప్రయోగించి, వట్టఁ జేసియైనఁ గట్టియైన, పనధిదాట నెట్లు వచ్చుఁబో. భా రా యు 14

ద్వి. మడుఁగులు గడువట్టె మణిగె లోకములు, నిడుములు దఱుచయ్యె నెల్లవారలకు . రం రా ఉ. కాం 164 పు 25 పం.

2 శుష్కించు , ఎండు

క ఏన చని వట్టిపోయిన, కానలఁ గార్చిచ్చు గాల్చు కైవడి బాణా, నలమున నావరులమ భా రా యు 762.

వ విప్రయోగ వేదనాదూయమానమానసు డై పదనంబు వఱువట్లు వట్టఁగా కాశీ 3 141

3 కృశించే

ఉ దు, ర్వారవిచార భావమున వట్టుచుమోమున దైన్యమొందఁ బూ, జారిపథూటి వచ్చి జల జాయతలోచనఁ జేరి యిట్లనున్ విక్ర 6 124

క అతుల నిరాహారంతపో, వ్రత దారుణనియతి వొడల వట్టివరము లు,న్నతిమై తోఁపగ మరణే ప్సితమతి నయ్యబల దొట్టి పెద్దయునాత్రిన్. మార్కం. 8 139.

క. మెట్టక పెట్టక వట్టక, గిట్టక తీర్థముల ముక్తికిం జనరాదే, తొట్టక పోరక యిమ్మెయిఁ, గట్టెదు టను శ్రీనగంబుఁ గన్నం జాలున్ ద్వా 8 140.

ఉ పయ్యెరవట్టె మేఘములు వచ్చుగఁ బాఱె నుద బుమ్మఖంబులై హం 2 24

4 (పశువు) పాలు లేనిదగు

లయవిభాతి వినరెఁ బెనుగాడుపులు మనలే జల దాగమము వసిమిచెడె సస్యములు కసవు దిస లేమిం, బసరములు వట్టె . వరాహ 10 28.

వి 1 పక్కు

ద్వి. మెదటి వట్టులుగట్టి మెలికలు గొన్న, ముదురు జుంజుఱు మీసముల నులికొల్పి హరిశ్చ పూ 1062 పం

2 వరుగు, శుష్కశలాటువు, ఎండుకాయ

గీ మనును శుష్కశలాటునామంబు వట్టు, వరుగనం గను ఆం భా 2 39

3 దూలము లోనగువానికి బలమునకయివేసెడు కట్టు (శ ర)

జ వట్టి, వట్టికాలు వట్టిపోవు. వట్టిమాట,వట్టివరి, వరువట్టు, వఱువట్టులు, వఱువట్లుగొను

వట్లము వి ధాన్యాదులు నించిన గోనె (శ ర)

వట్రు విశే (సం వర్తులమ్ శ వట్రు) వర్తులము గుండ్రము (శ ర)

జ వట్రన, వట్రించు, వట్రిలు

వట్రన వి (√ వట్రు) వర్తులత్వము గుండ్రన (శ ర)

వట్రుపడు (వట్రము + పడు) అ క్రి తక్కువగు,

చ సరియగు నాకు దిన్యశరజాలములం దలపోసి చూడ న,న్నరుఁడు దృఢత్వలాఘవ గుణంబులఁ దక్కువ దూఁపాతవి, స్ఫురణఁ గరంబు వట్రు పడు భూవర సౌష్ఠవరేఖ నేమియుం, దొర యఁడు ధైర్యశౌర్యపటు దోర్విభవంబుల హీనుఁ డెంతయున్ భార కర్ణ 1 231.

గీ సిద్ధమునికోటి గొనియాడ జిష్ణుబలము, వర్ధ నము నొందెఁ దమలోన వట్రుపడక ... హరి. ఉ 10 182.

క జననాథ యిదె శకుంతల, యనసూయారుంధతులకు వణుమాత్రం బైనను వట్రుపడదు శీలంబున నీయెడకంత నరిచి పుత్తెంచుటయున్
పి శకుం. 4 109

వట్రుపెట్టు స క్రి (వట్రము + పెట్టు) 1 తక్కువ పఱచు, తగ్గించు 2 లక్ష్యపెట్టు
ఉదా వాఁడు నామాట వట్రపెట్టఁడు (శ. ర)

వట్రుము వి వక్రాకృతి త్తి.
ఉ మైనపుటంటుపల్వగల మచ్చులచాలొరగల్లు కట్టెలున్, దూనిక నాలుగేన్పొరలతోఁ దగు వట్రములోన నున్న నానానగరోద్భవంబులగు నాణెము లుండెడు సంచిఁ గొంచు బేరానకు వచ్చు నన్నయరుధరుఁ డంగడికిన్ గణింపఁగన్ శుక 1 420
చ మెలివడు శింగచుట్ల జిగిమించినపాగ జినుంగ పచ్చడం, బలవడు చల్వదోవతి యొయారపుగంద వుఁబూఁతడొల్లు పో,గులు మణిముద్రిక ల్వలపు గుల్కెడుపిడ్యము చంకవట్ర మం,గ్రుతుడ ముచ్చెలున్ వెలయ గుప్తగుణుండను వైద్యుఁ డొప్పగున్. హంస 1. 233
విణ. హ్రస్వము, పొట్టిది. (చూ వట్రపడు)
జ వట్రవడు, వట్రపెట్టు

వట్రించే అ క్రి (√ వట్ర) తిరుగు,పరాఙ్ముఖమగు.
గీ వాహనము నెక్కి కైదువుఁబలము మిగులఁ, బట్టి మొనతల నెంతయు భయరసంబు, గదిసి వట్రించు నృపులకుఁ గలుగు భ్రూణ, హత్యఁ బోలుపాపం బవి రాదిమునులు. హరి ఉ 1 105

వట్రిలు (ల్లు) అ క్రి (√ వట్రించే.) 1 ప్రవర్తిల్లు.
చ. నినుఁ గొనియాడనేర్తు నన నిక్కువ మెవ్వఁడు శక్తియుక్తుఁ డెవ్వనిమనము వ్యసినపయును వట్రిలు నెవ్వనిజిహ్వాసాగు నే, యనువు ప్రశంస చెప్ప సకలార్థ సహిష్ణుఁడ వీవు ... హరి ఉ 6. 50
ద్వి వంగకాయలు కట్టుకొంగులఁ బొదివి, లింగ సన్నిహితుల భంగి వట్రిల్ల! బస పు. 2. 391.
ద్వి. అక్కజం బ్రొలయ నుదాత్తత వెలయ, నిక్కంబు సంధిల్ల నియతి వట్రిల్ల .. పండితా. పురా. 137 పొ.
2 కలుగు, జనించు
క. దమఘోషసుతుఁడు తద్విభవము సూచి సహింప కలుక వట్రిలఁగాఁ బీ, రముడిగ్గి నిలిచి నిజహస్తము లెత్తి మనోభయంబు దక్కిన వాఁడై భాగ 10 ఉ 786
ద్వి. అనవుడు హర్షించి యాశివద్విజుని, పనిత పుత్రులునాకు వట్రిల్లి రేని, నంబిపేరిడుదు దావలి నెందరైన పండితా మహిమా. 287 పొ
ద్వి పువ్వు వట్రిల్లనోపునో కంటిపోటో... బస. పు 66 పొ. 30 పం
3 తిరుగు
ఉ వట్రువగుబ్బలుం దొగయువాతెఱయుం జిఱునవ్వువెన్నెలల్, దొట్రిలుముద్దుమోమును దళుక్కనుమేను పెడందసోగయై, వట్రిలు కన్నుఁ దోయి నిడువాలుఁగురుల్.. విజ. వి 2. 46.

వట్రువ వి. వ్యంజనముతోఁ జేరిన ఉకార చిహ్నము.
గీ వట్రువయు ద్విత్వమును గల వ్యంజనంబు, ప్రాసమై యుండునెడఁ బెఱప్రాసములకు, వ్యంజనంబు సమాక్షరంబై నఁజాలు, వాని పై నేస్వరం బైనఁ బూనవచ్చు అప్ప. 3. 293
విణ గుండ్రము, వర్తులము
సీ. నడుము వట్రువగాఁగ వెడఁదయై కఱకెక్కియొప్పార వెలసి పేరురము దనర హరి. పూ. 6 177
క తూమెఁడు రసమునకుం దగ, వామెఁడు పుండ్రేక్షులతలు వట్రువగలతా, దామములఁ గట్టి హర 2 9
క అనుటయు రసలింగము నిడు, తనవట్రువ ప్రేఁపసజ్జ దంతవుబరణిన్. మనుచ. 1. 78.
క్రి విణ గుండ్రముగా, వర్తులముగా.
ద్వి మరఁటి వట్రువగాలి సుడియంగఁ ద్రిప్పు హరిశ్చ. పూ 782

వట్రువముస్తె వి చక్రల (వృ. వి.) (శ ర)

వట్రువసుడి–వట్రువ, వట్రుసుడి (శ. ర.)

వట్రుసుడి–వట్రువ వి వ్యంజనముతోఁ జేరిన ఉకారమునకు గుర్తు
గీ కొమ్ములైత్వకారలు మఱి ద్విత్వర్ణమ్ము లగుట, వానియెడమవి గురువులు వట్రుసుడులు, ప్రాణములు గాన వానిడాపలను గల్గు, నక్కరములెల్ల లఘువులు నిక్కముగను. అప్ప 4 49.

వఠర వి॰. (వటర?). సమర్థుఁడు, నేర్పరి.

ద్వి వఠరపై కొంచెపువారిపైఁ జూపు, వటన మామ్ముందఱ నడవ దెల్లపుడు .. ద్వి భాగ. 8 స్కం.

('రవర' కు మాఱు రూపము. శ. ర.)

వఠరము సం వి అ పుం నీటికుండ.

వఠరుఁడు సం వి॰ అ ఆ అ 1 మొద్దు, మంద బుద్ధి, మూఁఢుడు 2... దుష్టుఁడు

వి ఆ పుం 1 బుద్ధిహీనుఁడు, అవివేకి, మూర్ఖుఁడు.

2 శఠుఁడు, దుష్టుఁడు. 3 వైద్యుఁడు

వఠారి–వటారి వి॰ సమర్థము.

సీ. మకరంద మాని మైమఱచిన గొనయంబు వెడ ల్రోయఁ గడివోనివింటితోడ, జలజ కేసరరాజిఁ జల్లెడు మూఁకగా దాఁటు వఠారిరథ్యముల తోడ, . . శీ ... నిండునెలతోడ వలరాజు నిర్జరేంద్రు, సఖకు వేతెంచె భుజబలోత్సాహ మెనఁగ ఉ హరి. 2 194

వడ[1] వి 1 వేఁడిమి, పరితాపము

సీ అడరునిట్టూర్పులు వడచల్లఁగా ముక్కు పుటము లొండొంట నుప్పొంగి తనర . హరి ఉ. 9. 225.

వ సత్యభామ సానూయంబుగ వాసుదేవున కిట్లనియె.

క కలిగె నొక జాంబవతి వెన్నెల వడఁబడె దేల వలపు నీతల వేగెన్, బులియకు వేసవతులుగల, పొలఁతులచే పాటుపడక పోరా దనియెన్. ఉ. హరి 3. 115.

సీ ఉడివోనివేఁడినిట్టూర్పుగాడ్పుల బల్ వడలఁ గెంజిగిమోవి వాడువాఱ . నీలా 2. 83.

మ. కమలాప్తోన్నమదంశుజాలములు దిగ్భాగం బులం గ్రమ్మినం, గుముదాంతఃస్థితలక్ష్మి యెండ వడసోఁకుల్ సైఁపఁగాలేక పత్రముల న్మాటుగఁ జేసి కప్పుకొనియెన్ ... పారి. 2. 68

2 వేఁడిగాలి

మ. స్ఫురదారణ్య మహీధరాపరసముద్భూతోగ్ర జీవానలో,త్కరవిస్ఫారశిఖాలిఁ గూడి ... ప్రీచ్ఛె వడ... లోకుల్ భీతిఁ గంపింపఁగన్ కు. సం. 6 793

3 తాపము.

ఉ ...నృపాలతనూజుఁడు చిన్నవోయి మధ్యం దిన వేళ ... అగళపూరిత తోయమందుఁ దృప్తిం దురగంబుఁ దాను వడఁదేఱి మహా తపభీతి నయ్యెడన్. విక్ర 3 77.

సీ వేఁడిమి వెదచల్లు వెన్నెల వడకునై చెయ్యి మోమున మాటు చేసికొనుచు .. యయా. 5 118.

ఆ వేల్పుగట్టుగవుల వెలువడి వడదేఱఁ జదలు వాఁకనీట జలకమాడి ... పారి. 4 44.

4 శ్రమము, బడలిక

క .. కవేర దుహితృ మరాళీధ్వను లెపఁగు గాడ్పు ప్రతివడ యుడిపెన్ ఆము 6 92

ఉ తేలెడు కన్నుదోయి వడదేఱెడు ముద్దుమొగంబు సారెఁ గై, వ్రాలెడు గొప్పకొప్పు వసివాడెడు నన్నువగౌను కాఁకలం, దూలెడు లేఁత మేను వయి తొట్రిలు నమ్మగవాలు . పాండు. 3 65.

వ. వెండియు నక్కుండలీశయనుండు ... భీతుల వడఁదీర్చుచు సూతులఁగడతేర్చుచు .. ఉ రా 2 61.

5 ఆఁకటిబాధ, క్షుద్బాధ

చ .. ఇప్పుడొక కాఱియచే వెతఁజెందివాఁడ వి,ద్దినమున నీకుఁ గల్గు వడఁదేఱఁగఁ గర్కరికా ఫలావళుల్. శుక 3. 417.

6 దప్పి, దాహము.

చ. తొడిఁబడ నమ్మ యక్క యని తూలుచు దీనత దోయిలొగ్గుచున్, వడమఱి తేఱఁ దేఱ నల వాక్యము లెన్నక ఆము 2. 59.

చ చెలినుమోవిపానకముచే వడఁదేఱక మోము మోమునం, బలుమఱు జేర్చి.. ఉ రా 3. 122.

రగడ కొడిసె తింత్రిణీకులము విదిర్చె. వ్వడపింది జనావళివడఁ దీర్చెన్ ... బహు 2 13.

7 హిమము, మంచు

ద్వి. మడువులలోన హేమంతకాలమున, వడఁజల్లు తఱిఁ బంచవహ్నిమధ్యమున ,.. ద్వి. పరమ. 2 50 పా. 16 పం.

విశే ఉష్ణము, వేఁడిదైనది (చూ వడగాలి)

జ వడంబలి, వడగాలి, వడగొను, వడదాఁకు, వడఁదేలు, వడపప్పు, వడపిందె, వడముడి,

వడ² వి గారె

సీ పొల్పు మాషాపూపము వడయనంగను అం భా 2, 255

సీ ఖండశర్కర జున్ను కఁడచక్కెఁరలు దోసెలు వడల్పె మెపాసెములతోడ భీమ 1 60

2 మిరెపకాయలు లోనగు సంబారువులు చేర్చి చేసిన గారె.

సీ కలవంటకము లిడ్డెనలు వడ లప్పము లతిర సమ్మలు తేనియలు ఫలములు ఉ రా, 6 122

మ కలమాన్నంబులు పప్పు లప్పడములున్ గారెల్ వడల్ బూరెలున్, ఫలముల్ చక్కెర లుక్కెరల్ సిగరలుం బచ్చళ్లు సద్యోఘృతం, బులుఁ దేనెల్ పరమాన్నముల్, పలురసంబుల్ కూరలు నమ్మన్నగాఁ, గల నానావిధభక్ష్యభోజ్యములు వేడ్కన్ సీతవడ్డించినన్ సమీర 5 115

వడ నం వి అ స్త్రీ భక్ష్యవిశేషము, గారె

వడంబలి వి (వడ¹+అంబలి) ఒక విధమైన అంబలి, తాపమును పోఁగొట్టునట్టి అంబలి

వ ...పుండ్రేక్షురసపానకంబులు వడంబలి బేడలు వేపుడుసెనగ లనుపగుగ్గిళ్లు .. ప్రబంధ 112

వడఁకాడు అ క్రి (వడఁకు+ఆడు స్వార్థమున) కంపించు, వడఁకు

క సమరాంగణంబు కడుఘోరముగా నిరు వాఁగుఁ బోరు రభసంబున ది, క్కుమితి వడఁకాడె భార. భీష్మ 2 290

క వెడవిలుతుకీర్తిజాలము, వడువునఁ జంద్రాతపంబు వాలుటయును ము,న్నుడుకెత్తివడెంత ముతో, వడఁకాడెడుధైర్య మెడల వగలఁ బొగులుచున్ భా రా. యు 38.

క వెలఁదికి మన మొనరించెడు, చలువలు దవిమేసినైన శైత్యము నొందున్, బలుకులు వేయును నేఁటికి, వలిగొని వడఁకాడుచుండు వైశ్వానరుఁడున్ పి శకుం 3 45

శా . వహ్నియ, త్యంతంబున్ శిశిరత్వ మొంది నను గోత్రాళుల్ వడంకాడినం, గుంతీసూనుని చేతఁ గర్ణున కనిం గోల్పాటు వాటిల్లునే భార కర్ణ 3 275,

వడఁకు-వణఁకు (రూ వడంకు) అ క్రి. కంపించే

సీ పడఁతి నీకరములుపట్టఁగఁ దివిరి శంకించి వడంకెడుఁ గేలుసూడు భార విరా 2 47

ఉ ఢాక నరాతు లెల్లను వడంకుచుఁ గప్పము లీక యానతు, ల్గాక విప్ర 1 43

క మేను గరుపాఱఁ దమి న,మ్మౌని జపముఁ దపముఁ దన్ను మఱచి యనంగ, గ్లానిఁబడి కదిసి వడఁకుచు, హీనస్వర మెసఁగఁ బ్రోవవే నన్నను చున్ మనుచ 6 34

క. ఉసు రసురనుచుం బొరలును, గసరును బన దలిఁగి వెసను గడగడ వడఁకున్ ... నీలా 2. 84

వి 1 కంపము

సీ వైవర్ణ్యములు సెంది వడఁకులు దొడరి యశ్రులు జాటి గద్గదికలు కడంగి .. హరి వూ 8 183

సీ చిలువమేపరి పుల్గు బలు చట్టు పలఁబుట్టు గాడ్పుచే నొదవిన కాళ్లవడఁకు ... ఉ రా 2 214

మ బెరపె న్మేన నిగిడ్చినట్లు వళు లుబ్బెన్ దుర్భలాంగంబు లం, కురము ల్బాసె రదంబు లంఘ్రులవడంకు ల్దిఙ నాలారులై ... పారి 5. 46

క. శిశిరమరుదెంచె నంతట, నిశలాయతగతివహించె నెత్తమ్మితెగల్, కుశలత డించె దినంబులు, కృశియించె వడంకుముంచె నెల్లజనములన్. ఉ. రా 5 279

సీ వడఁ కనఁ గంపాఖ్య యడరును ... అం భా 1 143

2 హిమము, మంచు.

(చూ వడఁకుగుబ్బలి, వడగల్లు.)

జ వడఁకాడు, వడఁకుఁగొండ, నడఁకుమల, వడఁకుగుబ్బలి, వడఁకుమెట్టు, వడగల్లు, వడగవ్వ, వడవడఁకు, వడవడఁకులుగొను

వడఁకుఁగొండ వి (వడఁకు+కొండ) చలిమల, హిమవత్పర్వతము

ఉ ...కయ్యపుం, బబ్బము లాచరించు మునిఁ
జాలఁగఁబట్టివడంకుఁగొండ పేరుబ్బడఁగించి ...
రామా 1 26

వడఁకుమల వి (వడఁకు+మల.) చలిమల, హిమవత్పర్వతము

మ త్తకోకిల .. మరుమేపుకందొర మామగా, నేటి
నీటి తపంబుచేసెనొ యీవడఁకుమలంచుఁ దా,
మాటికిం గొనియాడుచుంజని మన్ను జేఁడట
ముందటన్ యయా 2 41

వడఁకుగుబ్బలి వి (వడఁకు+గుబ్బలి). చలిమల, హిమవత్పర్వతము

సీ కలశ పారావారకన్యకామణి వాఁగఁ గమ్మ
దమ్మివసించు గట్టువట్టి,వడఁకుగుబ్బలి రాచవారి
కుమారి నా సింగంబు నెక్కెడు సింధుతనయ..
వరాహ 9 58

సీ తనమేను గరుపారఁ దమి మీఱి శశిధారి వడఁకు
గుబ్బలికన్నె వడఁకుఁదీర్ప. ఉ రా 2 28

క ఉడుగక పొడమెడుభయమున, వడఁకుల
గుబ్బలికుమారి వడవడ వడఁకెన్. హర 7 78.

వడఁకుమెట్టు వి హిమగిరి.

మ. పడవాలున్ ఘటియింపు మంచు దివిజుల్
ప్రార్థింప నవ్వహ్నియుం, దొడుకుంద త్తడి
జోడుతేజము సుధాంధోవాహినీవారి ని,ల్పుడు
నయ్యేఱు వడంకుమెట్టకడ జెల్లుంచార్ప నా
జెల్లునం, బొడమెన్ చం. రా 3. 6

గీ చారు లెఱిగింప వింటి దుర్వారభయద, మైన
యీ వార్త నీవుఁనా యాజ్ఞవడసి, తడయకించుక
యిప్పుడివ్వడఁకుమెట్ట, దొర గడియ వేఁగ నీ
నేర్పు కరము మెఱయ. పి. శకు 1. 236.

వడఁబోయు సం క్రి (వడియన్+పోయు.) వడిఁగట్టు, వడియఁగట్టు (శ. ర)

వడగల్లు వి ఔ (వడకు+కల్లు) బ వడగండ్లు, వడగండులు. వర్షోపలము, వానకురియునపుడు పడెడి రాయి , వానరాయి

మ వడి నమ్మేఘచయంబులం దొరఁగు దుర్వా
రాద్భుతాసారముల్, వడగండ్లుం జెరయంగఁ
దీవ్రవినరద్వాతూలుతోఁగూడి... హరి.పూ 7,
164

చ తరుణులు చంచలాలతలు తత్కరఖాండని
కాయ మంబుదో,త్కరములు పాలుఁ దేనెలు
ఘృతంబులు వాన లఖండ ఖండ శ,ర్కర
లును ద్రాక్షపండ్లు వడగండ్లును శోభనభుక్తి వేళ
దొ,ల్కరినమయంబు పేరెలమిఁ గైకొనకుండునె
శో క్త్రృసస్యముల్ నైష 6 121.

వ అప్పటప్పటి కుప్పతిల్లు కప్పురంపుటురవడి వడ
గంటి చాలునేలుకొన ... సమీర 6 152.

క పుడమిఁ దనయాజ్ఞ సేకొని, నడపిన దంపతుల
మీఁద నలి మరుఁ డింపే,ర్పడఁ బుష్పవృష్టిఁ
గురిసిన, వడువునఁ దొలువాన గురిసె వడగండుల
తోన్. కు. సం 8 855

సా దరిద్రుఁడు తలఁగడిగిన వడగండ్లవాన

వడగవ్వ వి (వడఁకు + గవ్వ) మత్స్య విశేషము. (శ ర)

వడగాలి వి (వడ[1] + గాలి) వేసవియందు పడమర నుండి వీచు నిప్పుగాలి

పీ వడగాలియైన నప్పడఁతియూర్పులచెంతఁ బరఁ
గిన మలయాద్రి పవను బోలు భా రా
అర 278

సీ తనలోన బడబాగ్ని దరికొని మండియు వడగాలి
మీలపై నుడియనీక .. ద్వా. 2. 190

సీ పగలింటి . , వేసవి వడగాలి నోసిన లేఁదీఁగ
క్రొక్కారుఁ గని నువ్వ మెక్కినట్లు. కు సం
7 897

వడగొను అ క్రి (వడ + కొను) వేసవిని వీచు నిప్పుగాలిచే తాపమునొందు

ఆ. అకట మనము వచ్చినది గడుదవ్వు నేఁ,డప్పు
రంబు సొత్తమని తలంచి, తఱిమి నడచిలిమి
లతాతన్వి యిది వడ,గొనియె మోచితెమ్ము
కొంతదవ్వు. భార. విరా. 1 151

వడచే—వడుచే న క్రి. (√ వడియు) పోయు, కార్చు (శ ర.)

వడదాఁకు అ. క్రి (వడ + తాఁకు) నిప్పుగాలి సోఁకు

క కొండవడ దాఁకి వాడి యొ,కొండును దెస లేక
యేడ్చు కోమలతను నా,ఖండలసమానుని
శిశువు, నిండినకృపగోరి చేరి నెఱినంబుదముల్,
భారి. ఉ 9 9

క ఉడురాజదీధితులఁ దిరు, గుడువడి తపియించు చును శకుంతల యుంచెన్, బుడమి జనంబులు వెన్నెల, వడదాఁ కనుమాట నిక్కువం బై యుండెన్ పి శకు 3 174

వడఁదేఱు అ. క్రి (వడ1+తేఱు) శ్రమనొందు.

ఉ తేఁకువ దప్పి దప్పి వడదేఱెడుఁ గన్నులు మున్నువంటియా, తూఁకువ లేక మేను గడుఁ దూలియయున్నది పి శకు 3 69

వడదోలు వి (వడము+తోలు) 1 గవుండ్లవాఁడు మొలకు కట్టుకొనెడు నిడుపుతోలు.

క మోకును నిచ్చెనయును దా, టాకులబందంబు మెత్తవగువడదోలున్, జొకగు కత్తుల దొన యును, దూకంబునఁ బూని నిల్చెఁదొయ్యలి యెదుటన్. సురాభాం 58

మ మొలచుట్టున్ వడదోలు .. తనరఁ బ్రాతః కాలమం దెప్పుడున్ . చెన్న 5 252

2. వేఁటకాఁడు శరీరమునకుఁ గప్పుకొనెడు నిడుపు తోలు.

క. వడతోళ్లను ముప్పిళ్లను, నడిదంబులు వెడఁద వాతియలుఁగుల పొదలున్, దడవిండ్లుఁ బంది గోళ్లను, గెడలుం ధరియించి భటులు కెలఁ కులఁ గొల్వన్ భల్లా 3 (శ ర)

వడప వి కొబ్బరి మొ చెట్ల మొదళ్ళను చుట్టియుండు వలవంటికప్పు (బ్రౌ ని)

వడపప్పు (వడ1 + పప్పు) శ్రమపరిహారార్థమై నానఁబెట్టిన పెసరపప్పు

సీ . కప్పులేఁటిన వడపప్పుతోడ .. అము 2. 73.

సీ బడలినవారికి వడపప్పు పానకా లనఁటి పం డ్లొపినయన్ని గలవు ప్రబంధ 57.

వడపిండె వి (వడ1+పిండె) 1 తాపము తీఱుటకై వాడెడు ఊరఁబెట్టిన మామిడిపిందె.

చ. అరుణగభస్తిబింబ ముదయాద్రిపయిం బొడతేర గిన్నెలోఁ, బెరుగును వంటకంబు వడపిందెలునుం గుఱుపంగఁబెట్టి . . కాశీ 4 114.

(వడపిందెలను విశాఖమండలమున నీరు కాయ లందురు)

చ. పలుచని యంబళుల్ చెఱకుపా లెడనీళ్లు రసావళుల్ ఫలంబులును సుగంధిశీతజలమ్ముల్ వడపిందెలు నీరుఁ జల్లయున్ . . అము. 1. 81

రగడ కొడిసె తింత్రిణీకులము విదిర్చెన్, వడపిందె జనావళి వడఁ దీర్చెన్ బహు 2 13

2 వేఁడిచేత రాలిపోవు పిందె.

క వల పలుమాట లనిమిష,పాలక యెల్లింట వేఁట ఫలియించు తదు,త్తాలతపఃకల్పకమున, రాలెడు వడపిందె నీదురాజ్యం బనఁగన్. కవిక. 6 42

వడపు వి కొండపై పణుకుక్రింద నుండు గుహవంటి చోటు (బ్రౌ ని)

వడపోయు స క్రి. (√ వడియు) వడియఁగట్టు, నీళ్ల లోనగునవి గుడ్డతో తేర్చు

వ వడపోసినట్లున్న వెన్నెలనిగ్గు నాటుకొన్నట్లు విరహపాండురంబగుతనువు తనపయిం జేర్చు కొని మ్రు వి 2 84

వడభి సం వి ఇ ఈ స్త్రీ - వలభి.

వడము వి దండ

సీ ముత్తియములు, కట్టువడంబులు గట్టినూళ్లను సుద్ది సరితీఁగె మినుకులు సందిదండ,లు శశకు 3 77

ద్వి తిరముగా నిడుపఠ్ఠైతిరునామములును, దిరుమణి వడములుఁ దిరుచూర్ణములును,... ద్వి పరమ 3 187 పా

జ . వడదోలు.

వడముడి వి (వడ1+ముడి) (శత్రువులకు) తాపము కూడించువోటు, భీముఁడు

పి. వడిముడియును నీవు వాయువాసవుల శక్తులు ధరియించిన దుర్జయులరు భార శాం. 1 140

క. వడముడి యరిగినతెరు వేఁర్పడఁ గని వేవేగ రథము వఱపెం గదియన్

వ ఇట్లు భీమసేనుఁ జేరంబోయి ... భార భీష్మ 2 368, 369.

సీ పెనఁగి వాయుతనూభవుని నివ్విధమ్మునఁ బడ వేయ నవ్వడముడియుఁ గినిసి . జై. భా. 2. 85

వడలు అ క్రి పుష్పాదులువాడు. (శ ర, బ్రౌ. ని)

వడవడ వి. వఢఁకుటయం దగు ననుకరణమ్ము

గీ. ధూళి పెల్లుగ నెగయంగ నేల గోడి, వడఁగఁ జనుమూఁకఁగని వడవడ వడంకి... భార విరా 5 286

క. వడవడ వడఁకుచుఁ గ్రమ్మఱ, నడుగులపై వ్రాలి యీ మహామతి యే నెక్కడ కర్మశేష మెక్కడ, వెడలింపఁ గదయ్య దురిత విషనిధి వలనన్. భోజ రా 3 87.

గీ. గొలగొలం జను పందుల ఘుర్ఘురంబు, బెడిదములఁ బడమియు వడవడ వడంక, నెపుడు నెడయాని చీకట్ల నివము గొనుచు, నొంటిఁ జోర రానియట్లుగా నుండె మఱియు యయా 1 44

వడవడఁకు వి (వడఁకు+వడఁకు) మిక్కిలివడఁకుట.

సీ వడఁకవఁ గంపాఖ్యయడరును వడవడఁ కిన నతి కంపంబు దనరుచుండు ఆం. భా. 1 153

(చూ వడవడఁకులుగొను)

వడారము క్రి విశ బొత్తిగా (శ ర)

వడవడ(ఱ)ఁకులుగొను అ క్రి. (వడఁకు+వడఁకు+కొను) మిక్కిలి వడఁకు.

క కుడిచేత మాంసఖండము, లెడ కేలను మద్యరస సహితమగు కంచుం, గుదుకయు ధరించి ముదమున, వడవడఁకులు గొంచు నతఁడు వచ్చెం గుడికిన్. శివరా. 4 38

వడసాలె వి తంతువాయభేదము, సాలీలలోనొక తెగ

వ .. కమ్మరి వడ్రంగి కాసె కంచర యగసాల వారును అగికారి వడసాలె సాలె సాతుసాలీన సాతాని కటికవారును ... హంస 3 28

వడి[1] వి 1 వేగము.

చ. . వడిగొని వార్ధి నిట్లు దరువం దరువన్ విషముద్భవిల్లి ... భార ఆది. 2 15

క. ఆ రథనివహంబులు న, వ్వారణములుఁ దెరలి మరలి వడిఁ బఱచుటయున్. భార. భీష్మ 2 294

ఉ ... కృతాభ్యసనలౌటను దంతపుమెట్ల వెంబడిం, జేవడి వీణె మీటుటలు.. ఆము 1 62.

(చేవడి—చేతివేగము.)

క. కావేరి దరులు గట్టంగ, వేవే వల్లవుండు దవదు వెట్టికి రామినిం, ధా ఘానినుదుటి కనువోం,గా వడిం గరికాలవిభుండు గాలం దుడిచెను కొణిదెనశాసనము శ స. 1146

2. శౌర్యము

చ ... ఎంతయు భీతిఁబొంది రా, హరియు నరుండు గర్వవడి కంత విఘాత్యుఁడు దప్పె వానికిన్. భార కర్ణ 3 377

క. ఉడుపతి దరమిన వడిచెడి, గుడిగుండంబుల మరుంగుగొని యలశశియున్, బడమటి కరిగిన వెనుకను బడి చను తమమనఁగ నీడ ప్రాగ్దిశఁ దిరిగెన్ రా వి 3 22.

సీ విభవంబు గలనాఁడె వెనువెంటఁ దిరుగుట వడియున్న నాఁడె మావార లనుట రామ శ 77.

3. శక్తి, సామర్థ్యము

క తడిగంట నెపుడుఁ దఱుఁగక కడి దఱుఁగఁగ వడియుఁ దఱిఁగి గాసిం బడమిం, బడినఁ గన రాక మంచవు, దొడుగట్టలె రట్టె రుజలతో నేమండున్ మనుచ 3 131

శా అన్నా నే ముదివాఁడ లేవ వడి లే దెందెందొ నీ వేఁగఁగా, సన్నాహంబున వచ్చినాఁడవు గదా .. సమీర 7 65

ద్వి దడదడఁ దాఁకుచుఁ దగులుచు మఱికి, వడి దెచ్చుకొనుచుఁ బోవక నిల్చుకొనుచు .. పండితా వాద. 202

4 తైక్ష్ణ్యము

క ఎండవడిచేత వాతెఱ, యెండ వడి న్నడచి మారు తేరితలహరీ, మండలతాండవఖండన, పాండిత్యమునం దనర్చుపాలేటిదరిన్ పరమ 4 223

5 కాలము

సీ వడిసావి యెఱుకు విన్బడి గంటబలుమఱు కొక్కు గుంపుల కిడ్డ కొఱుకులవఁగ . చంద్రా 5 52

క ఇంత యెఱుంగవు సైన్యము, లింతవడిం దలలు చీరి లెఱుఁగక మోహా, క్రాంతంబు లయ్యె .. భార విరా 5 215

సీ వల్లభ చూచితే వైధవ్య మొక్కింత వడియైనఁ గైకొన వలసె నాకు .. భా రా. యు 392,

క. పెడఁగు వడి యచటఁ బెద్దయు, వడి నిలిచి
తలంచుకొని యవశ్యంబును నిప్పు డితనిఁ బెగఁ
జూడక చొప్పడునే యావిప్రశిశువు ప్రాణం
బనుచున్ నిర్వ 10 78

సీ ఇందిరాధిప నాకు నింక నొక్క విచిత్ర రూప
విలాసంబు చూపుమనినఁ, దాపసోత్తమ వన్నుఁ
దప్పక యించుకవడిఁ జూడు మన మౌనివరుఁడు
నట్లు, చూడంగ... వరాహ 9 111.

(కాల మనునర్థమునం దిది ఇంచుకాదిశబ్ద పూర్వ
కముగానే ప్రయోగింపఁబడు ఉదా ఇంచుకవడి)

6 దారము మొదలగువాని పిరి.

సీ నులిగొన్న చెలఁది పుర్వులనూలివళ్లనా నమ
రెడు ముడుతకన్బొమలవలన... కళా 3 83

క. వడి దారము చెవులుం ద్రొక్కుడు వలకయు
దిండు కదురు గుంజులుమం ద్రొక్కుడు బొమ్మ
యునుం ద్రిప్పుడు, పుడకయునుం గలుగు
రాట్నములు గైకొనుచున్ శుక. 2 419.

చ కాటికెన్నడుము బిగించి పొగజతనంబునఁ
గైఁగరమంటి మీనముల్, వడినిడి యంగి చేతు
లెగవైచుచు వచ్చి రమాత్యు లత్తరిన్ ...
రా వి 5 37.

7. పురిబిగువు. (శ ర.)

8. పురిబిగువునఁ బడుచిక్కు. (శ. ర.)

9. వడియఁబోఁత

ద్వి కడివోనివన్నిటఁ గడుఁబెక్కుమార్లు, వడులు
దేరిచి మించ వాసనంగట్టి, నవనీతంబు
చాయఁ, గలిగి వెన్నెలసోగకణికలో
యనఁగఁ, దెలివొందు నిడువాలు తిరుమ
ణుల్. . ద్వి పరమ 188. పా. 10. పం

10. కొన్నియెడల నిది వాక్యాలంకారముగా నుప
యోగింపఁబడును.

సీ వాహినియగు దానివడి మూఁట గుణియింపఁ
బృతననాఁ బరగు . . భార. ఆది 1 80

విశేష ప్రయోగములు

1. వడిగుప్పిగంతులు. బ బాలక్రీడా విశేషము

సీ వామనగుంటలు వడిగుప్పిగంతులు చెఱకుల
పందెముల్ చిమ్మబాయి . హంస. 3 146.

క్రి. విశ. వేగముగా.

చ కదుపున శూలమెత్తి వడి గాసిలి ప్రాణము
లేఁగువట్లయై, తొడిఁబడ హంస 1 254

జ వడికట్టు, వడికాఁడు, వడికాలము, వడిగల
తనము, వడిగలవాఁడు, వడిగొను, వడిగొలుపు,
వడిచుట్టు, వడిపెట్టు, వడియెక్కు, వడిపడు,
వడివేయు

వడి[2] వి (సం యతిః - ఛంద) — యతి.

చ వడియును బ్రాసము న్గణము వర్ణవ లర్థము శబ్ద
మొప్పునే, కడమయు లేదు మత్కృతికి
రుక్మాం 1 27

వడిఁగట్టు వ క్రి (వడియన్+కట్టు.)(క ఒడిఁగట్టు)
(ఒక పాత్రముఖమున గుడ్డకట్టి నీళ్లలోనగు ద్రవ
పదార్థములను) వడియుఁబోయు (శ ర)
సిద్ధపడు అనునర్థమున ఒక కవి 'ఒడిఁగట్టు'నకు
అపరూపముగా దీనిని ప్రయోగించినాఁడు

క గడిదేటి జారవిద్యకు, వడిఁగట్టి దురంత కంతు
వనజశరాళిన్, బడఁజాలనికతమున నావడువున
నల్గొగటి బోటి వర్తిలఁ దొడఁగెన్ హంస
2 25.

వడిఁబెట్టు స క్రి (వడియన్+పెట్టు) పాత్ర ముఖ
మున గుడ్డకట్టి నీళ్లలోనగువానిని వడియఁగట్టు

చ మానసంబున నెలకొన్న క్రోధరసమున్
వడిఁబెట్టుచు నున్నకైవడిన్ . పారి 1. 113.

క మడుగులు బావులు కొలఁకులు, వడిఁబెట్టిన
యమృతరసము వడువున నిండా, రెడు నిర్మల
జలములచేఁ గడు రమ్యంబయి జగతి నెగడు
పొగడొందెన్ భోజరా 3 185.

సీ. వడిఁబెట్టిలోఁ జెఱకడము సాఁబాలూన్పఁ
జెలఁగు సంబారంపుఁ జింతపండు... ఆము
2 97

వడకట్టు వి (√వడి1) కుండలపై నిర్మించు నకిషీపని.

గీ తీర్రిపూదెలు కులుకులు త్రేటగట్లు, గెఱల
మురుపులు వడికట్లు కిఱుదుకట్లు, బొద్దు టీనలు
నునుపులు మొదలుగాఁగఁ, బనులు నిర్మించుఁ
గుండలపై నతండు హంస. 5 18

వడిఁకాడు విశ (వడి[1]+కాఁడు.) 1. వేగవంతుఁడు
2. శౌర్యము కలవాఁడు. (శ. ర.)

వడికాలము వి. (వడి[1]+కాలము) వేసవి.

క తొడిగినపాముల విసమును, మెడవిసమును నొసలిచిచ్చు మెట్టులవడియున్, ముడివడఁగా వడికాలము, గడవుట కడునరిదియయ్యెఁ గఱ కంఠునకున్ ద్వా 9 13

వడిగలతనము వి (√వడి[1]) శౌర్యము, శూర త్వము

క. వడిగలతనాన నీగిన, విడిముడిపసఁ బ్రాభవమున విజయనగరిలోఁ, గడునెన్న నేర్చఁగలమేల్, నడకలఁ బెదవేంకటాద్రినరవరుఁ డొప్పున్ రాఘవ పీఠి 1 37

వడిగలవాఁడు వి (√ వడి[1],) శూరుఁడు.

సీ వడిగలవారిని బడబాది బలిమిట్లుగడలఁబోవఁగ నీక నడపుదాత . రా వి 5 8.

(ఇచట సముద్రపరముగాను రాజును శ్లేషించి నాఁడు.)

వడిగొను అ క్రి (వడి[1]+కొను.) 1 వేగముగలుగు, త్వరపడు

చ. వనజాయతేక్షణునిమట్టఁదలంచి మహోగ్ర హుంకృతుల్, వడిగొనఁ గొమ్ము లొడ్డికొని వాతులువిచ్చి ఖురాగ్రపాతనం, బుడమిఁ బగుల్చుచున్ హరి. పూ 6. 87.

క ఎడఁబడక యహోరాత్రులు, వడిగొని చదివింప నిట్లు వలయునె శిష్యుల్, గడునిద్ర లేమి వెంతయు, జడమతులై చదువుదప్పఁ జదువుచు నుండన్ భార. ఆర 3 288

2. మెలిగొను.

'వడిగొన్న నరులతో' క్షేత్రయ (శ ర.)

3 వడియు, కాఱు, స్రవించు

వ మృదుదళపుటాంతరంబుల వడిగొనిన తేట తేనియన్ . వసు. 4 23.

వడిగొలుపు(ల్పు) స క్రి. (వడి[1]+కొలుపు) వడి గొనఁజేయు, మెలిపెట్టు, వడివేయు.

మ బలుమీసల్ వడిగొల్పుచున్ బిగువుతోఁ జాల స్తబ్ధుఁడు. ఉ. రా. 5 200

సీ వడిగొల్పి యొక కేల ముడిచిన క్రొమ్ముడి గొబ్బునఁ గటిఁ జుట్టుకొన్న చేల,ము ... కాశ 1. 47

వడిచుట్టు వి. (√ వడి[1]) చిక్కు, ఇక్కట్టు

ఉదా. ఈమధ్య వానికి చాలవడిచుట్లు వచ్చినవి,

వడిపె(వె)ట్టు స క్రి 1 మెలిపెట్టు

ద్వి గొనకొని వడిపెట్టు కోకచందమునఁ, బని లేని నెఱసులు వట్టిథొడఁగె . హరిశ్చ పూ · 1423

చ. చెలఁగికటారి చిత్తరుము చిమ్మ వికారపు నవ్వు నవ్వుమీ,సలు వడిపెట్టు నూరక మజాయనుఁ ద న్నయంబు విక్ర 8 18

సీ తలతీవు పుట్టించి తక్కుచేకానెల్ల వడివెట్టిరాఁ దీయువారిఁ జూచి విప్ర 4 16

వ కొటికత్తెలు పుడికినం దేఁటిదాఁటునకు నెరసు లేకుండ నొడికంబుగా వడివెట్టిన ,తావికుప్పలం బోలె నొప్పి పూచినయశోక భూజాత పోతం బులును కేయూర. 4. 50

2. నులుము

సీ గీ అలుకచేనుండ బుగ్గలు నులిమి తిట్టి, తొడలు వడిపెట్టి కోదండ మడరఁ గట్టి, రెట్టలెగఁబెట్టఁ బట్టించు ఉపుమాపుఁ, గొట్టిబెట్టుగ సజ్జన కోల డెగను హంస, 3. 141

వడియఁగట్టు స క్రి (వడియన్+కట్టు శ ఒడిఁ గట్టు) వడియఁబోయు. వడిఁగట్టు

సీ తగువాసనావాసితములైన పద్మళ్లు వడియఁ గట్టిన ,యానవాల పెరుఁగు విక్ర 4. 188

వడియఁబోఁత వి (√ వడియఁబోయు) వడియఁ బోయుట (శ. ర)

వడియఁబోయు స క్రి (వడియన్+పోయు.) బియ్యములోనగువానిని కడిగి నీళ్లుపోవునట్లుంచు. (శ ర)

వడియము వి (సం వటకః) (ప్రా వడయు) వట కము, భోజనములో నంజుకొను వ్యంజన విశేషము

చ నాలుగేన్, పొగపిన కూరలు వ్వడియముల్ వరుగుల్ పెరుఁగుల్ ఘృతప్లుతిన్ ఆము 1 80

వ . వచ్చడులుం గిచ్చడులును బజ్జులుం గిజ్జు లును వడియంబులు గిడియంబులును. . కాశీ 7 185

వ వఱుగులు వడియంబులు పెరుఁగువడి యుంబులు .. హంస 1. 105

వడియు అ క్రి. 1 కాఱు, స్రవించు

క. అత్తఱిఁ గడుఁ బెల్లుగఁ గ్రొన్నెత్తురు వడియుటయు నతఁడు నిర్భరమూర్ఛాయత్తుఁ డగుడు .. భార కర్ణ 1 196

చ కడఁక దలిర్చ నీవు మధుకైటభదైత్యులఁ జక్రధారచే, మెడలు దెగంగ వ్రేయునెడ మిక్కుటమైన తదీయరక్తముల్, వడిసిన యోడికల్ నెరయ వ్రాసిన లత్తుకభంగిఁ జోద్యపుం, దొడవుగ నొప్ప నీతొడవు తోరపుటొప్పుఁ దలంతు మీశ్వరా నృసిం 8 38

క ఆడినఁ గూడినకీముకన్, వీడినజడముడియుఁ బొగలు వెడలినచూపుల్, పోఁడిమి గొను నిట్టూర్పులు, వాడినడెందమును మేనవడియు చెమరునై. పాండు 5 204

సీ కుచసురాద్రి గరంగె ఘోర తాపార్చినా వడియు పుష్పాడి తోడివలపుఁ జెమట వసు 3 110

క గడగడ వడఁకుచు నశ్రులు, వడియఁగఁ జేదోయి మొగిచి స్వామీ కోపం, బుడుగుము శాపంబునకున్, విడుమర యెన్నఁడగుఁ జెప్పవే కృపతోడన్ భోజరా. 6 249

క. తలిరులతుదఁ జినుకులు జల,జల వడియఁగఁ దడిసి మెలఁగు చలికరువలి ను,న్వొలపమున విరియు పరువపుఁ, దొలు మొగడల వలపు దెలుపు తోటలలోనన్ పారి 5 103

2 ఇంకు, శోషిల్లు

సీ దళితారిరక్తాపగలు నిండి పాఱమి వారిధులిట మీఁద వడియకున్నె ... రాజ చ 2 12

3 కృశించు, చిక్కు

సీ గీ వడియు నెమ్మేని కొంక వింత బెడఁగు నెఱపు, సరిగచెంగావిపావడ చలువవలువ, చెలువు గులుకంగ దశా 8 378

జ వడఁబోయు, వడచు, వడపోయు, వడిఁగట్టు, వడిఁబెట్టు, వడియఁగట్టు, వడియఁబోఁత, వడియఁబోయు, వడుచు, వడుపు

వడియెక్కు అ క్రి (వడి[1]+ఎక్కు) వడిగొను, మెలిపడు

క విడువని యభ్యసనంబున, వడియెక్కిన స్నేహసూత్ర వల్లులఁ బెనుపం,బడిన ఘన మోహపాశము, విడిపించుకొనంగలేక వేఁగెద వనినన్ ప్రబోధ 5 27

వడిలము సం వి అ న - బడిశము

వడివడు అ క్రి (వడి+వడు) వేగముచెడు

మహాస్రగ్ధర పాండురంగా,వనిఁ బౌవః పున్య జన్య వ్యవహృతిఁగవ వేవంక దుష్పంకశంకన్, నరరాశింజొచ్చు నేత్రైవడి వడియడఁగున్ వారిజ భ్రూణసూతీ . పాండు 3 128

వడివేయు స క్రి (వడి+వేయు) వడిపెట్టు వ్యవ. వాఁ డూరక మీసలు వడివేయుచున్నాఁడు. (శ ర)

వడిసెల-ఒడిసెల

చ వడిసెలచేతఁ బట్టుకొని వావిరి చక్కని పైట జాఱఁగా. దొడదొడ మంచమెక్కె నొక దొడ్డ మిటారపు రెడ్డి కూతురున్. వీథినాటకము 30 ప్ర.

వడుకు స క్రి కదురు మున్నగువానిని త్రిప్పి దూదిని నూలుగా తీయు

సీ కాలచక్రముఁ ద్రిప్పు కమలనాభునిశక్తి నానూలు వడుకు రాట్నంబుఁ ద్రిప్పు .. శుక 2 410

ఉ ప్రత్తినిఁ బ్రోఁగుచున్ వడికి బ్రాహ్మణుఁడిచ్చు పవిత్రతంతువుల్ .. ఉ హరిశ్చ 4. 70

సీ సంతలోఁ బ్రత్తిబిచ్చముఁ దెత్తి నూలాలు వగల జన్నిదములు వడికివడికి . శుక 4 109

జ వడుకుడు

వడుకుడు వి (√ వడుకు) వడుకుట (శ ర)

గీ వడుకు డనఁగను దంతుసంభవన పేతు,క క్రియ ఆం భా 2 294.

వడుగఁడు వి (సం వటుకః ప్రా వడుఓ) బ్రహ్మచారి.

ఆ గోఁచి బిగియఁగట్టుకొనిన యావడుగని, మత్తి కాని రతికి మరపవలయు .. భాగ. 9 688

క వడుగఁడవై మూఁడడుగులు, అడిగితివో భళిర భళిర . కృష్ణ శ 41,

వడుగు వి. (సం వటుః) 1 వడుగయిన బాలుఁడు. బ్రహ్మచారి

క ఒడల ననలుకొను నెత్తురు, గడిగి రఘూద్వహుని సమ్ముఖముచేయుదు ని,వ్వడుగు నరి తన రథముపై, నిడుకొని చనియె న్నభాశ్వ మేఁగెడు దెనకున్ జై భా 6 128.

గీ. దబ్బ వ్రేలి యుంగరము మేధావికొట్టు, మడుఁగు పేలిక తన కెడమడుగుగాఁగ ... హరి. ఉ. 10 283

ఆ. బ్రహ్మయైనఁ గూఁతుఁ బట్టకమానఁడు, వడుగు కింతి పొత్తు వలదు వలదు . భాగ 7 422.

గీ. వలుగుదామెనఁ బెనచిన గళముతోడ, జంట వెన్నాడు క్రేపుతోఁ జాల వలసి, నడచు ధేనువు నొకచిన్న వడుగురొప్ప, నయుతు నాశ్రమవాట మయ్యతిథికాసి. పాండు 5 190

2. ఉపనయనము

సీ. పంద్రెండు మొదలు నిర్వదినాల్గుతుదగాఁగ వడుగు చేయఁగఁ దగు వైశ్యులకును విజ్ఞా ఆచా. 18

ద్వి వడుగని యిదియేమి గడియించె దీవు, ఐడుఁడ వెళ్లె శివీశ్వరునిఁ గొల్చియును . బస. పు 1. 426

ఆ ముద్దుకొమరు తెలమిఁ బ్రొద్దు ప్రొద్దున కొక్క, వన్నె యలరఁ బెరుగుచున్న వడుగు లదను మెఱయఁజేసి చదువుసాములు మొద,ల్గలుగు విద్దె లెల్లఁ గఱపి యంత. అచ్చ రా బాల 86.

వడుచే-వడచే స క్రి (√ వడియు) 1 నూనె లోనగు వాని దించి

సీ అలఁతి దఁతంపుఁ గాములపీలి సురటులు శోధించి వడిచిన జుంటితేనె . పి శకుం 1 98

సీ కలువపుప్పాళ్ళచేఁ గనమైన వెన్నెల వలిప వెన్నెలలోన వడిచితేర్చి పారి 2 48.

2 కార్చు, స్రవింపఁజేయు.

సీ తళుకు నిద్దంపుటద్దపు మోము కళదప్పె వలవల కన్నీరు వడువకమ్మ . అని 2 66

వడుపు వి (√ వడియు) వడియుట

గీ బుగులుకొను తావి సిరము కప్పురముతోడ, వడుపు దివ్వని ఘుసృణ ద్రవంబుతోడఁ, బొందుగా మేళవించిన చందనంబు, నాతి కొండొక కలకంఠి నలుగుఁబెట్టె. వేం పంచ. 4. 310

చ. కరఁగినడెందముల్ వడువుఁగానని కోర్కులు పారవశ్యమున్, బొరసిన మిట్టచూపులు ... పాండు 3. 69

(విడువుఁగానని - ముద్రి పా)

వడువు[1] వి విధము, రీతి.

క ఉరగమవై యుండి మునీ,శ్వరవేషము దాల్చి యున్న వడువెంతయున,చ్చెరువిది . . భార ఆది. 1 15.

క అడవులదవశిఖదరికొను, వడువున నిట్టరి బలం బవారణఁబొడిగా, వడరియతఁడాజి . భార ద్రోణ. 1. 77

క. తొడిగిన కుప్పస మూడ్చిన, వడువున నా రాజు భోజరా 1 137

సీ వేలావనమునందు విలసిల్లు విద్రుమవల్లిక యుద యించు వడువొలె కు సం. 3. 272

క. బొత్తెంచి రామువడువ,చ్చొత్తిన చందమునఁ దనువులొప్పఁగ రూపా, యత్తంబులైన జన ములు, చిత్తములు వికాసమొంద సీతా తన యుల్. నిర్వ 10 118

క వనవాసము సేసియుఁ ద్రిభు,వన రాజ్యము పేయునట్టి వడువున సంతో,షనిబద్ధబుద్ధియగు యమ, తనూజునకు భక్తినెఱఁగి తానిట్లని యెన్ భార అర 1 66.

సీ కడుఁజిట్టనట్టి బంగరుపూఁత పొక్కిళ్ళ వడువుఁ జూపెడు మేనివళులవలన . కళా 3 91

వ ఫణిభూషణున కద్దురవస్థ నడువన్ బరువు విడుచున్న వడువున దవ్వుల మిడిసిపడ ఉ. రా 3 78

గీ .. వాసవుఁడు బలుఁడును బోరువడువుదోఁప, నట్లు గదిసి జయోల్లాస మతిశయిల్ల ఉ. హరి 1 34

క వడిఁబాముద్రేలఁగట్టిన, వడువున వలుగడల మునరి వార్వాహంబుల్ జడివడిఁ గురియం దొడఁగెను, వెడవెలువును లేక పాండవేయుని మీదన్ హర 7. 168

వ. బిలంబు తెఱచిన వడువునఁగురిసె హర 2. 23.

వ తుదముట్టంజదివె నేసియు సముత్పన్న విజ్ఞానుండై . అలబ్ధమధుండు సిక్థకంబును విడుచువడువున విడువవలయు .. ఆము. 1. 78.

వ మిన్నువిఱిగి పయింబడిన వడువున . . మనుచ. 3 9.

క. జడియక యిపు డా సతి యే, వడువున బొంకంగ వలయు వనరుహాగంధీ, యడుగుందప్పిన యప్పుడె, పిడుగుందప్పు ననుమాట పేర్కొన వినవే హంస 1 247.

క గడిదేఱి జారవిద్యకు, వడిఁగట్టు దురంతకంతు వనజశరాళిన్, బడఁజాలనికతమున నా, వడువున నత్తొగట బోటిప ర్తిలఁ దొడఁగెన్ హంస 2 25.

వ పులియడుగు తపసికొడుకు వెనుకొనెడు పాలకడలి వడువున వసంతసమయంబు ననుసరించు కుసుమసముదయ సమృద్ధిపగిది చంపూ. రా 3 25.

గీ. వఱదఁగాష్ఠముల్ గూడిన వడువె బంధు, సంగమంబ విహాసిన చాడ్పు తద్వి, యోగ మింత చూచినవాని నుమ్మలికము, వొరయనేరదు దానవవరతనూజ భార శాంతి 4. 56.

గీ .. మురువురీవియు నామోదమును జవంబు వడువునొప్పఁగ గంగమ్మ నడుపుమమ్మ ... భీమ. 4 175

సీ వలరాజు సచివుల వడువున బెడఁగగు కర్కశ స్తనములఁగగమువాడి, చూడ్కులు. భార ఆది 8. 74

సీ ఉడుపతి సంగతి నెడపి తాఁజనలేని వడువున నడలందు జడనుదోఁప శశాం 5 121.

క వారుగదా గణములుపతి, వారలలోఁగలసి మెలఁగు వడువున నయ్యో, వారి తెఱఁగెఱుఁగ వలయును భార శాం 3 39

వడువు[2]**–వడుగు** వి (సం. వటుః) 1 బ్రహ్మచారి.

సీ. ధర్మాభి వృద్ధిగాఁదగు వడువునకు నీ నిల్లవ బ్రహ్మచే నిడఁగఁబడిన, యిక్కన్య . భార ఆది. 6 248.

గే ఒసఁగి యెడ పేర్పులోఁగాఁగు చున్నయాల, పాలువడ్డించుటయు మౌని పాలవేళ, మనవి వారలచేతికి నంది యిచ్చు, వడువున భుజించెవడు విపుర్వంటకంబు . పాండు. 4. 174

వ .. వాచంయమవంశకంఠీరవంబ యీ శరీర సాదంబునకు నాదికారణంబగు నీ హృదయంబని యుచ్చరించుటన నోరుపొక్కుచున్నయది. ఉన్నయట్ల నొడువు మనవుడు న వ్వడు విట్లనియె. పాండు 5 198

2. కుమారుఁడు

ద్వి. జడియుచు వచ్చియుఁ జాలబాలెంత, వడువున నందుని వడువు నీక్షించి . అ. మ క. 1. 27. పొ 1 పం

వడును వి మోటుతనముగా చలువ చేయుటచే వస్త్రమునందు వడుగుపేకలు సందిచ్చి వంకరగా తొలఁగుట (శ ర)

జ వడునుపోవు.

వడుసుడి వి (వడుసు + సుడి) (రాజులబిచ్చు) దండువు (శ ర)

వడుసుపోవు అ క్రి (√ వడును) వస్త్రము వడుసు కలదియగు

వ్యా వ చాకలి యీ క్రొత్త బట్టను వడుసు పోవునట్లు చేసినాఁడు.

వడె(డియ) వి చిలుకకొయ్య, నాగదంతకము

గీ చిలుక కొయ్యన వడెనాఁగఁ జెలఁగుచుండు, నాగదంతకము ఆం భా 2 60

వడ్గు–వడుగు వి బ్రహ్మచారి

ద్వి తెఱఁగొప్పఁ జంద్రమతీ దేవితోడ, గుఱుతులు సెప్పి వడ్గులు చనిరంత ద్వి హరిశ్చ ఉ 1839. పం

వడ్డగి వి. వడ్రంగి

వడ్డగికి ఖ 2 (వృత్తి) చే శా శ. 1185

వడ్డన–వడ్డెన వి (√ వడ్డించు) వడ్డించుట

క జిడ్డుంగడలిదొరల్లుం, డొడ్డుకొనం దొడఁగెఁ గేలి యొడ్డున్నవలా, లిడ్డ తెలినిగ్గు టిడ్డెర, వడ్డనకున్ దొడ్డులడ్డు వాల్ వంచుటకున్ . బహు 4 81.

సీ అన్నాదివ్యాస మలరు వడ్డనయన . ఆం భా 2. 260.

వడ్డవారము వి మందవారము, శనివారము

చ. . పౌష్యమున సితేతరార్కధిశా (సౌ)8 దినంబున .

వ. . . నేంటి పౌష్య బహుళసప్తమి వడ్డవార మున (1081) నా శా 666 (1050) చే. శా 747

వడ్డవి–వ్రడంగి.

న వడ్డవిపేరు 1ట్టికి చి 8 కు 47 డా. శా 1384.

వడ్డి వి. (సం వృద్ధి క బడ్డి) అప్పిచ్చినవానికి అప్పు పుచ్చుకొన్న వానివలన నెలకు నూటి కింత యని పెచ్చుగావచ్చు ధనము

క. కాలంబు జనంబుల వడ్డికిచ్చు వాతని, వల వల వడఁ బొదివి తనకు వశ్యులఁ జేయున్ .. భార శాం 4. 443

ఉ ఆ సభలోనఁ గొన్న ఋణమంతయు నీఁగఁగఁ గంటి వడ్డితో . భార కర్ణ 3 195

గీ నిచ్చు నిచ్చు వడ్డి నెల నెల వడ్డోడఁ, బాటి వడ్డి వడ్డిపైని వడ్డి, యనఁగ నాల్గు దెఱఁగులయ్యె నా వడ్డి దాఁ, దగవుతోడ నెక్కుఁ దరతరంబ. విజ్ఞా వ్య 66.

గీ ఆనితంబవిలంబి కాలాహికల్ప, ఘనకచ గ్రంథి నచటి శృంగముల కసిత, దీధితులు వడ్డికొనఁ గుచు దేవపూజ,విరులుచిదిమెడి కపటభూసురునిఁ గనియె మనుచ 3 88

సీ గీ వడ్డి తేమాన మనఁగను వఱలు వృద్ధి ... ఆం భా 2. 227

జ · వడ్డికాసులస్వామి, వడ్డిబ్రతుకు.

వడ్డించే స క్రి 1 భోజ్య పదార్థములను పాత్రము నందుంచు

ఉ సంచిత బాహుమూల రుచి సంపద పొంపిరి పోఁ గెలఁకులన్, గుంచె యొకర్తువైనదొక కోమల పల్లవ పాణిలీల వడ్డించె నృపాల మౌళికిఁ గటీతట హాటక మేఖలానమ,ళ్యంచిత కింకిణీ రవము నందియ మ్రోఁతలు సందడింపఁగన్ రాజ చ. 2 130

ద్వి పాలుమాలింగంబు పళ్లెరంబునను, వడ్డించు కొన నమ్రవతము నావుడును .. పండితా మహిమా 289. పా 5 పం.

సీ ఏ తల్లి వడ్డింప నింపుతో భుజియించు జనులకు మాతృవిస్మరణ మొదవు .... దశా 1 50

సా · వడ్డించువాఁడు తన వాఁడైన కడపంక్తిని గూర్చుండు మన్నాఁడు

1 కట్టలోనగు వానితోఁ గొట్టు

క. కాదేని జేతిరోఁకట, వాదులు వారించి లెస్స వడ్డించినచో,నీ దిక్కున నీ కెవ్వరు, రా దిక్కని పల్క నవ్వి యతఁడిట్లనియెన్ ... విప్ర 4 60.

జ వడ్డన, వడ్డించుకొను

వడ్డించుకొను స క్రి (√ వడ్డించే) భోజనము నందుంచుకొను

ద్వి. కుడువఁజిక్కిన కాయకూర లన్నంబు, వడఁకక మఱిమీఁద వడ్డించుకొనిన . పండితా దీక్షా 33 పా 11. పం.

వడ్డికాసులస్వామి వి (√ వడ్డి) వేంకటేశ్వరుఁడు.

వ తలక్రిందఁ జేతు లిడుకొని యోవడ్డికాసుల స్వామీ యీమాఱు గాచిన బిడ్డలంగని మీ పేరుఁ బెట్టెద మని మ్రొక్కుచుఁ గమ్నలు మోడ్చుకొని యుండువారును ప్రబంధ 788

వడ్డిబ్రతుకు వి (వడ్డి+బ్రతుకు) వృద్ధిజీవిక, వడ్డికిచ్చి బ్రతికెడు బ్రతుకు, సొమ్ము వడ్డికిచ్చి యా వడ్డి వలన జీవించుట. (శ ర)

వడ్డెన–వడ్డన వి (శ ర , ప్రౌ.)

వడ్డోలగము ("ఒడ్డోలగము" నకు అపరూపము.) వి నిండు కొలువు

ద్వి. ఆరుదగు శ్రీ మల్లికార్జును దివ్య, వర మంటప స్థలి వడ్డోలగమున . పండితా దీక్షా. 3 పా 23. పం.

వ్రడంగము వి వ్రడంగిపని. (శ. ర , వా)

వ్రడంగి–వడ్లంగి వి (సం వర్ధకిః) 1. కట్టపని చేయువాఁడు

ద్వి. కీలువొందించి యాక్రియ రాటనముల, వాలి యాడించు నా వ్రడంగి యతఁడు బస పు. 4 65.

2 ద్వారాఘాటము, వ్రడంగిపిట్ట

సీ జిట్టగొబడి డాఒజీను వ్రడంగి ఆం భా 2 98

జ వ్రడంగి పిట్ట

వ్రడంగిపిట్ట వి (వ్రడంగి+పిట్ట) పక్షి విశేషము ద్వారాఘాటము

వ(్రడము వి కఱ్ఱపని, వ(్రడంగిపని
గీ. వ(్రడమునఁగఁ బరగు వర్ధకి కర్మంబు
ఆం భా 2 284
జ వ(్రడవాఁడు
వ(్రడము సం విణ (అ ఆ అ) పెద్దది, గొప్పది (వాచ విల్సము)
వ(్రడ(్ల)వాఁడు వి (√ వ(్రడము) కఱ్ఱపని చేసి జీవించు కులమువాఁడు, వర్ధకి
సీ. వ(్రడవాఁడనంగ
గీ వర్ధకి విరాజిలుచునుండు ఆం భా 2 284
వడ్ల వి కఱ్ఱపని (శ. ర)
వడ్లంగి=వ(్రడంగి వి 1 పక్షి విశేషము
సీ పిచ్చుక కేరిజ బెగ్గురు వడ్లంగి చీడ చెమరుగాకి చిల్క. (్రపబంధ 234
2 వర్ధకి
సీ వడ్లంగి వ(్రడవాఁడనంగ
గీ వర్ధకి విరాజిలుచునుండు ఆం భా 2 284
వడ్లకంకణము వి (√ వడ్లు) ఒకజాతి కొంగ (శ ర.)
వడ్లచిలుక వి (√ వడ్లు) ఒక్జాతి ఱెక్క పురుగు. (శ శ, వా)
వడ్లత వి వర్ధకి స్త్రీ, వడ్లది (శ ర)
వడ్లు వి బ (ఏ వరి) శాలిధాన్యము
సీ .. (్రవీహిసామాన్యంబు వరివడ్లు నాఁగను వఱలుచుండు ఆం భా 2 236
వ వడ్లుడంచ్చెడు ఆణ్ణువాణ్ణు (కు 36) దా శా 1288
వ .. వడ్లుం (్రకాలునుండంచ్చి యెంగ్లిడెత్తి దా. శా 1015.
సా వడ్లను పెరుగును గలుపుట
గీ కణఁగివడ్లును పెరుగును గలుపుకంగి, వకట వికటంబులగు (్రపశ్నలడిగె నదియు వాసిష్ఠ 2. 132.
సా వడ్లతోఁ దట్ట యెండుట=ఒకరితోపాటు మఱియొకరు బాధపడుట
గీ ఇట్టివానికి మావారలిచ్చినపుడె, వడ్లతోఁ దట్ట యెండఁగావలసి వచ్చె కలువాయిశ 86,
జ. వడ్లకంకణము, వడ్లచిలుక.

వణఁకాడు అ (్రకి. (వణఁకు + ఆడు స్వార్థమున) కంపించు.
క వాలిక మెఱుఁగుఁ దూపులు, నాళీకాసనుఁడు గినుక నారాయణుపైఁ, గీలుకొనఁజేసి యార్చెను, నాలుగు మోములను (్రతిభువనము వణఁకాడఁ శివరా 1 86
గీ మిగులనలముట తన్పని మేటి తరఁగ, గలుఁగు నను మాటికిని వణఁకాడఁజొచ్చె అచ్చ భా 3 42 పా
వణఁకు=వడఁకు అ (్రకి (క ఒణఁకు) 1 చలించు, కంపించు
క అరచేందురుడెందములోఁ, జొరఁబాఱి వణంకు తోఁకఁచుక్కయపోలెన్, నరకుండేసిన బాణము, హరినిటలతటంబు నాఁటి యల్లలనాడెన్ ఉ హరి 1 153
గీ పాఱుఁదెంచి కీరంబులు పండ్లుగఱవ, వణఁకు దాడిమిఁ జూచె భూవరుఁడు వేడ్క నైష 1 96
వ వలవల నైన దంతములు వంగిన మేను ..ంకు మస్తమున్ వి(్ర 2 155
2 భయపడు .
సీ లేదువో గృహిణిపై మోదంబు లోకాప వాదంబునకునైన వణఁకవలదె నిం॰ 2 98
వి 1 కంపము, వేపథువు
ఉదా అతనిని చూడఁగనె శరీరమున వణఁకు పుట్టి నది
ఉ కగ్గినచెక్కులుం జెమటగారెడు మోములు వాడి వత్తలై, తగ్గినమేనులున్ వణఁకు దార్కొను కౌనులు సొరెసొరెకున్ విన్ననిమోములు గానిపించినన్ వి(్రప 2 53
2. భయము
ఉదా. రణరంగమును జూడఁగనే వీరలకు వణఁకు గలిగినది. ఎవరితోఁ జెప్పినను నాకు వణఁకు లేదు
3 మంచు, హిమము (చూ. వణఁకుగుబ్బలి)
జ వణఁకాడు, వణఁకుగుబ్బలి

4

వణఁకుగుబ్బలి వి (వణఁకు + గుబ్బలి) హిమ
వత్పర్వతము
చ. విరచితభోగభాగ్యముల విశ్రుతి కెక్కిన యాది
శక్తికిన్, గురుతరమైన యావణఁకుగుబ్బలి
పట్టికిఁ గోరి మ్రొక్కెదన్... ధనాభి 1. 6
వణఁకుగుబ్బలిపట్టి = హైమవతి, పార్వతి
వణఁకుగుబ్బలిరాచేవారు = హిమవంతుఁడు.
సీ వణఁకుగుబ్బలిరాచేవారికూరిమికన్య భీమయ్య
శుద్ధాంతభామఁ గొలిచి భీమ 3 184

వణికము విశే ఒప్పిదమైనది, మనోహరము
సీ వణికమౌ మాణిక్యభూషికలఁ జెన్నొందు పుష్య
రాగపు వలథుల నెసంగి ... ఉ. హరిశ్చ
2 149.

వణిక్కర్మము నం వి న్ న వాణిజ్యము,
బేహారము

వణిక్కు నం. వి క్ పుం 1. బేహారి, వర్తకము
చేయువాఁడు 2. తులారాశి,
స్త్రీ వాణిజ్యము. బేహారము

వణిక్క్రియ నం. వి. అ స్త్రీ వాణిజ్యము, బేహారము

వణిక్పథము నం వి అ పుం 1 వాణిజ్యము, వర్త
కము. 2 అంగడి, దుకాణము 3 తులారాశి

వణిక్సార్థము నం. వి అ పుం. వర్తకసమూహము
బేహారులగుంపు

వణిజము నం వి అ పుం తులారాశి

వణిజుఁడు నం వి క్ పుం (ఋత్విగాదిగణ మంద
లిది) వర్తకుఁడు
క ఆ వణిజుఁడు ధర్మస్థితి, దేవతలును మెచ్చునట్లు
తెలియఁగఁ బలికెన్, . భార శాం 5 278

వణిజ్య నం వి అ స్త్రీ = వణిజ్యము

వణిజ్యము నం. వి. అ. న వర్తకము, బేహారము

వణితము వి. 1 రాజ్యభాగము, జిల్లా, తాలూకా
మొ
క. ఈ రీతిఁ జిత్రసేనధ, రారమణుం డల్లునకు
నర్థణ మొనఁగి కుమా, రీరత్నమునకుఁ బసు
పున, కారసి యొక వణితమొసఁగి యనిరొమెన్
పతికిన్ చంద్రా. 6 53.
2. సీమైకదేశము.
సీ .. వణిత మం చనఁగను సీమైకదేశమై చెలఁగు
చుండు ... ఆం. భా. 2 7

వతంసము నం వి అ పుం = అవతంసము

వతువు నం వి ఊ స్త్రీ ఆకాశగంగి పుం 1
బాట, దారి 2 నేత్రరోగము (విల్సన్సు)

వతోక నం = అవతోక 1 ఆకస్మిక ప్రమాదమువలన
గర్భస్రావమైన యావు, లేక అట్టి స్త్రీ
2 గొడ్రాలు (వాచ)

వత్త వి వరుగు (ఇది "వాడి" పదపూర్వకముగనే
ప్రయోగములఁ గానవచ్చుచున్నది)
ఉ. కగ్గినచెక్కులుం జెమటగారెడు మోములు
వాడివత్తలై, తగ్గినమేనులున్ . విన్నని
మోములుఁ గానిపింపఁగన్ విప్ర 2 53
ఉ ఎన్నిభవంబులం గలుగు నిత్యశరాసనసాయ
కవ్యథా, ఖిన్నత వాడివత్తలయి .. మనుచ.
2 57
గీ మంచిగంధంబు కమల, నాళములు వాడి
వత్తలై డీలు వడియె....రసిక. 4. 155.
ద్వి. వాడివత్త యిదేమి వాంఛచేసితివి .. విష్ణు.
ఉ. 5. (శర)

వత్తి వి (నం. వర్తి, వర్తిః) దీపపువత్తి, దీపము
వెలుఁగుటకై దూది మొదలగువానితోఁ జేసి
యుపయోగించువస్తువు, దశ
సీ. వానలేనికతాన వాడివత్తులవలె సకల సస్యం
బులు సమసిపోయె ... వరాహ. 7. 52
ఉ చిత్తజుపువ్వుఁదూపులరచించిన తుమ్మెద ఱెక్క
గాలిచే, నత్తఱినేకువత్తియగు నంగన దూలినఁ
దూలెఁ గాక... నైష. 6 9.
సీ. బద్దెయంచనఁగను వత్తియనంగను జేక మంచనఁ
గను జెలఁగుదశలు ... ఆం భా 2. 153
ద్వి ఆనందభరితహృద్బ్జంబె వత్తిగా నొనరించి...
ద్వి పరమ 1 45 పా 11 పం

వత్స నం, వి అ. స్త్రీ 1. ఆఁడుదూడ. పెయ్య.
2. కన్నె, బాలిక.

వత్సకము నం వి అ పుం 1 లేఁగ, దూడ.
2 శిశువు. 3 కుటజము. కొడిసెచెట్టు న పుష్పకా
సీసము అన్నభేది.

వత్సకామ నం వి అ. స్త్రీ లేఁగకై యత్యాశ పడు
నట్టి యావు. 2 బిడ్డపై మిక్కిలి ప్రేమముగల స్త్రీ.

వత్సతంత్రి నం వి ఈ స్త్రీ దూడలనుగట్టెడు త్రాడు, కన్నెత్రాడు పలుపు
వత్సతరము నం వి అ పుం మోయుటకును, దున్నుటకును వనుపఱుపఁదగిన వయసుగలకోడె, దమ్యము, పాలు విడిచిన దూడ.
గీ రత్నములుఁబోని వత్సతరంబులకట, త్రేలు చున్నవి లొట్టేన్గువెంటఁ దగిలి . భార శాం. 4 40
వత్సతరి నం వి ఈ స్త్రీ అవుపడ్డ, ఆఁబెయ్య
వత్సదంతము నం వి అ పుం బాణవిశేషము, లేఁగ పంటివంటి మొనగలబాణము
వత్సనాభము నం వి అ పుం 1 వృక్షవిశేషము. 2 ఒకానొక విషము, విషభేదము
వత్సనాభి నం వి ఈ స్త్రీ వసనాభి, విషభేదము
వత్సపాలుఁడు నం వి అ పుం. 1 దూడలను గాచు వాఁడు 2 కృష్ణుఁడు. 3. బలరాముఁడు.
వత్సము నం. వి అ పుం 1 లేఁగ, దూడ 2 సంవత్సరము - ఏఁడాది 3 దేశవిశేషము కౌశాంబీపురము రాజధానిగాఁగల దేశము, న ఱొమ్ము,వక్షస్థలము
వత్సరము నం వి. అ పుం ఏఁడాది, పండ్రెండు నెలల పరిమితిగల కాలము
వత్సరాంతకము నం. వి అ పుం ఫాల్గున మాసము (రా ని)
వత్సల నం వి ఆ స్త్రీ తన దూడపై అత్యాసక్తిగల యావు 1 బిడ్డలను మిక్కిలి ప్రేమించు స్త్రీ
వత్సలము నం వి అ పుం గడ్డినిప్పు పుం న ప్రేమము
వత్సలుఁడు నం విణ (అ ఆ అ) 1 బిడ్డలపైఁ ప్రేమ గలవాఁడు 2 ప్రేమము గలవాఁడు, దయగల వాఁడు.
వత్సశాల నం వి అ స్త్రీ పసులసాల
వత్సాదనము నం. వి అ పుం కోడెలు
వత్సాదని నం వి. ఈ స్త్రీ తిప్పతీఁగ
వత్సిమ(ము) నం వి న్ పుం శైశవము బాల్యము
వత్సీయుఁడు నం వి అ. పుం పసులకాపరి.
వత్సుఁడు నం వి అ. పుం 1 శిశువు, పసిబిడ్డ 2. బాలుఁడు, కుఱ్ఱవాఁడు. 3. కుమారుఁడు, పుత్త్రుఁడు,సంతానము, సంతతి. 4 వాత్సల్య సూచకముగా సంబోధనాంతమై ప్రయోగింపఁబడుపదము బ వత్సదేశ నివాసులు.
వద = వద్ద వి సమీపము
చ పలితమిషంబునన్ ముదిమి భానుకులాగ్రణి యైవరాజుపై, నులవదఁ గేకయాధిప తనూజ భయంబున నల్లఁజేరి నీ, పలిత రాజ్యలక్ష్మిని నొసంగుము .. రఘు 7 3
ఉ భూరివిరాడ్వికారగతిఁ బూర్వకుభృచ్చరమాద్రులన్ బదాం, భోరుహముల్ ఘటించుకొని పోకల రాకలమేన్ మలంచి వి,ద్యారుచిఁ జొక్కుచోఁ జెవివదన్ రవి పోఁగునఁ గెంపు వోలెఁ జె,న్నారు మహోన్నతిన్ మెఱయు నక్షరు నక్షరిపున్ భజించెదన్ వేం. పంచ 1 8
చ ఇది నిజమిందు కాఱునెల లిమ్మెడ మిట్లొవరింపకున్న నీ,వదఁబదమూన కేను వనవాసమొనర్చెద నన్న రాజు స,మ్మదమువహించి యోవిమలమానన. వేం. పంచ 1 64
వదంతి నం వి ఈ స్త్రీ 1. సంభాషణ, మాటలాడు 2. జనశ్రుతి, జనప్రవాదము (విల్యమ్సు)
వదనము నం. వి అ న 1 ముఖము, మోము. 2. నోరు, వచనేంద్రియము 3 ముఖవికారము, మోముజోడ 4 ముందుభాగము- అగ్రము 5 పరంపరలో మొదట వస్తువు 6 (గణిత.)త్రిభుజములోని మీఁదికోన 7.కథనము, చెప్పుట, పలుకుట.
వదనాసవము నం వి. అ. పుం. చొంగ, చొల్లు.
వదనిక = బదనిక వి (శ. ర.)
సీ బదనిక వదనిక బవనిక యవవందచను... ఆం భా 2 54
వదన్యుఁడు నం విణ = వదాన్యుఁడు
వదర విణ (√ వదరు. సం. వద) 1. వదరుబోతు, ప్రేలరి.
క. అనిన నౌదుగఱచి యమరద్విషుం డోరి,వదుచనాకుఁబుట్టి చెడుగవైతి, పేర్చినోరు మూయ పెడతల వాపోయె, దిట్టవదర గఱచె యెచట నైన నృసిం 4 37
క వదునాలుగు లోకంబులు.... వదరలఁ జేయుదురు భేదవాదులనెల్లన్... ఉ. హరి. 2. 69

2 నీచుఁడు, దుష్టుఁడు
గీ వావివర్ణంబు మాలిన వదరు యతఁడు, శాస్త్రములఁ జెప్పఁబడిన దోషంబులెన్ని,యన్ని యును జేసె. శివరా 4 16

వదరు[1] అ క్రి (సం వద్) 1 వ్యర్థవచనములు పలుకు, ఉపయోగములేనిమాట లాడు, ప్రేలు
క అది యట్టులుండె నీతో,వదరం బనిలేదు నాకు. భార. శాం 4. 409.
ద్వి కందుచుఁ గుందుచుఁ గళవళింపుచును, వందుచు వదరచు వడిఁగొట్టికొనుచు .. ప్రభు లిం 2. 56 పా. 18 వం
2. చెప్పు, పలుకు
ఉ ...బాపఁడా, యిచ్చటఁ జల్లువిత్తు ఫలియించునె వేళ గుణం బెఱింగి నా, యిచ్చకు మెచ్చుగా వదరు మిప్పు డన న్విని యాతఁ డుబ్బుచున్ శుక. 2. 443
మ వదరుందత్తడి సానిచెంతఁ గడురేవన్ వచ్చు లేమావిక్రొం, బదనుంగెందలి రాకుడాల్వ లపు బాబా యెక్కుడుం గండుదేఁటిదునే ద ు ల వెండిగండిగమినూటన్ మించు పూఁదేఁనెపు, పద వొక్కించుక విచ్చు క్రొంబొగడ జొంపం బుల్ వనీవీథులన్. చంద్రాం. 4 86.
3. డంబములుకొట్టు, డంభవాక్యములు పలుకు
క. బ్రదుకొల్లకున్న రార,మ్మెదురుగ నిటువంటి మాట లిమ్మెయి నేలా,వదరఁగ... కళా. 6 22.
4 అఱచు, కూయు
రగడ వదరెఁ గడుఁ గ్రొవ్వి పికవారములుఁ గీర ములు.. రాఘవ. 2 6
వి. 1 వ్యర్థవచనము, ఉపయోగములేనిమాట, ప్రలాపము, ప్రేలుడు
సీ. ... పైబ్రల్లదము వదరువదావళి నాఁగఁ జెలఁగనొఁబ్ర,లాపాభిధ.. ఆం భా 1 116
తే అట్టి కాంతాజనాంతకు నట్టశైల, జాధిపద్రోహి వట్టిమహోఘచిత్తుఁ, జెప్పనే మున్న దిఁక నీవు చేరినట్టి, వార్త వినిపింపఁ గద రోరి వదరు బేల... సీతావి. 3 56
2 దంభవచనము, డంబము.
చ వదరులు పల్కినంతటనె వచ్చెనె ధైర్యము శౌర్యవృత్తినీ, కొదవినఁ జక్కనై నిలువు మోరి నిశాచర యున్నగంబునన్ రుక్మా 5 33
3 పక్షివిశేషము, ఒకజాతిపిట్ట
గీ పికి నేలనెమిలి పెనుగువ్వ ఒకదారి పాపురాయి సివదు పలువరింత, చేదలుకోడి గువ్వ వదరు తోఁకలవేడి, యాదియైన పక్షులతఁడుదీర్చు హంస 3 13
వదరుపల్కులు = ప్రలాపములు, అర్థములేని మాటలు
సీ వదరుపల్కులు గాక తుది సాటివచ్చునే కిన్నెర కాయలీ చన్నుఁగవకు... హంస 1 210.
వదరుమాటలు = ప్రలాపములు, అర్థములేని మాటలు
సీ. వదరుమాటలు గాక వచ్చునే సరిచేయఁ గిన్నెర కాయలీ చన్నుఁగవకు... వరాహ 9 101
జ వదర, వదరుఁబోతు, వదరుగొను, వదావళి.

వదరు[2] అ క్రి అదరు, అతిశయించు.
సీ. వదరుచీఁకట్లలో ప్రాలుచుక్కలు వోలె వేణీ భరమ్ములో విరులు ప్రాల ఉ. హరి 5 276 (శ ర. పా ("వలుద చీఁకట్లలో"), వావిళ్ల పా "వఱలు చీఁకట్లలో", వీరేశ. పా)

వదరు[3] వి 1. చేఁతిసొర (వ్య వి) (శ ర)
2 సొరకాయ, అలాబువు
ఆ. వదరుఁదైన యీశు వరమున నిదియొక్క, వదరు పుట్టె నెట్టి వరమొ యనుచు, దానిఁజార వైవఁగానున్న నాకాశ,వాణి యిట్టు లనియె వసుమతీశ భార అర 3 54
ఆ. శకనరేంద్రచంద్రచరణాబ్జసంసేవ, విడిచి యా విదర్భవిభునిఁ గలసి, వచ్చుటోడ విడిచి వదరు పట్టుటసుమీ. విక్ర 4. 64.
తే అనిన మనుజేంద్రుఁ డిట్లను మునివరేణ్య, మత్కులాచార మెడలి యా మానవతులఁ, గూడియుండుట వివరింప నోడవిడిచి, వదరు పట్టిన యట్లపో త్రిదశవంద్య.హరిశ్చ 2. 182.
జ వదరుకాయ, వదరులాఁడు

వదరుఁబోతు (వదరు[1]+పోతు) విశే ఊరక ప్రేలు వాఁడు, ప్రేలరి (శ ర.)

వదరుకాయ వి (వదరు³+కాయ) సొరకాయ.
ఆ గానభిక్షు వేడ హీనస్వరంబున, వదరుకాయ లందివచ్చినట్టి, వీణియలకు లయలు విప్పి చెప్పిన భంగి, నందు ముగురువాడి రందముగను ద్వా 8 168

వదరుకొను అ క్రి (వదరు¹+కొను స్వార్థమున)
1 ప్రేలు
సీ. ఫలపరంపరం లెల్ల నులిచివైచితి మింకం గొదమ చిల్కల వెంత వదరు కొనునొ ... వసు 3 151
2 చెప్పుకొను
గీ. ఎడమదెవ దొడ్డుగా వైచి యేకులెల్లం, గెలనం బలువగ వేంపుడుగింజ లునిచి, చేవ పీటలమీంద నాసీనలైవ, వారలై వావివరుసలు వదరికొనుచు శుక 2 420

వదరులాండు విఙ (వదరు³లు+వాండు) సొర కాయలూందెడువాండు
గీ జేన్నిదంబుగం జెనుంబాము నవదరించి, యంఘ్రి కటకంబు ఘల్లుఘల్లనుచు మొరయ, నాహితుండికగళశవిద్యాధిరాజు, వచ్చెంబాముల మెంగండు వదరులాండు క్రీడా 223

వదలించే స క్రి. (√ వదలు) విడునట్లుచేయు
సీ చేయింతు నిరతంబుం జిత్తసంభవు పూజ వద లింతు నితర దేవతల పూజ.. చంద్రా 8 82.
ద్వి ఓపినరీతిం బ్రియోక్తుల నెదిరి, కోపము వద లించి కుశలంబు మీఱ హారిశ్చ పూం 127
వ ... నరంబుల వదలించుచు. ఉ రా 2 61

వదలు అ. క్రి 1 శిథిలమగు, పట్టువీడు, సడలు.
క తల వడంకం దొడంగె నింద్రియ,ముల గర్వ మడంగె నంగములు వదలె వళీ,పలితంబు లయ్యె... భార. ఆది 3 191
క మది రోష మొదవ దోవతి, వదలిన బిగియించు కొనుచు భాగ 10 ఉ 438
సీ అంగదాభరణంబులందుం గీలించిన వజ్రాలకీలన వదలకుండ . హార 9 45
2 వీడిపోవు
గీ ... కొమరుమేనొప్పు సారెకుం గొప్పువదల, నేనిటికినైనం దామున్న యేంగి యేంగి, తొల్గ పనులు నొవర్చె నిం పెనక మెసంగ .. కళా. 4. 99
చ వదలినకేశపాశములు వాడిననిద్దపు మోము దమ్ములుం, బదనెరవైన వాతెఱలుంబైకొను నూర్పులు నుల్లసిల్లంగాం, గదిసిన యయ్యె నంగ వతి గాదిలిబోటులతోడ నిట్లనున్ .. విక్ర. 5 37
మ లజ్జం బోవిడిచి యేకాంతంబుగా వల్లెపల్. గనుచుం బైంటదొలంగ నీవి వదలన్ గామాంధ కారమ్ము నెమ్మనముం గప్పినం గన్నుగానక. సారంగ 2 89
3 జాఱు
సీ కదలెడు నెఱివేణి వదలెడు పువ్వులుం జెమటం గరంగు కుంకుమపు బొట్టు ..
గీ ... పుంభావ సురతమయ్యతివసలిపె. హంస 2 53
4 క్షీణించు, తగ్గు, నశించు
గీ అమృతధారారసాస్వాదనమువజాత, తృప్తి యును బోలె నాహార తృష్ణవదలె... కాశీ 4 207.
క. ఈ భవోద్యాద్యానంబుల, ... నందన, వైభవ మందెట్లు ప్రేమ వదలదొ నీకున్... కళా 2 171
సీ. ... వలకాంక వెనుదప్పి వదలుపెట్లు. . నీలా. 2 36
సీ వరవంశవైభరి వదలినే రవిసుతాపతి యైన దైతేయభంజనునకు వసు. 2 137.
5 ఎడతెగు
(ఈ యర్థమున దీనికి వ్యతిరేకమునందు మాత్రమే ప్రయోగమున కనంబడుచున్నది.)
చ. వదినొక్కటం గ్రుంకిడి వత్తురెందఱే, వద లక యాతనింట నవారమునం బరదేశి వైష్ణవుల్ . ఆము 1 83
చ మదకలకుంభికుంభ నవమౌక్తికముల్ గనుపట్టు దట్టమై, వదలక కృష్ణరాయ కరవాలము నందగు ధారనీట న,భ్యుదయము నొంది . మనుచ. 1. 41,

చ వదలక మీచఁ[త్రములు వర్ణనచేసిన సంస్మరిం
చినన్, జదివిన 'వాసినన్ విని [ప్రసంగవశంబునఁ
జేరఁగొన్న విక్ర 2 65
(స [క్రి, 1 విడుచు, త్యజించు
సీ. సాధుబృందావనసరణి నాఁడును నేఁడు
వంశానురాగంబు వదలఁడయ్యె.. పారి
పీఠి. 18
సీ వీరమాహేశ్వరాచారంబు వదలక. హం
2. 139
సీ తనుఁబాసి చను మెఱుంగని క్షీరపానంబు వదలి
వెన్గొనునీలవనద మనఁగ దశా 2 267
2. శిథిలముగావించు, సడలించు
వ ఆ భూపాలుండు హస్త పల్లవంబులు వదలి
రాజహంసంబ పొమ్ము సుఖంబుండుమని విడిచి
పుచ్చె .. నైష 1 108.
విశ శిథిలము, బిగువుకానిది.
క అంగన యీ తొడవులునీ, యంగములకుఁ జాల
వదలులై యుడినవే, మంగళముగఁ దాల్పఁగ
భూ, రంగమునను వైచిచనితె రయమున
నకటా భా రా కిష్కిం 63
క. లేఁగౌఁ దీఁగె నితంబము, [వేఁగునఁ [దెవ్వ
టయుఁగని విరించి బిగింపన్, లోఁగ్రిముడి
యుడియె వదలుగ, నా ... ఆము 5 28.
వి శైథిల్యము, విడుపు
ఉ దానికి వద్దశాననుఁడు . బాణహతి నాతని
ఫాలమునొంచె మూర్ఛకున్, లోనయి చాప
ముష్టి వదలుం గనుమూఁతయుఁగల్గ నట్లు
గన్, భా రా యు 837
ఆ వదలించు, వదలు్చు
వద(లుచే)లు్చు స [క్రి (√ వదలు) 1 విడునట్లు,
చేయు
గీ .. [మొక్కుచు వదల్చినను బోకముడి వదల్చి
కరఁగఁజేసిన యటుమీఁదఁ గౌఁగలించు
కువల 4 194
ఉ కుప్పసముల్ వదల్చి రిఱిగుబ్బలవొత్తిలి హత్తి
వేగుజా, మిప్పఁటలర్చు గాడ్పునకధీకు ఆము
5 104.
చ .. కమ్మదా,మరలఁ గదల్చి వారిచర మండలి
సొంపు వదల్చి రంగవల్ . వేం, పంచ
4 141.

మ . సుదతీ చిక్కిత వెందుఁ బోయెద వటంచుం
గంచుకంబున్ వదల్పఁదొడంగన్ ఉ రా
6 48
వదవద వి వణఁకుట యం దగు ననుకరణము
క మృదులతరచంద్రహాసముఁ, గదలించు చకుక్య
విభునిఁగని భీరువులై, మదవిమతులు వదవద
వణఁకుదు రాతఁడుపేంద్ర పుత్రకుఁడు గానఁ
జమీ కావ్యా 1 40
వదాన్యుఁడు సం. విశ (అ ఆ అ) 1 వాగ్ధాటి
గలవాఁడు, వాగ్మి 2 మర్యాదగా మాటలాడు
వాఁడు 3 ఔదార్యవంతుఁడు, దానశీలుఁడు
వి అ పుం గొప్పదాత
వదామము సం వి అ పుం బాదముకాయ
వదాలము సం వి అ పుం 1 నీటిసుడి, జలా
వర్తము 2 మత్స్యభేదము, పాఠీనము, ఒకజాతి
చేప
వదావదుఁడు సం విశ (అ ఆ అ.) 1 వాగ్ధాటి
గలవాఁడు బహువక్త 2 వదరుఁబోతు, వాగు
వాఁడు
వదావళి వి (వదర + ఆవళి) వదరుఁబోతుతనము
(శ ర)
సీ రోఁజుడు రొంజుడు రొద్దుడు రొండుడు రొల్లుడు
రజ్జు[పేలుడు పలుము పలవరింపు పైజు [ప్రల్ల
దము వదరువదావళి బజారమునాఁగఁ జెలఁ
గనౌఁ [బలాపాభిధ ఆం. భా 1 116
వది వి 1. పసుఁగులోనగు వానిని బట్టుటకై [త్రవ్వఁ
బడి ముండ్లు మున్నగువానిచేఁ గప్పఁబడిన పల్లము
(శ ర, చి. ని, [బౌ.)
సీ వదులనోదాలఁ [దోవకదేవకరిఁ బట్టి యొరిజ
వైవక యెక్కు నుదుటుఁదనము. రా వి
3 46
(శ. ర పా వనులనోదాల, ముద్రి పా)
2 పల్లము.
క ఇది హూణమండలంబవ్వది నున్నది చెంచుపల్లె
వనమధ్యమునన్, మదవనిభ యూపులింగా,
స్పదంబు వెలివాడ .. శివరా 3 56
(పసులను బట్టుటకై [త్రవ్వఁబడి ముండ్లులోనగు
వానిచేఁ గప్పఁబడిన పల్లము ఇట "వల 'యను
పాఠము శ ర ములో "పసగంగొను"
శబ్దము చూచినఁ గనుపట్టును)

క పసులకు నొడ్డిన వదియై, మసంగిన యవ్వాన పశుసమాజము నెల్లన్, బసగరగొని .. హరి పూ 7 167.

3. మఱుఁగు, మాటు.

మ ఇదె వీక్షింపు చకోరశాబకనిభాక్షీ దీర్ఘికా హంసయి,శుద్ధకాంతః ప్రతిబింబితున్ గగన మధ్యోపస్థితుం జంద్రునిన్, వది నీక్షించి నిజాధి నాథుఁ డనుచున్ వాత్సల్య మేపారఁగాఁ, బదు రొప్పం బరిచుంబనం బొనరుచుం జంచూపు టాగ్రంబునన్ నైష. 8 191

విశే అధికము, మిక్కుటము

క వదరెడి మేనును జెక్కునఁ, గదిసిన కెంగేలు గ్రాలఁగా విప్రుఁడు రే, నిదురెఱుఁగని నికటంబు బడి, వదియగుదురు మంటమంటపమ్మున నుండెన్ వేం పంచ 4 144

జ వదిగొను

వదిగొను అ క్రి. (వది+కొను) వెలకొను, కడఁగు.

ద్వి అదిగాక హరుఁ డిరువదియొక్కదినము, వది గొని కంచిలో వాన గురిపింప . బస పు 4 599 పం

ద్వి తుది యత్పరాత్పరతో శివయనఁగ, వదిగొను నుపనిషద్వాక్యముల్ వినరె. పండితా రాధ. 284 పొ.

చ మృదుగతి మంచి తావులకు మెచ్చు సదా వనిఁ బావనాళి దా, వదిగొని రోయు వంకలను వంచకసంచయ మట్టిదే కదా, చదురు ఘటిల్లఁ జూచు సరసప్రసవంబులఁ జంచరీక పుం, గదుపులు నిచ్చలున్ వెదకుఁగా కుణపంబుల నక్క లేర్పడన్ వేం పంచ 1. 17.

వదిన–వదినె వి. 1 భార్యయక్క

ఉ. నావుడు సంతసిల్లి వదినం దగులాగుల బుజ్జగించి లీలావతితో ... విక్ర 8. 98

2 అన్నభార్య (సం. వధూనీ)

ఉ అన్నయశాలి వానివ్రాదయం బలరంగ బహూకరించి మా, యన్నకు నెమ్మె వదిన హర్షముఁ గాంచునె పుత్రులెల్ల సౌఖ్యోన్నతులే కథా , ఉ. రా 2. 401.

వదినె(నియ) వి (సం వధూనికా, వదూనీ)

1 అన్నభార్య, జ్యేష్ఠుని భార్య

ఆ అనఘ వశముగాదు మనసు గోడంద్ర మీ, వదినెఁ జుట్టములను సదనములకుఁ, బుచ్చు మనియె . భార శల్య. 1. 11.

సీ. వదినె యంచునొకింత వాత్సల్యముంచక పౌలోమి ముందలఁ బట్టువారు ... రఘు. 3 96

క నన్నుఁగని కోడలనుచును, గన్నులఁ గప్పుకొని ప్రియము గావింతురు మీ, యన్నయు వదినెయు నటువలె, మన్నింపఁగఁ దగదె నీవు మామవు గావే .ఉ రా 4 209

2 భార్యకు అక్క (శ ర)

3 తనకంటె పెద్దదియగు మేనత్త మేనమామల కూఁతురు (శ ర)

వదియ(డె) వి తృణజాతివిశేషము, ఒక విధమగు గడ్డి మోపు

సీ వందవదియ వదెవంబె యంచనఁ దృణజాతి విశేషం బొప్పు ... అం భా. 2. 77

వదుఁడు సం విశే (అ అ అ.) మాటలాడువాఁడు, చక్కఁగా మాటలాడువాఁడు

వదులు అ. క్రి బిగువు తప్పు,సడలు.

ఆ. భాగ్యహీనునకును బరుసవేది దొరుక, వదియు నిల్వ దపుడు వదులు గాక, వానతోడవచ్చు వడగండ్లు నిల్చునా, విశ్వ ... వేమ. 3 25.

విశే బిగువుతప్పినది, సడలినది

మ మదిరాపానమదాంధుఁడాత్మపటమున్ మైనుండినవ్ జారినన్, వదులై వ్రేలినఁ జూడఁడు .... సీతారా. 3. 171.

జ . వదులుడి

వదులుడి వి. (వదులు+ఊటి సంధిని వర్ణవికారము) బీటిక, స్ఫోటము. (శ ర.)

వద్ద వి వొ. ఒద్ద, సమీపము.

ద్వి అంత దూషణుఁడు మత్తారిభీషణుఁడు, వంత నొందుచుఁ దనవద్ది యోధులను .. రం. రా. అర 164 పొ 10 పం.

ఉ . . మద్దురుండు . కడకాలమైనఖ, త్యాగతుఁడై తనూభవుల వద్దికి నల్వురఁబిల్చి యిట్లనున్ ... ద్వా 9. 102.

క గద్దియ వడి డిగ్గుమఁ దన వద్ద సభాసదులులేచి వారనిభక్తిన్, సద్దడక నతులొనర్పన్, దద్దయు వందనముఁ జేసెఁ దా మును కొనుచున్ ఉ. హరిశ్చ ౧ 8

ఉ ఆగతి వజ్రదంతుఁ డెగటార్చిన దైవతమల్లు వద్దకున్, వేగమె చక్రముఖ్యులగు వేల్పులు కిన్నరసిద్ధసాధ్యర, ఖోగరుడాహిదేవ ఋషి కోటులు కల్పకపుష్పవృష్టిన, భ్యాగతులై రి మల్లుపు ౭ 50.

వద్దు1—వలదు అ క్రి (‘వలయు’ ధాతువ్యతిరేకార్థక రూపము ఇది సామాన్యముగా అన్నంతక్రియల కనుప్రయుక్తమై కానవచ్చుచున్నది ఉదా చేయవద్దు, చూడవద్దు మొ)

ఉ చక్కని వారిలో మిగులఁ జక్కని దానవటంచు వేడ్కతోఁ, జొక్కుచుఁ జెప్పి రందులకుఁ జూచిన యందుకు నా మనోరథం, బక్కట సిద్ధమయ్యె ఫలమబ్బెను పోయిటులుండ వద్దయో, చక్కెర బొమ్మ యంచు సంసప్రతిభాషల నిచ్చగింపుచున్ హంస. 1. 84

ఉ భార్గవరామ నీవు నొక పౌరుషశాలివి బోలె మచ్చుమూ, వర్గముతోడఁ బోరెదవు వద్దిఁక సాహసము దశా. 6 117.

వద్దు2 విశే మొద్దు, లావు, స్థూలము

ద్వి వద్దుమొగంబులు వలిపెంపుజెముక, బద్దెలఁ గూర్చినపచ్చడంబులును .. పండితా. పర్వ 344 పా 3 పం

ద్వి వద్దు మొగంబును వలుదచేతులును, బ్రద్ద చిరుదొడలు బరదుప్రక్కలును పండితా దీక్షా 40 పా. 9 పం

వద్యము నం విశే, (అ ఆ అ) 1. చెప్పఁదగినది, నిద్యముగానిది 2 నల్లనిది

ఉదా వద్యపక్షము = కృష్ణపక్షము

న మాట, ఒకదానిని గుఱించి చెప్పుట

వధ(ము) నం వి అ పుం (ఇయ్యాది చరిత్రాది గణములలోనిది) 1 చేంపుట - మారణము, హత్య.

క. దోషమరసి కామంబును, రోషంబును లేక తగిన రూపునఁ జేయన్, భోషకమగు ధర్మమునకు, వైషమ్యవిహీనమైన వధము గుమారా భార. శాం 5 297

2. దెబ్బ, ఘాతము 3 పక్షవాతము 4 అంతర్ధానము, మాయమగుట 5. (గణిత) కూడిక, కలుపుట

వధకుఁడు నం విశే. (అ. ధికా అ) చంపెడివాఁడు, ఘాతుకుఁడు, హంతకుడు, అపాయకరుఁడు.

వి అ పుం. 1 ఉరితీయు తలవరి

2 రోగము 3 మృత్యువు

వధజీవి నం వి న్ పుం 1 వేఁటకాఁడు 2 కసాయివాఁడు

వధదండము నం. వి అ పుం 1 దెబ్బలశిక్ష, చేబుకుతోఁ గొట్టుట మొదలగు శరీరసంబంధమైనశిక్ష 2 ఉరిశిక్ష

వధాంగకము నం వి అ న చెఱ, కారాగృహము

వధావధ నం వి అ పుం. పలువిధములుగఁ జంపుట

వ మఱియు ద్రమ్యాదినవవిధదంతవధలను చతుర్బలంబు లిట్లు ప్రవచ్చి వధావధ సేయుచుండె . కు సం 11 708

ద్వి తలపడి పోరుచోఁ దపనుండు గ్రుంకెఁ, గ్రుంకినఁ బోక యుక్కున సేన రెండు, వంకలఁ దెగి వధావధలుగాఁ బెనచి ద్వి భార. విరా 1 22 పా.

వధించే నం న క్రి మారణముచేయు, చేంపు. (శ ర)

వధువు నం వి ఉ స్త్రీ 1 పెండ్లికూఁతురు 2 భార్య 3 కోడలు 4 స్త్రీ ఆఁడుది 5. తనకంటెఁ జిన్నవాఁడైన జ్ఞాతిభార్య. చిన్నదియైన స్త్రీ బంధువు 6 పశుపక్ష్యాదులలో ఆఁడుది 7 సుగంధి (వృ వి) 8 చిన్న కచోర్ఁము (వృ వి) 9 సుగంధి ద్రవ్యము (మే ని)

వధూజనము నం వి అ. పుం భార్య స్త్రీ జనము

వధూటి నం వి ఈ స్త్రీ 1 ఆఁడుది 2 కన్యక

ద్వి ఈ విధి రంగమహీనాయకుఁడు, రీవిమైనల వధూటిని వరియించి ద్వి పరమ 5 433 పా 12 పం

3 కోడలు

వధూపక్షము నం వి అ పుం పెండ్లికూఁతు పక్షమువారు, పెండ్లికూఁతు వైపువారు

వధూ(గృహప్రవే)శము సం వి అ పుం పెండ్లి కూఁతు రత్తవారింటఁ బ్రవేశించెడి మహోత్సవము

వధూవస్త్రము సం వి అ న పెండ్లికూఁతు వస్త్రము (మధుపర్కమని వాడుక.)

వధోదర్కము సం విశ (అ ఆ అ) చావు ఫలితముగాఁగలది, ప్రాణాంతకమైనది

వధోద్యతుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) ఘాతుకుఁడు 2 రహస్యముగాఁ జంపువాఁడు

వధ్య సం వి ఆ స్త్రీ చంపుట, మారణము, హత్య

వధ్యపటహము సం వి అ పుం. ఉరితీయునపుడు వాయించెడు వాద్యము

వధ్యభూమి సం వి ఇ స్త్రీ ఉరితీయు చోటు

వధ్యమాల సం వి ఆ స్త్రీ ఉరితీయఁ దగిన జనుని మెడలో వేసిన పూలదండ

వధ్యము సం విశ (అ ఆ అ) 1 చంపదగినది, చంపవలసినది
2 ఉరిశిక్ష వేయఁదగినది 3 గాయపఱుపఁదగినది, దెబ్బలు మొ శరీర శిక్షకుఁ దగినది, ఛేద్యమైనది
వి అ పుం ఒలి, దేవతకుపహారము,

వధ్యశిల సం వి ఆ స్త్రీ ఉరితీయుట కేర్పఱిచిన శిల

వధ్యుఁడు సం వి అ పుం శత్రువు, చంపఁదగినవాఁడు

వధ్రము సం వి అ న 1 తోలువాఱు, చర్మరజ్జువు 2. సీసము

వధ్రి సం వి ఈ స్త్రీ తోలువాఱు చర్మరజ్జువు.

వధ్ర్యము సం వి అ పుం చెప్పు, పాదరక్ష

వనకణ సం వి అ స్త్రీ అడవిమిరియము (వృ వి)

వనకోలి సం వి ఇ స్త్రీ అడివిరేఁగు (వృ వి.)

వనఖం(షం)డము సం వి అ న అడవి, చిట్టడవి

వనగవము సం వి అ పుం అడవియెద్దు. వనవృషభము.

వనగహనము సం వి అ స అడవియందు దట్టముగాఁ జెట్లుగలచోటు

వనగుప్తుఁడు సం వి అ పుం గూఢచారుఁడు (విల్యమ్సు)

వనగుల్మము సం. వి అ. పుం, అడవిపొద.

వనగోచరుఁడు సం వి అ పుం 1 వేఁటకాఁడు. 2 వనౌకసుఁడు, అరణ్యవాసి

వనచందనము సం వి అ న 1 దేవదారు వృక్షము. 2 అగురు చందనము (వృ వి)

వనచంద్రిక సం వి. ఆ స్త్రీ ఒక జాతి మల్లెతీఁగ. (రా ని)

వనచరము సం విశ (అ ఆ అ) అడవిలో సంచరించునది
వి అ పుం. 1 శరభమృగము, ఎనిమిది పాదములుగల జంతువు
2 అడవి జంతువు, వన్యమృగము.

వనచరుఁడు సం విశ (అ ఈ ఆ) అరణ్యమున సంచరించువాఁడు, బోయజాతివాఁడు

వనచర్య సం వి ఆ స్త్రీ అడవిం దిరుగుట, అరణ్యసంచారము

వనచ్ఛాగము సం వి ఆ స్త్రీ 1 అడవి మేఁక, వరాహము, అడవిపంది

వనజ సం వి ఆ, స్త్రీ 1 అడవియల్లము. (వృ వి) 2 అడవిప్రత్తి (వృ వి) 3 చిన్న కచ్చోరము (వృ వి) 4 పెన్నేరు (వృ వి) 5. పెద్దసోపు (వృ వి) 6 అడవి మట్టుబచ్చలి (వృ. వి) 7 అడవి పెసర (వృ. వి)

వనజము సం విశ (అ. ఆ అ) 1 అడవిలోఁ బుట్టినది
వి అ పుం 1 అడవి యేనుఁగు 2. తుంగముస్త. (వృ వి) 3 అడవి మాదీఫలము (వృ వి.)
న పద్మము, తామర పువ్వు.

వనజీవి సం వి న్ పుం ఆటవికుఁడు, అడవి మనుష్యుఁడు

వనజ్యోత్స్న సం వి ఆ స్త్రీ ఒక జాతి మల్లెతీఁగ. (వృ వి)

వనట వి (√ వనరు) 1. దుఃఖము, శోకము.

చ. నీమనంబునఁ గల చింతయంతయును
బుచ్చెద నాకడఁ జేరి తింక నీ, వనటఁ దొలంగఁ
బెట్టి గరువంబుగఁ జెప్పుము దీని మూలమున్ .
భార ఉద్యో 4 295

గీ అనిన మునియట్ల చేసెద నధిప చెపుమ, వగవఁ
గత మేమి నీకు నెవ్వండ నేను, వనట యెవ్వని
దగునొక్కొ యని వివేక, దృష్టిఁ బరికింపు నిను
నీవె తెలిసికొన్నుము. మార్క. 3 293.

క. సుతులు మును నాకు లేమిని, మతి నెంతయు వనటఁ బొంది భా రా బాల 46.

2 బాధ, కష్టము

క చని కందమూలఫలములు, తిని వనటలఁ జాల డస్సి ధీరాత్మకులై, వనములఁ దపములు సలి పెడు, వనవాసులు వెట్టులమ్మ వారిజనేత్రా. వీర. 2 231

ద్వి వ్రతములఁ గడుడస్సి వనటలఁ గ్రుస్సి, యతి దుఃఖములఁ గుంది యాత్మలోఁగంది . రం రా సుం 247 పొ. 6 పం

సీ పటువనాటక వింభట మహోర్వటులచే వనమార్గ మార్గముల్ వనటఁజెంద . ఉ రా 1 111

వనధి నం వి ఇ పుం సముద్రము, కడలి.

వనతిక్త నం. వి ఆ స్త్రీ పార, చిఱుబొద్ది (వృ వి)

వనతిక్తము నం వి. అ పుం 1 అడివియుసిరిక (వృ వి) (విల్వమ్ము) 2 కరక చెట్టు

వనదము నం వి అ పుం మేఘము జలదము

వనదీపము న వి అ పుం వనచంపకము, ౹డవి నంపంగి

వనదేవత నం వి ఆ స్త్రీ. అరణ్యాధిష్ఠాన దేవత.

వనధార నం. వి ఆ స్త్రీ రెండు చెట్లవరుసల మధ్య భాగము

వనధేనువు నం వి ఉ స్త్రీ 1 ఆఁడు గవయ మృగము. 2 అడవియావు

వనపల్లవము నం వి. అ పుం శోభాంజనము మునఁగ. (వృ వి)

వనపాంసులుఁడు నం వి అ పుం వేఁటకాఁడు, వ్యాధుఁడు

వనపు వి (√ వనరు) వనరుట, పరిదేవనము (శ ర.)

వనపూరకము నం వి అ పుం అడవిదబ్బ (వృ వి)

వనప్రవేశము నం వి. అ పుం వానప్రస్థాశ్రమ మునఁ బ్రవేశించుట

వనప్రస్థుఁడు నం విశ (అ అ అ) వనవాసి జీవి తము గడపువాఁడు, గృహస్థాశ్రమమును విడిచి యడవిలో భార్యతోఁ గూడికాని, భార్య లేక గాని, నివ్వరి ధాన్యపుటన్నమును గాని కందమూల ఫలములనుగాని భుజించుచు తపస్సు చేయువాఁడు

వనప్రియము నం వి అ పుం. 1 కోకిల 2 ఛాఅ (వృ. వి)

న దాల్చినచెక్క, లవంగపు పట్ట

వనబీజ(క)ము నం వి అ పుం అడవిదబ్బ (వృ వి)

వనమక్షిక నం వి అ స్త్రీ. దంశము అడవి యీఁగ

వనమాల నం వి ఆ స్త్రీ ఎల్ల ఋతువుల పుష్పము లతోఁ గూర్పఁబడి మోఁకాళ్ళవఱకును వ్రేలుచు నడిమిభాగమున నించుక స్థూలముగా నుండు పూల దండ

వనమాలి నం విశ (న్ నీ న్) వనమాల ధరిం చినవాఁడు.

వి న్. పుం శ్రీకృష్ణుఁడు, విష్ణుదేవుఁడు

వనమాలిని నం వి ఈ స్త్రీ 1 ద్వారకాపురము 2 పాచితీఁగ, వారాహిలత

వనము నం వి అ న 1 అడవి, చెట్లగుంపు 2 తామరతీగలు మున్నగువాని గుంపు 3 నివాస స్థలము, ఇల్లు 4. సెలయూట 5 జలము 6 కలప 7. అరణ్యావాసము. 8. వెలుఁగు, కిర ణము. 9 పూజించుట

వనము(క్కు)చము నం విశ (చ్) నీటిని విడుచు నది

వి చ్. పుం. మేఘము.

వనముద్గము నం వి అ పుం 1 అడవి పెసరు (వృ. వి) 2 పిల్లపెసరు (వృ వి)

వనమూర్ధజ నం వి ఆ. స్త్రీ వృక్షవిశేషము, కర్కాటి శృంగి, మాచికాయచెట్టు (వాచ)

వనరాజము నం వి అ పుం సింహము, మృగ రాజము

వనరాజి నం. వి ఇ. ఈ స్త్రీ 1 వృక్షపఙ్క్తి, చెట్ల వరుస 2 అడవిలోని త్రోవ

వనరు అ. క్రి 1 శోకించు, దుఃఖించు,

క. అనిలాత్మజుబలమును, ... మనమున సహిం పక, వనరుచు ధృతరాష్ట్రసుతులు వంది తమలోన్ .. భార ఆది. 5 247.

ఆ నీకు నితరులట్లు శోకింపఁదగునె యెవ్వరి దలఁచి యింక వనరువాఁడ, నీవు ... భా స్త్రీ 1 9

గీ, చచ్చినకబంధుఁ డేటికి శబరి తెలిఁగుఁ, జెప్పె నది యేటి కినసూనుచెలిమిఁ దెల్పె, వాలి ప నేల సుగ్రీవుఁడేల నేల, మనము రావేల ఋ నేల వనరనేల చంపూరా. 6 84,

2 విలపించు

గీ. అనుజుఁ బొడఁగాన కెంతయువడవివెదుకఁ, బోవునప్పుడు కానలోఁ బొగిలిపొగిలి, తంఁడ్రిఁ జేర్కొని వనరుచు ధరణిఁ బొరలుచున్న తమ్ముని బొడగాంచి యుమ్మలించి వాసిష్ఠ 4 39

గీ. కొడుకుఁగుజ్జులపీనుగుల్ కుంభకర్ణు, మొంౘె మును బంధుతనుఖండములును బడిన, పాలికలని లోన మూర్ఛలు పోవుచునుచు, వచ్చి నిజ నాథుపై వ్రాలివనరిచనియె రామా 8 233

3 దీనాలాపములాడు

ఆ. శరణ మగుఁడు సుతులఁ గరుణతో రక్షింపుఁ, డనుచుఁ గుంతి వగచి వనరుచుండె. భార ఆది 7 207

గీ వనరు శాకాయ లవణాయ వాయటంచు .. పాండు 5 149

4 ఒప్పు

గీ సకలభూషణమణిరుచినికరకిరణ,రాజి గడు మించ నిజమందిరంబు వెడలి, పొడుపు గుబ్బలి నడుమను వెడలువట్టి, వనజ బాంధవ వైఖరి వనర నపుడు ప్రబంధ 178

5 ఉండు, వర్ధిల్లు

క తనగుణము తనకు నుండఁగ, నెనయంగా నొరునిగుణము నెంచును మదిలోఁ, దనగుణముఁ దానుదెలియక, వనరియొరుని ననెడువాఁడు భ్రష్టుఁడు వేమా వేమా 1 65.

వి 1 శోకము, దుఃఖము

సీ కందర్పశరవృష్టి నందనోపక భృష్టి వనవాస మునఁ గ్రుస్సి వనరుసూపె మొ రా శా 22.

2 వీలు, అవకాశము

గీ వనరు గలిగెను మనకు రావణునిఁ జంప, వినుఁడు మీరెల్ల నామాట వేడ్కమీఱ, దశ రథుండను రాజు సంతానకాంక్ష, నొనర జన్నంబు గావించు చున్నవాఁడు మొ. రా బాల 32

జ. వనట, వవప్పు.

వనలక్ష్మి సం వి ఈ స్త్రీ. కదళి, అరఁటిచెట్టు (వృ వి)

వనవహ్ని సం వి ఇ పుం దావాగ్ని, కార్చిచ్చు

వనవాసనము సం వి అ పుం పునుఁగు పిల్లి

వనవాసము సం వి అ పుం 1 అడవియందలి యునికి 2 వన్యజీవనము ఊరూరు తిరిగెడు బ్రతుకు

వనవాసి సం వి ఇ (న్ సి న్) అడవిలో నివ సించువాఁడు, అరణ్యవాసి

న్ పుం వానప్రస్థుఁడు

వనశృంగాటకి సం వి ఈ స్త్రీ 1 అడవి నీరువంగ 2 వాకుడు 3 నేలమునఁగ (వృ. వి)

వనవ్రీహి సం వి ఇ పుం నివ్వరి ధాన్యము

వనశృంగాటము సం వి అ పుం పల్లేరు (వృ వి)

వనశోభనము సం వి అ న పద్మము, తామర పువ్వు

వనశ్వానము సం. వి న్ పుం 1. గుంటనక్క 2 పెద్దపులి 3 పునుఁగుపిల్లి

వనసంకటము సం వి అ పుం కాయధాన్య విశే షము, మసూరము

వనసమూహము సం వి. అ పుం దట్టమైన యడవి.

వనసరోజిని సం వి ఈ స్త్రీ 1 అడవి ప్రత్తిచెట్టు. 2 వన్యపద్మలత (వృ వి)

వనస్థ సం వి అ స్త్రీ అశ్వత్థ వృక్షము రావిచెట్టు. (వృ వి).

వనస్థి సం వి ఈ స్త్రీ రావిచెట్టు

వనస్పతి సం వి ఇ. పుం 1 పూవులు పైకిఁగనఁ బడక ఫలించెడు వృక్షము, పూవక కాచెడు చెట్టు. 2. చెట్టు (మఱ్ఱి మొ) 3 చెట్టు మొదట నుండి కొమ్మల మొదళ్ల వఱకు నుండెడి భాగము, స్కంధము 4 స్తంభము. 5 యూపస్తంభము, 6 కఱ్ఱతాయెత్తు 7 పర వంజా 8. సన్యాసి యతి

వనాంతరము సం వి అ పుం 1 అరణ్యప్రాంతము 2 అరణ్యప్రదేశము

వనాఖుకము సం వి అ పుం ముద్గము, పెసరు(వృ వి)

వనాఖువు సం వి ఉ పుం చెవులపిల్లి, కుందేలు

వనాటము సం వి అ. పుం వనమునందు చరించు జంతువు (ప్రా ని)

వనాబ్జిని సం. వి. ఈ స్త్రీ నీటితామరతీఁగ

వనాయుజము సం. విణ (అ ఆ ఆ) వనాయు దేశ మునఁ బుట్టినది,
వి ఆ పుం వనాయుదేశమునఁ బుట్టిన గుఱ్ఱము, ఉత్తమాశ్వము

వనాయువు సం. వి ఉ పుం దేశ విశేషము, ఒకానొక దేశము

వనారిష్ట సం. వి ఆ స్త్రీ అడవిపసుపు ప్రమాను పసుపు

వనార్చకుఁడు సం. వి అ పుం పూల దండలు గ్రుచ్చువాఁడు, మాలాకారుఁడు

వనాలక్తము సం. వి అ న ఒకవిధమైన యెఱ్ఱ మన్ను

వనాలిక సం. వి ఆ స్త్రీ 1 ప్రొద్దుతిరుగుడు చెట్టు, సూర్యానువర్తిని (విల్యమ్సు) 2 హస్తిశుండి (వృ వి) (వా చ)

వనాశ్రమము సం. వి అ పుం వనవాసము, వానప్రస్థాశ్రమము

వనాశ్రయము సం. వి అ పుం ఒకజాతి కాకి, కాకోలము, మాలకాకి

వని సం. వి ఇ. పుం 1 అగ్ని 2 రాశి, ప్రోగు. 3 యాచన, వేఁడికోలు
స్త్రీ ఇచ్ఛ, కోరిక.
ఈ స్త్రీ అడవి, చెట్లగుంపు
న్ పుం. 1. వనప్రస్థుఁడు, వానప్రస్థాశ్రమమున నున్నవాఁడు, యతి 2 చెట్టు
విణ ఇ యాచించువాఁడు, అడుగువాఁడు (వాచ)

వనిక వి పత్రిక, చీటి, జాబు
సీ రతి చిల్క తనకుఁ దత్పతి ముద్దుచిల్కతో వనికె వ్రాయించుట వినవె హారిణి .. చంద్రా. 3. 67

వనిక సం. వి ఆ స్త్రీ చిన్నయడవి

వనిత సం. వి ఆ స్త్రీ 1 ఆఁడుది స్త్రీ 2 భార్య, ఇల్లాలు గృహిణి 3 ప్రియురాలు, వలచినకాంత 4 పశుపక్ష్యాదులలో నాఁడుది

వనితము సం. విణ. (అ. ఆ అ) 1. యాచింపఁబడినది, అడుగఁబడినది. 2 సేవింపఁబడినది, కొలువఁబడినది.

వనిష్ణువు సం. విణ (ఉ) యాచించువాఁడు, అడుగునట్టివాఁడు

వనీ(య)కుఁడు సం. వి అ పుం యాచకుఁడు, బిచ్చెగాఁడు

వనీపకుఁడు సం. వి అ పుం యాచకుఁడు, బిచ్చెగాఁడు

వనీపుఁడు సం. వి అ పుం వనమును పాలించువాఁడు, తోఁటమాలి

వనేకింశుకములు సం. వి. అ పుం బ వ "అడవిలోని కింశుక వృక్షములు" యాదృచ్ఛికముగాఁ గనఁబడిన పదార్థము ఇట్లే, "వనే బిల్వకములు" (విల్యమ్సు)

వనేచరము సం. వి అ. పుం 1 అడవి మృగము. వన్యజంతువు 2 వనదేవత

వనేచరుఁడు సం. విణ (అ ఈ. అ) వనము నందు సంచరించువాఁడు (బోయ మొ)
వి అ. పుం 1 వనవాసి, కిరాతుఁడు 2 వనప్రస్థుఁడు, తృతీయాశ్రమమున నున్నవాఁడు

వనోత్సాహము సం. వి అ పుం ఖడ్గమృగము

వనోద్భవ సం. వి. ఆ స్త్రీ అడవి ప్రత్తి (వృ వి)

వనోపప్లవము సం. వి అ పుం. దావాగ్ని కార్చిచ్చు

వనౌకసము సం. వి స్ పుం క్రోఁతి అడవి జంతువు

వనౌకసుఁడు సం. విణ స్ అడవియందు వసించువాఁడు,

వన్నియ[1]=వన్నె వి (సం వర్ణః,) 1. శ్వేతాది వర్ణము, రంగు.
గీ. వేలుపుల ఱేఁడు తనకోక వెల్లమొదవె, కలదనుచు నిక్కు నింతియకాని యిట్లు, కలవె పలు వన్నియలగిడ్డికదపులనుచు, నీలా 1 48
2 కాంతి, శోభ
గీ వినుఁడు. దచ్చికడల, నెన్నదఁగి వన్నియలకెల్ల నిక్కయగుచు,. నీలా. 1 26
ఉ . మృదుపల్లవకోమలతత్పదద్వయీ, పాటలకాంతి మౌళిమణిపంక్తికి వన్నియవెట్ట నా జగన్నాటక సూత్రధారి యదునందనుఁ డర్మిలి మ్రొక్కె మ్రొక్కినన్ పారి 1 120.
సీ. ... నెటిమించుచుండు వన్నియచెక్కడపు బొమ్మచికిలి దంతపుఁబాదుకలు దొడగి...దశా, 1, 98,

3 చెక్కఁదనము, ఒప్పిదము

ఉ కిన్నరసిద్ధసాధ్యముని ఖేచర భూచర దేవ దైత్యులం,బన్నగ... మానసనృష్టియందుఁ దా, వన్నియగా సృజింప... వి పు. 2 260

క. . వనజంబుల కెంపుగలసి వన్నియ మిగులం, దనుఁగని లోకం బలరఁగ... దశకు 6. 64

4 ఇంపు

ఉ కిన్నర మీఁట వీణఁ బలికింపఁగ గీతములుం బ్రబంధముల్, వన్నియఁ బాడఁజెప్ప నని వారిత చాతురిగల్గుసట్లుగాన్ వసు 3 33

5 రంగుపూఁత (శ ర)

6 వస్త్రవిశేషము, ఒంగుచీర

గీ సర్వశృంగారములు జిరుజౌకములును, చిన్ని కస్తూరిమల్లును జిలుకజార్లు, వన్నియలు మంచి బొమ్మంచువన్నియలును, మొదలుగాఁ గల చీరలు ముదముతోడ దనాభి 3 38

సీ నిండారు ప్రాఁత వన్నియఁ దాల్చునొక వేళ జిగి పట్టుబొమ్మంచు చీరఁగట్టు. ఉ. హరిశ్చ. 4 16

7 బంగారము యొక్క మేలిమి, నిగ్గు

సీ. పదివన్నియలకోట పసిఁడి యొడ్డణముగా సౌధ శృంగములు రోజములుగాఁగ. దశా 3 116

8 ప్రసిద్ధి

మ. శ్రుతులన్ వన్నియ కెక్కె శాస్త్రములచే సొం పగ్గలించెన్ ... విక్ర 1 35

ఉ తన్నినవాఁడు తచ్చరణతామరసంబుల ప్రాలి సిగ్గువోవునా,వన్నియ సన్నమౌ . వేం పంచ 4. 463

గీ . . శూర్పణఖ మేనగోడలౌ చూడ లంకి, జితనూజమొ యనఁగ వన్నియకు నెక్కె . శుక 3 20.

9. ప్రశస్తి, ఉత్కర్ష .

వ. ...మరాళకులాధ్యక్షపళతపక్షంబులకు వన్నియ పుట్టించి ... ఉ. రా 4 163

10 వర్ణన.

సీ. పాలింతు నేఁగటిస్పర్శవైభవమునా నేత్రాప్యాయంబు వన్నియకు నెక్క . వసు. 6 85

ఉ. . వన్నియ మీఱఁ జిల్కరా, తేటి మవాళిఁ దోలిగడ దీటివదారి మిటారి . . దశా 2. 300

11 రీతి, విధము

ఉ ఎన్నఁడుఁ గాను వీసమొక టిచ్చినవాఁడవుగావు వీట నీ, వన్నియ కోడెగాండ్రు తగ వారవధూటులకై యొసంగునా, చిన్నెలు నీవు చూచియు నిసీ తలవంపఁగ నేర వన్నిఁటం, బిన్నతనంబు దాల్చితివి పెద్దగ నిన్నిఁక నాడనేటికిన్ విప్ర. 4 27

12. (వ్యాక) ప్రత్యయము

(వ్యతి.) ప్రకృతి (శ ర)

13. అలంకారము (శ ర)

వన్నియ[2] వి అంకవన్నె (శ ర.)

వన్ను వి (సం వర్ణః) రంగు

సీ మణిభూషణప్రభ దరహాసరుచివరాధర కాంతి మాన్పున న్వడువునఁ గెమ్మోవి వన్ను పూన్చి .. కు సం 9 209.

వన్నువ వి విధము, రీతి

ద్వి అలరుచుఁ జెందుచు వలచినవన్ను, వలఁప్రసాదామృతవనధి నోలాడి జన పు 7 167

అ క్రి (√ వన్నువ) రంగువేయు.

వ అంతం దనుపంతాపంబు వాపనోపక పరమేశ్వరు రూపు చిత్రించి చూచిన నైన నూఱటయగునో యని సలక్షణంబుగాఁ జిత్రించి వన్నువ గొలిపి కందెఱ దెఱచిన కు. సం. 5 597

వన్నువు వి (సం. వర్ణః) వన్నె, రంగు

చ అలకలకాంతిఁ గప్పె లలితాక్షవిభూతి . . అన్నిఁటికి వన్నువు పెట్టినమాడ్కిఁ బొల్పుగాన్ కు సం 9 210

చ జలనిధులేడు నీకొలనిఁ జాలవు .. నెలవు వన్నువు నీరనివాదు సేయుపే,రులివవఁ బెల్లువం బెలఁగుచుండు మదాళివిహంగ సంగముల్ . కు సం 10 392

వన్నె[1] = వన్నియ వి. శ్వేతాదివర్ణము, తెలుపు మొ. రంగు

సీ ధరణిజగుల్మలతావితానము పల్లవములకుఁ గట్టెఱ్ఱ వన్నె యొసఁగి . భార ఉద్యో. 2 114

సీ చెంద్రిక పూవన్నె జిలుగు దువ్వలువను దడి యొత్తె నొక్కకాంతాలలామ . పారి 2. 12.

వన్నె[1]

మ జిలుగుంజెంద్రికవన్నెచేలలును గాత్మీరాంగ రాగంబులున్, మెఱయఁగా వేల్పుం జకోరేక్షణల్, లలి భీమేశ్వరు రాజశేఖరునిఁ గొల్వన్వచ్చి రొక్కుమ్మడిన్ భీమ 5 108

2 కాంతి, శోభ.

సీ విమలవర్తనమున వేదశాస్త్ర పురాణ వాక్యార్థ సరణికి వన్నెవెట్టె ... విక్ర 1 44

సీ అనలాక్షుఘనజటావనవాటి కెవ్వాఁడు వన్నె వెట్టుననార్తవంపుఁబువ్వు మనుచ 1 18.

3 చేక్కుఁదనము, ఒప్పిదము.

వ. మెఱుంగుఁ జన్నులఁ గన్నెతమ్మిమొగ్గల వన్నె వటమటంచి మనుచ 5 101

క వన్నె మెఱయంగ నానతి,యున్న గృహంబప్పు డరసి యుచితస్థితితో, విన్నను వునఁజని యచ్చో, సొన్నాటంకంబువోలుసుదతిని గాంచెన్ విక్ర 8. 50

ఉ . తక్రియోచితాహారము నెమ్మినిచ్చుచు నవామయథన్యలఁ జేసె వన్నెగాన్. మనుచ 6. 13.

4 రంగుచీర

సీ. తన్వంగి వలిపంబుఁదాల్చి వచ్చినరీవి వన్నెగట్టిన నాఁటి చెన్నుఁదన్ను . విజ వి 3 13.

5 బంగారముయొక్క మేలిమి, నిగ్గు

గీ తజ్జ్ఞనందేరనగు కవితా విశేష, మజ్ఞనందేమి యెఱుఁగంగనగు సమస్త,కనక వర్ణోత్కరంబునఁ గానవచ్చు, వన్నె తెలుఁగంగఁ బోలునే వట్టి రాత కు. సం. 1 32

ఉ .. నిద్దపుఁజాయ మెఱుంగువం బదార్వన్నె పసిండితోడ నొరవచ్చు నృపాలుని యంగ కమ్ములన్ .. నైష 6 50

చ . మేలిపదియారువవన్నెపసిండితోడ వేల్పుల దొరమానికంపు రవఁ బొందుగఁ గూర్చిన చంద మౌఁజుమీ... నీలా. 2 30

వ. ... కడవన్నె పసిఁడి గద్దియ నధివసించి.. దశా. 1 14.

6 విలాసము, శృంగారచేష్ట.

గీ. వారిచొక్కులు చెక్కులువారివగలు, వారి వన్నెలు చిన్నెలు వారినటలు, వారి హరువులు మురువులు వారి కళలు, వారి వరవులు సొల పులు వళమె పొగడ. ఉ రా 6 166

సీ వన్నెలు పచరించి కన్నుసన్నలుచేసి వెడ మాట లను ప్రేమ గడలు కొలిపి... ప్రబోధ. 1 75.

8. అలంకారము

గీ గరగరికగాఁగఁ దనోన్నమఁ గలుగుటయును, ప్రేమ మీఱంగ వన్నెలు పెట్టుటయును, కురులు గొప్పునఁగూడెడు కొమరు వయసుఁ, దెలిపె నానాటగన్యకాతిలకమునకు దశా 8 82

8 ప్రశస్తి, ఉత్కర్షము

సీ దీనిపాలిండ్లుబ్బఁగానె కారతచేతి కిన్నెర ప్రోఁతకు వన్నెగలిగె... ఆము, 6 105

గీ అమ్మ భవదీయ చిత్రగుణాతిశయము, వలన మాకెల్ల వన్నెరామెలఁగవమ్మ వసు 6 56

గీ పడగ లెత్తక పడుకులఁ బట్టి యడఁగి యున్న ఫణిజాతి కిప్పుడు వన్నె గలిగె ఉ రా 1 150

9 ప్రసిద్ధి

సీ కులములో వన్నె తక్కువ యయ్యెనే గాధి పట్టికి మేనకచుట్టరికము. మనుచ 2 73

చ యౌవన భరరూప సంపదల వన్నెకు నెక్కుటఁ జేసి ... రాజ చ 3 54.

ఉ. . కన్నియ నన్ను వల్లభుఁడు గన్నులఁ గప్పు కొనంగ నుండి యా, వన్నెయు వాసియుం దఱిఁగి వారు నను దలలెత్తి చూడఁగా . పార. 1 88

రగడ. తనువలగ్న మీఁదఁ దేఁటి దాఁటు దాఁటి కెట్టువంప, వనిత యెట్లువచ్చె వన్నె వాసి వాసినం జరింప వరాహ 3. 92

10. వర్ణన, పొగడ్త

క. సుబలతనయ గుణమహిమన్, ప్రబలి తనకు దారధర్మపాలనశీలన్, సొబగొంది వన్నెఁ దేఁగా, విబుధస్తుతుఁ డవ్విభుండు వెలసెన్ ధర ణిన్. రాఘవ 1. 4.

క చ్చిన యింటికిఁ దగని, న్నిచ్చిన యింటికిని వన్నె యేచందమునన్, దెచ్చెదవో చూచెదఁ గా,నిచ్చలు మవవంగడంబు నిమ్మం పొగడన్, యయా 5 131

11. విధము, రీతి.

సీ ఫణిరాజతల్పంబుపైఁ బద్మనాభుండు తిన్నఁగా శయనించు వన్నెఁదెగడి హంస 5 313.

అవ్య విధము, రీతి

ఉ క్రొన్నెలతాల్పు ముద్దియను గూర్చి యొనర్చిన నోము లిప్పుడే,వన్నెను బండునో నలువ వ్రాఁత తెఱంగిఁక నెట్టులుండునో సీలా 1. 106

విశే. అందమైన

గీ రార నా వన్నెవడుగ రారా తనూజ హర 2 133.

జ వన్నెకత్తె, వన్నెకాఁడు, వన్నెకారి, వన్నెకుఁదెచ్చు, వన్నెకెక్కు, వన్నెకోక, వన్నెగుడ్డ, వన్నెచెట్టు, వన్నెపులుఁగు, వన్నెపూలు, వన్నెమణుంగులు, వన్నెమీఱు, వన్నెలాఁడి, వన్నెలాఁడు, వన్నెవెదరు

వన్నె[2]=వన్నియ వి అంకవన్నె, గుఱ్ఱమునెక్కుట కిరుప్రక్కల నమర్చిన యినుపమెట్టు

ఉ ఉక్కడమైన మంచితనువొప్పెడు నా హయరత్న మెక్కనన్, గక్కనమేమి లేక రవగాలును జోడన యడ్డ వేడెముల్, లుక్కుదు వాళి జంగవడలుం గనిపించుచుఁబోయి పోయి రా,జక్కడ వన్నెసోఁక నటిపోయనిన గదలెన్ జరిలునన్ సారంగ 1 82

వన్నెకత్తె విశే (వన్నె[1]+కత్తె) విలాసవతి

ద్వి వన్నెకత్తెలు శారవనితలు మఱియు, చపలముల్ తగులముల్ చంచలత్వములు, పండితా పురా 116 పొ 20 పం

వన్నెకాఁడు విశే (వన్నె[1]+కాఁడు) 1 అందగాఁడు, సౌందర్యవంతుఁడు.

మ. మా,విజయుం జేరెడు వన్నెకాఁడు మదినావేశించు నెల్లప్పుడున్ భాగ 1 218

2. విలాసవంతుఁడు.

సీ ఏ వన్నెకాని కీలావణ్యవతిగోటిచెనకులు గళలూరఁ జేయునొక్కొ. ఉ రా. 4 194.

సీ వంగడికాఁ డిందుఁ జనుదెంచెనా యని వాకిలి ద్రొక్కని వన్నెకాఁడు హంస 5 217

గీ. వాని యిల్లాలికై ధనవంతుఁడనెడి, వన్నెకాఁడట్టి మదివట్టి వలపుఁజెందు శుక. 2 64,

3 నేర్పరి

గీ మహతి నారాయణాత్మక మహితమంత్ర, వర్ణములు సారెఁ బల్కించు వన్నెకాఁడు రంగా 1 69

వన్నెకారి విశే (వన్నె[1]+కారి) విలాసవంతుఁడు

గీ చిలుక యిట్లనునప్పు డచ్చెలువ మోస,కారి పెనిమిటియో వన్నెకారి మగఁడ, యేలచూపితి విప్పుడ యీ ధనంబు, ధనపిశాచమ్ము లివి యథార్థమ్ము సుమ్ము శుక 3 223

వన్నెకుఁదెచ్చు స క్రి (వన్నెకు+తెచ్చు) ప్రసిద్ధి కెక్కించు, ప్రఖ్యాతికలిగించు

ఉ. రంగయరాఘవమంత్రి నిచ్చలుఁ, వన్నెకుఁదెచ్చు నిచ్చు నభివాంఛితవస్తు ప్రలర్థికోటికిన్ . . పాండు 1 54

(ఇట 'వంశమును'' అధ్యాహార్యము)

వన్నెకెక్కు అ క్రి (వన్నెకు+ఎక్కు) ప్రఖ్యాతి వడయు

సీ భ్రమరకీటన్యాయభాతి నేకవిరాజు వాగ్దేవి దానయై వన్నెకెక్కె . వరస 1 8.

వన్నెకోక వి (వన్నె[1]+కోక) చిత్రవర్ణము గల వస్త్రము, పలురంగులచీర

సీ అరుదైనతిపిరికిన్నెరతమ్మపడిగంబు వన్నెకోకల చందువాపిరంగి ప్రబంధ. 623

వన్నెగుడ్డ వి (వన్నె[1]+గుడ్డ) రంగువేసిన గుడ్డ

ఉ దట్టపువన్నెగుడ్డ కటిదట్టిపారన్ సవరించి పట్టెపై, గట్టి కటారిజల్లి మడికాసుల కట్టుల యొక్కువిండ్లుపె,న్నెట్టెపుగట్ట నెట్టుకొను నిద్దపు పీఁపుదొనల్ నటింప మై, పుట్టిన నల్ల బెబ్బులు లెపోయనఁ బోయిరి బోయబల్లిదుల్ రా వి. 2. 55

వన్నెచెట్టు వి (√ వన్నె[1]) వర్ణపుష్పము, ఒక జాతి చెట్టు (వృ. వి) (శ. ర.)

వన్నెపులుఁగు వి. (√ వన్నె[1]) జీవంజీవము, చకోరము (శ. ర.)

వన్నెపూలు వి బ (√ వన్నె[1]) శాలి ధాన్య విశేషము (శ ర)

వన్నెమణుంగులు వి. (√ వన్నె[1]) వస్త్రవిశేషము.

వ పీతాంబరములు నీరాదులు బురుసాలు వన్నె మణుంగులు చందురుకావులు ప్రబంధ. 605

వన్నెమీఱు అ క్రి (వన్నె^{1}+మీఱు) ప్రకాశించు, ఒప్పు.

సీ. కన్నెగేదఁగి కన్నఁబోన్న చాయనెయున్న సన్నజాజులచెన్ను వన్నె బాఱె. దశా 3, 8

క మిన్నేటి పసిఁడి తామర, క్రొన్ననలను వన్నెమీఱఁగోయుదు రెపుడున్ నీలా 1. 33

వన్నెలాఁడి వి (వన్నెలు^{1}+ఆఁడి) విలాసవతి, విలాసములు కలది

ఉ వెన్నెల వన్నెలాఁడి సెలవిన్నెల కొల్పెడు నవ్వుఁ బువ్వుచాల్, క్రొన్నెల కున్నెలాగునఁ దళుక్కను నిక్కినయన్న నెన్నొసల్ రా వి. 4 91.

సీ నీ ప్రాణనాథుఁడై నినునేలు భాగ్య మెవ్వానికిఁ గల్గెనే వన్నెలాఁడి ఉ రా. 3 10౮

వన్నెలాఁడు వి (వన్నెలు^{1}+వాఁడు.) అందగాఁడు.

గీ ..., మీఁగడ పెరుఁగు పాల్వెన్న జున్ను, అన్నియును గొల్లలాడు నవ్వన్నెలాఁడు .. నీలా 1 76

సీ కలికిరో యాతఁడే కులుకుఁ బ్రాయపు గొల్ల కన్నెల వలపించు వన్నెలాఁడు ..

వన్నెవెదురు వి (√ వన్నె^{1}) వృత్తపత్రము, వృక్షవిశేషము

గీ వన్నె వెదురన మను వృత్త పత్రి మశవ ఆం. భా 2 73.

వన్య నం. వి అ స్త్రీ. 1. అరణ్య సమూహము 2. నీటివెల్లువ 3 ముద్గపర్ణి, పిల్లపెసర (వృ వి.) 4 పెద్దసోపు (వృ వి) 5 గురివెంద (వృ వి) 6. తుంగముస్త (వృ వి) 7 అడవికచోరము (వృ. వి.) 8. బుడమ (వృ వి.)

వన్యము నం. విశ (అ. ఆ అ) 1. వనసంబంధమైనది వనమందుఁ బుట్టినది 2. ఆరణ్యకము, పెంపఁబడినది 3 కట్టిది

వి అ. పుం అడవి మృగము, అడవిచెట్టు

న 1 దాల్చిన చెక్క, లవంగపు పట్ట 2 అడవి కంద

వప నం వి ఆ స్త్రీ 1 అస్థిసారము, మజ్జ 2 రంధ్రము, కన్నము 3 పుట్ట, వల్మీకము 4 ఆంత్రము (ప్రేగు) పైనుండు పలుచని పొర, కడుపులో బొడ్డుక్రింద నుండెడి యుల్లిపొరవంటి పలుచనిపొర

వపనము నం వి అ న 1 విత్తులుచేల్లుట 2 ముండనము, గొఱుగుట 3 శుక్రము, రేతస్సు

వపని నం వి ఈ స్త్రీ 1 మంగలికత్తి. 2 క్షౌరశాల, వపనశాల 3 నేఁత పనిముట్టు, తురి, నాడె 4 తంతుశాల, నేఁతశాల

వపము నం వి అ పుం 1 విత్తులుచేల్లుట 2 ముండనము, గొఱుగుట 3 నేఁత, నేయుట

వపునము నం వి అ పుం దేవత (వాచ)

వపుర్ధరుఁడు నం. విశ (అ ఆ అ) 1 శరీరము ధరించువాఁడు, 2. సుందరుఁడు అందగాఁడు

వపుష్మంతుఁడు నం విశ (త్ తీ త్) 1. శరీరము గలవాఁడు, శరీరముధరించినవాఁడు, అవతరించినవాఁడు 2 సుందరుఁడు, అందగాఁడు.

వి. త్ పుం. విశ్వేదేవులలో నొకఁడు

వపుస్సు (వు) నం విశ (స్) సుందరము, చేక్కనిది

వి. స్ న 1 దేహము, ఒడలు.

క శ్రుతియును నిన్ను మృగేంద్రా, కృతియని కీర్తింపఁగలదు కేశవమృగసం, తతికి మృగాధిపుక్రియదే, వతలకు నెల్లను నృసింహవపు వెక్కువగుౘ హరి. ఉ 9. 227.

2, తత్త్వము, స్వభావము 3 సుందరాకారము.

వప్త నం విశ (ఋ త్రీ. ఋ) విత్తులు చల్లువాఁడు, వి ఋ పుం 1 కృషీవలుఁడు, సేద్యగాఁడు 2 జనకుఁడు, తండ్రి 3 గొఱుగువాఁడు, మంగలి.

వప్పు 1 గంటు, గాయము.

ద్వి కలయంగఁబులి నీళ్ళు గ్రమ్ముచునున్న, వలుద చన్నుల మీఁది వప్పులు చూసి ... వన 2 91. పా 22 పం

2. శకలము, తునక.

వ దుప్పులు కుప్పించి తత్కోటర కుటీరంబుల నున్న పన్నగంబులఁ గొమ్ములం గ్రుమ్మి వెడల నుమియ నెఱయుతత్ఫణామణిగణంబు క్రొవ్వాడి వప్పుల గొప్ప కుప్పలంబలుచు నెడల మెత్తగాలువడి ... (ఇది యాఖేట వర్ణనము) . చంద్రా 2 84

వప్రకము సం వి. అ పుం చక్రము పైవారము (చుట్టుకొలత)

వప్రక్రియ సం — వప్రక్రీడ

వప్రక్రీడ సం వి ఆ స్త్రీ, గజవృషభాదులు ఏటి యొడ్డు మున్నగువానిని ఉత్సాహమునఁ గొమ్ములతోఁ గ్రుమ్మి యొగఁజిమ్ముట

వప్రము సం వి అ పుం న 1 అగడ్తలో నుండి యెత్తి ప్రాకారమునకు చుట్టును బలకరముగా పోయు మట్టిదిబ్బ 2 గజవృషభములు కొమ్ములతోఁ బొడిచెడు మట్టిదిబ్బ 3 పర్వతమునం దేటవాలుగా నుండెడి స్థలము 4 పర్వతశిఖరము, కొండకొన 5 నదీతీరము, తీరము 6 ఇంటి పునాది 7 కోట మొదలగు వానిచే సంరక్షింపబడు పట్టణము యొక్క ద్వారము 8 కందకము 9 గోళము యొక్క చుట్టుకొలత 10 విత్తులు చల్లిన పొలము, పొలము 11 గజవృషభాదులు తటము మున్నగువానిని గ్రుమ్ముట, 12 రేణువు, దుమ్ము

న సీసము

వప్రాభిఘాతము సం వి అ పుం నదీతీరమునుగాని, పర్వత ప్రదేశమును గాని, క్రుమ్ముట, తటాఘాతము

వప్రి సం వి ఇ. పుం 1 పొలము, క్షేత్రము 2 సముద్రము 3 దుర్గతి, దుస్థితి, కష్టదశ

ఈ స్త్రీ — మంటిదిబ్బ

వప్రుఁడు సం వి అ పుం 1 జనకుఁడు, తండ్రి 2 ఒక ప్రజాపతి

వమథువు సం. వి. ఉ పుం 1 క్రక్కుట, ఉమ్మి వేయుట 2 ఏనుఁగు తొండమునుండి పైకిఁ జిమ్మబడిన నీరు

వమనము సం వి అ న 1 బయటికి పంపుట 2 క్రక్కుట 3. తీసికొనుట 4 మర్దించుట 5 వమనము చేయించుమందు 6 బలి యిచ్చుట 7 నొప్పి, బాధ.

పుం గంజాయి చెట్టు (వృ వి)

వమని సం వి ఈ స్త్రీ జలగ, జలూక

వమనీయ సం వి ఆ స్త్రీ ఈఁగ

వమనీయము సం విశ (అ ఆ అ) 1 క్రక్కఁదగినది 2 వెళ్లఁగొట్టఁదగినది

వమి సం వి ఇ పుం 1 అగిత 2 ఉమ్మెత (వృ వి) 3 దుష్టుఁడు.

స్త్రీ 1 వమనము, వమనేచ్ఛ 2 వమనములు చేయించుమందు.

ఈ స్త్రీ డోకు, వమనము, వమనేచ్ఛ

వమ్ము విశ 1 వ్యర్థము

గీ అధిప సర్వాస్త్ర ఘాతియై యతిశయిల్లు, నస్త్రమునఁ జిత్రముగఁ దెగయందతుని మె, వమ్మ హోస్త్రంబు నట్లది వమ్ముగాఁగ, నెఱఁగి వెఱఁగంది హారికతఁ డిట్టులనియె భార ద్రోణ 3 205

పీ. రహినిహ పర సుఖప్రదుఁ బుత్రు నెత్తని వర పుణ్యహీను భవమ్ము వమ్ము... రాఘవ. 1 46.

ఉ ఆ సమయంబునన్ జకితమై మెక మెవ్వని మీఁదఁ బాఱె వాఁ, డేసిన యమ్ము వమ్మయి మహింబడకొక్కటి కొండ చాలి వీ, తాసులఁ జేయ ... మనుచ 4 49

2 నష్టము, చెడినది

ఉ మానవకోటి నిట్టివిసుమానవుఁ బీముఁగులైన వారి నెం, దైనను గంటిమే యకట యాలిడి వమ్మయి పోయె దుర్జయం, బైనబలంబు ... భార విరా 3 7

చ అనఘ కుడుచుఁ గట్టుదొడుం దనయిచ్చు నొక్కుఁడున్, దనయ సతీస్నపాదులకుఁ దానిడఁ డెన్నడుఁ గూడుచీరయే, జనులకుఁ బెట్టఁడన్నరుని సంపద యాతని తోనవమ్ము గుఁ మార్క 5 119

ఉ . తునిసి వమ్మగు ఛత్రము లాడునట్టులున్, దూలెడి రూపులున్ దొరఁగుతోరపు నెత్తురు చేతులందుఁబైఁ, దేలెడు పీనుఁగుల్ గలిగె ధీరతఁ బోరెడు రెండు సేనలన్ ఉ రా. 8 12

వి. 1. నాశము.

క ఇమ్మైఁ, బలుకఁ దగునె యక్కట నా, వలనం గల భక్తి యెల్ల వమ్మునఁ గలయన్ భార. భీష్మ 8 175

ఉ ఇమ్మెయి నర్థమెల్లను వ్యయింపఁ బురింగల వైశ్యులందఱున్, నెమ్మిఁ బురందరుంగదిసి నీవు వణిక్కుల వర్తనంబు సర్వమ్మును వమ్మునం గలిపి . విక్ర 2 166

2 వైయర్థ్యము

ఉ వమ్మొకయింత లేక నిడువాలిక బాగున సోగలాగుమన్, గమ్మ నవీనకాంతి గతిఁ గ్రమ్మఁగఁ జేసి దివానిశంబులున్, నెమ్మి లతాంతసాయకుఁడు నిక్కముగా సవరించు వింటికిన్, బొమ్మలఁ బెట్టునట్టి కనుబొమ్మలు చూడఁగ నొప్పె బాపురే చిత్ర భా 3. 67

జ. వమ్ముపఱచు, వమ్మువోవు, వమ్ముసేఁత, వమ్ముసేయు

వమ్ముపఱచు స క్రి. (వమ్ము+పఱచు)

సీ. . గీ. మమ్మువంచఱఁ బోరిలో వమ్ముపఱచి, దుష్ట రావణుఁ బ్రాణంబు తోడడించి, పావమండైన తమ్ముఁడు నీవుఁగూడి, పోయి తటవయ్య రాఘవ మాయఁదగిలి. మై 2 48

వమ్మువోవు అ క్రి (వమ్ము+పోవు)

1 నష్టమగు, చెడు

సీ మాతండ్రి కొలువులో మానినీ తిలకంబ రమ్మను నాపేరు వమ్మువోయె ఉ హరి 5 72

2. వ్యర్థమగు (శ ర)

వమ్ముసేఁత వి (√ వమ్ముసేయు) వ్యర్థపుచ్చుట.

గీ. వెలఁది జూదంబు పానంబు వేఁట పలుకు, బ్రల్లదంబును దండంబు పరుసదనము సొమ్ము నిష్ప్రయోజనముగ వమ్ముసేఁత, యనెడు సప్తవ్యసనములఁ జేనదు తగుల భాం. ఉద్యో 2. 44.

వమ్ముసేయు స క్రి (వమ్ము+చేయు) వ్యర్థము చేయు. చూ. వమ్ముసేఁత.

వమ్రకూటము సం. = వమ్రీకూటము

వమ్రము సం. వి అ. పుం = వమ్రి

వమ్రి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చెదలు

వమ్రీకూటము సం. వి అ. పుం. వల్మీకము, పుట్ట

వయఃపరిణతి సం వి ఇ స్త్రీ వయస్సు ముదురుట, పెద్దవయస్సు

వయఃప్రమాణము సం వి అ న 1. జీవిత పరిమితి 2. జీవితకాలము, బ్రదికెడుకాలము

వయనము సం. వి అ న వేయుట

వయస్కరము సం విశ (అ ఆ అ) బలారోగ్యములను గలిగించునది ఆయుస్సును వృద్ధిచేయునది

వయస్థ సం వి ఆ స్త్రీ 1 వయస్య, చెలికత్తె, సఖి 2 కరకచెట్టు 3 చిన్న యేలకికాయ

వయస్థుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) 1. యువప్రాయమువాఁడు, పడుచువాఁడు (పదియారేండ్లు మొదలు ముప్పది యేండ్ల వఱకునుగల వయసు గలవాఁడు) 2 ఈడువచ్చినవాఁడు, బాల్య మతిక్రమించిన వాఁడు 3 సహజమైన దేహదార్ఢ్యము గలవాఁడు

వి అ పుం స్నేహితుఁడు, చెలికాఁడు.

వయస్య సం వి అ స్త్రీ స్నేహితురాలు, చెలికత్తె

వయస్యుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) 1 సమాన వయస్సు గలవాఁడు 2 సమకాలికుఁడు

వి అ పుం మిత్రుఁడు, నెయ్యుఁడు

వయస్సంధి సం వి ఇ పుం 1 జీవితమున బాల్యాది దశలలో నొకదానినుండి మఱొకదానికి మాఱెడి కాలము 2 బాల్యము వదలి యౌవనము వచ్చు కాలము, యౌవనారంభము.

వయస్సు(సు) సం వి స్ న 1. ఈడు (బాల్యాదికము) 2 యౌవనము, పడుచుఁదనము. 3. పక్షి పిట్ట. (ఈ యర్థమునఁ దెనుఁగున వ్యస్త ప్రయోగము కానరాదు) 4 (సహజమైన) దేహదార్ఢ్యము 5 ఆరోగ్యము

వయారము వి ఒయ్యారము

క. మెలఁగున్ దలఁగున్ భయమునఁ, గలఁగుమలఁగున్ లతాంగి కపటారభటిన్, తెలఁగు వలగొను నెవరున, వలఁగున్ దొలఁగున్ నగు వయారము మీఱన్. కృ శకుం 2 136

వయాళి వి. (సం. వాహ్యాళి) విహారము, ఆసివాలు

చ .. మహీతలేశ్వరుఁడు రథస్థుఁడై కుసుమాలి వనాళివయాళి వెల్వడెన్ కృ. శకు 1 59.

ఉ. , గిబ్బవయాళి తేజి దుమికించుచు వచ్చె మహేశుఁ డత్తఱిన్ దళా 2 69
సీ మొసలితేజి వయాళి మురిపంపు జగరౌతు సామిగా నోఁచు నాళకునుషేణు చంపూరా 6 78

వయిచే=వైచే స క్రి 1 త్రోయు
శా ఆరూఢోన్నత వప్రవహర్మ్యతతితో నప్పీడు దుర్వారగ, ర్వారఖంబున గంగలో వయిచు వాఁడై . హరి ఉ 4 10
2 విసరివైచు
చ మఱదల రావె యంచు నొక మానిని యొక్క తెఁ జీరవచ్చున, త్తఱి విరిచెండ్లు చన్నుఁగవ దాఁక వడిన్ వయిచుం దటాలునన్... కవిరా 4 75.
ద్వి. వయిచుఁ డాయయగారి వాకిట శవము, దయసేయ కదియెట్లు తప్పింపవచ్చు పండితా పురా 149 పొ. 12 పం

వయినము—వైనము (సం వ్యాఖ్యానం)
వి 1 వివరణము
క దేవర సృజియించితిరే, యీ విశ్వము దీనిఁ ద్రోవ నింద్రుని యణఁపన్, గావ బ్రజదంతు నది సరి, యావయినము డెలియలేక యమరులు గడకున్ మల్లుపు 2 57.
మ వయినం బింతయె ఖాలనె మ్మెయిని దావం బొంద పొమ్మన్నచ్చపుం, బయిఁడౌటన్నసితం బుగా వయననేవం జేయమామ న్నిజ, ఉయ మంచున్ విరహాగ్ని మీఱ శశి జ్యోత్స్నల్ నించె నల్దిక్కులన్. పార్వ. 5 16
2 క్రమము
ద్వి దయ నుపదేశించి తగ సృష్టిసేయు, వయినంబు బోధించి, వాక్సిద్ధి నొసఁగి . విష్ణు పూ 3 (శ ర)

వయునము సం వి. అ. న 1 జ్ఞానము, తెలివి, గ్రహణశక్తి. 2 గుడి, దేవాలయము. 3. శాసనము, ఆజ్ఞ, 4 ఆచారము, సంప్రదాయము, 5 పరిశుభ్రత, శుచిత్వము

వయోగతము సం విశ. (అ ఆ అ) 1. వయస్సును పొందినది, వయసునకు సంబంధించినది. 2. సంవత్సరములో ముందైనది, వయసులో ముందైనది
వి. అ. న పడుచుఁదనము పోవుట

వయోతిగుఁడు సం విశ (అ ఆ అ.) 1. వయసుచే నతిక్రమించినవాఁడు, వయస్సునఁ బెద్దవాఁడు 2. వయస్సు దాఁటినవాఁడు, వృద్ధుఁడు ఇట్లే వయోతీతుఁడు

వయోధికుఁడు సం విశ (అ అ అ) వయసుచే బెద్ద వాఁడు
వి అ పుం వృద్ధుఁడు, ముసలివాఁడు

వయోరంగము సం అ న సీసము

వయోవృద్ధుడు సం విశ (అ ఆ అ) వయసుచేఁ బెద్దవాఁడు

వయోహాని సం వి ఇ. స్త్రీ ప్రాయము కడచుట 2 యౌవనోత్సాహము పోవుట

వయ్యంది వి కుంపటి, అంగారధానిక (శ ర)

వయ్యము—వాయము విశ. వ్యర్థము
క ఎయ్యది కర్తవ్యమొకో, యియ్యెడ నాలోచన మున కెవ్వఁడొకో తో, డయ్యెఁడు వాఁ డీకార్యము, వయ్యము గాకుండఁ జేయవలయు వెరవుతోన్ భోజరా 4 272
ఉ తియ్యనివిల్లుఁ బుష్పములఁ దీర్పవయమ్ములు శార్వనంవదల్, వయ్యముగాఁగ భూమిఁ బడవైచె నిలింపులు చూచి బెగ్గిలన్ హర 3 66

వయ్యారము వి. ఒయ్యారము, విలాసము.
గీ ఎండచేఁ గంది దండనాథుండుదాను, వందనము నకు వెడలి యానందలీల, వచ్చి వనిఁజొచ్చి చల్లని వసతులందు, బడలికలఁదేలి వయ్యారమడరి నపుడు ప్రబంధ 282

వయ్యాళి వి (సం వాహ్యాళిః) స్వారి, విహారము.
ఉ మాళవదేశవల్లభుఁ డమానుషతేజుఁడు లీలతోడ వయ్యాళికి వచ్చునట్లు మగధాధిపుపై వెసనెత్తి వచ్చినన్ .... దశకు 7 9
ఆ వినుము ధర్మరాజు మనములో దాచక, తెలియఁ జెప్పవలయుఁ జేటపడఁగ, వాజిచమ్పుదాఁక వయ్యాళి గలుగునే, మొదవి పిరి కింక ముక్తి యెపుడు .. పానందో. 4 117
ద్వి మేలిమితురగంబు మీఁదట నెక్కి, లీల వయ్యాళిఁ దోలిన బడలికయొ ద్వి పరమ, 2 124 పొ, 9 పం.

క ... గయ్యాళి చిలుకతేజీ, వయ్యాళి పిసాళి యాళి వలెనున్నంతన్ . సారంగ 1 136.

వర వి 1 సస్యవిశేషము
ద్వి కట్టెండకావర కావరంబడఁగె విష్ణు పూ 3 (శ ర.)

వర నం వి ఆ స్త్రీ 1 త్రిఫలవృక్షములు కరక తాడి, ఉసిరికచెట్లు 2 పరిమళ ద్రవ్యవిశేషము 3 పసుపు

వరండ నం. వి. ఆ స్త్రీ 1 బాకు, కటారి, కత్తి. 2 దీపపువత్తి 3 గోరువంక.

వరండకము నం విజ (అ ఆ అ) 1 పెద్దది, విశాలమైనది, విరివియైనది 2 భయపడినది. 3 దుఃఖకరమైనది 4 చెడ్డది, దుష్టమైనది 5 వర్తులము, గుండ్రనిది
వి అ పుం 1. మంటిదిబ్బ 2 ఏనుగుపై యంబారి 3. గోడ 4. మొగము మీఁది పొక్కు.

వరంతకము నం వి అ పుం 1 సమూహము, గుంపు 2 మొగము మీఁది మొటిమ, పొక్కు. 3 వసారా, ఇంటిపంచాది 4 గడ్డి మేటి. 5 గాలము త్రాడు 6. వస్తువుల కట్ట. 7 అతర వేది, ఏనుఁగుల పోరాటము సందేర్పరచిన నడిమి దిబ్బ. (వాచ)

వరండాలువు నం. వి ఉ. పుం ఆముదపుఁ జెట్టు

వరఁకు=వరను

వరఁగలించే స క్రి ప్రకాశించు, వరలు. (శ.ర.)

వరఁత వి. వ్రంత, ఏటు (శ ర)

వరకము వి. కఠినముగా పనిచేయించు శిక్ష. (శ. ర, వా.)

వరకము నం వి అ పుం 1 కోరిక. ప్రార్థన 2. (దేవుఁడిచ్చు) వరము. 3 ఉత్తరీయము, పైబట్ట 4. వనముద్గము, అడవి పెసరు
న. పడవపై కప్పుగా నుపయోగించు వస్త్ర విశేషము, 2 తుండుగుడ్డ.

వరకు వి 1 బంగారులోనగు వాని రేకు (శ ర) 2 (క. వరకు) మొలాము. (శ ర)

వరకుఁడు నం. వి అ పుం కన్యార్థి, తన్నుఁ బెండ్లాడుమని కన్నెను గోరువాఁడు.

వరగ వి. 1. పెద్దారుగు పైరు.
ద్వి వెలువడం బుడివోయె వెరఁగయ్యె వరగ విష్ణు పూ 3 (శ ర) 2 బ ఆ ధాన్యము. (శ ర.)

వరగోఁగు మి. వి వృక్ష విశేషము, ఒక జాతిగోఁగు (వృ వి)
సీ కాకి తూకందుగు కానుగ వరగోఁగు గోఁగు బొట్టుగు చిక్కగోగుకొండ, గోగు హంస 4 11

వరచందనము నం వి అ న 1 ఒక జాతి సుగంధ వృక్షము, మ్రాని పసుపుచెట్టు 2 దేవదారు వృక్షము. (వృ వి)

వరట వి పేఁడ యెండిన చెక్క (శ ర, బ్రౌ)

వరటము నం వి అ పుం. 1 హంస 2. ఒక దినుసు ధాన్యము, కుసుమ ధాన్యము 3 ఒక జాతి కందిరీఁగ
న కుంద పుష్పము, మొల్లపువ్వు

వరటలు వి బ తికమకలు, చిక్కులు.
ద్వి పసిఁడి, పాపులు దుష్టులు వరటలు గ్రుత్తి, రూవులు బరులువిరోధులు మృత్యు. కన్నెలు పంగుల గద్దరుల్ రిత్త, వన్నెకత్తెలు వారవనితలు పండితా పురా 116

వరణ నం వి. ఆ. స్త్రీ కాశీపట్టణమున కుత్తరపు దిక్కున గంగానదిలోఁ గలియు నొకానొకనది

వరణమాల సం వి ఆ స్త్రీ పెండ్లికూఁతురు పెండ్లికుమారుని మెడలో వేయు పూలదండ ఇశ్లే వరణమాలిక
ద్వి వర పశ్చిమాంగన వరుణుపై వైచు, వరణమాలిక పోలె వజ్రి ధర్మంబు అ. మ. క. 2 70 పా 8 పం

వరణము నం వి అ న 1 ఎన్నుకొనుట, ఎంచుట 2 యాచించుట, ప్రార్థించుట, వేఁడుకోలు 3 చుట్టువాలుకొనుట, పరివేష్టించుట 4. కప్పుట, మూయుట. 5 కన్యను వరించుట 6 (ఋత్విగాదులను) పూజించుట. 7. నివారించుట, నిషేధించుట
పుం 1 ప్రాకారము, ప్రహరి, చుట్టుగోడ. 2 వంతెన 3 వరుణ వృక్షము. 4 వృక్షము, చెట్టు 5 ఒంటె 6. ధనుస్సుపై నుండెడి యలంకార విశేషము.

వరతనువు నం విశ ఉ ప్రశస్తమైన (చక్కని) దేహముగలవాఁడు.

వి ఉ. (స్త్రీ. సౌందర్యవతియగు స్త్రీ), అందకత్తె

వరత్ర నం వి అ స్త్రీ 1 వాఱు, పట్టె 2 గుఱ్ఱమునకుఁ గాని యేనుఁగునకుఁ గాని నడుము క్రింది నుండి కట్టెడి జీను, అంబారి కట్టెడి వాఱు, టంగువాఱు

వరత్వచము నం వి అ పుం నింబవృక్షము, వేఁప చెట్టు (వృ వి)

వరద నం వి ఆ. స్త్రీ 1 నదీ విశేషము, ఒకానొక నది. 2 కన్యక 3. పెన్నేరు 4. దుర్గ

వరదక్షిణ నం వి ఆ స్త్రీ కన్యాదాత వరునకిచ్చెడు ధనము

వరదాచతుర్థి నం వి ఈ స్త్రీ మాఘ శుద్ధ చతుర్థి

వరదుఁడు నం విశ (అ ఆ అ) 1 వరము నిచ్చువాఁడు 2 ప్రసన్నుఁడు, అనుగ్రహము గలవాఁడు

వి అ పుం 1 ఉపకారి 2 శాంతి హోమములు చేసెడి యగ్ని

వరద్రుమము నం. వి అ పుం అగరు గంధపు చెట్టు. (వృ వి)

వరను=వరకు వి ఔ (బ. వరఁకులు దీని నువర్ణమునకు ఏక వచనమునందు నిత్యముగాను బిందు పూర్వక 'కు' వర్ణ మాదేశముగా వచ్చును) చిక్కుచ స్థిరమతి బుఖ్యళ్యంగు వరఁకుల బెట్టి తెచ్చెదరు, వారవిలాసిను లెన్ని ళంగులన్ భా రా. బాల 63

వరప్రద నం వి ఆ స్త్రీ లోపాముద్ర

వరప్రస్థానము నం వి అ న వరుఁడు కన్యాదాత యింటికి తరలివెళ్లుట, పెండ్లికిఁ దరలి వెళ్లుట

వరఫలము నం వి అ పుం నారికేళము, కొబ్బరి చెట్టు (వృ వి)

న శ్రేష్ఠమైన ఫలము

వరబడి వి కఱవు, క్షామము (శ ర)

వరము నం విశ (అ ఆ అ) 1 శ్రేష్ఠమైనది, ఉత్తమ మైనది.

2 ఒక దానికంటె మంచిది, ఒక దానికంటె మేలైనది.

వి. అ పుం 1 ఎన్నుకొనుట 2 ఎన్నిక 3. దేవాదులవలనఁ బొందఁబడిన కోరిక 4 బహుమానము, కానుక, పారితోషికము 5 ఇచ్ఛ, కోరిక 6 ప్రార్థన, వేఁడికోలు 7 బిచ్చము, ఈవి, దానము. 8. చుట్టువాఱుట, పరివేష్టించుట. 9 ఆటంకపఱుచుట. 10. అరణము 11 ఊరఁబిచ్చుక

న 1 కుంకుమపువ్వు 2 అల్లము 3. కురువేలు

వరయాత్ర నం వి. ఆ స్త్రీ వరప్రస్థానము

వరయిత నం వి ఋ పుం తన్నుఁ బెండ్లాడు మని కన్నెను ప్రార్థించువాఁడు

వరరుచి నం. వి. ఇ పుం 1 పాణిని సూత్రాలపై వార్తికములు వ్రాసిన కాత్యాయనుఁ డనెడి యొక ముని 2. విక్రమార్కుని సభలోని నవరత్నములలో నొకఁడగు పండితకవి.

వరల నం వి ఆ స్త్రీ ఆఁడుహంస 2 ఒకజాతికందిరీఁగ.

వరలబ్ధము నం విశ (అ. ఆ అ) 1 పొందఁబడిన వరముగలది, వరమును బొందినది 2. వరమువలెఁ బొందఁబడినది

వి. అ పుం చంపక వృక్షము

వరలము నం వి అ పుం. ఒక జాతి కందురీఁగ

వరవ వి నీళ్లు వచ్చుట కేర్పఱచిన కాలువ.

వ. జాహ్నవీ సమూహ్వయంబు మెఱయనరిగి సాగరుల బయింబఱవ నయ్యేటి వరవ నమ్మేటి యఱువదివేవురు నరేంద్రనందనులు సంక్రందనపురంబుఁ జెందిరి చం రా 7 25

సీ నవ రసంబులకు దానవుదానజాలంబు వరసులకునునైన వరవగాఁగ. . బహు 1 59.

వరవత్సల నం వి ఆ. స్త్రీ. అత్త భార్య తల్లి

వరవర్ణము నం వి అ న బంగారము

వరవర్ణిని నం వి ఈ స్త్రీ 1 శ్రేష్ఠమైన శరీరకాంతి గల స్త్రీ 2 పతివ్రతయగు స్త్రీ (మే ని) 3 స్త్రీ 4 పసుపు 5 లక్క 6 లక్ష్మి 7 దుర్గ 8. సరస్వతి 9 గోరోజనము 10 ప్రియంగులత 11. పీతవర్ణము పచ్చవి రంగు

వరవాహులు వి. ప్రవాహములు

తరువోజ . బలువిడిగొని జాఱు బాష్పోదకముల, బాలకన్నవ వేఁడి వరవాహు లొప్పు. . శు సం. 5. 588

పరపు = పరపుడు వి. (సం. భరటః) సేవకుఁడు, దాసుఁడు, సేవకురాలు, దాసి

గీ. కడిమి మెఱయంగఁ బోరు త్రిగర్తనాథు, రథముఁ గనుఁగొని కడఁగి విరాట విభుఁడు, పరపునకు నల్గినట్టుల సరకు గొనక, యతుల రథ సాతిరేకత పతనిఁ దాకె భార విరా 3 185

గీ ఒపరఁ బాథేయములు మోవనోపు పట్టి, పరపు నొక యూర విడిచి ముప్పురును గూడి దశకు 10 128

ద్వి సురభిచింతామణి సురభూరుహములు, పర పులై యుండంగ పరమీగియంత . బస. పు 2 375

ద్వి. రాజులు పాటించు రాణి వాసముల, నోజతో నూడిగంబొనరింపఁ దమకు, పరపులఁగాఁ జేసి పరుస వర్ణింపఁ, బురిలోనఁ బులుకాసి పురుపుల తరమె ద్వి. హరిశ్చ ఉ 462

పరపుదానికి— సేవకురాలికి, దాసికి

చ ఈ పడుచు దక్కక పోయిన గన్న మాకు,ను త్తరువు గదమ్మ నీపరపుదానికి నిట్టియవస్థ వచ్చుట,చ్చెరువు గదమ్మమమ్మ దరిఁ జేరుపు మమ్మ త్రిలోకమాతృకా... వేం పంచ. 1. 123

జ . పరపుంబడు, పరపుఁదనము

పరపుంబడు అ క్రి (పరపు + పడు. వృత్తిని వర్ణాగమము.) ప్రాణాచారముపడు, అనశన వ్రతము పూను.

వ .. అడుగులొత్తు నిందిపరకు పరపుం బడియున్న రాహుపనన్ ... ఆము, 6 98

పరముపడు— పరపుపడు పరపు—దాసుఁడు అ క్రి. ప్రాణాచారము పడు (శ ర) 'పరముం బడి యున్న' వే వ్యా పా ఆము. 6 98.

పరముపడు = ప్రాణాచారముపడు గుం. మం. వ్యా.

ఇందిరకుం బరము పడియున్న (వ్రాఁత ప్రతి.)

పరముం బడియున్న (ముద్రి.)

పరము బండియున్న (ముద్రి వ్యాఖ్య.)

దండము పెట్టుచున్న (వ్రాఁతప్రతి వ్యాఖ్య.)

ప్రాణాచారము పడియున్న (ముద్రి వ్యాఖ్య)

పరముపడు— అనశన వ్రతమాచరించు. (అని బ్రౌన్)

పరపుఁదనము వి (√ పరపు) 1 సేవకత్వము, దాస్యము

చ అనిలుఁడు నర్కుఁడున్ శశియు నైపను గానరు మున్ను దన్నున, త్యనుపమ రాజ్య భోగమహిమాతిశయంబున నట్టికాంత నే, డిన కుల రత్నమై వెలుఁగు నిట్టి సుతుండును దాను సాకతం,బున పరపుందనంబునకుఁ బోయెనె యేగతిఁ బోదు దైవమా మార్క 1 219

పరపుడము వి (√ పరపుడు) దాస్యము

చ .. నీ చెలియల్ చరించుని,వ్వరపుడపుం జరి త్రమున వచ్చునె నీకొక పేర్మి భార అను 1 209

చ పరపుడమోసి చేయుదునొ వారికి మాధవ నిశ్చయింపుమా . భార ఉద్యో 3 112

గీ పరపుడంబనఁ బనుపన బానిస మన, దాస్య నామంబులై యుండు... అం. భా. 2 288,

పరపుడు = పరపు వి (సం భరటః) 1 దాసుఁడు, సేవకుఁడు, దాసి, సేవకురాలు

చ పరమున కేమఁ దాసుఁడని పల్కఁగఁ బ్రాపుఁ డఁగాను మత్సుతన్, హరుపకు నిత్తు నా వెఱప నయ్యె సపుత్ర కళత్రమేను మీ పరపుడ మిమ్ముఁ గొల్వ గలవాఁడ కు సం. 7 970

బ పరపుడులు, పరపుళ్లు

చ అరుదగు నీ తపమ్మునకు నమ్ముడువోయితి నేలు కొమ్మునీ, పరపుడనంచు శూలి ప్రియ వాక్యము లందగ గారవింపఁగా ... హర. 4. 36.

క పరపుళ్ళగలసి తనయులు. పరువడిఁ దుడుపంగఁ గృష్ణఁబనుచు పగన్ భాసురరాజ్య దర్ప మొప్ప వి,దురుఁజెచ్చరఁ బంచెదానిఁ దోడ్కొని తేరన్ . భార. సభా 200

గీ పరపుడుల నూర్వురను మేలివాజు లిరువ, దింటి నూళులుపదునాల్గు నిత్తునీకు . భార కర్ణ. 3 149.

సీ. వాఁటి తప్పునకు నీనవలోండ్లతో నాకు పరపుడై యున్న దీవాలుగంటి .... యయా. 4. 56.

ఆ. ఇచ్చెదేని చయ్యవవెలచెప్పు, వరపుడెట్లు, మాకు వలయునని ... మార్క 1. 213

2. దాస్యము.

ద్వి. భక్తుఁడై లింగంబు ప్రకృతిఁ జేకొన్న వ్యక్తిగా బసవన్న వరపుడు సేయు బస. పు 1. 110.

జ వరపుడము, వరపుడుపని

వరపుడుపని వి (వరపుడు+పని) దాసీ కృత్యము దాస్యము

సీ బాములఁబడి సంద జాముపోయినదాఁక వర పుడు పనులు సర్వంబుఁ దీర్చి హారిశ్చ. 5. 55

వరసంది వి ఒక జాతిగట్టు

సీ వరసంది చేరువ కట్టకత్తువ కరగనిమయనఁగ, సేతువిశేషంబు చెలఁగును అం భా 2 8

వరసము వి అశ్వశిక్షాభేదము

సీ వరసంబు నొందించి పల్లంబు కల్పించి నిగు డంబు సమకొల్పి నెఱపు నెఱపి పి శకుం 1 112

వరసురతుడు సం విశ (అ ఆ అ) 1 మిగులఁ గామము గలవాఁడు 2 రతిరహస్యము లెఱిఁగిన వాఁడు

వరహా=వరా (సం వరాహః) వరాహ ముద్రగల యొక బంగారు నాణెము

ఉ పట్టంచుల పచ్చడాలు వరహాలు నరాలు గుఱ్ఱాలు పల్లకీల్ యయా 1 28

వరహా—దీనికి ద్వితీయయందు ని ఆగమము.

గీ కాటికేనికి మీఁదుగాఁ గట్టియున్న, గట్టివరహాని వరహానిగాఁగఁజూడ, కాడఁ బోఁగూడ కొక్కమాటాడకుండ, గుండనికి రంగుబంగారు గోరు సేసె శుక 3 50.

వరా=వరహా వి వరాహ ముద్రగల ఒక బంగారు నాణెము

చ . వారవనితామణి పిల్చిన నీటు వెట్టుచుం, బలుకదు తొంటి పైఁడి తన పాతిక మాటకు మాటలాడ ర్యూకలు పదియైదు నిద్దురకు గట్టి వరాయను నట్టి దండునన్ రా వి 2 72

మ పొరుగూళ్లం దిరునాళ్లు సాగిన భరంపు స్నానిని నోళ్లంతు నిష్ఠుర వృత్తిన్నను జూపి సుంకముల టంచున్ గూలియంచున్వరాలు రయం బారఁగ మోచి శుక 3 404

వరాంగ(క)ము సం విశ (అ (అ) ఈ అ) శ్రేష్ఠమైన యవయవములు గలది

వి అ పుం ఏనుఁగు

న 1 తల 2 శ్రేష్ఠమైన భాగము 3 సుందరాకారము 4 స్త్రీ గుహ్యము, యోని 5 లవంగపు పట్టచాల్చిన చెక్క

పుం యేనుఁగు (శ. ర)

వరాంగుఁడు సం వి అ పుం 1 విష్ణువు. 2 మన్మథుఁడు.

వరాకము సం వి అ న యుద్ధము, పోరు.

వరాకుఁడు సం విశ (అ ఈ అ) 1 దరిద్రుఁడు, 2 దీనుఁడు, దురదృష్టవంతుఁడు 3 నీచుఁడు, అల్పుఁడు 4 అపవిత్రుఁడు, అపరిశుద్ధుఁడు

వి అ పుం శివుఁడు

వరాటకరజస్సు సం వి స్. పుం. నాగ కేసరము (వృ వి)

వరాట(క)ము సం వి. అ పుం 1. గవ్వ 2. తామర పువ్వులోని దుద్దు. 3 రజ్జువు, త్రాడు

వరాటిక సం వి ఆ స్త్రీ గవ్వ.

వరాణసి=వారాణసి సం వి. ఈ స్త్రీ

వరానన సం వి ఆ స్త్రీ మనోజ్ఞమైన ముఖముగల స్త్రీ. స్త్రీ.

వరారకము సం వి అ న వజ్రము, నవరత్నములలో నొకటి (విల్యమ్సు)

వరారోహ సం వి ఆ స్త్రీ ప్రశస్తమైన జఘనము గల స్త్రీ, సుందరి, అందకత్తె.

వరారోహము సం వి. అ పుం బాగుగా స్వారి చేయుట

వరారోహుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) 1. అందమైన తుంట్లు గలవాఁడు 2 బాగుగా స్వారి చేయు వాఁడు

వరార్హము సం విశ (అ. ఆ అ) 1 వరమునకుఁ దగినది. 2 చాలఁ బ్రశస్తమైనది 3. చాల విలువ గలది

వరాల(క)ము సం వి వి. అ పుం. లవంగము

వరాళి వి. రాగవిశేషము, ఒకానొక రాగము

ఉ తుంబురుండు శా, గౌళవరాళి నాటలను గాయవరూఢికి నాటి చూపినన్ ... శ్రీరం మా 4 153

ఉ. భైరవినాటతోడి సిరిపాళి దిశాదిశి దేశి మారువా, గౌరిబిళావహురి లలిత కన్నడ గౌళముఖారి దేవగాం, ధారి వరాళి కన్నడ ధనాసరి ఘూర్జరి పూరిబేగడా, యారభిరామకల్లి మొదలై తగు రాగము లింపు మీఱఁగాన్. చెన్నబ 2. 238.

సీ .. సలలి, త్రిబిలహారి కురంజి ధన్యాసి పూర్వ గౌళవరాళినాట భల్లాతకి. హంస 5 123

2 శోకము, ఏడుపు.

క అడుగక మెల్లిగ వరాళి కారంభించెన్ పార్వ 3. 74

వరాళి (సి) నం వి ఇ పుం ముదుగుబట్ట

వరాసనము నం వి అ న 1 శ్రేష్ఠమైన పీఠము, కుర్చీ మొ సింహాసనము 2 ముఖ్యాసనము, గౌర వాసనము 3 జపాపుష్పము

వరాననుఁడు నం వి. అ పుం 1 ద్వారపాలకుఁడు 2. విటుఁడు, ప్రియుఁడు

వరాహకందము నం వి అ పుం ఒక జాతి యాహార యోగ్యమైన దుంప

వరాహకర్ణము నం వి అ పుం. బాణ విశేషము, ఒక విధమగు బాణము.

వరాహకల్పము నం వి. అ పుం విష్ణువు వరాహావ తార మెత్తిన కాలము

వరాహకాంత నం వి అ స్త్రీ ఒకజాతి యాహార యోగ్యమగు పెండలపు దుంప

వరాహకూర్చము నం వి అ పుం న. (వా వరా కట్ట) అడవిపంది వెంట్రుకలతో కట్టబడి ఆభరణ ములను తోముటకు వాడుకొనుకుంచె (బ్రౌ ని)

వరాహక్రాంత నం వి అ స్త్రీ సోఁకుడు మునుఁగు చెట్టు, అత్తపత్తిమొక్క (వృ వి)

వరాహద్వాదశి నం వి ఈ స్త్రీ విష్ణుప్రీతికై మహో త్సవము చేయఁబడెడు మాఘ శుక్ల ద్వాదశి

వరాహమిహిరుఁడు నం వి అ పుం. బృహత్సం హితా గ్రంథకర్తయగు ప్రసిద్ధజ్యోతి శ్శాస్త్రవేత్త విక్రమార్కువి సభలో నుండిన నవరత్నములలో నొకఁడు

వరాహము నం వి అ 1 పంది, అడవిపంది. 2 పొట్టేలు, గొఱ్ఱపోతు 3 ఎద్దు 4 మేఘము 5 మొసలి 6 పంది యాకారముగా నేర్పఱుపఁ బడిన సేనా వ్యూహము 7 పరిమాణ భేదము, ఒక విధమైన కొలత (మే ని) 8. పదునెనిమిది పురాణములలో నొకటి వరాహపురాణము 9 పెండలమువంటి యాహారయోగ్యమైన యొక జాతిదుంప 10 ద్వీప విశేషము పదునెనిమిది ద్వీప ములలో నొకటి

వరాహుఁడు నం వి అ పుం 1 విష్ణువు, వరాహావ తారుఁడు

2 వరాహమిహిరుఁడు.

వరి వి 1 శాలిసస్యము

సీ చామల కెందు నీ సరసత గలదె తొయ్యలి యన వరియింపు నిలిచి చూడు రసి 1 58

2 శాలి ధాన్యము.

సీ పీడెంపు బలుకెంపు విరిసి వెన్నెల గాయ వరి గింజ నొకటఁ బల్వరుసఁ దోమ ... ఆము 1 60.

జ. వరి మడి, వరి వంటకము

వరి నం వి. ఈ స్త్రీ 1 సూర్యుని భార్యయగు ఛాయాదేవి 2 శాఖా వరి (వృ వి)

వరి(యి)ంచు నం స. క్రి 1 పరిగ్రహించు

ఉ. వి, ఖ్యాతుఁ బురోహితప్రవరుఁగా వరి యించిరి భక్తితో భార ఆది 7 157

గీ అసుర కింకర కోటిచే నతులకవశ, శిబిక లందుఁ దెప్పించిన విబుధ కన్య, లందఱను వృష్ణివృద్ధుల యనుమతమున, దాను వరి యించి నాఁడయ్యెఁ దత్క్షణంబ హరి ఉ 4 218

2 అడుగు, వాంఛించు, ప్రార్థించు

ఉ నావిని వటునాథుడు దనవశాధుఁజూచి మెచ్చితిన్ సుకృత వర్ధన- వేడు వరం బొసంగె దన్, వావుడతండు. నిన్నువరింప నద్దియున్ జాహ్నవి 2 34

వరిగ వి (నం. వరకః) 1 సస్యవిశేషము

వ. వరిగె వెరిగె కాశీ 3 23

ద్వి. వరిగలు కొఱ్ఱలు పాలు నేతులును, విరివిగాఁ దెప్పించి వివిధరూపముల ... ప్రభు, 4. 162

సీ గోధుమల్ వరిగలు కొఱ్ఱలు నెయ్యిని గొని.
రెట్టమతము 3 42

వరిబీజము వి వృషణవ్యాధివిశేషము, ఒక ప్రక్క వాచిన వృషణము. (శ ర., బ్రౌ)

వరిమడి వి (వరి+మడి) కేదారము, వరిపండు భూభాగము

సీ వాహినీ నాథుతో వరిమళ్ళ కాలువ వ్యాళి నాయకునితో వానకట్టె చెన్నబ 5 71

వ తిరుమలం మంగారి చెర్వుక్రింద వరిమడి
కా శా 702.

వరిమము నం వి న్. పుం ప్రాశస్త్యము, శ్రేష్ఠత

వరివంటకము వి (వరి+వంటకము) శాల్యన్నము

ఉ పుట్టుగు దెల్పుకొన్న గతిఁబూని సఖుండవని చూడ వచ్చినన్, వట్టి ప్రియంబులాడి వరి వంటక మించుక పెట్టెఁగాని నా, యొట్టనలేమిఁ జూచి తడి యొత్తుల దోవతియైన యీఁడయే, పట్టునఁ బేదవారలకు బాంధవు లెక్కడివారు చూడఁగన్ పద్మ 10 246

వరివసి(స్త్రి)తుఁడు నం విశ (అ ఆ అ) పూజింప బడినవాఁడు, గౌరవింపఁబడినవాఁడు

వరివస్య నం వి ఆ స్త్రీ 1 పూజ, అర్చన 2 సేవ, ఉపచారము

వరిష్ఠము నం విశ (అ ఆ అ) 1 శ్రేష్ఠమైనది, మిక్కిలి ప్రశస్తమైనది 2 మిక్కిలి పెద్దది. 3 మిక్కిలి విశాలమైనది 4 మిక్కిలి బరువైనది. 5 అతి హీనమైనది, అతిదుష్టము

వి అ పుం 1 ఒకజాతి కముజు 2 నారింజ చెట్టు. (వృ వి) 3 తిత్తిరి పక్షి, తీతువు,

న 1 రాగి, మిరియము

వరీయము నం విశ (న్. యసీ న్) 1 ఒక దాని కంటె మేలైనది. ప్రశస్తతరము 2 మిక్కిలి మంచిది 3 ఒక దానికంటె పెద్దది, ఉరుతరము, విశాల తరమైనది

వి న్ పుం (జ్యోతి) విష్కంభాది 27 యోగము లలో నొకటి

వరీవర్దము—బలీవర్దము నం వి అ పుం వృషభము, ఎద్దు

వరుఁడు నం వి అ పుం 1. పెండ్లికుమారుఁడు. 2. భర్త, పెనిమిటి 3. తన్నుఁ బెండ్లాడుమని కన్నెను గోరువాఁడు ప్రార్థయిత 4. అల్లుఁడు. 5 విషయాసక్తుఁడు. భోగలంపటుఁడు 6 విటుఁడు. 7 జారుఁడు, ఉపపతి 8 ప్రభువు, ఱేఁడు.

ద్వి వరుఁడు లోపల నమ్మవారితో వంతి, పురమున వేకాంతమున నున్నవాఁడు ద్వి పరమ. 3 189 పా 5 పం,

ద్వి ఇంకొంద నీ కార్య మెఱిఁగింపకున్న, వరు నిచే వడి నాజ్ఞ వచ్చుఁబొమ్మనుచు ద్వి పరమ 3 180 పా 18 పం

వరుగు వి 1. తఱిగి యెండవేసిన కాయదినుసు, ఎండిన మాంసపుముక్క మొ

గీ మనసు శుష్కశలాటు నామంబు పట్టు, వరు గనంగను ఆం. భా 2 39

గీ చెలిమి మీతోడఁ జేయుట చెట్టతనము, దానఁ గీడెంత పుట్టినఁ దగిలెనాకు, ననుభవింపక పోవునే యక్కటకట, వరుగులో దాఁగరయు నెండవలసివట్టు ఉ హరి 4 54

గీ శ్వాపదంబుల పదహతి ప్రవస్రవలచు, వరుగు దఱచగు ముకుత్రోవ పరిగి యెదుట . .. ఆము. 6 17.

(ఇట నొకజాతి గ్రద్దయర్థమని శ. ర)

2 చమురులో వేయించి పొగపిన యెండిన కాయ ముక్క.

చ . నాలుగేన్, పొగపిన కూరలున్ వడియ ముల్ వరుగుల్ పెరుఁగున్ ఘృతప్లుతిన్ . . ఆము 1 80.

సీ వగవగకూరలు వరుగు లప్పడములు నొలుఁపు బప్పును మించుటోగిరములు ఉ రా. 6 122

మ. తిరువారాధన మిట్లొనర్చి ధరణీదేవాన్వయ శ్రేష్ఠుఁ డా, హరి కర్పించుటఁ బావనంబులగు శాలన్నంబులున్ నేతులున్, వరుగుల్ చేరులు పప్పులప్పడములున్ దాలింపులుం బాపముల్ , పరమాన్నంబులుఁబెట్టు నెట్టన భుజింపం దల్లికిం దండ్రికిన్ పాండు 2 24

విశ పారహీనముగునది, బలహీనముగునది.

గీ. నవనక్రౌతంబులడఁగిన నవసినవసి, వానవాదికు వర్ష్యులు వరుగులై జగల్లశామూల కందంబు గమలనాభుఁడున్నకడ కేగి యాదశ విన్నవింప వరాహ, 7. 52,

ఆ వరుగుఁ జేఁప.

వరుగుఁజేఁప వి (వరుగు+చేఁప) శుష్క మత్స్యము; ఎండుచేఁప

సీ. అలరును శుష్కమత్స్యం బుప్పుఁజేఁప.

సీ. అలరును శుష్కమత్స్యం బుప్పుఁజేఁప నా వరుగుఁ జేఁపన . భా 1 160.

వరుజు వి మడియొక్క గనిమ, మడికిఁజుట్టును నేర్పఱచిన చిన్నకట్ట

క వరుజు బడి రొంపిఁద్రొక్కన్, జరణంబులఁ జెనఁగి పసిఁడి చాయకడుపులన్, బోరి నీరు కట్టె లమరెను, బిరుదులు పోలికులు దున్నఁ బెట్టరొయనఁగన్ ఆము 4 125

వరుటు అ క్రి కృశించు, చిక్కిపోవు.

సీ. అశ్వగోమహిషరూప్య సువర్ణ వస్త్రంబులెన్ని హెచ్చించిన నేమిఫలము, సంతతంబును గృచ్ఛ్ర చాంద్రాయణాదుల వరుటుచునుంట యెవ్వరికి మెచ్చు భీమ 4 32

సీ అరరాగ్ని నెల్లను జల్లార్చి మిక్కిలి వరిటినాఁడు మహోపవాసములను కుచేల 1. 27

సీ మిగుల వరిటిన కొకికి మేనివాఁడు, మన కుచేలుఁడు కుచేల 3 11

వరుడము నం వి అ పుం నీచ జాతి భేదము, నిమ్న జాతులలో నొక తెగ.

వరుణదైవతము నం వి అ న శతభిష న్నక్షత్రము

వరుణపాశము నం వి అ పుం 1 మత్స్య భేదము, సొఱచేఁప 2 వరుణుని చేతనుండెడి పాశము

వరుణము నం వి అ పుం 1 సముద్రము 2 ఖగోళము 3 వరుణవృక్షము, ఉలిమిరి 4 నీరు (శే. ని) 5 అష్టాదశ ద్వీపములలో నొకటి 6 పగటి పదునైదు భాగములలోఁ బదున్నాలవ భాగము పేరు

వరుణాత్మజ నం వి ఆ స్త్రీ వారుణి, మద్యము (సముద్రమునఁ బుట్టినది)

వరుణాని నం వి ఈ స్త్రీ 1 వరుణుని భార్య

వరుణాలయము నం వి అ పుం సముద్రము ఇక్లే వరుణావాసము.

వరుణుఁడు నం. వి అ పుం 1. మిత్రునితోఁ గలసి యుండు రాత్ర్యభిమానియైన అదిత్యుఁడు 2 పశ్చిమదిగధిపతియు సముద్రాధిపతి యునగు దిక్పాలకుడు. 3 సూర్యుఁడు

వరుత్రము నం వి అ న ఉత్తరీయము, పైబట్ట,

వరుమానము వి రాఁబడి, ఆదాయము (శ ర , వా)

వరువట్టు వి (వట్టు+వట్టు) అధికముగాఁ దడియారుట

సీ వలవంత వరువట్టువట్టిన నాలుక తలముద్దు మాటల మెలఁగియాడ కు సం 5 684

క విరులుఁ జిగుళ్లుమ జొరువుగ, సిరిగంధ పుటన లొకింత చిలచిలమనివే,గిరమ వరువట్లు గొనఁ గడుఁ, బొరలెడు తరలాక్షి తాపముం గని కలఁకన్ కళా 6 255.

ద్వి. తటితటి తనువులఁ దాపంబు దోఁప, వరలుచు నధరముల్ వరువట్టు పట్ట పండితా మహిమా 280 పా.

ద్వి వావిరి నూతులు వరువట్లు పట్టె .. బస. పు . 7 889

వరువరువులు వి 1 బ (వరువులు + వరువులు) మిక్కిలి వరుగులు, అధికముగ ఎండినవి

క ఎరవలి వట్టిన కొండల, కురువడిఁ జనికాకి మూఁక లొక్కటఁ గొఱవుల్, వరువరువులైన పిడకలు, తఱిఁ గైకొని పోయి ధీరతన్ దరి కొల్పన్ వేం పంచ 3 297

వరు(ఱు)వాత వి (నం ప్రభాతః) ప్రాతః కాలము

సీ కంపించి శేషునికడ కేగియో భోగికుల నాథ యీ యద్రికూట మొకటి, వైనవే యీ మహా వాతూల వరువాత వరువాత నినుఁ బ్రతివాన రంబుఁ, దలఁచి యేము భుజించెదము గాని... రామా 8 82

క వరువాతలేచి యీ బుధ, వరువరవుడుఁ బోల్పఁ దగిన వారివలన శ్రీ, వరుఁ గీర్తింపుచు వాకిలి, వరుసన్ ముంగిళ్ళు దుడిచి వారని భక్తిన్ ఘటికాచల 2 20

క. వఱువాత లేచి నీతగు, కొఱగాములు చక్కఁ ద్రోచికొనఁ బోయెదినం, బఱుగు వడిపోయె నీ పను, లఱజాతివి నిన్ను నేమి యవనేర్తు నుశా. హరి పూ 5 239.

"కొట్టు" అరువు వరువు పుట్టి 1 ట్టికి చి 6 ద. శా 4 1884.

జ . వరువరువులు

వరుస వి 1 క్రమము

గీ. మణిమయమ్ములుఁ గలధౌత మయములును సువర్ణ మయములు నాదిగా వలయునట్టి, యడ్డ పొళులు గలవు నా కఖిమతముగ, వానిఁగొని పోయిచూపుదు వరుసతోడ భార విరా 1 72

చ వరుసను బ్రాహ్మణోత్తముఁడు వర్ణచతుష్టయ జాతికన్యలం, బరిణయమౌట ధర్మమని పల్కుదు రాది మునీంద్ర ముఖ్యులు . విక్ర 1 155

గీ విష్ణుఁ డాదిత్యులకు వసువితతి కగ్ని, జలము లకుఁ బాశపాణి వేల్పులకు నింద్రుఁ, డసుర కోటికిఁ బ్రహ్లాదుఁ డంతకుండు, పితృ సమూ హంబునకు నధిపతులు వరుస హరి పూ 1 92

2 పంక్తి.

ఆ వార లట్లు సేసి వరుసగాఁ గూర్చుండి, పసిఁడి పళ్లెరములు పన్నికొనఁగ హర 6. 116

క. గురివెందఁ జైత్రుఁ డొందఁగ, గరములు క న్నావి యవుడు కఱచినసుమువా, తెరమీఁదఁ గాన వగు వలు, వరుసయనన్ వనలు పల్లవము పై మొనసెన్ పారి 3 48, ఆము 1 60.

క పలువరుస చక్కఁదనమే, పలువరుస న్మెచ్చు వచ్చు బాలామణికిన్

3 వంతు

సీ ఇందుల శాఁపుల వందఱఁ దొల్లి యిల్వరుస మ్రింగుచు మన్న . భార ఆది 6 264

క తనకు నెలవరుస వచ్చిన, నినరథవహనమున కాతఁడేఁగినవాఁడు భార శాం. 6 566

సీ వరుసలు వెట్టి దువాళింప సుడివడి వెలిమావు మోపడు వెనుక కాలు . వరాహ 10 15

క తరుణీశతకము బింబా,ధరమాధుర్యంబు లాను తటిఁ దమలోనన్, బరమేష్ఠినాల్గు మోములు వరుసలు వెట్టుకొనుఁ జెప్పవశమే కూర్మిన్ కాశ. 2 19

4 పరంపర

క నిరతంబు బ్రహ్మమొదలుగ వరుసన యొకతెళక యిట్లు ... భార. ఆది. 4 221.

సీ. వరుస వేనుంగులు గురిసిన దానధారావళిదగు కలయంపిగాఁగ భార విరా 74

5 బంధుత్వక్రమము

క అరుదెంచి పలికె నిట్లని, గురువుల సతివెట్టు వేసి కొంటివి నీకున్, వరుసా కటకటదోషా,కర యీ పాతకము సేయఁగాఁ గాదు సుమీ వరాహ. 7 25

చ మిమ్మువంటి పెద్దలె తగు వావియున్వ రుస వర్పిచరించిన నమ్మచెల్లగా ఉ రా 4 205.

6 పర్యాయము, తడవ

క పదియగు వరుస వినిన య,భ్యుదయఫలమునకు గొలంది యూహించి నిజం, బిదియన హరి. ఉ 1౧ 309

7. సామ్యము, సాటి, తుల్యత

సీ . గోవు సద్విప్రునకు నీగిత ద్రోమనికర సంఖ్య, ఆ వరుస నాకలోకవాసంబు గావించు . భార అను 5 191

చ తనరు నిజాన్వవాయగురుధర్మదవృత్తి నరుంధతీ సువా,సిని వరుసమ్మతుల్ బుధ విశిష్టసభం గను నట్టి సద్గుణై,కనిధినిజాగ్రభార రాఘవ 1 43

గీ వాఁడు నిషధేశ్వరుండు మా వరుసవాఁడు, కలి మహారాజ మన్నింతుగాక వాని .నైష 7.105

8. నియమము

గీ వర్ణములు నాశ్రమంబులు వరుసఁ దప్పె, వేద ములు నాగమంబులు విన్నఁలోయె కాశీ 6 86

9 (రాగముల) వరుస, పాటలోని స్వరముల భేదము

సీ తాన వరుసలు పెంచు గంధర్వగాయ,కులను జతగూడు వట్టువకులము వారి దశా. 1 264

10 విధము, రీతి.

క. నరనారీ సంబంధము, వరుసగదా పురుషునకుమ ప్రకృతికి నన్యో,న్యరమణము... భార శాం. 6 25

సీ .. యవ్వసుదేవుఁ డుండెడు విధమును నర యుచు నయ్యింతియంటకుండ, వాడెడు వరుసలు నాథానసమయంబు మొదలుగా గర్భంబు మోచు నెలలు, నెఱిఁగి హరి. పూ 5 94

౫ మల్లురుచేయు సాధన విశేషము

వ .. సురటిపల్లటి మొదలగు లాగు వరుసలును శాలసంగడపు వరుసలును పింటాిఁపు మొదల గుగాతాము వరుసలును మల్లుపు 3 69

విశ మంచిది, యుక్తము

క అనుటయుఁ బ్రవరుం డిట్లను, వనశేషణ యిట్లు వలుక వరుసయె వ్రతులై, దినములు గడపెడు విప్రుల, జనునె కామింపమది విచారము వలదే మనుచ 2 52

జ వ్రుసగొను, వరుస మొగ్గరము

వరుసగొను అ క్రి (వరుస+కొను) బారుదీరు, పంక్తిగా నేర్పడు

వ. . . నిండారఁ బూఁచిన కనక చంపక శాఖల వైఖరిని వరుసగొని బిలుసులు మెఱుపు నెఱ పఁగొడిగొని వలుగడల తెగక నిగిడించు బహు విధ కౌతుకాగ్ని యంత్రచిత్రంబులకు ఐక్ష్మ వి 5 74

వరుసము వి (సం వర్షః) సంవత్సరము

ద్వి వేయేండ్లు ధరియించి వెనదానిఁ బుచ్చి, నా యతి నా కిచ్చెనట నేను వేయు, వరుసముల్ ధరియించి వారకయున్న తఱినీవు పుత్ర సంతా నేచ్ఛ వన్నుఁగుఱిచి వేఁడితి గానఁ గోర్కి దైవాఱ రం రా ఉ 92 పొ 10 పం

వరుస మొగ్గరము వి (√ వరుస) దండవ్యూహము, పంక్తులుగా నేర్పడిన సైన్యము (శ ర)

వరూథము సం వి అ పుం రథమును గాపాడుటకై వ్యాఘ్ర చర్మాదులతో నిర్మించిన రథముపైకప్పు, రథగుప్తి 2 కోకిల 3 సమయము, వేళ

న 1 కవచము 2 డాలు, కేడెము. 3 సమూహము, గుంపు 4 ఇల్లు, గృహము

వరూథి సం విశ. (న్ ని న్) 1 కవచధారి, కవచము గలవాఁడు 2 కప్పుగలది (రథాది) 3. సంరక్షిం చునది, కాచునది 4 సేవచేఁ బరివేష్టింపఁ బడినది 5 రథము మీఁదనున్న వాఁడు, రథికుఁడు.

వి న్ పుం 1 సారథి 2 అపాయమునుండి రక్షించు పురుషుఁడు

వరూథిని సం వి ఈ స్త్రీ, సేన

వరే అవ్య "కదా" అనునర్థము నిచ్చును, ప్రశ్నార్థకము

క మీకింత వందికంద ళ,యాకులతం బొంది నిర్గతైశ్వరు లరై, రాకకుఁ గారణమేమిత్రి,లోకాహిత దనుజ తతికి లోబడరు వరే కు సం 4 365

వరేణ్యము సం విశ (అ ఆ అ) 1 కోరఁదగినది. అభిలషింపఁదగినది 2 శ్రేష్ఠమైనది, ప్రశస్తమైనది 3 ప్రధానమైనది, ముఖ్యమైనది,

వి ఆ న కుంకుమ పువ్వు

వరేణ్యుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) ముఖ్యుఁడు, శ్రేష్ఠుఁడు (శ ర, ప్రౌ)

వరోటము సం వి అ పుం మరువము (వ్య. వి)

న మరువక పుష్పము, మారువపు పువ్వు

వరోరువు సం వి (ఉ. ఊ) స్త్రీ, ప్రశస్తమైన తొడలుగలది సుందరాంగన, అందకత్తె

వరోలము సం వి అ పుం ఒక జాతి కందురీఁగ.

వర్కరకర్కరము సం వి అ పుం తోలు, వాఱు, తోలుత్రాడు మేకపిల్లనుగాని గొఱ్ఱెపిల్లనుగాని కట్టెడు తోలుత్రాడు.

వర్కరము సం వి అ పుం. 1 పశు శాబకము (గొఱ్ఱెపిల్ల, మేఁకపిల్ల, జింకపిల్ల, లేఁగదూడ మొ) 2 మేఁక 3 వినోదము, క్రీడ, ఉల్లాసము 4 పరిహాసము, వేళాకోళము

వర్కరాటము సం వి అ పుం 1 ఓరచూపు 2 నఖక్షతము 3 పూర్వాహ్ణమందలి సూర్యకిరణము.

వర్కుటము సం వి అ పుం 1. కొయ్యచీల, అడ్డుగడియ

వర్గఘనఘాతము సం వి అ పుం

(గణిత) ఒక వర్గమును ఆ వర్గమూలముయొక్క ఘనముచే గుణింపఁగా వచ్చిన మొత్తము, ఉదా 4×8=32

వర్గఘనము సం వి. అ పుం (గణిత) ఒక వర్గమును ఆ వర్గముచేత ముమ్మాఱు గుణింపఁగా వచ్చు సంఖ్య

ఉదా $4 \times 4 \times 4 = 64$

వర్గణ సం వి ఆ స్త్రీ (గణిత) గుణనము గుణకారము, హెచ్చవేయుట

వర్గపదము=**వర్గమూలము** సం వి అ న

వర్గప్రకృతి సం వి ఇ స్త్రీ (గణిత) బీజగణితము నందలి ఒకవిధమగు గణనము

వర్గము సం వి అ పుం 1 సజాతీయ సమూహము, సంఘము 2 పక్షము, వైపు 3 తరము, పురుషాంతరము 4 ఒక గుంపుగాఁ జేర్పఁబడిన పదముల సమూహము (మనుష్య వర్గము, వనౌషధి వర్గము మొ) 5 వర్ణసమామ్నాయమున సవర్ణములగు హల్లుల సమూహము (ఉదా కవర్గము చవర్గము మొ.) 6 గ్రంథభాగము, అధ్యాయము 7 ఋగ్వేదమున నధ్యాయమునందలి భాగము 8 (గణిత) ఒక సంఖ్యను దానిచేతనే గుణింపఁగా వచ్చు సంఖ్య (ఉదా $2 \times 2 = 4$ 9. బలము శక్తి. 10 మండలము, గోళము. 11 త్యాగము, విడుచుట

వర్గమూలము సం వి అ న (గణిత) ఒక సంఖ్యను ఆ సంఖ్యచేతనే గుణింపఁగా వచ్చిన సంఖ్యవర్గము ఆ వర్గమునకు మూలము (మొదలు) యినట్టి సంఖ్య. ఉదా 9 కి 3 వర్గమూలము, 16కు 4 వర్గమూలము

వర్గవర్గము సం వి అ పుం (గణిత) ఒక వర్గమును ఆ వర్గముచేత గుణింపఁగా వచ్చిన సంఖ్య ఉదా $2 \times 2 = 4$, $4 \times 4 = 16$.

వర్గాంత్యము సం వి అ న కవర్గాదుల తుదివర్ణము, అనునాసికము

వర్గి సం విశే (న్ ఇ న్)
ఒక జాతికి సంబంధించినవాఁడు, ఒక పక్షమునకు సంబంధించినవాఁడు

వర్గించు సం స క్రి వర్గముగా నేర్పఱుచు.
వ. మరణభాజులగు భూభుజుల శ్వర్గంబులగు నగర్హిత స్వర్గంబులు వర్గించి దివిజపతి విభజించుచున్నాఁడు హరి పూ 8 121.

వర్గీణము సం విశే (అ ఆ అ) వర్గమునకు సంబంధించినది ఒక జాతికి లేక ఒక పక్షమునకు సంబంధించినది.

వర్గీయుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) 1. ఒకజాతికి సంబంధించినవాఁడు 2 ఒక తరమునకు సంబంధించిన వాఁడు
వి అ పుం సజాతీయ పురుషుఁడు

వర్చ(వు) సం వి (ఉ పుం న) సమూహము,గుంపు.
క ఇది దేవస్వ్ది దీపిం, జదివిన వ్రాసినను వినిన జనులకు నిత్యా భ్యుదయమ్ము లొసఁగు చుండును, వదలక కాశీనివాస వాసుఁడు పేర్మిన్ ...ఆం సం దేవ 42
క నవముగథరలో నీమూ, నవవర్చవు వేడ్కఁ జది వినను వ్రాసిన మూ,నవులకు ననవరతంబును, శివుఁ డవిముక్తేశ్వరుఁడు చెలువం బొసఁగున్. . ఆం సం. మూన 81

వర్గోత్తమము = **వర్గాంత్యము** సం. వి అ న. (జ్యోతి) పుం నవాంశభేదము

వర్గ్యుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) సజాతీయుఁడు, సమానజాతివాఁడు
వి అ పుం 1 సజాతీయుఁడు 2 సహాధ్యాయుఁడు, సహపాఠి

వర్చస్కము సం వి. అ న 1 ప్రకాశము, తళతళకాంతి 2 శక్తి, బలము, వీర్యము 3 మలము, పురీషము

వర్చస్వి సం విశే (న్ ఇ న్) 1 శక్తిగలవాఁడు, బలము గలవాఁడు, చురుకైన వాఁడు. 2 ప్రకాశముగలవాఁడు, కాంతిగలవాఁడు.

వర్చస్సు సం వి న్ న 1 బలము, శక్తి 2 తేజము, కాంతి, ప్రకాశము, తళతళమను 3 రూపము, ఆకారము 4 మలము, పురీషము. 5 శుక్రము, వీర్యము

వర్చోగ్రహము సం వి అ పుం రోగవిశేషము,మలబంధము, విరేచనము కాకపోవుట

వర్జకము సం విశే (అ ఆ అ.) 1 చేరకుండఁ జేయునది, త్రోసివేయునది బహిష్కరించు వట్టిది 2 విడుచునది. తప్పించుకొనునది (సమాసమునందుత్తర పదముగానే యుండును)

వర్జనము సం వి అ న 1 విడుచుట, వదలిపెట్టుట. 2 వినాయించుట. 3 గాయపఱుచుట 4 హాని కలిగించుట 5 చంపుట

వర్జనీయము నం విశే (అ ఆ. అ) వర్జింపఁదగినది

వర్జము నం వి అ పుం విడుచుట, వీడుట

వర్జించు నం స క్రి విడుచు, పరిత్యజించు

గీ విద్యచే భూషితుండయి వెలయుచున్నఁ, దొడరి వర్జింపదఁగు సుమీ దుర్జనుండు, చారు మాణిక్య భూషితశ స్తమ స్త, కంబయినపన్నగము భయంకరము గాదె భ ర్తృ 1. 43

వర్జితము నం విశే (అ ఆ. అ.) 1. వర్జింపఁబడినది, విడువఁబడినది 2 నిషాయింపఁబడినది 3 మానబడినది 4 బహిష్కరింపఁ బడినది, 5 లేకుండఁ జేయఁబడినది

వర్జ్యము నం విశే (అ. ఆ అ) 1 విడువఁదగినది, వర్జింపఁదగినది. త్రోసివేయఁ దగినది లేకుండఁ జేయఁదగినది

వి అ న చాంద్రమాన ప్రకారము నక్షత్ర కాలమున కార్యారంభమునకు విడువఁదగిన కాలము

వర్ణక నం వి అ స్త్రీ 1 వేషము 2 హరిదళము. 3, చిత్తరువు వ్రాయుట కుపయోగపడు రంగు 4 సిందూరము 5 ఇంగిలీకము 6 మేలిమి బంగారము 7. ఉత్తరీయము, పై బట్ట 8 మంచి గంధము 9 పిండి 10 స్త్రీలుపయోగించు పరిమళ ద్రవ్య విశేషము.

వర్ణకము నం వి. అ పుం 1 నటుని వేషము, వేధము. 2 చిత్తరువు వ్రాయుట, చిత్తరువు వ్రాయుట కుపయోగించెడి రంగు 3 రంగు పదార్థము 4 సిందూరము 5 చందన వృక్షము, మంచి గంధపు చెట్టు 6 అక్షరము, వర్ణము 7. (ఆం వ్యాక) ప్రత్యయము, డు ము. వు.

న 1 చాయ, వన్నె, రంగు 2 చందనము, మంచి గంధము 3 అధ్యాయము, గ్రంథములో భాగము 4. గోళము, మండలము

వర్ణకుఁడు నం వి అ పుం స్తోత్ర పాఠకుఁడు, బట్టు.

వర్ణకూపిక నం. వి అ. స్త్రీ మసిబుడ్డి, సిరాబుడ్డి

వర్ణక్రమము నం వి అ. పుం 1 బ్రాహ్మణాది వర్ణముల క్రమము, 2 రంగుల క్రమము 3. అక్షరముల క్రమము

వర్ణచారకుఁడు నం. వి. అ పుం చిత్రకారుఁడు, ముచ్చి.

వర్ణజ్యేష్ఠుఁడు నం వి. అ పుం బ్రాహ్మణుఁడు

విశే (అ ఆ అ) తన వర్ణముకంటె పైవర్ణమునకు సంబంధించిన వాఁడు

వర్ణతూలి నం వి ఇ ఈ స్త్రీ లేఖిని, పేనా, కలము, రంగులు వేయుకుంచె

వర్ణతూలిక వర్ణతూలి, నం. వి ఆ స్త్రీ

వర్ణదము నం విశే (అ ఆ అ) రంగు గలిగించునది రంగు నిచ్చునది

వి అ. న కాలీయకము నల్ల అగలు, లేక పీత చందనము

వర్ణదాత్రి నం వి ఈ స్త్రీ పసుపు (వ్య వి)

వర్ణదూత నం వి అ పుం (అక్షరరూపమగు దూత.) 1 జాబు, వార్తా పత్రిక 2 లిపి (వాచ)

వర్ణదూషకుఁడు నం విశే (అ. ఆ అ) వర్ణభేదముల నుల్లఘించు వాఁడు

వర్ణధర్మము నం వి అ పుం. బ్రాహ్మణాది వర్ణముల కేర్పరుపఁబడినధర్మము

వర్ణన = వర్ణనము నం వి ఆ స్త్రీ

1. చిత్తరువు వ్రాయుట 2 వర్ణించుట, ఒక యంమును వివరించి చెప్పుట. 3. వ్రాయుట. 4. చెప్పుట 5 స్తోత్రము.

వర్ణనకెక్కు అ క్రి (వర్ణనకున్ + ఎక్కు) ప్రసిద్ధి నొందు

సీ వర్ణనలెల్లచో వర్ణన కెక్కంగ రసములు దలుకొత్తి రాలు పాలు కు సం 1 36.

వర్ణనము నం వి అ న 1 చిత్తరువు వ్రాయుట 2 ఒక యంశమును వివరించి చెప్పుట 3. వ్రాయుట 4 చెప్పుట 5 స్తోత్రము

వర్ణపాతము నం వి అ పుం అక్షరము లోపించుట

వర్ణపుష్పము నం వి. అ పుం. వన్నెచెట్టు (శ ర)

వర్ణమాత నం వి. ఋ స్త్రీ లేఖిని, కలము

వర్ణమాతృక నం వి. ఆ స్త్రీ సరస్వతి.

వర్ణమాల నం వి ఆ స్త్రీ 1. అక్షర సమామ్నాయము.

2. (మంత్ర) అంతర్యాగమునందు పంచాశ ద్వర్ణాత్మకమైన వర్ణ రూపాక్ష మాల.

వర్ణము నం. వి. అ పుం 1 నీలాది వర్ణము. వన్నె 2 చిత్తరువుల రంగు, చాయ 3 కాంతి, దేహచ్ఛాయ, ఒడలిరంగు 4 బ్రాహ్మణాద్యాదిజాతి (చాతుర్వర్ణ్యము) 5 రకము, విధము 6 అక్షరము 7 పదము 8. ప్రఖ్యాతి, కీర్తి 9 మంచిగుణము, సుగుణము 10 స్తుతి, పొగడ్త 11 అలంకారము 12 ఆకారము, రూపు. 13. ఉత్తరీయము, పైబట్ట 14 మూఁత, కప్పు 15 సంగీత క్రమము 16 శీలము, స్వభావము, లక్షణము 17 మత సంబంధమైన కర్మావరణము 18 తెలియని పరిమాణము, తెలియని మొత్తము. 19. ఏక సంఖ్యకు సంకేతము. 20 అంగరాగము, ఒడలికి పూసికొను పరిమళద్రవ్యము 21 బంగారము 22 తాళ భేదము (వాచ.)

న 1 కుంకుమపువ్వు 2 రంగుగల యంగరాగము 3 రంగుల తైలము

వర్ణరే(లే)ఖ నం వి ఆ స్త్రీ కఠిని, బలపము.

వర్ణవర్తి నం. వి. ఇ స్త్రీ 1 రంగువేయుకుంచె 2 లేఖని, పేనా, కలము

వర్ణవర్తిక=వర్ణవర్తి వర్ణవర్తి, నం వి ఆ స్త్రీ

వర్ణవిపర్యయము నం వి అ పుం వర్ణవ్యత్యయము, అక్షరముల తారుమారు

వర్ణవిలాసిని నం. వి ఈ స్త్రీ పసుపు. (వృ వి.) ఇట్లే వర్ణవతి

వర్ణవిలోడకుఁడు నం వి అ పుం 1. కన్నగాఁడు. 2 శ్లోకముల నపహరించు వాఁడు, చోర కవి.

వర్ణశ్రేష్ఠుఁడు=వర్ణజ్యేష్ఠుఁడు నం.

వర్ణసంకరము నం వి అ పుం 1 వివాహముల ద్వారమున భిన్న వర్ణములు కలియుట, జాతుల సాంకర్యము

2 రంగులు కలియుట

వర్ణసమామ్నాయము నం వి అ. పుం అక్షరమాల, వర్ణమాల.

వర్ణస్థానము నం వి అ న అక్షరముల యుచ్చారణ స్థానము (కంఠాది)

వర్ణహీనుఁడు నం. విశ. (అ ఆ అ.) 1 జాతి భ్రష్టుఁడు. 2 తక్కువ జాతివాఁడు

వర్ణాంక నం వి. ఆ స్త్రీ లేఖని, కలము, పేనా

వర్ణాటుఁడు నం. వి. అ పుం 1 చిత్రకారుఁడు. 2 గాయకుఁడు 3. స్త్రీకృతాజీవుఁడు, భార్య సంపాదనచే జీవించువాఁడు 4. వల్లభుఁడు, ప్రియుఁడు (విల్యమ్సు)

వర్ణాపేతుఁడు నం విశ (అ ఆ అ) వర్ణమునుండి తొలఁగిన వాఁడు. జాతిబాహ్యుఁడు

వర్ణార్హము నం వి అ పుం ముద్గము, పెసరు (వృ వి) (శా ని)

వర్ణి నం విశ (న్ నీ న్) (సమాసాంతమునందు.) 1 రంగు గలది 2 జాతికి (వర్ణమునకు) సంబంధించినది

వి న్ పుం 1 చిత్రకారుఁడు 2 వ్రాయసకాఁడు, వ్రాతగాఁడు. 3 బ్రహ్మచారి 4 బ్రాహ్మణాది చతుర్వర్ణములలో నేవర్ణముననైనఁ బుట్టిన వాఁడు

వర్ణించే నం న క్రి స్తుతించు, పొగడు

క అనఘా పరువిందించుట, దనువర్ణించుకొనుటనుచితము లెయ్యెడలన్ ... భాగ వాం. 5 453

శా వాచాగోచర మప్రతర్క్యము వినిర్ద్వంద్వంబసాధారణం, బాచోద్యం బతిలోక మప్రతిమ పర్యాయంబు వర్ణింపఁగా, నీ చెల్వంబు శ్రీ కాళ 2 13

వర్ణిక నం వి ఆ స్త్రీ 1 నటుని వేషము 2 రంగు, చాయ 3 మసి, సిరా 4 లేఖని, కలము 5. కఠిని, బలపము

వర్ణితము నం విశ (అ ఆ అ) వర్ణింపఁబడినది 1 రంగువేయఁబడినది 2. వివరముగాఁ దెలుపఁబడినది 3 స్తుతింపఁబడినది

వర్ణిని నం వి ఈ స్త్రీ పసుపు (చూ వర్ణి),

చ అనుడు బ్రలంబ వైరికి మురాంతకుఁ డిట్లను సిగ్గిరిప్రవణం,బను నగరంబు గాచికొని యాహవనీయము మండుచుండు న,య్యనలము చాయఁ జూపె మనమందఱము న్వరవర్ణినీ ఘన, స్తనవర వర్ణినీద్యుతికిఁ దావల మైతిమి ప్రీతి మీఱఁగన్, ఉ హరి 6 30 (రెండర్థములకు నిదియే యుదాహరణము)

వర్ణిలింగి నం వి న్ పుం ఉదరపోషణమునకు బ్రహ్మచారివలె వర్తించువాఁడు, కపట బ్రహ్మచారి.

వర్ణువు నం వి. ఉ పుం. 1 సూర్యుఁడు 2 ఒకానొక నదము (వాచ)

వర్ణ్యము నం విజ (అ ఆ అ) 1 వర్ణింపఁదగినది 2 అలంకార శాస్త్ర గ్రంథములయందు 'ప్రస్తుతము' అను నర్థమునఁ బ్రయోగింపఁ బడును

వి అ న కుంకుమ పువ్వు

వర్తక నం వి ఆ స్త్రీ వెలిచె పిట్ట.

వర్తకము వి వాణిజ్యము, క్రయ విక్రయ వ్యాపారము

(శ ర. దీనిని సం. గా గ్రహించెను)

మ తమకుం జాలివర్తకం బతనిచేతం గామి నోశంఖ పద్మమహాపద్మములర్థపున్ విడిచి ప్రేమం దత్పురివైశ్యస్తములం జేరెననంగ. కవిరా 1 72

అ పైరువలన మనము బ్రతికెడు వారము, గాము విపణివర్తకంబుచేత, జీవనంబునడప మావులే దైవంబు, లనుచునుండు వారమగుటఁజేసి వి పు 7 22

వర్తకము నం విజ (అ ఆ. అ) 1 జీవించుచున్నది. 2 అభినివేశము గలది

వి అ పుం 1 వెలిచెపిట్ట 2 గుఱ్ఱపుడెక్క 3.వాణిజ్యము, వణిగ్వ్యాపారము

అ పైరువలన మనము బ్రదికెడువారము, గాము విపణి వర్తకంబుచేత, జీవనంబునడప మావు లేదైవంబు లనుచునుండు వారమ గుటఁజేసి వి పు. 7 229

న లోహవిశేషము

వర్తకుఁడు నం. వి అ పుం వణిజుఁడు, క్రయ విక్రయ వ్యాపారము చేయువాఁడు

(వ్యవ) ఈ యుద్ధకాలమునఁ జాలమంది వర్తకులు మంచిలాభమును పొందినారు

వర్తనము నం విజ (అ ఈ అ) 1 వసించుచున్నది. జీవించుచున్నది ఉన్నది 2. స్థిరమైనది, నిలకడ కలది, చలనము లేనిది

వి అ న (ఇది చరిత్రాదులలోనిది కావున మువర్ణకలోపము వైకల్పికము)

1 జీవనము, బ్రదుకు 2 ఉనికి, స్థితి 3 వృత్తి, జీవిక, వ్యాపారము 4 జీవనాధారము, జీవనోపాయము 5 గుఱ్ఱము ధూళిలో దొర్లుట, గుఱ్ఱము దొర్లెడు తావు (విల్యమ్సు) (కే ని) 6 చుట్టుచుట్టుకొనుట 7 ఏర్పఱుచుట, పని పెట్టుట 8 నడవడి, ప్రవర్తనము, నడచు పద్ధతి 9 బత్తెము, జీతము, కూలి 10 వాణిజ్యము 11 నూలువడకు కదురు మొదట నమర్చెడు బిళ్ల, తర్కుపిండము 12 గోళము, మండలము 13 తలచు పలుకు మాట (కే.ని)

వర్తని నం. వి ఇ పుం 1 భరతఖండమునఁ దూర్పువైపు దేశము, తూర్పుదేశము ?. (మంత్రరూప) స్తోత్రము

ఈ స్త్రీ 1 బాట, మార్గము, కాలిజాడ. 2 పక్ష్మము కనుఱెప్ప వెంట్రుకలు 3 చక్రము పోయినజాడ 4 పేషణము, నూరుట, చూర్ణీకరణము (వాచ) 5. నూలు వడకెడు కదురు బిళ్ల

వర్తముఁడు నం వి అ పుం మఱుగుజ్జువాఁడు, వామనుఁడు

వర్తనుఁడు నం విజ (అ అ అ) 1. పొట్టివాఁడు 2 వర్తించువాఁడు (శ ర)

వర్తమానము నం విజ (అ అ అ) 1 ఉండునది 2 జీవించియున్నది 3 చుట్టు తిరుగుతున్నది 4 నివసించుచున్నది

వి అ పుం 1 (వ్యాక) జరుగుచున్న కాలము ప్రారబ్ధాపరిసమాప్త క్రియాశ్రయమగు కాలము 2 వృత్తాంతము, సమాచారము

చ. విను మిటులుండంగాఁదిమిరవేణి కుబేరుఁడు కమ్మ పంపఁగా, దినదిన చీటులందుగడిదేరు జయంతునివర్తమానముల్, విని వలకూబరుండు . . కువల 4 159.

న సాన్నిధ్యము

వర్తము నం వి అ పుం (ప్రాయికముగా సమాసాంతమున నుపయుక్తము ఉదా కలవ్యర్తము) జీవిక, జీవనాధారము

వర్తరూకము నం వి అ పుం 1 పల్వలము, పడియ, నీరుగల చిన్నగుంట 2 నీటి సుడి, జలావర్తము. 3 కాకిగూడు 4. ఒకానొకనది

వర్తరూకుఁడు నం వి అ పుం ద్వారపాలకుఁడు.

వర్తి సం విశే (న్ సీ న్) (ప్రాయికముగా సమాసాంతమున నుండును)
1 నివసించుచున్నవాఁడు, ఉన్నవాఁడు. 2. ప్రవర్తించువాఁడు
(క.) వెళ్లుచున్నవాఁడు
(చ.) పనిచేయుచున్న వాఁడు ప్రవర్తించుచున్న వాఁడు
(ట.) ఆచరించుచున్న వాఁడు
వి ఇ ఈ స్త్రీ 1 చుట్టచుట్టుకొనిన వస్తువు, చుట్ట 2 పలువిధములగు సువాసన ద్రవ్యములతో తయారుచేయఁబడిన అంగరాగము, మేపూఁత 3 అంజనము 4 దీపపు వత్తి, 5 బట్టయంచు, బట్ట చివరజాలరు, వస్త్రాంచలముగా నుండు దారము 6 పాత్రముల అంచు 7 ఇంద్రజాల సంబంధమైన దీపము 8 శస్త్రవైద్యమునం దుపయోగించు సాధన విశేషము 9. రేఖ, గీఁత 10 కంఠమువాపు 11 లోపలఁ బగులుటచే పైని వాచుట

వర్తించే=వర్తిల్లు సం అ క్రి 1 ఉండు.
గీ నేల నాలుగుచెఱఁగుల నృపులకొలువు, లందు నేను వర్తించితి నవనినాథ, యగ్గలించి నా యెదుర బాహాస్ఫాలించి, కడఁగఁజాలెడు మల్లుఁ గాన నెందు. భార విరా 2 7
2 నడచు, సంచరించు
వ కౌంతేయులంగానక సంకేత స్థలంబు నంగూడి కొని మావర్తించిన తెఱంగుదేవరకు నెఱింగించి . భార విరా 3 87

వర్తిక సం వి ఆ స్త్రీ 1 చిత్తరువు వ్రాసెడి కుంచె 2 దీపపువత్తి 3 రంగు 4 మీలవల్లంకి పిట్ట 5. జుట్టుపు మొక్క (రా. ని)

వర్తిధూపము సం వి అ పుం అగురువత్తి (శ ర)

వర్తిల్లు=వర్తించు సం అ క్రి 1 ఉండు
వ శుక్ర మతంబునఁ బంచమోపాయంబైన యుపేక్ష వర్తిల్లుదానిం బ్రయోగించు భంగి యుం జెప్పెద భార శాం .2 417
2 సంభవించు, కలుగు
క అగుదేశ కాలబలయుత, ముగఁ జేసిన పోర నర్థములు మోఱకులై, తెగఁబాటి తమ్ము నెదిరిని వగవక తొడరుటలఁ గీడు వర్తిల్లుఁ దుదిన్. భార విరా 4 208
3 నిలఁబడు, ఆధారపడు.
ఆ వార్తయందు జగము వర్తిల్లుచున్నది, యదియు లేని నాఁడ యఖిలజనులు, నంధకార మగ్నులగుదురు . భార సభా 1 50

వర్తిష్ణు(డు)వు సం విశే (ఉ) వర్తించు స్వభావము గలవాఁడు, వర్తనశీలుఁడు

వర్తులము సం విశే (అ ఆ అ) గుండ్రనిది, వట్రువైనది
వి అ పుం 1 ఒక విధమగు కాయధాన్యము, బటాణి. 2 కందుకము, బంతి.
న 1 మండలము, గోళము 2. వెల్లుల్లి (వృ వి)

వర్తులాభరణము సం వి అ న (బవిర) వర్తులాకారమైన కర్ణాభరణ విశేషము

వర్త్మని సం వి ఇ. ఈ స్త్రీ మార్గము, బాట (వాచ)

వర్త్మపాతము సం. వి అ పుం త్రోవ తప్పుట

వర్త్మబంధ(క)ము సం వి అ పుం కను ఱెప్పల జబ్బు, ఱెప్ప లంటుకొనుట

వర్త్మము సం వి. న్ న 1 మార్గము, బాట. 2 పద్ధతి, వాడుక, మామూలు 3 అవకాశము, సందు, ఎడము 4 పక్ష్మము, కనుఱెప్ప వెండ్రుక. 5 అంచు, అంచలము

వర్ధకము సం విశే (అ అ అ) 1 వృద్ధి పఱుచునది, పెంచునది 2 నిండించునది 3 నఱుకునది, ఖండించునది
వి అ పుం బ్రాహ్మణయష్టిక, గంటు భారంగి (వృ వి) (వాచ.)

వర్ధకి సం వి ఇ న్ పుం వడ్రంగి

వర్ధకుఁడు=వర్ధకి సం వి అ పుం.

వర్ధనము సం విశే (అ ఉ అ) 1 పెరుగునది, వృద్ధిపొందునది 2 వృద్ధిపొందించునది, పెంచునది
వి అ పుం 1 పంటిమీదఁ బుట్టెడి రెండవ పల్లు, దొంతరపండ్లలోఁ బైది
న 1. పెరుఁగుట, వృద్ధిపొందుట. 2 అభ్యుదయము 3 ఔన్నత్యము, ఉన్నతి 4 ఉత్సాహము 5 విద్య నేర్పుట 6 పోషించుట

7. ఖండించుట, త్రుంచుట, ఛేదనము, నాభివర్ధనము. 8. బలకరమైన మందు. 9 నిండించుట.

వర్ధని సం వి ఈ స్త్రీ 1 చీపురుకట్ట 2. పాడె, శవవాహనము 3 మూతి సన్నముగా నుండెడి యొక విధమయిన పాత్రము, జారి

వర్ధనుఁడు సం వి అ పుం 1. ఐశ్వర్యమిచ్చువాఁడు, అభివృద్ధి గలిగించువాఁడు 2 శివుఁడు 3. విష్ణువు

వర్ధమాన సం. వి. అ. స్త్రీ ప్రకృతము బర్ద్వాన యనఁబడెడి మండలము

వర్ధమానకము సం వి అ. పుం శరావము, మంటిమూఁకుడు.

వర్ధమానము సం. వి (అ ఆ అ) పెరుఁగుచున్నది, వృద్ధిపొందుచున్నది

వి అ పుం 1 ఆముదపుఁజెట్టు 2 గూఢప్రశ్న, ఒక విధమైన పొడుపుకథ 3 ప్రకృతము బర్ద్వాన యనఁబడు దేశభాగము

వర్ధమానుఁడు సం వి అ పుం 1 విష్ణువు 2 అర్హతులలో (జైనమతావలంబులలో) నొకఁడు

వర్ధము సం. వి. అ పుం 1 నఱకుట, ఛేదించుట 2. వృద్ధిపొందించుట, వృద్ధి పొందుట 3. వృద్ధి 4 నిండించుట.

న 1 సీసము 2 సిందూరము

వర్ధాపనము సం వి అ న. 1 ఛేదనము, ముక్కలు చేయుట 2 నాభిచ్ఛేదము, బొడ్డుకోయుట 3. జన్మదివసోత్సవము, పుట్టిన దినము పండుగ 4 అభివృద్ధి కాముఁడై హోమాదికము చేయు సంస్కార విశేషము.

వర్ధితము సం విణ (అ ఆ అ) 1 పెంపఁబడినది వృద్ధిపొందింపఁ బడినది 2 విరివి చేయఁబడినది 3 ఖండింపఁబడినది 4. నిండింపఁబడినది

వర్ధిల్లు సం అ క్రి వృద్ధిపొందు

క. క్రేపులు వర్ధిల్లుటయును, నోపి పసులు పాలు గురియుచునికియు నన్నంబె సారమునకుఁ గలిమియు, నా పరమేశ్వరుని యోగి యని యెఱుఁగుమనా హరి పూ 7. 127

వర్ధిష్ణువు సం విణ (ఉ) అభివర్ధన శీలమైనది, వృద్ధి పొందునది

వర్ధ్రము సం వి అ న 1 తోలు 2 సీసము

వర్ధ్రి సం. వి. ఈ స్త్రీ తోలువాఱు, టఁగువాఱు

వర్ధ్రిక(=వర్ధ్రి) సం వి ఆ స్త్రీ

వర్మణము సం వి అ పుం నారింజ (వృ వి)

వర్మము సం వి న్ న 1 కవచము, బొందలము. 2 కాపు, రక్షణము 3 చెట్టుపట్ట

పుం 1 క్షత్రియుల నామాంతమునఁ జేర్పఁబడెడి పదము.

ఉదా ఇంద్రవర్మ, సింహవర్మ మొ

వర్మహరుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) 1 కవచధారి, కవచము ధరించువాఁడు 2 కవచము ధరించుటకుఁ (అనఁగా యుద్ధము చేయుటకు) దగిన వయస్సు గలవాడు

వర్మి సం విణ (న్ ఈ న్) కవచి, కవచము ధరియించువాఁడు

వి ఇ పుం ఒక జాతిచేఁప.

వర్మితుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) 1 సన్నద్ధుఁడు, చేయఁబడ్డ సన్నాహము గలవాఁడు 2 ఉద్యుక్తుఁడు, పూనుకొన్నవాఁడు

వర్య సం వి ఆ స్త్రీ 1 తనంతట మగని వరించునట్టి కన్యక 2 పెండ్లికానిది

వర్యుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) 1 వరింపఁదగినవాఁడు, ఎన్నుకొనఁ దగినవాఁడు 2 శ్రేష్ఠుఁడు, ప్రశస్తముఁడు 3 ముఖ్యుఁడు

(కడపటి రెండర్థములయందును సమాసాంతమునఁ దఱచుగా నుపయుక్తమగును)

వి అ పుం మన్మథుఁడు

వర్వటము=బర్బటము సం వి అ పుం రాజమాషము, బొబ్బరలు

వర్వణ సం వి ఆ స్త్రీ నీలమక్షిక, నల్ల ఈఁగ

వర్వర సం. వి ఆ స్త్రీ 1 మక్షికా భేదము, ఒక విధమైన యీఁగ 2 ఒక విధమైన తులసి, నల్ల తులసి

వర్వరము సం విణ (అ ఆ అ) చుట్టలు చుట్టలుగా నున్నది

వి అ పుం 1 ఉంగరాల జుట్టు. 2. ఆయుధములు ఒకదాని కొకటి తగులుట వలనఁ గలిగిన శబ్దము 3 నాట్యవిశేషము 4 కృష్ణార్జక వృక్షము

న 1 పీతచందనము పచ్చ మంచిగంధము 2 సింధూరము 3 కాలెంత బోళము

వర్వరి=వర్వర సం వి ఈ స్త్రీ

వర్వరీకము సం వి అ పుం 1 చుట్టలుగాఁ జుట్టు కొనిన జుట్టు 2 తులసీ భేదము, ఒక విధమైన తులసి 3 ఒక జాతి మొక్క, గంటుబారంగి (వృ వి) 4 వాయింట మొక్క (వాచ)

వర్వరుఁడు సం విణ (అ అ అ) 1 నత్తిగా మాట లాడెడి వాఁడు 2. అరణ్యకుఁడు, అనాగరకుఁడు, మోటువాఁడు 3 బుద్ధిహీనుఁడు, మూర్ఖుఁడు 4 జాతిభ్రష్టుఁడు, వర్ణభ్రష్టుఁడు

వర్వుపని=వరవుడుపని వి దాస్యము

సీ శ్రీ వాక్సుచీసురసిద్ధ విద్యాధరదనుజాంగనల వర్వుఁ బనులు గొనఁగ . కు. సం 7 882

వర్ష సం వి అ స్త్రీ (సంస్కృతమున బహువచనము) 1 వానకాలము, వర్ష ఋతువు

వర్షకరి సం వి ఈ స్త్రీ ఇలకోడి, కీఁచుఱాయి.

వర్షకోశము సం. వి అ పుం మాసము, నెల (వాచ)

వర్షకోశుఁడు సం వి అ పుం జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞుఁడు.

వర్షగిరి సం వి ఇ పుం వర్ష పర్వతము

ప్రపంచమున వేఱువేఱు భూభాగముల నొక దానితో నొకటిని విభజించు సరిహద్దు కొండ ఇవి యేడు

1 హిమవంతము 2 హేమకూటము 3 నిష ధము 4 మేరువు 5 చైత్రము 6. కర్ణి 7 శృంగి అనునవి

శ్లో. హిమవాన్ హేమకూటశ్చ నిషధో మేరు రేవచ, చైత్రః కర్ణీచ శృంగీచ సప్తైతే వర్ష పర్వతాః.

వర్షణము సం వి అ న 1 వర్షించుట, కురియుట, వర్షము 2 పుష్పములు మొ చల్లుట 3 ధారా ళముగా నిచ్చుట

ఉదా ద్రవ్య వర్షణము.

వర్షణి సం వి ఇ స్త్రీ 1 వర్షము, కురియుట, వాన. 2 యజ్ఞము, యజ్ఞక్రియ 3. కార్యము, పని. 4. వర్తనము, ఉనికి (విల్యమ్సు)

వర్షధరము సం. వి అ. పుం 1 మేఘము 2 వర్ష పర్వతము

వర్షపర్వతము=వర్షగిరి సం వి అ పుం

వర్షపాకి సం వి న్ పుం. 1 మారేడు (వృ వి) 2 ఆమ్రాతకము. అంబాళము. (వృ. వి)

వర్షప్రతిబంధము సం వి అ పుం. అవగ్రహము, వాన లేమి, వఱపు

వర్షప్రియము సం వి అ పుం. చాతకపక్షి

వర్షము సం వి అ పుం న. 1. వాన, వాన కురి యుట 2 (పుష్పాదులను) చల్లుట (ఉదా) శర వర్షము, శిలావర్షము, లాజవర్షము మొ 3 వీర్య స్రావము, శుక్రము కాఱుట 4 ఏఁడాది, సంవ త్సరము. 5 ప్రపంచ భాగము (కురు, హిరణ్మయ, రమ్యక, ఇలావృత, హరి, కేతుమాల, భద్రాశ్వ, కిన్నెర, భారతములను తొమ్మిది వర్షములు) 6 జంబూ ద్వీపము, భారత వర్షము (మే ని) 7 మేఘము మబ్బు.

వర్షవ(ధ)రుఁడు సం వి అ. పుం నపుంసకుఁడు, కంచుకి, అంతఃపురపుఁ గావలివాఁడు

వర్షవృద్ధి సం వి ఇ స్త్రీ జన్మదినము, పుట్టిన దినము

వర్షాంగము=వర్షాంశము సం వి. అ. పుం

వర్షాంబుదము సం వి అ పుం వర్షించు మేఘము.

వర్షాంబువు సం వి ఉ న వాననీరు

వర్షాంశ(క)ము సం వి అ పుం మాసము, నెల

వర్షాకాలీనము సం విణ (అ అ అ) వర్షాకాలము నకు సంబంధించినది వర్షాకాలమునఁ బుట్టినది

వర్షాప్రభంజనము సం వి అ పుం ఝంఝూ మారు తము

వర్షాభువు సం వి ఊ స్త్రీ 1. ఆఁడుకప్ప, చిన్నకప్ప. 2 గజ్జెరుపల్లిక (వృ వి)

పుం 1. కప్ప. 2 ఆరుద్ర పురుగు 3 ఎఱ్ఱ, వాన పాము

వర్షాభ్వి సం వి ఈ స్త్రీ ఆఁడుకప్ప, భేకి

వర్షామదము సం వి అ పుం నెమిలి, మయూరము

వర్షారాత్రము సం. వి అ పుం 1 వానకాలపు రాత్రి. 2. వానకాలము

వర్షార్చిస్సు సం వి స్ న అంగారక గ్రహము.

వర్షావసానము సం వి అ న శరత్కాలము

వర్షాశనము సం వి అ న రాజులు మున్నగువారు పండితులు మొదలగు వారికి సంవత్సరమున కొక మాఱిచ్చెడి సంవత్సర గ్రాసద్రవ్యము

వర్షించు సం. అ. క్రి కురియు

సీ. ఎచట నెవ్వరుఁగోర నచటనే వర్షించుఁ **బడు** గింజలనె పండుఁ బుడమి యెల్ల .. దళా 4. 121

ద్వి గడలతాఁకుల మౌక్తికములు బిట్టెగసి, వడిఁ దదంగణ భూమి వర్షించుచుండ . . ద్వి. వరమ. 3 144

వర్షితము సం వి అ న వర్షము, వాన

వర్షిష్ఠుఁడు సం విణ (అ ఆ. అ) అందరికంటెఁ బెద్ద వాఁడు.

వర్షీయుఁడు సం విణ న్ (యస్) న్ 1 ఒకని కంటె ఎక్కువ యేండ్లు గడచినవాఁడు 2 మిగుల వృద్ధుఁడు

వర్షుకము సం విణ (అ ఈ అ) వర్షించునది, కురియునది.

వర్షోపలము సం వి అ పుం. వడగల్లు

వర్ష్మము సం వి. న్ అ న 1 శరీరము, ఒడలు 2 చక్కని రూపము, మనోజ్ఞరూపము 3. ఎత్తు, ఉన్నతి 4 వైశాల్యము

వర్స వి. "వరుస" యొక్క రూపాంతరము

1. క్రమము. వర్సవెంబడి ద్ర వంతుల ప్రకారముగా, క్రమానుసారముగ

గీ రాజకులవర్యుఁ డాత్మభార్యాచతుష్క, నియముల వర్సవెంబడి నిద్ర నలుపు కు 3 540

2. పంక్తి

ద్వి తెలుపారి మెఱుఁగెక్కు పలువర్సఁ దలఁచు . పండితా పురా 123 పా

ద్వి ఇలువర్స దప్పుట యెగ్గు బొమ్మనక పండితా దీక్షా. 43 పా

వర్హణము = బర్హణము సం వి అ న.

వర్హము = బర్హము సం వి అ పుం న

వర్హి = బర్హి వి బర్హిన్ సం వి ఇ పుం న్ పుం

వర్హిణము = బర్హిణము సం వి అ పుం

వర్హిస్సు = బర్హిస్సు సం వి స్. పుం

వఱ వి (క వరె త వరై) మేర, హద్దు

సీ. ఈ వఱకును సామియిచ్చలోఁ జరియించు మన్ననఁ బురుషులు మాన్యచరితు, లలభరద్వాజ కశ్యప గౌతమ మాత్రికౌశిక జమదగ్ని వసిష్ఠమునులు ... ఘటికా. 2 99.

వఱకు అవ్య. దనుకన్.

క. దేవరకంటెను మించువొ, దేవఁకు సమానుఁడగునొ తెలియఁబడదు మే, మీవఱ కావిధుఁ బోలిన, భూవరుఁ గని యెఱుఁగ మనిన బుద్ధి చలింపన్. ఉ. రా 3. 226

కొన్ని తావులఁ బర్యంతార్థమున దనుక దాఁక శబ్దములతో చేరియుఁ బ్రయోగింపఁ బడుచున్నది.

క కావరమునఁ గానవు నీ, కావర మెఱిఁడిచ్చె ననుచు నది చెల్లెను నీ, కీవఱకును విడువు మింకన్, నీవరదర్పము నణఁగ నేఁడు మృగాంకా. శశాం 5 61.

జ వఱగొడ్డెము

వఱగొడ్డెము = ఒఱగొడ్డెము వి. (వఱ + గొడ్డెగము) మర్యాదమీఱిన మాట, వంకర మాట

సీ వరునితో నేఁప్రొద్దు వఱగొడ్డె మాడుట భర్త మర్మంబు లెల్లఱచు చుంట . భల్లా 4. (శ ర)

వఱడు[1] వి ముదినక్క, నక్క

క ధృతరాష్ట్రు నగ్నిహోత్రా, యతనంబున నఱచె వఱడు లగ్నులు శాంత, ద్యుతులయ్యెఁ గాంధారి, తద్బ్రాదయము లధికశోక తప్తము లయ్యెన్ భార సభా 2. 251.

బ వఱడులు, వంగ్లు

క వఱడులు మన చేరువఁ బెల్లఱచుట బెట్టెదురుగాలి యడరుట గ్రద్దల్, తఱచయి యాడుట విస్మితపు, టఱపులతో రేఁగికాకు లఱచుట గంటే

భార కర్ణ 2 116 ఆం భా 2 83

గీ అశ్వశకరికలభాదుల యందుఁ గానఁ, బడుగ వంకుల వాపోవుఁ బట్టపగలు, మొగి వఱడ్లు మహోత్పాతములకు శాంతి, చూడనద్దేవి మరలఁ బుచ్చుటయ లెస్స భా రా యు 84

క వఱడు లఱచె నుల్కలు వడె, నెఱిచెడి సురగాలి విసరె నిలువక పెలుచన్ ఉ హరి 2 24

చ ఇనుఁ డుదయంబు సేయ వఱ దెవ్వనికై యెదురేఁగు నిష్ఠుర, ధ్వని సెలఁగఁగ వాఁడు యమాలయగామి భూవరా . మార్క 3 351

ద్వి. వయసెల్ల దిగజాఱి వఱదు చందమున, భయపెట్టు పెంపుడు పడుచుల తోడఁ, గలహించి కొన్ని వెక్కసము లాడినను . సారంగ 2 68 పా 16 పం

వఱదు² స క్రి మఱాముచేయు

వ వహించి నీరు వఱడిన కొ(ము)ల వెంజామరలు 2 ఝ దా శా 11 90

వఱద వి ప్రవాహము

గీ వఱదఁ గాష్ఠముల్ గూడిన వడువబంధు, సంగమంబవి సాసిన చాడ్పు తద్విఁ, యోగము భార శాం 4 56

మ నెఱయం బున్నమచందురుం జెనయునీ . వఱదంద్రోవఁగఁ జేసెనే యకట దైవం బెందుఁ జొత్తున్ సుతా . భార ఆర 7 842

ఆ పఱవ పఱద వఱద పఱతి పఱత వట్టు నాఁగ నిటు ప్రవాహనామ మొప్పు ఆం భా. 1 156

వఱదఁగలియు—1. చెడు

సీ జడియక కాసేపు జాబిల్లి నీరూపు పదియాఱు తునియలై వఱదఁగలియ . . కలువాయిళ 14

2 వ్యర్థమగు

సీ నిష్ఠించి యిళ్ళంగి నీ కేము సెప్పిన వాక్యంబు లెల్లను వఱదఁగలసి, పోయెనే భార అశ్వ 1 12.

వఱదఁగలుపు=పాడుచేయు (వఱదన్+కలుపు)

గీ తవకు నదనైన మెయిమెయిఁ జనఁగనిచ్చు, నయ్య యితరుల ననఁగ నయ్యవనివిభుని, వ్రతము లన్నియు గొనిపోయి వఱదఁ గలిపి, చిత్తమంతయు గసిబిసి చేసి విడిచె భోజరా 7. 100.

వఱదఁగూర్చిన చింతపండగు=చెడు, నశించు.

సీ చింతింప వఱదఁ గూర్చిన చింతపండయి నీటఁ గూడె హిమాంశు నేర్పులెల్ల ... చంద్ర. 2 168

వఱదగొను అ క్రి (వఱద+కొను) ప్రవహించు, వఱదవాఱు.

లయవిభాతి తఱుచు రుధిరచ్ఛటలు వఱద గొనఁ గుంభములు పఱియలయి కుంజరము లొఱలుచుఁ బడన్ భా. రా యు 661

వఱదపాలగు=నశించు

సీ నాయెల్లి నీడననరలోక మేలుదు ననులావు వఱదపాలయ్యె నన్న ... ఉ హరి. 4. 300

సీ వర్షాశనంబులు వఱదపాలై పోయె మలవతీలను ప్రజల్ మాసి చనిరి .. రామలిం. 89

వఱదపాల్ చేయు=పోగొట్టు, చెఱుచు

ద్వి అరయంగనగు సూర మవ్వక యనఁగ, సాధుమార్గమున నిచ్చట నుండియుండి, వైధవ్యవర్తనల్ వఱదపాల్ చేసి...పండితా దీక్షా 39 పా

వఱదఁబోవు=పోవు (వఱద+¹పోవు)

సీ విడువమా యిన్నాళ్లు విడిచిన నది పోయి యేటికిఁ జిత్రాంగి యింట వ్రాలె, వ్రాలిననది యట్టె వఱదఁబో నిమ్మని యూరక యేమిటి కుండనైతి. సారంగ 2 145

జ , వఱదగుడి, వఱదవాఱు, వఱదలుగట్టు.

వఱదగుడి వి (వఱద+గుడి) సూర్యాదిపరివేషము (శ ర)

వఱదవాఱు అ క్రి (వఱద+పాఱు) ప్రవహించు

ఆ త్రిప్పి నేలవైవ డిగ్గన రక్తంబు, వదనగహ్వరమున వఱదవాఱ... భాగ 10 పూ 1363

గీ అంత నచ్చట రాచూలి వంత బెరయఁ, దోడఁ బుట్టువుగాఁడిన తూపు వెఱికి, వైచి క్రొవ్వేఁడి కన్నీరు వఱదవాఱఁ, బలు తెఱంగుల నిట్లని పలువరించె . అచ్చ రా యు 391.

వఱదలుగట్టు అ క్రి (వఱదలు+కట్టు) వఱదలు వాఱు, ప్రవహించు

చ మఱియు బహుప్రకారముల మర్మము లెత్తుచు నత్తదిట్ట ని,వ్వెఱఁగువ నాశ్రమ స్థలము వెల్వడి సత్వరయానలీలఁ గ్రి,క్కిఱిసిన చన్ను దోయిచలియింపఁగ వచ్చె దృగంబుపూరముల్, వఱదలు గట్ట నేడ్చుచు విలాసవతీమణి పుట్టినింటికిన్ వరాహ 2 186

వఱపు వి వానలేమి, అవగ్రహము

సీ వహ్నియు భయమును వఱపును గఱవును నాది గాఁగల యెగ్గు లడఁగెఁ బుడమి భార సభా 1 2 71.

క వఱపున సస్యము లొదవమి, నఱిముఱి దైవంబు చెద్ది నాఱేఁడులు పెన్, కఱవైన భూమిఁ గల ప్రజ . దశకు. 10. 75, నా పంచ. 2 144

వఱల వి. వృద్ధతపప్పి అ ప్ర (శ. ర)

వఱలు అ క్రి 1 ప్రకాశించు, ఒప్పు.

సీ. మెఱుపునుం బోలెను వఱలు నుత్పలగంధి బహుతరతను సౌరభంబు గలుగు . భార ఆది 7 159

సీ వంది కందిన నింత వఱలెడు ముఖరోచు లెల మిన నెంత సల్లలిత మగునొ ... కు సం. 7 838 హరి పూ 1 131.

2 ప్రవర్తించు

క. గుఱు తెఱిఁగి వస్తుచయమున, కొఱఁగెడు నా దీపవర్తి యనుబోలె నిజం, బెఱిఁగి కృత వస్తు సమితికి, వఱలఁగ మదినెఱుఁగు విబుధ వర్గముఁ దలఁతున్ కు సం. 1 26.

సీ పలుమఱుఁ జలువశాఖలఁ జేరి పొరలుచు వంకర నడలచే వఱలియరిది. అచ్చ. రా బాల. 106.

3. వ్యాపించు

క ఉఱుములతో మెఱుములతో, వఱచెడు పెను గాలితోడ వడగండులతోఁ, దఱచగు పిడుగుల తోడను, వఱదలపై వఱద లెగయ వర్షము గురిసెన్ పరమ 1 81.

4 కొన్నిపట్ల వాక్యాలంకారము.

క ఉఱుముచు మెఱుముచుఁ బిడుగులు, వఱలఁ గనలు గడలఁ బడ నవారిత వృష్టుల్ భార ఆది 8 270. భార , ఆది. 6 114., భార. సభా 1 211

వఱువట్లు వి బ (వట్టులు + వట్టులు) మిక్కిలి యెండుటలు

క. ఒదవెడు తృష పెల్లిదమున, వదనము వఱువట్లు వట్టె . . భార విరా 2 88

సీ. వాతెఱ తడిలేక వఱువట్లు వట్టంగఁ బెదవులు దడుపుచు బెదరి చూచు విజ్ఞా వ్య కాం. 45

క. విరులుఁ జిగుళ్లును జొరువుగ, సిరిగందపుటప లొకింత చిలచిలమని వే,గిరము వఱువట్లు గొనఁ గడుఁ, బొరలెడి తరలాక్షి తాపముంగని కలఁకన్. కళా 6 255

వఱువట్లుగొను అ. క్రి (వఱువట్లు + కొను) మిక్కిలి యెండు

క విరులుఁ జిగుళ్లును జొరువుగ, సిరిగంద పుటప లొకింత చిలచిలమని వే,గిరము వఱువట్లుగొనఁ గడుఁ, బొరలెడి తరలాక్షి తాపముం గని కలఁ కన్ కళా 6 255. (శ. ర)

వఱ్ఱియ(ఱ్ఱె) వి టీటిక (శ ర)

వఱ్ఱు వి జౌ అనౌ ప్రవాహము, వెల్లి

ఉ. . ప్రేటులఁ గ్రీడసల్పి పృథివిం బడు వీరులఁ ద్రొక్కికొంచు నెౘచ్చోటుల నైన నగ్గలికఁ జొత్తురు నెత్తురు వఱ్ఱుసేయుచున్ భార విరా. 3 163

క హీనప్రజ్ఞుఁ డకార్యము, లైనవి సేసి తుది వగచు నతులప్రజ్ఞా, సానుమదారూఢుఁడు వగ, మానఁడు దురితమనువఱితి కోడక యునికిన్ భార. శాం 3 352

వ మిన్నేటి పెన్నీటి వఱ్ఱున మునుంగ కుండ ... మనుచ. 3. 9

విశ అధికము, మిక్కుటము

ఉ గొఱ్ఱెలు పాడిపైరములు కోకలుదూకలు ముందు ముందుగా, వఱ్ఱుగనిచ్చి వచ్చి తల వాకిలిఁ గాతురు రేతిరింబగల్, గుఱ్ఱ వయస్సు మల్లరపుఁగోఁడెలు సైరికరాట్కుమారకుల్. వైజ 2 72

క పూనివడిఁ దిగిచి యష్టమ,హా నాగమ్ములను మిద్దియలుగా ప్రేళ్ళన్, మానుగఁ గొందఱు దాల్తురు, వాని ఫణామణుల రుచులు వఱ్ఱుగఁ బ్రమథుల్ శివతత్వ 336 ప

వఱితిపాలు = ప్రవాహాధీనము, వ్యర్థము

ఉ సీదుసం, భావన లన్నియున్ వఱితి పాలుగఁ జేయుట నాకు మంచిదే, జీవిత కాంతు గాదు .. భా రా యు 1619

వఱుతఁగలయు = ప్రవాహమునఁ బడిపోవు, చెడు, నశించు

క కనుఁగొని సింహద్వీపా, వనినాథుఁడు తన తపంబు వఱుతం గలయన్, మనసిజభీషణ సమ్మోహనబాణపరంపరాభిహతమానసుఁడై వరాహ 8 123

క మున్నొనరించిన పాపము, లగ్నియుఁ బెను వఱుతఁ గలయు నవగాహన సం,పన్నులకు. విక్ర 2 214

జ వట్టేఱు, వట్టోడి, వట్టోడు

వట్టేఱు వి (వట్టు+పఱు) మంచి ప్రవాహముగల నది

ద్వి ఒరవంగ వట్టేట నోడ యుండంగ, వద రూఢి నట్టు లీవసుమతిలోన బస పు 201 పా 20 పం

ద్వి చక్కడ్చి రారోటఁ ద్రొక్కి దేహంబు, గ్రక్కున వట్టేటఁ గలువంగఁ జూచు .. పండితా పురా 144. పా

వట్టొడ(డ్డి)=వట్టోడి వి ప్రవాహము

ఉ వారణ దానవాహినులవట్టొడిఁ దేలుచు నున్న వాఁడు. కు సం 11. 671

ఆ అతిరయమునఁ బఱచు నయ్యేటివట్టొడి, పోఱు దవ్వగాఁగ ఘూర్ణిఘుండు మార్క. 5 230

వట్టోడి=వట్టొడి (√ వట్టోడు) ప్రవాహము

సీ. బెడిదంపు వట్టోడిఁ బడిన పేరడవి చందంబున ఒహుల పదాతిచయము.

గీ వికటముగఁ ద్రెళ్లె నలుగడ విచ్చె నొక్క, పెట్ట వెస డొల్లెనిఱఁ జాఁపకట్టుబడియె భార ద్రోణ 3 62

గీ విలసితోత్తుంగశశికాంతశిలలఁ గదిసి,యరుగు శశిఁ గని శిలలెల్లఁ గరంగి పెరిగి, తెరలి పర తెంచు వట్టోడిఁ దేలిపాఱు, నుడుగణేశుండు వెండి పేరోడవోలె. కు సం 3 253., భార అను 2 446, భార. శాం 3 307

వట్టోడు అ. క్రి (√ వట్టు) ప్రవహించు

క తేనియముసురో యమృతపు, వానయొ పుండ్రే క్షురసము వట్టోడిన పెల్లో నాఁ దుంబురునారద, గానరసం బతవు నోలగంబునఁ బర్వెన్ కు. సం 9. 235.

వల[1] వి (క బలె త బలై) 1 జాలము, చేఁపలఁ బట్టు సాధన విశేషము

(దీని భేదములు—అనుకువల, ఎడవల, డొంకవల, త్రోపుడువల, దాఁటుడువల, మెడవల, సన్న వల మొ (శ ర.)

ఆ వానినెల్లఁ ద్రుంచి వల ద్రవ్వికొని లీల, నిగుడు చోఱవోలె వెగడు వడక, తఱిమి రక్తనదులు వఱపె భార కర్ణ 3 158

క నీవలకుఁ జిక్కె లోకము, లీవల నీవలకుఁ జిక్కదే జలరాశిన్ దశా 1 160

2 గాలము.

ఉ ధీవరులార గాలము తుదిం బదిలంబుగ నెఱ్ఱ గ్రుచ్చి మీ,రీ వగవై చివం దగులనేటికి నాకిది వింత మాంసముం, గావలె నంచు వచ్చితిని గావున నీవలనేఁడు మీహాయ, గ్రీవుని గ్రుచ్చి వైవుఁడు దశా 1 280

3 మృగములు పక్షులులోనగు వానిని పట్టెడు వాగుర, ఉచ్చు

క వెలివాఱును గాలురులును, వలలుఁ దెరలు దీమములును వడిఁదీరిన కు,క్కలు నారెగోలలును నుం,డల గ్రోవులు వేఁట కారడంబుఁ బెను పఁగన్. ఉ హరి 4 22

ఆ ... మూతి నరప మీసముల బోయముదుసళ్లు, పంది వలలు మోచిపరచిఅపుడు మనుచ. 4 36

4 మాయ

క నీ వలకుఁ జిక్కె లోకము,లీవల నీ వలకుఁ జిక్కదే ... దశా. 1 160

వలలఁబడవైచు = మోసముచేసి వశపఱచుకొను.

గీ తరుణులందెల్ల సముఁడైన దక్షిణుండు, నేర ములుచేసి పెక్కు నివారణంబు, లొందియును జేరుధృష్టుండు సుందరులను, వలలఁ బడవైచు వాఁడెందు వెలయు శరత. గంధ. 1 180

జ వలత్రాడు, వలరాయఁడు[2], వలవాఁడు.

వల[2] వి కామము, వలపు

క కాదంబరిఁ ద్రావింతును, ఆఁదంబాడింతు వలలఁ జొక్కులఁ బెట్టం, బైదలుల నియోగింతును, వైదర్భతనూజమీఁది వలపుడిగింతున్. నైష. 7. 120.

క వ్రాలని నీ చన్నులతో, వ్రాలెడు జక్కవలు సరియె వలలం బెట్టం, జాలెడు నీ కన్నులతో, జాలకి సదృశములె వలలఁ బడు మత్స్యంబుల్. క్రీడా 1 91

క ఈ రీతిఁ గొంతకాలం, బారామమహా మహీధ్ర రారణ్యములం,దారామవలలఁ దగిలి వి,హారము సలుపంగ గర్భమై తటియగుడున్. మనుచ 6 37

జ. వలకాఁడ, వలకాఁడు, వలకారి, వలకాటి తనము

వల³ విశే కుడి, అపసవ్యము.

(వలనుశబ్దమునకు వృత్తియందు అంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము)

చూ వలకన్ను, వలకేలు మొ

వలంబము = అవలంబము నం వి అ పుం.

వలఁకు = వలను వి 1. దిక్కు.

క నాలుగువలఁకుల నవఘన, జాలంబులు వ్రాలి కురిసె ఝుంఝానిలవే, గాలోలములై బహుళ, స్థూలపయోధార లోలిఁదుములంబులుగాఁ భార. అర 4. 135

చ కొలఁకులు దేఱెఁ బద్మినులకుం గనువేఁదురు దీఱె మేఘముల్, వలఁకులఁ జేఱె డొంకలను వంకలఁ బంకములాఱె ... కృ. శకుం 1 44

క పొంకించుఁడు మీ యిట్టులఁ, గొంకుల పీసంపుగుండ్లఁ గొమ్ములు మరులం, బొంకించి దిగువ గాలివలంకుల బండంగి బండ్లు వఱ పుండనుచున్ ... కకు. 4 73.

2. పార్శ్వము

ద్వి వలఁకుల వ్రాసిన వన్నె చిత్రములు, దలలు గదల్పఁ జైతన్యముం బొరసి .. ద్వి హరిశ్చ పూ 972

3 ఒప్పిదము

చ వలకుఁగ మిన్ను మానికపువంగడపుం దొర లెన్నఁడేనిఁ బాఱుల యెడ వల్లబోదురె యెఱుంగ మినైన బెడంగుడాల్గనీ .. అచ్చ రా. బాల. 205

వలఁకువు వి వలఁకు, దిక్కు (శ ర)

వలఁతి విశే 1 ప్రవీణుఁడు, నేర్పరి.

మ హిత మిఛ్ఛంగిది మాకు ధర్మము తెఱం గిట్లుండు నంచేను నీ, మతి బోధింప వలంతినే... భార ఉద్యో 3 80

ఆ. వలఁతివి నా తోడ, నాడు మనిన భాగి యను మతమున దశకు 5 68

2. సమర్థుఁడు, సమర్థురాలు.

మ కురువీరాగ్రణి బాహ్లికుం డలిగినం గోదండ పాండిత్య మెవ్వరుఁ జూపంగవలంతులే. ఉ హరి 4. 128

గీ ఇతని కియ్యాగమునకు విను మేనచుప్పె, వలఁతి శుశ్రూష సేయంగ వత్స భార ఆశ్ర 1 148

3 అనుకూలము

గీ వరుణునకు డాఁగికొనఁ జోటు వలఁతియగుట మదధి నాయక భావంబు నుపకరించె హరి 5 12

జ వలఁతితనము, వలఁతియీఁటె

వలఁతితనము వి (వలఁతి+తనము) ప్రావీణ్యము, నేర్పు

గీ . అజ్జన్నిగట్టుఁ, గొలము తలమానికము తన వలఁతితనము, గనఁబడఁగ నిట్టులని తెల్పఁగాఁ దొడంగె ...

వలఁతియీఁటె వి (వలఁతి+ఈఁటె) ఒక విధమగు ఈఁటె, కుంతవిశేషము

గీ. వలఁతియీఁటెలు ధరియించి వచ్చి రలర, రక్షకులు శాతతరముల ప్రాంతవారు పి శకుం 1 113

వలకట్టు స క్రి (వలను+కట్టు) అనుకూలపఱచుకొను

వ. అతఁడు దాను విద్యాధికుండు కాకుండుటం జేసి నిజగౌరవశైథిల్యభయంబున నితరులగు విద్యాధికులకు రాజగృహంబునఁ బ్రవేశంబులేక యుండ దౌవారికాది సకల పరిజనచక్రంబును వలకట్టుకొని యుండుటయు.. కళా 6 155

వలకడ వి (వలను+కడ) దక్షిణపు దిక్కు. (శ. ర)

వలకన్ను (వల³+కన్ను) కుడికన్ను, దక్షిణ నేత్రము.

సీ పచ్చవార్వపుజోదు పచ్చవార్వపుజోదు వలకను కొడుకునై వలపు గులుక అచ్చ రా జాల 3

వలకాఁక వి (వల^2+కాఁక) మన్మథాగ్ని, విరహతాపము

సీ సకియనుం గెమ్మోమ్మవిచక్కెర ల్జుల్లక వలకాఁక పెనుదప్పి వదలు కెట్లు . నీలా 2 36

వలకాఁడు విజ (వల^2+కాఁడు) కాముకుఁడు (శ ర)

వలకారి విజ (వల^2+కారి) కాముకుఁడు, వలపించువాఁడు, వలపించునది.

వ .. నారులంబు నారతరంబులకు వెలయించి కొనిపోవువలకారుల జారుకొప్పుల దొరఁగు విరిగుత్తులతో .. వసు 4 23

సీ ఎఱుగు నాయనఁ గూడ దివ్వుడివ్వుడు కొంత గడిదేఱలే వలకారి వగల ... కువల 3 99

గీ తలిరులకటారి వలకారి ఘాటిఘోటి, చిలుకచిలుకలకొలికి ముంగలను నిలిచె అచలా 2. 94

సీ వక్ర భావంబులు వలకారి బాగులు వలసియొల్లములును వట్టిపసలు పాండు 3 43

వలకారితనము వి (వలకారి+తనము) కాముకత్వము

సీ పలుమాఱుఁ దన్రమోల కలికి చేఁతుల కోడివలకారి తనమున వన్నెఁ బెట్టు ... వి పు 6 19

వలకేలు వి (వల^3+కేలు) కుడిచేయి

మ వలకేల్దాపలికిం గుచస్తబక సేవాలోలతం బోవ కళా 1 3

వలక్షము సం విజ (అ అ అ) తెల్లనిది, శుక్లము వి అ పుం తెలుపు, శుక్లవర్ణము

వలగండ వి. శూద్రులలో నొక తెగ

వ వెలమ వేకరి పట్రగొల్ల బలిజ కుమ్మర వలగండ బెస్తల చిప్పె తొగట గాండ్ల వారును... హంస. 3 29

వలగాక అవ్య (వలనగు ధా. వ్యతిరేకక్త్వార్థకము) వలమపడక, పీలుపడక

మ దనుజాధీశ తపోనలంబు త్రిజగద్దాహంబుగావింప నెం,దును నిల్వవ్ వలగాక వచ్చితిమితోడ్తో వహ్నివారింపుము .. దశా 4 76

వలగొను స క్రి (వలను+కొను) 1 ప్రదక్షిణించు, చుట్టుతిరుగు

క వినయంబున మ్రొక్కి బంధువితతిం బ్రీతిన్ భా రా సుందఁ 20

క వలగొని యాలింగనముల, నలరించుచు వారిచేత నాశీర్వాదం, బులు గై కొనుచును. భా రా సుంద 21

చ చెలఁగి వివాహ వైభవముచేకొని రాముఁడు సీతయున్ శిఖన్, వలగొని వచ్చి సప్తముని వందనమున్ గురువృద్ధబంధు మం,డలయుగ పత్ప్రణామము నొనర్చి పరస్పరలజ్జలాత్సరం, బిలఁ దగువారితోడుత భుజించిరి బువ్వమునన్ వధూవరుల్ రామా 4 127

క అని పలికి యపుడ యనలము, ఘనముగ దరికొల్పి మది వికాసముఁ బొందన్, దన వల్లభుఁ దలఁచుచు వల,గొని లీలం జొచ్చి యతనిఁ గూడం జనియెన్ .. భార శాం 3 335

2 చుట్టుకొను, పరివేష్టించు

సీ ప్రతిరోధి వరణవర్గముఁ ద్రోచి తన్మహా భోగశాలి క్షేత్రములు హరించు, వలగొన్న బహురాజ వంశ గుల్మంబులఁ బలుదెఱంగుల గ్రుచ్చి పాఱవైచు . వసు 1 68

సీ మినువాఁక వలగొన్నగొనబువిన్గొప్పుపైఁ గలిగి కొన్నెల వంక వెలయువాఁడు పె శకుం 1 13

క చెలువెల్లఁ దల్లడిల్లుచు, వలగొని దరినిలిచి యకట వలవంత నెకల్, బలువయ్యె ... నీలా 3 31

వలగొల్పు(లుపు) స క్రి (√ వలగొను) వలగొను, వలగొనఁజేయు, వలయాకారముగ ముంచు

చ ఉవిద తదుక్తి కంత చెవియొగ్గక పోఁబెనఁగన్విభుండు కేల్దవిలిచి చుట్టునించుక యొడన్ భుజముల్ వలగొల్పి పొమ్మనవ్, సువదన వెల్విడందిరుగ శ్రోణిభుజస్తన వేణికాభర, శ్రవణకపోలముల్ వతిని సారెకు సోఁకుచుఁ దేల్చెఁ దృష్టి వులవ్ ప్రభా. 5 41

వలగ్నము=అవలగ్నము సం వి. అ పుం. న. మధ్యము, నడుము

వలచు[1] స అ క్రి (సం. వల్) 1. అపేక్షించు. కోరు.

క వేవురఁబోలెడు వాని మహావీర్య గుణాఢ్యు నొక్క యాత్మజుఁ బడయం గా వలతు నపేత గుణుల్, వేవురు సుతులయ్యు నెందు విఫలము కాదే . భార అర 2 350

ఆ. ఎల్లవారు నెఱుఁగ నొల్లని ధర్మువు, జెల వీకుఁ జెప్పనేల వలసె భార సభా 2 228

గీ నీవు చక్కనిదానవు నెలఁత ధైర్య, రహిత చిత్తులు మగవారు రాజు దీనిఁ, దలఁచి భయ మంది నిన్ను నీ వలఁచు నెడకు, నరుగునట్లుగఁ బ్రార్థించి యనుపు మనియె .. భార విరా 3. 69

వలచు, కోరు, ఇచ్చించు దీనికి వ్యతిరేకార్థము లందు 'ఒల్ల' అనునది విభాష నాదేశం బగును

ఉదా. వలవఁడు=ఒల్లఁడు

చ ఉరవడిఁ బోరికై కవచమొల్లరు మంత్రము లందుఁ దక్క ఆము. 2 34

చ .. పవినయత్వము ధైర్యము చిత్రమయ్యె నీ, వలచినకోర్కులిత్తు వనివార్య బలోజ్జ్వల వేఁడు మిచ్చెదన్ . బ్రహ్మోత్తర 4 289

చ వలచినయేని నభ్యువనవంద్యునకున్ శివయోగి నేతకున్, బోలకయుగారవం బయిన పుత్రకుఁ డొక్కఁడ .. హర. 2. 68.

2 కామించు, మోహించు.

క. సుందరి మా యిద్దఱలో, నం దెవ్వరి వలతు సెప్పుమా యనవుడు .. భార ఆది 8. 110.

చ తన మది వల్చుభామినికి దక్కిన నిక్కఁపు మోహిఁ బోలెనే, మనుజుఁడు బుద్ధి నిల్పు మురమర్దన దివ్యకథానుభూతిపై, వనిశము మత్ప్రియుం డతఁడ యట్లగుటన్ వినుపింతు నీకునేఁ, గని వినియున్న గోప్యమున గమ్యమునైన యథఃప్రపంచమున్. పాండు 2 219

మ తొలుతన్ మేనకొన కింతసేపు పెనఁగున్ దోడ్తోడ నాసక్తిమై, నలుపున్ సిబ్బితి వల్పియున్ వలవమిన్ సైరించి యంతన్ ధృతిన్, దొలగించున్ బ్రియముప్పతిల్ల రతులన్ సొక్కించి, మల్లభూ 2. 24

చ .. వలవఁగఁ జేసె భూసతిని వశ్యవిధిజ్ఞుఁడు గాన నేర్పునన్ పారి పీఠి 22

ద్వి ధర్మమూ జగతిలోఁ దనయుని వలచు, దుర్మార్గురాలని దూషించువారు . సారంగ. 3 107 పౌ 1 పం

అ క్రి 1 తగు, యుక్తమగు

గీ వనమునకు వచ్చి నవయంగవలవ దుడుగుఁ డనిన నుడుగక మీతోన యరుగుదెంతు, మనిరి, బ్రాహ్మణుల్ భార అర 1 36

క వలవని ప్రేలరిమాటల, నలిగింపకు నన్ను నేమి యాడిన నింకం, దల ద్రెవ్వ వేయుదున్ భార ద్రోణ 5 370

చ. వలవదు తల్లి నీకుఁ దగువాని వయోగుణ రూపవంతు నీ, వలచిన వానిఁ జేసెద నవశ్యము నీవు దపంబు సేయఁ బోఁ, దలపకు మమ్మ ... కు సం 6 664

2 అక్కఱయగు, ఆవశ్యకమగు

వ్యతిరేకములందే యీ యర్థమున దీనికిఁ బ్రయోగము

క ... ఇందులకై, నీయత్నము వలవ దవల నేను న్నాఁడన్ ... ఆము 2 93

సీ గజరాజగమనసింగారంబుఁ గనుగొనవలవదే కన్నులు గలుగు ఫలము .. దశా 2 307

క ఇక్కడ నిను వీఁ డెవ్వఁడో, యిక్కరణిన్ మోపవుచ్చి యేలుకొనంగా, నక్కట వలవని శంకల, నక్కడనే పాడుకాపు లాగతిమంటిన్... కళా 3 260

3. సమర్థుఁడగు

ఆ ద్రోణకర్ణశల్యదుర్యోధనులుఁ గృప, బాహ్లికులును జముఁడు పట్టికొన్న, వానినైనఁ గావ వలతురు వలచిన, నొల్లకున్న నెట్టులోకొ యెఱుంగ ... భార ద్రోణ 2. 290

(వలఁతులు భా ల వ్యా. పా)

సీ మనలోన నెవ్వరే మాత్రంబు దాటఁగా వలతురో కనుఁగొన వలయు దశా. 9 10

4. ప్రియపడు.

గీ. చాల వలచితి నతనినే సత్యమిదియ ... నైష 2 26

గీ వలతునే భక్తకోటికి పారిజాతము, లలన యా భక్తకోటియు వలచు నాకు పార 2 13

ఒల్లనయ్యెద అ క్రి ఒప్పనైతి.

చ. అన్నవచనవృత్తి నాదగు మనంబున నెక్కొని యున్కిఁ జేసి యాహవమున కొల్ల నయ్యెదఁ బ్రియంబులు గావొకొ మీకుఁ బ్రాణముల్ భార అశ్వ 4 7

ఐ వల², వలదొర, వలపించు, వలపు¹, వలపు గొలుపు, వలపుకత్తియ, వలపుకాఁడు, వలపు కీలు, వలపుటిక్క, వలపుదేవర, వలపు రాయఁడు, వలపులరాచజోదు, వలపులరాజు, వలపులఱేఁడు, వలపులాఁడి, వలరసము, వల రాకటారి, వలరాచపని, వలరాచరాచవాఁడు, వలరాచలచ్చి, వలరాచవాఁడు, వలరాజు, వల రాచెక్కము, వలరాయఁడు, వలఱేఁడు, వల వంత, వలవంతతనము

వలచు²(లుచ్చు) అ. క్రి 1 (వాసన) గొట్టు

క పాలవలచు నేమికిడొకొ, కలిగెడు వని తలఁచి మనసు గలఁగఁగ . భార శాం 3 500

తరలము తనువు మీన్పొల వల్చు జాలరి దాన నట్లును గాకయే, ననఘ కన్యక .. భార ఆది 3 40

సీ. పటిచుంచుఁ దలలును ..

ఆ . . గదురు వలచు కంపుగాలిమచ్చాయయుఁ, గలుగు నెఱుకు ముసిఁడి గనిరి సతులు ... కు సం 6. 694

చ. . లే జవరాలు చెక్కుగీఁ,టిన వసవల్చు శాల కుఁడు డెందమునం గలఁగంగ నేర్చునే నైష 1 17

సీ ... త్రోళ్లు త్రేలాడెడు తుంటిపై బ్రహ్మ కమ్మల చింపి దోవతి ముఱికి వలవ,

గీ. ముసలిబ్రాహ్మణుఁడై వేదములు చదువుచు . . వరాహ 6. 17

వల్పమి వి వల్చుధా వ్య భా.

ద్వి కాయధూపం బొందుగంపు వల్పమియుఁ, గాయంబుతోడన కైలాసమునకు ... అరుగు చెంతయును జోద్యము గాదె ... పండితా. పురా. 137 పొ

2 పరిమళించు, సువాసన గొట్టు

గీ వలచుఁ గస్తూరి నిగరాల తలుపు దెఱవ, గాజు టోవరిలో ధూపగంధలహరి ... నైష. 7 154

సీ కనటువో బీఱెండఁ గరఁగి కట్టల వంటి గమగమ వలచు చొక్కపు జవాజి . మను చ 2 55

ద్వి .. బుగ బుగ వలచు కర్పూరంబుఁ బునుఁగు ద్వి హరిశ్చ పూ 683. పం

3 దుర్వాసనవేయు, దుర్గంధముఁగొట్టు

గీ పదహతి బ్రస్సివలచు, వరుగుఁ దఱచగు ముఖుబ్రోవ వరిగి యెదుట, .. ఆము 6. 17.

వ వలపు², వెఁపురాల్పరి, వలపుమోపరి, వలపు కొండ.

వలచుట్టు న క్రి (వలను+చుట్టు) పరివేష్టించు, చుట్టు కొను

క. సురకామిని దన నయనము, లరుదుగ వల చుట్టి వచ్చునను టనిజముగాఁ, దిరుగుచుఁ బరిమండలి తాం,బరపల్లవయై నటించె మరుగొడుగు క్రియన్ ద్వా. 1 134

(వృత్తిని వర్ణలోపము)

ద్వి అలమౌనిసుతుఁ డున్నయట్టి కుంజంబు, వల చుట్టియుండిరి వలచుట్టినట్లు . ద్వి పరమ. 2 66 పొ. 15 పం

అ క్రి

ఉ నావలచుట్టి హర్షకలనావలమానమనోంబుజం బుతో, నావలనైరిఁ బల్కు వచలాగ్రణి ... వసు 5 26

ద్వి చనుదెంచి యాహస్తిశైలవాసునకు, వలచుట్టి రాఁగ యాళ్వందారు వారిఁ, దెలియంగఁ గన్గొని .. ద్వి పరమ 8 591, పొ 5 పం

వి వలగొనుట. (శ. ర)

వలచూడ్కి వి (వల³+చూడ్కి) కుడికన్ను

సీ అలిగి బలారి సౌరాష్ట్రంబు నిగిడింప నదిశౌరి వలచూడ్కియందు డించె ... పారి. 5. 30

వలచే=వలచేయి వి. (వలను+చే) కుడిచేయి.

చ. ... అడరుచు నట్టహాసముఖుఁడై వలచే గదఁ ద్రిప్పుచున్ హరిన్ ... భాగ. 10 ఉ 916,

ఉ ... వరాధమున్ సమరకుంభినికిన్ బలియిత్త మంచుఁ గా, ర్చిచ్చునబోలె మండి వలచే ఖిదురంబు ధరించి సాహిణుల్, దెచ్చిన కత్తలాని జవధిక్కృతగంధవహంబు నెక్కినన్ వరాహ. 3 40

వలచేయి = వలచే వి (వలను + చేయి) కుడిచేయి.

మ వలచేతన్ వరిగింజ గిల్లి సదయత్వంబొప్ప నావిప్రము, ఖ్యులపై నాతఁడు వైచె . పర. 2 119

వలజ సం వి అ స్త్రీ 1. చక్కని చూపుగల అఁడుది. 2 భూమి (శ ర.)

వలజము సం వి అ న 1 వరిమడి 2 పైరు 3 ధాన్యరాశి 4. పురద్వారము 5. యుద్ధము (శ ర)

వలతి వి స్థానము

ద్వి వసువులు ధరియించి వారకకొల్చి, వసుపదంబది దమవలతిగా గొనిరి . పండితా దీక్షా 18. పొ

గీ వచ్చె నలకూబరుండున్న వలతి కతిప ... యయా 2 99.

(శ ర పా "వలని కతిప" ముద్రిపా)

వలతీరు వి (వలను + తీరు) కుడివైపుగా వెడలుట

గీ గానకానంగో ... యేత్రెంత కొంకినక్క, నెమిలి యీ నాలుగిటిదర్శనంబు లెస్స, వీని వలతీరుఁ బలుకు నుర్వీజనులకుఁ, గొంగు బంగారమండ్రు శాకునికవరులు క్రీడా. 52

వలత్రాడు వి. (వల + త్రాడు) వల్లెత్రాడు, పశుబంధనరజ్జువు

క వలత్రాళ్ళు వైచి యయ్యెడఁ, బలుమాఱును దటిమి ... నీలా 2 65

వలదిక్కు వి (వలను + దిక్కు) దక్షిణ దిక్కు.

ద్వి అమితతపోధనుండగు కుంభతనయుఁ, గ్రమమొప్ప వలదిక్కుకడకుఁ బంచినను . ద్వి పరమ. 1 27 పొ

వలదిరుగు అ క్రి (వలను + తిరుగు) ప్రదక్షిణము చేయు (ప్రా ని)

వలదు విశే 1. అధికము.

ఉ చక్కలిగింత పెట్టినను పాఱెఁ గిశాకిశ నవ్వుచున్ బయిం, బక్కఁబడంగఁ జక్కని కుమారుని ...

నక్కట ముద్దులాడ వలదా వలదా యిటువంటి భాగ్యముల్ సారంగ 1 11

(శ. ర 'కలదా యిటువంటి భాగ్యమున్' తాళపత్ర ప్రతిపా)

వలదొర వి (వలపు[1] + దొర) కాముఁడు, రతి పతి.

చ కొలుకుల కెంపు సొంపు రహిగుల్కెడు తారల నీలిమంబు కన్, బెళుకు మెఱుంగులుం గలసి పెంపమరెన్ హరిణాక్షి చూపు ల, వ్వలదొర ముజ్జగంబు గెలువన్నవ చూతదళంబు మేచకో, త్పల మరవింద మొక్క మొగిఁ బట్టి ప్రయోగము సేయు కైవడిన్ అని 2 29

చ వలదొర మెచ్చఁగా ఘన సువర్ణ పలాశక వాసనాగతిన్, గలసి రజస్స్ఫులింగములు గ్రక్కుచు నీవలివేగ చేరిరా, నలినిభయానఁ దాలెనసి నెమ్మది పూనికంటివే, నలినిభయాన దారెనసి నవ్వలతల్ తెలిపూల చాలుచేన్ చంద్రి 4 58

వలన ప్ర ద్రు పంచమీ విభక్తి ప్రత్యయము

1 విశ్లేషము, ప్రభవము, ప్రమాదము

క ఒక్కచూత ఫలంబ, య్యవనిజము వలన నమ్మునిని, ప్రవరుప్పృథూత్సంగ తలముపై పడిఁ బడియెన్ భార సభా 1 142

ఆ మనునిభుండు ధర్మతనయుండు దాస్యంబు, వలనఁ బాయవలయు వసుమతీశ .. భార సభా 2 259

ద్వి తనరుగంగామహత్త్వంబు గౌతముని, వనితను శాపంబువలనఁ బాపుటయు .. రం రా బాల. 7. పొ 1. పం

క దీని తెఱఁ గెఱిఁగి వట్లమ, హానిపుణుఁడు విదురుఁ డురువిషాగ్నులవలనన్, మానుగ నేమఱకుండని . భార ఆది 6 151

చ నరవరుఁడైన భీమువలనం బ్రభవించె హిడింబకున్ సుతుం, డురుతర భీమరూపుఁడు . భార ఆది 6 232

2 భయము

చ .. దేవతా, దుల వలనన్ భయంబు ద్రుపదుండెఱుఁగండు తదీయ దేశముల్, దలరకయొప్పె . భార ఆది 8 8

క. ... అర్జును వలన భయము నెడి యొ,మ్మనఁ జేయిడి నిద్రవోయె ముదితాత్ముండై ... భార. ఆది 6 72

3 త్రాణము.

క పరికించుచు బాహోత్థ్యం, తరజనములవలన సంతతము నిజరక్షా, పరుఁడవయి పరమహీశుల, చరితము వీక్షింతె నిపుణచర నేత్రములన్. భార సభా 1. 43

గీ ఇంద్రియంబులు దమయిచ్చ నిట్టునట్టు, దిరిగె నేనియు దుఃఖముల్ వెచ్చు నవియ, కట్టువడి సుఖ మొనరించుఁ గాననాత్మఁ గావవలయు నింద్రియ చోరగణమువలన భార శాం 4 186

4. గ్రహణము

చ ... దేవనీ. వలన వరంబు లిట్లుగొని . హరి పూ 4 22.

క బహుభాషల బహువిధముల, బహుజనముల వలన వినుచు భారతబద్ధ. స్పృహులగు వారికి నెప్పుడు, బహుయాగంబుల ఫలంబు పరమార్థ మగున్ భార ఆది. 1 17

ఆ. . అతని, వలన నాదుకూర్మి చెలి శుభాశుభములు, గోరి వినుట నా మనోరథంబు దశకు 5 6

5 ఉపయోగము

క. కావున మృతసంజీవని, దేవలయును శుక్రు వలన ధృతిఁ బడసి తప, శ్శ్రీవిభవ భార ఆది 3 105

సీ భీష్మకుఁ డవంగఁ, దనరారు నృపతికిఁ దనయుఁడు రుక్మియహోర్యధైర్యుఁడుఁ ద్రుముఁడను నరేంద్రు, వలనఁ గృతాస్త్రుఁడై వెలసి బ్రహ్మాస్త్రంబు జమదగ్ని సూనుచే నమరఁ బడసి, గీ శౌరితో నెల్లనాఁడు మచ్చరము సేయు, చుండు . హరి ఉ 2 5

6 హేత్వర్థము

గీ కనకభూషణ జాలంబు కతన గజము, లెర వశులు వోవుకొండల నెనసి యొప్పె, వల్గనంబుల హేషల వలనలబ్ధి, ఘనతరంగంబులనఁ దురంగములు వొలిచె భార భీష్మ 1 83

గీ ఆలమందలో నునిచి నిత్యార్చనంబు, సేయుచుండంగ నప్సరః స్త్రీయొకర్తు, గోప కామినీ రూపయై కోరి యతని, వలన గర్భంబు దాల్చె నీశ్వరుని యాజ్ఞ హరి ఉ 2 112

సీ. సంధిల్లి

గీ చొక్కిమిగిలి, విటజనంబుల పైఁ బరివెడలు నట్లు, కొలను వెడలిరి జలకేళి వలనఁ దనిసి... కు సం 9 290

7 అధికరణార్థము

ఉ చిత్తము మెచ్చి నావలనఁ జిక్కఁగ వేండియు నా లతాంగి య,చ్చొత్తిన యట్లు నాకుఁ దన యుల్లము దెల్లము సేయకున్కి.. భార విరా 2 84

సీ వారిద మార్గంబువలన మహోనీల వైజయంతీ విభవంబు వెలయ . భార అర 1. 345

మ అరయం ద ప్పొకయింత నావలన లేదా ధర్మపుత్రుండు భూ,దరి వెంటం దమకించి సౌబలుని చేతం భూమి గోల్పోయె భార ఉద్యో 3. 358

గీ ఆ నృసింహప్రభుండు దిప్పాంబవలన, నాగమాంబిక వలవ నందనులఁ గాంచె ఆము. 1 31

8 విషయము, ఎడ

గీ, బుద్ధిమంతునివలన దుర్బుద్ధు లధికు, వలన హీనులు రూపసినలనఁ గొనటి, వార సూయలు సేయుదు రిరసమున . భార శాం 3 70

వలనగు ఆ. క్రి. (వలను+అగు) వీలుపడు, వలనుపడు

మ. దనుజాధీశ తపోనలంబు త్రిజగద్దాహంబుఁ గావింప నెం,దును నిల్వన్ వలగాక వచ్చితిమి దశ 4 76

వలనము వి అశ్వశిక్షాభేదము

సీ వలనంబు పుట్టించి వంకంబు వలయించి డిల్లాయి ప్రకటించి రేవఁజూపి . పి శకుం 1 112.

వలనము సం వి. అ న 1 కదలుట, చలించుట. 2 వలయాకారముగాఁ దిరుగుట. 3 (జ్యోతి) దృక్కర్మాది సంస్కారాంగమగు సంవరణము. 4. కలఁత, సంక్షోభము

వలను = వలఁతు, వల్లి వి జొ 1. దిక్కు, వైపు

గీ .. సమీరణపుత్రుఁ డగ్రజుండు వోయిన దెస దప్ప నొందువలన, సమదవారణ పతిగమనమున మత్స్యధరణి వల్లభు సభచేర నరుగుటయును. భార. విరా 1 211

ఆ. . అసురవలనుసూడ కొండువగవక యొప్పటి, యట్ల కుడుచుచున్న నలిగి బకుఁడు ... భార. ఆది 6 292

క కావున నింద్రియ చేష్టల, నేవలనికిఁ బోవనీమి యింతకు ముఖ్యంబు ... భార శాం 6. 87

చ .. ఇదె పావని పోవుచున్నవాఁడుడుగణ వీథి లంక వల నొక్కఁడు ... భా. రా సుం 26

2 ప్రక్క, పార్శ్వము

క. తలుగుల పొది యొకదెసఁ బెయ్యలదామెన యొక్కవలన నమవై యుండన్, మొలమోపి పెక్కుచుట్లం, బలుద్రాటం జుట్టి గోపభావం బమరన్ ... భార విరా 1. 275

సీ కెలన సాత్త్వని వైష్ణవులు ద్రోవుద్రోపాడ వలన సంకీర్తన పరులు చనఁగ విప్ర 5. 10

3. పక్షము

క . ఎవ్వలనఁ గలుగు ధర్మం బెవ్వలనికి జయ మంగళము లవశ్యముఁ గలుగున్ ... భార. ద్రోణ 5 266

క. ... పఁగురుపతి కిచ్చిన ప్రాణం బొందు వలనఁ జేర్పందగునే ... భా౦ భీష్మ 1 165

4 ఎడ, విషయము

సీ అమ్మెయి నడపెడు నప్పాండవాగ్రజు వలన నిజాత్మజువలనికంటె, నక్కురురాజు ప్రియం బందు భార ఆశ్ర 1 16

మ. . చెంతం బొంచి పిశించి పోయిన పాత్రా జితిబోటి నా వలనఁ దా నే మేమి కల్పించెనో. పారి 1 103.

క ... మనమున వగవకు మిట్టిట్టని సొలవకు రాజువలనఁ గైకేయి దెసన్ . భా రా అయో. 86, భార. అను 5 43

5. అనుకూల్యము.

సీ. ఎక్కుఁడు వలనైన యెడలడ్డగించిన చలు లనుగ్గడపుఁడు సక్కఁద్రాఁక, రానితిప్పలు చొఱఁ ద్రవ్వఁ డీరములైన ప్రాకులు లోద లును ప్రమగ్గఁబొడువుఁడు .. పారి ఉ. 1 83.

గీ శుకముఁ జదివింప నందంబు చూడ గంధ, మలఁదఁ బయ్యెద సవరింప వలనులేక . విక్ర. 7. 68

సీ. మొగమోట తెగఁజూచి తగవు దూరము వేసి కులము గీటునఁబుచ్చి వలనుదప్పి దశకు.. 3 9.

6 ఉపాయము.

క వలనుగలమంత్రివరులం, బిలిచి పృథా నందను లకుఁ బ్రియముగ మీరు . భార ఆది. 6 131

క తెలియనివి గొన్ని సెప్పితి, తెలియంగలవెల్ల నింకఁ దెలుపుము కృష్ణా, వల వెఱఁగి మెలఁగ వలయును, నలినాసనజనక భక్తవతపద యుగళా భాగ. 11 108

గీ నడుమ విఘ్నంబుగాకుండ నడిచెనేని, జయము చేకురు ననయంబు సంగరముల, వనియెఁగావున నేఁడు నా కట్లు చేయ, వలయు నీవగ దీర్పంగ వలను గలుగ భార. యు 15 75

7 నేర్పు

సీ వంటలవైనను వలనేర్పడఁగ నొక భంగిఁ జేపఁగఁ జేసి పాఁడి గొనఁగ ... భార విరా 1 101

గీ భువనవాసులఁ బిలిచి మీ రవికలముగ, వల యునని వేలువేఱ మీవలను మెఱయ, నిర్ధరా దోగ్ధ్రిఁ గ్రేపుల నెలమిఁ జేర్చి, పితికి కొమ్ముఁడని పనిచె సమ్మతము మిగుల హరి పూ 1 131.

క అవలచించుక వెడలిన, నావలఁ బోనీక చెంచు లవు డడ్డంబై, యావల నుఱుమాడినఁ గని, యావలను విభుండు మెచ్చి హర్షము నొందెన్. సారంగ 1 104.

8 శకునము

గీ వలను లెస్సైన మిక్కిలి నలరుకొనుచు, వచ్చి యొఱుకులు వేఁటాఁడఁ జొచ్చిరపుడు యయా 2. 3

9 ప్రదక్షిణము

ద్వి అమరేంద్రు దెస విరూపాక్షుం గాంచి, ప్రమదంబు మీఱంగ వలనుగా వచ్చి . ద్వి రం. రా బాల 41. పా 10 పం

10 ఒప్పిదము

సీ వలరాచతూపులవలను మొక్కలువోవ వాలు గ్రేఁగన్నుల వాడిమియును, బాల పల్లవముల లీలలు పొలివోవ మించారు కెంగెలి మేలిమి యును. హరి ఉ 7 47

గీ అనుఁగుఁదల్లికి వందనం బాచరించి, వరుస నిలువేల్పులకు మ్రొక్కి వలను మిగుల, బ్రాహ్మణులచేత దీవెనల్ వడసి పుణ్య, భామలిచ్చు హేమాక్షతప్రతతిఁ దాల్చి నైష 3 107

సీ వలనంది దరుల గ్రేవల నొందికొనుచు నావల నగల్చు మహోర్మి వలన మరయ వసు 6 61.

ఇది కొన్నిపట్ల వాక్యాలంకారముగ నుపయోగింపఁ బడును

చ ఒంటి పాటునన్, వలనుగఁ గంటి కింపయినవానిఁ గనుఁగొని ప్రేమ హెచ్చఁగా, బలిమిని జేరు జారవలెఁ బైకొనఁ గోరెదు నీకు మేరయే దశా 3 69

క. పలు తెఱఁగుల దీపవలిడి, వలనుగ నత్తమ్మి చూలివఁగడపుంజా, విలియలఁ జేనింగని . నీలా 1 86

11. విధము

క ఆ వంతయైన వరలకు, మేవలనను దేవ విప్రహితకార్యంబుల్ హర 7 146

సీ వలఁ జక్కవలు చిక్కవల నొప్పు మృదువల్కలంబునఁ గుచలికుచంబు లొరయ ఉ రా 3 103

క ఆ విభుఁ డిట్లను దుఃఖం, బేవలనను గలుగనేర దిహపరసౌఖ్య, శ్రీ విభవంబులకెల్లను. దావక సందర్శనము నిదానం బగుటన్ జై భా 5 93

గీ ... జననాథ యెవ్వరి నెచటనుండు, వారలను వార మమ్మాట వలను నెపును . . భార శాం 6 195

12 శక్తి, సామర్థ్యము

గీ. ... తెలిసి యుత్తర మీ వాకు వలనులేమి ... నైష. 3 21.

క కులగిరులు జిట్టఁ దిరిగిన, జలరాసులు మేర దప్పి చనుదెంచిన నీ, వలనెఱిఁగిన దృఢశక్తుఁడు, చలియింపఁడు శివతత్వ 62.

సీ జంపైదుతలలరాక్షసునిఁ గూల్చిన వాఁడు వాని తమ్మునిఁ బ్రోచు వలనువాఁడు . . కృష్ణ 1 14.

13 కారణము

ఆ ... ఇదియసుమ్మ మాకు నిచ్చలోఁ గలకోర్కి, వానఁగ నీదువలనఁ బొందు పడితె భాగ 6 223

14 వివేకము.

క కార్యము తెఱఁ గిట్టిది నీ, వార్యచరితమునకుఁ జొచ్చి యాడెదు నీకా. దుర్యోధను నవినయమని, వార్యంబని యెఱుఁగరామి వలనో వెడగో భార ఉద్యో. 1 318.

15 మర్యాద

చ తల్లిదండ్రుల రుచిమాన్చి బంధులకు రోఁత యొనర్చుచు జారవాంఛలన్, వల నతిసత్కులాంగనలు వత్తురె లోకులు నూచి మెత్తురే భాగ. 10 పూ 977.

16 శుచిత్వము

గీ వార్చి వాఙ్మనోనియతితో వలను గలిగి, ఉత్తరం బొండెఁ దూర్పు దిక్కొండె జూచి, జానుమధ్యంబునందు హస్తంబు లుండఁ, గుడుచునది పవిత్రాన్నంబు గుణవరేణ్య మార్క 3. 228

విశ 1 కుడి, దక్షిణము

సీ పంద్రెండు రూపులై పగలింటి రాజుగా వలఁతి యేదేవుని వలమఁ గన్ను . ఉ. హరి. 2. 144

"వలనౌ హస్తంబునన్" భద్రా 1 (శ ర)

2 యుక్తము.

అ . జానకీధవుండు సంతసిల్లి, వారి నాదరించి వలనైన సత్కృపఁ, జూచి మందహాసశోభి యగుచు . భా. రా యు 2. 471

చ వలనగు నమ్మహాకటనివారి నవారితకేళి నల్పు శాంతల ... వసు 1. 112.

ఉ. నా మొగమోటకై వలని నాటకముల్ ఘటి యించి .. పారి 1. 89.

మ పెలయేఱుల్ గడలొత్తఁ జేయుచు లతాసీమంతినీనర్తనంబులు గల్పించుచు మత్తబర్హిరుతముల్ పొల్పొందగాఁ జేయుచున్, వలనై కావనమారుతంబు దనకున్ వాంఛామరూపంబుగా ... పారి ఉ 1 57

3. శక్యము, సాధ్యము

గీ అంధువుల సంఖ్య లెక్కింపనలవి గాదు, కుండముల సంఖ్య లెక్కింపఁ గొలఁది గాదు, వాపికల సంఖ్య లెక్కింప వలను గాదు, పద్మలోచన కాశికాపట్టణమున కాశీ. 7. 205.

4 శరణ్యుఁడు

మ చెలివై చుట్టమవై మనస్థితుఁడవై చిన్మాత్రివై యాత్మవై, వలనై కోర్కుల పంటవై విభుఁడవై వర్తిల్లు నిన్ను .. భాగ. 8. 728

క వల[2], వలకట్టు, వలకడ, వలకన్ను, వలకేలు, వలగొను, వలగోలు, వలచుట్టు, వలచూడ్కి, వలచే, వలచేయి, వలతీరు, వలదిక్కు, వలదిరుగు, వలవగు, వలను పఱచు, వలను మించు, వలను మీఱు, వల నొప్పు, వలపల, వలపలగిలక, వలపలించు, వలకాలు, వలమురి, వలమురితాలువు, వలమూపు, వలచెక్క, వలవంక.

వలనుపఱచు స క్రి (వలను+పఱచు) అమర్చు, ధరించు

సీ ప్రవణి దుష్టరక్తపత్వమున మించు జలూకవామహాస్తంబున వలనువఱచు ... దశా 2. 290

వలనుమించు అ క్రి (వలను+మించు) ఒప్పు.

సీ. రమమాడ్కిఁ గమలజురాణి రాణింపంగ వాణిమాడ్కిని లక్ష్మి వలను మించ ఇందు 1. 106.

వలనుమీఱు అ. క్రి (వలను+మీఱు) ఒప్పు.

గీ తన యజత్వంబు దెల్ప రాత్రినయమౌళి, రాజసమెలర్ప ఘనపద్మరాగకలిత, వర్తుల మృగేంద్రపీఠిపై వలను మీఱి, రాజహంసాశ్రయప్రౌఢి రంజిలంగ. ఇందు, 5 94

వలనొప్పు అ. క్రి (వలను+ఒప్పు) అనుకూలపడు.

సీ. తెఱగంటిదొరయింటి తెలిమ్రాఁకు తెగఁద్రాకి వలనొప్పఁ దెలిదీవికెలన మెలఁగి . నీలా 1 45.

ద్వి వలపలికడఁ బంటవలఁతినెచ్చెలి, వలనొప్పఁ దమ్ముఁ డవ్వల నొప్ప ద్వి పరమ 3. 218.

వలపల వి జౌ (వలను+పల) కుడిభాగము, దక్షిణపార్శ్వము.

క వలపలిదిక్కున కించుక, మలఁగంగాఁ దుఱుమిడి కుఱుమాపుడుఁ బుట్టం, బలపడఁ గట్ట జరరవ, ల్కలమున నెవ్వీఁగుఁ జన్నుఁ గవ గప్పితగన్. భార విరా 1 291

చ వలపలికన్ను నీకు రవి వారిజలోచన చందురుండు దా, పలినయనంబు కర్ణుఁడును బార్థుడు దత్ప్రియనందనుండుఁ దత్కులజుఁడు వీరొకండొకనితోఁ గలహింప సహించితి రెట్లొకో నైష 8 133

వ వలపటఁ గృపాశ్వత్థామలును దాపటం గృతవర్మ మద్రేశ్వరులును వెనుక బాహ్లిక సోమదత్త భూరిశ్రవసులును భార భీష్మ. 103

గీ కలుకు విడికెంపురవల చెక్కడపు మేడ, వలపట నెసంగు శృంగారవనములోన .. దశా. 1. 4 102

వలపలగిలక వి (వలపల+గిలక) రేఫమునకు వేఱొక చిహ్నము (రేఫముయొక్క రూపాంతర నామము) (శ ర)

వలపలించు స. క్రి (√ వలపల)

1 వలపలగా తిరుగు, కుడివైపుగా తిరుగు

వ. గాంధారీనందనుండు వలపలించి చుట్టుకొనిరానది సరకుసేయక ఒకవైరి భార శల్య 2 267

2 వలఁగొను, ప్రదక్షిణము సేయు

గీ మొవయువలిపిల్లలా వుల్లమునకుగాని, బొల్లినెమ్మోమ్ము దవరారు వుల్గురేని ప్రబంధ 802 107.

వలి = శైత్యము, (ప్రసిద్ధము)

కాని యీ ప్రయోగమునఁ గాలి, యనునర్థమున నుపయోగింపఁబడినది

సీ. చూతాటవీవాట శోభమానంబైన పులుగుర్తి సోమేశు వలపలించు ... భీమ. 3. 89

వలపించు స. క్రి (వలచు¹.) 1. ప్రీతినొందించు, సంతుష్టునిఁజేయు

ఉ. .... వాసుదేవునిన్, ప్రీతిమెయిన్ భజించి వలపించితి ధన్యుఁడనైతి నింక నీ, నీతులు గీతులుం జదువునేర్పులు గిర్పులు నాకు నేటికిన్ వి. పు 2 295

2. కామింపఁజేయు.

సీ వలపింప నేర్తురు వలరాజు గెలిచిన పెద్దకాలము వేల్పు భీమనాథు భీమ. 1 94.

క ... భుజిక్రియ, వలపించెం జెండ్లి వారి వనితయుఁ బోలెన్ ... నైష 6 134.

సీ చిలుతపాయపు గొల్ల తెఱవల వలపించి మఱవక పసులఁ బల్మఱునుగాచి . నీలా 1. 8.

వలపు¹(ల్పు) వి (√ వలచు.) 1 వాంఛితము, కోరిక

క కావున వంచన బాహిర, పోవకయుండంగ మనవిపుం బరి మార్పం, గావచ్చు నేని యట్టిద, నా వలపటుగాక తక్కినను వలదునుమీ భార విరా 2. 287

తోటకము. వలపుల్ గను గోవలపుల్ గొలువన్, దొలుకారు మెఱుంగులతో నెనయై వలరాచ సిరుల్ వలె వారొకచోఁ, దలుకొ గురువెందల పందిరిలోన్ యయా 4 23

క ... మెలఁతకుఁ బతికిన్, వలపు సమంబగుట జన్మవాసన చెలియా ... మనుచ 6 66

2 మోహము

గీ వలపు నటియించుచును వారవారం తనకుఁ, దాన వారికి వారికి నైనయట్టు హర 6 103

గీ భ్రాంతి దన వల్పులంజియఁ బాయలేక, వ్రీడ యించుక లేని చేబోడిబోఱుఁగు .... కవిక 4 99

గీ. బాఁతితనమున లంజియఁ బాయలేక, వ్రీడ యించుకలేక ... (చూ. చేబోడి. శ. ర.)

రగడ. మితిలేక పరఁగె రతిమెలపులును వలపు పులుసు, నతివ లెంతయు మఱచి రలపులును సొలపులును. రాఘవ. 2. 6.

7

వలపు²(ల్పు) వి. (√ వలచు.) సువాసన

చ. అలరుఁ బురంబునం దొగల నంతరదామరఁ ద్రాఁచిఁ గప్రపున్, వలపులు మీఱ . . పురాతన తీర్థకుండముల్ . ఆము. 1 71

సీ వలపులు గులుకు చెంగలువ క్రొవ్విరుల జేకులు గానరా నేస కొప్పు ముడిచి . వరాహ. 3 109.

క . . చలికరువలి ను, న్నొలపమున విరియు పరువపుఁ, దొలు మొగడల వలపు దెలుపు తోఁటల లోనన్ . పారి 5. 103.

ఆ. కంపు గబ్బు గవులు గందంబు వలపన గంధ మొప్పు . ఆం భా 1 106 మనుచ. 6 31

సీ నులివాడు నాఁచు వల్పులగొం తొగర్పిలేఁబోల వల్పుగాలివే పోకయొఱఁగి ... ఆము 2 53.

వలపుల వింటివాఁడు = పుష్పధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు.

చ వలపుల వింటివాని దళవాయి వసంతుని జోడు కోడె పాటుల బడకుండఁ గుండలి కుటుంబము నాఁకలిఁ దీర్పు చందనాచల గృహమేధి యొప్పు వడచల్లని చల్లనిగాడ్పు వీటఁ జెల్వలరతి కాంతకాంతుల యలంతలు మానుచుఁ బ్రాణబంధుఁడై . రామా. 1 151

చ వలపుల వింటివాని దళవాయి చకోర మనోరథంబు రే, వెలఁది మగండు పాల్కడలి వెన్న నిలింప గణాన్నరాశి చుక్కల దొర కూలి మౌళి మిఁడి గల్వలవిందు తమంబుగొంగ చల్వలగని జింకతాలుపు కళానిధి తూర్పునఁ దోఁచె వత్తఱిన్. తె శకుం 2 187

వలపుఁగొల్పు స. క్రి (వలపు¹ + కొల్పు.) మోహింపఁజేయు.

సీ. వ్రేతల వలపుఁ గొల్పెడు దిన్న మొలవత్తి గచ్చకాయల తిత్తి రచ్చ నేయ .... ఘటికా. 1. 128.

వలపుకత్తియ విశే. (√ వలపు¹.) కామము గలది, కాముకి.

సీ. తోఁద్రోపులకును బోదురజెలి యొఱుంగబా వలపుకత్తియలుంట కలువకంటి ... శా. వి. 5. 65.

వలపుకాఁడు విశ (√ వలపు[1].) కాముకుఁడు, కామము గలవాఁడు. (శ ర.)

వలపుకీలు వి (వలపు[1] + కీలు) పోఁకముడి, నీవి
గీ ... అనుచుఁదగ బుజ్జగించి హస్తాంబుజమున, వలపుకీలు దెమల్చు భూవల్లభుండు నైష 7 176.

వలపుటిక్క వి. (√ [1]వలపు.) కళాస్థానము
ఉ అక్కలకంరకంరి తెలియంగని నప్పుడె ధిక్కరింపుచున్, జక్కొరభాణ పుండరీకి సాహిణి చాయల జంటదారిమేల్, చొక్కపు వాఁడి చెంగలువ సూరికటారినిఁ బోటు వ్రేటు పెం, పెక్కఁగ నొక్కటన్ వలపుటిక్కవఁ బిక్కన రేచియార్చి వన్, ఉ హరిశ్చ 2 56
(వలిపు టిక్కువ) అపముద్రి

వలపుదాల్పరి వి (వలపు[2] + తాల్పరి) వాయువు
సీ బలితంపు వలపు దాల్పరి దిడిగమిరావు గల దారవాకిట నిలుచువాఁడ ప్రబంధ. 217 లో 5 పుట 76

వలపుదేవర వి (√ వలపు[1] + దేవర.) వలరాజు, మన్మథుఁడు
చ పాదిరి మీఁదికి మాటిమాటికిన్, దిరిగెడుఁ దుమ్మెదల్ వలపుదేవర పచ్చల మేడయెక్కియ, చ్చెరువుగఁ దుంటవింట వడిఁ జిమ్మెడు కస్తురి యుండలోయనన్ యయా 5. 56,

వలపుమోపరి వి (వలపు[2] + మోపరి) గంధవహుఁడు, వాయువు.
సీ వలపుమోపరి జియ్యవల మూల దయ్యంబు గుండుల తలకట్టు పండుదండి .. అచ్చ రా బాల 8.

వలపురాయఁడు(లు) వి (√ వలపు[1]) రతిపతి, మన్మథుఁడు
గీ చల్లు లాడంగ నప్పుడు చదలనెగసి, మగుడు తెలినీటి తుంపరల్ దగియెఁజూడ, వారి నీరాటకును మెచ్చి వలపురాయఁడాని కురియించు పువ్వుల వానలనఁగ ... యయా. 3. 68. యయా 5. 112.
గీ. ఇటు చతుర్విధ దళము లుద్భటము గాఁగఁ ఛాయఁగాముని దళవాయిఛాయ వలపు, రాయలారామమున డిగ్గె రహివియోగి, సముదయ వనతతి పలాయనములు గాఁగ. ఉ హరిశ్చ 3. 13

వలపులకొండ వి (√ వలపు[2]) మలయ పర్వతము.
చ వలపుల కొండడిగ్గి కుజవారములో వటు లుత్కంఠబుగా, వెలువడి వేగనేఁగ వెడవిల్తుని కార్యముగాఁగ వచ్చుచోఁ, జిలువల కోఁ అలంజిదిమి చేరు వనంబులగంటి దంతఁ దుమ్మెలు పొడకట్టె నీ శకునముల్ వితగాదుగదా మదానిలా. కృ శకుం 2 207

వలపులరాచకోదు వి (√ వలపు[1]) మన్మథుఁడు
చ. చెలంగి చెలంగి మానసముచిల్లులు వోవఁగనేసె బాలికన్, వలపుల రాచకోదు ప్రసవంబుల పేరము గొర్వి కోలలన్ పి శకుం, 3 169

వలపులరాజు వి (√వలపు) మన్మథుఁడు
చ వలపుల రాజు పూవులగు వారిరుహంబుల నొక్క యెత్తునన్, గెలుపుగొనంగఁ [illegible]జాలు మృగనేత్ర యపాంగ నిరీక్షణద్యుతుల్. విక్ర 6 26
చ. వలపులరాజు దండునకు వైచిన త్రోఁవ గుడారు నాఁగ వెన్నెల జలకంబుఁగాంచు రజనీ గజయానకు మోడ్పుదమ్మి గుబ్బఁ సమయాళి ముందెనెరిఁబట్టిన చందురు కావినా నముజ్వల తరసాంధ్యరాగరుచి సంధిలె సౌమనసాధ్య పీఠికన్ రా. వి 4 40

వలపులఱేఁడు వి (√ వలపు[1] + ఱేఁడు) మన్మథుఁడు.
క.. దేవర జాణయమీనుఖాన వలపులఱేఁడా .. యయా 5 1.
వ వలపుల ఱేని చివురుటరిగెల పాలుపు దెలుపు రత్నతాటంకంబుల ధగ్మఖండము 3 178

వలపులాఁడి విశ (√ వలపు[1]) కామముగలది, కాముకి
గీ దొరసి యొండొంటి నొరసి క్రిక్కిరిసి మెఱసి, యగణితస్ఫూర్తి మొగమునకెగయు నీదు, వలుదవలిగుబ్బచన్నులో వలపులాడి ... వరన. 5. 113.

వలబాఱు అ. క్రి. (వలను + మీఱు) పార్శ్వమునకుఁ బాఱు.

ద్వి. చతురుఁడై యతఁడర్ధ చంద్రబాణమున, నితని విల్లుట్రుంచె నేడు దూపులను, వక్షంబు నేయుచో వ్యాఘ్రంబుఁ గన్న, ఋక్షంబు వల శాఖ రీతిఁ దేరుడిగి... భార విరా 4 73.పొ.

వలభి సం వి ఇ ఈ స్త్రీ 1 కోణిక, మంజూరు 2 ఇంటి నడికొప్పు (హాలా ని) 3 శిరో గృహము, చంద్రశాల. (విల్యమ్సు)

వలమానము సం విశే (అ. ఆ అ) 1 తిరుగు చున్నది. 2. చలించుచున్నది, కదలుచున్నది

వలము విశే 1 అధికము

చ పొలకయి గారవంబయిన పుత్రకుఁడొక్కఁడ యేల మాంసమున్ వలముగ మీరు నేను నగు వారమె కామె హర 2 68

ఉ తమ్ములతావితానములఁ దావలమై వలమైన గాలితో, యమ్ముల కామతింపఁ జటు లాల సయై వనకేళిసేయఁగాఁ, దమ్ములతావి తాన ములఁ దావలమైవలమైన గాలితో, యమ్ముల కామతింపఁ జటులాలసయై వనకేళి సేయఁగన్ కృ శకుం 2 165

2. స్థూలము, లావైనది,

క ఆరెలు వలములు దొడలును, దోరము బలు మెడయు దశకు. 9 81.

క ... నిడుదలగు తొడల బెడగున్, గడువలమగు నడుము గలుగు కలికిది బలిరా . . చంద్ర వి. 1. 75. కశాశాస్త్రము 1 15

వి 1 స్థౌల్యము

పీ వ్రేలి వలంబున వ్రేలెడు మెడనూళ్లు జాలు వాముంజేతి జతులత్రాళ్లు. రా వి 2 44

2. వైశాల్యము, విరివి

గీ .. ముప్పది యోజనముల, పొడువు పది యోజనమ్ముల నడిమివలము, గలుగునగ్గిరి తరు మృగావలులతోడ, ధరణితల సమానంబుగా ధరణిఁ గ్రుంగె ... భా రా సుం. 519

వలమురి వి (వలమ+మురి) దక్షిణావర్త శంఖము, శంఖము

చ. విలసిత మౌక్తికంబులు సవిభ్రమ రేఖలునుక్కి పొటరాఁ, దలఁచి మహోద్ధతిపొ్రసి తన్మ్రొదు నాద విలాసకౌశలం, బలవడమిన్ ముడింగి గరమై తనలో వివరం బెటింగియా, వలమురి దాఁబ్రదక్షిణము వచ్చెనో యాసతి కంఠ లక్ష్మి కిన్ వసు 2 43

క వలమురి జిగినగు మెడికలు, వల మురిపెముఁ జూపు చూపు వనజాతమునా, వలమురి యించు మొగముకై, వలమురి విహసించు వేణి వని తకుఁదనరున్ . చంద్రా 4 144

క అందంబున వల వలమురి, చిందంబు ముకుందుఁ డర్థిఁ జేఁబట్టినదా, నిందగ నెఱుఁగము ... విప్ర 2 42.

వలమురితాలుపు వి (వలమురి+తాలువు) శంఖ మును ధరించినవాఁడు, విష్ణువు

చ వలమురి తాలుపింక నిటవచ్చుట మానుము మచ్చకంటినా, నిలిచి . . పాండు 5. 133

క వలమురి దాలుపు దొరయా, వలఁబిలువఁగ నీలవలదు వలదని పెనఁగన్, జెలికత్తె గదిమి నీకిటు, వలెఁగూడదటంచుఁ దలుపు వడిగాఁ దీసెన్ ... మృ వి 3. 35

సీ గట్టురా విల్లును కడలిబత్తలికయు వలమురి దాలుపు వాడి తూపు .. రామలిం 1

వలమూఁపు వి (వల^3+మూఁపు) కుడిమూఁపు

ఉ నీవలమూఁపు లావు మునునేల వహించిన నాగ కూర్మగో, త్రావని భృద్దిశాకరుల కారయ నూటట పట్టుగాదె ... భార విరా 2 193

గీ కలఁచి కబళించి కడువడి బలిమి మించి, గెలిచి యార్వీటి వేంకట క్షితిపు తిరమ్మ, లేంద్రు వల మూఁపునను నిల్పి యిరవు కొనియె, రాజ నుతు లొప్ప ధంజో వరాహమూర్తి .... రామ. 387

వలయపుఁగత్తి మి. వి (వలయము+కత్తి) చక్రా యుధము

ద్వి వలమురి నెఱవాఁడి వలయపుఁగత్తి, బలసి చూపట్టెడు పాణి యుగ్మమును ...ద్వి. పరమ. 2 94 పొ

వలయము సం. వి అ పుం న

1 కడియము, హస్తపాదకటకము, మురుగు, అందె. మొ 2. చుట్టు 3. స్త్రీలనడి కట్టు; ఒడ్డాణము. 4. (సమాసాంతమున) మండ

లము, గుండ్రముగా నుండు వస్తువు. 5. ఆవరణము, కంచె, ప్రహరి

పుం. 1 శాఖ, కొమ్మ 2 గొంతుకనొప్పి

వలయించే స క్రి (√ వలయు[2]) వలయాకారముగఁ ద్రిప్పు, చుట్టు త్రిప్పు, త్రిప్పు.

సీ వలనంబు పుట్టించి వంకంబు వలయించి డిల్లాయి ప్రకటించి రేవచూపి. పి శకుం. 1. 112.

క ఏలాగున వలయించెదో, యేలాగున నీల విభుని నెలయించెదో ... చంద్ర వి 3 80.

వలయితము సం విణ (అ. ఆ అ) 1 చుట్టు వాలు కొనఁబడినది 2 గిర గిర వేగముగ చుట్టును ద్రిప్పఁబడినది 3 మెలివేయఁ బడినది.

వలయు[1] అ క్రి (ఇది అసంపూర్ణ క్రియ దీనికి భూతార్థక ప్రథమ పురుషైక వచన బహువచనములందును తద్ధర్మార్థక ప్రథమ పురుషైక వచనమువందును వ్యతిరేకార్థమునందును క్త్వార్థమునందును భూతతద్ధర్మార్థక విశేషణముగాను టవర్ణకాంతముగాను ప్రయోగములు గానవచ్చుచున్నవి వ్యతిరేకమున వలదు వలవదు అని రూపద్వయము కన్పట్టుచున్నది. ఇంకను విశేషములు ప్రయోగానుసారముగా గ్రహించునది)

1 ఆవశ్యకమగు

గీ ధర్మమార్గ ముల్లంఘింపఁదగదుగాన, వలసె నిష్కృతి కులమెల్ల వెలసె నీ కతమున సుర ముని పితృతర్పణములు సేయు, మరిగి శాహుదా పుణ్యలోయముల ననఘ భార శాం 1. 166

గీ భోగమనుభవించు, నెడమ బహిరంతరరులపై దృష్టివలయు ఆము 4 241

గీ. వలని సిగ్గున వెఱపునఁ గలసి మెలసి, యుండ కుంటకు మాటోటు లోర్వఁగలరె కాశీ 3. 62

క. .. అన్నరు వత్యద్భుత విక్రమ, పరిణతి సూడఁగనుదోయి పది వేల్వలయున్ .. భార. కర్ణ 2. 283.

ఉ మున్ను నిన్నెఱుఁగ నా వలదా నను నీ వెఱుంగఁగన్ .. భార శాం 4. 396.

గీ. వలదు కుక్కల విడువంగ వలవ దేయ, వడిచి మొలపిడియమ్ములఁ గొడువవచ్చున్. మనుచ 4 20

గీ. పెండ్లికని పిలవఁబంచివఁ ప్రియముతోడ, నేఁగుదెంచితి మిన్నాళ్లు నెల్లయొప్పఁదములఁ జూచితి మిద్యోడఁ దడవుగాఁగ, నిలువఁ దీరదు పోయి రావలయుమాకు. భార ఉద్యో 1. 42.

ఆ. వలయు పదవియందు నిలిచి నారాజ్యమంతయును జక్కఁబెట్టి నయమువిక్ర, మంబు నడపువంత మానిసివై యుండి, కుచ్చితంపు బ్రదుకు కోరఁదగునె భార. విరా. 1 282.

ఉ ... ఎల్ల వాడుందనవారిఁ దోకొనికడున్ రథ సంబుఁ గూడి నార్తకున్, ముందఱఁబోయి గోధనము ముట్టుకొనన్ వలయున్ మహోగ్రతన్. భార విరా. 3 126.

గీ. . పరుషములు తద్రిపుల రాయబారు లెదుటఁ బలుకకుము సంధియొక వేళ వలసియుండు ... ఆము 4 267.

క. ఈరీతిమండ మచ్చిక, దేరన్వలసినవి యొల్లఁ దెప్పించుటకై వారసతులు బోఁటుఁగులతోఁ, బోరామి యొనర్పఁ బసుల పొంగలి వచ్చెన్ భార ఆది (4.176) కుక. 2 562

క ఈ రెండు ప్రకారంబుల, వారలకును మమత విడువ వలయుట సరి... భార శాం. 5. 98.

క జముఁడైన వచ్చి వానిని, దమియింపఁగ లేమి నిశ్చితంబేమి యుపాయము గలదో కముఁడు మీ భావము నందిటఁ బ్రజలు మీకు వలసిరయేనిఁ హరి పూ 6. 126

ఆ ఎల్లవారు నెఱుఁగ నొల్లనిధర్మువు, బేల నీకుఁ జెప్ప నేలవలసె .. భార సభా 2 228.

గీ. ఏమిరా వాసుదేవుఁడ నేన యనుచుఁ, జెప్పికొన వచ్చునేయింకఁ జెవుము నాకు, నిన్ను గన్నష్ట చక్రాగ్ని నీఱునేయ వచ్చు మూదలించుటకింత వలసెఁ జేయ. హరి. ఉ. 6. 217.

2. తప్పనిదియగు

క. వీరెవ్వరయ్య ద్రుపద మహారాజులె యిట్లు కృపణులయి పట్టువడన్, వీరికి వలసెనె యహహ మహారాజ్య మదాంధకార మదిహానెకోకో. భార. ఆది 6. 89

వ. . తక్షకుండను దుష్టోరగంబు సేసిన విఘ్నం బున నింతమనల వలసె వినుఁడు... భార. ఆది. 1. 117.

పడవలయు = పడుట తప్పనిదియగు

గీ .. వెఱచి తాత, విడిచి నా పుత్రులందఱు విఱిగి యడవి, గలిసిరొకో యాతనికిఁ బడవలసె నకట . భార భీష్మ 1 58

సీ .. అనయముఁ బ్రతి .

ఆ. కోటలేని నాదు కొమరున కిప్పాటు, వలసెనకట యిది యవార్యమనుచు, వేఁగు వాని చావు విని యంతజిష్ణుండు, ఖండితారిపం క్తికంధరుండు రాఘ 4. 148

చంపవలయుట = చంప సంభవించుట.

ఆ సురనదీ సుతుఁడు పరలోకగతి నిరీక్షించుట కును దాను గృతకవృత్తిఁ, జంపవలయుటకును సవిషాదమానసుం, డగుచు నిట్టులనియె నమ్యు తునకు భార భీష్మ. 3. 104.

చ అమరహితంబుఁ గోరియ సురాంగముల న్విద ళించునట్టి మూకమరులఁ ద్రుంపఁగా వలసె నక్కట నేఁడని సిగ్గుజెందు చుం,దమున . పారి 5. 7.

3. విహితమగు = విధియగు

క. ఇనుఁ డస్తమింపఁ బోయిన, ననఘా బోధింప వలసె .. భార. ఆది. 2 159

క. వినుమలసుండును గర్వియు, ననర్థ భాషి యును మత్సరాభీధుఁడుఁ గ్రోధముఁడును గావలవదు .. భార శాం. 5 454.

(ఇట నిషిద్ధము)

గీ ఎల్లవారలఁ బిలిచి మీరే సుకృతము, నాచరింపఁ గవలదు నా నాధ్వరముల, తెరువుపోకుడు .. హరి. పూ 1 98.

ఆ కొడుకుఁబోలె నరయ గురుఁ బోలెఁగొలు వంగ, నగ్నిఁ బోలె నిష్ఠనర్చితుఁడుగఁ, జేయ వలయు విప్రుఁ జెప్పెర వేదసం,వాత మేక బుద్ధి నాదరింపు భార అను 1 160

క. పితృ సంకల్పము శ్రేయఁగ, సుతులకవశ్యమును వ్వలయు ... భార. సభా, 1. 93,

ఆ గంగ నాడవచ్చి నీవు, వలవదనిన నుడుగు వారముగాము నీ, విఘ్న వచనములకు వెఱతు మెట్లు .. భార. ఆది 7 41

శా . య,త్నింపి ద్వితియులేక విఘ్నసహితుం గిరించు చున్నాఁడు వల్దంచుం జెప్పినమానఁ డంగమున భాగ 7. 187.

4 యుక్తమగు, తగు, అర్హమగు

క వెలయ విధిదృష్ట వయమున, వలయుఁ బరా క్రమము సేయ వసుధేశ్వర య,గ్గలమగు బుద్ధియుఁ గడఁకయుఁ గల పురుషుల కది యచూవె కర్తవ్యమిలన్ భార సభా 1. 180.

గీ. . . వందనీయులు చెనకంగ వలదు వారి .. భాగ 3 157

వలయువాఁడు = తగినవాఁడు

క. గోవులకు మేలుచేసిన, యా వేలుపు గొల్ల వారి యర్చవలకు నె,చ్చోవలయువాఁడు గావున, దేవేంద్రునిఁ గొలుతు మేము దృఢతరభక్తిన్ . హరి. పూ 7 126.

గీ చెలిమి గలవానిపైఁ దలఁపు మాన, వలదు సుమి మంచి పనసపండుల మెసంగు, జాణలకు మావి పండులు చవియ కావె నీలా 2 31.

చ బవరము సేయుచుండియును భాషణముల్దగఁ బల్కుచుండగా, నవినయ వృత్తిమై వలవ దాయుధ మార్చుటఁ దాఁకి పడ్డగై,దువు పడినం దొలంగినను భార. భీష్మ 1. 148

చ. ... వస్తులన్, వవరఁగ వేడ్కయ య్యోడినొ వల్దిటువంటి కుబుద్ధి లివ్వనం,బుదఁ గోవమేవు నీళ్లఁ గలవో పతిమన్నన నీకుఁ జాలదో .. వేం. పంచ. 4 519

5. ఇష్టమగు

చ . పినిలోనని, వలసిన వస్తువుల్ గొను ధ్రువం బుగ నిచ్చెద నీకు నావుడున్ ... భార. ఆది. 5. 200.

"నీవలసిన" అనుచో ప్రౌఢవ్యా కార. 15 సూత్రమున నీ శబ్దమునకుఁ గర్త్రర్థమున యొక్క విభక్తియు 16 సూత్రమున లోపము నగు

క. కుడువుఁడు కట్టుఁడు గైకొనుఁ డడుగుఁడు మీ
వలయునట్టి యర్థములర్థుల్, కడమ యొకిం
తయు వలదని, యొడపక ఘోషింపఁ బనిచె
నెల్లెడ నెలమిన్ ... హరి ఉ 8. 170.

క. మావలికినట్టి వన్నియు, నా పుత్రునియందు
వలదు వరవరధర్మ, వ్యాపారము మనుమనియం,
దాపాదింపుదురు కానియని పలుకుటయుఁ.
వి. పు. 6 135.

గీ. పట్టియే దర్శనంబైనఁ బ్రతిథకలిమి, వలసినట్లు
వశ్యాణింప వచ్చియుండు నైష. 7 73

6. సంభవించు, తటస్థించు.

ఆ అట్టి కెట్టినిన్ని, దినములిట్లు దొడరి పెనఁ
గియు నీచేత, నేఁడు విణఁగ వలనె వేఁడిపలుకు...
భార భీష్మ 3 177.

గీ. అప్పుడొక చారుఁడేతెంచి యసురనాథ, నీకు
జయపెట్టుచున్నారు నిఖిలజనులు, కొదవ
వలదెందు . దశా 5. 30.

గీ. .. అవఘు, సవిత్రు నుదయాస్తమయముల
శయన మెగ్గు, నిట్లు గూర్చుండు నెడమేలు
నెపుడు వలయు . మార్క 3 236

7 పుట్టు, కలుగు

ద్వి పొలఁతుక నీతోడి భోగేచ్ఛనాకు, వలయుటఁ
దలపోసి వచ్చితి ననిన రం. రా బాల.
50 పా 12 పం

గీ ద్వాదశక్షేత్ర శివలింగ దర్శనంబు, మొదలఁ
జేయంగ వలయుట ముఖ్యపతు, మానతీఁదగు. .
భీమ. 3 69

(చేయంగ వలయుట=చేయఁగోరుట.)

సీ న,హాల్య ప్రాణేశుఁ డహాల్య కాల్యన్నంబు
వలసినవారికి వలసినంత, ఘృతసూప ఫలదధి
క్షీరయుక్తంబుగాఁ దలఁచినప్పుడె పెట్టె .
వరాహ. 10. 33.

వ నీవు మమ్ము వలసినవాఁడ వగుదేని యివ్వి
ధంబున కియ్యకొను మనిరి . హరి పూ.
7 212.

వలయు² అ. క్రి (√ సం వల్) చుట్టతిరుగు

క. విడివడి జల మధ్యమునకుఁ, కడువేగమ కమర
మేగె గ్రక్కున లోక్కం, బడెనెలుక వాని
బొడఁగని, వడిగాకము నెగసె మృగము
వలయం బాఱెన్. వేం. పంచ. 2. 235
(శ. ర పా)

"మృగముఁ బాఱెన్ దవులన్" (వా. రా కా.పా)

వలరసము వి వి. (వలపు+రసము) మోహము

చ . రాగులన్, వలరసమందఁ బ్రోషితులు
వందఁగ వల్మదమంద వచ్చె ... కు. సం.
6 789.

సీ ఆ, తరుణి వలరసంబు దలమిపైఁబడనున్న,
నెఱ వెఱింగి కూడ నేరకేల, బేలనైతి ...
కు. సం. 6 819.

వలరాకటారి (వలపు[1]+రాచే+కటారి) వి మన్మ
థుని కత్తి.

చ . . కేవలము తుటారి కారియని వాఁడి కఠువ్
వలరాకటారికిన్ . చంద్రా 4 183.

వలరాచేపని వి (వలపు[1]+రాచే+పని) గ్రామ్య
ధర్మము, సురతము, మైథునము.

క. చెలువున వృషపర్వుండను, బలియుని గారాపుఁ
బట్టి పపిబిడ్డసుమీ, వలరాచపనులు వెలిగాఁ, గలి
గిన సొంపులను వడపఁగాఁదగు దీనిన్ యయా.
4 143

సీ తలిరుఁ బాయపు ముద్దుఁ జెలువలఁ గనుగీఁటి
వలరాచ పనులకు వలసి పిలుచు ... నీలా
1 76

వలరాచేరాచేవాఁడు వి (వలపు[1]+రాచే+రాచే+
వాఁడు.) మన్మథుఁ డనెడు క్షత్రియుఁడు

సీ వలరాచ రాచవాఁడలికాతు కమవెచ్చఁ గరఁ
గిన యల కనికరపు చోటు ... మమచ.2 9.

వలరాచేలచ్చి (వలపు+రాచే+లచ్చి) వి మన్మథ
లక్ష్మి

సీ + బిలువ కన్నియలతోఁ జెలిమిగావింపఁగా
వచ్చిన వలరాచ లచ్చియనఁగ ... యయా
3 41

వలరాచేవాఁడు వి (వలపు+రాచవాఁడు) మన్మ
థుఁడు

సీ. సికగార మమరంగఁ జికిలి చేయించిన వలరాచ
వాని పూములుకు లనఁగ ... యయా 1 81.

వలరాజు వి వి (వలపు+రాజు) మన్మథుఁడు.

గీ శాతకుద్ధాంత కామినీ రత్నరాజి, దీముగావించి
వలరాజ ధీకునేసె ... నైష. 3 92,

క. వలరాజు మూలబలమగు, నళిశుక పికములకుఁ జైత్రుఁ డభిమత భోజ్యం,బులఁ గూర్చె ... విక్ర 5 4.

వలరాజుడాగులు = మన్మథాంకములు
విక్ర 8 7

వలరాటెక్కెము (వలపు¹+రాచ+టెక్కెము) వి. మన్మథుని ధ్వజము.
మ. వలరాటెక్కెపు మీనమో సురలఁ బ్రోవ న్మించు మీనంబవో. దశా. 1 156.

వలరాయఁడు¹(లు) వి (వలపు¹+రాయఁడు) మన్మథుడు
క. ఱేఁడు రెండవ, వలరాయనిపగిది వచ్చి వాకిట దిగియెన్ ... యయా. 4. 102.
క. వలదాఁకుగశిఖకీలల, వలదాఁకుగ తిన్నిగుడ్ప వలరాయఁడ. వసు 4. 88.
ఉ. అంగన యంగరాజ్యమున హస్తియుగా వరణాంతరంబునం,దుం గొమరొందు చారు కుచదుర్గములన్, వలరాయ లాక్రమిం,చం గదియించు గాంతిజిగి సంచపు నిచ్చెన మెట్లలీలఁ జూ,డం గనుపట్టె నమ్మరె మిటారి వళీతతి మోహనాకృతిన్ ఉ హరిశ్చ 3 64

వలరాయఁడు² వి (వల¹+రాయఁడు) జాలరి, బెస్త
చ. ... క్రమ్మఱం గూడఁబాఱు మో,హన గుణశక్తి నివ్వటిలు నవ్వలరాయని వేర్పు పెంపునన్ వసు 3. 51
(మన్మథుఁడని రెండవ యర్థము)

వలఱెక్క వి (వలను+ఱెక్క) కుడిఱెక్క.
సీ. గవనివెల్పట బెరికయుఁబోతు వలగొనె వలఱెక్క మాపెఁ జేవలఁతిఁ జెమరు... పి. శకుం 1. 132.

వలఱేఁడు వి (వలపు¹+ఱేఁడు) మన్మథుఁడు.
గీ. కినిసి వలఱేఁడు దండెత్తఁ గేతువగుట, మీనమిలఁ దోఁచు టుచితంబ ఆము 5 98
గీ. మేలివెలిదమ్మిరేకుల నేలఁ జాలు, కన్నుఁగవవాని వలఱేనిఁ గన్నవాని, వన్నియల కెల్లమిన్నయై యున్నవానిఁ, గాంచి యిట్లని యగ్గింపఁగడఁగి రపుడు అ రా బాల 62.

వలవంక వి (వల³+వంక) కుడిదిక్కు, కుడివైపు
గీ. ఆర్చి యెడవంక పాత్యకి యడ్డగింప, వాసుదేవుండు వలవంక వచ్చియురము, వ్రేయ నవ్వీరుఁ డచ్చోట వ్రేసెఁ దత్త,ఱించి పౌండ్రుఁడు ధర మోఁకటిల్లఁ బడియె ఉ. హరి. 3 65

వలవంత వి (వలపు¹+వంత) 1 మన్మథ వ్యథ
గీ. .. అంత, కంత కగ్గలమగు వలవంతఁ దూల, పోయెఁ బావకుఁ డేమి సెప్పుదు నరేంద్ర ... భార అను 1 48
సీ. ఎలమి ముఖాంభోజ మలరు నొక్కొక మాటు వలవంత నప్పుడ వందికందు కు. సం 5. 539
శా. కోమలి యోర్వలేక వలవంతం బద్మినీ జాతికిం, గీడౌను గ్రశిఖామణిం బలికె నతీతాను లాపంబులన్. వసు 4 26
2 చింత వ్యథ
ఉ. . ఆవలవైరిఁ బల్కు నచలాగ్రణిమామక శోక వార్ధికిన్, నావ లతాంగి నర్థిరశనా వలయేశ్వరు కేలఁ గూర్చెదే, నావలవంతఁ దీర్చెద వసు 5 26
సీ. కదలి యహంకారగతివశంబునఁ జాల వివశుఁడై బోధకు విపరియైన, వాఁడికి నీరితి వలవంత కర్మప్రచారంబులను మీఁదఁ జక్కనైన భాగ 6 232.
ఉ. ధరణీతల మంతయు ధారఁబోసిన, ల్వం తలఁ జెందువేళ . . 3 32 బ్రౌ ని
సీ. చిలువ పోగులను వ్రేల్చవులఁ గీలవచేసి వలరాచ నీటు మైఁ గలయ నలఁది ... హర. 5 55.
3 మాయ, మోసము.
మ. ఈ, వలవంతల్ పచరింపనేల కుహనావైసారిణగ్రామణీ. దశా 1 156

వలవంతతనము వి (వలవంత+తనము. స్వార్థమున) మన్మథవ్యథ
తరు ... ఇంత వలవంతతన మాఁడువారికిఁ దగునె . . కు సం 6 678.

ఫళ్ళవల వి 1. ఫళ్ళుటయం దగు ననుకరణము

క కలకంఠకంఠి మదిలో, వలి దుఃఖం బాపలేక
బాష్పజలంబుల్, జలజలజల ప్రవహింపఁగ,
వలవల నత్తఱెన నమ్ర వక్త్రాంబుజయై
వ . ఏడ్చుచున్న నవ్వధూరత్నంబుఁ గాంచి
నిరం 2 61 62

2. కన్నీరు మొ. కారుట యందగు ననుకరణము

చ వలవలఁ గన్నులం దొఱఁగు బాష్పకణంబులతో
రఘూత్తముం, బలువుఱఁ జూచుచున్ నిలిచి
పంచితివే రఘురామచంద్ర మా,స్థలముల
కంచు మూథుల విధంబున నేడ్చుచుఁ బోయి
రెంతయున్ ఉ రా 5 308

సీ తళుకునిద్దంపుటద్దపుమోము కళ దప్పె వలవల
కన్నీరు వడువకమ్మ . . అని 2 86

3. వకావళి యందగు ననుకరణము.

చ. చలిగాలి ప్రాలితో,య్యలి వలయించెఁ
జిల్కల గయాళివిగాక వనాళి నీవునున్, వలవల
మన్వకావళి ననాళి దువాళిగ మేళవింతురే.
లక్ష్మవి 4. 78

4 ప్రాలుట యందగు ననుకరణము

చ. ... నేలపై, వలవల ప్రాలెఁ గ్రొలెడలి
ప్రాలిన పుత్తడి బొమ్మకైవడిన్ .. భాగ.
10 ఉ. 288 (శ. ర, పా)

("వలవటి" అని ముద్రి పా)

వలవలన విశే వదలినది, విశ్లథము

సీ జలధరప్రకరంబు వలవలనై తోచె వెలరాలి
దిక్కులు విశదమయ్యె . పద్మ. 9. 226

చ. వలుకని మోముఁ దొట్రుపడు పాదములున్
నగరంపు టూర్పులున్, వలవలనైన దంతములు
వంగినమేను వణంకుమస్తమున్, విలువఁగరాని
యుక్కివయు వెమ్మెయి నెక్కొను దప్పి వెంపుఁ
జే,వెలుఁగునఁ జూచుచూపుఁగల వృద్ధమహీ
సురుఁ డమ్మహీశ్వరున్.
వ కాంచి . విక్ర. 2 155

వలవాఁడు విశే (√ వల[1]) వాగురికుఁడు, ఉచ్చు
లొగ్గువాఁడు

గీ వాగురిక సంజ్ఞయును వలవాఁడనంగ అం.
భా 2 286

వలస వి (సం పరదేశః)

1 రాజోపద్రవాదులచే స్వదేశము విడిచి పర
దేశమునందు నివసించుట

చ. .. అవార్యతమిస్రమునేఁడు తత్పురిన్, విల
సితశర్మహర్మ్యరుచి వేముఱు నల్గడపారి
వెళ్లఁగా, వలసలు సేయఁగాఁ దొడఁగె వారక
తద్ఘనగహ్వరంబులన్ తపతీ 1 47

గీ అష్టమహిషులపై పదియాఱువేల, నతులతో
నీకు వలస కెచ్చుటి కరిగెదు ... సిం నార. 11.

సీ. ఉదయగిరి మీఁదఁ గోపురం బుండి నిగుడు,
నహితరవి రశ్మిచే బద్ధుఁడగుచుఁ దోడి, బలగమై
నట్టి చుక్కలవలస త్రోవఁజూప నేతెంచెనన
వేఁగుఁజుక్క వొడిచె. మనుచ. 3. 54

గీ వలసయనఁ బ్రవాసాఖ్యగా వఱలు ... అం
భా. 2. 223

2 రాజోపద్రవాదులచే దేశము విడిచి పరదేశము
నకుఁ బోయిన ప్రజ

ఆ. వలస బెదర నృపతి కలఁగక ప్రజ్వగ, లార్పఁ
బనిచి . ఆము. 3. 27

వలసవచ్చు=శత్రుభయమున స్వదేశము విడిచి
వచ్చు.

సీ ఏను లాంగులవృత్తాంత మెఱుఁగుదు విను
మందరాచలంబునకు నికట,మునను్న పాట
లంబను పురంబున వేలుపులకు నాతంకించి
వలస వచ్చి, గీ నిలిచి యెప్పుడు నీదురాకలకు
నెదురు, చూచు హేతి ప్రహేతుల సుతలు ..
వరాహ. 3 131

జ : వలసపాటు, వలసపోవు, వలసలుచేయు, వల
సలుతీయు, వలసల్పాగు, వలసరి

వలసపాటు వి (√ వలస) వలసపోవుట

గీ ఓడి గంధర్వులూడనిఁ బాడి రచ్చరలకుఁ జెఱ
లుప్పతిలె మహారాజికులకుఁ, గలిగెఁ దలగంప
దింపని వలసపాటు, రాక్షసులు నేయురాయిడి
రఘువరేణ్య . ఉ. రా 1. 285.

వలస(లు)పోవు అ క్రి రాజోపద్రవాదులచే దేశము
విడిచి పరదేశమునకుఁ బోవు.

వ . ఉభయస్యందనతురగ ఖురక్షతరథనేమి
ఘట్టనసముద్ధూతంబగు రేణుపటలంబు రాయిడి
కోర్వక పుడమి మింటికి వలసపోవు చందంబున
నెగసె . . భా. రా. యు. 2 25.

చ. అలఘుబల ప్రతాపయుతుఁడై యతఁడమ్మెయి వచ్చు దండు వార్తలు వినుచుం దదగ్రగదిశరాజులుగొందఱుము క్తమార్గులై, వలసలుబోవు వారుఁ దగు వస్తువు లర్పన పంపువారుఁ గేవల వినయంబుతోఁ గొలుచువారును నైరి యథోచితస్థితిన్. శశా. 8. 46.

గీ. జలజవని నుండి తుమ్మెద వలసఁ బోయెఁ గువలయవనీదళాంతరగుహలు చేర. ఘటికా. 2 140.

వలసలుచేయు అ. క్రి. (వలసలు+చేయు) సంచరించు, పోవు, గమించు

వ. ఉపరి లోకంబుల వలసలుచేసి మరలి క్రమ తమ యగారంబులం జేరు వారి నాలోకించుచు... దశా. 1 261

వలసలుతీయు అ. క్రి. (వలసలు+తీయు) రాజోపద్రవాదులచే దేశము విడిచి పరదేశమునకుఁ బోవు, వలసపోవు

చ. ఎలనగ వంకురింప ముని యిట్లను రావణయింక నేమి విం,తలు వివరింతు నీవిజయ ధాటికిభీతిలి యూర్ధ్వలోకముల్, వలసలు దీయసాగె బలవంతుఁడ వన్నను నీవెకాక నీ,కిల నొకరుండు సాటిగలఁడే యన బెట్టుగఁ గేరి నవ్వెచున్ ఉ. రా. 5. 199.

వలసల్ సాగు అ. క్రి. (వలసలు+సాగు) రాజోపద్రవాదులచే దేశము విడిచి పాఱిపోవు

మ. అనుచుం గాలకరాళ కాలహార ఫాలాక్షిల కీలాకులా, శనిశీలాపరిలోల శూలము భుజాస్థానిం జెలంగ న్మహా,ఖలలోకంబుల వారు సూచి వలసల్ సాగం దబోవాను లో,య్యనఁ గేల్మోడ్చఁగ.. దశా. 4. 99.

వలసరి వి. (వలస+అరి[3]) వలసపోవువాఁడు, వలసపోవునది

క. చెలువా పిలువక ముందట, వలసరి మా యింటికేల వచ్చితి చెపుమా, పిలువని పేరంటము పని, గలవారుమబోలి సిగ్గు గాదే రాఁగన్ ... వీర. 1 189

వలాసకము సం. వి. అ. పుం. 1. కోకిల. 2 కప్ప, భేకము.

వలాహకము=బలాహకము సం. వి. అ. పుం.

వలి వి. 1. శైత్యము, చల్లందనము

వ. .. వలిమించుగ్రామ్మంచు పొదుశీఁదియోఁది. మనుచ. 3. 28.

చ. చెలిమల మున్ను మేరుతనుజాతయనం దగు మేని కెక్కు చ,న్నుల వలినిక్కనుం గల మనోరమఁ జేకొని కాంచె చంపూరా 3 3

సీ. వలిదేరు పన్నీరు వంకల వంకల గాలితేజీల నిక్కడల కడల. సారంగ 3. 232.

2 చలి.

చ. వలికయి విల్లువంకఁగని వ్రాసెడి యొక్కటి లెక్కయక్కనం, దలయిడి రెంటి లెక్క యిడి నాఁడు ముడించిన కాళ్ళసొంపుచే, నిలిపెడు మూటిలెక్కబళి నిద్దురపోవుచు లెక్క మావఁ డీ, బలకరపుందవు ల్గలిగి బక్క నియోగియటంద్రు తద్భటుల్ రా వి 2 71

చ. వలియును మంచు నెండయును వానయు గాలియుఁ జేరనీని బ,ల్కలుగటు చేయఁబంచి యదిగన్నడ కుండఁగఁ బుట్టలుంబొదల్, బలువుగ సంఘటింపుఁడని పల్కి విజాకృతి డించి చొచ్చియం, గదలయుచున్న వాఁడిపుడు వాన్పుగుఁ దూసరవెల్లిరూపునన్. ఉ రా. 6. 366.

3. కంపము, వణఁకుట

క. చలిగాడ్పుల మునురుల మెయి, వలిగొని ధాత్రీ పురంధ్రి వలిఁ బచ్చని కం,బలిఁ గవిసి కొన్న విధమునఁ, బొలుపునఁ జిప్పరలు గలిసె భూతల మెల్లన్. కు సం 6. 757.

క. కని వలిగని దొరలదొరల, నమపమగలి నన ప మదముఁ డాలోనాలోఁ, జననున్న వారిఁ గనుఁగొని, మిసుకెవయన్ బొగరు మేన మేనక వలికెా. చంద్రాంగ. 3 80.

4. చలిగాలి

క. విసవిస నెప్పుడు నుడుగక, విసరెడి వలిచేత వడఁకు విడువక. భాగ. 10 ఉ 11

సీ. సౌధవీథికలలోఁ జరియించు పుష్పకోమల లేడ మల లేడఁ దలిరుబోఁడి, చీనచీనాంబర శ్రీఁ జెందు బాలికావలు లేడ వలు లేడ వామవయవ వరస 5. 145

5. గాలి, వాయువు.

గీ మొవయువలిపిల్లలా పుల్లమునకుగాని, బొల్లి
నెమ్మోము దనరారు పుల్గురేని . . ప్రబంధ
802. 107

వలి = ౖశైత్యము, (ప్రసిద్ధము)
కాని యీ ప్రయోగమునఁ గాలి, యనునర్థమున
నుపయోగింపఁబడినది

ద్వి వలివేగమున వచ్చి వచ్చి యెంతేని బస.
పు 5 205. పం.

ద్వి వలివేగమున నవివారితవృత్తి బస. పు.
4 121 పం.

6. వడి, వేగము.

ద్వి నలిన భక్తాలోకనాచ్చైవ యనఁగ, వలిఁ
బదార్థానిహవర్జయేత్తనఁగ పండితా. పర్వ
337

విశ 1. శీతము, చల్లనిది

గీ అల్లవలిగాలి యల్లంబు దల్లడిల్ల, బహువన
ప్రసవోదిత పరిమళంబు, లలమి తెచ్చి పైఁ
బొలసి .. భా. రా అర. 2. 426.

చ. పొలుపుగ నందుఁ బెండ్లినడుపుల్ వడుపున్
వలినాలి తెమ్మెరల్ . విజ. 1 78

సీ పుడుకు ప్రాన్వలితావి పువ్వుతేనియ
లాను నీలా. 2. 76

సీ. పెంపార వలిజిలిబిలిపాటఁ బాడుచు నింపుగా
వీణ వాయింపవేమి రసి 4 21.

(ఇట "మనోహరమైన" యని యర్థము)

2. గుండ్రనిది, వర్తులము

సీ వలిపకంచెలలోని వలిచనుంగవ మించి జక్కవ క
వఁగి సంభ్రమింప ... విక్ర 2 89

సీ. వలిజక్కవల పెక్కువలు దక్కవగ నిక్కు
చనుదోయి కొకవింత చాయదోఁచె పారి
1. 59.

సీ గురుగోత్ర తటములు గోరాడ నునుమొక్క
వోయిన వలిగొమ్ము దోయిమెఱయ, ఘన
మేఘ తటములు గాల్ద్రవ్వ కొమ్మెఱుఁగుల
వన నూనిన గోరిజలొప్ప హరి ఉ 7. 79

3 గొప్పది (గ్రా ని) (చూ వలితనము)

జ · వలిగట్టు, వలిగుబ్బలి, వలిగొను, వలిచంద్ర,
వలిచుట్టు, వలితనము, వలిపని, వలిషిరి, వలిపిరి
గొట్టు, వలిమల, వలిమిన్న, వలిమిరి, వలిమెట్టు,
వలిమొలక, వలివెలుఁగు.

వలి నం. వి ఇ ఈ స్త్రీ 1 ముదిమిచేఁ జర్మముపై
నేర్పడు ముడుత. 2 స్త్రీల కడుపుమీఁది
ముడుత 3 ఇంటికప్పుయొక్క వెనుబద్ద
4 సుగంధి తైలముతో శరీరముపై గీసినగీఁత.

వలికి వి. గోనర్దము, ఒకానొక పక్షి,

గీ . గోనర్ద మలరు, వలికి యనఁగను ... ఆం.
భా 2c 67.

వలిగట్టు వి (వలి+గట్టు) హిమాద్రి

క అవఁ దనయు రామచంద్రుని, ముని పరమేశ్వ
రున కిచ్చె మోహముతో న,జ్జననాథుఁడు జాలి
ల్లిన్, వననిధి వలిగట్టువల్లువారికిఁ బోలన్.
రామా. 4 14

సీ. ఏ సామి సామేన నేప్రొద్దు వలిగట్టుదొర పట్టి
వర్మిలి తోడఁ బూనె .... నీలా 1 12.

వలిగుబ్బలి వి (వలి+గుబ్బలి) హిమవత్పర్వతము.

చ అవ్విరిం, దననెఱి గొప్పునం జెరివినవ్వలి
గుబ్బలి ముద్దుపట్టి లేఁ,తనెల ధరించిన ట్లమరెఁ
దద్దయుమోహనకాంతి సంపదన్ పారి. 1 55

సీ అంద్రకొంచగిరికి రంధ్రాన్వేష మొనరించి వలి
గుబ్బలికి వింతవడఁకుఁ గూర్చి . నరస.
5. 191

వలిగొను అ క్రి (వలి+కొను) చలిగొను, గడగడ
లాడు

క. ... పలుకులు వేయును నేటికి, చలిగొని వడఁ
కాడుచుండు వైశ్వానరుఁడున్ ... పి శకుం.
3 45

క చలిగాడ్పుల మునురుల మెఱు, వలిగొని ధాత్రీ
పురంధ్రి వలిఁ బచ్చని కం,బలిఁ గవిసికొన్న
విధమునఁ, బొలుపుగఁ జిప్పరలు గవిసె భూతల
మెల్లన్ కు. నం 6 757

వలిచంద్ర వి (వలి+చంద్ర) ఒకానొక చెట్టు.

ద్వి బలుసుముల్ మోదుగు పచ్చారె యారె, వలి
చంద్రములు చంద్ర వాడగన్నేరు ద్వి.
సారంగ. 2. 80. పా 4 పం.

వలిచుట్టు న క్రి (వలి+చుట్టు) వలయాకారముగ
చుట్టు

సీ వలిచుట్టు పూదండ వెలిచుట్టుగవ నొప్పుకప్పు
చిప్పిలు పాముకొప్పు దనర ... వాల్మీకి 3 13

వలితనము వి (వలి+తనము) గొప్పతనము.

గీ తేరుఁ దవఁ దెచ్చి తత్సూతుఁ డూరు పేర్చె,
నక్కబంధంబు, లెదురెక్క నొక్కవడిన,
వ్రేటు వాటును వాయిను వ్రేటు చూప, కవనిఁ
గలయక వలితనం బివుర దనుచు కళు 5 49.

వలితము సం విణ (అ ఆ అ) 1 చలించినది, కదలినది 2 చుట్టుతిరిగినది 3 గుండ్రముగా వంపఁబడినది. 4 చుట్టుకొనఁ బడినది, పరివేష్టింపఁ బడినది 5 ముడుతలు పడునట్లు చేయఁబడినది 6 త్రోసివేయఁ బడినది

వలినము సం విణ (అ ఆ అ) ముడుతలు పడినది, వళులుగలది, వదులయినది, బిగిలేనిది

వలిపని వి (వలి+పని) శైత్యోపచారము (శ. ర.)

వలిప(ల్ప)ము విణ 1 తెల్లనిది (వృత్తియందు 'ము' వర్ణలోపము వైకల్పికము) (కొన్ని ప్రతులందు "వలిపెము" అనురూపము కన్పట్టుచున్నది నిర్ధారకము కానరాదు)

గీ. తారకాధీశుకిరణకదంబకంబు, చిలికెఁ బలు
చని వలిపంపు జిలుగుమంచు పారి 2. 47

సీ. కలువ పుప్పొళ్ళచేఁ గసటైన వెన్నెల వలిప
వెన్నెలలోన వడిచి తేర్చి. పారి 2 48.

సీ పలుచగా వండిన వలిపంపుఁ జాఁపట్లు పెసర
పప్పులతోడఁ బెనఁచి పెనఁచి ... నైష 6 120

2 పరిశుద్ధమైనది

చ మలయజవారిసేకముల మౌక్తిక నూతనహార
శీలలన్, వలిపపునన్న కావులను వారిరుహోత్ప
లపీఁగుఁజన్నులన్, గలిగిన చల్వరిన్ బ్రదికెఁ
గాక జనావళి యిట్టి వేసవిన్, గలఁడె శరణ్య
మన్య మనఁగాఁ గడుఁ బేర్చె నిదాఘదాహ
ముల్ నృసిం 3 68

3. సన్నమైనది, సూక్ష్మము.

వ ... మతుక్కచకర్కశతశివలిపమడుం గెట్లు
సహించు నన్నట్లు వల్కలాంబరంబులు ధరి
యించి.. మ్మ వి 2. 39.

మ. . సుభటోద్యత్ఖడ్గకాంతిచ్ఛటల్, వలిపంపుం
దెలిచల్వపావడలు వైవన్ దుందుభుల్
మ్రోయఁగన్ .. దశా 2 67.

చ తడిసినవల్పపయ్యెదలు దాకొని పైపయినంటి
యుండఁగా, నుడువనగోచరం బగు వినూత్న
విలాసత నొప్పె నప్పుడు కవిరా. 4. 102.

వి 1 ధౌతవస్త్రము, చలువబట్ట.

చ పలుచని సన్నకావివలిపంబులు గట్టఁగ నిచ్చి
నెచ్చెలుల్ విక్ర 1 136.

క తడియొత్తి సన్నవలిపం, బిడి మణిపీఠస్థయైన
యింతి. ఆము. 6 127.

2 సన్నవస్త్రము

మ వలిపంపుం దెరమాటునం దిరుగు జాళ్వా మేలి
కీల్జొమ్మలన్, దెలనాథుల్ విరి చందుకా
మొకరి తేఁదేంట్లార్భటుల్ వేత్రహస్తులు
సామంతులు కొల్వుదెల్పు ... చంపూరా.
2 56.

చ వల్పముల నెచ్చెలి యొక్కతె తెచ్చి యిచ్చి
వన్ సుద 5 45.

3. తెల్లబట్ట

చ వలిపము గట్టి హారములు వైచి పటీరము మై
వలంది జాదులు నెఱికొప్పునం దుఱిమి త్రోవనె
పోయితిమేని దాఁకియుం దలఁచెడు వారులేరని
మనంబుకలంకలు చేర్చి జారకాంతల సమయ
స్థలంబులకుఁ దార్చిరి దూతిక లట్టి వెన్నెలన్
పారి 2 51.

వలిపి(ల్పి)రి వి (√ వలి) 1 జల్లు, వాన కురియునపుడు చిందిపడు నీటితుంపర.

గీ పల్లమామూల వలిపిరి చల్లునిచట, మరియు
నీచాయ నిద్రమై నుందు నచట, మహిత
రామానుజోదీర్యమాణభాష్య, ముఖ బహు
గ్రంథ సామీప్యమునకుఁ జనకు విప్ర 3.77

శా. సంపెంగల్పరు వంది క్రొవ్విరులచే శంపాలతా
లక్ష్మినొం, టింపం జాదవము ల్ఘనంబు లయి
పూఁదేనె ల్దువాళించి వర్షింప న్వల్పిరి చల్లి
పాంథ జనరాజున్గమ్మగాఢుప్పొ ల్చలిం, పింప
న్మాధవుఁడంబుదాగతి విడంబించెన్ విజృంభించు
చున్. ఫి శకుం. 2. 127

2. శైత్యము, చల్లఁదనము, చలి.

సీ. గుడిసె వెన్నఁడు చిక్కఁగుడువ వలిపిరిఁ గొన్న గడలు దుప్పటిల వడవడ వడంక ... రాజవాహన 2. 70.

3. వణంకు, కంపము (శ. ర)

విణ. శీతము, చల్లనిది.

ద్వి వలిపిరి గాలితో వడి మీఱిమీఱి, బలువిడి వాన యంపాచారమైన ... ద్వి పరమ. 4 (చి వి.)

వలిపిరిగొట్టు విణ. (వలిపిరి+గొట్టు) వణఁకువాఁడు. (శ. ర.)

వలిభము=వలిసము సం విణ. (అ ఆ. అ)

వలిమల వి. (వలి+మల) హిమాద్రి, శీత నగము.

క. .. వలిమల, కానందపమూనునదితి గనియె కుభంబుల్ .. దాశా. 5 44

మణిగణనికరము కలువలదొర కొఱగల తల విరిగా, వలిమలలలి, నిలువఁ గడఁగు బనగాఁ గలుములచెలువమగఁడు గడుఁ వెలిగా మల యుమ జగముల మనుచు నొడయఁడా అ రా. అయో. 119.

వలిమలయల్లువాఁడు శివుఁడు.

చ. చెలిమదురున్ గడున్ దొరయ నేమముతో నెల కుండఁ గల్గెన, వ్వలిమలయల్లువానితల వాడని పువ్వయి ... యయా 4. 43

చ. వలిమలయల్లువాఁడు తలవాఁక ధరించిన పూవు గుత్తి .. పారి పీరి 6.

వలిమిడి వి పశువులకు కాలిమడమల యందుఁ గల్గు రోగ విశేషము. (శ ర.)

వలిమిన్న వి. (వలి+మిన్న) చంద్రుఁడు

సీ కననింపుఁ గూర్చు చక్కనిమోము వలిమిన్న మనసార ముద్దు గైకొనఁగఁ దివురు చంద్రికా. 4. 20.

వలిమిరి విణ శీతము

గీ కర్షకుఁడు మెచ్చె వలిమిరి గాడ్పు హెచ్చె ఉ. రా. 1. 103

వలి(లీ)ముఖము సం. వి అ పుం వానరము, క్రోంతి ఇర్లే వలి(లీ) వదనము.

వలిమెట్టు వి (వలి+మెట్టు) హిమాచలము.

సీ, వలిమెట్టు నాకుఁ గావలిపట్టు దేవరసామి గట్టుకు నేను సామినొడయ ... చంద్రాంగ. 2. 45.

వలిమొలక వి (వలి+మొలక) 1. వడముడి, భీముఁడు.

సీ . అనిలజుఁ డలరును వడముడి వలిమొలకన ... ఆం భా 2 182

2. ఆంజనేయుఁడు, హనుమ.

వలియు అ క్రి 1. డయ్యు, శ్రమనొందు

క సకలక్షత్ర భయంకరు,నకు శార్ఙ్గ్రధరికి నని మొనన్ మార్కొనన్,పక వలియం బాఱఁజె యీ,ముకుందుఁడు భయాతిరేకమునఁ బది మాఱుల్. భార సభా. 2 46.

సీ. ఎదిరివపోతుల నెవ్వానినైన నవారణ నోడించి వలియఁదోలు ... హరి. పూ 6. 124

ద్వి వలియఁదాఁకెడు శిలావర్షంబుచేతఁ, బలు దెసఁ జెడిపాఱు పతులలో యననగ రం. రా. యు 445 పా 8 వం

సీ హరిరథంబు, గడపెడు నెపు పరికర మిట్టదై యుండ నెట్టు కర్ణునకోడి యిట్టు వలియఁ, బాఱు తెంచితినీవు భార. కర్ణ 3. 61

2 సన్నగిల్లు

సీ- వా కలఁ బడి నీరువలియఁ బాఱఁగ మిట్టు లొండొండవెలసి తృణోత్కరముల,తుదలుపచ్చ దినంబుతోఁ దలమూపఁగ . హరి. పూ 7 186.

వలిరుఁడు సం విణ. (అ అ అ) 1. ఓర చూపు చూచువాఁడు 2 మెల్లకన్నువాఁడు.

వలివెలుఁగు(ల్గు) వి (వలి+వెలుఁగు) శీతకిరణుఁడు, చంద్రుఁడు

వ .. మందయానల చెక్కుల వెలుంగు వలి వెలుంగుం జూపి మీ మొగిముల మిలమిలలు గిలుకాడవచ్చెఁజుమీ వెన్నెల బచ్చు ముచ్చు ... వసు. 4 23.

సీ వలివెల్గుజూ వెల్లువలు వాటి మదనవహ్ని జ్వాలిక లవేఁడి నిగురుఁబోలు ... వసు 4 66

వలిశము=బడిశము సం వి అ. న

వలి(లీ)కము సం వి. అ న కొఱిగ, ముంజూరు

వలుఁద(ల్ద) విణ. స్థూలము

సీ. వక్రాలకంబుల వలుఁదపిఱుందుల దర్పగర్గర భాషితములఁ జేసి, జనులచిత్తములకు సంక్షోభ మొనరించు కామినీ జనములు కలిగి భార ఆది 8. 74

చ. ... బాలపై, వలువెడలన్ బయల్పడియె వల్లకు చంబులుఁ గళయుగ్మమున్ భార ఆది 4. 43

చ తొంటిలా, గునఁ దవ కాయకంబు కొలకుం జని చాలవలుంద మీలఁ గైకొని చనియొక్క వీధి వెలకుం దగనమ్ముచు మన్న యత్తరిన్. చెన్న 4 336.

మ. .. తీరైన ఫాలంబు బిత్తరపుం జూడ్కి వలుంద గుబ్బకవ వంతల్ గూర్చుఁ దన్వంగికిన్ ... కృ శకుం 2. 17.

చ. జల జల దుల్లు పర్ణముల చప్పుడు లక్కడఁ జూడఁ జూడఁ బై, సెన మెదు వల్లమోసులను నేర్పడు కెందలిరాకుజొంపమున్ కు సం 6. 787.

సీ వలుఁద చీకట్లలో వ్రాలు మక్కలు వోలె వేణీభరమ్ములో విరులు వ్రేల ... ఉ హ 5 276.

వలుకు=వళుకు వి తగువు

క దగ్గఱఁ బోరా దగ్గికి, వెగ్గలమై యున్న దౌర వీరల తేజం, బగ్గలిక వలుకు వలుకుల, సిగ్గుల చేటయ్యె నేమిసేయుదమింకల ఘటికా 2 112

వలుము వి. మోనము.

సీ దుగుణంబు సేసిన తోడనే మాఁడని వాచి వేదని వలుముసేసి. ఉ హ 3 122

వలువ(ల్వ)=వలువు వి వస్త్రము, సన్న వస్త్రము

సీ కల్పవృక్షంబులు గలుగఁగ నేఁటికి వలువలకై తంతువాయ సమితి ... కాశీ. 3 201.

గీ. వస్త్రనామంబు చెలఁగును వలువవలువు ... ఆం. భా. 2. 151.

రగడ. వలిచలువలు చనువలువలు చొచ్చెన్, జలిపచ్చడములు చలి పొరలెచ్చెన్, మూల కొదిగెఁ దుది ముదుగుంగోకల్ ... బహు. 2. 18.

చ అని మదనాతురుండగు నిజాధిపు చెప్పిన మాట యేర్పడన్, విని వినయమ్ము భక్తియు వివేకముఁ బ్రీతియు నగ్గలింప నవ్వనిత కడుం బ్రయత్నమున వల్వ దృఢంబుగ గట్టి లంకెకున్, ధనమొదువంగఁ బుచ్చికొని నాథుని మూఁపునఁ దాల్చిచెచ్చెరన్ మార్క 2 164.

గీ తొడల బెడఁగారు నునువల్వతోడపిదుపు, రతి కళావించి వచ్చిన రమణ మెఱయఁ, గొనము వెలువడివచ్చి రాజలజముఖులు . విక్ర 5 61

సీ ఎడపక గీమున కేతెంచు విందుల కెలమి వల్వలను సొమ్ములు నొసంగు నీలా 1. 49

వలువు=వలువ వి బట్ట, వస్త్రము

సీ బంగారు వలువున రంగారు కటిమీఁదఁ జక్కఁగా నొక్కహస్తంబుపొచి .. కళా 2. 158.

మధురగతిరగడ. పదియార్వన్నియ బంగరు వలువును మెరలెడి తళుకుల మేఖల చెలువును. కళా 8 232

గీ వస్త్రనామంబు చెలఁగును వలువవలువు .. ఆం. భా 2. 151.

వలూకము సం వి అ. పుం పక్షివిశేషము, ఒకజాతి పిట్ట

న. తామర దుంప.

వలె అ క్రి. ("వలయు" నకారాదేశముగా వచ్చు రూపము) అవశ్యకమగు

(ఇయ్యది తఱచు అన్నంత క్రియలతో నను ప్రయుక్తమగుచుండును)

ఉ. భా,పావరు పాలికిం జని నిశాట వరేణ్యుల గాథచెప్పి దే,వావలి మాకునొక్క దళవాయి ధరాధర వైరికిన్ మహా,దేవచమూకదంబక పతిత్వము దాల్చుట బెట్టు గావునన్. నరాహ. 6 80.

క. . పసిఁడి వల్లెరమైనన్, కెరువఁగఁ బోటి వలె నని, చేరితినిను నాదు కోర్కిఁ జింతింపుమదిన్.. విక్ర. 1. 111.

(వలెనను = వలెన్ + అను)

క జాలరులు దానిఁజచ్చిన, వాలువగా నిశ్చయించి వలెననక నరి, తూర్కలమునకుఁ ద్రోచి పము, ద్వేలగతిన్ దిక్కులంబు ప్రీలన్ శీలన్ వేం పంచ. 1 6 7.

క. ఒప్పుగునో తప్పుగునో, యిప్పటికిం దోఁచు కార్యమిది నృపతులకుం, జెప్పవలె నాప్తమం త్రులు, చొప్పడునే మనకు రాజసూయము చేయన్ ఉ హరి. 4 130

క. . వలివములిఁక సంగఁ జేయవలెనని మఱి యున్ నీలా. 3 31

అవ్య. 1 ఉపమా వాచకము

క. . క్రీడియనికి వచ్చిన వాడిదె పులివలె మార్కొన రాదే కర్ణసేనకుం బ్రియ మొనఁ గన్ .. భార. విరా 4. 22

క ఉండి భుజంగముఁ గన్గొని, మండూక కులంబు నెల్ల మడియించితి మి, త్రుండు వలెనుండి తగున్, యొండొరులకుఁ గీడు సేయుటొప్పునె మవలోన్ కేయూర. 3. 253.

2 ప్రకారార్థకము

క ఇటుచూచివఁ జెలిపైఁ దప్పటు చూచిన సుతుని నేరముపుఁగా దవఁగా, నెటువలె వచ్చునొ మీఁదట, వటమటమో లేక నిజమొ యది యెఱుఁగముగా. సారంగ 2. 253.

క అనవుడు నా నక్కిరుఁడు, మునుపటి వలెఁ దప్ప టన్న ముక్కంటియు నా, తనికనియెన్ గిరి తనయా, ఘనకచ భారంబు సహజ గంధం బను చున్. కాళ. 3. 168.

3. వాక్యాలంకారము.

క. నరుఁడరువది వేలేడు బి,తర దైవత దర్శన మునఁ దాఁ గనుఫలమున్, బొరయు నలవోక వలె శాం,కరి యీ క్షేత్రోత్తమంబుఁ గను గొన్నంతన్. పాండురంగ. 2 83

వలెౘ్రాడు=వల్లెౘ్రాడు వి పశుబంధరజ్జువు

ఉ ... కోడలా యిసుక మేదినిఁ బుట్టదటంచు నెంచియో, తెచ్చితి వంచు నాగ్రహామతి న్నె మతె న్వలెౘ్రాడు ముంగిటన్ .... శుక. 2. 571.

సీ మెడలపైఁ గర్నాధులిడి పులుల్ వలెౘ్రాటఁ జిక్కి నఖమ్ములఁ జిమ్ముకరణి ... ప్రబంధ 1. 86.

వలెవాటు=వల్లెవాటు వి 1. రజ్జువు వలె మెలిపెట్టి యుత్తరీయమును వైచుకొనుట

గీ తమ్మిదోదుమ్మి కోదుసాదవల హారువు, వ్రాఁత పని దుప్పటి వలెవాటు వైచి . కువల 2 4.

క. వడిఁ బుడమి జేఁడు వలెవా,టిడుకొన్న పసిండి వ్రాఁత నెసఁగెడు వలువన్, వడుము బిగియించుకొని మఱి, యడుగులపై వ్రాలి లేచి యతఁడును దానున్ యయా. 4 66

సీ. వలెవాటు వైచిన సుళువుఁ జెందిర కావి వలి వముల్ వదవల్లవముల జీర .... చంద్రి 1 107.

2 రజ్జువువలె మెలిపెట్టి వైచికొన్న యుత్త రీయము

క. సిగనంపెఁగ పూలొనవరి, వగకస్తురి నామ మెఱపువలెవా టౌరా, సొగసిటులుండఁగ వలెనని, సొగసి లతాతన్వియతని సొగసు నుతించెన్ విజ 1. 64.

ద్వి వసుధపై జీరాడు వలెవాటుతోఁడ, వసివాళ్లు వాడిన వదనంబుతోఁడ, . రం రా. సుం 247 పా 11 పం

వల్కతమవు నం వి ఉ పుం. వృక్ష విశేషము, భూర్జపత్ర వృక్షము

వల్కద్రుమము = వల్కతరువు నం. వి అ పుం.

వల్కము నం వి అ పుం న 1 చెట్టు పట్ట. 2 చేప పొలుసు. (మే ని) 3. ఖండము, తునియ. (వి.ని)

వల్కలము నం వి అ. పుం న 1. చెట్టుపట్ట 2 నారబట్ట, నార చీర. 3 వృక్షము, చెట్టు (రా ని)

వల్కలోధ్రము అ. వి. అ. పుం. ఒకజాతి లొద్దుగ చెట్టు (రా ని.)

వల్కిలము నం వి. అ. పుం ముల్లు, కంటకము. (విల్యమ్సు)

వల్గ నం. వి. అ స్త్రీ. 1. కళ్లెపు వాలు, పగ్గము.

వల్గనము నం. వి. అ. న, దుముకుట, లంఘనము; దాటు తీయుట.

వల్గితము సం. విణ. (అ అ అ) 1. దుముకినది, గంతువేసినది.

2 చలింపఁ జేయఁబడినది, నటింపఁ జేయఁబడినది

వి. అ న 1 అశ్వధారా విశేషము, గుఱ్ఱపుదౌడు.

2. బడాయి చెప్పుట, బహు భాషణము 3 గమనము, నడక

వల్గుపత్రము సం వి అ. పుం వనముద్గము, అడవి పెసరు (వృ వి)

వల్గులిక సం వి ఆ స్త్రీ 1. బొద్దీఁక, బొద్దింక. 2 గబ్బిలము (వాచ)

వల్గువు సం. విణ (ఉ)1 మనోజ్ఞము, సుందరమైనది ఇంపైనది 2 మధురమైనది, తియ్యనిది 3. అమూల్యము, ఎక్కువ విలువగలది

వి ఉ పుం భాగము, మేఁకపోతు

న 1. చందనము 2 వనము. 3 పణము, (వాచ)

వల్మి సం వి ఈ స్త్రీ చెదలపురువు, చెదలు

వల్మికము=వల్మీకము సం. వి అ. పుం న

వల్మికి=వల్మీకము సం వి ఇ పుం.

వల్మీకము సం వి అ పుం న. పుట్ట, చీమలు (చెదల పురువులు) పెట్టిన పుట్ట పుం. రోగ విశేషము. శ్లీపదము, ఏనుఁగు కాలు, పుట్టకాలు.

వల్మీకశింబి సం. వి ఈ స్త్రీ పుట్టతమ్మ (వృ వి) (శ. ర)

వల్మీక శీర్షము సం వి. అ. న. ఒక విధమైన నేత్రాంజనము (సుర్మా) (విల్యమ్సు).

వల్మీకుఁడు సం. వి. అ. పుం. వాల్మీకికవి.

వల్మీకూటము సం వి అ పుం. వల్మీకము, పుట్ట.

వల్ల[1]=వలను విణ యుక్తము

చ అకట యదేమియో యెఱుఁగ నయ్యెడఁ
దొయ్యలి దక్షిణాంస చూచు కనయన
ప్రకంప గుణసూచన లేమియు వల్లకావు ...
పారి. 1 73

ఆ వల్లపైవు లేక వాగ్దత్తమటు చేసి, యదిగో
యిదిగో యనుచు నాసబెట్టి, గడువుబెట్టి రేపు
గడియగా నిమ్మని, గడియలోనఁ బడియెఁ
గదరవేమ .... వేమ. 3. 28.

వి. నైపుణ్యము, నేర్పు.

ద్వి. అనఘుఁడు తరుణి కిట్లనియె నర్జునుఁడు, వనిత
సారథ్యంబు వల్లనే తెలుఁగ, నీవు వచ్చిదిగాన
నీవేడ్కనాకుఁ గావింపకుండుటగా దెన్ని
విధుల ... విరాటపర్వము 2. 81. పొ.

జ. వల్లగట్టు.

వల్ల=వలన ప్ర ద్రు పంచమీ విభక్తి ప్రత్యయము

గీ. ఆ రమణివల్ల సంశయం బేరుపడక, పడకయిలు
వెళ్ళి వచ్చి భూపాలు డప్పుడు. సారంగ 3, 154.

సీ. తనవల్ల బుట్టిన దనక మహామాయ వాదిని
జేపట్టి పోయెనెంచె ... పార్వ 4 102.

సీ వల్లవాధర యల్ల మొల్లతీవల వల్లనెల్ల తావులఁ
దావులుల్లసిల్లె ... దశా. 3 8

గీ అదియు నావల్ల దెలిసి యయ్యధిపవర్యు. కటక
మని తెల్పనరిగితి గాదె మున్ను .. కువల,
4. 164

వల్లకాడు వి ఔ (వల్లడి+కాడు) దశా.

3 8. శ్మశానము.

(వల్లడి .అకారణమైన యాపద)

గీ. అఖిల తీర్థప్రదేశంబు లడవులిండ్లు, యజ్ఞ
వాటికవల్లకా డను విభేద, మించుకయు లేదు

భీమనా థేశుభూమి, జంతువులు శంభులగుదురు
చచ్చినపుడు భీమ. 4 34

గీ. అబ్బెనే నేఁడు మీకు మధ్యాహ్నభిక్ష
బ్రహ్మపురివాడఁ గాశికా పట్టణమున, నబ్బదో
నాకబ్బోలె మహర్షులార, వాడ వాడల నీపెద్ద
వల్లకాట .. కాశీ 7. 1ꣳ8

చ. ... దుష్కరమగు వల్లకాటి కధికారము
వచ్చిన దుష్టబుద్ధికిం, గరుణదలంప నెక్కడిది
గంధ గజేంద్ర. సమానగామినీ ...హరిశ్చ 5.
92

వల్లకి సం. వి ఈ స్త్రీ వీణ వీడియ.

వల్లగట్టు న. క్రి (వల్లల+కట్టు) శుచిగాఁ జేయు పరిశుద్ధ పఱుచు.

ద్వి చల్లగాఁ బూపు వానన కట్టితెచ్చి, వల్లగట్టిన
రసావళ్లు వంటల్లు ... అ. మ. శ. 5. 246
పొ. 24. పం.

వల్లడ వి. పక్షి విశేషము.

సి జిట్టువము పూజిట్టువ గిజిగాండు వల్లడ పొడిపిట్ట
వంగపండు హంస 3. 12.

వల్లడి వి అకారణమైన యాపద.
2. కొల్ల (శ. ర)
(చూ. వల్లడికాఁడు)
జ వల్లకాడు, వల్లకాఁడు.

వల్లడికాఁడు విజ. (వల్లడి+కాఁడు)
1. అకారణమైన యాపద చేయువాఁడు (చ. ని, శ ర)
2 కొల్ల పెట్టువాఁడు,
సీ. దొంగ తెక్కలికాఁడు దొరకోలు సన్నాసి
ముచ్చెత్తు బరికాఁడు ముడియవిడుపు, తెరు
వాటుకాఁడు, కత్తెరదొంగ చేవాఁడికాఁడు
వల్లడికాఁడు కన్నగాఁడు, మునిముచ్చు గడి
దొంగ యనఁ దన్కరాఖ్యలౌ ఆం నం.
మాన 11

వల్లభ నం వి ఆ స్త్రీ ప్రియురాలు, భార్య, ఇల్లాలు

వల్లభపాలుఁడు నం వి అ పుం గుఱ్ఱపువాఁడు, అశ్వరక్షకుడు

వల్లభము నం వి అ పుం మేలిజాతి గుఱ్ఱము.
విజ (అ ఆ అ) ప్రియమైనది.

వల్లభాయితము నం వి. అ న పురుషాయితము, ఉపరతి

వల్లభుఁడు నం విజ (అ ఆ అ) 1 ప్రియుఁడు, ఇష్టుఁడైనవాఁడు 2. ఉత్తముఁడు, గొప్పవాఁడు.
వి అ పుం 1 ప్రియుఁడు, భర్త, రమణుఁడు,
2 పై విచారణ చేయువాఁడు 3 పెద్దగొల్ల, గొల్లలలో ముఖ్యుఁడు

వల్లము=వల్లువము వి. వలపోల జూలె.
ఉ. ఉల్లము జల్లనం గలఁగి యెక్కడ దక్కడ
కోలవైచి వీఁ,డొల్లడొకాని విద్యలని యుంటిఁ
గదా యని కొంత చింతతో, వల్లము పాఱవైచి
కొని వైశ్యుని జూడ నిజంబు గావకన్ జిల్లర
బేరము ల్విడిచి చేరి కుమారునిఁ దండ్రి యిట్ల
నున్. బహు 5 155.
ఉ. అల్లన మందభాగ్యుఁడగు నాతడు వేవిధులం
గృశించియున్, వల్లము పచ్చుగాఁ బనిపాడిన
మోమునఁ దా నివృత్తుఁడై, తెల్లముగా
సుహృత్తతులఁ దెమ్మని వేడిన వంచనామతిన్,
గల్లలఁ బల్కి నాతడెలుకల్దినెఁ ద్రాసని యాస
పెంపునన్. వేం. పంచ 1 774.
సీ. వల్లంబు పోనాడు వైశ్యుని శేవను...
గీ. చికిలి నెఱవన్నె కాంద్రకు శివములెత్త వెనసి
చరియించు వీఁట నా హేమరేఖ. హంస.
1. 220.

వల్లము నం. వి. అ పుం 1. ఆచ్ఛాదనము, కప్పు.
2. మూఁడు గురివెంద గింజల యెత్తు 3. (వైద్య) ఒకటియువర గురివెంద గింజల యెత్తు, రెండు గురివెంద గింజల యెత్తు. (రా ని) 4. మూష మెత్తు వెండి 5 నిషేధము.

వల్లరము నం. వి. అ న 1. అగురుచెక్క.
2. కుంజము, పొదరిల్లు. 3 గహనము, సాంద్రారణ్యము 4. పూలగుత్తి మంజరి.

వల్లరసి వి ఒకానొక చెట్టు. (శ ర.)

వల్లరి నం వి. ఇ ఈ స్త్రీ. 1. తీగ, లత. 2 మంజరి, పూలగుత్తి 3 చిత్రమూలము (వ్య. వి) 4 మెంతి వ్య. వి. (రా ని)

వల్లవి నం. వి ఈ స్త్రీ గొల్లత, గోపాంగన

వల్లవుఁడు నం. వి అ పుం. గొల్ల గోపుఁడు. భీముఁడు 3. వంటవాఁడు.

వల్లి నం వి. ఇ ఈ స్త్రీ 1. లత, తీఁగ. 2 పుడమి, భూమి. 3. ఓమము వ్య వి.

వల్లించే స క్రి 1 ఆమ్నాయము చేయు.
ద్వి పలుమరు మునివ్రేళ్ళ పసలెన్నుచును, వల
నొప్ప సారెకు వల్లించుకొనుచు ద్వి పరమ
2 126 పా
2. అభ్యసింపఁ జేయు, నేర్పు, కఱపు
మ. . . వల్లించు శ్రీరామ నామసుధా మాధురి
సాధురీతి ... బింబోష్ఠి రాచిల్కకున్ ...
పాండు 4. 227
జ : వల్లింత.

వల్లింత వి. (√ వల్లించే) తిట్టుంబోతు, ఒకానొక తిట్టు
సీ. తచ్చనగొండి పోతరకత్తె కల్లరి వల్లింత
మాయల జెల్లి కటికి ... చెన్న బ. 2. 24.

వల్లిక వి మత్స్యభేదము, ఒకజాతి చేప
సీ వాలువముకు బొమ్మ వల్లిక గండెకల్లరుజు బేడిస .. వేం పంచ 1. 294 (బి ని పా)

వల్లిగము వి బొక్కెనమీఁది యినుప వలయము (శ ర బ్రౌ.)

వల్లియ=వల్లె వి వల్లెత్రాడు, పశుబంధన రజ్జువు
గీ వల్లియలు వైచి యోదములెల్ల ద్రవ్వి, తార్చువే సరియురు లొగ్గి తటిచు డయ్యఁ, దోలి యోటలి పోనీక దొడ్డినాఁగి, పొడువ నడువను నలుదెసఁ బొంచియోడి ... హరి పూ 6 128
క వల్లియలు ద్రెంచుకొని బల, మెల్లను బెల్లగిలఁ జొచ్చి యెంతయు నలుకన్, గెల్లువడి సురభి హుంకృతి, మల్లడిగొను ప్రజలమారి మనఁగఁ దొడంగెన్ పద్మ 7 288
2. ఆకర్షకము, వశీకరణము.
వ అరవిరి విరులఁ గొఱలి యితర సౌరభలోలు షద్విరేఫంబులకు వల్లియలగు బొందు మల్లియలును .. విప్ర 2 25
జ వల్లియత్రాడు, వల్లియత్రాడు దాల్పు

వల్లియత్రాడు=వల్లెత్రాడు వి (వల్లియ+త్రాడు)
1. పశుబంధన రజ్జువు
ద్వి తరిత్రాళ్ళు వల్లియ త్రాళ్ళు జల్లెడలు, నురి త్రాళ్ళు పగ్గంబు లుగ్గంబులురులు .. అ మ క 1. 45. పా 20. పం.
2 వరుణ పాశము
(చూ వల్లియత్రాడు దాల్పు)

వల్లియత్రాడుదాల్పు వి. (వల్లియ త్రాడు+తాల్పు) వరుణుఁడు
క కలఁచి వేల్పుతేని నుడిగంబులఁ బూన్పితివగ్గి వజ్జమున్, గెలిచితి నోఁకు పెద్దవడఁగించితి వల్లియత్రాడు దాల్పుఁ జిక్కుల బెఁయించితిన్ .. అ. రా యు 496.
ఆ మేటినీరుచూలి మెయితాలుపులసామి, వల్లెత్రాడుదాల్పు నీళ్ళరాయఁ డేటి కోఁటిమగల యెకిమీఁడు పడమటి, దొరయనంగ నొప్పు వరుణుఁ డీశ. అ. సం. దేవ. 21.

వల్లిసూరణము సం వి అ. పుం పుల్లబచ్చలి (వృ వి) (శ ర)

వల్లీజము సం వి అ న మరీచము, మిరియము

వల్లీబదరి సం వి ఈ స్త్రీ. నేలరేను (వృ వి)

వల్లీదూర్వ సం వి ఆ, స్త్రీ తృణవిశేషము, ఒకజాతి గడ్డి

వల్లీముద్గము సం వి అ పుం. వనముద్గము, అడవి పెసరు (వృ వి)

వల్లీవృక్షము సం వి అ పుం సాలవృక్షము, మద్దిచెట్టు

వల్లురము సం వి అ న 1. పొదరిల్లు. 2. గహనము, దట్టని యడవి 3 మంజరి, పూలగుత్తి. 4 సేద్యము చేయని పొలము 5. నిర్జన ప్రదేశము 6 పచ్చిక బయలు

వల్లువము=వల్లము వి వరపోల ముల్లె
ఉ పల్లవతన్కరుం డొకఁడు ప్రాక్సముపార్జిత తారపంక్తితో, వల్లువ మెత్తికొంచుఁ బెడవాఁకిట వెళ్ళిన నాటినుండి పాటిల్లిన శంక... క్రీడా 6 71.
చ . పెనంగ వల్లువముఁ ద్రెంచి .. ద్రోఁపు నొల్చిపోన్ ... ఆము 6 81 (7 17)

వల్లూరము సం. వి అ పుం 1 ఎండిన మాంసము.
2 సూకర మాంసము (అడవి) పంది మాంసము
న 1 గహనము, దట్టని యడవి 2. నిర్జన ప్రదేశము 3 సేద్యము చేయని పొలము. 4 ఊషర క్షేత్రము, చేవుటినేల.

వల్లె[1] వి 1. పశుబంధన రజ్జువు, రజ్జువు, త్రాడు
గీ వల్లెవైచు వారెవ్వరు మల్లరాల, లంపుగల తొట్టులను గూయ లావుగలదె; యేర్పు దాఁటులలోఁ దొలఁగెయుఁగఁ ఒడునె, పరికరము కొడెలమెన్నడు పాటిగలదె. ఉ హరి 4. 308
2 వాగుర, ఉచ్చు
గీ. వచ్చిమాయున్న పొలమెల్ల వల్లెవైచు, చందమువఁ జుట్టుకొనివఁ బో సందులేక, చలిత చరణంబులును బరాసన్నదృష్టి, గలిగి యుండిరి మచటఁగా కవులకరణి వేం పంచ 2 200
3 మరలమరల పరించుట
(చూ వల్లెవేయు.)

జ. వల్లెతాలుపు, వల్లెత్రాడు, వల్లెవాటు, వల్లెవేయు. -

వల్లె² అవ్య. అంగీకారార్థకము

క. తొల్లిటి దోషములైనవి, యెల్లను సైఁచితిమి మాకు నింకిట రానే, వల్లెయని నడచి. కు సం. 10 490

క. వల్లెయని రాజనందను, లెల్లను సమకట్టి. భార ఆది 6 64.

వ. భస్మం బిచ్చిన వల్లెయని యందుకొని .. హర 1. 19

గీ. మంచిది యనఁగాను వల్లెయనంగను, రెండు సమము లౌచునుండు. ఆం భా 3 75

వల్లె³ వి. మత్స్యవిశేషము

సీ. వాలువములు దొమ్మ వల్లెగండియు నల్లెగుజ్జు బేడిస జాతికొఱుకు ... వేం పంచ 1 294

వల్లెతాలుపు(ల్పు) వి. (√ వల్లె¹) వరుణుఁడు, పాశి.

వల్లెత్రాడు = వల్లియత్రాడు వి. (వల్లె¹ + త్రాడు) పసుపుఁగట్టెడి త్రాడు, త్రాడు

సీ. దామెనలును వల్లెత్రాళ్లును బలుపులుఁ గవ్వములున్ గొడవలి కత్తి .. హరి పూ 6 21

గీ. ఇవ్విధంబునఁ దనపోఁక తెలుఁగనీక, మగని జోళ్లొట్టి నెరివచ్చి సొగసుజెట్టి, వాడలోఁ గూడు జారుల వల్లెత్రాడు, చెలువున మెలంగు నక్కొమ్మ సొలపుగ్రమ్మ. శుక 3 163.

శా. ... వల్లెత్రా, డెంతే గైకొని హేయటంచు గదిమెన్ హేలా వినోదంబునన్ ... దశా. 8 16.

సీ. పిల్లఁగ్రోవులు నెక్కువెట్టిన విండ్లు కంబళ్ళు దుప్పట్లును వల్లెత్రాళ్ళు.

గీ. మొదలుగాఁ గల పరికరంబులఁ గొలంత, లేక భూమిరుహచ్ఛాయలే గృహాళి, గాఁగ వాఁడాలమందలఁ గాచు జాళి, నడవి మానిసియై తిరుగాడు నెపుడు. శుక. 2. 545

వల్లెత్రాడులాఁడు = వరుణుఁడు ఆం. భా 1. 51.

వల్లెలు వి. బ. వస్త్రవిశేషము

సీ. వల్లెలు విడ్డంచు వలిపాలు జరులును పట్టు జబ్బులు మంచి పరకశాలు ... ధనా 3. 38

వల్లెవాటు = వలెవాటు వి. (వల్లె + పాటు.)

1. ఉత్తరీయమును రజ్జువవలె మెలిపెట్టి వైచికొనుట

చ. వల్లెవాటుగ భుజాగ్రము నందగు మేలిజాళువా, జిసుఁగు మెఱుంగు బంగరుపుచేల చెఱంగు ... దశా 2 34

2. రజ్జువవలె మెలిపెట్టి వైచికొన్న యుత్తరీయము

సీ. బంగారు జిగురు దుప్పటి హొయల్ జిగిబిగి నీటు మీఱఁగ వల్లెవాటు వేసి రామ 10.

గీ. జిలుగు చెంగావి దట్టిపైఁ జెక్కుకొన్న, వంకి దులకించఁ బసిఁడి దువ్వలువ వల్లెవాటు వెఱ నీటు గులుకఁ జావాలు మెట్టి, రాజ దేవేంద్రుఁడంతః పురంబు వెడలె ఉ. రా 7 395

సీ. చెలువ గట్టినచీర మొలఁగొంతఁ గట్టి యా సగముపై వల్లెవాటుగ నమర్చి. వైజ 2 45.

వల్లెవేయు స. క్రి. (√ వల్లె¹) మరలమరల పఠించు.

ఉ. మెల్లన వానిడగ్గఱి సమేలపు మాటలు వల్లెవేసి నీ, యుల్లసితాంఘ్రిపద్మముల కొప్పన చేసెద నేల చింతిలన్ .. తపతీ. 3 62

వల్లే = వల్లె అవ్య. అంగీకారార్థకము

క. అని యానతియ్య వల్లె, యనుచు నుశీనరధరావరాగ్రణి ప్రమదంబును జెంది కవిజ. 3 24.

వల్వము = వలువ వి. వస్త్రము

గీ. పసుపుఁబోడి తోలువల్వంబు నెసక మెసఁగ, ఆము 6 6

(శ. ర. వేదం. పా, "తోలు పళ్ళంబు" వావిళ్ళ పా, "తోలు వల్వయు," వ్రాతప్రతి. పా.)

వళంద వి. ఒకానొక పట్టణము

గీ. ఈడము వళంద బందర యింగిలీషు, కలము మొదలైన పేఁటల గొరలెల్ల సౌరభద్రవ్యములు బేర సారమాడఁ, బిలువనంపిరి తమ తమ పేఁటలకును హంస. 1. 112.

వళాగ్రము వి. ఒకజాతి వక్క, క్రముక భేదము. (శ. ర.)

వళావళి వి. కుతూహలము, వేడుక

ఉ. అంబురుహాక్షి నాసిక నిజాన్వయ శత్రువుఁ జంపక ప్రసూనంబుఁ గరంబు గెల్చుట మనంబునఁ బెట్టి తదీయపార్శ్వయుగ్మంబున నిత్య

సేవకతఁ గ్రాలెడు సీతణతార కాఘ్యరో, లంబ కదంపతుల్ పెను వళావళి నెంతయు సంగ్రథిమించుచున్. ప్రభా 2. 70

2. విజృంభణము

చ అళులకు డాఁగుటో హాల హాలాహాల భీకర మత్తకోకిలా, వళులకు డాఁగుటో విపులవైరి మదాళుల నేయుని వ్వళా, వళులకు డాఁగుటో ... భామమ 3 26

సీ కినిసి మాటలు నేరవనుచు శిక్షించితే చిలుక కేటికి వళావళి యొనర్చు ... వేం పంచ 4. 173

3 చప్పుడు, ధ్వని

సీ అంచనేతెంచు రాయంచజాడ నదల్పు కళుకు టందెల వళావళులతోడ .... ఇందు 3 27

వళుకు వి 1 తగవు, వివాదము

చ చిలుకకు మావికిం బగలుసేయకురే లత కూన లారవే, వళుకులువచ్చు మీఁద బలవంతుఁడు కంతుఁడు . కకు 1. 130.

ద్వి మనవారి వళుకు సమ్మతినె తీర్చెదను ద్వి. పరమ 6. 477

2 అపవాదము.

గీ చుట్టముల కెల్ల వళుకులు గట్టి యురక, ప్రజకు బందెలు గొల్పు గఁ గ్రాథుఁడీవు, పాములకుఁ బాలు పోసినపగిది నీకు, మేలు చేసినఁ బొమ్మింకఁ జాలు భద్ర శేష 3 192.

వ. ఎదురువారలు బలిమి వళుకులు వైచి పంత ముల కొలాకిక లంపెడి జిత్తులును ... ప్రబంధ. 1. 78.

3 మోసము

ద్వి. ... అమ్మోని వల్లభుఁడు, దిచ్చరి యగునట్టి దీని మాటలకు, వచ్చెనా నిలువెల్ల వళుకుల పుట్ట ... ద్వి పరమ 4. 337 పా

సీ. అనుమానమైన వాఁడర్థంబు లిచ్చిన వళుకుగా నెంచు విశ్వాసపడఁడు ... నీతి. 76.

విణ. వదులైనది

సీ. సెట్టి చేతంగొని చేతడియారదే ముక్కెర పది లమే. ముకురవదన, యొరపుల సొమ్ము వాకిడి వది వళుకింత యిటుల చేవీక్షకే చటుల నయన, నీమీఁది చూపె మన్నె కొమాళ్ళు కొకవింత గుట్టుతో నుండవే కుందరదన రావి. 6 66.

వశ సం. వి అ. స్త్రీ. 1 స్త్రీ, ఆఁడుది. 2. భార్య 3 కూఁతురు 4 భర్తతోఁ బుట్టినది ఆఁడుఁబడుచు, ననంద. 5 అవు 6. గొడ్రాలు, వంధ్య 7. గొడ్డావు 8 ఆఁడేనుఁగు, కరిణి.

వశంవదుఁడు సం విణ. (అ అ అ) విధేయుఁడు, లోఁబడినవాఁడు

వశక్రియ సం. వి. అ స్త్రీ జయించుట, లోబఱుచు కొనుట.

వశగ సం. వి ఆ స్త్రీ విధేయురాలగు భార్య. చెప్పి నట్లు చేయు పెండ్లాము

వశగుఁడు సం విణ (అ అ అ) విధేయుఁడు, లోబడినవాఁడు

వి అ పుం భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు

వశమగు మి అ క్రి సమర్థమగు

వశముగావు=సమర్థములుగావు.

క. విను మలుక నొడమి మిక్కిలి, కనుదెఱచిన త్రిపురవైరికై వడియీ యర్జునునందుఁ దోఁచు చున్నది, మన మొనలున్ వశము గావు మర లుపు మింకన్ . . భార భీష్మ 2 93

వశము సం విణ. (అ ఆ అ.) 1. లోఁబడినది, స్వాధీనమైనది (సమాసాంతమునందు) 2 విధేయమైనది, చెప్పినట్లు చేయునది 3 మచ్చిక చేయఁబడినది. పెంచఁబడినది 4 మంత్రతంత్రాదులచేత వశము చేసికొనఁబడినది 5. శక్యము

క శ్రుతివిహితకర్మజాత, స్థితియోగ్యుఁడవైన నీకుఁ జేయఁగ వశమే, యతిలోకజ్ఞాన సమ, న్వితయతిజన కృత్య మటు వివేకింపు మెదఁగా . భార శాం. 1 61

వి. అ. పుం. స 1 ఇచ్చ, కోరిక 2. ప్రాబల్యము, ప్రాభవము, స్వాధీనత, లోకువ, లోఁబడుట

3. మచ్చికయగుట. 4. పుట్టుక.

పుం. వేశ్యాగృహము.

వశవర్తి సం. విణ. (న్. నీ. న్.) విధేయుఁడు, లోబడినవాడు.

విణ. పుం. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

వశానుగుఁడు=వశవర్తి సం. విణ. (అ. అ. అ.)

అ. పుం. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

వశి సం విణ (న్ సి న్) 1 ప్రాబల్యము గల వాఁడు 2 ప్రాభవము గలవాఁడు, లోఁబడిన వాఁడు, విధేయుఁడు 3 ఇంద్రియ నిగ్రహము గలవాఁడు, ఇంద్రియములు జయించినవాఁడు
వి ఇ. పుం 1 లోఁబఱుచుకొనుట, వశ పఱచు కొనుట 2. మంత్రించుట. న పరతంత్రత

వశికము సం విణ (అ ఆ అ) ఉత్తది, శూన్యమైనది

వశిత సం వి. ఆ స్త్రీ 1.లోఁబఱుచుకొనుట, స్వాధీన పర్చుకొనుట, మంత్రముచే వశపఱుచుకొనుట

వశిత్వము=వశిత సం వి అ న

వశిని సం వి ఈ స్త్రీ. శమీవృక్షము, జమ్మిచెట్టు

వశిరము సం వి అ పుం ఒక దినుసు మిరియము న. సముద్రపు టుప్పు,

వశీకరణము సం. వి అ న 1. లోఁబఱుచుకొనుట, మంత్రాదులచే వశము చేసికొనుట. 2. ఆకర్షించు సాధనము లేక మరులు కొలుపు సాధనము

వశీకరించు సం న. క్రి లోఁబఱచు, స్వాధీనము చేయు.
ద్వి అరయ సజాతీయులగు వారిచేత, చిరజీవ తతుల వశీకరించెదను . ద్వి పరమ 1 25 లా
వ ఇట్లు వశీకరించి యందఱం గళింద కన్యా తీర కాంతారంబుల కెలయించిన . హరి పూ 8. 13

వశ్య(శ.) సం వి. ఆ స్త్రీ విధేయురాలగు భార్య.

వశ్యము సం అ అ. న. లవంగము

వశ్యుఁడు సం విణ (అ. ఆ అ) 1. వశము చేసి కొనఁ దగినవాఁడు,లోఁబఱుచుకొనఁ దగినవాఁడు 2 లోఁబడినవాఁడు, విధేయుఁడు
వి అ. పుం సేవకుఁడు, భృత్యుఁడు

వశ్యౌషధము సం వి అ న పెట్టుమందు (శ ర)

వషట్కారము సం వి అ పుం వషట్ అని యుచ్చ రించుచు హవిస్సును హోమము చేయుట

వష్క-(స్క-)యము సం వి. అ పుం పఁడాది యీడు గల దూడ, తఱపిదూడ,

వష్క-(స్క-)యి(య)ణి=బష్కయిణి
సం. వి ఈ స్త్రీ. చిరకాలముక్రిందట ఈనిన యావు, తఱపి దూడగలయావు

వస[1] వి (సం వచా) ఓషధీ విశేషము, ఉగ్ర గంధ (వృ వి)
చ . లేజవరాలు చెక్కుఁ గీ,టిన వసవల్చు లాల కుఁడు డెందమునం గలఁగంగ నేర్చునే .. నైష 1 17
క . చెక్కడిచిన వసరాలెదు, నిక్కము తా కోలుతలకు నిలువఁగఁ గలవే ... విక్ర. 6 88.
గీ బిట్టు మొరసెదు వస త్రాగినట్టు ... సీతా 3 29
(వ్యవ) వసత్రాగిన పిట్ట

వస[2]=వసము విణ శక్యము, వశము. (సం. వశః)
క .. అలగంగ నిసుక నెప్పటి,వలె ఘటముం జేయఁ బోయి వసగాకున్నన్ ... దశా 6 77
క తన కాస్తియైన తానము, లనియని వసకాక కాఁక వతివిహ్వలుఁడై, మునియున్న ... సమీర 6. 218
ద్వి రసికుండ వేనియు వసదక్కి యాత్మ, నుసిలిన మఱిమీఁద నోరెత్తఁ గలవె . . పండితా. పురా 114. పొ

వస సం వి ఆ స్త్రీ 1 మజ్జ, క్రొవ్వు, కరఁగిన క్రొవ్వు 2 మెదడు, మేదస్సు

వసంత వి. రాగవిశేషము
సీ గౌళనారాయణ గౌళవసంతవరాళి పున్నాగ వరాళి శంక, రాభరణము ... రామక్రియయు మేళ రామక్రియ వసంతసామంత శుద్ధ వసంత మధ్య, మాదులు. ప్రబంధ 1 96.

వసంత కుసుమాకరము సం వి అ. పుం. ప్రమేహ ములను బోఁగొట్టెడి యౌషధవిశేషము

వసంతగంధము సం. వి అ పుం తుంగవృక్షము (శ్రా ని.)

వసంతఘోషి సం. వి న్ పుం కోకిలము, కోయిల. (శ్రా ని)

వసంతజ సం వి ఆ స్త్రీ 1 వాసంతి, మాధవిలత, బండి గురివెంద (వృ వి) 2. వసంతోత్సవము.

వసంతతిలక సం వి అ. స్త్రీ (ఛంద) ఒకానొక వృత్తము.

వసంతతిలకము సం వి. అ న (ఛంద) వృత్త భేదము ప్రతిపాదమునను వరుసగా త, భ, జ, జగ ణములు రెండు గురువులును పదునాలు గక్షరము లునుగల యొకానొక వృత్తము

వసంతదూత సం వి అ పుం 1 కోకిలము 2 చైత్ర మాసము, 3 హిందోళ రాగము (దీనిని శిశిర వసంత ఋతువుల సంధిని పాడుదురు) 4 చూతము, మామిడి చెట్టు

వసంతదూతి సం వి ఈ స్త్రీ 1 పాటలీవృక్షము 2 ఆఁడు కోకిల 3 మాధవీలత, బండి గురివెంద తీఁగ.

వసంతద్రుమము సం వి అ పుం ఆమ్రవృక్షము, మామిడిచెట్టు.

వసంతపంచమి సం వి ఈ స్త్రీ మాఘశుక్ల పంచమి.

వసంతబంధువు సం వి ఉ. పుం మన్మథుఁడు

వసంతము వి. పసుపు సున్నము కలిపిన యెఱ్ఱని జలము

రగడ . . సతతమును గంధపు వసంతములుఁ బంతములు, వ్రతులకును నయ్యె రసవంతములు కాంతములు .. రాఘ 2 6

క. అంతట నాగసరంబుల, నింతులు తానముల మిగుల హెచ్చింపుచు సామంతము పరవన్ బువులువ, సంతములోను గనుఁగొనుచుఁ జమదే మఱియున్ యయా 4 158

సీ. మొవమున కెగయు చన్గవపైని నునుమోవి తళుకు గుంకుమవసంతములు చల్ల దశా. 2 273

జ వసంతములాడు.

వసంతము సం వి అ పుం. 1 చైత్రవైశాఖ మాసాత్మకమైన యొకానొక ఋతువు 2 (సంగీ) రాగ విశేషము 3. అతిసారము, రోగ విశేషము

వసంత(మా)ములాడు అ. క్రి (వసంతము + ఆడు) వసంతము చల్లుకొను

చ . ఇందఱము ధన్యులమైతి మటంచుఁ బుట్టముల్, చపలతఁ ద్రిప్పి పువ్వుల వసంతములాడుచుఁ బాడుచున్ గత,త్రపులయియాడుచుం బ్రజలు దద్దయుఁ బండుగ సేసిరెల్లెడన్ ... భాగ. 9 318

స క్రి చల్లుకొను

గీ తగవుదప్పని జగడమీ తరుణులందు, మూటివడెమేలుమేలని జోకఁ జెలులు, సరసమాడంగ విరుల వసంతమాడి,రా లతాంగులు పంకేరుహాక రమున. కవిరా, 4 98.

(వసంతము, పారాణి కలిపిన నీరు వివాహాది శుభములందుఁ బరిహాసార్థము వసంతము చల్లుకొనుట యాచారము)

మ కటిస్థలిపై వేనలి మొగ్గ వ్రాలనడుగుల్ చండింప నేత్రాంబుజంబులు గన్నిట వసంత మాడ నరిగెం బూఁబోఁడి ఖేదంబునన్ ... సారంగ 3. 44.

(ఇట స్నానముచేయుట అనిభావము)

వసంతయోధుఁడు సం వి అ పుం. మన్మథుఁడు.

వసంతవిలాసములు సం అ పుం వి బ వస్త్ర విశేషము

వ . నాగ బంధంబులును బూజాబంధంబులును జలపంజరంబులును కామవరంబులును ... ద్రౌపదీ స్వయంవరంబులును ... వసంత విలాసంబులును రత్న కీలితంబులును ... ధరియించి ద్వా 3 206

వసంతసఖుఁడు సం వి అ పుం మన్మథుఁడు

వసంతావతారము సం వి అ పుం వసంత ఋతువు రాక, వసంత ప్రారంభము

వసంతుఁడు సం వి అ పుం 1. మన్మథునికి సహచరుఁడుగా నెంచఁబడెడు నొకదేవుఁడు 2 నాటకములందు విదూషకుని మాఱుపేరు

వసతి సం వి ఇ ఈ స్త్రీ 1 వసించుట, ఉనికి. 2. వాసస్థానము, ఇల్లు. 3 ఆస్పదము, స్థానము 4 శిబిరము, మార్గమధ్యమున నాఁగెడి బస. 5 రాత్రి 6 జైనమఠము

వసథము సం. వి అ న 1. బస, మార్గమధ్యమున ఆఁగెడు చోటు

2 పిట్టగూడు

వసది వి (సం వసతిః) బుద్ధాలయము

ద్వి అరయ నేకాంత రామయ్య శాపమున, సరి బల్బలూరి వసది గూలినట్లు . పండితా మహిమా 257

ద్వి వసదులన్నియు వ్రచ్చివైసించెగాదె .. బస. పు 144. పా 15 పం.

వసనము సం వి. అ. న. 1. వసించుట, బస చేయుట.

2. ఇల్లు, గృహము 3. బట్టలు ధరించుట. 4. వస్త్రము, బట్ట. 5. స్త్రీకటిభూషణము, మొల నూలు మొ.

వసనాభి వి విష విశేషము. వత్సనాభి (బ్రౌ ని.)

వసపడు అ క్రి (వసము+పడు) శక్యమగు

క. వసుధం బుత్త్రాదిక దుర్వ్యసనము సైతమును దండ్రి వారించుటకున్, వసపడదంట మఱి రాజ్య, వ్యసనము వారింప నెంత వాఁడెవ్వాఁడున్ ఆము 4 192.

వసపోవు అ క్రి (వసము+పోవు) శక్యమగు, వశమగు.

సీ. పవిచేత వసపోనిదివిజేంద్రరిపుతపోవితతికి నిదిగదా వేలువిత్తు .. చం రా 3 45.

మ. ... ఎదిరింపన్ వసపోక భీతిలిరి దేవేంద్రాదు లుర్వీశ్వరా ... ఉ రా 4. 326

సీ. వడిగాలి వడినిల్వ వసపోక బలితంపుసరిపెణల్ దుమియ వేవరక నిగుడు ... శుక. 1. 170

(దీనికిఁ బ్రాయికముగా వ్యతిరేకార్థమునందే ప్రయోగము కానవచ్చుచున్నది)

వసము=వస[2] (సం. వశ) 1 వి అధీనము

ద్వి. కసిమసంగిన శత్రుగణముల జముని, వసము చేయుచు బరవసము చూపుచును .. ద్వి పరమ. 6 465. పా.

వ. వల్లియలు వైచి కోడెలం బట్టి పెనచి కాళ్లు జట్టి కాయులకు వసంబుచేయు బరవసం బెసంగ. హరి. పూ. 5. 142.

సీ. వెనరాహుతులతోన వసమఱిహయములు గెడసి యొయ్యెడలను బుడమిఁ గప్పె. భార. అర. 6 225.

(వసముఱు=స్వాధీనత తప్పు)

క. అసురజనని కడునార్తిని, వసమఱి యిట సేయఁదగునె వాసవ యనఁగా . . హరి. పూ 1. 86

చ. తరుణియొకర్తు కంఠమునఁ దాల్పఁగఁ దావ నమేదిహారముల్, కరములయందుఁ బూని పతిఁ గగ్గొనవచ్చె రయంబుమై... కవిక. 3 152.

2. శక్యము

క. అసమాలంబమశబ్దము,రసగంధస్పర్శరూప రహితంబగుటఁ, బసరించు నింద్రియములకు, వసంబుగాదొందఁ బరమవస్తువు పుత్రా. భార శాం. 4 174.

మ ...కుమతధ్వాంతార్క బింబంబుదు,ష్ప్రసహం బెవ్వని చక్ర మట్టి హరికిం బ్రత్యర్థియై నిల్వఁగా, వసమే యెంతటివానికిన్ వెఱతు నవైరస్యముం బూనఁగన్ హరి. పూ 3 215.

గీ . దుసికిలఁగఁ గాదె నవరింప వసముగాక, పుష్పబాణుని చెఱకువి ల్విడమిఁ బడియె ఆము 2 65.

జ . వసపడు, వసపోవు.

వసల(లా) వి కొయ్యకు అదుకు వేసెడికొయ్య (శ ర , వా)

వసార(రా) వి పంచాది. (శ. ర వా)

వసాచ్ఛట సం. వి. ఆ స్త్రీ మెదడుముద్ద

వసాఢ్యము సం వి అ పుం. శిశుకము, ఒకజాతిచేప.

వసాపాయి సం వి న్ పుం. కుక్క

వసి[1] వి. 1 కొనచెక్కినకొయ్య, కొయ్య.

ఆ ఉరులు జిగురుగండె దెరలును బోనులు, వారు వారెనలును వసులుగనులు మిళ్లువలలు పేట్లు గోళ్లు దిమంబులు, నాదిగాఁగఁ దెచ్చిరాటవికులు. పి. శకుం 1. 116

సీ. వసులుగనులుపోగు వాలువెంద్రుక త్రాళ్లు బలువిండ్లునమ్ములు బల్లెములును ... హరిశ్చ 2. 6.

సీ. వెస అంపమున నిడ్డ వసిగఁ గొన్నిటిని సుమంత్రులుగా మలుమాడియాడి ... భార విరా 5 35

2. మొనమీఁదుగా నాఁటిన మేకు

చ. లసికిరి జోదులగ్గలికలగ్గల కెక్కినఁ గుంతపంక్తులన్, వసుమతిఁ గూల్చియున్ గదల వైచియు గత్తుల బ్రక్కలించియున్, వసుల వధించియున్ ముసలవర్గములం బడ మోది వాలుకల్, మసలకవేసి వంచియును మందులతిత్తులు గాలి వైచియున్ రావి. 5 31.

పీ. . వసిగసిమేనక వసుధకంటు

గీ. . . భేద నామంబులగుచు శోభిల్లుచుండు ఆం భా 2. 218

3 ముల్లు.

సీ ములు వపియనఁగను జెలఁగుఁ గంటక
సంజ్ఞ .. ఆం. భా 2 38

ఆ విరహిణీజనంబు వీఁడెపో నొప్పించు వసుల
మూట యిట్టి వానిఁ బట్టి, పగలు తీర్తమంచుఁ
దొగఱేనిఁ బొంతురు, నగరి సౌధశృంగనలిన
ముఖులు 'రామా 1 143

4 ప్రాపు, ఆశ్రయము, అవలంబము

క. చెందిన తత్పుణ్యము వసి,గం దరుణియుండు
మింకఁ గల్పతయమో, నందాక బ్రహ్మ
లోకము, వం దవ్యయదివ్యసుఖసమన్విత వగు
చున్ ... శై. శ్రీరంగ 4.793

జ : వసికొయ్య

వసి^{2} విజ మిక్కిలి. (వాడు, వాఱు, తాఁకు
మున్నగు వానికి ముందుఁ గానవచ్చుచున్నది.)

క బెడిదమగు నెండసోఁకునఁ, దొడిమలు వసివాడి
నవలు దొరఁగె లతల నె,ల్లెడ .. పారి 4. 19

క. ఒడలు వసివాళ్లు వాడన్, వెడయూర్పు
నిగిడ్చి . సారంగ 2. 216

జ వసియాడు, వసియార్పు, వసివాడు, వసి
వాళ్లు, వసివాళ్లువాడు

వసి^{3} వి (సం వశము) ఉత్సాహము, పూనిక

వ ... ఇవ్విధంబున నయ్యూర్వసియు వసి
మాలఁ బెనంగి .. హర 7 134

ద్వి వసిగుర్చు కృతులు వా వడ్లను బెరుగు, బిసుగు
చందవు బిలిబిలికృతుల్ కృతులె పండితా
దీక్షా 6. పా

జ వసిగొను

వసి సం వి ఇ పుం. 1. వస్త్రము, బట్ట 2. వాస
సావము ఇల్లు 3. ఉనికి

వసి(యి)ంచు సం. అ క్రి ఉండు, పడు

క. వినుచిల్ల యిడిన యాయుధ,మును విషలిప్తమగు
శస్త్రమును నెట్టి యమి,త్రునిపై వైవఁ బ్రయో
గిం,చిన వరపతి నరకమున వసించు నృపాలా
ధార శాం 2. 420.

ద్వి. ఆపురి నెలకొనిచిరాద్ధములు, వసియించి
యటమీఁద వసుధపైఁ గలుగు, నసమాస్త్ర
గురుని దేహములుఁ దీర్ఘములుఁ, గనుఁగొంచు .
ద్వి పరమ 3 171.

ద్వి బసవేశ్వరుండు నశ్యాలుని యంద, వసియించి
సత్యంబు వరదుఁడై యునికి ... పండితా
పురా 168. పా.

వసికొ(గొ)య్య (వసి+కొయ్య) వి కొనచెక్కిన
కొయ్య.

సీ. పందిళ్ళు వెట్టించి పైఁగొమ్మ లెగయించి
గుండు దూలము వసి కొయ్యఁ గూర్చి . .
ఉ హరి 2 92

సీ మసక తిత్తులు తుంగకసవు చాపలు వసి
గొయ్యలు జనప మోకులును వలలు ... చెన్న
2 204

వసిగొను అ క్రి (వసి^{3}+కొను) పూను, ఉత్సహించు.

ద్వి వసిగొని హరియు దేవతలు నెత్తంగ, వెసనోపి
రేయక్ష వినిహిత తృణము . బస. పు.
6 899 పం.

ద్వి. కనవుమో పుత్తమాంగమున నుండియును, వసి
గొని పై మర్లఁ గసవు క్రిందటను, వరదనారగ
మీఁద వానయుఁ గురియ . పండితా దీక్షా
50 పా.

ద్వి బసవతీర్థం బేఁగు పరస యనంగ, వసిగొని
యిలఁ గ్రిక్కిఱిసి వచ్చువారు ... బస పు.
2 145

వసితము సం. విజ (అ ఆ అ) 1 ధరింపఁబడినది
2 నివసించుచున్నది. 3 నిలువచేయఁ బడినది
(ధాన్యాది)

వి అ న నివాసము, ఇల్లు

వసియాడు (వసి^{2}+ఆడు అ క్రి. మిక్కిలి తిరుగు

సీ ప్రచ్చి వందఱలాడు వాహరిపులఁ .

గీ. జేంపి వసియాడు శశములగుంపుకుఱికి, చించి
చెండాడు కణుజుల . దుష్యంత భూప ..
పి శకుం 3 12.

వ . వసియాడు చిన్ని యడుగులతో . ఉ రా.
4 221.

వసియూర్పు వి (√ వసియాడు) మిక్కిలి యాడించుట

మ జిగురుంబళ్ళ పెనంబులున్ దిలరస స్నిగ్ధోష్ణ
కుంభంబులున్, పొగ బాణంబులుఁ జిచ్చుబుడ్లు
వసి యూర్పుందారు ఖండంబులున్ ... రంగా,
3. 33.

వసిరము నం వి అ న సముద్రపుటుప్పు

వసివాడు అ. క్రి (వసి^{2}+వాడు) మిక్కిలి వాడు

క. ఏవంవిధఘనసాత్త్విక, భావావృతి నా లతాంగి భావోదిత లజ్జావనతానన నీరజ, యై వసి వాడంగఁ జెలులు వానసోన్ముఖులై చంద్రా 5. 28

చ చెదరిన ముంగురుల్ తరుచు చెమ్మటఁ దోఁగిన తళుకుఁ జెక్కులున్, వదలిన కప్పుఁ గొప్పు వసి వాడిన మే నొకయింతజాఱు ప,య్యెద యసి యాడు లేఁగవును నిట్టటుఁ దొట్రిలు పద్వ యంబుఁ జెల్లొదవెడి యూర్పులుఁగల తలో దరిఁ గన్గొని రాముఁడిట్లనున్. ఉ రా 6 65.

ఉ తేలెడు కన్నుదోయి వడదేరెడు ముద్దు మొగంబు సారెఁ గ్రై,వ్రాలెడు గొప్ప కొప్పు వసివాడెడు నన్ను వకౌను కాఁకలం, దూలెడు లేఁతమేను నయి తొట్రిలు నమ్మగనాలి .. పాండు 3 65

వసివాళ్లు వి బ (√ వసివాడు) మిక్కిలివాడ టలు

గీ కందకుండంగ వసివాళ్లు జెందకుండ, వొగల కుండఁగ శిఖరులు దగలకుండ, ననుచు ఁతి రాజ పూజనాయత్త చిత్త, కలనఁ బుష్పోపచయసము త్కఁరలగుచు చంద్రా 4. 233.

సీ. శివహ త్తి శిగకొఁగిలింతల వసివాళ్ళఁ గనుపట్టు నెమ్మేను గప్పి కప్పి ఉ. హరిశ్చ4 49

వసివాళ్ళ(కులు)వాడు (వసివాళ్లు+వాడు) అ క్రి మిక్కిలివాడు

క. వసివాళ్లువాడి యప్పుడు, వసంతసమయంపు టెండవలనన్నెఱిపోఁ, గసుగందలు గందిన నవ, కుసుమలతికవోలె మిగులఁ గోమలి యొప్పెన్. కళా. 4. 106.

మ ... అప్పన మెవ్వాఁడో యొకఁడు రాత్రి సురతప్రౌఢిం దనుం దేల్చినన్, వసివాళ్వా డుచు వచ్చుచున్నయది కర్ణాటాంగనఁ జూచితే .. క్రీడా 1. 86,

సీ. క్రొవ్విరులెసఁగి, వీఁగారుచనుఁగవ వ్రేఁగునఁ గొఁదీగవడువసివాళులు వాడుచుండు ... కు సం 8 9.

వసి(శి)ష్ఠుడు నం వి అ పుం బ్రహ్మమానస పుత్రు లలో నొకఁడును, సూర్యవంశపు రాజులకు లగురువు నగు ఋషీశ్వరుఁడు, (స ప్తర్షులలో నొకఁడు)

వసుంధర నం వి ఆ స్త్రీ భూమి.

వసు(సూ)కము నం వి అ పుం 1. అర్కవృక్షము, జిల్లేడు చెట్టు 2 అగిసె చెట్టు

న 1 సముద్రపు టుప్పు 2 భూమి నుండి త్రవ్వి తీయఁబడిన యుప్పు

వసుకీటము నం వి అ పుం. బిచ్చగాఁడు, యాచ కుఁడు.

వసుద నం. వి ఆ స్త్రీ భూమి

వసుదేవత నం వి. ఆ స్త్రీ 1 ధనిష్ఠానక్షత్రము 2 నవమీ తిథి, పక్షములలోఁ దొమ్మిదవ దినము ఇట్లే వసుదేవ్య

వసుదేవుఁడు నం వి అ పుం యదువంశస్థుఁడైన శూరుఁడను నతని పుత్రుఁడును, శ్రీకృష్ణుని తండ్రియునగు క్షత్రియుఁడు (కుంతీదేవి సోద రుఁడు.)

వసుధ నం వి ఆ స్త్రీ 1 భూమి 2 నేల, ప్రదే శము

వసుధాధరము నం. వి. అ. పుం పర్వతము, కొండ.

వసుధాధిపుఁడు నం వి అ పుం రాజు, పుడమిఱేఁడు

వసుధానగరము నం వి అ, న వరుణుని పట్టణము

వసుప్రభ నం వి ఆ స్త్రీ అగ్నిహోత్రుని సప్తజిహ్వ లలో నొకటి.

వసుప్రాణుడు నం వి అ పుం అగ్ని,

వసుమతి నం వి ఈ. స్త్రీ భూమి,

వసులు అ క్రి తొలఁగు, అపసరిల్లు (శ ర) ఱ. వసుల పాతర

వసులపాతర వి (వసులు+పాతర) ఒకజాతి పందెపు కోడిపుంజు (ఆ పుంజులవంటి వారు)

గీ వసులపాతరలై వీరునుసులనీయ,రు...సారంగ. 2 127

(ఇట "వసులపాతర" వంటివారు. అని భావము)

వసువు నం విజ (ఉ) 1 మధురమైనది. 2 ఎండి నది.

వి ఉ న. 1. ధనము 2. రత్నము 3 బంగా రము 4 నీరు 5 పదార్థము, ద్రవ్యము 6 సైంధవ లవణము 7 వృద్ధియనెడి మందు దినుసు 8 ఒకజాతి సీమ చిక్కుడుగింజ

పుం. 1. ఎనిమిది సంఖ్య 2 కుబేరుఁడు 3, శివుఁడు 4 అగ్ని 5. వృక్షవిశేషము, అగిసెచెట్టు 6 మడుగు, జలాశయము 7. శశ్లేము 8 పలుపు 9 ఉరిత్రాడు 10 కిరణము. 11. సూర్యుఁడు బ అష్టవసువులు అపుఁడు, ధ్రువుఁడు, సోముఁడు, ధరుఁడు, అనిలుఁడు, అనలుఁడు, ప్రత్యూషుఁడు, ప్రభాసుఁడు అనువారు

స్త్రీ 1 కిరణము 2 ప్రకాశము, కాంతి 3. వృద్ధి యనెడి మందు దినుసు

వసుశ్రేష్ఠము నం వి అ న 1 మేలిమి బంగారము. 2 వెండి, రజతము

వసుషేణుఁడు నం వి. అ పుం 1 విష్ణువు 2 కర్ణుఁడు

వసూర నం. వి అ స్త్రీ లంజె, అంకులాఁడి.

వసూలు వి (త హిం వసూల్, క వసూలు) జేమ, పోగుచేయుట. (శ ర, వా.)

వస్కరాటిక నం వి అ స్త్రీ వృశ్చికము, తేలు.

వస్తము నం వి. అ. న వసతి, నివాసము

పుం ఛాగము, మేఁక

వస్తాదు వి. 1 శెట్టి.

సీ బిరుదు వస్తాదులఁ బేర్వేర నాడాడ ముస్తాదుగా నిల్వఁ గుస్తరించి ... రంగా 2 198

2. ఉపాధ్యాయుఁడు, యజమానుఁడు (శ ర)

జ. వస్తాదుతనము

వస్తాదుతనము వి (వస్తాదు+తనము) బఁటుతనము.

గీ. రవివికసనంబు లేనట్టి దివస మేల, ధైర్య మొదవని వస్తాదుతన మదేల. వేణు 42.

వస్తి నం వి ఇ స్త్రీ. 1 వసతి, నివాసము 2 పొత్తికడుపు 3 పొత్తికడుపు చుట్టు నుండెడి యస్థిపంజరము, వస్తికము 4. మూత్రాశయము, ఉచ్చతిత్తి 5 చిమ్మన గొట్టము

వస్తిమలము నం. వి అ న మూత్రము

వస్తిశోధనము నం వి అ న మూత్రాశయమును శుద్ధిచేసెడి మందు, మూత్ర వర్ధకమైన మందు.

వస్తుకవిత నం. వి అ స్త్రీ వర్ణింపఁబడు వస్తువు కన్నులకగపడునట్లు చేయు రచనా విశేషము

క. భారవియు వస్తుకవితను, భారవియును బరఁగి రుదయపర్వతశిఖరా, గ్రారోహణేంద్ర కీలన, గారోహణ వర్ణనల జనారాధితులై కు సం 1. 20

వస్తురచన నం వి అ స్త్రీ శైలి, అంశముయొక్క కూర్పు, ఫక్కి

వస్తువు నం వి ఉ న. 1 సత్యపదార్థము, నిజమైన పదార్థము 2. పదార్థము 3 సొత్తు, ధనము. 4 తత్త్వము, స్వభావము 5 వస్తుసాధనము, కారణము 6 నాటకము నందలి యితివృత్తము, కథాంశము 7 వస్తుసారము 8. కల్పన, పన్నుగడ

వస్తూపమ నం వి అ స్త్రీ ఉపమాలంకార భేదము, ధర్మలుప్త

వస్త్యము నం వి అ న ఇల్లు, గృహము

వస్త్రకుట్టిమము నం వి అ న 1 పటగృహము, డేరా 2 గొడుగు

వస్త్రగృహము నం వి అ. న పటగృహము, డేరా.

వస్త్రగ్రంథి నం వి. ఇ పుం నీవి, పోఁకముడి

వస్త్రనిర్ణేజకుఁడు నం వి అ పుం. బట్టలుతుకువాఁడు, చాకలి

వస్త్రపుత్రిక నం వి అ స్త్రీ ఆటబొమ్మ

వస్త్రపూతము నం. విశ (అ అ అ) గుడ్డతో వడియఁగట్టఁబడినది, వస్త్రగాలితమైనది

వస్త్రభేదకుఁడు నం. వి అ పుం. బట్టలు కుట్టువాఁడు, కుట్టుపనివాఁడు

వస్త్రభేది=**వస్త్రభేదకుఁడు** నం. వి న్ పుం

వస్త్రము నం వి అ న 1 బట్ట, వలువ 2 దుస్తు, ఉడుపు

వస్త్రయోని నం. వి ఇ. పుం వస్త్రములకు సాధనమైన దూది, ఉన్నె, పట్టు మొ

వస్త్రరంజనము నం వి అ న కుసుంభము, రంగు (వాచ)

వస్త్రాంచలము నం వి అ పుం చీరచెఱఁగు, బట్టయంచు ఇట్లే వస్త్రాంశము.

వస్త్రాగారము నం వి అ. పుం న. 1. పటగృహము, డేరా 2. బట్టలయంగడి (విల్యమ్సు)

వస్త్వభావము నం వి అ. పుం 1 సత్యములేమి, యాథార్థ్యము లేకుండుట

వసన్నమము నం వి. అ న కటిభూషణము, మొల నూలు, ఒడ్డాణము మొ.

వసన్నము నం. వి అ న 1. కూలి 2 జీతము. 3. బత్తెము 4 ధనము 5 వస్త్రము 6 చర్మము 7 మృత్యువు, చావు

పుం న. మూల్యము, వెల

వసన్నస నం వి ఆ. స్త్రీ స్నాయువు, నరము.

వస్నికుఁడు నం విణ (అ ఆ అ) కూలికిఁబని చేయు వాఁడు.

వస్వౌకసార నం వి ఆ స్త్రీ 1 ఇంద్రుని పురము, అమరావతి 2 కుబేరపురము, అలకాపట్టణము, 3. అమరావతికి లేక అలకాపురమునకు సమీపమునఁ బ్రవహించెడినది

వహా నం వి ఆ స్త్రీ, నది

వహంతము నం వి. అ పుం. 1 వాయువు, గాలి. 2. శిశువు

వహతము నం వి అ పుం వృషభము, ఎద్దు

వహతి నం వి ఇ పుం. 1 ఎద్దు 2 గాలి 3 మిత్రుఁడు, సలహా చెప్పువాఁడు.

ఈ స్త్రీ 1 నది.

వహతుఁడు నం వి అ పుం 1. బాటసారి, పాంథుఁడు.

వహనము నం వి అ. న 1 తీసికొనిపోవుట, మోయుట, 2 పోషించుట, బ్రోచుట 3 ప్రవహించుట 4. బండి మొదలగు యానము. 5 ఓడ, పడవ

వహము నం వి. అ పుం 1. మోయుట, తీసికొని పోవుట. 2 పోషించుట 3 ఎద్దుమూఁపురము, వృషభస్కంధము 4. బండి మొదలగు యానము 5 అశ్వము 6 వాయువు 7 బాట, మార్గము. 8 పదము 9. నాలుగు ద్రోణముల పరిమాణము 10. ప్రవాహము

వహి[1] వి. 1. విధము.

ఉ పంటవలంతినోముగమి పంటవహిన్ రహిమించు వాని వా,గ్గంటివడిన్ హరించి తెలుగంటి వజీరుల ద్రుళ్లడంచెదన్ .. చం రా 5 56

చ గెలిచిన గెల్పు లర్థితతికిన్ దిన మిచ్చిన యీవు లన్ వహుల్, తలఁచిన విక్రమార్కు లోక లక్షయుఁ గర్ణులు కోటియుంగదా, కలిగిన నీడ వత్తురు విజ. వి. పీఠిక. 14.

సీ మకరవైఖరి వైరినికరంబు చెలరేఁగ వనజ నాభుఁడు వార్ధి వహి వహించె - ఉ. రా 2 50.

2. ప్రసిద్ధి

ఉ. అన్వహమున్ బ్రవృద్ధమగు నంబుజనాభ పదారవిందభ,క్తి న్వహికెక్కుచున్ వసుమతీ సుర వంశవతంస మెల్ల వా,రు న్వినుతింపఁ బెంపెసఁగుఁ బ్రోది యొనర్చుచుఁ దల్లి తండ్రి వెం,దు న్వివిధానురూపతను దోహదభోజనపూజనాదులన్ పాండు. 2. 12.

ఉ లక్షణ లక్ష్యకోటి వదిలంబుగ మేటికవుల్ మతింప శో,ధక్షమసంస్కృతాంధ్ర కవితా పదవిన్ వహికెక్కి శబ్ద వై,చక్షణిమించు నన్నని విశారదుఁడైతగు తిక్కయజ్వ .. వాల్మీకి. 1 11

రగడ .. మంచు ముంచుకొన మావులుస్రుక్కెన్, మంచినీళ్ళరుచి మహి వహికెక్కెన్ బహు, 2 13

వహి[2] వి. (క ఒహి) లెక్క పుస్తకము 2. పుస్తకము (శ ర)

వహి(యి)ంచు నం వ క్రి 1. మోయు.

క మహనీయ భవత్పదవీ, మహితుండై నహుషుఁ డేచి మదమున ధర్మ, స్పృహదక్కి తన్ను నిప్పుడు, వహియింపఁగ సమ్మునీంద్రవర్గము బనిచెన్. భార ఉద్యో 1 195

2. పొందు, ప్రాపించు

క. విహంతాశుండై లజ్జా,మహితంబగు సాళదొలఁగు మదితో సకల, స్పృహయును నెవ్వని యందును, వహింపని యతుల మైనవ్రతముం బూనెన్ భార శాం. 3 165

క చైతన్య శక్తి బురుష స,మేతత్వవిశేషమున వహించుఁ బ్రకృతి త,జ్జాత యగును బుద్ధి తదు,ద్భూత మహంకార మదియుఁ బొరయుం జిత్తున్ భార శాం 4 270

3 అవలంబించు

ఉ. ఏమెయినైన వంచన వహించి తొలంగుట మత్పమీహితం,బు .. భార విరా 1 177.

వహింమేకొను (వహించు + కొను) నం అ క్రి. పక్షమవలంబించు.

ఉ. ఏ నటు వేఁటఁ బోవఁ గని యిందులకున్ వెఱు
కావగింబ యం,తైనను లేక చేయనగు నా తగు
నా యన కేఁతచేసెనే, వానికిఁగా వహించుకొని
వచ్చితివా సారఁగ 3 69

వహి(త్ర)కము నం. వి. అ న. ఓడ, పడవ.

వహే(హై)డకము నం వి అ పుం విభీతకము, తాండ్ర చెట్టు.

వహ్ని నం వి ఇ పుం 1. అగ్ని, అగ్ని దేవుఁడు. 2 జారరాగ్ని. 3. నల్లజీడిచెట్టు 4. చిత్రమూలము 5. రేఫము 6 యాజకుఁడు

వహ్నికరము నం విశ (అ ఈ అ) 1. నిప్పుంటించునది (గలకొనఁ జేయునది 2 జారరాగ్ని వృద్ధి పొందించునది.

వహ్నికాష్ఠము నం వి అ న. దావాగురువు, ఒక విధమగు అగురు చెక్క

వహ్నిగంధము నం వి అ. పుం 1 ధూపము. 2 గుగ్గిలము, యక్షురసము

వహ్నిగర్భము నం వి అ పుం 1. శమీవృక్షము, జమ్మిచెట్టు 2 వెదురు (వృ వి)

వహ్నిదీపకము నం వి అ పుం కుంకుమ పువ్వు.

వహ్నినామము నం వి న. పుం 1 నల్లజీడి చెట్టు, చిత్రమూలము (వృ వి)

వహ్నిబీజము నం వి అ న 1 బంగారము 2 నిమ్మచెట్టు, 3. జీరకము, జీలకఱ్ఱ, 4 రేఫాక్షరము

వహ్నిభోగ్యము నం వి అ న ఘృతము, నెయ్యి

వహ్నిమిత్ర(త్రుడు)ము నం వి. అ పుం వాయువు

వహ్నియిచ్చు మి అ క్రి అగ్ని సంస్కారముచేయు
క వలుమాఱును రామికి ను,త్తలపడియెను దాన
నిట్టిదశ నతఁడొందెం, జెలియగుట నితనిదొక్కొకు,
వలఘువిధిన్ వహ్నియిచ్చి తది మేలకదా భార
తాం 3 515

వహ్నిరేతస్సు(ము) నం వి స్ పుం. బంగారము

వహ్నిరేతుఁ(తసుఁ)డు న. వి. అ పుం శివుఁడు.

వహ్నిలోహ(క)ము నం. వి. అ న 1 తామ్రము, రాగి, 2 కంచు, కాంస్యము (వా చ.)

వహ్నివర్ణము నం వి అ న. ఎఱ్ఱకలువ, రక్తోత్పలము.

వహ్నివల్లభము నం వి అ పుం. గుగ్గిలము.

విహ్నిశిఖము నం. వి అ న 1 కుంకుమపువ్వు. 2 కుసుంభము, ఒక విధమగు రంగు.

వహ్నిసంజ్ఞకము నం వి అ పుం చిత్రమూలము

వహ్నిసఖుఁడు నం వి అ పుం వాయువు

వహ్యము నం వి అ న 1 రథము, తేరు. 2 పాలకీ, బండి మొదలగు యానము
విశ (అ ఆ అ) 1. వహింపఁదగినది, మోవఁదగినది 2. కొనిపోఁదగినది.

వహ్వా అవ్య ప్రశంసను దెలుపును అరరే, బళి అహాహా
మ అరరే శౌరి బళీ ధ్రువుం డహహ భద్రా
శ్వుండు వహ్వా తలో, దరి ప్రహ్లాదుఁడు మేలు
వరాహ 8.93

వా

వా = వాయి వి (నం వాక్) 1 మాట
సీ. ఎదిరివా ఖండించు టిది దెప్పరము సుమ్ము జలగ
జంపులు జొగి జంగకాలము . హర 2. 51
2 నోరు
గీ వాకల దటంచు నెన్నేని వదరుచుండ, శిక్షఁ
జేయక యుంట యుపేక్షగాదె . వాల్మీకి. 3 23
క. నా పేరు శంభుమిత్రకులు, వాపారము విద్య
లెల్ల వనజాసనుఁడున్, నా పాటిగాఁడు ..
సుద. 2. 28
చ .. ఇప్పుడు నరుఁ గాంచి మీ రతని పోటును
తించుచు భీతి నిట్లు వా, విడిచి యనేక భంగిఁ
బృథివిపతి పీటిఁడిఁ జేయు టొప్పునే ... భార.
విరా. 4 200
3 ఆహారము.
ఉ అప్పుడు దేవదారువివినాంతరసీమవసించు సంయ
ముల్, విప్పగు భూమివన్నము ఫలింపక చెట్టులు
వెండిపోయె వా,తప్పినఁబోవుఁ బ్రాణములు
తప్పదురం దని మున్ను గౌతముం, జెప్పఁగ విన్న
వారగుటఁ జేరిరి తచ్ఛుతశృంగశైలమున్.
వరాహ 10 31.
4. నూయి గోయి మున్నగువాని ముఖము, అగ్రభాగము,

సీ. ... సగము దుమ్మునఁ బూడి చిగిరింత వా
మూయఁ జెరిఁగిన నూతిపాఁతంబోటియల ....
ఆము 6 13.

5. ఖడ్గధార, కత్తివాదర.

ద్వి ఈ రీతి కౌశికునింద్రజాలంబొ, వాతప్పినదొ
చేతివడిదప్పి చనెనొ, చూత మీతోయ మీచోద్య
మీలీల, నసిపోవ వచ్చు వాయసిపోకయనుచు...
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. 2557 పం.

ఉ. . . వా,తప్పక వ్రేసె నొక్కమొగిఁ దార్కొని
భీముశిరంబు వతమున్ ... జై భా 2 79

జ వాకట్టు, వాకలిపె, వాకల్వికాయ, వాకాటు,
వాకిలి, వాకొను, వాకొలుపు, వాక్రుచ్చు,
వాగంటిపులుఁగు, వాగళ, వాచఱచు, వాచవి,
వాచూరు, వాతప్పు, వాదోడు, వాపుచ్చు, వాబి
ఱుసు, వాయిడుపు, వాయోడు, వావాఁడి,
వావాదము, వావాడు, వావిడుచు

వాఃకిటి సం. వి ఇ పుం శిశుకము, ఒకజాతి చేఁప, ఉలూపి.

వాఃపసఖ్యి సం ఆ స్త్రీ వరుణసభ.

చ. అజుసభఁ జెప్పు మింద్రుసభ నాడుము వాఃప
సభ న్గణింపుము హరి. ఉ. 6 106.

వాఃపుష్పము సం. వి అ న. లవంగము.

వాంచు=వంచు స క్రి (√ వంగు) వంగఁజేయు.

ఆ. వతులపిఱుఁద మందగతి ముక్తకేశియై, పోవు
దాని ద్రుపదపుత్రిఁ జూచి, యంతఁ గౌర
వేంద్రు నంతిపురంబున, వారలెల్లఁ దలలు
వాంచి రడలి. భార సభా 2. 293.

మ. అనినన్ మోమురవాంచితిన్ వినయలజ్జా
యత్తచిత్తుండనై . . ఉ హరి 2 21.

క తల వాంచి మగుడ మునుఁగిడె ... పారి.
1. 111

వాంఛ సం. వి అ స్త్రీ ఇచ్ఛ, కోరిక, మనోరథము.

వాంఛచేయు మి అ క్రి (వాంఛ+చేయు) కోరు.

సీ. ద్వీప మేలెడువాఁడు తేజస్వియై మహీవలయ
మెల్లను నేల వాంఛచేయు ... ప్రబోధ 2. 64.

వాంఛనము సం వి అ న కోరుట, ఇచ్ఛగించుట, అభిలషించుట.

వాంఛి సం. విశ. (న్ సి న్) 1. కోరువాఁడు 2. కాముకుఁడు.

వాంఛించు సం స. క్రి కోరు.

గీ . అనుడు నా జిష్ణుఁ డిమ్మహోత్సుని తెఱంగు,
సెప్పఁ జిట్టలు వినఁగ వాంఛించితేని, వినుము
చెప్పెద నని యిట్టు లనియెఁ బ్రీతి . భార.
శాం 2. 429

వాంఛితము సం. విశ. (అ. అ అ) కోరఁ బడినది అభిలషింపఁబడినది.

వి. అ న కోరిక ఇచ్ఛ.

వాంఛిని సం వి. ఈ స్త్రీ కామాతురత గల స్త్రీ.

వాంతము సం విశ (అ ఆ అ.) 1. క్రక్కఁబడినది, ఉమియఁబడినది 2. పైకిఁ ద్రోయఁబడినది వెడలఁ గొట్టఁబడినది

వాంతాదము సం వి. అ పుం శునకము, కుక్క.

వాంతాశి సం విశ. (న్ సీ న్.) క్రక్కిన దానిని దినువాఁడు, మలభక్షకుఁడు

వాంతి సం వి ఇ స్త్రీ 1. వమనము, క్రక్కు. 2 వెడలఁగొట్టుట

వాంతికృత్తు సం విశ (త్) వమనకరమైనది, వాంతి చేయించునది.

వాంతిదము సం విశ (అ అ అ) వమనకరమైనది, వాంతి చేయించునది

వాంశము సం విశ (అ అ అ) 1. వెదురునకు సంబంధించినది 2 వెదురుతోఁ జేసినది, వెదురునకు సంబంధించినది

వాంశి సం వి ఈ స్త్రీ. వంశరోచన, తవ క్షీరము, వెదురుపాలు

వాంశికుఁడు పుం. వి అ పుం 1 వెదురుకఱ్ఱల నరుకువాఁడు, పిల్లంగ్రోవి యూదువాఁడు

వాఁక¹ (సం అవగా) 1. ఏఱు.

క నడకట్ట లిసుకతిప్పలు, మడలుఁ దరులు వాఁక
లును గ్రమంబున నొకఁడున్, గడవఁబడకుండఁ
గృష్ణుఁడు పడతులకును యమున యాటపట్టుగఁ
జేసెన్. హరి. పూ. 8 37.

సీ వడిఁబాఱు విరితేనె వాఁకల దరుల వెంబడి
ఘుమ్ముమను మృగమదము తావి . ఉ. రా
3 66

క ఏఱన వాఁక యన నదికి పేరఁగును బేర్లై .
ఆం. నీ. 45.

2 సెలయేఱు

గీ ... వాఁకయనఁగ, వాగనఁగ సెలయేఱు వా
్రవంత యనఁగ, నచలనది యొప్పు ఆం భా
2. 30

జ. వాఁక దాలుపు

వాఁక² విశే. (సం వక్రః) వంకర

గీ అంతఁ బరకాలుఁ డేలచూచు కాఁకె వారిఁ,
గలుషడవిఁ బేర్చునొక వాఁక కనుమలోన
పరమ. 4 205

వాఁక³ వి 1. ప్రదేశము

చ వలిమల యల్లువాఁడు తలవాఁక ధరించిన
పూవుగుత్తి పారి పిరి 6

2 పార్శ్వము, ప్రక్క

ద్వి మూఁకచింతలఁ బడుమేక మామిళ్ల, వాఁక
నొప్పెడు సరోవరము వీక్షించి బస. పు
105 పా 30 పం

వాఁకదాలువు వి (వాఁక¹ + తాలుపు) గంగా
ధరుఁడు, శివుఁడు

ఉ. ... వే, గ్రుచ్చి కవుంగలించి వలిగుబ్బలి పట్టియు
వాఁకదాలుపున్ పాండు 1. 199.

వాఁకుడు వి కంటకారిక, ఓషధి విశేషము

గీ వెలగ వాఁకుడు పల్లేరు ములక వేఁప, నగిరె
నీర్గొబ్బి మొదలుగా జగతిఁ గల్గు, కంపలన్నియు
వేవేఁగ గడచి కడచి. హంస 4 9

సీ. .. బృహతియా వాఁకుడునా . ఆం భా
2. 59

వాఁగడ వి (వాయి + కడ) ముఖప్రదేశము

గీ దంష్ట్రికలు పాదమునఁ గొని తన్ని సంధి, మన్న
యెముకను సంచున నూదిపట్టి, పాపి కదిలించి
వెటికి యాపతి యధిక, వేగమునఁ బులివాఁగడ
వెడలిపోయి కేయూర 3 120

వాఁగడుపు వి. (వాపు + కడుపు.) వాఁపు గల
కడుపు.

సీ. లీదనరాలతోఁ బెరుఁగువాఁగడుపులో బల్ల నల్ల
డలందుఁ ద్రుళ్లిపడఁగ ... శుక 3. 30

వాగరత(ర్త) వి సముద్రతీరము (శ ర., ్రకా.)

వాఁగించే స క్రి (√ వాఁగు) ్రమోగించు, ధ్వనింపఁ
జేయు

వ .. ప్రచండంబగు వానిపిచండంబు వాఁగించి
కాలం గాలు గిలించి. భాగ. 10 పూ 1345.

వాఁగు అ క్రి (సం గవచ్) 1 వదరు, ్రపేలు

సీ వేదాంతయుక్తులు వినిరెండు నేర్చుక వాఁగి
నాతఁడు రాజయోగి గాఁడు ... వేణు. గో.
శ 7

2 ్రమోఁగు, ధ్వనించు.

ఉ చెంగున దాఁటుఁ జూపు లిరు చిక్కని బేడిస
లేమొ మీఁటినన్, గ్రంగన వాఁగు గుబ్బలు
చొకారపుఁదాళము లేమొ... విజ వి 1 118.

వి 1 సెలయేఱు,

చ కదిసిన భీతి వావరులు కన్కనిఁ గాలియు గహ్వ
రంబులం, దొదిఁగియు వాఁగుప్రంతఁ బడి
యుండియు... భా రా. యుద్ధ. 912.

గీ నెత్తురుల దోఁగి బవరంపు నేలఁ ద్రెళ్లి, సోఁకు
దొర యొప్పె గట్టులసూఁడు జాతి, వాలు
చేఁబడ్డ జేగురు వాఁగుగముల, తో నెనయు మేటి
గుబ్బలతో దొరయుచు అచ్చ. రా యు 558.,
అము. 673.

2 నది

ఆ మేఘమార్గ మెక్కి మేరుశైలముదాఁటి, మింటి
వాఁగు నొరసి మిగుల మెఱసి .. తపతి 3 20.

మ దిననాథప్రతిరూపుఁ డాతఁ డెలమిన్ దేశాంత
రాసక్తిమైఁ, జని యాశ్చర్యకరంబులౌ పురము
లున్ శైలంబులున్ వాగులున్, వనమధ్యంబు
లుఁ జూచుచుం దిరిగి.. ద్వా 9. 91

3 సైన్యము

క, వెలు గుగని కడఁగి యిరువాఁగులుఁ బోరికిఁ
జొచ్చె .. భార విరా 3. 198.

చ . తావకా, ప్రతిహతబాహుః తు యిరువాఁగును
జూడదె పాండవోత్తమా .. భార. కర్ణ.
3 120

చ నడచెఁ గుమారువాఁగు భువనంబు సమస్తము
నొక్కపాయగాన్ .. క సం 11. 595.

4. పతుము, వైపు

వ. వైరాగ్యానుబంధంబు లుడిగి యయ్యిరు వాఁగు
వారును.. హర 6. 110

5 వి అలలు.

చ. గిరిరథ మెక్కి తమ్ములియు గ్రీవ గిరిద్వయ మట్లు దవ్వులన్, దురమునఁ దేరులై యొదవఁ దోఁబడి వాఁగులు వచ్చుశిల రాల్, గురియఁగ దేరిమీఁది పురికోటల కేతనదండ కోటులన్, దిగిగవనింగి మేన వడిసెం బయిపై నవ రక్తపూరముల్. కకు 5 114.

జ వాఁగించు, వాఁగుడు.

వాఁగుడు వి (√ వాఁగు) 1 ప్రేలుట, వదరుట.

(వ్యవ) నీవాఁగు డింక చాలించు

2. మ్రోఁగుడు, మ్రోఁత (శ ర)

వాఁచు అ. క్రి. 1 మిక్కిలి అపేక్షించు, ఏఁకరు.

శా ప్రారంభించిన వేదపారమునకున్ బ్రహ్మోహమౌ నంచునో, యేరా తమ్ముఁడ నన్నుఁ జూడఁజనుదే వెన్నాళ్లనో యుండి చ, ఊరాజీవ యుగంబు వాఁచె నినుఁ గన్గొనుక్కి పాండు 3 33

ఉ .. కన్నులు వాఁచు నీ మొగము గానక యెప్పుడుఁ జూడకున్న నా,యన్న యిదేటికిన్ దమకమారసి చూచిన వింత వాఁడవే. యయా. 3. 145, వి. పు 6 102

2. వాయించు

ఉ. సొంపునిం,ప న్నటియించియుం దివిరి మద్దెల వాఁచియుఁ బొద్దువోక యా, కన్నెలు కేళికా వని నొకానొకనాఁడు మెలంగి రయ్యెడన్. చం రా 2. 98.

సీ సరసిజాక్షి యొకర్తు స్వరమండలము వాఁచబోటి యొక్కతె దండ మీఁటి పాడ. వాల్మీకి 3 125.

3. రోగముచే నుబ్బు

(వ్యవ) వానికి జబ్బుచేసి కాళ్ళు వాఁచినవి.

ఒడలు వాఁచు = పొగరెక్కు, ఉద్ధతుఁడగు

(వ్యవ) ఈ మధ్యన వాఁడు బొత్తిగా ఒడలువాఁచి పెద్దవారి నెదిరించుచున్నాఁడు.

జ: వాఁగడుపు, వాఁపి, వాఁపిరి, వాఁపిరి గొట్టు, వాఁపు.

వాఁడి వి. 1. తీక్ష్ణత, పదను, నైశిత్యము.

అ. వాఁడిఁ బొడలు జలర నైశ్వాస్యదరుఁడు....ఆము. 4. 280.

ద్వి వాఁడును గోపించి వసుధేశు మేన, వాఁడి తూపులు నాటె వడి నైదుపదులు . ద్వి భార. 1 22

క . అహి యేమి కోఁజబల్ వాఁడి సెడిన ... ఆము 4 235.

2 క్రూరత్వము

క నారీజనముల కాజ్ఞా, కారియగు భటుండు మరుఁడు గాఁడోలుఁజుమీ, వారి కటాక్షము సోఁకిన, వారియెడల వాఁడిఁ జూపి వర్తించుఁ గదా భర్తృ 2 11

సీ ఈ వాఁడి చాలించి మావాడ నలివేణి చేదోడుగా నుండు చిలుక నీకు ఇందు. 4 59.

3 కాఠిన్యము

లోవాఁడి = లోపలవాఁడి

మ కోశంబులో వాలుమె, ల్పున రాజిల్లుచు మాట మెత్తఁ దనమున్లో వాఁడియు న్నేర్ప దన్ ... భాగ 10. 223

4 పరాక్రమము, శౌర్యము.

ద్వి. వేఁడు మీ ధర్మాన నెఱవేఱఁ గలిగె. వాఁడిచేఁ బెండ్లాడి వచ్చెద వనుచుఁ,గడఁగి దుశ్శకునముల్ గనిపింప నిటకు నడచితి. ద్వి పల. 2 609.

మ . రణంబునఁ బాడిన్ రిపుగెల్చు వాఁడియుఁ బ్రజాపోషంబు ధర్మంబు రాజునకౌ ... ఆము 3 61

చ. కొడవలి వ్రేలిపట్టి దొర కూఁతురికిన్ వెననిడ్డ నాభిచం, దడరఁగఁ గాంచి పంరచవి శిఖాఖ్య తురుష్కలంబు వాఁడి,కెక్కుడు సమయం బటం చదరు గ్రోవులు గాల్పఁగఁ బిట్టు మందు చిం. దెదు పొగనా నజాండమున నిండె నఖండ తమః ప్రకాండముల్. రా. వి 4 41

విశ. 1. పదనైనది, నిశితము. రాఘవ. 2. 21

క ... దేవ, వ్రతు మీఁదను సాళ్వుఁడేసె వాఁడి శరంబుల్ ... భార ఆది. 4. 204.

వ. వాఁడులగు కత్తులన్ దిత్తు లొలిచి ... మనుచ. 4. 60.

గీ. ... వాఁడి పండ్లు బిగించి చేవలఁతి యొగిరి .... హర. 1. 20.

2. తీక్ష్ణము.

క వాఁడి యగు నలుకలోకము, వోఁడిమి సెడఁ, గయ్యమట్లు పొడిచివనటమై... భార. శాం 1 63.

ఉ కొందఱు మంతనంబులను గొందఱు జంకెన వాఁడి చూపులం, గొందఱఁ జేతి సన్నలఁ దగుల్పడఁ జేయుచు .... పారి. 1 108., శశాం 5 74

3 క్రూరము

క. నాఁడగ్ని లోనఁ ద్రోచిన, వాఁడ వకట యంతఁ బోక వల్లభనిమ్మై నేఁడడవిఁ ద్రోచి తెదఁ గడు, వాఁడిగదె నీకు రాఘవ కులప్రవరా ... నిర్వ. 10 129.

4 వేడియైనది

ఉ వాఁడిమయూఖముల్ గలుగువాఁడపరాంబుధిఁ గ్రుంకె ... భార ఆది 3 112

జ , వాఁడి చెఱచు, వాఁడితనము, వాఁడి మగఁడు వాఁడిమి, వాఁడివెట్టు, వాదర

వాఁడిచెఱుచు స క్రి (వాఁడి+చెఱుచు) పరాక్రమ హీనునిచేయు

సీ. బ్రహ్మత్వమును బొంది పరఁగు విధాతను వాణికై యెవ్వఁడు వాఁడి సెఱిచె భాగ 10 ఉ 10

వాఁడితనము వి (వాఁడి+తనము) తైక్ష్ణ్యము, పరుషత్వము

ఆ అతివఁ జంపఁ బాపమని యూరకుండిన, నోరి కొలఁదులాడె దొర నన్ను, వనితకింత వాతి వాఁడితనం బేలఁ బ్రభుల నోట లేక పలుకు టేల ... భా. రా. సుం 202

2 పరాక్రమము

చ. భయంబునఁ బాఱితి పెక్కు మార్లు వంచన మధురాపురి న్విడిచి సాగర మధ్యము నందు డాఁగనే, వనరుహనాభనీ బిరుదు వాఁడి తనంబును నాకు వింతయే భాగ 10. ఉ. 729.

వాఁడిమగఁడు విశే. (వాడి+మగఁడు) 1. శూరుఁడు.

క. వీఁడొకఁడు కురుబలంబున, వాఁడి మగం డనఁగఁ జాలువాఁడు ... భార. విరా. 5. 111.

క. తగువారిఁ బిలిచి యిదిగో, లగనము దాకొని యొవెల్లిలఁ బుడమికి తే. నిఁగఁ జేయవలయు రక్కసి, మగువంబోరి గొన్నవాఁడి మగనిఁగ దంకన్. అచ్చ. రా. అయో. 8.

క ధరలో శూరాహ్వయములు, పరంగును మొనకాఁ డవంగ బంటనఁగాఁ బో, టరియన వడిగల వాఁడన బిరుదనవాడిమగఁడనఁగ భీమకపర్ది ఆ. సం మాన 51.

వాఁడిమి వి. (వాఁడి+ఇమి) 1 తేజము, ప్రతాపము

ఉ నేఁడు ప్రసూతికాలమున నీవు గదాధర మద్గృహంబునన్, వాఁడిమి తోడ నుండి జము వాకిలి వట్టి మదీయసంతతిం, బోఁడిమితోడఁ గాంచి ఉ హరి 2 17

ఉ వింటిరె యొక్క వార్త మన వెజ్జులు చెప్పిరి కాము కన్నులం, గంటి మటంచు నీతబిసి గాంఢ్రుడు మదీయమహోగ్రమాయకై, దంటతనంబునం జని బుతుధ్వజు సైన్య సమేతుఁ దేర నా, బంటుతనంబుఁ జాపుటకుఁ బన్నిన వాఁడట వాఁడు వాఁడిమిన్. కువల 2 101

క. వేఁడికొని కృపణులై కను, పోఁడిమి యదియేల రాజ పుత్రులదమమై, వాఁడిమి దప్పిన నిప్పులు, వేఁడిమి సెడినట్లు జనులు విని యులుకుదురే భార. ఉద్యో 3 197

2. పరాక్రమము.

ఉ. .. పోరిలో, వాఁడిమిఁ గొంతకాల మిల ప్రాలుట లావరియేట ఆము 6 21

3. తీవ్రత.

ఉ. . వాఁడిమి గల్గు శాపమున వచ్చెఁ బురాకృత కర్మ భావ్యమె, వ్వాఁడును నేర్చునే ... భార విరా 1. 238

క, పోఁడిమి చెడియునుఁ దనమది, వాఁడిమి సెడనీక లబ్ధవైరాగ్యుం డై, వాఁడతి నియమంబునఁ బదు, మూఁడేఁడు దాఁక ధ్యానమున నుండంగన్. ద్వా 10 114

4. శౌర్యము.

క. మూఁడవవి ల్లెత్త నదియుఁ, బోఁడిమి చెడిపోవ ననుర పొలువరి యలుకన్, వాఁడిమి తొనఁగఁగ నొకగద, వేఁడిమితో వైచె వృష్ణివిభునతిమీఁదన్. హరి. ఉ 4. 157.

ద్వి. వాఁడిమి మెరసి దుర్వారుఁడై కడఁగి వాఁడె దుర్యోధన వచ్చినవాఁడు ... ద్వి. భార. 2. 38. ద్రో.

5 వాఁడి, పదను, నైశిత్యము

సీ వజ్రాయుధంబు క్రొవ్వాఁడిమి మెచ్చని ఖర నఖంబుల నొప్పు చరణయుగము ... భా. రా. ఆర 102.

వాఁడివెట్టు స. క్రి. (వాఁడి+పెట్టు) వాఁడికలిగించు.

ఉ. నాకులభీకరదానవగణంబులతో సరిపోలు వారె వీఁ, డేకుల వాఁడివెట్టెఁ దన యెద్దును దాను విటుండి వీని ము, న్నేకతమంత మజ్జముని యింటికి వంచుఁ గకుత్స్థుఁ డాఁకి రా, లోకము లగ్గి సల్ల నెటులో యట నెవ్వరో యంటి వేని యున్,. కకు 5 45.

వాఁడు వ (క. అవను, త అవన్) తచ్ఛబ్దార్థకమగు (అ) అను సర్వనామశబ్దముయొక్క మహత్ప్రథమైకవచనరూపము ప్ర జ వారు, వారలు, వాఁడు. ద్వి ఏ వానిన్, ద్వి జ వారిన్, వారలన్, వాండ్రన్. మొ. వ హర్షించి వారు సవిస్మయ స్వాంతులయి .. ఆము 1. 18

గీ మెలసి యుపకార మొనరింప మేలువచ్చుఁ, గీడు వచ్చు మనంబులో నోడ వలదు, వాఁడు చేసిన ధర్మంబు వానిఁ గాఁచుఁ, గీర్తి యొక్కటి ధాలదే కేవలంబ కాశీ 2 107.

ద్వి. వాఁడును చనుదెంచి వరుసఁ బాండవులఁ, బోఁడిగాఁ బురమున మును దోడితెచ్చి . ద్వి భార 1 16

ఉ నావుడు వాత లమ్మనుజనాథున కిట్లనిరి... ఆము 3 56

2 సంబంధార్థమున పదములకు ప్రయుక్తము

మ. వడుగా యెవ్వరివాఁడ వెవ్వఁడవు ... భాగ. 8 549

(ఇట స్వస్వామి భావసంబంధము)

ఉ ఎక్కడివాఁడొ యక్షతనయేందుజయంత వసంత కంతులన్, జక్కదనంబున న్గెలువఁ జాలెడు వాఁడు .. మనుచ 2 35.

(ఇట ఆధారాధేయభావసంబంధము)

ఉ. నల్లనివాఁడు పద్మనయనంబులవాఁడు ... భాగ. 10. పూ. 1010

(ఇట ధర్మధర్మిభావసంబంధము.)

ఉ .. నవ్వురా, జిల్లెఁడు మోమువాఁడు .. భాగ 10. పూ 1010

(ఇట అవయవావయవిభావసంబంధము.)

వాఁత వి. తెగులు గొంటైన పశ్వాదులకు వేయు చూఁడు (శ. ర., వా.)

వాఁపి విశ (వాఁపు^{3}+ఇ) శోఫి, వాఁపుగలవాఁడు

గీ ఫి వా పి యన నులిపి యన నుల్పడన శోఫి, శోభిలు . అం. భా 2 123.

వాఁపిరి (వాపు+ఇరి) మిక్కిలి కాంక్షించుట, ఏకరుట. (శ ర , వా.)

వాఁపిరిగొట్టు విశ (వాఁపిరి+కొట్టు) వాఁపిరివాఁడు, ఏఁకరువాఁడు (శ ర , వా)

వాఁపు వి (√ వాచే) రోగాదులచే శరీరము ఒకవిధముగా లావగుట, పొంగుట (ఇది సానుస్వారమని. శ.ర విర్ధాంకము)

క ఊపిరి వెడలక కడుపున, వాఁపొదవినఁ బాము ప్రాణవాతంబులు సం, తాపించి .. భాగ 10 పూ. 480.

వాకట్టు స క్రి (వా+కట్టు) వాగ్బంధముచేయు.

ద్వి దాదివాకట్టి భూతలనాథు పట్టి, వాదట నీ రితి వత్తొత్తి చంప . హరిశ్చ ఉ 2 411.

సీ వాకట్టుతిని వాసవప్రముఖాదితేయుల ... ప్రభులిం 7. 72. (ప్రా.)

దం హోమమంత్రంబులన్ మారు తంత్రంబులన్ జిక్కఁడే సొక్కఁడే దిక్కులం జిక్కులం బెట్టు వేధన్ మహావేధ నైనన్ విరోధించి వాకట్టు నీతిన్, బలారాతి మంత్రిన్ ప్రమోహించు . భోగినీ దండకము

గీ. అనుచుఁ దమ వేలుపుల నెల్ల నమరఁ దలఁచి వేఁడుకొని మ్రొక్కి వాకట్టు వేళ్లు గొనుచు, వలను లెసైన మిక్కిలి నలరు గొనుచు, వచ్చి యొటుకులు వేఁటాడ. జొచ్చిరపుడు ... యయా 2 3.

వి. 1 వాగ్బంధము చేయు మందు మొ.

గీ మూలికల్ మణుల్ వాకట్టు మొదలుగాఁగఁ, జోరసంగ్రహణీయ వస్తువులు గొనుచు... దశా 1. 260.

ద్వి కుక్కల వాకట్టుఁ గొంకి నారసము.. బస. పు 5. 388 పం.

2. వాగ్బంధము.

సీ కలకంఠనికురుంబములకును వాకట్టు విడిపింప వచ్చిన వెజ్జనంగ. విక్ర. 5. 3.

గీ అతిథిపసరంబునకు నీనినట్టి తొనుప, కడుపు లేఁగల గమికి వాకట్టు లెనఁగె ... ఆము 4 123

వాకబుచేయు స క్రి తెలిసికొను (శ ర, వా)

వాకము విణ వాటము, జాలుపుగా నుండునది

ద్వి. ఈ కొండ పడమట నీకొండ క్రేవ, వాకమౌ నొక పెద్ద వటముమూలమున శ ర., రం శా అ

వాకము సం వి అ పుం వచనము, పదము మాట

న బకముల సంఘము, కొంగల గుంపు

వాకలిచె వి (వా+కలిచె) ఒకానొక చెట్టు

ద్వి చిటుపాల బూరుగుచిల్ల చెన్నంగి, కుటుముసిడియు గొండగోఁగు వాకలిచె ద్వి శ సా 2 80. పా 2, వం

వాకల్వేకాయ వి (వాకలివె+కాయ) వాకలివె కాయతో పెట్టిన యూరుఁగాయ

సీ. లేకరకాౣయయు వాకల్వె కాయయుఁ జిటి నెల్లి కాయయుఁ జిల్లకాయ . అది, యైన యూరుగాయలు గల వతనియింట హంస 4 185

వాకాటు వి (వా+కాటు) వాగ్వాదము, వాక్కల హము.

క. అకాలదివ్యమునులును, నాకౌకః ప్రత్యనీక నాయకమునులున్, వాకాటులకుం జొచ్చిరి పాకంబులు దప్పినట్టి పటురోషములన్. భీమ. 4 183. శివరా. 4 70

వాకిలి వి. (వా+ఇల్లు) 1 గృహద్వారము, ద్వారము

ఆ వచ్చి పర్ణశాలవాకిట నిల్చి యు, త్తన్విఁ బిల్చె ... భార అర. 1 75.

క. అకులగతి వలు దెసలం, గాకులక్రియఁ జెదరి కడు వెగడుపడి రక్షో, నీకములులంక యొనిమిది వాకిళ్లం దూటెఁ జొర వర్గము దలఁకన్. భార అర. 7 106.

సీ ... అమ్మొన్న భేదంవ నభిమన్యుఁ డోపుఁ బొమ్మని యొటు తలఁపు నాకపుడు పుట్టె.

ఆ వానిఁ బిలిచి నీవు వాకిటి బుచ్చుమం, దటము మొగ్గరంబు దటియఁ జొచ్చె,దము ... భార. ద్రోణ 2 270

చ తొలితొలి యేఁగి భూరిభుజభుగ్నత యొప్పఁగ నింద్రుపీటివా,కిలి తలుపుల్ ప్రగాఢపరికీలిత ముష్టిహతిం బగిల్చి వే,వెలలుము కయ్యమిమ్మని సవేగసముత్థిత సింహనాద సంకలితము గాఁగ... హరి ఉ 4 16

2 ఇంటికి ముందటి భాగము, అంగణము,

వ పర్ణశాలవాకిట హవిశ్శేషంబయిన హవిష్యనీవారపాయసాన్నం బల్ల నల్లన లేడిపిల్లలకు మేపుచుండె ... హర. 1. 8 (బౌ ప)

వ, రఘువీరునగరివాకిట నుండియు జలధి ఘోషం బేల బెలతనంబున నేర్చితిరని . ఉ. రా 1 138

వ స్వస్తి సమస్తరాజన్య చూడామణి కిరణ రంజిత పాదసర—సిజా(తుం)డగు కాక తియ్యధ రాధీశుశ్రీవాకిలికి సంగరతుయై ద శా. 952

వ (కా) కతియ్యరుద్రమహాదేవరాజుల చప్ప ఁము వాకిటి అంగరక్ష బొల్లి నాయంకులు .. ద. శా 705

వాకు=వాక్కు సం వి చ్ స్త్రీ 1 పలుకు, మాట

క . సౌ,మ్యాకృతులుగానివారల, వాకులు శితులు నుపద్రవంబులు గావే భార ఆది 8 41

క వాకుమ మనసును గాయము, నేకాయన వృత్తి శౌచ మెడలని తపముం, జేకొనువది యది బోధ, శ్రీకి ఘృతంబునకు వెన్నక్రియ జనక మగున్ భార శాం 4. 333.

సీ. వడుగు వాకుగ బలివడుగువాకువఁ జేరియడుగు వాలఁగఁ ద్రొక్కు నడుగువాఁడ ... ప్రబంధ (అచ్చ తెనుఁగు) 3.

2 భాష.

గీ. వాకునా భాషయౌ నటవంబు తెనుఁగు, కన్నడంబు నమటి యిట్లు కొన్నిదేశ, భాషలై యొప్పు.. అం. భా. 1. 110.

3 సరస్వతి

వాకులము సం. వి. అ న పొగడ పువ్వు

వాకొను స క్రి (వా + కొను) చెప్పు, వచించు

క నీకిప్పుడు గానంబడె, నాకులకును సురగపతి పివాకుల కైవన్, వాకొనఁగం దలపోయను, రాకుండు మదీయరూపరమ్యత్వాబుల్ భాగ 8. 329

క వాకొను తెరవుఁ జలంబున, బోకి తె వు వినక వాడుపుట్టినచోఁ దా, నాకును సాక్షియు నేలా, యేకం బనుభవమె చాలు వేర్పడఁ దెలుపన్ విజ్ఞా 3 86

ఉ వారివిహారముల్ సలుప వాంఛ జనించెను శేర రాఁగదే, వారిజమిత్రపుత్రి యని వాకొని పిల్చిన ద శా 8 128

2. అడుచు, పేర్కొను, వాక్రుచ్చు

క కనుఁగొని పలుఁదెఱఁగులవా, కొనిలేపఁగ అచ్చ రా యు 226

వాకొలుపు స క్రి (√ వాకొను) వాకొనఁజేయు

సీ. .. గీ పరువులిడు మూరపందుల ముటికిగవులు, చేప తట్టల గదురుతోఁ జెనసి చుట్టఁ, గూఁత వెట్టుచ జముల వాకొలుపఁజేయ, భయము గొల్పెడు నొక బోయపల్లె గాంచి వాల్మీకి 2 85.

క నాకముఁ గూల్చుటకో భూ,లోకముఁ గాల్చుటకో ... వాకొల్పెడు కోఁతిపోరు వాక్రువ్వ కుమీ రామా 8 140

గీ పరులఁ జూపులు వాకొల్పఁ బ్రసభలీల సైష 7 61

వాకోవాక్యము సం వి అ న ఉక్తి ప్రత్యుక్తి రూపమయిన సంభాషణము

క. మీకును మీపతియానతి, మాకును మా భర్త యాజ్ఞ మన్నింపఁదగున్, వాకోవాక్యమ్ములవెడ, వాకాట్లం బల్కుజంబు వలవదు సేయన్ శివరా 4 70

వాక్కలహము సం వి. అ పుం మాటలతోఁ బోరాటము

వాక్కిరుఁడు సం వి అ. పుం వేడుక మాటతోఁ గేరమువలె సంతోషపెట్టువాఁడు, భార్య తోడఁబుట్టినవాఁడు, శ్యాలకుఁడు.

వాక్కు(కు) సం వి చ్ స్త్రీ 1. పదము, శబ్దము, 2 మాట, పలుకు 3 భాష 4 ధ్వని 5 చెప్పుట 6. వాగ్దానము, మాటయిచ్చుట 7 సామెత, లోకోక్తి 8 సరస్వతీదేవి

వాక్చపలుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) పనికిమాలిన మాటలు పలుకువాఁడు, మంచిచెడ్డ లాలోచింపక మాటలాడెడి వాఁడు

వాక్చాపల్యము సం వి అ న. వదరుట, వదరుఁబోతుతనము

వాక్ఛలము సం. వి అ న మాటలయందమర్యాద, తప్పించుకొను జవాబు, నిజముచెప్పకుండఁ దప్పించుకొనుట

వాక్పటువు సం విశ (ఉ) మాటాడు నేర్పుగలవాఁడు, మాటలయందు నేర్పరితనము.

వాక్పతి సం విశ ఇ గొప్పవక్త

వి ఇ పుం 1 బృహస్పతి. 2. పుష్య నక్షత్రము

వాక్పారుష్యము సం వి. అ న 1 భాషాకాఠిన్యము, మాటలయందలి కఱకుఁదనము 2 నిందించుట

వాక్ప్రచోదనము సం. వి అ న. వాఙ్మాత్రమైన యాజ్ఞ, మాటలతోఁ దెలుపఁబడిన యానతి

వాక్ప్రతోదము సం వి అ. పుం మాటయనెడి యంకుశము అంకుశమువలె బాధించు మాట

వాక్యఖండనము సం వి అ న వాదము ఖండించుట.

వాక్యపదీయము సం వి అ. న గ్రంథవిశేషము, భర్తృహరి విరచితమగు నొక గ్రంథము.

వాక్యభేదము సం. వి అ పుం వేఱుగాఁ జెప్పుట, విరుద్ధముగాఁ జెప్పుట

వాక్యము సం వి అ న 1 మాట, పదము 2 పరస్పర సంబంధముతోఁ గూడి యేకార్థత్వము గలిగి క్రియతోఁగాని తదితరముతోడఁగాని సమన్వయించు పదసమూహము, యోగ్యత, ఆకాంక్ష, ఆసత్తి, గలపదసమూహము. 3 (తర్క.) వాదము. 4. సూత్రము, నీతివాక్యము, విధివాక్యము

వాక్యరచన సం వి. అ స్త్రీ వాక్యమునఁ బదముల కూర్పు

వాక్యవిన్యాసము సం. వి అ పుం = వాక్య రచన

వాక్యవిశారదుఁడు సం విణ (అ ఆ. అ) మాటల యందు నేర్పుగలవాఁడు మాటలాడుటయందు చాతుర్యముగలవాఁడు

వాక్యశేషము సం వి అ. పుం 1 వాక్యము తర్వాయి, సమాప్తి కాని వాక్యము 2 ఒక భాగ మున లుప్తమగు వాక్యము.

వాక్యార్థోపమ సం వి ఆ స్త్రీ. ఉపమాలంకార భేదము.

వాక్యాలాపము సం వి అ పుం సంభాషణము.

వాక్రుచ్చు స.క్రి (వా + కూర్చు) (త వాయ్‌కొలు తశ్) (సంధిని వర్ణ వికారము)

1 పేరుకొను, పేరుచెప్పు, పలుకు.

ఉ మెచ్చి యొకింతగౌరవము మెచ్చకయుండి లఘుత్వలేశమున్, తెచ్చుటకున్ సమర్థులె కృతి క్రియకున్ గుకవిత్వ గర్వితుల్, తచ్చరితం బుపేక్ష కుచితంబగుఁగాక నగంగనై నవా క్రుచ్చి యజాగళ స్తనసగోత్రుల వారల నెన్న నేఁటికిన్ కళా 1. 6 7

క తగునయ్య వనితకు, వనితలదుశ్చేష్టితములు వాక్రువ్వంగన్ ... భార అను. 2 169.

2 వచించు, చెప్పు

సీ కలిగె లేకుండె నిట్ల లఘు గుణంబులు వాక్రుచ్చి మీయంతవార లిట్లు, గొనియాడ ... భార శాం 1 376.

సీ నృపుల చేబట్టి కానికలు దెచ్చిన సొమ్ముకొలఁది యెవ్వరికి వాక్రువ్వరాదు . విక్ర. 5 120.

సీ . వాక్రుచ్చె నుడివెను బలికె నాడె, వనెనవఁగ వచించె నంచును విలసిల్లు ఆం. భా 3 119.

ద్వి. వారక తలపోయ వాక్రువ్వఁజాల .. పారిశ్చ. పూ 1257

క . అంబికేయు చరితము దుర్యోధను కొలు గామియు నెవ్వాఁరును వాక్రువ్వంగ వెలుతురు కురుప్రవరా ... భార. ఆశ్ర. 1 15

ద్వి వరమిచ్చు నప్పుడు వాక్రువ్వఁ డయ్యె, నరులఁ గావువాఁడు నరులచేఁ జచ్చు ... రం. రా. బాల. 17 పా 7 పం.

మ. ఈవు మానవులతో నేవేళఁ బోరాడఁగాఁ, కృశతంబొందె మదీయకౌతుక మదేమీయన్న వాక్రుచ్చెదన్ . ఉ రా. 3 301.

మ సరసగోష్ఠిన్ బోటియుం దాను న,వ్వన జాతాయతనేత్ర శౌరిగుణముల్ వాక్రుచ్చి వర్ణించుచున్ . పారి 1 71

గి వానిచెలువంబు మదువులతేనికైనఁ, బూని దిటముగ వాక్రువ్వఁబోల దెందు నీలా 1 83.

మ అని సంకల్పభవైకసాతులగు శయ్యానేక సంభోగ చిహ్నావలన్ భూపతి ప్రత్యభిజ్ఞ కొలుకై యందంద వాక్రువ్వ న,వ్వనితా రత్నము వాలుఁగన్నులఁ బతిన్ వారించుచున్ నైష. 8 87.

దండకము, నీవుగావించు చెయ్వుల్ నెఱిం బూని వాక్రువ్వ నెవ్వారికిం దీరు ... నీలా 2 41

సీ వాక్రుత్తు తిక్కయజ్వప్రకారము రసాభ్యుచిత బంధముగ నొక్కొక్కమాటు శాశి 1. 18

శా భద్రాశ్వకేతుపాల చేఁపతి భవత్ప్రశ్నాను రూపంబుగా,రుద్రాంభోరుహగర్భ ముఖ్యులకు వాక్రువ్వంగరా కద్భుతో, న్నిద్రంబైన మహే శపోషనమిదియే వరాహ. 9 20.

వాక్సంయమము సం వి అ పుం వాక్కును నిరోధించుట, మౌన మవలంబించుట.

వాగ సం వి పాదుక

ద్వి. యోగవాగలు మెట్టి యొకపాద మూది, బాగుగా నొపపరి బాగునటించు పారిశ్చ. ఉ 135

వాగ సం వి ఆ స్త్రీ కళ్ళెము

వాగంటిపులుఁగు వి (వా + గంటి + పులుఁగు) చిలుక, కీరము

ఉ తుంటఁట కార్ముకంబు కరదొట్టిన తేంట్లఁట వింటినారిచే, యంటినవాఁడు తూపులఁట యప్పలపాలఁట కేతనంబు వా,గంటి పులుంగు గుజ్జుమఁట కాయము లేదఁట నీకు లోకముల్, కొంచెతనంబువన్ గెలిచికోలిది యచ్చెరియంబు మన్మథా కృ శతం 2 179.

వాగపహారకుఁడు సం. విణ. (అ తి శా అ.) 1. మాటలు దొంగిలించెడివాఁడు 2. నిషేధింపఁ బడిన గ్రంథములు చదువువాఁడు.

వాగము వి వాగె
వ మొగలి రేకులపలుకయుఁ గలువకాఁడియుఁ గురువేలు వాగంబులును సంతరించి వసంత సారథి తిన్ననై యున్న క్రొన్నన మునికోలఁ గదల్చి యదల్చినం గెరలి చెరలికొట్టుచు మిన్నుల పైబారు చిలుక వారువంబులు. శ్రీరం 2 294

వాగరము సం. వి అ పుం 1 గీటుఱాయి, బంగారు మొదలగువాని వన్నెచూచెడి యొరగల్లు 2. విఘ్నము, అంతరాయము 3 నిశ్చయము 4 బడబాగ్ని 5 తోడేలు

వాగరుఁడు సం వి అ పుం 1 ఋషి 2 పండితుఁడు. 3 వీరుఁడు 4 ధీరుఁడు

వాగలి వి (వాయు+కల్జి) ముచ్చివాఁడు చిత్తరువు వ్రాయుతూలిక. (శ. ర, బ్రౌ)

వాగళ(ళ్ళ)ము వి (వా+కళ్లెము) కళ్ళెమునకుముందు భాగము: ఖల్యాముఖము. (శ ర, బ్రౌ)

వాగాడంబరము సం వి అ పుం ఎక్కువ మాటలు మాటలాడుట, పదాడంబరము

వాగాయిత్తము వి. (సం వాగ్వివాదః) వాగ్వివాదము, మాటలపోరాటము (శ ర)

వాగారువు సం. విశే (ఈ) ఆడితప్పిన వాఁడు: కృతఘ్నుఁడు, కృతఘ్నురాలు

వాగియ=వాగె వి. గుఱ్ఱము నోటికళ్ళెమునకుఁ దగిలించెడు పగ్గము
ద్వి రాగెలు బిగియించి రథసంబుతోడ, వాగి, యనడలి చువ్వన రెండుగడల. ద్వి పరమ 3. 280 పా.

వాగీశుఁడు సం వి. అ పుం. 1 బ్రహ్మ 2 బృహస్పతి. 3. గొప్పవక్త.

వాగీశ్వరి సం వి ఈ. స్త్రీ సరస్వతి, పలుకుఁజెలి

వాగీశ్వరుఁడు సం వి అ. పుం 1 గొప్పవక్త, వాగ్ధాటిగల మనుష్యుఁడు 2. బ్రహ్మ.

వాగుజి సం వి ఈ. స్త్రీ. కారుగచ్చె. (వృ వి.) (శ ర)

వాగుర సం వి ఆ స్త్రీ వల, పాశము, ఉరిత్రాడు

వాగురావృత్తి సం. వి ఇ. స్త్రీ. వేఁటవలన జీవించుట పుం వాగురికుఁడు, వేటకాఁడు.

వాగురికుఁడు సం వి అ పుం వలలు, ఉచ్చులు ఒగ్గి జంతువులను వేఁటాడు జాతివాఁడు, వేఁటకాఁడు

వాగురువు వి (సం వాగురా.) ఉచ్చు, ఉరిత్రాడు.
గీ దురితమృగశాబకముల వాగురువు గురువు. వరాహ 4 110

వాగృషభుఁడు సం వి అ పుం భాషయందు సమర్థుఁడు, గొప్పవక్త

వాగె(గియ) వి (సం. వాగా) గుఱ్ఱపునోటి కళ్లెమునకుఁ దగిలించెడి పగ్గము
చ అరయఁగ రాజధర్మము సమాశ్రయమై వడపుం ద్రివర్గమున్, గురుతర మోక్షధర్మమునకుం దలఁపం దనప్రాపయూఁత భూవర వినుఘోటకంబునకు వాగెయుదంతికి నంకుశంబు వే, కరణి నివారకంబులు జగంబుల కట్టుల తాము నెమ్మెయిన్ భార. శాం 2. 158.
సీ వాగెలు గుదియించి రాగపన్నలు సేయహారణపుటంబులనొఘళించు చిత్రభా 4. 86
సీ వశ్యౌషధపుఁ దీగె వాగె తోడ . కళా 362
జ వాగెవదల్చు

వాగెవదల్చు అ క్రి (వాగె+వదలుచు) స్వేచ్ఛగాఁ బోనిచ్చు.
చ మనమున నీవు గోరు నృపమన్మథుతో నిమఁ బెండ్లిసేయ నీ, జనకుఁడు సంభ్రమించె వడె నమ్మద మొందుదు గాక జేలవై, వనరుహపత్రనేత్ర! యిటు వాగె వదల్చిన కోర్కులన్ మనో, జున కెరయిచ్చి డిల్లపడఁ జూచినఁ జూచినవారు మెత్తురే కవి క. 3 399

వాగ్గుదము సం. వి. అ పుం అజినపత్త్రి, ఒక జాతి పిట్ట (తలక్రిందుపక్షి అనివాడుక)

వాగ్గులి సం. వి ఇ పుం (రాజులు మొ వారికి) తాంబూల మిచ్చెడివాఁడు, తాంబూల కరండవాహి.

వాగ్గులికుఁడు సం వి. అ పుం = వాగ్గులి

వాగ్డంబరము సం వి అ. పుం 1 నిరర్థక పదపుష్టి. 2 శబ్దచాతుర్యము గలభాష.

వాగ్దండము సం. వి అ. పుం 1 చీవాట్లు, తిట్టు

నిందా వాక్యము. 2 వాక్సంయమము, వాఙ్ని ర్బంధము.

వాగ్దత్త నం వి ఆ స్త్రీ వాగ్దానము చేయఁబడిన కన్యక, పెండ్లి చేసికొనుట కిచ్చెదనని యొకనికి మాట యీయఁబడిన కన్యక

వాగ్దత్తము నం విశే (అ ఆ అ) మాటచే నీయఁబడినది

వాగ్దరిద్రుఁడు నం. వి అ పుం మాటల పేద, మితముగా మాటలాడెడివాఁడు

వాగ్దలము నం వి అ న పెదవి, మోవి,

వాగ్దానము నం వి అ న (ఒక పని) చేసెదనని మాట యిచ్చుట.

వాగ్దుష్టుఁడు నం విశే (అ. ఆ అ) 1 దూషించెడివాఁడు, తిట్టెడివాఁడు. 2. వ్యాకరణ దుష్టమగు భాష నుపయోగించువాఁడు

వి. అ పుం 1 పేరు చెడుచు మానవుఁడు 2. యుక్త కాలమున నుపనయనము కాని బ్రాహ్మణుఁడు

వాగ్దేవి నం వి ఈ స్త్రీ సరస్వతి

వాగ్దోషము నం వి అ పుం. 1 నోటితప్పు, మాట తప్పు 2 నిందించుట 3 వ్యాకరణ విరుద్ధమగు పదము

వాగ్మి నం విశే. (న్ నీ న్.) 1 వాగ్ధాటి కలవాడు, ఉపన్యాసకుఁడైన వాఁడు 2 వదరుఁబోతు, వాచాటుఁడు. 3 మంచి మాటలు గలది, ప్రశస్త పదములు గలది

వి న్ పుం 1. గొప్ప వక్త, యుక్తియుక్తముగా మాటలాడెడివాఁడు. 2 బృహస్పతి

వాగ్యతుఁడు నం విశే (అ ఆ అ) వాక్కు నరికట్టినవాఁడు, మౌనము గలవాఁడు

వాగ్యము నం విశే (అ ఆ అ) 1 మితముగా మాటలాడునది, జాగ్రత్తతో మాటలాడునది 2 సత్యము మాటలాడునది.

వి. అ. పుం అణఁకువ, వినయము

వాగ్యాముఁడు నం వి అ పుం నోరులేని వాఁడు, మూగవాఁడు

వాగ్యుద్ధము నం వి అ న వాక్కలహము, తీవ్ర వాదము

వాగ్రోధము నం. వి అ పుం వాఙ్నిరోధము, మౌనము

వాగ్వజ్రము నం వి అ పుం పిడుగు వంటి మాట కఠినవాక్కు, కఠినభాష

వాగ్విదగ్ధ నం వి ఆ స్త్రీ తియ్యని మాటలాడెడి స్త్రీ, మాటలచే మోహింపఁ జేసెడి యాఁడుది

వాగ్విభవము నం వి అ పుం 1 మాటల సంపద 2 భాషాసంపత్తి, వర్ణనశక్తి

వాఙ్నిబంధనము నం విశే (అ ఆ అ) వాక్కులపై నాధారపడునది

వాఙ్నిష్ఠ నం వి ఆ స్త్రీ మాట పట్టుదల, ఆడినమాట తప్పకుండుట

వాఙ్మనఃకాయములు న వి అ పుం త్రికరణములు, వాక్కు, మనస్సు, శరీరము

గీ నరుఁడు గంగ, నాడి శుచిఁజేయు జూచిన యంతమాత్రఁ, బాచు వాఙ్మనః కాయ పాపతతుల .. భార అను 2 110

వాఙ్మనసములు నం వి ఆ న.

ద్వి మాటయు, మనస్సును ...

శ్లో అద్వైనంతుష్టువు స్తుత్య మవాఙ్మనస గోచరమ్ ంఘు 10 15

చ దళిత విరోధి యిట్టిదని దాని తెలంగ గెలుఁ గంగ బ్రహ్మకుం, గొలదియె కానవాఙ్మనస గోచరము భాం సభా 1. 79

వాఙ్మయము నం విశే (అ ఈ అ) 1 వాక్ప్రచురమైనది మాటలు మెండయినది 2 భాషా స్వరూపమైనది. 3 భాషా సంపన్నము వాగ్ధాటికలది

అ న 1. సారస్వతము, భాషా ప్రపంచము

వ అందుఁ దొలుత యోగసాంఖ్యంబులం దదాచార్యులను సృజియించి మహావ్యాహృతిత్రయంబున లోకత్రయంబుల నుత్పాదించి నిజ శరీరార్ధంబుననఖిల వాఙ్మయ మూర్తియగు సుందరిఁ గలిగించి హరి ఉ 9 153

2. సాహిత్యము, కావ్యనాటకాలంకారాది

క. మును మునిముఖ్యులు భక్తిం, గొనియాడగ నిఖలనిగమగోప్యంబై యొప్పిన వాఙ్మయమున నిట్లని, వినుతించె ననంతమహిము విఖ్యాతుఙ్గ హరిన్. హరి ఉ 10 219.

3 వక్తృత్వము

వాఙ్మాత్రము నం వి అ న మాట మాత్రము (క్రియశూన్యము)

వాఙ్ముఖము నం వి అ న 1 మాటల ప్రారంభము, ఉపన్యాస ప్రారంభము 3 ఉపోద్ఘాతము, గ్రంథము యొక్క భూమిక

వాచ నం వి అ స్త్రీ 1 వాక్కు. 2. భాష 3 శ్రుతి, సూత్రము 4 శపథము

వాచఃపరుషత నం వి. అ. స్త్రీ వాక్పారుష్యము, పలుకుఁ బ్రిల్లదము.

క . వాచః పరుషత గ్రోధం, బాచార విధిజ్ఞు లఘము లంద్రు కుమారా . భార. అను 4. 114

వాచంయముఁడు నం విశ (అ ఆ అ) మాటల నరికట్టినవాఁడు

వి అ పుం 1 మౌనవ్రత మవలంబించిన సన్యాసి, 2 మౌని.

వాచకము నం విశ (అ చికా అ) 1 చెప్పునది, తెలుపునది, వివరించునది 2. వాచ్యార్థమును దెలుపునది (పదము), 3 నోటఁజెప్పినది , వ్రాఁత మూలముకానిది 4 భావగర్భితమైనది (పదము)

వాచకుఁడు నం వి అ పుం 1 వక్త 2. పారకుఁడు, చదువరి

చ మునికొని పోవకెంతయును ముట్టక నిల్పక భావమున్ రసం,బును వెలయం దగుల్పడక పొందుగ వాక్యవిభాగ మొప్పఁగా, నెనిమిది తానకంబు లను నేర్పడి వర్ణము లుల్లసిల్ల నిం,పెనయఁగ వాచకుండు కడునింపగు రీతిఁ బఠింపఁగాఁ దగున్ . (హరి. ఉ 10. 297)

3. రాయబారి, దూత.

వాచనకము నం వి అ. న. కట్టుకథ, విడికథ, కఠిన ప్రశ్న

వాచనము నం వి. అ. న 1 చేదువుట, పఠించుట, చదివించుట 2 కథనము, చెప్పుట

ఉదా , స్వస్తి వాచనము

వాచనికము నం. విశ (అ. కి. అ) నోటితోఁ జెప్పినది. 2 మాటలతో నయినది

వాచము నం వి అ పుం 1 ఒకజాతిచేఁప. 2. మదన వృక్షము.

వాచేరము వి (√ వాచారు) పరిదేవనము, విలపించుట

సీ వాచారింపం బన వాచరం బనఁగను దేవురిం పనఁగను దేవు ఁ నఁగ, బరఁగుఁ బరిదేవనము... అం భా 10 116

వాచేఱచు అ క్రి (వా+చఱచు) నోరు కొట్టుకొను, మొఱ పెట్టుకొను

చ. విఱిగెడు రూపులున్ విఱిగి వ్రేలెడు రూపులుఁ దల్లడిల్లి వా, చఱచెడు రూపులుం గలయఁ జాల్పడు రూపులు నొచ్చి నేలపై, నొఱఁగెడు రూపులుం జెలఁగ నూర్చెడు రూపులునస్త్ర ఘట్టన,న్నలుమగు రూపులుం బ్రధురణంబున నగ్గల మయ్యె నయ్యెడన్ కు నం 11 700

క పావలుఁ జెప్పులుఁ దొడుగొని, దేవ శివాలయములోనఁ ద్రిమ్మరు పాపుల్, వావిడిచి విగళ బంధము, తో వాచఱచుచును గాలుదురు నరకాగ్నిన్ శివ సా 291

ద్వి తెట్టపై మూతులువెట్టి యవ్నగరి, చుట్టును వాచర్చు శోకంబు లడర .. బన పు 200 పా 10 పం

చ వెఱచినవాని దైన్యమున వేఁదురు నొందినవాని నిద్రమై, మఱచిన వాని సౌఖ్యమున మద్యముఁ ద్రావిన వాని కావు మంచు వాచఱచిన వానిఁ గామినులఁ బంపుట ధర్మముగాదు ఫల్గునా భాగ. 1. 165

వాచేవి విశ (వా+చవి) జిహ్వా ప్రీతికరము

క కీచకుని యింట నెప్పుడు, వాచవి యగు బహువిధంపు వారుణి గలుగున్, వేచని యిచటికిఁ గొని ర,మ్మా చూతముగాని నీ గమనవేగంబున్. భార విరా 2. 89

ఉ వాచవియైన గడ్డిఁదిని వాహినులందు జలంబు ద్రావఁగా .. భాగ 1 420

సీ దర్వీకరస్త్రీలు దన్ను వాచవి చూడగందంబుఁ గొండ చెంగట ముఖించి . పి శకుం 2 132

ద్వి వాచేరఁ బట్టి భూవఁకుమారునకు, వాచవిగా సిద్ధవరుఁడు ద్రాగించి . సారంగ 2. 97. పా. 18 పం.

చ. ఇలు గలదైన వెల్వడని యీలువుటాండ్రకుఁ దాఁపిక త్తె వై,యులు కెదలించి కౌరి తను యోగవు వాచవిఁ జూపి మీఁదఁ బెన్నలము వియోగవహ్ని భవదంతరసైకత పంక్తి పొంత వం,తలఁ బొరలించి తాదు శమనస్వస పుత్రమయూఖనందినీ అను 5 70

వాచస్పతి నం వి ఆ పుం 1 బృహస్పతి, దేవ గురువు 2 పుష్యనక్షత్రము.

వాచస్పత్యము నం వి. అ న. వక్తృత్వము, వాక్ప టిమ.

వాచాలుఁడు నం విఅ (అ ఆ అ) వదరుఁబోతు, పనికి మాలిన పెక్కు మాటలు మాటాడెడు వాఁడు.

వాచారపము వి (√ వాచారు) పరిదేవనము, విలా పము

సీ వాచారపం బన వాచరం బనఁగను దేవురిం పనఁగను దేవు రనఁగ, బరఁగుఁ బరిదేవనము ఆం భా 1 116

వాచారు అ క్రి పరిదేవనముచేయు

ద్వి చమునె మాటలఁ గ్రొద్దు జరుపుచు నిల్వ,ముని తనూజుఁడు జలమ్ములకు వాచార ద్వి హరిశ్చ పూ. 19 48 పం

క ఈ చిల్లరసేతలకే, వాచారెద రోర్వలేక వల దుడుగుడు సానందో 4 28,

దండకము కండలున్, దొబ్బలున్ మాంసముల గ్రొవ్వు అందంద వాచారు నానా మహాశాకినీ ఢాకినీభూత భేతాళరించోళికిన్ క్రేయుచున్, దశా. 4 232

జ వాచరము, వాచాటపము

వాచాలుఁడు నం. వి. (అ ఆ అ) 1 అఱచువాఁడు 2, వాచాటుఁడు, వదరుఁబోతు 3 డంబములు పలుకువాఁడు,

వాచి నం విఅ (న్. వి న్) (సమాసాంతమున) చెప్పునది, తెలుపునది.

వాచించు నం న క్రి 1 వచించు, చెప్పు

క. ఆ చెలువంబున నది గని, యాచెలువ ప్రియంబు నంద నది గని, వనితా, నేచనిన వార్త విను మిడె, వాచించెద ననుచుఁ గీరవర మిట్లనియెన్. ముకుంద. వి. 3. 14

సీ ఇల్లు మంచములేక వెల్లిపైఁ దేలాడ శ్రీనాథుఁ డౌట వాచింప నేల .. చంద్రా 1 23

2 చదువు

మ . భవత్కృమాకె పదివేల్ వర్షాలు జీవించు గెంటక పద్మాగ్రపయేటఁ కెండుఁ బతిగండం బంచు వాచించిరన్ ... చంద్రా 3. 14

(ఈ ప్రయోగము ఇతర గ్రంథముల యందు మృగ్యము)

వాచికపత్రము నం వి ఆ న 1 జాబు, ఉత్తరము 2. వార్తాపత్రిక

వాచికము నం.విఅ (అ. ఆ ఈ అ) వాక్సంబంధి, మాటలకు సంబంధించినది 2 నోటఁ జెప్పఁబడినది. వి అ న 1 వర్తమానము, చెప్పి పంపిన సమా చారము 2 వార్త, వింతలు

వాచికహారకుఁడు నం వి అ పుం రాయబారి, జాబులు తీసికొని పోవువాఁడు.

వాచూరు (వా+చూరు) వి ఇంటి ముంజూరు

ద్వి పగడంపు వాచూరు బద్మరాగముల, మొగ డలు ద్వి హరిశ్చ. పూ 176 పం

ద్వి ముత్తెంపు వాచూర మొగడల మంచు, గుత్తంపుఁ జవికెల గ్రొత్త బాగొదన ... నవ నాథ 1 25 పు 12 పం

వాచోయుక్తి నం విఅ (ఇ) మాట నేర్పు గలవాఁడు వి ఇ స్త్రీ. మాటలకూర్పు, మాట నేర్పరితనము 2 ఉపన్యాసము, మంచి యుపన్యాసము

వాచ్యచిత్రము నం వి అ న అధమ కావ్యభేదము

వాచ్యత నం వి. అ స్త్రీ 1 నింద దూఱు. 2 అప కీర్తి, చెడ్డపేరు

వాచ్యము నం విఅ (అ ఆ అ) 1 పలుకఁదగినది, చెప్పఁ దగినది 2 వర్ణింపఁ జేయఁ దగినది 3 అభి ధాశక్తిచేఁ దెలుపఁ దగ్గది, (వాచ్యార్థము) లక్ష్య వ్యంగ్యార్థ భిన్నమైనది 4.నింద్యమైనది, నిందింపఁ దగినది

వి అ న 1 నింద, దూఱు 2 అఖ్యాతము, క్రియ 3 అఖ్యాతముచేఁ జెప్పఁబడు భావ, కర్మ కర్తలలో,నొకటి

వాచ్యార్థము నం వి అ పుం అభిధాశక్తిచేఁ దెలుపఁ బడ్డయర్థము, లక్ష్యార్థవ్యంగ్యార్థములు శానిధి,

వాజే వి. రోఁత, ఏవ్వ.

సీ దేవురించుచు వాజిదేరెడు మొగమును బడబారు
చుండెడు బడుగు టొడలు హరిశ్చ 4 103
విణ 1 రోఁత పుట్టించునది, ఏవ కలిగించునది
ద్వి ఓజమాలిన వాజి హోరి పోత్రావాత్య,నీజన్న
మంతయు నేఁడు ఫలించే ద్వి పరమ.
2 132 పా 19. పం
2. మంచిది, యుక్తము
క ఈ జాడ లే మెఱుంగమె, వాజో మాపట్ల చారు
వాకంబు లహా, ల్యాజారుఁడైన యింద్రున,
కేజీవన మిట్టి పనుల కిచ్చుట తగునే బలరామ.
1 234. (ప్రా.)

వాజజము సం వి అ న 1 ఘృతము 2 కవ్యము, పితృదేవతల కిచ్చెడి యన్నము 3 అన్నము 4 నీరు 5 యజ్ఞమును ముగించు మంత్రము 6 యజ్ఞము 7 బలము 8. ధనము 9. వేగము 10. నెల, మాసము.

వాజపేయము సం. వి అ పుం న ఒకానొక యజ్ఞము, యాగవిశేషము

వాజము సం. వి. అ పుం 1 ఇల్లు మొదలగు వాని పార్శ్వభాగము. 2 పక్షి ఱెక్క, పక్షియీఁక 3 బాణమునకుఁ గట్టెడియీఁక. 4 యుద్ధము, పోరు. 5 ధ్వని.
న 1 నేయి 2. హవిస్సు. 3 అన్నము 4 నీరు 5 యజ్ఞము 6 యజ్ఞాంతమునఁ బఠించు మంత్రము 7 బలము. 8. ధనము 9 వేగము 10 నెల

వాజసని సం వి ఇ పుం సూర్యుఁడు

వాజసనుఁడు సం వి అ పుం 1 విష్ణువు 2. శివుఁడు

వాజసనేయి సం. వి న్ పుం 1 యాజ్ఞవల్క్యుఁడు 2 వాజసనేయి, శుక్ల యజుర్వేద శాఖానుసారి

వాజసనేయుఁడు సం వి అ పుం = వాజసనేయి

వాజి సం. విణ (న్ నీ న్) 1. వేగము గలది వడి గలది 2 బలముగలది
వి న్ పుం 1 గుఱ్ఱము 2 బాణము 3 శుక్ల యజుర్వేద శాఖానుసారి 4 ఇంద్రుఁడు 5 బృహస్పతి

వాజిదంతము సం. వి అ. పుం అడ్డసరము (వ్య. వి) (శ. ర.)

వాజినము సం వి అ న 1 బలము, వీర్యము 2 యుద్ధము 3 ఆమిక్షానిస్సృతజలము, పాల విఱుగుడు పై నీరు.

వాజిని సం వి ఈ స్త్రీ 1 గోడిగ, ఆఁడుగుఱ్ఱము 2 ఉషఃకాలము, ప్రభాతము

వాజిభక్షము సం. వి అ. పుం చణకము, సెనగగింజ.

వాజీకరణము సం. వి అ. న కామోద్దీపనము, వీర్య వృద్ధికరమయిన యౌషధ విశేషము.

వాజీకరము సం. వి (అ ఆ. అ.) కామమును వృద్ధి చేయునది.

వాటధానుఁడు సం వి అ పుం భ్రష్టుఁడైన బ్రాహ్మణునకు బ్రాహ్మణ స్త్రీ యందుఁ బుట్టిన సంతతి వాఁడు (మనుస్మృతి)

వాటపడు (వాటము+పడు.) అ క్రి అనుకూలపడు
తే వారువము నెక్కి మితపరివారుఁ డగుచుఁ, బోఁటికాంద్రును వడిగల యాటకాంద్రు, వాటపడి వెంట నరుదేర వేఁటగదలె, మందరమున కవనిపుఁ డమందగతిని ద్వా. 8. 22

వాటమగు అ క్రి (వాటము + అగు) వీలుపడు, వలనుపడు
ఉ మాటల జాగుసేయకుము మన్మథవేదనఁ దాళఁజాలనో, పాటలగంధి నీదు కుచపాళికఁ జేర్పుము తెల్లవాటినన్, వాటము గాదు దశా 7. 125

వాటము విణ 1 ఏటవాలైనది, జాలువుగా నుండునది
క కొలఁదికి మీఱిన లక్ష్మికి, నలరెడుభోగం బెరఁగ యారసి చూడన్, జలపూర్ణతటాకమునకు, నలవడఁగా వాటమైన యలుఁగుం బోలెన్ .
విక్ర 2. 180
చ వనితకుచాద్రులం బొడమి వాటవుఁ బొక్కిలి నిండి యుబ్బి జాల్గొని కటిచక్ర మాని మెఱుఁగుం దొడలై విరవాసి వచ్చునూ, తన కిరణామృతౌఘముల ధండహాలాంక పదోత్థితంబులై, మను మడివోనిగర్భకలమంబులు గావె ... లశాంగి జంఘికల్. . వసు. 2 74.
2 అనుకూలమైనది

ఉ. దోచకో, నిక్కడ వాటమంచు మది
నెంచఁగ వారికి నక్కడక్కడన్ .. కాశీ.
4 66

ఉ. .. సుందరి యేరతి నానచేయునో,వాటము
గాఁగ నారతుల వారక తేల్చెద నంచుఁ బల్కు
గన్ పీర. 2 282

మ పడియం బప్పడ మొప్పు నింపువరుగుల్
వాటంపు మారీచపుం, బోడి రా వి.
2 100 యయా 1 49

3 పొందికయయినది

సీ. తెడదవాఁదెలచి యేర్పడ దవానలు ప్రమింగు
వెడఁదవాటంపుఁ జేరెడఁధవాని ... చంద్రా.
1. 84.

చ. వదలివ్రదిండు తొంటిగతి వాటముగా విరి
యించి మోమునన్, జెదరిన ఘర్మవారిఁ గొన
చేలమునన్ దొలగించి జై భా 2 86.

సీ వాటమే దవనంపుఁ దోఁటకంప వెలుంగుఁ
దొలఁగిపో నెవ్వరో ప్రోసినారు . శుక 1
287.

4. న క్తమైనది

గీ. మఱియు నెవ్వరిచిత్త మెత్తెఱఁగునందు,
వాటమై యుండునది యెల్లవలయునట్లు, చేసి
విహరింపుడు ః భార ఉద్యో 2 127

గీ. చెలులు చుట్టలు దమ విడిచినను దాను, వారి
విడువంగఁ జాలక వగచుచున్న, వాఁడు
నెయ్యంబు మనమున వాటమైన, దివ్విధం బింత
యును నిదియేమి యొక్కొ మార్కం 6. 22

5. ప్రసిద్ధము

సీ. . ...

గీ ... ఇవియె చిహ్నంబులగుఁగాన నిమల పేళ్ళ,
వాటమైయుండు ధర వాని వాని వలన ..
కాశీ 6. 27

సీ. మేటిబాదరియవ వాటమై తివుటమై వాడు
చుండుదు నే నహర్నిశముబు ద్వా 10.88

వి 1 అనుకూల్యము

ఉ. బోటి ప్రియంబుతో నిపుడు వోఁబనిలేదు భుజంగ
ఖేలిచే, వాటము దప్పెనో . గంధ. 1. 122

2. ప్రదేశము.

చ పెద్దలకును జెద్దయై తనరు తండ్రికిఁ
దక్కువపాటు దెచ్చితిన్. గుల మెరియించితిన్
జననిఁ గూల్చితి శోకములోఁతువాటమున్. హరి
ఉ 7 105

3 ఏటవాలుతనము, ప్రవణత, అభిముఖ్యము

చ సమముగ మిట్టపల్లములు చక్కగఁజేయుచు
జుట్టనీరు వాఁటముఁ గని నాల్గువంకల గుడా
రము లెత్తి చీనివట్టుపగ్గములు బిగించి .
వాల్మీకి 8 96

ఉ అతఁడేటికి రాజసతామసంబులన్, వాటముఁ
బొందె భూధరము వారితమౌటది యేవిధంబు
భాగ. 9. 429

4 సూటి, నిబ్బరము

ద్వి వాటమై యామాట వడినమ్మువోలె, నాటి
యున్నది నేఁడు నామనంబునను . హరిశ్చ
ఉ 1475

5 రీతి, విధము

సీ గుడుగువాల్ మబ్బుజాపిడుగు వానకుగట్టు
గొడుగువాటము దాల్చు వడుగువాఁడ ..
ప్రబంధ 1 3

మాలిని. విధిశివసనకాదుల్ వేదము ల్గాడి నిన్నే,
మధుమథన యితం డిమ్మాడ్కి వాఁడంచు
నెన్నన్, విధురు లయినచోటన్ గాఢమోహం,
బుధివడి పడుచున్నాఁ డోఁటి నీవాట మెన్నన్
పాండు. 4 81

జ వాటపడు వాటముగు, వాటముచేయు

వాటము సం వి ఐ పుం న 1 ఆవరణము, ఆవర
ణము చేయఁబడిన కొంతభూభాగము 2 ఉద్యా
నము, చిన్నతోఁట 3. జాట, మార్గము 4 గజ్జే,
వంశఱము 5 ఒక దినుసు ధాన్యము

వాటముచేయు స క్రి (వాటము+చేయు.)

1 అనుకూలపఱుచు.

వ తారకారాజు పఱపు చీటంబు వాటంబు సేయు
లలితకటాక్షవీక్షానిక్షేపమ్ములను హర 5 89.

2 ఓరవాకిలిగా వేయు

వ. నిజకుటీరద్వారంబులకవాటంబులు, వాటంబులు
చేసి చనిన . వి పు. 7. 12.

వాటా వి భాగము, పాలు (వా)

శా నాళీకారికి నొక్కజింక నొకయేణం బంజనా
కామికిం గాళీకాంతున కొక్క లేడి యిడి
యింకంగూడునే మూడువా, టాలుం బెట్టిన
చెంగనాలు మము ముట్ట న్రాకుఁడున్ రీతి మీ,
రేలా పోయెద రేణులాఁ విలువుండీ పానుకుం
జూపుఁడీ సారంగ 236

(వాటము. సం వి అ పుం అని, శ ర)

వాటి సం వి ఈ స్త్రీ 1. ఇంటి స్థలము, వాస్తువు, 2 ఇల్లు, గృహము 3 దొడ్డి, ఆవరణ గలస్థలము 4 ఉద్యానము 5. దారి 6 గజ్జ, 7 ధాన్య విశేషము.

వాటిక సం వి ఆ స్త్రీ. 1 ఇంటి స్థలము వాస్తువు. 2. ఉద్యానము

వాటు వి. (√ వైచే) 1 వైచుట (బ వాటులు, వాట్లు)

సీ. ఒక దాయమాడిన నున్న దాయం బాడు మనక
వాటులు రెండు గొని చెలంగి ఉ హరి 3 128

వ జేందెపువాటుగా నీటు గానఁబడ మెకల వెండి
గొలుసుల సజ్జగు సజ్జలు ప్రబం 1 78

2 దెబ్బ, హాని

సీ. సుత్తెవాటుల వారు లెత్తని సొమ్ము సొంపల
రించె నెవ్వాఁడు సాంబునకును రా వి 1 9
(శౌరి యొక పాషాణముతో విచక్రుని వైచెను)

క వాటునవ మూర్ఛ వోయెం, లోటరి
దైత్యుండు . ఉ హరి 4 235

ఉ. చక్కెర మోవికాటు, దమసానుల చీరల వల్లె
వాటు, లేఁ, జెక్కులగోటునీటు, మెయిఁజెల్వగు
కీల్జడవాటు కార్జపుం డెక్కు ఘటింపఁ గుంకుమ
పటీరకురంగమదాదివాసనల్, సొక్కు లిడ
న్నడ న్విటులు సోలుదు రచ్చటి వేశ్యవాటులన్
చంపూ రా 3 67.

సీ పుక్కిటి విడెమీయఁబోయి తిలోత్తమా
వనజలోచన ముచ్చెవాట్లు పడియె కువల
1 39

3 విధము

సీ బడవ వాటునఁ బాటుబడ్డఁ జన్గజవిమ్మ కాయ
గాచినచెయికాయగాచె,(బడవ = భృత్యుఁడు)
।వబం 755

వాటుఁగాలు వి ఔ. (వాటు + కాలు) నడుచునపుడు ప్రక్కవాటుగాఁ బోయెడు కాలు

సీ నరవెంద్రుకనరాదు నాఁడెల్ల జగడించు వాటుఁగా
లనరాదు చేటుఁదెచ్చు శుక 3 21

ద్వి రోటుపోయినచేయి రొమ్ము కంపరివా, వాటుఁ
గాలును ఓటివలెమున్న నడుము .. ద్వి
హరిశ్చ ఉ 1088

వాటుబల్లెము వి (వాటు + బల్లెము) పొడుచునట్టి యొకానొక ఆయుధము, కుంతము

వ . అందంద లతాకుంద బృందంబులకు దూరం
భారు నిందిందిరావళి యిందిరానందనుం డిందీ
వరగంధులపై వైచువాటు బల్లెం బని చాటుచు ..
రా వి 3 114

వాటురా(ఱా)యి వి (వాటు + రాయి) దొంగలు విసరుట కేటి తీసికొనిపోవురాయి

ద్వి ఒలుకుం బూడిదయును వాటు రాలు బస
పు 6. 337 పం

ఉ క త్తియు నీలిచీరెయును కంకటిరజ్జువు నార
సంబుముల్, గొత్తియు వాటు రాలినుము
గొంకియు వతుత లొల్కి బూదియున్
చెన్న 3 294

వాటులాడు అ క్రి (వాటులు + ఆడు) కొట్లాడు

సీ కరమొప్ప

ఆ వె ... ప్రణయ, మొదవ సంకులముగనొండొ
రుతో వాటు, లాడువారుఁ దన్నులాడువారు.
కుమా సం 9 279

చ ఇరువురు నీలనీరజనిభేక్షణ లించిన వేడ్కతోఁ
ఖర,స్పర మెదిరించి కాంచనపు బంతులఁ
దచ్చువవాటులాడఁగా, ధరణిపుఁ డద్దమై
చనుడుఁ దద్భుజ దండముఁ దాఁకి మిట్టి బిట్టు
రవడిఁ జెండు గ్రమ్మఱిన మబ్బరి పోయిరి
భామినీ జనుల్ శృ నైష 3 95

ఉ కొంచెపు మంచు పట్టుగతి గుబ్బల మేవలఁ
జెక్కులం గదం, బించుచు ఘర్మ బిందువులు
పిచ్చిల బంతులవాటు లాడఁగన్, వరాహ,
3 93

వాట్యపుష్పము సం వి అ న 1 చందనము;మంచి గంధము 2 కుంకుమ పువ్వు.

వాట్యము సం విణ (అ ఆ అ) ఉద్యానవన సంబంధమైనది

వాట్యాలకము సం వి. అ పుం ముత్తవ పులగము. (శ. ర)

వాట్లేఁడు విణ (వాట్లు+ఈఁడు) దెబ్బలాడువాఁడు, కొట్లాడువాఁడు

గీ వాదులాని తోడ వాట్లేనితోడను, బూతుతోడఁ దిండి పోతుతోడ, నటమటీని తోడ నడియరి తోడను, వెలకు నెత్తమాడ వెరపుగాదు ఉ హరి 3 112

వాడ¹ వి (సం వాటః క వాడె.) 1 వీథి

శా . అవ్వాడం బౌర జనంబులెల్ల నితఁడెవ్వాఁ డొక్కో² నేత్రోత్సవం, బైడాయం జనుదెంచె నంతటను మాయంబయ్యె . శృ నై 3 82

శా ఏడా ద్వీపములేడు వాడలుగ సర్వేలాతలం బెల్లఁ బెన్వీడై పోఁడిగ నేలుచున్ . భాగ. 9 560

తే గీ వాడఁజను చాకి ధరించు వలువవైచి, తెట్టు తాఁగట్టు పుట్టంబుఁ గట్టి తనుచుఁ, బొరుగు సతిదాల్చు చీరపైఁ బోరె నొకతె, యధిక మధుమత్తతా వృత్తి నట్టి రాత్రి రా వి 3 15

2 ఇండ్ల వరుస

ద్వి. భూజనంబులు మెచ్చి పొగడు వాడలును, వేడుక మదినొదవించు వీథులును హరిశ్చ పూ. 110

ద్వి. గరుడోరగామర గంధర్వసిద్ధ, వరసతుల్ చెలువున్న వాడలుచూచి . రం రా సుం కాం 245 పు 3 పం.

తే. గీ కోడలా యింక బంగరు గోడలేల, మేడలేటికి రతనంపు వాడలేల, మాడలేటికి బలురాచ జాడలేల, వాడలో నీవు బ్రదిమ్మరనోడి చనిన అ రా అయో 9 7

3. వరుస, పంక్తి

వ సహకార మహీరుహంబుల వాడల నీడలఁ గ్రీడలు సలుపుచు వరాహ. 3. 64.

చ హయము నదల్చి ధేయనుచు నాజికిఁ దోలుట యొండు దోఁచెన, వ్యయరయ శక్తివంత మతి వచ్చిన త్రోవయుఁ బోయినట్టి త్రోవయు నొకటంగనం బడద వాడలు వాడలుగా నతండని, క్రియలను జక్కఁజేసిన హరిద్విరదాదుల చేతఁ దక్కఁగన్ కళాపూ. 8 64

జ వాడకట్టు, వాడవదినె

వాడ² వి (త. వాడై) తావి, పరిమళము

సీ. పరిమళ వీథులు వాడయంచన మీఱు . ఆం. భా 3 59

జ వాడగన్నేరు, వాడగాలి, వాడపసుపు.

వాడఁబాఱు అ క్రి (వాడన్+పాఱు) మ్లానమగుట కున్ముఖమగు, బడలి పోవుట కున్ముఖమగు

సీ ... ...

గీ చేతనా ప్రాప్తి నొందె, పరసిజాతాయతాక్షి తచ్ఛద్మమాత్ర, వాడఁ బాఱిన సస్యంబు వానఁ బోలె . కాశీ 5 184

సీ

గీ కమలవైరి, తన కళాపూర్తి యంతకంతకుఁ దొలఁగ, వరుణదిగ్వేధి కడఁజేరి వాడఁబాఱె... రాజ చ 2 68

ఉ పద్మంబులు వాడఁ బాఱెఁ, గుముదంబులు సొంపున కెక్కెనిక్కుచున్ ద్వా. 4. 922

వాడకట్టు వి (వాడ+కట్టు స్వార్థమున) వీథి, వాడ.

సీ . తే మేనమామలు కావలుగాని వానిఁ, గాఁగఁ జూతురు మూ వాడకట్టువారు, కంట గింతురు వన్నంబెఁ గమలజాతు, ప్రాఁత ఫల మేమియో కాని వనజగంధి హంస. 3 150

వాడకము వి (√వాడు) చిల్లరసామానులు అరవుతీసికొనుట

సీ .. అప్పులిచ్చిన చోట నటమటించిరి డాఁచికొనిన పత్రంబులు చినిఁగిపోయె, వాడకంబులు గొన్న వార లేగిరి తోఁటలెల్లను బరులచేఁ గొల్లవోయె శుక 2. 360

వాడగన్నేరు వి (వాడ²+గన్నేరు) ఒకా నొకచెట్టు, పచ్చపువ్వుల గన్నేరు

ద్వి. బలుసుముల్ మోదుగు వట్టారె యారె, వలిచంద్రములు చంద్రవాడ గన్నేరు . . ద్వి. శ సా 2 80. పొ. 4. పం.

వాడగాలి వి (వాడ²+గాలి) మలయ మారుతము. (శ. ర)

వాడపసుపు వి (వాడ²+పసుపు) పరిమళముగల పసుపు.

గీ. గునియు జార్సిగ చెక్కిటగోరు మోవి, కెంపు లత్తుక నుదురగంధపు చిటులు, వాడ పసుపంటు వలువతో వచ్చినట్టి, పుత్త్రి యిది కాని వడతకు పులుకు గాదె. ప్రబంధ 6. 63

వాడబము = బాడబము సం వి అ. పుం. బడబాగ్ని, సముద్రములోపలి నిప్పు

వ. అందు గుల్మముల సమూహము, తర్పిదుచేయు గుల్మములుంచఁబడుచోటు

వాడపదిసె వి. (వాడ¹ + పదిసె) జారిణి.

సీ. అత్తమామల కెదురాడు దుశ్చారిణి వాలివర్తన లేనివాడపదిసె, కొండెల గంపలు గూర్చు పాతకురాలు బలిభిక మిడని నిర్భాగ్యురాలు .. (శ్రీ). రం. మా. 5. 34.

సీ. .. గీ. నీకుఁ జరణానతుఁడనైతి నేత్ర జితచ, కోర నన్నిచ్చలో వేలకోరవైతి, వందురాత్మ ప్రపంచకులైన జారు, లెదురు లాక్రైన నవ్వాఁ తపదిసెఁ గూర్చి వేం పంచ 3 252

వాడించే స. క్రి. (√ వాడు) మ్లానత నొందించు, వాడఁజేయు.

సీ. ఉస్సని నిగిడించు నూర్పుల బలువేడి నించి కెమ్మోవి వాడించు వాని . ఉ రా. 6. 205.

వాడిక¹ వి చెప్పకయు చూపకయు ఉంచిన యిల్లడ, ఉపనిధి (శ స.)

వాడిక² = వాడుక వి. (√వాడు) పోషణము

సీ. ... గీ ... ఈడ విడిచిన మైఁదీఁగె యింత నయము, గలిగియున్నది వాడిక గలిగెనేని, నెంత వవకమై యుండునో ... కు. సం. 7. 338

వాడు (త వాడు) అ. క్రి 1. వడలు, మ్లానమగు.

క పరిమళము సెడదు వాడదు. ఈ కుసుమ రాజ మంబుజవతవా పారి 1 59.

సీ. వానలేని కతాన వాడివత్తుల వలె సకల సస్యం బులు నమసిపోయె . వరాహ 7 52.

సీ. ... ఎండచే వాడిన యెల దీగెయును బోలె నిద్దంపుఁ దనువల్లి నిగ్గు సడల. విక్ర 7 102.

2. అలయు, బడలు.

సీ. నిస్వనంబులు రేచి నిగుడు కాతర నేత్ర శంబ రంబులు వాడు శరశగండకములు దూలెడు చిత్రకాయ లీలలు .. 3. 111.

రగడ వనిత వనితరుణశల యలరుల వాడి వాడితి కొప్పు ప్రేఁగుఁ . వసు. 3. 149.

3. ఖేదపడు

క. ఆడినఁ గూడిన కినుకన్, వీడిన జడముడియుఁ బొగలు పెడలెడిచూపుల్, పోఁడిమిగొను నిట్టూర్పులు, వాడినడెందమును మేనవడియుఁ జెమరునై. పాండు 5. 204

చ. వరుణుఁడు విప్రయోగమున వాడడె . నైష. 4 65.

సీ . గీ ఇతరసుమనస్సులార మీ రిటులవాడి, యుండ నేటికి నామోదముడిగి యనిన.. దశా. 2. 75

(ఇది 1. 3 అర్థములకుదాహరణము)

4. ఎండ, శుష్కించు.

ద్వి వెలయ వసంత మవ్వేళ నెల్లెడలఁ, గలయంగఁ బదనింకి కడపళ్ళవాడి, జిగిదప్పి చెఱఁగులు చిరుబీటలెత్తి పగులుచు బిరుసనై పలఁకిన వాట. నవనాథ 1. ఆ. 11. పు. 5. పం.

స క్రి 2. ఉపయోగించు.

ఉ పాల్పెరుగు నెయ్యిని వాడెడు కోడె కాంద్రపై, వెన్నెల సోగలీన(న్) రా. వి. 2 61

రగడ నాము కుముద దామకంబు వాడ వాడ వైతి నౌనె ... వరాహ 8. 92

సీ. కన్నంబుఁ ద్రవ్వు తస్కరుఁ డింటి వారికి వాత లేదని ముంతవైచి చనునె . రామ. లిం 30.

2. చెప్పు, పచించు

ఉ అప్పుడు యౌవనాశ్వ సుతుఁడైన సువేగుఁడు కీచకాంతకున్, దప్పక చూచి తానును గదాఘువదండము కేలఁ గ్రాలఁగాఁ, ద్రిప్పుచుఁ జేరుడిగ్గి పటితెంచి పడిందవ పేరువాడినా, తప్పక వేసె నొక్క మొగఁదారొక్కని భీముశిరంబు వక్ష మున్ జై భా. 2 79

సీ, . అర్చుచుఁ బేర్వాడి యదలింపుచుఁ గడంక నెఱపుచు బుజములు నఱచు కొనుచు అ రా. యు. 195

సీ. గంధర్వ పతులు చొక్కపు పాట వాడిరి వాడిరి తర్పవక్త్రవార్త మయులు... చంద్రి. 3. 148.

3 గౌరవించే, సన్మానించే.
ఉ ఆడికలైన నేమి మగఁడారడిఁ బెట్టిన నేమి చుట్టము ల్వాడక యున్న నేమి సరివారలు నవ్వినవేమి . . శకాం 4 37
4 చేక్కఁ బఱుచే, చేక్కఁ బెట్టు.
క. అలన యిలువాడి వాఘఁడు,వలచినచవి వంటక ములు వండి యిడి .. భార అను ౯. 290
చ ధన రహితుండు పుత్త్రి సముదాయ సమేతుఁ డుపాయకూన్యవ, ర్తనుఁ డరయఁగ వాడ్వి జుఁడు తక్త్రియ భామయు బుద్ధిహీన జీవన మొనరింప నేర దిలువాడ నెఱుఁగదు .. భోజరా 2. 4
5 అలుక
క. ఇలువాడి ముగ్గిలిడి కూరలు గూళ్లమరించి యేల రాడాయెనొకో, వెలలింబ్రొద్దని యటనీ, చెలియలు నేఁడెదురు చూచు సేవించుటకున్ వేం పంచ 4. 56
వి 1 వాడుట వడలుట
సీ . చిత్తంబు తలపోఁతచే వాడు పొదివినఁ జెలువ నీ నెమ్మోము చిన్నఁబోయె .. భార. విరా. 2 156
సీ. వక్షస్థలంబున వైచిన నవకంబుఁ దులసి దండకు వాడు దోఁపకుండ హర. 6 45
2. కలవు
సీ. తే. దుక్కిలో నుండి మనరాచ చిక్కఁజేని, యక్కఱకుఁ బట్టినట్టి యా యనుఁగుఁబట్టి, బెండ్లి యాడంగ నేతెంచు పిన్న యతఁడు, చూడఁగద రమ్మ కన్నులవాడు దీఱ బహు 4 82. చంద్ర 4 94
నులివాడులువాడు = ఇంచుక వాడు
క. కలహమున నురలు దొరకొను, ప్రళయానల రూపము దిరిపడి యొక్కొకమూ, ర్ధలచిన మీసలు గడ్డము,నులివాడులు వాడుచుండు నొందినకీలిన్. కు నం 10 466
జ : వాడఁబాఱు, వాడకము, వాడించు, వాడిక², వాడుక, వాడుకపడు, వాడుకొను, వాడుచు, వాడుదల, వాడు దెంచే, వాడుదేఱు, వాడు పడు, వాడుపఱచు, వాడువాఱు

వాడుక వి. (√ వాడు) 1 ఉపయోగము 2 వ్యవ హారము
(ఉదా నన్నె చోడుని కాలములో ఈ పదములు వాడుకలోఁ గలవు)
3 అభ్యాసము, అలవాటు.
ద్వి కేవల సాధనకృతి బాహ్యపూజ, వాడుకయై యుండ వసుధ నందఱకు,కూడ నంతఃపూజ గురుకృప లేక ప్రభు(లిం) + 4. అ 117 పా 19 పం
సీ పుట్టు జన్నంగళ్లఁ జెట్టించు వాడుక కోమట్లు మాకెల్లు గొడ్లు నుమ్మ సారంగ. 1 73
వాడుకపడు అ క్రి (వాడుక + పడు) అలవడు, పను పడు (శ ర , వా)
వాడుకొను న క్రి (వాడు + కొను) 1. (జనులు ప్రచారముగా) చెప్పుకొను 2 ఉపయోగ పఱచు కొను (శ ర)
వాడుచే న క్రి (√ వాడు) వాడఁజేయు, వాడించే (శ ర.)
వాడుదల వి (√ వాడు) వాడుక,అభ్యాసము (శ.ర.)
వాడుదెంచే అ క్రి (వాడు + తెంచే, స్వార్థమున) మ్లానమగు
సీ ... పగలింటి సెగలచే సొగటొందు పూఁ దీఁగె వడుపున నెమ్మేను వాడు దెంచె ... అని. 3. 121
వాడుదేఱు అ క్రి (వాడు + తేఱు స్వార్థమున) వాడు
ఉ. నీటను దేమయొక్కి నసినిల్చి యొకించుక వాడు దేఱియ, ప్పాటున వేరువాటి ధృతి పాటవ మొప్ప నతండొనర్చు న,ప్పాటునఁ జెమ్మమీటి పరిపాటిగఁ గెంజిగు రక్కడక్కడన్, మోటిక లెత్తి క్రొవ్విరులు మొగ్గలు వెగ్గలమయ్యె నయ్యెడన్. విప్ర. 2 23.
వ . వాడు దేఱిడి నమ్మోములును .... కళా: 6 224
వాడుపడు అ క్రి. (వాడు + పడు) వాడు, మ్లాన మగు. (చూ. వాడు పఱుచు)
వాడుపఱుచే న. క్రి (√ వాడుపడు)వాడఁజేయు.

సీ .. వెలలేని కళలతో వెలయు నీ నెమ్మోము
వనితయే వికలుండు వాడువఱిచె ఉ రా 4 227

వాడువాఱు అ క్రి (వాడు + పాఱు) వాడు, వాడు పడు

సీ కదుపుతోఁ బాసిన కోదమ జింకయుఁ బోలె
వాడు వాఱిన నవవల్లిఁ బోలె .. భా. రా. యు 2 287.

సీ తొలుకాఱు మెఱుఁగుఁ దీఁగెల నేలు కన్నులు
వడఁవాఁకి యొక్కింత వాడు వాఱ . . కాశీ 1 90.

సీ లవలీదళము లట్ల సవరైన చెక్కులు వాడు
వాఱఁగ ముద్దులాడియాడి ఉ. రా 4 217

వాడె వి ఇక్ష్వగ్రము, దవ్వ

సీ . చెరివిన పూవులు చే నంట నిచ్చిన వాడెలు
గూర్చిన భద్రదశాళిఁ బంపిన ప్రబంధ 1. 738.

సీ వాడె దవయన నిక్ష్వగ్ర మొప్పు . ఆం భా 2 75

ఆ. .. తవరు దవ యనంగఁ దల వాడె నాఁగఁద,
దగ్రమున కఖిఖ్యలగు గిరిశ . ఆం సం స్థా 9.

గీ వఱలు నిక్ష్వగ్రమిల దవవాడె యనఁగ .
ఆంధ్రపదాకరము అచర 66

వాణి సం వి ఈ స్త్రీ 1 వాక్కు, పలుకు, విద్య 2 భాషాశక్తి, వాక్పటుత్వము 3 ధ్వని. 4 కృతి, గ్రంథము 5 స్తుతి, పొగడ్త 6 సరస్వతీ దేవి

ఇ స్త్రీ 1. నేఁతనేయుట 2 పాలిని మగ్గము నందలి తాకుడు పలక, వాయదండము 3. వాక్కు, పలుకు, విద్య 4 సరస్వతి.

వాణిజకుఁడు సం వి అ పుం 1 వ్యాపారి, బేహారి. 2. శఠుఁడు, దుష్టుఁడు (అ ని)

వాణిజుఁడు సం. వి. అ పుం వ్యాపారి, బేహారి.

వాణిజ్యము సం వి. అ. న వ్యాపారము, బేహారము, వర్తకము ఆము 4. 245.

వాణిని సం వి ఈ స్త్రీ 1. నేర్పరి యైన యాఁడుది. 2 నర్తకి, ఆటకత్తె 3 మత్తిల్లిన స్త్రీ, కామాతుర యగు స్త్రీ.

వాత్య సం వి ఋ పుం వీచునది, గాలి, వాయువు.

వాతకము సం వి అ పుం వృక్ష విశేషము, సోమిదపుచెట్టు

వాతకర్మము సం న్ న అపాన వాయువును విడుచుట, పిత్తు

వాతకానివాఁడు వి బట్టలకు రంగు వేయువాఁడు. (శ ర)

వాతకి సం విఱ (న్ నీ న్.) వాత రోగము గల వాఁడు.

వాతకుండలిక సం వి ఆ స్త్రీ మూత్రరోగ విశేషము, మూత్రము తక్కువగాను బాధతోను గాఱుట

వాతకుంభము సం వి. అ పుం ఏనుఁగు నొసటిపై బుడిపి

వాతకుఁడు సం వి అ పుం జారుఁడు, ఉపపతి

వాతకేతువు సం వి ఉ పుం ధూళి, దుమ్ము.

వాతకేళి సం వి ఇ పుం 1 శృంగార సల్లాపము, కాముకుల గుసగుసలు, 2. నాయికా నాయకుల శరీరము మీఁది నఖక్షతము

వాతగుల్మము సం వి అ పుం 1 పెనుగాలి, ప్రచండ వాయువు 2 వాతరోగ విశేషము, వాత నిమిత్తకమైన గుల్మరోగము

వాతఘ్ని సం వి ఈ. స్త్రీ. పులుగండు (వృ. వి. (శ ర) (పుమ.)

వాతచక్రము సం వి అ న గాలిసుడి, ఇది శుభా శుభములను దెలుపును.

వాతజ్వరము సం వి అ పుం చెడిన వాతధాతువు వలనఁ గలిగిన జ్వరము

వాతదొమ్మ మి వి (వాతము + దొమ్మ) ఒక విధమైన పశురోగ విశేషము.

క. చావపి సోలెండ్డెడు, తానకముగ గోవు పంచి
తంబును గూడన్, మానుగఁ గడుపున నిడినమ,
ధేనువులకు వాత దొమ్మ తెప్పున నడఁగున్.
సహదేవశిక్ష 1. 12. (చి ని)

వాతధూడ సం వి. అ స్త్రీ. 1 పెనుగాలి, ప్రచండ వాయువు. 2 తీవ్రమైన వాతరోగము. 3. ఒక విధమైన స్ఫోటకము, మసూచికా రోగభేదము. 4. మనోజ్ఞురాలగు స్త్రీ

వాతధ్వజము సం వి అ. పుం 1 మేఘము, మబ్బు 2. ధూళి, దుమ్ము

వాతపిత్తము సం వి అ న. ఒకవిధమగు వాత రోగము.

వాతపుత్రుఁడు సం. వి అ పుం 1 శఠుఁడు, దుష్టుఁడు 2 భీముఁడు 3 హనుమంతుఁడు

వాతపోథ(త)ము సం. వి అ పుం పలాశము, మోదుగు చెట్టు

వాతప్పు అ క్రి (వా+తప్పు) 1 మాట పొరపాటు నొందు, మాట పొరఁబడు

ఉ .. దురాశల మాయలాఁడి వా,తప్పక యింకఁ దత్తదుచితంపుఁ గుయుక్తుల మాట లెన్నియే, కొప్పుగ నాడుకో నెఱుఁగకుండనె యిట్టిది చెప్ప నేటికిన్ కళా 3 198.

క అప్పురి సౌధములం గల, యెప్పును బొడవును దనర్పు నూహింపుము వా, తప్పఁడె కల రూపె ల్లను, జెప్పెడుచో రెండువేల జిహ్వల వాఁడున్... విక్ర 1 68.

క ఇప్పుడు నను నీ వడిగిన, చొప్పున నేత్రద్రహస్య సూత్రంబులు వాఁ,తప్పక ప్రశ్న మొనర్చినఁ, జెప్పితి వినుతత్కథా విశేషము లనఘా ... వి. పు 4 107

2 పొరపడు, ప్రమాదము నొందు

ఉ అప్పుడు యౌవనాశ్వసుతుఁడైన సువేగుఁడు కీచకాంతకున్, దప్పక చూచి తానునుగదాఘన దండము కేలఁ గ్రాలఁగాఁ, ద్రిప్పుచుఁ దేరు డిగ్గి పఱతెంచి వడిం దన పేరు వాడివా, తప్పక వ్రేసె నొక్క మొగిఁ దార్కొని భీము శిరంబు వక్షమున్ జై 2. 79.

3 మాట పొరపాటు

ఉ తప్పు గణించికా దొరలు దండన సేయుదు రొద్ది వారి వా,తప్పున కల్గి మందికలదాన నటంచును మారు మూపులన్, గుప్పితి వీవు ఉ రా. 6 105

సీ. గీ . తన వచోదోషము క్షమింపుమనెడు వాఁడె, యేమనిన లేని వా,తప్పు లెంచసాగె . కువల 2. 24

వాతప్రమి సం. వి ఈ. పుం. స్త్రీ వడిగల జింక

వాతమండలి సం వి ఈ స్త్రీ సుడిగాలి,

వాతమజము సం వి అ పుం వడిగల జింక

వాతము సం విశ (అ ఆ అ) 1 ఊఁదఁబడినది 2 కోరఁబడినది

వి అ పుం 1 గాలి 2 వాయుదేవుఁడు. 3 వాత పిత్త శ్లేష్మములలో నొక ధాతువు, 4 వాత రోగము 5 కీళ్ల నొప్పి, సంధులవాపు

వాతమృగము సం వి అ పుం వడిగల జింక

వాతరంగము సం వి అ పుం రావిచెట్టు.

వాతరక్తము సం వి అ న రోగ విశేషము

వాతరట్టు వి (√వాయి) వదరుపోతు.

సీ ఎంచఁగా మీ జాతి కొంచెపు వదకరి వసుధ నన్నఁగ మీరు వాత రట్లు, తెలియంగ మీ కూట ములు వేళ కొలఁదులు చూడ మీరలుగండి చోరవకాండ్రు ...

(ఇది రాయంచల విషయము) .. చంద్రాంగ. 4. 61

ద్వి పెలుచఁ గోవెలయన్నఁ జెంపుడుఁ జేయ, కెలయు కీరంబు మిక్కిలి వాత రట్టు, తలపోయ నట తుమ్మెదలు గూడ గొంట్లు .. ద్వి. పరమ 3 247. పా

వాతరము సం. విశ (అ. అ అ) 1 పెనుగాలిగలది, తుపాను గలది 2 వేగము గలది, వడి గలది.

వాతరాయణము సం వి అ పుం 1. బాణము, 2 వింటిదెబ్బ. 3. పర్వత శిఖరము, కొండ కొన. 4 అంపము, క్రకచము. 5 సరల వృక్షము, దేవ దారువు. (వృ వి)

వాతరాయణుఁడు సం వి. అ పుం 1. ఉన్మత్తుఁడు, పిచ్చివాఁడు 2 సోమరి, అలసుఁడు.

వాతరూపము సం వి అ. పుం 1. పెనుగాలి 2 ఇంద్రధనుస్సు. 3 లంచము. (మే ని)

వాతరోగము సం వి అ. పుం వాతధాత్వాధిక్యము వలనఁ గలుగు రోగము.

వాతర్ధి సం వి ఇ స్త్రీ (వాత+ఋద్ధి) 1 వాతాతి శయము, ఎక్కువ గాలి. 2 దుడ్డుకఱ్ఱ, ఇనుపదుడ్డు.

వాతలము సం విశ. (అ ఆ అ) 1 పెనుగాలి గలది తుపాను గలది. 2 ఉబ్బినది

వి అ పుం 1. గాలి, వాయువు, చణకము, సెనగ

వాతవస్తి నం వి ఇ స్త్రీ మూత్రనిరోధము.
వాతవృద్ధి నం వి ఇ స్త్రీ వాచినయండము, అండవృద్ధి
వాతవైరి విశ వి న్ పుం ఆముదపుఁజెట్టు
వాతశీర్షము నం. వి. అ. న పొత్తికడుపు.
వాతశూలము నం వి అ న రోగభేదము ఉబ్బుతోఁ గూడిన కడుపునొప్పి.
వాతసహుఁడు నం విశ (అ అ అ) వాతరోగము గలవాఁడు,
వాతసారథి నం, వి ఇ. పుం అగ్ని.
వాతాండము నం వి అ పుం వృషణరోగము, వృషణములు పెద్దవగుట
వాతాటము నం వి అ పుం 1 వాతమృగము, జింక, 2 సూర్యాశ్వము
వాతాతిసారము నం వి అ పుం. వాతధాతువు చెడుట వలనఁ గలిగెడి గ్రహణి, రోగవిశేషము
వాతాదము నం వి అ. పుం బాదాముచెట్టు.
వాతాపి నం వి. ఇ పుం అగస్త్యునిచే మ్రింగఁబడి జీర్ణింపఁజేసికొనఁబడిన యొక రాక్షసుఁడు, (ఇల్వలుని సోదరుడు)
వాతాపిసూదనుఁడు నం. వి అ పుం అగస్త్యుడు
వాతాప్యము నం వి. అ. న 2 పులియుట, 2. సోమము 3. నీరు
వాతామోద నం వి అ స్త్రీ కస్తూరి
వాతాయనము నం వి అ పుం గుఱ్ఱము న 1. గవాక్షము, కిటికి 2 తలవాకిటి వసారా, 3 మండపము
వాతాయనము నం. వి అ న. పర్ణము, ఆకు
వాతాయువు నం వి ఉ పుం. వడిగల జింక, వాతమృగము, జింక
వాతారి నం వి ఇ పుం 1 ఆముదపుచెట్టు. 2. శతమూలి = పిల్లితేగలు (వృ వి) శేఫాలిక = శాళిచెట్టు (వృ వి.) యవాని = ఓమము (వాము) (వృ వి.) భార్గి = గంటు బారంగి (వృ. వి) స్నుహి = జెముడు. (వృ వి) విడంగ = వాయువిడంగములు శూరసణ = కూరకంద (వృ. వి) జతుక = పద్మావతి. (వృ వి.)
వాతాలి నం వి ఇ. ఈ. స్త్రీ. సుడిగాలి.
వాతాశ్వము నం వి అ, పుం. వడిగల గుఱ్ఱము
వాతాహతి నం వి ఇ. స్త్రీ 1. గాలిదెబ్బ 2 ప్రబలవాయువు.
వాతి నం వి ఇ పుం. 1. సూర్యుడు, 2. గాలి 3. చంద్రుఁడు (విల్యమ్సు)
వాతికము నం విశ (అ ఈ అ) 1 పెనుగాలి గలది, తుపాను గలది, 2. వాతరోగము గలది. 3 వెఱ్ఱిది. ఉన్మత్తము
వి అ. పుం వాతదోషము వలనఁ గలిగిన జ్వరము.
వాతికాసు వి. (వాయి + కాసు) 1. వాతిపాతిక. (గ్రా) 2 అంచేము. (శ. ర.)
వాతిగణము నం వి అ. పుం వంగచెట్టు, వంగకాయ.
వాతిగమము నం వి అ పుం. వంగచెట్టు, ఇట్లే వాతిగము
వాతిగముఁడు నం వి అ పుం. ఖనిజ శాస్త్రజ్ఞుఁడు, ఇట్లే వాతిగుఁడు
వాతిపాతిక వి. (వాయి + పాతిక) చితియందుంచిన శవమునోట వేయుబంగారము
ద్వి. వసుధామరునిఁ గాంచి వదలక వేఁడి, వలయు మాడయు మఱి వాతిపాతికయు, వల నొప్పఁగొని రమ్మన్న వడి నిట కనిన ... హరిశ్చ 2261. పం.
వాతిబియ్యము వి. (√వాయి) దహనము చేయునపుడు పీనుఁగు నోట వేసెడి బియ్యము.(శ ర, గ్రా.)
వాతివాడి వి (√వాయి) వాక్పారుష్యము గల స్త్రీ.
మ సురసేవించినవాతి వాడియయినన్ సొమ్మెల్లఁ
కోనాడినం, బురుషద్వేషిణియైన గొడ్డయిన
నెప్డుం గూఁతులం గన్నమైఁ, బరపౌరోగము
లున్న ధూర్తయయినన్ భార్యం బెడంబాని
య,ప్పురు షుం డొం డొకపెండ్లి యాడినను
నొప్పుందప్పు లే దేమియున్ విజ్ఞా. 1 .118.
వాతవాడి. (శ. ర పా)
వాతీయము నం విశ (అ. అ అ.) పెనుగాలి గలది.
వి. అ న కాంజికము, గంజి,
వాతుఁడు నం. వి. అ పుం. 1 ధృష్ట నాయకుఁడు. 2 వాయుదేవుడు
వాతులము నం. వి ,అ, పుం. సుడిగాలి.
వాతులి నం. వి. ఇ పుం పెద్ద గబ్బిలము.
వాతూలము = వాతులము; వాతులుఁడు.

వాతూ(తు)లుఁడు సం విశ (అ అ అ) 1 వాత రోగముగలవాఁడు 2 వెఱ్ఱివాఁడు, ఉన్మత్తుఁడు

వి. అ పుం సుడిగాలి.

మ దుర్వారాద్భుతాసారముల్, వడగండ్లుం దెర యంగఁ దీవ్రవిసరద్వాతూలుతోఁగూడి దం, దడిఁ దోడ్తోడఁ బ్రవృద్ధిఁబొంది ... హరి పూ 7 164

వాతెర(ఱ) వి (వాయి + తెర) రదనచ్ఛదనము, పెదవి

క గురివెంద జైత్రుఁ డొందఁగఁ, గరములు కన్నాతి యవుడుకఱచినను వా, తెరమీఁదఁ గాననగు పలు, వరుసయన న్ననలు పల్లవముపై మొనసెన్ పారి 3. 48

సీ తెలిదమ్మివిరియింటి తెలిగంటికెంపు వాతెర సొంపె పవడంపుఁ దీఁగెగుంపు దశా 1 164

చ నెఱి గురులున్ విలోలసిత నేత్రయుగంబును నొప్పు తెప్పవా, తెఱయును .. భార ఆది. 7 73

క. పలుచేని వా తెఱ మెఱుఁగునఁ, బలు మెఱుఁగులు సందడింప .. మనుచ 4. 70

వాత్య సం వి అ స్త్రీ వాత సమూహము, సుడిగాలి, పెనుగాలి, తుపాను

వాత్సకము సం వి అ న వత్ససమూహము, దూడల గుంపు

వాత్సల్యము సం వి అ న 1 (పుత్రాది విషయక) ప్రేమము. 2. ప్రేమము, స్నేహము, చెలిమి 3 అత్యంత ప్రేమము, దయ.

వాత్సి సం వి ఇ ఈ స్త్రీ బ్రాహ్మణునకు శూద్ర స్త్రీ యందుఁ బుట్టిన కూతురు.

వాత్స్యాయనుఁడు సం వి అ. పుం 1 కామసూత్రములు రచించిన యొకానొక ఋషి 2 గౌతమ న్యాయసూత్రములకు భాష్యము రచించిన యొక ముని

వాద వి (క వాద) జలాశయము, నీటిపట్టు

తే. ముంచుకొను వాదనీరుల మునిఁగి మునిఁగి, గుళ్లగుళ్లను వేల్పులఁ గొలిచి కొలిచి, భాత మాటలుబట్టి భాండసములబట్టి, యలయుచే కాని పావంబు తొలఁగదయ్యె శ్రీరం మా. 5 112

వాదకుఁడు సం వి అ పుం 1 గాయకుఁడు, సంగీతము పాడువాడు 2 వక్త, ఉపన్యాసకుఁడు

వాదడుచు అ క్రి (వాదు + అడుచు) వివాదపడు.

క. ఒక్కయెడం దమలో నొక, ఠొక్కకు వాదడిచి కళకము కపిఁజలముం, గ్రక్కునఁ బఱతెంచి పులికి, మ్రొక్కుచు నిజవాద మిరువురుం జెప్పుటయున్ కేయూర 2 91

క ఊరక పుడకలు విఱుచుట, వైరంబున నొరుల తోడ వాదడచుట దు, ర్వారగతిఁ బరువు వాఱుట, గోరన్ గో రొలుచుటెల్లఁ గొఱగాదుసుమీ వి పు 4. 233,

వాదనము సం వి అ న 1 వాయించుట 2 వీణ మొదలగు సాధనములమీఁద పాడెడి పాట

వాదము సం వి. అ పుం 1 పలుకుట, చెప్పుట 2 మాట, పలుకు, 3 రూఢిగాఁ చెప్పఁబడిన సంగతి 4 కథ, చరిత్రము 5 వాదించుట, పరస్పర వ్యతిరేక భావములు తెలుపుట 6 సమాధానము, ప్రత్యుత్తరము 7 వివరణము స్పష్టపఱచుట 8 సిద్ధాంతము, వాదానంతరము నిర్ణయించిన విషయము 9 ధ్వని, చప్పుడు 10 కింవదంతి, జనప్రతీతి 11 ఫిర్యాదు, అభియోగము, తగవు

వాదయుద్ధము సం వి. అ న పట్టుదలతో వాదము చేయుట

వాదర వి (వాడి + ధార) (ఖడ్గాదుల) తీక్ష్ణధార.

వ ... అంతకంతకు నెఱ్ఱడగుకోపంబున నాటోపంబు దీపింప వాదరఁ జిక్కిన యొముకతును కలు గొఱ దౌడలకై వడి గలిగి భార. సౌప్తి. 1. 176.

వాదర సం వి అ స్త్రీ. ప్రత్తిచెట్టు

వాదరంగము సం. వి అ. పుం అశ్వత్థ వృక్షము, రావిచెట్టు.

వాదరతుఁడు సం. విశ (అ అ అ) వాదమునందాసక్తిగలవాఁడు

వాదరము సం. విశ (అ అ అ) దూదిగలది, లేక దూదితోఁ జేయఁబడినది

వి అ న దూదిబట్ట

వాదరి విశ (వాదు+అరి²) జల్పాకుఁడు, వదరుబోతు

మ. ఉమతో మంత భయస్థుఁ డింద్రుఁ కినియన్ గయ్యాళివాఁడంద్రు మౌనమిడన్ మూఁగయటంద్రు వాక్పటిమచెందన్ వాదరిం చంద్రు పార్శ్వమున నిల్వ మదాంధుఁ డంద్రు. నుల్లభా నీతిశ 47

వాదవాది నం వి న్ పుం జైమఁడు

వాదసాధనము నం వి అ న వాదమును సాధించుట, చెప్పినదానిని నిలబెట్టుకొనుట.

వాదాడు అ క్రి (వాదు+ఆడు) వాదించు.

మ మనకీపాటులువచ్చెఁ జూచితిరె నామాటల్ వృథాహంకృతిన్, వివఁగానొల్లకయల్ల రాత్రి యిచట స్త్రీరెల్ల వాదాడ యుం,చిన యాకాకము రెట్టలో మొలిచె హెచ్చెంజూచె యీమట్టి. కేయూర 3. 48

వాదానువాదములు నం వి అ. పుం. ద్వి 1. ఒక విషయమును జెప్పుటయు దానిని ఖండించుటయు, వాద ప్రతివాదములు, 2 పరస్పర వ్యతిరేకాభిప్రాయములు దెలుపుట

వాది నం. విశ. (న్ నీ న్) 1 పలుకువాఁడు, సంభాషించువాఁడు. 2. స్థిరముగాఁ జెప్పువాఁడు. 3 వాదించువాఁడు

వి న్. పుం 1 వక్త, ఉపన్యాసకుఁడు 2 ప్రతివాది, ప్రతిపక్షుఁడు 3 అభియోగము తెచ్చినవాఁడు, నేరము మోపినవాఁడు 4. బోధించువాఁడు, ఉపాధ్యాయుఁడు 5. (వీణ) మెట్టు

వాదించు నం అ క్రి (√ వాదు) 1 వాదాడు. 2. తగవాడు. (శ ర.)

తే ఒండొకఁడవై వనివుడ నీపిండి యుడమె, బ్రాహ్మణుఁడవౌట మాచేత బ్రదుకుఁ గంటి. తడవఁబనిలేదు నిన్ను గౌతమునిగోవ,వనుచు వాదించి విడిచిన నాగ్రహించి, మనుచ 4 90.

వాదితము నం విశ (అ ఆ. అ) 1 పలికింపఁబడినది 2. వాయింపఁబడినది, ప్రయోగింపఁబడినది

వాదిత్రగణము నం వి అ పుం సంగీతపు మేళము, మృదంగాది వాయిద్యముల వాయించువారి మేళము

వాదిత్రము నం వి అ న 1 తతము, ఆనద్ధము, సుషిరము, ఘనము, అను వాద్యచతుష్టయము వీణాగానము మొదలగునది

వాదు వి. (నం వాదః) 1. వాదము, వాక్కలహము

గీ ఒలసి నీపుత్రులెల్ల వోఁడొరులతోడ, సెట్లొ డంబడి యుండుదు రట్ల చేయ, వలయుఁ దమలోన జూదంబు వాదు నగుటఁ, గలహమూలంబ యెట్టి శాంతులకునైన భార సభా 2, 131

ఉ వాదున గెల్వలేక పురవైరి లలాటము కన్నుఁ జూపఁ దాఁ, బాదమునందుఁ గన్ను ప్రతిపక్షతఁ జూపెను ... ప్రభా. 1 12

సీ వాదనఁగ వాదంబు చెలఁగు. ఆ భా, 1 113

2 కలహము

వ. విష్ణుఁడు సర్వలోకగురుఁడు, తత్ప్రతిపాదనంబు కొంఱగాదు, వాదులు ప్రోదులు చేయుమనిముచ్చు బోధనంబులు వినంబనిలే దని చెప్ప. వరాహ 11 57.

3 మాట

క కాదేని చేతిరోకట, వాదులువారించి లెన్స వడ్డించివచో, నీ దిక్కున నీ కెవ్వరు, రా దిక్కని పల్కనవ్వి యతఁడట్లనియెన్ విప్ర. 4 60

4. నింద

దండకము. మముం జేరనీఁడే నిమం జేరరాఁడే ప్రవేశింపరాడే ప్రమోహింప వాదే ... భోగినీ దండకము

విశ అసత్యము, కల్ల.

క ఏ దెసఁ జూచిన నాదెస, నాదృష్టికిఁ దానయగుచు నామది నెపుడున్, వైదేహి పాయ దొండెడ, వైదేహిం గంటి మనుట వాదో నిజమో భా. రా. సుంద 564

జ వాదడుచు, వాదరి, వాదాడు, వాదించు, వాదుకుఁబోవు, వాదుగొను, వాదుపెండేరము, వాదులాఁడు, వాదులాడు, వాదువెట్టు

వాదు(ల)కుఁబోవు అ. క్రి. (వాదులకు + పోవు) వాక్కలహముచేయు.

ఉ కారణ మేమి లేకయె వికావిక నవ్వును నిర్ణిమిత్తమె, వ్యారంజ సైనమం బిలిచి వాదుకుఁ బోవుమ . సీధురస విభ్రమయైనమృగాడి యత్తటిన్ కవిరా 5 186

సీ అతని నెవ్వరు దూఱనాడిన వారితోఁ జెలపట్టి వట్టివాదులకుఁ బోదు ... కువల 4.190

వాదుగొను స క్రి (వాదు+కొను) నిందపడు

క ప్రోదిఁ గొనదగిన పుష్పఫలాదుల గొడ్డట ప్రవచ్చి యవనిజము నెడన్, వాదుగొమనల్ల భూప్రజ, బాధించిన నేల కలుగు పతికరిగోరుల్ కవిక. 2. 17

వాదుపెండేరము వి (వాదు+పెండేరము) వివాదమున గెలుపును సూచించు బిరుదు చిహ్నము

ద్వి ఆఅన యానముల రాయంచలం గెలిచి, పెలుచఁ బెట్టిన వాదుపెండేర మనఁగఁ, గమలా ప్త బింబంబుగతి నొప్పు మణుల, రమణీయ మగు నూపురము బొందుపఱచి ద్వి పరమ 5 430 పొ

వాదులాఁడు విశ (వాదులు+వాఁడు) వాదమాడువాఁడు, వాదించువాఁడు.

ఆ. వాదులానితోడ వాల్లేనితోడను, బూతు తోడ తిండిబోతుతోడ, నటమటీనితోడ వడియరితోడను, వెలకు నెత్తమాడ వెరవుగాదు ఉ హరి 3 112

వాదులాడు అ క్రి (వాదులు+ఆడు) వివాదము చేయు

ఉత్సాహ ... ఈయన నమం బరాకుపఱచి యాటగెలుపు తనదిగా, వెనుక వాదులాడ నేను వినఁగఁ జాలనని తగన్ . కళా 6 118.

వాదుపెట్టు (వాదు+పెట్టు) అ. క్రి. నిందమోపు

రగడ ... కలికి కలిత యీాసు నెమ్మదిఁ గ్రమ్మఁ గ్రమ్మఱ వాదుపెట్టకు .. వాల్మీకి 3 114

వాదోడు విశ (వా+తోడు) మాటాడుటకు సహాయపడువాఁడు, సహాయపడునది

శా బంగారంరదియ ముక్కునం గమిచి పైపై నంచే యగ్గింపగా, సింగారంబగు ముద్దు తనకుం జేదోడు వాదోడుగాన్ . విజ 2 167

గీ దాస్యవృత్తికి నిటువంటి దానిఁజేర్చి,కావఁ గొడువలెదు వలదుపొమ్మనఁగ నేల, యిది యదృచ్ఛాప్త లాభమై యొదవెఁ దోఁట, పనికిఁ జదోడు వాదోడు పాటుపడును వైజ 2 106.

వి పనులకు నాలిక చేయులలోనుగాఁగల తెవుళ్ళను పరిశీలింప నోటఁ జొప్పించి నోరు తెఱపించుటకై యేర్పఱచిన దార్వాయస రూప యంత్ర విశేషము

సీ దామెనలును వల్లె త్రాళ్లను దలుగులు గవ్వముల్ గొడవలి కత్తిసూఁడు ...

తే గొడుపు వాదోళు మొదలుగాఁ గెడకయుండ, వలయు ముల్లెల్లఁ దెమ్మై హరి పూ. 6. 21

వ . చూఁడు గొడుపులును వాదోళ్లముకు బంతులు మొదలుగాఁ గలసాధనంబులు గొని వచ్చి తెవులు గొంటులఁ జికిత్సించువారు హరి. పూ. 5 142

వాద్యకరుఁడు నం వి అ పుం వీణాదికమును వాయించు పురుషుఁడు

వాద్యవాండము నం వి అ. న 1 వీణాది వాద్యముల సమూహము 2 తతము, అవద్ధము మున్నగు సంగీతపరికరము.

వాద్యము నం వి అ న 1 వీణ మున్నగు సంగీత సాధనముల ధ్వని (విల్యమ్సు.)

వాధు(ధూ)క్యము నం వి అ. న. 1 వివాహము, పెండ్లి.

వాధ్రీణసము నం వి అ పుం ఒక జాతి యడవి మృగము, ఖడ్గమృగము

వాన వి 1 వర్షము

చ తరుణులు చంచలాలతలు తత్కర భాండవికాయ మంబుదో, త్కరములు పాలు దేనెలు ఘృతంబులు నలు . . వాఘుక్తి వేళ దొ,ల్కరి సమయంబు పేరెలమిఁ గైకొనకుండునె భోక్తృసన్యముల్ ... నైష. 6 121.

వానయగు అ. క్రి వానవచ్చు, వాన కురియు,

ఆ. వానయైన నెండ వచ్చిన గొడు గవ,శ్యంబు వలయు రాత్రి యడవిలోనఁ, దిరుగునపుడు గుదియ ధరియింప వలయును, గాలఁజెప్పు లిడక కదలరాదు. వి పు. 4. 245.

2. వర్షకాలము.

సీ. వానయు సీతను వర్జించి ముందు వేసవిగాక మున్న సస్యముల పంట, లోదవెడు తటి నెత్తు వది శత్రువయి శార. శాం 3 8

ఉ వానకరంబు దీటుటయు వానరనాథుఁడనేక సేవతో, మానవనాథుఁ గాంచి బహుమానవ చోగతి కుబ్బి జానకీ, మానవతిం గనంగ వస మానవనాటులఁ బంప ఉ రా 1 104

ఎనుపోతుపై వాన=ఎన్ని చెప్పినను లక్ష్య పెట్టని వాఁడు

ద్వి. ఒక విచారము మాకు వొదవె నీరాజు, సుక వాసి పనివంద చూపుగుఱ్ఱంబు, మామిడి క్రింది సోమరి మేధకుండు, బూమెతుంటరి యెనుపోతుపై వాన ద్వి. హరిశ్చ ఉ. 1498. పం.

జ వానకట్టె, వానకాళులు, వానకోయిల, వానగొట్టు, వానజాఁతి పులుఁగు, వానతటి, వాననెచ్చెలి, వానపడె, వానపాము, వానపేగు, వానరాయి.

వాన సం వి అ. స్త్రీ మీలవల్లంకిపిట్ట.

వానకట్టె (వాన+కట్టె) వి అలగర్దము, నీరుకట్టె

సీ. .. వాహినీనాథుతో వరిమల్లె కొలువ వ్యాళ నాయకునితో వానకట్టె .. చెన్న 5 71

వానకాళులు(ళ్లు) వి బ (వాన+కాళులు) దూరము నుండి చూచువారికి మేఘములందు కాళ్ళవలె కవ్పడు వర్షధారలు.

గీ. ధర నిదాఘవాతాహతి నెరయకుండ, విధి దమాలమంటపము గావించె ననఁగ, నొప్పె నీలాభ్రపటల మచ్చుప్పరమున, రాలు లన నెల్లెడన వానకాళు లమరె కు సం 6 754

గీ. పుట్ట వెడలి నభోభిత్తిఁ బట్టు శక్ర, కార్ముకపుఁ బెద్ద పలువన్నె కట్లజెఱ్ఱి, దైన నడచెడు కాళ్ల గుంపనఁగగాలి, కార్కొని దిగంతముల వాన కాళ్లు నడచె ఆము 4. 89

క. సలిలంపువృద్ధజలధర,ములు పూనిన యూఁత కోలమొత్తముల క్రియన్, దొలు వానకాలు లెసఁగెన్, గలహంసకులంబులెల్లఁ గలఁగంబడఁగన్ పాండు. 4 25.

వానకోయిల (వాన+కోయిల) (వాన చినుకులఁ త్రాపు పక్షి) వి 1 చాతక పక్షి.

గీ. అలుత దోరెపుఁ త్రాడుచే సత్తెమమరఁ, దళుకుచేఁ దొత్తు వానకోయిలఁ దునిమి, ఖైరిచే వెన్క కొంగలకాలుఁ గొట్టి, పాళువము చేతఁ గుందేళ్ళఁ జీరెవంత ప్రబం 1. 232

సీ . తొలు మొగుల్నిడు చినుకు లెలమిఁ గ్రోల్వాన కోయిల బలుమంచు సోనలకుఁ అనునె .. నీలా 2 76.

2 సర్ప విశేషము (శ ర)

వానగొట్టు వి (వాన+కొట్టు) వానదెబ్బ, వాన తాఁకు

ఉ అక్కడ నుండ నేల ధవళాయతలోచన వాన గొట్టునం, జిక్కితిగా యిఁకం దడవు సేయక నా చిగురాకు శయ్య యూ, దిక్కున నున్న దీ విటు మదీయపదంబులదండ నుండు . వి ప్ర 3 76

వానజాలిపులుఁగు (వాన+జాలి+పులుఁగు) వి. హంస

చ ...సఖుం గమతాగ్రణి నవ్విధంబునన్, గొని యల వానజాలిపులుఁగు ల్గగనంబునఁ బోవఁ ద్రోవ లో,చనమహా మాచరించె విదిశా నగరంబు .. వేం పంచ 1 568.

చ అని యల వానజాలిపులుఁ గావనజాక్షిని జేరి వేడినన్, విని తలపోసి చూచి యిది వింత సుమీ తెలియంగలేను నే,ర్పున వది భర్తకింపు మదిఁ బుట్టఁగ నెట్టులు బొంకెఁ జెప్పవే, యనఁ గలహంసవంశకలశాంబుధిచంద్రుఁడు కాంత కిట్లనున్ హంస. 4 61.

వానతటి (వాన+తటి) వి వర్షాకాలము, వర్ష ఋతువు

గీ. కోఁతిరాయఁడ మాపయిఁ గూర్మి నిలిపి, వాన తటియెల్ల నగకులలోన నుండఁ, దపసి రూపులఁ ద్రోళ్లకుఁ దవిలిరాఁగ, మాకుఁ బోసఁగదు పొమ్ము మఱాక రమ్ము అ. రా కిష్కి. 54

వాననెచ్చెలి వి (వాన+నెచ్చెలి) 1 వానకోయిల. (శ. ర.)

2 వరుణుఁడు

గీ. వానవెచ్చెలి పడమటి వంక జేఁడు, వల్లె త్రాడు గలాఁ డన వరుణుఁ డొప్పు . ఆం. శా 1 51

వానపడె వి (వాన+పడె) వాననీరు నిలిచెడి చిన్న గుంట

సీ. అమానసామానసీమానటదనూనమాన సౌళము లోనె వానపడెకు ... ముకుందవి 2 145.

వానపాము వి (వాన+పాము) ఎఱ్ఱ, మహీలత (శ ర, త్రా వా)

వానపేగు వి (వాన+పేగు) ఎఱ్ఱ, మహీలత (శ ర)

వానప్రస్థము నం వి. అ. పుం. 1. మధూకము, ఇప్ప చెట్టు. 2. పలాశము. మోదుగు చెట్టు

వానప్రస్థుఁడు నం వి. అ పుం 1 వనవాస వ్రత మును (వానప్రస్థాశ్రమమును) అవలంబించిన పురుషుఁడు, తృతీయాశ్రమమునం దున్న యతఁడు 2. పరివ్రాజకుఁడు, సన్యాసి, యతి

వానము నం విశే (అ ఆ అ) 1 ఊఁదఁబడినది 2 ఎండినది. (కాయ లోనగునది,) 3 అరణ్య సంబంధమైనది, అడవి సంబంధమైనది

వి. అ. న 1 ఎండిన ఫలము 2 ఊఁదుట. 3 జీవించుట. 4 గాలినుడి 5 పరిమళము, సువాసన 6 ద్రాక్ష తీఁగల తోఁపు 7. నేయుట 8 గడ్డిచాప. 9 ఇంటి గోడ లోని కన్నము 10 గతి, నడక (మే ని)

వానరప్రియము నం వి అ పుం. పాలచెట్టు

వానరము నం వి అ పుం క్రోఁతి

వానరాక్షము నం వి అ పుం అడవి మేఁక

వానరాఘాతము నం వి అ పుం లొద్ధ్రము,లొద్దుగ చెట్టు

వానరాయి వి (వాన+రాయి) వడగల్లు, కరకము (శ ర., చి ని)

వానరి నం వి ఈ. స్త్రీ ఆఁడు క్రోఁతి

వానలము నం. వి. అ పుం కృష్ణ తులసి. (వృ వి)

వానస్పత్యము నం వి అ పుం పూచి కాచెడి చెట్టు, పూవునుండి పుట్టిన ఫలముగల మామిడి మున్నగు చెట్టు, వనస్పతి.

వానాయుజము నం వి అ పుం వనాయు దేశ మునఁ బుట్టిన గుఱ్ఱము (అరబ్బీ గుఱ్ఱము)

వానాయువు = వనాయువు నం వి అ పుం భరత ఖండమున వాయవ్య దిక్కున నుండెడి దేశ విశేషము, వనాయ దేశము (అరేబియా)

వాని = వాఁడి విశే నిశితము, తీక్ష్ణమైనది

క అనిన విని వాని మరి దోఁప నిరంకుశ విజయ భేరిఝాంకృతు లెసఁగన్, మొన లేర్పరించి తోడనె, జననాథుఁడు గదలె సమరసంరంభము నన్ జై శా 4 52.

వానియము వి (నం వాణిజ్యమ్) వర్తకము

ఉ చీనపురీవి నిన్నును జనిండియుఁ దుల్యమటన్న వచ్చుటన్, వానియ మాడఁ బోదమని నావల వేలోకఁ డాయితంబుగాఁ, బూని ఘటింప నందిమము పూర్ణముగాఁ గొని సెట్టు లిద్దఱున్, ఫేన తరంగ భంగుర గభీర పయోనిధిలోన నావపై కేయూర 3 169

వానీఁడు వి (వానె+ఈఁడు) 1 వానె కులమువాఁడు, 2 కుబేరుఁడు

సీ వానీఁడు రారాజు వడచక్కి యొకిమీఁడు తత్తడినెక్కుడు రంటయనఁగఁ . ధవదు పేళ్ళగు ... సాం ని. దేవ 14

వానీరకము నం వి అ పుం ముంజగడ్డి, ఒక జాతి కనవు

వానీరము నం వి అ పుం. వేతసము, నీటి ప్రబ్బలి చెట్టు

వాను న క్రి కుండలుచేయు

ఉ ... అజాండ భాండముల్, వానను ఆము. 1 4

సీ గూనమూయంగ మూకుఁడు వామగాకను కలఁడె వానను దటాకంబు మూయ ... రామ. శ 92

వానె వి ఒకజాతి కోమటి

క ఆనందవనమునం దొక, వానెవణిజు డింటనుండి వైశ్యుండు పదా,ర్థానయనార్థము పోయెన్. . కాశీ 5 63

వ ... అప్పిటిమేటి సాలెయగసాలె పటుసాలె వానెవై జాతి సాఁతులేతుల కోమిరెలు ..., ఆము. 4 85.

జ వానిఁడు, వానెత

వానెత వి (√ వానె) వానెజాతి స్త్రీ (శ ర)

వానేయము సం వి అ న తుంగముస్త, పరిమళము గల యొకజాతి తృణమూలము.

వాపదండము సం వి అ పుం సాలెవాని నేఁత పలక, వేమము

వాపనము సం వి అ న 1 విత్తులు చల్లించుట 2 క్షౌరము, గొఱుగుట, గొఱిగించుట

వాపము సం వి అ పుం. 1 విత్తులు చల్లుట 2 నేయుట 3. క్షౌరము, గొఱుగుట

వాపాఠము మి వి. (వాయి+పాఠము) కంఠపాఠము, ముఖస్థముగానుండుట, నోటిపాఠము

ద్వి భరత శాస్త్రంబు వాపాఠంబు చేసె, పరి పరి విధములఁ బలికింప నేర్చు. ప్రభు 1 4. 27. పా

వాపి సం వి. ఇ. ఈ స్త్రీ బావి, దీర్ఘిక, ఒక విధమయిన జలాశయము

సీ ... బహువిధాగారంబుల్ ప్రమదవనంబుల వాపుల దీర్ఘికావలుల వెలసి. భార. సభా 1 282

వాపితము సం విశే (అ. ఆ అ.) 1. విత్తులు చల్లఁబడినది. (క్షేత్రాది,) చల్లఁబడినది (బీజాది) 2 క్షౌరము చేయఁబడినది, గొఱుగఁబడినది.

వాపి(పీ)హము సం వి. అ పుం చాతకపక్షి

వాపు వి వాయింపు

సీ. వాయింపు వాపన వాదనమగు . ఆం భా 1 126

(ప్రాంత ప్రతి పా శ ప్రా)

వాపుచ్చు సం. క్రి (వా+పుచ్చు.) 1. నోరు తెఱచు

ఉ చచ్చినపుత్త్రు నెత్తుకొని జానపదుం డొక విప్రుఁ డార్తుఁడై, వచ్చి నరేంద్రుమందిరము వాకిట నాలును దామ నిల్పి, వాపుచ్చి, మహోష్ణబాష్పములు జోరనఁ గ్రమ్మఁగ నేడ్చి యేడ్చి క,న్విచ్చుచు మోదుచున్. నిర్వ 10 53

క చూపుల శ్రీపతిరూపము, వాపోవక త్రావి త్రావి హర్షోద్ధతమై, వాపుచ్చి మంత మధురాలాపంబులఁ బొగడె వదిరి లక్ష్మీనాథున్ ... భాగ. 8 482.

ఉ చచ్చిన నత్తపస్విసతి సన్నులు మోమును మోదుకొంచుఁ బై, వెచ్చనికన్నునీ రదర వీడిన వేనలితోడఁ దెల్ప వా,పుచ్చి తనూజులం బవవఁ బొంచి కనుంగొని పోయె విప్రుఁడై, యచ్చటికిన్ సురాధిపతి యాతనిఁ జూచి లతాంగి వెక్కుచున్ భార అను 1 299

ఉ వచ్చె ఘనాఘనంబు లివె వల్లభు లేలొకో రారటంచు వి,ద్యుచ్చలనోద్యతద్యుతుల తుల్కుచుఁ ద్రోవలు నిక్కిచూచి వా,పుచ్చక నెవ్వగ న్వగపు పుట్టఁగఁ బాంథసతుల్ నిగుడ్చు వె,న్వెచ్చనియూర్పుల న్విరిసె విన్నపయిం బ్రథమాంబువాహముల్ కవిక 6 13

వాపోక వి (√ వాపోవు) 1. అఱచుట 2 ఏడ్చుట (శ ం)

వాపోవు ద్వి అ క్రి. (వాయి+పోవు) 1 అఱచు. (వాయి - ప్రకృతి - వాక్)

క ఏయెడఁ బతిఁ బొడగానక ... వాయుడువక చీరు నేడ్చు వడి వాపోవున్ కు సం 5 547

సీ ఆ గీ వాయు వెదురు పీచె వాపోయె వఱదులు భార అర. 1 182.

క ఉఱుమక పిడుగులు పడియెడి, వఱదులు వాపోవఁ బొచ్చె వాహినికెదురై, యెఱలందు నాయుధంబులు, విఱిగిపడఁదొడఁగెఁ బుట్టె విపరీతంబుల్. జై. భా అశ్వ 6 188.

సీ కులపర్వతావళి కులిశభయంబున బెదరి వాపోవు నక్లెదురు సెలఁగె ... భార ఉద్యో 4 116

2 ఏడ్చు

ఉ రావణుబారిఁ జిక్కినధరాసుత చాడ్పున భీతి నొంది వా,పోవుచుఁ బోవుచో నృపతి పుత్త్రున కుం దనపోక చెప్ప భూ,దేవికి లంచ మిచ్చిన గతిన్ సురవైరి యెఱుంగకుండ రా,జీవదళాక్షి యప్పు వయిచెం దనమైతొడవుల్ గ్రమంబునన్ భోజరా 5 52

క ఈపగిది నీవు వగలన్, వాపోవఁగఁ జూచి యకట వారింపంగా, నోపినవిలుకాఁ డొక్కం, డీపురి లేఁడయ్యె నయ్య యిది పాపముగున్ భాగ 10 స్కం ఉ 1264.

శా వాపోవున్ తుధఁ గుంది చాల నుతు లవ్వా బువ్వ బువ్వంచు ని,ల్లా పెవ్ మల్లి ఖా వైరాగ్య శ 21

వాప్యము నం వి అ న చెంగల్వ కోష్టు (వృ వి) (శ ర)

వాబిఱుసు వి (వా+బిఱుసు) నోటికారితనము, వాక్పారుష్యము

సీ ప్రతిపక్షియని తిరస్కృతిఁ జేసితే సాధు పికమున కేల వాబిఱుసుఁ జూప . వేం పంచ 4 187

వామ నం వి ఆ స్త్రీ. 1. స్త్రీ ఆఁడుది 2 సౌందర్యవతియగు స్త్రీ 3 గౌరి 4 లక్ష్మి 5 సరస్వతి

వామకము నం విఅ (అ అ అ) 1 ఎడమది 2. వ్యతిరేకమైనది, ప్రతికూలమైనది

వామదేవుఁడు నం వి అ పుం. 1 ఒకానొక ఋషి 2 శివుఁడు

వామనగాయ మి. వి. (వామన+కాయ) 1 లేత చింతకాయ

క మునుఁజిగురునఁ బువ్వున వా,మనగాయల దోర పండ్ల మఱి యారఁగఁ బం,డినపండ్ల నెల్ల కాలము, దనియఁగఁ జవులొసఁగ నొండు తరువులు గలవే ద్వా ప్రథమ 1 158

2 ఊరుఁగాయ కుపయుక్తమైన కాయ (చూ వామనములు)

వామనగొమ్ము మి వి (వామనము+కొమ్ము), ఊరవేసిన వామనగాయ ఖండము (శ ర)

వామనపాతు=వామనపాతుకాఁడు వి ఒకానొక పిట్ట.

సీ. వెలిచె కాటుకపిట్ట బెళవ వామనపాతు పసిడిక లకుముకి పావురాయి ... పాద్మ. 6 77

వామనపాతుకాఁడు=వామనపాతు వి (వామనపాత+కాఁడు స్వార్థమున) ఒక జాతి పక్షి

సీ . వంగపండు పికిలి వామనపాతుకాఁడు ల్లంకి .. అం భా 2. 98

వామనపురాణము నం వి అ న పదునెనిమిది పురాణములలో నొకటి.

వామనము నం విఅ (అ అ అ) 1 (అ) పొట్టిది, హ్రస్వము, కుఱుచయైనది. (ఆ) చిన్నది. అల్పము. 2 నమ్రము, వంగినది 3 అధమము, నీచమైనది. వి అ పుం 1 దక్షిణదిగ్గజము 2 మానమున రెండు మూరలు తక్కువైన యేనుఁగు 3 అంకోలము, ఊడుగుచెట్టు

వామనములు వి బ వామనగాయలు

రగడ వామనములు నవామలకములు వామగతిడగ వామయలుకకు చంద్రా 4 284

వామని నం వి ఈ స్త్రీ 1 పొట్టియాఁడుది. 2 గోడిగ, ఆఁడు గుఱ్ఱము 3 ఒక జాతి స్త్రీ 4. భగరంధ్రమందలి రోగవిశేషము

వామనుఁడు నం వి అ పుం 1 పొట్టివాఁడు. 2 విష్ణువు 3 విష్ణుని పంచమావతారము 4 పాణిని సూత్రములకు వ్యాఖ్యానముగు కాశికావృత్తి రచించిన పండితుని పేరు

వామపార్శ్వశృంగి నం ఈ స్త్రీ. వి మల్ల విద్యావిశేషము

వ గజదండ, శృంగిదండ, వామపార్శ్వశృంగి, దక్షిణ పార్శ్వ శృంగి . మల్లుపు, 3 69.

వామభ్రువు నం వి. ఊ స్త్రీ అందమైన కనుబొమలు గల స్త్రీ

వామమార్గము నం వి అ పు = వామాచారము

వామము నం విఅ (అ అ అ) 1 ఎడమది, దక్షిణేతరమైనది, కుడిది కానిది 2 ఎడమవైపున నున్నది 3 (అ) వక్రమైనది, విపరీతమైనది, ప్రతికూలమైనది, అనుకూలము కానిది (ఆ) వ్యతిరేకముగాఁ జేయునది, వ్యతిరేకస్వభావము గలది. (ఇ) వక్రబుద్ధిగలది, కుటిల స్వభావము గంది. (ఈ) లొంగనిది, మొండి కెత్తినది 4 నీచమైనది, చెడ్డది 5 అందమైనది, ఇంపైనది 6 పొట్టిది

వి అ పుం 1. జంతువు, ప్రాణి 2 పాము 3 పశువుల పొదుగు, చనుకట్టు 4 నిషిద్ధకార్యము, చేయఁగూడని పని (ప్రాగుడు మొ) 5 ధనము, సొత్తు

వామలూరము నం వి అ పుం పుట్ట

వామలోచన నం వి. ఆ స్త్రీ అందమైన కన్నులు గల స్త్రీ

వామశీలుఁడు నం విఅ. (అ అ అ) కుటిల స్వభావము గలవాఁడు లేక వ్యతిరేక స్వభావము గలవాఁడు.

వి అ పుం కామదేవుఁడు, మన్మథుఁడు

వామాచారము సం వి అ పుం వేద విరుద్ధమైన యాచారము, తంత్రోక్తమైన మద్య మాంసాది సేవన రూపమైన దురాచారము

వామాపీడనము సం వి అ పుం పీలువృక్షము, గోఁగుచెట్టు

వామావర్తము సం వి అ పుం కుడినుండి యెడమ వైపునకుఁ దిరిగిన సుడిగలశంఖము

విశ (అ అ అ) కుడివైపునుండి యెడమ వైపునకుఁ దిరుగునది

వామి వి తృణతతి, గడ్డిమేటి

సీ వామియటం చన వఱలును దృణతతి ... ఆం భా. 2 77

ద్వి హేమంత మనుమేఘ మెల్లెడ నిండి, వామిగా వడగండ్లు వర్షించె నవఁగఁ, గురిసిన పెనుమంచు కుంభిని యెల్ల, నెరసి యొప్పారె ఘనీభవించు చును రం రా. అర 153 టీ 11 పం

సీ .. వాములుగా వారువంబులు ప్రాలెఁ గంధర వాల మధ్య పాదములు ద్రెవ్వి, ప్రోవులుగా రథంబులు ద్రెళ్లె. వరాహ 5 23, కేయూర. 3 14

వామి సం వి ఈ స్త్రీ 1 గోడిగ, ఆఁడు గుఱ్ఱము 2. ఆఁడుగాడిద, గర్దభి 3 ఆఁడేనుఁగు, కరిణి 4 సృగాలి, ఆఁడునక్క

వామిలుఁడు సం విశ (అ అ అ) 1 అందగాఁడు, సుందరుఁడు 2 గర్వించినవాఁడు (మే ని) 3 వంచకుఁడు, మోసగాఁడు

వాము = ప్రాము, పాము న త్రి పౌరు (శ ర)

వాముఁడు సం వి అ పుం 1 శివుఁడు 2 మన్మథుఁడు

వామోరువు సం వి ఉ ఊ స్త్రీ అందమైన తొడలు గల స్త్రీ.

వాయ వి (సం భాగః) దంచుట రుబ్బుట మున్నగు వానికై యొకతూరిపోసెడు ధాన్యాదికము (శ ర, వా.)

వాయకుఁడు సం. వి అ పుం నేఁతగాఁడు, సాలీఁడు, తంతువాయుఁడు

వాయదండము సం వి అ పుం వేమము, నేఁత వలక, సాలీని.

వాయన(క)ము సం వి అ న వ్రతకాలములయందు దేవతకు, విశేషించి బ్రాహ్మణునకు నిచ్చెడి భక్ష్య రూపమైన యుపహారము

వాయము విశ వ్యర్థము

ఉ వాయపు రజ్జులేల మునివల్లభ! వృద్ధుఁడ వాంతెఁ గావులేఁ, బ్రాయపువాఁడ వద్రివన రమ్యములైనయనేక దేశముల్, ధీయుత! యల్పకాలమునఁ ద్రిమ్మరశక్యమె? నీకు నెమ్మె యిన్, వేయును నేల నమ్మి నెద నీ పలు కన్న మునీంద్రుఁడిట్లనున్ మార్కం 4 217.

ఉ మాయలు నింద్ర జాలములు మాధవుఁ డిందును గొన్ని వన్నినన్, వాయపు రజ్జులెప్పుడు నవారణ నీ వెటులాడి తేనియున్, వేయును నేల భార ఉద్యో 4 201

వాయము సం వి, అ పుం నేఁత, నేయుట

వాయవము సం విశ (అ ఈ అ) 1 వాయుదేవు నికి సంబంధించినది, వాయుదేవునిచే నియ్యఁబడినది 2 గాలి సంబంధమైనది

వాయవి సం వి ఈ, స్త్రీ వాయవ్య దిక్కు, పశ్చిమోత్తరదిక్కుల మధ్యభాగము

వాయవీయము సం విశ (అ అ అ) వాయు సంబంధమైనది

వాయవ్యము = వాయవీయము సం విశ (అ అ అ)

వాయసము సం వి అ. పుం 1 కాకి 2 మంచి పరి మళముగల అగురువు, అగురువృక్షము (వాచ)

వాయసారాతి సం వి ఇ పుం గుడ్లగూబ

వాయసాహ్వ సం వి అ స్త్రీ ఒక జాతి కూరాకు మొక్క, కాకళాస.

వాయసేక్షువు సం వి ఉ పుం కాశతృణము, ఒక జాతిఱెల్లు

వాయసోలి సం వి. ఈ స్త్రీ కారుకొల్లి, కాకోలి (వ్య వి) (శ ర)

వాయి = వా వి పౌ (సం. వాక్ త వాయ్) 1 నోరు, వదనగుహ.

ఉ ఆతనిఁ బట్టి యెత్తి నిహతాహిత వీరుఁడువాని ముక్కునన్, వాతను గర్ణ రంధ్రముల వారక శోణితధార లొల్కఁగా, వాతసుతుండు వీచె. భార సభా 1 209.

చ. మహోగ్రహుంకృతుల్, వడిగొనఁ గొమ్ము లొడ్డుకొని వాతులు విచ్చి ఖురాగ్రపాతనం, బుడమిఁ బగల్చుచున్. హరి పూ 6 87

క. జ్యోతుల ముంటం బొడిచిన, వాతుల నెత్తురులు గురిసె వసుధేశభట, వ్రాతముల కెల్ల వచ్చుట భాగ 9 స్కం 52

గీ ఒక్క వ్రేటున నూర్లు వేలోలిఁ గూల, వ్రేయు చును గాళ్లఁ జమరుచు వాయి దెఱచి, మ్రింగు చును గొంగిటము బిగియంగ నొత్తి, నలియఁ జేయుచునున్న బిట్టలుక తోడ ఆ. రా యు 238

2. (కలశాదుల) ముఖము

గీ కాలసర్పంబు నొక్కటిఁ గడవఁబెట్టి, వాయిఁ గట్టి ముద్రించి య వ్యాసుదేవుఁ, డొక్క దూతచే నిచ్చి యయ్యుగ్రరిపుని, పాలి కెంత యునరుదుగాఁ బనుపుటయును హరి ఉ 2 124

పీ. తొడిమలవడుమవాత లోకింత గనవచ్చె రావ న నన లంకురంబునొందె పి కకుం 2 126

3 అగ్రము, కొన

చ నిలువక వచ్చివచ్చి ధరణీంజలు పెంచికలు న్వసుంధరం, గలసిన గోడలుం జిలికి గంపలఁ గాచిన వెట్టిసొట్టలు,వలు చిగిరెంతగంట గమి వాతులు గప్పిన పూడుపాతరల్, గల యొక యూరిపాడు గనుపట్టిన. వేం పంచ. 1 467

4 నోరు

చ. ఇంచుక వాయివిడ్డ తామరమొగ్గ వెట్టి పెట్టి పలుమాఱును వాకిలి దాఁటి యాగుచున్, మొరయ విపంచి మీటుగతి మ్రోసియకుల్ వెడ లింగొలంకులన్. మను 3 60

5. ఖడ్గాదిధార, వాదర

ఆ అన్ని పెడఁదవాతియమ్ము లద్భుతముగ, నొక్క ముష్టిఁ దొడిగి గ్రక్కునంగ, నతఁడు లీలఁ దునిమె నందఱతలలును .. భార. విరా 5 149.

ఆ వాఁడియైనకత్తి వాతియమ్మునఁ గొని, పగ తుశిరముచెక్క తెగయ గొఱిగి, నరుల కెల్లఁ జూడ నవ్వగునట్లుమఁ, గలయనై దుకూఁ కటుల గొనరె భార అర 6 150

ఉ సీతనయుండు సిఁహాకమనీయతరం బగు భీమునల్ల స,త్కృతవ మర్ధచంద్రశరతీవ్ర హతిన్ మణికింకిణీనినా, దాతిశయంబు తోడఁ బడునట్లుగ నేసి శరాసనంబు బల్, వాతిశరంబునం దునిమె వారివరూధిని యేపడంగఁగన్. భార. శల్య 1 240

6 వాయువు, వాతరోగము (చు కోరవాయి. వాయివిళంగము)

గీ .. వాయినాఁగను వాయువువలలు . ఆం భా 2 125

జ వాఁగడ, వాతరట్టు. వాతికొమ, వాతిపాతిక, వాతిబియ్యము, వాతివాఁడి, వాతెర, వాపారము, వాపోక, వాపోవు, వాయిగట్టు, వాయిదార, వాయివిళంగము

వాయించు స క్రి (సం. వాద్) మ్రోగించు

ఉ. సంచితభూరిబాహుబలసంపద పెంపున వారణంబు వా,యించి యనేకభంగుల నమేకుఁ ద్రిలోక శరణ్యు డాత్మ మె,ప్పించి. భాగ 10. స్కం. ఉ 314.

సీ ... ఆ వాద్యభంగిజలము వాయించి వాయించి, పాడిపాడి కెరలి యాడియాడి హరి పూ. 6 101

సీ గీ. .. మదికి, నించువేడుక వీణవాయించు చెలువ, నలువరాణి మహాత్మలో వెలయుఁ గాత ... మను చ 1 5

జ : వాయింపు

వాయింటు వి బర్బర, ఒకజాతి కూరాకు (వృ వి.)

పీ . వాయింటయనఁగ బర్బర చెలంగు ఆం భా. 2 67

వాయింపు వి (వాయించు) వాయించుట

పీ .. వాయింపు వాదన వాదనమగు ఆం భా 1. 126

వాయిగట్టు స క్రి (వాయి+కట్టు) సంచి మొదలగు వానిని కట్టు.

క అశరువుమచ్చులగుదిక్కర్ణి కానువర్ణంబు మధు
పనికరముగలత, మిన్నక విలసంచి దివస వైశ్య
కులాగ్రణి వాయిగట్టె సంధ్యావేళన్ వరాహ
4 138

వాయిదకాఁడు విశ (వాయిదము + కాఁడు) వాద్యము వాయించువాఁడు
ద్వి. కరమర్థి వాయిదకాండ్రు ముంగలిని, బిరుదుకాళియలచేఁ బెల్లు నాదింప .. ద్వి పఁమ 7 551 పా

వాయిదకారి విశ (వాయిదము + కారి) వాద్యమొనర్చువాఁడు, వాయించువాఁడు
చ అరుదుగ వాద్యవిద్య బిరుదందినవాయిదకారులత్తఱిన్, కరములురెండు నొక్కసరిగా మురజంబులు ముట్టి దిమ్మనన్, మొరయఁగఁజేసి . వైజ 1 128

వాయిదము వి (నం వాద్యమ్) వాద్యము
వ . నీరుపోరులాతనికి మేలివాయిదంబులనగు సంతసం బలవడఁజేయ) అచ్చ తె భార వి 2 31 పు.
సీ. ... పలుదెఱుంగుల కోరుకలుగు వాయిదములు గడితంపుటుఱుము చేష్టడులుగాఁగ అ రా బాల 164., నీలా 3 48
జ వాయిదకాఁడు, వాయిదకారి

వాయిదార వి (√వాయి) (త వార్యాశై) వంకలు గల కత్తి.
సీ వాయిదారవఁబడు వంకలుగలకత్తి . ఆం భా. 2 218

వాయివిళంగము వి. (√వాయి) క్రిమిఘ్నము, విడంగము (వృ వి) (చి ని శ. ర., వా,)

వాయుకేతువు నం వి ఉ పుం ధూళి, దుమ్ము

వాయుగండము నం వి అ పుం (ఽజీర్తిచే) కడుపుబ్బుట

వాయుగుల్మము నం. వి అ పుం 1 తుపాను, పెనుగాలి 2 జాలావర్తము, నీటిసుడి

వాయుగోచరము నం వి అ పుం వాయువు సంచరించెడి ప్రదేశము.

వాయుజాతుఁడు నం వి. అ పుం 1.హనుమంతుఁడు. 2 భీముఁడు
(ఇట్లే వాయుతనయుఁడు, వాయుతనుజుఁడు మొ)

వాయుడుప్ప అ త్రి (వా+ఉడుపు) నోరుగట్టు
క ఏ యెడఁ బతిఁ బొడగానక పలుమఱు, వాయుడుపక చీరు నేడ్చువడివాపోవున్ కు సం 5 547

వాయుదారువు నం వి ఉ పుం గాలిచేఁ జీల్పఁబడునది మేఘము, మబ్బు (వాచ.)

వాయునిఘ్నుఁడు నం విశ (అ అ అ) 1 వాయువుచేఁ బాధింపఁబడినవాఁడు 2 స్థిర బుద్ధిలేనివాఁడు, వెఱ్ఱివాఁడు

వాయునివృత్తి నం వి ఇ స్త్రీ 1 శాంతి, నిశ్చలత. 2 వాతరోగము మానుట.

వాయుపురాణము నం వి అ. న. పదునెనిమిది యుపపురాణములలో నొకటి (చూ ఉపపురాణము. సూ ని)

వాయుఫలము నం వి అ న 1 వడగల్లు, వర్షోపలము 2 ఇంద్రధనుస్సు

వాయుభక్షణము నం వి అ పుంసర్పము, గాలిమేపరి, (ఇట్లే, వాయుభక్షము)

వాయుభక్షుఁడు నం వి అ పుం గాలి యాహారముగాఁ జేసికొని బ్రతుకుచు తపస్సుచేయు ఋషి. (ఇట్లే, వాయుభక్షకుఁడు)

వాయుభుక్కు నం వి క్ పుం. 1 వాయుభక్షుఁడు 2. వాయుభక్షణము.

వాయువర్త్మము నం వి న్ పుం న వాయుపథము, ఆకాశము

వాయువాహము నం. వి అ. పుం పొగ, ధూమము

వాయువాహిని నం వి. ఈ స్త్రీ శుద్ధరక్తనాళము, శరీరమందలి వాయుసంచారము గల నాడి.

వాయువు నం వి ఉ పుం 1 గాలి. 2 వాయుదేవుఁడు. (పశ్చిమోత్తర దిక్కుల మధ్య దిక్కున కధిపతి). 3 ప్రాణవాయువు (ప్రాణాపానవ్యానోదాన సమాన భేదమునఁ బంచవిధనగు వాయువు.) 4 రోగసంబంధమైన వాయువు, వాతధాతువు చెడుట

వాయుసఖుఁడు నం వి అ పుం అగ్నిదేవుఁడు

వాయుసమము (నం విశ. అ. అ. అ) వామాన్యంపమైనది, వాయువేగము గలది

వాయోడు అ [క్రి (వా+ఓడు) 1 పలుకవెఱచు, మాటాడవెఱచు

క. .. మాయయ్య పెద్దకొలువున, వాయోడక యిట్టనంగవలయుంజుమ్మీ ... భార ఉద్యో 1 369.

సీ పదిరి యేఁగోపింప భయము నొందు, భర్జించినను మాఱు పలుకక వాయోడు బుద్ధిహీనుఁడనైన బుద్ధిసెప్పు భాగ 4 స్కం 815

2. సంకోచించు, వెనుదీయు

సీ గి విరహిజనముల పాలింటి వేఱువిత్తు, దురితముల కేల వాయోడుఁ దుహినకరుఁడు. వి శకుం. 3 182.

వాయ్వాస్పదము నం వి అ న గాలి సంచరించు తావు, ఆకాశము

వార 1 ఎనిమిది పుంజముల మూల 2 (శ ర, [బ్రౌ)

(పన్నులోని) కొలఁత (చి ని)

సీ న్యాయంబు కేలు తప్పని కోరువారి తీర్పులవల్ల వచ్చు ధాన్యములు సువర్ణాదాయములును .. ఉ హరిశ్చ 1. 67

2 తారతమ్యము, హెచ్చుతగ్గులు (శ ర ,[బ్రౌ)

వారంగము నం వి అ పుం 1 కత్తిపిడి, ఖడ్గముష్టి. 2. పిడి యమర్చుట కేర్పరచిన సన్నని కొన

వారక అవ్య. (√ వారు) 1 మిన్నక, ఊరక.

క. ఈరాజకుమారుఁడు దను, గారవమునఁ బెనుపఁ బెరిఁగి కడుఁ [గొవ్వికదే, వారక వాఁడిటు చేసెను, మీరిమొద లెఱుఁగ రివియె మీదు విమర్శల్ భోజరా 5 302

2 తప్పక, అవశ్యము.

క. : బృం, వారక యువతీలోచన, వారులు వెననింకుఁగాక వారక యుంకన్ హరి ఉ. 4, 101

3. అడ్డు లేకుండఁగా

ఉ. వారల బాణవర్షములు వారక నిల్పుచుఁదాము వారిదు,ర్వారశర [పతానపరివారిత దేహులఁగా నొనర్చున్, వారిజనాభుఁడు . హరి. ఉ 3. 143

4 ఉడుగక, నిరమింపక

చ ఉచిత మనోనురాగదహనోష్ణభరంబున నాలతాంగికిన్, హృదయమునందు జొబ్బిల వహించిన చందనకర్దమంబు బు,స్బుదముల నీనెఁగల్పితవిభూషణ జాలమృణాలవల్లరీ, వదనములం దమందగతి వారక పిచ్చిలఁ జొచ్చె ఫేనముల్. నైష 2 114

ఉ ... వి,శ్వాసము భక్తియు న్నీతము శాంతియు దాంతియు నొప్ప నంతరా,ధ్యాసితశంభులింగ సముదాయము వారక సంభజించుచున్ కాశీ 4 301

వారకము 1 దే వి లేని కాలమందు ఇతరులకు వాడుకొనుటకు ఇచ్చి కలిగిన కాలమందు మరలఁ బుచ్చుకొనెడు ధనాదికము.

క వారణఘోటకభాండా, గారంబులు మొదలు గాఁగఁగల ధనములతో, సూరిమత యుండఱము నీ, వారకములు గాఁగ మమ్ము నగవుము బుద్ధిన్ భార ఆది. 8. 152

ద్వి వలసిన జీతంబు వారకంబులును, కొఱఁది మీఱఁగ నిచ్చి కూడిక నుండు .. [ప్రభులిం 1. 4 26

([బ్రౌ. పా. వాడకంబులు ము[ద్రిపా.)

2 తాకట్టు

సీ. ... పలుకుల చెలువంబుఁ గలికి కింముల కు వారకం బిచ్చితే పవలగంధి.. వి[క 7. 62

సీ. తాకట్టు కుదువ యుద్దర వారకం బీడనంగను నాధి చెలంగుచుండు ... ఆం. భా 2 229

వారకము నం విజ (ఐ. రికా అ) అడ్డు పెట్టునది, ఆటంక పఱుచునది

వి అ పుం. 1 ఒకజాతి గుఱ్ఱము 2. గుఱ్ఱము. 3 అశ్వగతి విశేషము, ఒక విధమగు గుఱ్ఱపు నడక.

వ 1 నొప్పి కెట్టు చోటు, కష్టస్థానము 2 [హీబేరము, కురువేరు, ఒక దినుసు పరిమళ[ద్రవ్యము.

వారకి నం. వి. న్ పుం 1 ఎదిరివాఁడు, శ[తువు 2. సము[ద్రము. 3 మంచి లక్షణములుగల యొక జాతి గుఱ్ఱము 8 పర్ణాశనుఁడు, ఆకులు తినీ జీవించుచు తపస్సుచేయు బుషి.

వారకీరము సం వి అ పుం 1 బడబాగ్ని 2 దువ్వెన 3 పేను 4 పందెపు గుఱ్ఱము

వారకీరుఁడు సం వి అ పుం కీఁమువలెఁ జమత్కారముగాఁ బలుకువాఁడు 1 శ్యాలకుఁడు 2 భారవాహకుఁడు, బరువుమోయువాఁడు, కూలివాఁడు

వారట సం వి. అ స్త్రీ = వరట

వారటము సం వి అ న 1 క్షేత్రము, పొలము 2 క్షేత్రసమూహము కొన్ని పొలములగుంపు

వారడ వి (√ వారు) తాటాకు వారిన చివ్వ. (శ. ర.)

వారడి వి. నష్టి, లోపము

వ్యవ. ఆ వారడి యిందు కలిసివచ్చినది. (శ ర.)

వారడు స. క్రి. చాలించు (శ ర)

వారణ సం వి అ స్త్రీ చెలియలికట్ట (శ ర)

వారణబు(షు)స సం వి అ స్త్రీ కదళి, అరఁటిచెట్టు

వారణము సం. విణ (అ ఈ అ.) నివారించునది, అడ్డగించునది

వి అ న 1. నివారించుట అడ్డగించుట, అడ్డము 2 విఘ్నము, ఆటంకము. 3 ప్రతిఘటనము, ఎదిరించుట 4 పాలనము, రక్షించుట

పుం. ఏనుఁగు. పుం. న కవచము

వారణవల్లభ సం వి ఆ స్త్రీ కదళి, అరఁటిచెట్టు

వారణసి సం. వి ఈ స్త్రీ = వారాణసి

వారణావతము సం. వి. అ పుం న పాండవులు నివసించిన యొకానొక పట్టణము

వారత్రము సం వి అ న తోలువాఱు, తోలుపట్టె

వారది వి. (సం వారధిః) వంతెన చి ని) (వారధి అని. శ. ర, ప్రౌ.)

వారధి సం వి ఇ పుం వంతెన

వార(లు)పట్టు స క్రి ఆచమించు, త్రాగు.

సీ ... గీ అమరనుతముగజారణ్యమది మదీయ, వసతి యిహసౌఖ్యమంతయు వారపట్టుఁ, నీ సొమ్ము నిజమని పలికి చనియె .. శేష 4 197

సీ. రథచక్ర నేమినిర్గత ధూరణోరాజివార్ధు లో కుక్కుమ్మడి వారపట్ట . . జై భా 5 3 (ఇట నించుక, అని భావము)

ఉ. వార లసంఖ్యకోటు లనివారితవిక్రమశీల వాలి పాథోరుహ గర్భసర్గము వధూమయమయ్యె వనంగ నిండి దే, వారి చమూ సమూహముల నాజిఁ ఒడల్పడఁ గొట్టి నెత్తురుల్, వారలు వట్టి రప్పుడు బలశయమైన రురుండు తెంపునన్. వరాహ 11 124

వారపోయు స. క్రి త్రాగుటకు పోయు.

వ్యవ. గ్రామ దేవతకు కల్లుఁ వారఁ బోయుట కొందఱ యాచారము

వారబు(బూ)ష సం వి ఆ స్త్రీ కదళి, అరఁటిచెట్టు

వారము సం వి అ పుం 1 మూఁత, కప్పు, ఆచ్ఛాదనము 2 సంఘము, సమూహము. 3. రాశి, ప్రోవు 3 మంద, పశువుల గుంపు 5 భాన్వాది వారము (భానువారము, సోమవారము. మొ.) 6. వంతు 7 తడవ, పర్యాయము 8 తటి, తరుణము, అదను 9 ద్వారము 10 నదియొక్క యావలి యొడ్డు

వ. 1 మద్య భాండము, కల్లుకుండ 2 జల సంఘము, నీటి మొత్తము

వారముఖ్య సం. వి ఆ స్త్రీ వేశ్యలలో ముఖ్యురాలు, పలువురు గారవించెడి వేశ్య

వారయాత్రికుఁడు సం. వి అ పుం పెండ్లి కుమారునితో వచ్చిన చుట్టము

గీ వార యాత్రికు లనుమోదవంతులగుచు, వలచి రుచియించి రోగిఁ బిండివంటకములు .. . నైష 6. 120

వారల సం వి ఆ స్త్రీ 1 కందురీఁగ 2 వరట, హంసి

వారవాణము సం. వి అ. పుం. న కవచము, యోధుల మైమఱువు

వారవాణి సం వి ఇ పుం 1. వాంశికుఁడు, పిల్లనగ్రోవి యూఁదు వాఁడు 2. గాయకుఁడు, పాటగాఁడు 3 న్యాయాధికారి, తీర్పరి 4. సంవత్సరము

స్త్రీ ఇ ఈ వేశ్య

వారవిలాసిని సం వి ఈ స్త్రీ = వారాంగన

వారవృష సం వి ఆ. స్త్రీ 1 ధాన్యము 2. అరఁటిచెట్టు

వారవేల సం వి అ స్త్రీ. భాన్వాది వారములందు వర్జ్యకాలము, దుర్ముహూర్తము శుభ కార్యారంభము చేయఁ గూడని కాల విశేషము

వారసు వి. (హిం వారిస్) జ్ఞాతి, దాయాదుఁడు
సీ చెవిటి రాయసమైన సేవకుఁడట్లయిన వారసుగాఁడు దివాను నయిన వేమ శ 46

వారసేవ సం వి అ స్త్రీ 1 వేశ్యావృత్తి లంజెటికము.

వారాంగన సం వి అ స్త్రీ సర్వజనమునకు సామాన్యాధి కారముగల స్త్రీ, గణిక, వేశ్య

వారాంనిధి సం వి ఇ. పుం సముద్రము

వారాణసి సం వి ఈ స్త్రీ – వరణ – అసి. అను నదుల నడుమనుండు పురము కాశీపురము

వారాశి సం వి ఇ పుం నీటి ప్రోవు – సముద్రము

వారాహకందము సం వి అ పుం పంది గడ్డలు (వ్య. వి)

వారాహకల్పము సం వి అ పుం బ్రహ్మమాన మున నొక మాసమునందు వచ్చు ముప్పది కల్పములలో నొకటి, శ్వేత వరాహ కల్పము
(కల్పములు — 1 శ్వేత వరాహ కల్పము. 2 నీల లోహితకల్పము. 3 వామదేవ కల్పము. 4. గాథాంతర కల్పము 5 రౌరవ కల్పము 6. ప్రాణ కల్పము. 7 బృహత్కల్పము. 8. కందర్ప కల్పము 9 సత్యకల్పము. 10 ఈశాన కల్పము 11 ధ్యాన కల్పము. 12 సారస్వత కల్పము 13 ఉదాన కల్పము. 14. గరుడ కల్పము. 15 కౌర్మ కల్పము 16. నారసింహ కల్పము 17 సమాధి కల్పము 18 ఆగ్నేయ కల్పము 19. విష్ణుజ కల్పము 20 సౌర కల్పము 21. సోమ కల్పము 22. భావన కల్పము. 23 సుప్త మాలి కల్పము 24. వైకుంఠ కల్పము. 25. ఆర్చిష కల్పము 26. వల్మీ కల్పము 27. వైరాజ కల్పము. 28. గౌరీ కల్పము. 29. మహేశ్వర కల్పము 30. పితృ కల్పము అనునవి ముప్పది ఒక్క కల్పము బ్రహ్మదేవున కొక దినము

వారాహపురాణము సం వి అ న పదునెనిమిది పురాణములలో నొకటి, వరాహ పురాణము

వారాహము సం విశ (అ ఈ అ) వరాహ సంబంధి, అడవి పందికి సంబంధించినది.
వి అ పుం 1 పంది, అడవి పంది. 2 మహాపిండీతకము, నల్లరంగుగల పెద్ద మ్రంగ చెట్టు

వారాహి సం వి. ఈ స్త్రీ 1 ఆఁడు పంది. 2. భూమి 3 వరాహావతార మెత్తిన విష్ణుని శక్తి, సప్తమాతృకలలో నొకతె. 4 పరిమాణము, కొలత

వారి సం వి ఇ న 1 నీరు, జలము, ద్రవద్రవ్యము. 2. కురువేరు, హ్రీబేరము.
ఇ. పుం 1 ఖైది, చెఱఁబడ్డ వాఁడు. (విల్సన్సు).
ఇ ఈ. స్త్రీ. 1 ఏనుఁగును గట్టెడి చోటు. 2. గజశృంఖలము, ఏనుఁగును గట్టెడి గొలుసు లేక త్రాడు 3 ఏనుఁగును బట్టుకొనఁ ద్రవ్విన గొయ్యి, ఏనుఁగును బట్టుకొనెడు లోను 4 నీటికుండ. 5 సరస్వతి 6. మాట, వాక్కు.

వారించే సం స క్రి నివారించు, అడ్డగించు
అ ద్వారపాలు రచట వారింప శాంతిమై, నూరకున్నఁ జూచి వారు వెఱచి, లోని కెఱుక చేసి . భార శాం. 6 263
క మదిలోపలఁ దలకుచు, నభ్యుదయం బైనట్టి లగ్నమున గద్దియపైఁ, బదమిడు నెడ వారించుచుఁ, బదియాఱవ బొమ్మ భోజపతి కిట్లనియెన్ ద్వా. 7. 2

వారికర్పూరము సం వి అ పుం మత్స్య విశేషము, ఒకజాతి చేప

వారికుబ్జము సం వి అ పుం శృంగాటక వృక్షము.

వారిక్రిమి సం వి ఇ పుం. జలగ.

వారిచరము సం విశ. (అ. ఈ అ.) నీటిలోఁ దిరుగునది
వి అ పుం 1. చేప. 2 నీటి జంతువు, జలచర జంతువు

వారిచామరము సం వి అ. న నాఁచు, శైవాలము.

వారిజము = వారిదము వి. పారిభద్రకము (వ్య. వి.)
సీ ... వారిజే మంచనఁ బారిజే మంచన పారిభద్రాఖ్యమై మీఱు వెమ్మి...ఆం భా. 2. 48

వారిజము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నీటిలోఁ బుట్టినది
వి. అ. పుం. 1 శంఖము 2 ఆలిచిప్ప, కప్పచిప్ప, శంబూక
న. 1 పద్మము 2 ఒక దినుసు లవణము (ద్రోణి లవణము) 3 గౌరి సువర్ణమను నౌకానౌక మొక్క 4 లవంగము

వారిణము వి. మత్స్య బంధన విశేషము, చిన్న చేప లను బట్టెడు సాధన విశేషము. (శ. ర.)

వారిణ(ర్ణ)ము వి. ఒకజాతి డేగ
క. మఱియు సాళువంబుల శని శరంబులు వారిణంబులు బేసడంబులు జలకట్టెలు తలుకుమించు మొదలగు డేగలం గరంబులంగల బెత్తంబుల హత్తించి ఇందు 2 60
గీ. వారిణంబును జలకట్టె బైరిగిద్ద, చంచడము సాళువము శనిశరము మించు, వేస్త్రిమును తలుకాదిగ వేలవేలు, నొప్పుడేగల జత గూర్చుకుండుటయును. ప్రబం 1 171.
సీ. వార్ణము భైరిజావశము సాళ్వము డేగగూడ జాతుల్లంగి కుందశేలు యాదియైన పతులతఁడు దీర్చు. హంస 3 18

వారితస్కరము సం. వి. అ. పుం. 1 మేఘము 2 ముస్త (వృ. వి.)

వారితస్కరుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1 సూర్యుఁడు. 2 మేఘుఁడు

వారిత్ర సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఛత్త్రము, గొడుగు

వారిదము = వారిజము వి. కొండబూరుగు, పారిభద్రము
క. మదిఁగొలుకోలు నిగుడఁగ వ,ప్పది మొగముల జోడుజేనిపై నూఱ్ఱులుకుల్, చేద లద్రువ వేసి విరివా,రిదము తెలుంగొందఁజేసి వేల్మిడి నొంచెన్ అ. రా. యుద్ధ 504

వారిదము సం. వి. అ. పుం. మేఘము, మబ్బు న. ముస్త (వృ. వి.)

వారిధరము సం. వి. అ. పుం. మేఘము, మబ్బు

వారిధి సం. వి. ఇ. పుం. 1. సముద్రము. 2 కలశాదికుండ మొదలగునది.

వారినాథము సం. వి. అ. పుం. 1 సముద్రము. 2 మేఘము. 3. పాతాళలోకము.

వారినిధి సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము

వారిపర్ణి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నాఁచు (వృ. వి.) (శ. ర.)

వారిప్రవాహము సం. వి. అ. పుం. సెలయేఱు, నిర్ఝరము, కొండ కాలువ.

వారిబాలకము సం. వి. అ. న. హ్రీబేరము, కురువేరు (వృ. వి.)

వారిభవము సం. వి. అ. న. సౌవీరాంజనము.

వారిము(ముక్)చము సం. వి. చ్. పుం. జలదము, మేఘము, మబ్బు.

వారిరథము సం. వి. అ. పుం. ఓడ, పడవ.

వారిరాశి సం. వి. ఇ. పుం. 1. నీటిప్రోవు, సముద్రము. 2 జలాశయము, మడుగు.

వారిరుహము సం. వి. అ. న. పద్మము, తామర

వారివాహ(న)ము సం. వి. అ. పుం. 1 మేఘము. 2 ముస్త (వృ. వి.)

వారిశుఁడు సం. వి. అ. పుం. నీటిపైఁ బరుండువాఁడు, విష్ణువు

వారిసంభవము సం. వి. అ. పుం. 1 లవంగము. 2 సౌవీరాంజనము 3 ఉశీరము, వట్టివేరు

వారీశుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. సముద్రుఁడు. 2 వరుణుఁడు

వారు అ. క్రి. 1 ఉడుగు. (దీనికి 1. 2. అర్థములలో వ్యతిరేకక్త్వార్థక వ్యతిరేకార్థక విశేషణ రూపములే కానవచ్చుచున్నవి)
ఉ. వారక వడ్డికిచ్చి కుడువన్వెర వారిన దానశీలు. భార. శా. 5 249.
ఉ. వారని మంచుపైఁ బొదివి వచ్చిన పోయిన చొప్పు మాసినన్, ఘోరినఖాగ్రముక్తమయి పొల్పగు ముత్తెపుఁ జాలు వెంటఁద, చ్చారణ లేఁగి కాంతురు హత ద్విపకేసరి వాద వేళలం, దారొక వాసికాంద్రు వలెఁ దక్కఁగ నూల్కొనఁ జేయుదానముల్ పి. శకుం. 2 105
ఉ. శ్రీ రఘువీర శేఖరుఁడు చిత్తము రంజిలఁ బల్కుచిల్క ముం,జే రహియింప సీతఁగని చెల్వరో పీయధరంబు బింబికా, శ్రీరసమొల్కఁగా చిలుక చేరెడు నంచునొ జిల్గునవ్వులన్, వారక మాటు సేసెదవు వంచవ సేతురె యాశ్రయించి వన్ ఉ. రా. 6 50.

2 తక్కువయగు

చ మహాధనరాశి వేల్మి వారిని విభవంబు తోడ ధృతరాష్ట్రుడు సేసె శతాశ్వమేధ ముల్ భార ఆది. 5 42

చ . వారని కృప నట్టు లిచ్చితి వ ంబని యాయము పల్కె నత్తఱిన్ కళా 4 166

చ. ... మన్మథభూ, వరుండు దగంగరాఁబనిచి వారని మన్నన నాదరించుచున్ . నిర్వ 1 2

౩ ఎతియ వ్యాఖ గంజి వారెను

న. క్రి. 1 (తెర మొ) పట్టు

మ కలధౌతద్రవచిత్రము ల్మెఱయముక్తాస్యూతమౌ మేచకాంచలపుం జెందెఱ వారి లగ్నము సమాసన్నంబుగా వేల్పుఁ బెద్దలు వంపన్ . ఆము. 7 67.

(6 131 ప్రాంత ప్రతి)

క మెఱయంగా మధుపర్కము. కఱకంఠుని కిచ్చి వెనుక కమనీయముగా, మఱిఁగట్ట నిచ్చి కన్యకు, మఱుపుగఁ దెరవారఁ బంచె మహి తాత్ముఁడై. నిర 3 1 67

3. రెండు చేతులతో తాటాకు ఒరచిప్పుట (శ ర)

౨ పొట్ట, నొక్కు

సీ. ... సుత్తెనాటుల వారు తెత్త సొమ్ము సొం పలరించె నెవ్వాఁడు సాంబునకును ... రా వి. 1 7

౺ వారక, వారడ, వారుకొను, వారుచే

వారుంతము సం వి ఆ పుం సర్పశ్రేష్ఠము, మేలు జాతి పాము

పుం న 1 కంటిపునీ, నేత్రమలము 2 చెవిలోని గులిమి, శ్రోత్రమలము 3 ఓడలోని నీరు తోడెడి తొట్టి

వారుఁడు సం. వి ఆ పుం శివుఁడు

వారుకొను న. క్రి (వారు+కొను) రెండు చేతు లతో నాకర్షించు

వ. ... అరవిందబాంధవో పలబృందంబులఁ దిల కించి మందానిలస్పందిత గళితలలితమందార కోరకంబు లని వారు కొనంబోవు భృంగాంగ సుందరుల సాంద్రతర సంభ్రమంబుల కచ్చెరు వడి ఇందు. 1 157.

వారుచే(ర్చు) అ క్రి. ఆచమించు

క చనదు మిసినవార్చకునికి నతుతుఁడై వన్... భార అను 4 115

గీ. ప్రీతి మంచంబుపై నుండి పీఁట నుండి, చెప్పు పావలు దొడి తలచీరచుట్టి, నవ్వుచును మాట లాడుచు నడిచి నడిచి, వంగిశయనించి నిలు చుండి వార్చఁజనదు విజ్ఞా 1. 53

ఉ ... నవ్య వస్త్రంబు ధరించినప్డు దురితంబులు చూచినయప్డు పుణ్యకార్యంబుల యప్డు హేయముల నంటిన యప్పుడు వారు వందగున్ కాశీ 5 204

గీ చంద్ర పుష్కరిణీ తటస్థలిని దేవ, విభుని నిలబెట్టి శంకాని వృత్తిఁ నేర్చి, వచ్చి వారి చి మరఁగంగఁ బుచ్చుకొనగ, నొదిగి యుంతైనఁ గదలింప నోప లేక శేమ. 4 283.

వ క్రి. 1 (సంధ్యను) ఉపాసించు.

గీ స్నానమాడెను వార్చెనే సంధ్య యగ్ని, హోత్ర మొనరించెనే యింతి పుత్రుఁడనిన . కాశీ. 4. 86

చ ... జాహ్నవీతటమున సంధ్య వార్చి జప తత్పరుడై తగువాని యామినీ, పిటకుల శేఖరుం గొనుచు ... విజ 1 78

క వేదము చదివిన ఫలమున్, వాదించిన ఫలము సంధ్య వార్చిన ఫలమున్, బైదలి నీకు నొసం గెద శుక 1 408

2 ప్రక్షాళించు, కడిగికొను.

మ కలయం జేతులువార్చి యున్నతొడ బాగా లిచ్చి దశా 7 280.

క ఎంగిలి వార్చగ నిచ్చెదె, బంగరు నెఱగిండి తోడఁ బరువడిఁ గొక సారంగ విలోచనయా వృప, పుంగవులకు మదిని గూర్మి పొంగా రంగన్ . రసి. 1 77

క నవ్వినఁ గముఁగొని పొదవిన, నివ్వెర చేతులను వార్చి నృపవరుఁడంతన్, నివ్వటిలు సంది యంబున, జవ్వాదు మనంబుతో హజారము చేరెన్. శుక 3 231

3. ప్రతిఘటించు.

గీ అనఘ నారాక వార్చి నీవధిక నిష్ఠ, నిట్టులుని
కికిఁ గారణమేమి భార భాం 6 573

మ కలపం బెవ్వరు గూర్చి తెచ్చినను నిక్కంబొల్లఁ
డెల్లప్పుడున్, జలకంబాడి మదాగమంబు
మదిలో నన్వార్పుఁ గంనుండు రా, తెలమి
న్మెచ్చిన గట్టు వాలిది యవన్ హరి వూ.
9 28

4 అపేక్షించు

ఉ. అతఁడు ముఖ్యజాతిగని నంతన పాయుచు నెండ
గాలి నెం, తో తడవుం బ్రసాద విని యోగము
వార్చి వసించుచున్ ఆము 6 7.

5. అభిలషించు, కోరు.

ఉ. ... మూవున నవ్నియు వచ్చెనేని సే, నక్కిలి
కేలి తక్కు కలమారయు మంతుకు శేయు
వేఁగినన్, బెక్కువగ న్మదిం బోడమి బిడ్డల
నేమము వార్తు భూవరా మార్కం 8. 66.

6. కెడయు, వీడు, ఎడయు

సీ. . వార్చె నాఁకడిగె నుపాసించెఁ గెడసె
నుద్దేశించె నాఁగను దేజరిల్లు ఆం. భా. 3 186.

వారుచే(ర్చు) న. క్రి. (' ' వారు) వడియజేఁయు
వ్యవ వంటలక్కగంజి వార్చెను.

జ . వాప్పు

వారుణము సం వి (అ ఈ అ) 1 వరుణ సంబంధి.
2. వరుణునికి మీఁదు కట్టబఁడినది 3 వరుణున
కియ్యబడినది.

వి అ పుం భరతవర్షము నందలి తొమ్మిది భాగ
ములలో నొకటి.

వ. 1 జలము, నీరు, 2. శతభిష బ్నక్షత్రము

వారుణి సం వి. ఇ పుం 1 అగస్త్యుఁడు
2 భృగు మహర్షి.

ఈ స్త్రీ 1. పశ్చిమదిక్కు 2 మద్యము 3. శత
భిష బ్నక్షత్రము. 4. దూర్వా. గరిక (వ్య
వి) 5. వరుణుని భార్య

వారువపుజన్నము వి (వారువము + జన్నము) అశ్వ
మేధయాగము

గీ. అనుచు నిటులొజ్జ చెప్పినయట్టు లతనిఁ, దోడు
కొని వచ్చి వేల్పులఁ బొలుమ దనియ, కాలు
లుగఁ కాలులనుగూర్చి వారువంపు, జన్న
మొనరించి యారాచమిన్న మఱియు అచ్చ
రా జాల. 58

వారువము = వావురము వి 1. గుఱ్ఱము

ఆ వారువంబు నొక్క వసుమతీ రుహామునఁ,
గట్టి నీడనొరగి కన్ను మొగిచె .. వరాహ.
8 66

క తోరపు లత్తుక చాయల, వారువములుగట్టి
మహిషవర కేతువు సె, ళ్వార సమకట్టి తేరా,
సారథి గొనితేర నెక్కి సంరంభమునన్ ఉ
రా 3 348.

సీ. గీ. .. వాయుజవములు తవితేరి వారువ
ములు .. కాశీ 3 10

2. వాహనము

ఉ తెల్లనిహాము పాముపును తెల్లని వార్వము
నెక్కు బిడ్డఁడున్, తెల్లని దివిపై విడిది తెల్లని
తమ్ముల మీరు కన్నులున్, తెల్లని మోము గుఱ్ఱ
మును తెల్లని మామయు తెల్ల కైదువున్,
తెల్లని కోడలుం గలుగు తెల్లని కూఁతురితండ్రిఁ
గొల్చెదన్ రుక్మాం 1. 60

చ. బలు తెలిపుల్గు వారువము బంగరు పీఠెయు...
నీలా 1 6

జ వారువపు జన్నము

వారువు సం వి ఉ. పుం. విజయకుంజరము,
యుద్ధపు టేనుఁగు

వార్క్షము సం విజ (అ ఈ ఆ.) 1. వృక్షములు
గలది. వృక్ష సంపన్నమైనది 2 వృక్షములచే
నేర్పడినది, వృక్షసంబంధి 3 చెట్టు పట్టతోఁ
జేయఁబడినది, నారది

వి అ న వృక్షసమూహము, అడవి.

వార్ధికుఁడు సం. వి. అ పుం బ్రాయపుగాఁడు, శేఖ
కుఁడు

వార్త సం వి ఆ స్త్రీ. 1. ఉనికి 2. వృత్తాంతము,
సమాచారము 3 జీవిక, వృత్తి 4 వైశ్యవృత్తి,
వాణిజ్యము, సేద్యము, కృషి. 5. అన్వీక్షక్యాది
విద్యలలో నొకటి, దీనియందు లాభాలాభములు
తెలియవచ్చును. 6. వంగ చెట్టు, 7. దుర్గ.
8. (అలం) వర్ణనావైభవము

వ. ... వార్తలేని కవిత్వంబు వోలెఁ జెన్నుదఱిగి...

(ఈ క్రింది యర్థము లాంధ్ర గ్రంథములయందు మాత్రమే కానవచ్చు చున్నవి)
1 ప్రసిద్ధి, వార్తకెక్కు = పేరుపడు
సీ తే తుంగభద్ర ప్రసంగ ముత్తుంగభద్ర, రాజి రాజిల్లు గౌతమి యోజ మటియు, వార్త కెక్కిన తీర్థప్రవర్తనముల, స్వామి వినిపించె వింధ్య సంస్థయితకు పాండురం 1. 148.
చ తెగిన మనోభవుం దిరుగఁ దెచ్చి కుజంబుల కెల్లఁ బ్రాయముల్, మగుడఁగనిచ్చి యన్య భృత మండలి మూగతనంబుపుచ్చి ము, జ్జగముల వార్తకెక్కిన వసంత భిషగ్వరుఁడాప్తుఁడయ్యు నుం, ద్రిదగుగతి మాన్పలేఁడ మఱి తఱిణ వాయువునందు జాడ్యముల్ కవిక 4 4
2 లోకోక్తి.
అ మోహమునకుఁ బోవ మొన లెత్తుకొనిపోయె, ననెడు వార్త నిక్కమగు నటంచుఁ, గ్రుంక వెఱతు రెవ్వరును ... విజ వి 2 43
ఆ. ఒక్కనక్క వల గతుక్కునఁ గొఱికి తా, నవలఁ జనఁగ వెంటఁ దవిలె బలము, వసుధ నక్కఁ గన్నవాఁడెల్ల వేటకాఁ, డనెడు వార్తనిక్క మయ్యె ననఁగ. శుక 1. 166
3. నీతి.
చ నిగమసుభాషితాఖ్యననిష్ఠలు గల్గిన పండి తోత్తముల్, మగువల పొందు నింద్యమని మాటికి వార్తలు చెప్ప నేర్పరుల్ ... భర్త 2 71
నీలివార్త = అసత్యపు ప్రతీతి
వార్తము నం.విణ (అ ఆ అ) 1 ఆరోగ్యవంతము, నెమ్మదిగానున్నది. 2 అసారము, దుర్బలమైనది 3. వృత్తి (జీవిక) ననుసరించినది
వి అ. న 1 క్షేమము, ఆరోగ్యము. 2. ప్రావీణ్యము, నేర్పు. 3 పొట్టు, ఉముక.
వార్తాకము నం. వి. అ. పుం. వంగచెట్టు.
వార్తాకి నం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. న్. పుం. వంగచెట్టు.
వార్తాకువు నం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. వంగచెట్టు.
వార్తామాత్రము నం. వి. అ. న. 1. కేవలము, వదంతి చెప్పుకొనుమటయే. 2. యేవిషయముఁలో పైపైన పైపై తెలివి, అల్పజ్ఞానము.
11
వార్తాయనుఁడు నం. వి అ. పుం. వార్తాహరుఁడు, దూత.
వార్తారంభము నం వి. అ. పుం వ్యాపారము, వాణిజ్యము.
వార్తావహుఁడు (నం వి అ. పుం) దూత, రాయబారి.
వార్తావృత్తి నం వి ఇ. పుం కృషి వాణిజ్యముల వలన జీవించువాఁడు, వైశ్యుఁడు
వార్తావ్యతికరము నం. వి అ పుం సామాన్యవదంతి, అందఱు చెప్పుకొనుట
వార్తాహరుఁడు నం వి అ పుం. = వార్తావహుఁడు.
వార్తిక నం వి. ఆ. స్త్రీ. పక్షి విశేషము, మీలవల్లంకి పిట్ట
వార్తికకారుఁడు నం వి. అ పుం. కాత్యాయనుఁడు, పాణిని సూత్రములకు వార్తికము రచించిన ముని.
వార్తికము నం విణ (అ ఆ అ) 1 వార్తకు సంబంధించినది, వృత్తాంత సంబంధమైనది 2 వార్తను దీసికొను వచ్చునది 3 వివరించునది, టిప్పణ రూపమైనది
న ఉక్తానుక్తదురుక్తార్థవ్యక్తికారి
సూత్రముల యందుఁ జెప్పఁబడిన యర్థయును వివరించునదియు నను క్తమగు దానిని చెప్పునదియు, దురుక్తము (భిన్నముగాఁ జెప్పఁబడిన దానిని) సరిగాఁ జెప్పునదియునగు సూత్ర ప్రాయమైన గ్రంథము
వార్తికుఁడు నం. వి అ పుం. 1 సందేశ హరుఁడు, దూత 2. కృషివలన వాణిజ్యమువలన జీవించువాఁడు, వైశ్యుఁడు.
వార్త్రఘ్నుఁడు నం వి అ పుం. ఇంద్రపుత్రుఁడు, అర్జునుఁడు.
వార్దము నం వి అ పుం. మేఘము, జలదము
వార్దరము నం. వి. అ న. 1 నీరు 2. పట్టు. 3. వాక్కు, మాట 4. గురివెందగింజ. 5 గుజ్జము మెడమీఁది సుడి. 6. దక్షిణావర్త శంఖము. (మే. ని.)
వార్ధకము నం. వి. అ. న. 1. ముదిమి, వృద్ధత 2. ముదిమి వలనఁ గలిగిన యశక్తి 3. వృద్ధ సమూహము. 4. వృద్ధునిపని.

వార్ధక్యము సం. వి అ. న. 1. ముదిమి. 2. ముదిమి వలనఁ గలిగిన యశక్తి.

వార్ధి సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము.

వార్ధిభవము సం. వి అ న సాముద్రము, సముద్రపు టుప్పు

వార్ధుషి సం. వి ఇ. న్ పుం వడ్డి వలన జీవించు వాఁడు, అన్యాయమైన వడ్డి కప్పిచ్చువాఁడు.

వార్ధుషికుఁడు సం వి అ పుం. = వార్ధుషి.

వార్ధుష్యము సం. వి అ న వృద్ధికై (వడ్డికై) అప్పిచ్చుట, అన్యాయమైన వడ్డి.

వార్ధ్రి సం వి అ స్త్రీ. వాఱు, తోలు పట్టె

వార్ధ్రిము సం వి. అ న =వార్ధ్రి

వార్ధ్రీణసము సం వి అ పుం 1 ఖడ్గమృగము. 2 పొడువైన చెవులుగల యడవి మేక

వార్పు(రుపు) వి (√ వారుచు²) 1 అన్న రసము. గంజి.

సీ .. వఱలు నన్నరసంబు వార్పు గంజి, యనఁ గాను ... ఆం భా 2. 25

2 ఆచమనము.

సీ. . . ఆచమనీయాఖ్య యలరు వార్పనఁగను... ఆం. భా. 2. 178.

3. (గంజి) వడియఁ చేయుట

సీ. వని వంటవార్పుల బాధలించుక లేక తీరిన మంచి సంసార మొదవె .. హంస 4 146

సీ. నిలనీని వంట వార్పులు వత్తమామల పోరును లేని కాపురము గలిగె ... శుక 3 600

వార్పటము సం వి. అ పుం మొనలి

వార్మణము సం వి అ న. కవచధారుల సమూహము, మైమఱువులు తొడిగిన యోధుల గుంపు

వార్ముక్కు(చము) సం. వి చ్ పుం మేఘము, మబ్బు

వార్యము సం. విశ (అ ఆ అ) 1. నివారింపఁ దగినది, అడ్డగింపఁదగినది. 2 వరింపఁ దగినది, కోరఁదగినది.

వార్యోకము సం. వి. అ. పుం. జలగ.

వార్వణ సం. వి. అ. స్త్రీ. మహిళావిశేషము, ఒకజాతి యీఁగ.

వార్వపుటగ్గి వి. (వార్వము+అగ్గి) బడబాగ్ని.

క. అగడితలోఁగెందామర, మొగడలు గనుపట్టెఁ జాల మూఁకై చూడన్,దగి మున్నీటం దేలుచు, బెగడని వార్వంపుటగ్గిపిల్లలు వోలెన్ యయా. 1. 80

గీ. అరయఁ దీవంచవార్వంపు టగ్గిపట్ల, నడుమ నడరొందు వాఁడెంపుఁ బుడమిఱేఁడు, శిల్లఁ గదలింపలేని యివ్విల్లు దునిమె, విప్పుడితని మగతనం బెన్నఁదరమె అ. రా బాల 184

(వార్వపుటగ్గి పట్టులు = సముద్రములు.)

వార్వము వి వారువము.

గీ. వఱలు నేనిక తిండి వార్వమును దొలుత, గాఁగఁ దానెక్కి .. కళా. 3. 62.

జ . వార్వపుటగ్గి

వార్షము సం విశ. (అ. ఈ అ) 1 వర్ష సంబంధి, వర్షాకాల సంబంధమైనది. 2. సంవత్సరమందైనది, ప్రతిసంవత్సరము వచ్చునది.

వార్షికము సం విశ. (అ ఈ అ) 1 వర్షముల సంబంధమైనది, వర్షాకాలసంబంధి 2. ప్రతిసంవత్సరము వచ్చునది 3. సంవత్సరమునకు వచ్చునది, ఏడాదికి సరిపోవునది

వి అ న ఒకానొక మందుదినుసు చెట్టు

వార్షిల సం వి అ స్త్రీ వర్షోపలము, వడగల్లు.

వార్షుకము సం విశ (అ ఈ అ) వర్షించునది, వర్షించు మేఘము.

మ. ... లవణాబ్ధి స్నీరము న్గ్రోలివార్షుకము ల్దియ్యనినీరముల్ గురియునే చోద్యంబుగా కెయ్యెడన్ .... దశా. 1. 88.

వార్ష్ణేయుఁడు సం వి. అ పుం 1 వృష్ణి సంతతి వాఁడు. 2. కృష్ణుఁడు 3 నలుని సారథి

వాఱంటువిల్లు వి (వాఱు+అంటు+విల్లు) రాళ్ళ వనివాంఁడ్ర వాఱుకట్టిన పెద్దవింటికోల. (శ. ర)

వాఱు వి. (త. వార్.) సన్నగాఁ గోసినతోలు.

సీ. ... హారంబు బరు వని యలయు లతాతన్వి వాఱుల నెట్టికై వడిధరించు .... చిత్రభా. 3. 111.

వ. ... కురువేరువాఱులను తమ్మితూండ్ల ప్రక్కల పల్లంబులును గల పచ్చటెక్కల వాలుమాయి నెక్కి ... సానందో. 5. 136.

జ. వాయింటువిల్లు, వాయికోల చంద్రా 2 38

వాయికోల వి (వాయి+కోల) కళ, కొరడా

వ ... గిలుకలుగదల్చి తగు వాయికోలలువైచిన వీథి వీథుల జగన్మోహనంబుగా నటించు నాహవంబుల మోహారంబులు చూచుచు. కుచేల 2 10.

వాఱెన వి. 1 వేఁట కుపయోగించు సాధనము

ఆ ఉరులుజిగురు గండెదెరలును లోసులు, వాఱు వాఱెనలును వసులు గసులు, మిఱ్ఱపలలు పేట్లు గోళ్లు దీమంబులు, నాదిగాఁగఁ దెచ్చి రాటవికులు. పి శకుం 1. 116

2 ఒకవిధమైన పగ్గము, బలమైన త్రాడు.

ద్వి. భోరునమ్రోకులు గోరెవాఱెనలు, గోరె యనుచు వింత గూడ బెట్టుచును పండితా దీకా 40 పా

సీ. . బలజనాథుండు కోదండ చతురుఁడగుచు, గుఱ్ఱములతోడ సారథిఁ గూలనేసి, వాఱెనయుఁ జక్రరథకద్వయముఁ ద్రుంచి, కల్లుబిల్లలుచేసి వెగ్గలమునవ్వె ఉ హరి 3 99

ఉ. పగ్గపుం, ద్రాడును మోకువాఱెనయుఁ దాలిచి ముందఱ వెన్కఁజుంగు ద్రేలాడఁగ. శేష 4 ఆ.

వాఱెనపీఁట వి (√ వాఱెన) పఁడికోలకును కాఁడికిని నడుమ చేరికగానుండు కొయ్య (శ ర)

వాల సం వి ఆ స్త్రీ 1. కొత్విరచెట్టు. 2 పసుపు (వృ వి). 3 మల్లెతీఁగ. 4 త్రుటికాలము

వాలంపఱ వి (వాలు+అమ్ము+పఱ) బాణసమూహము

క కాలింగుని కరిఘటలం, గ్రాలి కలము దూల నడచు ఘనపవనమున, ట్లాలంబున వాలంపఱఁ, దూలించిరి దోర్విలాసదుర్దము లగుచున్. హరి. ఉ 3. 123.

వాలకతనము వి (వాలకము+తనము) మోసము.

గీ. వాలకతనంబుమాని నిర్వ్యాకులగతి, కోకిలా యేకడల నీడు కాకలివి, రావములరంగ నిభోజ రాజసహజ, వినయ మెనయంగఁ గొల్వుమీ వేడు కలర. ఇందు. 4. 59.

వాలకము వి. 1. వేషము.

సీ. .. ఒకవేళ మాయివాలకముతోనసి సహాయం బుగాఁ బరశోధనం బొనర్చు .. కువల. 1 98

గీ. వేషమగు వాలకమ్మువాఁగ, వేన మన. ఆం భా 2 149

ఉ ప్రాజ్ఞుఁడు తజ్జ్ఞుఁడుత్తముఁడు పావనమూర్తి మరుత్సుతుండు సర్వజ్ఞుఁడుగానిచోఁ దపసివాలకముల్ విలునమ్ము లున్న వంచజ్ఞత నమ్మకున్న పవనాత్మజు నమ్మఁగఁ బల్కి మమ్ము మాప్రజ్ఞ లెఱింగి సత్యమ్ముదుఖామల సంధి ఘటింపనేర్పునే సమీర 3 8.

వ ... ఇక్ష్వాకులు మనవాలకపు సొమ్ములందు నేమేనియు నపహరించుటకు వఞ్చాడుచున్నవారు ప్రభా. 1 107

2 మోసము

చ శుకుఁడను దూత పంక్తిముఖచోదితుఁడై చనుదెంచి కీశసైనికనికరంబు పెంపు ధరణీవరు తెంపును జూడవాని వాలకమొకవీర వానర లలాముఁడు కన్గొని పట్టితెచ్చి కానుకయిడ రాఘవుండు కృపనూల్కొనఁగా విడిపించి పంచినన్ రామా 7 162

జ వాలకతనము.

వాలఖిల్యుఁడు సం. వి అ పుం = బాలఖిల్యుఁడు, ఒకానొక ఋషి.

వాలధి సం వి ఇ పుం పసుఁగు, గుఱ్ఱము మొదలగు వాని తోఁక (శ. ర)

వాలపాశ్య సం వి ఆ స్త్రీ జడబిళ్ల, పారితథ్య (శ. ర)

వాలము వి. (సం వ్యాళః) బెబ్బులి, వ్యాఘ్రము.

క వాలమ్ముల దంష్ట్రాకర, వాలమ్ముల వెత్తి సెలసి వాలమ్ములపెం, జాలమ్ములఁ దగిలిన కిటి, జాలమ్ముల దూఁకె నింద్రజాలమ్మనఁగన్. సారంగ. 1 102

వాలము సం. అ పుం 1. ఆచ్ఛాదనము. 2. జుట్టు, 3 గుఱ్ఱము, పసుఁగు మున్నగువాని తోఁక వెండ్రుకలు. 4. తోఁక. 5. అయిదేండ్లఁ యీడుగల పనుఁగుగున్న. 6. గుఱ్ఱపుపిల్ల, 7. మత్స్యవిశేషము.

వాలయించే = వాలాయించే స. క్రి. నిర్బంధించు.

క ... ఏవారికి నిన్ను వాలయింపఁగ నేలా ....
భోజ. 5. 352

వాలయిగుడు వి (వాలు + అయిగుడు) వాలిఁడి
క్రోఁతి, తోకలేని క్రోఁతి (శ. ర)

వాలహస్తము సం వి అ పుం 1 వెండ్రుకలు గల
తోఁక 2 వెండ్రుకల సమూహము (శ ర.)

వాలాయము వి 1 నిర్బంధము, నిరోధము

శా త్రైలోక్యంబు భుజాప్రతాపమున నిర్వ
క్రంబుగా నేలుచున్, హేలావాంఛకృతిఁ గామ
గ త్రి నగరీప్వార్యప్రచారంబులన్, వాలా
యమ్మున మమ్ము వెట్టిగొనుచున్ వర్తింపు
చున్నారు మీ,రాలస్యం బొనరించిరన్ బ్రతుక
శక్యం బెట్లు మాబోంట్లకున్. భీమ 4. 119

శా రావై రాగ్యముఁబూని నీవు కడునిర్దాక్షిణ్య
చిత్తంబునన్, రావై తేజివిగాని యిందులకు
వాఁడాహారిగాఁబోరియే, లా వాలాయము
సేయఁగా బ్రతుకు నీవాచారమంతుండవై .
మను 3 94.

2. ఎల్లప్పుడు

శా .. కేళిం దేలఁగ నేను దుంబురుఁడు సంగీత
ప్రసంగంబులన్, వాలాయంబుఁ గరంగఁ
జేయుదుము దేవద్వేషి నుర్వీశ్వరా భాగ
7. 102

విశ. 1 అనివార్యము

శా పౌలస్త్యాన్వయ చంద్రకూరులకు సౌభ్రా
త్రంబు బాంధవ్యమున్, వాలాయం బన
వచ్చునే . ఉ రా 2 227

సీ ... మతులు పుట్టిరయేని మతులకు మృత్యువు
వాలాయమై వెంట వచ్చెనేని, బ్రహ్మచేతను
వీఁడు పాపేమియును లేక యుండునే నదు
పాయ మొకటి లేదె .. భాగ. 10 పూ. 38.

2. అనుకూలము.

క. ఆలు పతిసౌఖ్యములకల, వాలాయంబైన దాని
యాలన వచ్చున్, అలాగువఁ గాకుండినఁ,
గాలుని పెనుదూత కదర కదియఁగ వేమా.
వేమ. 2. ఆ. 209.

3. నిరంతరము.

సీ. .... ఆ వేలుపు పేలికఁ జుట్టి రానేను చేతు,అ
వెదల్పు వేల వాలాయంబుగాఁ గన పూడ్పు
యల్కి భజించుచున్న జనుల, చేతఁ బూజలు
గొను బూతనా బూతవారి భర్త . పాండు.
5 67

4. యథావిధి, విధివిహితము

సీ. వత్సరార్ధమునందు వాలాయముగఁ జేసి రన్న
సంప్రాశనం బర్భకునకు . కాశీ 4. 13

5. అవశ్యము, తప్పక

క. వేలం బాతిన నన్యుల, పాలవు ధనమొండె
ముచ్చు పాలవు ధరణీ, పాలునిపాలవుఁ
గావున, వాలాయముఁ గుడువ విడువ వలయు
న్ధనమున్ విక్ర 2 178

క. ఏ యెడ నవదలమెఱు వా,లాయము విన
వలయు దుర్బలప్రబలంరా,జా యన వినవే
ధరణీ, వాయకులకు నార్తరక్షణంబులె క్రతు
వుల్ మనుచ 4 74

క దూలాలు పెంకినుండిన, వాలాయము చేటు
వచ్చు వసుమతిలోనన్, లోలాక్షి విడిచిపెట్టిన,
మేలిమిగా బ్రతుకవచ్చు మేదిని వేమా వేమన
3. ఆ. 247

జ వాలాయించు.

వాలాయించే అ క్రి అభినివేశమూను, పట్టు పట్టు

శా. ... వాలాయించి యొనర్తురా జనులు దేవ
బ్రాహ్మణారాధనల్ ... విక్ర 2 145

క వాలాయించి వనమ్ముల, నేలమ్మ తపంబు
సేయ నిభకుంభకుచా ... వీర 2 223

స. క్రి = వాలయించే (√ వాలాయము)
నిర్బంధపఱచు

క వాలుంగంటి నిలువుమని, వాలాయింపంగ నేఁగ
వలయు ననుచు న,వ్వాలు మగఁడు మెఱుఁ
గారెడు, వాలునహాయముగ మగిడి వచ్చెం
బురికిన్. ద్వా 4 284.

వ. ... నీవు ప్రియంబుగూర్చి రమ్మని వాలా
యించెదు మదీయప్రకారంబు వినుము ...
ధనాభి 2. 72.

వ. .... వాలాయించి యడిగినప్పు డియ్యకొని
యిప్పు డిటుచేత నా భాగ్యంబ కాక మీ రేమి
సేయుదురు ... భోజరా. 7. 94.

వాలారు (వాలు+ఆరు.) విశే 1 దీర్ఘమయినది

సీ. తానిఁ గై్ౖరవాలినతమ్మి రేకులకంటి వాలారుఁ జూపులు ప్రోలుదేర . . విక్ర. 7. 102

శా. . వాలారుం గన్నుల మీఁదు చూచుతటి ... ఆము 5 11

మ అంభోజాక్షి వాలారు జూ,పులఁ దేలించుచుఁ బల్కు .. దశా 2 364

2. మనోహరము, ఇంపైనది.

మ జెరసె న్నేసిన నిగిడ్చినట్లు వళు లుబ్బెన్నుర్వు లాంగంబు లం,కురములూన్పావె రదంబు లంఘ్రుల వడంకు ల్దీజె వాలారులై, కరజంబు ల్పిగిరించె ... పారి. 5 48

సీ జలజసంహృతిశిఁగాఁ జనుదెంచు రయమునఁ దొరఁగిన చెమటబిందువు లనంగ, గహ్వరస్థలి విత్తఁగాఁ దెచ్చి నెఱపిన వాలారుఁజిలివిత్తనా లనంగ, లలి మించు కాంౕదలకన్నుఁ జాఱఁగఁ ద్రోలి లిఖియించు వరజయలిపు లనంగ ... చంద్రా 4, 55

3 వాఁడియైనది

సీ వలరాజు పాటించు వాలారుటమ్ములు గామినీ రూపంబుఁ గాంచె వొక్కొ . భా రా, అర. 2 86

మ మరువాలారుశరంబులం దొరఁగు కమ్మం దేనెతోఁ గూడి . నైష 2 99

శా వాలారుంగొనగోళ్ల నీ వలసత న్వాయించుచో నాటకు, న్మేళంబై నవిపంచి నివ్వ మొదలు న్నీ వంటమిం జేసి యా, యాలాపంబె యవేళఁ బల్కెడు . మనుచ 3 57

అ క్రి 1. ఒప్పు

అసంబాధ — వాలాయంబున్ సత్కవిజనములు వాక్రువ్వన్. వాలారున్ గోవిందవరదధ్రువ వాత్సల్యా, కాళిందీప్రాజేశమత నసగగ ప్రాప్తిన్, జాలాభాన్వద్విక్రమమునను వసం బాధల్. అప్పక 4 221

2. ఉపశమిల్లు, క్షీణించు

గీ డప్పి దీఱంగ మధురకాండంబుఁ గ్రోలి, కడుపు నిండంగఁ దూఁడుఁ దీఁగలు భుజించి, యెండ వాలారు నంతాకఁ నిండు కొలని, తీరమున మట్టినీడ నిద్రించెనతఁడు శివరా, 3. 27,

క వలిక సింగవ యచ్చో, సోలుచు విరహానలాప్తి ప్రుక్కి వగచుచున్, జాలింబొందుచు నేడ్చుచు, వాలారుచు నింక నేటి వల పనుకొనుచున్ .. చంద్ర. 2 85

వాలార్చు స క్రి (√వాలారు) 1 కత్తులు జళిపించు

సీ హరిరాజ సమమధ్య లంకించి వాలార్పఁ గరికుంభకుచలు వరాకుఁ జెల్ప వీర 1 126

2 పరీక్షించు

ద్వి వడిగొని దగ్గరి వాలార్చి చూచి బస పు 5 559 పం

వాలి సం వి ఇ. పుం న్ పుం. సుగ్రీవునియన్న. అంగదుని తండ్రి.

వాలించు సం క్రి (√వాలు) 1 వాలఁజేయు, నేలఁ గూల్చు, ఖండించు

మ అరుదారం బరగండభైరవుఁడు వీరాకారుఁడై వైరి భూ,వరుఁ దుండించి ఘృతాచికిం బ్రియునిగా వాలించు కావ్యా 2 113

సీ. కరము వాడిదు మామయురము వాలించు మొక్కరము వాఁడని మేలికరము వాఁడ ... ప్రబంధ 1 217

2 తర్జించు.

క. ప్రాలిన చెల్లాచెదరై, నేలం దిల లొలికెనంత నివ్వెఱఁగున న,న్నీలాలక చూచునెడన్, వాలింపక నతికిఁ బ్రాణవల్లభుఁడనియెన్. వేం పంచ. 2. 104

వి నేలఁ గూల్చుట

పీ తలతలతల మంచుఁ దలమించు వలిమించు వాలించు వలిప పావడలు గట్టి . రా వి. 3 117

(ఇట సామ్యదోతకము)

వాలిఁడి వి. (వాలు+ఇఁడి) తోఁక లేని కోతి

విశే. తోఁకలేనిది (శ. ర.)

వాలిక విశే (√వాలు). 1 దీర్ఘము, పొడుగు

మ ప్రకటస్నేహ మెలర్చ నాతనిపయిం బద్మావతీకాంత వా,లిక క్రొవ్వాఁడిమెఱుంగుఁ జూపులనిఘాలిం జెంగు వాలించుచున్. విక్ర. 8 24.

క. పనివూని శాశికింజని, వనరుహలోచనుఁడు
వెడఁద వాలికకమ్ములే, తనకుఁగల ఫలము
గనియెం,బనివడి తద్విశ్వవలక్షిఁ బరికించు
నెడన్ కాశి 6. 70.

క. వాలికలై విరిదమ్ములు, యేలికలై ఖావభవుని
యెలదూపులకుం, బోలికలై యుత్పలికల,
మాలికలై యబలఁ దాఁకె మటి నృపుచూపుల్.
పి శకుం 2. 88.

2. వాఁడియైనది.

సీ. వెడఁద యమ్మున నేసి వెండియు మూఁడు
వాలిక యమ్ముల లోఁడలఁ గీలించి . భార
భీష్మ 1 272

ఉ. వాలిక దొడ్డనారసము వజ్రము శైలముదాఁకు
కాకృతిన్, ఫాలము మీఁదఁ దాఁకిన(న్)
భార. ద్రోణ 1. 358.

సీ ప్రణతుల కాయువుల్ వ్రాయు తూలికనాఁగ
వాలికతూ పొక్క్రేల నమర .. వాల్మీకి
3 150

వాలికనడ వి (వాలిక+నడ) అశ్వగతి విశేషము

వ ఇట్లచ్చి యనిపి పోడియము జంగనడయు వాలిక
నడయునుం గలుగు వారువంబు వదలించి వాగె
వదలి జిరాగనగనం గదలించి తోలిన ద్వా
8 71.

వాలు అ. క్రి 1. విజృంభించు

ఉ. వాలి యతండు బాహువిభవం బలరించిఁ బేర్చి
రౌద్రతం, గూలు గజంబులుం గెడయు గుఱ్ఱపు
తండము .. భార శల్య 1 155

చ. ... దేవ నీ,వలన వరంబు లిట్లుగొని వాలిన
దైత్యుఁడు మమ్ము నింక నే, క్రోలఁదుల నైఁ
చునే ... హరి పూ. 4 22.

సీ. . తిమిరారి దోఁచిన దినత పెంపునఁ దెమలిన
చీకటిగము లనంగ,

గీ వాలి చరియించుఁ బరి మదవారణములు,
దారుణాహవాంభోనిధితారణములు విక్ర
1 85.

2. అతిశయించు.

ఉ వావిరిఁ దెప్పఁగా వలసె వాలిన దుఃఖము
దాల్మిఁ గ్రాఁచివన్ ... భార. శాం 1 117.

చ మల్లి దేవఁ డ,చ్చెరు వగుచున్న పొత్తపియ
చెన్నగు పిడుగ వాలి పాకనాఁ, టిరువదియొక్క
వేయిఁ జననేలుచు ఆ. పా వ ప. 8.

ద్వి వాలిన తేజమ్ము వమ్ముగా జేసి, యేలయో
దీనోక్తు లిట్లాడ నీకు . రం రా అయో.
99 పొ 31 పం

క ఈలీల దుర వెునర్చఁగ, వాలినదర్పమున
బభ్రువాహనధరణీ పాలుండు తేరు గదియం,
దోలించి సురేంద్రతనయుతో నిట్లనియెన్ జై
భా. 5 178

3 (పక్షి) కాలూను, క్రిందికి దిగు

గీ ఈగ వాలిన నందంద యెలుఁగు లోనఁగు, వట్టి
నకినెల మంచములు మనుచ 6 3.

సీ ఇది మింటఁ బఱచు పక్షీంద్రుఁ జూపిన నీడబడి
వాలునందాకఁ బఱవఁజాలు మనుచ. 4. 31

4 ఒఱఁగు, కూలు.

వ్యవ మామిడికొమ్మ యింటిమీఁదికి వాలినది

సీ. సురపథం బొకవేళ సోలి వాలినఁ గాని క్షితిరాఁ
గయై యఱచేతనొడ్డు ... ఘటికాచల. 1. 50.

5 ప్రసిద్ధికెక్కు

చ అరుదగు చున్న జన్మసమయగ్రహయోగబలంబు
పెంపునన్, వరరుచియై దిగంతములవాలుఁ జతు
ర్దశ సంఖ్య విద్యలన్ . విక్ర 1 172.

క ఫాలాక్షుని చాపము బా, హాలఘుసత్త్వమున
విఱిచితని జను లెన్నం, బోలమహేంద్రాద్రిని
విని, వాలిన నీలావు చూడవచ్చితి నిటకున్ భా
రా బాల. 726

సీ హరిహరాబ్జజుల ముప్వురఁ దమూజులఁ జేసి
వాలిన యది పతివ్రతయ కాదె భోజరా
6 197

ద్వి నీలావు లావుగా నిఖిలలోకముల, వాలుదు
వెందు దుర్వారుఁడ వీవు రం. రా. యు.
539 పొ 2. పం

6 అనక్తమగు.

క భాగ్యమనై యిహపర పరి,భోగ్యార్థమనై యగ
ణ్యపుణ్యమనై వై,రాగ్య జ్ఞానోన్నతులగు,
యోగ్యతములపాల వాలియుండుదుఁ జుమ్మీ
పాండు 4 108.

7. ప్రకాశించు.

చ. ... బాహుబలార్జితశత్రుమండలో, జ్వలదన
వంతులై మహిమ వాలుదు రప్పురిరాజ సత్త
ముల్ భా. రా. బాల 81

చ. తల గడుగంగ మర్దనము ధౌతపటావరణంబు
సంస్కృతో, జ్వలకలమాన్నభోజనము చందన
చర్చ ప్రసూనదామకం,బును కపురం
పువీడ్యమును భూషణవంక్తులు కల్గి
నిచ్చలున్, బలుగడుగంగబడ్డ నునుముత్యము
బోలుచు వాలుచుం బురిన్ పాండు. 3 9

సీ. గీ కాక భూపాలుచే వాలు కలకువాలు,
కరివ శితకోటిశతకోటిగాఁ దలంచె, నేమొ ...
దశా 1 115

8 ప్రేలు.

సీ ప్రాయమింకిన వాలుపాలిండ్ల వెలయాండ్రు
పడుపు పుట్టక మూలఁ బడి కృశింప ... వేం.
పంచ 4 220

క. లోలయగులోలలోచన, వాలుంజమదోయిఁ
గేల వడిఁ బట్టుక ను,య్యాలో జంపాలోయని,
ప్రేలుం గృష్ణుండు పఖులు వికవికనవ్వన్.
దశా 8 195

9 ప్రవేశించు.

క ఇప్పుడు, వావలు వెలిసెను శరత్తు వాలఁగఁ
జొచ్చెన్ భా. రా కిష్కిం. 485.

("శరత్తు' అని ముద్రిపా)

10 పడు

ద్వి రాక్షసుండవు గాక రాజవానీవు, వాలు
వైరులమీఁద వాలునీవాలు, వాఁగంటులం
ద్రుంప వాలె యీవాలు .. ద్వి. హరిశ్చ ఉ
2484 పం.

వ క్రి వహించు

ద్వి వాలియు నేనును వడినొక్కవంశ, వాలితి
మొకవంక వాలినవారు, సురగరుడోరగాసుర
సిద్ధసాధ్య, వరు లందఱును క్షీరవారిధిఁ దరువ
రం రా కిష్కిం 203. పా 28. పం

వి (సం వాలః) 1. కత్తి.

క. వాలుపయి నడచునట్ల, బ్బాలిక ... భార ఆది.
2 156

క పలశయు వాలును గాని ఈ,క్కలు గల పెఁను
బాముపగిదిఁ గవిసిన . భార భీష్మ. 2.191.

సీ శశికాంతి చెంగావి దళమలంచినకేల స్వర్ణ
త్సరువు వాఁడివాలు మెరయ . ఆము.
2 75

2 తీక్ష్ణత

సీ. మార్పెట్ట నోపని మ్రాఁకులేర్పుట యెంత వా
లగునవి వనవహ్ని నవ్వ . కం పం 10
526.

గీ పదివినుజాలు కనువాలు నిట్టికేలు, వేది తోళ్చిర
మెడచార యొముకకోర, యేది నెలకూన
పామేన నిడిన చాన,యితఁడు జేజేల దొరయని
యొటుల నందు. చెన్న. 3 53.

3. పటవాలుచోటు

క కైవాలు పండుపంటల, కైవాలు మొకమ్ము
లామికైవాలుటచో, నీవాలువ నీవాలున, నీవా
లున నీ ప్రశస్తి నెలపఁగవలయున్ ప్రబంధ
169

4. ప్రవాహము

వ పూఁదేనియ కాలువ వాళ్లసుళ్లంబడి వడి వడిం
దిరుగు మరునికెంపు బొంగరంబులుం బోని
మెటఁదామర మొగడలును .. యయా
4. 13.

5 తడవ, తూరి, పర్యాయము

చ ... బలాఢ్యులు రాత్రిచారు లె,య్యెడఁ దగ
దీరసంబు ఒలహీనులకున్ మనలోటి వారికిన్ .

క ఈ వాలువచ్చి రేవం, బావం,గానున్న వారిఁ
జంపెద రహితుల్, దేవా సంధియనూన శు,భా
వహ మొనరింపు మస్మదాదేశమునన్. వేం.
పంచ. 3. 18.

క ఆలమ్ముల వాలమ్ములు, గీలమ్ములఁ గప్పు
నసురఁ గినిసి యొకఁడు క్రో,ధ్వాలున నొక
వాలునఁ గర, ఖేలనమునఁ గేలుఁ గాలుఁ గీ
లెడలించెన్. లక్ష్మీ వి 2. 81.

6 దైర్ఘ్యము, పొడుగు (శ. ర)

విశే 1 దీర్ఘము

సీ. వాలుగాఁ గై ప్రవాలు వేలుపు పూబంతిచాలు
ఘైలైవ వాసనలు గుప్ప ... రాఘూ 1. 122.

సీ సొగసువాలు మెఱుంగుచూపు లాశావీథి కలఁ
గల్వ విరిమేలుక ట్లమర్ప ఉ రా. 2.124
సీ. . . ఎడఁదకాఁపురపుఁ బుత్తడి బొమ్మనిడు
వాలుకన్నులా యీ వాలుగన్ను లరయ
దశా. 1 164

2 అధికము
ఉ వాలుమగంటిమిన్ దమజవల్లభుఁ డల్క-
వహించి యెవ్వఁడో, శైలమునన్ గుణస్వనము
సల్పెను బాపురె వంటయిుటఁ గుం,దేలిది
చొచ్చె రక్తములు తీవ్రతఁ గ్రోలఁగఁ గల్గె
వంచు ను,త్తాలశరాననాంచిత గదాతురి కాసి
ముఖాయుధాఢ్యుఁడై రుక్మాం 5. 20.

3 క్రూరము
ఆ వాల్మృగములఘోరవన మని వగవక,
మఱచి యుండి రేమి మాడ్కి- యొక్కొ- .
భార అది 6 178
ద్వి ముదమొప్ప రాజ్యాంగములు పరీక్షించె, వద
లక నిర్జించె వాలుశాత్రవుల ... రం రా
బాల 58 పా 22 పం
సీ ... గీ ... వాలువైరులఁ జెండాడు వాలు
వాని పద్మనాభుని వీక్షించెఁ బద్మ యపుడు.
దశా 2. 257.
ఉ ద్వైతవనంబునట్టి సుఖవాసము గోవులకెందు
లేదు ధా,త్రీతలనాథ యిప్పుడు ప్రదీప్తములై
సతతంబుఁ జేర్చి గో,వ్రాత భయంకరంబులగు
వాలు మృగంబులు సంచరించు మీ,కా తెఱఁ
గెల్లఁ జెప్పుటకునై యిటవచ్చితి నేను జెచ్చెరన్.
భార అర 5. 360

4 మనోజ్ఞము.
గీ గొప్పకన్నులు నిడువాలుఁ గురులఁ జెలఁగు,
కొను నీలా. 1 88
గీ. చూడ వేటికి నిడువాలు సోఁగమీల, సూడు
పట్టంగఁ జాలెడు చూపుఁ గొనల . . నైష
8 50
వ సోమ సూర్యాత్మకంబులగు వెడందనిడువాలు
కెఱ్ఱసెరలకన్నులం గెందమ్మిఱేకుల వెద
చల్లువాని . ఆము 6. 98
క. వారిద్దఱువాలమ్ములు, బారిం బడి యర్జునునకు
బ్రదుకవశమె . భార ఉద్యో. 4 191.

ఆ. అట్టియెడ శిఖండి యాపగానుతుమీఁద, వాలు
టమ్ము లేయ వానినేయ భార భీష్మ
3. 379
చ. కులిశసముజ్జ్వలద్విశిఖకోటులమాలికరాశిఁ ద్రుంచి
త,జ్జలదనిభాంగమున్ గదియ శార్ఙ్గి మెఱుంగులఁ
బోలువాలుఁ దూ,పులు నిగుడింపఁగా నవియుఁ
బోయి తదీయ శరీర రక్తమున్, బలువిడిఁ
గ్రోలెమున్న మృత పానము సేయు సురౌఘముం
బలెన్ ఉ రా. 2. 73
6 మృదువు.
(తారాది కామినులు.)
ద్వి వాలిగూలినమాట వజ్రమైతమదు, వాలు
గుండెలునాఁట వసుధపైఁ గూలి .
రం రా కిష్కిం. 214 పా. 12 పం
జాబిలినవ్వువాలు = చంద్రహాసము అచ్చ.రా.సుం
34
జ వాలంపఱ, వాలఱుగుడు, వాలారు, వాలార్చు,
వాలించు, వాలిండి, వాలిక, వాలికనడ, వాలుఁ
గంటి, వాలుఁగన్ను, వాలుకొంగ, వాలుగడుపు,
వాలుచు, వాలుచుక్క, వాలుచూపు, వాలుపు,
వాలుప్రొద్దు, వాలుమగఁడు, వాలుమీను, వాలు
మెకము, వాలురమ్ము

వాలుఁగ(ల్గ)ంటి వి (వాలు + కన్ను) 1 దీర్ఘము
లైన కన్నులుగల యాఁడుది
సీ. . నాటితప్పునకు సీనవబోండ్లతో నాకు వర
వుడై యున్న దీ వాలుఁగంటి .. యయా.
4 57.
శా. వాలుంగంటికి నింటియాతఁడు మనోవాంఛా
ప్రదానక్రియా, హేలాలోలుఁడు హరిశ్చ.
3 164
ద్వి రాజుమండవుగాక రాజవానీవు, వాలు వైరుల
మీఁద వాలువీవాలు, వాలుఁగంటులఁ ద్రుంప
వాలెయీవాలు . ద్వి హరిశ్చ ఉత్త 2484
ఉ వింటగుణంబుఁ గూర్చి రఘువీరుఁడు వంటవలంతి
నన్నవా,ల్గంటిఁ బరిగ్రహించు క్రియ
చంపూరా 3 109
మ .. ఆ, వలఁపుంగ్రొవపుదీవి యామగువ యా
వాల్గంటి సీకేతగున్ . నీలా 2 28.
2. భార్య

ఉ. ఇంటికిఁదెచ్చి యోగి పరమేశునకున్ వడిఘండు తాను వాఁల్గంటియు భక్తియున్భయము గౌరవ మున్వినయంబు నాత్మలో, నంటికొనన్ ... హర 2 89

వాలుఁగ(ల్గ)న్ను వి (వాలు+కన్ను) సోగకన్ను

సీ దీర్ఘలోచనములు వాలుఁగన్నులనంగ వఱలు చుండు ఆం భా 3 60

సీ .. అసమాన నీలోత్పల సమానరుచులొంది కలికిసోయగపు వాల్గన్నులలర ఉ రా 1 254

వాలుక నం వి ఆ స్త్రీ 1 ఇసుక. 2 చూర్ణము, పొడి 3. కర్పూరము. 4 ఒకజాతి దోస, నూఁగు దోస (వృ వి) 5 (వైద్య.) యంత్రభేదము. 6 కాలజ్ఞానమున కుపయోగించు యంత్రవిశేషము, వాలుకాయంత్రము

వాలుకాత్మిక నం వి. ఆ స్త్రీ శర్కర, చక్కెర.

వాలుకాస్పర్శ వి రత్నదోషము

ఆ ఏటియిసుకవంటి నెరుసులుగలిగియు, మహిని వెలుఁగునీల మణియునైదు, వాలుకాస్పర్శనా వరలుచునున్నట్టి, దానిఁబూన మేలు దొలఁగి పోవు

(ఈ పద్యమున యతిగణభంగము లు గలవు) రత్న పరీక్ష, 66

వాలుకి నం వి ఒకజాతిదోస, నూఁగుదోస (వృ వి)

వాలుకొంగ వి (వాలు+కొంగ) వక్కుకొంగ, బకము (శ. ర.)

వాలుగ(గు)=వాలువ(వు) వి చేఁప, మత్స్యము

క గాలపుటెర యిచ్చికవా, వాలుగలం దిగిచికొనుట వక్రరిపుఁడుదా, నేలోఁబడునంతకు బల,శాలి యుదాపంబుఁ జూపఁ జనునొక్కయెడన్ కవి 2 42

గీ అనుచుఁ బలికిన జనపతి మనుచువేడ్కఁ, బెనుచు వాలుగ మేలుగాఁ గనుచునవియె .. దశా 1 136.

ఉ. వాలుగమీలనేలు నిడువాలు కమంగవ మేలి జాలువా, డాలుగఅంచుమేను రసిక 3 55

సీ. దరహాసరుచి గాంగఝరిగేలుకొనవాలుగల లీల బెళుకు వాల్గన్నులలర ఉ. రా 6 181.

సీ. కేలిమైనొక్కట లీలఁగ్రేళ్లుటికెడు వాలుగు సోగల నేలుదెంచి ... భారి విరా. 2 63

గీ వాలసిప మోను వాలుగు వాలుగ యన . ఆం భా 1 159

జ వాలుగకంటి, వాలుగతెంకి, వాలుగడాలు, వాలుగగన్ను, వాలుగపాము

వాలుగకంటి వి (వాలుగ+కన్ను) మీనాక్షి, స్త్రీ

సీ బలిమివాసపుచెట్టు నులిమి వాకిటఁబెట్టు కలిమి వాలుగకంటి చెలిమివాని .. చంద్రా 1. 84

వాలుగతెంకి వి. (వాలుగ+తెంకి) మత్స్యవిశేషము (శ. ర.).

వాలుగడాలు వి (వాలుగ+డాలు) మన్మథుఁడు, మీనకేతనుఁడు (శ. ర).

వాలుగ(ల్గ)డుపు వి (వాలు+కడుపు) బొజ్జ (శ ర, బ్రౌ)

వాలుగన్ను వి (వాలుగ+అన్ను) 1 ఆఁడుచేఁప

గీ చంద్రుసైదోడు పూఁబోడి జళుకుతళుకు, వాలు గన్నుల బెళుకుల వైపుసూపు, వాలుగన్నుల వలపింపవలయు ననియె, దేవమాయవుమీన మైతివి పయోధి దశా 1. 212

2 ఆఁడు వాలుగచేఁప

సీ . స్త్రీ మత్స్యభేదముల్ దీర్ఘలోచనములు వాలుగన్ను లవంగ వఱలుచుండు ఆం భా. 3 60

వాలుగపాము వి. (√వాలుగ) మత్స్య విశేషము (శ. ర)

వాలుచే(ల్చు) స. క్రి (√వాలు) 1 వాలఁజేయు, వంచు.

ఉ బాలిక మోము మత్తవనబర్హికిశోర కలాస్య లీలఁబై, వాలిచి పచ్చ కప్పురపు వాసనతోడి ముఖారవింద తాం,బూలముమోవి మోవిపయి మోపుచు రాధకు నిచ్చు ధూర్త గో.పాలుఁడు ప్రోచుఁగావుత యపారకృపామతి మంత్రి యన్న నిన్ భీమ. 1 3

ద్వి వాలిన కిన్కమై వాలునీవాడి, వాలువజిహ్వాలు వాలుతు ననిన ... హరిశ్చ పూ 1042

వ. తలవాల్చి యేడ్చుచున్నం గనుంగొని ..., కృ నైష 4. 88

ఉ. తెప్పలు వాల్పకప్పుడమితేని మనోహరమూర్తి నిచ్చలుం, దవ్వక చూచిచూచి . . శృ. నైష. 1 67

2. ప్రవణము చేయు.

సీ. కాంత పుష్పాది భోగంబులిం పెసఁగిన వైరాగ్య విధిఁ దావాల్చుఁ జిత్త,(ము) . . శివరాత్రి. 2 18

3 అతిశయింపఁ జేయు

సీ ... గి కదియఁ గూర్చితి బ్రహ్మాండ శర్పరంబు, పరిధిగా వాల్చితిని మహావరణ జలము . శివ రాత్రి 1 75.

వాలుచే (ల్చె)క్క వి (వాలు+చెక్క) శుక్రుఁడు.

ద్వి అంత నిశాచరు లతిఖేద మొంద, వింతగ వాల్చెక్క వెడలియా వేళఁ, దెలతెలగాఁ దూర్పుదెస విస్తరిల్లె .. ద్వి శ. సా 3. 99. పా 2 పం

వాలుచూ(ల్చూ)పు వి (వాలు+చూపు) ఓరచూపు

సీ . ఏ ఛాయఁ జూచిన నిందీవర శ్రేణి వెల యించు వాలుచూపుల విలాస,(ము) . . దశా 2. 239.

సీ. వాలు చూపవఁ బొల్చు వక్ర దృష్టి ... అం భా 2 144

క. డాలా మెఱుఁగులు గ్రొంబొగ, డాలా నెత్తావి మోవిడంబులు కోదం,డాలా కనుబొమ లతమని,డాలా వాల్చూపు లన మిటారి రహిం చున్ హంస 2. 338

సీ ... కలువ తేకుల యేపు ఖంజనంబుల రూపు నిరసించు వాల్చూపు నీటుదాని . ఉ రా. 2 266.

వాలుడు వి వాకాలి (వృ వి)

సీ .. చీ సిగ్గు గాదొకో చేర మాకాటదియన్నఁ జెల్లెలు వావి యనెడు వారు ...

గీ. కోరి వాలుడు తైలంబుఁ గ్రోలువారు. కుములు కుంపటి శాకముల్ గోరువారు, నైరి యొక కొంద అచ్చలి వేం. పంచ 1 688

వాలు(ల్పు)పు వి. (√ వాలుచే) వాలుచుట, మోడ్పు

ఛ పులకల జగ్గునెమ్మి నెఱపుక జీగి నైమ్మోయి నిగ్గుఁ జెయ్యులన్, వలగొను సిగ్గు వింతయర వాలుపుఁ జూపుల కగ్గు . బిల్హ. 2 160

వాలుప్రొద్దు వి (వాలు+ప్రొద్దు) అపరాహ్ణము. (శ. ర.)

వాలుమగఁడు విశే. (వాలు + మగఁడు) శూరుఁడు

ఉ. . అ,వ్వాలు మగండు శాక్వరిశవంబుఁ దలంచుచుఁ గ్రౌర్య ధుర్యుఁడై భార సౌప్తి 1 157.

సీ. రాయఁడ విను మతికాయుండు మొదలగు వాలు మగల్పెక్కు వేలు రక్క,సుల తేని కొడు కులు అచ్చ రా యు 71

ఉ వాలుమగం డితం డనఁగ వాసికి నెక్కి దశాస్య శక్తిచే, వేలకు వ్రాలి మేల్కనని నిద్దుర నొందితి వయ్య తమ్ముఁడా . భా రా యు 1587.

వాలుమీకేశుఁడు మి వి. (సం వాల్మీకేశః) వాల్మీకి ప్రతిష్ఠితుఁడగు నొక దేవుఁడు.

ద్వి ఆవాలుమీకేశుఁ డాత్మఁ గలంగ ...బస. పు. 4. 763 పం

(ఇట్లే, "వాల్మీక దేవ దేవుఁడు," మొ)

ద్వి. దేవ మున్నెఱుఁగవే యీ వాలు మీక, దేవ దేవుఁడల సత్ప్రీతి దొలాకడ బస. పు 4. 736 పం

వాలుమీను వి. (వాలు+మీను) వాలుగ, ఒకజాతి చేఁప.

ఆ వాలు మీలఁబోలు వామాక్షి చూపులు, సోము సాముగోము భామమోము . . హంస 3 69

వాలుమృ(ల్మృ)గము మి వి (వాలు+మృగము)

1. పులి, వ్యాఘ్రము

ఉత్సాహ. వాఁడి మగఁడు నిద్రపోవు వాలు మృగముఁ బోలెనై, వీఁడె బాహ్లికుండు .. భార స్త్రీ 2. 98

శ్లో ప్రాతిపేయం మహేష్వాసం, హతంభీ మేన బాహ్లికం, ప్రసుప్తమివ శార్దూలం, పశ్య కృష్ణ మనస్వినమ్ ... సం. భార. స్త్రీ 22 5

2. క్రూర జంతువు

ఉ పూచిన తీఁగెలన్ మధురభూరి ఫలంబుల వ్రేగువన్ మహిన్, మోచిన కొమ్మలుం గలిగి మూఁకలు గట్టిన పోఁకమోకలన్, రాచిన్న

వాల్మీగంబులు దినంబడి వర్ణన సేయ నొప్పు
విం,ధ్యాచల పార్శ్వకానన మనన్యవనీవిభవోప
మానమై కేయూర. 3 10.

వాలుమె(ల్కె)కము వి. (వాలు+మెకము) వరాహము, అడవిపంది, క్రూరజంతువు.
సీ . వాలుమెకము
గీ పంది నలు గేకల మన్నఁ బరగు ఘృష్టి .. ఆం భా 2 82
క అల్లదె కంటే పొనపొన, తెల్లని గట్టుబుత మబ్బు దేఱెడు పొలమం, దెల్లెడఁ జూచిన ధరణీ, వల్లభ సీరాముసేన వాలు మెకంబుల్. మనుచ. 4. 16
క కైవాలు పండుపంటల, కైవాలుమెకమ్ము లామికై వాలుటచో, నీవాలున నీవాలున నీవాలున నీప్రశస్తి నెఱపఁగవలయున్ ప్రబం 1 169
ఉ . వేఁటలాడుకోఁ, జయ్యనఁ బోయి యా యడవి చాయలఁ గంటిమి వాల్మెకంబులన్ .. సారంగ 1 66
ద్వి వన్నెల పులుఁగులు వాల్మెకంబులును, వీఙింప వెఱపును వెఱఁగును గాఁగ . ద్వి హరిశ్చ పూ 516 పం

వాలురమ్ము (వాలు+అమ్ము) వి వాఁడిగలబాణము
తే వంక యెత్తిన మన్మథువాలురమ్ముఁ, బోలె నెమ్మోను చక్కనై పొలుపు మిగిలె ... హరి పూ 9 35.

వాలువ(పు)=వాలుగ వి. మత్స్యవిశేషము
సీ. వాలువముకురమ్ము పలె గండెర నత్తెగుజ్జు లేడిన జాతి కొఱుకు మడిన . వేం. పంచ. 1. 294
చ. వడిఁ బుటమెత్తి వ్రాలు నిడు వాలువ చాలుపు లింత వంతపై, నిడులెలిగుంచెలం దెలుప .. వేం. పంచ 4 133.
క కోలగతి వడిచి యెత్తినఁ, గేలొగిఁ దెగి యులుఁగుతోవ కేళ్లెగసి వడిన్, దూలె జల వాయ సంబా, వాలువుఁ గఱచుకొని దివికి వడి నెగయ క్రియన్ . కు సం 11 725
సీ కొఱ్ఱ మీనులఁ దండ్రి కొలువు లెంకల కిచ్చె ఫాలువులను సంగడీల కిచ్చె . . ద్వా 1. 221.

వాలువగ్గము విఱ మిక్కిలి వశమైనది
ద్వి ధైర్యంబు దూలి వెన్కయుముందుఁ దోఁచక మూల, గూలి నీ చెలులతోఁ గూడుక మరుని, వాలమ్ములకు వాలువగ్గమై పాట్లఁ, బడిపడి బెండై తీఁ బాలకి యనిన,నుడురాజ వదన నిన్నుడికించినట్టి, ఘనుఁడల్లమ విభుండె కాని కాఁడొరుఁడు ప్రభులింగ 2 46 పా 23 పం

వాలూరు అ క్రి అలస్యమగు.
ద్వి. పలిన పతికార్య మెదరైన యెడమ, వాలూర వటు చేయువాఁడు మధ్యముఁడు .. రం. రా యు కాం 279 పా 11 పం

వాలెము = వాలాయము క్రి విఱ 1. నిరంతరము, ఎల్లప్పుడు
క నీవార మనుచు నమ్మిక,తో వాలెము గొలుచు వారి దొనఁగుల పాలం,బోవిడిచి నిరాబారులఁ, గావించు చెనంటి వీవె కద పరికింపన్ .. అచ్చ రా యు 259
2 అత్యంతము
ద్వి దానికై వగరితో ధరణీశ్వరుండు, లేనిచోనైన వాలెము జంకు లేక . వి సారంగ 1. 13 పు. 3 పం
క పలినవాఁడను సింగఁడ, వాలెంబును దానిఁజూచి వలచివవాఁడన్ . చంద్రరేఖా విలా. 2. 104
3 అవశ్యముగా
చ నేలతాల్పయి,ప్పనిఁ దలఁబూని రక్కసుని జాలెము వాలెము జొచ్చి చేడియం, గనుఁగొని యుంగరం బొసఁగి క్రన్ననఁ దలమానికంబుఁ గై,కొని పఱతెంతు .. అ రా కిష్కిం 82.

వాల్కము సం విఱ. (అ. ఈ అ) చెట్టు పట్టతోఁ జేయఁబడినది

వాల్కలము సం విఱ (అ. ఈ అ) చెట్టుపట్టతోఁ జేయఁబడినది.
వి అ న నారబట్ట

వాల్మీ(ల్మి)కి సం విఱ పుం శ్రీమద్రామాయణము రచించిన ఋషి

వాల్మీకుఁడు సం వి అ పుం = వాల్మీకి

వాల్లభ్యము సం వి అ న వల్లభుని ధర్మము, ప్రేమ, అనురాగము, వలపు.

వాళి వి. 1. పసులు పోవుదారి (శ ర.)
2 వాడుక.
వ్యవ. ఈ పని మనకు వాళిలేదు
వాళించే స క్రి. వాడఁజేయు, మ్లానతనొందించు
క. లాలించి స్వామి బిరుదులు, పాలించితిరనుచు నపుడె వదరక యుంటిన్, వాళించి విడుతు గర్వము, చాలించి సనంగ దాని సరి వారు వగన్ వాల్మీకి 3 26.
వాళ్లుపఱచేలు విఙ (వాళ్లు+పరచుట) ముక్కఁజేయువారు, మ్లావత గల్గించువారు
ద్వి కుపితము లాలముల్ క్రూరముల్ వాళ్లు, పఱచులు వికృతముల్ భ్రమితలు ముచ్చులు ... పండితా పురా 116 పొ 21 పం
వావదూకుఁడు సం విఙ (అ ఆ అ) బహుభాషి, వదరుఁబోతు
వి. అ. పుం వాగ్మి, వక్త, ఉపన్యాసకుఁడు
వావాఁడి వి (వా+వాఁడి) వాక్పారుష్యము
క లోవాఁడియు వావాఁడియుఁ, జేవాఁడియుఁ గలిగి మిగుల సీమారామా, గ్రావాగ్రహార జనపద, దేవస్థానాటవులను ద్రిమ్మరుకతనన్. ప్రబంధ 767
వావాదము మి వి (వా+వాదము) వాగ్వాదము.
క. నా విని ధర్మాధికృతుల్, వావాదం బేలయేను వారము లెడ మీ,రే వివరము నాఱవనాఁ,డావిష్కృత బుద్ధిఁ దెలుపుఁ డరుగుఁడు మగుడన్. వేం పంచ. 1 725.
వావాదు వి (వా+వాదు) ఉపన్యాసము
సీ ... వావాదనంగను బరగునుపన్యాసము .. ఆం. భా 1 113
వావి దే వి శాస్త్రీయమైన సంబంధయోగ్యత, అనుకూలమైన సంబంధ యోగ్యత.
ఆ వావిగానియట్టివనితఁ బొందిన పాప, మాఱునెలలఁ బాయు నార్ద్రవస్త్రు, ధరణ శయనశయన పరతఁ బాటించుచు, నియతినుండెనేని నృపవరేణ్య. భా శాం 1 313.
గీ నీకునేనాటి తల్లిని నిజముచెపుమ, యమర లోకంబు వేశ్యలమైనమాకు, నిట్టితగవులు నడవ కహీనబాహు, వీర్య యిచ్చుట వావియు వెరవఁ జమునె. భార అర. 1 362.
ద్వి వావిఁ దమ్ముండఁగాని వాలి నీ కేను, నేవకుండ నుతుఁడఁ జెప్పనేమిటికి . రం రా. కిష్కిం 205 పు 10 పం.
చ. మఱది యటంచు బావయని మామ యటంచును నల్లుఁడంచు నందఱకును నన్ని వావులిడి తప్పనలన్ మటుమాయనుద్దులన్ దశా. 2 366
వావింట=వాయింట వి బర్బర, ఒకదినుసు కూరాకు మొక్క. (వ్య వి) (శ. ర)
వావిక వి కుత్తుక మొదటఁగల గుంట (శ ర, బ్రౌ)
వావిడుచే అ క్రి. (వా+విడుచు) 1 నోరెత్తు
క. అడిగితివే నిను నా క,వ్వడి భుజబల మెట్టిదని యవారణ నీవి,ప్పుడు నృపులెల్లను వినవా,విడిచి పొగడెదిట్లు పంది విధమున వతనిన్ భార కర్ణ 2 99
(వావిడిచి=బిగ్గరగా, అని భావము)
క, . . దానవ, వల్లభుఁడట్లఱచుచుండె వా విచిడి వడిన్ . నిర్వ. 4 94
2. దుఃఖించు
క దైవికములైన పనులకు, వావిడువఁ డవార్య ధైర్యవంతుఁడు. . వేం పంచ. 2. 25
వావిరి[1] వి. 1 క్రమము.
క ఆవల నాచేయంగల, యావిధమును మన్న యదియ యని మునుముట్టన్, వావిరి చెప్పఁగ నేలా, నావుడు వవ్విభుఁడు భీషణ స్ఫురణము నన్ హరి ఉ 1 163
క. కావున మనుజుఁడు సేయక, దేవుండీయంగలేఁడు తెగి యేమియు నా,నావిధధాన్యము లుండిన, వావిరి పండకయరిత్త పంటకమగునే. కుచేల. 1 91
క ఈ వరుసఁ ద్రయస్త్రింశ,ద్భావములకు లక్షణము లుదాహరణంబుల్, వావిరి నొనర్తు నీయెడఁ, గేవలశృంగారసూత్రకీలిత ఫణితిన్ నరస 3. 49
2. అనుగతి
క పోవఁగ న య్యగసాలియు, వావిరిఁ దోడరుగ నొక్కవన మధ్యమునన్, గేవల పక్వఫలంబుల, ప్రోవై యొక వెలగ యుండఁబొడగని వేడ్కన్. భోజరా. 5. 240.

ఉ కావున సిద్ధ్యసిద్ధుల వికారముఁ బొందక ద్రోహ
మెయ్యెడన్, వావిరిఁ జేయకేలు భువనంబు భవ
త్కుల ధర్మరక్షివై భార శాం. 1 150.

3 ఆధిక్యము

ఉ. మనోరథభోగసౌఖ్యముల్, వావిరిఁ బొందు
చున్ నృపతివంద్యపదాబ్జము లొప్పనర్వథా, శ్రీ
వలయంబు నేలెదు భా. రా సుం 514

ఉ వావిరిఁ గమ్మ నీరు మృగనాభిరసంబున
మేళవించి నైష 3 102

విశే 1 ఉత్కృష్టము, గొప్పది.

చ వగవఁగ నేమియుం దగని వారికినై హృద
యంబు గుందఁగా, వగచెదు బుద్ధిమాటలును
వావిరి నాడెదు నీవు భార భీష్మ 1 195

చ వడిఁ ద్రిదశాలి నోర్చుడొక వావిరి వీరము
గాఁగ ... కు సం 10 561

ఉ మారుతసూతి నేను హనుమంతుఁడ రాముఁడు
పంపఁగాఁ బయో, వారిధి కేగుచో నొదవె వావి
రియై జలతృష్ణ నాకు . భా. రా యు 1684.

ద్వి రావణుండెంతయు రఘురాముమీఁద, వావి
రి యమ్ముల వానలు గురిసె .. రం. రా
యు. 525 పా 27 పం. (బ్రౌ)

2 ధూర్తుఁడు

చ వలదని యెంతచెప్పినను వావిరివై కడువేగ
పాటుమైఁ, బలుమఱు నెల్లెడం దొడరఁ
బాఱెదు భార విరా 2 260

(ఇట "అనుగంతుఁడు" అని (శ ర)

క ఆ వనిత చూచుచుండఁగ, వావిరియై పాఱు
వాతి వాడిశరమునన్, బావా మేలము సూయని,
ఈవులు గానతని తలగొట్టిగి పో విడిచెన్ వి
పు 8. 62

3 అత్యంతము

ఉ వావిరిఁ జెప్పగా వలసె వాలిన దుఃఖము
దాల్మిఁ గ్రాఁచివన్ . భార. శాం 1. 115.

చ. ... వర్మబంధముల్, ముఱియఁగఁ జాపముల్
దునియ ముద్గర తోమర శక్తులాదిగా, వరుస
ననేకము ల్మడియ వావిరిఁ బోరిచేలంబు పెంపు
వన్ ... హరి. ఉ. 2. 57

ఉ. వావిని సంతసిల్లి వటునాథుఁడు దానవనాథుఁ
జూచి నీ, పావనశీల సంపదకు భక్తికి నత్త్వవ
చోనిరూఢికిన్, వావిరి మెచ్చితిన్ సుకృతవర్ధన
వేడు వరం బొసంగెదన్, నావు డతండు వల్కె
సుజన ప్రియ నిమ్ము వరింప నెద్దియున్.
జాహ్నవి 2 34.

వావిరి[2] వి = వావిలి శేఫాలిక (వృ. వి)

సీ. వావిరి నిట్టూర్పు వావిరి నిడి యొడికంబుగ
నడితిలకంబుఁ జూచి ఇందు 3. 51.

ద్వి దేవదారువు కల్వె దేవ కాంచనము, వావిరి
రేలమువ్వంచు పంచాది ద్వి సారంగ 2
29 పా 21 పం

వావిలి వి. శేఫాలిక (వృ వి)

(దీని భేదములు – తెల్లవావిలి, నల్లవావిలి)

చ. వినఁగనరాని పల్లవిక వృత్తి మెయిం గెడఁ
గూడి యక్కటా, కనుగొన నయ్యె వావిలి
తగన్ మఱి దీనికి వావిలేదొకో . చంద్రాంగ
4. 223

క వలనుగ నమ్మద్దుం బై, దలి వలి నిట్టూర్పు
కమ్మ తావులచే వా, విలి వనిచెనవఁగ నిది
వే, ల్పులము న్నెవ్వారి వెట్లు పూజించె నొకో.
రసిక. 3 127

సీ . వావిలి యన సిందువార మమరు . ఆం
భా 2 51

వావురము = వారువము వి అశ్వము, గుఱ్ఱము

సీ పరఁగు నశ్వంబు బాబా వావురము వారువము
జక్కి త త్తడి మావు గుఱ్ఱము ఆం భా
2. 196

సీ గీ మురువు గలిగిన తొడుకు వావు ముసెక్కి .
వరాహ. 9 88.

స్రగ్ధర .. నయ్యంశుమాలిన్, వనమాలిన్ గీలిఁ
గేలిన్ వడి గడఁగి నగున్ వావురంబుల్ దినంబున్.
భోజసుతా 1 74.

వావృత్తము సం. విశే. (అ ఆ అ) వరింపఁబడినది
ఎన్నుకొనబడినది

వాశకము (సం. విశే అ శికా అ.) అఱచునది, ధ్వని
చేయునది.

వి. అ. పుం అడ్డసరము (వృ. వి.)

వాశనము సం వి. అ న. 1 అఱవు, బొబ్బరింత,
బొబ్బ 2. పక్షికూఁత. తుమ్మెదల రొద, ఝుంకా
రము.

వాశి నం వి. ఇ. పుం అగ్ని, అగ్నిదేవుఁడు. ఈ. స్త్రీ. వాడిన, వడ్రంగి పనిముట్టు

వాశిత నం వి ఆ. స్త్రీ. 1. ఆఁడేనుఁగు, కరణి. 2 ఆడుఁడి, స్త్రీ
విశ. వెదపోయినది (ఆవు, ఏనుఁగు మొ.) పొర్లుటకు సిద్ధమైనది.

వాశితము నం వి అ న 1. పక్షికూఁత. 2 పిలుచుట, ఆహ్వానము

వాశ్రము నం. వి. అ పుం 1 దినము 2. ఎద్దు
న. 1 ఇల్లు 2. చతుష్పథము. నాలుగు వీథుల మొగ 3 పేఁడ

వాస=వాసము వి ఇంటిమీఁదఁ బఱచెడు పట్టె (శ. ర.)
వాసపోయ

వాసఃకుటి నం వి ఈ స్త్రీ. పటకుటీరము, డేరా

వాసంతకుఁడు నం వి అ పుం 1. (నాటకమున) విదూషకుఁడు, హాస్యగాఁడు 2 వటుఁడు

వాసంతము నం. విశ (అ. ఈ అ) 1 వసంతఋతు సంబంధి, వసంత ఋతువునఁ బుట్టినది 2 నడిమి వయస్సున నున్నది, నవయౌవనము గలది.
వి అ పుం 1 ఉష్ట్రము, ఒంటె 2 పిల్లయేనుఁగు, ఏనుఁగు గున్న 3 కోకిల 4 చిన్నపిల్ల జంతువు 5. మలయమారుతము, తెమ్మెర. 6 ఒక దినుసు చిక్కుడు. 7. ముద్గము, కృష్ణముద్గము (వాచ) 8. మ్రంగచెట్టు.

వాసంతి నం వి ఈ స్త్రీ 1 మాధవి, పూవుల గుంది వెంద (వృ వి.) 2 అడవి మొల్ల 3. పిప్పలి. 4. కలిగొట్టు చెట్టు. 5 వసంతోత్సవము

వాసంతికము నం విశ (అ ఈ అ) వసంత ఋతు సంబంధి, వసంత ఋతువునందుఁ బుట్టినది

వాసంతుఁడు నం విశ (అ తీ అ) 1 నవయౌవనము గలవాఁడు, నడిమి వయస్సున నున్నవాఁడు 2. (తన పని నేర్పుట యందు) శ్రద్ధ గలవాఁడు. 3. భోగలంపటుఁడు 4. విటుఁడు (వి. ని.)

వాసకము నం. విశ (అ. నకా. నికా అ.) 1. సువాసన గలిగించునది. 2. నివసింపఁ జేయునది.
వి. అ. న. వస్త్రము.

వాసకర్ణి నం. వి ఈ స్త్రీ యజ్ఞశాల. 2. నాట్యము మున్నగు వినోదముల జరుపుశాల. (విల్యమ్సు)

వాసకసజ్జ నం. వి ఆ స్త్రీ = వాసకసజ్జిక

వాసకసజ్జిక నం వి ఆ స్త్రీ ఒక శృంగారనాయిక, తన దేహము గేహమును నలంకరించుకొని ప్రియుని రాక కెదురుచూచు నాయిక

వాసగృహము నం. వి అ న గర్భాగారము, పడకటిల్లు.

వాసతాంబూలము నం వి. అ న సుగంధి ద్రవ్యములతోఁ గూడిన తాంబూలము

వాసతేయము నం విశ (అ ఆ. అ) నివాస యోగ్యమైనది

వాసతేయి నం వి ఈ స్త్రీ రాత్రి

వాసన నం వి. ఆ. స్త్రీ 1. ఆశ, అపేక్ష. 2 జ్ఞానము. 3 స్మృతికి హేతువగు సంస్కారము, భావన. 4. పురాకృత సుకృత దుష్కృతముల వలనఁ దనంతటనే మనస్సు నంటిన సుఖదుఃఖ కారణమైన సంసారము 4 ఊహ, ఆశయము 5 మిథ్యాజ్ఞాన జన్యమైన సంస్కార విశేషము. 6 గౌరవము. 7. సుగంధీకరణము, పరిమళము గలిగించుట.

వాసనకెక్కు (వాసనకు+ఎక్కు) మి అ. క్రి వాసన కలుగు, పరిమళించు
చ. మలయసమీరణా భహతి మ్రాఁకులనాకులు డుల్లిడుల్లి కుసుమంబులు వాసనకెక్కియెక్కి కు. సం. 4. 443.

వాసనకొడుపు మి వి. ఊదువత్తి పుడక, సాంబ్రాణి వత్తి
వ జిల్లతెలంబున వాసనకొడుపులం బూసిన మణుంగు చంద్రిక చేలలె రవణంబులుగా ... ఆము 4 35

వాసనము నం వి. అ న 1 ధూపనము, సుగంధి కరణము, పరిమళము కల్గించుట. 2 నానబెట్టుట 3 నివసించుట 4 ఇల్లు, నివాసము 5 ఒక వస్తువు నుంచుట కాధారమైన పాత్రము, పెట్టె, కుండ, మొ. 6. జ్ఞానము. 7. వస్త్రము. 8. (సంచి) ఆచ్ఛాదనము, కప్పు. 9. సగుణధ్యాన సమయమున మునులు అభ్యసించు నొక విధమైన స్థితి, ధ్యానావస్థా భేదము.

వాసనరాజనాలు మి. వి. బ. ధాన్య విశేషము,

సీ .. వజ్రపుఁ దళుకులు వాసన రాజనాల్జవ్వాజి వంకెలు గవ్వసరులు ... హంస 4 128

వాసపోయు అ క్రి (√ వాస) వాసములు పఱుచు

సీ. . వాస పోసెడిచోట వాసనగల వాసమేపె వాసము నొకఁడింతె మహిప . రా.వి 3 40.

సీ. .. తళుకు చేమంగు దంతముల దూలములెత్తి వారాహి దంష్ట్రిల వాసపోస్తి . దశా. 8 39

మ. జవనాశ్వంబు నితండఖండ సమరక్ష్మా మండలి న్మాకి వేమిన్కల వాసపోయు నిలువా రంతై పయి న్నిల్వఁగన్... చంద్రాం 5 142.

వాసభవనము నం. వి. అ న నివాసగృహము, కాపురముండెడి యిల్లు

(ఇల్లు వాసమందిరము. మొ)

వాసము వి ఇంటిమీఁదఁ బఱచెడి పట్టె

సీ . . వాసపోసెదు చోట వాసనగల వాసమేపె వాసము నొకడింత మహిప . రా వి 3. 4

సీ ఇల్లిల్లు దిరుగ నొక్కింతబ్బు శిఖయబ్బెనే నింటిలోఁ బూరియిడి విసరక, ర్భాఁజదు రాఁజిన రవులుకోల్వాసాలఁ గాని కల్గదు మఱి దావఁ గలిగె, నేని కూడగుట .. ఆము 4. 127

వాసము నం వి అ పుం. 1 పరిమళము, సువాసన

2. నివాసము, ఉనికి

ఈ యర్థమున కాలవాచకము కాని, హలంత అదంత శబ్దముల సప్తమి కీ శబ్దము పరముగా నున్నప్పుడు సమాసమున సప్తమికి అలుక్కు వికల్పముగా వచ్చును.

ఉదా. గ్రామేవాసము, గ్రామవాసము

3 గృహము, ఇల్లు. 4. ఇంటి స్థలము, నివేశన స్థలము. (ఆని) 5. వస్త్రము.

వాసయష్టి నం. వి ఇ స్త్రీ. పక్షులు రాత్రులు వసించెడి దండెము.

వాసయోగము నం వి అ పుం. పరిమళముగల యొక విధమగు చూర్ణము, గందపొడి.

వాసరము నం. వి. అ పుం న. దినము, దివసము.

పుం. నాగభేదము, ఒకానొక సర్పము.

వాసవదత్త నం. వి అ. స్త్రీ 1 సుబంధు కవిచే రచింపఁబడిన వాసవదత్తా చరితమును దెలుపు గ్రంథము. 2. బహు కథల యందలి కథానాయిక.

వాసవము నం. విశే (అ ఈ. అ.) ఇంద్రసంబంధమైనది

వి అ న ధనిష్ఠా నక్షత్రము.

వాసవి నం. వి ఈ. స్త్రీ వసువు కూతురు, వ్యాసుని తల్లి, సత్యవతి

వాసవుఁడు నం. వి. అ. పుం ఇంద్రుఁడు.

వాససజ్జ నం వి ఆ స్త్రీ =వాసక సజ్జిక.

వాసస్సు నం వి. స్. న 1 వస్త్రము 2. శవము మీఁది గుడ్డ. 3 తెర, యవనిక.

వాసాగారము నం వి అ పుం న గర్భగృహము, పడకటిల్లు

వాసి వి (క. త. వాసి) 1 తారతమ్యము

క ఆనేనకు నీనేనకు వాసియడిగె దీవునన్ను.. భార. ఉద్యో 2 308

క రామునకు నీకు హస్తికి, దోమకుగల వాసి .. భా రా అర 2. 100.

క . . బౌనొక్కట నిందు వాసు లరయఁగ వల యున్ . ఆము. 3. 48

2 భేదము

గీ జలధి మధ్యస్థుఁ డాతఁడు జలధి తీర, వాసి యితఁడును నొకమాటె వాసిగాక, పద్మనాభుఁడు మగదల పద్మనాభుఁ, డఖిలలోకావనమున వనోన్యన్యసములు దశా 1. 46.

ద్వి వారికి వారికి వలని నంతైనఁ, గోరిగై కొని తమకుం దామె రాజులై యల్పులధికులు వను వాసిలేక, రాయిడింపుచుఁ బ్రబలిగృహదాన ముఖ్య, ధర్మంబు లన్నియుఁ దప్పి. నవ. 5. 217 పా 14 పం,

3 అధిక్యము.

ద్వి. వాసవువన్నాక వాసుల తోడ, వాసిఁ దప్పింపవా వాసికి నెక్కి ... రం రా. యు. 287. పా 15. పం.

చ వలినఱ రాణివాస మొకనాఁడువ నుందవనేతి ప్రోదిరా, చిలుకను వాదుకుంగవిత చెప్పఁ గఁదా నియమించి యందునా, పలుకులఁ గొంత వాసిఁగని భావమునం గడు మెచ్చుచున్ సభాం, చలమున నాముతెక్కనులి చక్కఁగ దువ్వుచు గారవించుచున్ ప్రభా. 2. 92.

చ కులమును రూపమున్నగని కూరిమియుంగల
దాన నంచునీ, వలనన రుక్మిణీ రమణి వాసిఁ
బెనంగఁగ . . పారి. 1. 42

4. లాభము

సీ వస్త్రిల్లుదుము వాసి వట్టమేమియు లేక ...
హార 2 139

5 ప్రసిద్ధి. కీర్తి

మ. రతికిన్ భారతికిన్ వినోద కథలన్ ప్రాగల్భ్య
ముం జూపి తత్తత్పతులం గూరిచి
మాట వాసిఁగను పెద్దల్ గారెమీ వారలా,
చతురత్వం బిటగొంత గానఁబడ నీచంద్రాన
నన్ గూర్చి నన్, బ్రతికింపం గదెముద్దుఁగీరమ
సుధాబంధూ భవద్గీరమా విజ 2 184

చ. వాసిగ నీకృతి రత్నమే మహా, మహాసుకు
నంతనంబున సమర్పణ సేయుదు . ఉ. రా.
1. 18. హంస. 1 125

6. గొప్పతనము

ఉ. సం, గ్రామములోన నొక్క నరుగానికి వాసి
దొఱంగఁ డీశ్వర, జ్ఞామహిళా మనోహరుని
సాటియె యీశ్వరుఁ డెన్ని భంగులన్ పారి.
పీఠి 9

గీ. కపటములు పన్ని యిపుడు నన్ గన్నుమొఱఁగి,
సుకుఁగఁ జూచెద వేమఱఁజుమ్మి నిన్నుఁ, గని
కరము మానసంబునఁ గదియనీక దాసిగాఁజేసి
యేలుదు వాసి యుడిపి పారిజ 4 151

గీ. ఇట్టి కారడవిలోన, గాసిఁజెందంగ నింతేమి
గలిగె వాసి . దశా 5. 38

7. అందము, చక్కఁదనము

క. ఎడమ కరంబునవే య,య్యెడ మకరముఁబట్టి
బైటికీడిచివైవన్, వడిభూమికఁ జూపిన
కైవడిఁ దొల్గిటి తూపువాసి వాసియెసఁగన్.
విజ 2. 45,

8. పరాక్రమము

గీ. బంటు నెఱుఁగవు గాన మిమ్మంటెఁ గనరె, దవ
సరము వచ్చె మముఁ జూడు మనెడు వారు, నైరి
మగధేంద్రు పాలెంబునందు రిపులు, దాసిచేవాసి
యెఱజాలు చేసినపుడు. రా. వి. 5 5.

9. విధము, పోలిక.

గీ చచ్చిపోయిన వారికై చాల వగల, దుఃఖపడు
దురు మఱునాఁడు దొడరిచనరో, తాము బ్రతు
కుటకేది తథ్యంబు తడవ, వనిత క్రిందాకు
మీఁదాకు వాసి గాదె కుచేల. 1 80

10. ఔన్నత్యము.

సీ. .. వాపినాఁ బొడవునా వఱలు నున్న తుండు
ధర్మంబుగానిది దోఁచు నొకటి ఆం. భా.
2 123.

11 పరిమితి (శ. ర)

వ్యవ ఈ గ్రంథము నందు ముక్కాలువాసి అచ్చు
పడినది (శ ర)

విశ 1 దీర్ఘము, నిడుద.

క నిడుదయనన్ వాసి యనఁగ నెగడును
దీర్ఘంబు ఆం భా 3 18.

2. ఉత్కృష్టము

వ్యవ దానికంటె నిదివాసి. (శ. ర)

3. స్వస్థము.

వ్యవ, ఇపుడు నాకు నొడలు వాసిగా నున్నది
(శ. ర.)

4 బాగు

క కాశీమహిమము మీచే, వాసిగ విని సంశయ
ములు వాసితిమి . కూర్మ 4 శ ర

జ వాసికెక్కు, వాసితనము, వాసిమీఱు

వాసి నం విశ (న్. నీ న్.) ఇది కాలవాచక భిన్న
మగు హలదంత సప్తమికి పరముగానున్నపుడు
సమాసమున సప్తమికి అలుక్కు వికల్పముగా
వచ్చును

ఉదా గ్రామేవాసి, గ్రామవాసి, మొ నివసించు
వాఁడు, కాపురముండువాఁడు

వి. ఇ పుం స్త్రీ 1. బాడిస, వడ్రంగి పనిముట్టు
2. నివాసము, ఉనికి

వాసించు నం వ క్రి 1 వాసనకట్టు, భావనచేయు.

క విను కుసుమంబుల వాసించి,న్నొప్పని కంపు
విడిచి చెందును సౌర,భ్యనిరూఢిందిలలు ...
భార. శాం. 5. 418.

2 పరిమళింపఁజేయు.

సీ. హిమధామధాతు మిశ్రములగు శశికాంత జల
ములు వాసించి జలకమార్చి ... కు. సం.
5. 624.

3. నిలుపుకొను, జరపుకొను
క. భూసుర వేషముఁదాల్చిన, వాసవునీక్షించి యెదురు వచ్చినుతుల్ శాఁ, జేసి పదాబ్జము లంటుచు, వాసించె సుశర్మ తనదు వ్రతధర్మం బున్. శేష. 1. 127.
అ. క్రి 1 భావనయగు
వ వాసించి పరిమళించునదవి పసుపు నునుఁ బూఁతయు . కాశి 3 36.
2 పరిమళించు
ద్వి వాసించుబాగాలు వడివాకుమడుపు,లాసతీ జన మణి కందిచ్చెనొకతె . రం రా బాల 64 పా 17 వం.

వాసికాఁడు వి ఉన్నతుఁడు.
ఉ. వారనిమంచుపైఁ బొదివి వచ్చినపోయిన చొప్పు మాసినన్, భూరినఖాగ్ర ముక్తమయి పొల్పుగుము త్తెపుఁ జాలువెంటదఁ, చ్చారణుశేఁగి కాంతురుపాతద్విపకేసరి పాదవేళలన్, దారొక వాసికాంౘవలెఁ దక్కఁగనూల్కొన జేయుశానముల్. పి. శకుం 2 105.

వాసికె(కినె)క్కు అ క్రి (వాసికిన్+ఎక్కు) ఖ్యాతి నొందు, ప్రసిద్ధివడయు.
సీ వేదశాస్త్రపురాణ విద్యానిరూఢులై వాసి కెక్కినతోడివారిఁ దలఁచి కాశీ. 4 91
2. పెంపుమీఱు, అతిశయించు
ఉ వాసికినెక్కుకూర్మి జనవల్లభుఁ డిచ్చెను వైరసేవికి నైష. 6 92
ఉ వెన్నెల కుప్పసంబిడిన వింతవిలాసము వాసి కెక్కఁగా .. నైష 6 50

వాసిత నం వి అ స్త్రీ. =వాశిత.

వాసితనము వి (వాసి+తనము) గొప్పతనము, ఘనత
గీ పలుకుతేటికి దావీర పత్నియేని, మీఁశచీదేవి తనదు ప్రాణేశుఁడైన, మఘవు నటఁబంపి సత్యభామా విధేయు, వలన మరలంగఁ గొనుత్రుపో వాసితనము. పారి 4. 58.

వాసితము నం విశే (అ. అ అ.) 1. సువాసన గలదిగాఁ జేయఁబడినది. 2. సానఁబెట్టఁబడినది. 3. తాలింపు పెట్టఁబడినది. 4. దుస్తులు ధరించినది. 5. కాపుర ముండునట్లు చేయఁబడినది 6 సంపన్నమైనది, కలిగినది. 7. ప్రఖ్యాతమైనది, ప్రసిద్ధికెక్కినది
వి. అ. న 1 పక్షులధ్వని, పక్షికూఁత 2 జ్ఞానము (పురాకృత సుకృత దుష్కృతములవలనఁ దనంతనే మనస్సునంటిన సుఖదుఃఖ కారణమయిన సంస్కార విశేషము)

వాసిమీఱు అ క్రి. (వాసి+మీఱు) ప్రసిద్ధివడయు.
క తాతకు మమఁడవై పొల, మేతరి తెగలందు వాసి మీఱితనరునీ, కేతెఱఁగునఁ గొదుగకనెఱ, నాతిం దమి నిగుడఁడాకొనం దగవగునే ఉ. రా. అర. 70.

వాసిల్లు వం అ క్రి పరిమళించు
ద్వి చెలువార వాసిల్లు శీతలోదకము పండితా దీక్షా. 42. పా

వాశి(సి)ష్ఠము నం విశే (అ ఈ అ) వసిష్ఠుని సంబంధమైనది, వసిష్ఠునిచే రచింపఁబడినది

వా(శి)సిష్ఠి నం. వి ఈ స్త్రీ గోమతీనది, గంగానది, యను నదులలో నొకటి

వా(శి)సిష్ఠుఁడు నం. వి అ పుం వసిష్ఠుని సంతతి వాఁడు, వసిష్ఠగోత్రుఁడు

వాసుకి నం వి అ పుం సర్పముల రాజు, శేషాహి సోదరుఁడు

వాసుకేయుఁడు నం వి అ పుం = వాసుకి. (విల్యమ్సు)

వాసుదేవుఁడు నం వి అ పుం 1 వసుదేవుని సంతతి వాఁడు 2 కృష్ణుఁడు

వాసుర నం వి. ఆ స్త్రీ 1 భూమి 2 రాత్రి 3 స్త్రీ, ఆఁడుది 4 ఆఁడేనుగు

వాసువు నం వి ఉ. పుం 1 జీవుఁడు 2 విశ్వాంతర్యామి, పరమాత్మ 3. విష్ణువు . 4 పునర్వసు నక్షత్రము
ఈ స్త్రీ. (నాటక) కన్యక, చిన్నది

వా(సియ)సె వి (నం. వంశః) పిల్లనగ్రోవి.
మ. ఎలమిన్ దుమ్మెద మ్రోతవాసె రవతైయింపొంగ మత్తిల్లు కో, వెల సీకారులు కూఁకపాట లమరన్ వేవేడ్కతో నాలి గాండ్రుపుల పేరంగల నట్టువల్ గఱువ, గోవుల్ చూపు శేఁదీవ పాత్రల కయ్యా మిని పూవుము తైపునరుల్ దాల్పంగ నిచ్చెంగడున్. యయా. 4. 12.

ఈ. వాసెకాఁడు, వాసెగ్రోలు

వాసెకాఁడు వి (వాసె+కాఁడు) ఒకానొక విధమైన వాద్యమును వాయించువాఁడు.

మద్దెలకానికి 52 వాసెకానికి 52 పాడేవారికి ఒక్కొకడ్లకు 52 శె శా. శ 1135.

Ep Ind. Vol. 5. No 17

వాసెగ్రోలు వి (వాసె+గ్రోలు) పిల్లనగ్రోవి. మురళి.

వ. .. మృదంగం బుపాంగంబు .. ఉరుమ కిన్నెర సన్నగాళె వీణె ముఖవీణె వాసెగ్రోలు.. లోనగు నసంఖ్యాత వాదిత్ర త్రితయ పరం పరలు .. ఆము. 4 35

వాసెన వి కుండమూతి మూయఁ గట్టిన గుడ్డ

సీ. అజ్యతైల ఘటంబు లన్నియు వాసెనల్ గట్టి యందనిచోట నట్టినుంచు .. శుక. 3 345.

ద్వి వలిపంపుఁ బావడ వాసెనగట్టి, పాలుపారఁగా శిరమ్మునఁ బొందువఱచి . ద్వి పరమ. 3 255 పా 2 పం చి. వి.

ఉ. ... వాసెనకట్టుగట్టి నిడువాలిక గస్తురి బొట్టు పెట్టి ... పారి 1 99.

ఈ . వాసెనకట్టు, వాసెన కుడుము.

వాసెనకట్టు వి (వాసెన + కట్టు) వాసెన గుడ్డ కట్టువలె తలకు కట్టెడుకట్టు.

ఉ. మాసిన చీరగట్టికొని మౌనముతోడ నిరస్త భూషయై, వాసెన కట్టు గట్టి పారి. 1 99.

సీ. కెరగుఁ జూపెడు నూనె ముడిలోనుగా నంటఁ గట్టిన వాసెనకట్టుతోడ ... శుక 4 38

సీ. తలచూపఁ బాసెనందఱిలోన దనకన్న కైవడి వాసెన కట్టుకట్టి . సారంగ. 2. 150

వాసెనకుడుము వి (వాసెన+కుడుము) ఇడ్డెన, ఒక విధమగు పిండివంట (శ. ర , బ్రౌ వా)

వాస్తవము నం విణ (అ ఈ అ) 1. యథార్థము, నిజమైనది. 2 స్థిరపరుపఁబడినది, నిశ్చితమైనది.

వి అ న నిశ్చితమైన పదార్థము సత్య పదార్థము

వాస్తవికము నం విణ (అ ఈ అ) 1 యథార్థమైనది, నిజమైనది

2 సిద్ధాంతీకరింపఁబడినది, నిజము

వాస్తవ్యము నం విణ (అ.ఆ అ) 1 నివసించునది 2 నివాసయోగ్యము, నివసింపఁదగినది

వి. అ. న. 1. నివసింపఁ దగిన చోటు. 2 వసతి, నివాసము

వాస్తవ్యుఁడు నం వి. అ పుం. నివాసి, కాపురముండు మనుష్యుఁడు.

విణ (అ అ అ) నివసించువాఁడు

వాస్తుసూక్తము నం వి అ న ఒకజాతి కూరాకు, చక్రవర్తము (వృ వి) (శ ర)

వాస్తుయాగము నం వి అ పుం ఇంటికిఁ బునాది (మూలబంధము) కట్టు సమయమునఁ జేయఁదగిన హోమాదికము

వాస్తువు నం వి ఉ పుం న 1 ఇల్లు మొదలగునవి కట్టఁ దగినచోటు, నివేశన స్థలము. 2. ఇల్లు, వాసస్థానము

వాస్తుసంశమనము నం వి అ. న ఇంటికిఁ బునాది వేయునపుడు, విశేషించి గృహ ప్రవేశము చేయునపుడును చేయఁబడెడి శాంతి కర్మము.

వాస్తేయము నం విణ. (అ ఈ. అ) 1. నివసింపఁ దగినది, వాసయోగ్యమైనది 2. వస్తిసంబంధి, పొత్తి కడుపునకు సంబంధించినది.

వాస్తోష్పతి నం వి ఇ పుం. 1 వేదమందు నివేశన స్థలమున కధిష్ఠాన దేవతగా నెంచఁబడిన దేవత. 2. ఇంద్రుఁడు.

వాస్త్రము నం విణ (అ ఆ అ) వస్త్ర నిర్మితము, వస్త్రముతోఁ జేయఁబడినది

వి అ పుం గుడ్డకప్పు వేయఁబడిన బండి

వాస్పే(బాష్పే)యము నం వి. అ పుం. నాగకేశర వృక్షము

వాహకుఁడు నం వి అ పుం 1 బరువు మోయువాఁడు, భారవాహకుఁడు 2. రథము, గుఱ్ఱపుబండి తోలువాఁడు, సారథి. 3. గుఱ్ఱపువాఁడు.

వాహద్విషత్తు నం. వి త్ పుం. మహిషము, దున్నపోతు

వాహద్విషము నం. వి ష్. పుం. వాహద్విషత్తు, దున్నపోతు.

వాహనము నం వి. అ. న 1 మోయుట, తీసికొనిపోవుట 2 గుఱ్ఱము మొదలగువానిని తోలుట, నడపుట 3 ఎక్కఁ దగిన యేనుఁగు మున్నగునది. 4. యానము, బండి మొ.

వాహము సం. విశ. (అ ఆ అ) (సమాసాంతమున) మోయునది
ఉదా. అంబు వాహము
వి. అ. పుం. 1 మోయుట, తీసికొనిపోవుట 2 బండి మొ లాగెడి జంతువు, బరువుమోయు జంతువు 3 గుఱ్ఱము 4 ఎద్దు. 5 దున్నపోతు 6. యానము, బండి మున్నగునది 7. బాహువు 8 వాయువు 9. నాలుగు భారములకు సరియగు పరిమాణము.

వాహశ్రేష్ఠము సం. వి. అ పుం. అశ్వము, గుఱ్ఱము

వాహనము సం. వి. అ పుం. 1 ఏఱుమున్నగు జలప్రవాహముల యుత్పత్తి స్థానము 2 అజగరము, కొండచిలువ.

వాహి వి ప్రసిద్ధి
గీ. గంగకన్నను గడు వృద్ధగంగ యనెడు, వాహిని వహించు నా పుణ్యవాహినిఁగని, వినతులఁ తెలంగి తత్తీర్థమున మునింగి, మునివరేణ్యులు సమ్మోదమునకు లోంగి . ఘటికా. 2 164

వాహి సం. విశ. (న్. సీ న్) (సమాసాంతమున) మోయువాఁడు, తీసికొని పోవువాఁడు
వి న్ పుం రథము, తేరు.

వాహికము సం వి అ. పుం 1. ఢక్క (ఢంకా) 2. ఎడ్లబండి

వాహికుఁడు సం వి అ పుం. బరువుమోయువాఁడు, భారవాహకుఁడు.

వాహితము సం. వి అ. న. పెద్దబరువు, మహాభారము.

వాహిత్థము సం వి అ న. ఏనుగు కుంభస్థలము యొక్క క్రిందిభాగము.

వాహిని సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1 సేన 2. సేనావిశేషము, ఎనుబదియొక్క రథములును, ఎనుబదియొక్క ఏనుఁగులును, ఇన్నూటనలువదిమూఁడు గుఱ్ఱములును, నన్నూటయేవురు కాల్బురును గలసేన 3. నది, ఏఱు.

వాహినీనివేశము సం. వి. అ పుం. సేనదిగిన చోటు, శిబిరము.

వాహినీపతి సం వి ఇ పుం 1 సేనానాయకుఁడు. 2. సముద్రుఁడు.

వాహుఁడు సం. వి అ. పుం. బరువు మోయువాఁడు.

వాహ్యము సం. విశ. (అ అ. అ.) వహింపఁదగినది, మోయఁదగినది
వి అ. పుం బరువుమోసెడి జంతువు, గుఱ్ఱము, ఎద్దు మొ న. బండి.

వాహ్యాళి సం స్త్రీ. ఈ యర్థమున సం లో ప్రయోగమున్నట్లు తోఁచదు
గీ. సముచితానల్ప పరివార సహితుఁ డగుచు, నవనినాథసుతుండు వాహ్యాళి వెడలి ... వైష 1 86.
ఉ పాలును నీరువేఱు పరుపంగల మావుల వేదవీథి వాహ్యాళి యొనర్చునే యలికులాలక .. రామా. 1. 8

వి

వి న "అవి" శబ్దముయొక్క ఆద్యక్షరము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము, సంబంధమును దెలుపునపుడు అనుప్రయుక్తమగు
సీ వారివి ధమ్మిల్ల భారావకలిత దివ్యామోద నవపుష్పదామములయు ... భార. ఆది. 3 156.

అవ. 1 భూతార్థక మధ్యమ పురుషైక వచన ప్రత్యయము
సీ ఎంచిరంటివి గాని యీసారి గట్టిగాఁ దెగుఁగార్యమును వార్త దెలుపవైతి ... విజ. వి. పీఠి. 1. 41
2 ప్రథమాంతమగు యుష్మదర్థ విశేషణములకు ఏకవచనమునఁ బ్రాయికముగా వచ్చు వాగమము
మ. .. నిన్నీశుఁగా, స్తవముల్ సేయుశ్రుతుల్, సమస్త జగదంతర్యామివి న్నీవ ... మనుచ. 2 75
3. అనుహాదర్థమునందు వర్తమానమున ఉన్నామబంధముమీఁది ప్రథమపురుష బహువచన రువర్ణకమునకు ఆదేశముగా వచ్చు ప్రత్యయము.
ఉదా . చిలుకలు పలుకుచున్నవి

వి సం. వి ఇ. పుం 1. పక్షి 2. గుఱ్ఱము. 3. యాత్రికుఁడు, బాటసారి. 4 కన్నెము

అవ్య. 1. విశ్లేషము 2 అతిశయము 3. అత్యంతము 4. ఇంచుక 5. వ్యతిరేకము, మున్నగు వర్థములనిచ్చును

ఉదా 1. వియోగము 2 వికీర్ణము 3 వినష్టము. 4. విలోకనము 5. విస్మృతి, విక్రయము మొ

వింఖము సం. వి అ పుం గుఱ్ఱపుదెక్క.

వింగడము విశే (సం వికంకట) (శ వింగడవు)

1 విశాలము, విస్తృతము

ఉ వింగడమైన యొక్కవనవీథిఁ గనుంగొనె నీడనున్నపున్, రంగుటరంగుపచ్చలయరంగయి పో వెలిదమ్మిడాలికిన్, జెంగటనుల్లసిల్లు తులసీ వనసీమ శుభాంగి నొక్కబాలం ఆము 5 4

2 సుందరము

సీ వింగడంబై నట్టి ముంగిట సెలకొన్న బృందావనికి ముగ్గు పెట్టుచాన . ఆము 4. 50.

3. విపరీతము.

క అంగజహరుని ప్రసాదము, సం గలుగుచువచ్చె నతఁడు నాఁడాదిగ మా, వంగడమున వది యిప్పుడు, వింగడమై కూఁతురుద్భవించెనా కున్ విజ, వి 2. 8

క. చెంగటికిఁ జేరి క్రియని, రో యంగన నీవున్న వితము నరసిన మాకున్, వింగడ మైనదియున్న తె, ఱం గెఱిఁగించెదవో మమ్మునాపిడియెదవో. భోజసుతా 3 84

4 వేఱు, భిన్నము

(చూ. వింగడించు.)

జ : వింగడించు, వింగళించు

వింగడి(ళి)ంచు న క్రి ('వింగడము.)

(శ. వింగడిను) వేఱుపఱచు

చ. అమరవరాభమామరవరాంచిత వృత్తులు వింగడించి నేర్పమరఁగ నాసురూప వినుతాఖిల షడ్గుణపాత్రశాలిధిన్, విమల సుగంధమాల్యవిని వేశవిభూషితుఁ జేసీ ... హ. వ. 2. 118.

అ. క్రి. దుముకు.

చ. విడిచిన యంత మల్లులటు వెన్కకుఁ జెంగున వింగడింపుచున్, బడిబడి మీసలంటి మెలిఁ బట్టుచు దండలనిల్పి కమ్ముచున్, విడకిటులాది పట్టుకొని బిట్టుగఁ గేకలు వేయుచున్ బొమల్, ముడిగొనఁ బండ్లు గీటుచు సముద్ధతిచేఁ జెయిసోఁక మీటుచున్. ప్రబంధ 1 84.

ఆ. వింగళించి యాటవెలఁదిచందంబున, కోపులందు మీఱి యేపుతోన, మిత్రగణము అతివిచిత్రితంబై కొన, దైవగణము లెదురఁ దారసించె ప్రబంధ 791.

వింగళింపు వి (√వింగడించు) మల్ల బంధ విశేషము

వ . దండ నిల్కడ కదలుదుటుకలయు మెలకువ వి గళింపు ప్రబంధ 78

వ ... వింగళింపు దళావదిశపాదవీక్షణము నయన వీక్షణము మల్లుపు 3 69

వించు అ క్రి (√ విను[1]) వినవచ్చు, వినఁబడు

క ఖలుఁడీ దుర్యోధనుఁ డెగ్గులతోడన యుత్పవిల్లె గోమాయురు తంబులు వించె దుర్నిమిత్తంబులు పెక్కులువుట్టె నీని పుట్టిన వేళన్ భార సభా 2 178

చ. చెలువుగఁ బువ్వువృష్టి గురిసెన్ సహదేవు జయిన్ దివంబునన్, తెలయఁగ సాధువాద ములు వించె సభాసదులెల్ల విస్మయా, కులిత మనస్కులైరి. భార సభా 2 31

వింజకోన వి (వింజము + కోన) వింధ్య పర్వతము యొక్క లోయ

సీ గాసినారము రాజ కలశంబు విడ్డఁడు క్రొవ్వడంచిన వింజకోన లెల్ల ఇందు 2. 50

వింజము వి (సం వింధ్యః) వింధ్య పర్వతము

క ఆ కొలువువారు గరమ చంలాకృతి వొక పలుకు లేక యందఱు వింజం, బాఁకిడిన కరణి నవశము, దాకారిత చిత్ర వృత్తులై యుండంగన్ భార ఉద్యో 3 255

వ ... అది .. తన పలుకులా స్థానంబెల్ల పావ ధావంబగుచు వింజమాఁకిడి నట్లు వినుచుండ న న్నరేంద్ర చంద్రునకు నిట్లని చెప్పందొడంగె. కళా. 5 9.

క. అద్దమముఖుఁ డట్లొందు వి, వద్దళ పరికించి ఆవ్వ వడి మంత్రులు దా, రెద్దియును బల్కకుండిరి, పెద్ద తడవు వింజె మాఁకవెట్టిన భంగిన్ ... భా రా యు 7. 28.

వ వింజమాఁకిడిన భంగి నూరకుండిన నైష 4. 16

మ త్తకోకిల ఉగ్రశంకర భక్తవత్సల సోమ యీ మఖ సేమలో, నగ్రపూజ లొవర్తు నెవ్వని కావ తిమ్మని పల్కినా, నుగ్రహాంబుననా సుమేరుధ నుర్ధరుండు సమస్త దే,వాగ్రగణ్యులు వింజె మాఁకిడి నట్లు నిల్వనలున్ వనున్ వరాహ. 10 10

వింజామర(ము) మి వి (వెల్ల+చామర త వెజ్జా మరై.) తెల్లని చామరము

సీ గీ .. భార్యవింజామరిడ నొప్పుపొందుఁ గనియె. ఆము 4 58

వ .. గంగా యమునలు వింజామరలిడ .. హర. 4 89

సీ వింజామరలు వైచు వేల్పుఁబూఁ బోఁడుల కంకణ క్రేంకార కలనకంజె . ఉ రా. 7 291.

సీ. చామరం బొప్పు వింజామర యనఁగను .... ఆం భా 2. 193

క. గొడుగులు వింజామరములుఁ, ఒడగలుసుం దాలవృంత పట వాసములున్, మృదుని కొనం గిన ధన్యుఁడు, పుడమిని నైకాతపత్రముగఁ జాలించున్ కాశీ. 7. 124.

సీ. కంకణంబులు మ్రోయఁగా నీళయును ధరా రమణియు వింజామరములు వైవ .. దశా. 3 144.

వింజామర క్రోవి వి (వింజామర+క్రోవి) ఒక విధ మగు బాణసంచు.

మ. ద్యుమణింబోలిన పంజులుం బగలువత్తుల్ మంచి యాకాశ బాణము వింజామర క్రోవు లుం బరుసులున్ బ్రహ్మాండము న్నిండఁగన్ బహు 4 76.

క. పంజులును పగలువత్తుల, పుంజము లాకాశ బాణములచే విరుసుల్, వింజామరక్రోవుల చాలుం జెలువు వహించె లోక లోచనముల కున్ .. రా: వి. 5 61

వింజామరము నం వి అ. న. కంటి తెలుపు

ఫింజిలి వి. మత్స్య విశేషము. (శ. ర., బ్రౌ)

వింజోవి నం వి ఇ. ఈ. శ్రీ పంక్తి, వరుస

వింట వి (√ విన్ను[1]) వినుట

గీ ... ఇట్టి యన్యాయమే జాతి నెన్నఁడైనఁదొంటి కథలందుఁ జెప్పఁగా వింటగలదె .. సారంగ. 2 238.

వింటాలము వి మల్లబంధవిశేషము, ముప్పది రెండు విన్నాణములలో నొకటి.

సీ. వింటాలము పణముమ్మ పెట్లాగు పాలమ్ము డొక్కర ముమ్మత్తరడొక్కరము ఆం 2. 209

వ ... కక్కిరొక్కిన డొక్కెరము త్తెర... వింటాలం బును కాళనిల్కడయు నృసింహంబును నను ముప్పది రెండు విన్నాణంబుల నాణెంబు వరి కించి హంస. 1. 206.

వ. గళకత్తెర నృసింహంబును కాసె నిల్క డయు వింటాలంబును విశదపఱచి మల్లువు. 3. 69.

వింటికోల వి (విల్లు+కోల) రాల్పని వానిధను రాకారమగు సాధన విశేషము. (శ. ర.)

వింటిజోదు వి. (విల్లు+జోదు) ధానుష్కుఁడు, విలుకాఁడు

క. నలినంప కయ్యమప్పుడు, పొలయక బలమేచి వింటిజోదులు పెలుచన్, నలుపఁగ నెచ్చెలు వమునకు, వెలయఁగఁ బెల్లార్చిరపుడు వేలుపు లెల్లన్ ... పిర. 4. 152

వింటితెర్వరి వి. (√ విన్ను) దేవత, గగన చరుఁడు, వేలుపు.

సీ. వింటితెర్వరి మేటి వెల్ల గారును నిక్కు చెవుల నీలనిక్కెక్కి చెలఁగు తెల్ల ... ఉ రా 5 208

వింటిపట్టు = వింటిపెట్టు వి (విల్లు + పట్టు) ధన్వంతరము, నాలుగుమూరలు కొలఁది గల నేల (శ ర)

వింటిపెట్టు = వింటిపట్టు అమ్ముచేటు నేల.

ద్వి పిఱిఁదికి నొకవింటి పెట్టోసరించి, అఱచేతఁ జఱచె నిట్ట సురారి శిరము ... రం రా ఉ 17 పొ 7. పం.

వింటిబ(ట్ర)ద్ద వి (√ విల్లు) 1. ధనుస్సు

ఆ. వెట్టి చెఱకుఁ గోల వింటిబద్దకు మల్లె, తీవనారిఁ జేసి భావభవుఁడు, పఱచు పువ్వుఁబోండ్ల పెఱ చోటులన్ మెత్త, విరుల తూఁపులేసి స్మరుల్లు క్రొలిపె. వైజ. 2. 36.

2. వింటిరూపమగు వెదురు చీలిక
సీ. తనవింటిబ్రద్దఁ దిట్టె నటంచు నగ్రజు దూషించి నట్టి పార్థుని హసించి .. దశా. 1 54.
వింటిరాసి వి. (విల్లు+రాసి) ధనూరాశి.
వింటివాఁడు విశ. (విల్లు+వాఁడు. త విల్లాణ) ధానుష్కుఁడు, విలుకాఁడు.
క మనవీటన కాద య్యర్జునునకు పరివింటి వానిఁ జూడఁగ లోకంబున నెందులేమి దెల్లంబు .. భార. ఉద్యో. 2. 167
గీ ఇంత ప్రొద్దు కిరీటి కట్టెదుర నిలువ, వెఱవకున్నపు ద్రోణుండ వింటివాఁడు .. భార విరా. 5 136
విండ్లమ్ముల్లాట వి (విల్లు+అమ్ము+ఆట) బాలక్రీడా విశేషము.
సీ. ... ఒడ్డు, విడుపునెట్టుడుగాయ విండ్లమ్ములాటలు పులిజూదములు కట్టె పుట్ట చెండ్లు ... హంస 3. 146
విండ్లవారు వి. (√ విల్లు) ధనుర్ధారులు
వ. ... అరదంబులకుం దురంగంబులకు విండ్లవారు విండ్లవారికి వర్ధాయుధులు వడ్డంబగు తెఱంగున నిలువ .. భార. భీష్మ. 1. 103.
వింత వి. 1. సొగసు, అందము.
మ. కలపం బెంతయు వింతగా నలఁది చెంగల్వ త్నెఱిన్నించవే, నళిఁ గీల్కొల్పి. పారి. 2. 14.
2. అద్భుతకార్యము.
గీ. ... దొంతరగ నన్న కటినేల్పు వింతలెల్ల . నీలా. 1. 101.
3. అపూర్వ విషయము.
ఉ. వింటిరె తమ్ములార యొక వింత వినంబడె ఉ. రా. 2. 4.
ఉ ఒక్కతె రెడ్డిప్రక్క వినయోక్తుల వింతలఁ గాఁగిలింతలన్, జక్కిలి గింతలన్మెరసిజంతతనంబునఁ బ్రొద్దుఁ బుచ్చుచో ... శుక. 2. 336.
4. చమత్కారము.
సీ. ఘన భర్తృహరి శతక త్రయంబునఁ బ్రతిశ్లోకంబునను వింతఁ జూపుసొబగు ... దశా. 1, 43,
గీ. విలసదుపమాద్యలంక్రియల్ వింతఁ దెలుప. . దశా 1. 11.
5 ఆశ్చర్యము
శా. అంతం గాంచిరి వారి చూడ్కికన వద్యప్రోద్యదుద్యానముల్, వింతల్ సేయుచునుండఁగా... వాల్మీకి 2 22
6. వినోదము.
క ఇవ్విధమున నవ్వేలుపు, జవ్వనియును నవ్విభుండు సరివలపులతో, నివ్వటిలం బువ్విలుతుని, యవ్వంతలఁ గొంతకాల మట్లు మెలఁగఁగాన్. కవికా 5 237.
విశ 1 అపూర్వము, క్రొత్తది
సీ వెడవెడ నూఁగారి వింతయై యేర్పడందేరని వళులలో నారు నిగుడ ... భార విరా. 1 245.
ఉ. వింతయె మాగధుండు మును వీఁడును వానిసుతుండ కాఁడె .. దశకు 12. 51.
ఉ. ..వింత మాంసమున్,గావలెనంచు వచ్చితిని... దశా. 1 280.
చ. . భయంబునఁ జాటితి వెక్కుమార్లు వం,చనమథురాపురిన్ విడిచి సాగర మధ్యమునందు డాఁగవే, వనరుహనాథ నీ బిరుదువాఁడితనంబును నాకు వింతయే. భాగ 10 ఉ 729
2 అన్యుఁడు
సీ. విని కోసలేంద్రుండు కనుకని వీరఁజగలయ నొప్పింపఁగ వలవ దుడుగు ...
గీ వింత లెవ్వరు మనకిందు వీరి నీవు, భీమ వేత్రాహతుల నడ్డపెట్ట నేల . భా రా. యు 2328
సీ .. దాఁచ, నేటికిఁ జెప్పుమా యే వంత దానని దయలేదా నామీఁద ... దశా 2 365
3 ఆశ్చర్యకరము.
చ. వెలవెలఁ బాఱు దీవియఱ వింతరుచిం గలిగించు తమ్ములు ... విక్ర. 2 106.
ఉ వెన్నెలకుప్పసం బిడిన వింత విలాసము వాసికెక్కఁగా ... నైష 6 50
మ. నరలోకంబఁట సిద్ధసాధ్యఫణిగంధర్వాంగనా సేవనా, పరిపాకం బఁట యెంత వింతయమృతంబుల్మారు వీక్షించి ... వసు. 4 69,

4. అరుదు.

ఉ వీడియ ముట్టుటల్ మిగుల వింతలు పెంపుడు చిల్కబోధతో,రాణ దలిర్పఁబల్కుట గరం బపు రూపము .. కళా. 6 217

ఉ ఏ వొక వింతయే రఘుకులేశ్వర యాదిమ విష్ణుమూర్తివై, యీ నిఖిలావనీతలము నేలెదునిన్ గనుఁగొంటి . సుద. 1 99

జ వింతకజ్జము, వింతకాఁడు, వింతతనము, వింతరాలు, వింతవాఁడు.

వింతకజ్జము వి (వింత+కజ్జము) పరిపానము పకుఁగాను అతిథ్యవస్తువులతోఁ దయారుచేయు అపూపము

గీ పథులు వడ్డించు వింతకజ్జముల మర్మ, మెఱిఁగి త్రోయుచు . . దశా 7 278.

వింతకాఁడు వి (వింత+కాఁడు) ఆశ్చర్యకరుఁడు

క. నావుడు న వ్వేళ్యాంబిక, యా వటునింబాచి పిలువ నంపఁగ తేను,య్యా వింతకాఁడు కానెటఁ, బోవునొ కా వెఱుఁగ మెటకుఁ బోదు మటన్నన్. వైజ 4 14

వింతతనము వి (వింత+తనము) భేదము, అన్యత్వము.

గీ పుట్టి నింటికేను బోయి యొక్కించుక, యూర డిల్లి వత్తు నువిదనీవు, వింతతనము లేక విభునకుఁ బ్రియము నా,మాఱుగా నొనర్చి మనుము నెమ్మి హరి. పూ 1 170.

వింతరాలు విజ (వింత+ఆలు) అన్యురాలు

సీ. ముంగొంగుఁ బసిఁడియై మూల్గు పుణ్యాంబుల విఱ్ఱవీఁగుదు రెట్టి వింతరాండ్రు .. భాగ 6. 255.

వింతవాఁడు న. (వింత+వాఁడు) 1 క్రొత్తవాఁడు

వ. ఓ యుత్తమవిలాసిని నిన్నితర వారవనితల యట్లసత్యవాదిఁగాఁ దలంప నంత వింతవాఁడనే . కళా. 4. 25.

2 అన్యుఁడు, పరుఁడు.

గీ. ఇవ్విధంబునఁ జనుదెంచి యిగురుబోఁడి, విభునిఁ దన వెక్కమంచుక వింతవారు, లేరుగా యంచు సదనంబుఁ జూఱఁ జూచి, యలబలము లేని నిజ మందిరాంగణమున శశాం. 3. 100.

గీ. ... వింతవారలు లేరుగా యింతనంత, నువిద మనవారలేకదా యున్నవారు ... నైష. 4. 17.

విందు వి. 1. చుట్టము, బంధువు

వ ఆ సైనికోత్తములు సాత్యకిం గడచి యాచార్యుం గదిసిన

క. విందులఁగనిఁ నట్లాతఁడు, మందస్మితుఁడై యెదిర్చి మూర్ధజాల, స్పందితులఁ జేసెవారల భార. ద్రో. 3. 275.

క. విందులకును బ్రహ్మసుఖా, నందంబై భక్తగణమునకు దైవతమై, మందులకు జాలుఁడగు హరి ... భాగ. 10. పూ 482.

గీ అన్నఁగంటి దండ్రినిఁగంటి నయ్యఁగంటి, విందురావయ్య విందులు విందు లనుచు ... హరి పూ 5 190

సీ. విందులు విందులు విందు లంచును బలికెంచి.. దశకు 6 157

క ఎందుండి యేమి పనికై, యిందుల కరిగెదవు భూసురేశ్వర ప్రీతిం, బొందితి నినుఁగని తగ యెడు, విందవయితి నాకు నీదువిధముం జెపుమా భార. శాం. 3. 479

2. అతిథి

క భూసుర కైతవకుసుమశ, రాసన మాయింటి విందవై తివి ... మనుచ. 2 46.

సీ ఎడపక గీమున కేతెంచు విందుల కెలమి వల్లెలును సొమ్ములు నొసంగు. నీలా. 1 49.

గీ .. విందవ వతిథి వామమై వెలయుచుండు... ఆం. భా 2 172.

3. బంధు భోజనము

చ .. నేఁడు పడంతుల యొద్దనుంగడున్, నెగడెడు విందు గల్గెనని నెమ్మది మెచ్చుచు వచ్చెఁ జెచ్చెరన్ ... కళా. 3. 197

క విందారగింపఁ దగు గో,విందాంఘ్రిమిళింద మనవి విని చనుదెమ్మీ, విందాక రాచకలువల, విందా ముఖనిందితారవిందానందా. రా వి 2. 93

ఆ. ప్రియములేని విందు పిండివంటకు చేటు, భక్తిలేని పూజ పత్రిచేటు, పాత్ర మెఱుఁగ నీవి బంగారు చేటురా, విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ వేమ. 2. 49.

వ్యవ. ఒకనాఁడు విందు, ఒకనాడు మందు. విందైన మందైనమూఁడు పూటలకు గుణముతెలియును.

4. అతిథ్యము.

ద్వి అందుకు కౌశికుం డనుమతించుటయు, విందు సేయుటకు నై వేగంబ యతఁడు ... రం రా. బాల. 53. పా 16 పం

శా. విల్లుంచానును ఖిల్లుఁ డొక్కఁడరుగన్ విందింట దుగ్ధాన్నమున్, ఖిల్లుం డన్యుఁడు వెట్ట ..ఆము. 4 223.

సీ. శబరి యిచ్చిన పండ్ల చవి భరద్వాజుల విందొక్క రీతి భావింపలేదె ... ఉ. రా 7. 15.

సీ .. విందు, నాఁగ మనుష్య యజ్ఞము పొల్చు... ఆం. భా 2. 171

విణ సంతోషము, ప్రియము.

ఉ. .. క్రొం, బట్టుఁ బసిండిసిబ్బిలపుఁ బయ్యెద కొం గొకయింత జాఱి చ, న్గట్టు అలాటలోచ మని కన్నులు మూఁటికి విందు సేయగన్ హార. 5 47.

శా .. అందైన ని ,దైన విం,దైనాదం బొవఁ గూర్చునే మదికి నిట్లానంద సందోహమున్ వసు 2 16.

జ విందుపురుగు, విందువచ్చు

విందుపురుగు(వు) వి (√ విందు) ఒకజాతి సాలె పురుగు.

సీ. పాదొట్టనఁగ లూత పరగుఁ దద్భేదంబు తోఁచు సీగపులి విందుపురు వనఁగ ... ఆం. భా 2 87

విందువచ్చు అ. క్రి (విందు+వచ్చు) అతిథియయి వచ్చు

వ. ఇందుధరుండు మన మందిరమునకు విందువచ్చి నాఁడు హార 1. 19.

విందువు నం విణ ఉ 1 బుద్ధిమంతుఁడు. 2 దాత, ఈవిగలవాఁడు.

వి. ఉ. పుం బిందువు

వింధ్యి నం వి ఆ స్త్రీ. 1. లవలీలత 2. చిన్న యేలకి తీఁగ

వింధ్యకూట(కు)ముఁడు నం. వి. అ. పుం అగస్త్యుఁడు

వింధ్యకూటుఁడు నం. వి అ పుం. = వింధ్య కూట నుఁడు.

వింధ్యము నం వి. అ. పుం 1. పర్వత విశేషము, సప్త కులపర్వతములలో నొకటి

వింధ్యవాసిని నం వి. ఈ స్త్రీ వింధ్యపర్వతమందు నివసించు నొకానొక దేవత

సీ. వింధ్య వాసిని కేకవీరకు మున్నుగా నెల్ల వేల్పులకు వందించి మ్రొక్కి ... హ్వా. 4 259.

వింధ్యాటవి నం ఈ స్త్రీ వింధ్య పర్వతము మీఁది పెద్ద యడవి.

వింశకము నం వి. అ పుం ఇరువది. (సంఖ్య)

వింశతి నం వి ఇ. స్త్రీ ఇరువది

వింశతికము నం విణ (అ ఆ అ.) ఇరువదికి దగినది, వింశతి సంఖ్యకు యోగ్యము.

వింశతితమము నం విణ (అ ఈ అ) ఇరువదియవది

వింశతిశి నం వి న్ పుం ఇరువది గ్రామముల యధికారి.

వింశతిశుఁడు నం. వి అ పుం. = వింశతిశి.

వింశము నం విణ (అ ఈ అ) ఇరువదియవది.

వి అ. పుం ఇరువదియవ భాగము

వింశి నం వి. న్ పుం. 1. ఇరువది. 2. ఇరువది గ్రామముల కధికారి

వికంక(ట)తము నం వి అ పుం. వృక్షవిశేషము ములు వెలమ (వ్య. వి.)

(దీనికఱ్ఱతో తెడ్లుచేయుదురు.) "పుల్ల వెలఁగ" అని (కొందఱు.)

వికంపము నం. విణ (అ అ అ) 1. ఉబుకునది, పైకి లేచునది 2 చంచలము, స్థైర్యము లేనిది.

వికంపితము నం విణ (అ. అ అ) 1 వడఁకింపఁబడినది, వణఁకునది. 2 అదరుపట్టినది. 3. చంచలమైనది

వికచము నం విణ (అ ఆ. అ) 1. వికసించినది. 2. వ్యాపించినది, ప్రసరించినది. 3. కేశములేనిది, వెండ్రుకలు లేనిది 4 మూర్తిమంతమైనది, స్పష్టముగాఁ గాన్పించునది.

వి. అ పుం ధ్వజము, టెక్కెము

వికట నం. వి అ స్త్రీ వజ్ర వారాహి యను దేవత

వికటకవి నం వి ఇ పుం వికటముగా మాటలాడు వాఁడు, హాస్యకరుఁడు. (శ ర)

వికటపీఠము సం. వి. అ. పుం. న మౌక్తిక దోషము.
సీ. వికట పీఠంబులు విలసిల్లు బుడుపులు జాగుడై
జిగిచెడ్డ జాఠరంబు ... రత్నపరీక్ష. 50 ప

వికటము సం. విణ (అ ఆ అ) 1 వికృతమైనది, చూడ నసహ్యామైనది 2. అంగవికారమైనది. 3. భయంకరమైనది. 4 విశాలము, పెద్దది, విరివియైనది 5 గర్వము గలది 6 సుందరమైనది, చక్కనిది 7 ముఖము చిట్లించుకొనునది, కను బొమ్మలు ముడివేయునది 8. గూఢమైనది, తెలియనిది 9. మాఱిన యాకారము గలది 10 పెద్ద పండ్లుగలది, మిట్టపల్లములు గలది
న కుబుపు.

వికటించే సం. అ. క్రి ప్రతికూలించు
పీ కాంత నీ వేకవాక్యముగ వర్తించుచువికటింప
నేల యో శుకవతంస భాను 3. 56

వికత్థ సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. డంబములు చెప్పుకొనుట, ఆత్మస్తుతి 2 స్తుతి, పొగడ్త 3 నిందాస్తుతి 4 ఉద్ఘోషించుట, బిగ్గరగాఁ జెప్పుట

వికత్థనము సం. వి. అ. వి 1 ఆత్మస్తుతి, డంబము చెప్పుకొనుట 2 వ్యాజస్తుతి 3 స్తుతి, పొగడ్త

వికత్థనుఁడు సం. విణ (అ ఆ అ) 1 ఆత్మస్తుతి చేసికొను వాఁడు, డంబము చెప్పుకొనువాఁడు. 2 వ్యాజస్తుతి చేయువాఁడు

వికము సం. వి. అ. న ముఱ్ఱుఁబాలు, అప్పుడే యీనిన యావుపాలు

వికరము సం. వి. ఆ. పుం. రోగము, జబ్బు

వికరాలము సం. విణ (అ ఆ అ) మిగుల కరాళమైనది, మిక్కిలి భయంకరమైనది

వికర్ణుఁడు సం. వి. అ. పుం 1 ధృతరాష్ట్రపుత్రులలో నొకఁడు, ఒకానొక భారతవీరుఁడు. 2 కర్ణపుత్రుఁడు.

వికర్తనము సం. వి. అ. పుం. అర్కవృక్షము, జిల్లేడు చెట్టు.

వికర్తనుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1 సూర్యుఁడు. 2 తండ్రిరాజ్యమును బలాత్కారముగా లాగుకొనిన కొడుకు

వికర్మము సం. వి. న్. న 1. అన్యాయకార్యము, నిషిద్ధకృత్యము, అపవిత్రకార్యము, 2. విభిన్నకార్యము.

వికర్మస్థుఁడు సం. విణ (అ ఆ అ.) నిషిద్ధమైన పనులు చేయువాఁడు, కుత్సితాచారముల కలవడిన వాఁడు

వికర్మికుఁడు సం. విణ. (అ ఆ అ) 1 చెడుపని చేయువాఁడు, దుష్టుఁడు. 2. వేఱు వేఱు పనులలో వినియోగింపఁ బడినవాఁడు, వివిధ కర్మలుగలవాఁడు
వి. అ. పుం. అంగడి పారుపత్తెకాఁడు, దుకాణముల మీఁది పన్ను వసూలు చేసెడి యధికారి

వికర్మాఁడు సం. విణ న్ 1. చెడ్డపని చేయువాఁడు. 2. పనిమానిన వాఁడు

వికర్షణము సం. వి. అ. పుం. మన్మథుని బాణపంచకములో నొకటి.
వి దూరముగా లాగుట. 2. (మల్లయుద్ధమున) అడ్డముగాఁ ద్రోయుట.

వికర్షము సం. వి. అ. పుం 1 దూరముగా లాగుట, ప్రక్కగా నీడ్చుట. 2 బాణము, అమ్ము

వికల సం. వి. ఆ. స్త్రీ (జ్యోతి.) కలలో నఱువదవ వంతు. (చూ. కల)

వికలము సం. విణ (అ ఆ అ) 1. ఒకభాగము, లేక యవయవము లేనిది, లోపముగలది, అసంపూర్ణమైనది 2 బెదరినది, భయపెట్టఁబడినది 3 శూన్యమైనది, వట్టిది. 4 క్షుబ్ధమైనది, కలఁతనొందినది, అధైర్య పడినది. 5. నిరుపయోగము, నిష్ఫలమైనది. 6 తప్పినది 7. క్షీణించినది, కృశించినది.

వికలాంగుఁడు సం. విణ (అ ఆ ఈ. అ.) వికలమైన యవయవములు గలవాఁడు

వికలీకరణము సం. వి. అ. న 1. వికలముగాఁ జేయుట, వికలాంగునిగాఁ జేయుట 2. కలవరపెట్టుట, క్షోభపెట్టుట.

వికల్పజాలము సం. వి. అ. న వలవలె నుండెడి సంశయము, ఎట్లును తోఁచని స్థితి

వికల్పనము సం. వి. అ. న 1 సంశయమునొందుట, విచికిత్సపడుట. 2 అనిశ్చయము, నిశ్చయము లేమి

వికల్పము సం. వి. అ. పుం 1 సంశయము, కోటిద్వయాత్మక జ్ఞానము, విచికిత్స 2 ఊహ, భావన 3 కల్పనము 4. విధము. 5. అజ్ఞానము. 6 తారతమ్యము 7 (వ్యాక.) పక్షప్రాప్తి (కలుగుట, కలుగకుండుట.)

వికలోపహారము సం. వి. అ పుం. ఐచ్ఛికమైన దానము.

వికల్మషుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ అ) 1 మాలిన్యము లేనివాఁడు, కలంకము లేనివాఁడు 2. పాపములేని వాఁడు, తప్పు (అపరాధము) లేనివాఁడు

వికవిక వి. 1 నవ్వుటయందలి ధ్వని కనుకరణము.

క. అనుచు సురగురుఁడు పలికిన, విని బ్రహ్మసురేంద్రుఁడాచి వికవికనగి . పార్వ. 2. 108

చ. వికవిక నవ్వియక్కపట విప్రకుమారుఁడు మేలు లెస్సవా,నికినయు రాగబంధమును నిల్పె మదిం దరశాయశాఖి మీ,సకియ .. హర 4 27

2. తెగడుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము.

ద్వి దీకొల్పి వికవికఁ దెగడువల్లియలు, చేకొని వారింపఁ జేరుగోపికల . అ. మ. క 2 124. పు 11. పం.

వికష(స) సం వి అ. స్త్రీ మంజిష్ఠ- మంజిడి. (వృ. వి.)

వికసనము సం. వి అ న వికాసము.

వికసించు సం అ క్రి. వికాసముపొందు.

క. జనపతియు నా ముకేశీ,వనితావదనంబు తెప్ప వాల్చక పీఠిం,చెను రాకాచంద్రోదయ,మునఁ గలువల పగిది నయనములు వికసింపన్ ... వరా 3 112.

వికసింపించు సం స. క్రి. (√వికసించు) వికసింపఁ జేయు.

సీ ... నవ్యగీతులఁ బ్రేంకణము వికసింపించి వనిత యొక్కతె ప్రవనములుగోసె పి శకుం. 2. 138.

వికసితము సం విశే. (అ అ.అ) వికసించినది, విరిసినది. (పుష్పము మొ.)

వికసిల్లు సం. అ క్రి 1. వికాసముపొందు

చ అనవుడు నట్ల కాకయని యా నరనాయకుఁ డాత్మ నమ్మతిం,చిననెడ విశ్వవేది వికసిల్లుచు మార్కం 8. 26.

(ఇట "ఆనందించు" అని భావము)

గీ. అనిన విని వికసిల్లి యిట్లనియె నింతి... దశకు. 5. 27

2. ఒప్పు, ప్రకాశించు.

క. సుకవి నిరూపణములచేఁ, బ్రకటిల్లుచు రూపకములు ఉహాశాకృతులై, వికసిల్లువాని తెఱఁగులు, నికటంబులు దెలియవలయు వివిధస్ఫూర్తులన్ కావ్యా 5. ఉల్లా. 22.

వికస్వ(శ్వ)రము సం. విశే (అ అ అ) 1 వికసించునది, విరియునది 2 విగ్గరయైనది, స్పష్టముగా వినఁబడునది.

వికారము సం వి అ పుం 1. ఆకారమున మార్పు, స్వభావమున మార్పు, స్వాభావిక స్థితినుండి మాఱుట 2 రూపాంతర ప్రాప్తి, మాఱుపాటు 3 రోగము, వ్యాధి. 4 చిత్తవృత్తి, మనోవ్యాపారము 5 బొమలు ముడుచుట, చిట్లించుట. మొ ముఖచిహ్నము 6 (సాంఖ్య) మూల ప్రకృతి నుండి పుట్టినది. (మహదాది) 7 గాయము.

వికారహేతువు సం. వి ఉ పుం ఆకర్షణము, ఆందోళనము గలిగించు కారణము.

వికారి సం విశే (న్. జీ న్) 1. వికారముగలది, మార్పుపొందినది 2. మాఱునది. 3 చెఱుచునది.

వికారితము సం విశే (అ అ అ) వికారము గల దిగాఁ జేయఁబడినది, మార్పఁబడినది

వికాల(క)ము సం వి అ.పుం. అసురసంధ్యాకాలము. (ఇది దేవపిత్రాది కర్మల కనర్హకాలము.)

వికావిక సం. వి అ స్త్రీ. కాలమును దెలుపు ఘటీ యంత్ర విశేషము

(నీటిమీఁద నుంపఁగాఁ గ్రమముగా నిండుటచేఁ గాలపరిమితిని దెలిపెడి బెజ్జముగల రాగి పాత్ర)

వికావిక విశే చెల్లాచెదరైనది.

క. . . నుగ్గులయి యప్పురునవ్వురయి, గగ్గులుకాడె వికావికలయి యమర్త్యుల్ ... కాశీ. 7 87.

క. ... తత్పరిజనము వికావికలయ్యెన్.దశకు. 2. 64

వికావిక వి నవ్వుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

క ... కుతిలంబులు వఱదం, గలపితివిఁక నేమి యని వికావిక నగుచున్ ... వేం. పంచ. 3. 146.

ఉ. కారణమేమిలేకయె వికావిక నవ్వను ... కవి రాజ. 5. 186.

వికాన(శ)నము సం. వి. అ. న. 1. స్పష్టపఱచుట, స్పష్టముగాఁ జూపుట 2 (పువ్వు మొ.) వికసించుట, విరియుట

వికాన(శ)ము సం. వి. అ. పుం. 1 స్పష్టపఱచుట, స్ఫుటముగాఁ జూపుట 2 (పువ్వు. మొ.) వికసించుట, విరియుట 3 ఋజుపద్ధతి, సరళమార్గము. 4. వక్రపద్ధతి, కుటిలమార్గము 5 సంతోషము 6. ఆకాశము 7. ఆతురత, తీవ్రవాంఛ 8. వికాంతము. 9 వృద్ధి, పెరుఁగుదల

వికాసి(శి) సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) 1. దృశ్యమగునది, స్పష్టముగాఁ గనఁబడునది. 2 వికసించునది, విరియునది. 3. ప్రకాశించునది

వికాసించే = వికసించే సం. అ. క్రి. వికాసము నొందు.

శా. అంతస్స్నానము మాన్పఁగా వలయునల్లె సంప్రియం బాఱఁ జేయింతున్ వీనికి రెట్టి సొమ్ములు మనం బెంతే వికాసింపఁగన్. రుక్మాం. 4. 113.

క. భూమీసురుఁ గనుఁగొని నగు మోమున నిట్లనియె డెందము వికాసింపన్.. శ్రీరం. 2 93.

వికిరణము సం. వి. అ. న. 1. చెదరఁగొట్టుట, ఇటు నటుఁ జల్లుట 2. అంతటను వ్యాపింపఁ జేయుట. 3 చీల్చుట. 4 హింసనము, చంపుట. 5. జ్ఞానము. పుం అర్కవృక్షము, జిల్లేడు చెట్టు

వికిరము సం. వి. అ. పుం. 1. చెదరిన భాగము 2. విఘ్నశాంతికై చల్లబడిన దూర్వాంకురాదికము

శ్లో. లాజచందన సిద్ధార్థ భస్మ దూర్వాంకురాక్షతాః, వికిరా ఇతి సందిష్టాస్సర్వ విఘ్నవినాశనాః (తంత్రసా. వాచ)

3. అసంస్కృతులై, మృతులయిన పితరుల నుద్దేశించి శ్రాద్ధములందు దర్భలపై నుంచఁబడు నన్నము.

శ్లో. అసంస్కృత ప్రమీతానాం యోగినాం కుల యోషితాం, ఉచ్ఛిష్టం భాగధేయంస్యాత్, దర్భేషు వికిరశ్చయః. (అ. త. వాచ.)

4, పక్షి. 5. నూయి. 6. వృక్షము.

వికీర్ణజ్ఞము సం. వి. అ. న. పరిమళ ద్రవ్య విశేషము.

వికీర్ణము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చెదరినది. విడిపోయినది 2 చల్లఁబడినది. 3. ప్రసిద్ధమైనది.

వికుంఠము సం. వి. అ. న. విష్ణులోకము.

వికుంఠితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మొక్కైనది, మొఱపోయినది, మొద్దుగాఁ జేయఁబడినది 2 మూఢము, మూర్ఖము

వికుర్వాణుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మార్పు పొందినవాఁడు 2 సంతోషించినవాఁడు

వికు(క్ర)స్రుఁడు సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు.

వికూజనము సం. వి. అ. న. 1 పావురముకూఁత పక్షికూఁత 2 పేగులార్పుట.

వికూణనము సం. వి. అ. న. ఓరచూపు

వికూణిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాసిక, ముక్కు.

వికృతము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 మార్పుచెందినది. మాఱినది 2 తెవులు గలది 3 అంగవికారము గలది, విరూపమైనది 4 అసంపూర్ణమైనది 5. మనోవికారము గలది, భావోద్రేకము గలది. 6. ఇష్టము లేనిది, విసిగినది. 7 అసహ్యమైనది, చీఁదఱైనది. 8 అసాధారణమైనది 9 స్వాభావికముగానిది, స్వభావ విరుద్ధమైనది. 10. పాడుచేయఁబడినది, చెఱుపఁబడినది 11 రోగయుక్తము, వ్యాధిగ్రస్తము

వి. అ. న 1 మార్పు 2 హీనస్థితికి మాఱుట. 3. తెవులు, రోగము. 4. ఇష్టములేమి, వసుగు.

వికృతి సం. న. ఇ. స్త్రీ 1 ఉద్రేకము, మనస్సు, రూపము మొదలగువాని మార్పు 2. స్వభావ విరుద్ధస్థితి 3 రోగము 4 మానసికోద్రేకము, కోపము, రోగము మొ. 5 భావము, చిత్తవృత్తి. 6. బలాత్కారముగఁబట్టుకొనుట 7 పులిసిన కల్లు 8. భూతము, దయ్యము (విల్యమ్సు) 9 ప్రభవాది సంవత్సరములలో నొకటి.

వికృష్టము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దూరముగా లాగఁబడినది, ఈడ్వఁబడినది, ఆకర్షింపఁబడినది. 2 పొడవుగాఁ జేయఁబడినది. 3 ఉద్ఘోషింపఁబడినది, చాటఁబడినది, మొఱపెట్టఁబడినది. 4. కఠినమైనది, నిర్దయము, క్రూరము 5. చక్కఁగా దున్నఁబడినది,

వి అ న. 1. మొఱ్ఱ 2 నింద.

వికేశి నం. వి ఈ స్త్రీ 1 విరియఁబోసికొనిన జుట్టు గల స్త్రీ. వీడిన కొప్పుగల స్త్రీ. 2 వెండ్రుకలు లేని యాఁడుది 3 వేణి, జడ 4 అష్టమూర్తియైన శివునికి మహీరూపమున నున్నపుడుండు భార్య.

శ్లో॥ సూర్యోజలం మహీవాయుర్వహ్నిరాకాశ మేవచ, దీక్షితో బ్రాహ్మణ స్సోమ ఇత్యేతా స్తన వక్రమాత్॥ సువర్చలాతథై వోషావికేశీ చాప రాశివా, స్వాహాది శ స్తథా దీక్షా రోహిణీ చ యథాక్రమమ్. (మార్క వాచ)

వికేశుఁడు నం విశే (అ అ ఈ అ) 1 వీడిన వెండ్రుకలు గలవాఁడు. 2 వెండ్రుకలు లేని వాఁడు.

వికోశ(ష)ము నం విశే (అ ఆ.అ) 1. పొట్టు లేనిది. 2. కోశము లేనిది, ఒఱలేనిది.

విక్కను అ క్రి (విక్కు+అను) విక్కుమను ధ్వని కలుగు.

ద్వి. ప్రక్కలై కూడఁ గౌరాణిక మేను, విక్కవ విరియుడు విరివిరి యనుచు ... బస. పురా 185. పా. 20 పం.

విక్కము నం. వి అ పుం పిల్ల యేనుఁగు, గజశాబకము.

విక్కవిరియు అ క్రి (విరియు+విరియు) మిక్కిలి విరియు, మిగుల సంతోషించు.

వ సమ్మోదంబున విక్కవిరిసి రక్కసుని యురంబున ... భాగ. దశ. పూ. 276.

విక్కు అ క్రి 1 విశ్లథమగు, వదులగు

ఉ. క్రిక్కిఱి చెన్నుఁదోయి యిరుగ్రేవల కాంతియుఁ బంచబాణుఁగ్రొవ్వెక్కఁగఁ జేయ హస్త యుగమెత్తి విహారభరంపుఁ జేర్మికిన్, విక్కప్రసూనము ల్గురియు వేనలి వీడిచి కొప్పు వెట్టుచోఁ, జొక్కులఁ బెట్టె భూవరుని చూపులఁ గోమలి బాహుమూలముల్. నైష 7. 194.

౽ గర్వించు

ఉ. చక్కెర విల్తు పక్కెరల జిక్కినటంచుమ విక్కి విక్కవే, డెక్కుడు మాటలం బదరె దింతియ కాని యవారియాన వ్రాల్చక్కెరఁ బెట్టి రాము కతఁ జిక్కగ నేర్చుచుఁ బెంచి నట్టి యా, యక్కను జూడవై శివి గదా ప్రమదాళినిగూఢ కీరమూ రా వి. 4 66

ద్వి. విక్కుచుఁ జొక్కుచు విఱ్ఱవీఁగుచును, మిక్కిలి తమకంబుమే కొనఁగ్రొత్త, సింగారమూనెశి. సారంగ 1. 5 పా. 4. పం.

3 విజృంభించు.

క అక్కొమ్మ మెకపు జోదులు, విక్కుచు నక్కొండ యెక్కివిరిదేనియలన్, జొక్కటపుఁ దియ్యపండుల, జక్కర తెలివీళ్ల నలువు సడలించి తగన్ అచ్చేరా. కిష్కిం. 89

4. నిందించు, అధిక్షేపించు.

క తక్కిన పాండుకుమారుల, విక్కుచు శస్త్రంబు చేత విడిచిన గురునిం, ద్రొక్కితలఁద్రుంచు వానిన్, ప్రుక్కక రణ వీథిఁ బొడుతుఁ జోద్యముగాగన్ సేతుఖం. 3 98. పా.

(ఇది యశ్వత్థామ యనుమాట.)

వి 1 గర్వము

ద్వి. దాని చెక్కుల టెక్కు దాని బల్ విక్కు, దాని మోము మెఱుంగు దాని తెఱంగు ... శి. సారంగ 1. 7. పా 9. పం.

2. విరియుట యందగు ననుకరణము.

ద్వి విషయ వాసన మదివీడొకన్న యపుడె, విషయషడ్వర్గంబు విక్కవవిరియు ... ప్రభులింగ 5 157 పా. 16. పం

3 విఱుగు నప్పుడగు ధ్వని కనుకరణము

ద్వి విపులేంద్రముని వీఁపు విక్కవ విఱిగె ... బసవు 158 పా 18 పం.

విక్రమ నం. వి. అ పుం ప్రభవాది సంవత్సరములలో నొకటి.

విక్రమణము నం వి. అ న విష్ణుదేవుని యంగ.

విక్రమము నం వి అ పుం 1 అడుగు, అంగ 2 అడుగులు వేయుట, నడచుట. 3 గెలుచుట, జయించుట 4. వీర్యము, పరాక్రమము. 5 బలము, శక్తి.

విక్రమాదిత్యుఁడు నం వి అ. పుం సుప్రసిద్ధుఁడైన యొకరాజు.

(ఇట్లే, "విక్రమార్కుఁడు.")

విక్రమి సం. విశే. (న్. జి. న్) 1 పరాక్రమము గలవాఁడు, శౌర్యవంతుఁడు 2. బలవంతుఁడు, శక్తిగలవాఁడు.
వి న్. పుం 1 సింహము 2 శూరుఁడు 3. విష్ణువు.

విక్రమించు సం. అ క్రి 1 పరాక్రమము చూపు
ఉ. ... రాజుల, య్యాదవు ముందటన్ జయ జయ ధ్వను లిచ్చిరిగాని వాని శౌర్యోదయ వృత్తి కల్పైదురనోపర యెవ్వరు విక్రమింపగన్ భార స భా. 2 97.
వ. అనవరతాన్యోన్యసంగతంబు లగు చక్రంబుల నతిక్రమించెడు క్రమంబులఁ గుచంబులు విక్రమింప నిజకరాఘాతంబులఁ...శుకచరి 2 20
(ఇట 'నతిశయింప' నని భావము,)
చ. అపుడు సుమాలి ... విపులశతాంగమున్ మెఱయవేచని మార్కొని విక్రమించినన్ ఉ రా. 2 65

విక్రముఁడు సం. వి అ పుం 1 ప్రఖ్యాతుఁడైన యుజ్జయినీ పట్టణపు రాజు, విక్రమాదిత్యుఁడు, విక్రమార్కుఁడు 2. విష్ణువు.

విక్రయము సం. వి. అ పుం అమ్మకము.

విక్రయానుశయము సం వి. అ పుం 1. అమ్మకము రద్దుచేయుట (అ. వి.) 2 అమ్మకము రద్దు చేసి కొనుటకైన వివాదము (వాచ.)

విక్రయి సం విశే. (న్ జి న్) వ్యాపారి, అమ్మువాఁడు

విక్రయించు సం స. క్రి. అమ్ము
మ. .. కలత్రమున్ వరకుమారుం గాశిలో విక్రయించి నిరూఢంబగు సత్యమువ్వరఁ బ్రతిష్ఠించెన్ .. జై భా 4 128.

విక్రయికుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ) వ్యాపారి, అమ్మువాఁడు.

విక్రాంత సం.విశే. (ఋ. త్రి. ఋ) పరాక్రమము గలవాఁడు.
వి. ఋ. పుం. 1. వీరుఁడు. 2. సింహము.

విక్రాంతము సం. విశే. (అ. ఆ అ.) 1. అంగవేయఁబడినది, దాఁటఁబడినది, 2. బలము గలది, పరాక్రమము గలది. 3. జయించినది, గెలిచినది,
వి. అ. పుం. 1. సింహము.
న 1 అంగ 2 వీర్యము, పరాక్రమము 3. వైక్రాంతమణి

విక్రాంతి సం. వి. ఇ స్త్రీ 1 అడుగువేయుట, అంగవేయుట 2 గుఱ్ఱపునడక 3 పరాక్రమము, వీర్యము

విక్రాంతుఁడు సం వి అ. పుం వీరుఁడు, యోధుఁడు

విక్రియ సం వి. ఆ స్త్రీ 1 మాఱువు. 2 మనోవికారము, కోపము, రాగము, అసంతుష్టి మొ 3 వైకల్యము 4 కనుబొమలు ముడుచుట మొ ముఖచిహ్నము 5 ఆకస్మికమగు గగుర్పాటు మొ.

విక్రేత సం వి ఋ పుం విక్రయించువాఁడు

విక్రేయము సం. విశే. (అ ఆ అ) అమ్మఁదగినది.

విక్రోశనము సం వి అ న. 1 మొఱపెట్టుట, ఉద్ఘోషించుట. 2 నిందించుట

విక్లబము సం విశే. (అ. ఆ అ.) 1. భయమునకు లోనైనది భయపడినది 2 పిఱికి, ధైర్యము లేనిది 3 పరవశమైనది, (ఒకదానికి) లొంగినది. 4 కలవరపడినది, క్షోభపడినది. 5 బాధింపఁబడినది, దుఃఖము కలుగఁజేయఁబడినది 6 విసిగినది, విసుగు చెందినది 7. తొట్రుపడినది

విక్లిన్నము సం విశే (అ ఆ అ.) 1. మిగులఁదడిసినది, తేమగలది 2. క్షీణించినది, వాడినది. 3. ముదిసినది.

విక్లిష్టము సం విశే (అ ఆ అ.) 1. మిక్కిలి బాధింపఁ బడినది, మిగుల క్లేశపెట్టఁ బడినది 2 హాని కలుగఁ జేయఁబడినది.
వి. అ. న ఉచ్చారణము నందలి లోపము.

విక్లేతము సం వి అ. పుం 1 పూర్తిగాఁదడియుట. 2 కరఁగిపోవుట

విక్షతము సం. విశే (అ ఆ. అ) 1. గాయపఱుపఁబడినది, కొట్టఁబడినది. 2. ముక్కలుగాఁ జేయఁబడినది.
వి అ. న. 1. గాయము చేయుట. 2. గాయము.

విక్షావము సం వి. అ. పుం. 1. కాసరోగము, దగ్గు. 2. తుమ్ము. 3. ధ్వని, చప్పుడు.

విక్షిప్తము సం విశ (అ.ఆ.అ) 1. చెదరినది. చెదరఁగొట్టఁబడినది 2 (ఉద్యోగము మొ. దానినుండి) తొలఁగింపఁబడినది 3. పంపబడినది 4. కలవరబడినది. 5 (వాదము) ఖండింపఁబడినది. 6 (యోగ) చిత్తము యొక్క స్థితి విశేషము "క్షిప్తం, మూఢం, విక్షిప్త, మేకాగ్రం, నిరుద్ధమితి చిత్తభూమయః."

విక్షిరము సం, వి. అ పుం అర్కవృక్షము, జిల్లేడు చెట్టు

విక్షేపణము సం. వి అ. న 1. త్రోసివేయుట, (బాణము) ప్రయోగించుట 2. చెదరుట, ఇటు నటుఁ బోవుట 3 కలవరపడుట. 4 దూరీకరణము, ఉద్యోగాదులనుండి తొలఁగించుట.

విక్షేపము సం వి. అ. పుం 1. దూరముగాఁద్రోయుట, చెదరఁగొట్టుట 2. ప్రయోగించుట, (బాణము మొ) విడుచుట. 3 అలల వలెఁగదలుట, కంపమొందుట 4. ఇటునటుఁ గదుపుట, ఆడించుట. 5. కలవరపాటు. 6. భయము 7. వాదఖండనము. 8. ధ్రువరేఖ. 9 స్త్రీల సత్త్వజమైన యలంకార విశేషము 10. కార్యాంతరమిషచే వాదమును నిలుపుట, నిగ్రహస్థాన విశేషము.

విక్షేపశక్తి సం వి ఇ స్త్రీ (వేదాంత) అవిద్యాశక్తి విశేషము, లేనిదానిమున్నట్టు కనఁబడఁ జేయు మాయాశక్తి.

విక్షేపించు సం స క్రి త్రోయు, చిమ్ము

శా. శ్రేణీభూతములై దిగంతములఁ విక్షేపించు సౌమిత్రి దో, స్థూపాగ్రోక్షిత...బాణములు వర్షింపంగ ... భా రా సుం 443.

విక్షోభము సం. వి అ పుం 1 కదలుట, చలించుట. 2 మానసిక క్షోభము, కలవరపాటు, భయము. 3. బాధ, నొప్పి.

విక్షోభించు సం. అ. క్రి. బాధపడు.

శా. హాలాపానము మాంసభక్షణము నత్యాసక్తిఁ గావింప వ్యాచ్ఛ్వాలాది ప్రరుజా వ్యథల్ గలిగి విక్షోభించుచున్ ధాత్రిఁ జం, డాలత్వంబు భజించె సువ్రతము శిష్టాపూర్తముల్లేమి ... బ్రహ్మోత్తర 2. 98

విఖండితము సం విశ (అ ఆ అ) 1 ఖండింపఁబడినది, పగులఁగొట్టఁ బడినది, విభజింపబడినది. 2 రెండు ముక్కలుగాఁ జేయఁబడినది 3. వికలాంగముగాఁ జేయఁబడినది 4 (వాదము) ఖండింపఁబడినది

విఖండించు సం. స క్రి. నఱకు.

గీ రాక్షసుఁడు వైచినట్టి యాప్రబల శక్తి, శక్తి వైచి విఖండించె శంభుశక్తి ... కాశీ. 6 244.

విఖా(ఖ)నసుఁడు సం వి అ. పుం. 1. వానప్రస్థుఁడయిన ఋషి. 2. ఒకానొకముని.

విఖాన సం వి. అ స్త్రీ జిహ్వా, నాలుక. (విల్యమ్సు)

విఖురుఁడు సం వి అ. పుం. 1 రాక్షసుఁడు 2 చోరుఁడు, దొంగ

విఖు(వు) సం విశ. (ఉ.) ముక్కిఁడి, ముక్కు లేనివాఁడు

విఖ్యాతము సం విశ (అ. అ. అ.) 1. ప్రసిద్ధమైనది, పేరుపొందినది 2. పిలువఁ బడినది, పేర్కొనఁబడినది 3. ఒప్పుకొనఁ బడినది, అంగీకరింపఁబడినది.

విఖ్యాతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రసిద్ధి, కీర్తి

విఖ్యాపనము సం వి అ న. 1. ప్రకటించుట, ఉద్ఘోషించుట 2. వివరించుట, స్పష్టపఱుచుట. 3. ఒప్పుకొనుట, అంగీకరించుట.

విఖ్ర(ఖు)ఁడు సం విశ. (అ. ఆ అ.) ముక్కిడి, ముక్కులేనివాఁడు.

విగంధకము సం వి. అ. పుం. ఇంగుదీవృక్షము, గారచెట్టు

విగడము విశ (సం. వికటః) వికటము

వ ... దిట్టమాటలఁ బుట్టిన విగడంబులై యుద్ధపతదంతంబులగు పంతంబులం గుంతంబులం గొని పి. శకుం 1. 86.

విగడియ వి (సం. విఘటికా) గడియలో అఱువదవ భాగము.

క. ... ఒక్క విగడియలోనన్ ... రామా. 8. 64 (శ ర)

విగణనము సం. వి అ. న 1 లెక్కించుట. 2. ఆలోచించుట. 3 ఋణముతీర్చుట

విగతచక్షువు సం. విశ. (న్) కన్నులు లేని వాఁడు గ్రుడ్డివాఁడు, అంధుఁడు.

క. మఱునాఁడు విగతచతుని, తెలుఁగున నొక పంచఁజేరి దీనతదోఁచన్, గొఱమాలిన యొక పెంచిక, యఱచేతం బట్టికొని వతాననుఁడగుచున్ భోజరా 2 184

విగతము సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. పోయినది, నష్టమైనది 2. విడిచిపోయినది. 3. చేనిపోయినది 4. శూన్యము, లేనిది. 5. చీకఁటియైనది, మబ్బుపడినది వి. అ. న. పతీగతి, పిట్టలెగురుట

విగతలక్షణుఁడు సం. విశే. (అ. అ. అ.) శుభలక్షణములు లేనివాఁడు, అదృష్టహీనుఁడు

విగతస్పృహుఁడు సం. విశే. (అ. అ. అ.) అపేక్ష లేనివాఁడు.

విగతార్తవ సం. వి. అ. స్త్రీ. రజస్సుపోయిన స్త్రీ, ముట్టుడిగిన యాఁడుది

విగమము సం. వి. అ. పుం. 1. విశ్లేషము, వీడిపోవుట. 2. సమాప్తి, ముగింపు 3. త్యాగము, విడుచుట. 4. నాశము, కనఁబడకపోవుట 5. చావు, మరణము 6. విడిపోవుట, విభక్తమగుట.

విగరుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. దిగంబర సన్న్యాసి 2. మితభోజి, మితముగా భుజించువాఁడు

విగర్హణ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నింద, దూఱు.

విగర్హణము సం. వి. అ. న. = విగర్హణ

విగర్హించు సం. స. క్రి. నిందించు

శా. . ఇ, శ్లేవేశం బురిఁ ద్రిమ్మరున్ సుజనులెంతేఁదన్ విగర్హింపఁగన్ ధర్మ 8 132

విగర్హితము సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. నిందింపఁబడినది 2. నిర్లక్ష్యము చేయఁబడినది 3. నిషేధింపఁబడినది, నిషిద్ధము 4. అధమము, హీనమైనది, 5. చెడ్డది, దుష్టము. వి. అ. న. నింద.

విగల(శ)నము సం. వి. అ. న. మిక్కిలి జాఱుట, విస్ఖలనము

విగలితము సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. జాఱినది, స్రవించినది 2. జాఱినది. 3. పోయినది. 4. కరఁగినది. 5. చెదరినది. 6. వదులైనది. 7. (తల) విరియఁబోసికొన్నది.

విగాఢము సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. స్నానముచేసినది, మునిఁగినది. 2. లోఁతైనది.

విగానము సం. వి. అ. న. 1. నింద, దూఱు, అపవాదము 2. పూర్వోత్తర విరుద్ధముగాఁ జెప్పుట.

విగాహము సం. వి. అ. పుం. 1. స్నానముచేయుట, మునుగుట 2. లోతునకుఁ బోవుట

విగాహించు సం. అ. క్రి. మునుఁగు, క్రుంకు. (శ.ర.)

విగాహితము సం. విశే. (అ. అ. అ.) మునిఁగినది.

విగీతము సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. నిందింపఁబడినది, విగర్హితము 2. పూర్వోత్తర విరుద్ధమైనది.

విగీతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నింద, దూఱు. 2. పూర్వోత్తర విరుద్ధముగాఁ జెప్పుట.

విగుణము సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. సుగుణములు లేనిది, చెడ్డది. 2. నిర్గుణము, సగుణమును లేనిది, గుణరహితము. 3. సారము లేనిది.

విగుర్వించు అ. క్రి. (√విగుర్వ. క. విగుర్విము)

1. గర్వించు.

వ. అనేక బ్రహ్మాండ విఖండఖండన వ్యాపారమునకు నేమేము చాలుదు మనుచున్న గణంబులందు గణముఖ్యులు దలతలమని వెడలి విగుర్వించి... కు సం 2. 189.

2. యత్నించు.

క. గర్వించి పలికి తగునే, గర్వము భుజవీర్యమును బ్రకాశంబుగ నీ పర్వత వివరము తెర్చివి, గుర్వింపుము చూత మనిన గోత్రభిదుండున్. భార. ఆది. 7. 273

విగుర్వ వి. ప్రయత్నము

ఉ. పారతుపార శంఖవిమలాభ్ర మహోజ్జ్వలకీర్తిఁ జాలం బొల్పారిన బుద్ధమండలికు నగ్రముతుండగు మన్మమండ(ం) డా, చారవరుండు నాదెండ్లం జారుతరంబగు వెండికొండనాం, గౌరి శశాంక్క మౌళికి విగుర్వనతో గుడినిల్పె... 1061 ద శా. 4. 672.

ఱ విగుర్వించు.

విగూఢము సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. రహస్యమైనది, దాఁచఁబడినది. 2. నిందింపఁబడినది, విగర్హితము.

విగృహీతము సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. పట్టుకొనఁబడినది. 2. ఎదిరింపఁబడినది. 3. ఆటంక పఱుపఁబడినది. నిర్బంధింపఁ బడినది. 4. (వ్యాక) విగ్రహము చెప్పఁబడినది. (సమాసము.) (వాక్యమున అర్థము వివరింపఁ బడినది.)

విగ్గోరు వి ఒకజాతి లత (వృ. వి)
సీ. క్రొవ్విరు లెసఁగి ... విలసిల్లు నిండారు వెన్నెలలోఁ గారు విగ్గోరుఁ దీగెలు వెలుఁగునట్లు . . కు సం. 8. 9.

విగ్రహము సం. వి అ. పుం 1 చాఁచుట, వ్యాపింపఁ జేయుట. 2. ఆకారము, రూపు. 3. శరీరము 4. కలహము, ప్రణయ కలహము 5. యుద్ధము, పోరాటము (సంధికి వ్యతిరేకము) 6. రాజ్య తంత్రము నందాఱు గుణములలో నొకటి 7 నిర్దయత, దయలేమి. 8 భాగము 9 (వ్యాక.) సమాసార్థమును వివరించు వాక్యము

విగ్రహవంతుఁడు సం. విశ. (త్ వతీ త్) శరీరము గలవాఁడు మూర్తిమంతుఁడు, అవతరించినవాఁడు

విగ్రహించు సం అ. క్రి. కలహించు, విరోధపడు
గీ. . వేయికన్నుల వేల్పుతో విగ్రహించి వనిత యింకేమి కానున్నవాఁ డొమరుఁడు నైష. 4. 28.
ఆ. అనుచు జనులు నాశ్చర్యభరితులై, చూచుచుండ నిందు సుందరాస్య, యాత్మ యోగ వహ్నికాహుతిఁ గావించె, విగ్రహించి తనదు విగ్రహంబు. మూర్తిత్ర. 5. 75.
సీ. గీ నీర. జాతములను గిరజాతములను, విగ్రహింపనీని విరహంబె తోడుగా, వెలఁది వెడలవిపిన వీథులకును . . వసు 3. 132

విగ్రీవుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) పోయిన మెడగలవాఁడు—శిరశ్ఛేదము చేయఁబడిన వాఁడు, తల గొట్టఁ బడినవాఁడు.

విగ్రుఁడు సం. విశ. (అ. ఆ అ.) ముక్కిఁడి. ముక్కుపోయినవాఁడు.

విఘటనము సం వి అ న 1. విడఁగొట్టుట. 2. నశింపఁజేయుట, చెఱుచుట

విఘటించు సం. అ క్రి తప్పిపోవు, చెడు
సీ. గీ. మొదల సంఘటియించినఁ బొంది కార్య మవల విఘటించెనేని గౌరవము దప్పి... నైష. 2. 66.
వ. దీని విఘటింపం జేయుదునని భూసురాకారుండై వచ్చి పూర్వులంగాంచి ... భార. అను. 1. 295.

విఘటిక సం. వి అ. స్త్రీ. 1. గడియలో నఱువదవ భాగము, విగడియ. 2. విడఁగొట్టునట్టి (వియోగము నొందించు) స్త్రీ

విఘటితము సం. విశ (అ ఆ అ.) 1. విడఁదీయఁబడినది, వేఱుచేయఁబడినది 2. విభజింపఁబడినది, పంచిపెట్టఁబడినది. 3. పగులగొట్టఁబడినది. 4. విశేషముగాఁ గూర్పఁబడినది. (వాచ.)

విఘట్టన సం వి. అ. స్త్రీ 1 ఎడఁబాపుట, విడఁ జేయుట. 2 ఒరయిక, రాపిడి. 3 విడఁదీయుట, వదులుచేయుట 4 అపాయము గలిగించుట.

విఘట్టనము సం వి అ న. = విఘట్టన.

విఘట్టించు సం స. క్రి (మోకాళ్లు మొ వానిచే) పొడుచు
స్రగ్ధర చించెం జెండాడె మట్టెం జిదిమె విఱిచెఁ గ్రొచ్చెన్ విఘట్టించెదంచెన్, .. కాశీ 6 176

విఘట్టితము సం. విశ (అ ఆ అ) 1 వియోజితము, ఎడఁబాపఁబడినది, విడఁజేయఁబడినది, 2. విడఁదీయఁబడినది తెఱవఁబడినది, వదులుచేయఁబడినది 3 రాచఁబడినది, ఒరసికొనఁబడినది 4. చలింపఁజేయఁబడినది, కదల్పఁబడినది. 5. హానిగలిగింపఁబడినది

విఘనము సం వి. అ. పుం కొయ్యసమ్మెట, సమ్మెట.

విఘసము సం వి అ పుం 1. సగము నమలిన కబళము 2 దేవతలను, పితృదేవతలను ఉద్దేశించి యిడిన యన్నమున మిగిలిన భాగము 3 భుక్తశేషము, తినగా మిగిలిన యన్నము 4. ఆహారము అన్నము.
స. మైనము

విఘసాశి సం విశ (న్ + నీ న్) దేవతలను పితృదేవతలను ఉద్దేశించి యిడిన యన్నమున మిగిలిన భాగమును భుజించువాఁడు

విఘసాశుఁడు సం. విశ (అ ఆ. అ) = విఘసాశి.

విఘాతము సం వి. అ. పుం. 1. నాశము. 2. చంపుట, హింసించుట. 3. అడ్డంకి, విఘ్నము, వ్యాఘాతము. 4 పెద్దదెబ్బ 5. త్యాగము, విడుచుట.

విఘాతసిద్ధి సం. వి. ఇ స్త్రీ. విఘ్నములఁ తొలఁగించుట, అడ్డంకులఁ ద్రోసివేయుట.

విఘాతి సం. విశే. (న్. నీ. న్.) 1 తొలఁగించువాఁడు, నివారకుఁడు 2 నశింపఁజేయువాఁడు, నాశకుఁడు.

విఘాతించు సం. స. క్రి. 1 చంపు, సంహరించు

మ. మేదినికిన్ భారముడింప దైత్యుల విఘాతింపంగఁ గ్రీడార్థమై జనియించెన్ భవదీయసూనుఁడు.. హరి. పూ. 6. 15.

2 చెఱుచు (శ. ర.)

విఘూర్ణితము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విశేషముగాఁ ద్రిప్పబడినది. (కన్ను)

విఘృష్టము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 మిక్కిలి యొరయఁబడినది 2 మిగుల నూఱఁబడినది, మిక్కిలి మర్దింపఁబడినది 3 ఎక్కువగా రుద్దఁబడినది.

విఘ్నకరుఁడు సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) అడ్డుపెట్టువాఁడు విఘ్నము గలిగించువాఁడు

విఘ్నకర్త సం. విశే. (ఋ. త్రీ. ఋ.) = విఘ్నకరుఁడు

విఘ్నకారి సం. విశే. (న్. ణీ. న్.) విఘ్నకరుఁడు

విఘ్నధ్వంసము సం. వి. అ. పుం. విఘ్నములు తొలఁగించుట

విఘ్ననాయకుఁడు సం. వి. అ. పుం. విఘ్నేశ్వరుఁడు.

విఘ్ననాశనుఁడు సం. వి. అ. పుం. విఘ్నేశ్వరుఁడు, గణపతి.

(ఇట్లే విఘ్ననాశకుఁడు)

విఘ్నపడు యి. అ. క్రి. (విఘ్నము+పడు) అడ్డిపోవు, విఘ్నితమగు

క. ఆ జాలియేల నిర్మల, బీజహావిస్తంత్ర మేను బ్రీతి నొనర్పం,గా జగతి వలవునం జెడు, నే జన్నము విఘ్నపడు నే యేఁటికీవగవన్. భార. అశ్వ. 4. 281

విఘ్నము సం. వి. అ. పుం. 1. అంతరాయము, అడ్డంకి, చెఱుపు. 2. శ్రమము, కష్టము 3. కరమర్దము, కలివెచెట్టు. (వాచ)

విఘ్నరాజు సం. వి. అ. పుం. విఘ్నేశ్వరుఁడు, గణపతి.

విఘ్నవినాయకుఁడు సం. వి. అ. పుం. విఘ్నేశ్వరుఁడు, గణపతి.

విఘ్నహారి సం. వి. న్. పుం. - విఘ్నములు పోఁగొట్టువాఁడు - విఘ్నేశ్వరుఁడు.

విఘ్నితము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 విఘ్నములు కలిగినది, ఆటంకపఱుపఁబడినది 2. అడ్డుకొట్టఁబడినది.

విఘ్నేశ్వరవాహనము సం. వి. అ. న. ఎలుక.

(ఇట్లే విఘ్నేశవాహనము మొ)

విఘ్నేశ్వరుఁడు సం. వి. అ. పుం. గణపతి, ఈశ్వరుని పుత్త్రుఁడు, విఘ్నముల కధిపతి

(ఇట్లే విఘ్నేశానుఁడు, విఘ్నేశుఁడు. మొ)

విచ(చి)కిలము సం. వి. అ. పుం. 1 ఒక జాతి మల్లె. (వృ. వి.) 2 మదనవృక్షము, బ్రమంగచెట్టు.

విచక్షణుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 సూక్ష్మదృష్టిగలవాఁడు, దూరదృష్టిగలవాఁడు, వివేకశాలి 2 బుద్ధిమంతుఁడు 3 నిపుణుఁడు, నేర్పరి. 4 చదువుకొన్నవాఁడు, చదువరి.

వి. అ. పుం. పండితుఁడు, విద్వాంసుఁడు

విచక్షించు సం. స. క్రి. విమర్శించు దండకము..

ఇంతింబరీక్షించి బుద్ధిన్ విచక్షించి తన్మాత్రమాయాపరాభూత జామాత భోగినీ దండకము

విచక్షుఁడు సం. విశే. (స్) - విచక్షుష్కుఁడు.

1. కన్నులు లేనివాఁడు, గ్రుడ్డివాఁడు. 2 కలవర పడినవాఁడు, విమనస్కుఁడు, దుఃఖితుఁడు.

విచయనము సం. వి. అ. న. 1 వెదకుట. 2. పువ్వులు మొ. కోయుట (వాచ)

విచయము సం. వి. అ. పుం. 1 అన్వేషణము, వెదకుట 2 పరిశోధనము

విచరించు సం. అ. క్రి. విచారించు, సంతాపపడు.

ఉ. హైదరు జంగు పంపున మహాహవకేళికిఁ గోటచుట్టి బాహాదృఢవిక్రమోద్ధతిరయమ్మున సైన్యమువచ్చి నిల్చె నిమ్మీఁది విచారమెట్లనియమేయ పరాక్రమ రంగరాయ ధాత్రీదయితు స్మరించి విచరించిరి యచ్చటి పెద్దమానిసుల్. రంగా. 3. 27.

విచరితము సం. వి. అ. న. తిరుగుట, సంచారము.

విచర్చిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పామ, చర్మరోగ భేదము, గజ్జి.

విచర్చితము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పూయఁబడినది, రాచఁబడినది, రుద్దఁబడినది.

విచలనము సం. వి. అ. న. 1. మిక్కిలి కదులుట. మిగుల చలించుట. 2 మార్గము నుండి తప్పుట, తొలగుట. 3. చాంచల్యము, స్థైర్యము లేమి, 4. గర్వము, దురహంకారము.

విచలము సం. విణ (అ. ఆ. అ) మిక్కిలి కదలువది.

విచలుడు సం విణ (అ. ఆ. అ) దురహంకారము గలవాడు, గర్వి.

విచారకుడు సం వి అ పుం విచారించువాడు - 1. పరిశోధకుడు, పరీక్షకుడు 2 న్యాయాధికారి.

విచారజ్ఞుడు సం విణ (అ ఆ. అ) నిర్ణయింప సమర్థుడు, తీర్పరి.

విచారణ సం వి. ఆ. స్త్రీ 1 పరీక్ష, పరిశోధనము, సందిగ్ధమైన విషయమును తత్త్వ నిర్ణయమునకై ప్రమాణములతో బరిశీలించుట 2 ఆలోచన. 3. సంశయము, ఎటులును దోచనిస్థితి. 4. మీ మాంసాశాస్త్రము.

విచారణము సం వి అ. న. 1 విచారణ, పరిశోధనము, పరిశీలనము. 2. ఆలోచన. 3. సంశయము, ఎటులును దోచని స్థితి.

విచారణీయము సం విణ (అ. ఆ. అ) విచారణ చేయదగినది.

విచారపడు మి. అ క్రి (విచారము+పడు) సంతాపించు, చింతిల్లు. (శ. ర)

విచారభువి సం వి ఈ స్త్రీ 1 న్యాయస్థానము, న్యాయసభ. 2. యమసభ, యముని కొలువు

విచారము సం వి. అ పుం. 1. పరీక్ష, పరిశోధనము, సందిగ్ధ విషయమును తత్త్వ నిర్ణయమునకై ప్రమాణములచే బరిశీలించుట. 2. (అభియోగము) విచారించుట, సత్యము తెలిసికొనుటకై సాక్ష్యము మొది వినుట. 3. ఆలోచన 4. వివేకము, యుక్తాయుక్తపరిజ్ఞానము. 5. నిశ్చయము, నిర్ణయము. 6. ఎన్నిక, ఏర్పుకొనుట. 7. సందేహము, ఎటులును తోచనిస్థితి. 8. దూరదృష్టి.

విచారముచేయు మి. స క్రి ఆలోచించు, విచారించు.

ఉ. మజ్జన భోజనాదులకు మాపుశయించుటకు వ్యధూమణుల్, సజ్జనగేహ మొక్కటి విచారముచేసి యొనర్చి వాలిపెన్, సజ్జగొలంగి యచ్చటం బ్రసన్నత నిల్పిన లింగమున్ భవా, వజ్జలరాశికుంభజుని భక్తిభజింపగగలోపునంత టన్. కాశీ. 4. 86.

విచారశీలుడు సం. విణ (అ ఆ అ) 1. ఆలోచన గలవాడు, వివేకి. 2 దూరదృష్టి గలవాడు

విచారస్థలము సం. వి. అ న. 1 న్యాయస్థానము 2 యుక్తివాదము, యుక్తియుక్తమగువాదము.

విచారి సం. విణ (న్ ఈ న్) 1. తిరుగువాడు, త్రిమ్మరి. 2 తిరుగుబోతు, భోగలంపటుడు 3. ఆలోచన కలవాడు, వివేకి

విచారించే సం. స. క్రి 1 పరిశీలించే.

వ. . పంచబాణ శరంబులని ప్రమాణంబు విచారించు విరహ పరితాప పరిహారణనిపుణ పురంధ్రీ గణంబుల . ఉ. హరి 5. 136.

వ. మత్ప్రసాదంబున నతీతానాగతవర్తమాన దర్శియగుటం జేసి విచారించి పనుపుమనిన. మార్కం. 5. 154

2. పరామర్శించే.

మ. అగ్నిహోత్రమును నిత్యంబున్ విచారింతువే ... శశాం. 4. 8.

3. ఆలోచించే

గీ ఇవ్విధంబున దమతమ యెఱుగు తెఱగు, లందఱును జెప్పవిని కురునందనుండు, దగ విచారించి కార్యంబు తెగువ గాంచి, యెలమి వారల గనుగొని యిట్టులనియె భార. విరా. 3 112

గీ. అమరులల్లోడి వాలఖిల్యాది మునులు, దారు గురునిపాలికి జని దైత్యవరుల, నోర్చు తెఱగు విచారించుచుండ వారి, కెలమి మిగుల బృహస్పతి యిట్టులనియె మార్కం. 2. 221.

సం. అ క్రి. సంతాపించే

వ . పుత్త్రి హత్యాది దోషంబును పుత్త్రి విహీనత్వంబును బ్రాప్తంబయ్యెనే యని విచారించి ... కాశీ. 2. 62.

విచారితము సం. విణ. (అ. ఆ అ.) 1. ఆలోచింపబడినది. 2. పరిశోధింపబడినది, పరిశీలింపబడినది. 3. నిశ్చయింపబడినది, పరీక్షింపబడినది, నిర్ణయింపబడినది. వి. అ. న. ఆలోచన.

విచార్యము సం. విశే. (అ అ అ) విచారింపఁదగినది.

విచి=వీచి సం వి. ఈ. స్త్రీ. తరంగము, అం. (వాచ)

విచికిత్స సం వి ఆ స్త్రీ. 1 సంశయము, నిశ్చయములేమి. 2. తప్పు.

విచితము సం. విశే. (అ ఆ అ) వెదకఁ బడినది, పరిశోధితము, పరిశీలింపఁ బడినది.

విచితి సం వి ఇ స్త్రీ 1 అన్వేషణము, వెదకుట 2 పరిశోధనము, పరిశీలనము.

విచిత్ర సం వి ఆ. స్త్రీ తెల్లదుప్పి

విచిత్రకము సం వి అ పుం వృక్షవిశేషము, కొండరావిచెట్టువంటి యొకచెట్టు

న ఆశ్చర్యము, వింత

విచిత్రదేహము సం. విశే. (అ ఆ అ.) మనోజ్ఞమైన (ఇంపైన) దేహముగలది

వి అ పుం మేఘము, మబ్బు

విచిత్రము సం విశే (అ. ఆ. అ) 1. ఆశ్చర్యకరమైనది, వింత యైనది. 2. కర్బురము, నానా వర్ణములు కలది. 3. వివిధము, పలువిధములైనది. 4. మనోహరము, ఇంపైనది 5. చిత్తరువుగా వ్రాయంబడినది, ఆలేఖ్యము.

వి అ. న 1 శబలవర్ణము, చిత్ర వర్ణము. ఆశ్చర్యము, వింత. 3.ఒకానొక యర్థాలంకారము.

విచిత్రవీర్యుఁడు సం వి అ పుం చంద్రవంశపు రాజు (శంతనునికి సత్యవతి యందుఁ బుట్టినవాఁడు భీష్ముని తమ్ముఁడు ధృతరాష్ట్ర పాండు రాజులతని పుత్రులు)

విచిత్రాంగము సం. విశే (అ ఆ ఈ. అ.) చిత్రవర్ణమయిన శరీరముగలది

వి అ పుం 1 నెమిలి. 2. పెద్దపులి.

విచిన్వకము సం వి అ పుం 1 వెదకుట, అన్వేషణము 2 పరిశోధించుట, అన్వేషణము. 2. పరిశోధించుట.

విచిన్వకుఁడు సం. వి అ. పుం. వీరుడు.

విచీర్ణము సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. ఆక్రమింపఁబడినది. 2. ప్రవేశింపఁబడినది.

విచేతనము సం విశే. (అ. అ. అ.) 1. చైతన్యము లేనిది, ప్రాణము లేనిది, చచ్చినది. 2. జడము, మొద్దుపాటినది.

విచేతనుఁడు సం. విశే (న్) 1 చెడ్డమనస్సు గలవాఁడు, ఒరులకుఁ గీడుగు కోరువాఁడు 2 విరుద్ధమయిన చిత్తముగలవాఁడు అవివేకి, మూర్ఖుఁడు 3. దుర్మనస్కుఁడు, దిగులొందిన మనస్సు గలవాఁడు.

విచేష్ట సం వి ఆ స్త్రీ. 1 ప్రయత్నము, పూనిక, ఉద్యమము 2 ప్రవర్తనము, నడవడి, 3 నడక, గమనము

విచేష్టించు సం. స. క్రి మిక్కిలి చేష్టించు మిక్కిలి చేష్టలుగలదానినిగాఁ జేయు

సీ పురుషోత్తముం డెల్ల భువనంబులును దానయఖిల భూతాత్మకుఁడై విహారశీల విచేష్టించు భార ఉద్యో 2 138

విచేష్టితము సం విశే (అ ఆ అ) 1. చేష్టాశూన్యము చేష్ట లుడిగినది 2. యత్నింపఁబడినది 3 పరీక్షింపఁబడినది, పరిశోధింపఁ బడినది. 4 తప్పుగా చేయఁబడినది.

వి అ న 1. కృత్యము, పని 2. పూనిక, యత్నము. 3. కుట్ర,తంత్రము 4. అభినయము 5 వ్యాపారము, పని, చేష్ట. 6 తంత్రము, కుట్ర.

విచ్చ వి నాలుగు వ్రేళ్లకుఁ జుట్టితీసిన నూలిమట్టు. (శ. ర. ప్రా.)

విచ్చఁబాఱు అ క్రి (విచ్చన్+పాఱు స్వార్థమున) పాఱు, విచ్చు

సీ జంతమయూరమా యింత గఁవ్వాఁబఁచే విటిసిమై పొఱలెత్తి విచ్చఁబాఱ కలువాయి. శ 14

విచ్చలవిడి వి 1 స్వాతంత్ర్యము, స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి.

క ఎచ్చోటనైన నధముఁడు, విచ్చలవిడి ముందు లేదు వెలి పించుకయున్ భార శాం. 4. 86

చ. . . విచ్చలవిడి నీకునాతనికి సంగతి చేకుఱు ... దశకు. 7. 76.

శ. అచ్చుగఁ బ్రయాగలోపల విచ్చలవిడిఁ దనదు మేను విడిచిన మనుజుం, డొచ్చెల్ల యేమి చెప్పుదుఁ, జెచ్చెఱఁ గను నిష్ట కామ్య సిద్ధి ధరిత్రిన్. భోజరా. 1. 182.

2. స్వేచ్ఛ.

వ. .. చందురుండు కందర్ప దిగ్విజయస్ఫూర్తియుం బోని యచ్చవెన్నెల విచ్చలవిడింగాయం దొడంగె ... కాశీ. 3. 23

వ. ... విచ్చలవిడిం దిరుగుబోటులును . నీలా. 3. 10.

క్రి. విశ. నిరాటంకముగా.

వ. . ఆకృశాంగి మరల కన్నుదామరలు విచ్చి విచ్చలవిడి వెడలెడి యశ్రుజలధారా ప్రవాహంబులు చెక్కుటద్దంబులపై జాలువాఱ .. ఉ. రా 6. 276.

విచ్చేలు వి విచ్చేలవిడి

ఉ. అచ్చర మచ్చెకంటులకునై కడుహెచ్చిన మచ్చరంబుతో విచ్చలుగాను మెచ్చగు వివేకము లెల్లను వెచ్చఁబెట్టి పిరిచ్చటదొమ్మి గూడి కలహించిన తేరుగదేలఫట్టు నీ రచ్చల నొంపఁగావలయు రాయని యింద్రుఁడుచే యమర్చుచున్ అహల్యా. సం. 1 109.

విచ్చేవిచ్చేలు అవ్య. యథాయథలు. (శ. ర బ్రౌ.)

విచ్చాయ వి. (సం. విచ్ఛాయా) రత్నదోష విశేషము. (శ. ర)

విచ్చికము విశ. దుష్టము

తే. కక్కసపు వంకగోరులఁ ద్రొక్కి త్రొక్కి, కఱకుముక్కున నందంద కఱచికఱచి పూస యొకటయుఁ బోఁగువఁ బొందనీక, చెరిపె ముత్యాల పేరు విచ్చికపుఁబులుఁగు. పాండు 4. 239.

విచ్చిలు(ల్లు)=విచ్చు అ క్రి (√ విచ్చు) విడివడిపోవు

శా విచ్చితెం, గోలంబుల్ బెదరెంజమూరుగణ మాక్రోశించెఁ బంచాస్యముల్ తాలాంకావరజుండు మందరమహో ధాత్రీ ధరంబెత్తినన్ హర. 6 46.

విచ్చు అ. క్రి. 1. (పుష్పాదులు) వికసించు, విడుచు.

క. అచ్చొనవాసతోడను, ఱిచ్చపడక మొనసి తుదిని హెచ్చెత్తివడిన్, నిచ్చెంబంపక ముకుళము. చెచ్చెరమఱి నువ్వుఁబువ్వు స్నేహం బూనెన్. రసి. 2 85.

చ. వరుఁడిక వేమిపొమ్మడుగ వచ్చెనటంచును నల్గుదాన నా, సరసకటాక్షబాణములఁ జల్లగనుల్లము విచ్చఁజాడ నా చరణ సమీపభూములకుఁ జయ్యనఁజేరఁడె యేమిసేతు సుందరులకు నాథుఁడింతదయ దప్పిన నేమగు వామలోచనా. గంధ. 1 81

చ .. కైశికము రేవఁ బ్రభాతకళాంకు మోప వి.చ్చినవవహల్ల కాళిఁగయిసేసి .. ఆము. 2. 16

ఉ క్రచ్చఱఁ బారిజాత లతికావనదేవత జంభవైరిపై, మచ్చికఁ గూర్పఁగా వవసుమ ప్రకరఁబుల వేల్పుఁజేటిలో, విచ్చిన పైడితామరల వెంబడివచ్చిన కమ్మగాడ్పులన్ మెచ్చులరీతిఁ గోకిలసమీరణ దీవనలిచ్చె నొప్పుగన్. హర. 6 10.

2 చీలు, భేదిల్లు.

క. చొచ్చి చతురంగవితతులు, విచ్చునటులు సేయుటయును విప్పచ్చుఁడు వే,వచ్చితల పడినఁ బురికొని, యచ్చట నిరువాఁగునట్ట లాడంబోరెన్ భార భీష్మ 2. 394

క. తరువొకటి పెఱికిలాంగల, ధరుఁడుద్ధతిఁ 'బూంచి హయరథ ద్విపసుభటో, త్కరముల ద్రుగ్గింపఁగన, న్నెరవులు విచ్చుటయు మేదినీధరుఁ డలరెన్. హరి ఉ 3 93.

3 విరియు, విడిపోవు.

సీ సంపారజీమూత సంఘంబు విచ్చునే చక్రికాస్య ప్రభంజనము లేక .. భాగ 7. స్కం. 172

చ. ఖురముల నేలఁద్రవ్వుచు వకుంరితవాల సమీరణంబులన్, విరవిరఁబోయి మేఘములు విచ్చ విషాణము లొడ్డికొంచు దు,స్తరతరమూర్తియై వృషభదైత్యుఁడు .. భాగ 10. స్కం పూ. 1142

చ. తెలతెలవాఱెఁ దూర్పువలుదిక్కులవిచ్చెఁ దమంబుపతులుం, గలకలఁ బల్కె.. బిల్హ. 3 183.

వ. ... జవ్వనంపుఁ గ్రొవ్వుననివ్వటిల్లి మవ్వంపువాతెఱలు విచ్చనవ్వ ... పరిచారికా సహస్రంబును గూఁతునకు నరణంబుగా నిచ్చి మఱియును... మనుచ. 5. 101.

4. నశించు.

శా. తీవ్రతరాంగసంభవ శరశ్రేణీవిదాహ వ్యథల్, వివ్వం దీరని భక్తితోహృదయమావిర్భూత మోదంబునన్, నవ్వందీఁగయుఁబోలెఁ జూడ్కులొదవన్ నత్కీరుఁడుత్కంఠతన్ కాళ. 3. 180.

5. బ్రద్దలగు, బ్రీలు.

మ ధరఖర్వాటుఁ డొకండు సూర్యకర సంతప్త ప్రధానాంగుఁడై, త్వరతోడం బఱువెత్తి చేరి నిలిచెం దాళద్రుమచ్ఛాయఁద, చ్ఛిరముం దత్ఫల పాతవేగమున విచ్చెన్ శబ్దయోగంబుగాన్. భర్తృ. 1. 85

6. వికలమగు.

క జనులెట్టిది శత్రువిధం,బని చెప్పుదు రట్టిచంద మారయఁగా దుర్జనుఁడ వగునీకు నాయెడ, వినుముకలిగె దీనమనసు విచ్చెంగుటిలా భార కర్ణ. 2. 104

7. తెఱచియుండు

ఉ. ఏమఱుపాటఁ జూచినను నేటితటంబున దాన కాంతఁబే, రాముదపాకుచందమున హస్తము విచ్చియ యుండువానికిన్ . కాశీ. 7 234.

స క్రి 1 విప్పు, విడఁదీయు

వ. విన్నపంబుచేసి తమ తెచ్చిన విధ్వస్తోపకరణంబులు విచ్చిచూపి . ఉ హరి 1 111

వ ... తదలంకార చామరంబులు రెండును విచ్చ పుచ్చుకొని ... కళా. 1. 160.

2. విరియఁజేయు, వ్యాపింపఁజేయు.

చ. పతిఁగని .. వీక్షణా,యతసితదీధితుల్ గల యనద్రిజ విచ్చెమహేశుమీఁద .. కు. సం. 7. 901.

క. ఎఱకలు విచ్చుచుఁదుండము, తెఱచుచు ... భార. ఉద్యో. 3. 301

క అచ్చటనచ్చట నిడుపుగ, విచ్చిన గుసుమాస్త్ర శాస్త్ర వేదుల మనముల్, మెచ్చించుఁదెరల మంజిడి, పచ్చడములు చతురశీతి బంధంబుల తోన్ నైష 7. 155

8 తెరచు.

చ వెడవెడఁగన్నుమూయుఁ గనువిచ్చు నగుందల యూఁచు ... పారి. 1. 101.

ఉ. .. ఇంక నా,హారము గమ్మనాకని గుహాసదృశంబగు నోరువిచ్చినన్ ... భా రా. సుం 48.

4 వికసింపఁజేయు

చ అనవిని మోము విచ్చుచు మురాంతకు నిట్లనుఁ గుంతి పాండు నం,దనులకుఁ దండ్రియు న్గురువు దైవము నారయ నీవకావె . భార. ఉద్యో 3 207.

గీ. నవ్వినట్లల్ల విచ్చెఁ, గలయ మూఁతులు కేతకీ గహనతతులు . . ఆము 4 94.

5. చీలుచు, భేదించు

క వి త్తము సంసృతి పటలము, ప్రవృత్తముకామాది వైరి వర్గంబులనేఁ, డి త్తము చి త్తము హరికిని, జొత్తము నిర్వాణపదము శుభమగు మనకున్. భాగ. 7 249.

వ ఎడయిచ్చిన వజ్రంబును జను మఱగ్రుచ్చి వెనువిచ్చి చనలేక యచ్చటనే యున్నన్ ... దశా. 2 433.

6 విడిచిపెట్టు, త్యజించు

ఉ. సోరణగండ్ల రాఁగొదమ చుక్కలు పట్టసతు ల్కవాటముల్, చేరుప ... ప్రొద్దువోఁ,గా రతి డస్సిగాడ్పులకుఁ గాఁదెఱవం జను విచ్చి మేడలన్. ఆము. 2 13

7 విడఁగొట్టు, తొలఁగించు.

సీ పాలిండ్లు గదలంగఁ బసవు బయ్యెద విచ్చి నచలాధిపతి కూర్మియాఁడు బిడ్డ . కాశీ. 2. 52.

విణ. చీలినది, విడిపోయినది, విదారితము.

సీ. ... శ్రోత్రఘచ్ఛటలు విచ్చుగ రచించితి సూక్తి నైపుణి జ్ఞాన చింతామణి కృతి .... ఆము. 1. 18.

వి. వికాసము.

సీ సకల సత్త్వపురాణ సారాంశముల హెచ్చు కైవల్యరమచేతికల్వ విచ్చు .... ఘటికా. 1 140.

జ . విచ్చఁబాఱు, విచ్చిలు, విచ్చుకత్తి, విచ్చుకొను, విచ్చుటాకు, విచ్చునొగ్గ.

విచ్చుకత్తి వి. (విచ్చు+కత్తి) ఒఱ దూసిన కత్తి.

చ. వెలువడి యొప్పుచెప్పు డరి వీరులఁ దాఁకు
దమంచు విచ్చుకత్తుల జెడఁగుం దళత్తళలతోఁ
దనముందట వచ్చుదేవ వీరులకును జేయి వీచు
టయు రోసముతోఁ జని దైత్యవీరులం, దలపడి
రా సురాసురులు దార్కొని రుగ్రతరాగ్ర
హంబునన్ ఉ రా 4 290.

మ. మొనకు న్వచ్చిన విచ్చుకత్తులసివే ము స్తీదు
మేల్ రౌతులం,దునుమాడంగను గల్గిపార్శ్వ
మున యందుం గ్రమ్మి నశ్వంబులం, దనబల్లె
మ్మునఁ గ్రుమ్మి క్రమ్మఱుచు వెన్కన్ దార
సిల్ జోదులన్, గని దూరంబు దొలంగఁ
జేయుఁ బటు దోర్గర్వం బఖర్వంబుగన్ కృష్ణ
3 34.

సీ .. విచ్చుకత్తుల వారు వెంటరా నందలంబున
నిబ్బరంబుగాఁ బోవ నిచ్చు . కువల 5 9

విచ్చుకొను స క్రి (విచ్చు + కొను) విప్పుకొను

క. వచ్చినఁ బొడఁగాంచి పెనల్, విచ్చుకొని కడుం
దలఁకి విసదారిగముల్, విచ్చునొగ్గయి కడ
లకు, విచ్చలవిడిఁ బఱచెఁ గట్లు వీడెం బజకున్
అ. రా. యు 163.

విచ్చుటాకు వి (విచ్చు + ఆకు) 1. కర్ణపత్రము,
చెవ్వాకు.

సీ. శ్రీ విచ్చుటాకు చెవ్వాకన వెలయుఁ గర్ణపత్ర
నామంబు అం. భా 2. 148

2 విరిసిన యాకు.

సీ. బలితంపు విచ్చుటాకుల దుద్దుఁ గమ్మలు నిర్దంపుఁ
జెక్కుల నీడఁ జూడ క్రీడా 101.

విచ్చునొ(మొ)గ్గ విశే (విచ్చు + మొగ్గ).

1 చెల్లా చెదరైనది

క వచ్చినఁ బొడఁ గాంచి పెనల్, విచ్చుకొని
కడుం దలంకి విసదాలిగముల్, విచ్చునొగ్గయి
కడలకు, విచ్చలవిడిఁ బఱచెఁ గట్లువీడెం బజ
కున్. అ. రా. యు. 163

శా. ... విచ్చునొగ్గ విరాలి మొగ్గయగుచున్
విచ్చేసిరయ్యంగనల్ తపతి. 4 69.

చ... ప్రమదొప్పక యింతయు విప్ప విచ్చు మొగ్గయి
మఱిపానిపోదురు సమస్త దిశాగతులైన యర్థ్య
గుల్ ... ఆము. 4. 131.

మ. కరుణం బ్రోచిన మిత్రుఁడేఁగెను గళంకం
బు ను చెల్లప్పుడున్, గురువిద్వేషి నిశాచరుండ
మమలోకుల్ నిందగావించు ని,ష్ఠుర భావుండరు
దేఱఁ గీడ్పఱచునంచున్ విచ్చు మొగ్గచనెన్,
జరితార్థాత్మకళత్ర వృత్తమగుచున్ జక్రద్విజ
వ్రాతముల్ భోజసుతా 5 10.

పీ .. ముచ్చు చేరువులకు విచ్చు మొగ్గ కలిజ
3. 81

వి 1 విఱియు మొగ్గ. 2 చెల్లాచెదరగుట

సీ . ఎలమిఁ బొల్పగు యూథికలకు సంతలకూట
ములకును మఱి విచ్చుమొగ్గలొదవె ఆము
4 123

(పై రెండర్థములకు నిదియే యుదాహరణము)

విచ్చేయు = విజయముచేయు అ. క్రి 1 (పూజ్యులు)
వచ్చు

శా. . నిర్వాణదాన క్రియా,శీలుండైన పరా
శరాత్మజుఁడు విచ్చేసెం గృపాలోలుఁడై. భార
ఆశ్వ 3 147

శా . వేదవ్యాసమునీశ్వరుండు గరుణన్ విచ్చేసె
నచ్చోటికిన్ .. హరి. ఉ. 9. 17

క. విచ్చేయుము తల్లికడుపు వెడలిముకుందా.
భాగ 10. 101.

2. (పూజ్యులు) వెళ్లు, పోవు

క. ఆసమయంబున రైభ్య మ,హాసంయమి యేఁగు
దేర నర్ఘ్యాదివిధుల్, చేసి వసున్నృపతి యెటు
వి,చ్చేసెదవు మునీంద్ర నాకుఁ జెప్పుమటన్నన్.
వరాహ 2 5

మ అడుగ న్నిమ్ము వరంబు వేగమ యహల్యా
జార విచ్చేయ నా, కుడురాజార్ధవిభూషణుండు
వరమీనున్నాఁడు యుష్మాదృశుల్, బడుఁగు
ల్యాఁచిత మీ సమర్థులె కాశీ 4 50.

సీ . పరమేశుఁ డతని సద్భక్తికి మదిమెచ్చి కల
లోన నొకనాఁడు గదిసి వరము, తే. వేఁడికొను
మన్న నిరుపుర వేఁడె సుతుల, శివుఁడు నిచ్చితి
నంచు విచ్చేసె నంత. ఉ. హరి 4. 7.

3. ప్రవేశించు, చొచ్చు.

తే రమణి హృదయంబునను మహారాజ నీవు, గరిమ విచ్ఛేసియుండిన కారణమున, దీని వక్షో రుహంబు లాలోన నుండ, నెడము లేకున్న మరికదా వెడలెవెలిక. నై ష. 8. 66.

4 కూర్చుండు.

క నిచ్చలు లోపలికాంతలు, మచ్చికఁ దన తోడ నాడుమాటలు నాకున్, ముచ్చటలు సెప్పు మెల్లన, విచ్చలవిడిఁ దొడల మీఁదవిచ్చేసినృపా భాగ. 1. 371

ద్వి. ఇంతకంటెను భాగ్య మెయ్యది యనుచు, సంతసం బొదవ బాజారంబు మీఁద, విచ్చేసి యుండిరి ద్వి. పరమ 2. (చి ని.)

విచ్ఛంద(క)ము సం వి అ పుం. ఈశ్వర గృహ భేదము, అనేకభూమి కలుగు మేడ

విచ్ఛర్దకము సం వి అ పుం. = విచ్ఛందము.

విచ్ఛర్దనము సం వి అ న క్రక్కుట

విచ్ఛర్దితము సం విణ (అ. ఆ. అ.) 1. క్రక్కఁబడినది, బహిష్కరింపఁబడినది 2 అశ్రద్ధ చేయఁబడినది, నిర్లక్ష్యము చేయఁబడినది. 3. విడువఁబడినది, త్యజింపబడినది. 4 చెఱుపఁబడినది. 5. క్షీణింపఁ జేయంబడినది.

విచ్ఛాయ వి. రత్నదోష విశేషము.

క. తనజాడ మెరుగు వెలుగును, దనరక మలినంబు వెలయు దనకాంత వేలు, న్మణి విచ్ఛాయయు మేదిని, వొనరఁగ విడుచుదురు దీని ధీయుతు లెన్నన్. రత్నపరీక్ష, 68. ప

(ఈ పద్యమందు గణభంగమును విశ్రమభంగమును గలవు)

విచ్ఛాయము సం. విణ (అ ఆ. అ) పాలిపోయినది, వివర్ణమైనది, కాంతిలేనిది

వి అ పుం. ప్రశస్తమైన కాంతిగల రత్నము.

న. పక్షులగుంపు నీడ.

విచ్ఛిత్తి సం వి ఇ స్త్రీ 1. నఱుకుట, తునియఁ జేయుట, పగులఁగొట్టుట చీల్చుట. 2. విభజించుట, వేఱుచేయుట. 3 కనఁబడకపోవుట, లేకపోవుట. 4. ముగియుట, సమాప్తి. 5. రంగులతోఁ గాని సుగంధి తైలములతోఁగాని శరీరము పూయుట, మైపూఁత లలఁదుట 6 (ఇల్లు మొ. వాని) హద్దు 7 పద్యపాదమునందలి నిలుపు చోటు, విరతి. 8 వస్త్రములు నగలు సమృద్ధిగా లేకున్నను శరీర సౌందర్యము చేతనే మిక్కిలి యొప్పిదమును దోఁపఁజేసెడి స్త్రీల శృంగార చేష్టా విశేషము.

విచ్ఛిన్నము సం విణ (అ. ఆ అ.) 1. నఱకఁబడినది, ముక్కలు చేయఁబడినది. 2 చీల్పఁబడినది, పగులఁగొట్టఁబడినది, విభజింపఁబడినది 3 నిషేధింపఁబడినది, ఆటంకపఱుపఁబడినది 4 అంతమొందినది, ముగిసినది. 5. చిత్రచిత్రముగాఁ జేయఁబడినది. 6. దాఁచఁబడినది. 7. సుగంధి తైలాదికములతో పూయఁబడినది. 8. వంపఁబడినది 9. కుటిలమైనది.

విచ్ఛురితము సం విం. (అ ఆ. అ) 1. కప్పఁబడినది, ఆచ్ఛాదితము. 2. కాఁపఁబడినది, స్థగితమైనది. 3 పూయఁబడినది, రాచఁబడినది, రుద్ధఁబడినది

విచ్ఛేదనము సం. వి. అ. న = విచ్ఛేదము.

విచ్ఛేదము సం. వి అ. పుం 1. ముక్కలుగాఁ జేయుట, నఱుకుట. 2. విభజించుట, వేఱుపఱుచుట 3 పగులగొట్టుట. 4. విఘాతము, ఆటంకము 5 ఆఁగిపోవుట, అంతమగుట 6. తొలఁగించుట, నివారణము. 7. విరోధము, పగ. 8. గ్రంథ భాగ విశేషము 9. అవకాశము, తెఱపి, విరామము. 10. వంశపరంపర యొక్క భంగము, వంశమంత మగుట

విచ్ఛేదించు సం. స క్రి. ఖండించు

శా. సేనానిం బదహస్తమస్తములు విచ్ఛేదించి మోదించిరన్ . జై. 6. 141

విచ్యుతము సం విణ (అ ఆ. అ.) 1. భ్రష్టము, జారిపోయినది. 2. భ్రష్టముగాఁ జేయఁబడినది, తొలగింపఁబడినది 3 (మంచి మార్గము మొ వాని నుండి) తప్పినది, తొలఁగినది 4. పక్కుకట్టి రాలిపోయినది.

విచ్యుతి సం. వి ఇ. స్త్రీ 1. భ్రష్టమగుట. పడిపోవుట, జాఱుట, విడిపోవుట 2. క్షయము, క్షీణించుట, నాశము 3, (మంచి మార్గము నుండి) తొలఁగిపోవుట. 4. చెడిపోవుట (గర్భ విచ్యుతి మొ)

విజననము సం వి అ న 1 ప్రసవము. 2. ఉత్పత్తి, పుట్టుక.

విజనము నం. విజ (అ ఆ. అ) జనులు లేనిది, ఏకాంతమైనది, నిర్జనమైనది

వి. అ. న నిర్జనప్రదేశము, రహస్యస్థలము.

విజన్ముఁడు నం విజ (న్) వి పుం జారజుఁడు, పరపురుషునివలన జన్మించినవాఁడు

విజపిలము నం వి. అ. న బురద, పంకము (హ ది)

వి(కుష్ఠి)జము నం. వి. ఇ. పుం 1. పక్షి 2. పాచిక.

విజయ నం. వి అ స్త్రీ 1. దుర్గ. 2 దుర్గ యొక్క పరిచారకురాండ్రలో నొకతె. 3. విశ్వామిత్రుఁడు రాముని కుపదేశించిన విద్య 4 ఆశ్వయుజ శుక్ల దశమి. 5 గంజాయి చెట్టు. 6 ఉసిరిక చెట్టు 7. వావిలి చెట్టు 8 మంజిష్ఠ (వృ వి) 9 ఒక జాతి జమ్మి. 10 నెల్లిచెట్టు 11. విజయద్వాదశి, శ్రవణ నక్షత్రముతోఁ గూడిన శుక్లపక్ష ద్వాదశి.

శ్లో. యదాతు శుక్లద్వాదశ్యాం, నక్షత్రం శ్రవణం భవేత్, తదాసాతు మహాపుణ్యా, ద్వాదశీ విజయాస్మృతా.

విజయం(యము)చేయు మి. అ క్రి (విజయము + చేయు.) 1 వచ్చు, విచ్చేయు.

శ్లో. భవేద్విజయ తశ్శ్రేయు,ర్గతా కర్తృ ప్రపూజనే, మోరభంఁడో భవేద్బిందుర్వాత దంతస్యవేం విచా. (చి ని)

క. పాయక పెక్కుతపంబులు, సేయు తపోనిధుల కైనఁ జేర నశక్యం, బియరద మెక్కి విజయం, చేయుము జగతీశ తడవు సేయక యనినన్ విశ్ర 2 79

మ. అజరుద్రు ల్గని పోరు చూచుటకో యీ యాదాయ మాశించియో, విజయం చేసితి రయ్య మీరిచటికిన్ వేవెగ విద్వన్మణీ .. కళు 5. 165.

క విను డీఁదగుసఁబంధవు, కెనయిక్ఁగని మోచి తెచ్చి యిచ్చెననరె చు,ల్కని నరులుగాన మా పుర,మునకు న్విజయంబు సేయఁ బుత్త్రిక నిత్తున్. ఆము. 7 56.

2. పోవు, అరుగు

క. మనలితిరి విచిత్రకథా, రసవృత్తిం దడ వెఱుంగ రాక యనుష్ఠా,నసమయమయ్యె వళో మ,ధ్య సమీపంబునకుఁ దరణి యరదమువచ్చెన్, మ విజయంబు చేయుఁడు నావుడు న్నుములు .... నిర్వ 7 135.

వ అని వినుతించి గరత్మంతుండు దేవా యేను నీ తలంపులోనివాఁడ . ఇదె యాయితం బై తినెక్కు మెక్కడ విజయం చేసెద వక్కడ నడిచెద ననిన హరి ఉ 8 64

సీ ఆత్మ పట్టణమున కతివఁ దోడ్కొని విజయంబు చేసెను మహోహ్వ మొప్ప ... ఆము. 7. 71

విజయంతుఁడు నం వి అ. పుం ఇంద్రుఁడు. (చూ. వైజయంతము)

విజయకుంజరము నం వి అ పుం పట్టపుటేనుఁగు, రాజు అధిష్ఠించెడి యేనుగు, యుద్ధమున నుప యోగపడెడి యేనుఁగు.

విజయచ్ఛందము నం వి అ పుం ఏనూఱు పేటలు గల హారము.

విజయడిండిమము నం వి అ. పుం ఢక్క, ఒక విధ మగు చర్మవాద్యము (ఇట్లే విజయమర్దలము మొ)

విజయదశమి నం వి ఈ స్త్రీ ఆశ్వయుజ మాసశుక్ల పక్షదశమి

విజయము నం వి అ పుం 1 జయించుట, గెలుచుట 2 జయము, గెలుపు 3 దేవతా విమానము, దివ్యరథము. 4 ప్రభవాది సంవత్సరము లలో నొకానొకటి

విజయసప్తమి నం వి ఈ స్త్రీ ఆదిత్యవారమున వచ్చిన శుక్లపక్ష సప్తమి.

విజయసిద్ధి నం వి ఇ స్త్రీ గెలుపునొందుట.

విజయి నం వి న్ పుం జయశీలుఁడు, గెలుపు నొందినవాఁడు

విజయించు నం స క్రి గెలుచు

ద్వి వెనఁ గౌరవుల నేను విజయింప లేమి, వసు ధేశుఁ డేల యెవ్వరు నెఱుంగుదురు .. ద్వి. భార. విరా 4. 82 పా

విజయుఁడు నం వి అ పుం 1 అర్జునుఁడు 2 యముఁడు 3 విష్ణుని ద్వారపాలకులలో నొకఁడు

విజయేశుఁడు నం వి అ పుం శివుఁడు.

విజయోత్సవము నం. వి. అ పుం విజయ దశమి నాఁడు దుర్గాప్రీతికై చేసెడి యుత్సవము.

విజరము సం విణ (అ ఆ అ) ముదిమి లేనిది 1. ప్రాయమున నున్నది. 2 నూతనము, అభినవము.

వి అ. న (ఆకు మొ వాని) కాఁడ.

విజల్పము సం. వి అ పుం 1 ప్రేలుట, వదరు, వ్యర్థసంభాషణము. 2. మాట, సంభాషణము 3. కోపవాక్యము

విజల్పితము సం విణ (అ ఆ అ) 1. పలుకఁబడినది, చెప్పఁబడినది 2. ప్రేలఁబడినది, వదరఁబడినది.

విజాత సం వి అ స్త్రీ పిల్లలఁ గన్న స్త్రీ

విజాతి సం వి ఇ స్త్రీ. 1 భిన్నజాతి, వేరుజాతి. 2. మాఱురకము, వేఱువిధము

విజాతీయము సం. విణ (అ. ఆ అ.) 1 భిన్నజాతులకు సంబంధించినది, వేర్వేఱు విధములు గలది 2 భిన్నజాతికి (వర్ణమునకు) సంబంధించినది 3. సంకరజాతికి సంబంధించినది

విజాతీయుఁడు సం విణ. (అ ఆ. అ) వేఱుజాతికిఁ (వర్ణమునకు) జెందినవాఁడు, అన్యజాతివాఁడు, భిన్న ధర్మావలంబి.

విజాతుఁడు సం విణ (అ ఆ. అ) 1 నీచముగాఁ బుట్టినవాఁడు, పరపురుషునివలనఁ బుట్టినవాఁడు జారజుఁడు. (వాచ) 2. పుట్టినవాఁడు. 3. రూపాంతరము నొందిన వాఁడు.

విజానత్ సం విణ. (త్) = విజ్ఞుఁడు (దీనికి తెలుగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు సమాన పూర్వపదముగా నే ప్రయుక్తము)

విజిగీష సం. వి ఆ. స్త్రీ 1 జయింపవలె ననెడి యిచ్ఛ. 2 స్పర్థ, పోటీ, ఒకనిని మించవలెననెడి యిచ్ఛ 3 పొట్ట పోసికొనుటకై నింద్యమైన కృత్యమునఁ బ్రవర్తించుట (వాచ.)

విజిగీషువు సం. విణ (ఉ) 1 జయించవలెనని కోరువాఁడు, జయాభిలాషి 2 ఒకనిని మించవలెననెడి కోరిక కలవాఁడు 3 పొట్ట పోసికొనుటకై నింద్యమైన కృత్యమునఁ బ్రవర్తించువాఁడు

వి. ఉ. పుం 1 వీరుఁడు, యోధుఁడు 2 ప్రతిస్పర్థి, ఎదిరివాఁడు, శత్రువు.

విజిత సం. వి ఋ పుం. 1. నిర్ణయించువాఁడు. 2. భాగస్వామి, పాటూదారు.

విజితాత్ముఁడు సం విణ. (న్) తన్నుఁ దాను లోఁబఱుచుకొనినవాఁడు, తన యాత్మను స్వాధీనపఱుచుకొన్నవాఁడు

విజితి సం వి ఇ స్త్రీ విజయము, గెలుపు

విజితుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) జయింపఁబడినవాఁడు, లోఁబఱుచుకొనఁబడినవాఁడు.

విజిన(ల)ము సం వి అ పుం న. సరసవ్యంజనము, పలుచని పులుసు

విజిహ్మము సం విణ (అ ఆ అ) మిక్కిలి కుటిలమైనది, మిగుల వంకర యైనది

విజిహ్ముఁడు సం విణ (అ ఆ అ.) మిక్కిలి కుటిలుఁడు, మర్యాద లేనివాఁడు, ఆర్జవ హీనుఁడు.

విజులము సం వి అ పుం. బూరుగుచెట్టు ("శాల్మలీకందము" అని రా ని)

విజృంభణము సం వి. అ న 1. ఆవులించుట, ఆవులింత, జృంభ 2. (పుష్పము) విరియుట, వికసించుట 3 ప్రదర్శించుట, కనఁబఱుచుట, 4 వ్యాపించుట, వ్యాపనము. 5 వినోదము శృంగారక్రీడ

విజృంభించు సం అ క్రి 1. చెలరేఁగు.

వ ఇవ్విధంబున నమ్మహాదేవిచేత నిజసైన్యంబు నిరవశేషంబైన విజృంభించి యమ్మహిషాసురేంద్రుండు .. తదీయగణంబుమీఁదఁ గవిసి. మార్కం 6 104.

2. వికసించు. (శ ర)

విజృంభితము సం విణ (అ, ఆ అ) 1 ఆవులించినది 2 వికసించినది, విరిసినది 3. ప్రదర్శింపఁబడినది, కనఁబఱుపఁబడినది 4. గోచరమైనది, కనఁబడినది 5 విహరించినది

వి అ. న 1 ఆట, వినోదము 2 ఇచ్ఛ, కోరిక. 3. ప్రదర్శనము, కనఁబఱచుట 4. కృత్యము పని. 5 ఫలితము

విజ్జన(ల)ము = విజినము సం వి అ న 1. వ్యంజన విశేషము, పలుచని పులుసు మొదలైనవి 2 బాణము.

విజ్జి వి. తన్నుకొనుటయం దగుధ్వని కనుకరణము

సీ. .. చంపకప్రసవవాసన సోఁకి తేటిలఁదేఁటి కూలి విజ్జనఁ దన్నికొనియెనేని . . పి శకుం. 3. 190.

సీ. ... పల్యాణములఁ గ్రిందఁ బడినరాహుత్తులుఁ గూలి విజ్జనఁ దన్నుకొనెడి హరులు జై. భా. 5 192.

సీ. తే విజ్జివిజ్జనఁ దన్నంగ విడువ రెలమిఁ, గటకు టంఘుళ్ల నిలికించి గజ్జెగదల, గటికి నెటినెటికో లెమ్మకయును విఱుగ, విటిచె వడిఁ గైజా నొక పెద్దవేసడంబు మనుచ. 4. 85

అ క్రి వ్యాపించు, అలముకొను.

సీ కిసలయంబులతోడఁ గెంగేలు దడఁబెట్టి విరులపై నఖకాంతి విజ్జరాల్చి ... ఉ హరి. 5.50.

విజ్జులము సం. వి అ న దాల్చినచెక్క, లవంగపట్ట.

విజ్జులిక సం వి అ స్త్రీ చీకురువాయి, ఒకజాతి గలిజలము (రా ని)

విజ్జోడు విశ (వీడు+జోడు,) 1 జోడుకానిది, సరి రానిది

సీ శ్రుతులు విజ్జోడై నచోఁ దంత్రి బిగువుగాఁ బీడించు గిటగిట బిరుడఁద్రిప్పు ... వై జ. 1. 118

సీ మారేడుబుట్టలో మంత్రాక్షతంబులు పదముల విజ్జోడు పాదరక్షలు .. కుర. 2. 442.

2. ఎడఁబాటు నొందినది

శా. చూడంజాలక మిత్రబాంధవుల విజ్జోడై చనం జేయనో ... కవిరా. 3 131.

(చంద్రోపాలంభనము)

విజ్జోడు(ప)వడు అ క్రి. (విజ్జోడు+పడు) భేదిల్లు, భేదపడు

సీ . శారదావదన ప్రతిబింబాది నామకర్మ, కల్పనాకేళిప్రకార మాత్రములైన యవన్మదాఖ్యానక్రియాదికములు.

గీ తోడ నెందు నొకింత విజ్జోడువడక, సమమగుట యెట్లో యను విచారము గలిగియు. కళా. 5. 86.

సీ విజ్జోడుపడ నిడ్డ వెంద్రుకజంబెంబు వలిగుబ్బపాలిండ్ల కెలఁకు లొరయ ... క్రీడా, 1. 101.

విజ్ఞప్తము సం విశ (అ. ఆ. అ) 1. గౌరవముతోఁ దెలుపుకొనఁబడినది, మనవిచేసికొనఁబడినది 2. తెలుపఁబడినది

విజ్ఞప్తి సం వి ఇ స్త్రీ. 1 విన్నపము, మనవి, గౌరవముతోఁ దెలుపుకొనుట, ప్రార్థన 2 ప్రకటన, ప్రచురణము. (ఆ ని.)

విజ్ఞాతము సం. విశ (అ ఆ అ) 1 తెలియఁబడినది, గ్రహింపఁబడినది 2 ప్రఖ్యాతమైనది, ప్రసిద్ధికెక్కినది.

విజ్ఞానము సం, వి. అ న. 1 జ్ఞానము, తెలివి, గ్రహణశక్తి 2 ప్రజ్ఞ, సూక్ష్మభేదములను దెలిసికొను బుద్ధి. 3 నైపుణ్యము, నేర్పు 4 లౌకికజ్ఞానము, లోకానుభవమువలనఁ గలిగిన తెలివి (జ్ఞానము = బ్రహ్మజ్ఞానము విజ్ఞానము = తద్వ్యతిరేకజ్ఞానము.) 5. ఉద్యోగము, పని, వ్యాపారము (మే ని.) 6 సంగీతము 7 చతుర్దశవిద్యల జ్ఞానము. 8. (బౌద్ధమతమున) ఆత్మరూపజ్ఞానము

విజ్ఞానస్కంధము సం వి. అ పుం. బౌద్ధమతమునందలి పంచస్కంధములలో నొకటి

(స్కంధములు: రూపస్కంధము, విజ్ఞానస్కంధము, వేదనాస్కంధము, సంజ్ఞాస్కంధము, సంస్కారస్కంధము అని యైదు.)

విజ్ఞానికుఁడు సం విశ (అ ఆ అ) = విజ్ఞుఁడు.

విజ్ఞానేశ్వరుఁడు సం వి అ పుం యాజ్ఞవల్క్యస్మృతికి మితాక్షరి యనువ్యాఖ్య రచించిన యతి.

విజ్ఞాపకుఁడు సం. వి. అ. పుం 1 విజ్ఞాపన చేయువాఁడు, తెలుపుకొనువాఁడు 2. బోధకుఁడు, ఉపాధ్యాయుఁడు.

విజ్ఞాపన సం వి. అ స్త్రీ 1. మనవి, విన్నపము, ప్రార్థన. 2 తెలుపుట, తెలియఁజేయుట 3 బోధించుట

విజ్ఞాపనము సం వి. అ న = విజ్ఞాపన

విజ్ఞాపించు సం స క్రి విన్నవించు.

వ కంపాపరాధంబుల ననురోధింపక తదుత్తర క్రియలకు ననుమతింపవలయునని విజ్ఞాపింపుమనిరి ... హరి. పూ. 9. 169.

మ్ ... కళ్యాణి నాకూర్మినందవ నీ నాత్మc దలంచి దేవరకు విజ్ఞాపింప నేతెంచితిన్ వరా. 6 34.

విజ్ఞాపితము సం విశ (అ అ అ) 1. మనవి చేయఁబడినది, గౌరవముతోఁ దెలుపఁబడినది 2 ప్రార్థింపఁబడినది. 3. తెలుపఁబడినది 4 బోధింపఁబడినది. విఱుకచేయఁబడినది

విజ్ఞాప్యము సం విశ (అ అ అ) మనవిచేయదగినది, విన్నవింపఁదగినది

వి అ న మనవి, విన్నపము ప్రార్థన.

విజ్ఞుఁడు సం విశ (అ. అ అ) 1 తెలిసినవాఁడు. చదువరి. 2 నేర్పరి, పనివాఁడు

వి. అ. పుం విద్వాంసుఁడు, పండితుఁడు

విజ్వరుఁడు సం విశ (అ అ. అ) 1 జ్వరములేనివాఁడు 2 సంతాపము లేనివాఁడు.

విటంక(క)ము సం వి అ పుం న 1 పావురపు గూఁడు, కపోతపాలిక 2. పర్వత శిఖరము, కొండకొన.

విటంకితము సం విశ (అ అ అ) గుర్తుపెట్టఁబడినది, ముద్రవేయఁబడినది

విటకత్తె మి వి వ్యభిచారిణి, వలపుకత్తె

గీ విటుని వలె హరి సొగసుగ వేస మెనగc, దాల్చి విటకత్తె వలె నుండుతరుణిఁగూడి, పాదుకల మెట్టికొంచు వాప్రథితయజ్ఞ, వాటిఁ దేరంగ జూచుచు వచ్చుచుండె వేం మా 1 126.

విటకాఁడు మి వి. విటుఁడు.

గీ తనదుప్రాయంబు నెటి చక్కఁదనముఁ దానె, కాంచి విటకానిబోంచు కేకారి పారలుc, బట్టఁ జాలని తమిదొట్టి గుట్టువిడక, హాళికుని కోడలౌ రార కాళితోఁడ ఉ. హరిశ్చ 4 18.

విటకాని మౌనిశయ్యం, దటుకునఁ గూర్చుండఁ బెట్టి తరుణీమణి చెంగట నుండె హారమౌక్తిక, ఘటితంబగు కుందనంపు గద్దియ మీదన్ మురా 107.

సీ. విట నామధేయమౌ విటకాఁడు వేడుక కాఁడు బొజుఁగు వన్నెకాఁడు లంజె,కాఁడనఁగ ... ఆం. భా. 2. 116.

విటతటమార్చు స క్రి (విటతటము+ఆర్చు),

1 తాఱుమాఱుచేయు

ద్వి విద్వేషవాదుల విటతట మార్చి బస పు. 6 193 పా. 21 పం.

2 తుత్తుమురుచేయు

ద్వి వెస జైనప్రతిమల విటతట మార్చి, వసదులన్నియు వ్రచ్చి వైపించెఁగాడె .. బస పు. 6 101 పం

విటతాటనము=వీటతాటనము విశ తాఱుమాఱు, వ్యత్యాసము

సీ మండితధ్వజదండమండలంబులఁ గిట్టి విట తాటనంబుగా విఱిచి విఱిచి . భార. విరా 5. 56

వ విటతాటనంబులగు హేమకుంభంబులును ఉ. హరి 1 58

సీ ఒక్కొక్కరథముతో నొక్కొక్క రథమును విటతాటనంబుగా విఱుఁగఁగొట్టి . మొ రా. సుం 141.

విటతా(త)టమాడు స క్రి (విటతటము+ఆడు)

1 తాఱు మాఱుచేయు

ద్వి వివిధాన్యసమయుల విటతాటమాడు ... పండితా వాద 205, పా 10 పం.

2 తుత్తుమురు చేయు

ద్వి. వెస జిన ప్రతిమల విటతాటమాడి, యెసఁగు వాఁడి జైను లెక్కడఁ జనిరి ... పండితా వాద 200 పా

విటతా(త)టము విశ తాఱుమాఱు, వ్యత్యస్తము.

ద్వి. అమరారులను నీరసావనీజములఁ, దమకించి తా విటతాటంబుసేయు, నని దరికొను విలయానిలుపగిదిఁ, దనరు విట్టూర్పులఁ దఱుచైన దాని రం రా యు. 338. పా 29 పం

క. పుట మెగసి తాళవృతము, చటులోద్ధతిఁబూని పెఱికి సారథి నవనిన్, విటతటముగఁ బడ వైచెను. బటుభుజసత్వంబు మెఱయఁ బవనజుఁ డల్కన్ మై. 3 82

ద్వి కర్మేంద్రియంబులు కమకని పాఱె, వికృతులాఱును లోన విటతాటమయ్యె, నికృతి సత్కృతి మతి నిందానమత్వ, మంతఃకరణముల కనుమతంబయ్యె ప్రభులిం. 4. 137. భా. 9. పం.

వి తుత్తుమురు.

వ. చక్రకుంతపట్టస ప్రాసకోదండ గదాదండ శూలాది సాధనంబులు విటతాటంబులు చేసియు ... వి. పు 8 59

గీ కీలు కీలుకు విఱుచుట గేరును విట, తాట మనఁగాను ... ఆం. భా 3. 39

జ విటతటమార్చు, విటతాటమాడు

విటపము సం. వి అ పుం. 1 కొమ్మ, శాఖ. 2. ఆకులు, చివుళ్లు మున్నగు వానిగుంపు, కొంపము. 3. నూతనాంకురము, క్రొత్త మొలక 4. గుంపు, తోఁపు 5. వ్యాప్తి, వ్యాపనము, విస్తరించుట. 6. స్తంబము, కాడ 7. పల్లవము, చివురు. (వాచ.) 8 ముష్కవంక్షణాంతరస్థానము, అండ ములకు గజ్జకు మధ్యప్రదేశము. (వాచ)

విటపి సం. వి న్. పుం. 1. వృక్షము, చెట్టు 2 మఱ్ఱిచెట్టు, వటవృక్షము

విటపిమృగము సం వి అ పుం. శాఖా మృగము, క్రోఁతి

విటమాక్షికము సం. వి. అ. న. ధాతుభేదము, ఒక విధ మగు ఖనిజము.

విటము సం. వి అ పుం 1 ఎలుక 2. ఖదిరము, చంద్రచెట్టు 3 నారింజచెట్టు 4. చిగురుఁగొమ్మ, 5 ఖనిజ లవణము, జాతియుప్పు.

విటరాయఁడు వి. విటశ్రేష్ఠుఁడు

క పటుతరమగు మద్వీణా,స్ఫుట మధురరవంబు చెవుల సోఁకిన మాత్రన్, విటరాయఁడైనగానీ, ఘటదాసుఁడు గాఁడె యొక్క ఘడియట లోనన్ రుక్మాం 2 126. (శ. ర.)

విటలవణము సం. వి అ. న. ఖనిజలవణము, జాతి యుప్పు.

(ఇది మందుల కుపయోగపడును.)

విటి సం. వి. ఇ. ఈ స్త్రీ. పీతచందనము, పచ్చేగంధము.

విటుఁడు సం వి అ పుం 1. పల్లవుఁడు, మిండఁడు, జారుఁడు. 2. విషయాసక్తుఁడగు మనుష్యుఁడు. 3. శృంగారనాయకుని యనుచరుఁడు.

(సంగీత సాహిత్య కవిత్వ శిల్పాదులయందు నేర్పరి యైన యీతఁడు నాటకముల యందు విదూష కుని వలె నుపయోగించును.)

4. శఠుఁడు, దుర్మార్గుఁడు.

విటుకు వి విలాసము. (చి. ని)

చూ. విటుకులాఁడి

విటుకులాఁడి వి (విటుకులు+ఆఁడి) విటురాలు, కులుకులాఁడి.

క అని చిలుక తేనియలు బోఁ,రని యెదు జడివాన వెలిసినటువలెఁ బలుకన్, తనయంత సె శా నిల్పిన, విని కోమటి విటుకులాఁడి వెనవిట్లని యెన్ శుక 2. 29.

("చిటుకులాఁడి" అని ముద్రి. పా)

విట్కారిక సం వి ఆ. స్త్రీ పక్షివిశేషము, ఒకజాతి పక్షి.

విట్ఖదిరము సం. వి. అ. పుం. వృక్షవిశేషము, వెలితుమ్మ. (వృ. వి)

విట్చరము సం వి అ. పుం. మలభక్షకము, ఊరఁబంది.

విట్ఠ(ఠ్ఠ)లుఁడు సం. వి. అ పుం పండరపురమున వెలసిన విష్ణుదేవుని యర్చామూర్తి.

విట్టు సం వి ష్. స్త్రీ 1 మలము, పురీషము. 2 వ్యాప్తి,విస్తృతి 3. కన్యక.

విట్పణ్యము సం వి. అ న సరకు, వాణిజ్య సామాగ్రి, సామాను.

విట్పతి సం వి ఇ. పుం 1 ప్రజానాయకుడు, రాజు. 2 అల్లుడు 3 పెద్ద వర్తకుఁడు, పెద్ద బేహారి

విట్సంగము సం. వి. అ పుం (విష్+సంగము) మలబంధము, విరేచనబంధము

విట్సారిక సం వి ఆ స్త్రీ పక్షివిశేషము, పీతిగోరు వంక.

విడంగము సం విశ (అ ఆ. అ.) నిపుణము, నేర్పు గలది

వి అ న కడుపులోని క్రిములను బోఁగొట్టుట కుపయోగించెడి యొకయోషధి, వాయు విళంగము

విడంబన సం. వి ఆ. స్త్రీ 1. అనుకరణము. 2 మాఱువేషము, కపటవేషము 3. వంచన, మోసము 4. వ్యసనపెట్టుట, దుఃఖపెట్టుట 5 బాధించుట. 6 అవాభంగము గలిగించుట 7. పరిహసించుట, పరిహాసము, వెక్కిరింత 8 తిరస్కరించుట, తిరస్కారము. (వా చ.)

విడంబనము సం వి అ న. = విడంబన.

విడంబము సం వి. అ పుం. 1. అనుకరణము. 2 బాధించుట, ఉపద్రవముచేయుట

విడంబించు సం స క్రి. 1 పోలు, అనుకరించు.

వ. ... వికచారవిందదీర్ఘికల విడంబించు రావులును. భార. విరా 3 236.

సీ. బాలార్కబింబ ప్రభాడంబరంబు విడంబించు పీతాంబరంబుతోడ .. వరాహ 1. 57.

2. మోసపుచ్చు (శ ర)

3 వంచించు.

మ. తరుణీచిత్తము భూసురోత్తముని మీఁదంజేర్చి లజ్జాతిరస్కరణీ గుప్తముగా నొనర్చి యిటు లేకాంతంబు దుర్దాంతదుర్భరచింతం బడఁ బంతమమ్మ మును వాక్ప్రౌఢిన్ విడంబింతుగా . విక్ర. 1 131

అ క్రి. అతిశయించు

క ... గోవర్ధనాద్రిఁ దాల్చిఁటి, రావుననిడి మహిమతో విడంబించుటయున్ వి పు 7 254

విడంబితము సం. విణ (అ. ఆ అ) 1 అనుకరింపఁబడినది. 2. పరిహసింపఁబడినది, ఎగతాళి చేయఁబడినది. 3. మోసపుచ్చఁబడినది, వంచింపఁబడినది 4. విసిగింపఁబడినది 5 భంగపఱుపఁబడినది, విఫలముగాఁ జేయఁబడినది 6 అధమము, నీచమైనది వి. అ న పరిహాసపాత్రము

విడఁగొట్టు స క్రి (విడన్ + కొట్టు) విడిచిపెట్టు, పరిత్యజించు

క. చిలుకలు కమ్మఁదెమ్మెరలు శీతమయూఖుఁడుఁ దేఁటులాదిగాఁ, గలవనవిల్తుసాధననికాయము లేలము పట్టులంగనా, కుల మటుగాన దాని విడఁగొట్టక తృప్తికదొట్ట వీత రాగుల మని విట్టివీఁగెదరు కొందఱుబోఁడలు నానగండలై పాండు. 1. 182.

విడఁజిమ్ము స క్రి (విడన్ + చిమ్ము) విడుచు.

సీ. వీని నెట్టులనైన విడఁజిమ్మిపోతొడ వంటి నాయకులను ... చెన్న. 1. 136.

విడఁదన్ను స. క్రి. (విడన్ + తన్ను) విడఁగొట్టు, పోఁగొట్టు.

సీ. దుర్వ్యాననలకెట్టు దొసఁగులు విడఁదన్ని యధ్యాత్మవాసన వలరుటొకటి . పాండు. 2. 85.

విడఁద్రొక్కు స క్రి (విడన్ + త్రొక్కు) విడివడఁజేయు, విడుచు (శ ర)

విడఁద్రోచు స క్రి. (విడన్ + త్రోచు) పరిత్యజించు. విడనాఁడు

చ పడఁబడఁ బాఱుచున్ వడఁకుపట్టిన తల్లిని దండ్రి నేల లో, వెడలనితమ్ముఁ గుట్టిల నవీనకులాంగన నోరులేని యీ, తొడుకులబంటుఁ బెదవిడఁ ద్రోవక ప్రోవఁగ నెందునీక పాల్పడి నది కర్ణునొఁదలనె భారతసంహిత విల్పుచాడ్పునన్ పాండు. 3 38.

విడఁబడు అ క్రి (విడన్ + పడు) విడువబడు.

ఆ. . విడఁబడె ననఁగను, దనరు విడువఁ బడియె నమటకభవ . . ఆం భా 3 116.

విడఁబాఱు అ క్రి (విడన్ + పాఱు) విడివడు, విడు

ద్వి విడువిడుమని చెయ్యి విడఁబాఱఁ దిగిచి, వెడమతి తనపాలి విధిఁ ద్రిప్పఁబోవ ... నవ 1. 59 పా 18. పం

ఉ .. మించునొయారమున్ గులుకు నెన్నడయున్ విడఁబాఱుకొప్పు నొక్కించుక జాఱు పయ్యెదయు నిట్టటుఁదూలెడు హారముల్ మిటారించుకుచంబులున్ జలదరించు వలగ్నముఁ బొల్పుమీఱఁగన్. కళా 2 17.

విడఁబుచ్చు స క్రి (విడన్ + పుచ్చు) విడుచు

ద్వి వీటిడిమాటలు విడఁబుచ్చి యనిన బస పు 193. పా 2 పం (ప్రాఁతప్రతి)

విడనాడు స క్రి (విడన్ + ఆడు) 1 విడుచు, త్యజించు

ద్వి. అంతట నృపతి భార్యను విడనాడి చింతించుచును గద్దె జేరకూర్చుండి ... ద్వి సారంగ. 489. (బ్రౌ. ని.)

చ. ... అఖిలభోగముల న్విడనాడి సత్క్రియా, నిరతిని బ్రహ్మచర్యనరణి న్మహనీయ తపోమహత్త్వముం, బొరసినయట్టియిట్టి ముని పుంగవు భావ మెఱుంగవేమియున్. విప్ర. 2. 77.

సీ. గీ చిలువ సొమ్ములు విడనాడిచెలువు మెఱయ, లలిత నవరత్నభూషణంబులు ధరించి ... జాహ్నవీ 1. 151.

2 పోఁగొట్టు

సీ. గీ. ఉచితబంధానుబంధత నుండియుండి, ననఁ గిపుంభావరీతుల ననఁగిపెనఁగ, దపసికిని నేర్పి యతని మౌగ్ధ్యంబునెల్ల, రమణి విడనాడె నతను ప్రౌఢిమ చెలంగ. విప్ర 3 90.

ఉ ఆ నెల దోఁటకేగిన విధంబు మునిం గనుఁ గొన్నచందముస్, వానికిఁ గాఁగఁ బన్నిదము వైచినమాటయు జేలువెట్టి య,మ్మౌని నిని దోడి తెచ్చిన క్రమంబుఁదమిన్ మొగమాటయొక్క- యిం,తైనములేక తల్లి విడనాడినచందముఁ జెప్పి వెండియున్ విప్ర 5 47.

విదము నం వి ఆ న. ఒక విధమయిన ఉప్పు.

విదవలి వి (నం. వీరణం) అవురు, వీరతరము (వృ వి) (శ. ర, శ్రౌ)

విదాల(ర)ము నం వి. అ పుం.=బిడాలము

విడి విశ 1. ఎఱ్ఱనిది, అరుణము

క. మలయానిలంబు సోఁకినఁ, బలిమిరి సొగయించి భూమిజంబులమొదళుల్, పులకించినట్లు విడి గుము, రులుగొని యీరికలు గడుమురువుగా నెగసెన్. కు సం. 9 294

సీ. ... గీ అక్కుఁ జేరిచి చేన్నిచ్చి చొక్కటంపు, గెంపు విడికెంపు జంపున సొంపునింపు, జాతిమగ జాల తొట్లహర్షమునఁ బెట్టి, రమణదాదులు పెనుప నారాచేపట్టి. చంద్రాం 2 3.

1. స్వచ్ఛము, నిర్మలము

గీ కళుకువిడికెంపు రవలచెక్కడపుమేడ, వలపట . దశా 4 102

సీ .. సిగపొందుగ నమర్చి చిన్నారివిడికెంపుకాయె ఘుల్ చుట్టి బుల్లాయివెట్టి ... శుక. 1. 116.

సీ. ... విడి కెంపుగముపింపు పెదవితోడ ... రాధికా. 1. 9.

ద్వి విడి రత్నములనొప్పు వేలి ముద్రికలు .... ద్వి. శ. పా. 1. 185. పం. (శ్రౌ పా.)

8. ప్రకాశమానము.

ఉ. శీలఁ బళిందుఁ డొక్కఁడు కళిందసుతోర్మి సరో జనీదళాం,బోళికతోకరేఖ తన తోరపు వల్లని

దీర్ఘబాహువై, హాలహలంబపోలె విడియ త్తె మునం దల యెత్తిచూచుబల్, సాళువమున్ పడిం జను శశంబు పయి న్విడిచెన్ మహోద్ధతిన్ మనుచ 4 56.

4 విడిపోయిన.

సీ .. విడికచ్చతో నుండు విడువకెపుడు కాశీ 6. 46.

5 ప్రత్యేకమైనది.

సీ విడిమేనులుగ నిల్చి వినువాఁక నీరాడు పన్న గాంగనలను బట్టి పట్టి సత్యభామా 2 29

(విడిమేనులు=దిగంబర దేహములు)

వ. ఒక విడిది పంతరించి విడియైదువలచుట్టరికంబు పొంకించి సత్యభామా 4. 35

(విడియైదువలు=లంజెలు)

క. నోరెఱుఁగని మేకములకై, జారెడుకై దువయుఁ బట్టఁ జాడియె యమచున్, దూఱు న్నము విడికేలున, దూరు న్నెకమున్న పొద యదూరుండగుచున్ చంద్రాం 2. 49

(విడికేలు=వట్టిచేయి, ఆయుధములేనిచేయి)

సీ. విడిగాలకౌరి తత్తడివెన్క వే తెంచె నగతులఁ చేఁబూని చారుచంద్రుఁ,డు . చంద్ర 5. 127

(విడికాలు=వట్టికాలు, పాదరక్షలు లేనికాలు)

6. విడువఁదగినది

ఉదా విడికథ. (శ. ర)

7 పనినుండి విడిచినది

ఉదా విడికోడె (శ. ర)

వి. 1 కెంపు కాంతి

సీ పద్మ రాగాభిధ పరగుఁ గెంపన .. తత్కాంతి విడియనఁ దనరుచుండు ఆం భా 2 278.

2 స్వచ్ఛత, నైర్మల్యము

క. విడిగల మానికముం బు,త్తడితోడం గూర్చి నట్లు ... వేం. పంచ. 3. 267.

రగడ. దొరయ నొక వరిపాటి దొరలకు దొరకనీ విడికెంపు మిన్నలు ... శుక. 1. 222. 10. పం.

8. (శ. శ. విడి.) విసర్జనము, విడుచుట.

సీ. ఉజ్జనమునఁగను ముజ్జగింపనఁగను విడియన విడు పన విడుదలయన ... అలరు విసర్జ నాహ్వయము ... ఆం. భా. 2. 178.

4. తడవ

గీ. శిఖలు వీడఁగ ముఖములు జేగురింపఁ, గటము లదరంగ నొక విడిఁగాటులాడి, యొండొరుల మీఁద శాపంబు లుగ్గడించి, హ స్తములయందు సలిలంబు లందుకొనిరి. భీమ 4. 184

5. రీతి, విధము (రకము)

సీ గీ . చెవుల నెలరాల కామాకు లవటసీమ, సన్నవిడి గౌడరుద్రాక్షసరము లమర ... సారంగ 3 180.

గీ. జిలజిలను సన్నవిడిగఁ బట్టెలవు దీర్పు, దుడుము మగజాల మెలకువ తొలపు బొబ్బ, మెకము నెమ్మోము దమువున మించు గద్దె, సరిగఁ గూర్చుండుమని పోరి సురవరుండు. పార్వ 2 116

6. ప్రత్తి కాయలోని జెడ

గీ నింగి యనియెడి ప్రత్తి చేనికిని రక్త, బలియుడి రనంగ నెఱ సంజె తొలుత నమరఁ, దఱుచుగా దాన విఱిసిన మెఱుఁగుఁ బ్రత్తి, విల్లుణాఁ జుక్క లెంతయు మల్లసిల్లె. కళా 8. 12.

క్రి విశ ఒంటరిగా, విడిగా

క ఆసమయంబున భిక్షుని, వేసమున దశాననుండు విడిచనుదేరన్, భూసుత పూజయొనర్చి సు,ఖాసన మిడి మధుర ఫలము లర్పించి తగన్. అధ్యా అర 90 పా.

జ విడిగోలు, విడిదేలు, విడినీరు, విడియాకులు.

విడిగోలు వి (విడి+కోలు) మూలువు. శ. ర, బ్రౌ. విశ పనిలేనిది (శ ర)

విడిచిపెట్టు స క్రి. (విడుచు[1]+పెట్టు) వదలు, వీడు

వ. పట్టువడిన నన్ను విడిచిపెట్టి ప్రాణంబు రక్షించిన యుపకారికిం బ్రియంబు సేయుదునని నేర్తునే ... నైష 2. 8.

గీ. విజితుఁ గావించి దయ వాని విడిచిపెట్టి .... ఆము. 3. 6.

విడిచివాటుగుదియ వి. (√ విడుచు[1]) భిండివాలము, ఆయుధవిశేషము. (శ. ర.)

విడిదల వి. (విడిది+తల.) 1. విడియుచోటు.

ఆ. వేఁట తోఁట యనుచు విడిదలఁ బడిపోవ, వలదు చరులఁ బనిచి వైరితెఱఁగు, లరసి గెలుచు నెర వులన్నియుఁ దలపోసి, విక్రమంబు గారవించు టొప్పు హరి. ఉ 5 124.

సీ. ఇదుగో మీవిడిదల కేనె వచ్చెద నంచుఁ దమ కించు యజ్వలఁ దాళఁ బలికి ... ఉ. రా. 4. 175.

2. సేనానివేశనము, దండు దిగిన చోటు.

వ. ... అతండు సైన్యంబుల నివర్తింప నియమించి నమస్తజనపరివృతుండై .

గీ. విడిదలకుఁ బోయె నపుడు . భార. భీష్మ 366.

క. పలుమాటల కిటుమఋమూ,టలు వలుకని కృష్ణుతో నడలు మది మొలవం, బలుకుచు ధర్మ సుతుని విడి,దల కరిగెను మోము వెల్లదనమున గదురన్ భార. ద్రోణ. 2. 231.

విడిదలపట్టు వి. (విడిదల+పట్టు) ఉండుటకుఁ దగిన చోటు.

ద్వి. విడిసిన సేనయు విడియు సేనయును, విడిదల పట్లను వెదకు సేనయును ... రం రా యు 328 పా. 7. వం

విడిది వి (√ విడియు) 1 సేన బసచేసిన చోటు, శిబిరము.

సీ. . . సంగీత వివిధవాద్యములతోన, కలయ విడిదిలో వీరమద్దెలలు ములిసె . కు సం 11. 620

సీ. వేలము పాళెము విడిదిపట్టు బిడారు విడిది యం చనఁగ నివేశమొప్పు ... ఆం భా 2. 194.

2 నివాసస్థానము, బస

గీ. విద్యకై వడి ముక్తికి విడిది యగుచు, నాత్మ విధము వానందమైనయిచట, నున్న సర్వేశు నౌదల విన్నచంద్రు, నవ్వుచున్నది గంగ ఫేన ముల చేత. ప్రబోధ 4 44.

క. వారీశ్వర భైరవులన్, బాలికలు భజించి భూత పతి నభవుని శ్రీ,కాశద్విపేశుమదిలోఁ, గీలిం చుచు విడిది యింటికిం జనిపిదపన్. కాశీ. 4. 94.

గీ. విట్టలాధీశుఁ దలఁచి తద్విపుల మహిమ నొడువుఁ బ్రాముఖ్య క్రీనిడ విడిది ప్రోడ ... పాండు. 1 213.

3. నివాసము, ఉనికి.
ఆ కృష్ణుకొంగు కేలఁ గీలించి నేఁడు మా యింట విడిదిచేసి యేఁగు డెల్లి, యనిన నేఁడు దీరదరుగుము నీవంచుఁ, బలికి. వి పు 7 38
సీ. తనయిల్లు విడిది సేయనటంచుఁ జల వట్టు కొడుకు చేతులు పట్టుకొనఁగ వలసె ... కువల 1 42

విడిదిపట్టు = విడిది వి (విడిది + పట్టు) విడిదిచోటు, బసచేయుస్థలము.
వ ... విశ్వకర్మ మణిమయంబుగాఁ గట్టిన విడిది పట్టున విడిసి . ఆము 6. 123.
సీ. గీ సకలసౌభాగ్యలక్షణస్వచ్ఛమైన, వీని నెమ్మేను లక్ష్మికి విడిదిపట్టు ... కవిరాజ 2 222.
వ . వీడెంబులు గంధంబులు గోకలు తొడవులు నిడి విడిదిపట్టుల నునిచె . నీలా. 3. 50

విడిదేఱు అ క్రి (విడి + తేఱు) ప్రకాశమానమగు
క విడువని తగు నిర్వార కీర్వాడుపున వసుశరణి నుభయ వస్త్రాంచలముల్, విడిదేఱు నక్షతలతో, ముడిఁబెట్టిరి పంచశరుఁడు ముడిఁబెట్టంగన్. వేం పంచ 4. 365.

విడినీరు వి. ఔ అనా (విడి + నీరు) ప్రత్యేక జలము, పతము మొ వానిచే తోడి పోయు నీరు
వ. విడినీరం బడ్డిన అయ్యపుట్టి 1 ట్టికి చి 8 జొన్న వేల పుట్టి 1 ట్టికి చి 8. ... దా. శా 1384

విడిపట్టు[1] వి (విడిది + పట్టు) 1 నివాసస్థానము, విడిది
క పడఁతీ శావులకున్ బై పడ నేఁటికిఁ బొగడలివియ పంచాస్త్రునకున్, విడపట్టుసతుల సిగ్గుల, విడిపట్టు గదా యటంచు వెఱతురు చేరన్. చిత్రభా, 2. 126
గీ. ... ఇట్లుగూడిన యొకిమీంద్రకెల్లఁ జెలిమి, మెఱయ విడిపట్టు లోనఁగె వమ్మిథిలఱేఁడు .. ● శా శాల. 165.
సీ. శూద్రులకును మెట్టు శూరుల విడిపట్టు మంత్రివర్యులకు మనికిపట్టు....శివ ధర్మోత్త. 1. 16.
2. పల్లె, పేఁట.
ద్వి. బిసనిశాయమున గంభీర తోయమున, వసనూనమైన యయ్యమున మార్గంబు, విడిచివఁగడతెంచి వేవేగ గొల్ల, విడిపట్టు నడునందు విడిపట్టు సొచ్చి. అ మ క. 1 22 పా. 14 పం
3. వి (విడియు + పట్టు) బసచేయుట, నివసించుట.
చ అమర విభుండు సేరి వినయానతుఁడై విడిపట్టునైజయంతమునను జిత్తగింపు మన నవ్వుచుఁ దద్వల దైత్య వైరి హ, స్తముఁ గయిదండ గొంచు .. పారి 3 40.

విడిపట్టు[2] వి (విడు + పట్టు) వీడునట్టిస్థానము
క. పడఁతీ శావులకు౯, బై పడనేఁటికి బొగడలివియ పంచాస్త్రునకున్, విడిపట్టు సతుల సిగ్గుల, విడిపట్టు గదా యటంచు వెఱతురుచేరన్ చిత్రభా 2. 126.

విడిపించు స. క్రి (√విడుచు) విడుచునట్లు చేయు
సీ. . , మొగి జరాసంధుచే నిగృహీతులై యుండు పృథివీపతుల విడిపించి చెలఁల . భార సభా 1. 214.
సీ. జడలు కంపలు వట్టి జరుగనీకున్నచో విడిపింప శిష్యుల వెదకువారు ఉ హరి 1. 102
మ. అని పౌలోమి మొగంబు చూచి విను మోయజ్ఞాస్య నీకింతమాత్రన విన్నంబడ నేల? పోదు విదె సత్యాగర్వభారంబు దివ్యనగంబు న్విడిపించి వత్తునని సాహంకారుఁడై లేచి చయ్యన శుద్ధాంతగృహంబు వెల్వడి సుధర్మాస్థానమధ్యస్థుఁడై పారి 4 61
ఉ. . లీలావతి యున్న పెట్టె యనలంఘ్య తరంబగు తజ్జాలంబునం, బో విడిపించి ... శుక 1. 466.

విడిమట్టు వి (√విడియు) 1 వాసస్థానము
సీ. గీ. ఎపుడుఁ గాయక యున్న మిన్నేఱు దవరఁ, బెన్మఁ గొండల ఱేఁడను పేరు మెఱయ, వేల్పుమల వింటి దేవర పొల్పుఁదాల్పు, జన్నపుందిండి విడిమట్టు చలువగట్టు. యయా. 2. 86
సీ. ... చిత్తనైర్మల్య సంస్థితికిని విడిమట్టు ప్రహ్లాదనమునకుఁ బట్టుఁ గొమ్మ ... విప్ర. 1. 84.
2. శాఁపురము.
సీ. విప్రాలయములందు విడిమట్టుగా నుండువాని మంటలలోన వైవలేదు ... రుక్మాం. 2. 7
3. విడిది.

వ. ... తుహినాచలేంద్రుండు తనకు నియమించిన విడిమట్టు ప్రవేశించియుండె ... పీర. 3 160

విడిముడి వి. ధనము

క. వడిగలతనాల నీగిని, విడిముడి పసc బ్రాభవ మున విజయనగరిలోc, గడు నెన్న నేర్పcగల మే,ల్నడకలc బెద వేంకటాద్రి వరవరుc డొప్పున్. రాఘవ పీఠి. 37.

గీ. పొగడకయి నిక్కి తమినోర్తు పూలుగోయc, లోకముడివీడc గని నెపంబునని బోటి, యడుగు విడిముడిగలదాన వమచు విరులు, తెలిసి తానీవి గల దౌట తెలిసె నదియు రామా. 1 194.

క. తొడవులు మానికములు విడి, ముడియున్నా డెంపుc బుట్టములు ప్రోవులుగా, మడుగరలు దెచ్చి యిడి య,య్యొడయని యడుగుల కెఱంగి యొప్పుగc బలికెన్. అ. రా కిష్కిం. 48.

క. విడిముడియన రొక్కమనcగ విత్తంబునకున్, బుడమిని నామములగు . . ఆం సం. స్థా 30.

2. వీడిన ముడి.

గీ. పొగడకయి నిక్కి తమినోర్తు పూలుగోయc, లోకముడివీడc గని నెపంబునని బోటి, యడుగు విడిముడిగలదాన వమచు విరులు, తెలిసి తానీవి గల దౌట తెలిసె నదియు. రామా. 1. 194

౩. విడిముడి పట్టు

విడిముడిపట్టు వి (విడిముడి+పట్టు) ధనగృహము

సీ. విడిముడిపట్టులు వేలిమి గావించి మల్లెసాలలు బెట్టు మండcజేసి ... అ. రా సుం. 172.

విడియ వి ధనము నించుసంచి, (రొక్కపు) జాలె.

ద్వి. విడియలతో రెండువేలమాడలును ... బస.పు. 5. 275. పం

(సం. వీటి) తాంబూలము.

ద్వి. అడికివమాడల విడియలుగాంచి .. బస. పు. 5. 291. పం. (292, 299, 311. పం చూ.)

విడియము = విడ్యము, విడెము, వీడియము, వీడెము.

వి. (సం. వీటికా) (క. బీడి. త. విడై యం) తాంబూలము.

గీ. ... కనక కలహంస కాబకాకారమైన, విడి యెపుం బెట్టc జూచి యుర్విధవుండు.... నైష. 3. 105.

సీ. ... గీ. ... అర్ధ్యగులు లాcచి యిడువిడియముల పేర ... ఆము 2. 58.

సీ. వెన్నుcడు కపురంపువిడియం బొసంగిన నొదిగి కైకొనక యుండెదవు సుమ్ము నీలా. 3 94.

గీ. సొగసు తెలివాలు మనుసోగసొం పుతళుకు, బెళుకు చికిలి యొయారంపుc బేరెముదుటు, సొలcపు విడియంపు దేలింపు చుఱుకుటోర, కలికి బెదరెప్పు చూపుల కలికిc జూచి. ప్రబంధ. 1 106.

విడియాకులు వి. బ (విడి+ఆకులు) భార్యాభర్తలు విడిపోయినట్లు వ్రాసికొనిన పత్రములు. (వా)

విడియించు స. క్రి. (√విడియు) విడియcజేయు, బస చేయించు.

చ వడcతుక యేను రావణుcడ బాహుబలంబున నింద్రుపీటపై, నడచుచునుండి యిన్నగమునన్ విడియించితి సేన నిప్పుడి,య్యెడ కలవోకవచ్చి సొగయించు విధంబునc బోవుచున్ననిన్, బొడ గని కాము బల్మితకముల్ వను నిమ్మెయి పెట్టిc జేసినన్. నిర్వ 6 62.

గీ. యమున నిడుపెల్ల విడిదలయ్యె తలిర్ప, బలము విడియించి మగధభూపాలకుండు, మనుజనాథులc బిలిపించి మంతనమునc, గార్యమంతయు నూహించి కడcక మిగుల. హరి. ఉ 2 13.

క ధరణీశు లెల్లవచ్చిరి, వెరవున మన్నించి వారి విడియించితి ... భా రా. బాల. 108

విడియు అ. క్రి. 1 సేనలు బసచేయు, బసచేయు.

సీ. మడుcగుల పాండుల మ్రాcకుల నీడం బెబ పులc గనికని విడియువారు .. కు సం 11. 600.

క. సవరణల నొప్పి యనిc బాం,డవబలముల మార్కొనం గడంగుచు సత్కృ,త్సవమునc బేర్చిన సేనల, కవకాశములేదు విడియ హస్తిపురము నన్. భార ఉద్యో. 1 226

ద్వి కడు నొప్ప సేతువుగడచి యుబ్బంగి, విడిసె రాఘవుcడు సువేలాద్రియందు .... రం. రా. యు. 317. పా. 25. పం.

వ. బ్రాహ్మణుల బకాసురుండు బాధించుటయుc దమవిడిసిన యింటిబ్రాహ్మణునకైన యావ దయు ... భార. ఆది. 6. 277.

ఆ యజ్ఞవాటమున జనాధిపులకు ముని,వ్రాతము లకు విడియ వలయునట్టి, మందిరములు. భార. అశ్వ. 4 183.

గీ అమమఁ దద్విశేషంబు లత్యాదరమున, వర్ష కోటికిఁ జెప్పుచు వంబుజాతుఁ, డంతవట్టి వారలఁ దగనల్ల విడియఁ, బనిచెఁదగు ముహూర్తంబున మన మెలర్ప. హరి. ఉ 2. 106.

2. దండెత్తు.

ఆ. భక్తిఁగొలిచి రాఁగఁ బ్రాగ్జ్యోతిషంబుపై, విడిసెఁ దత్పురమున విభుఁ డవంత, బలము తోడఁ బన్ని భగదత్తుఁ డేతెంచి, విజయుఁ డాఁకె సమరవిజయశాంతు. భార సభా. 1. 228.

క .... భూ,పాల జయమవశ్యము నీ, పాలిద నిక్కంబు లంకపై విడియు మిఁకన్ ... భా రా. యు 12.

చ. ... రసాతలంబుపై, విడియఁగ దండుడిగ్గిన ... ఆము 4. 128

3. (నీతి) షడ్గుణములలో నాలుగవదగు నాసనము నాశ్రయించు, సమయము ప్రతీక్షించు.

క. వడపునఁ గొల్పుచ్చఁగనగు, నెడయు విడిసి యుండి చెఱచు నిక్కయు నీ వేర్పడఁగను ... భార. ఆశ్ర 1. 69.

4. ప్రవహించు.

గీ. వడచి భగవంతు క్షేత్రంబు వడుమఁ జొచ్చి విరజయను సింధు వెచ్చోట విడిసియుండు, వృహరి ప్రత్యక్షమైయుండు నెట్టిచోట, నట్టి చోటను వైష్ణవి యనఁగఁ బరగు . పాండు. 2. 227.

5. వీడిపోవు.

వ అమటయు నమ్మునీంద్రులు విడియ జాడందలంచి యతనితోడ ... ఉ. హరి. 1. 98

సీ. ... ధర్మ, విముఖుఁగావింపుము విడియంగ జాడకు ధర్మమార్గైకతత్పరుని నితని ... కాశీ. 5. 319.

6. జోటు.

గీ. అర్థి నన్నంబు గుడుచుచో నందుఁ గలిపి, విషముపెట్టిరి పెట్టిన విడిసివడక, గరముతోఁ గూడ నగరుండు ఘనుఁడు పుట్టి, వరయశస్స్ఫూర్తితోఁ జక్రవర్తి యయ్యె. భాగ. 9. 202.

(శ. ర. పా. "విరిసివడక" ముద్రిపా)

జ . విడిదల, విడిదలపట్టు, విడిది, విడిదిపట్టు, విడి పట్టు, విడిమట్టు, విడియించు

విడిపడు అ. క్రి (విడి+పడు) 1 (నిర్బంధమునుండి) తొలఁగు.

క మెడ బిగియఁబట్టుకొని దిగఁ, బడిరొడి బాలకునిచేతఁ బర్వత నిభుచే, విడివడఁ జాలక వాఁడురి, బడిబెగడెడు ఖగము భంగి భయముం బొందెన్. భాగ 10 స్కం 274

క. పడుచున్ లేచుచుఁ బులిచే, విడివడిన కురంగిఁ బోలి విహ్వలు రాలై ... ప్రబోధ 3 74

సీ. ... గీ కుఱుల మబ్బున విడివడు మెఱుపు లటుల, కమ్మపౌజుల తళతళల్ క్రమ్మకొనఁగ, నధకుఁ జనుదెంచె వెయ్యాఱు సఖులు గొలువ, శ్రీలలితధామ చంద్రమతీ లలామ. ఉ హరిశ్చ. 2. 14.

2. (తెగనుండి) విడిపోవు, పీడు, వీడిపోవు

వ. ... సాలంకారధేను సహస్రంబులు విడివడు నిజవత్సంబులం బిలుచు నంభారవంబుల వల నన్ . పారి. 5 75

చ. కలఁగిన కొప్పుతోఁ జిటుల గందముతో విడివడ్డ తైకతో . . కళాం 4 74 (శ. ర. పా "విడఁబడ్డ తైకతో" ముద్రి పా)

వ. ఇట్లు దుర్వాసుం డాశీర్వాద పూర్వకంబుగా నొసంగిన కుమార పారిజాతమాల్యం బహల్యా జారుండగు సునాసీరుండు ... ఐరావణ కరటి కుంభ పీఠంబుపై .. వైచిన ... బ్రమత్తుని కైవసమగు రాజ్యలక్ష్మి విధంబున విడివడియు, డస్సియు, గ్రుస్సియు, నొగిలియు, బగిలియు దీనదశకు వచ్చినం గనుంగొని. హర. 6. 16.

3. నిరాతంకముగాఁ బ్రవర్తిల్లు.

చ. మడవక భీమసేనుఁడును మాగధరాజుఁ గడంగి బెబ్బులుల్, విడివడులీల నొండొరుల వీఁపులు మూఁపులునుం బ్రకోష్ఠముల్ ... భాగ. 10, ఉ. 786.

చ. పర్వడ నమరేంద్రు బాహుదల పట్టిన రావణి రోష దీప్తుఁడై, విడివడి మించుమంచిపటువిక్రమ సంపద సొంపెలర్పఁగా.. భా రా యు. 444.

క. కప్పురఁపుతునకలలవడ, విప్పుగ విరితేనెవాన విడివడి కురియం, జొప్పడర హంస సురపతి, నెప్పెను హేమావతీకుశేశయ ముఖికిన్ హంస. 2. 73.

4. తెలివఁబడు.

సీ. . గీ బయిసి మాలింతుఁ దన పిన్న వయసు నాఁటి, పడపుసుద్దులు దల పెట్టి పాఁతజోలి నోరు విడివడ్డఁ బచ్చి బూతే రచించు, వివిధ, మాయామయోపేత వేశ్యమాత వై జ 2. 84.

5 జాఱు.

క పిడికిట నడఁగెడు నడుమున్, గడుఁదియ్యని మేనుశృంగ కలిత గుణంబున్, విడివడని కొప్పు నేర్పడి, పడఁతుక గతియయ్యె మించి పౌరుష వృత్తిన్ చిత్రభా 2. 85

6 ప్రసరించు

సీ .., అడుగు దమ్ములకాంతి విడివడి పగడంపుఁ జిగురుటాకుల మేలు చిందు సేయ... జాహ్నవి. 4. 21

7. బయలుపడు.

సీ. కరము సాఁచి నవాంబుకలశ మీ విడిపడ్డ కుంకు మాంకపు ముద్దుఁ జంక మెఱపు ... విజ. వి 2 141.

విడిపాటు వి (√ విడివడు) 1 ఏకాకిత్వము, ఒంటి తనము

ఉ. పట్టిన కార్యము ల్విడువఁ బాడియె పాడి యెఱుంగవోటు వేఁ,బుట్టిన నుక్కుచచ్చు విడి పాటున వాక్కుట గాలిఁబోవునేఁ, గొట్టిన పిండి వాఁడతఁడు ... చంద్రాం 3 60

2. విడివడుట.

మ. ... పెక్కుల్ రూకలున్ రెండుమూఁడు విడే లాకులు పోకలూని విడిపాటున్ గోడలై తక్కుటి, భవనప్రాంగణ సీమఁ ద్రిమ్మరుదు రంతః కుంభచేటి విటుల్. వైజ. 2 41.

విడిపాటుబడియు వి. విడిచిపాటు గుదియు.

సీ. ... గీ. భావభవుచేతి విడిపాటుబడియదుడ్లు ... కవిక 4. 94

విడివేఁట వి (విడి+వేఁట) డేగవేఁట.

గీ అపుడు విడివేఁట యిడుమని యానతిచ్చి, రాజు ముంగిలి కడకుఁ జేరంగవచ్చి, లగడు సాళ్వంబు డేగలోనుగను గల్గు, వేఁట పుల్గుల విడిచిన వింటి కెగసి. యయా 2. 23.

సీ ... తెగిన మెకంబులఁ దేలేదు విడివేఁట పిట్టల కును మేఁత పెట్టలేదు ... కాళ. 3. 76

విడిపోవు అ. క్రి (విడి+పోవు) వదలు, విడివడు. (శ ర)

విడీనము సం వి అ న పక్షుల గతిభేదము.

విడు స క్రి. త్యజించు, విడిచిపెట్టు.

మ. ... విడుకోవంబిరె శాంతిఁ గైకొనుము వాగ్వివాద మింతేటికిన్ .. హర 7. 59.

మ లలనా రత్నముగాన మాధురికి శైలంబుల్ గరంగెన్ మృగంబులు మేపుల్ విడిచూచు చుండె .. వాల్మీకి. 3. 133.

క. సమరము నిష్కారణ వైరముకం బాటిల్లె నెల్ల రాజులు భరతో. త్తములును మడిసిరి విడు కోపము దీర్ఘక్రోధుఁడైన పతి కి డొందున్. భార. శల్య 1 55

క ... నీ వింతయేల పెనఁగెదు, నేవిడ నా కమ్మ లావ నిమఁ గూడ కిఁకన్ ... సారంగ. 2 106

అ క్రి. 1 పోవు, అంతమగు.

క. నా చెప్పినట్లు చేసిన, నీ చెఱ విడునట్లుఁ గాక నిలుపోపక నీ,వేచంపి నన్ను నోఱను, వైచు కొనిన మానునే భవత్ కుత్తెల్లన్ . కేయూర. 4. 105.

2. వీడు, విశ్లిష్టమగు.

సీ ఓహో సరోజంబులొడి విడిపడియె పేరుకొనంగ వలెనని సకులఁ బిలిచి, ... వరాహ. 1. 5.

చ. ... ఇంచుక వాయి విడ్డ కామర మొఱపెట్ట పెట్ట పలుమాఱును శాకిలి దాఁటి యాఁగుచున్, మొరయ విపంచి మీటుగతి మ్రోసి యడుల్ పెడతెం గొలంకులన్ ... మనుచ. 3. 60.

మ. ... దం,తుర సంతోష హ్యాకంతుపై దిగధి కాంతుల్ చెంత చింతల్ విడన్ .. కువల. 3. 13.

3. వికసించు.

సీ ... అత్యన్యచేతో హలాకాశన వ్యజనంబు బుడుత తెమ్మెరకును విడినదంట, రత్యంత కాంత హ్యాద్రసపున స్థితికర్త చిదుమంగఁ దల కెక్కఁ జేయుదంట. (కర్త–క్రొవ్విరి.) రా. వి. 3 76

విడఁబల్కు=స్పష్టముగాఁ జెప్పు.

ద్వి. ఏ విడఁబల్కిన భావంబుఁ జూచి, భావజ్ఞుఁడ వయేని పోవంగ వలదె ... పండితా. పురా. 114 ఏ

చూ: విడఁగొట్టు, విడఁజిమ్ము, విడఁదన్ను, విడఁ ద్రొక్కు, విడఁద్రోచు, విడఁబడు, విడఁబాఱు, విడఁబుచ్చు, విడవాడు, విడిపట్టు, విడివడు, విడి వాటు, విడిపోవు, విడుగడ, విడుగర, విడుచు, విడుదల, విడుమర, విద్వరుచు, విప్పారు, విప్పు, విప్పుగంటి, విప్పువాఱు, విప్పుసేయు.

విడుగడ వి. (√ విడు) విడుదల, విముక్తి.

చ. ... జనుజాను మతంబున నా బలారికిన్, విడు గడసేసె . ని్వ. 7 13.

క. రాగాదిదోష దూషిత,మై గర్హితమైన చిత్తమది సంసారం, బాగతిఁ బరిభ్రమింపమి, వేగమెకవ బంధములకు విడుగడ గాంచున్. వాసిష్ఠ 2 148.

విడుగర వి. (√విడు) విడుదల, విమోచనము

క. ఉరిద్రెవ్వఁ గొట్టి యిప్పుడ, వె వారఁగ నీకు నేను విడుగర సేయం, దొరకొనుట నీకు భాగ్యం, బరిత్యము దొలంగి మైత్రి యలవఱుపుమదిన్. భార. శాం 3. 205.

ఆ. అనిన నట్లయగుట నాత్మ నెఱింగియు, కాదె సంధియైన నాదుబ్రదుకు, నీదు విడుగరయును నిజముగు టూహించి, నిన్నుఁ జెందె బుద్ధి నిశ్చ యంబు, భార. శాం. 3. 208.

విడుగు అ క్రి. వికసించు.

క. ముడిఁగెఁ దొగలడఁగె చుక్కలు, విడిగెఁ బజ్జూ జమ్ము ఉడిగె వెన్నెలలు .... కుక. 1. 285.

విడుచు[1] స. క్రి. 1. త్యజించు, వదలు.

సీ గుణవంతు లగుచున్న కొడుకులు గలవాఁడు పాంచాలుఁడేల యప్పాండు సుతుల, వినయ సంపన్నుల విడుచువాఁడగు . భార. ఆది 8 25.

ఆ. బాల్య కేళిమీఁది భరముగ్రమంబున, విడువఁ గళలయందు వేడ్క సోనిపి, నయముతోడ వర్త నంబుల శిక్షింపు, నెలఁత కేడుగడయు నీవ కాదె భార. విరా 1 251.

గీ వలునిదక్కంగ వొరునినేఁ దలఁతునెట్లు, విడువు సందేహ మోహంబు విహగరాజ ... నైష 2. 70.

2 (బాణాదులను) ప్రయోగించి

మ . శాస్త్రవుంగుఱిచి యాగాయత్రి వర్ణావళిం, బ్రతిలోమంబుగ నుచ్చరించి విడువన్ బ్రహ్మ స్త్రమై తాఁకి యా, ప్రతిపక్షుం డెగటార్చు నంగుళి శిఖాప్రస్ఫోట మాత్రంబునన్ కాశీ 3. 190

సీ కరినాదుఁబట్టు నక్రంబుపై విడిచిన సరసిజాక్షుని చేతి చక్రమనఁగ . బిల్హ. 2 19.

మహాస్రగ్ధర . కోపమ్మైన రోషమ్మయిన విడువు మెర్లునమేలింక నన్నున్ .. ఆము 3. 30

క. తుదినమురశక్తి వైచినఁ, గదనధురంధరుఁడు ఱేఁడు గైకొని పైపై, ప్రదరసహస్రము విడిచెం, బొదివడిచెఁ గటారిఁ బొడిచె బొమముడి ముడిచెన్. కకు 2. 143.

3 పంపు

సీ ... గీ పికిలి పిట్టలఁ గొట్లాటఁ బెట్టుచూచు, దిట్టతనమునఁ జెలులు పందెంబులాడు, డీకొనఁ గఁజేసి యనికిఁ బొట్టేళ్ల విడుచు, రంభచుట్టంబు వైభవ ప్రాభవమున. కువల 5 9

చ కాయము చిత్రవర్ణములు గల్గి మనోజవమైన యశ్వమే, ధీయహాయంబు వాగమువిధిన్ విడువం దగు ... జై. భా. 1 76.

4. దానముచేయు

క. నేలం దాఁచిన వస్తువుల, పాలవు ధనమొండె ముచ్చు పాలవుధరణీ, పాలుని పాలవుఁ గావున, వాలాయముఁ గుస్త్రుల విడువవలయున్ ధన మున్. విక్ర. 2. 178.

5. విడువఁజేయు, విడిపించు, త్యజింపించు.

సీ. . ఆ మాతనాతివంబు నును విదిమేలని, గోఁచి విడచి మృదుదుకూల మిచ్చి ... భాగ. 9 694.

6 (ఇదికొన్ని వట్ల విశేషార్థములేకయే క్త్వాంత మునకను ప్రయుక్తమగు)

సీ. కోపించెనా మేరుకుధరచాపునినైనఁ దృణముగాఁ జూచి మర్దించి విడుచు జాహ్నవీ. 1. 116

(మర్దించి విడుచు=మర్దించి తీఱును, మర్దనక్రియ పూర్తిగఁజేయును)

అ క్రి. 1 (ఊడలు, కొమ్మలు మొ) పుట్టు.

సీ. . గీ. . విసవుఁజెట్టున కూడలు విడిచినట్లు, ఆడలు జనియించి చెటిచె మస్తమున నీకు. చంద్ర. 8. 24.

2 ఎడతెగు.

క. విడువక మీగావము సాగ,విడుటయు మటిపాడుఁ డమట యొగ్గే ... అము. 5. 58.

విడిచిపుచ్చు=విడుచు.

ఆ. . . అనుచు నుల్లసంబులాడి ద్రుపదు, విడిచి పుచ్చెగురుఁడు భార ఆది 6 90.

వ . ఆ భూపాలుండు హస్త పల్లవంబులు వదలి రాజహంసంబ పొమ్ము సుఖంబుండుమని విడిచి పుచ్చె ... నైష. 1 108

జ విడిచిపెట్టు, విడిచివాటు గుదియ, విడిపించు, విడుపరి, విడుపరితనము, విడుపు, విడువడు, విడ్పించు, విడ్పు, విడ్వఁబడు.

విడుచు² స క్రి (√విడు) 1. వీడునట్లుచేయు, విప్పు

క. నీముడిచిన ముడివిడువఁగ,నే మెవ్వరు నేరమింక నీ సౌభాగ్య, శ్రీ మహిమలిఁ బతిఁగూర్పం, గామిని నీ కంటెఁ దెలుపు కలరే చెపుమా. ఉ హరి 5 104.

ద్వి. పొడిచె నొక్కఁడు తూఁటు వోవఁగనెత్తి, విడిచె దోవతికట్టు వెసనొక్కరుండు ... ద్వి. హరిశ్చ ఉ. 954.

గీ కొదమగుబ్బలఁదావి కుంకుమపుఁబూఁత, విభుఁడు చెంగావిఱయికంచు విడువఁబోవ ... ద్విశా. 9 124.

క. అని పంచాంగము పుస్తకమును విడిచి కడం బ్రయత్నమున దిథివారా,దినిరీక్షచేసి వ్రేళ్లనిన్ని నిరూపించెన్ గ్రహాది నిఖిల బలంబుల్ కళా 7. 48.

2 విడిపించు, పోవునట్లుచేయు.

సీ ... సీతాయ యెరువున జిడ్డువిడిచి .... హర. 2. 107.

విడుజట్లుగొను అ క్రి. (విడు+జట్టులు+కొను) ప్రత్యేకమైన అమ్మకపు సరకుగాఁగొను.

వ. హరగిరిజ లొండొరుల చిత్తంబులు విడుజట్లు గొని తారనీహారాచలంబుల కరిగిరి ... కు సం. 7. 909,

(ఒకరి మనసు నొకరాకర్షించి యనిభావము)

విడుత వి తడవ, పర్యాయము

ఉ. మాలనిచేతనైన విసుమానిని దానములోలిఁ గొందు దు,శ్శీలతచే దురన్నము భుజింతున బద్ధములాడుచుందు నే,వేళల నేటిగట్టుకడ వ్రేలుచుఁ జేతులు చోతుఁగాసుకై, తాలిమి రెండుమూఁడువిడుతల్ గుడుతుం బరిఁదైత్య కాన్నముల్. జాహ్నవి 4. 116.

విడుదల వి. (√విడు) విమోచనము, విడుపు.

సీ. . గీ ... దొంగలకుఁ జిక్కితింక నే భంగినాకు, విడుదలౌనని చింతించువేళ నెదుట ... వరాహ. 9. 10

వ. వేఁటకాని లాఁగునఁ బరచమూరు శరభచమర కదళీపుండరీకషండంబులఁ బడఁగెడపుచుఁ జెలికాని చోడల్పనఁ జూచుచుఁ దూణంబురాణ వెనుదవిలిపోవుచుఁ బథికజనుండన వల్మీకవానలం జూచి మఱలుచు చంద్రా 6. 98

విడుపరి విణ (విడుపు+అరి²) త్యాగశీలుఁడు (చూ. విడుపరితనము)

విడుపరితనము వి (విడుపరి+తనము) త్యాగము, ఈవి

మణిగణనికరము—కలువలచెలి సెగకను గలిగిన య,బ్బలియుని బలుకుల పడఁతుకఁ దెలి గ్రొం,త్త లరుల వలమురినసమున నగుచున్, బలువునఁదగు విడువరితనపు బలి. యయా 5. 159

విడుపు వి. (√ విడుచు¹) 1. విడుచుట, త్యజించుట,

ఆ. కార్తవీర్య దశముఖ ప్రముఖులు జమదగ్ని తనయ రాఘవాదులైన, పురుష వరులచేతఁ బొలియరే సక్రోధ, వృత్తిఁగాన నలుకవిడుపు మేలు. భార శాం. 6 590.

సీ. అనవుడు ధర్మనందనుఁ డమ్మహాత్మతో విను భక్తియుక్తుని విడుపు బ్రహ్మ, హత్యఁబోలిన పాపమని చెప్పుదురు పెద్దలు భార. మహా. 55.

క. ... అతఁడు శుభమశుభం,బను భేదముఁ బొర యఁడు విడు,పున సమతామ యత్నముంగను చుండున్ భార శాం. 5. 327.

సీ. ఫణి విషవహ్నిఁ జెడ్పడియున్న శశిరేఖ వెలవిడుపునఁగాంతి వలలునట్లు ... కు. సం. 7. 397.

2. త్యాగము, దానము.

క లోకము చందము గనికొని, యీశానఁగనగు ధనాదులెల్లను గాల, వ్యాకులతఁ బొందఁ గల యవి, గాకుండమి యెఱిఁగి విడుపుగడుఁ జదు రెందున్ భార. శాం 4 37.

గీ. అ య్యయాతి గడఁగి వెయ్యమునఁబడమి, వేల్పులకుఁ బైఁడి నొసఁగెడు విడుపునీట, నిండి కొదవేమియును లేక యుండెఁ గడలి, యతని దాగంబు లిఁక వెన్నెలవి యగునె. యయా. 1. 95.

3. దిగుమతి

గీ. తురగమునకుఁ బలము పురుషున కరపణ, మాఁడుదానికైన వందునగము, వేఁగు ముట్టు వందు వేగు విడుపునకు, నోడకూలి గొనుట యుచిత మంత్రు. విజ్ఞా. ప్రా. 86.

విశే. త్యక్తము, విడవఁబడినది.

ద్వి. .. భూవరులు, నలులై జన్నముల్ సన్న ముల్ సేయ, విబుధుల కుడుపులు విడుపులై పోయె . అ. మ. క 1 14. పా. 22. పం.

విడుమర వి. (√ విడు.) 1. విడుదల, విముక్తి.

క. ఒకనాఁడేమును వావద,లకు విడుమరఁ గాంచి విప్రులం జుట్టలఁ బె,ట్టుకొని సుఖముండఁ బడ యుదు, మొకొ యిప్పుడెందుఁ గలదె ఘోరు లైన్యరికిన్. భార విరా. 1. 49.

క. గడగడ వడఁకుచు నద్రులు, వడియఁగఁ జెదోయి మొగిచి స్వామీ కోపం, బుడుగుము శాపంబునకును, విడుమర యెన్నఁడగుఁ జెప్పవే కృపతోడన్. భోజరా. 6 349

గీ అపుడు మాళవుచేతఁ బ్రహారవర్మ, పట్టు వడి వాని కరుణయ ప్రాపుగాఁగఁ, దనకు విడుమర గాంచి. దశకు 7. 10.

2. ఎడఁబాటు, వియోగము

సీ. గిరిజ నాడఁగూర్చి వరదుచే వరము వడియ, నోపుఁ బొమ్మని నమ్మి నే నున్నచోట, నెట్టి విడుమరవచ్చె నీ కెట్టిబావు, సంభవించెనె మన నిజ చక్రవర్తి కు సం 5. 552.

విడులము సం. వి అ పుం. వేతసము, ప్రబ్బలి (వృ వి) (వాచ)

విడువడు అ క్రి (విడుపు+వడు) విడివడు, బయలు వడు

గీ. మేటి ఖాటి జనిత కాలకూటవిషము. చిచ్చు విడువడి యంతంతఁ జెచ్చు పెరుఁగ ... భీమ. 4. 61.

క. కావున నీమహనీయ, గ్రావంబున నంటు వడ్డ క్రతు సైంధవ మిం,కేవిధమున విడువిడిచను, నావిధ మెఱిఁగింపవే దయానిధి యనినన్. వై. భా 4. 84.

విడూరజము సం వి అ న. వైడూర్యము, రత్న భేదము

విడెము=విడియము, వీడ్యము వి (సం. వీటికా) తములము.

మ. . రెండుమూఁడు విడేలాకులు పోకలాలి విడివాటు న్గొడలై తత్కుటీ, భవన ప్రాంగణ సీమఁ ద్రిమ్మరుదు రంభః కుంభ చేటీవిటుల్ .... వైజ. 2 41

గీ. పొసఁగ విడెమీయ శతపత్ర పూగహారి...దశా. 2. 128.

సీ . మిత్ర విందకుఁ బుక్కిటి విడె మొసంగి ... ఉ. రా 1 44.

విడ్చు=విడుచు స క్రి (√ విడు) విడఁజేయు.

సీ .. దుశ్శాసనుండు, నెట్టిన ద్రౌపది గట్టిన పుట్టంబు సభలోనవిడ్చెనాశంక లేక భార. సభా 2 281.

చ. జనులు నుతింపఁగా సుకృత సంపదఁ జేసి యమ ర్త్యశాఖమును, గనియును జెంద కిట్టునికి శాశ్వమై ద్రౌపది భీమసేను న్నర్జునుఁ గవలం ద్యజించుటకు సువ్రత చాకిలి చాలవయ్యో దీ,శుప కము విద్య ని తైఱఁగు సూరినుతుం డగు నీకు నర్హమే. భార మహా 56

ఉ ద్రౌపది బంధురంబయిన క్రొమ్ముడి గ్రమ్మున విడ్చి పెంట్రుకల్, దా వల చేతఁ బూని . భార ఉద్యో 3. 114

విడ్డూరము వి (సం. విద్వరః) 1 మౌర్ఖ్యము. (శ. ర)

2 ఉపద్రవము.

ద్వి. విడ్డూరములు వచ్చె వేగ ప్రాణములకు ... పల్నాటి వీరచరిత్రము 338 పం. బ్రౌ

విణ మూర్ఖము. (శ. ర)

విడ్గ్రహము సం. వి. అ. పుం. మలబంధము, ఒక విధ మగు రోగము

విడ్పి(డిపి)ంచు స క్రి. (√ విడుచు) విడువఁజేయు, వదలించు.

శా. . గంధర్వున్ దర్పితుఁ జిత్రసేను ఖరునిన్ దండించి విడ్పించె .. రాఘ. 3. 117.

విడ్పు = విడుపు (విడుచు) విమోచనము. భార. అను. 1. (శ. ర.)

విడ్యము = విడియము, విడెము, వీడ్యము. వి. తము లము, తాంబూలము.

క. తెలనాకులు బాగాలును, నలమిన పెనిమిటులఁ గూర్చి యైదువ యెలనాగల కెల్లనిడిరి విడ్యః మ్ములు దగ నప్పుడమితేఁడు ముదితయుఁ గడఁ కన్. యయా. 4 119.

సీ. వలపుఁ గప్రపు విడ్యముల వెన్నెల బయళ్ల సైకతములఁ జల్వచప్పరముల ... కవిరా. 4 15

క. కావున మీరు దలంచిన, (శ్రీ)వారాహంబు మంచి కృతిమాపేరం, గావింపుఁడనుచు సుము ఖుండై విడ్యముఁ గప్పురంబు నర్పించుట యున్. వరాహ 1. 14

విడ్లవణము సం వి. అ. న. వైద్యమునకుపయోగిం చెడి యుప్పు.

విడ్వఁబడు (√ విడ్పు) స. క్రి. విడువఁబడు.

గీ. రమణియవశముచే నైన రామనామ, మమర వర్తింపఁ బడుచుండ నఖిలపాతకములచే విడ్వఁ బడుఁజుమ్ము సుమతి యపుడె, సింహామతి భీత మృగములచేతఁ బోలె. సీతారా. 1. 53.

విడ్వరము సం వి. అ. పుం ఉపద్రవము.

విడ్వరాహము = విట్చరము సం. వి. అ. పుం.

విడ్వఱచు (విడు+పఱచు) స. క్రి తారు మారు చేయు, మార్చు.

క. ఆ రసికుఁ డెఱిఁగి వచ్చిన, నీ రీతుల పడుమఁ గలిసి యెఱుకఁ పడఁగమా, చీరలు విడ్వఱచి తిమి వి,చారింపఁగ నేల నాదు జయమగుఁ గాదో. ద్వా. 11. 56.

విత = వితా విణ (సం. వృథా) వ్యర్థము (దీని యా మ్రేడితరూపము "వితవిత")

క. అతివల హృదయములారసి, రతికలనన్ దేల్ప లేని రట్టడికూపున్, జతురతయు జవ్వనంబును, వితయ చుమీ యడవిఁగాయువెన్నెల రీతిన్. శశా 3. 73

క. కొడుకులు పుట్టని మానిసి, కొడుకులు బల్మి యును నిండ్లుఁ దొడవులు మాపుల్, పుడమియు నెక్కుడు మెకములు, విడిముడియుం బట్టము లును వితగద తలఁచన్. అ రా. బాల 50.

గీ. వారితో నది యోయన్నలార కంట్రా విత వితగ నన్నింత బట్టుసేసి, కానె తొత్తుల కాంత మదంబుకతన, విల్లుపట్టక తిరిగెదు వివ్విధ మున. శుక. 2. 133.

వితండ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నిరాధారమైన వాదము, శుష్కవాదము. 2. (తర్క.) ప్రతిపక్ష స్థాపనములేని జల్పము స్వపక్ష స్థాపనములేని పరపక్ష నిరాకరణ రూపవాదము. 3. కోపమును బుట్టించెడి విమర్శ నము. 4. గరిచె 5. శాంబ్రాణి. 6. గన్నేరు. (వృ. వి.)

వితండము సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుగు. 2. తలుపు గడియ.

వితండావాదము సం. వి. అ. పుం. స్వపక్ష స్థాపనము లేక పరపక్షమును ఖండించు వాదము; అడ్డదిడ్డపు వాదము.

(ఈ యర్థమునఁ దెనుఁగుననే ప్రయోగము గన్పడు చున్నది.)

క. ఉండుదు మీరిచోట్ల వితండా వాదములు మాని శాంతిమితో నిట్లుండంగ నోపరేనియుఁ, బోండిప్పుడు నిజనివాస భువనంబులకున్. వరాహ. 1. 14.

వితంతువు సం వి ఉ పుం. మంచి గుఱ్ఱము, స్త్రీ ముండమోపి, విధవ.

వితంత్రి సం వి ఈ స్త్రీ తంత్రులు (తీఁగలు) సరిగాఁ బొసఁగని వీణ

వితంసము సం వి అ పుం 1 పిట్టగూడు. 2. పశు లను మృగములను బంధించుట కుపయోగపడు త్రాడు మున్నగు సాధనము.

విततధన్వుఁడు సం విశే. (న్.) ఎక్కుపెట్టఁబడిన విల్లుగలవాఁడు.

విततము సం. విశే (అ ఆ. అ) 2. వ్యాపించినది, విస్తరించినది. 2. పొడిగింపఁబడినది, సాగఁదీయఁ బడినది, విశాలమైనది. 3. ఆచరింపఁ బడినది. 4. కప్పఁబడినది 5. చెదరినది, వీణ,తంబురా మున్నగు తీఁగలు గల వాద్యము, తతము.

వితతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ 1. వ్యాప్తి, వ్యాపనము. 2. సమూహము, గుంపు. 3. పంక్తి, వరుస.

వితథము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అసత్యము, నిజము కానిది. 2. వ్యర్థమైనది, నిష్ప్రయోజన మైనది.

వితథ్యము సం. విశే. (అ. ఆ. అ) అసత్యము, నిజము కానిది.

వితనువు సం. విశే (ఉ.) 1. సుకుమారుఁడు. 2. మందరుఁడు (ఆ. ని.) 3. శరీరము లేనివాఁడు.

వితమరి విశే (వితము+అరి) కార్యదక్షుఁడు, కార్య పద్ధతి నెఱిఁగిన వాఁడు, పొలమరి.

కళి. ... నటిమి తటిమి చటిమి మఱుము వశ్రు గెల్చిన వితమరికిఁ గలచి బలచి యలచి పలచు కపిని బంపిన నచ్యుతునకు... అప్ప 4. 327.

వితము వి (సం. విధా.) 1 విధము.

గీ. వెల్ల గొడుగులు వట్టించు వితము మించు, వంచ గమి నిల్పియాచెఁ జా లగుచు దివిని. ఘటికా చల. 2 124.

ద్వి. ప్రతిమీఱు పంకల్ప శవకల్పలతిక, వితముశ నతులిత విభ్రమోన్నతియు ... విష్ణు. ఉ. 4. (శ ర.)

క. పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రము, నచ్చుగఁ దొడఁగిన వితాన నబలవయి స్మితెచ్చుగఁ గోపంబిటులా, వచ్చునతపై నపై పవలయు నటించున్. కళా. 4. 21.

సీ. తెఱఁగు చందము పగిది విత మనంగను మీఱుచు నుండుఁ బ్రకారసంజ్ఞ . . ఆం. భా. 2. 308.

2. ఉపాయము.

చ ... ఉరువ్యథాభరా, నతమొక వృద్ధవిప్ర మిథునంబు మృతుండగు పిన్నపాపనిన్, విత మఱి కొంచు వచ్చి రమువీరుని వాకిట వైచి దీనతన్ ఉ రా. 7. 181

జ వితమరి.

వితరణము సం వి అ న. దానము, ఈవి

వితరణి సం వి ఇ పుం దాత, ఈవికాఁడు. విక్ర. 2 (శ ర.)

వితర్కము సం వి. అ పుం 1 యుక్తులతో నాలో చించుట. 2. ఊహ, ఆశయము, అనుమానము చేయుట 3. తలంపు, అభిప్రాయము 4. సంశ యము, విచికిత్స 5. సమీక్షణము, పర్యాలోచ నము.

వితర్కించు సం స క్రి 1 సంశయించు

క పలుమాఱుఁ గాంచు తమూజుల, కొలఁది విత ర్కించెదవు నిగూఢం బదియుం, దెలియంబలి కెద వారికి, బలమును సత్త్వంబు హరియ పార్థివముఖ్యా భార. ఉద్యో 2 318.

వితర్కుఁడు సం. వి. అ. పుం. జ్ఞానోపదేశకుఁడైన గురువు.

వితర్ది సం వి. ఇ. ఈ స్త్రీ. 1. వేదిక, అరుఁగు, తిన్నె 2 మేడ ముందరి వసారా.

వితర్దిక = వితర్ది సం. వి. అ స్త్రీ.

వితలము సం. వి అ. న. సప్త పాతాళలోకములలో రెండవది.

వితస్తి సం. వి ఇ. పుం. జేన, పండ్రెండంగుళముల పరిమాణము

వితా = విథ (సం. వృథా) విశే వ్యర్థము.

చ. తపముల పాలి మృత్యువులు దైత్యులు వీరిల నున్న వాళ్లకుం, దపమని చేయఁగూడునొ వ్రతంబని పట్టఁగ శక్యమో వితా, యిపుడిది యేటి యత్నము వహించె వివేక విహీనుఁడైన యీ, నృపముని యంచుఁ గౌశికుపయిం గడు నేరము లెంచు వారలున్. చంపూరా. 2. 84.

వితాకు వి 1. సంతాపము

చ. ... కృతి సంతతి కన్యక కెన్న యోగ్యుఁడౌ, ధవుఁ డొకరుండు లేమికి వితా మదిలోన వితాకుఁ జెందుచున్ ... ఘటికాచల 1. 14

2. వరాకు.

చ. కరవము సేయవచ్చి భయకంపిత గాత్రుఁడవై వితాకుఁ జే,సెద విదియేమి రాత్రిచరశేఖర... ఉ. రా 4. 12

సీ. ఈ వితాకున మేఁత యుడనై తిరుగా క్రోధి గొర వంక కనుచుఁ దావరిగె నొకతె ... (శ ర.) యయా. 5 22.

3 పారవశ్యము.

చ గడె తడ వాతఁ డొక్కవనిగాఁ బనియింటికి రాకయుండినన్, దడఁబడు మీఁదెఱుంగదు వితాకున నుండును జిన్నవోవు .. శశాం. 2 78.

4 నిశ్చేష్టత. (శ ర)

విశే 1 వరవశుఁడు.

క. అనియిటు లుర్వీశ్వారెదు, మనమునఁ గొని యాడి యంతమావటవేళం, గనుఁ బ్రామి చొక్కుఁ జల్లిన, యమువున నందఱు వితాకులై యుండగన్ ... విజ. 1. 188.

2. విశ్చేష్టితుఁడు, నిశ్చేష్టితురాలు.

చ. సొరుగుమ సొమ్మసిల్లు మదిఁజొక్కు వితాకగు .. ఇలా. 3 (శ. ర.)

జ: వితాకుఁడు, వితాకుపడు, వితాకురాలు, వితాకులవిత్తు.

వితాకుఁడు విశే. (√ వితాకు) విశ్చేష్టితుఁడు.

శా మాహాత్మ్యంబులు తేజముల్ విభవసంపత్తుల్ విమర్శింపఁగా, నోహో భేదములేదు నిండు సభలో నొక్కింత మాత్రంబు హే,మాహేమీలు ఘటాఘటీ లతిరథుల్ మాంధాత శిసాములే, లా హీనాధిక భావముల్ తడవరాదంచున్ వితాకుండనై వరాహ 10. 8.

క. అనిబాష్ప వారిధారల్, గనుదోయిం జెమ్మ గింపఁగా వలుదిక్కుల్, గనుఁగొనుచు వితాకుఁడనై, చననేరక యుంటివన్నిశాసమయ మునన్. వేం పంచ. 4. 103

వ. ఇట్లు మూర్ఛావివశుఁడై నేలవ్రాలియున్న యన్నరనాథ కుమారుఁగొని పోవువాఁడై వాన వారి తేరుడిగి యెత్తంబోయి తద్రథకంబై విఘ్నుతేజంబున్న కతంబునఁ గదలింపలేక వితాకుండై తనలోన .... రామా. 8. 121.

వితాకుపడు అ. క్రి (వితాకు+పడు) నిశ్చేష్టితుఁడగు (శ ర)

ఉ. అక్కట వేటలాడుచు హయంబు రయంబునఁ దోలుకొంచుఁ దాఁ, గ్రక్కున నొక్కవంది వెనుకం బడి మార్గముతప్పి క్రంపలం, జిక్కి మదిన్ వితాకుపడి చింత మునుంగుచుఁ బండ్లు గోయఁగా, నొక్కెడ దేవదత్తుఁ గని యారికి నేఁగెదు క్రోవవేడినన్. ద్వా. 3 21.

వితాకురాలు వి (వితాకు+ఆలు) నిశ్చేష్టితురాలు

చ. . అలనత దీఱ నిద్రఁగవనంచుఁ దలంచి వితాకురాలగున్ ... కువల 3 79.

చ భయపడి లేచివే యదురు పాటునఁ గట్టియుఁ గట్టకున్న నీ,వియు నెలవంక చన్మొనలవేసియు వేయని పైట కొంగుదోఁ,పియు వటదోఁపకున్న యల పెన్నెఱి కొప్పునునై వితాకురా,లయి యవిచూచి యల్లలన యల్లలనాడు మనంబు కోడుతన్. సారంగ 3 153.

వితాకులవిత్తు వి సంతాపబీజము, పరితాపకారణము.

ఉ ఇప్పుడు నా మనోరథములెల్ల వితాకులవిత్తు చేసి యీ,తప్పులు పెట్టెదేమిటికిఁ దక్కఁ దలంచెద పెన్ని చెప్పినన్ .... వి. పు. 2 229.

వితానకము సం వి అ పుం. వ 1. వైశాల్యము, విరివి 2. సమూహము, గుంపు. 3. మేలుకట్టు, చాందిని. 4. మాడవృక్షము.

వితానము సం. విశే. (అ. అ. అ) 1. వట్టిది, శూన్యము 2. నిస్సారము, సారములేనిది 3 భంగము గలుగఁ జేయఁ బడినది, దిగులు చెంది నది 4 తెలివిలేనిది. 5. దుష్టము, మూఢము, దుర్మార్గమైనది.

వి. అ. పుం. న. 1. వ్యాప్తి, వ్యాపించుట. 2.మేలుకట్టు, చాందిని. 3 తలగడ, మెత్త, దిండు. 4. సమూహము, గుంపు. 5. యజ్ఞము. 6.అగ్నిహోత్రకుండము, అగ్నిహోత్రవేదిక. 7. అవసరము, అదను తఱి.

న. 1. తెఱపి, అవకాశము.

వితావిత విశ. మిక్కిలి వ్యర్థము ("వితా' యొక్క ఆమ్రేడిత రూపము.)

ఉ పరోకటబ్బె రాముడకు నెడ్లు బోనంగవు, చంద్రమః కళాధారికి నొక్కయొద్దది వితావిత పిరములేమి . కళా. 2. 20.

చ. ... సంతస మందిన వారుచూడనీ, ధనువును వీరి ముచ్చట వితావిత సేయకుమన్న . . దశా. 7. 199.

ఉ. ... భూ.పాలక యింటివారిడిన బాముల రచ్చలకెక్కినంతయే, బాలద యింకమీఁదను నిజంబుగ రట్టున కోర్చు నంతకుం, దాఖనె యీ శరీరము వితావిత యెక్కుడి బోలి యక్కటా. శుక. 4 63.

క్రి. విశ. మిక్కిలి వ్యర్థముగా.

చ. తడఁబడు మాటగద్గదిక దార్కొను నిల్చినచోట నిల్వరా,దడుగులఁ దొట్రుపాటు గదియంబడుఁ గంపముచెందు నిద్రరా,దెడపని కోర్కెహెచ్చు మదినేమొ వితావిత జాలి జాలియో, నడిగినఁ జెప్పఁగూడ దకటామరు లెత్తిన యాఁట దానికిన్ కువల. 3, 100.

గీ పలకమ్మలఁ గెంపుంచనేల మఱియు, మొరయనేల వితావిత ముదితలార ... చంద్రా. 4 196

చ. ముసుఁగిడి పండియుండుమని మోహముతోడ వితర్దిఁ జూపితా, ముసురసు రంచుఖన్నయయి యొయ్యనవేగి కవాట మవ్వలన్, జెనజెనఁ ద్రోచి మూఁటఁ దలఁబెట్టుక వచ్చిన భర్తకింత సాధ్వస మొదవంగఁ జెప్పవిని వాఁడు వితావిత యేమియం చనన్. హంస. 4. 113

వితీర్ణము నం విశ (అ అ అ) 1. దాటఁబడినది, అతిక్రమింపఁబడినది. 2. ఇయ్యఁబడినది, దానము చేయఁబడినది. 3. దిగినది, అవరోహించినది. 4 కొనిపోఁబడినది, తీసికొనిపోఁబడినది. 5 లోఁబఱుచుకొనఁబడినది.

వితీర్ణి నం వి ఇ స్త్రీ ఈవి, వితరణము. (శ. ర)

వితున్నకము నం వి అ. న 1. కొత్తిమిరి 2. మైలుతుతము, తుత్థము

పుం నేలయుసిరిక

వితున్నము నం వి. అ న 1. కూరాకు (వృ వి.) చెంచలి కూరవంటి యొక మొక్క 2 శైవాలలత, నాఁచుతీఁగ

వితుష్టము నం. విశ (అ ఆ అ) అసంతుష్టి పొందినది, సంతోషింపనిది.

వితృష్ణము నం విశ (అ. ఆ అ) తృష్ణలేనిది, ఆసలేనిది, తృప్తిపొందినది

విత్త[1] వి చిహ్నము

ద్వి అజమత రామానుజార్యసిద్ధాంత, విజయధ్వజంబుల విత్తమై మిగులఁ, దళుకొత్తుచుండు త్రిదండముల్ దాల్చి ... ద్వి పరమ 3. 642 పా

విత్త[2] వి మిక్కిలి చిన్న గోనె

సీ ... అత్యల్పగోణియై యలరు విత్తయనంగ. ఆం. భా. 2. 266

క చిత్తజుచే దలిరాకుల, విత్తైతన ధైర్యమెల్ల వెడలనడిచియా మత్తేభగమన మిగులం, దత్తరపడి సమ్మదమునఁ దమకించుటయున్ ... వి పు 6. 24.

విత్తదుఁడు నం వి అ. పుం 1 ధనదాత 2. ఆస్తి నిచ్చినవాఁడు, ఉపకారి.

విత్తనము వి. విత్తు, బీజము

గీ. విప్రవరునకుఁ దూమెడు విత్తనముల, నేల యొసఁగిన ఫలము వర్ణింతు వినుము ... దశా. 5. 100.

గీ. . . బీజాఖ్య పరఁగువిత్తు, విత్తనము గింజ గిజ రన వెలయు నీళ ... ఆం. భా 2 39.

విత్తము నం విశ (అ ఆ అ) 1. కనిపట్టఁబడినది, కనుగొనఁబడినది. 2 లబ్ధము, పొందఁబడినది. 3. పరీక్షితము, పరిశీలింపఁబడినది 4 ప్రఖ్యాతము, ప్రసిద్ధికెక్కినది

వి. అ.న. 1. సొత్తు, ఆస్తి, ధనము, 2. శక్తి, బలము.

విత్తవంతుఁడు సం విణ. (వ్. వతి వ్) ధనవంతుఁడు, ఆస్తిగలవాఁడు

విత్తవర్ధనము సం విణ (అ. అ. అ) ధనమును వృద్ధి చేయునది, లాభకరమైనది, ఆదాయము కలిగించునది.

విత్తాగమము సం వి అ. పుం ధనలాభము, ధనప్రాప్తి.

విత్తి సం వి ఇ స్త్రీ 1 జ్ఞానము, తెలివి 2 విచారము, ఆలోచనము. 3. సంపాదన, గడించుట, పొందుట.

విత్తించే స క్రి (√ విత్తు) విత్తనము నాటించు
గీ విరివిగాఁ బైరు విత్తించు వేళ్లఁగొలుచు, గాఁగ మామకసస్యముల్ గడుఫలించు ... వేం. పంచ 5. 13.

విత్తిడు అ క్రి (విత్తు+ఇడు) విత్తులు చల్లు.
క క్షేత్రమెఱిఁగి విత్తిడుటయుఁ, బాత్రమెఱిఁగి దాన మిచ్చి పనుచుటయు వివే, కత్రాణ పరాయణులకు, ధాత్రీశ్వర యుండువందుఁ దగ మేలొసఁగున్. వి పు. 5. 130

విత్తు స. క్రి. (విత్తనములు) చల్లు.
సీ. పెంచంగఁ బెరిఁగె నాపృథ్విపైఁ గొండలు విత్తిరాయడవుల వివిధగతుల.. నీతిసీ శ. 60.
ద్వి. త్రొక్కినచోటెల్ల దున్నకపండ, దిక్కులఁబసిఁడి విత్తిన పైరుగాఁగ ద్వి పరమ. 3. 182 పా
ఆ పూర్వజన్మమందుఁ బుణ్యంబు సేయని, పాపి ధనముకాశ పడుటయెల్ల, విత్తమఱచి కోయ వెదకిన చందంబు, విశ్వ .. వేమ 1 44.
ద్వి. మామిడివిత్తుదా మహిమీఁద విత్త, వేమగునే పెక్కువిధు లెలచెప్ప . బస పు (ప్రాత ప్రతి.) 1 261 పం
వి. విత్తనము
గీ. విత్తు సహకారి గాకున్న రిత్తవేల, వంధ్యమగుఁ గాక తా ఫలవంతమగునె ... భార. అను. 1 136
గీ. తవరిహేమంత మగుడుఁ బద్మంబు లడఁగి, పోయెఁబోయినఁ గొలపొక్క పువ్వుతనకు, విత్తుగా దాఁచికొనియున్న విధముపోలె, శైల సుత ముఖముదరహాసమున నొప్పె కు. సం. 6. 783.
విత్తడగు=సమూల నాశనమగు
ఉ. .. ... నీ, వేఁడిమి నూపియూథపుల విత్తడఁగందును మాడివైపు .. భా రా యు 783
జ విత్తించు, విత్తిడు, విత్తుపట్టు, విత్తుమాల్చు.

విత్తు సం వి వ్ స్త్రీ దీనికిఁ బ్రత్యేక ప్రయోగము లేదు
1 జ్ఞానము 2. గ్రహణశక్తి, తెలివి.

విత్తుపట్టు వి (విత్తు+పట్టు) సస్యములు ఫలించు పొలము
వ. ... చెఱువు దక్షనామున ముప్పదిపుట్లు విత్తుపట్టు సర్వాకర పరిహారముగా శ్రీచోడ గంగ దేవరిచ్చి . దా. శా. 1015.

విత్తుమాల్చు స క్రి (√ విత్తు) చంపు, కడతేర్చు.
గీ. చటులగతిఁ గొన్ని కణుజుల సంహరించె, వెంటఁబడి కొన్ని శశముల విత్తుమాల్చెఁ, గొన్ని జింకల ప్రేవులు గ్రుచ్చివైచెఁ, గుక్క లాఖేటకంబున నుక్కుమిగిలి వి శకుం. 2. 15.

విత్తేశుఁడు సం వి. అ పుం. కుబేరుఁడు.

విత్రాసము సం వి అ. పుం భయము, వెఱపు

విత్సనము సం. వి అ పుం. వృషభము, ఎద్దు.

విథుర సం. వి. ఆ స్త్రీ విధవ, ముండమోపి.(శాచ)

విథురుఁడు సం. వి అ పుం. 1. రాక్షసుఁడు. 2. చోరుఁడు

విద సం వి ఆ స్త్రీ 1. జ్ఞానము. 2. గ్రహణశక్తి

విదంశము సం వి. అ పుం దప్పి గలిగించెడి కారము గల యాహారము

విదగ్ధ సం వి. ఆ. స్త్రీ చాతుర్యమును, చురుకుఁదనమును గల స్త్రీ, చమత్కారిణి.

విదగ్ధము సం విణ. (అ అ. అ) 1 ఎక్కువగా దహింపఁబడినది, తగులఁబెట్టఁబడినది. 2 వండఁబడినది 3. అఱిఁగినది, జీర్ణమైనది. 4. నశింపఁ జేయఁబడినది, ధ్వంసము చేయఁబడినది 5 వాఁడియైనది, చురుకుఁదనము గలది, నేర్పుగలది, 6 జిత్తులు గలది, కపటముగలది. 7. తగులఁబడినది. 8 జీర్ణముకానిది, అఱుఁగనిది. 9 మనోహరము, ఇంపైనది 10. గౌరవార్హమైనది. (వేషము.)

విదగ్ధుఁడు సం. విశ. (అ. అ. అ) నేర్పరి, చతురుఁడు, నిపుణుఁడు. 2 కపటియైనవాఁడు, జిత్తులుగల వాఁడు.

వి. అ. పుం. 1. పండితుఁడు, విద్వాంసుఁడు, 2. దుర్ణయము గలవాఁడు, జారుఁడు.

విదథుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. కృతి, ధన్యజీవి. (మే ని) 2 యోగి, విద్వాంసుఁడు (అ ని.)

విదరము సం వి అ పుం. 1. చీల్చుట, భేదనము. 2. వృక్షము, చెట్టు

విశ (అ అ అ) భయరహితము, భయములేనిది. (వాచ.)

విదర్భ సం వి. అ స్త్రీ ఒక పట్టణము.

విదళితము సం. విశ. (అ అ. అ) 1. మిక్కిలి ఖండింపఁ బడినది. 2. మిక్కిలి భేదింపఁ బడినది.

విదర్భజ సం. వి. అ. స్త్రీ. విదర్భ దేశపురాజు కూతురు. 1. దమయంతి. 2. లోపాముద్ర, అగస్త్యుని భార్య 3 రుక్మిణి, కృష్ణుని భార్య. (ఇట్లే విదర్భతనయ మొ)

విదర్భము సం. వి అ పుం ఇప్పుడు బేరారని వ్యవహరింపఁబడు దేశ విశేషము 2 నిర్జన ప్రదేశము, జనులు విడిచిపోయిన దేశము.

విదర్భసుభ్రువు=విదర్భజ సం. వి. ఈ స్త్రీ

విదర్భుఁడు సం. వి. అ పుం. విదర్భ దేశపు రాజు. బ విదర్భదేశ నివాసులు.

విదలనము సం వి అ న. చీల్చుట, బద్దలుచేయుట.

విదలము సం. విశ. (అ అ అ) 1. చీల్పఁబడినది, బద్దలు చేయఁబడినది. 2. (పువ్వు) వికసించినది, వికసించినది.

వి. అ పుం. 1. విడఁదీయుట, ఎడఁబాపుట. 2 చీల్చుట. 3. భక్ష్యము, పిండి వంటకము. 4 అడవిగోవిదారము.

న. 1 బద్దలతో నల్లిన పాత్ర, వెదురుబుట్ట. 2. దానిమ్మచెట్టు పట్ట, 3. రెమ్మ, ఉపశాఖ. 4 ముక్క, చెక్క. 5. కందిగింజ మొదలగువాని బద్ద.

విదళించు సం స క్రి 1. చీల్చు, భేదించు, పగులఁగొట్టు.

క. విదళింప మయుకు సింగపుఁ, గొదమయు మద ఘుళిత గండ కుంజరములపై, నిది బలశాలికి సైఁజము, గద తేజోనిధికి వయసు కారణ మగునే. భర్గ 1 31

సీ. విటుల గుండెలలోన విదళించు చిగురాకు నంపెట ప్రేకెండు సమసె నేఁడు .. వీర. 2. 118.

2. నఱకు, ఖండించు.

సీ కలుషంబు విదళింపఁగల ధర్మశాస్త్ర ప్రపంచంబు లెవ్వాని పలుకుఁ బళ్లు వరాహ 1. 9.

చ కడఁగిన వీరుఁ డారసిలి ఖడ్గముచే విదళించి పెంచ్చుటొ కృష్ణాభ్యుదయము. (ప్రా.)

విదారకము సం. విశ (అ ఇకా అ)

వి అ పుం 1 చీల్చునది, విభాజకము, విభజించునది. ప్రవాహ మధ్యమునమున్న వృక్షము లేక పెద్దఱాయి 2 చెలమ, ఎండిపోయిన యేటిలోఁ ద్రవ్విన గుంట.

న. 1. జలబంధనము, ఆనకట్ట 2. చవుటినేల.

విదారణము సం వి అ. పుం 1. ప్రవాహ మధ్యమునమున్న చెట్టు, పెద్దఱాయి, బండ 2. కర్ణికార, కొండగోఁగుచెట్టు 3 యుద్ధము

న 1 చీల్చుట, పగులఁగొట్టుట 2 బాధించుట, హింసపెట్టుట 3 చంపుట.

విదారము సం వి అ పుం 1. చీల్చుట, పగులఁగొట్టుట, ముక్కలు చేయుట 2. యుద్ధము 3 నది, చెఱువు మొదలగువానియం దెక్కువగా నుండు జలము పొర్లిపాఱుట, జలోచ్ఛ్వాసము.

విదారి సం వి ఈ, స్త్రీ 1. గజ్జలోనివాపు (అ ని) 2. శాలపర్ణి, ముయ్యాకుపొన్న. 3 భూమి కూష్మాండి, నేలగుమ్మడి. (వృ వి) 4. కంఠరోగ విశేషము, గొంతులోఁ బుట్టెడి యొకానొకరోగము. (వాచ.)

విదారించు సం స. క్రి చీల్చు, బద్దలుచేయు.

మ. ... ... ఆశ్వ వికామోదర పార్శ్వముల్ కరటి హస్తంబుల్ విదారించి యుయ్యనరభ్యావధిపు పేనగాడుపుల రణ్యానిన్ బలెన్ గూల్చి నన్ .. ఉ రా 3. 161.

విదారిగంధ సం వి. అ. స్త్రీ. ముయ్యాకు పొన్న. (వృ. వి.)

విదారుపు సం. వి ఉ. పుం. ఊసరవిల్లి, తొండ.

విదాహము సం. వి. అ. పుం. 1. కాలుట, తగులఁబడుట. 2. జ్వాల, పెద్దమంట. 3. తైక్ష్ణ్యము, వాఁడిమి.

విదాహి సం వి. న్. పుం దాహమును (అత్యుష్ణమును) పుట్టించెడి పదార్థము.

విదాహించు సం. అ క్రి తాపమునొందు

వ. ఇట్లు మోహానలంబున దేహంబు విదాహింప నయ్యుర్వీ గీర్వాణుఁడు చలిత వియోగి ప్రాణుండగు పంచ బాణుం దలంచి . వేం. పంచ 4 250.

విదిక్కు సం వి క్. స్త్రీ మూల, రెండు దిక్కుల నడిమిభాగము.

విదిక్కుపడు మి అ క్రి దిగ్భ్రమ చెందు

సీ. నామాట కుల్కి మిన్నక కాలభైరవుం డేలోను నిద్దఱ నిట్లు ద్రుంచె, నింక నెందఱఁ బంప నెంచినాఁడో యని విడిచి కన్కని గుడివెడలి పాఱి.

గీ రేను నామాట పద్యంబుగా నొనర్చి వాసి నిలిపితి నంత నెవ్వారలైన, మ్రొక్కఁ జనుదెంచి కాంచి విదిక్కు పడుచు, వెడలి మఱి చూడరిట వెరవేఁకి పట్టి. ద్వా 4 70

విదితము సం విశ (అ ఆ అ.) 1 తెలిసినది, బోధపడినది. 2 తెలుపఁ బడినది. 3. ప్రసిద్ధి కెక్కినది, ప్రఖ్యాతము 4 కోరఁబడినది, ప్రార్థితము 5 అంగీకరింపఁబడినది. 6 వాగ్దానము చేయఁబడినది 7 యుక్తము. (ఈ యర్థము సంస్కృత గ్రంథములందుఁ గానరాదు)

క అది గావునఁ గార్యార్థము, మదవ గురుని కడకు నిపుడు మన మూరకపో, విదితముగాదే తెరవన, ముదితయుఁ దనవిభుని వాక్యములకు వలరుచున్ కుచేల 1. 112

వి అ న 1 ఎఱుక, జ్ఞానము 2 ప్రసిద్ధి, ప్రఖ్యాతి 3 లాభము, ప్రాప్తి. 4 అంగీకారము ఒప్పుదల

విదితుఁడు సం వి. అ పుం పండితుఁడు, చదువరి.

విదియ వి. (సం. ద్వితీయా) పక్షమందు రెండవ తిథి.

గీ. విదియ నాఁడేరు వడకున్నఁ దదియనాఁడు, కావఁ బడియెడు పనికింత కనల నేల... యయా. 5. 9.

సీ. వర్ష గర్భము వడవకపోయె విదియలఁ గుము దాప్త దారణ కొమ్ము దఱిగె .. కాశ. 3. 149.

విదిలించు స. క్రి (√ విదులు) 1 జాడించు, చలింపఁ జేయు.

సీ. అలవోక వోలె వాలాగ్ర మొకించుక విదిలించు నంత నవ్విహాగ విభుఁడు ... సమీర. 6. 169

క ఆ నీరు సోఁకి మాయాధేనువు తా నిద్రపోయి తెలిసిన పగిదిన్, మేను విదిలించికొంచును, మౌనులు వెఱగంది చూడ మగువయగు తఱిన్. వరాహ. 10 60.

2 జాడించు, కడుగు, శుభ్రము చేయు.

ద్వి. పిఁకతో నలికిన విత్తులు నీళ్ల, విదిలించుకొని వచ్చి వేఁపి దంపించి . . బస. పు 4. 970. పం

3 విదుర్చు, వదలుచుకొను.

చ. విడువిడు పట్టరాకు మలివేణి యటంచును జాతి కెంపురా, కడియపుఁ గేలు ఘల్లు రనఁగా విదిలింప ... దశా. 5 24.

4 విదులుచు, దులుపు.

చ కంథ గ్రక్కున విదిలించి యందుఁ బది కోటుల మాడలు రాలఁ ద్రోపుగా . విక్ర. 2. 18.

సీ. వంబెళ విదిలించి తాంబూల దళపూగ నివహంబుఁ జాలగ నించు ముల్కు .. ఆము 7. 7.

5. విదుర్చు, పోఁగొట్టు

వ . ఆఁకటఁ గటకటంబడి గ్రాసంబు వేఁడినఁ జెడు పురుషుం బోలె విదిలించు వారలే కాని యాయాసం బెఱింగి రమ్మను వారు లేరు. (కసరికొట్టు అని భావము) శుక. 3. 187

విదిలించుకొను స క్రి (విదిలించు+కొను) దులుపుకొను, కదలించుకొను

క. అని శ్రీపతి యానతి యిచ్చిన మందల విడిచె నతని సిద్ధ విభుఁడు వాఁడును గులగులరై యావగ, లివమై విదిలించుకొనుచు లేచెఁ గిదుకుచున్. పాండు. 4. 297.

విదిల్చు స. క్రి. (√ విదులు) విదులఁ జేయు, దులుపు.

క. చెక్కలు విదిర్చి లావులు, ముక్కుకొనందుఱ్వి. శుక. 1. 23౬.

విదిశ సం. వి. ఆ స్త్రీ. 1. దశార్ణ దేశమునకు రాజధాని. 2. మాల్వదేశము నందలి నదీ విశేషము. 3 విదిక్కు, మూల, రెండు దిక్కులనడిమిభాగము.

విదీర్ణము సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1. చీల్చఁబడినది, బ్రద్దలు చేయఁబడినది, ముక్కలు చేయఁబడినది, 2. తెఱవఁబడినది. విస్తరించినది

విదుఁడు సం. విణ. (ద్) (సమాసాంతమున) తెలిసినవాఁడు (వేద విదుఁడు మొ.)

వి ద్ పుం 1 బుధ గ్రహము. 2. పండితుఁడు, చదువరి

విదురు=విదులు అ. క్రి. (క. ర.)
(చూ. విదురుచు)
ఊ · విదురుచు, విదుర్చు, విదుర్చు.

విదురుఁడు సం. విణ (అ. ఆ. అ) బుద్ధిమంతుఁడు, తెలివి గలవాఁడు.

వి. అ పుం. 1 పండితుఁడు, చదువరి. 2. యుక్తులు గలవాఁడు, కుట్రలు పన్ను మనుష్యుఁడు. 3. పాండురాజు తమ్ముఁడు, కౌరవులకు మంత్రి.

విదురుచే=విదుర్చు స. క్రి. (√ విదురు) విదురఁజేయు, విదిలించు

క. కప్పంగొప్పులఁ జిమ్మం,గప్పుల మొగముల నొడల్లఁగప్పిన మెఱుఁగుం, బుప్పొడి విదిరించి కొని మఱి, యప్పడఁతుక లరిగి కప్పపడఁటుల చెంతన్, యయా. 4. 28.

విదుర్చు=విదురుచే, విదులుచే, విద్రుచు, (√విదురు) స. క్రి 1. దులుపు.

గీ. రాలియున్న పుష్ప ప్రకరము విదిర్చి, తిన్నగా నున్నచేసిన సెజ్జయనఁగ, వేఁగుటయుఁ జుక్కలన్నియు విరిసి విశద, కాతిఁ దెలుపొందెఁ జూడ నంబరతలంబు. కార. విలా. 2. 239.

ఉ. ... పెన్నెఱుల్, వేమరుచేతులం బిడిచి విప్పి విదిర్చి నఖాంకురంబులన్, గోమల లీలదువ్వి... పారి. 2. 10.

2. చలింపఁజేయు.

క. తలిరాకు మెఱుఁగు వాతెఱ, కలకంఠ విటుండు గమియఁగాఁ జూతలతా,లలన విదుర్చెను గంటివె, యలికంకణ ముఖర విటప హస్తముల నలి పారి 3 49

చ . రసా, తలమునమండి వెల్వడు సుదారత మేను విదుర్చ ... భాగ 3 485

ఉ. ... గ్రక్కున వారుపాటి మునుగంబడ నెక్కిన బిట్టుదూలి న,ల్దిక్కులఁ గూల గాత్రము విదుర్చె నతండు మదద్విపా కృతిన్ ... భా రా. యు 940

3 ప్రసరింపఁజేయు

రగడ .. గొడిపె తింత్రిణీకులము విదుర్చెన్, వడపిందె జనావళి వడఁ దీర్చెన్ ... బహు. 2. 18.

చ ... విస్ఫుట పటుదీర్ఘ నిశ్వసనముల్ బలితంపు శిఖల్ విదుర్చఁగా . . దశా. 2. 26

4. ఒసఁగు, ఇచ్చు

వ. అప్పుణ్యవంశంబు (శూద్రవంశంబు) ...విశ్వ విశ్వంభరా క్రీడనంబు దనకు విదుర్చిన పరమ శాంతి యంతరంగంబున సంతరించి నిఖిల ప్రపంచంబునకు నాధారంబై ప్రవర్తిల్లె ... భీమ 1. 31.

5 తొలగించు, త్రోసివేయు,

సీ తన ముక్కు కినుకఁ గైకొనక లచ్చి విదుర్చఁ బదనఖంబంటిన ఫాలతలము... దశా. 8. 145

6 జాడించు

సీ. స్నాతుఁడై మెయినీరుచేతఁ దొడయఁ జీర నార్చ చెంద్రుకలు విదుర్చఁ గూడ్రదు ... మార్క. 3 233

7. విదలించు,

సీ. అమాధవి పరాగ మఱిరాగము మించఁ బఱతెంచు కలకంఠిపై విదుర్చె ... వసు 1. 128.

విదుర్చు(రుపు) వి. (√ విదుర్చు) కదల్చుట.

వ. ఇట్లేయు నా సూతనందను విల్లు విదుర్చుదోఁపక గుడుసు వడుటఁ జక్రాకృతింబొలుచు వనల శిఖల చెలువుదాల్చె ... భాం. ద్రోణ. 4. 232.

చ. .... తెక్క విదుర్చు మున్నుగా, పడఁకుచెంకార చేష్టుడిగెఁ బతులు వతము జానువుల్ చొరక్... అను. 4. 118.

విదులము సం. వి అ. పుం. 1 ప్రబ్బలిచెట్టు. 2. నీటి ప్రబ్బలి. (వృ. వి.) (మే. వి.) 3 గోవరనము, వాలెంతబోలు. (ఒకదినుసు పరిమళముగల బంక)

విదులు స క్రి 1. విడుచు, త్యజించు.

క. పదియాఱువేల నూర్వురు, సుదతులు నెన మంద్రుసీకు సొంపుగ భార్యల్, విదితంబుగ బహురూపుల, విదులక భోగింపు దారవేడుకఁ గృష్ణా. కృష్ణ శ. 23.

1. రాలు. (చూ విదురుచు.)

జ విదిలించు, విదిలించుకొను, విదుల్చు, విదులుచు, విదుల్చుకొను, విదుల్పు

విదులుచు(ల్చు) స క్రి 1 దులుచు

చ .. పదములు జంఘలూరువులు బాహువులోలి నమర్చి త్రొక్కియున్, విదులిచియున్ నొగిల్చియును ద్రేసియు నొంచెనతండు ద్రేల్మిడిన్ .. హరి. ఉ 10 255.

2 ప్రసరింపఁజేయు.

సీ. విషము విదుల్చుచు నెస ఘన విముఖతఁ జమజాల పదము లీ సారసములు ... రసి. 4. 52.

3. రాల్చు

ద్వి. ... ఆ తటినొక్క యుడుత ... అచ్చపు భక్తితోనట వార్ధి మునిఁగి, వచ్చితా నిసుకలో నడి పొరలాడి, తడయక చనుదెంచి తన మేని యిసుక, వడఁ గట్టపై .... విదుల్చె . రం. రా. యు. 315 పొ 23. పం

4. దులుపు

ద్వి జడలు వీడఁగఁగలాసములు విదిల్చి, మడిచి చంకలనిడి మరలి చూచుచును , ద్వి హరిశ్చ. పూ. 420. పం.

వ .. పరాగంబులు రాల్చుచుం బయ్యెదలు విదుల్చుచు ... కళా 6 225,

విదుల్చుకొను స. క్రి (విదుల్చు+కొను స్వార్థమున) దులుపు

క. కొలనెల సుధారసంబునఁ గలవోవఁగ నొరసి కడిగి కౌముదిలోఁ గ్రొమ్మెఱుఁగుల విదుల్చుకొనిపై, మెఱుఁగిడు వట్లొప్పునగజ మృదునిటలరుచుల్ కు. సం. 8. 812.

విదుల్పు(లుపు) వి (√విదుల్చు) విదిలించుట విక్షేపణము.

వ .. జవంబులు రవంబులు వదుల్పులు విదుల్పులు వీకులు తాఁకులు .. భీమ 4. 60.

ఉ. పైటకు లాగులాడి కటిపై ఘటియించిన చేవిదుల్పులన్, జాటిలి నీవికై పెనఁగిపైఁబడి చేతులు తట్టి వేఁతల, నీమ్మటుగ నాటఁ బట్టు బలిమిం గనమిం దగ దొట్టు పెట్టిపో, రాటము లాయెనాయవ కొయారి యెడాటములన్ హుటాహుటిన్ పాంచాలీ. 5. 20.

విదువు సం. వి. ఉ పుం 1. ఏనుఁగు కుంభస్థలము నడిమి భాగము. 2 నీటి గుబ్బము

విదుషి సం వి ఈ. స్త్రీ విద్వాంసురాలు.

విధూనము సం విణ (అ. ఆ అ) మిగుల బాధింపఁబడినది, హింసపెట్టఁబడినది

విదూరగము సం. విణ (అ. ఆ అ) మిక్కిలి దూరముగా వ్యాపించునది, మిక్కిలి దూరముగాఁ బోవునది

విదూరజము సం వి అ. న వైడూర్యము, నవరత్నములలో నొకటి.

విదూరము సం. విణ (అ ఆ. అ.) మిక్కిలి దూరమున నున్నది, దవ్వున నున్నది.

వి. అ పుం వైదూర్యములు పుట్టెడి పర్వతము.

న. మిగుల దూరము, కడుదవ్వు.

విదూషకుఁడు సం. విణ. (అ ఈ అ.) 1 మలినముగాఁ జేయువాఁడు, పాడుచేయువాఁడు, చెఱచువాఁడు 2 దూషించువాఁడు, నిందించు వాఁడు 3. చమత్కారి, హాస్యముగా మాటాడువాఁడు.

వి అ. పుం 1. హాస్యగాఁడు 2. శృంగార నాయకుని సహాయులలో నొకఁడు.

(ఇతఁడు తన రూపము పని వేషము భాష మొదలగు వానిచేత నెల్లరకు నవ్వుఁ బుట్టించుచుఁ తన పని నెఱవేర్చుకొనెడి స్వభావము గలవాఁడు.)

3. భోగలాలసుఁడు

విదూషణము సం. వి అ. న 1. చెఱుచుట, పాడుచేయుట, 2. నిందించుట, దూఱుట.

విదేశజము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దేశాంతరమునఁ బుట్టినది. పరదేశమున నుద్భవించినది.

విదేశము సం. వి. అ. పుం. పరదేశము, దేశాంతరము.

విదేశి సం. విశ (స. సి స.) దేశాంతర సంబంధి, పరదేశస్థుఁడు.

వి స. పుం. దేశాంతరము నుండి వచ్చిన మనుష్యుఁడు, అన్యదేశస్థుఁడు.

విదేశీయుఁడు=విదేశి సం విశ. (అ. అ అ)

విదేహ సం. వి. అ స్త్రీ. మిథిలా పట్టణము, విదేహనగరి.

విదేహము సం. వి అ. పుం 1. విదేహదేశము, దేశవిశేషము. 2. విదేహమను నొకానొక మండలము, భూభాగము

విదేహుఁడు సం విశ (అ అ అ) 1. దేహము లేనివాఁడు, దేహసంబంధము లేనివాఁడు. 2 కంఠము క్రింది భాగము లేనివాఁడు

వి అ పుం 1. విదేహ దేశనివాసి 2. జనకమహారాజు.

విద్దె(ద్దియ) వి (సం విద్యా.) 1. చదువు.

సీ. తెలిపి చూపక క్రోలగిలికొని విద్దెలఁ గొలలవారలకిత్త మొలఁగుటయును .. అ రా. బాల. 45.

ద్వి. విద్దెలు నెఱపుచు విభుని ముందఱను, ముద్దులుగులుకుచు మోహనాకృతుల .. రం. రా బాల. 21 పొ. 4. పం.

2. మాయ.

ఉ. .. ఇంద్రియంబులన్, బెద్దవునీవెఱుంగని ప్రవీణవు బుద్ధులు లేవు గానని, విద్దెలు మానుమానుమవివేకము వెంచను నిన్ను వేఁడెదన్. చంద్ర. వి. 2. 128

3. దంభవాక్యము, బడాయి

ద్వి. విద్దెలాడెదుఁగాక విందుమే తొల్లి ... బస. పు. 6. 105. పం

విద్దె(ద్దియ)ము వి (సం. విద్యా) తొలుసారి బాలకులు లేచి నిలువబడుట.

క. విద్దెములు సేయరాదా, ముద్దులపట్టియటంచు ముచ్చట దీరన్, దద్దయుఁ దలిదండ్రులు తమ, ముద్దిడుకొన నళుఁడు వెలసె మోహనశీలన్. ఇందు. 2 17.

మ. జనకుండయ్యలు విద్దె మేదియన ... దశా. 4. 142.

ఉ ముద్దులమాటలున్, జిలుతమోముక నున్ననిలేత చెక్కులున్, గొద్దిగ నున్న వెన్నడుముకూఁకటి కందక ఫాలపట్టికన్, విద్దెము సేయు ముంగురులు విప్పగుతెప్పల గొప్పకన్నులున్, బ్రొద్దొకవింతయై యమరెఁబుష్ప సుగంధికి బాల్యవేళలన్ అని. 2 61

(ఇట "విద్దెము సేయు = చిందులాఁడు" అని భావము)

విద్య సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1 జ్ఞానము, తెలివి 2 తత్త్వజ్ఞానము, ఆత్మసాక్షాత్కారము 3 చదువు, జ్ఞానహేతువగుశాస్త్రాదికము. (చతుర్విద్యలు ఆన్వీక్షికి, త్రయి, వార్త, దండనీతి మనువు ఆత్మవిద్య యైదవదిగాఁ జేర్చి యున్నాఁడు) (చతుర్దశ విద్యలు నాలుగు వేదములు, ఆఱువేదాంగములు, ధర్మశాస్త్రము, మీమాంస, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము. ఆయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, గాంధర్వము, అర్థశాస్త్రము అను వానితోఁ బదునెనిమిది.) 4 దుర్గాదేవి 5. దేవీమంత్రము 6. ఇంద్రజాల నైపుణ్యము, గారడీ యందలి నేర్పు.

విద్యమానము సం విశ (అ ఆ. అ) 1 ఉన్నది, స్థితము 2. సమక్షమున నున్నది, ఎదుటనున్నది. 3. సత్యమైనది, యథార్థము.

విద్యలవాఁడు మి. వి (విద్యలు+వాఁడు) ఐంద్రజాలికుఁడు, గారడివాఁడు.

గీ వదలి శౌర్యంబు విద్యలవాని కరణి, నింద్రజాలంబు పన్నెదవే బలీంద్ర దశా 2. 408.

విద్యాకరుఁడు సం. వి. అ పుం. విద్వాంసుఁడు, చదువరి

విద్యాచంచువు=విద్యాచణుఁడు సం. విశ (ఉ.)

విద్యాచణుఁడు సం విశ (అ ఆ. అ) విద్యచేఁ బ్రసిద్ధికెక్కినవాఁడు.

విద్యాదలము సం వి. అ. పుం భూర్జపత్ర వృక్షము.

విద్యాదాత సం. వి. ఋ. పుం. చదువు చెప్పువాఁడు, విద్యనిచ్చువాఁడు, గురువు.

విద్యాదానము సం. వి. అ. న. 1. విద్యనేర్పుట, చదువుచెప్పుట. 2. పుస్తకాదికము నొసఁగుట. (వాచ.)

విద్యాదేవి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సరస్వతీదేవి.

విద్యాధరి సం వి ఈ స్త్రీ విద్యాధర స్త్రీ.

విద్యాధరుఁడు సం. వి అ పుం దేవతలలో నొక తెగ పురుషుఁడు

విద్యానులాపి సం విశే (న్ నీ న్) విద్యను వల్లించువాఁడు, వల్లె వేయువాఁడు

విద్యాభ్యాసము సం వి అ పుం విద్యనేర్చుకొనుట, చదువుకొనుట, జ్ఞానమును పొది చుట

విద్యారంభము సం వి అ పుం విద్యయొక్క యారంభము) చదువు ప్రారంభించుట, పిల్లవానినిఁ జదువులోఁ బ్రవేశపెట్టుట

విద్యార్జనము సం వి అ న. విద్యను సంపాదించుట, చదువుకొనుట, జ్ఞానసంపాదనము

విద్యార్థి సం వి న్ పుం 1 చదువు కోరువాఁడు 2. చదువుకొనుచున్నవాఁడు

విద్యార్థుఁడు సం వి అ పుం విద్యయే ప్రయోజనముగాఁ గలవాఁడు

విద్యాలయము సం వి అ పుం. బడి, పాఠశాల, విద్యాస్థానము

విద్యాలాభము సం వి. అ పుం 1. విద్యాప్రాప్తి, చదువువచ్చుట 2. విద్యవలన సంపాదించిన ధనము.

విద్యావంతుఁడు సం. విశే (త్. తీ త్) విద్యగలవాఁడు, చదువరి

విద్యావృద్ధుఁడు సం విశే. (అ అ అ) విద్యచే నధికుఁడు, విద్యచేఁ బెద్దవాఁడు

విద్యావ్యసనము సం వి అ. న విద్యయందలి యాసక్తి.

విద్యా(వ్రత)స్నాతకుఁడు సం వి. అ పుం బ్రహ్మచారివ్రతము పూర్తిచేసిన బ్రాహ్మణుఁడు, విద్య పూర్తిచేసి గురుకులమునుండి మఱలిన బ్రాహ్మణుఁడు

విద్యుజ్జిహ్వుఁడు సం. వి అ పుం. మెఱపువంటి నాలుక గలవాఁడు, ఒకానొక రాక్షసుఁడు.

విద్యుజ్జ్వాల సం. వి ఆ. స్త్రీ మెఱపుయొక్క ప్రకాశము, మెఱపుమంట.

విద్యుత్తు సం వి త్. స్త్రీ 1. మెఱపు. 2 సంధ్యాకాలము (వాచ)

విశే. త్. ప్రకాశములేనిది, కాంతిలేనిది. (మే.ని.)

విద్యుత్ప్రియము సం వి అ న కాంస్యము, కంచు

విద్యుత్వంతము సం విశే (త్ వతీ త్) మెఱపు గలది

వి త్. పుం మేఘము

విద్యుదున్మేషము సం వి అ పుం మెఱపు ప్రకాశము, మెఱపు వెలుగు

ఇశ్లే విద్యుద్ద్యోతము.

విద్యుద్దామము సం వి న్ న బారుపడి నుండెడి మెఱపు, తీఁగ మెఱపు

విద్యుల్లత సం వి ఆ స్త్రీ మెఱపుతీఁగ, తీఁగ మెఱపు.

విద్యుల్లేఖ = విద్యుల్లత సం. వి ఆ స్త్రీ

విద్యోతనము సం విశే (అ ఈ అ) 1. ప్రకాశింపఁ జేయునది. 2 స్పష్టపఱచునది

విద్యోతించు సం అ. క్రి ప్రకాశించు

వ .. ఇంతటికి నధిష్ఠానంబై తదీయరాజధానియగు ప్రాగ్జ్యోతిషంబు విద్యోతించె . హరి ఉ 4 45

వ . . కంఠకోణంబునఁ గంఠికోపరి నీలంబునుం బోని కాలకూటంబున సంఘటిల్లు బ్రాంతినంతమనంబునకు ఖద్యోతంబులునుం బోలె విద్యోతించు కంకణాశీవిషానల విస్ఫులింగంబులవలన దుర్నిరీక్ష్యుం డగుచు ... భీమ 5 8.

విద్యోపార్జనము సం వి. అ న చదువును గడించుట, విద్య నేర్చుకొనుట.

విద్రధి సం వి ఇ పుం. కడుపులోఁ బుట్టుపుండు.

విద్రధినాశనము సం వి అ పుం. మునగ చెట్టు, శోభాంజనము (వృ వి) (త్రి ని)

విద్రము సం వి అ పుం. రంధ్రము, కన్నము (వా చ)

విద్ర(ద్రా)వము సం వి అ పుం 1 పాఱిపోవుట, 2 బెగులు, భయము 3. పొరలిపోవుట, గట్టులు మునుఁగఁ బ్రవహించుట 4. కరఁగుట, ద్రవము గుట 5. నింద, తూఱు 6 జ్ఞానము, తెలివి

విద్రాణుఁడు సం విశే (అ అ అ) మేలుకువ చెందినవాఁడు, నిద్రనుండి లేచినవాఁడు

విద్రావణము సం. వి అ న. 1. తరిమివేయుట, పరుగెత్తించుట, ఓడించుట 2. కరఁగించుట, ద్రవముగా చేయుట.

విద్రావితము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 తరుమఁబడినది, పరుగెత్తింపఁబడినది. 2. చెదరినది, చీల్పఁబడినది. 3. కరగింపఁబడినది, ద్రవముగాఁ జేయఁబడినది.

విద్రుచు = విదురుచు స. క్రి. 1. దులిపివదలించు, వదలుచు.

వ .. తానునగుడిచి దర్పవూరులు విద్రిచి యంద ఱకు వేలువేలకయనమ్ము లిమ్ముగా రచియించి .... భార. ఆది 7. 223.

2 విదిలించు, దులుపు.

వ. ... హిడింబుండను నొక్క రక్కసుండు వారి దవ్వులంజూచి మైవెంచి రూక్షకేశంబులు విద్రిచి ... భార. ఆది. 6 185

ద్వి అటు పట్టువడి యతఁడాకాశవీథి, బటుశక్తి నెగసి యుద్భటవృత్తి మెఱసి, విద్రిచినఁ బడి శేల వీరులు ధాత్రియద్రువంగ మగ్గునూచై త్రెళ్లిరంత ... రం. రా. యు. 348. పా 7. పం.

శా .. ఈ కంథచే, వేలతల్ కవకంబురాలు విద్రుపన్ విశ్వంభరాధీశ్వరా . విక్ర 2 7

3. చిమ్ము, విసరు.

మ. అది చూత్కారముఁ జేసికేల్ విద్రుచు కొంచంభోజమండంబు ను, న్మదభంగిన్ బలు ప్రమోఁతతో వెదలి పల్మొలున్ మహో ఘీంకృతుల్, సెదరన్ వెండియుఁ దొండమున్ విద్రుచుచున్ శీఘ్రంబపెన్ ప్రమాఁకులుం, బొదలుం గూల్చుచుఁ బాలితైన విలయంబుల్ సొచ్చె మగ్రాకృతిన్ కేయూర. 2. 102.

4. రాల్చు.

శ. ఎద్రిచిన కాలపాశమున నీగతిపీమదిఁ గ్రోధవల్లికం, బద్రిచినవారు మన్నికత బాణపరంపరపై మిణుంగురుల్, విద్రుపఁగఁ దర్పలంబుల చవింబరితార్థులుగా శరీరపుంబిద్రుపలు చేరుఁ దత్సతుల చేతులఁగాక కులంబు వాతులన్. ఉ. హరి. 4. 109

5. విఱుచు.

సీ. గోవజవ్యాదిఁ గస్తూరిఁ గొఱతపఱచు, వెన్న పడిదెంబు జొబ్బిల విద్రిచివిద్రిచి ,,. నైష. 6 120.

విద్రుతము సం విశే. (అ ఆ. అ) 1 (భయము వలన) పాఱిపోయినది. 2 శుద్ధమైనది, కలఁత నొందినది. 3. కరఁగినది, ద్రవమైనది.

విద్రుమము సం వి. అ పుం 1. పగడపుఁ జెట్టు. 2 పగడము, ప్రవాళము 3 నవాంకురము, క్రొత్త మొలక, చివురు.

విద్రుమల(తిక)త సం వి. అ స్త్రీ. 1. పగడపుఁ దీఁగ 2. (నలిక యనెడి) గంధ ద్రవ్య విశేషము

విద్వత్కల్పుఁడు సం విశే (అ అ అ.) కొంచెము తక్కువగాఁ బండితుఁడు, ఇంచుమించుగ విద్వాంసుఁడు.

(ఇట్లే విద్వద్దేశీయుఁడు, విద్వద్దేశ్యుఁడు.)

విద్వాంసుఁడు సం విశే (స్. దవీ. స్.) 1. తెలిసిన వాఁడు, బుద్ధిమంతుఁడు 2 చేదువరి.

వి స్. పుం. పండితుఁడు, చేదువరి.

విద్వి(ట్టు)షుఁడు సం వి ష్. పుం. శత్రువు, పగవాఁడు.

విద్విష్టము సం విశే. (అ. ఆ. అ) ద్వేషింపఁబడినది, పగగొనఁ బడినది

విద్వేషణము సం వి అ న 1 విరోధ కారణము 2. విరోధము, పగ

విద్వేషణి సం. వి ఈ. స్త్రీ. కోప స్వభావము గల స్త్రీ రోషముగల స్త్రీ.

విద్వేషణుఁడు సం. వి అ పుం. శత్రువు, పగవాఁడు

విద్వేషము సం వి. అ పుం 1 విరోధము, పగ, శత్రుత్వము 2 (ఇతరులను) తక్కువగాఁ జూచు గర్వము, తిరస్కారము, తృణీకారము

విద్వేషి సం. విశే (న్ ఈ న్.) పగ గలవాఁడు, విరోధము గలవాఁడు.

వి. న్. పుం శత్రువు, పగవాఁడు

విద్వేషించు సం అ క్రి. విరోధించు, పగఁ గొను

శా. వా, సీరస్ఫార బలంబు లొండొరుల ధిక్షేపంబులే పారఁగా, వీరావేశ భరంబునం దెనఁగె విద్వేషించి .. జై. భా. 5. 176.

విధ సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1 పద్ధతి, ప్రకారము 2 మచ్చు, రకము, రీతి 3 సమృద్ధి, ఐశ్వర్యము 4 గుఱ్ఱము, ఏనుఁగు మొదలగు వానికిఁ బెట్టెడి యాహారము, దాణా. 5. చొచ్చు, ప్రవేశము 6 జీతము, కూలి. 7. పని, కృత్యము.

విధము సం. వి. అ పుం. 1 రకము, జాతి, మచ్చు, (బహువిధము) 2 రీతి, ప్రకారము, పద్ధతి 3 త్రివిధము, అష్ట విధము మొ. 4 గజకబళము, ఏనుఁగులకు బెట్టెడి దాణా 5. కలిమి, సంపద. (విల్యమ్సు) 6 చొచ్చుట, ప్రవేశము (విల్యమ్సు.)

విధవ సం. వి. ఆ స్త్రీ. పెనిమిటిలేని స్త్రీ విగతభర్తృక, ముండమోపి.
విధవకుఁదలసుళ్లు వెదుకుట=నిష్ఫలమనుట.
సీ జవ్వాది యలఁదిన జంకెలత్తఁగనేల విధవకుఁ దలసుళ్లు వెదకనేల. రామ శ. 55

విధవనము సం. వి. అ న 1 శోకము, కలఁత, కదలిక 2 వణఁకు, కంపము

విధవాగామి సం. వి న్ పుం విధవను (రతియందు) పొందినవాఁడు

విధవావేదనము సం. వి అ న. విధవను (వితంతువును) పెండ్లాడుట

విధాత సం. విణ (ఋ. తీ ఋ.) చేయువాఁడు, కల్పించువాఁడు
ఋ పుం 1 సృష్టికర్త, బ్రహ్మ 2 దాత, ఇచ్చువాఁడు 3. విధి, దైవము 4 విశ్వకర్మ. 5. మన్మథుఁడు. 6 మద్యము 7 అర్యమ్ణము. (వాచ)

విధాతృఁడు సం వి ఋ. పుం బ్రహ్మదేవుఁడు
సీ .. ఇంద్రనందనునకు, దేవిఁగాఁ ద్రిజగతిఁ దీనినీఁ గాంచితివని యున్నచో విధాతృనకు నిట్లు, పాడియె ... భార. ఆది. 7 23.
ఉ . . మారుతికిన్ జయంబొసఁగె మాల విధాతృఁడు వాని గెల్పు కోలేరికి సమ్మతంబగునె యుట్టిది దీనము తెంపుగల్గునే ... భార సౌప్తి. 1. 218.

విధాత్రాయుస్సు సం వి న్ పుం 1. బ్రహ్మదేవుని యాయువు. 2. సూర్యుని వెలుఁగు,ఎండ. 3.ప్రొద్దు తిరుగుడుపువ్వు చెట్టు.

విధాత్రి సం వి ఈ స్త్రీ పిప్పలి. (వృ. వి.)

విధానకము సం. వి అ న 1 శాసనము, నిబంధనము. 2 బాధ, నొప్పి.

విధానజ్ఞుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) విధినెఱింగినవాఁడు, చేయవలసిన పద్ధతి తెలిసినవాఁడు.
పుం విద్వాంసుఁడు పండితుండు. ఇట్లే విధానగుఁడు.

విధానము సం వి అ న 1 ఏర్పాటు, ఏర్పఱుచుట 2 చేయుట, ఆచరించుట 3 సృష్టి, సృజనము 4 ఉపయోగము, ప్రయోజనము. 5 ఆజ్ఞ. శాసనము 6 శాస్త్రవిధి. ధర్మవిధి. 7 శాస్త్రవిహిత కర్మానుష్ఠానము, శాస్త్రమున చెప్పఁబడినట్టు కర్మముల నాచరించుట 8 పద్ధతి. ప్రకారము. 9 సాధనము, ఉపాయము. 10. సంస్కారము (ఉపనయనాది.) 11 లాభము, ప్రాప్తి 12. గజకబళము, ఏనుఁగులకుఁ బెట్టు దాణా. 13 ధనము. 14 బాధ, నొప్పి. 15 (వ్యాక) ప్రత్యయాదులను ప్రకృతికిఁ బూర్వపరములుగాఁ జేర్చుట 16 (నాట్య) భావసంధి. 17. విరోధకార్యము.

విధాయకము సం. విణ (అ యి. కా. ఆ)1 ఏర్పాటు చేయునది. 2. చేయునది, ఆచరించునది 3 సృజించునది. 4. విధించునది, ఆజ్ఞాపించునది 5 ఒప్పించునది, అధీనము చేయునది.
వి అ న ఆజ్ఞ.

విధాయి సం విణ. (న్. నీ న్) విధించువాఁడు.

విధి సం వి. ఇ పుం 1 చేయుట, ఆచరించుట 2 పని. 3 పద్ధతి, రీతి, ప్రకారము 4 అప్రాప్తప్రాపకమైన వేదవాక్యము, ఒక పనిచేయవలయునని నిర్దేశించు వాక్యము, క్రియాప్రవృత్తి నిమిత్తమయిన వేదవాక్యము (ఇది అపూర్వవిధి, నియమవిధి, పరిసంఖ్యావిధి అని త్రివిధము.) 5 సంస్కారము వేదోక్తకర్మము. 6 ప్రవర్తన, నడవడి. 7. స్థితి, అవస్థ 8. సృష్టి, సృజనము 9 బ్రహ్మదేవుఁడు 10. అదృష్టము, దైవము 11 గజకబళము, ఏనుఁగులకుఁ బెట్టు దాణా 12. సమయము. 13 వైద్యుఁడు. 14 విష్ణుదేవుఁడు. 15 నియోగము, ఆజ్ఞ. 16 ఆజ్ఞావాక్యము (వాచ)

విధి(యి)ంచు సం న క్రి. 1 చేయు.
ఉ ఇమ్ముగ నాత్మరక్ష విధియించు విధమ్మున మంత్రరక్ష యత్నమ్మునఁ జేయఁగావలయు ... భార. ఆది. 6. 110.

క. శివతీర్థములో నొండెను, శివాజ్ఞలో నొండెఁ దాను జీవత్యాగం, బు విధించిన మానవుఁడును, భవప్రసాదమున ముక్తిఁ బడయు మహేశా. శివ. శా. 281.

2. ఏర్పఱుచు, నియమించు, ఏర్పాటుచేయు

సీ. దివిజ మర్త్యాది జంతువు లమ్మహాత్ము విధించిన తెరువులఁ దిరిగి బ్రదుకు, చుండ ... భార. శాం. 3. 442.

గీ. స్మృతుల యందు బలాత్కార కృతములెల్ల, న కృతములుగా విధించి వాఁడట్టె మనువు ... నైష. 7. 72

విధిఘ్నుఁడు సం. విణ. (అ. అ. అ) శాస్త్రవిహితము లయిన కర్మములను ఆచరింపనివాఁడు, ఉల్లంఘించువాఁడు.

విధిజ్ఞుఁడు సం. విణ (అ. అ. అ.) శాస్త్రవిహితము లయిన కర్మముల నెఱింగినవాఁడు

వి. అ. పుం. శాస్త్ర విహితము లయిన కర్మముల నెఱింగిన బ్రాహ్మణుఁడు.

విధిత్స సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చేయవలయుననెడి కోరిక, ఆచరింప నిచ్ఛ. 2. ఉద్దేశము, కోరిక, ఇచ్ఛ

విధిత్సితము సం. విణ (అ. అ. అ) 1. చేయనిచ్ఛగింపఁ బడినది, చేయ నుద్దేశింపఁ బడినది.

వి. అ. న. ఉద్దేశము.

విధిదర్శకుఁడు సం. వి. అ. పుం. ఉపద్రష్టయనెడి ఋత్విక్కు, యజ్ఞమున నంతయు సరిగా జరిగినదియు లేనిదియుఁ జూచుచుఁ దప్పిన దానిని దిద్దుచుండెడి ఋత్విజుఁడు.

ఇట్లే విధి దేశకుఁడు.

విధిదృష్టము సం. విణ. (అ అ అ) శాస్త్రమునఁ జూడఁబడినది శాస్త్రముచే విధింపఁబడినది

విధిద్వైధము సం. వి. అ. న. విధి వాక్యములు, శాస్త్రములు వేర్వే ఱర్థములను దెల్పుట, శాస్త్రము యొక్క భిన్నత్వము

విధియోగము సం. వి. అ. పుం దైవ సంఘటనము, దైవయోగము, దైవవశము.

విధివంతము సం. విణ. అవ్య శాస్త్రార్థము, శాస్త్రవత్తు ("విధివత్తు" అనుట యుక్తము)

వ. ... వసిష్ఠుండు విధి వంతమ్ముగా సంవరణున కుం దపతి వివాహమ్ము సేయించె ... భార. ఆది 7 87.

విధివిహితము సం. విణ (అ అ అ) శాస్త్రమున విధింపఁ బడినది

విధిహీనము సం. విణ (అ అ అ) శాస్త్రీయము కానిది, అశాస్త్రీయము

విధుంతుదుఁడు సం. వి. అ. పుం. చంద్రుని వ్యథ పెట్టువాఁడు, రాహువు.

విధుఁడు సం. వి. ఉ. పుం. 1. చంద్రుఁడు 2. విష్ణుదేవుఁడు. 3 బ్రహ్మదేవుఁడు 4 శివుఁడు

విధుక్షయము సం. వి. అ. పుం. చంద్రుని క్షీణత, కృష్ణపక్షము

విధుతము = విధూతము సం. విణ (అ అ అ)

విధుతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ 1. కదలుట, కంపము. 2. ఇటు నటువిసరుట

విధుననము సం. వి. అ. న 1 కదలుట, కంపించుట, కలతనొందుట. క్షుబ్ధమగుట 2 వణఁకుట.

విధుప(పి)ంజరము సం. వి. అ. పుం వెనుకకువంగిన కొనగల పట్టాకత్తి

విధుప్రియ సం. వి. అ. స్త్రీ తార, నక్షత్రము.

విధుర సం. వి. అ. స్త్రీ రసాల. పంచదారయుఁ బరిమళ ద్రవ్యములు గలసిన పెరుగు

విధురదర్శనము సం. వి. అ. న. 1. అపాయమగపడుట, భయము కటస్థమగుట. 2 శోకమనుభవించుట, మనోవిచారము నొందుట

విధురము సం. వి. అ. న. 1. భయము, విచారము, అపాయము, హాని. 2. విరహము, ఎడఁబాటు

విధురుఁడు సం. విణ. (అ అ. అ.) 1 దుఃఖపెట్టఁబడినవాఁడు, బాధింపఁబడినవాఁడు, దుఃఖముగలవాఁడు, విచారమునకు లోనైనవాఁడు. 2. విరహతాపముగలవాఁడు. 3. శూన్యుఁడు, లేనివాఁడు. 4. ద్వేషముగలవాఁడు. పగగలవాఁడు.

వి. అ. పుం 1. భార్యపోయినవాఁడు, మృతపత్నీకుఁడు.

విధువనము సం. వి. అ. న కదలుట, వణఁకుట. కంపము

విధువు సం. వి. ఉ. పుం. 1. చంద్రుఁడు. 2. కర్పూరము. 3 పిశాచము, రాక్షసుఁడు. 4 ప్రాయశ్చిత్తార్థమైన యాహుతి. 5 విష్ణుదేవుఁడు 6. బ్రహ్మదేవుఁడు. 7. శివుఁడు. 8. వాయువు 9 యుద్ధము

విధూతకల్మషుఁడు సం. విశే. (అ ఆ అ) పోఁగొట్టఁబడిన పాపముగలవాఁడు, పాపము లేనివాఁడు.

విధూతకేశుఁడు సం. విశే. (అ ఆ ఈ అ) విరియంబోసికొనిన జుట్టుగలవాఁడు

విధూతనిద్రుఁడు సం. విశే. (అ ఆ అ) పోయిన నిద్రగలవాఁడు, మెలకువ చెందినవాఁడు

విధూతము సం. విశే. (అ ఆ అ.) 1 కదలుపఁబడినది 2 విరియఁజేయఁబడినది, అల్లలనాడఁ గదలినది 3 వణంకినది, కంపమునొందినది. 4 తీసివేయఁబడినది, పోఁగొట్టఁబడినది 5. చంచలమైనది. 6. త్యజింపఁబడినది, విడువఁబడినది.

వి. అ. న. ప్రతికూలత, విరోధము

విధూతి = విధుతి సం

విధూననము సం. వి విధుననము.

విధూనితము సం. విశే (అ ఆ అ.) 1. బెదరింపఁబడినది, భయపెట్టఁబడినది, కలత నొందింపఁబడినది 2. దుఃఖపెట్టఁబడినది

విధృతము సం. విశే (అ ఆ అ) 1 బలాత్కారముగాఁ పట్టుకొనఁబడినది; పట్టుకొనఁబడినది 2 విడదీయఁబడినది, దూరముగా నుంచఁబడినది. 3 పొందఁబడినది 4 అడ్డగింపఁబడినది, ఆటంకపరుపఁబడినది 5 రక్షింపఁబడినది, పోషింపఁబడినది

వి. అ. న 1 ఆజ్ఞనుల్లంఘించుట, ఆజ్ఞోల్లంఘనము 2 అసంతృప్తి, సంతుష్టిలేమి.

విధృతి సం. వి ఇ స్త్రీ 1. ఏర్పాటు. 2. శాసనము

విధేయజ్ఞుఁడు సం. విశే (అ ఆ అ) విహితకృత్యము (తాను చేయవలసినపని) నెఱిఁగినవాఁడు

విధేయపదము సం వి అ న 1. చేయందగిన కార్యము. 2. (వ్యాక) క్రియాపదము, కర్తృకర్మముల గుణక్రియాదులం దెలుపుపదము.

వ్యతి ఉద్దేశ్యము.

విధేయము సం. విశే. (అ. ఆ అ) 1 చేయఁదగినది, ఒరుపఁదగినది. 2. విధింపఁదగినది, శాసింపఁదగినది, 3. (వ్యాక) కర్తృకర్మముల గుణక్రియాదులం దెలుపుట కుపయోగింపఁబడునది

వి అ. న 1. కృత్యము, విహితకార్యము. 2 కర్తృకర్మముల గుణ క్రియాదులందెల్పు పదము.

విధేయావిమర్శము సం. వి. అ పుం అవిమృష్ట విధేయాంశ మనెడి కావ్యదోషము. (విధేయాంశము ప్రధానముగా నిర్దేశింపఁబడకుండుట)

విధేయుఁడు సం. విశే. (అ ఆ అ) 1. ఒకరి యధీనమునసున్నవాఁడు, అన్యాధీనుఁడు. 2. పరులకు లోఁబడినవాఁడు, లోఁగినవాఁడు. 3. వినయముగలవాఁడు, చెప్పినట్లువినువాఁడు.

వి. అ పుం. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

విద్ధకర్ణుఁడు సం. విశే (అ. ఆ అ) కుట్టఁబడిన చెవులుగలవాఁడు.

విద్ధము సం విశే. (అ ఆ. అ) 1. గ్రుచ్చఁబడినది, ప్రవేశపెట్టఁబడినది 2. గాయము చేయఁబడినది, ఆయుధాదికముతోఁ బొడువఁబడినది. (చెవి) కుట్టఁబడినది. 3. కొట్టఁబడినది; కొరడా మున్నగువానితోఁ గొట్టఁబడినది. 4. త్రోయంబడినది. 5 నిర్దేశింపఁబడినది 6 ఎదిరింపఁబడినది 7 సమానమైనది, సాటియైనది.

వి అ న గాయము

విధ్వంసము సం వి అ. పుం. 1. నాశము 2 పగ, విరోధము; అప్రీతి 3 అవమానము, ఇష్టములేకుండుట, అసహ్యము.

విధ్వంసి సం విశే (న్ ని న్.) 1. మిక్కిలి ధ్వస్తమైనది, తునియలైనది 2 పగగలవాఁడు; విరోధి, పగగలది

విధ్వస్తము సం విశే (అ ఆ. అ) 1. పూర్తిగా నశించినది 2. ఎగురఁగొట్టఁబడినది. చెదరఁగొట్టఁబడినది 3 మఱుగుపఱుపఁబడినది, కప్పివేయఁబడినది 4 కాంతిహీనముగాఁ జేయఁబడినది, (రాహుకేతువులచే) గ్రసింపఁబడిన, (సూర్యబింబము మొ)

వినఁబాటు = విన్నఁబాటు (√విన్న) వి విన్నఁబడుట, వైవర్ణము

చ. అమృతముఁగోలుపోయి విబుధారులు గంధగజాసురాంధక, ప్రముఖులు మోములందు వినఁబాటు దలిర్పఁగఁగూడియున్నచో, నమరఁగ్ర వప్పుడేన్ను. భీము 4 99,

వినత సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 కశ్యపునిభార్య, అరుణ గరుడులకుఁదల్లి 2 ఒక విధమైన గంప బుట్ట.

వినతము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 వంగినది, వ్రాలినది, ముందుకు వ్రాలినది. 2 నమస్కరించునది; అడఁకువగలది 3. మునిఁగినది, క్రుంగినది 4. వంకరయైనది. 5 (వ్యాక) సకారస్థానమున వచ్చినషకారము, నకారస్థానమున వచ్చిన ణకారము.

వినతాననుఁడు సం. వి. (అ. ఆ. అ.) వంపఁబడిన ముఖము గలవాఁడు చిన్నవోయిన ముఖము గలవాఁడు.

వినతానందనుఁడు సం. వి. అ. పుం. (వినతకొడుకు) 1. అరుణుఁడు 2. గరుత్మంతుఁడు ఇట్లే వినతాసుతుఁడు. మొ

వినతాసూను(వు)ఁడు సం. వి. ఉ. పుం. = వినతానందనుఁడు.

వినతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 వంగుట, వ్రాలుట. 2. నమ్రత, విధేయత, అడఁకువ. 3. ప్రార్థన, వేడికోలు.

వినదము సం. వి. అ. పుం. 1 ధ్వని, చప్పుడు, 2 ఒకానొక చెట్టు వృక్షవిశేషము (వాచ)

విననివాఁడు విణ. (√ విను) చెవిటివాఁడు, బధిరుఁడు. (చి. ని. శ. ర.)

వినపము = విన్నపము వి. మనవి

క. వేయేలయియ్య వినప, యాయ్యాయిఁక మా వినపమొకటి యటు కనుఁగొనఁగా, నేయొడఁ జూచిన నడవిలు, లాయంబులు వెలయు జమిని లాయములనఁగన్. ప్రబంధ. 165

దీనికి ప్రయోగాంతరము కనుఁబడలేదు

వినమి వి. (√ విను) వినకుండుట.

ఆ. పొడుతునెట్లు పాండు పుత్రులతోఁ గయ్య, మేను నీవు దీనికియ్యకొనుము, పలుకువినమి గాఁగఁదలఁపకు ముచితంబు, తెలుఁగు ధీర జనుల కెఱుఁగ రాదె భార. శల్య 1 69

వినమితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి వంగినది.

వినమ్రము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి వంగినది, మిగుల వ్రాలినది, 2. క్రుంగినది, మునిఁగినది, అణఁగినది 3 విధేయమైనది, అణఁకువ గలది.

వినయగ్రాహి సం. విణ. (న్. జీ. న్.) వినయము గలవాఁడు, విధేయుఁడు, చెప్పినట్లు వినువాఁడు.

వినయనము సం. వి. అ. న. 1. నివారించుట, తొలగించుట. 2 చదువునేర్పుట, మంచి పద్ధతులు నేర్పుట.

వినయభా(వు)జుఁడు సం. విణ. (జ్) 1 నమ్రత గలవాఁడు. 2 మంచి నడవడిగలవాఁడు.

వినయము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్షిప్తము, చిమ్మఁబడినది. 2 రహస్యమైనది. 3 చెడు నడవడి గలది

వి. అ. పుం. 1 క్రమశిక్ష, మంచి పద్ధతులు నేర్పుట, 2 యుక్తత, ఔచిత్యము 3. మంచి నడవడి, మంచిపద్ధతి 4. నమ్రత, అణఁకువ. 5. మర్యాద, గౌరవము, వందనము (ఆ. ని.) 6. నడవడి, ప్రవర్తన 7. నివారించుట, తొలఁగించుట.

వినయస్థుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వినయము గలవాఁడు, నమ్రుఁడు

వినయుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1 జితేంద్రియుఁడు. ఇంద్రియములు వశపరచుకొనిన జనుఁడు. 2 వ్యాపారి, వణిజుఁడు, బేహారి.

వినవచ్చు అ. క్రి. (వినన్ + వచ్చు) వినఁబడు, శ్రవణగోచరమగు.

వ . . మిక్కుటంబగున కోలాహలంబున నేపాటియుఁ జాట వినరాక ... ఆము. 4. 85.

వినశనము సం. వి. అ. న. మిక్కిలి నాశము, అగోచరమగుట పుం. సరస్వతినది పైకిఁగనఁబడక యిసుకలో నంతరించిన చోటు, కురుక్షేత్రము నందలి యొక తీర్థము (వాచ.)

వినష్టము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పూర్తిగా నశించినది 2. కనఁబడనిది, అదృశ్యమైనది. 3. పాడైనది, చెడిపోయినది. 4 పతితము, జాతిభ్రష్టమైనది. (వాచ)

వినష్టి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 మిక్కిలి నాశము. 2 అగోచరమగుట, కనఁబడకపోవుట

వినసుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. ఈ. అ.) ముక్కిడి, ముక్కు పోయినవాఁడు.

వినాడి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విగడియ, గడియలో నఱువదవ భాగము.

వినాడిక=వినాడి సం. వి. ఆ. స్త్రీ.

వినాయకము సం. వి. అ. పుం. 1. విఘ్నము 2. పక్షి శ్రేష్ఠము, గరుడపక్షి.

వినాయకుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. (విఘ్నములు) పోఁగొట్టువాఁడు, గణపతి 2. బుద్ధదేవుఁడు 3. గరుత్మంతుఁడు 4. గురువు, మతబోధకుఁడు.

వినాశధర్ముఁడు సం. విణ. (న్) నశించుటయే ధర్మముగాఁగలవాఁడు, నశించు స్వభావము గలవాఁడు.

వినాశనుఁడు సం. వి. అ. పుం. లయకారుఁడు, నశింపఁజేయువాఁడు.

వినాశము సం. వి. అ. పుం. 1. పొత్తిగా నశించుట, క్షయము. 2. తొలఁగించుట, పోఁగొట్టుట, తీసివేయుట.

వినాశోన్ముఖుఁడు సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నాశనమునకు సిద్ధముగా నున్నవాఁడు, నశింపనున్నవాఁడు

వినాస(సి)కుఁడు సం. విణ. (అ. సికా. అ.) ముక్కిడి, ముక్కుపోయినవాఁడు

వినాహము సం. వి. అ. పుం. కూపముఖపిధానము నూతిమీఁది కప్పు

వినిందించు సం. స. క్రి. మిక్కిలి దూఱు, విశేషముగ నిందించు

మ. ... మందార సుధాంశు బింబముల యందంబుల్ వినిందించుచున్. వైజ 1. 21

వినికి వి. (√విను) వినుట, శాస్త్రాది శ్రవణము

మ. మును గోవింద సుతుండు చాముకు ప్రియంబుల్ మీఱ నన్యోన్యలోభనరూపోరు గుణావళుల్ వినికిఁ దాబద్ధానురాగాత్ముఁడై, యునికిం గన్నియ యత్తఱిందగిలి సర్వోర్వీశులుం జూడ నా,తనిఁ బ్రీతిన్వరియించె ... హరి. ఉ. 3. 217.

సీ. వసుమతీకార్య నిర్వహణంబు పెద్దకొల్వున నుండి నీవనుదినము నడప, కునికి కర్తవ్యమే వినుకులు భీష్మాది మహితులచేత సమగ్రభావ, మొందినయవి ... భార. ఆశ్ర. 2. 188.

క. మునికులములోన మిక్కిలి వినుకులు గలవాఁడ నీవు విభు గీర్తులనీ, వనుకూలతఁ బొగడుము. భాగ. 1. 112.

వినికిడి వి. (√విను) వినికి (గ్రా.)

వినికిసేయు స. క్రి. (√వినికి) వినిపించు.

సీ. ... సురవార వారిజాతులు చెంగుపాంగంబుఁ, ముఖవీణ మురజంబు మొదలుగాఁగ, గోముచు గంధర్వ మేళంబు వినికిసేయ. దశా. 2. 260.

వినికీర్ణము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చిమ్మఁబడినది, చెదరఁగొట్టఁబడినది

వినిక్షేపము సం. వి. అ. పుం. 1. క్రిందికిఁ ద్రోయుట. 2. ముందునకుఁ బంపుట.

వినిగడము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విశృంఖలము, అడ్డులేనిది

వినిగ్రహము సం. వి. అ. పుం. 1. అడ్డుపెట్టుట, లోఁబఱుచుకొనుట 2. ఒకరినొకరెదిరించుట

వినిద్రము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిద్రలేనిది, జాగరూకము 2. వికసించినది, విరిసినది

వినిపాతము సం. వి. అ. పుం. 1. పడిపోవుట, పాటు 2. కష్టము, దుఃఖము, నాశము, 3. క్షయము, చావు 4. నరకము, అధోగతి 5. సంభవము, తటస్థపడుట 6. బాధ, నొప్పి. 7. అమర్యాద, అగౌరవము

వినిపాతశంసి సం. విణ. (న్. నీ. న్.) రాఁబోవు కీఁడును సూచించునది

వినిపించు (√విను) అ. క్రి. వినవచ్చు, శ్రుతిగోచరమగు, వినఁబడు, వినుచు.

మ. వినిపించెన్ హరి పాంచజన్యరవముద్వేల ప్రభాచక్రమున్, గనిపించెన్ సురదానవావళికి ... దశా. 2. 400

క. వినిపించెననెడు మాటకు, వినిచెననం జెల్లుచుండు ... ఆం. భా. 3. 110

స. క్రి. వినఁజేయు, చెప్పు, తెలియఁజేయు

క. వినుమాచార్యులు మూర్వురు, జనక నృపాలునకు వారు సతతంబునున, జ్ఞనపతివినిపింతురు త, త్త్వనిరూపక శాస్త్రములు పృథగ్విధములుగన్. భార. శాం. 4. 340.

క అని చెప్పిన మాధవుఁడి,ల్లనియె స్నివంటి వారి కారక్కఁను మా,ర్కొఁని నిల్వవశమె దురమున, వినిపించెద వానిగెలుచు పీరుని మీకున్. జాహ్నవి. 1. 80

చ. ... సత్యవతీసుతుఁడునె,ప్పిన యదియేను నీకు వినిపించెదఁబూజ్యతమంబు వంశవర్ధనము సమస్తపుణ్యఫలదంబిది శ్రోతకు వక్తకున్నృపా. హరి. పూ. 1. 50.

వినిమయము నం. వి అ పుం. 1 తుల్యమైన ఒక వస్తువునిచ్చి మఱియొక వస్తువును బుచ్చుకొనుట. 2 తాకట్టు, జాగ్రత్తకై యిచ్చినసొత్తు 3. అక్షరముల పరివర్తనము, మార్పు.

వినిమయించు నం. స. క్రి వినిమయముచేయు, మార్చు

గీ కలధౌత కుట్టిమం బలఁదు : స్తు॰యును ఘన వాసనాద్యుతుల్ వినిమయింప చంద్రా॰ 6. 118.

వినియతము నం విశే. (అ. ఆ. అ) స్వాధీనపఱుచుకొనఁబడినది, అణఁపఁబడినది, నిగ్రహింపఁబడినది.

వినియుక్తము నం విశే. (అ ఆ. అ.) 1 ఉపయోగింపఁబడినది 2 పంచఁబడినది, విభజింపఁబడినది 3. విడఁదీయఁబడినది, వేఱుచేయఁబడినది 4 చేర్పఁబడినది 5 ఆజ్ఞాపింపఁబడినది, శాసింపఁబడినది.

వినియోగము నం. వి అ పుం 1 విడఁదీయుట, వేఱుచేయుట. 2. విడుచుట, త్యజించుట 3 ఉపయోగము, ప్రయోజనము. 4. ఉద్యోగము, నమ్మిచేయుమని ఒప్పగించినపని. 5. విఘ్నము 6 ఆశ్రితుఁడు, పరివారము (ఈయర్థము తెనుఁగున మాత్రము కనవచ్చుచున్నది)

వ. ... వేంచేయు నవసరంబున గురుమహా ప్రధాన మాండలిక సామంత సేనాపతి.. జాలిక మృగయార్థిపతి పోషకులును. ఫణిహారులు రాయశారులు నుగ్రాణపు తెగలు కెలనిబంటులు వేశ్యాజనంబులనియెడు డెబ్బదిరెండు వినియోగంబులు ప్రబంధ. 78

వినియోగించు నం స క్రి ఉపయోగపఱచు

క. తనయంశమైన కనకము, వినుకుంతీదేవికిచ్చె వేదవ్యాసుం, డనఘాయధి యంతయు న,వ్వినుత చరిత ధర్మకృతుల వినియోగించెన్. భార అశ్వ. 4. 203

వినిర్గతము నం విశే (అ ఆ అ) బయలువెడలినది.

వినిర్గమము నం వి అ పుం. 1 కనఁబడకపోవుట, అదృశ్యమగుట. 2 విడిచిపోవుట.

వినిర్గమించు నం స. క్రి అతిక్రమించు.

వ. ... తద్వారిపూరంబు వినిర్గమించి ... పాండు. 1 142.

వినిర్జయము నం వి అ పుం సంపూర్ణజయము

వినిర్ణయము నం వి. అ పుం 1 సంపూర్ణమైన నిశ్చయము 2 నిశ్చయింపఁబడిన శాసనము, స్థిరమైన శాసనము.

వినిర్భేదించు నం స క్రి బ్రద్దలుచేయు

సీ పదురపాతల క్రోడంబులును వినిర్భేదించి వెడలిన పెద్దవేల్పు భీమ 3 36.

వినిర్మించు నం. క్రి నిర్మించు

వ ... చంద్రుండు వంశకర్తగా సకలకలికలు పాపహర్త వంకిదేవ మహీభర్తకీర్తి కార్తికా చంద్రికా ప్రవాహంబులు వినిర్మించి దశదిశాంచలంబులు ముంచె ... వరాహ 1 20.

సీ. ఇనవంశశేఖర యీ కావ్యమణి వినిర్మించిన సుకవివాల్మీకి మౌని. ఉ. రా వ 66

వినిర్మింపించు నం. స క్రి నిర్మింపఁజేయు.

సీ. గవములు పరిపాటిగా వినిర్మింపించి ... వి. శకుం. 4. 177.

వినిర్మితము నం విశే (అ ఆ. అ.) 1 చేయఁబడినది, నిర్మింపఁబడినది. 2. సృజింపంబడినది 3. (విందుమొ.) జరుపఁబడినది 4. స్థిరపఱుపఁబడినది, నిశ్చయింపఁబడినది.

వినివర్తన నం వి అ. స్త్రీ. వెనుకకుఁదిరుగుట, వెనుకకు మరలుట. రాఘవ 8. 113.

(రామాయణార్థమున)

వినివినమి వి. (√విను) అలక్ష్యము.

సీ. నీ బంట నన్ను మన్నించవేయన వినివినమి చేయుచు, దుంట విల్లువంచి. కువల 4 51.

క. అనుచు విటీ విట సంఘము, కనఁబడ గోపాలుఁ జూపి కడు వేర్పగ నా,డిన సరసవాక్యములు విని, వినములు చేసికొనఁ దెలియవిమమని పలికెన్. సారంగ 2 78.

వినివృత్తము సం విశే. (అ ఆ అ) 1 మరలినది 2 ఆఁగినది, ముగిసినది, 3 ఉద్యోగము, వ్యాపారము మొదలగు వానినుండి విరమించినది

వినివృత్తి సం వి ఇ స్త్రీ 1. ఆఁపుట, నివారించుట 2 సమాప్తి, ముగింపు అంతము

వినివేశము సం వి అ పుం 1 ఒకచోట స్థిరపడుట, 2. ముద్ర, చిహ్నము.

వినిష్పేషము సం వి అ పుం పూర్తిగా నలఁగఁగొట్టుట, పిండి చేయుట

వినిహతము సం విశే (అ ఆ అ) 1 మిక్కిలి కొట్టఁబడినది 2 చంపఁబడినది. 3. పూర్తిగా జయింపఁబడినది.

వి అ పుం 1 దైవవశమునఁ దటస్థమైన గొప్ప కష్టము ఆపత్తు 2 ఉత్పాతము, శుభాశుభ సూచకమగు మహాభూతముల వికారము

చూ ఉత్పాతము

వినీతకము సం వి అ న. 1 వాహనము, యానము (పాలకి మొ.) 2. మోసికొని పోవు జంతువు

వినీతము సం విశే. (అ ఆ. అ) 1 తీసికొనిపోఁబడినది 2 నివారింపఁబడినది, తొలగింపఁబడినది 3. సుశిక్షితమైనది, చక్కఁగాఁ జదివింపబడినది 4 నాగరికతను బొందినది, మంచినడవడి గలదిగాఁ జేయఁబడినది. 5 నమ్రమైనది, అడఁకువ కలది 6 మర్యాదగలది, ఋజువైనది 7 పంపివేయఁబడినది, (ఉద్యోగాదులనుండి) తొలగింపఁబడినది 8. మచ్చిక చేయఁబడినది, పెంచఁబడినది 9 అలంకారములు లేనిది, సాదాయైనది (వేషము). 10 జితేంద్రియము, కామాది వికారములను వశపఱుచుకొనినది 11 శిక్షింపఁబడినది 12 అధికారములో నున్నది 13 అందమైనది, ఇంపైనది.

వి. అ పుం. సుశిక్షితాశ్వము, మంచి నడకలు నేర్పఁబడిన గుఱ్ఱము

వినీతి సం వి ఇ స్త్రీ 1 అడఁకువ 2 మంచినడవడి నలవరుచుట, మంచినడవడి 3 గౌరవము, మర్యాద

వినీతుఁడు సం వి అ పుం వణిజుఁడు, బేహారి విశే క్రమశిక్ష నందనివాఁడు, ఉద్ధతుఁడు

మ .... వినీతుఁడైన పతిచేష్టల్ చేటుదేఖుండునే. కేయూర 3 301

వినీయము సం వి అ పుం 1 మురికి, మాలిన్యము. 2 పాపము, తప్పు, అపరాధము

విను[1] స క్రి (త విన్) ఆకర్షించు

మ. అనఘా మున్ను శమంత పంచకము నయ్యక్షౌహిణీ సంఖ్యయున్, వినఁగా మాకెఱిఁగించి భారత కథా విఖ్యాతికిం గారణంబును ... చెప్పుముద్యన్మతిన్, భార ఆది 1. 84

ద్వి. రావణాంతకవిను రణశూరుఁడైన, రావణసుతువింటి రావణువినుము, రం రా ఉ. 86 పా. 1. 80

శా పాండిత్యా శమరం బురాణములమున్ జౌరాణికు ల్చెప్పఁగా, విందున్ వింతలుగావు నూతన కథా విస్తారమై యోగ్యమై ... .. మార్క. పూ 14

జ వింటు, వింట, వినని వాఁడు, వినమి, వినవచ్చు, వినికి, వినికిడి, వినికిసేయు, వినిపించు, వినివినమి, వినుకలికంటి, వినుకొను, వినుచు, వినిపించు. విన్చు. విన్పించు

విను = విన్ను వి దేశ్య. ఆకాశము (దీనికి హల్లుపరమగునపు డుత్వలోపము)

చ .. కంథయును పన్మణి పాత్రము యోగదండముం, గొని వెనఁబాదుకల్ దొడిగికొంచు వియచ్చర వాహినీకన, తన్నక సరోజ గంధవహా కౌతుకుఁడై వినువీథి కేగుచున్ విక్ర. 2. 12

క వనవహ్ని తపులుకొన్నన్, వినువీథికి నెగురు పక్షి వితతులవలె ... దశా. 4 75.

జ వినుకెంపు, వినుచూలి. వినుజాలు, వినుచెంకి, వినుత్రోవ, వినుద్రిమ్మరి, వినుప్రోలు, వినుమనుజుఁడు, వినుమానికము, వినుమ్రాను, వినురతనము, వినువలను, వినువాఁక, వినువిడు, వినుసికదేవర, విన్నది

వినుక(న్క)లి వి. (√ విను) 1. వినికి

చ వినుకలి మున్నుగిల్కొనిన వేడుక చూపుల కర్థిచేయఁగా, గనుఁగొని యన్నరేంద్ర వర కన్యకనిద్రితుఁడైన భూపతిన్. కేయూర 4 4.

చ ... చేష్టితం, బులఁదడఁ బెట్ట భావముల పూఁపు బయల్పడ వారి నిద్దఱన్, బలసి మరుండు తుల్యరసపాకము తీపులు గ్రోల్చె విన్కలిన్. హరి, ఉ. 8, 8,

చ. వినుకలిఁ గూర్మిఁ జిక్కిప్పుడిపి భవనంబునకున్ డి గంగనే, యనుపునలేక రంభయను నచ్చర లేమ నలున్ వరింపఁబూనిన తన కోర్కె ... నైష. 2 58.

చ. వినుకలిచేతనే విరహవేదన నా మదినింత వర్ధిల్లెన్, వినుకలి నిట్లు చిత్రఫలకంబునఁ గాంచిన యింతి నెమ్మనం, బునఁగడు నింత కెంత పరిపూర్తి వహించునో యెంత నొచ్చునో, . ప్రభా 2. 35.

2. శ్రోత్రేంద్రియము, చెవి.

3. కీర్తి

సీ. తేజు విన్కలి గల్గి తెంపొందు మీవంటి వారిట్లు వగరఁచేఁ బడియునూర, కున్న ... అచ్చ. భా. 1. 6

వినుకలికంటు వి (వినుకలి+కన్ను) చక్షుశ్శ్రవము, పాము (శ ర)

వినుకెంపు వి (విను+కెంపు) సూర్యుఁడు, నభోమణి.

వ. విను కెంపు నుడి కింపు విడి కెంపు రవ చెక్కడం పుకడ వన్నె పసిఁడి గద్దియ నధివసించి ... దశా. 1 14

సీ. పొడుపుఁ గెంపు వహించు బెడిదంపు వినుకెంపు రహినింపు, కంఠహారంబు వాఁడు ఉ. రా. 1. 16.

వినుకొను స క్రి. (విను+కొను స్వార్థమున) విను.

వ. ... మృడుండు ముని సన్నిధానంబునఁ గుమారుండు వినుకొనగిరికుమారిం గటాక్షించి ద్రాక్షారస పక్షంబులగు వచన విశేషంబు లొలయ నిట్లనియె పాండు. 2. 4

వినుచు అ క్రి (√ విను) వినవచ్చు, వినఁబడు.

వ. ... దివ్యవాణి దా, వినిచె ధరాధినాథునకు విస్మయ మందఁగఁ దత్సభాసదుల్. భార. ఆది 4. 104.

చ. ... మొత్తములై పెనుగ్రద్ద లాడెఁబెట్టుగ వినిచెన్ శివారుతము దుల్లెఁ గడు వ్వడిమల్కి లెల్లెడన్. భార ద్రో. 1. 182

మ. వివిధామోద ... దేవాంగనాగావ ముత్సవ లీలన్ వినిచెన్ ... ఉర్విన్ గౌరి జన్మించినన్. కు. సం. 3 273.

చ. కరుణకుఁ బాత్రమై వినిచెఁ గాంచనవిన్ నతి కూఁత ... దశకు. 3. 50

క. ... శోఁచినచోఁ, బదపడి చనుదెంచియు విని, చెడ మన వారలకు నృపతి సెలవిచ్చుటయున్. శుక 3 233

స. క్రి. వినఁజేయు, వినిపించు

ఆ. అట్లు వాండ్రు మువ్వు రడఁగిన వడలుచు, సుప్పనాతి మిగుల గ్రుక్కి లంక, కరిగి శోకఁ బుట్టువగు రావణునిఁ గాంచి, తన తెఱంగు దెలియ వినుచుటయును అ. రా. అర. 15.

క. నంతనముఁ దెంది భూసురు, డంత న్విజయాన్వ దమున కరిగి ధరిత్రీ,కాంతునిఁ బొడగాంచి శుభో,దంతము వినుచుటయు నతఁడు హర్షముఁ దెందెన్. కవిజ. 3. 3

వినుచూలి వి (విను+²చూలి) గాలి, వాయువు.

గీ గాడ్పు కరువలి వినుచూలి గాలివలవు, మోవరి చిలువమేఁ తనఁ బొలుచుఁ బవనుఁడు ... ఆం. భా 1 56.

వినుజాలు వి (విను²+జాలు) ఆకాశగంగ, మందాకిని.

గీ. ఏది వినుజాలు కనువాలు నిట్టికేలు, నేది శోభిర మెడచార యెముక కోర, యేది నెల కూన పాపేన నిడిన చాన, యితఁడు శేషుం దొరయని యొటులనందు. చెన్న బ 3. 52.

వినుతెంకి (విను²+తెంకి) వి. స్వర్గము

సీ అచ్చరవిరిబోఁడు లాలవట్టము లూన వినుతెంకి చెలులు వీవనలు వైవ. అచ్చ రా. సుం. 3. 52

వినుతించు సం స క్రి నుతించు, పొగడు.

ఆ. విష్ణు బహు విధముల వినుతింప నజ్జల, హాయి హాయ శిరంబు సకలవర్ణ, భాసురంబునైన వర మాద్భుతంపు రూపంబుదాల్చి ... భార. శాం. 6. 484.

మ. ... అ తన్వంగి వేమాఱునుం, బ్రజ లెల్లన్ వినుతింప విందు మొదలం బక్షీంద్ర ... నైష. 2. 26

వినుత్రోవ వి. (విను²+త్రోవ) ఆకాశమార్గము.

మ .. ఎన్నం డిచ్చునో పినికిన్, వరమజ్ఞానము(
డంచు`ంచు విను(త్రోవం బోవు దేవౌఘముల్
ఉ. రా 2. 170.

విను(దిమ్మరి (విను²+(తిమ్మరి) వి దేవత, ఖేచరుడు.
సీ. విను(దిమ్మరులు కరివేల్పు హజ్జను బూజ సలిపిన (క్రొత్త చెంగలువ లన(గ. అచ్చ. రా. అయో. 18.

వినుపించు = వినిపించు, విన్పించు న. (క్రి (√ విను) వినంజేయు.
సీ. వినుపించినాడవు వేమభూపాలుప కఖిల పురాణ విద్యాగమములు. భీమ 1. 23.
క. ... నీ కన్నియకున్, మగని(దగునతని గుణగరిమగని న్వినిపింతు వినుము మ(త్ప్రాణ సఖున్. వసు. 5. 28.
అ. (క్రి వినవచ్చు, విన(బడు
క. వినిపించె ననెడి మాటకు. వినిచె ననంజెల్లుచుండు ... ఆం. భా. 3. 110.

విను(ప్రోలు వి బౌ. (విను²+(ప్రోలు) స్వర్గము.
ఉ కాయజుకారి కోడి మును గౌతమికై తమకోడిజాతి వా(, డాయె సురేం(ద్రు(డట్టి దొరనా(గి జయింప దశాస్యు(డీ యెడం, బోయెదు నిత్తెఱంగు విను(ప్రోలికి(దెల్పర మంచు జెట్టుగా(గూయిడుచున్నవో యన(గ(గుక్కుటముల్ రొదసేసె దిక్కులన్ ఉ రా. 4 245

వినుమనుమ(డు వి (విను+మనుమ(డు) ఆకాశపౌ(త్రుడు, హనుమంతుడు
క. వినుమనుమ(డ మానుడువులు, విను మునుపు దలిర్ప నీవు చేటొండు తలం,పున మండిన నీరతనపు, గని యుందిక నొరు(డు దాట(గల(డే చెపుమా. అచ్చ రా కిష్కిం. 62

వినుమానికము వి. (విను²+మానికము) సూర్యు(డు, నభోమణి.
ఉ. ... వినుమానిక్యంబు లో,డై యిల గాధినూను(డు తపోధికతం దన వే(డి సూపెడున్. గాధేయో. 3. 88.

విను(మాను వి బౌ (విను²+(మాను) కల్పవృక్షము.
సీ విను(మాని వరుపంపు విరిదండ లిదనించి కలయ నెమ్మెయి(గమ్మ కలప మల(ది. అచ్చ. రా సుం 34.

వినురతనము వి. (విను²+రతనము) నభోమణి, సూర్యు(డు.
చ. ... వినురతనంపు వంగడపు వెన్నెలరాయని మర్యు సేరినన్ అచ్చ రా. యు 223.

వినువ(న్వ)లను వి (విను²+వలను) స్వర్గము.
ఉ ... విన్వలనిలో నమృతంబు సురక్షిత స్థితిన్ క. ఉండువన .. భార అను. 1. 216.(శ.ర.)
"ఇన్వవలలో" ము(ద్రి. పా తాళప(త్రపు (ప్రతి పా
శ్లో తతోజాలేన మహతా అవనద్ధం సమంతతః అయస్మయేన చైతాత వృ(త హంతు స్స్మశాస నాత్ (సం భార అను 25. 10.)

వినువా(క వి (విను²+వా(క) ఆకాశగంగ.
సీ. వినువా(క యిదిగదా యనుచు నాకాశ గంగావారి సంగముల్ గడిగి కడిగి రా వి 1 87.

వినువీడు వి బౌ. (విను²+వీడు) స్వర్గము.
గీ. హరి యన(డు తేరు వెడల(డు కరినిగోర(దే నిమిత్తంబు వినువీటిపైన మిటని. కన(గ వరిగె నభంగురాహవవిహార, విశకలిత దైత్య రథు(డగు దశరథుండు రం, రా 4. 83
వ ఏడ్తెఱన్ జూపు వినువీటి పోటుబంట్లును. ఉ. రా 4. 261.

వినుసికదేవర (విను²+సిక+దేవర) వి వ్యోమకేశు(డు. శివు(డు.
చ వినుసిక దేవరన్ నలువ వేల్పుల ముప్పదిమూ(డు కోటులన్, బని(గొని ముజ్జగంబు మనుపంగల వీరు(డు .. రామా. 1 7

వినేత సం వి బు పుం 1 సాహాయ్యకర్త, ముందునకు(గొనిపోవు మనుష్యు(డు. 2. ఉపాధ్యాయు(డు 3 పాలకు(డు, రాజు. 4 శిక్ష విధించు నధికారి, దండనాధిపతి,

వినోదనము సం వి అ న 1. నివారించుట, తొలగించుట. 2. వేడుక, (క్రీడ.

వినోదము సం. వి. అ పుం. 1 పో(గొట్టుట, నివారించుట (ఉదా (శ్రమ వినోదము) 2. వేడుక, కాలక్షేపమునకైన పని, కాలక్షేపోపాయము. 3 (క్రీడ, ఆట. 4. ఆతురత, తి(వేచ్చ 5. ఆనందము, సంతోషము. 6 సురతవిశేషము, సురతములలో నొక విధము. 7 ఒక విధమైన యిల్లు,

వినోదించు సం. స. క్రి విరియించు, పోఁగొట్టు

ఆ తీవ్ర బాణజాల దీప్తులు పరగించి, పాండు తనయ సైన్య బహుళతమము, లీలఁబది దివసంబులోలి వినోదించి యధిప భీష్మభానుఁడస్త మించె భార భీష్మ 1. 47.

అ. క్రి 1. క్రీడించు.

సీ. హరినీలమణిమనోహరమందిర స్తంభముల వినోదించు కీల్బొమ్మవోలె. ఉ హరి. 2 73

వ. ఇవ్విధంబున వినోదించుచున్న నొక్కనాఁడు మార్క 2 294.

2. క్రీడాదులచేఁ బ్రొద్దుపుచ్చు.

వ. పగలు వినోదించి రాత్రి రసాతలంబున కరుగుచు ... మార్క 2. 264.

విన్కి = వినికి వి. వినుట.

ఉ. వీనులఁదియ్య మెక్కమును విన్కిఁ బరస్పర రాగ వృత్తిలో, నూనినఁజూచు వేడుకల నువ్విళులూరెడు నెమ్మనంబులు ... భార విరా 5 363

విన్చు = వినుచే అ క్రి. (√ విను[1]) వినవచ్చు, వినఁబడు. లయగ్రాహి. ..వాచా, లమ్మనలగు కోకిల కులమ్ముల రవమ్ము మధుర మ్మగుచు విన్చె ... భార. ఆది 5. 138.

విన్న విశే (సం వి వర్ణః) వివర్ణమైనది, కాంతిహీనము

(వృత్తియందు వికల్పముగా నిగాగమము)

చ. ... నీరజ షండము వోల్పె విన్నగాఁ, క యువతులాటమైఁ జెలఁగు క్రందున నొందిన క్రొత్త సంపదన్ నిర్వ 8 40.

క. కన్నీ రొలుకఁగ వగచిన, నన్నరపతులెల్ల నేడ్చె రార్తరవంబుల్, మిన్నందు వక్త్ర జలములు, విన్నని వదనంబులందు వెల్లి గొనంగన్ భార ద్రో. 1. 26

ఉ... బ్రమొగ్గెడు పాఁదముల్ మదులఁ ముంచిన ఖేదము లెండ కాక్రుడున్, వెగ్గలమైన యూర్పులును విన్నని మోములు గానిపింపఁగన్ విప్ర. 2 53.

ఇ విన్నదనము, విన్నఁబడు, విన్నఁబాటు, విన్నఁబాఱు, విన్నఁబుచ్చు, విన్నఁబోవు, విన్నవ.

విన్నందు అ. క్రి. (విమ్ను + అందు) విజృంభించు.

శా పీరుం డవ్విలుకానిఁగాంచి యొడయా వే యొక్కఁడున్నాఁడెని, న్నేరూపంబుననైనఁ బోలు దొర నీవే రాజవున్ రౌతవున్, వీరిం గాచి తి విమ్ములన్నగుచు రా విన్నంది పోరాడఁగా, వారిం బాచితి వింక నొక్కవరమే వాక్రుత్తుమా కిత్తువా. కకు. 4 111

విన్నఁదనము వి (విన్న + తనము) 1 వైవర్ణ్యము

ఉ కన్నుల నీరునించుఁ బులకంబులు దాల్చు వహించుఁ గంపమున్, విన్నదనంబునొందుఁ గడు విస్వరతం బలవించు ఘర్మబిం, దూన్నతిఁ జెందు ఒచ్చపడి యుండును మూర్ఛిలు నంత నింతిపై, కొన్నలువైన వేచు వగగుందుచు భూపతి సాత్త్వికాప్తిచేన్. కవిరా 5. 266

ఆ తివిచి చూడలేదె గవిసెన యొన్నండు, నొకవు దుమ్మగప్పి యొప్పుడాఁగి, తంత్రులూడి విన్నఁదనఁ మొందెనిది యేమి, మహతియున్న యునికి మౌనిచంద్ర కకు 2 45

మ. మునిలోకస్వామి లేమయ్య మీ, రిట విన్నందన మొందినా రనుడు వాగీశాత్మజుండిట్లనున్ కకు. 5 5

2 దైన్యము.

ఉ. . ఏమొ నేఁడు నా, చిత్తములోన మానదొక సిగ్గును విన్నఁదనంబుఁ దాపమున్. కళా. 7. 236

చ. . వెలవెలవాఱు మోముపయి విన్నదనంబు దొలంకుచుండగన్ యయా. 4 139.

విన్నఁబడు అ. క్రి (విన్న + పడు) దైన్యపడు, ఖేదపడు.

మ. అని పౌలోమి మొగంబుసూచి విను మోయబ్జాస్య నీకింతమాత్రన విన్నంబడ నేలపోదునిదె నత్యాగర్వభారంబు ది, వ్యనగంబువ్విడిపించి వత్తునని సాహంకారుఁడై లేచి ... పారి 4 81.

విన్నఁబాటు వి (విన్నఁబడు) 1. విన్నఁబడుట, వైవర్ణ్యము.

ఉ. నావుడు విన్నఁబాటు వదనంబున నించుక దోఁపఁబల్కె ... మనుచ 2. 54

క. మురరిపుఁడుఁగినుక వారుణ, శరము ప్రయోగింపఁదడవ శాంతంబయ్యెన్, హరుబాణము బాణాసురు, పరివారంబునకు విన్నఁబాటు దలిర్పన్ హరి ఉ 8. 144.

2. విషాదము, దుఃఖము

చ. విసరుహాస్త్రలోచనకుఁ జెల్లగు మోహము సంఘటిల్లె వెక్కసమగు నెవ్వగల్ వొడమెఁ గంపము పుట్టెఁ జెమర్చెమేను మానసమున విన్నఁబాటొదవె.. పారి. 1 100.

ఉ. పౌరులు మేలుకాంచి నఁ పాలకుఁ గావక విన్నఁబాటుతో, నా రథమార్గమారసి ... భా రా. అయో. 185

శా. నిన్ను న్నిందించితి సైన్యముల్ సొరుగునోసి దీన నాకేమియయున్, విన్నంబాటు ఘటింపనేరదు. పి శకుం 8 132

విన్నఁబాటు అ క్రి (విన్న+పాటు) వెల వెలపోవు, వికాసము చెడు.

గీ. పుడికివైచిన మవ్వంపుఁ బోఁ అయపోలె, వాడి సొమరుచు మేఁ దీఁగవంది కంది, వెలఁది నీవింత వగఁగూరి విన్నఁబాటి, యునికి దుఃఖాబ్ధి మ మ్ముంచి యునికిగాదె. కు సం 6 660

విన్నఁబుచ్చు స క్రి (√ విన్నఁబోవు) వివర్ణముగఁజేయు, అవమానపఱుచు, చిన్నఁబుచ్చు.

వ. ... యామశంబులం గలంచియు, జన్నంబుల విన్నఁబుచ్చియు ... నైష 7 88.

విన్నఁబోవు అ క్రి (విన్న+పోవు) 1 వివర్ణ మగు.

ఉ. వాడిన మోముఁ దమ్మిఁదెలివాలిక కన్నులు విన్నఁబోవఁ దో, నాడక నెన్నొసల్ కరమునం దిడి శిరనిషణ్ణయై జలం, బాడఁగఁ బిల్చువారి నొక హస్తవు మొక్కున నాడుఁ దంచుఁదాఁ, జూడక చూచుచూడ్కినల బోటిదెసల్ పరికింప నొక్కచోన్ మనుచ. 3. 86

శా. విన్నంబోయిన మోముతో హృదయనిర్వే దంబుతో ... ఎల్లన 1 288 (క్రా.)

2. కీడించు.

గీ వర్ణములు నాశ్రమంబులు వరుసఁదప్పె, వేదములు నాగమంబులు విన్నఁబోయె, సౌరభంబులు కృష్ణపచ్యములుఁ జెడియె, వృద్ధిఁ బొందె నధర్మంబు విశ్వమునను కాశీ. 6 86

3. న్యూనమగు, తక్కువగు

గీ. విన్నఁబోకుండఁ గ్రియలెల్ల విస్తరిల్లఁ, దగ నొనర్చిరి పురిటాలి తగవులెల్ల. పి. శకుం. 4 62.

4. దైన్యమునొందు.

గీ. తనయ సంతానలబ్ధి దౌరవ్వఁగాఁగ, విభవ సపత్తిగల్గియు విన్నఁబోయి, వనితసిప్పుల పుష్పదర్శనముఁదాల్చె, శరలతా కాననము వోలెజవ్వనంబు శివరా 2 17

విన్నది వి. (విను^{2}+నది) చేదలేఱు, ఆకాశనది

చ పారిజాత మం,జులలవలీనికుంజముల నోలుచు విన్నదిఁ దేలుచున్ సురల్. సారంగ. 2. 181. 2. 177.

విన్నన వి (√ విన్న) 1 వైవర్ణ్యము, కాంతిహీనత.

సీ. ఉన్నత గతిసెడి యుర్విపైఁగదు విన్నవై పడియున్న సుధాంశుఖంగి ... భార. ద్రో. 2. 126.

గీ. రాజునకు విన్నవించిరి రమణితెఱఁగు, విన్నవించిన నారాజు విన్ననగుచు, నిన్నుఁదోడ్కొని రమ్మని నన్నుఁబనిచె విక్ర. 7. 64

గీ జలరుహంబులు పాండవ సైనికుల మొ, గంబులట్టుల విన్ననై కాంతి దఱిఁగె. భార. భీష్మ. 1. 500.

శా. పట్టంగైదువులేక విన్ననగు నానాహార్గళుల్ చూడుఁడా ... భీమ. 6. 61.

(విన్ననగు=చిన్నఁబోవు)

గీ. తొంబమూఱును తొంబది తొమ్మిదియును, జలజములఁ బూజసేసెను శార్ఙ్గపాణి, వేయిటికి నొక్కపద్మంబు విన్ననైన, నహహా నియమంబులకు భంగమయ్యెననుచు. భీమ. 6. 64. (శ. ర. పా.)

(వెలితియైన ముద్రి. పా.) భీమ. 6. 61.

విన్ననువు వి (సం విజ్ఞానం) 1. నేర్పు.

చ. అనలముఖోఁచునే తరువునందుఁ గురూరముఖంబుతైన సాధనములఁ బ్రవ్వసజ్జన హితా తగఁ దర్చినఁగాక యట్లయి, తనువు నలంగఁజేసి పరతత్త్వముఁగాంతు మనంగరాదు వి,న్ననువున నాగమోక్తమతినం బోనరించినఁగాని యారయన్. భార. శాం 4 179.

సీ. హరుఁడు .. విన్నపములు చూపు వేడుకవట కొంద అణిమాదిగుణముల నలవరించి. కు. సం. 11 664.

వ. .. అద్దంబుల మీఁదవతె నుండనున్నచేసి విన్నపువ మెఱుంగు వెట్టినంద్రొక్కిసఁ జిక్కించిరు వాఱుచు. పి. శకు. 1 86.

క. ఎన్నఁదగు హితులు బుద్ధులు, విన్నపువఁ జెప్ప నతఁడు వినకున్నఁజెడున్ ... నా పంచ 1. 428.

2. విధము, రీతి.

వ. ... మహోజ్వరంబులు జ్వలన జ్వాలాకలాపంబులు రూపంబులు గైకొన్న విన్నపువఁ గన్నమవు చూపఱగ్గింప . . ఉ. హరి 6. 108.

విన్నపత్రిక మి. వి. (విన్నపము+పత్రిక) విజ్ఞాపన పత్రిక.

వ. ... సింధుకటకాధీశ్వరుండగు సింధురాజునకుఁ దత్క్రమంబంతయుఁదేట తెల్లంబుగా విన్నపత్రిక వ్రాసిపుత్తెంచిన ... కల్యాణ 4. (శ ర.)

విన్నపము వి (సం. విజ్ఞాపనం) మనవి

చ. తెలవక మీకాపన్తు నొకవిన్నపము... మనుచ. 1. 73.

క అయమ్మ యాగ్రహిం చెడఁ,కాయక కామీఁద విన్నపముచేసిన భూ,నాయకుఁడిది యాఁగాదన, కీయెడవామీఁద నాగ్రహింపం దగునే. సారంగ. 2. 272.

జ - విన్నవించు.

విన్నము సం విశ. (అ అ అ) 1 తెలియఁబడినది. 2. పొందఁబడినది, సంపాదింపఁబడినది 3. విమర్శింపఁబడినది, పరిశోధింపఁబడినది 4 ఉంచఁబడినది. 5 స్థిరపఱుపఁబడినది 6. పెండ్లియాడఁబడినది.

విన్నవించు అ క్రి (√విన్నపము) మనవిచేయు, విజ్ఞాపించు

క. ... పవనపుత్త్రుఁడు మనుజేంద్రునకు జయశబ్దయుతముగ, వినయంబున మ్రొక్కివిన్నవించె నిశ్చితుఁడై. భార విరా 1. 217.

గీ అంత నొకనాఁడు తరుణి యేకాంతవేళ, విభుని పాదంబులకు మ్రొక్కి విన్నవించు. కాశీ. 8. 214.

విన్నాణము వి (సం విజ్ఞానం) 1 మల్లబంధము

ఉ ప్రాణములం గదల్పఁగ బలంబున ధైర్యము నిక్కి పెక్కి వి,న్నాణము లొప్పఁగా నరిఁ బెనంగ ... భా. రా యు 717

క బలభద్రుఁడు ముష్టికుఁడును, బలములు మెఱయంగఁజేసి బాహాబాహిం, బ్రకయాగున్నల క్రియఁ బోరిరి, తెలయఁగ బహువిధములైన విన్నాణములన్. భాగ. 10. పూ 1846

వ ... గళక త్తెరయు నృసింహంబును కానె నిలుకతయు నను ముప్పదిరెండు విన్నాణంబులును ... ప్రబంధ. 178.

2. సామర్థ్యము, శక్తి

శా. నానా లోకములన్ జయింపఁగల విన్నాణంబు చెందన్ జనస్థానాధీశుఁడు దేవతాద్రిఁ దపమున్ సల్పె న్నిరాహారుఁడై. ఉ హరిశ్చ. 4. 76.

3. నేర్పు

వ . . మధుర కిన్నర నిక్వాణంబుల రాణన్ ద్రోణిఁ తెలుకు విన్నాణంబుఁ గొల్పు పెలుంగులును ... మనుచ. 5. 71.

శా. ... రాసంబు మాతోడ నం,గీకారం బొనరించి బంధనియతి క్రీడించు విన్నాణముల్. భాగ. 10. పూ 1478

సీ. తెగువ రాసభ రూపు ధేనుకాసురుఁబట్టి విన్నాణమున మేను విఱిచివైచె. ఉ హరి. 1. 8.

4 ఒప్పిదము, రమ్యత

ఉ వేణి చలింపఁ గంపిత నవీనమృణాల భుజాగ్ర కంకణ, క్రేణినటింప లోలశఫరీనిభికటాక్ష కాంతి వి,న్నాణముచూప హంసకగణక్వణనంబును మీఱ .... వసు. 2. 138.

ద్వి. వెన్ను విన్నాణంబు వెడఁద యురంబు, నున్నత భుజములు నొరపైన మెడయు. ప్రభులిం. 1. 4 గతి. 28 పా.

వి 1 సమర్థమైనది; శక్తము

క. శ్రీనాయక నీ నామము, నానా భవరోగ కర్మ నాశమునకు వి,న్నాణంబగు నౌషధమిది, కావరు దుష్టాత్ములకట కంజదళాక్షా. భాగ. 11. 17.

2 అందమైనది, సుందరము

శా. శ్రీ విన్నాణపు గుబ్బచన్నుల వయో రేగంబు రా గుప్పి ము,క్తావల్లుల్ ఘటియించె దేమి శశికిం దారా ప్రయుక్తంబనే, భావం బోయని .. శకాం 1 1.

జ. విన్నాణి, విన్నాణించు

విన్నాణి (సం. విజ్ఞానీ) (విన్నాణము+ఇ)

వి సన్నాసి, పన్నాసి

ఆ. వేదవిదునిచేత విన్నాణిచేతను, దపసిచేతఁ బిన్న దానిచేత, రాయభారిచేత రాజపురుషుచేతఁ, గూఢి వుచ్చుకొనుట చాలఁ దప్పు. విజ్ఞా ప్రాకాం. 187.

విశ. 1 సమర్థుఁడు.

మ. బహువర్షంబులు బ్రహ్మ దొర్లి జగముత్పాదింప విన్నాణి గా,క వారిప్రార్థన భాంణావశమువం గాదే యమోఘోల్లస, న్మహనీయోజ్జ్వలబుద్ధియై భువన నిర్మాణ ప్రభావంబుతో, విహరించె న్నరనాథ జంతునివహోవిర్భావ నిర్ణేతయై. భాగ 2 16

2. నేర్పరి

దండకము ... తద్వ క్త్రి వద్మస్థ వేదంబులంగొన్న విన్నాణి యున్నట్టి యంభోధిలోఁ జొచ్చి దాఁగున్న యా సోమకుంబోర మీ నాకృతిం బట్టి కట్టల్కతోఁ జంపి ... చిత్రభా 8 124. దండకము ... గోలోకముం గాచి గోవర్ధన క్షోణి భృత్కందర క్షోణిఁ గ్రీడించు విన్నాణి. పాండు. 4. 77.

విన్నాణించు అ. క్రి (√ విన్నాణము) సుందరమగు, ఒప్పిదమగు

ద్వి వగవువెన్నెలల విన్నాణించు మించు, మొగ మెత్తిచూడవే మోహనవాణి. అ మ. క 4. 187. పా 3. పం.

విన్నావ (విన్ను+ఆవ) వి గంగానది.

గీ. పసుఁగులు గుజ్జుములు ముగ్గవేచి నీళ్ళు. దారి నతమేడ గోడలదాఁక నాడు, మున్న విన్నావ యొడ్డునమోసి దొలుకు, దొట్టినట్టి తెలుంగుల తోడివయ్యె అచ్చ. భార పి 3 37. పా

విన్ను=విను[2] వి ఔ ఆకాశము.

గీ విన్నుమన్నును నొకటిగా వృష్టిబలసె. ఆము. 4. 91.

గీ. తెచ్చి కంసువ కొనఁగ నుదవృత్తి గుర, వేసి యసిపూన నద్దేవి వింటనిలిచి, వేతెయున్నాఁడు నీపైరి వెట్టియనుచుఁ, జనియె దళా 9. 177.

సీ విన్నులపైఁ బాఱువెల్లి ముత్యపు జల్లి చలువల బచ్చు చెంగలువ కచ్చు. వరాహ. 9. 88.

జ వింటితెర్వరి, విన్నందు, విన్నావ, విన్నుకేళాకూళి, విన్నుచూలి, విన్నుద్రిమ్మరి, విన్నుమనుమండు, విన్నుమూలదేవర, విన్నువాఁక, విన్నువెలుఁగు, విన్నెటకాలువ, విన్నెటకాల్వ, విన్నెఱు

విన్నుకేళాకూళి వి. ఆకాశగంగ, సురదీర్ఘిక

సీ. విన్నుకేళాకూళి వెలఁది నీర్నిచివ పసిఁడి జారీ చెంబు పనపొసంగ అ. రా. యు. 154

సీ. విన్నుకేళాకూళి వేల్పుల బోనము తడవుల నిడుపడువుడుకు దొడుకు. అ. రా యు. 592

విన్నుచూలి=వినుచూలి (విన్ను+చూలి) వి. వాయువు.

గీ అనుచుఁ జేదోయిమోడ్చి యో యంటరాని, వెల్పనీ వంగడీఁడగు విన్నుచూలి, కనుఁగుఁ గొడుకగు కోఁతి కన్నాకునందు, మడుకుచూవక చల్లనై యుండుమయ్య అచ్చ. రా. సుం 169

విన్నుద్రిమ్మరి=వినుద్రిమ్మరి (విను+ద్రిమ్మరి)

వి దేవత, ఆకాశమునందు సంచరించువాఁడు.

సీ. విన్నుద్రిమ్మరి రాచకన్నియల్ వరవుల్లు పులుఁగుల మేల్బంతి వలఁతిమావు అచ్చ. రా. బాల. 6.

విన్నుమనుమండు=వినుమనుమండు వి. (విన్ను+మనుమఁడు) హనుమంతుఁడు

క. అన్నను మున్నుగ బలితపు, మున్న జుకన్ అన్న ణుండు మొగిఁదొలి జేజే, మిన్నపయినదరుచో గని, విన్నుమనుమఁడతనిఁ ద్రోచి వెసఁదాఁ నెదిరెన్. అచ్చ. రా. యు. 211

విన్నుమూలదేవర వి. (విన్ను + మూల + దేవర) మిను నికరయ్యము, శివుఁడు
గీ నలువు మెఱయంగఁ బెద్దలనాఁటనుండి, మున్ను దమయింట దాఁ గొనియున్న విన్ను, మూలదేవర విల్లెత్తఁ జాలుమేటి, కితుఁ గన కన్నెనంచు నొట్టిడుక యతఁడు అచ్చ. రా. బాల 129.

విన్నువాఁక వి (విన్ను + వాఁక) మిన్నేఱు, ఆకాశ నది.
ఆ. పిన్నకారి యశము వెన్నుకేళాకూళి, విన్ను వాఁకఁ బలుకువెలఁదిఁ బుడుకు, దొడుకు రిక్క-తేని నొడలి చూ పొడయని, మేటి తేటిఁబోలు దిటులేమి. రామ. 197.

విన్నువెలుంగు వి. (విన్ను + వెలుఁగు) సూర్యుఁడు.
తరల. కడఁగి విన్నువెలుంగు దా గురిగాఁగ నబ్బలు గానలో, నడలుచున్న ననుంగమంగొని యప్పుడర్మిలి నూతిలో, వెడలఁదీయుచుఁ గేలు పట్టితివేకదా యిఁకఁ బెండ్లికిం, గడమవెల్లను సొంపులింతియకాక మీరలెఱుంగరే. యయా 4. 61.

విన్నేటికాలువ వి (విన్ను + ఏఱు + కాలువ) ఆకాశ గంగ.
ద్వి విన్నేటికాలువ వింతగాఁజుట్టి, కొన్న హేమా చల కూటమో యనఁగ ద్వి. పరమ 3 161 జే

విన్నేటి తాల్పు వి (విన్నేఱు + తాల్పు) శివుఁడు, గంగాధరుఁడు.
శా ... విన్నేటి తాల్పున్న యా, గట్టుంబిట్టు పెకల్చి రావణుఁడనంగా మీఱితాకాసి పెన్, బట్టం జేలెనతండు తమ్ము గనయొప్పట్లుండనుం గొల్వఁగన్ యయా. 2. 83.

విన్నేఱు వి జె (విన్ను + ఏఱు) ఆకాశగంగ.
సీ విన్నేఱు తలఁగల్గువేల్పు నౌదలపువ్వు తలఁప నెవ్వని తాత తాతతండ్రి. యయా. 1. 91.

విన్పించు = వినిపించు, వినుపించు న. క్రి (√ విను) వినఁ జేయు
మ. ... విను వానీయొడఁబాటు నెల్లె జముఁడన్ విన్పించితిం బెల్లగా, వివత ం దోడ్కొని పోయె దన్ .. భార. అను. 1. 263.

సీ. పాముసాడించు దేర్పాటునఁ దఱియాఁచి కొంచును జెంగు విన్పించుకొనుచు. కువల 2. 114

విన్యసించు నం న క్రి ఉంచు.
వ.. దక్షిణజానూరు మధ్య బున వామపాదంబును వామజానూరు మధ్య బున దక్షిణ పాదతలం బును విన్యసించి. కాశీ. 3. 239.

విన్యస్తము నం. విణ (అ ఆ అ) 1 ఉంచఁబడినది. 2. తాఁపఁబడినది 3. స్థిరపఱుపఁబడినది 4 ఏర్పఱుపఁబడినది. 5 ఒప్పగింపఁబడినది. 6. కానుకగా నీయఁబడినది. 7. ఒకని యధీనముగా నుంచఁబడినది.

విన్యాసము నం. వి అ పుం 1 ఒప్పగించుట, ఉంచుట 2 (భయము లేదను నమ్మకముతో సొమ్ము మొ) ఒక చోట నిక్షేపించుట 3 ఏర్పాటు, కూర్పు, రచన. 4. సమూహము 5 నివాసస్థలము, నివేశస్థలము

విపంచి నం వి ఈ స్త్రీ 1 వీణ. 2. క్రీడ, వినోదము, ఆట.

విపంచిక = విపంచి నం వి ఆ స్త్రీ

విపక్త్రిమము నం విణ (అ ఆ. అ) 1. పూర్తిగాఁ బండినది, బాగుగాఁ బక్వమైనది 2. అనుభవింప సిద్ధమైనది.

విపక్వము నం విణ (అ ఆ అ) 1. పూర్తిగాఁ బండినది, బాగుగాఁ బక్వమైనది. 2 అనుభవింప సిద్ధమైనది 3 వండబడినది, పక్వము చేయఁబడినది

విపక్షభావము నం వి అ పుం 1 విరోధము, శత్రుత్వము, పగ 2 ఇక్కట్లు లేక పోవుట

విపక్షము నం. వి. అ పుం. 1. ప్రతికూలమైన కక్షము. 2 వ్యతిరేక దృష్టాంతము (నిశ్చితమైన సాధ్యాభావముగలది) 3 (వ్యాక) అపవాద మాత్రము

విపక్షుఁడు నం. విణ (అ. ఆ అ) ప్రతికూలుఁడు, శత్రుత్వముగలవాఁడు
వి అ పుం 1. శత్రువు, పగవాఁడు) 2 వివాది, ప్రతివాదము చేయువాఁడు.

విపణనము = విపనము నం. వి. అ. న.

విపణము సం. వి. అ. పుం. 1. అమ్మకము 2. చిన్న వ్యాపారము (చిన్న వర్తకము).

విపణి సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1 అంగడి. 2 అమ్మకము నిమిత్తమైన వస్తువు 3 వర్తకము, వ్యాపారము

వి. న్. పుం. వర్తకుఁడు, వణిజుఁడు

విపత్తి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 ఆపత్తు, కష్టము 2 చావు, నాశము. 3 యాతన, తీవ్రమైనబాధ.

వి. ఇ. పుం. శ్రేష్ఠుఁడైన కాలిబంటు.

విపత్తు సం. వి. త్. స్త్రీ. 1 ఆపద, ఇడుము, కష్టము 2 చావు

విపథము సం. వి. అ. పుం. తప్పుత్రోవ, చెడ్డత్రోవ.

విపద = విపత్తు సం. వి. ఆ. స్త్రీ.

విపద్గ్రస్తుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆపదచే మ్రింగఁబడినవాఁడు, ఆపదకు లోనైనవాఁడు, కష్టదశలో నున్నవాఁడు

విపన్నము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 ఆపదనొందినది, కష్టములోఁబడినది 2. క్షీణించినది, తగ్గినది 3 నశించినది, పోయినది 4 మృతమైనది, చచ్చినది. 5. అసమర్థమైనది, శక్తిలేనిది

అ. పుం. సర్పము, పాము

విపరిణమనము సం. వి. అ. న. 1. మాఱుపాటు, మాఱుట 2 రూపాంతరము పొందుట, మాఱురూపు నొందుట.

విపరిణామము = విపరిణమనము సం. వి. అ. పుం.

విపరివర్తనము సం. వి. అ. న. చుట్టఁబెట్టుట

విపరీత సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 పతివ్రత కాని స్త్రీ, కులట 2 కుటిల స్వభావముగల స్త్రీ, విపరీత బుద్ధిగల స్త్రీ.

విపరీతకరుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విరుద్ధముగాఁ బనిచేయువాఁడు ఇట్లే విపరీతకారకుఁడు

విపరీతకారి = విపరీతకరుఁడు సం. విశే. (న్. ఈ. న్.)

విపరీతకృత్తు = విపరీతకరుఁడు సం. విశే. (త్.)

విపరీతచేతసు(స్కు)ఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విరుద్ధబుద్ధిగలవాఁడు

విపరీతమతి సం. విశే. (ఇ.) వ్యతిరేక బుద్ధిగలవాఁడు, విరుద్ధ బుద్ధిగలవాఁడు.

విపరీతము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 వ్యత్యస్తము, తలక్రిందైనది 2 విలోమమైనది, వ్యతిరేకమైనది 3 తప్పైనది, నిబంధనమునకు విరుద్ధమైనది 4 అసత్యమైనది, నిజము కానిది 5. అనుకూలము కానిది, ప్రతికూలమైనది 6 అడ్డదగులునది, విరుద్ధముగాఁ బని చేయునది 7. అనిష్టమైనది అశుభమైనది

వి. అ. పుం. న. పురుషాయితము, రతిబంధ విశేషము (వాచ)

విపరీతరతము సం. వి. అ. న. పురుషాయితము

విపరీతలక్షణ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక వస్తువు యొక్క వ్యతిరేక గుణములను వివరించుచుఁ బరిహాసముగా వర్ణించుట, వ్యతిరేక గుణావిష్కరణముచేఁ బరిహాసకర వర్ణన

విపర్య(ర్యా)యము సం. వి. అ. పుం. 1. వ్యత్యయము, తాఱుమాఱు, వ్యతిరేకము. 2 ఉద్దేశము, వేషము మున్నగువాని మార్పు 3. వినిమయము, వస్తువులను మార్చుట. 4 సముఖమున లేకపోవుట, అభావము 5. పోవుట, నష్టి 6 సమూల వినాశము, పూర్తిగ నశించుట. 7 తప్పు, అపరాధము, దోషము 8. ఆపద, ఇడుము, దుఃఖము. 9. పగ, శత్రుత్వము, విరోధము. 10. వక్రబుద్ధి, దుశ్శీలము, చెడ్డస్వభావము.

విపర్యస్తపుత్ర సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుత్రసంతతిలేని స్త్రీ. (విల్యమ్సు)

విపర్యస్తము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. మాఱినది, తాఱుమాఱైనది 2 వ్యతిరేకమైనది, విరుద్ధము 3 యథార్థమని తప్పుగా గ్రహింపఁబడినది 4 వెనకకు మరలినది. 5. వ్యతిక్రాంతము, అతిక్రమింపఁబడినది.

విపర్యాసము సం. వి. అ. పుం. 1 మార్పు, వ్యతిరేకము 2 ప్రాతికూల్యము 3. వినిమయము, వస్తువుల మార్పు. 4. దోషము, తప్పు.

విపలము సం. వి. అ. పుం. పలములో నఱువదియవ వంతు కాలము, అత్యల్పకాలము.

విపశ్చి(త్తు)తుఁడు సం. విశే. (త్.) చదువరి, పండితుఁడైనవాఁడు

వి. త్. పుం. విద్వాంసుఁడు.

విపాండురము = విపాండువు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)

విపాండువు సం. విశే. (ఉ) మిక్కిలి తెల్లనిది, మిగులఁ దెల్ల పడినది.

విపాకము సం. వి. అ పుం 1. వండుట, వంట 2. జీర్ణమగుట. 3 పరిణామము, పండుట 4 కర్మ ఫలము, ఫలితము, పర్యవసానము. 5. స్థితియొక్క తారుమారు. 6. దైవవశమున సంభవించిన ఆపద. 7. కష్టము, ఇబ్బంది 8 రుచి

విపాటనము సం వి. అ. న 1. చీల్చుట 2. పెల్లగించుట, నిర్మూలించుట, సమూలనాశము చేయుట. 3. చెఱచుట, చెడఁగొట్టుట.

విపాఠము సం వి అ పుం ఒకవిధమైన పెద్ద బాణము.

విపాదనము సం. వి అ న నశింపఁజేయుట, చంపుట

విపాదిక సం వి ఆ స్త్రీ 1 కాళ్ళు పగులు రోగము 2. పొడుపుకథ, గూఢప్రశ్న.

విపాశ సం. వి ఆ స్త్రీ నదివిశేషము, పంజాబు దేశము నందలి బీసు అను నది

విపినము సం. వి అ న అరణ్యము, అడవి.

విపుల సం వి ఆ. స్త్రీ భూమి

విపులము సం. విశే. (అ ఆ అ) 1. విశాలము, విరివియైనది 2 అధికము, మిక్కుటము, సమృద్ధమైనది. 3. గభీరము, లోతైనది 4 పులకితము గగుర్పొడిచినది

వి అ. పుం 1. మేరుపర్వతము 2 హిమాలయ పర్వతము. 3. మేరుపర్వతమునకుఁ బడమర నున్న యొకానొక పర్వతము.

విపులరసము సం. వి అ పుం. చెఱకు.

విపులుఁడు సం వి అ. పుం గౌరవముగల మనుష్యుఁడు

విపుష్టము సం విశే (అ ఆ అ.) చెడ్డగాఁ బోషింపఁబడినది, మంచి పెంపకములేనిది

విపూయము సం. వి. అ పుం ముంజగడ్డి

విప్పారు అ క్రి (విప్పు+ఆరు) 1 విరివిచెందు, విస్తరిల్లు

మ. ఒక నేత్రంబునఁ గజ్జలంబు నిడి వేఱొక్కంట వర్ణింప నొల్లక యొక్కర్తు జయాంగనా పరిణయాలంకార విశ్వంభరాపతునిన్ జూచె విలోచన ప్రభలు విభ్రాజిల్ల నిద్దంబులై, వికచేందీవర పద్మతోరణ గతిన్ విప్పారి యొప్పారుచున్. కావ్యా. 2 47

ద్వి ... తమ్ముఁగప్పిన పుత్రశోకంబునమునిఁగి, విప్పారుకన్నుల వెనవ్రకులోలుక. ద్వి. హరిశ్చ ఉ. 2242

ఉ జుంజుర్తై శిరులుగట్టి నెఱుల్ తుదశీట వాటి వి,ప్పారెడు కీలుగంటు తెఱయన్ విట కంటకి దాసి యఱ్ఱ్యడన్. విప్ర 5. 25.

2 వికసించు.

శా. ... తపశ్శైలకున్, ప్రేకంబై వెలయున్ ఘనోదయమునన్ విప్పారు నిప్పద్మముల్. పీకం జిత్ర చరిత్రపాత్రములుగా వేధాత్రి మూహింపఁగాన్. వసు. 5 100

విప్పు అ క్రి (√ విడు) 1 విరియు, విరివిఁజెందు.

క ఎప్పుడు విప్పిన గొడుగులును మింటవేగమె మొగిడెన్ ఆము 4 12.

మ. మనగప్రంపు టనంటి విప్పు పొరయన్ జొక్కి మాధ్వీ మహార్ణవధిం బుపొడి దీవికిన్ మధుకర వ్యాపారు లేతేరఁగా .. వసు. 3 142.

2. వికసించు, విరియు

ఉ. దక్షిణనేత్రకాంతి ముచితంబుగ నర్ధవికాసశమొంది వా,మాక్షిరుచి ప్రసారమున నర్ధము విప్పకయున్న పుండరీ,కాక్షుని నాభిపద్మనిలయంబువఁదుమ్మెద భంగిలోలుఁడైన.. విరించిఁ దలంచి మ్రొక్కెదన్. కావ్యా. 1. 3.

3 విడు

చ రయమున . మక్కొకయించుక విపని ... ఆము 4 181

స క్రి. 1 విడఁదీయు, విరివిఁ జెందించు.

క. అప్పుడు తూరుపుదిక్కున, విప్పిన వలువ విధమున రాగం, బొప్పఁగఁ బ్రభాతసమయము, చొప్పడియె రథాంగములకు సొంపుగ నంతన్ భోజరా. 2 116

ఉ. ... శ్రోతుల తప్పు పట్టుదున్, ఖండల ముష్టి విప్పఁగని నవ్వుదు వెండి ప్రయోక్తలన్. ఆము. 7. 3

2, వికసింపఁజేయు, విరియించు.

మ. మొగుడుం దమ్ముల విప్పు వప్పుడు రజంబున్ జక్రవాళంపుఁ గొం,దగడిన్ దేలు గద్దె నపట్లఁ దమమున్ మందేహులందోలి వా,సిగడల్ కొత్తియందు సత్వముఁ బ్రకాశింపం ద్రిమూర్త్యాత్మకుం, డగు తేజోనిధి వేడ్క జేయు రఘునాథాధీశుఁ దేజోనిధిన్ విజ 1 5.

3 విడఁజేయు

ఉ. వేవిన మేడపై పలఖి వేణికఁ జంట వహించి విప్పఁగా ... ఆము. 1. 62

4 విడఁగొట్టు

సీ. కలికి జక్కవ పిట్టకవఁగూర్చి విప్పంగఁ దరమైన కనుదోయి దయఁ దలిచి దశా 5 46

ఉ. తమ్మినయమ్ము దప్పఁ గుముదమ్ము ముదమ్మున నొప్పఁ జక్రవా,కమ్ములు జోడు విప్ప... భాస్కరుం డమ్మెయి వస్తమించె కవిరా 5 173

5 ప్రకటించు.

చ. .. పెంచినట్టి రా,చిలుకకునైనఁ బద్దెములు చెప్పదు విప్పదు మర్మమేరికిం, బోలఁతి సుదంశా 2 156

ఉ. శ్రీపతి ... వేఁడు మన దైత్యవరేణ్యుని బ్రేమ నేము మున్. జెప్పిన నీతిగాని మఱి చెప్పకుమన్న విరోధి నీతులన్, విప్పకుమన్న దుష్టమగు విష్ణుచరిత్ర కథార్థ జాలముల్ భాగ. 7 218.

6 వ్యాఖ్యానముచేయు, వివరించు

మ. కలలో వార్తలు విప్పి చెప్పెడు శ్రియన్‌గాథా పురాణార్థముల్, దెలుపన్నేర్తురు. పాండు 5 214

క. హలధరుఁడు ధర్మజుండును, బలమున కడ్డంబు వచ్చి బ్రతికిన చందం,బుల విప్పి చెప్పఁదొరిగెన్, వలినాథుని మహిమఁ దమ మనములఁ బొగడుచున్ చిత్రభా 8. 118.

పంచచామరము అభీష్టసిద్ధి నీకగున్ మహాత్మ పోయి వత్తు మా, ప్రభుండు వజ్రపాణి మమ్ముఁ బంచె నిర్విశేషముల్, అభించెనంచుఁ బల్కియబ్బలంబు వెంటరాఁ గుశ్చ, ద్విభేది పాలికేగి చెప్పె విప్పి విప్పి యంతయున్. కళ 1 197.

విశే 1 విశాలము

ఉ. చెన్నగు ... వెన్నెలరేలఁ గప్పుగవు విప్పుట నంటుల నీడ నీఁగు రా,కన్నెల రోయు వన్నెలకు గన్నులమూయుఁ దదీయ వాసనల్, మన్ననఁగాంచి కప్రపు దుమారము రేఁచు సమీర డింభముల్ వసు. 1 111.

మ. ... చూడఁ జూడఁ బుడమిన్ వాటిల్లి పై విప్పులై, యవనం బచుల వాడఁగా నెగసె వాత్యాలిన్ రజశ్చక్రముల్ ఆము 2. 48.

2 అధికము.

క. అప్పెను వేసవి విభవము, విప్పుగఁ దన్నగర నికట వృషగిరి వారికిం, దెప్ప తిరునాళ్లురా .. ఆము 2 71.

క. అప్పుడు వివేకవంపతి, ముప్పిరిగొను వేడ్క రత్నముల చెక్కెములన్, విప్పగురుచు లోగిఁ గుప్పలు, గప్పెడు రథరాజమెక్కి కదలెడు వేళన్ ప్రబోధ 4 38.

క. కప్పురఁపు తుమకలలవడ, విప్పుగ విడితేనె వాన విడివడి గురియం, జొప్పడర హంస సురపతి, నెప్పెను హేమావతీ కుశేశయ ముఖికిన్ హంస. 2 72

3 గొప్పది, పెద్దది

సీ. తళుకులకోరి కోలలపొదల్ విప్పైన కళుకుఁ గ్రొంజికిలి సింగాణివిండ్లు ఇందు 2 64

క. అపకారి నిలభూపతి, యపయశముల విష్టః ముల నలమునవంగా విఫలమగు కటికి చీఁకటి విపులాస్థలి నంబరమున విప్పుగఁ గప్పెన్ చంద్ర. వి 3 96.

దం. తోరంబులై మధ్యభారంబులై నిర్జితానం కాధోపరి స్వర్ణకుంభంబులై యొప్పు నీవిప్ప వక్షోజకుంభంబులం జూపి భోగినీదండకము.

4 శ్రేష్ఠము, ఉత్తమము.

క. ఇప్పగిది సులక్షణముల, విప్పగు కమనీయ కావ్యవితతులు గైకో, నెప్పుడు నీచిత్తమునన చొప్పడు శీతాంశువంశ చూడారత్నా శాహ్వా 4 100

వి. 1 వైశాల్యము

చ. ఇనుమున(జేసినం గొలుచు నెన్నిది గండ్లగు
తేరువేయి పెం,పెసగిన గర్దభంబులువహింప(గ(
గ్రోశము విప్పుగల్గి సా,ధన చయకోటి
యొప్ప(గ నుదగ్రతరధ్వజ మగ్రభాగమందిని
యయి గ్రాల(గా(జని యొఖీతి విదూరు(డుతారు(
డాలికిన్. హరి. పూ. 4 83

చ. పొల(తుక గుబ్బచన్ను(గవ పొంగున కయ్యెద
చాలదయ్యె(దో,య్యలి కను(దోయివిప్పునకు
నాననబింబము చాలదయ్యె. కవిరా 5 124.

క. అప్పుడు పదియోజనముల, విప్పవగా దుప్పనకు
దుగ్రవేశంబవ(గా, నప్పురము దిరిగి రాముని.
చెప్పిన కందువల నట్లుసేకొని విడియన్ భా
రా. యు. 498

2. ఆధిక్యము.

చ. వినుమిటులున్న యీ జనుల విప్పుగనుంగొన
వచ్చినం బురం,బున కిచటమ్ము చాలదనుబుద్ధి
జనించె గణించిచూడుమా హరి. ఉ. 2 158

వ. అప్పటప్పటికిం గమజిపప్పల(దెప్పలుగా గుప్ప
లించు విప్పుగల విప్పుకల కుప్పలకుం దోడు
నప్పళించినం జిప్పిలు దంష్ట్రిల గడనర్గళ
లాలాజలంబు రాహువు ముక్కాలు గ్రాసం
బుగా మెక్కినం జిక్కిన రిక్కడొర ప్రక్కం
దొర(గు .. రా. వి. 3 65

3. విరియుట (చుట్ట మొ.) విడిపోవుట

సీ. ఛిద్రోత్థపాత వలత్కుద్రూజమన(జుట్టు తో
విప్పుతోదరి(దొండమాడ ఆము 4 153.

4. విరిసిపోలు, చెదరిపోలు.

సీ. తనయభిజాత నూతన సువర్ణస్ఫూర్తి విషధరం
బులమూ(క విపన్నరప వసు 6 45

విప్పుచఱచు=విరివిచెందు

గీ వెన్ను వజ్రయి కంఠంబు విప్పుచఱచి,పిలు(దు
తెల(గొంతి నడవు నొప్పిదము వింత, తెలు(గు
గెలొన గోపాలదేవమూర్తి. హరి. పూ
6. 177

విప్పుగంటి వి (విప్పు+కన్ను) తెలిగంటి, అని
మిషు(డు.

సీ. గగనపీమను విప్పుగంటి తా వాల్గంటిగము
లాడు తెలిగచ్చు కాయలవ(గ సుదంతా
2 150.

గీ. వెలయు(బగ్గంపు(గగ్గంపు విప్పుగంటిసామి
నగరంబు ధరణీరసాగరంబు. ఘటికా 1 83.
(పగ్గంపు(గగ్గ(పువిప్పుగంటిసామి=వరుణు(డు.)

విప్పువాఱు (విప్పు+పాఱు) అ. క్రి వికసించు

సీ వెనువెంట ముకుళముల్ విప్పువాఱ(దనర్చి
విరులతండములతో విఱ్ఱవీ(గె కృ. శకుం
1 71

విప్పుసేయు స క్రి (విప్పు+చేయు) బహుళముగా(
జేయు, అధికముగా(జేయు

వ మేఖలాకలాప కింకిణీ కలకలంబును(గుఱుజు
తెలుంగులం గలసి సకినల కీలు(బఱపుల చప్పుళ్లు
విప్పుసేయ .. నైష. 7. 187

విప్రకర్షము సం. వి అ పుం. దూరము, దవ్వు

విప్రకారము సం. వి. అ. పుం 1. అవమానము, తిర
స్కారము, అగౌరవపరచుట 2. అపాయము,
హాని 3. దుష్టత, చెడ్డతనము 4. వ్యతిరేకముగా(
జేయుట, వ్యతిరేకము 5 ప్రతిక్రియ, మాఱు
సేత

విప్రకాష్ఠము సం. వి. అ న ప్రత్తిచెట్టు (వాచ)

విప్రకీర్ణము సం. విశ. (అ ఆ. అ) చిమ్మ(బడినది,
చల్ల(బడినది, చెదర(గొట్ట(బడినది 2 వ్యాపించి
నది 3 విడినది, ముడి విడిపోయినది (జుట్టు).
4 విస్తరింప(జేయ(బడినది. 5. విశాలమైనది, విరివి
యైనది

విప్రకృతము సం విశ (అ. ఆ అ.) 1. హానికలి
గింప(బడినది. అపకారము చేయ(బడినది 2 అవ
మానపరుప(బడినది, నిందింప(బడినది, అగౌరవ
పరుప(బడినది 3. ఎదిరింప(బడినది 4. ప్రతిక్రియ
చేయ(బడినది, ప్రతీకారము చేయ(బడినది. 5. క్రమ
పెట్ట(బడినది, ఒత్తుడు కలిగింప(బడినది 6 రేప(
బడినది, కోపము రప్పింప(బడినది

విప్రకృతి సం వి అ. స్త్రీ 1. అపాయము, హాని.
2. అవమానము, తిరస్కారము 3. ప్రతీకారము,
ప్రతిక్రియ, మాఱుసేత.

విప్రకృష్ట(క)ము సం విశ. (అ. ఆ అ) 1 విశా
రింప(బడినది, తొలగింప(బడినది. 2 దూరమైనది.
3. పొడవుగా(జేయ(బడినది, దవ్వున మున్నది,

విప్రతికారము సం. వి. అ. పుం. 1 ఎదురుగాఁ బని చేయుట, వ్యతిరేకముగాఁ బనిచేయుట. 2. ప్రతీకారము, మాఱుసేఁత, (ఉపకారాపకారములకు) మాఱుచేయుట

విప్రతిపత్తి సం. వి. ఇ. స్త్రీ 1 పరస్పర విరోధము, వివాదము; అభిప్రాయము మొదలగు వానియందలి విరుద్ధభావము. 2 అనంగీకారము, అడ్డు 3 కలవరము, కలఁత 4. పరస్పర సంబంధము 5 పరిచయము,చనవు 6. సంశయ జనకమైన వాక్యము 7 (తర్క) విరుద్ధ కోటిద్వయముం దెలుపు శబ్దము. (వాచ.)

విప్రతిపన్నము సం. విశ (అ. ఆ. అ) 1. పరస్పర విరుద్ధమైనది, ఒకదాని కొకటి వ్యతిరేకమైనది 2. కలఁతపడినది, కలవర పడినది 3. వివరింపఁబడినది, వివాదముచేయఁబడినది. 4 పరస్పర సంబంధముగలది. 5 సందిగ్ధము, సందేహముతోఁ గూడినది (వాచ)

విప్రతిషేధము సం. వి. అ. పుం. 1 స్వాధీనముగా నుంచుట, తన యధికారములో నుంచుట. 2. తుల్యబల విరోధము, సమానమైన ప్రాధాన్యముగల రెండు పనులకుఁ బరస్పర విరోధస్థితి. 3. (వ్యాకరణము) సమబలముగల రెండు భిన్న సూత్రములకు నేక స్థలమునఁ బ్రవృత్తి గలుగుట, తుల్యబల విరోధము 4. నిషేధము

విప్రతి(తీ)సారము సం. వి. అ. పుం. 1 పశ్చాత్తాపము 2 కోపము, కినుక. 3. చెడ్డతనము, దుష్టత్వము.

విప్రనష్టము సం. విశ (అ. ఆ. అ) 1. నష్టమైనది, అదృశ్యమైనది. 2. వ్యర్థమైనది, పనికిమాలినది

విప్రప్రియము సం. వి. అ. పుం. పాలాశ వృక్షము, మోదుగుచెట్టు (వృ. వి.)

విప్రము సం. వి. అ. పుం. అశ్వత్థ వృక్షము, రావిచెట్టు. (వృ. వి.)

విప్రముక్తము సం. విశ (అ. ఆ. అ) 1 స్వేచ్ఛగా విడువఁబడినది, వదిలివేయఁబడినది. 2. ప్రయోగింపఁబడినది, వదిలివేయఁబడినది (బాణము మొ.) (సమాసాంతమున) శూన్యము, రహితమైనది.

విప్రయాణము సం. వి. అ. న. (యుద్ధమ్మునఁ) బాఱిపోవుట, పలాయనమ్ము,

విప్రయుక్తము సం. విశ (అ. ఆ. అ.) 1. వియోగమును బొందినది, ఎడబాసినది. 2. విడదీయఁబడినది, వేఱుచేయఁబడినది 3. ఎడఁబాపఁబడినది, వియోగము నొందింపఁబడినది 4. విడుదల చేయఁబడినది, విడువఁబడినది 5. (సమాసాంతమున) సహితమైనది, శూన్యము, లేనిది

విప్రయోగము సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడఁబాటు, విరహము. 2 ఐకమత్యములేమి, కూడికలేమి, విడిపోవుట 3 కలహము, విరోధము 4 తగియుండుట.

విప్రలంభనము సం. వి. అ. న. వంచన, మోసము.

విప్రలంభము సం. వి. అ. పుం. 1. వంచించుట, మోసపుచ్చుట 2. భ్రాంతిచెందుట, మాయలోఁబడుట. 3. ముందొప్పుకొని వెనుక లేదని వాదించుట. 4. కలహము 5 ఐకమత్యములేమి, విభిన్నభావము, కూడికలేమి. 6. స్త్రీపురుషుల యెడఁబాటు, వియోగము, విరహము 7. (అలం) శృంగారరసభేదము, స్త్రీపురుషుల విరహకాలమందలి శృంగార రసము. (వ్యతి) సంభోగశృంగారము

విప్రలప్తము సం. వి. అ. న 1. వివాదము. 2. కలహము 3. విలాపము

విప్రలబ్ధ సం. వి. ఆ. స్త్రీ ఒకానొక శృంగారనాయిక, సంకేతము నేర్పఱచి వచ్చెదనని మాటయిచ్చి యట్లురాని ప్రియునిచే వంచింపఁబడిన నాయిక

విప్రలబ్ధము సం. విశ (అ. ఆ. అ) 1 మోసపుచ్చఁబడినది, వంచింపఁబడినది. 2. ఆశాభంగము నొందింపఁబడినది 3 హానిగలుగఁ జేయఁబడినది, అపాయము నొందింపఁబడినది

విప్రలాపము సం. వి. అ. పుం 1 బొత్తిగాఁ బనికిమాలిన సంభాషణము, వదరు, ప్రేలుడు 2. విరుద్ధోక్తి, పరస్పర విరుద్ధముగాఁ జెప్పుట 3. వివాదము. 4. ఆడినమాట తప్పుట

విప్రవాసనము సం. వి. అ. న 1. దేశభ్రష్టత, దేశమునుండి వెడలఁగొట్టబడుట 2 దేశాంతరమున నుండుట, దేశాంతరవాసము

విప్రవాసము సం. వి. అ. పుం. పరదేశమ్మున నుండుట, దేశాంతరవాసము,

విప్రశ్నిక నం వి ఆ స్త్రీ దైవజ్ఞురాలు, సోదె చెప్పెడి స్త్రీ వేలుపాని

విప్రియము నం. విశ. (అ ఆ. అ) ఇష్టముకానిది, రుచి లేనిది

వి: అ న అనిష్టమైన పని అపకారము, చెడ్డపని.

విప్రీతి నం వి ఇ స్త్రీ. వైమనస్యము, విరోధము

సీ. ... మీరేపురకపుడుద్రుపద, సుత యొక్కతియ ధర్మమతి ధర్మపత్నియైనది యా క్రమంబు లోకాగమంబు, లందు విరుద్ధ మీ నుందరి కార ణంబున మీకు విప్రీతి పుట్టకుండ . భార ఆది 8. 23

విప్రుఁడు నం. వి అ పుం. 1 బ్రాహ్మణుఁడు. 2. యుక్త విద్వాంసుఁడు. 3. సూక్త (మంత్ర) పాఠకుఁడు

విప్రు(ప్లు)షము నం వి ష్ స్త్రీ 1 బిందువు, చుక్క, బొట్టు. 2 చిహ్నము, మచ్చ

విప్రోషితభర్తృక = ప్రోషితభర్తృక ప్రవాసము నకుఁ బోయిన భర్తగల స్త్రీ, దేశాంతర గతుఁ డైన భర్తగల స్త్రీ.

విప్రోషితుఁడు నం విశ (అ ఆ అ) దేశాంతర మున నున్నవాఁడు. 2 దేశభ్రష్టుఁడు, దేశము నుండి వెడలగొట్టఁబడిన వాఁడు

విప్లవము నం వి అ పుం 1 కొట్టుకొనిపోవుట, నీటిలోఁ గొట్టుకొని పోవుట, నలుమొగములఁ గొట్టుకొనిపోవుట 2. వ్యతిరేకము, పరస్పర విరోధము. 3. కలఁత, క్షోభము 4. దొమ్మి యుద్ధము. 5. శత్రురాజుల వలని యుపద్రవము, రాష్ట్రోపద్రవము, దోపిడితోఁ గూడిన యుద్ధము. 6 బలాత్కారముగాఁ బుచ్చుకొనుట 7 నాశనము 8. ప్రాతికూల్యము 9 అద్దముపై మాలిన్యము. 10. ఉల్లంఘించుట, శాసనాదికమును నిర్లక్ష్యము చేయుట 11. ఇడుమ, కష్టము, ఉపద్రవము 12. పాపము, దుష్టత్వము. 13 అబ్బులతోను (కేకలతోను), చేష్టలచేతను (అభినయములచేతను) శత్రువును భయపెట్టుట. 14 (గహస్యము) బైటఁ బెట్టుట

విప్లావము నం వి అ పుం 1. జలప్రళయము, వఱదలో మునుఁగుట 2. దొమ్మి యుద్ధము అర్థి పించుట. 3 అశ్వగతి విశేషము, గుఱ్ఱపు నడకలలో నొకవిధము (దాడు)

విప్లుతము నం విశ (అ ఆ అ) 1. నీటిలోఁ గొట్టుకొని పోవునది 2 నీటిలో మునిఁగినది. 3. కలఁత నొందినది, కలవరపెట్టఁ బడినది. 4. ఉపద్రవము నొందినది 5. పోయినది, కనఁబడనిది, అగోచర మైనది 6 అగౌరవపఱుపఁ బడినది, అవమానింపఁ బడినది 7 నశింపఁజేయఁబడినది 8 ముఱుఁగు పఱుపఁబడినది, కప్పఁబడినది 9 అతిదుర్మార్గము, కామాతురము 10 వ్యతిరేకమైనది, పరస్పరవిరుద్ధము. 11 అసత్యము.

విఫల నం వి అ స్త్రీ కేతకి, మొగలి

విఫలము నం విశ (అ ఆ అ) 1. ఫలములేనిది, పండ్లులేనిది, నిరుపయోగము, వ్యర్థము, ప్రయోజనములేనిది, లాభములేనిది. 2 అర్థములేనిది. (ఆ ని.)

విఫలీకృతము నం విశ (అ ఆ. అ) 1 ఫలములు లేనిదిగాఁ జేయఁబడినది. 2 వ్యర్థపరుపఁబడినది, నిరుపయోగముగాఁ జేయఁబడినది

విఫలీభూతము నం విశ (అ ఆ అ) 1. నిష్ఫలమైనది 2 వ్యర్థమైనది, నిష్ప్రయోజనమైనది, పనికిమాలినదైనది

విఘా(భా)లు(ళు)ఁడు నం విశ (అ ఆ. అ.) నశింపఁ జేయు వాఁడు

గీ మదరిపువిఘాల మునిజనహృదయలోల. వేణు. శ 1

ఉ చమూ, పాల సమేతుఁడై రిపు విఘాలుఁడు నందురికామమంత్రి వా, హ్యాళి విహారముల్ సలుపు నర్థిజనుల్ జయపెట్టుచుండఁగన్. జాహ్నవి. 1. 84

2 జయించు వాఁడు

సీ ముందట బలభేది ముఖ్యదిక్పతి విఘాలాయని బహుకాహళములు మొరయ వరాహ 5 27

విబంధము నం. వి అ పుం. 1 మలబంధము, విరేచనబంధము. 2. ఆటంకము, నిరోధము

విబద్ధము నం విశ (అ ఆ. అ) 1 విశేషముగాఁ గట్టఁబడినది, గట్టిగా బంధింపఁబడినది 2. నిరోధింపఁబడినది, అడ్డగింపఁబడినది.

విబుద్ధము సం విశ (అ ఆ అ) 1 మేల్కాంచినది, మెలఁకువగానినది 2 వికసించినది, విరిసినది. 3. నేర్పు గలది, నైపుణ్యము గలది. 4. బోధము లేనిది, మనస్సునకు స్ఫురణ లేనిది.

విబుధాధిపతి సం వి. ఇ పుం ఇంద్రుఁడు, వేలుపుల ఱేఁడు.

విబుధానుఁడు సం. వి. అ. పుం 1 విద్వాంసుఁడు, పండితుఁడు 2 ఉపాధ్యాయుఁడు, ఒజ్జ

విబుధుఁడు సం. వి అ పుం 1 విద్వాంసుఁడు, పండితుడు 2 వేలుపు, దేవత 3 చంద్రుఁడు

విబుధేంద్రుఁడు సం వి అ పుం ఇంద్రుఁడు, వేలుపు ఱేఁడు.

ఇట్లే, విబుధేశ్వరుఁడు

విబూది వి. (సం. విభూతిః) భూతి, బూది

గీ .. బూది విబూది యనఁగ, భూతి దనరారు శ్రీమాతృభూతలింగ. ఆం భా 1. 48.

విబోధము సం వి అ పుం 1 మెలఁకువ, జాగరూకత, 2 కనిపట్టుట, కనుఁగొనుట. 3 తెలివి, వివేకము, 4 (అలం) ముప్పదిమూఁడు వ్యభిచారభావము లలోనొకటి 5. పరధ్యానము.

విభ సం. వి ఆ. స్త్రీ 1 ప్రకాశము, వెలుఁగు. 2 కిరణము. 3 సౌందర్యము, చక్కఁదనము, శోభ.

విభంగము సం. వి అ పుం. 1. పగులు, బీఁట, విఱుగుట 2. ఆటంకపఱుచుట, నిరోధము, అడ్డగింత. 3 (కనుబొమలు) ముడుచుట. 4 ముడుత 5 మెట్టు, సోపానము 6 వెలిఋచ్చుట, స్పష్టపఱుచుట, 7 పంపకము, విభజనము, వేఱుపఱుచుట.

విభక్తజుఁడు సం వి. అ. పుం తన తండ్రియుఁదన సోదరులును కుటుంబపు సొత్తు పంచుకొనిన తర్వాతఁ బుట్టిన కుమారుఁడు.

విభక్తము సం. విశ. (అ. ఆ అ.) (ఆస్తి) పంచఁబడినది, భాగములుగా నేరుపఱుపఁబడినది. 2. కృతవిభాగము, పంచుకొనినది 3 వేఱుగా నుంచఁబడినది, విడదీయఁబడినది 4 భిన్నభిన్నమైనది, వివిధము, నానా ప్రకారమైనది. 5 (ఉద్యోగాదుల నుండి) నివృత్తమైనది, మరలినది, ప్రత్యేకముగా నున్నది. 6 వక్రముగా, అనురూపముగానున్నది. 7 అలంకరింపఁబడినది 8 కొలువఁబడినది

వి అ న 1. ప్రత్యేకస్థితి, ఒంటరిగా నుండుట, (వ్యాపారాదులనుండి) విరమించుట 2. భాగము, వాటా. 3. పంచుకొనిన సొత్తు 4 ఎడఁబాటు.

విభక్తి సం వి ఇ స్త్రీ 1 విడఁదీయుట, పంచుకొనుట, వేఱుచెయుట. 2 భిన్నభిన్నమగుట, వేఱువేఱగుట 3 దాయభాగము, భాగము 4. ప్రాతిపదికాదులకుఁ జేర్చెడి ప్రత్యయము

విభక్తుఁడు సం వి అ పుం కుమారస్వామి...విశ. వేఱుగానున్నవాఁడు, పంచుకొనినవాఁడు (విభక్తులు = సోదరులు.)

విభజనము సం. వి అ న విభజించుట, విభాగము.

విభజించు సం స. క్రి. విభాగించు, వేఱుపఱుచు

క. నిలిచినఁ గనుఁగొని యిమ్మెయిఁ, గలసిన యమ్మొయ్యడలు రెండుగా విభజింప, న్వెలయునని యజుఁడు పలికిన (మార్క 4. 54.)

విభవము సం వి అ పుం 1 ధనము, సొత్తు, ఆస్తి 2 బలము, శక్తి, మహత్త్వము 3 ఉన్నతస్థితి, హోదా, గొప్పతనము. 4 ఔదార్యము, 5 మోక్షము ; 6 సర్వమూర్తద్రవ్య సంయోగిత్వము, మహాభూతాదుల లక్షణము. 7 ప్రభవాదులయిన యఱువది సంవత్సరములలో నొకటి, రెండవది

విభాకరము సం వి. అ పుం 1 అర్క వృక్షము, జిల్లేడుచెట్టు 2 అగ్ని, నిప్పు

విభాకరుఁడు సం వి అ పుం. 1 సూర్యుఁడు. 2. చంద్రుఁడు 3 అగ్ని

విభాగధర్మము సం వి అ పుం దాయమును గురించిన ధర్మశాస్త్రము

విభాగము సం. వి అ పుం 1. పంపకము, పంచుకొనుట, దాయము పంచుకొనుట, 2. దాయభాగము 3 భాగము, వాటా, పాలు. 4 విడిపోవుట, వేఱగుట, (తర్క) ఇరువదినాలుగు గుణములలో నిదియొకటి. 5 అంశము, లవము 6 ఖండము, కొంతభాగము 7. రచన, ఏర్పాటు

విభాగించు. సం. స. క్రి 1 విభజించు, పంచు,

గీ వసుమతీచక్ర మేకోష్ణవారణముగ, నేలి భర తాదిసుతులకు నేడుదీవులనుస్వవిభాగించి యిచ్చి తాఁ జనియె. వరాహ. 1. 87

వ. .. మనుష్యులకు జనన మరణాదులయెడ వేద నావేశంబునుంగా విభాగించె ... భార శాం 5. 443

2. వేఱుపఱుచు.

క. ... అ, య్యరుపదితాల్గింటిని దరతరమ విభా గించి చెప్పెదం దెలియంగన్ భార.శాం 6 6.

విభాజకము నం విశ (అ. ఈ అ) విభజించునది (భాగహారముననుండు విభజించుసంఖ్య)

విభాజనము నం. వి అ న పంచుట, విభజించుట.

విభాజితము నం విశ. (అ అ. అ) విభజింపఁబడి నది.

విభాజ్యము నం. విశ (అ అ. అ) 1 పంపకము చేయఁదగినది, పంచుకొనఁదగినది (ఆస్తి మొ) 2 విభజనీయము, వేఱుచేయఁదగినది

విభాతము నం వి అ న ప్రభాతము, వేకువ.

విభ్రాళించు నం న క్రి 1 కొట్టు

శా పాశిం బాఱఁగఁదోలి యంతకు దిశాపట్టంబు గారించి పూ,ర్వాశాధీశ్వరు వెన్నడిం జని ధనాధ్యక్షున్ విభాళించికే, శీశస్త్రి స్త్రవిహార సార మెచటన్ లేకుండ నిర్మించితిన్, మీ శాస్త్రంబుల నింక నెవ్వరికగున్ మేలైన యజ్ఞాంశముల్ ఉ హరి. 1 91.

సీ .. ఇంద్ర బర్హిః పరేతపాప్రచేతసుల విభాళించిన సమీరు డాసిరి ... వరాహ 6. 130

2 ఖండించు, నఱకు

పీ కులధరాధరపక్షములు విభాళించిన దంభోళి తనకటి తాపగాఁగ,గీ వాలి ముల్లోకముల నేలు వాసవుండు . వరాహ. 3 65.

ద్వి పొట్టలు చించి పేఁగులు విభాళించి, యట్టలు నేలతో వడిచి కొందఱును. విరా 4. 70. టీ.

3 వశపఱుచుకొను.

సీ. ఆకలి గొన్నాఁడ వశనంబు పెట్టుమీపు మటన్న బ్రాహ్మణమాత్రుఁగా వి,చారింపకుము విను శ్రౌతకర్మమును దఱత వహించిన ప్రతి స్పర్థి విఱుగ, దట్టించి నాల్గువేదములు విభా ళించి బ్రహ్మారథం బెక్కి బహువిధాధ్వ, రాగ్ర పూజనము పరిగ్రహించిన జగజెట్టి యోగ్యుఁడ ... వరాహ. 6. 20.

విభావకము నం విశ (అ. అ అ) ప్రకటించునది, స్పష్టపఱుచునది, చూపునది 2 చక్కగాఁ బరిశీలించునది, బాగుగాఁ జర్చించునది

విభావన నం. వి. అ స్త్రీ. 1. స్పష్టముగాఁ దెలిసికొనుట, నిజము గ్రహించుట 2 పరిశీలనము. పరిశోధనము, విమర్శనము 3. భావన, తలఁపు. 4 అర్థాలంకార భేదము (కారణము లేకయే కార్యము పుట్టినట్లు వర్ణించుట)

విభావనము నం. వి అ న 1 స్పష్టముగాఁ దెలిసికొనుట; నిజముగ్రహించుట 2 పరిశీలనము, పరిశోధనము, విమర్శనము 3 భావన, తలంపు.

విభావము నం వి అ పుం 1 (అలం) రసోద్దీపకములగు భావములలో నొకటి (ఇది ఆలంబనవిభావము, ఉద్దీపనవిభావము అని ద్వి విధము.) 2. పరిచయము 3. ఉద్రేకమును బుట్టించు సంగతి (వేషము, భాష. మొ)

విభావరి నం వి అ స్త్రీ 1. రాత్రి. 2 పసుపు. 3 కుంటెనకత్తె 4 లంజె 5 కుటిల స్వభావము గల స్త్రీ 6 వదరుబోతైన యాడుది, వాచాటురాలు

విభావసు(ఁడు)వు నం. వి ఉ. పుం 1. సూర్యుఁడు 2. అగ్ని. 3 చంద్రుఁడు

విభావసువు 1 జిల్లేడుచెట్టు. 2. చిత్రమూలము. (వ్య వి) 3 ఒకవిధమైన హారము

విభావితము నం. విశ (అ అ అ.) 1 ప్రత్యక్షము చేయఁబడినది, చూపఁబడినది 2 గ్రహింపఁబడినది, తెలిసికొనఁబడినది 3 ఆలోచింపఁబడినది. 4 నిశ్చయింపఁబడినది 5 అనుమతి చేయఁబడినది, ఊహింపఁబడినది, సూచింపఁబడినది 6. సకారణముగా రుజువుచేయఁబడినది, స్థాపింపఁబడినది.

విభాష నం వి అ స్త్రీ. 1 పక్షాంతరము, వికల్పము. 2 (వ్యాక) ఒక సూత్రము వికల్పముగాఁ వర్తించుట.

విభాసిల్లు (లు) నం. అ. క్రి ప్రకాశించు.

మ. హేమపటకవ్యా సుందరాందోళనం,బు విభాసిల్లు పిఱిందిదిక్కునకు నొప్పల్వేంప ... హరి పూ 8 12,

చ. పలుకఁదలంప దవ్వులగు భారతరామ కథార్థముల్ విభా,సిలఁగ నరంటిపండొలిచి చేతికి నిచ్చినరీతి... కళా. 1 6

విభిన్నము సం విశే (అ ఆ అ) 1 చీల్పఁబడినది 2 గ్రుచ్చఁబడినది గాయపఱుపఁబడినది 3. త్రోసివుచ్చఁబడినది, చెదరఁ గొట్టఁబడినది 4. కలఁతనొందినది, కలవరపడినది. 5 ఇటునటు కదలఁబడినది 6. ఆకారభంగము కలుగఁజేయఁబడినది, వేఱువేఱయినది 7 నానారూపమైనది 8 మిశ్రము చేయఁబడినది, కలుపఁబడినది. 9. స్పష్టపఱుపఁబడినది 10 కృతఘ్నము, విశ్వాసరహితము.

విభిన్నుఁడు సం వి అ పుం. శివుఁడు,

విభీత సం. వి అ స్త్రీ తాండ్రచెట్టు, తాఁడి (వృ వి)

విభీతకి సం. వి ఈ స్త్రీ. తాండ్రచెట్టు, తాఁడి (వృ వి.)

విభీషకము సం విశే (అ ఆ అ) భయపెట్టునది, బెదరించునది

విభీషణము సం విశే. (అ ఈ అ.) 1 మిగుల భయపెట్టునది, దిగులుగొలుపునది 2. గద్దించునది, అదరించునది. (మాట)

వి. అ న 1 మిక్కిలి భయపెట్టుట, వెఱపించుట, 2 వెఱపు, భయము.

పుం నలము, కిక్కస (వృ. వి)

విభీషణుఁడు సం వి అ. పుం రావణుని కొంతపతమ్ముఁడు, శ్రీరామభక్తుఁడు.

విభీషిత సం వి. ఆ. స్త్రీ 1. భయము, వెఱపు 2 వెఱబొమ్మ, భయపెట్టుట కుపయోగించు సాధనవిశేషము

విభువు(ఁడు) సం విశే. (ఎ, త్రీ ఉ.) 1 బలవంతుఁడు, 2. ఘనుఁడు, శ్రేష్ఠుఁడు, ఉత్తముఁడు 3 సమర్థుఁడు. 4. స్థిరుఁడు, జితేంద్రియుఁడు 5. సర్వవ్యాపకుఁడు, ఆద్యంతరహితుఁడు, శాశ్వతుఁడు. 6. (తర్క) సర్వమూర్తద్రవ్యసంయోగి 7. దృఢమైనవాఁడు, గట్టివాఁడు,

వి ఉ పుం 1. ఆకాశము 2. స్థలము, అవకాశము 3. సమయము, కాలము 4. జీవుఁడు. 5 ప్రభువు, పాలకుఁడు, యజమానుఁడు 6 చక్రవర్తి, రాజాధిరాజు 7 భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

విభూతము సం విశే. (అ ఆ అ) 1. బయలుదేలినది ఉద్భవించినది. 2 కనఁబడినది, గోచరమైనది 3 గొప్పది, బలవత్తరమైనది

విభూతి సం వి. ఇ స్త్రీ 1. బలము, శక్తి 2. అభ్యుదయము, క్షేమము 3 మహత్త్వము, గొప్పతనము. 4. ఐశ్వర్యము, సంపద, వైభవము. 5. ధనము, ఆస్తి 6 అణిమాద్యష్ట సిద్ధులుగల అమానుషశక్తి, (అణిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్యము, ఈశత్వము, వశిత్వము ఇవి యష్టసిద్ధులు) 7. గోమయభస్మము.

విభూష సం వి ఆ స్త్రీ 1. అలంకారము, నగ. 2. ప్రకాశము, కాంతి. 3. చక్కఁదనము, శోభ.

విభూషణము సం వి అ న అలంకారము, నగ

విభూషించు సం. స క్రి. అలంకరించు.

సీ. రోహణాచలపతి నూహించి వరరత్నసంచయంబున విభూషించినట్ల, .. కు. సం. 1 49.

విభూషితము సం విశే (అ ఆ అ) అలంకరింపఁబడినది.

విభృతము సం విశే (అ. ఆ. అ.) పోషింపఁబడినది.

విభేదము సం వి అ పుం 1 భేదము, వికారము, పగులఁగొట్టుట 2. విడఁదీయుట, విభాగము. 3. గాయపఱుచుట 4. కలత, క్షోభము. 5 వ్యతిరేకము, ప్రాతికూల్యము. 6. శత్రుత్వము, విరోధము

విభేదించు సం స క్రి భేదిల్లజేయు, పగులుచు.

మ . . అశ్వసంతతుల గాత్రంబుల్ విభేదించియున్. జై భా 2. 66.

విభేదిల్లు సం. అ. క్రి. బ్రద్దలగు, పగులు.

మ. . . భూ,రితరారాతిబలంబులం బొదివి మూర్ఛిల్లన్ విభేదిల్లఁగం, పితచేష్టన్ దురపిల్ల విహ్వలదశన్ భీతిల్లఁజేసెన్. హరి. పూ 4. 126.

విభ్రంశము సం వి. అ పుం 1 పడిపోవుట, జారిపోవుట 2 క్షయము, నాశము 3. ఏటవాలుగా నుండు స్థలము

విభ్రంశితము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 పడవేయఁబడినది, రాల్పఁబడినది 2 పాడుచేయఁబడినది, చెఱుపఁబడినది. 3. లేకుండఁజేయఁబడినది. 4. నశింపఁజేయఁబడినది, ధ్వంసముచేయఁబడినది.

విభ్రమ సం. వి. అ. స్త్రీ. వార్ధకము, ముదిమి

విభ్రమము సం. వి. అ. పుం. 1 తిరుగుట, ఇటునటు సంచరించుట, చుట్టగాఁచుట్టుట 3 భ్రమ, పొరపాటు, ప్రమాదము, తప్పు. 4 అతిత్వర, తొందర, కామవికారముచే మనస్సునఁబుట్టిన తొట్రుపాటు

శ్లో. చిత్తవృత్త్యనవస్థానం శృంగారాద్విభ్రమో భవేత్.

5 అతిత్వరచే (తొందరచే) నలంకారములను దబ్బిబ్బుగా ధరించుట. 6 స్త్రీల శృంగార చేష్టా విశేషము 7 సౌందర్యము, చక్కఁదనము 8 సందేహము, ముందు హానిగలుగునని తెలియుటచేఁ గలిగిన భయము. 9. చాపల్యము, మనసు నకుఁ గుదురులేమి 10 విలాసము, రీతి, విధము.

వ. ... సింధునాథావరోధంబునఁ బొల్చుక్రీడా శైలంబుల విభ్రమంబుల నభ్రంకషంబులై వెలయు పులినతలంబులు విప్ర. 2 14.

విభ్రమించు సం. అ. క్రి. తిరుగుడుపడు

సీ. ... అపగతవ్యాసంగమగుటఁ జీత్కారంబు వెలిగాఁగ జక్రంబు విభ్రమింప . కాశీ. 1 126.

విభ్రష్టము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 పడిపోయినది, జాఱినది, రాలినది 2. క్షీణించినది, నశించినది, చెడిపోయినది 3. అదృశ్యమైనది, అంతర్ధానమైనది 4. శూన్యము, విహీనమైనది, లేనిది.

విభ్రాంతము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 భ్రాంతి నొందినది, పొరపడినది, తప్పినది 2 మడతపడినది, చుట్టచుట్టుకొన్నది 3 త్వరపడినది, తొట్రుపడినది. 4 కలవరపడినది, క్షోభపడినది 5 వ్యాపించినది.

విభ్రాంతశీలము సం. వి. అ. పుం. 1 వానరము, క్రోఁతి 2. సూర్యచంద్రుల బింబము.

విభ్రాంతశీలుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 తొట్రుపడిన బుద్ధిగలవాఁడు 2 మత్తెక్కినవాఁడు.

విభ్రాంతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పొరపాటు, ప్రమాదము. 2 మడతపడుట, చుట్టచుట్టుకొనుట, 3 తొట్రుపాటు, కలవరపాటు 4 తొందర, అతి త్వర

విభ్రాజిల్లు సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.

మ. .. విశ్వతుమూ,పకునిం జూచె విరోచనప్రభలు విభ్రాజిల్ల నిద్దంబులై కావ్యా. 2. 47.

విభ్రాట్టు సం. విశే. (జ్) భూషణాదులచే ప్రకాశించువాఁడు

విమతము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అభిప్రాయభేదము గలది. 2 పరస్పర విరుద్ధము, భిన్నమైనది 3 తేలికగాఁ జూడఁబడినది, నిర్లక్ష్యము చేయఁబడినది. 4 సందేహాస్పదమైనది, సందిగ్ధము

విమతి సం. విశే. ఇ. బుద్ధిహీనుఁడు, మూర్ఖుఁడు.

వి. ఇ. స్త్రీ. 1 అసమ్మతి, ఒప్పుదల లేకుండుట. 2 అనిష్టము, ఇష్టము లేకపోవుట 3. బుద్ధిహీనత, మౌర్ఖ్యము

విమతుఁడు సం. వి. అ. పుం. శత్రువు, ప్రతిపక్షి

విమత్తుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 త్రాగుడు మొదలగు వానిచే మిక్కిలి మత్తెక్కినవాఁడు. 2 క్రొవ్వినవాఁడు, మదించినవాఁడు.

విమత్సరుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అసహనము లేనివాఁడు, మాత్సర్యము లేనివాఁడు.

విమదుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. మత్తత (మత్తు) లేనివాఁడు 2. సంతోషములేనివాఁడు, దుఃఖి

విమనస్కుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 దుఃఖము గలవాఁడు, దుఃఖి, ధైర్యములేనివాఁడు 2 పరధ్యానమున నున్నవాఁడు. 3 వ్యాకులపడినవాఁడు, కలఁతనొందిన వాఁడు 4 అసంతుష్టుఁడు, మనస్సు విఱిగిన వాఁడు, మనస్సు మారినవాఁడు

విమన(స్సు)సుండు సం. విశే. (స్) = విమనస్కుఁడు.

విమనీకృతుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అసంతుష్టుఁడు, మనస్సు విఱిగినవాఁడు 2. మనస్సు మారినవాఁడు 3 దుఃఖితుఁడు, దుఃఖము గలవాఁడు

విమను(నసు)ఁడు సం. విశే. స్. దుఃఖితమనస్కుఁడు

తరలము (ధృతరాష్ట్రుఁడు) ...ప్రజా క్షయకారణం బని తద్దయున్ భయమందుచున్, విమనుఁడై పడియుండె హాయని వెచ్చనూర్చుచు విన్నఁడై భార సభా. 2 310.

విమన్యువు(ఁడు) సం విణ ఉ 1. కోపములేని వాఁడు. 2 దుఃఖములేనివాఁడు

విమర్దకము సం వి అ పుం 1. పిసుకుట, గుండ చేయుట 2. సువాసన వస్తువులను నలుపుట, చూర్ణముచేయుట. 3 గ్రహణము 4 సూర్య చంద్రుల కలయిక 5 నాశము, ధ్వంసము

విమర్దన సం. వి. అ స్త్రీ 1 గుండచేయుట, పొడి చేయుట 2 నలుపుట, రాపిడి, సంఘర్షణము, ఒరయిక 3. నశింపఁజేయుట, సంహరించుట. 4. గ్రహణము

విమర్దనము సం. వి అ న విమర్దన

విమర్దము సం. వి. అ పుం 1. నలఁగఁగొట్టుట, చూర్ణముచేయుట 2 నలుపుట, రాపిడి, సంఘర్షణము, ఒరయిక 3 (ఆలింగనమున) దగ్గఱగ నదుముట 4 పాడుచేయుట, చెఱచుట 5 స్పర్శము, సంపర్కము, అనుబంధము. 6. తైలములు మొదలగునవి దేహమున మర్దించుట, మర్దనచేయుట 7 యుద్ధము, పోరు 8 నాశము, ధ్వంసము 9 సూర్యచంద్రుల కలయిక. 10 గ్రహణము. 11 పినుగు

విమర్దితము సం. విణ (అ అ. అ) 1. నూఱఁబడినది, గుండ చేయఁబడినది 2 రాపిడిపెట్టఁబడినది, సంఘర్షింపఁబడినది 3 పూయఁబడినది, మర్దింపఁబడినది, రాఁచఁబడినది

విమర్శనము సం వి అ. న విమర్శము.

విమర్శము సం. వి అ పుం. 1 పర్యాలోచనము, పమీక్షణము, పరిశీలనము 2 హేతువాదము, యుక్తియుక్తముగ వాదించుట 3 పరస్పర విరుద్ధమయిన తీర్పు 4. సందేహము, ఎటుమ దోఁచని స్థితి 5. పూర్వసుకృత దుష్కృతములచేఁ గలిగిన సంస్కారము, వాసన 6 నాటకాంగము లగు పంచసంధులలో నొకటి (నాల్గవది).

విమర్శించు సం న క్రి పరిశీలించు.

శా మాహాత్మ్యంబులు తేజముల్ విభవసంపత్తుల్ విమర్శింపఁగా, నోహో భేదము లేదు వ రా. 10 8

విమర్షము సం వి అ పుం 1 పర్యాలోచనము, సమీక్ష 2. ఓర్పు లేమి 3 అసంతుష్టి 4. నాటకాంగములగు పంచసంధులలో నొకటి.

విమలదానము సం వి అ న. దేవత కిచ్చెడి యుపహారము, దేవతా బలి

విమలమణి సం వి ఇ పుం స్ఫటికము

విమలము సం విణ. (అ. ఆ అ) 1. మచ్చలేనిది, కళంకము లేనిది 2 స్వచ్ఛమైనది, పరిశుద్ధమైనది, మురికి లేనిది 3. తెల్లనిది,

న 1. వెండి పూఁత 2. అభ్రకము.

విమాంసము సం వి. అ పుం న. అపరిశుద్ధ మాంసము, కుక్కమాంసము మొ

విమాత సం. వి ఋ స్త్రీ సవతితల్లి

విమాతృజుఁడు సం వి అ పుం సవతితల్లి కొడుకు.

విమాథము సం వి. అ పుం ధ్వంసము, సంపూర్ణ నాశనము

విమానన సం వి ఆ స్త్రీ. అగౌరవము, అవమానము.

విమానము సం. వి అ పుం., న అగౌరవము, అవమానము 2 పరిమాణము, కొలఁత 3 దేవతలాకాశమునఁ దిరిగెడి రథము 4. వాహనము, యానము 5 ఏడంతస్తుల మేడ. 6 గుఱ్ఱము

విమానరాజు సం వి అ. పుం విమానము నడుపువాఁడు

విమానితుఁడు సం విణ (అ. ఆ అ) అవమానింపఁబడినవాఁడు

విమార్గగ సం వి ఆ స్త్రీ చెడు నడవడి గల స్త్రీ. కులట

విమార్గగామి సం విణ (న్ నీ న్) దుర్మార్గమున సంచరించువాఁడు, చెడ్డపనులు చేయువాఁడు.

విమార్గణము సం. వి. అ న వెదకుట

విమార్గము సం వి. అ పుం. 1 చెడ్డదారి, పాడుత్రోవ 2. దుర్నీతి, దుర్మార్గము 3. చీఁపురు.

విమిశ్ర(శ్రిత)ము సం విణ. (అ ఆ అ.) మిక్కిలి కలసినది.

విముక్తకంఠుఁడు స విణ (అ ఈ ఆ. అ) ఎలుగెత్తి యేడ్చువాఁడు, బిగ్గఱగా నేడ్చువాఁడు.

విముక్తము సం విణ (అ ఆ. అ) 1 విడువఁబడినది, స్వేచ్ఛగా వదలివేయఁబడినది 2 పరిత్యజింపఁబడినది 3 (చెఱ మొదలగువానినుండి) విడుదల చేయఁబడినది. 4. ప్రయోగింపఁబడినది, విసరఁబడినది. (బాణము.) 5 అవకాశ మొసఁగఁబడినది.

తే. కొడుకుఁ గోడలి రావించి కోటవెలికి, వియ్య
మని శిష్యుఁడని కాచి విడిచె నతని, సింపాడితో
రాజులు చెనయువారె ... ఉ హరి. 1. 9

2. వియ్యఁపురాలు.

గీ నాకు నీవు వియ్యమవు మంజువాదిని . . దశకు
12 25.

3. చుట్టము.

తే. అనుజ తనుజులు చెలులు వియ్యములు నడుగు,
మాఱిపోదురు నీకుఁగా మనుజనాథ ... భార.
ఉద్యో. 3. 341.

తే. ... నను నీవు గూడియున్న, నతఁడు నినుఁ
గాచు వేడ్క వియ్యంబ నమచు, . భా. రా.
అర 189.

తే అనుచు నెయ్యఁపు వియ్యంబు లల్లనల్ల, నర
ననర్థోక్తిచాతుర్యసౌష్ఠవముగ, గోష్ఠి నలిపిరి
తమలోనఁ గొంతప్రొద్దు, భోజనా గారపర్యంత
భూములందు. నైష 6. 110.

చ. చెలువముఁదాల్చి తన్నడయఁజేరిన రాగిణి
రావణస్వసన్, నలువురు నవ్వ నతెఱఁ గొవ
ర్ణక యేలిన వియ్యమై యతం, డలుగఁడు సీత
కిట్టి తలఁ పొత్తుఁదలంపక యాయమవ్వ్రిభా,
కలహముతం దమందొఱఁగు కాఁకకు నాఁకకు
లోనుసేయఁడే. అను. 5. 49.

4 చుట్టఱికము.

క. దయ్యమెఱుంగున్ వారల, నెయ్యంబులు
మక్కువలును నిజమరితనముల్, వియ్యము
లును నెడనందిని, బయ్యెద కొంగడ్డమెనఁ
బ్రాణము వెడలున్. భార. 9. 401.

తే. తోడికోడలు పగవాటి పిడనాడు, నాఁగడ
మొనర్తురెపుడు వియ్యములవారు.
(వియ్యముల వారు = బంధుగులు.) శుక.
3. 294.

5. వైవాహిక సంబంధము.

క. దేవతలఁగొలిచి ధాత్రీ,దేవతలకు విష్టధనము
ధీరతభక్తిన్, నీ వియ్యం బార్జింబున, నీవి
య్యం బమరెఁగాక యిది యల్పంబే. సీమం.
3. 49.

6. వినయము.

వ. వెండియు న మ్మహీమండలాఖండలుండు
రాజ్యంబు పాలించుచు గురుజనంబుల యెడ
వియ్యంబును సామంతులయెడ నెయ్యంబును...
కృ శకుం. 1 14

జ వియ్యంకుఁడు, వియ్యంకురాలు, వియ్యఁపు
రాలు, వియ్యఁపుసాని, వియ్యమేఁడు

విరఁబడు అ క్రి (విరియన్+పడు) విరయఁబడు.
(స్వార్థమందు) '. విరియు, వికసించు 2 విజృం
భిచు.

సీ ..., ఊరక విరఁబడు మారనారీచంబు దుంద
గంబునఁ దమ్ము ధూళిఁగలయ, .. వరాహ.
4 21

(పై రెండర్థముల కిదియే యుదాహరణము)

విరక్త నం వి. అ స్త్రీ దురత్యక్తవంతురాలగు స్త్రీ.

విరక్తము నం విజ (అ అ అ) 1. మిక్కిలి యెఱ్ఱ
నిది. 2 రంగుపోయినది, వివర్ణమైనది. 3 మనస్సు
విఱిగినది, అసంతుష్టమైనది. 4. విషయసుఖము
లపేక్షింపనిది, ప్రపంచ సంబంధమును విడిచినది
5 ఉద్రేకముతోఁ గూడినది

విరక్తి నం వి. ఇ స్త్రీ 1 మనస్సువిఱుగుట, అసం
తుష్టి 2. విరోధము, అయిష్టము. 3 విషయసుఖ
ములయం దపేక్షలేమి, ప్రపంచసంబంధమును విడు
చుట

విరచన నం వి అ స్త్రీ. 1 ఏర్పాటు 2. కూర్పుట,
కల్పన 3. నిర్మించుట, సృజించుట. 4. గ్రంథ
రచన.

విరచనము నం వి అ. న =విరచన.

విరచించు నం స క్రి కూర్చు, రచించు.

క ఇ మ్మార్కండేయపురాణ మ్మఖిలహితమ్ముగ
గాఁగ నా నేర్పుగలిన్, నెమ్మి వినిపించెదను ...
మార్కం. 1. 23

విరచితము నం. విజ (అ అ అ) 1. ఏర్పఱుపఁబడి
నది, చేయఁబడినది. 2 కూర్పఁబడినది, కల్పింపఁ
బడినది 3. గ్రంథముగాఁ జేయఁబడినది. 4. అలంక
రింపఁబడినది 5 ధరింపఁబడినది 6 తాఁపఁబడి
నది, ఖచితము చేయఁబడినది.

విరజ నం వి. అ స్త్రీ. 1. దూర్వాతృణము, గఱిక
(వ్య. వి.) 2 నహుషుని భార్య.

విరజము నం. విశే. (అ ఆ అ) దుమ్ములేనిది, రజో గుణరహితము, కామక్రోధాది వికారము లేనిది.

విరజస్క నం వి ఆ స్త్రీ ఋతుస్రావము లేని స్త్రీ, ముట్లుడిగిన స్త్రీ

విరజస్కము నం విశే. (అ ఆ అ) 1 ధూళిలేనిది 2. కామక్రోధాది గుణములు లేనిది 3 ఆర్తవము లేనిది

విరజాజి=విరజాది వి. నవమాలిక, ఒకజాతి జాజి. (వ్యా. వి.)

సీ. విరజాజివిరులపై విహరించు విహరించి సొబగు నెత్తావులు చూఱలాడు ... విక్ర 1 95

సీ ఒరవుగా విరజాజినరులతో సిగవైచి లాగి యూ బురుసాకుశాయిఁ బెట్టి .. దశా. 7 250

సీ విరజాజివిరుల యోవరులముంగిటచాయ నల్లి బిల్లిగ ద్రాక్ష లల్లుకొనియె. భాను 2 67.

విరజాది=విరజాజి వి నవమాలిక (వ్యా వి) (శ ర.)

విరజుఁడు నం విశే (అ ఆ అ) కామక్రోధాదిగుణ వికారములు లేనివాఁడు.

వి అ. పుం విష్ణువు.

విరటుఁడు వి (నం విరాటః) విరాటరాజు.

చ. విరటుఁడు నిన్ను నెప్డు. బదివేవురముందట చెప్పు బాహువిస్ఫురితుఁడు శౌర్యశాలి కుల భూతివిశేషవిధాయకుండు భూ,భరణ వికార దుండు ఆనఘవ్యతపఃఫలసంభవుండుగా,తర పరి రక్షకుం డనుచు దానికి నీడుగఁజేయు మిత్తరిన్. భార విరా. 4 7

ఆ. వి ఇమ్ముదప్పువేళ నెమ్మెలన్నియుఁదప్పి,కాల మొక్కరీతిఁ గడుపవలయు, విజయుఁ డనువు దప్పి విరటునిఁ గొలువఁడా, విశ్వదాభిరామ వినుతవేమ వేమ. 8 భా 156.

విరణము నం వి అ. న. వీరణము, అవురుగడ్డి.

విరతము నం విశే (అ ఆ అ) 1 విరమించినది, మానినది. 2 ఆఁగినది, నిలిచినది 3. సమాప్తమైనది, ముగిసినది

విరతి నం. వి. ఇ స్త్రీ 1 విరామము, చాలించుట. 2 (మధ్యమమున) నిలుపుట, తెఱపి, అవకాశము 3. విషయ సుఖములం దపేక్షలేమి. 4. (ఛంద) పద్యపాదమున గ్రుక్క త్రిప్పుకొనుటకై నిలుపు తావు

విరమము నం. వి. అ పుం 1 విరామము, ఆఁపుదల 2 సూర్యాస్తమయము

విరమించు నం అ క్రి విశ్రాంతినిబొందు, ఉడుగు, చాలించు (శ ర.)

విరమోపకము వి ఉత్సాహము

వ పీ ఠటోత్తము శాతీనయాంతరంగాపూరి తాపారవీరరసంబు వెల్లిగొలుపునట్లు విరమోప కంబునఁ దమతమ నిశ్చయించిన వీరవృత్తి ప్రకటించుచు ... కు. సం. 11 611.

విరల(ళ)జానుకుఁడు నం. విశే (అ ఆ. అ.) దొడ్డి కాళ్ళవాఁడు

విరలద్రవ నం వి ఆ స్త్రీ పలుచనిజావ

విరలము నం విశే (అ ఆ అ) 1 సందులు గలది, దట్టముకానిది, పలుచనిది 2 సుకుమారమైనది, నాజూకైనది 3. పరుదైనది, దృఢముకానిది. 4. తఱచుగాలేనిది, క్వాచిత్కము, అరుదైనది. 5 అల్పము, కొంచమైనది 6. దేశకాలములచే దూరమైనది, దూరస్థము

వి. అ న దధి, పెరుఁగు. (వాచ)

విరలి=విరాలి వి వలపు (చూ విరలిగొను)

జ విరలిగొను

విరలిగొను=విరాలిగొను అ. క్రి (విరలి+కొను) మోహపడు, వలచు.

సీ. కరియిచ్చె నరమేసి కరిటితి...

ఆ వె మధువిడంబనమున మగలును మగు వలు. విరలిగొనిరి మదనపరవశమున కు. సం. 4. 469

సీ ... గీ తన మహత్త్వంబు దలఁపక తరుణి పొందు,వదయఁ గిటఏడి తేఁకువ నాపఁదలఁచు, భావజాస్త్రభిహతి మహాదేవుఁడొక్క, స్త్రేలి మిడిఁ కెంపునెడి కడు విరలిగొనియె కు సం. 5 524

విరళి విశే వికాలము (శ. ర)

విరవాజి=విరవాది వి నవమాలిక (వ్యా. వి.) (శ.ర.)

విరవాది=విరవాజి వి. నవమాలిక. (వ్యా వి.)

రగడ ... మితిలేని తేనె నామెతఁ జేసె విరవాది, యితరలతికల మఱిగి యేగునది పరవాది. మనుచ 3. 84

వృ. రగడ. వాదులేటికి రారె యా సెఱవాదు లాదురు చాలు మీచల,పాదితనములు మాని యీ విరవాదియలరులు గోయఁ డిచ్చుట ... కళా. 3. 52.

సీ...గీ. విరవాదియున నవమల్లి కాఖ్య వఱలు ... అం ఖా. 2. 52.

విరవాయి అ. క్రి. (క. విర = రెండు.) రెండుగా చీలు.

క. వనితకుచాద్రులం గొనకమి వాటువుఁ గొక్కిలి నిండి యుబ్బి బాహ్యల్గొని కటిచక్రమాని మెఱుఁగుందొడలై విరవాసివచ్చు నూ,తన కిరణామృతౌఘములఁ దండహతాంక వదోత్థితంబులై, మను మడివోవిగర్భకలమంబులుగావె లతాంగిజంఘికల్. వసు 2 73.

(విరివాసి—శ. ర. పా)

విరవిర[1] ఎ 1 ప్రేలుటయందగుధ్వని కనుకరణము.

చ .., విరవిరఁ బ్రేల్చి వొవ్వఁ దరివిహ్వలుఁడై దళకంఠరుండు ఘో,రరవము లోకసంభ్రమకరం బగువట్లుగఁ జెల్పఁ గూసె ... నిర్వ. 4. 93.

2. కరఁగుటయందగు నమకరణము

సీ ...విమలబంధుస్వాంత విధుకాంతములఁ గటాక్షొల్లత్సు విరవిరఁ గరఁగుచుండ. వేం పంచ. 4. 345.

3. (ఎండ) కాయుటయందగు నమకరణము.

ద్వి. వెలిసె వానలు గాడ్పు విడిదవెఎ నెండ, విర విరయై కాసె వెలుపయ్యె దెనలు. ద్వి. భాగ. 2. 32. పా

విరవిర[2] = విలవిల ఎ, (సం. విహ్వలః) విహ్వలత. (చూ. విరవిరవాఱు, విరవిరవోవు.)

విరవిర[3] = విరవిర క్రి విశే మిక్కిలి త్వరితముగా.

ద్వి. ధరణీశు సాక్షిగా దొరలెల్ల, విరవిరగొని రాజనీతి నేతేర, నింతింత చేయువ యుండ్లింద్ల వారు, అంతంత వెఱఁగంది యరుదెంచి రంత ద్వి. శ. సా. 2. 57 పా. 9. పం.

విరవిరవాఱు అ. క్రి ($విరవిర^2$ + వాఱు.) విరవిర పోవు, భయాదులచే అవయవములు స్వాధీనత తప్పు

చ. వరుణుని పాశముం ద్రిదశవల్లభు వజ్రముఁ గాలు దండమున్, సురల సమస్తశస్త్రములుఁ జూచినవాఁడనకాదె యూరఘూ,త్తరు విశిఖంబు లంత బెడిదంబులు గావని నాకు నంచుమై, విరవిరవాఱఁ జే నడలి విల్లువతం గని రాముఁ డిట్లనున్. భా. రా. యుద్ధ. 850.

విరవిరవోవు = విలవిలవోవు అ. క్రి ($విరవిర^2$ + పోవు.) 1. విహ్వలతనొందు.

చ చరణములుం గరంబులును సంచలభావము వొందఁ బొల్చె మేన్, విరవిరవోవుచున్న యది విహ్వలమయ్యె మనంబు ... భార. కర్ణ. 1. 158.

చ...అ, సరసిజనాభనందను విశాలభుజాంతరముం బగిల్చినన్, విరవిరవోయి మేమనిడు వెంబ్రుక వెట్టఁగ ... భాగ 10. స్కం ఉత్త. 872

చ.. సూతునిఁ ద ద్రథఘోటకంబులన్, విర విర వోవ నేయుటయు నీరజనేత్రుఁడు విన్న నవ్వుతో... భోవనుతా. 4 134.

2. విరిసిపాఱు

చ. ఖురముల నేలఁ ద్రవ్వుచు వకుంఠితవాల సమీరణమ్ములన్, విరవిరవోయి మేఘములు విన్వవిషాణము లొడ్డికొంచు దు,స్తరతరమూర్తియై వృషభదైత్యుఁడు గన్నుల నిప్పులొల్కఁగా, దురదురవచ్చి భాగ 10. స్కం. పూ 1142.

చ. ఉరుకుచ తెంద మెంతమృదువో మఱి తియ్యని తుంటవింటనే, విరవిరవోవునాఁడిఁ గొని పెన్నెఱి గొజ్జెఁగనూవుచేత వ,చ్చెరువుగఁ బొంచి కంటికి దిసింపనిడాఁ దవుదేసి ... సారంగ. 2. 38.

విరసము సం. విశే (అ. ఆ. అ) 1. రుచిలేనిది. 2. అనిష్టమైనది, ఇష్టము కానిది. 3. క్రూరము, నిర్దయమైనది.

వి. అ పుం 1 బాధ, నొప్పి. 2. ద్వేషము

సీ. రోహణాచలమను రూఢిగాక ... వింధ్యాద్రితో సురతో విరసమెత్తిరిగాక గ్రహచక్రమది యింత గడచియున్నె .. కు సం 3. 246

క. సరసము విరసముకొఱకే,...సు శ. 103.

విరసించు సం. అ క్రి 1 ద్వేషించు, విరోధపడు

పి. కలనైన నెదిరి వచ్చి దలచు ముల్లోకంబు విరసించి యేకూరుచ దొరయునతని,... జై. భా 6. 191

క విరసించినచో రాజులు, దురమున నెవ్వారి నైన దునుముదు రలుకన్, గుణి నగ్రజునను జన్మోత్సవమున వధియింపగ డోటు వారిసుతుడ దలుకన్. (వేం పంచ 1 795)

2 వైరస్యముచూపు, విరోధించు.

సీ. నతి నీవు నేకవిచారంబువారలై విరసింపనేల యోవీరమరాళ. భాను 2 56.

విరహము సం. వి అ పుం 1. విడిపోవుట, ఎడపాటు 2 నాయకానాయకుల యెడబాటు, వియోగము 3 తనపటాలము విడిచిపోవుట 4 సమతమునలేమి, అభావము. 5. విప్రలంభ శృంగారము 6. ఏకాంతత, ఒంటరితనము.

విరహి సం సం. (న్ జ న్) 1 విరహము గలవాడు, ప్రియురాలి నెడబాసినవాడు. 2. ఒంటరిగా నున్నవాడు, ఏకాంతముగా నున్నవాడు, ఏకాకి

విరహిణి సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. ప్రియునెడబాసిన స్త్రీ. 2 భృతి, జీతము, కూలి

విరహితము సం. విశే (అ ఆ. అ) 1. విడువబడినది, విడిచిపెట్టబడినది 2. ఎడబాపబడినది 3. (సమాసమున) ఒంటరిగానున్నది,4 శూన్యము, లేనిది.

విరహోత్కంఠిత సం. వి. ఆ స్త్రీ. శృంగారనాయికలలో నొకతె, వేళకు నాయకుడు రాకుండుటచే విరహముచేత దహతపడు నాయిక.

విరాకులవిత్తు విశే. (విరియు + ఆకులు+విత్తు) చెడినది.

చ. అలవడ వేదమార్గము విరాకులవిత్తుగ నజ్ఞాని విచ్చలవిడి చెంతలందిరుగుజాడకు దెచ్చితి మెల్లచోట్ల వ్యక్కలియుగము నేను .. ప్రబోధచం 2 45.

విరాగము సం వి అ. పుం. 1 రంగుమాయుట, వివర్ణత 2 మనస్సువిఱుగుట. 3. అసంతుష్టి, అనిష్టము, అనురాగములేమి. 4 విషయ సుఖములందపేక్షలేమి, విరక్తి

విరాగుడు సం. విశే. (అ అ అ.) విషయేచ్ఛారహితుడు.

విరాజమానము సం విశే (అ అ అ) మిక్కిలి ప్రకాశించునది

విరాజము సం వి అ పుం = శివాట్టు.

విరాజితము సం. విశే (అ. అ అ.) 1 ప్రకాశించినది. ప్రకాశింపజేయబడ్డది. 2. సృష్టపఱపబడినది.

విరాజిల్లు సం అ క్రి ప్రకాశించు.

క. పుడమికి విత స్తిమాత్రపుచ, గొడుగువ నాతేత్ర రాజము విరాజిల్లున్ ... పాండు 2 22.

విరాటక(జ)ము సం వి అ పుం. ఒక విధమైన తక్కువజాతివజ్రము.

విరాటపర్వము సం. వి. న్. న. మహాభారతమున నాల్గవ పర్వము.

విరాటము సం. వి అ. పుం 1. భరతఖండమునందలి యొక దేశము, మత్స్యదేశము

విరాటుడు సం. వి. అ. పుం. విరాటదేశాధిపతి, మత్స్యదేశపురాజు. (పాండవులు వీని కొలువులోనుండి యజ్ఞాతవాసము గడపిరి ఇతని కూతురగు నుత్తరను అభిమన్యుడు పెండ్లాడెను. ఉత్తర కుమారుడగు పరీక్షిత్తు ధర్మరాజు ననంతరమున కురుదేశమును పాలించెను)

విరాట్టు సం వి. జ్ పుం 1 సౌందర్యము, చక్కదనము. 2 క్షత్రియుడు. 3 ఆదిపురుషుని ప్రథమ సంతతి. 4 శరీరము 5 (వేదాంతశాస్త్రమున) బ్రహ్మాండాత్మక స్థూలదేహాభిమానియైన యాదిపురుషుడు.

స్త్రీ. వేదమునందలి యొకానొక ఛందస్సు.

విరాదము వి. ఒకవిధమైనపన్ను, నజరానా.

ద్వి ... మన్నీలు చెల్లింపవలసిన నిలుపల్లులు విరాదములు, సరవిగొనుక దేవసంబు ధాన్యంబు. ద్వి. పరమ. 3. 197 పొ. 14 పం.

విరాతి సం. వి. న్. పుం. పసుఁగు. (విల్వమ్ము.)

విరాధనము సం. వి. అ. న. 1. ఎదిరించుట, ప్రతిఘటించుట. 2 హానిచేయుట, ఉపద్రవము గలిగించుట 3. బాధ, దుఃఖము.

విరాధము సం. వి. అ. పుం. 1 ఎదిరించుట, ప్రతిఘటనము. 2 ఉపద్రవము, హాని.

విరాధుఁడు సం. వి. అ. పుం. కుబేరుని శాపముచే రాక్షసత్వమునొంది రామునిచేఁ జంపఁబడిన యొకానొక రాక్షసుఁడు

విరాద్ధము సం. విశే. (అ. ఆ. అ) 1 ఎదిరించినది, ప్రతిఘటింపఁబడినది 2 హానికలిగింపఁబడినది.

విరామము సం. వి. అ. పుం. 1. విచ్చిత్తిమానుట, విరమించుట 2. తెఱపి, అవకాశము 3. సమాప్తి, ముగింపు. 4. ఆఁగుట, నిలుపుట. 5. పద్యాదులను జదువునపుడు గ్రుక్కత్రిప్పుకొనుటకై కొంచెము నిలుపుట. (వ్యాక.) తర్వాత వర్ణములు లేకుండుట, అవసానము

విరాలము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వలపు పుట్టించునది

ఉ. అంత వసంతకాలము ... పాంథకామినీ, కాంతామనోవిరాలము జగత్త్రియమోహన శీలఁ దోఁచినన్ భామ. 2. 35

విరాళము[1] వి. 1. వలపు, మోహము.

సీ. ... దాని మొగంబుఁ గన్న జడదారులకైన విరాళి మెత్తదే సీలా. 2 26.

2. విరహము.

సీ గుడుసుఁగై దువుకోదు పుడితాన గురియక కదులిరాళపు టగ్గి యడఁగఁగలదె సీలా 1. 103.

విరాళము[2] చూ. విరాళకము వి. ఒకవిధమైన పక్షి (శ. ర.)

విరాళి చూ. విరళి వి. (సం. విరహః) 1. మోహము, వలపు.

తే. ఇచ్చ పేయఁదు మనములో నిధ్యమలేకుఁ; కావకుండు పేఁదెల్లి చిప్పై విరాళి. నైష. 4. 32

తే. ... జాలిఁ, గూలి సోలుచుఁ జాలవిరాళిఁ జెందె ... సీలా 2. 33.

2. భక్తి

చ అనవుడు హాగుయోదు దివిజాంతక నాతొడఁ దప్పులేదు నీ, తనయునిచేత నీ తనుజదారక కోటి యొఱుంగు నీఁడు నా, పనుపున గద్య పద్యములు పారము సేయఁడు చేసెనేనియున్, మనసున విష్ణుచింతనము మానఁడు నీవి విరాళి యెట్టిదో. (వి. పు. 2 286.)

విశే 1 మోహముకలది

ఉ. పెంపుడుగాక హీనకులఁ బిల్చి మనస్సుదిగాక మిక్కిలిన్, దెంపరిగాక పట్టితరిశీపరిగాక విరాళిగాక యే,రం పెలగొట్టుగాక బలు రాయడికత్తియగాక తొప్పుదున్, సొంపొకయింతలేని యొడ బాదరికత్తియగాక యెంతయున్. ధనాభి. 2. 60

2 వియోగముకలది.

చ. చలువలరచ్చపట్టు జలజంబులతుట్ట విరాళికత్తిక్రొ,గుంటకునుకట్టు జక్కవల గొట్టుచకోరుల మేతయట్టి సరోజసౌధముల్, గలచెలికోటఁ గట్టు ... రా. వి. 3 8.

జ విరాళిగొను, విరాళిగొల్పు.

విరాళిగొను అ. క్రి. (విరాళి + కొను) వలపుచెందు, మోహపడు.

చ అనుచుఁ దదీయ నైపుణగుణాళి విరాళిగొనంగఁ జెప్ప . విక్ర. 3. 48.

సీ . ముప్పు ముచ్చిచ్చును విరాళిగొన్న చోటు ... మనుచ. 2 9

వ. అని యెట్టకేలకుం గదలి విరాళిఁగొన్న చంతఁబున ... కాశీ. 2. 133

విరాళిగొల్పు స. క్రి. (√విరాళిగొను.) మోహింపఁజేయు, వలపుగొలుపు.

సీ ... సతులమును తైరువుల నిర్విశంకవృత్తి, రజతకరఖండమౌళి విరాళిఁ గొలిపె హర. 5. 53

సీ మేచకభుజంగనిభవేణిమీఁదగడచి, క్రేంకొల్పాలపిట్టఁదు విరాళిగొలిపె, వన్ను యముగ జడివేణిపడుముఁ జాలఁ గాపఁబడ యొడి పునయుగ్మంబు కరణి. వరాహ. 3.

విరాళిమొగ్గ విశే. చెదరిపోయినది.

వ. చట్టంబుల నెగయు నాకాశబాణంబుల గదుసుమన జవిచ్చవిచ్చలవిచ్చుమొగ్గగ విరాళిమొగ్గగా గంధుమించె చిందరవందరై ... ప్రబంధ 78

విరావము సం. వి అ పుం పెద్దధ్వని, అలపు

విరావి సం. విశ (న్ శీ న్) 1. అఱచునది, బిగ్గరగా ధ్వనిచేయునది. 2. ఏడ్చునది, విలపించునది

విరావిణీ సం వి ఈ స్త్రీ 1. విలపించుట, ఏడ్చుట, బిగ్గఱగా ధ్వనిచేయుట 2 చీఁపురుకట్ట.

విరి వి (√ వి-యు.) పుష్పము, పువ్వు.

గీ తమ్మిపూ చూలి దర్పకు డ, విరులు నీ కాయుధములు గావి ంచినాఁడు నైష 2 83

చ కనుఁగవఁ బిన్ననవ్వు దొలఁకన్నుని నాథునిఁ కన్ను సన్న ని,చ్చినఁ దగ భోజనందనయుఁ తేకొని మౌనికి మ్రొక్కి యవ్విరిం,దన నెఱి గొప్పునం జెరివినన్ . పారి. 1 55

విశ 1. వికసించినది

క శరదాగమమున ... కైవ్రాలఁ బండి కలమ వనంబుల్, గరుసున నెలమిగఁ దామర, విరి పువ్వులతావి తెరఁగు విధమునఁ బొలిచెన్. కు. సం 6. 776

చ దనుజవిరోధిమీద నొకతన్వి కరంబున లాజలెత్తి చేల్లిన నెఱివేణి యీనునఁబఱి న్వికిపూవులఁ జెల్లెలో,చనములు సమ్మదాశ్రువులఁ జెల్లె అలాటము ఘర్మబిందులన్, జేనుఁగవ సల్లె సంభ్రమ వశత్రుటి తామలమౌక్తికాలులన్. (పారి. 3. 19)

సీ.. గీ.., విప్పుఁగన్నులు విరిగల్వవిరులుగాఁగ, దశా. 3 28

2. విడినది (క ర.)

క... శిర,స్థానము కాలుకడగాఁగఁ దా విరి తల లోన్.

క. నిద్దురవోవఁగఁ గనుఁగొని, యద్దిర కడునలుచి యైన యది దివి ... భా రా శాల 482.

క .. విరివేవలితోఁ,బుఁరఁబుఁరఁబడి యేడ్చుచుండె భూభాగమునన్ దశకు 4 69.

క. మదిఁ గొఱకొలనిగుడఁగ వ, ప్పదిమొగముల తోడు చేనిపైనూఱ్ములుకుల్, చదలద్రువ నేసి విరి వా,రిదము తెలం గొందఁజేసి వ్రేల్మిడి నొంచెన్. (ఉ. రా. యు. 504.)

3. విడిచినది, వదలినది

ఉ ... శాసెమొగుల్ విరియొండ లత్తఱిన్ అము. 4. 160.

గీ శిల నీప్రావృడాగమవేళయందు, నిండుజాబిల్లి పండువెన్నెలలు మింట, నెడనెడలఁ గాయ పరి కంటివేళరంబు, మొగులు విరి యొందవలెఁ దాపమునఁ దెరల్చు రామా 6 21

4 విడి - నున్నది, ద్రత్యే మైనది, చిల్ల - యైనది

వ. కయి బయి బ దుకొల్చు విరిపైఁడియు గట్టి దిమన్పు జాయి అ,ప్పయు మఱి బ టు కాని నలుఁ బైఁ ముఁ బెయ్యలు చేలు చెట్లు లో,న యిన సమస్తసంపదలు నన్ను విభిన్నకి వెచ్చ పెట్టఁగా, ... కళా 6 ౬౫.

విరిం(రం చను డు సం వి అ పుం = విరించుఁడు

విరించము సం. వి. అ పుం దినముయొక్క పదియవ భాగము

విరిం(రం)చి సం వి. అ పుం 1. బ్రహ్మ 2 శివుఁడు. 3 విష్ణువు

విరిం(రం)చుఁడు సం వి. అ పుం. 1 బ్రహ్మ. 2 శివుఁడు. 3. విష్ణువు

విరిఁబోఁడి వి (విరి + బోఁడి) పుష్పమువలె కొప్పిద మైన స్త్రీ

సీ విరిఁబోఁడి చీనిచక్కెరమోవి రుచులాన వలవదే నాలుకగలుగఁ ఫలము దశా 2. 307.

క ఈ,విరిఁబోఁడి జగంబులెల్ల విరివిగఁ బొగ డన్ నీలా 1 87

విరికటారపుతోడు వి. (విరి + కటారము + తోడు) మన్మథుఁడు.

సీ విరికటారపుతోడు వెఱపించె వెలఁది నీకుచ దుర్గముల హత్తుకొనఁగనిమ్మ ... కృ శకుం. 2 183.

విరికిలించు స క్రి (√ విరి) విరియఁజేయు,చాఁచు.

ద్వి. చంకఱడచికొంచు శంకరుఁ బొగడుచును మురుచుచును గెర్లి చూచుచు జన్ని,గొనుచు గంతులు వేయుచును మనికట్లు, వెడమరించుచు వ్రేళ్లు విరికిలించుచును పండితా పర్వ. 371.పా

విరికొంతవేల్పు వి. (విరి + కొంతము + వేలుపు) పుష్పాయుధుఁడు, మన్మథుఁడు

క అంతట నొకనాఁ డింతులు, సంతసమునఁగొల్వఁ బైఁడి జంగిడిపైఁ తే,మంతుల మాడువు గో విరి, కొంతపువేల్పునఁగ రాజు కొలువున్న యెడన్. యయా. 5 45.

విరిగి వి శ్లేష్మాతకము, శేలువు, ఒకజాతిచెట్టు
రగడ విరిగి పయింగడు విరిగిరి చావలు...యయా 4. 25

సీ మట్టి విరిగి తొండ్లి మఱ్ఱి తుంకిచ్చెడ పెద్ద విరిగి వక్కి గద్దనెల్లి, .హంస 4 11.

వ రేలల జాలల నొద్దుల మద్దుల విరుగుల విరుగుల రెమ్ముల జమ్ములనేరేళ్ళ మారేళ్ళ ... పి శకుం. 2. 14.

విరిగొమ్మ వి. (విరి+కొమ్మ) పూఁగొమ్మ
సీ...కొమ్మ యీ విరిగొమ్మఁ గమ్మతేనియ గ్రమ్మ రెమ్మమీఱఁగఁ దుమ్మ తుమ్మెదలకు ... తా. 3. 8

విరిచెండు వి. (విరి+చెండు) పూలబంతి
సీ. తళుకుబంగరుగిండ్లు తులకించు విరిచెండ్లు నడఁ గించు పాలిండ్ల వమరుదాని ఉ. రా 2 266.

విరితీవఁబోఁడి వి. (విరి+తీవ+బోఁడి) లతాంగి, పూవుఁదీగవలె మనోజ్ఞరాలగు స్త్రీ
ఉ. ఆ విరితీవఁబోఁడి కృప కద్భుతమంది భవన్ని యోగమే, లా వృథయౌ ఫలింపక బలాయ బలాయని ... వేం. పంచ 4 300

విరితేనియ(నె) వి (విరి+తేనియ) పూఁదేనె.
చ హాళహాళినప్పు లిచ్చిన క్రియన్ విరితేనియ లాను తేఁటులున్, మలయుచు దాఁచఁబెట్టిన క్రమంబునఁ బండ్లుగ్రహించు చిల్కలున్...ఉ రా 6. 18

సీ. సరసమాధవి వేం విరితేనెనపముతోఁ జెమ రించె సురపొన్న చెలియచూడు ఉ రా 1 171.

విరితేనెమేపరి వి. (విరితేనె+మేపరి) మధుపము, తుమ్మెద.
క. విరితేనెమేపరులకున్, హరినీలఁపుసరుల కిరుల కజ్జాకులకున్, గురులై... చం. శా. 3. 74.

విరిదట్టు విశే. (√ విరియు) ఎడఁబాటునొందినది, విడువఁబడినది
క. విరసంబునఁ దమ నిలుపుర, విరిదట్టుగఁ జేసి వట్టి విశ్వాసమునఁకు... (వి. పు. 6 106)

విరిదలవాఁడు విశే. (విరి+తల+వాఁడు.) విడి పోయిన జుట్టు కలవాఁడు,

సీ. విరిదలవానిని విరథుని నాయుధంబిడిన వానిని కూరు లేయ రెండు భారం కర్ణ 3. 351

విరినీరు[1] వి బ (విరివి+నీరు) సమృద్ధమైన జలము
సీ పచేట విరినీట నిరుగారునుం బండుఁ బ్రాసంగు వరిచేలఁ బసిఁడిచాయ. భీమ. 2 54.

విరినీరు[2] (విరి+నీరు) పన్నీరు

విరిపిడియము వి (విరివి+పిడి+అమ్ము) పెద్దబాకు.
క కట్టినదట్టి కటీతటిఁ, బెట్టిన విరిపిడియ మెక్కు వెట్టిన విల్లున్, మెట్టిన యొగవాళ్లుంగను,వట్టిన పస మాఱుఁడవుడు పాంథుల వెదకెన్ రా వి 3 16.

విరిపోటు వి (విరి+పోటు) భేదము
క వేఁటు తిరిపులతో విరిపోటగు సతుపాంత మొకటి పుట్టింపఁ దగున్ . (కవిక. 2 44)
సీ వబోఁడి గావించెనే యింత విరిపోటు తల్లి నీకు పనిష త్తరుణితోడ... ప్రబోధ 3 3

విరిపోటుసేయు అ క్రి. (విరిపోటు+చేయు)
1. భేదముకల్గించు.
ద్వి. విడిపోవఁగఁ బల్కి విరిపోటుసేసి, కోడుఁ బాపుము దాన సురసమై జరుగు ... ద్వి. హరిశ్చ పూ 2447 పం
2. పాడుచేయు, చెఱుచు.
సీ. వీటితమ్ములు విరిపోటు సేయకయున్న దోషాక రూతుఁడై తొలఁగకున్న .. వరస. 5. 160.

విరిబ్ధము సం. వి అ. పుం 1 స్వరము, (షడ్జాది)
2 ధ్వని (విల్సమ్సు)

విరియఁబడు అ క్రి (విరియన్+పడు, స్వార్థమున)
విరియు, వీడిపోవు
చ కనుఁగవ గ్రమ్మాన్పడంగ నెఱక ల్విరియం బడ బోరమోవ, నెండిన వదనంబులం తెఱచి నిక్కిన యఱ్ఱులు దల్లడించుటల్, గనఁబడ మూరుపుల్లకముగా నిగుడవ్వడఁ గుంది యూ తెలుంగునఁ దమపానిఁ బిల్చుచు శకుంతములు తొన్వత నిల్చి గ్రమ్మకులన్. (పారి. 4. 21.)
2. వ్యాపించు, క్రమ్ము.
సీ. కట్టిన చీనాంశుకంబుల పింజెలు మొలయు మట్టెలమీఁద విరియఁబడఁగ . . వరాహ 4. 133

విరియఁబాఱు అ. క్రి (విరియన్+పాఱు, స్వార్థమున) 1 వికసించు.

మ. విరియంబాఱిన గొజ్జెఁగల్గురియ మున్నీరైన య క్కమ్మనీరు. ఆము 5 121

2 విచ్చు, విడిపోవు

సీ రాజసీ కబరీభరంబుల చాడ్పున విపులాంధకారంబు విరియఁబాఱ భా భా శీయ. 1431

సీ తిరముగా ముడువమి విరియఁబాఱెడు కొప్పుఁ దోడ్తోడ నొకకేలఁ దుఱుముకొనుచు కళా 8 156

3 వ్యాపించు, క్రమ్ము

గీ కాంత కబరీభరంబను కారుమొగులు, వితతముగ వం తకంతకు విరియఁబాఱె కళా 7 166

4. పగులు, భేదిల్లు

చ అలరు సురంటిగూండ్ల మును పంతటఁబెట్టిన కొండుమల్లెమొగ్గలగమి గాలిగ్రుడ్లు తటిగావున వే విరియంగఁబాఱఁగా చంద్రా 2 82

విరియఁబోయు స క్రి (విరియన్+పోయు.) (తలవెండ్రుకలు ముడివిప్పి) వ్రేలఁజేయు.

సీ. విరియఁబోసిన జటావిసరంబు కెంజాయ సాంధ్యరాగంబుపైఁ జౌకళింప దశా. 3 52

విరియాట వి (విరి+ఆట) స్వేచ్ఛావిహారము

ఉ. ... వృక్షొమ్మలఁ కెందు వారలు తగు విరియాటలు నేరకుందురే (వసు. 3. 138) (పువ్వులందలి యాటలుఖని. యర్థాంతరము)

విరియించే స క్రి (√ విరియు,) 1 వికసింపఁజేయు

క విరియించి తామరలలో, నరుణాంశులు పొచ్చి సుభగమగు సౌందర్యస్ఫురణము నొందఁగఁ దోఁచెం, దరణి యుదయశిఖరిమీఁద ధరణీనాథా. (భార ద్రో. 5 18.)

సీ నమదభాగస్థితి సంపెంగ విరియించి చంద్రాస్యయొార్తు పుష్పములుగోసె పి శకుం. 2 138

2. విప్పు, తెఱచు

గీ ఇందుబింబాస్య నారాక కెదురుచూచు, నయనములు వేయు విరియించి నాకభర్త నైష, 4. 64,

3 చెదరఁగొట్టు, తొలఁగఁజేయు

సీ మూఁకల విరియించి వీఁక నాచార్యాది యోధులనెల్లను నొక్కదెసకు, వెలచి.. భార ద్రో 2 166

లయవిభాతి. హారుల హారియించుచును గరుల విరియించుచును గిరుల ముటిఱుంచుచును రురులఁ గొరిగొంచున్. ఉ రా. 7 87

4 నశింపఁజేయు

ద్వి చీఁకటి విరియుంచు చిఱువవ్వు బసిఁడి, రేకులతో నెదురంచు చెక్కుళ్లు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. 348.

ద్వి పొరి భూతకోట్లను బుట్టింపఁ బెంప, విరియింప నొక్కడె వెరవైనవాఁడు రం రా ఉ 103. పొ 10 పం.

క. చరియించును త్రిభువనముల, మొరయించును మహతియందు మురరిపుచరితల్, విరియించును భవతిమిరము, వరియించును ముక్తి కాంత వవజభవసుతా. రుక్మాం 1 158

విరియు అ. (క్రి క విరియు. త. విరి) 1. వికసించు

సీ నిండార విరిసిన పుండరీక శ్రేణి యామినీరమణిరేఖాళి గాఁగ (నైష 1, 86.)

క చలికరువలిను, నొప్పలపమున విరియు పరువపుఁ, దొలుమొగడల వలపు దెలుపు కోటలతో వన్ పారి 5 103

క రావణు నుద్యోగమునకు, దైవము ప్రతికూలమైనఁ దత్త్వవిధిఖ్యాతిసావేశ విరామంబై, యావనచరవిభుఁడు గన్నులరవిరియంగన్. నిర్వ. 7. 78

2 పుష్పించు, పూచు

మ . అరఁడున్ దోఁచిన నవ్వుదున్ విరిసెఁ బ్రాంతాంచన్న మేతుల్ద్రువున్ ఆము. 5.128.

3. విడిపోవు

క . పారిఁబోతిగ వయంబువ ముడి,విరియ వలువ చెఱఁగు వట్టి వ్రేతల సిగ్గెప్ హరి పూ 5 187

చ. ఉరవడి వేగుచోట నొక యుగ్గలియొల్లె చెఱఁగు మేదినీశ్వరుని భుజావిభూషణము వజ్రము న్ తవులంగఁబాఱినన్, విరిసెన్వ నీవి బంధము ... నై 3, 84.

ద్వి కేఁసిన యలకలబెలులుఁ జిక్కొదవి విరిసిన జడలును విన్ననై మురువు,వాడిన మోములు ... (ద్వి హరిశ్చ పూ 1126)

4 విచ్చిపోవు, విశ్లథమగు.

వ అంతట ధరణీచక్రం బమ్మహాసలిల మధ్యంబున మహోదకంబుల స్వల్పలోష్టపిండంబు విధంబున విరిసి చెడు. (సీతారా 2 168)

సీ. వీని చెల్వమువార్త విన్న భయంబున బ్రీహిగర్భంబులు విరియకున్నె కవిక 6 154

గీ విరహాకాలంబు మరుబాణవితతిఁ గొన్నఁ, గంటులన్నియుఁ బ్రియుఁగూడి కైపుమిగిలి, పెనఁగు నెడనెట్టవిరిసె నావనిత మేనఁ, గలయ నవనఖదంతవిక్షతము లడరె కు సం 8 178.

ద్వి వెస వార్ధిలో నోడ విరియు చందమున ద్వి భార విరా 4 70.

5. చెదరు.

చ మురదనుజుండు పౌరపసమూహమునుంగని రాజరాజుపై, శరనికరంబు పుచ్చి తనచక్కిన యొక్కిన యక్షగుహ్యకుల్, విరియఁగ ఖడ్గపాశముల బ్రేసిన వచ్చిన త్రోవ వట్టరి ఉ హరి 1. 40.

క. పురికొనుచుం డెలుచునో, హరి సాహరి నొక్కచోట నలవడునొంచో, విరియు నొకచోటఁ దిరుగుం, దిరుగకయొకచోట రెండు దెఱఁగలు పొచ్చున్. భార భీష్మ 3 178.

6. తొలఁగు.

వ అవిద్యావరణంబు విరిసినం దోఁచు పరమాత్ముని ప్రకారంబున .. నైష 4 2

సీ. పీడెంపు బలుకెంపు విరిసి వెన్నెల గాయ వరిగింజ నొకటఁ బర్వరునఁ దోమ. ఆము 1 60

సీ. పైమొగుల్ విరిసిన బాలేందుకళరీతిఁ బులుకడిగిన రత్నకళికలీల పరమ. 2 28

చ వరవరవాసవుం డడిగినన్ గురుఁ డిట్లనిచెప్పె బుద్ధితోఁ, బొంకయని పాతకంబులు నబుద్ధికపుణ్యముల న్నశించు నంబరమునఁ బట్టినట్టిమలపంకము గారములోన నద్దఁగా, విరిసిన యట్లు నమ్ముమిది వేదము సెప్పిన నేనుఁ జెప్పితిన్, భార. శాం 3 364.

క అజితాత్ముఁడైన యాతని, విజయంబును సిరియు విరియు వేగంబ శర,త్ప్రజనితజల ధరములు గదు, విరముల గునె యంబరమున నిముసంబైనన్. నృసిం 2. 140.

మ కురిసె న్వానలు సస్యవృద్ధి గలిగెం గొల్చుక్కుడై యమ్మె నె,వ్వరు రోగంబులచేత జావరు మృగవ్యాళాది దుర్దోషముల్, విరిసెన్ సాధుమతంబులెల్ల నడచెన్విఖ్యాత సౌఖ్యంబుతో, ధర శోభిల్లె శమంతకాఖ్యమణిరత్న స్థైర్యసంపత్తిచేన్ వి. పు 6 325

7 రాలిపోవు.

గీ మధువుఁ గాంతల పుక్కిటిమధువుఁ బేర్ల, యార్ద్రఁ బసనూపఁ బొగడపై నెలయదాన, విరిసెఁ దొల్లిటిదళములు . ఆము 5 180

8 వివశమగు

క. .. బంగారముఁబోలెడు కొడుకున, కేరూపున నైనఁ బాపు మీ సంకటమున్.

మ అనినం దల్లడమంది మేను విరియన్ హాయంచు గోపాలభామిని హరి పూ 5 246

9 అదృశ్యమగు, అడఁగు

క కుముదములుఁ దారు నొక్కటఁ, బ్రమదంబున నుండి వానివదవి దొలఁగినన్, దమకున్నిలు వఁగఁదగదను,క్రమమునఁ జనునట్లు తారకంబులు విరిసెన్ భార ఉద్యో. 2 108

గీ ప్రకటదౌహృదకుంతసంతవవిభూతి, యౌవనారంభఘనవిలాసార్ణవంబు, నింకఁ జేసినచోఁ దిరోహితములైన, తత్తరంగంబులన నింతి తబులువిరిసె విప్ర 1 72.

చ . చిట్టుముల్, గరమొదవెన్ వకుల్ విరిసెఁ గన్నుల నోలముదోఁచె . వరను. 2 170

10 భగ్నమగు, విరుగు

గీ నేమి విరిసిన కతన నన్నేల నెలవు, నేమిశంబయ్యె నదియ తా నైమిశంబు ... కాశీ 1 77

11 వ్యాపించు

ఆ అంత మదయశైలమను నశోకద్రుమ, సమీకయందుఁ గాంతి చారుభంగి, నెఱయవిరిఁ దొలుత నెగసిన యుజ్జ్వల, స్తబకమనఁగఁ బద్మసఖుఁడు వొడిచె. భార ఉద్యో 2 113

ద్వి కండ క్రొవ్వునఁగాల కౌశికుమీఁద, మండు కోపము చంద్రమతిమీఁద విరిసి, పాడిఁజెప్పఁగ నిన్నుఁ బనివడి యిచటి, కేడముక్కుఁడి తెచ్చె ద్వి హరిశ్చ ఉ 1188.

వెల్లివిరియు—వెల్లి = ప్రవాహముగా, విరియు = చెదరు—ప్రవహించు.

క. రెంటను ... మదీయ మూర్ధము, వెంటంగా వక్త్రగంగ వెల్లివిరియుటన్ హర 4 57

12. పొంగు

క మినుమినుకు మినుకుమనియెన్, బెనుమినుకుల బరణి ధరణి బిట్టూటాడెన్, వననిధులు విరిసెఁ గురిసెన్, గనగనగనమనుచు నిప్పుకలు గుప్పలుగన్. (పాండు 5 188)

స క్రి విడుచు

గీ కార్య మొక్కఁడు గనిన మాత్సర్యమున నొం,కండుగాదని ఖండించుఁ గన్నెఱింగి, యిరువురను గాదనక కొల్వువిరిసె మీఁద, నల్లవాఁడెన్నివది సేయవగు శుభంబు. ఆము 4 227

వ సర్వసన్నాహంబులు సమకట్టుమని పనిచి కొలువు విరిసి చనియె భార ఉద్యో 4 210

క జనపతి మునిపతిఁ బూజా,విమతి వతిక్రియలఁ బిల్లవిలఁజేసి ప్రియం,బున వీడుకొలిపి తాను, జనియెఁ గొలువు విరిసి రత్నసదనంబునకున్ వేం పంచ 4. 108

జ. విక్కవిరియు, విరఁబడు, విరవాయు, విరాకుల విత్తు, విరి, విరిఁబోఁడి, విరికటారపు జోడు, విరికిలించు, విరికొంతవేల్పు, విరిగొమ్మ, విరిచెండు, విరితీవఁబోఁడి, విరితేనియ, విరితేనెమేపరి, విరిదట్టు, విరిదలవాఁడు, విరినీరు, విరిపిడియము, విరిపోటు, విరిపోటుసేయు, విరియఁబడు, విరియఁబాఱు,విరియఁబోము, విరియాట, విరియించు, విరివి, విరివింటదంట, విరివింటదొర, విరివింటివాఁడు, విరివిడి, విరివిలుకాఁడు, విరివిల్తుఁడు, విరివోడి, విరిసరి, విరుతెత్తు.

విరివి = విఱివి వి. (√ విరియు) 1 ఆధిక్యము.

రగడ వెలయు కురువింద పూవిరులను మురువుచు రాఘు 2 6.

ఉ కావిరి యంతటం గలయఁగా విరివిన్ గనుపెట్టె సర్వశై,లావళి ఘూర్ణిలెన్ ... ఫరఘు 77,

క ఒక్కని విరివికిని దొరల్, పెక్కండ్రే నొక్కనొకని వెంబడి...(ఆము 4 214)

సీ విలసిల్లు త్రివళుల విరివితోఁగూడంగ విరివినెమ్మనముల విస్తరిల్ల (విక్ర 1 166)

3 వెడలుపు

గీ. నాగ...యిన్నూరు యోజనముల నిడుపున శతయోజనముల విరివి, ఫలితఖర్జూర గోస్తనీలలితమగుచు. వరాహ. 10 136

విశే 1 విస్తృతము, విశాలము

గీ ... ఇంక నొండొక విరివియానెడ వసింపఁ, జేయుమెందైన... దశా 1. 141.

2 అధికము

మ తరుణా .. శరధింగప్పిలి జోగులన్ విరివిగా సామాన్లఁ దెప్పించు నేర్పరి...హర 1 27.

క అరచేతి ఈ,విరిఁబోఁడి జగంబులెల్ల విరివిగఁ బొగడన్ నీలా 1 87

విరివింటిదంట వి (విరి + విల్లు + దంట) మన్మథుఁడు, పుష్పధన్వి

చ. అల విరివింటిదంట తదిలాధిపమోహము నెమ్మనంబునన్, గలవలమానభేదిమణికైశికఁ గెందలిరాకుములుకులన్, గలవల మాన మానెప్పలు కన్నవసంగరముద్రనిల్చి మం,గలవలమానమీనతిలకధ్వజశోభి మరుద్రథంబునన్. చంద్రికా. 4 15

విరివింటిదొర వి (విరి + విల్లు + దొర) మన్మథుఁడు, పుష్పధన్వి

క పోల్పఁ దొలి మినుకు దెఱఁగున, వేల్పించిన పిదప రాచవిరివింటిదొరన్, వేల్పులకున్ మ్రొక్కించిరి... యయా 4 113.

విరివింటివాఁడు విశే (విరి + విల్లు + వాఁడు) పుష్పధన్వి, మన్మథుఁడు

క విరివింటివాఁడపుగదా, శరణాగతులైన పాంథజనులను రక్షింతురు గా కిటులను పేక్షింతురె పైకముగూడఁ బెటఁ దొడఁగుచు మదనా విజ వి 8 43

(గొప్పయింటివాఁడు అని అర్థాంతరము)

విరివిడి వి. (విరిసి + ఇడి, స్వార్థమున) విస్తృతి విశే విస్తృతము. (శ ర, ప్రా.)

విరివిలుకాఁడు వి. (విరి + విలు + కాఁడు) మన్మథుఁడు.
చ తిరుగుచుఁ జాల్పులైన మగతేఁటులు మీఱెడు తేఁడ చూచితే, విరివిలుకాఁడొనర్చు వలె వేలిమి మంటలపైఁబొగ ల్వలెన్. యయా 5 54.

విరివిల్తుఁడు వి (విరి + విల్లు) పుష్పధన్వి, మన్మథుఁడు
సీ. విరివిల్తు నతనిరేవేరిఁ గస్తురిఁ దమ్మి రేకుపై వ్రాసి గుఱించి నిలిపి. (యయా 4. 28)
ఉ .. నన్ విరివిల్తుఁ డమ్ములన్, గ్రుచ్చి జయించె ... సమీర. 3. 243

విరిపొడి వి (విరి + పొడి.) పుప్పొడి, పరాగము
ద్వి అరుదెంచి పూఁదేనియలకాల్వఁదాటి, విరిపొడి సెత్తంబు వెడచాయ వెసలి ద్వి పరమ 4. 277.

విరిసరి (విరి + సరి.) పుష్పమాలిక
చ. విరిసరి వేసలిన్ శశధువిన్ మడిపల్లరి యంఘ్రి పల్లవున్, సరిపణి కాఁద్రిలోకి యమునానకుఁ కానొక నీటువెట్టు నం,జరతటనీ వతంస మిది పావనమూర్తి గతిం ద్రిభావరి,స్ఫురణముఁ బూమకొన్న విధమున్ వివరించెద నీకు రాఘవా (చం. కా. 3. 8.)

విరుగ్ణము నం. విశ (అ అ అ) 1. మిగుల విఱుగఁ గొట్టఁబడినది, పగులఁగొట్టఁబడినది 2 వశింపఁ జేయఁబడినది. 3. వంగినది 4 మొద్దువాఱినది, కుంఠితము.

విరుతము నం. విశ (అ. అ అ) 1. అఱచునది, బిగ్గఱగా ధ్వనిచేయునది 2 మాఱుమ్రోయునది, ప్రతిధ్వని చేయుచున్నది
వి. అ. న. 1. అఱపు, కేక, బొబ్బరింత 2 ధ్వని, పెద్దధ్వని 3. పక్షికూజితము, తుమ్మెదల ఝుంకారము.

విరుదితము నం వి అ న 1 పెద్దయఱపు.2 ఏడ్పు.

విరుద్ధధీ నం విశ (ఈ.) దుష్టబుద్ధిగలవాఁడు, దుష్టుఁడు
వి. ఈ. స్త్రీ చెడుబుద్ధి, విపరీతబుద్ధి.

విరుద్ధపడు మి. అ క్రి. (విరుద్ధము + పడు) విరోధపడు, కలహించు.
వ బద్ధాంజలియై శుద్ధబుద్ధస్వరూపిణివగు నీతో విరుద్ధపడు దురాత్ములకుఁ దగినయట్లయ్యె ప్రబోధ 4. 58.

విరుద్ధపఱచు మి స క్రి. (√ విరుద్ధపడు) విరోధింపఁజేయు.
వ వేదమార్గోపనిషత్తులతోడ శ్రద్ధను విరుద్ధపఱచి . ప్రబోధ. 3 2.

విరుద్ధమతికృత్తు నం. వి క్ పుం విపరీతార్థము స్ఫురింపఁజేయుట యనెడి ఒకానొక కవితాదోషము

విరుద్ధము నం విశ (అ అ అ) 1 ఆటంకపఱుపఁబడినది, అడ్డుపెట్టఁబడినది 2. మూయఁబడినది. 3. ముట్టడింపఁబడినది 4 భిన్నమైనది, పరస్పరము విరోధముగలది. 5 వ్యతిరేకమైనది, వ్యతిరేక గుణముగలది 6 (తర్క) విరుద్ధభావమును రుజువుచేయు హేతువు, (తర్క) ఒకానొక హేత్వాభాసము 7. పగగలది. 8. ప్రతికూలమైనది 9. (ఆహారము) నిషేధింపఁబడినది. 10. అపథ్యము, కూడనిది 11. పైకిఁద్రోయఁబడినది 12 సందేహాస్పదమైనది, సందిగ్ధమైనది.
వి అ న 1 వ్యతిరేకము, విరోధము. 2 అనిష్టము, అసమ్మతి, పొసఁగమి.

విరులెత్తు అ క్రి (విరులు + ఎత్తు) పుష్పించు
చ తరుణుల కౌఁగిటన్ననుచు తమ్ముల వృథా విరులెత్తఁజేసె మోపరులుగఁ జైత్రుఁడంచు.... జను 5. 126

విరూక్షణము నం. వి. అ. న 1 మోటగాఁజేయుట, మొద్దుగాఁజేయుట 2. విరేచనములు కట్టించుట. 3 నింద, దూఱు 4. శాపము, తిట్టు

విరూఢము నం విశ. (అ అ అ) 1 అంకురించినది, మొలకలెత్తినది 2. బయలుదేఱినది, పుట్టినది 3. మొగ్గతొడిగినది, వికసించినది 4 ఎక్కినది, ఆరోహించినది

విరూపకము నం విశ (అ. అ అ) 1 విరుద్ధమగు రూపము గలది 2. భయంకరమైనది
వి అ పుం మాఱుపేరు

విరూపకరణము నం వి అ న 1 కురూపినిఁ జేయుట 2 హానికలిగించుట, అపాయముచేయుట.

విరూపము సం విశ (అ ఆ, ఈ అ) 1 అంగవికారముగలది, వికృతమైన రూపముగలది 2 స్వభావవిరుద్ధమైనది 3 స్త్రీ బహురూపము, పలు రూపములు గలది
వి అ న 1 కురూపము, అంగవికారము 2 బహువిధరూపము, విభిన్నస్వభావము

విరూపాక్షుఁడు సం విశ (అ ఈ అ) వికారముగల కన్నులుగలవాఁడు, సరిగాలేని కన్నులుగలవాఁడు
వి. అ పుం శివుఁడు, విషమనేత్రుఁడు

విరూపి సం విశ (న్ జీ న్) కురూపము గల వాఁడు, అంగవికారముగలవాఁడు
వి న్ పుం. అడవిపిల్లి

విరేకము సం వి అ. పుం 1 భేది, మలముపోవుట, పాసనము 2 భేదిమందు, విరేచనములుకలిగించు మందు.

విరేచనము సం వి అ న = విరేకము

విరేచితము సం విశ (అ ఆ అ) విరేచనమైనది, మలముపోయినది.

విరేఫము సం వి అ పుం 1 ప్రవాహము, నది 2 మదము (వాచ)
విశ (అ ఆ అ) రేఫమను వర్ణములేనిది

విరోకము సం వి అ పుం, న రంధ్రము, కన్నము. పుం కిరణము.

విరోచనసుతుఁడు సం వి అ పుం బలిచక్రవర్తి

విరోచనుఁడు సం వి అ పుం 1. సూర్యుఁడు 2. చంద్రుఁడు 3 అగ్ని. 4 ఒకానొక రాక్షసుఁడు, బలిచక్రవర్తితండ్రి, ప్రహ్లాదుని కొడుకు.

విరోధకారి సం విశ (న్. జీ. న్) కలహములు కల్పించువాఁడు, పగకల్గించువాఁడు, కల్గించునది

విరోధకృత్తు సం విశ (త్) = విరోధకారి
వి. త్. పుం. 1, శత్రువు 2. ప్రభవాది సంవత్సరములలో నొకటి

విరోధనము సం. వి అ న. 1 వైరము, విరోధము 2 ఆటంకము, అడ్డగింత, నిరోధము 3 ముట్టడి. 4. ప్రతిరోధము, ఎదిరించుట 5 పొసఁగమి, పరస్పర విరోధము

విరోధము సం వి. అ పుం 1 శత్రుత్వము, వైరము, పగ. 2 ఆటంకము, అడ్డు, నిరోధము. 3. ముట్టడి. 4 అడ్డుట, నిలుపుట 5 పొసఁగమి, పూర్వోత్తరములు సరిపడకుండుట 6. వ్యత్యాసము, భేదము 7 కలహము 8 దుఃఖము, కష్టము 9 (అలం) ఒకయలంకారము, విరోధాభాసాలంకారము (పూర్వోత్తరములకు వైరమున్నట్లు భాసించుట).

విరోధి సం విశ (న్ నీ. న్) 1. ఎదిరించువాఁడు ప్రతిఘటించువాఁడు 2 ముట్టడించువాఁడు 3 వ్యతిరేకభావము గలవాఁడు, విరుద్ధుఁడు. 4 పగగలవాఁడు, శత్రుత్వము గలవాఁడు 5 కలహశీలుఁడు, పోట్లాడువాఁడు.
వి న్ పుం 1 శత్రువు, పగవాఁడు 2 ప్రభవాది సంవత్సరములలో నొకటి

విరోధించు సం స క్రి ద్వేషించు, పగఁగొను
మ హరి.. మును మీయయ్యన్ విరోధించి యుక్కరుఁడు గ్రాసి వధింప ... ఉ రా. 8. 117

విరోధోక్తి సం వి ఇ స్త్రీ విరుద్ధముగాఁ జెప్పెడి మాట, విరుద్ధ వాక్యము, విప్రలాపము

విరోప(హ)ణము సం వి అ న 1. (వ్రణము) పుండుమాన్పుట 2 మొక్కలు నాఁటుట, (పాతిపెట్టుట)

విరోహము సం వి అ పుం పెరుఁగుట, మొలకయెత్తుట

విర్గు = విఱుగు అ క్రి తునియు, భగ్నమగు
క్వి ఏమ వినోదమై యొక్కడ తివియఁబూనివఁ జాపముప్పుడు విర్గెఁగాక. శం. శా శా 78. శా. (శ. శ. శా).

విర్చు = విఱుచు స. క్రి విఱుగఁజేయు, ముక్కలు చేయు.
శా అట్టె...మంచి వల్లచెఱకుల్ భారంబుగావిర్చి వేకట్టె నోమ్మపు ... హర 2. 8.
చ వెక్కవఁ దరుశాఖవిర్చి కపి యచ్చటిచేరువఁ బల్వలోదకంబునఁ బడవైచెనంత వెలువుట్ట ఖగాంగన గూయుచుండగన్. శేయూర 3. 180.

విలవిలకపోవు అ క్రి తాపమునొందు
క ఆపాతాళగభీరజ, లాపూర్ణమహా ప్రవాహమైనను గూపారావతిమిత వరమైనం, జాపము విలవిలకపోవఁ జొచ్చెం దనుపుల్ వేం. పంచ 3. 65,

విఱవీఁగు = విఱ్ఱవీఁగు అ. క్రి. గర్వపడు
క. వింటికి సరిలేరు కౌరవుల,వింటికి సరిదొరక వెంత విఱవీఁగిన నె,వ్వంటికి నలపంటికి నల,వంటికి నల సాటి గుబ్బపాలిండ్లసిరుల్ అచలా. 2 40

విఱిగి వి. స్ఫోటభూమి
ఆ. విఱిగి నాఁగ స్ఫోటపృథివికి సంజ్ఞయౌ ... ఆం. భా. 2. 4

విఱిచికట్టు స. క్రి. (విఱిచి+కట్టు) (ఱెక్కలు) వెనుకకుఁద్రిప్పికట్టు.
ఉ. పట్టుఁడు పొట్టుఁడంచు నరపాలురి భృత్యులు నందడించుచున్. గట్టిగ నాతనిన్ విఱిచికట్టిరి తన్నిలయంబు ముట్టుకో,లట్టిరి ... సారంగ 3 168.
సీ. తలవొప్పియయనరాదు ధరలోన వ్వారు విఱిచి కట్టించు నశ్వముల నొకట ... దశా 4 117.
సీ. పెనిమిటిగలదాన వని కాటుక ధరింప వేడు కలాయని విఱిచికట్టు శుక. 2 115.
గీ బహుభూమణధురీణ బాహువల్లరులరా కటకు ముప్పిరిద్రాళ్ళ విఱిచికట్టు ... సారంగ. 3. 87.
ద్వి. కటకటా గోలవుగదర నాయన్న, మటు మాయచిత్రాంగిమాటలే నీకు, విఱిచి కట్లాయెఁ బృథ్వీపతి విన్న, నటుకంగ సెలవీయ నాలు కెట్లాడె ... ద్వి శ. సా 2 58 పా. 17 వం.

విఱివి = విరివి వి. విస్తృతి
చ. తరుచయ నీలనీరదవితానముపై వయిగప్పి యెంతయున్, విఱివిగ నేలయున్ దిశలు నింగియు నిండఁగ బర్వి మార్క. 2 165
విశే. విస్తృతము.
ద్వి. తెఱవోరు కరిమేను దీర్ఘజిహ్వయును, విఱి వైనరూపును విషమదృష్టియును .. రం రా అర. 157. పా 28. వం.
సీ. బలుతల్పువగు నూ స్థలముపై విఱివియౌతమి విల్చి యేమేమొ తలఁచి తలఁచి ... ఉ రా. 6 154.

విఱుగఁబడు అ. క్రి. (√ విరుగు.) 1. పాఱిపోవు, పలాయనమగు.
వ. ఇట్లు వెడలి చెట్టువిండ్లు వంచుకొని మఱుంచుకొను న న్నల్ల ప్రబలం జూచి హల్లకల్లోలంబై విఱుగఁబడువెడ .. ఆము 6 76.
2 గర్వించు (శ ర.)

విఱుగఁబాటు వి. (√ విరుగఁబడు) 1. గర్వించుట (శ ర) 2 ఓడుట
గీ. విఱుగఁబాటుల పిఁఱుప వెడలుగొఱకలు ... కవిక 2 (శ ర)

విఱుగడ వి. (√ విఱుగు) 1. విరామము.
వ సాంసారికబంధంబులం దగులువడి మానవులు విఱుగడలేకున్నవారు భా రా యు 2385
2. విమోచనము.
వ హనుమంతు ప్రసాదంబున భవత్కర్ణ పాశంబులు విఱుగడయ్యె రమ్మని .. మై. 3 131

విఱుగు అ. క్రి. రూ విర్గు 1 తునియు, ముక్కలగు.
క నెఱిగలుగు వాఁడునాఁటికి, . చిఱుఁదొడలు నడుము నట్టును, విఱుగకతక్కదని గిరిజ వెఱచుచు నడచున్ కు సం 8 7
క అఱువుడు గావిమునుంగును, విఱిగిన దండంబుఁ దునిసి ప్రేలెడుగోఁచిన్, బఱియయిన కమండలమును, చుఱచుఱయై వేఁడితెఱఁగు చూపుల తోడన్ ఉ హరి. 4. 78
సీ నవ్యాపనవ్యముల్ శరములేయుటమాని వెఱఁకులు విఱుగంగ నిలుగుబాటు. వరాహ 11. 126
2 విరక్తమగు, ఆసక్తి లేకుండు
రగడ మందగమన చొరకు చొరకు మావిమావి మోకలెల్ల, విందువదన మనసువిఱిగె నీడ నీడ నిలువనొల్ల వరాహ 3. 82.
క. అని యిటు లతఁ డాకామిని,యను వాక్యము లెల్ల వేఱెయర్థముగా నేర్పున విఱిచి మాట లాడిన, మనసేమియు విఱుగకపుడు మదవతి కడఁకన్. సారంగ 2. 81
3 భయపడు
గీ. పాండుసుతులు ... శిఖండియుఁ ... చండశక్తి, మొఱయ ... బైఁబడ్డ వెఱచి తాత, విడచినా పుత్రులందఱు విఱిగి ... యడవిఁ గలిసి ... భద్రశ్వ ... ఆర, భీష్మ 1. 58.

ఆ ఇట్లు . క్రీడిసెలఁగి దేవ,ద త్తమొత్తుటయును దత్సైన్యములు సెడఁ,విఱిగి పాఱి భీష్మునుఱువు సొచ్చె. (భార విరా 5 66.)

4. ఓడు, పరాజితుఁడగు

క. విఱిగి శవత్సుతనివహం, బఱిముఱిఁ గనుకనిఁ జనంగ భార. భీష్మ 2. 380

క. విఱిగి నిశాటులు రావణు, మఱువున కేఁతేరఁ జూచి మనమున కోపం, బెఱుకపడ భా రా. యుద్ధ 1 508.

క. అనిచఁ జతుర్వదనుం డిట్లను రమ్యా పంచ వదన యనృతంబులు ప ల్కెనె బ్రహ్మనన్నె ఱుంగవె, విమమిది కొంకైన నీకు విఱిగిన వాఁడన్. భోజరా. 5. 332

5. పలాయితుఁడగు, పాఱు

క. మొగమోడఁడితఁడు కౌరవ,జగతీశుఁడు విఱిగి నపుడు జవమున వెనుకం, దగిలి యిది జూద మాడఁగ, నగు నెడగా దఱుమవలయుననియె నతనితోన్ భార. విరా 5 338

సీ. లోకభీకరులమై నాకంబునకు దాడివెడలి యింద్రాదుల విఱుగఁదోలి వరాహ 4 52.

6. అడఁగు, వశించు

సీ. ముంచి చీకటులు కల్పించు నీడలుపోవ, పద్మా కరంబుల పాఁచివిఱుఁగ . కువల. 3. 10

నిర్మలమగు = ఇండుపకాయచేత నీళ్ళు విఱుగును.

మనసువిఱుగు = వికృతినొందు, నిర్వేదమునొందు.

క. కూరిమి విఱిగిన సతిపై, నేరమి ధోఁచుగతి విషయనిస్పృహామతియై, కోర్కెలుడిగినవానికి నూరక విశ్వంబుమీఁద నొల్ల మిపుట్టున్. కవి 5. 151

క అని యాశ విఱుగనాడిన, విని యందఱు జనిరి ... వాల్మీకి. 2 138

7. పడు.

ఆ. ఒడలుపెంచు లంజె యుబ్బుఁ౦బుననైన వేగ విటునిమీఁద విఱిగెనేని, పందికొక్కుమీఁద బండికల్ పడునట్లు, విశ్వ ... వేమ 2 101.

8. (ఋణము) తీఱు

ఉ. అ త్తఱిఁ బోతు సెద్దుఁ గనకాంచితదివ్య విమాన మిక్కి పూ,గుత్తులు దేవతల్ గురిసికొంచు నుతింప వియ త్తలంబునన్, హ త్తి విచారఁ మేమి టికి నత్తువు మాకది శూద్రనీవు నే, మత్తుము వానికిన్ విఱిగె నప్పుదివంబున కేగుదెమ్మనన్. శేష 3 231

వాడుకలోని ప్రయోగవిశేషములు

ఉదా పాలువిఱిగెను, నెత్తురువిఱిగెను, మందు వలన విషము విరిగెను

వి 1 ఓటమి, పరాజయము

గీ నను జయించితివేలయ్య మనుకుమారఁ, విఱుగెఱుఁగ జగంబెల్ల నెఱుఁగు నన్ను, నెవ్వ రేమేమిగారు నా యేటుదాఁకి, యమ్మ నీ బుద్ధి కెదురెక్కదయ్యెఁగాక కకు 1. 182

2 ముక్కలగుట, భగ్నమగుట

సీ కలనైన విఱుగెఱుంగని పోటు పరిశ రాచూరు కత్తులమాటు జొచ్చెఁ గొన్ని . వే. పంచ. 4 238

జ విఱిచికట్టు, విఱుగఁబడు, విఱుగఁబాటు, విఱు గడ, విఱుగుడు, విఱుచు, విఱుపు

విఱుగుడు వి (విఱుగు) పాకముచెడినవస్తువు.

ఉదా పాలవిఱుగుడు మొ (శ. ర, వా.)

విణ విఱుపైనది, విఱుచునది.

ఉదా పాషాణములకెల్లఁ బైఁడిప్రత్తి విఱుగుడు.

విరుచే స. క్రి. (√ విఱుగు) 1 విఱుగఁజేయు, త్రుంచు, భగ్నముచేయు

ఆ లావు ..కోలెమ్మ బ్రల్లన, విఱిచి నడుము ద్రుంచి పీచివైచె (భార. ఆది 6 215.)

క విఱుతునొ మ్రింగుదువో తల, దఱుగుదునో యేను జ్వరుఁడ . . (ఉ హరి. 8. 108)

సీ విఱువుకంఠాస్థుల నుఱికి చివ్వంగుల మొత్తి మోదరలాడు మ త్తకరుల ... పి. శకుం 2 12

2 (గాత్ర) వినామముచేయు

సీ. కడువికారంబుగా నొడలెల్ల విఱుచుచు మలఁగి రి త్తకురి త్త సెలఁగి నవ్వ .... భార విరా. 2 250

3 (నిరసించునపుడు పెదవి) మఱుచు

సీ వెల యొప్ప కవలఁబోవిఱుచుమోవియుఁ గోప మొదవెడు చూపు మోమోటఁద్రిప్ప. .. అము. 2 22.

తే అధరబింబంబు విఱిచి సంధ్యాగమ మని
నైష. 6. 137,

4 చంపు

క అని గంగడోలు బిగియఁగ, దవమెడయెత్తుకొని
కపిలదగ్గఱఁ జమదెంచినఁ జూచి పుండరీకము,
వెమవెముక కెపోవుఁగాని విఱువదు దానిన్
భోజరా 6 70

సీ. వడపి రాశ్వయుజంబునను వ్రతంబులు బ్రహ్మ
చారుల విఱిచి శతఘ్నముచేసి ... శై భా
5. 180

5 ఓడించు.

గీ. జెట్టితండంబుతోడఁ జేపట్టి పోంత, కారి విఱి
చినయట్టు లగ్గలిక విఱుతు, లాఁగువేగంబు
మెఱసి బలంబు నెఱపి, మల్లుతనమున మెప్పిం
తు మనుజవిభుని. భార విరా. 1. 81.

6. (చేతులు వెనుకకు) త్రిప్పు

గీ అనిన...ఆ బహుశ్రుతుండు, వెఱచి వేగమ
గురుఁబట్టి విఱిచికట్టి ... (విక్ర. 3 64)

7. పదచ్ఛేదముచేయు

క అని యిటు లతఁడా కామిని, యను వాక్యము
లెల్ల వేఱెయర్థముగా నేర్పున విఱిచి మాట
లాడిన, మననేమియు విఱుగకవుడు మదవతి
కఱకన్ పాంగ 2 81.

7. వివరించు, స్పష్టపఱుచు.

ద్వి అదివిని చెలికత్తె లామాయ కనిరి, యెదిరించి
పైకొన్న యీ కల మంచి, విధమంచు వక్కల
విఱిచి చెలులు, విధుముఖ యామాట వినమి
నచ్చెలులు, వినవమ్మ కల నీకు విఱిచి చెప్పె
దము. ప్రభులింగ 2 34. పా 15 పం

9. ఒక వస్తువునుండి వేరొకవస్తువును విభాగించు

క. . పాల్, హంస విఱువ నీ ర్విఱిచెను అము
4 178.

విఱువు వి. (√ విఱుచు) విఱుచుట, భంగము.

సీ. కలికి మాటలు కిలకిలనవ్వు లోరచూపులు మోవి
విఱువులు గులుకునడలు శుక. 2 483.

వి. విఱుగుడు

ఉదా దానికిది విఱువు

విఱ్ఱనవీఁగు=విఱ్ఱవీఁగు అ క్రి మిక్కిలి అతిశ
యించు.

చ ఘనుఁడొకయోగితుల్యుఁ డనఁగా ధరణీ స్థలి
యందు నేరికిన్, వినఁ గనరాని రూపమున
విఱ్ఱనవీఁగి తపంబు సేయఁగా, వనరుహమిత్ర
చంద్రనగ వర్గసముద్రనదీనదక్షమా, జనతతి
యున్ జలించెనని చారులు చెప్పిన మాట
వింటరే చిత్రభా 2 52

విఱ్ఱవీఁగు=విఱ్ఱనవీఁగు (వీఁగు+వీఁగు) అ క్రి.

1 మిక్కిలినిక్కు, మిక్కిలిగర్వించు.

చ గురుని యుపేక్షఁజేసి తనకున్ సముద్ధతి నెల్ల
దాని నీ, వెరవిఁడి గానలేఁడు తన వీరము
కాఁగొని విఱ్ఱవీఁగెడున్ భార. ద్రోణ 2. 46.

సీ వేల్పుటింతులలోన విఱ్ఱవీఁగుచు మేన నవరత్న
రచనలరవణ మెఱెఁగె ... మనుచ. 2 11

సీ శ్రుతిదూరభోగనర్తకి విఱ్ఱవీఁగి తాఁ జరణ
మగ్రజుదెసఁ జూపఁదేని (వసు. 1. 34.)

2. మిక్కిలిమెప్పు, మిక్కిలి అతిశయించు.

క విను నీ పదితిసుతుఁ డవు, వినతకొడుక నేను
విఱ్ఱవీఁగెదు మనకున్, జనఁకుడు కశ్యపుఁ
డొక్కఁడ దనుజుల సామించి (శోధించి) చంపు
దమ యిరువురమున్. భార. ఉద్యో 2. 285

సీ వానలు సంవితో వర్షించె సస్యముల్ వేళ్ళఁ
గొల్చగ విఱ్ఱవీఁగి పండె మను. 6 121.

గీ. ఇరుగు పొరుగుల వారల యిండ్లనెల్ల, వివిధ
మార్గంబులను సిరుల్ విఱ్ఱవీఁగఁ, గుడిచి కట్టెడు
శిశువుల గోము లరసి, తల్లి యొట్లోర్చుఁ దన
పేదతనమునకును. కుచేల 1. 36.

8. సమృద్ధమగు

ద్వి పూచె మోదుఁగువృక్షములు విఱ్ఱవీఁగ, గాచెఁ
జూతంబులు . హరిశ్చ పూ 433

చ విపులధరాధరాగ్రమున వేలుపుమూకల రచ్చ
రావి దివ్యపతిమళంబుతోఁ గడవలంతలు
పండుల విఱ్ఱవీఁగు ... వరాహ. 10. 120.

విలంఘనము సం. వి అ న 1 అతిక్రమించుట,
దాఁటుట, మీఱుట 2 అపరాధము, శాసనోల్లం
ఘనము

విలంఘించు సం స క్రి. 1. అతిక్రమించు, దాఁటు.

మ. ఒక పాదంబున భూమిగప్పి దివి వేఱొంటన్
నిరోధించి యొం, డొకటన్ మీఁది జగంబులెల్ల
దొడి యొండొంటన్ విలంఘించి ... హరి
విభుం డొప్పారె విశ్వాకృతిన్. భాగ. 8. 625,

2. లంఘించు, దుముకు

మ తలయూచె గలకంఠి యచ్చెరువునన్ దాటంక రత్న ప్రభల్, పలుకంబాటిన చెక్కుటద్దములపైఁ బైపై విలంఘింపఁగాన్ . కాశీ 5. 168

(ఇట ప్రసరించు అని భావము)

విలంఘితము సం విణ (అ అ అ) 1 దాఁటఁబడినది, అతిక్రమింపఁబడినది 2 మీఱఁబడినది, ఉల్లంఘింపఁబడినది 3 అతిశయింపఁబడినది, మించఁబడినది 4 ఓడింపఁబడినది, జయింపబడినది

విలంబనము సం వి అ న 1 వ్రేలాడుట, జాగు, ఆలస్యము

విలంబము సం. వి అ పుం 1 వ్రేలాడుట 2 ఆలస్యము, జాగు 3 ప్రభవాది సంవత్సరములలో నొకటి "విలంబి" అని వాడుక

విలంబి సం విణ (న్. నీ న్) 1 వ్రేలాడునది 2 జాగుచేయునది, ఆలస్యముచేయునది, మందమైనది.

విలంబించు సం అ క్రి ఆలస్యముచేయు, జాగు చేయు.

భా ఎండన్ స్రుగ్గితి రాకటన్ బడలితి రింకేలా విలంబింపఁగా, రండో బాలకులార చల్దిఁగుడుపన్ ... భాగ. 10 పూ 493

విలంబిక సం వి అ స్త్రీ మలబంధము, రోగ భేదము.

విలంబితము సం విణ (అ అ అ) 1 అనుకొనియుండునది, అనుకొనియుండునట్లు చేయఁబడినది 2 వ్రేలాడునది, వ్రేలాడఁదీయఁబడినది 3 చేరియుండునది, అంటియుండునది. 4 జాగైనది, ఆలస్యమైనది 5 మందమైనది (సంగీ) ద్రుతము మధ్యము గానిది.

వి అ న 1. జాగు, విలంబము, ఆలస్యము 2 నృత్యవిశేషము

విలంభము సం. వి అ. పుం 1. ఔదార్యము 2 అధిక దానము, మిక్కిలియీవి.

విలక్షణము సం విణ (అ అ అ.) 1 విశేష గుణములులేనిది. 2 భిన్నమైనది, వేఱైనది. 3 విశేష లక్షణములుకలది, అసాధారణమైనది 4. శుభ చిహ్నములు గలది శుభచిహ్నములు లేనిది.

వి అ న 1 వైయర్థ్యము, నిష్ప్రయోజన స్థితి, 2 పాఱఁజూచుట, కనుపెట్టుట

విలక్షము సం విణ (అ అ అ) 1 విశేష గుణములు లేనిది 2 విశిష్టమయిన (అసాధారణమయిన) చిహ్నములు గలది 3 కలవరపడినది, క్షోభపడినది 4 ఆశ్చర్యపడినది, విస్మయమునొందినది 5 సిగ్గుపడినది, భంగపడినది 6 తెచ్చిపెట్టుకొన్నది, స్వాభావికము కానిది (చిఱునవ్వుమొ)

విలక్షించు సం అ క్రి ఆశ్చర్యపడు

మ రామరావణు లసామాన్యులైన యుద్ధంబుఁ జేసిరి నక్తందివ మేడునాళ్లు తివిషద్రేణుల్ విలక్షింపగన్ దశ 7 3 155

విలక్షితము సం విణ (అ అ అ) 1 ప్రత్యేకపఱుపఁబడినది 2 పరిశీలింపఁబడినది, కనిపట్టఁబడినది 3 క్షోభపెట్టఁబడినది, కలఁతనొందింపఁబడ్డది 4 విసిగింపఁబడినది 5 భేదపఱుపఁబడినది.

విలగ్నము సం విణ (అ అ అ) 1. మిక్కిలి యంటియుండునది, అనుబంధించియుండునది 2 గుచ్చిపెట్టఁబడినది 3 గతించినది, కడచినది. (కాలము) 4. సన్ననిది, సుకుమారమైనది

వి అ న 1 నడుము, మధ్యము 2 కటిప్రదేశము 3 మేషాదిరాసుల యుదయము.

విలపనము సం వి అ న 1 సంభాషించుట, పలుకుట 2 వదరుట, వ్యర్థసంభాషణము 3. ఏడ్చుట, విలపించుట 4 జిడ్డుగలవస్తువుల మడ్డి

విలపించు సం అ క్రి పరిదేవనముచేయు, ఏడ్చు

గీ హా హరిశ్చంద్ర కనకపర్యంకతలము, నందుఁ బొందు నీయంగమే యకట నేఁడు, నేలఁ గూలినయది నేఁడు నీచమైన, మిట్టి దశ వచ్చెనే దివితేంద్రభోగ.

వ అని విలపించుచు నమ్మహాదేవి భర్తృ దుఃఖభారపీడితయై ... మార్క 1 82.

విలపితము సం వి అ. న ఏడుపు, విలాపము.

విలయనము సం వి అ. న. 1 ద్రవముచేయుట, నీరుగాఁజేయుట 2. హరింపఁజేయుట 3. తీసివేయుట, తొలఁగించుట. 4 సన్నముగాఁ గొట్టుట, చూర్ణముచేయుట, పొడిగొట్టుట 5. పొడి, చూర్ణము

విలయము సం వి అ పుం 1 ద్రవమగుట, ద్రవీభావము. 2 నాశము, అణఁగిపోవుట 3 ప్రపంచనాశము, ప్రలయము

విలవిల వి 1 ప్రాణము విడుచుటయందగు వనుకరణము.

ద్వి సిరివరు జయ శ్రీమ్మె నేఁ బ్రాలన గ, వరుస ధమౌక్తిక వ్రాతంబు రాల, విలవిలఁ బ్రాణము ల్విడువంగ ధరము, నల వజ్రగతి ముష్టిహతి నుగ్గుఁజేసి, దాని దంతంబు పంతంబున మాడ్చి, పూని శా నావాస్త్రివుని ముక్తి కనిచె (అ ము క. 3 148. పా 8 పం)

2 తన్నుకొనుటయందగు ధ్వని కనుకరణము.

ద్వి విలవిలఁదన్నుక విడిచెఁ బ్రాణములు. ద్వి నల 4 (శ ర.)

3 విహ్వలత. (చూ విలవిలపోవు)

ఇ : విలవిలఁబడు, విలవిలపోవు.

విలవిలఁబడు అ. క్రి (విలవిలన్ + పడు) మ్లానమగు, వాడిపోవు.

క తెలతెలవాఱఁగవచ్చెను, వెలవెలఁ బాఱె నెలదొవలు విలవిలఁబడియెఁ, బలపలవయ్యెం జుక్కలు... (సారంగ. 3 197.)

విలవిలపోవు అ క్రి (విలవిల + పోవు) విహ్వలతఁ జెందు, అవశమగు.

ఉదా చేతులు కాళ్లు విలవిలపోవుచున్నవి.

విలసత్ సం క్రి (సమాస పూర్ణావయవముగానే ప్రయోగము) 1 ప్రకాశించుచున్న 2 తళుకుమనుచున్న 3 తరంగములవలె చలించుచున్న, 4 విలాసముగల, క్రీడాశీలమైన, ఆటలం దిష్టము గల.

విలసనము సం వి అ న 1 తళుక్కున మెఱయుట 2 ఆటలాడుట.

విలసించు సం అ క్రి ప్రకాశించు

సీ నందనవనవాసనల సొంపు విలసింప నలసంపుఁ జిలిగాడ్పు లనుసరింప కళ 3 38

విలసితము సం విశే. (అ అ అ) 1, ప్రకాశించునది, తళుక్కుమని మెఱయునది. 2 కనఁబడునది, స్పష్టమైనది 3 ఆటలాడునది, క్రీడాశీలమైనది.

వి. అ. న 1 తళుక్కుమని ప్రకాశించుట, తళుక్కుమనుట. 2. తళుక్కుమనెడి మెఱపు, ప్రకాశము. 3 స్పష్టముగాఁ గనఁబడుట, స్పష్టపడుట 4 ఆట, క్రీడ, శృంగారచేష్ట 5 చేష్ట, అభినయము 6 ఫలితము, పర్యవసానము,

విలసిల్లు(లు) అ క్రి 1 ప్రకాశించు.

ఉ శ్రీతరుణీ ముఖోజ్జ్వలశశిద్యుతియున్ బృథుకౌస్తుభార్కభా,ల తపదీప్తియు స్నిఱభుజాంతఁ మ్యనభస్థలిన్ బరిస్ఫుతవిచిత్ర భాతి విలసిల్లఁగ నొప్పుఁ మాధవుఁడు మార్కం 1 1

మ వసుధాచక్ర మవక్రమై విలసితెన్ వార్ధుల్ చెలంగెన్ కృ శతం 3 36.

2. సంతోషము

ద్వి వేఁటాడఁ జయ్యన విచ్చేయుమనిన, మాటకు విలసిల్లి మనుజవల్లభుఁడు, వానికిఁ దవకట్టు వర్గంబు నిచ్చి. నవనాథ. 1, 47 పా. 28 పం.

విలాతి వి దేశము.

చ.. వెలలేని సొమ్ములన్, వెనఁ గడుఁగూర్మితోడఁ జదివించిన పిమ్మట గారవంబుతోఁ, బసుపున కిచ్చెనంత వృషపర్వుఁడు కొన్ని విలాతు లింతికిన్ యయా 4 122

చ. వసుమంతుఁడు నాఁ బ్రసిద్ధిగాం,చిన యొక సెట్టియుండు నలసెట్టిన మూఱువిలాతి కేఁగుచున్, తన ధనరాసిపై నిడిన దాల్చి ... వేం పంచ 1. 479

సీ. సౌవర్ణకలశముల్ సవరించిన విలాతి సకలాతి వశౌదాల సామజములు రంగా 1 156.

విలాపము సం వి అ పుం పరిదేవనము, ఏడ్పు

విలాపించు సం. అ. క్రి దుఃఖించు

సీ అని విలాపింప మూర్ఛార్చి యేఁటికిఁ గ్రేవుఁ దాసి గొడ్డొఱలెడు పగిది నడలె,ఘ...జై.భా 6. 265

విలాసకాననము సం వి. అ పుం శృంగారవనము, లీలోద్యానము

విలాసనము సం వి అ న. 1 ఆట, క్రీడ,వినోదము. 2 శృంగారచేష్ట, సయ్యాట, సరసము

విలాసమందిరము సం వి అ న. లీలాగృహము, ఆనందమందిరము, విలాసముల కేర్పడిన యిల్లు.

విలాసము సం. వి. అ. పుం. 1. క్రీడ, ఆట, వినోదము 2. స్త్రీల శృంగార చేష్టావిశేషము, స్త్రీల యంగవికారాదులందలి తాత్కాలిక విశేషము 3. వగలాడితనము, వలపించుట 4. స్త్రీలసాత్త్విక భావవిశేషము 5. చక్కఁదనము, సౌందర్యము 6. తళుక్కుమని మెఱయుట.

విలాసి సం. విణ. (న్. నీ. న్.) 1. క్రీడాశీలుఁడు, ఆటలాడెడివాఁడు, శృంగార చేష్టలు గలవాఁడు, వలపించువాఁడు.

వి. న్. పుం. 1. విషయసుఖమును గోరుమనుష్యుఁడు. 2. అగ్ని 3. చంద్రుఁడు 4. పాము. 5. కృష్ణుఁడు 6. శివుఁడు 7. కామదేవుఁడు, మన్మథుఁడు.

విలాసించు సం. అ. క్రి. క్రీడించు

సీ. మనసు రింగులువార మణితక్వణంబునఁ దెంత నల్లన విలాసించె శౌరి. పి. శకుం. 3. 218

విలాసిక సం. వి. అ. స్త్రీ. శృంగార రసబహుళమై యేకాంకమయిన నాటకభేదము

విలాసిని సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శృంగారచేష్ట లెక్కువగల స్త్రీ; స్త్రీ. 2. వేశ్య

విలిఖనము సం. వి. అ. న. 1. గోఁకుట, గీఱుట 2. వ్రాయుట

విలిఖించు సం. వ. క్రి. వ్రాయు

మ. కళలం దేఱు మెఱుంగుఁ జెక్కులపయిన్ గస్తూరికాపత్రముల్, విలిఖింపన్. చంద్రా. 6. 124.

విలిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పూయఁబడినది, రుద్దఁబడినది 2. మలినముగాఁ జేయఁబడినది, కళంకితము, అపవిత్రితము.

విలియవేయు వ. క్రి. 1. సరిచూచు (శ. ర.) 2. పూఁటకాపుగా వేంచలుచు (వాచ.)

విలీనము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అణఁగియున్నది, అంతర్భావమైనది. 2. అంటియున్నది, ఆశ్రయించియున్నది. 3. కరఁగినది, ద్రవరూపము నొందినది. 4. నశించినది, చచ్చినది

విలు=విల్లు వి. ఔ. ధనుస్సు.

క. విలు ఖిలుగచేసి యతనిం, దొలఁగంగాఁ జేసె నరుఁడు దోర్బలశీలన్. భార. విరా. 5. 74.

ఉ. విలునమ్ము సంకుఁజక్రము, బలకయుఁ గౌమే యకంబుఁ శాతముగదయున్, గల యనిమిది చేతుల దాఁ, పల వలపలఁ దాల్చె శౌరి బాణుని యనికై. ఉ. హరి. 6. 25

శా. ఏ వేళన్ సీతయు లక్ష్మణుండుఁ దను సేవింపంగ విల్కాని చె, ల్వౌ శీలన్ దగు రామమూర్తి రఘునాథాధీశ్వరుం డ్రోవుతన్. విజ. వి. 1. 1

జ. విలుకాఁడు, విలుదాలుపు, విలుమందె, విలువిద్దె, విలువిద్య.

విలుంచనము సం. వి. అ. న. 1. పీల్చుట, ఛేదించుట, పెరుకుట 2. (తోలు) ఒలుచుట.

విలుంఠనము సం. వి. అ. న. 1. దోఁచుట, కొల్లపెట్టుట. 2. భూమిపై దొర్లుట, పొరలుట.

విలుంపకుఁడు సం. వి. అ. పుం. దొంగ, తస్కరుఁడు, దోచుకొనెడివాఁడు.

విలుకా(ల్కా)ఁడు విణ. (విలు+కాఁడు) ధానుష్కుఁడు, విల్లుపూనినవాఁడు

సీ. అతిరథోత్తముఁడు ద్రోణాచార్యుఁ డందఱి యిందఱి విలుకాండ్ర కెల్ల గురుఁడు. భార. ఉద్యో. 4. 229

క. అసమశరుఁ డించు విల్లును, కుసుమశరమ్ములను విడిచి కొమ్మలభూనే, త్రసమృద్ధిచేతఁ దత్పురిఁ, బసగలవిలుకాఁ డనంగ బరగుచు నుండున్. విక్ర. 1. 81

గీ. అలరు విల్కానితల్లికిఁ బ్రార్థితార్థఁ, కలవల్లికి మ్రొక్కఁగఁ గంటిమంటి. కాశీ. 8. 41

ద్వి. విలుకాండ్రుదిరిద్దరు వివిధశస్త్రాస్త్ర, కలితులై యట వంపకడ మున్నవారు. రం. రా. కిష్కిం. 168. పా. 27. పం

(చి. ని. పా. విలుపూని యిద్దరు, ముద్రి. పా.)

విలుచే(ల్చు) స. క్రి. 1. కొను

గీ. జీవహింస యొన్నండును జేయ నఘ, మెరులు సంపితెచ్చిన మాంస మొనర విలిచి, తగినవెల కమ్మి బ్రదుకుదుఁ దద్వనమున .. భార. అర. 5. 33

సీ. ... ఎక్కుడు సొమ్ముకలవాఁడ నెంత యర్థంబైన నిచ్చి నిన్ను, విలిచెదఁ జెప్పుమా వెల యన్న...మార్కం. 1. 226

చ.. ధూర్జటిన్, విలిచినవాఁడు భక్తిమయ విత్తమునన్ ధరనేకవీరుఁడై నిలిచినవాఁడు శౌర్యమున నీజనకుఁడు. ఉ హరి 5 89

చ...క్రొవ్విరి మల్లెపూవుసొత్తులు దళనాథరద్యుతులఁదోఁచినఁ బైకొనరిమిగా విటుల్, విలువగ వారి చిత్తములు విల్తురు తత్పరిఁ బుష్పలావికల్. వి శకుం 1 83.

2. అమ్ము, విక్రయించు.

క కొలిచితిమో పెఱవేల్పుల, నిలిచితిమో శూలధరుని నిందించుచెడన్, దలఁచితిమో దుర్వృత్తులు, విలిచితిమో వేదమంత్ర విద్యావిభవున్. శెన్న 5. 406

గీ. విలువ విలుతురు పుష్పలావికలు వీఁట వసు. 1. 109.

గీ. దొంగుగావిటొందు పొసఁగ చెక్కువయేల, యేకతమున నెవ్వఁడేని యొరుల,ధనము కాని దాని దాను విల్చుటయది, మెచ్చుగాదు వాఁడు ద్రుచ్చుగాని విజ్ఞా ప్రా 24.

గీ. అలరు బొంకులఁ జెలఁగించి యఖలకమున, పాళి తమదండకై యానపడఁగఁ జేసి, విరులు విల్తురు కుసుమలావికలు వీఁట .. చంద్రి. 1 105

3. పిలుచు, అహ్వానించు

గీ. వెలయు విలిచె ననంగఁ బిలిచెననుట ఆం భా 3 184

జ విలువ, విలువకత్తె, విలువకాఁడు, విలువ జవరాలు, విల్చికోలు

విలుదాలుపు(ల్పు) విజ. (విలు+తాలుపు) ధనుర్ధరుఁడు.

క. విలుదాలుపుఁ బ్రోడలు తావ, చెలిజంట కొలంపు రాచసింగపుఁగోదమల్, నిలిచిరటఁ బుడమి పుట్టగు, నెలఁతుకయుం దాముఁదపసి నెలవున నంతన్ రామా. 5. 23.

(శ. ర. పా. విలుదాల్పు, ముద్రి. పా.)

గీ. తరలివచ్చిన నవ్విలుదాల్పుగడిమి, నెదురుకాని పెక్కునెఱదూపు లేసి యొల్లి, నల్లిద్రావుడు మూఁకలఁ ద్రెళ్ళఁజేసి, యగ్గరానులపైని బిట్టార్చుకొనుచు. అచ్చ. రా. అర 12

విలుప్తము నం విజ (అ. అ అ.) 1 లోపించినది, తక్కువపడినది 2. విఱువఁబడినది, చీల్పఁబడినది 3. బలాత్కారముగాఁ బట్టుకొనఁబడినది. 4 కొల్లగొట్టఁబడినది, దోచుకొనఁబడినది. 5 నశింపఁజేయఁబడినది, ధ్వంసము చేయఁబడినది 6 అంగవిహీనము గావింపఁబడినది, వికలాంగము గావింపఁబడినది

విలుమంది వి (విలు+మంది) విల్లులు ధరించిన జనసమూహము, విలుకాండ్రు

అ. వలసవెదర నృపతి కలఁగక ప్రజ వగ, లార్పఁబనిచి కనుమలందునిలువ, వేలువేలయేర్చి విలుమండిఁ బనిచితా, దుడుకుపెంచె మలుక వొడమ వెడలి. అము 3 27.

విలులితము నం విజ (అ అ అ.) 1. వలిపి చేయఁబడినది 2 చలింపజేయబడినది. 3 తల్లిబిల్లిచేయఁబడినది, తాలుమాలుచేయఁబడినది. 4. చంచలమైనది, స్థిరతలేనిది, నిలుకడలేనిది

విలువ(ల్వ) వి. (√ విలుచు) 1. వెల, క్రయము, ఖరీదు, మూల్యము.

ఆ కర్షకునకు నేలకాల మెఱుంగుట, జట్టివానికేది సంభవించె, నందు విలువ మొదలవగు లాభమును నెడ, వ్యయముగల్గుటయు శివప్రదము లు భార అను 5 35.

కం దేవార్చనానిమిత్తము, దా వేఱొకతోఁట వేయఁదలఁచి యతం డా,తావు గృహస్థుల చేతన్, వేవిలి సుక్షేత్రభూమి విలువకుఁ గొనియెన్. వైజ 1 83.

వ. .. మలయంబునంగల చలువకు విలువ యెయ్యది... మను. 1. 72.

సీ ఈ చంద్రబింబాస్య నీ భూసురేంద్రున కీవు మొదల విక్రయించు వేళ, వీవిల్వలోని వాఁడీనందనుఁడు గాఁడు వేఱె పుత్రునికిని విలువ వలయు. (హరిశ్చ. 4. 136.)

విల్వసేయు=కొను

మ తత్కోకిల, అజగత్పతిచిత్త గేహమునందుఁగాఁ పురముండఁగా, బూజసేయకయొండు వేల్పులఁ బూనికొల్వఁగఁబోవుటల్, రాజసంబునఁ జేతి కౌస్తుభరత్న మొల్లక బేలనై,గాజుఁ బూసలు విల్వసేయఁగఁ గాంతునేనెదరే మనన్. వాసిష్ఠ. 4 18,

2 ప్రాముఖ్యము

గీ . . గౌరి తనదారు సౌభాగ్య గౌరవంబు, విలువ పోయిన చెలువున విన్నవయ్యె హరి 3. 83

విలువకత్తె వి (విలువ+కత్తె) 1 వెలయాలు, వెలవెలఁది, ల్యస్త్రీ

చ .. మాఱ్ఱగల గ్గెలు తగ్గలుజేసి ప్రోలునన్, గలసి చరింతు విలువకత్తెలు మారుని కత్తలో యనన్ ప్రబంధ 17

2. వెలయిచ్చి వస్తువుఁగొను స్త్రీ

(చూ విలువకాఁడు)

విలువ(ల్వ)కాఁడు విశ (విలువ+కాఁడు) వెలయిచ్చి వస్తువును కొనువాఁడు, క్రేత.

ఉ ఎత్తుల యొప్పుకంటె సరమెత్తుట యొప్పగఁ జొక్కి విల్వకా, ఔ త్తడిఁబుప్పముల్ కొనర కూరకయున్కికి నల్ల నవ్వుచున్ విక్ర. 1 83.

విలువజవరాలు వి జౌ (విలువ+జవరాలు) వెలవెలఁది, వేశ్య.

గీ. తొలుత రతిదేల్చె వాగరత్తుఁడు తనదు, విలువ జవరాలికూటమి గలఁచి తలఁచి ... ప్రబంధ 720

విలువిద్దె వి. (విలు+విద్దె.) ధనుర్విద్య

చ కరితురగాధిరోహముల గద్దులై విలువిద్దెలందు నేర్పరులయి చాతురంగరణరంగ సమర్థులనైరి ధారుణిన్ చంపూ రా. 2 58

విలువిద్య మి వి (విలు+విద్య.) ధనుర్విద్య.

క విలువిద్యఁ గఱచుచుండిరి, బలయుతులు కుమారకులు ... (భార. ఆది 5 181.)

సీ. జమదగ్నిసుతకృపాశ్రయమునఁ బడసిన విలువిద్య కలరూపు వెలయఁజేయ భార విరా 4. 205

విలూనము సం విశ (అ అ అ) ఖండింపఁబడినది, నఱకఁబడినది

విలేఖనము సం వి అ. న 1. గోఁకుట, గీఱుట, వ్రాయుట 2 త్రవ్వుట. 3 నిర్మూలముచేయుట, వేళ్ళతోఁగూడఁ బీకివైచుట. 4 విడఁదీయుట.

విలేపనము సం వి అ. న. 1. పూయుట, అలఁదుట. 2. సువాసనపరిమళద్రవ్యము (చందనాది.)

విలేపని సం వి ఈ స్త్రీ పరిమళ ద్రవ్యములనువాసనగల స్త్రీ 2 సువేష, మంచిదుస్తులు ధరించిన స్త్రీ 3. యవాగువు, గంజి, జావ

విలేపము సం వి అ పుం 1. పైనిబూసికొనెడి పదార్థము (చందనాదికము) 2 సున్నపుగచ్చు 3 సున్నము 4 పూయుట, సున్నముచేయుట, గచ్చుచేయుట

విలేపి సం వి ఈ స్త్రీ యవాగువు గంజి, జావ.

విలేపిక సం. వి అ స్త్రీ = విలేపి.

విలేప్యము సం వి అ. పుం = విలేపి

విశ (అ అ అ) పైనిబూసికొనఁదగినది. (చందనాదికము)

విలోకనము సం. వి అ న 1 చూచుట, కనుఁగొనుట. 2 చూపు

విలోకించు సం న. క్రి వీక్షించు

వ ... సూత్రంబున మణిగణంబులంబోలె మున్న కూర్చన్యలోకంబులు విలోకించి ... వరాహ 2 159

ద్వి భానుకోటిప్రభఁ బ్రత్యక్షమయ్యె, నైనవిలోకించి ద్వి. పరమ 3. 163 పొ

విలోకితము సం విశ (అ అ అ) 1 చూడఁబడినది. 2 పరీక్షింపఁబడినది, పరిశీలింపఁబడినది

వి అ న. చూపు, దృష్టి

విలోచనము సం. వి అ న నేత్రము, కన్ను

విలోడనము సం వి అ. న 1. మథించుట, త్రచ్చుట, ఇటువటుఁ గదుపుట

విలోడితము సం విశ (అ అ అ) 1. మథింపఁబడినది 2 ఇటునటు కదల్పఁబడినది. 3. నేలపై దొర్లింపఁబడినది

వి అ న. చేల్ల, తక్రము.

విలోపనము సం వి. అ న. 1 లోపింపఁజేయుట తక్కువవఱచుట 2. భేదించుట, నఱకుట. 3. తీసికొనిపోవుట 4. నశింపఁజేయుట, నాశము.

విలోపము సం వి అ పుం 1. తీసికొనిపోవుట. 2 బలాత్కారముగాఁ బట్టుకొనుట. 3. దోఁచుకొనుట, కొల్లగొట్టుట 4 అదర్శనము, కనఁబడకుండుట, అంతర్ధానమగుట, నాశము.

విలోభనము సం. వి. అ. న. ఆశచూపి యాకర్షించుట, ఆశకొలుపుట 2. దుర్మార్గమునఁ బ్రవేశపెట్టుట, మంచిత్రోవనుండి తప్పించుట 3. ముఖస్తుతి, ఇచ్చకము.

విలోభము సం. వి. అ. పుం. 1. ఆశగొలిపి యాకర్షించుట, మోసగించుట 2. మరులుగొలుపుట, దుర్మార్గమునఁ బ్రవేశపెట్టుట

విలోమజాతుఁడు సం. విణ. (అ. అ. అ.) = విలోముఁడు

విలోమజిహ్వము సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు

విలోమజుఁడు సం. విణ. (అ. అ. అ.) (విపరీత క్రమమునఁ బుట్టినవాఁడు.) తక్కువ జాతి తండ్రికి నుత్తమజాతి గల తల్లికిఁ బుట్టినవాఁడు (వ్యతి. అనులోమజుఁడు)

ఇట్లే విలోమవర్ణుఁడు, విలోమోత్పన్నుఁడు.

విలోమము సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. విరుద్ధము, విపరీతము, తలక్రిందైనది 2 విరుద్ధ క్రమమునఁ బుట్టినది 3 వెనుకఁబడినది, హీనస్థితిలోనున్నది.

వి. అ. పుం. 1. విరుద్ధక్రమము 2 కుక్క. 3 పాము.

న. నీరుతోడెడి యంత్రము

విలోమి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉసిరిచెట్టు.

విలోముఁడు సం. వి. అ. పుం. వరుణుఁడు.

విలోలనము సం. వి. అ. న. 1 కదుపుట, ఆడించుట 2. శుద్ధముగాఁజేయుట, కలియఁబెట్టుట

విలోలము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చంచలము, కదలునది. 2 విడిపోయినది, విరియఁబోసికొనఁబడినది (జుట్టు.) 3 మిక్కిలి తృష్ణగలది

విలోహిత సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగ్నిహోత్రుని సప్తజిహ్వలలో నొకటి

విలోహితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధూమ్రవర్ణము గలది, ఎఱుపును నలుపును గలసినది. 2. ఎఱ్ఱనిది, రక్తవర్ణముగలది.

విలోహితుఁడు సం. వి. అ. పుం. రుద్రుఁడు

విల్చికోలు వి. (√ విలుచు) వెలయిచ్చికొనుట.

ఉ. ... ఇది పథ్యము మమ్మొక నక్కనిచ్చి, సింహమ్ముల విల్చికోలుఁబడెదె యమ్ముకొనెదవా? వారలు కౌరవేశ్వరా. భార. సభా. 2. 181

విల్లు = విలు వి. దే. ధనువు, ధనుస్సు.

బ. విండులు, విల్లులు, విండ్లు.

ఉ. వేరొకవిల్లు పుచ్చుకొని వింటులు రెండును ద్రుంచి మేనులం దూఱఁగనేసె. భార. ద్రోణ. 3 83.

గీ. అర్జునుఁ డొంటిభార్గవుఁడు వింట, నిట్టిఁడే యని పొగడంగ నెల్లజనులు భార. ఆది. 5 230

సీ. జగములోపక్కమ్మడి సాధింపనెత్తిన రతిమన్మథుల విండ్లు గమనిశోభలు. నైష. 2 15

దీని భేదములు తడవిల్లు, వెదురువిల్లు, సెలనువిల్లుమొ.

గీ. విల్లుపట్టిన నెలపదినాళ్ళలోన, వీఁకగలిగిన తడవిల్లు వెదురువిల్లు, సెలసువిల్లును మొదలైన చేగవిండ్లు, చులుకగాఁదీసి శబరేంద్రసూనుఁ డేయు. కాశీ. 3 35

స. వింటికోల, వింటిజోదు, వింటిపట్టు, వింటిపెట్టు, వింటిబద్ద, వింటిసాని, వింటివాఁడు, విండ్లమ్ములాట, విండ్లవాఁడు

విశగు వి. ఒక స్వరస్థాయి.

ద్వి. తిక్కాయి పోయలును రక్తివిశగు, చొక్కాయి యాదిగా సొగయుతాయములు బస. పు. 3 71. పొ. 15 పం.

వివంచిషు(ఁడు)వు సం. విణ. (ఉ.) వంచనచేయ నిచ్ఛగలవాఁడు, మోసపుచ్చఁ దలఁచినవాఁడు, మోసగాఁడు

వివక్ష సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 చెప్పనిచ్ఛ, చెప్పఁదలయునట్టి తలంపు. 2 ఇచ్ఛ, కోరిక, 3 అర్థము, అభిధేయము 4 ఉద్దేశము, తలంపు.

వివక్షించు సం. స. క్రి. చెప్పనిచ్చించు

మ. చలితాఘంబగు వేదభూజమునకున్ శాఖోపశాఖాచయం, బులు పెక్కుల్ గల వన్నియుం బ్రకటితంబుల్ గా వివక్షింపగా, జలజాతాసనుఁడైన నీవఁడు వి. పు. 4 67.

వివక్షితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 చెప్పనుద్దేశింపఁబడినది, తలఁపఁబడినది. 3. ఇచ్ఛగింపఁబడినది, కోరఁబడినది. 4. ఇష్టమైనది, ప్రియమైనది

వి. అ. న. 1. ఉద్దేశము. అర్థము. అభిధేయము.

వివక్షు(ఁడు)వు సం. విణ. (ఉ.) పలుకనిచ్ఛగలవాఁడు, పలుకసిద్ధముగా నున్నవాఁడు.

వివత్స సం. వి. ఆ. స్త్రీ దూడలేని యావు

వివదించు సం. అ. క్రి. వాదముచేయు.

సీ. వేదాంతమది వార్థి విన(దగు(దెల్పెద పూర్వ పక్షగ్రాహ పుంజయుతము, సిద్ధాంత ఝషము లచే స కలంబగు నజ్ఞానఖీరువుల గు మునిగి, చిత్తశుద్ధియ లేక చెడి రియి పుచు వివది తు రెఫుడు వివేక మెడలి,... సేతు. 7 పా.

వివధము సం. వి. అ. పుం. 1. కావడి 2 మార్గము, దారి 3 బరువు, భారము 4 ప్రాంతధాన్యము, విలువధాన్యము 5 పాత్రము (కుండ మొ.)

వివధికుడు సం. వి. అ. పుం. 1 బరువు మోయు వాడు, కావడివాడు. 2 కావడితో సరుకులు తీసికొనిపోయి యమ్ముకొనువాడు

వివరకట్టు అ. క్రి. (√ వివరము) స్పష్టపడు

గీ. గజ్జియలు మ్రోత గలగలగల యటచు, వివర కట్టుక రయమున వినికిజేయ, విరులతేరు విశా నముం దరికి నరిగి, స్థాయిగావించి యంతట హాయిమించి మల్లువు. 4 65.

వివరణము సం. వి. అ. న. 1 ప్రకటించుట, బైలుపఱుచుట 2. కప్పు లేకుండజేయుట 3. వివరించుట, స్పష్టముగా(దెలుపుట, వ్యాఖ్యానము 4 వ్యాఖ్యానమునకు వ్యాఖ్యయగు గ్రంథము 5 వర్ణించుట, వర్ణన 6 వాక్యము.

వివరనాళిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ మురళి, పిల్లనగ్రోవి

వివరపుట్టు అ. క్రి. (వివరము+పుట్టు.) విశదమగు, స్పష్టమగు.

క. నావిని రక్షాతుడు చిరజీవిం బరికించి చ చ్చేసెడు పని యే, మీ వివరపుట్ట(జెపుమా, నీ వమటయు నాత(డాతనికి నిట్లనియెన్ వేం. పంచ 3. 295.

గీ. వివరపుట్టంగ నాను పూర్వియునుగా(గ(, దన్నె ఱింగింపు మన .. (విప్ర 5. 46)

వివరము విశే. (సం వివరణమ్) విస్పష్టత

ద్వి. రవళిసేయుచు పదరక యొక్కరొకరె, వివరమ్ముగా మాకు వివరింపు(డనిన ద్వి పరమ. 4 336 పా.

జ. వివరకట్టు, వివరపుట్టు, వివరి వివరించు.

వివరము సం. వి. అ. న. 1 రంధ్రము. 2. సందు, మధ్యనుండెడి యవకాశము, బీట 3 నిర్జనప్రదేశము 4 దోషము, లోపము. 5 గాయము 6 గణిత) తొమ్మిది సంఖ్య

పుం. విస్తృతి, విరివి.

వివరి విశే. (√ వివరము) విచారణశక్తిగల వాడు, వివేకి.

క. వివరికి వివరించిన కృతి, చవివాలన్ బచారచవిగూర్చును నా, యవివేకికి వినుపి చిన,కవిత వంద చింతపండు గలుపుట మహి్మ ద్వా. 1 18

వివరించు (√ వివరము) 1. వక్కాణించు, స్పష్టపఱుచు.

వ. వాసుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యుమ్న నారాయణాభిధానంబులు గలిగి విలసిల్లు నా మూర్తుల విధంబు వివరించెద మార్కం. 1. 111.

2 విచారణచేయు, ఆలోచించు.

అ. తల్లివంక నైదుతరములు వివరించి, తండ్రి వంశ వేడుతరము లరసి, వారివారి గోత్ర వంశసంకరము గానియక యతివ(బెండ్లి యయిన మేలు వి. పు 4 184.

శా. ఆబాధల్ పడలేక ఘోరమణి శోకాక్రాంతయై మూర్ఛవీ, ధీబద్ధారుణపాణి పద్మములతో దేవా జగం బెల్లని,తాబుద్ధిన్ వివరింపు వీ సుతులచే(గాతె(జుమీ యంచు భాషాబద్ధుండగు బ్రహ్మదేవు(గని విజ్ఞాపించె ఘోషించుచున్. కాశీ. 2 31.

క. వివరింప నాడము లేదిక, మవిదను పోబనుపు జలక మొనరింపంగా, జవరాండ్ర(బనుపు మను పుతు(, బుపుబోడియు నలరి తగిన పొలతుల(బనిచెన్. యయా 4. 85.

(ఇట నాలస్యముచేయు, అవి శ. ర)

3. చెప్పు, వక్కాణించు.

ద్వి. వివరమ్ముగా మాకు వివరింపు(డనిన ...ద్వి. పరమ. 4. 335. పా.

వివర్జనము సం. వి. అ. న. విడిచిపెట్టుట, త్యజించుట, బహిష్కరించుట.

వివర్జించు సం. న. క్రి. విడుచు.

క. మమకారంబు నహంకారము సంసారాను
బంధరజ్జువులని చిత్తముల వివర్జింతురు సం,
యమము లీవు నడుపుమా తదాచారంబున్
భోజరా. 6. 30

వివర్జితము సం విశే. (అ అ అ) 1. విడువఁబడినది, త్యజింపఁబడినది. 2. తప్పింపఁబడినది. 3. (తఱచు సమాసాంతమున) శూన్యమైనది, విరహితమైనది 4. ఈయఁబడినది.

వివర్ణము సం. విశే 1. కాంతిలేనిది, పాలిపోయినది, తెల్లఁబడినది. 2. రంగుమాసినది. 3 నీచము; అధమము. 4 బుద్ధిహీనము, మూఢము, తెలివిలేనిది 5. అక్షరముల నెఱుంగనిది, చదువురానిది.

వివర్ణుఁడు సం వి అ పుం 1 వర్ణబాహ్యుఁడు, వెలివేయఁ బడినవాఁడు 2. నీచజాతివాఁడు, 3 నిందితవృత్తి నవలంబించిన మనుష్యుఁడు

వివర్తనము సం. వి అ న 1 గుండ్రముగాఁ దిరుగుట. 2. ఇటునటుదొర్లుట. 3. వెనకకుఁ దిరుగుట, 4. క్రిందికి దొర్లుట, దిగుట. 5. ఉండుట, నివసించుట. 6. భక్తిపూర్వకమైన నమస్కారము. 7. వివిధ స్థితులను గడుపుట, నానావస్థలు చెందుట. 8. మాఱినస్థితి, అవస్థాంతరము.

వివర్తము సం. వి అ పుం. 1 గుండ్రముగాఁ దిరుగుట, చుట్టివచ్చుట 2 ఇటునటుదొర్లుట, పొరలుట 3. వెనుకకుఁదిరుగుట, మరలుట. 4 నృత్యము. 5. మారుపు, రూపాంతరప్రాప్తి, మాఱినస్థితి. 6. (వేదాంత) కనఁబడురూపము, అయథార్థరూపము, అవిద్యవలనఁ గలిగిన యసత్యరూపము. 7. రాశి, సమూహము, సంఘము, గుంపు

వివర్తవాదము సం వి అ. పుం జగత్తు (దృశ్యప్రపంచము)మిథ్యయనియు బ్రహ్మము మాత్రమే సత్యమనియు దెలుపు వేదాంత సిద్ధాంతము.

వివర్తితము సం విశే (అ. అ. అ.) 1. గుండ్రముగాఁ ద్రిప్పఁబడినది 2. ఇటునటు త్రిప్పఁబడినది. 3. ఖండింపఁబడినది, తునియలుగాఁ జేయఁబడినది. 4. విప్పఁబడినది. 5 వంకరగాఁ జేయఁబడినది, వంపఁబడినది

వివర్ధనము సం వి అ. న 1 పెరుఁగుదల, వృద్ధిపొందుట. 2. పెంపు, ఆధిక్యము, అభివృద్ధి, గొప్పతనము 3. అధికమగుట 4 ఖండించుట, నఱకుట, విభజించుట.

వివర్ధించు సం స. క్రి విశేషముగా వర్ధిల్లఁజేయు
క ఈ కులము వివర్ధింపఁగ, నా కభిమతము ...
భార ఆది 5, 8

వివర్ధితము సం విశే. (అ ఆ అ) 1 పెంపఁబడినది 2 అభివృద్ధి నొందింపఁబడినది 3 సంతోషపడినది, సంతోషపఱుపఁబడినది 4 ఖండింపఁబడినది, నఱకఁబడినది, విభజింపఁబడినది

వివశుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) 1. (ఇతరుల) వశమునలేనివాఁడు, స్వతంత్రుఁడు 2 వశము తప్పినవాఁడు, పరాధీనుఁడు, అస్వతంత్రుఁడు 3 ఒడలెఱుంగనివాఁడు, స్మృతితప్పినవాఁడుఁ 4 చనిపోయినవాఁడు, మృతుఁడు

వివసనుఁడు సం విశే (అ. ఆ అ) దిగంబరుఁడు, దిసమొలవాఁడు
వి అ పుం జైనసన్యాసి

వివస్వంతము సం. వి. త్. పుం అర్కవృక్షము, జిల్లేడుచెట్టు

వివస్వంతుఁడు సం. వి. త్. పుం 1. సూర్యుఁడు. 2. అనూరుఁడు, సూర్యసారథి 3 దేవత, వేల్పు

వివహము సం వి. అ. పుం 1 అగ్నిదేవుని సప్తజిహ్వలలో నొకటి 2 వివాహము
క అనాగతవివధీమణి ... పోతమాంబ వివహంబయ్యెన్ పి శకుం. 1. 40

వివాకుఁడు సం వి అ. పుం విచారణచేయువాఁడు, ప్రాడ్వివాకుఁడు, న్యాయాధికారి

వివాదము సం. వి. అ. పుం. 1. కలహము, జగడము 2. వాదము, సయుక్తికముగ నొక యంశమును గూర్చి చర్చించుట 3 ఋణము, దాయము మున్నగువానిఁగూర్చి సంభవించిన తగవు, అభియోగము వ్యాజ్యెము 4 వైరుధ్యము, విరుద్ధమగుట. 5 ఆజ్ఞ, శాసనము 6 అఱచుట, బిగ్గఱగా ధ్వనిచేయుట.

వివాదార్థి సం. వి న్ పుం. వ్యాజ్యమునకు సంబంధించినవాఁడు, వివాదము కోరువాఁడు. 2 వాది, వ్యాజ్యెము తెచ్చినవాఁడు.

వివాది సం. విశే. (న్. నీ న్) 1 వాదించువాఁడు, కలహించుచున్నవాఁడు. 2. వ్యాజ్యెము తెచ్చినవాఁడు.

వి న్ పుం వాక్యమునకు సంబంధించిన పురుషుఁడు, వివాదమున నొక పక్షమువాఁడు

వివారము సం. వి. అ పుం 1 తెఱచుట, విప్పుట. 2. అచ్చులను, ఊష్మములను స్పష్టముగా నుచ్చరించునపుడు నోరుతెఱచుట.

(అభ్యంతర ప్రయత్నములలో నొకటి.)

వివాసనము సం వి అ న 1 దేశాంతరవాసము. 2 దేశాంతరమునకుఁబంపుట, దేశభ్రష్టత నొందించుట

వివాసము సం. వి. అ పుం దేశభ్రష్టత, దేశాంతరవాసము.

వివాసితుఁడు సం. విశ (అ. ఆ అ.) దేశాంతరము పంపఁబడినవాఁడు, దేశభ్రష్టుఁడుగా జేయఁబడినవాఁడు.

వివాహమగు మి న క్రి. (వివాహము+అగు) పెండ్లాడు.

వ గ్రహకై శికాధీశ్వరతనూభవ వివాహంబై మిమ్ము దర్శింపగలవాఁడను నైష 7. 88

వివాహము సం వి అ పుం పెండ్లి, పరిణయము. (వివాహము ఎనిమిది విధములు బ్రాహ్మము, దైవము, ఆర్షము, ప్రాజాపత్యము, ఆసురము, గాంధర్వము, రాక్షసము, పైశాచము.)

వివాహితుఁడు సం విశ (అ. ఆ అ) పెండ్లాడినవాఁడు.

వివాహ్యుఁడు సం వి అ. పుం 1 అల్లుఁడు, జామాత. 2. వరుఁడు, పెండ్లికొడుకు.

విశ (అ ఆ అ) పెండ్లిచేయఁదగినవాఁడు, పెండ్లి చేయవలసినవాఁడు.

విని(వృ)క్త సం వి. ఆ. స్త్రీ దుర్భగురాలు, దురదృష్టవంతురాలు, భర్తకిష్టములేని స్త్రీ

వివిక్తము సం విశ (అ ఆ అ) విడఁదీయబడినది, వేఱుచేయఁబడినది 2. నిర్జనము, జనశూన్యము 3. ఒంటి, ఏకాకి. 4 వివేచింపఁబడినది, ప్రత్యక్షముగాఁ దెలిసికొనఁబడినది 5 వివేకము (తెలివి) గలది. 6 పవిత్రమైనది, దోషరహితము 7.గంభీరమైనది, లోఁనైనది (ఆలోచన మొ) 8 ఒక్కవిషయముపై మనస్సు నిలుపునది, ఏకాగ్రచిత్తము.

వి అ. న 1. నిర్జనప్రదేశము. 2 ఏకాంతవాసము, ఒంటరిగానుండుట,

వివిగ్నము సం విశ (అ. ఆ. అ.) 1 మిక్కిలి వ్యాకులపడినది, భయపడినది 2 మిక్కిలి కోపము గలది.

వివిధము సం. విశ. (అ ఆ. అ.) నానాప్రకారము, అనేక విధములుగలది.

వి అ న అభినయ విశేషము, ఒకవిధమైన యభినయము.

వివీతము సం వి. అ పుం. ఆవరణమువేసిన ప్రదేశము, పచ్చికపట్టు.

వివృక్తము సం. విశ (అ ఆ అ.) విడువఁబడినది, త్యజింపఁబడినది

వివృతము సం విశ (అ ఆ అ) 1. ప్రకటింపఁబడినది, బైటఁబెట్టఁబడినది. 2 స్పష్టమైనది, దాఁపరికములేనిది. 3. కప్పులేనిది. 4. తెఱవఁబడినది, మూఁతలేనిది 5 చాటింపఁబడినది. 6 వ్యాఖ్యానము చేయఁబడినది, వివరింపఁబడినది. 7. వ్యాపించినది 8. విరివియైనది, విశాలమైనది 9. ఫలింపనిది, పండనిది (నేల)

వి అ న 1. స్పష్టముగా నుచ్చరించుట, స్ఫుటోచ్చారణము 2. వివార ప్రయత్నము, అభ్యంతర ప్రయత్నములలో నొకటి

వివృతాక్షము సం విశ (అ ఆ. అ.) పెద్ద కన్నులు గలది

వి అ పుం కోడిపుంజు.

వివృతి సం. వి ఇ స్త్రీ 1. తెఱచిచూపుట, స్పష్టపఱచుట 2. వ్యాప్తి, విస్తరించుట. 3 బైటపెట్టుట, వెలువఱచుట. 4 వివరణము, వ్యాఖ్యానము, టిప్పణము.

వివృత్తము సం విశ (అ ఆ అ) 1 గుండ్రముగాఁ ద్రిప్పఁబడినది. 2. అడ్డముగాఁ దిరుగుచున్నది. 3. ప్రకటింపఁబడినది

వివృత్తి సం వి ఇ స్త్రీ. 1. గుండ్రముగాఁ దిరుగుట, చుట్టుతిరుగుట

వివృద్ధము సం విశ (అ ఆ అ) 1. పెరిగినది 2. హెచ్చైయినది, అధికమైనది. 3. విశాలమైనది, విరివియైనది

వివృద్ధి సం. వి ఇ స్త్రీ 1. పెంపు, ఆధిక్యము, హెచ్చు 2 అభివృద్ధి, పెరుఁగుదల

వివేకజ్ఞానము సం వి అ న. విచారణ చేసెడిశక్తి.

వివేకజ్ఞుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విచారణ చేయు నేర్పుగలవాఁడు, సూక్ష్మబుద్ధిగలవాఁడు

వివేకపదవి సం. వి. అ. పుం. 1 తెలివి, జ్ఞానము. 2 విచారణము, పరిశీలనము 3 రెండువస్తువులను సూక్ష్మభేదము నెఱింగి వేఱుపరచుట 4 (వేదాంత) ఆత్మానాత్మ భేదమును దెలిసికొనుట, మిథ్యాప్రపంచము నుండి బ్రహ్మము నుభిన్నముగాఁ దెలిసికొనుట 5 యథార్థజ్ఞానము, నిజమైన తెలివి 6 నీటితొట్టి

వివేకి సం. విశే. (న్. నీ. న్.) విచారణచేయువాఁడు.

వి. న్. పుం. 1 వివేకముగలవాఁడు, న్యాయాధికారి. 2. జ్ఞాని, ఆత్మజ్ఞాని.

వివేకించు సం. స. క్రి. విచారణసేయు

క. యతిలోకజ్ఞానసమన్విత యగుజనకకృత్యములు వివేకింపు మెదన్. భార. శాం. 1. 61.

ద్వి. అనఘ నీతత్త్వమే నాత్మలోఁజూచి, నిను వివేకించితి నీవు విష్ణుఁడవు రం. రా. బాల 80 పా. 25. పం.

శా... ఈ విశ్వంబునగల్గు మే లిదియుపో హ్మొదన్ వివేకించినన్ (కళా. 2. 12)

వివేక్త సం. వి. ఋ. పుం. 1 విచారణకర్త, న్యాయాధికారి 2 జ్ఞాని, వేదాంతి

వివేచన సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 విచారణ, వివేకము 2. ఆలోచనము, పరిశీలనము 3 నిశ్చయము

వివేచించు సం. అ. క్రి. వివేచనసేయు, వివేకించు (శ. ర.)

వివోఢ సం. వి. ఋ. పుం. వరుఁడు, పెండ్లికొడుకు. 2. అల్లుఁడు.

వివ్వచ్చము వి. (సం. బీభత్సః) బీభత్సరసము, నవరసములలో నొకటి (చి. ని. శ. ర.)

వివ్వచ్చుఁడు వి. (బీభత్సః) అర్జునుఁడు

సీ. వివ్వచ్చుఁ డప్పుడు వినియెడునది తనవినియట్ల యతిఁజూచి వీఁడు విజయుఁడొక్కొ-యనుచు... భా. ఆది. 8. 185

గీ. శంకరుడు గిరాతవేషంబు దాల్చి. యగజ చెంతతయై తోడవరుగుదేఱఁ, బాణి నోంకార దివ్యచాపము ధరించి, వచ్చె వివ్వచ్చు వర తపోవనమ్ముకడకు, హర. 7. 41.

ఉ. ...నీ, వచ్చుటజేసి ప్రాణములు వచ్చెఁ బుమీయిట నేఁడు మాకు వివ్వచ్చుఁడు పోరులన్ నవతు వచ్చునె నీకసమానమామపా రాజశే. 3. 222

విశంక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 భయము. 2 సందేహము

విశంకటము సం. విశే. (అ. ఆ. ఈ. అ.) 1 విశాలము, విరివియైనది, పెద్దది 2 బలవంతము, బలముగలది, ఘోరము, భయంకరమైనది

విశంకుఁడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. భయములేనివాఁడు, నిర్భయుఁడు 2 సందేహము లేనివాఁడు

విశదము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 శుద్ధమైనది కలంకములేనిది 2 స్వచ్ఛమైనది, తెల్లనిది, తెల్లరంగుగలది 3 ప్రకాశించునది, మనోహరమైనది 4 స్పష్టమైనది, స్ఫుటముగాఁ గనఁబడునది. 5 శాంతము, నిర్విచారమైనది, సంతోషించునది

వి. అ. పుం. తెలుపు, తెల్లరంగు,

విశదీకరించు సం. అ. క్రి. విశదముగాఁజేయు

వ. చిత్తశుద్ధివలన వేదాంతజ్ఞానంబు విశదీకరించి... కాశీ. 3. 2"8

విశయము సం. వి. అ. పుం. 1 సందేహము, సంశయము, (మీమాంస) అధికరణమునందలి యైదంశములలో రెండవది 2 ఆశ్రయము, అభయస్థానము.

విశరఘాతము సం. వి. అ. పుం. చంపుట, వధము. (శ. ర.)

విశరము సం. వి. అ. పుం. 1. పగులుట, బ్రద్దలగుట, 2. చంపుట, సంహరించుట

విశే. (అ. ఆ. అ.) బాణములు లేనిది

విశల్య సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దంతి, నేపాళము (వృ. వి.), గుడూచి, తిప్పతీఁగ (వృ. వి.), అజమోద, ఓమము. (వృ. వి.)

విశల్యము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 కష్టము లేనిది, విచారములేనిది; భద్రముగానున్నది 2 ముండ్లు లేనిది, ములుకులులేనిది

విశల్యకరణి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శరీరమున నాఁటిన ములుకుల నూఁడఁజేయు ఒక విధమైన ఔషధి

విశసనము సం. వి. అ. న. 1 చంపుట, సంహారము, నశింపఁజేయుట 2 నాశము, చేటు. 3 యుద్ధము.

వి అ పుం 1 వంకరకత్తి 2 ఖడ్గము, పెద్ద కత్తి.

పుం న నరకభేదము, ఒకవిధమగు నరకము

విశసించే నం న క్రి చంపు, విశసనము చేయు

గీ. . పాపపశువుల విశసించి శక్తిచరువు, పాండు రంగ గ్నిలో వేల్చె పాండవునకు, పాండు 5 56

విశస్త నం వి ఋ పుం 1. బలియిచ్చువాఁడు, 2. చండాలుఁడు

విశస్తము నం విణ (అ ఆ అ) 1 నఱకఁబడినది, తునియలు చేయఁబడినది 2. మర్యాదనెఱుఁగనిది, మోటైనది. 3 స్తుతింపఁబడినది, కొనియాడఁబడినది

విశాఖ నం వి. ఆ స్త్రీ ఒకానొక నక్షత్రము, అశ్విని మొదలగు నక్షత్రములలోఁ బదియాఱవది. 2 గలిజేరు (వృ వి.) 3 కాఁకర (వృ వి).

విశాఖజము నం వి అ పుం. నారింజచెట్టు

విశాఖము నం వి అ పుం వేఁటలో నొక విధమైన స్థితి (ఒడుపు) (ఈ యొడుపులో విలుకాఁడు జానెడెడములో నడుగులిడి నిలఁబడవలయును) 2. నూలువడికెడి కదురు

విశాఖుఁడు నం వి అ పుం కార్తికేయుఁడు, కుమారస్వామి 2 యాచకుఁడు, అడుగుకొనువాఁడు. 3 శివుఁడు 4 ఒకానొక వేలుపు, దేవతాభేదము.

విశాతనము నం వి అ న 1 చీల్చుట, భేదించుట 2. విమోచనము, విడుదల 3 సానఁబట్టుట, మిక్కిలి వాఁడిచేయుట

విశాయము నం వి అ పుం కావలివాండ్రు వంతుల ప్రకారము నిద్రించుట

విశారణము నం వి అ న. 1 చీల్చుట, భేదించుట 2 చంపుట, సంహరించుట

విశారదము నం వి అ పుం వకులవృక్షము, పొగడచెట్టు

విశారదుఁడు నం విణ (అ. ఆ అ.) (తఱచుగా సమాసాంతమున) నిపుణుఁడు, నేర్పరి 2. బుద్ధిమంతుఁడు, తెలివికలవాఁడు. 3 ప్రఖ్యాతుఁడు, ప్రసిద్ధిఁ జెందినవాఁడు 4. ధీరుఁడు, ధైర్యశాలి,

విశాల నం వి ఆ స్త్రీ 1 ఉజ్జయినీనగరము. 2 ఒకానొక నది.

విశాలత నం వి అ స్త్రీ 1. విరివి, విస్తృతి, పెద్దది యగుట. 2 ఘనత, గొప్పతనము, శ్రేష్ఠత్వము

విశాలత్వక్కు నం వి చ్ పుం ఏడాకులరఁటి. (వృ వి) (శ గ)

విశాలము నం విణ (అ. ఆ అ) పెద్దది, విరివియైనది, వెడల్పుగలది. 2 సమృద్ధము, నిండియున్నది 3 శ్రేష్ఠమైనది, ఘనమైనది, ప్రసిద్ధమైనది

వి అ పుం 1 ఒకవిధమైన లేడి. 2 పక్షివిశేషము

విశాలాక్షి నం వి ఈ. స్త్రీ కాశీక్షేత్రమున నెలకొనియున్న పార్వతీదేవి యర్చావతారము 2. వేశ్య. 3 తేలుకొండి. (వృ. వి.)

విశాలాక్షుఁడు నం విణ. (అ ఈ అ) విరివియైన కన్నులుగలవాఁడు.

వి అ పుం 1. విష్ణువు 2 గరుత్మంతుఁడు 3 శివుఁడు

విశాలాస్యప్రదరము నం వి అ. పుం వెడఁద వాతియమ్ము.

క. కడిసి శరాసనగురుఁ డిరు, వదియేను శరంబు లేయ శార్ఙుఁడు వానిం, గుదియించి విశాలాస్య ప్రదరము లడరింపఁ గుంభభవుఁ డెడఁ ద్రుంచెన్. భార ద్రోణ 3 75.

విశిఖ నం వి ఆ స్త్రీ 1 పాఱ 2. నూలు వడికెడి కదురు 3 సూది. 4 చిన్నబాణము 5. బాట, త్రోవ, రథ్య. 6 మంగలది.

విశిఖము నం విణ (అ ఆ. అ) 1. శిఖలేనిది, జుట్టులేనిది, అగ్రములేనిది. 2 ఈఁకలులేనిది. (బాణము.)

వి అ. పుం 1 బాణము. 2 ఒకవిధమైనరెల్లు.

విశిష్టత నం వి ఆ స్త్రీ 1. ప్రత్యేకగుణము, విశేషగుణము 2 శ్రేష్ఠత్వము, ప్రశస్తత

విశిష్టము నం. విణ (అ ఆ అ) 1. విశేషగుణములుగలది 2 విలక్షణమైనది, ప్రత్యేకమైనది, అసాధారణమైనది. 3. కూడినది, ఉపలక్షితమైనది, సంపన్నమైనది. 4 ఉత్తమమైనది. శ్రేష్ఠము,

విశిష్టాద్వైతము సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మమునకుఁ బ్రకృతికి నభేదమును, సత్యమును బోధించెడి మతము; ప్రకృతి విశిష్టబ్రహ్మమునకు నద్వైతమును దెలుపు మతము

విశీర్ణపర్ణము సం. వి. అ. పుం. నింబవృక్షము, వేఁప చెట్టు

విశీర్ణము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పగులఁగొట్టఁబడినది, ముక్కలయినది. 2 వడలినది, వాడినది, ఎండినది, శుష్కము. 3 జాఱినది, రాలినది 4. ముడుతలువడినది. 5. చెడినది, పాడైనది 6. ముదిమిచెందినది. (వాచ)

విశీలుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ) విరుద్ధప్రవర్తనము గలవాఁడు, మంచి నడవడిలేనివాఁడు, నీతిలేనివాఁడు, దుష్టుఁడు

విశుఁడు సం. వి. శ. పుం. (తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము కానరాదు) 1. వైశ్యుఁడు, కోమటి. 2. మనుష్యుఁడు. 3 ప్రజ, జనము.
స్త్రీ. దేశప్రజ

విశుద్ధము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శుభ్రముచేయఁబడినది 2. పరిశుభ్రమైనది, పవిత్రమైనది పాపము లేనిది. 3 కళంకములేనిది 4 సరియైనది, హెచ్చుతక్కువలులేనిది 5. గుణవంతము, సుగుణములు గలది, కౌటిల్యమెఱుఁగనిది, ఋజువర్తనముగలది 6. అడఁకువగలది
వి. అ. న. శరీరమునందలి విశుద్ధచక్రము

విశుద్ధి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పరిశుద్ధత, నిర్మలత్వము 2. నిర్దోషత్వము, దోషములేమి. 3. సరిగా నుండుట, హెచ్చుతక్కువలులేమి. 4. తప్పు దిద్దుకొనుట. 5. సామ్యము, పోలిక. 6 (బీజగణిత) తీసివేయు మొత్తము, తీసివేసెడి రాశి.

విశృంఖలుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శృంఖలములు (గొలుసు) లేనివాఁడు 2 బంధనములేనివాఁడు. అడ్డులేనివాఁడు 3. నీతిలేనివాఁడు, కట్టుపాటులేనివాఁడు.

విశేషకము సం. విణ. (అ. ఆ. అ) భేదపరచునది, వేఱుపఱచునది
వి. అ. పుం. న. 1. భేదపఱచు లక్షణము, గుణము 2 భేదముదెలుపు గుణము. 3 నొసటిబొట్టు, తిలకము, 4 రంగులతోఁగాని పరిమళద్రవ్యములతోఁగాని ముఖముమీఁదను శరీరము మీఁదను చిత్తరువు వ్రాయుట, పత్త్రరచన. 5 ఏకవాక్యముగానుండిన శ్లోకత్రయము. 6 నువ్వుమొక్క.

విశేషగుణము సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రత్యేకగుణము, ఇతరమునుండి వేఱుపఱచు గుణము 2 (తర్క) సంయోగపృథక్త్వముల వంటిదికాక స్వాభావికమైన గుణము
శ్లో. బుద్ధ్యాదిషట్కం రూపాదిచతుష్కం స్నేహ భావనే, స్వాభావిక ద్రవత్వంచ అదృష్టం శబ్ద ఏవచ ... విశేషగుణ ఇత్యేతే కారికావళి

విశేషజ్ఞుఁడు సం. విణ. (అ ఆ అ) 1 గుణాగుణము లెఱిఁగినవాఁడు, విమర్శకుఁడు 2 విద్వాంసుఁడు, పండితుఁడు.

విశేషణము సం. విణ. (అ ఆ అ.) 1. గుణమును దెలుపునది 2. భేదపఱచునది, ఇతర వ్యావర్తకము
వి. అ. న. 1 వ్యావర్తనము, భేదపఱచుట. 2 భేదము, వ్యాఖ్యానము 3 మఱొకదాని నుండి ప్రత్యేకపఱచునట్టి పదము, గుణమును తెలుపునట్టి పదము
(వ్యతి విశేష్యము ఇది మూఁడువిధములుగలది 1. వ్యావర్తకము. 2 విధేయము 3 హేతుగర్భము 4 భేదపఱచులక్షణము, గుర్తు 5 విధము, రకము 6 మించుట అతిశయించుట

విశేషము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 విలక్షణమైనది, అసాధారణమైనది 2. సమృద్ధమైనది, విరివియైనది
వి. అ. పుం. 1 వేఱుపఱచుట. 2 భేదము, వ్యాఖ్యానము 3 గుణసంబంధభేదము 4 మంచికిగాని చెడ్డకుఁగాని గలుగు మార్పు. 5 అవయవము 6. రకము, విధము. 7 నానావిధమైన వస్తువులు 8 (సమాసాంతమున) శ్రేష్ఠత, ఘనత, ఆధిక్యము 9 (తర్క) అనన్యనిష్ఠ గుణము, ప్రత్యేకగుణము. అనన్యసాధారణమై ఒకదానియందేయుండి ఇతర పదార్థములనుండి భేదము తెలుపు గుణము, పృథివ్యాది నవద్రవ్యముల పరమాణువులందుండు గుణము 10 వ్యక్తి, ప్రత్యేకత. 11. వర్గము, శబ్దసముదాయము 12. తిలకము, నొసటిబొట్టు 13 విశేషగుణము. 14 ఒకానొక యర్థాలంకారము.

శ్లో విశేషః ఖ్యాతమాధారం, వినాప్యాధేయ వర్ణ నమ్ ఆధారములేకయే ఆధేయమున్నట్లు వర్ణించుట.

విశేషవచనము నం వి అ న ప్రత్యేకవిధివాక్యము.

విశేషవిదుఁడు నం విశ (ద్)=విశేషజ్ఞుఁడు

విశేషవిధి నం వి ఇ. పుం ప్రత్యేకవిధి.

విశేషశాస్త్రము నం వి అ న = విశేషవిధి.

విశేషించే నం స క్రి. 1 స్తుతించు, అగ్గించు

వ అని యనేక ప్రకారంబులంబరమేశ్వరు నిరాకరించుచు నితర సురవరుల విశేషించుచున్న కృతకవిప్రు వగజ కటాక్షించుచు .. కు. సం. 7. 853

2. విశదీకరించు.

మ ... వ,చ్చివకార్యం బఖిలంబు నాథుఁడు విశేషింపంగ మాల్యానులే,పవటాంబూలవిభూషణావళుల సంభావించి యత్యున్నతిన్ జై. భా 3 54.

అ క్రి అతిశయించు

వ .. విశేషించి యీ ధర్మోత్పత్తి శ్రాద్ధకాలంబున పరించినఁ బితరులకు పునరావృత్తిరహిత శాశ్వతబ్రహ్మలోకంబుగలుగు వరాహ 7 35.

వ విశేషించియుం గౌరవనికేతనంబులఁ గేతనంబులఁ బొగలెగయుటయు నాయుధంబులు మండుటయు నివి మొదలుగా దుర్నిమిత్తంబులు పుట్టుచున్నయవి. భార. భీష్మ 1 12

విశేషితము నం విశ (అ ఆ. అ.) 1. భేదపఱుపఁబడినది. 2 నిర్వచింపఁబడినది, ప్రత్యేక లక్షణము చెప్పఁబడినది. 3 విశేషణముచే వేఱుపఱుపఁబడినది 4 శ్రేష్ఠమైనది, ప్రశస్తము

విశేషుఁడు నం విశ (అ ఆ అ.) విశిష్టుఁడు, గొప్పవాఁడు.

క దనుజారికంటె వీరుఁడు,... త్రిన,యనుకంటె విశేషుఁ డురుతరైశ్వర్యమునన్ కు సం 10 423

విశేషోక్తి నం. వి ఇ. స్త్రీ ఒకానొక యర్థాలంకారము

శ్లో. కార్యాజ నిర్విశేషోక్తిస్సతి పుష్కలకారణే. (ప్రసిద్ధకారణసామగ్రియున్నను గార్యము కలుగనట్లు వర్ణించుట)

విశేష్యము నం విశ (అ ఆ అ.) 1 భేదపఱుపఁబడినది 2 శ్రేష్ఠము, ముఖ్యమైనది

వి. అ. న విశేషణముచే గుణము తెలుపఁబడిన పదము, మఱియొకపదముచేతఁ బ్రత్యేకపఱుపఁబడిన పదము నామవాచకము.

విశోక నం వి ఆ స్త్రీ. శోకములేకుండు స్థితి, యోగశాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడిన చిత్తవృత్తివిశేషము

విశోకము నం విశ (అ ఆ అ.) దుఃఖములేనిది, సుఖకము.

వి. అ పుం అశోకవృక్షము

విశోకించే నం అ క్రి మిక్కిలి దుఃఖించు.

శా ... అతిదుర్వయా,క్రాంతాశ్రుప్రకర ప్రవాహములు హేరాళంబుగాఁ బర్వఁగా, నెంతే గుంపులుగూడి యేడ్చిరి జగంబెల్లన్ విశోకింపగా సేతు. 1 38 పా

విశోధనము నం వి అ న 1. శుభ్రముచేయుట, శుద్ధిచేయుట, తీసివేయుట (రాజ్యకంటకవిశోధనోద్యతుఁడు) 2. పవిత్రముచేయుట, పాపము మొదలగువాని తప్పించుట 3. ప్రాయశ్చిత్తము, పాపపరిహారార్థమైన సంస్కారము.

విశోధ్యము నం విశ (అ ఆ అ.) 1 పవిత్రముచేయఁదగినది 2 శుభ్రముచేయఁదగినది, సరిచేయఁదగినది.

వి. అ. న ఋణము

విశోషణము నం వి అ న మిక్కిలియెండుట, శుష్కించుట.

విశ్నము నం వి అ పుం దీప్తి, కాంతి.

వి(శం(వం)భణము నం. వి అ న. విశ్వాసముకలిగించు, నమ్మకము పుట్టించుట

వి(శం(సం)భపాత్రము నం. వి అ. న నమ్మఁదగినవాఁడు, విశ్వాసస్థానము.

వి(శం(సం)భభాషణము నం. వి అ న =వి(శంభాలాపము

వి(శం(సం)భభూమి నం వి. ఇ. స్త్రీ వి(శంభపాత్రము.

వి(శం(సం)భము నం వి. అ పుం 1 నమ్మకము, విశ్వాసము, చనవు 2. రహస్యము, రహస్యవిషయము 3. విరామము, విశ్రాంతి. 4. క్షేమముతోఁ బ్రశ్నించుట 5. ప్రణయకలహము, కేళియందుక,

6. చేయుట, హింసించుట.

వి(శం(స్రం)భస్థానము నం వి అ న = వి(శంభ పాత్రము.

వి(శం(స్రం)భాలాపము నం వి అ పుం 1 నమ్మకముతో మాటలాడుట. 2. రహస్య సంభాషణము

వి(శంభి నం విణ (న్ న్ న్) 1 విశ్వాసముగలవాడు, నమ్మినవాడు 2. నమ్మదగినవాడు, విశ్వసనీయుడు

వి(శ(స్ర)బ్ధము నం విణ (అ ఆ అ.) 1 నమ్మియుపగ్రహింపబడినది, వశముచేయబడినది 2 విశ్వసింపబడినది, నమ్మబడినది, భయములేనిది, నిర్భయము. 3. విశ్వసనీయము, నమ్మదగినది 4. శాంతము, క్షోభము, నిర్విచారము. 5. స్థిరమైనది, నిశ్చలము 6 మెల్లనైనది, మందమైనది 7. అధికమైనది, అతిశయించినది

వి(శమము నం. వి అ పుం 1. పద్య విరామము 2. ఊట. (శ ర)

వి(శమించే నం అ క్రి. 1. శ్రమతీర్చుకొను

క. బహుయోజనముల పొడవగు, మిహిమలతుదచేరి వి(శమించిన యంతన్ . ఉ. రా. 4. 49.

క. మునిభామల వ్యధూమణి, వనపరత ప్రసవ ఫలసమాకీర్ణ నివాసతనివేశ విన్యృతకృష్ణా, జినముపయిన్ వి(శమింపజేసి యడలుతోన్ హై. భా. 6 84.

2. ఊరడిల్లు (శ. ర.)

వి(శయము నం వి. అ పుం 1 నివాసము, ఆశ్రయము, రక్షకస్థానము, నీడపట్టు

వి(శవసుడు నం వి న్ పుం పులస్త్యుని కొడుకు, రావణుని తండ్రి.

వి(శాంతము నం. విణ (అ ఆ అ) 1. అగినది, నిలిచినది. 2. వి(శాంతి నొందినది, అలయిక తీర్చుకొన్నది, అవకాశము నొందినది తెలివిగామన్నది శాంతమైనది, కలతనొందనది

వి(శాంతి నం. వి అ, ఇ. స్త్రీ 1 విరామము, ఊట, తెఱపి, 2 నిలుపుదల సమాప్తి

వి(శా(శ్ర)ణనము నం వి అ. న ఈవి, దానము, దాతృత్వము,

వి(శామము నం. వి అ పుం. 1 చేయుపనిని నిలుపుట, విరామము. 2 వి(శాంతి, ఊట, అలయిక తీర్చుకొనుట 3 శాంతి, నెమ్మది

వి(శావము నం వి అ పుం ప్రఖ్యాతి, ప్రసిద్ధి.

వి(శుతము నం విణ. (అ ఆ అ) 1 ప్రసిద్ధమైనది, ప్రఖ్యాతినొందినది 2 సంతోషించునది, సుఖించునది

వి(శుతి నం వి ఇ. స్త్రీ ప్రఖ్యాతి, ప్రసిద్ధి

విశ్లథము నం విణ. (అ ఆ అ) వదులైనది, బిగువు లేనిది, శిథిలము 2. దుర్బలము, బలము లేనిది.

విశ్లిష్టము నం విణ. (అ ఆ అ) విడదీయబడినది, వేఱుచేయబడినది

విశ్లేషము నం వి అ పుం 1 విడిపోవుట. 2 నాయికానాయకుల యెడబాటు. 3 వియోగము, ఎడబాటు. 4. లేకపోవుట, అభావము. 5 బీట నడు 6. (గణిత) వ్యత్యస్తసంకలనము, తలక్రిందుగ కూడుట.

విశ్లేషితము నం విణ (అ ఆ అ.) విడదీయబడినది, ఎడబాపబడినది.

విశ్వంతరము నం వి అ పుం నే(త్రము, కన్ను (అ. ని)

విశ్వంభర నం. వి అ. స్త్రీ. భూమి.

విశ్వంభరుడు నం విణ (అ ఆ అ) సర్వము భరించువాడు (వహించువాడు)

వి అ పుం 1 సర్వవ్యాపకుడు, పర(బ్రహ్మము 2. విష్ణువు 3 ఇం(ద్రుడు

విశ్వక(ద్రువు నం విణ (ఉ) అధముడు, నీచుడు, దుర్మార్గ ప్రవర్తనముగలవాడు

వి ఉ పుం 1 వేటకుక్క 2 ధ్వని.

విశ్వకర్మ(ర్ముడు) నం వి న్ పుం 1. దేవశాశిల్పి, త్వష్ట 2. సూర్యుడు. 3 సూర్యుని ప్రధానకిరణముల యేడింటిలో నొకటి 4 జ్ఞాని 5. ఒకానొక ముని 6 పరమేశ్వరుడు.

విశ్వకార్యము నం. వి అ పుం. సూర్యుని ప్రధాన కిరణము లేడింటిలో నొకటి

విశ్వకృత్తు నం వి క్ పుం. 1 ప్రపంచ సృష్టికర్త. 2 విశ్వకర్మ, దేవశిల్పి.

విశ్వకేతువు నం వి ఉ. పుం అనిరుద్ధుడు

విశ్వగంధ సం వి ఆ స్త్రీ భూమి

విశ్వగంధము సం వి. అ పుం 1 నీరుల్లి.
వ. గంధద్రవ్యవిశేషము, బాలెంతబోలము

విశ్వగోప్త సం వి ఋ పుం 1. ప్రపంచ రక్షకుఁడు, విష్ణువు. 2 ఇంద్రుఁడు

విశ్వగ్రంథి సం. వి ఇ. స్త్రీ హంసపదీలత, ఎఱ్ఱఅత్త ప్రత్తి తీఁగ

విశ్వచక్రము సం. వి అ న సువర్ణమహాదానము, స్వచ్ఛమైన బంగారము దానము చేయుట.

విశ్వజనము సం వి అ న మనుష్యజాతి

విశ్వజనీనము సం విశ (అ ఆ అ.) సకల జనులకు హితమైనది, సర్వజనహితమైనది

విశ్వజనీయము సం. విశ (అ. ఆ అ) 1 సర్వజనులకు హితమైనది, ప్రపంచ జనులకు మేలు చేయునది, సర్వజనార్హము (విల్సన్సు)

విశ్వజిత్తు సం వి త్ పుం. 1 యాగవిశేషము (ఇది ప్రపంచమునంతను జయించిన రాజు చేయవలసినది ఇందు సర్వస్వమును దక్షిణగా నియ్యవలయును) 2 వరుణపాశము 3 విష్ణువు.

విశ్వతోముఖుఁడు సం విశ (అ ఈ ఆ. అ) అన్ని వైపుల ముఖములు గలవాఁడు.

విశ్వదేవుఁడు సం వి అ. పుం. దేవతలలో నొక గణము

విశ్వధారిణి సం వి ఈ స్త్రీ. భూమి

విశ్వనాథుఁడు సం వి అ పుం విశ్వేశ్వరుఁడు, కాశీక్షేత్రమునందలి శివుని యర్చావతారము

విశ్వపావని సం వి. ఈ స్త్రీ తులసి.

విశ్వపుఁడు సం వి. అ పుం. 1 సర్వరక్షకుఁడు. 2 సూర్యుఁడు 3 చంద్రుఁడు 4 అగ్ని

విశ్వపూజిత సం. వి ఆ స్త్రీ. = విశ్వపావని

విశ్వప్సుఁడు సం. వి స్ పుం 1 దేవుఁడు. 2 సూర్యుఁడు. 3. చంద్రుఁడు. 4 అగ్ని 5 విశ్వకర్మ. 6 గాలి 7. యముఁడు.

విశ్వభుజుఁడు సం. విశ (అ ఆ అ.) సర్వమును భుజించువాఁడు, సర్వభక్షకుఁడు
వి అ పుం 1 ఇంద్రుఁడు. 2 అగ్ని.

విశ్వభేషజము సం వి అ న సొంటి
పుం సర్వరోగహరమైన యౌషధము.

విశ్వము సం (సర్వ) విశ (అ ఆ అ) 1 సర్వము, సకలము, అంతయు.
వి అ. న 1. ప్రపంచము 2 సొంటి.

విశ్వమూర్తి సం విశ (ఇ.) సర్వవ్యాపకమైనది అంతను నిండియున్నది
వి అ. పుం 1. పరబ్రహ్మము, పరమాత్మ 2 శివుఁడు 3 విష్ణువు

విశ్వయువు సం వి. ఉ పుం వాయువు.

విశ్వయోని సం వి ఇ పుం 1 బ్రహ్మ 2 విష్ణువు

విశ్వరా(ట్టు)జుఁడు సం వి అ పుం సమ్రాట్టు, చక్రవర్తి

విశ్వరుచి సం వి ఈ స్త్రీ అగ్నిహోత్రుని సప్త జిహ్వలలో నొకటి

విశ్వరూప(క)ము సం వి అ న కృష్ణాగరువు

విశ్వరేతసు(తుఁ)డు సం వి స్ పుం 1 బ్రహ్మ 2. విష్ణువు

విశ్వవా(ట్టు)హుఁడు సం విశ (హ్ శ్వౌ హి. హ్) సమస్తమును వహించువాఁడు, సర్వమును ధరించువాఁడు

విశ్వవేదు(దసు)ఁడు సం విశ స్ 1 సమస్తమును దెలిసినవాఁడు, సర్వజ్ఞుఁడైనవాఁడు. 2. జ్ఞానము కలవాఁడు.
వి పుం. 1 జ్ఞాని 2 ఇంద్రుఁడు మున్నగువేల్పు (వాచ)

విశ్వసనీయుఁడు సం విశ. (అ ఆ అ.) 1 నమ్మఁదగినవాఁడు, విశ్వసింపఁదగినవాఁడు. 2 నమ్మకముపుట్టించువాఁడు.

విశ్వసహ సం వి. ఆ స్త్రీ భూమి. 2 అగ్నిహోత్రుని సప్తజిహ్వలలో నొకటి.

విశ్వసించు = విశ్వాసించు సం. స క్రి నమ్ము
సీ . . రుద్రుండును క్షాత్రవదుహిత గాఁగ, భావించి విశ్వసింపకమానునో నాకుఁ గడవంగ రాని దుఃదుడుకు పుట్టె ... వరాహ 6. 8.
గీ వీర లిందరు నామీఁద విశ్వసింప,కున్నవారప కీర్తి నాకొదవకుండఁ, జూపుమా సర్వబంధులుఁ జూడవలయు, నిందు నీకపరాధమొక్కింతలేదు (వి. పు 6. 330.)

విశ్వసృ(ట్టు)జుఁడు సం వి జ్ పుం బ్రహ్మ, సృష్టికర్త

విశ్వస్త సం వి ఆ. స్త్రీ. విధవ, వితంతువు.

విశ్వస్తుఁడు సం విణ (అ ఆ అ.) 1 విశ్వసింపఁబడినవాఁడు, నమ్మఁబడినవాఁడు 2. నమ్మిన వాఁడు, విశ్వసించినవాఁడు. 3 నమ్మదగినవాఁడు, విశ్వసనీయుఁడు

విశ్వాచి సం వి ఈ స్త్రీ 1 ఒకానొక యప్సరస్త్రీ 2. బాహురోగవిశేషము (వాచ.), చేయి కదలకుండఁజేయు పక్షవాతవిశేషము.

విశ్వాత్ముఁడు సం వి న్ పుం 1 పరమాత్మ, కూటస్థుఁడు. 2. బ్రహ్మ. 3 శివుఁడు. 4 విష్ణువు.

విశ్వామిత్రుఁడు సం వి అ పుం గాధిపుత్త్రుఁడు, ఒకానొక ఋషి. (తొలుత రాజయియుండి తపోమహిమచే బ్రహ్మర్షిత్వమును బడసిన మహాముని, శ్రీరామునికి శస్త్రము నుపదేశించిన ఋషి.)

విశ్వావసువు సం. వి. ఉ పుం. ఒకానొక గంధర్వుఁడు. స్త్రీ రాత్రి (వై. ని.)

విశ్వాసఘాతకుఁడు సం విణ (అ ఇకా అ.) ద్రోహి, నమ్మించిమోసపుచ్చువాఁడు.
(ఇస్లే. విశ్వాసభంగము.)

విశ్వాసఘాతి సం విణ. (న్. నీ న్) = విశ్వాసఘాతకుఁడు

విశ్వాసనము సం. వి అ న నమ్మకము పుట్టించుట, నమ్మించుట

విశ్వాసపాత్రము సం. వి అ న నమ్మకమునకు స్థానము, నమ్మఁదగినవాఁడు.
(ఇస్లే: విశ్వాసస్థానము.)

విశ్వాసభూమి సం. వి ఇ. స్త్రీ = విశ్వాసపాత్రము

విశ్వాసము సం. వి అ పుం 1. నమ్మకము 2 రహస్యము

విశ్వాసి సం విణ (న్ నీ న్) విశ్వాసము గలవాఁడు

విశ్వా(శ్వ)సించు సం స. క్రి విశ్వసించు, నమ్ము.
క జనక శ్వశుర పతిగురు, జననీ బుధ భావ
ణములు సమ్మద మొప్పన్, విని విశ్వాసింపుము
మది, వనయము నిష్కపటు వచనమది నమ్మ
దగున్. (బ్రహ్మో. 4. 88)
ద్వి అతఁడు వారలకెల్ల నభయహస్తంబు, చతు
రత నిచ్చి విశ్వాసించి పలికె విరాట ప.
4. 62 పా.

విశ్వుఁడు 1 విష్ణువు 2 స్థూలశరీరాభిమానియగు జీవుఁడు 3 నాగరకుఁడు, నగరవాసి

విశ్వేదేవులు సం వి. అ పుం. బ గణదేవతా విశేషము, విశ్వదేవగణము (వీరు క్రతువు, దక్షుఁడు, వసువు, సత్యుఁడు, కాముఁడు, కాలుఁడు, ధురి, రోచనుఁడు, పురూరవసుఁడు, మార్ద్రవసుఁడు అని పదుగురు)

విశ్వేశుఁడు సం వి అ పుం 1 పరమాత్ముఁడు, జగదీశ్వరుఁడు 2 శివుఁడు, కాశీక్షేత్రమున వెలసిన శివుని యర్చావతార విశేషము
(ఇస్లే విశ్వేశ్వరుఁడు)

విష సం వి ఆ స్త్రీ 1. పురీషము, మలము 2 తెలివి, జ్ఞానము 3 అతివిష, అతివస (వృ వి)

విషండము సం వి అ న తామరతూఁడు, మృణాళము

విషకంఠుఁడు సం వి. అ పుం శివుఁడు

విషక్తము సం విణ. (అ ఆ అ) 1 దృఢముగాఁ గూర్పఁబడినది, దగ్గఱఁగాఁ జేర్పఁబడినది 2 అంటియున్నది, వ్రేలాఁడఁగట్టఁబడినది 3 సంప్రాప్తమైనది, ప్రసక్తమయినది

విషఘ్నము సం విణ. (అ ఈ. అ) విషమును పోఁగొట్టునది.
వి అ. పుం 1 విషమునకు విరుగుడుమందు. 2 శిరీషము, దిరిసెనము. (వృ వి) 3 చంపకము, సంపంగి (వృ వి) 4 చిన్నరేవడి, దూలగొండి (వృ వి) యవాసము 5 విభీతకము, తాఁకిచెట్టు.

విషఘ్ని సం వి. ఈ స్త్రీ 1 పసుపు (వృ వి) 2. వెఱ్ఱిపుచ్చ (వృ. వి) 3 పెద్దపావర (వృ వి) 4 కారుతులసి (వృ వి.) 5. నేలయుసిరిక (వృ వి) 6. ఎఱ్ఱగలిజేరు. (వృ. వి.)

విషజుష్టము సం విణ (అ ఆ అ) 1. విషముగలది. 2 విషముకలసినది

విషజ్వరము సం వి అ పుం మహిషము, దున్నపోతు (మహిషమునకు జ్వరము విషమువలెఁ బ్రాణాంతకమైనది)

విషణ్ణుఁడు సం విణ. (అ ఆ. అ) విషాదమునొందినవాఁడు, దుఃఖితుఁడు, క్రుంగినవాఁడు.

విషదంత(క)ము సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము

విషదము సం. వి. అ. పుం. 1 నీరదము, మేఘము, మబ్బు 2. శుక్లవర్ణము, తెలుపు
న. అన్నభేది.

విషదర్శనమృత్యుకము సం. వి. అ. పుం. చకోరము, పక్షివిశేషము

విషదిగ్ధము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విషముతోఁ బూయఁబడినది.

విషద్రుమము సం. వి. అ. పుం. 1. విషవృక్షము, విషపుఁజెట్టు. 2 ముసిఁడిచెట్టు

విషధరనిలయము సం. వి. అ. పుం. నాగలోకము, పాతాళము

విషధరము సం. వి. అ. పుం. 1 సర్పము, పాము 2 మేఘము, మబ్బు.

విషపుచ్ఛము సం. వి. అ. పుం. తేలు, వృశ్చికము

విషపుష్పకము సం. వి. అ. పుం. రోగవిశేషము, విషపువ్వులు తినుటవలనఁ గలిగిన రోగము

విషపుష్పము సం. వి. అ. న. నీలోత్పలము, నల్లకలువ

విషప్రయోగము సం. వి. అ. పుం. విషముపెట్టుట

విషమకర్ణము సం. వి. అ. పుం. 1. (గణిత) సమానముగాలేని కర్ణములు (ఎదురుగానుండు రెండు మూలలు కలుపు గీఁతలు) గల చతుష్కోణము. 2 సమకోణముగాఁ జేయఁబడిన త్రిభుజము యొక్క కర్ణము, ఎదురుగానుండెడి రెండుమూలలు కలుపు గీఁత.

విషమకర్మము సం. వి. న్. న. (గణిత) రెండు సంఖ్యల వర్గముల భేదమును, ఆ సంఖ్యల మొత్తమైనను భేదమైనను దెలిసినచో, ఆ సంఖ్యలను కనిపట్టు పద్ధతి.

విషమచతురస్రము సం. వి. అ. పు. సమముకాని నలుప్రక్కలుగల న్యాసము
(ఇట్లే విషమచతుర్భుజము)

విషమచ్ఛదము సం. వి. అ. పుం. సప్తపర్ణము, ఏడాకులయరఁటి (వృ. వి.)

విషమజ్వరము సం. వి. అ. పు. నడుమనడుమ తగ్గుచు హెచ్చుచుండెడి జ్వరము.

విషమత్రిభుజము సం. వి. అ. పుం. (గణిత) సమానముకాని మూఁడుభుజములుగల న్యాసము.

విషమదారి మి. వి. వృక్షవిశేషము
సీ. వెలఁగ విషమదారి వెట్టికుందెన మంచికుందెన కలబంద గువ్వగుత్తి హంస. 4. 10

విషమనయనుఁడు సం. వి. అ. పుం. విషమాక్షుఁడు.
(ఇట్లే విషమనేత్రుఁడు, విషమలోచనుఁడు, విషమాక్షుఁడు మొ.)

విషమము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 సమముకానిది, మిట్టపల్లములు గలది 2 సమానముకానిది, హెచ్చుతగ్గులు కలది 3 బేసియైనది, అయుగ్మము. 4 కఠినమైనది, దుర్బోధము, సులభముగా బోధపడనిది 5 దుర్గమము, పోవుటకుఁ గష్టమైనది 6 పురుషమైనది 7. వంకరయైనది 8. బాధాకరమైనది, శ్రమము గలిగించునది 9 తీవ్రమైనది 10 అపాయకరమైనది, భయంకరమైనది 11 ప్రతికూలమైనది 12 అసాధారణమైనది, సాటిలేనిది. 13 కుటిలమైనది, కుత్సితమైనది 14 దుష్టము, చెడ్డది 15. భిన్నము, వేఱైనది
వి. అ. న. 1. మిట్టపల్లము లుండుట 2. బేసియగుట 3 దుర్గమప్రదేశము, కొండకోనము 4 కష్టస్థితి 5 విషమప్రదేశము, నిమ్నోన్నతమైన నేల 6 విషమాలంకారము, అర్థాలంకారము 7 వృత్తభేదము

విషమవిభాగము సం. వి. అ. పుం. హెచ్చుతక్కువలుగఁ బంచిపెట్టుట

విషమశరుఁడు సం. వి. అ. పుం. బేసి బాణములు గలవాఁడు, మన్మథుఁడు
(ఇట్లే విషమబాణుఁడు, విషమాయుధుఁడు మొ.)

విషమశిష్టము సం. వి. అ. న. అనుచితమైన శాసనము, పనికిమాలినయాజ్ఞ.

విషమశీలుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతికూలస్వభావముగలవాఁడు, వికటమయిన స్వభావము కలవాఁడు, చిఱచిఱలాడెడువాఁడు.

విషమస్థుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిట్టపల్లములుగలచోట నున్నవాఁడు 2. కష్టములో నున్నవాఁడు, అపాయస్థితిలో నున్నవాఁడు

విషమించే సం. అ. క్రి. అపాయము తెచ్చు
సీ. ఏలికతో మేలమెప్పుడు విషమించు-బడుచుతో నవ్వివ భంగపఱుచు నీతిసీ. శ. 62.

సీ రాకేందుముఖ నీవు నేకరూపముదాల్చి విష మింప వేల యోవిషమశరుఁడ భాను 3 56

విషమితము సం విశే (అ అ. అ) 1 విషమముగాఁ జేయఁబడినది, మిట్టపల్లములు గలదిగాఁ జేయఁ బడినది, వంకరగాఁ జేయఁబడినది 2 ముడిచికొను నట్లు చేయఁబడినది, సంకుచితముగా చేయఁబడినది 3. కష్టమగునట్లు చేయఁబడినది

విషము సం. వి. అ. పుం న గరళము, వత్సనాభి

న. 1. నీరు, జలము. 2. కాముకుఁడు. 3 గోప రసము, కాలెంతబోళము.

విషమృత్యుకృవు సం. వి. ఉ. పుం. ఒకానొక పక్షి, చకోరము.

విషమేషువు సం వి ఉ. పుం. =విషమశరుఁడు

విషయకము సం. విశే (అ. అ. అ.) 1. ఒక వస్తువు నకు సంబంధించినది 2 (సమాసాంతమున) ఒక దానినిగూర్చి చెప్పునది, ఒకయంశము విషయ ముగాఁ గలది.

(ఉదా దానవిషయక గ్రంథము.)

విషయగ్రామము సం. వి అ పుం. ఇంద్రియార్థముల సమూహము, శబ్దాది విషయముల సమూహము

విషయాభిరతి సం వి ఇ. స్త్రీ ఇంద్రియార్థముల యందాసక్తి, ఐహికానందములయందలి కోరిక (శబ్దా విషయనిరతి, విషయాసక్తి మొ)

విషయప్రసంగము సం వి అ. పుం విషయాభిరతి

విషయము సం వి అ పుం. 1. ఇంద్రియార్థము, ఇంద్రియగోచరమగుశబ్దాదికము, భోగసాధనము 2 లౌకికార్థము, వ్యాపారము 3. ఇంద్రియా నందము. 4 పదార్థము, వస్తువు 5 లక్ష్యవస్తువు, లక్ష్యము. 6. తిరిగెడిచోటు, సంచరింపవీలగు ప్రదే శము. 7 పని, కృత్యము, ప్రధానకార్యము. 8 ప్రస్తావము, ప్రకరణము, సంగతి. 9 వివరింపఁ దగిన యంశము, (మీమాంస) అధికరణమందలి యైదంశములలో మొదటిది. (శ్లో విషయో విశ యశ్చైవ పూర్వ పక్షస్తథోత్తరం, నిర్ణయశ్చేతి సిద్ధాంతశ్శాస్త్రేధికరణం స్మృతమ్) 10 స్థానము, ప్రదేశము. 11 దేశము, గ్రామ సమూహము, మండలము 12. శరణము, రక్షకస్థానము, నీడపట్టు 13. విశ్యము, ఉక్రమము 14. మత సంస్కారము, కర్మము. 15 అయిదుసంఖ్య 16. (అలం) ఆరోపాశ్రయము

ఉ అజ్ఞానతిమిరము, ఇట తిమిరత్వారోపమున కాశ్రయ మజ్ఞానము.

విషయసుఖము సం వి అ పుం భోగ్యవస్తువుల వ న గలిగెడి యానందము, ఇంద్రియానందము.

విషయాత్మకుఁడు సం విశే (అ. ఆ ఆ భోగవస్తు వులయందే మనస్సు గలవాఁడు, భోగపరుఁడు, ఇంద్రియసుఖము గోరువాఁడు,

విషయాభిలాషము సం వి అ పుం విషయాభిరతి

విషయాసక్తుఁడు సం విశే (అ అ అ) ఇంద్రియ సుఖములందాసక్తి గలవాఁడు, ఐహికసుఖము లను గోరువాఁడు (శబ్దా విషయనిరతుఁడు)

విషయి సం విశే. (న్ ఈ న్.) విషయాసక్తుఁడు, భోగలాలసుఁడు

వి న్ పుం 1 లోకజ్ఞుఁడు, లోకజ్ఞానముగల వాఁడు. 2 రాజు 3 మన్మథుఁడు 4 ఇంద్రియ సుఖాసక్తుఁడైన మనుష్యుఁడు, భోగి

న 1 జ్ఞానేంద్రియము, త్వగాది. 2. జ్ఞానము, ఎఱుక

విషయించు సం స క్రి. 1 ఉద్దేశించు

సీ విద్వజ్జనులు నిన్ను విషయించి పత్తురు .. నైష. 6 110.

2 రమించు, మైథునముచేయు.

క. ... వినుము చంద్రరేఖా, శశకమువలె నిన్నుఁ జేతఁబట్టి యెవరినిన్, విషయింపనీయ గట్టిగ మ్మనుగాదని పలికె ... చంద్ర వి 3. 153.

ఉ. బందరువారి పాపికిని బైటి పసారమెకాని యందులో, పుండట యెల్ల వంకఁ జెడి పోదుఁ గదా విషయింపఁబోయినన్ క్రీడా. పీఠి 53. పా.

విషయీకరించు సం స క్రి విషయముగాఁజేయు, తెలిసికొను

వ స్వస్వరూప పరమాత్మస్వరూపంబుల విషయీక రింప నెఱుఁగమి సహజానంద ముఖుఁ డయి... (కవిక 5. 100)

విషయైషి సం. విణ (న్. ఈ. న్) భోగములు గోరువాఁడు, ఇంద్రియసుఖము గోరువాఁడు

విషయోపసేవ సం. వి ఆ స్త్రీ విషయాభి తి.

విషవిద్య సం వి ఆ స్త్రీ విషము పోగొట్టు విద్య, విషప్రతిక్రియ

విషవృక్షన్యాయము సం వి అ పుం చూ న్యాయము

విషవృక్షము సం వి అ పుం. విషముగల చెట్టు, ముసిఁడిచెట్టు

విషవేగము సం వి అ పుం విషముయొక్క తీవ్ర ప్రసారము

విషశూకము సం వి అ పుం కందిరీఁగ

విషశృంగి సం. వి న్ పుం. = విషశూకము

విషసూచకము సం వి అ పుం చకోరము,

విషసృ(క్క)క్వము సం. వి న్. పుం కందిరీఁగ

విషహంత్రి సం వి ఈ స్త్రీ తెల్లదింటెన (వృ వి)

విషహృదయుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) విషము గల మనస్సు వాఁడు, ద్వేషబుద్ధిగలవాఁడు

విషహ్యము సం విణ (అ ఆ అ) 1. సహింపఁదగినది, ఓర్వఁదగినది 2 నిశ్చయింపసాధ్యమైనది 3 సాధ్యమైనది

విషాంకురము సం వి అ పుం 1 ఈఁటె 2 కొనను విషము పూసిన బాణము

విషాంతకము సం. విణ (అ ఆ అ) విషమును బోఁగొట్టునది, విషమునకు విరుగుడైనది

విషాంతకుఁడు సం వి. అ పుం శివుఁడు

విషాక్తము సం విణ. (అ ఆ అ) విషముఁ బూయఁబడినది

విషాణము సం. వి అ. పుం. న 1 ఎద్దు మొదలగువాని కొమ్ము 2 ఏనుఁగుదంతము. 3 పంది (అడవిపంది) కోఱ, వరాహదంష్ట్రి 4. చెంగల్వకోష్టు (వృ వి)

విషాణి సం. విణ (న్ ఈ న్) విషాణములుకలది వి. న్ పుం. 1 కొమ్ములుగల జంతువు, దంతములుగల జంతువు. 2. ఏనుఁగు 3 ఎద్దు. 4. వరాహము

విషాదము సం. వి అ పుం. 1 దుఃఖము, చింత. 2. ఆశాభంగము, ఆశలుడుగుట, నిరాశ 3 దౌర్బల్యము, కృశత్వము 4. తెలివిలేమి, స్మృతిలేమి

విషాది సం విణ (న్. ఈ. న్) దుఃఖము గలవాఁడు, దుఃఖితుఁడు

విషాదించు సం అ క్రి. ఖేదపడు

క శిరమున రక్తము వెడలఁగ, బోరలెడు తన విభునిఁ జూచి పొఁగమిన వగతోఁ, బరుషధ్వని వాపోవుచు, గరము విషాదించు క్రౌంచిఁ గనుగొని కరుణన్. భా. రా. బాల. 7.

విషాపహము సం విణ. (అ. ఆ అ.) విషమును బోఁగొట్టునది, విషమునకు విరుగుడైనది

విషారము సం వి అ పుం పాము, సర్పము.

విషాలువు సం విణ. (ఉ) విషముగలది.

విషాస్య సం. వి అ. స్త్రీ నల్లజీడి (వృ వి.)

విషాస్యము సం వి అ. పుం. పాము, సర్పము (ఇశ్లే విషాననము)

విషువత్తు సం వి త్., న్. 1 విషువము, సమరాత్రిదినకాలము, యజ్ఞమున నడిమి దినము (విల్యమ్సు)

విషువచ్ఛాయ సం వి ఆ స్త్రీ నీడగడియారపుముల్లుయొక్క మధ్యాహ్నపునీడ, వేళ తెలిసికొనుటకై యుపయోగపడు మధ్యాహ్నపు నీడ.

విషువ(ద్ది)దినము సం. వి అ న. రేయుంబవలును సమప్రమాణముగా నుండెడి దినము, సమమయిన రాత్రి దిన ప్రమాణముగల దినము.

విషువద్రేఖ సం. ఆ. స్త్రీ భూగోళముమీఁద సరిగా మధ్యను తూర్పు పడమరల నుండెడు రేఖ.

విషువము సం వి. అ. పుం మేషతులారాసుల ప్రథమాంశము, రాత్రిం దివాభాగములు సమప్రమాణములుగా నుండెడి యంశము, సమరాత్రిందినకాలము.

విషువ(త్సం)సంక్రాంతి సం వి ఇ స్త్రీ తులామేషరాసులలో నొకదానియందు సూర్యుఁడు ప్రవేశించుట

విషూచిక సం. వి ఆ స్త్రీ విరేచనముల జబ్బు, వేదిరోగము, కలరా

విష్కందము సం. వి అ. పుం. 1 చెదరుట. 2. వెడలిపోవుట.

విష్కంభ(క)ము నం. వి. అ. పుం. 1 విఘ్నము, అడ్డంకి. 2 తలుపుగడియ, అడ్డుగట్ట 3 ఇంటికి మూలాధారమైన దూలము 4 స్తంభము, రాడు. 5 వృక్షము. 6 రూపకాంగభేదము, (నాటకముల యందు రెండంకములకు నడుమ నొకటిలేక రెండు పాత్రములు ప్రవేశించి నాటక కథావస్తువును-జరిగిన దానిని రాఁబోవుదానిని – సంగ్రహముగా సభ్యులకుఁ దెలియఁజేయు భాగము) 7 ఒక వలయముయొక్క మధ్యరేఖ, వ్యాసరేఖ 8 యోగు లభ్యసించెడి బంధ విశేషము 9. విస్తారము, వెడల్పు 10 జ్యోతిశ్శాస్త్ర సంబంధమైన యిరువదియేడు యోగములలో మొదటిది.

విష్కంభి నం. వి. న్. పుం. తలుపుగడియ.

విష్కంభితము నం. విశే. (అ. అ. అ) అడ్డుపెట్టఁబడినది, విఘ్నము గలిగింపఁబడినది.

విష్కిరము నం. వి. అ. పుం 1 చిమ్ముట, వెదజల్లుట 2. చీల్చుట. 3. పక్షి 4 కోడిపుంజు, కోడిజాతిలోఁ జేరినపక్షి.

విష్టంభము నం. వి. అ. పుం 1. దృఢముగా ఆనుకొనుట 2. విఘ్నము, అడ్డంకి, నిరోధము 3. మూత్రనిరోధము, మలనిరోధము 4 పక్షవాతము. 5. నిలుచుట, ఆగుట. 6 పాదన్యాసము, అడుగుపెట్టుట

విష్టంభి నం. విశే. (న్. ని న్) 1 అడ్డగించునది, నిరోధించునది. 2. స్తంభింపఁజేయునది, మొద్దుబాఱఁజేయునది

విష్టపము నం. వి. అ. పుం, న. జగత్తు, భువనము

విష్టపహారి నం. విశే. (న్. నీ న్.) లోకరంజకుఁడు, ప్రపంచమును రంజింపఁజేయువాఁడు.

విష్టబ్ధము నం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. గట్టిగా అదుమఁబడినది 2. ఆశ్రయమీయఁబడినది, బలపఱుపఁబడినది 3 విఘ్నితము, అడ్డగింపఁబడినది. 4 స్తంభింపఁజేయఁబడినది

విష్టరము నం. వి. అ. పుం 1. (పీఁట, బల్ల మొదలైన) ఆసనము 2. యజ్ఞమునందు 'బ్రహ్మ' కిచ్చెడి పీఠము. 3 దర్భలతో పేల్లిన చాఁప, కుశాసనము 4. కుశముష్టి, పిడికెడు కుశము. 5. చెట్టు.

విష్టరశ్రవుఁడు నం. వి. స్. పుం. విష్ణుదేవుఁడు.

విష్టి నం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 వ్యాప్తి, వ్యాపించుట 2 ఉద్యోగము, పని. 3 జీతము, కూలి. 4 వెట్టి, జీతములేనిపని. 5. పంపుట. 6. నరకనివాసము. 7. (జ్యోతి) పంచాంగములోని కరణములలో నొకటి (భద్రకరణము.)

విష్ఠ నం. వి. ఆ. స్త్రీ 1 మలము, పురీషము . ఉదరము, కడుపు

విష్ఠలము నం. వి. అ. న దూరప్రదేశము.

విష్ఠించు నం. అ. క్రి విష్ఠచేయు, పరుగు, మలవిసర్జనముచేయు (క ర., ప్రా)

విష్ణుక్రాంత నం. వి. ఆ. స్త్రీ నల్లదింటెన. (వృ వి.)

విష్ణుగుప్తుఁడు నం. వి. అ. పుం. చాణక్యుని మఱియొక పేరు

విష్ణుచక్రము మల్లబంధవిశేషము

వ. నరనామధేయంబులగు గతులును, విష్ణుచక్రంబును, రామబాణంబును, నాగబంధంబును ... మల్లుపు. 3. 68.

విష్ణుదైవత్యము నం. విశే. (అ. అ. అ) విష్ణువు అధిష్ఠానదేవతఁగలది

వి. అ. న శ్రవణనక్షత్రము.

విష్ణుపదము నం. వి. అ. న 1 ఆకాశము, మిన్ను. 2 క్షీరసాగరము 3 గయాక్షేత్రమునఁ బూజింపఁబడెడి విష్ణుదేవునిపాదము 4 పద్మము, తామరపువ్వు

విష్ణుపది నం. వి. ఈ. స్త్రీ 1. గంగానది. 2 వృషభ, సింహ, వృశ్చిక, కుంభరాసులలో సూర్యుని ప్రవేశము

విష్ణుపురాణము నం. వి. అ. న పదునెనిమిది మహాపురాణములలో నొకటి

విష్ణుమాయ నం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. అనాదియైన యవిద్య. 2 దుర్గాదేవి.

విష్ణురథము నం. వి. అ. పుం గరుత్మంతుఁడు (ఇక్షే విష్ణువాహ్యము.)

విష్ణురాతుఁడు నం. వి. అ. పుం. పరీక్షిత్తు. (ఒకానొకరాజు)

విష్ణువల్లభ నం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి. 2. తులసి.

విష్ణువు నం వి ఉ పుం 1 అంతటను వ్యాపించువాఁడు, వెన్నుఁడు, త్రిమూర్తులలో రెండపవాఁడు (ఇతఁడు సత్వగుణప్రధానుఁడై లోకస్థితి కర్తయై తనపని నిర్వహింప ననేకావతారము లెత్తినవాఁడు) 2 అగ్ని 3 పుణ్యపురుషుఁడు 4 విష్ణుస్మృతి రచించిన యొకానొక ముని 5 అష్టవసువు లో నొకఁడు 6. శ్రవణనక్షత్రము.

విష్పందము నం వి. అ పుం అదరుట, ధాతువులు కొట్టుకొనుట, గుండెలు కొట్టుకొనుట

విష్ఫారము నం వి అ. పుం. 1 టంకారము, వింటినారిధ్వని 2. కంపము, వణఁకు,

విష్ఫురణము నం వి. అ పుం కాఱుట బొట్లు బొట్లుగాఁబడుట.

విష్యము నం విశ (అ అ అ) విషముచేఁ జంపఁదగినది.

విష్వక్సేనప్రియ నం వి ఆ స్త్రీ విష్ణుప్రియ, లక్ష్మి

విష్వక్సేనుఁడు నం. వి అ పుం 1. విష్ణువు 2. విష్ణుదేవుని ప్రధానపరిచారకులలో నొకఁడు

విష్వణము నం వి అ. న భోజనము తినుట

విష్వద్ర్యం(ద్ర్య)చము నం విశ (చ్ ద్రీచీ చ్) అంతటను వ్యాపించినది, సర్వవ్యాపకమైనది

విష్వాణము నం వి అ పుం = విష్వణము.

విసంకటము నం విశ. (అ అ అ) భయంకరము, ఘోరమైనది

వి అ. పుం. 1 సింహము. 2 ఇంగుదీవృక్షము, గారచెట్టు.

విసంగతము నం విశ (అ అ అ) సంగతముకానిది, పొసఁగనిది, ఇంపుగాలేనిది.

విసంచుచేయు స క్రి చెఱుచు, ధ్వస్తముచేయు (క. విసంచిసు = 1. ముక్కలగు 2 బలహీనమగు.)

గీ అలసవలితంబులైన కటాక్షవీక్ష,చాంచలంబులు యువధైర్యకంచుకములు, చించి చీకాకుపఱచి విసంచుజేసె, రామవర్తనకేళీ విరామవేళ. వైజ 1. 131

విసంధి నం వి అ పుం. పద్యమునందలి పదముల కొండొంటితో సంధి (కూడిక) లేకుండుట. (కావ్యదోషములలోనొకటి.)

విసంయుక్తము నం విశ (అ ఆ అ) విడిపోయినది.

విసంయోగము నం వి అ పుం విడిపోవుట.

విసంవాదము నం వి. అ పుం 1 వియోగము 2. మోసము 3 మాటతప్పుట 4 పరస్పర విరుద్ధముగా ను డుట 5 వ్యతిరేకము.

విసంవాది నం విశ. (న్ నీ న్) 1 అసంగతము, పరస్పర విరుద్ధమైనది. 2. భిన్నము, వ్యతిరేకమైనది 3 వివాదపడునది, కలహించునది 4 అసత్యము నిజముకానిది 5 వంచకము, మోసపుచ్చునది 6. అతిక్రమము చేయునది

విసంష్ఠులము నం విశ (అ ఆ అ) 1 చంచలము, కలఁతనొందినది 2 సమయము కానిది, విషమైనది

విసదారి వి (నం విషధారి.) సర్పము, పాము

గీ లలి నిరాచారులేయు డు నలువప్రోలు, బలసి విసదారులుండు పెంజిలువప్రోలు, కూడు నిదురయు నెపుఁడు లేకూలకుండు, వేలుపులప్రోలు నమ్మేటి వీటి కెనయ అచ్చ. రా బాల 81

విసనకఱ్ఱ వి. (విసన + కఱ్ఱ) వీవన, తాళవృంతము

అ క్ర .. వలపు, గ్రమ్మ పూల విసనకఱ్ఱచే వీచుచు . నీలా. 3. 32

సీ విసపెఎగొదుగులువిసనకఱ్ఱలు ప్రబం 1. 57.

విసపరి విశ దుష్టుఁడు, దుష్టురాలు

ద్వి పాపజాతులు విసపరులు పెద్దరులు, మాటల మంచులు మందులమార్లు . పండితా పురా 116. పా.

విసపాల వి (విసము + పాల) ఓషధివిశేషము, ఒకానొక మందుచెట్టు (శ ర)

విసపాలవిత్తు విశ (విసపాల + విత్తు) ఘాతకుఁడు (ఇది యొకతిట్టు).

ద్వి. పరవిహీనుఁడు జగత్పాపకుఁడు, వెదకి యీ విసపాలవిత్తు నేమందు.హరిశ్చ ఉ. 2038

సీ దరిచేసి చెడుగొట్టు జెకికి దగాకోరు విసపాలవిత్తు చల్విసము దగులు ... హంస 5. 113

విసపుమేఁతరి వి (విసము + మేఁత + అరి) శివుఁడు

వ విసపుమేఁతరియై తిరిగి యిచ్చుట యట్లు న్నట్లు యుండును మృ. వి 1. 22.

విసపు[మాను(ఁకు) వి. (విసము+[మాను) విష వృక్షము.

ఆ... అందు విసపు[మాఁకులై యున్న చెడుగురే, [దిమ్మరుల వడంచి తమ్మికంటి...నీలా 1 80.

విసబొద్ది వి. (విసము+బొద్ది) పార, ఒకానొకచెట్టు.

సీ... విసబొద్ది యవఁగను వెలయుఁ శార అం భా. 2. 54

సీ. సహదేవి జుట్టుపు చలిపిండి చిటిముటి పెన్నేరు విసబొద్ది పిండిదొండ. హంస. 4 10

విసమాలుచే(లు) స త్రి. రూపుమాపు

ద్వి వసదులన్నియు [వచ్చి వఁదఁలాడి, వెనటిన [బతిమల విసమాలు నిడియ. బస పు 6 574.

విసము వి (సం విషం.) 1. గరళము

చం ... పయోజగర్భుఁడు సుధారసధారలు కెంటిలో విసంబులు చిలికించి చేసెనో కా పొల్పెసలారఁగ దీని నేత్రముల్ నైష 8 116

సీ...,ముఖరాగమును గళంబున విసంబు. వసు. 3 128.

(వ బ ల కభేదమున బిసమని యర్థాంతరము.)

సీ. ఎడవెడ విసము[గక్కెడు పాములను మెడఁ గూర్పఁజెల్లునె మీకుఁగొమ్మలార నీలా 3. 34.

2 నీరు

సీ మించు చూపుచునె నమ్మించి నిల్కడయేది విస మొసంగెడు మబ్బుఁ గొనరనేల. యయా. 1. 28.

(ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము)

జ - విసపాలు, విసపాలవిత్తు, విసపుమేఁతరి, విసపు [మాను, విసబొద్ది.

విసరణము సం వి అ న. [వసరణము.

విసరము సం. వి అ పుం. 1 వెడలుట. 2 [ప్రసరిం చుట, వ్యాపించుట 3. సమూహము, మంద, గుంపు. 4 రాశి, [పోవు.

విసరియాడు = విసరు స. త్రి. (విసరి+ఆడు) ఆడించు

ద్వి విసువీథిఁ దోఁకలు విసరియాడుచును, గురు వులు వాలుచు గునిసియాడుచును. రం. రా. యు. (శ ం.)

విసరు స త్రి. (సం విస్ప) 1 ఆడించు

క తల విసరి వెల దగఁగ లో, యలకించఁదయ్యె. భార అను 2 270

2 త్రిప్పు

గీ...పట్టి కోదండదండంబు పరిఘగాఁగ, విసరు చును వచ్చె వేటొండు వేల్పుతోడు పారి 4 70

క గద విసరివైచె నరకుఁడు ఉ పారి 1 166.

వ. పుడమిపతి పెడవిసరు విసరి ... మనుచ. 4 115

3 రువ్వు,

గీ. తప్పలేకుండ నేల నెత్తమ్మి మొగత, విసరి పతఃప్రదేశంబు [వేటుగొఁటి. హర 1. 27.

గీ విరహితతిమీఁది కోపానమరుఁడు దివియ, వేగమై పైఁడియొఱతోన విసరఁ గుట్లు, దునిసివైటికి వనిభార దోఁచెననఁగ ... ఆము 5.24.

వ అప్పువ్వుదండఁ [గమ్ముననఁ [గమ్మటించివిసరి... హం. 6. 16

4 ఘటించు

సీ తల్లియిచ్చిన చల్ది తగ [బవ్వ వచ్చిన వెనుకఁ జూడక వేగ విసరగలవు సిం నార 88.

5 వీజనముచేయు, విసనకఱ్ఱ నాడించి గాలి [ప్రస రించునట్లు చేయు.

సీ ఇల్లిల్లుదిరుగ నొక్కింతబ్బు శిఖ యశ్వైనే నింటిలోఁ బూరి యిడి విసరక,రాఁజదు... ఆము. 4 127.

గీ. అనుచు వెతనొందు జనకుని యానవంబుఁ, జూచి యదలూన భావించె మందరాంగి, జాలిమై రాఁజబెట్టిన పావకంబు, వీవనం బునఁ బైవయి విసరినట్లు కృ. శకుం. 3. 108

గీ...బహుళ నిజదేహ లేపన పరిమళములు, పోదు ముట్టంగ నొక్కెత సురటి విసరె వరాహ. 9 189

6. చూర్ణముచేయు.

ఉదా - కందులువిసరు, పిండివిసరు, మొ

అ. త్రి 1. వీచు.

క ... వఱదు లఱచె నుల్కులువడె, నెఱిచెడి సుర గాలి విసరె నిలువక పెలుచన్ ఉ హరి 2. 24

క. స, మ్యగ్గంధవహము తనువుల, మొగ్గ చెమటలాఱ విసర ముదితాత్మకులై వరాహ 7. 56.

2. కురియు.

సీ విసరునో కృపగార సవృష్టి కొప్పువఁ దొలఁకునో యమృతంబు పలుకులందు నిం౦ 4 81

వి 1. వీచుట.

వ. పెల్లడరు సిట్టూర్పుగాడుపు విసరుచన్గసరెత్తి ... మనుచ 3 8.

2 ఆడించుట

సీ. తోరంపుటూర్పులఁ దొడరి పాతాళము దాఁకంగ సాగరౌఘములు గలఁగ,వికటంపు టెఱకల విసరున సుపొంగు తుప్పరదొందంబు దూపడంగ హరి. ఉ 5 131.

3. దెబ్బ, పోటు.

క అసురుసురని సొలయున్ రా,జసురేంద్రుఁడు మలయపవను చలికసరునకున్, బిపరుహాళరుశరవిసరపు, ముసురునకుం దడిసి కిసలముల విసరువకున్ కవిరా 5 265

4. రువ్వుట.

వ పుడమిపతి పెడవిసరు విసరి ... మనుచ. 4. 115

5 మల్లవిద్యావిశేషము

వ. ... ఝూటు మొదలగు పదునాలుగువిసరులు ప్రబంధ 78

ఱ. విసరియాడు, విసరుఱాయి.

విసరుఱాయి వి (విసరు+ఱాయి) తిరుగలి. (గ్రా, వా)

విసర్గము సం వి అ పుం 1. త్రోసిపుచ్చుట. నిరాసము 2 ఉద్యోగాదులనుండి తొలఁగించుట 3 పరిత్యాగము, విడిచిపెట్టుట. 4 ఈవి, దానము. 5 కాఱుట, స్రవించుట 6. వృష్టి, సృజనము 7. (మల) విసర్జనము 8. ఎడఁబాసిపోవుట, 9 మోక్షము 10. దీప్తి, కాంతి 11 విసర్జనీయము, రెండుసున్నలు గుర్తుగాఁగలవర్ణము. 12 సూర్యుని దక్షిణదిగ్గమనము, దక్షిణాయనము. 13. మేఢ్రము, మగగుఱి 14. ప్రళయము

విసర్జనము సం వి అ న 1 స్రవింపఁజేయుట, కార్చుట 2 దానము, ఈవి 3 వట్టిదిగాఁజేయుట 4 పరిత్యజించుట, వదలివేయుట. 5 ఉద్యోగమునుండి తొలఁగించుట 6 దేవతోద్వాసనము చేయుట, పూజాంతమున యథాస్థానమునకుఁ బంపుట. వృషోత్సర్జనము, కొన్నిసమయములయందు వృషభమును యథేచ్ఛముగా విడుచుట

విసర్జనీయము సం విణ (అ ఆ అ) 1 విడువదగినది. 2 ఈయఁదగినది 3 పరిత్యజింపఁదగినది. స్రవింపఁజేయఁదగినది.

వి అ పుం విసర్గము, రెండు సున్నలు గుర్తుగాఁగల వర్ణము

విసర్జించు సం స క్రి విడుచు.

వ . పద్యపూరణంబులకు సాధకాంశంబులైన సంస్కృతాంధ్రభాషలంగల జల్లులు విసర్జించి. . (వరాహ 1 9.)

విసర్జితము సం విణ (అ ఆ అ) 1 ఇయ్యఁబడినది, దత్తమైనది 2 విడిచిపెట్టబడినది, పరిత్యక్తము 3 పంపఁబడినది, ప్రేషితము. 4 ఉద్యోగాదులనుండి తొలఁగింపఁబడినది. 5 స్రవింపఁజేయఁబడినది

విసర్పఘ్నము సం వి అ. న. మైనము.

విసర్పణము సం వి అ న ప్రాఁకుట, జేరుగుట. 2. వ్యాపించుట, ప్రసరించుట.

విసర్పము సం వి. అ పుం 1. ప్రాఁకుట, జేరుగుట 2 వ్యాపించుట, ప్రసరించుట 3. ఆకస్మికమైన కర్మఫలము. 4 చర్మరోగ విశేషము.

విసర్పి సం వి ఇ స్త్రీ చర్మరోగవిశేషము.

విసర్పిక సం వి. ఆ స్త్రీ =విసర్పి

విసవిస వి గాలివీచుట, కత్తి మొ త్రిప్పుట, నవ్వుట, నడచుట, ఊఁదుట, కోయుట మున్నగువానియందలి ధ్వని కనుకరణము.

(క) గాలివీచుటయందు.

1. ఉసురు లూడాడ విసవిస విసరి ముసరి, దొసఁగు లెసగించు నురుగాడు ఋటుముదాసి, కదలి తద్దయు గదగడ వడకుదాని, వేలుఁ రాకన్నె గాంచి రావెలఁదు లపుడు. రసిక. 4 47

సీ ప్రళయ వాతూల మంబర మావరించుచు విస విస నమితమై విసరసాగె వేం. మా 1. 46.

(వ) కత్తి మొ త్రిప్పుటయందు.

వ. అనదృశంబులగు ముసలంబులు కఁ విసరు హంబుల విసవిసం ద్రిప్పి . . (అని 4. 76.)

(ట) నవ్వుటయందు

వ. విసవిస నగు మొగము మెఱుంగులు దశదిశలం బసలు కొలుప ... (భాగ 8. 286)

వ. వింతవింత వలపుగొలుపు పొలుపుగల కళావతీ విమలవదనకమలంబులఁ జేరంజని తదీయ నాసా చంపక ప్రసూనవాసనానిలంబు లొయ్యనం బొరయ వెఱచి యనముకునుమరస విసరంబులు వెనమెనవి విసవిస నగుచు రామా 1 1 53.

(త) నడచుటయందు.

క. అని పలికి కలికి కొయ్యాలి, తనుసంతాపంబు వావఁదలఁచి విసవిసన్, జనిబిస విసరముఁ జిగురులు, వనలుం బుపొవ్వఁ ుచ్చి నై పుణి మెఱయన్. రాజ. 3. 107.

(వ) ఊఁదుటయందు.

ద్వి. వెనఁబుటంబులఁ బెట్టి విసవిస నూఁద వవ నాథ. 5. 211. పొ. 21 వం.

(గ) కోయుటయందు

గీ. .. చంపకాశోకహం కెక్కి సొంపుమీఱు, కుసుమ విసరంబు విసవిసఁ గోయుచుండ . ధర్మ. 3 164.

విశ. (సం. విసరః) ప్రసరించునది, సాఁగునది

చ. వసుమతి వేయిపాదములవానికిఁ బుట్టిన ఛాయ పట్టికిన్, విసవిస గాదు కాలొకటి ... నైష 3. 73.

విసారము సం. వి. అ. పుం. 1. వ్యాపించుట, ప్రసరించుట. 2. ప్రాఁకుట, జరుగుట. 3. చేప.

న. 1. కొయ్య 2 కలప

విసారి సం విశ (న్. శ న్.) 1 వ్యాపించునది. 2 ప్రాఁకునది, జరుగునది.

వి. న్. పుం. చేప

ఈ స్త్రీ వాతావరణము, వాయుమండలము

విసికించే స (క్రి (√ విసుకు,) విసిగించు.

క పసగా శీతము పెట్టక, పసచేత నుపాయము నను బని గొను బంటున్, విసికింపక తగులబ్ధము, పొసఁగగ దళమాఁశ మిచ్చి పుచ్చుఁగవల యున్ విజ్ఞా 2 37

విసిపలక వి. పరుండెడు పెద్దబల్ల

సీ పలక యనంగను ఫలకమౌ శయ్యార్థఫలక మొప్పును విసిపలక యనఁగ ... ఆం భా. 2 166

విసిమాలు అ క్రి (√ విసుకు) మిక్కిలి విసుగు

వ. విప్రవాటంబులఁ బ్రతిగేహంబును పరిభ్రమించి విసివి విసిమాలి వేసరి యారటఁ బొందిసొలసి జూఁకించి తూలి దూఁపటలి ... భీమ 2. 101.

ఉ. మానక వేఁడివేఁడి విసిమాలుచు . షో. 4 (శ ర.)

విసుకు వి విసుగు, విసువు

ఆ అట్టు లేసిరేని యలపును విసుకును, వెఱఁగుఁ బొడమి రాచవేలుఁ జేఁదు, సేయఁ దెలియ లేక చిన్నఁబోవుచు వ్రిగి, యుడిగి మోమువంచి యూరకుండె. అచ్చ. రా. యు. 5 62.

జ విసికించు విసిమాలు.

విసుగు వి విసువు, నిర్వేదము, వేసరుట

గీ వింటఁ గొని వ్రేయవ్రేయఁగ విసుగుఁపుట్టె ... హర. 7. 81.

విసుఁగు అ క్రి వేసరు, విసుపునొందు, నిర్వేదము నొందు.

పంచచామరము ఇసీ యిసీ మొగంబుచూడ కిల్లు వెల్వరించినన్, వెస న్విసింగి పోవు పిగ్గు వీసమంతలేదు సీ, దెసం బసల్ ఘటించె దేర త్రిమ్మరి మటిట్లు వచ్చి సారె సారె నన్నుఁ గెర్లఁజేయరాక పొమ్మిఁకన్ విప్ర. 4. 58

(ఇచ్చట మాత్రము సకిందుకముగనున్నది)

విసుమానము వి (సం విస్మయః) ఆశ్చర్యము

క. అసమానదీప్తితోఁ న, వ్వసుధాధర మపుడు జాళువాకుందనపుం, బసిఁడి పెనుకాశి యగుచున్, విసుమానమొనర్చె సిద్ధవిభునకు మిగులన్ పరమ. 1 182

ద్వి విసుమాన మంది యవ్వేళ దేవేంద్రుఁ, డను మాన భీతిచే నందంద వడఁకి ద్వి. పరమ 2. 51. పొ

విశ ఆశ్చర్యకరము, వింతయైనది

ఉ. మానవకోటి నిట్టి విసుమానపుఁ బిసుఁగులైన వారి నెందైనను గంటిమే . . భార విరా. 3 7.

క విసుమానమతని తేజో,రసపూరము గనె బ్రహ్మరంధ్రము మోవన్ కాశీ 4 178.

ఎగుడుదిగుడైనది.

సీ విసుమానములుగాఁగ, పసతోడఁ జెరవెట్టి గెట్టింబుగాఁ బ్రేవుఁ జుట్టినాఁడు మనుచ 4 73.

విసురూపము సం వి అ న వికృతరూపము, వికృతాకారము

ద్వి వసుధ నానాసస్యవతియై ఫలించు, విసు రూప మగువాఁడు వెదకిన లేఁడు రం రా ఉ 133 పొ. 23 వం

విసువాసము వి (సం విశ్వాసః) నమ్మకము (చూ విసువాసి)

విసువాసి విశ (విశ్వాసీ) నమ్మకముకలవాఁడు.

సీ విసువాసి యనఁగను వెలయు విశ్వాసి ... ఆం భా 3. 10

విసువు=విసుగు అ క్రి నిర్వేదమొందు, వేసరి

సీ మనలిరో కౌరవుల్ విసువక వైరంబు, గావించు పాపస్వభావు లెటిఁగి, క్రందునఁ జంపిరో ... (భార ఆది. 7 207.)

మ. . .కుసుమంబుల్ కబరీభరంబు చెవియాకుల్ మంగళాలంకృతుల్, విసు వొక్కింతయు లేక దాలవలయుస్వీనిన్ ... కాశీ 272.

వి. నిర్వేదము

మ విసు వౌచున్నది కాలయాపనకు మవ్విశ్లా రెడున్ భావముల్ ... (నైష 8. 52)

జ విసువుకొను.

విసువుకొను అ క్రి (విసువు+కొను) నిర్వేదము నొందు

గీ. సఖులు గావించు నుచితోపచారములకుఁ, జెలులు ధైర్యంబు దెలిపెడు పల్కులకును, మనసు గొలుపక వేఱ దైవమా యటంచు, విసువుకొనుచున్న న వ్వేలవెలఁదిఁ జూచి. కవిరా 3 160

విసూచిక సం వి. ఆ స్త్రీ. విషూచి

విసూరణ సం. వి ఆ. స్త్రీ దుఃఖము

విసూరణము సం. వి. అ. న = విసూరణ

విసూరిత సం వి. ఆ స్త్రీ జ్వరము

విసూరితము సం. వి అ న పశ్చాత్తాపము, దుఃఖము

విసృజనము సం వి అ. న. విడుచుట (ఇది క్లేశ సాధ్యము)

క భూవర సస్యములను వి,స్థావిసృజన మొనవ చంద్రుడు చారిత్రవిదుల్ ... భార అను 4 88.

విసృతము సం విశ (అ ఆ అ) 1 వ్యాపించినది, విస్తీర్ణము 2 చాఁపఁబడినది, చాఁగినది. 3 పలుకఁబడినది, ఉచ్చరింపఁబడినది. (విల్యమ్సు.)

విసృత్వరము సం విశ (అ ఈ అ.) 1. వ్యాపించునది. 2. ప్రాఁకునది, ఇటునటుజరుగునది.

విసృమరము సం విశ (అ ఆ అ) ప్రాఁకునది, నెమ్మదిగా జరుగునది

విసృష్టము సం. విశ. (అ అ అ) 1. ప్రేరితము, ప్రసరింపఁ జేయఁబడినది 2. విడువఁబడినది, ప్రయోగింపఁబడినది (బాణాది) 3. సృజింపఁబడినది, నిర్మితము 4 ప్రసవింపఁజేయఁబడినది, కాల్పఁబడినది 5, ప్రేషితము, పంపఁబడినది. 6 తొలగింపఁబడినది, ఉద్యోగాదులనుండి త్రోసిపుచ్చఁబడినది 7. దత్తము, ఈయఁబడినది 8 పరిత్యక్తము, విడిచిపెట్టఁబడినది.

విసృష్టి సం. వి ఇ స్త్రీ 1. చాఁచుట, ప్రసరింపఁ జేయుట 2. పరిత్యజించుట, విడిచి వైచుట. 3 ఈవి, దానము

విస్తర వి. భోజనముచేసెడియాకు

సీ నికట కాననభూములకు నేఁగి మఱ్ఱియా,కులు దెచ్చి విస్తరల్ గూర్చి కూర్చి శుక 4. 108.

విస్తరము సం వి అ పుం 1 విస్తరించుట, వ్యాపించుట, వ్యాప్తి. 2 వివరము, అతి సూక్ష్మ విషయములను దెలుపుట 3 బాహుళ్యము, ఆధిక్యము, శబ్దవైపుల్యము 4 సమూహము, మొత్తము. 5. పాన్పు, పడుక 6. ఆసనము, పీఁట, 7. ప్రేమతో బ్రతిమాలుట

విస్తరి=విస్తర వి భోజనము చేసెడియాకు
క. అనుమాటలు చెవి నిడ కా,యన యిట్లని పలుకుఁ దన్మృగాక్షిమణితోఁ, జనువున చుఁ ద్రోయవిస్తరి, చినిఁగెడు నన్నట్లు వలపు చెడ్డది సుమ్మీ. శుక. 2 475.
సీ. విస్తళ్లుగుట్టి కోవెలనంబి వాకిటఁ గనపూడ్చి లంకెల కాళ్లు పిసికి. (వేణు ౪ 41)

విస్తరించు నం స క్రి 1. సవిశేషముగ చెప్పు.
గీ. .. విస్తరింతు సైమిత్తికవిధులు మఱియు,నాదు వాక్యములెల్ల మనస్కరింపు. మా' ఖం 3, 170.
ఆ ... విష్ణుదానియ-దు నిరతిశయస, మాద రంబు గలదు నాదు చిత్తమున, వినుము తద్వి ధంబు విస్తరింతు. భార. శాం. 5. 21.
2 విస్తరిల్లఁజేయు.
ఆ ... ఎంతశఁడిరియైన నిది యేను దీర్చి యీ, విప్రునకుఁ బ్రియంబు విస్తరింతు. భా' ఆది 6. 243.

విస్తరిల్లు(లు) నం. అ. క్రి 1 అతిశయించు, మిక్కుటమగు.
సీ. అప్సరోవనితల యాటలు విలసిల్లె వెనఁబుపు వర్షంబు విస్తరిల్లె మార్కం 8. 168
ఆ ... వివిధతూర్య వేణు వీణారవంబును, విస్తరిల్లె విపుల విభవయుక్తి. భార ఆది 7 282.
2. వ్యాపించు.
గీ. ... ఆత్మబుద్ధి యవంగ నల్పాంతర పు, వస్తువులు బుద్ధి యన్నింట విస్తరిలుటు. భార శాం. 5. 168.
3. ప్రసిద్ధినొందు.
ఆ. ఘనత నశ్వదానగజదానదీజాగు,రుండునాఁగ నవని రూఢికెక్కి,నట్టి మేటికాతయల్లారి యన మూర,విభుఁడు పాకనాఁట విస్తరిల్లె వి. 1 52

విస్తారము నం. వి అ. పుం 1. వ్యాపించుట, విస్తరించుట, విరివియగుట. 2 వైశాల్యము, వెడల్పు, 3 ఆధిక్యము, వైపుల్యము 4 వివరము, సూక్ష్మ విషయము. 5. వలయాకారవస్తువు మధ్య వ్యాసము 6. చిన్నచెట్టు, పొద. 7 లేఁతచిగుళ్లతోనున్న కొమ్మ 8. శబ్దవిస్తృతి.

సీ తగవారిఁ గాంచి యత్యద్భుతంబగు భవజ్జనకు తెలుఁగు విస్తారముపుప,జెప్పిన వారలు భార అశ్వ 3 206
(విస్తరమనుట న్యాయ్యము)

విస్తారించు నం అ క్రి విరివిచెందించు, విస్తరిల్లఁజేయు
శా నీరేజాంచితలోచనాయ హరయే నీలాంబు దాంగాయ మా,యారాత్రించర ఖండనాయ విభవే హార్యక్షవక్త్రాయ తా,ర్క్ష్యారూఢాయ యటంచు గూర్తురు నిరీహావిశ్వవిఖ్యాతి విస్తారింపన్ మనజస్తవంబులు గముస్ శార్దూల విక్రీడితన్ (అప్పక. 4 243. పా)

విస్తీర్ణపర్ణము నం వి అ న మానకము, ఒకవిధమగు దుంపజాతి (వ్ప. వి)

విస్తీర్ణము నం విశ (అ ఆ అ) 1 వ్యాపించినది 2. వెడలుపైనది 3 విశాలము, విరివియైనది, పెద్దది

విస్తు వి 1. ఆశ్చర్యము 2 దుర్గంధము.(శ్రీ.,వా)
ద్వి. సాముసేయుచు మల్ల చఱచుచుఁ గోల, వేమారుచూచుచు విస్తు కంపెనఁగ, బనసలు చెప్పుచు బ్రమసి పాఱుచును (శ. ర పా) పద నాథ 3 208 పా, 18. పం

విస్తృతము నం విశ (అ ఆ. అ) 1 వ్యాపించినది, విస్తరిల్లినది 2. వెడలుపయినది 3 పెద్దది, విశాలము, విరివియైనది 4 బహుళమైనది, సమృద్ధిగానున్నది, కెంపైనది.

విస్తృతి నం వి ఇ స్త్రీ 1 విస్తారము, విస్తరము, వ్యాప్తి. 2 వైశాల్యము, విరివి, ఆధిక్యము 3 గుండ్రని వస్తువుయొక్క చుట్టుకొలత

విస్పష్టము నం విశ (అ ఆ అ) 1. మిక్కిలి స్పష్టమైనది, విశదమైనది,బాగుగాఁదెలిసినది 2 ప్రత్యక్షమైనది, అందరకుఁ దెలియవచ్చునది

విస్ఫారము నం వి అ పుం 1. కంపము, వణఁకు, అదరుట. 2. టంకారము, వింటినారి చప్పుడు, ధనుష్టంకారము

విస్ఫారితము నం. విశ (అ ఆ అ) 1 చలింపఁజేయఁబడినది, కదలఁబడినది. 2 వణఁకినది, కంపమొందినది 3 టంకారము గలదిగాఁజేయఁబడినది. 4 వ్యాపింపఁజేయఁబడినది, పెద్దదిగాఁజేయఁబడినది 5. స్పష్టపఱుపఁబడినది, ప్రత్యక్షపఱుపఁబడినది 6. స్పష్టమైనది,ప్రత్యక్షమైనది,విశదీకృతము.

విస్ఫురించు సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.
మాలిని. ... తేజో, వినరపిహితమూర్తుల్ విస్ఫురింప న్మనీంద్రా. (మార్కం. 1. 125)

విస్ఫురితము సం. విశ (అ. ఆ. అ.) 1 అదరినది, వణకినది, కంపించినది. 2. ఉబ్బినది, పెద్దదైనది.

విస్ఫులింగము సం వి అ. పుం. 1. అగ్నికణము, మిడుగురు 2 ఒకవిధమైన విషము

విస్ఫూర్జథువు సం. వి. అ పుం. 1 అఱపు, గర్జనము, బొబ్బరింత. 2. పిడుగుచప్పుడు, వజ్రనిర్ఘోషము 3 పిడుగువలె హఠాత్తుగాఁ దటస్థమైన విషయము 4 తరంగముల మ్రోఁత, తరంగములపొంగు

విస్ఫూర్జితము సం వి. అ న 1. అఱపు, బొబ్బరింత. 2. దొర్లుట 3 ఫలితము, పర్యవసానము

విస్ఫోట సం వి. ఆ స్త్రీ 1 పొక్కు, మొటిమ, కురుపు. 2. మసూరిక, అమ్మవారి జబ్బు (మసూచికము)

విస్ఫోటము సం. వి అ. పుం. = విస్ఫోట.

విస్మయంగదము సం. విశ. (అ ఆ అ.) ఆశ్చర్యము గలిగించునది, అద్భుతపఱుచునది

విస్మయపడు మి. అ. క్రి ఆశ్చర్యపడు
గీ మిన్న మిడుగురులై రెండు మెఱచుచున్న, మెఱుఁగు లొక పుట్టలోనున్న నెఱుఁగ లేను, బుట్ట గ్రొప్పించి యా రెంటిపొడవుఁ గావ. కుడిగి వచ్చితి విస్మయపడి మనమువ ధార. ఆర 3 178.

విస్మయము సం. వి అ పుం 1. ఆశ్చర్యము, వింత. 2 అద్భుతరసము (నవరసములలో నొకటి.) 3. గర్వము 4. సంశయము

విస్మయముపడు=విస్మయపడు అ. క్రి. ఆశ్చర్యపడు.
చ. ... ప, మనయము విస్మయంబుపడు నంతట లోఁ దిగిచెన్నరేంద్ర శల్లవ విఱుగంగ ... హరి పూ 8. 46

విస్మయాతురుఁడు సం విశ (అ అ అ) ఆశ్చర్యము నొందినవాఁడు
ఇట్లే విస్మయావిష్టుఁడు, విస్మయాన్వితుఁడు.

విస్మరణము సం వి అ. న. మఱచుట, మఱపు, విస్మృతి.

విస్మాపనము సం విశ (అ.న.అ) అద్భుతపఱచునది.
వి. అ పుం 1. మాయ, మోసము, వంచన.
న 1. ఆశ్చర్యము గలిగించుట. 2. అద్భుతవస్తువు.

విస్మాపనుఁడు సం. వి అ పుం మన్మథుఁడు.

విస్మితము సం. విశ (అ అ అ) 1. ఆశ్చర్యపడినది, అద్భుతపడినది. 2. తత్తరపడినది. 3. గర్వించినది గర్వపడినది

విస్మితి సం వి ఇ. స్త్రీ. ఆశ్చర్యము, అద్భుతము

విస్మృతము సం విశ (అ ఆ అ) మఱవఁబడినది,

విస్మృతి సం వి ఇ స్త్రీ. మఱపు, విస్మరణము.

విస్మేరము సం విశ. (అ. ఆ అ.) ఆశ్చర్యపడినది, అద్భుతపడినది.

విస్రంభము సం వి అ పుం 1 విశ్వాసము, నమ్మిక. 2 పరిచయము, చనవు.

విస్రంస సం వి ఆ స్త్రీ 1 పడిపోవుట, పతనము. 2. స్రవించుట, కారుట 3 దుర్బలత, అశక్తి, బలములేమి.

విస్రంసనము సం విశ (అ. ఆ అ) 1 పడఁగొట్టునది, రాల్చునది 2. వదులుచేయునది, సడలించునది
వి అ న. 1 పతనము, పడుట. 2. స్రవించుట, కారుట 3. వదులు చేయుట, సడలించుట. 4. విరేచనకారియగు మందు, భేదిమందు.

విస్రంసము సం. వి అ పుం = విస్రంస.

విస్రగ్రంథి సం వి. ఇ పుం. హరిదలము.

విస్రబ్ధము సం. విశ. (అ ఆ. అ) 1. నమ్మినది, విశ్వసించినది 2. పరిచయముగలది, చనవుగలది.

విస్రము సం వి. అ. న 1 పచ్చిమాంసపు వాసన. 2. పచ్చివాసన 3 కమురుకంపు. (వాచ.)

విస్రవము సం. వి అ పుం స్రవించుట, కారుట.

విస్రస సం వి అ స్త్రీ. 1 దౌర్బల్యము, అశక్తి, ఓపికలేమి. 2 ముదిమి, ముసలితనము

విస్రస్తము సం విశ (అ అ అ.) 1 సడలినది, వదులయినది 2 దుర్బలము, దార్ఢ్యము లేనిది.

విస్రావణము సం. వి. అ న 1 రక్తముకారుట. 2 కారుట, బొట్లుబొట్లుగాఁ బడుట. 3 బట్టినుండి దింపఁబడిన యొకవిధమగుమద్యము,

విస్రావము సం. వి, అ. పుం. = విస్రవము,

వి(క్రుతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కాలుట, (ప్రవించుట. బొట్లుబొట్లుగాఁ బడుట.

విస్వరము సం. విశ (అ అ అ) పొసఁగనిది, సరిపడనిది.

విస్స్రందు వి. మల్లబంధవిశేషము.

వ. విష్ణుచక్రంబును రామబాణంబును నాగబంధంబును దొలకరిమెఱుపును వల్లిమత్తును విస్స్రందను మాస్తాభరణంబును బదఖండనంబును సరి త్రాఁడును లోవిత్తరియు వెలివిత్తరియు పత్యాఁకుశంబులును. మొదలుగాఁగల పది రెండు గాయమానంబులు. ప్రబంధ. 1. 78.

వ నాగబంధంబును దొలకరి మెఱుపును విస్స్రందు మరిత్రాడును ... మల్లుపు. 68.

విహంగమ సం. వి. అ స్త్రీ. కావడిబ్రద్ద

విహంగమ ము. సం. వి. అ. పుం పక్షి, పిట్ట

విహంగమము సం. వి. అ పుం. 1. పక్షి, పిట్ట. 2. మేఘము, మబ్బు. 3. బాణము, అమ్ము 4. (సూర్యాది) గ్రహము.

విహంగముఁడు సం వి. అ పుం సూర్యుఁడు

విహంగిక సం వి ఆ. స్త్రీ కావడిబ్రద్ద

విహగము సం. వి. అ పుం. 1. పక్షి 2 మేఘము, మబ్బు. 3. బాణము 4 (సూర్యాది) గ్రహము

విహగరాజు సం. వి అ పుం గరుత్మంతుఁడు, గరుడి.

విహగుఁడు సం. వి అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు 2 చంద్రుఁడు.

విహగేంద్రుఁడు సం. వి. అ. పుం గరుత్మంతుఁడు, పక్షిరాజు.

పర్యా. విహగేశ్వరుఁడు.

విహతము సం. విశ. (అ ఆ అ.) 1 చంపఁబడినది, కొట్టఁబడినది. 2 గాయపఱుపఁబడినది. 3 ఎదిరింపఁబడినది, అడ్డుపెట్టఁబడినది.

వి అ. పుం. వైవదేవాలయము

విహతి సం. వి ఇ పుం మిత్రము, సహాయుఁడు. (విల్సమ్సు).

స్త్రీ. 1. చంపుట, కొట్టుట 2. దెబ్బ. హతి. 3. భంగము, తప్పుట. 4 ఓడుట, అపజయము.

విహననము సం వి అ న. 1. చంపుట, కొట్టుట. 2 హానిచేయుట, అపాయము చేయుట 3. అడ్డంకి. విఘాతము 4 దూదేకువట్టి పనిముట్టు.

విహరణము సం. వి అ. న 1 నివారించుట, తొలఁగించుట. 2 చల్లగాలిలోఁ దిరుగుట, వచారు చేయుట, వినోద సంచారము. 3. వినోదము, వేడుక.

విహరము సం. వి. అ పుం. 1 తీసివేయుట, తొలఁగించుట 2 విడిపోవుట, కూడికలేమి. 3 మార్పు.

విహరించు సం. అ. క్రి. స్వేచ్ఛగా సంచరించు.

క... విప్రవరుఁడు మునిజనములు పూజనము లొనరింప ఖేచరు, లనుమోదింప విహరించె నప్రతిహతుఁడై. భా. శాం. 5. 381

వ. ... అపూర్వ కావ్యరచనా కుతూహలమధు విహారము విహరించుచున్న సమయంబున ... మార్కం. 1. 11.

స. క్రి ప్రణయించు, ప్రజ్వలింపఁజేయు

క విను గార్హపత్యమును న, య్యనలము విహరింపఁబడి . (భార. ఆది 4. 86)

సీ అగ్నిహోత్రమునకు నగ్నులు విహరింపు మని పంచి యతిమేచనార్థ మరుగ . భార ఆది. 1 123

విహర్త సం విశ (ఋ స్త్రీ. ఋ) 1. విహరించువాఁడు, వినోద సంచారము చేయువాఁడు 2. అపహరించువాఁడు, దొంగిలించువాఁడు

వి. ఋ పుం. దొంగ, తస్కరుఁడు.

విహసనము సం. వి. అ. న చిఱునవ్వు, మందహాసము.

విహసించు సం స. క్రి నవ్వు, ఎగతాళిచేయు

సీ హరివైన గంగాలహరివైన విహసించు ... కృ శతకం. 1 5.

విహసితము సం. వి అ న = విహసనము

విహస్తుఁడు సం. విశ (అ అ అ) 1. చేతులు లేనివాఁడు. 2 చేయూఁత (సహాయము) లేనివాఁడు. 3. వ్యాకులుఁడు, కలఁతనొందినవాఁడు 4 అశక్తుఁడు, అసమర్థుఁడు 5 చదువరి, విద్యావంతుఁడు

విహాపితము సం. విశ (అ ఆ అ.) 1 విడిపింపఁబడినది 2 బలాత్కారమున విడిచిపెట్టింపఁబడినది.

వి అ న, ఈవి, దానము,

విహాయసము నం. వి స్ పుం , న , అ. పుం ఆకాశము.

పుం పక్షి.

విహాయితము నం వి అ న. ఈవి, దానము (శ ర)

విహారగృహము నం వి అ న. క్రీడామందిరము, శిలాగృహము

విహారదాసి నం. వి. ఈ స్త్రీ బ్రహ్మచారిణి, సన్న్యాసిని.

విహారము నం వి అ పుం 1 తీసివేయుట, తొలఁగించుట, నివారించుట. 2 వేడుకగాఁదిరుగుట, వినోదసంచారము 3 ఆట, క్రీడ, వినోదము. 4 చేతులుకాలు మొదలగువాని కదలిక 5. ఉద్యానవనము. 6 స్కంధము, మూపు 7. బౌద్ధదేవాలయము, మఠము 8. దేవళము, గుడి 9 వర్ణముల యుచ్చారణ స్థానములను బాగుగా విప్పుట, పలుకుటకై చక్కఁగాఁ దెఱచుట 10. విస్తరింపఁజేయుట, విప్పుట 11. ఇంద్రుని ప్రాసాదము, వైజయంతము. 12 ప్రాసాదము, రాజగృహము. 13. ఒకజాతి పక్షి.

విహారి వం విణ (న్ జీ న్) 1 విహరించునది, వినోదించునది. 2 వ్యాపించునది 3. మిక్కిలి చక్కనిది.

విహారిక నం వి. ఆ స్త్రీ. సన్న్యాసుల మఠము

విహాసము నం వి. అ పుం. = విహసనము.

విహితము నం విణ (అ ఆ అ) 1. చేయఁబడినది, ఆచరింపఁబడినది 2. ఏర్పఱుపఁబడినది, స్థిరపఱుపఁబడినది. 3. విధింపఁబడినది, శాసింపఁబడినది, ఆజ్ఞాపింపఁబడినది 4. కూర్పఁబడినది, నిర్మింపఁబడినది. 5. ఉంచఁబడినది. 6 సంపన్నము, సహితము, కూడినది. 7 చేయ వర్హమైనది. 8. పంచిపెట్టఁబడినది.

వి అ. న. ఆజ్ఞ, శాసనము.

విహితి నం వి. ఇ స్త్రీ 1. చేయుట, ఆచరించుట. 2 ఏర్పాటు.

విహితుఁడు వి స్నేహితుఁడు.

గీ: ఎట్టకేలకు విహితుల యిండ్లకేఁగి, పెదిమెఁదానూరకుండుట పెద్దతనము, గలధైయడుగుటకంటె బలువుకదనము, యాచనాంతం హిగౌరవమ్మన వధూటి (కుచేల 1 107)

విహీనము వం విణ (అ ఆ అ) 1 విడువఁబడినది, త్యజింపఁబడినది, త్యక్తము 2. శూన్యమైనది. 3. అధమము, తక్కువది.

విహృతము నం విణ (అ ఆ అ) 1 క్రీడించినది విహరించినది, ఆడినది. 2 వ్యాపించినది

" వి అ న 1. స్త్రీల శృంగారచేష్టావిశేషము. 2 ఆట, క్రీడ

విహృతి నం వి ఇ స్త్రీ. 1 నివారణము, తీసివైచుట. 2. ఆట, వినోదము. 3 వ్యాప్తి, వ్యాపనము

విహేఠకుఁడు నం వి అ పుం 1 హానిచేయు మనుష్యుఁడు అపాయము కలిగించువాఁడు, తిట్టెడు పురుషుఁడు.

విహేఠనము నం. వి అ న 1 హానిచేయుట, అపాయముకలిగించుట 2 నూఱుట, పొడిచేయుట. 3 బాధపెట్టుట. 4 నొప్పి, బాధ, దుఃఖము.

విహేఠము నం వి అ పుం 1 గాయము, హాని. 2 బాధపెట్టుట, హింసించుట

విహ్వలపడు మి అ క్రి భయాదులచేత అవయవముల స్వాధీనత తప్పు.

చ . . భూపతి వేల్పువాల వివ్వలపడఁబోక కైకగురు నానతిఁ జేకొనుమయ్య రాఘవా.

క అన దండమిడి తదాజ్ఞన్, వనదండగతిన్ శిరంబునన్ దాల్చిధరా,వనమునకై రఘువీరుఁడు... చంపూరా 4 35.

విహ్వలము నం విణ (అ. ఆ. అ.) ద్రవరూపమైనది, కరఁగినది.

విహ్వలించు నం. అ క్రి 1. క్షోభించు, వ్యాకులపడు.

వ దాన న వ్వేధ విహ్వలించి . .

గీ అధికవిస్వరంబైన యయ్యార్తనాద,మునకు మందలోపలఁగల జనములెల్ల, మేలుకని రట మున్న యశ్వాలు నేడుపు, విని యశోదయు మేల్కని విహ్వలించి. హరి పూ 5 152

2 అలయు, అవయవములు స్వాధీనముతప్పు.

గీ . మఱియు నాథాము శాను, వేడిమికి నోర్వ కెంతయు విహ్వలించి మార్కం 5. 380.

విహ్వలుఁడు సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1 క్షోభపడిన వాఁడు, వ్యాకులపడినవాఁడు 2 భయపడిన వాఁడు, 3. స్మృతితప్పినవాఁడు 4 బాధనొందిన వాఁడు, దుఃఖపడినవాఁడు 5 అధైర్యపడిన వాఁడు

వీ

వీంఖ సం. వి. అ. స్త్రీ 1 గతి. 2 ఒక అశ్వగతి విశేషము. 3. నృత్యము 4 కూడిక, కూడలి.

వీంగు=వీఁగు అ. క్రి 1 విజృంభించు

ఉ వీంగు నపార సత్త్వగుణ విస్ఫురణం బరమేశ్వ రోరుశా, మాంగమునందు మున్నదయమై ... కు సం. 1. 4.

2 ఉత్సహించు.

ద్వి చాంగుభళా యను శబ్దముల్ మ్రోయ, వీంగుచుఁ బుధజనుల్ విభ్రాంతులుగను పండితా మహిమ 2 95. పా

వీఁక వి (√ వీఁగు) 1 ఉత్సాహము, పూనిక.

ఉ. ఆఁకలి నీరువట్టు శ్రమ మంగవిపాటన మాత్రి కాత్రి విన్, సోఁకకయుండ విద్యలొగి సొంపుగ నీకుపదేశమిచ్చెదన్, దేఁకువ వారిపూరమున దిగ్గన శుద్ధియొనర్చి రమ్మనన్, వీఁక రఘూద్వహుండును బవిత్రజలంబుల వార్చి వచ్చినన్ (భా రా. బాల 212.)

శా... భోజనోత్తరమునం దాస్థానమై యుండి యచ్చోఁ గంటెట్టక చెప్పెద నృకలవృత్తాంతంబు మం దేటగా, వీఁకన్... కాశీ. 7 173

2. పరాక్రమము

సీ. వీఁకతోఁ గదుఁబూచు మ్రాఁకుల విలుపున వల్మీకమాత్ర పర్వతము నెత్తి .భార. సభా 2 41.

క. తాఁకినఁ బొగడం దగియెదు, వీఁకం బవిద్రోణు బాణవృతుఁ జేయ ...భార ద్రోణ 1 201.

సీ వీఁకతోడ విరాటవీరభేటనమున ధీరుఁ బ్రబలంబ దైతేయుఁ జంపె ... ఉ హ 1. 8.

3. బలము.

సీ కోరెఫలార్థులై వారల యెక్కిన మ్రాఁకుల మొదళుల వీఁకఁ బట్టి, వడిఁ గదల్చు ... భార ఆది 5 166

4 గర్వము

ఉ అవ్వసు మ్రోఁతతో నెదురెఱుంగని వీఁకఁ బరాక్రమించుచో, న వ్విహగంబు తద్ఘనత రారుణ దారుణ నేత్రరోచులన్, నివ్వెఱగంది కాల్కొనఁగ నేరక మేదినిఁగూలె... భోజరా. 3 200

ఉ పూపమిటారి చన్నుఁగవ పోఁకల వీఁకలఁ జౌకసేయు ... దశా 7 213

5 సాహసము

క. .. జ్యాకలితశరాసముఁడై, వీఁకను సైనికులఁ దిట్టి విభుతో ననియెన్ మనుచ 4. 62.

6. విజృంభణము, వ్యాప్తి.

మ పద్మాకరం బంచుఁ ద,త్కమలామోద సుగంధిమారుతము వీఁకన్ మున్నె లంగించినన్ భార ఆది 6 172

తే మతకరి మెకంబు చేకొని మరులువట్టి, ధరణిఁ బోవోమిన త్రిశంకు తనయుకులము, వాఁడగుట వీఁక నాచేత నేఁడు రాముఁ, డంతిఁ గోల్పోవ మారీచు మృగ మొనర్తు చంపూరా 5 57

చ మొకరిపిసాళితుమ్మెదల మూఁకకు గందపు గాలి రాకకున్, మకరపతాకు దాళకును మామిడి మోఁకకు చంద్రు రాకకున్, వికముల వీఁకకున్ సిరులఁ జేర్చిన యామిని యూఁచు మూఁకకున్ .. రుక్మాం 3 154

7. ఔదార్యము

ఆ రాకురాకు మనెడి రట్టడితనములు, పోకుపోకు మనెడి పొగరువగలు, పొడువుపొడువు మనెడి బెడిదఁపుబీరముల్ విడువువిడువు మనెడి వీఁక లినఁగ (విజ. వి 3 150)

8 ఔన్నత్యము.

శా గర్వోత్రిప్తకతరంగ సంఘముల వీఁకన్ బుష్కరిణ్యాపగా, వార్వేణుల్ దనయుత్తరంపుఁ దెసఁ బర్వంగా .. పాండు. 5. 31

సీ తిలకించు భామల బలుచింతయును బోలె విస్తీర్ణమై యొమ్ము వీఁకఁదనర ... శశాం. 2 61.

9. పంగుట.

వ భారంబులవలన వీఁకలుగల కోరకావళ్లు మోచు కొని యొండొరులతోడం బంతంబు లాడుచు వి పు 7 147

10 విహారము.

రగడ లేమ లేమరువములు నీ కవలీల లీలల వీఁకలో జన ... వసు 3 149

11 దైన్యము

శా అనయంబున్ శమవంతుఁడై వినుత శిష్టాచార మార్గంబులన్, గను పుణ్యాత్ముఁడు దుర్గతు ల్గడచి ప్రజ్ఞాహరత్వ సంయాధుఁడై, కనుచుం డుం బటుమోహపంక జలమగ్నంబైన లోకంబు వీఁక నధోభాగమునందు డింది కడుదుఃఖం బొందఁగా నవ్వుచున్ భార. అర 5 60

12 యుద్ధమునుండి పాఱుట

క. కలనైన వీఁ కెఱుంగక, కలనైన న్దెఱయు పెంపుగల ముక్కంటీ యయా 1 128

(శ ర. పా వీఁగెఱుంగక, ముద్రి పా.)

13 సామ్యము

చ ... పరుల వీఁకను మండియు మిత్రభావమున్, బొరయుటయున్ మహాబ్జముల పోలికగల్గియు శత్రుతాగుణస్ఫురణ మొకప్డు చంపుటయుఁ జాతుముగాదె ధరిత్రి నెల్లెడన్ (భార శాం 3 227)

(శ ర పా. అరులు వీరవ, ముద్రి పా)

14 ప్రభావము

శా సోఁకన్ వచ్చు శిలీముఖంబుల నడంచున్ రాజ హంసాళి న, ట్టాఁకం బెట్టు వనంత రత్నరుచి వోనాడుం దవశ్శ్రీలబున్, ప్రేఁకంబై వెల యున్ ఘనోదయముచే విహారు ని పద్మ ముల్, వీఁకం జిత్రచరిత్ర పాత్రములుగా వే భాతి నూహింపఁగాన్ వసు. 5 100

15 విధము

గీ ఇల్లు బూఁచిన యేపున మల్లివిరుల, వీఁకవెలి దమ్మి తేకులకోఁక నిండఁ, బండువెన్నెలతెల్ల యఖండ రుచులఁ,గంజజాతాండ ఖండంబుఁ గలయఁ బర్వె ఘటికా 2 146

గీ తోఁక ద్రొక్కిన భుజగేంద్రు వీఁక నటలు, గుదిచి పెటికిన సింగంబుకోధపుమాడ్కిఁ, దండ తాడవకుపితో గ్రపుండరీక, భంగిఁ గృష్ణుండు రోషించి పలికెవిట్లు చిత్రభా 6 165

విశ పొడుగయినది

ద్వి .. వీఁకకాళ్లను నడ్డి వీఁపును దనర ...బస పు 3 1117

వీఁకఁదనంబు వి (వీఁక+తనము), ఉత్సాహము.

శా ... వీఁకఁదనంబుతోన పదశబ్దం బల్లబుట్టించి నన్ దశకు. 7 106

వీఁకవిల్లు వి ఒకవిధమైన విల్లు.

గీ గనగనలు వీఁకవిండ్లు పోగ చిలుకలును, సింగ ములు పులిపిల్లలు జింక లేడు,గములు మానిని కోఁతులు కాబుపోఁతు, లేడికదుపులు పులి జుమ్ము పాడిపనులు. ప్రబంధ 85.

వీఁగఁబాఱు అ. క్రి. (వీఁగన్+పాఱు, స్వార్థమున) యుద్ధమునుండి పాఱు.

క నిజబలము వీఁగఁబాఱిన, భుజబల మలరఁగ విదర్భభూవరుఁడు మహో,గజమున్నిఁ జొచ్చిన గతి, విజిగీష విదేహసైన్యవితతిఁ గలంచెన్. వి క్ర. 4 100

చ విను పలుమాటలేల యల వేలుపుమూఁకల లోన నేనియున్, వెనుకకు వీఁగఁబాఱ కోక వీరుఁడు సైఁపఁగలాఁడె యల్కచూ, పినకుఱుఁ డించుకంత నమపేతుశ నంగరకేళియై నిక్కు డ్చిన బటుఘోరసాయక విజృంభణ మస్యూం కోర్వ నెట్లగున్. రాఘవ 4 89.

వీఁగారు అ క్రి (వీఁగు+ఆరు, స్వార్థమున) నిక్కు.

సీ వీఁగారు చనుఁగవ క్రేగున ఁగాఁ దీఁగవడు వసివాళులు వాడుచుండు ... కు సం. 8 9.

వీఁగు అ. క్రి (క్రి వీగు త. వింగు.) 1 ఉత్స హించు

సీ. ఎల్లవిభాగించి యిచ్చినం దమతమస్భృత్తుల నుండక వీఁగి పాండు, ధృతరాష్ట్రి వంద ముల్ .. భార. ఆది 8 6.

శా. ఏ కాంతామణియందు వీఁగి కనెనో యేకాంతుఁ డీకాంతునిన్ ... భాగ 10. ఉ. 30

2 నిక్కు

గీ. ఒక్కసతి వెలికిఁయీఁద నొప్పెఁ గురులు, వీఁగు చన్నులు వలరాచవేఁటకాఁడు, కోక ములఁ బట్ట నొడ్డు వాగు లు వాని, డాకొనఁగ బెట్టు దీము పిట్టలు వనంగ వరాహ. 3 10.
గీ హ స్తముల వీఁగు చనుదోయి యడఁచి కొనుచు . హర. 3 92
ఉ ... దీని లతా తము ్పరు,ల్గా రచియించి నించుఁ గుతుకంబున వీఁగు మెఱుఁగు క్రొవ్వె దన్ పారి 4 8

3 యుద్ధమునుండి పాఱు.
ఉ . . సమరభీతి జనించి యతండు దాళఁగాఁ, జాలక వీఁగిపోయిన నిశాచరులార్చిరి సంభ్ర మంబునన్ ఉ రా 8 51
మ తమి మందేహులతోడఁ బోరి యినుఁడంతన్ వీఁగి తన్ జేర వ, స్తమహీభృన్మణి వెన్కవేసి కొని మిత్త్రప్రేమ గ క్తప్రవాహముగా, బోర వవంగ ... (పారిగ 2 158)
సీ మొఱచెడి దూమున విఱుగుటయు ను వీఁగి పిఱు దఁ జేరినవారిఁ జెఱుచుటయును అచ్చ రా కాల. 45
4. భయపడిపాఱు .
(వేఁగుఁజుక్క) సీ సకుటుంబముగ వీఁగి చరమ శైలముఁ జేరు తుహినాంశు డ ముదారుదోఁ యపంగ . మనుచ. 3 51
గీ. వచ్చి శిబ్బలఁ గూల్చునో వానివలన, వీఁగి యేఁగున్ ... నీలా. ? 74
సీ. వెన్నాడి తత్సేన వీఁగఁదోలుటకును బృథుశ క్తమున మల్పు పెన్నకాతీ ... శామ 269.
5. చలించు
మ. ... హాగ్గజంబు లదిరెన్ సర్వాన్వయేశుఁడు ని,ట్టలమై కూర్మక వీఁగెఁ గూర్మపతి వ్రీడం బొందె .. (శా. రా య 152)
మ. . ఖరఁ ఘోర్త బ్రహ్మాస్త్రమున్, ఘటి యించెన్ దనవింట మింట గల మూఁకల్వీఁగె నూఁగెన్ సముత్కటశైలంబులు . దశా 8. 110
ఆ ఘోరశిలవృష్టి గురియించె నొడలు వీఁగించి యతఁడు ... (కళా. 6 68)
6 తొలఁగు, అపసరిల్లు
* లేచి నీల్గుచు జారసాఁచెనేనియుఁ జక్రవాకాచ లేంద్ర మవ్వలకి వీఁగు ఉ రా 2. 196
7 వెనుదీయు
మ పని గానేర దటంచుఁ బూనక వెఱం ద్రావింతు రెంతే జడుల్, పనికిన్ మేకొని విఘ్నలేశము జనింపన్ మధ్యముల్ వీఁగి యం,తనె చాలింతు రనేక విఘ్నతతు లుత్పన్నంబులైనన్ ఘనుల్, పని సాధింతురు . మల్ల నీతిశ 72
8 ఒదిగియుండు.
ఉ ఓహరిసాహరిం బ్రథమ మొల్కొడుధారలగాడ్పు లేటవా,ల్గా హాతి నీడ్చి వీఁగు ప్రజలం గలఁ పన్ ... ఆము 4 93.
9. శిథిలమగు
సీ దంట గుడారు క్రిందటి వెల్లువల నీరు ప్రాయి వీఁగఁగొట్టిన పూట నిట్టు రా వి. 2 69.
10. ప్రసిద్ధికెక్కు.
ద్వి. బవవగీతలశాప్రభాసవేల్లిత న,రసమనఃకలవ కరాజితుం డన గ, వీఁగుచుఁ జేటలవేమయ్య భువిని, దాఁ గాక మఱియు మేదరులు గొంద ఱకు . పండితా పురా 162.
11 విపరు, వీచు
సీ లలితంపు మెట్లఁగేశాకూళి కవ్వల, జలయంత్ర ముల వీఁగు చలువగాడ్పు. కువల. 4 144.
వ క్రి. విడుచు.
గొడ్డువీఁగు = గొడ్రాలితనమువిడుచు
ఆ వె గొడ్డువీఁగి కనియెఁ గొడుకు నెంతయు మూర్తిమంతు నెలఁతలందు మహితభాగ్య, యొక్కతియ యశోద యుర్విపై ననుచు . హరి పూ 5 165
గీ. . ఎన్నపై దేండ్లనైన నాలేండ్లనైన, బిడ్డలను గంద్రు కన్నియల్ గొడ్డువీఁగి దశా 10.107.
సీ కని ప్రాచి గొడ్డువీఁగంగ రత్నమువంటి పుత్త్రి సంతానంబు పుట్టె ననఁగ రామా 2 106.

వీఁడు సం (శ. ఇదము త ఇదన్.) ఈ అనుశబ్దమునకు మహదర్థక ప్రథమైకవచనము) ఈ పురుషుఁడు. బ. వీరు, వీరలు, వీండ్రు

గీ వీఁడె కృతహస్తుఁ డఖిలాస్త్రవిద్యలందు ... భార ఆది 6 18

శా. తండ్రీ పారెకు ఉవ్వ నాగ్రహామమీఁదం గవ్వదే గాతిగా గుండ్రాలంగొని బాయగాక యిది నాకుం దల్లియే యెన్నడున్, వీంద్రం జూచిన జాడ నన్ను యమునన్ వీక్షింపదు ... వరాహ 5 93.

చ అ మ్మహా, పురుషునిపాలిశిం బతులువో ఎఁగ వీరలతోన యేమ జెప్పెనఁ ఆని ... భార ఉద్యో 3 112.

వీరువారనక=వీరును వారును అనకుండగా

ద్వి ధారుణీప్రజలకు దయ ఏ ప్పఁజేసి, వీరు వారన కతి విశ్రుతకీర్తి, సమచిత్తుఁడై ధర్మ చరితంబుఁ బూని ౦౦ రా జాల 83 పా. 7 పం

వీఁడుగో అవ్య (వీఁడు+కో.) 1 ఎదుటనున్న పురుషుని నిర్దేశించుటయం దుపయోగింపఁబడును

ఉ. ... ఉపేంద్రుని ముందటఁబెట్టి వీఁడుగో గుట్టుపుడొంగ చిక్కె సమకొన్న ప్రతిజ్ఞ ఫలించె కావుడున్ ... జై. భా 3 114

("వీఁడిగో" శ ర పా)

చూ. ఇగో=ఇదిగో (శ ర)

2 నిశ్చయముగ నితఁడే యను నర్థమిచ్చును

చ విరులశరంబునుం జెఱకువిల్లును బూనఁడుగాని వీఁడుగో, మరుఁడు మరాళయానలకు మాన వతీ వచనంబులకు పల్లవా, ధరలకుజెల్ల దింక... పి శకుం. 2 92.

వీకము సం వి అ పుం 1 గాలి 2 పక్షి 3 మనస్సు.

వీకాశము సం వి అ పుం 1 ఏకాంతస్థలము, విజన ప్రదేశము 2. ప్రకాశము, దీప్తి.

వీకు 1. పరాక్రమము

ఉ. .... అతత మత్స్యయంత్రమున్, వీకున వట్టు లేసిన సువిక్రము వాఁడు గోరుఁ జూడఁగన్. భార ఆది. 7. 228

ఉ. ... వీకునఁ దాఁకియుఁ బోరి రాజిదే, వాసుర వీరు లార్వ సమమై విషమాత్ముఁడు గుంజ రాతుఁడున్. కు. సం. 12. 796.

2. ఉత్సాహము, పూనిక.

ఉ వీకున నశ్వమేధములు వేయి నరించిన ధర్మ శీలుఁ డిక్ష్వాకులలో, వ్రవు డు బిఁవదాతుఁడవంత యశుం డవార్యవీర్యుఁ డుత్తముండు య నాక్ష ఁడు భా ఆ ౭. 200

క ఆ కపిరాల్చ ఫలంబులు, వీకున గొనివచ్చి యిచ్చి విమలాబ్జముఖి, యీ కానలలో మృగము ల, నేకంబులు గలవు మనకు వేళాతడయిన్. భోజరా ౬. 242

3. ఔద్ధత్యము, గర్వము

సీ. అంతట ఐతతి కాటపట్టనఁజాలు విసయ సమూహంబు వీకు పఱిచి కు సం. 12 899

సీ ... ఉగ్ర. అ యోధవడలు గని రురువడి శస్త్రాస్త్రవృష్టి నమ యులు వీకుదఱఁక ... కు స. 12. ౭08.

వ. నారదునాటకిన్ బాటించి వేఁటకాంద్రదనె తెంగి మేపు మేపుల చమత్కారంబుల విరాక రించి వీకునన్ దిరిగితిరిగి యిాఁశ దీర్చుకొను నవియును. (మనుచ. 4 27.)

వీక్ష నం వి ఆ స్త్రీ. చూచుట, నిదానించి చూచుట.

వీక్షణ నం వి ఆ స్త్రీ చూచుట, చూపు, దృష్టి

వీక్షణము నం వి అ న 1 చూచుట, చూపు, దృష్టి. 2. కన్ను, నేత్రము.

వీక్షము నం వి అ. న. 1. దృశ్యపదార్థము, చూడఁ బడువస్తువు 2 ఆశ్చర్యము, అద్భుతము.

పుం. చూచుట, నిదానించి చూచుట

వీక్షించు నం న. క్రి చూచు, కనుఁగొను.

గీ పక్షిపక్షంబు వీక్షించి రాక్షసుండు గిట్టఖడ్గంబు వైచిన విట్టు నెగసి. మార్కం 1 88.

ద్వి. అఖలశాస్త్ర బుల నయోధ్యాగిచంద్రు, ముఖమున ప్ర విజామోదవాక్యముల, రాశిల్ల వీక్షింప రమణయై ... తముదామె చెలఁగి న ర్తన మాడఁదొడఁగె ద్వి పరమ 3 164, పా

వీక్షితము నం వి అ న. చూపు, దృష్టి.

వీక్ష్యము నం. విశ. (అ ఆ. అ.) 1. చూడఁదగినది. 2. ప్రత్యక్షము, కనఁబడునది.

వి అ. పుం గుఱ్ఱము.

న 1. శ్లాఘ్యార్థము. 2. ఆశ్చర్యము, వింత.

వీక్ష్యుఁడు నం. వి అ. పుం. నటుఁడు, నర్తకుఁడు.

వీచి సం. వి. ఇ. పుం., ఈ. స్త్రీ. 1 తరంగము 2. అనాలోచనము (ఆ. ని.) 3. సుఖము 4. అవకాశము, విశ్రాంతి, తెలుపి 5. కిరణము 6. కొంచెము, కొద్ది.

వీచీమాలి సం. వి. న్. పుం. సముద్రము

వీచు అ. క్రి. 1 (గాలి) విసరు, ప్రసరించు

మ. వివిధామోదవిమిశ్రితానిల మొగిన్ వీచెన్ .. ఉర్వంగౌరి జన్మించెన్ కు. స. 3. 278

ఉ. ... వీచెంగలశాల్మలీగడల జిడ్డెటెంగించెదు కమ్మగాడ్పు . ఆము. 4. 10.

సీ. ప్రథమ హేలావలత్ప్రథమానతంలై వీచెం గ్రూర కటాక్షవీక్షణములు ... కవిక. 3. 18

2. విసరు, గాలిని ప్రసరింపంజేయు, గాలి వచ్చునట్టుచేయు.

గీ. .. చారుహాటకమయగరుచ్చామరముల, వీచు వనితికి వైశాఖవేళలందు నైష. 2. 51.

ఆ. వె. .. వలపు. గ్రమ్ము పూల విసనకఱ్ఱచే వీచుచు .. నీలా. 3. 32.

స. క్రి. 1 (పురికొల్పుటకై చేయి) విసరు, ఆడించు.

గీ. పచి దుర్యోధనుండు చే వీచి యెలుంగు, చూపి పురికొల్ప ...తయు నేపు మిగిలి . భార. భీష్మ. 2. 28.

శా. . . చంద్రకవిభుం డాత్మీయులం జూచిచే, వీచెం ద్రోయుండు కోటమీదటు వడన్నే యుండు .. ఉ. హరి 3. 32.

చ. ... గోత్ర భీకరముగ బాహులెత్తి తమ కంబున నేవకుం జేయివీచినన్ పారి. 5. 14

2 గిరగిర త్రిప్పు, త్రిప్పు

ఉ. వాతసుతుండు వీచె శతవారము లుద్ధతచండ వాత సం.ఘాతవివర్తమానత్వఖండనముండగు చుండ మాగధున్ భార. సభా. 1. 208

క. దొనపై గొనయముపై వ్రేలిన వడినెడ తెగక యంగుళీయకఖచితో, ర్వముపమవర రత్నోజ్జ్వల, వినుతద్యుతు లెనంగెం గొరవి వీచినభంగిన్. (కు. సం. 12. 989)

సీ. కడకాళ్లం బట్టి ఘీంకారంబు సేయంగ వీచి వల్లడం బాఱవైచి వైచి ... చిత్రభా. 3. 37.

క. ఆదండ ఱడఆదండను, వేదండం జెలంగం జెరివి వేదండగతిన్, వేదండముచే వీచుచు, నాదండ ధరాధిపోతె నాడుచు వచ్చెన్ వి. పు. 1. 136.

చ. జగడపుంగూటిసత్తరువు పారెకుం గోరుచు వీరివారినిన్, దగిలెదు తండనాలజడదారి పొరిం బొరిం గుంచె వీచుచున్. కళా. 3. 197.

3. చలింపంజేయు, ఆడించు.

వ. . దుర్గాధిపతులేమేమయని త్రోపుత్రోపాడుచు వీచు వీచోపులచ్చమ్ములగు కౌముదీ గుచ్ఛమ్ముల సంతరించవ ... మనుచ. 5. 71

పి. వీచోపు గుమివీచువిధమున మనువెల్ల జల్లుల మొక ములు సెటులం దిరుగ. ఉ. రా. 4. 32

సీ. మరటవీచుఅపుట్టుదొర మెక్కరానేస్తి బంగితియో అుకు మా సంగడీండు ప్రబంధ 160

ద్వి. తావుల కొండనెత్తావి వీవలలు, వీవ వీవన లొయ్య వీవ వాచెంత ద్వి. పరమ. 3. 193. పా.

వీచోపు వి. (వీచు+చోపు) వింజామరము (ఇది ప్రయోగములందుం దఱుచు బహువచనాంతముగం గానవచ్చుచున్నది.)

సీ. కలంది గాడుపు తేండు కాను కంపిన తెల్లవీచోపు లిద్దఱు వెలందు లిడంగ ... యయా. 1. 26.

క. పూంచిన రసాలభూజము, సూచితింబం బ్రాతపంబు సొచ్చితి నిన్నన్, నీచేతి కదళిదళముల, వీచోపులంగాలి మంటి వీరుండంగానే ద్వా. 5. 145

సీ. వెలయు నిట్టూర్పులు వీచోపుగములుగా వినుతులు హాహాశధ్వనులు గాంగ. ప్రబంధ 3

వీచోపులిడు అ. క్రి. (వీచోపులు+ఇడు) వింజామరలతో విసరు

సీ. వెనుకదిక్కుననుండి కనకభూమలు మ్రోయ సూర్యుండు శశియు వీచోపు లిడిరి ... కాశీ. 4. 296

సీ. కమ్రకంకణఝణత్కార నంకులముగా సుందరీజనము వీచోపు లిడంగ ... కవిక. 5. 3

వీజము సం. వి. అ. న. = బీజము

వీజనము సం. వి. అ. పుం. 1 ఎఱ్ఱని పెద్దబాతు. 2 నెమిలివంటి యొకవిధమైనపక్షి.

న. 1. విసనకఱ్ఱతో విసరుట 1 విసనకఱ్ఱ 3. వస్తువు, పదార్థము.

పీట సం వి అ స్త్రీ 1 బంతియాటకు సాధన 2 బంతి, కందుకము, పౌరదండము.

చ ... దుష్కరముగ నూతిలోఁ బడిన కాంచన పీటఁ గొనంగనేరక .. భార. ఆది 5. 210

2 బాలుర క్రీడాసాధన విశేషము, గూటుబిళ్ల, (విల్యమ్సు)

పీటతటము విశే.= పీటతాటము (శ. ర, చి వి.)

పీటతాటము విశే = విటతటము, భిన్నము, భగ్నము (తాఱుమాఱు. అని శ ర)

క కొమ్ములఁ గ్రుమ్మియుఁ బాదతలమ్ములఁ జమరియును గడములం బఱిపఱియై, యిమ్మెడలఁగఁ దిగిచియు శరదమ్ములఁ నేనుఁగులు పీటతాటము సేసెన్ భార ద్రోణ 1. 175

సీ కోటలు వెస పీటతాటముల్ గావించి పరిఖలు పూడ్చి వప్రములు ద్రొబ్బి ... భాగ. 10 ఉ. 638

ఉ. కొమ్ములనూఁది కుడ్యములఁ గూలఁగఁద్రోచియుఁ గేల పీటతాటమ్ముగ నీవశావలఁ బడన్ సదనంబులు వైచియున్ మహోగ్రమ్ముగ దానియున్న కరిఁ గన్గొని గుండెలు జల్లనంగ వస్త్రమ్ములుఁ గుంచియల్ విడిచి తల్లడమెక్కుడుగా వడంకుచున్ కేయూర 2 103.

పీటతాటనము విశే = విటతాటనము (శ. ర.)

పీటి సం వి ఇ., ఈ స్త్రీ 1. తములపాకులతీఁగ, తాంబూలవల్లి 2. సజ్జిత తాంబూలము, వక్కలు సున్నము మున్నగు పరికరములతో గూడిన తాంబూలము 3 ముడి, గ్రంథి, పోకముడి, వది 4. అవివేకముడి

పీటి వి (త పీడల్) కొల్ల, దోఁపుడు. (శ ర, త్రా) (చూ పీటఁబోవు)

పీటిఁగలుపు (పీటి+కలుపు) (సంధిని వర్ణాగమము.) నష్టముకావించు, విడిచివైచు.

సీ ఆక్రాంతజంగ మార్చాశ్రద్ధ వర్తిలు వేద విద్విజపూజ పీటఁగలుపు ... ఆము. 4 43.

పీటిక సం. వి. అ స్త్రీ. = పీటి

పీటిది వి (పీడు+అది) వెదురుగెడమీఁద ఆఁడువది, దొమ్మరిది

ఆ. వె పీటిదాని పొందు విడువఁజాలక ...వేమన. 354.

పీటిపట్టు వి (వీడు+పట్టు) నగరము, పట్టణస్థానము

గీ .. కూరగాయ కట్టియ విల్చుకొనఁగవలసి, యునికి ప్రేపల్లెపీటిపట్టునకు దొరసె హరి వు. 6 5

2 వాసస్థానము

గీ అన్నపూర్ణావిశాలాక్షు కనుఁగొనెలియు, విశ్వనాథుని కందువ పీటిపట్టు లింగములకెల్ల గని ముక్తి లేమ నెలవు, కాశికాక్షేత్ర మాశ్రితకల్ప తరువు (సురాభాం 22)

పీటిప్రోగు విశే (పీటి+ప్రోగు) మిక్కిలి దుర్వ్యయము చేయువాఁడు

గీ నిగవ శర్మాభిధానంబు నేతిబీఱ,కాయయుము బోలె నయథార్థ గాథఁ దాల్చి, వైదికాచార దూరప్రవర్తనముల, పీట విహరించుచుండు న ప్వీటిప్రోగు (పాండు 3 13)

పీటఁబాఱు అ క్రి (పీటి+పాఱు) వ్యర్థముగాఁ బరువెత్తు

చ గజపతి వచ్చెనంచు నొక గంధగజంబు గుఱించి యొక్కఁడ క్కజపడి పల్కిన న్వెఱచి తానన భూమికి పీటఁబాఱి దారిజడత నిద్రలోఁ గలవరింప నిజోక్తియ నేర్చి కీము, గ్గజపతి వచ్చె నా విని కలగుదు రీతని శత్రులందునున్. (నైష (5 133)

పీటఁబుచ్చు స క్రి (పీటఁబోవు) 1 చెఱుచు, నశింపజేయు

ఉ కయ్యముసేయ నే నని యకల్మషబుద్ధిఁ బ్రతిజ్ఞ సేసి నీ, వియ్యెడఁ దప్పితేని జగమే మను నించుక సేవు పోరులన్,డయ్యుటదప్పె నావయిఁ గడంగిన భీష్మునిపాటు సూతు రా,వయ్య రథంబుమీఁది కిటులాశ్రిత మానము పీటఁ బుత్తురే. భార భీష్మ. 3 269.

ఉ ... సంగ్రామము లోన దానవనికాయము నెల్లను పీటఁబుచ్చినన్, దీమసమెల్లఁ దక్కి తన డెందములోపల నుమ్మలించుచున్. మైరా. 1 1 139

గీ విబుధనాథుండు మానంబు పీటఁ బుచ్చి, కొలువవచ్చెద వన్నను నిలువరాదె. దశా. 2 114.

2 నష్టపఱుచు, త్యజించు

ఉ. చారుకులాభిమానమును సన్నుతధర్మము పీటఁబుత్తురే. భా రా. అర. 2 247

సీ ఇహపరసామగ్రి నీయఁజాలెడువట్టి విధి దేవ తార్చన పీటఁబుచ్చె శివరా 2 102.

చ శ్రుతులు పరిత్యజించి విధిచోదితకర్మము లుజ్జగించి సువ్రతములు గట్టిపెట్టి గరుపంపుఁ దపంబులు పీటఁబుచ్చి సత్క్రతువుల యానమాని సతతంబు నుదమ్మునె కొల్చుచుండు నా, శివపథి చాటఁగాఁబనిచె సింధు పరీతమహీతలంబునన్. (వి పు 2 103)

3 వ్యర్థముచేయు

వ. కులవృద్ధు లుపదేశించు బుద్ధులు వినక పీటంబుచ్చి విచ్చలవిడి నిచ్చట వెచ్చంబులు సేయం . . విక్ర. 2. 188.

సీ విట్టువీఁగి ధనంబు పీటఁబుచ్చితి ననుజన్ములు నామీఁదఁ జలమువూని, ధరణీశుతోఁ జెప్పి దండుగ తొంబదివేలరూపాయలు వేగఁగొనిరి చంద్ర. వి. 1. 17

ఉ. యోగి విలాసరేఖ వలువొందెడు నీయనయందు నంగనా, భోగవశాత్ముఁడై నిజ తపోమహిమంబులు పీటఁబుచ్చి లజ్జాగరిమల్ దొఱంగుటలు చాలక యీతఁడు దొంగకూటి కేలాగునఁ జొచ్చెఁ దాఁ దల పాలంబుల నిల్పునె సాదురేఁగినన్ విప్ర. 5 41

పీటఁబోవు అ క్రి (పీట+పోవు) 1. చెడు, నశించు

క ... ధైర్యము మానంబును పీటఁబోవఁ జాలెను, జననాయక నీమఱంది పరివారువగన్ భార ద్రోణ 1 363.

గీ. పిరె ఖచరాది ధైర్యముల్ పీటఁబోవఁ, జముచుమన్నారు నముచిసూదనుని సభకు, నిపుడు నీ పాలి కందరు నేఁగుదేరఁ, బోడఁగనఁగ రాక నిలిచెఁ గర్పూరతిలక కళు 2. 74.

2 దూషితమగు.

చ. కల యనరాదు రాములకుఁ గాములకూటము లెన్నిచందముల్, గల వవి యన్నియున్ వెలసెఁ గన్నెతోకం బిటు పీటఁబోయెఁ బెద్దలకును పెద్దయై తనరు తండ్రికిఁ దక్కునపాటు దెచ్చితిన్ ... హరి ఉ. 7. 91

ఉ. .. సాహసముం బరాక్రమము సత్కులజత్వము పీటఁబోవదే. (దశా 2 191)

3 వ్యర్థమగు

గీ పటికిపని తనచెల్మి పీటవోవ, నిన్నగదవమ్మ వింతపనిన్నియులపంచు, సుంటులంతలఁ బిల్లటీఁ జోడు లనిపె, ని తలోనన యీగర్వమేలవచ్చె కువల 5 48

చ .. తఁడును నేఁగి దాది యొడ లాదట జొచ్చి యథోచితంబుగా, నతివకు నపుటప్పటికి నా నృపపుత్త్రిని గూపవైభవోన్నతి వినిపించుచుండ మదినాటును నుండఁగ దానిచిత్తము,య్యతనిచేత నోటువడి యాటలు పాటలు పీటవోవఁగన్ భోజరా 5. 229.

పీడఁబడు అ క్రి విడువఁబడు (పీడన్+పడు) వేఱుగాను డు.

క పీడఁబడిన గుల్ఫంబులఁ, గూడఁగ సంధించిపట్టి గదములవడఁగాఁ, బీడించినఁ గూర్మాసన, మీడితమతి నెఱుఁగుదురు యమీంద్రులు దీనిన్ సీతారా 1 102

పీడనాడు స క్రి (పీడన్+ఆడు) విడనాడు,విడుచు

గీ పుట్టినిలు డించి యత్తయిల్ మెట్టినట్టి, కోడలి తెఱంగు చెఱకుచేన్ పీడనాడి, బందెదొడ్డికిఁ జను కోడె చందమొంద, సుపవనము కాసి తనయింటి కువిద చనియె రా వి 3 142.

సీ తపసుఁడు మార్గభేదము పీడనాడఁడే శీలనిందు వసింపలేఁడుగాక (విప్ర 2 65.)

సీ ముచ్చటై నాథుండు మోవిబల్మైన నొక్కవెలయాలినా యంచు పీడనాడు శశాం 4 31.

పీడలి వి. తృణవిశేషము

చ .వెనుతరు ప్రోల్ల బూదియును పీడలి పిచ్చుక బియ్య మెంద్రయున్ (ప్రబంధ. 200)

పీడాకు వి (పీడు+ఆకు.) విడియాకు, వేరాకు, సూచించు పత్రము.

సీ పీడాకు పవచక్రవిహాగదంపతులకు, పాయసాన్నము దేవపటలమునకు హా. వరాహా 2 28 పు

పీడియము వి (సం. వీటికా.) = విడెము, తాంబూలము, తములము.

సీ విచ్చేయుఁడు విభూతి వీడియం బందుకోజంగమ స్వామి నా సదనమునకు కాళ 1 35

సీ వీడియం బెడలించి విధు తన్నకనకాలు కాంచి కాంబువు పుక్కిలించి యుమిసి పొందు 1 193

మ పలుకుం దొయ్యలి మోవికాంతి గనయా బాగాలు నయ్యె తెచ్చె,కుక్కలఁబోలుం డెలనాకు లయ్యెవిద పల్కుల్వంటి కర్పూరం బులుకలతోఁ గూడిన వీడియం బొసఁగె నాకుం బద్మ నాభాప్సనా, కలనాపావనహ స్తకంకణ ఝుణ త్కారంబు తోరంబుగన్ పాండు 1 9

ఆ కంతు కాశిబొట్టు కమ్మలు కడియంబు శ్రీ లొక్కపన్నె చీర యొకటి రెండు, వీడియములె కాని విభవముల్ గలిగియు, వల్లకుండు దైత్య వరపుత్రి. (దశా 4. 58)

వీడు అ క్రి. (త వీడు) 1 వీడిపోవు

సీ. వీడిన పెన్నెఱివేణి విచిత్రనవీనాభ్రకైన కమ్మ విరులు గురియ (హరి పూ. 3 128)

గీ. చెలువయొక్కర్తు గట్టినచీర వీడిపడఁగఁ జను దెంచె ... (కు సం 8 65.)

చ అన విని మానినీతిలక మప్పుడు మే యఱ దోఁప నిక్కి, పడినకచపం క్తిఁ బిల్చరు ముడి న్వెడదోఁపుచు ... (పారి 1 124)

2 విచ్చిపోవు, ఊడు

మ. బలమెల్లన్ వెనుచిక్క నొక్కరుఁడు కుంభ ద్వాభుదర్పంబుననే, దలపుల్విడఁగఁ దన్ని ... దశా 4 100.

వ ... మగవాల బోరుతలుపులు వీడన్‌దన్ని ... ఉ రా. 3 22

3 జారిపోవు

గీ కళవసంబుండ జలకమండలువు వీడ, జడలు మహి జీరఁ జేజపసరము జాఱ, దర్భముడి వ్రేల ధ్యానతత్వంబు పోలఁ,గడిగి నిలుచుండి యాగ్ర హాగ్రహముఁ జెంది శుపల. 2 35.

4 తొలఁగు, వర్ధిల్లు

క. వాడక వ్రాలక తెవులుల, గూడక తగనెల్ల గెలుకొని నవకములై, చూడఁగ భద్రము లగుచును, వీడెన్ సస్యంబు లిదుమవీడెం బ్రజ కున్ భాగ. 10. పూ. 757

(ఇ నాలుగై దర్థముల కుదాహరణము)

ఉ బసియనామధేయము శుచిస్మతి యా చిగు రాకుఁబోడికిన్, వ్రీడయుఁ గేళిఛారమును వృత్తపయోధముఁ లిన్నితంబమున్, బాడబు గెమ్మెనంబు రతిభావము వోడన వాఁడు నాటి కిన్, వీడఁగఁజొచ్చె బాల్యమును వీడఁగఁ జొచ్చుఁ దదీయచింతతో కాశీ 3 211

నాలుగైదర్థములకిది యుదాహరణము)

5 శిథిలమగు, తగ్గు వశించు

క వీడు చదివించె నయ్యోధ, వీడని వేడుఁ బలారి... వసు 6 35.

దండకము ఈశాను బో న్నహోపేత నా గానన వ్యూహసన్నాహము శ్వీడ వెన్నాడి బాణాసుర స్ఫార బాహాసహస్రచ్చిదాకేళిమై నాతిలోకం బుఁ బాలింపవే (పారి 3 38)

6. విశదమగు, స్పష్టమగు.

క. అని వీడఁగఁ బల్కిన న, మ్మనుజాధముఁ డంతఁ బోక మదనోన్మాదం,బునఁ దన్నునెవరి చెఱుఁ గక, వనితను నిట్లనియెఁ గారవంపుఁ బలుకు లన్ భాగ విరా 2 51.

స. క్రి 1. విడిచిపెట్టు

చ కపటపు మాయబోగియగు ఖండశశాంక ధరుండు వృద్ధవేషముఁ దనరూపు వీడి వెలి చక్కిన యుండఁగ ... హం 2 70

మ జనరాడ్విప్యవివాహవైభవము మించన్‌రేయి రేరాజు వింటిచిన జ్యోత్స్నంబు వితానశశాంక సుమశ్రేణుల్ వెఱుల్ వీడఁగా ... వసు 6 41

సీ ... బోడన వీడి యచ్చో నిబ్బరపుఁ బర్వునె దాఁటఁదోడఁగె గంధర్వకులము, దశా 2. 60

2. విడిచిపోవు

గీ అవయవంబులు గైసేత లఖిలమించెఁ, జెవులు సంభోగవార్తల చవులుమరిఁగె, జనవరాత్మజు కంతను శైశవంబు, వీడి క్రొత్తగఁ బ్రాయంబు గూడునపుడు కవిక. 3. 14.

గీ. ... అటుతఁ బ్రాడుఁగట్టక సొగసెల్లఁ దటిమి యొడల, వ్రేలు వలరాచబలుబూచి వీడఁగలదె. నీలా. 1. 103.

వి వా. (క వీడు. త వీడు. బ వీడులు, వీళులు, వీళ్లు)

1. పట్టణము.

శా. వేమాఱు వన్నెలయానిలుం డదరి యాపీటం బ్రసూనాన్వితా, రామంబుల్ వెసముట్టియుండలి యలిప్రాతంబు బోఁకోపి. విక్ర 1 96.

ఉ. ... బలసూదను వీటికిఁ గొండవీటికిన్ ఆము. 1 37

చ ఇలఁ గల వీళ్లు సూడ మన మేటికిఁ బోవలెఁ బోయినన్ వవి, న్నిలువఁ బనేమి ... విజ 2 59

2. ఇల్లు, గృహము

సీ. వీడుఁ దని వీడు వెల్వడివచ్చి ఖాండిక్యుఁ డా రాజుఁ గనుగొని యాదరమున .. ఆము 3. 60

గీ ఎదురుగా వచ్చి జనక నరేంద్రుఁ డంత, వేమఁ గులమీఁద నంధించి మానవేంద్రుఁ, బురికిఁ దోడ్తెచ్చి తన సహోదరునివీడు, విడిది గావించి యులుప లెక్కుడుగ నొసఁగి దశా 7 228

3. పాళెము, స్కంధావారము, దండు విడియు చోటు

ఉ వీడు పాడుగాన విశ్రాంతి కియ్యెడ, మనము మనలవలదు మంగళార్థ,ముగ శుచిప్రదేశమున శేఁగి యచ్చోట, మచితవర్తన,ముల నుండ వలయు భార శల్య 2 350.

సీ. వాహనంబులు డిగ్గువారుమఁ బన్నులు విడుచు వారుమ దమవీడు లెఱుఁగఁ, దమతమ చిహ్నముల్ దవరఁగఁ గట్టించువారు ... కు. సం. 11. 600

ఉ. విడియువారు మఱియు వీడెత్తువారునై, వేల యూనినట్లు నిండఁబడిరి. భా రా యు 284

4 సేన, దండు

ఉ. ... పాండవకోటి కెప్పుడుం, జేటు దలంచియే బలువు సేసితి వైరము నాకు నింక వీ,వీటికి వారి వీటికిని వెక్కసమయ్యెడు శయ్యమొప్పగున్ భార భీష్మ 3 59.

సీ ఈ రెండు వీడుల తారతమ్యంబులు సెఱుఁగుదు, వొరైన నెవ్వరోర్తు,రు...భార ఉద్యో 2. 304

గీ రెండు వీళ్ళ జనంబులు రేలు వివిధ, హృద్య సంగీతములను సాహిత్యమధుర, లలిత గోష్ఠి వినోదంబులను బ్రమోద, భరితులై ప్రొద్దు పుత్తురు భరతముఖ్య భార. భీష్మ 2 343.

సీ వీటికి సమరస మాటోప మొదవ నాఖిల శంఖము దనప్రమోల ప్రమోయ భార కర్ణ. 1 60.

5 పథిక జనసమూహము, సమూహము, గుంపు.

క నడపించి పంచవటమున, విడియించెను వీడు చోరవీరులు గని యొక్కడు ధనములు గల వీ మొక్కడి ప్రజలో లేరు తీనిఁ గావఁగ యోధుల్ భార. హరి 180

క బృందారక పథమునఁ దిగి, యిందీవరపత్ర నేత్ర యిరువంకల వా,రుం దమకతమున యుటురా, యిందనఁగా రెండువీళ్ల యెడ మున విడిసెన్ హర. 6 101

చ గురుపతిఁగూడు రట్టువకుఁ గొంకనిమోదం .. చిత్రగతి మిన్నులఁ దాకెడు మాయలాత పెన్నిరులను పోడు కాలుకొని యేర్చు వెలుఁగుల వీడు వీడువో. వరాహ 4. 24

6 దొమ్మరులగుంపు.

గీ నేఁటి ప్రొద్దున దొమ్మరివీటితోడ, కాశికాపు రరుగంగఁ గాంచినాఁడ ... చెన్న 2. 317

గీ ... తండ్రిఁ బిలిపించి వార్తయంతయును తెలిపి వీడు దరలింపు మిప్పుడ వీడనిన. భీష్మ 2 304.

7. కట్నము

గీ ... మంత్రు లాప్తులు దొరలు సంబంధి జనుల వీడు చదివించి రెంతయు వేడ్కమెఱయ చంద్రా. 6 50

క వీడు చదివించె నయ్యెడ, వీడని వేడు బలారి ... వసు 6 35

8 సామ్యము.

సీ. అతివ వక్షస్థ్సలి నంద మొందుటఁజేసి, వీ కాయలు కొంత వీడువచ్చు ముకుంద 2. 99

విశే. విశదమైనది

ట్వి మాడలు బహువిధ మణిభూషణములు, పీడంచు వన్నెల వెలయు పుట్టములు వవ
నాథ 2 108 పా 2 పం

పీడుకొను=పీడ్కొను స క్రి. (పీడు+కొను)
1 పోయివచ్చెదనని విన్నవించివిడుచు.
గీ వ్రజనివాసుల నెల్లను వరుసతోడ, పీడుకొని తన్ను నందలు వేడ్కననుప, మధురకే తెంచె వ్రజములో మరిగి తాల్చి,యున్న వేషంబ యెంతయు నొప్పు నొసఁగ హరి ఉ 2 93.
క గురునకు శిష్యుఁడు నిచ్చలు పరిచర్య యొనర్చి భక్తిపరుఁడై విద్యల్, గఱవఁదగుఁ గఱచి దక్షముగ, గురుదక్షిణయిచ్చి పీడుకొనఁగావలయున్ (విజ్ఞా 2 35)
గీ. వెక్కసంబులఁ బొగడి సంప్రీతి నెఱపి, పీడుకొని పార్వతియుఁ దాను వృషవరాధి, రూఢుఁడై వెండిమలకు హరుండు చనియె ... పరమ 1 173
2 విడుచు, త్యజించు
గీ. .. విష్ణుఁ బొడఁగంటి భవములు పీడుకొంటి ఉ. హరి 2, 146
క గజభుజగాదుల దెసఁ గల, గుణిబిజికింగాక పీడుకొన్నది వోలెన్, భజియించి నిలిచె వలపటి, భుజమున విశ్వేశ్వరునకు భూసతి ప్రీతిన్. కావ్యా 5 46.
గీ అఖిల మోహినియైన య య్యబలరుఁబోణి, శైశవము పీడుకొన్నది సందుగాఁగ, నమదివంబును రాజనందనులమీఁద, వేఁటలాడుచు మన్నాఁడు విషమశరుఁడు నైష 3 26

పీడుకొలుపు(ల్పు)=పీడ్కొలుపు స క్రి (√ పీడుకొను) 1 పోయిరమ్మని సెలవిచ్చి పంపు
ఆ అనిన నట్లకాకయని సంజయుని పీడు, కొలిపి కొంతప్రొద్దు కురువిభుండు, కార్య చింత మునిఁగి కంచుకి వొక్కొరుఁ, బిలిచి వేగవిదురు బిలువు మనియె భార ఉద్యో 2. 16
క నారదుని మాధవుఁడు సత్కారంబున పీడుకొలుపగా నతఁడు హృదంభోరుహమునఁ గృష్ణునకును, వారక మ్రొక్కుచును వెస దివంబున కరిగెన్ (భాగ. 10. 679.)
గీ శారదానందగురుఁడు సుజ్ఞానపరుఁడు, పీడుకొలుపంగఁ జని నందవిభుని గాంచి విక్ర 3 57
క చనుదెంచె కలహభోజన,ముని రుక్మిణి పీడుకొల్పి. పారి 2 15
2 మీఁదికి నెట్టు, పైకిఁద్రోయు.
గీ సహజసౌజన్య సౌజన్య శంకరునకుఁ, బొసఁగ వర్ధించెఁ దత్కాలపుణ్యభిక్ష, సాంద్రోర్మ్యాలకూల కషంబులైన, పిగురాలిండ్లు పయ్యెద పీడుకొలుప (హర 5 48)
3 విడిచిపెట్టించు
సీ నారికేళావీట నవపుష్పకుహళికావితతి కన్నెలికంబు పీడుకొలిపి గీ... పొలసె నధ్వపరిశ్రాంతి పొడవడంగ మౌనివరుపైఁ గుమార వనానిలములు (భీమ 2. 62.)
4. వదలు, విడుచు, త్యజించు.
గీ ఎల్లకాలంబు మ కెద నిచట నేను మొదలి మామామ యారామపదమునందు వెండి గుబ్బలిపై వేడ్క పీడుకొలిపి, మేరునగ రాజుపైఁ జాల మెచ్చు వదలి భీమ 6 11
వ పురందరాది బృందారకుల పీడుకొలిపి శతానందుండు ... (హర 3 19)

పీడుకోలు వి (√ పీడుకొను) (బ. పీడుకోళులు, పీడుకోళ్లు.) 1 పీడుకొనుట, పోవననుమతించుట.
గీ కట్ట నిప్పించుకొని తాను గట్టనిచ్చి, చుట్టములకును లాతిరాజులకుఁ గరము, నెయ్యమును గారవంబును నెఱయఁ ప్రీతి, సాలగలిగించి తగ పీడుకోలొనర్చె హరి ఉ 3. 172.
సీ వెలయ వియ్యాలంది పీడుకోళ్లు గుడిచి వరఁబుపుల్ ముడిచిన నాపసాని కళా. 7. 85.
గీ. అంత వసుదేవుఁ డాదియౌ యాదవులకు, విందులును పీడుకోలును వింతవింత, ప్రియములును జేసి వసించెఁ గేకయవిభుండు, ముదిత శ్రుతకీర్తియును దాను వితతకీర్తి. ముకుంద 3 303.
2. విడుపు, విసర్జనము
సీ దైతేయమదవతీధమ్మిల్లములతోడ విరులనెత్తావికి పీడుకోలు (ఉ. హరి 3. 147.)
సీ. అనుపమంబైన నీఘనతరక్రోధంబు పిరులధైర్యంబు పీడుకోలు. భా. రా. యు. 1390.

మ తలపోఁతల్ దలకెత్తఁ దాల్మి సడలెం దాపంబు దీపించెఁ జేఁతలు డిందెన్, ధృతివీడుకోలు గొనియెన్ . . విక్ర. 4. 154.

3. చావు, మరణము.

క. వాఁ డల్ల వాఁడె పోయెడు, నేఁడతనికి వీడుకోలు నిజముగ నీ వా,పోడిమి చూచెద వే నొక, వాఁడా నిట నిల్చిచూడు వరవర తిలకా. భో. రా. 4 54.

వీడుకోలుచేయు స. క్రి. (వీడుకోలు+చేయు.) విడిచి పెట్టు, విసర్జించు

క ... వృథా, బద్ధంబు లఱచు జైనుని, సిద్ధాంతము వీడుకోలుసేయు మటన్నన్. ప్రబోధ 3. 50.

వీడు(బ)చదువు అ. క్రి. (పెంట్లి పంతితోఁ బఠో హితుఁడు) కట్నములు చదువు.

మ వరమేళానవయోజనసంభవులు దిక్పాలుర్ ప్రియంబొప్పఁగాఁ, బరమాహ్లాదము మీఱ సొండొరులు పైపై నిచ్చు పట్టాంశుకా,భరణ శ్రేణులు కేలఁ గైకొని సభాభాగంబునన్ నిల్చి సు,స్వరుఁడై దేవగురుండు వీడుచదివెన్ సర్వాగమమ్మూర్తులన్ దశ. 5. 77.

వీడుచు = వీడ్చు స. క్రి. (√ వీడు.) వీడఁజేయు, విప్పు

ఉ. విక్క ప్రసూనముల్ గురియు వేనలి వీడిచి కొప్పువెట్టుచోఁ, జొక్కుటఁ బెట్టి భూవరుని చూపులఁ గోమలిబాహుమూలముల్. నైష. 7. 104.

వీడుకొడాడు అ. క్రి. (వీడు+కోడు+ఆడు)

1. మాఱు మలయు, ప్రతిఘటించు.

గీ. మానికంబునఁ బుట్టిన మదచకోర,నేత్రపుంభావమునఁదన వేర్పుచూప, సౌఖ్యజలరాశిఁ దేలుచుఁ జతురశీతి, బంధముల వీడుకోడాడెఁ బార్థివుండు. వరాహ. 4. 162

ఉ. కూడిరి యొండొరుల్ దొరని కుంతల కాంతులొప్పంగి వీడుకో,డాడిరి శ్రేష్ఠుడాఁచెడు మదాళులతో ... రామా 1 206.

గీ. గగనగంగాతరంగసంగతములై వ, శిరము శివగేంద్రశిఖరసీమ, దిక్కులతో వీడుకోడాడు దిక్కులందు, ముదిత తోఁగఁజల్లు తెలిమొల్ల మొగ్గ లనఁగ (ఘటికా 2. 61)

2. పెనగొను.

ద్వి. వెఱవెఱపాటును విహ్వలత్వంబు, వెఱపుమఱపును వీడుకోడాడ రం. రా అయో. 96 పా 17. పం.

ద్వి మడువులు పసులకాల్మడికుప్ప చఱచెఁ, దోడుపుఁదొట్రును గడుదూరంబు లయ్యె, వీడుకోడాడెడు విటమిజాలములు, మోడులయ్యెపోయె నోడులుసేయ. అమర. 1. 44. పా. 24. పం.

3 సరిపోలు, సామ్యముపొందు.

వ. .. జడనిధితో వడయాడుచుండిన యోడలతో వీడుకోడాడు రథంబులును ... ఉ. హరి. 4 218

సీ విదియచందురుతోడ వీడుకోడాడెడు రమణీయదంష్ట్రాంకురముల వాఁడు .. పి శకుం 1. 5.

వీడుకోడు విణ. = విజ్ఞోడు (శ ర.)

వీడుదోడు వి (వీడు+తోడు) అంటునట్టి తోడు, సాగనంపు సహాయుఁడు

పీ పాథోధి రాధేయ పారిజాతములకు వీడుతోఁ డెవ్వని వితరణంబు (వి. పు. 1. 43.)

(ఇట పాదృశ్యద్యోతకము)

వీడు(ఁబ)పట్టు వి (√వీడు) 1 వాసస్థానము, ఉనికిపట్టు.

సీ ... వెలుఁగొందు రేయెండ వీడుపట్టిది యని రాజితంబగు పద్మరాగరుచులు ... కు సం. 3 261.

గీ వీఁడఁటే శౌర్యములకెల్ల వీడుపట్టు, వీఁడఁటే ధర్మములకెల్లఁ దోడఁబుట్టు, వీఁడె సాక్షాత్కరించిన విష్ణుమూర్తి, వీనిఁ గనుకంటె శుభములు వేఱు కలవె సీతావి. 1 42

వ. ... అ మ్మహీవరు నాదరంబు వడసి వీడుఁబట్టున కరగిన ... భార. శాం. 2. 364

2. బస, విడిది

చ అఱయక వంపుసేయుచు మహాశ్రమ భూములు వీడుపట్టుగా, లలనఁ దగన్ సుమంత్రుఁడును లక్ష్మణుఁడున్ గొనిపోయి తిమ్ములన్. నిర్వ. 9. 4.

గీ పీడుపట్టుగ మందార విపినవీథి, దివ్య సౌధంబు నందుఁ బ్రతిష్ఠఁజేసి, గారవించె యంత కుమారు కంటెఁ, బాండురాజతనూజు నాఁడలుండు హర 7 117

క ఎదురుకొని పీడుఁబట్టకు, ముదమారఁగఁదాన యనిచి ... (భార అశ్వ 4 136)

3 శిబిరము, స్కంధావారము, దండు విడియు చోటు

ద్వి పనివారి నందఱఁ బరఁగ నుచితవుఁ, బలుకుల నోడఁబడఁ బలిచి పీడ్కోలిపి, పీడుఁబట్టుకుఁ బోయి విశ్రాంతుఁడగుచు పల్నాటి 45 (బ్రా.)

పీడుప(వ)డు అ. క్రి (√ పీడు) (పీడు+పడు)

1. తాఱుమాఱగు, మాఱుపడు.

వ. అని బేలువెట్టి కూఁతురుం దానును జరుద్వ యంబు పీడువడ నుపయోగించి నిజగృహంబు లకుం జనిరంత. (వి పు 6 131.)

గీ ఒక్క వనిత గర్భంబు వేఱొక్కవనిత, గర్భమునయందుఁ బెట్టు నొక్కరుఁడు పూచి,పట్టి యాడఁగ వచ్చినయట్టి పలుకు,పీడువడఁజేయుఁ బరివర్తి విను మునీంద్ర మార్కం, 4 92.

2 భేదపడు, వేర్పడు.

క ఎలనాఁగలు మఱి తమలో,పల నృత్తాగములు పీడుపడ నాడుచుఁ గ్రొ,న్నెలదాలుచు వేలుపు క్రియఁ, గొలిచి మగుడి యేఁగునపుడు గుడిలో మూఱన్ హ్వా 8 168

3 తఱఁబడు.

5 శత్రుదేశములు పీడువడఁ దాఁకఁ గోల్కొని గుండెలు వగులంగఁ గ్రుమ్మి క్రుమ్మి విక్ర 4 111

సీ బోఁటికిఁ దోఁచినఁ బోలియుఁ దేకువ యను వెగడువఁ జెయ్యులు పీడువడఁగ భార విరా 2 70

పీడుపాటు = పీడ్పాటు వి (√ పీడుపడు) 1. మాఱు పాటు, వ్యత్యయము.

సీ నృపతి లేమను గేళినిపుణత్వ నోఱయుచో వెడ గుతో చెయ్యుల పీడుపాటు నిర్వ 8 60.

మ తన ము న్నాడిన మాటయున్ నిజముగాఁ దన్మానికిం బ్రీతిగా, మనుజుండున్ నెలతో లం బురుషుఁడై మాసాంతరంబైనఁ గా,మి నియై యీగతి పీడుపాటమర భూమిందాన రక్షించుఁ బో,మ్మనివన్ వచ్చె వసిష్ఠుఁడామను సుతుం డారీతి రాజ్యస్థుఁడై భాగ 9 30

మనుజుఁడు = మనువుకొడుకు

(మనుజేంద్రుండు నెలన్ నెలం బురుషుఁడై, క ర పా)

సీ కాంత కంతట నంతతకంతుకేళి, వివిధ సంకల్ప వాసన పవలు రేలు, తనరు పులకలు కలవరింత లుమ మాట, పీడుపాటులు చెలులకు వెలఁ గానర్ప (కళా 6 215.)

2. విడుపు, విడుదల, విమోచనము

సీ సుతులు పుట్టిరయేని సతులకు మృత్యువువాలా యమై వెంటవచ్చెనేని, బ్రహ్మచేతను పీడుపాటే మియును లేకయుండునే నదుపాయ మొకటి లేదె ... భాగ 10. పూ 38.

పీడువిడియు అ క్రి దండుదిగు. శిబిరమేర్పఱచు కొను

వ. ఇట్లు సన్నద్ధులై వెలి పీడువిడిసి తమకు నను రక్తులైన రాజులపాలికిం దగు దూతలం బుచ్చిరి . (భార ఉద్యో. 1. 50)

గీ అతులితోత్సాహమున వేఁటలాడి యాడి, కడఁగి యచ్చోటనే పీడువిడిసెఁగానఁ, గర్ణయుగమునఁ దత్కన్యకాప్రలాప, కలకలధ్వను లాలించి జల దరించి ... శుక 1 386

పీడె = పీడెము వి (సం. వీటీ) తాంబూలము

క. నుమపగు నలి గానము విని, వనదేవత గరము మెచ్చి వానికి నొసఁగం, జనఁ బైఁడుల పీడెలు పుచ్చిన విధమునఁ బొన్న లెలమిఁ జెలువుగఁ బూచెన్ (కు సం 4. 452.)

పైఁడుల పీడెలు = సువర్ణముతోఁ గూడిన తాంబూలములు.

పీడెత్తు అ క్రి. (పీడు + ఎత్తు) దండువెడలించు

గీ. రాజు పీడెత్తి చేసినఁ దారకభటాలి, యంబరాభోగనిజశిబిరాంగణమునఁ, గాలుకొలిపిన పావకజ్వాల లనఁగఁ, బ్రాచిఁ గనుపట్టె నవ సాంధ్యరాగరుచులు. (పారి 2. 65)

వీడెము = వీడియము, వీడ్యము వి (సం వీటీ) తాంబూలము.

సీ. దైత్యావరోధవధూయుతాధరములతో సొబగు వీడెములకుఁ జొక్కుతొదురు ఉ హరి. 8 147

సీ వీడెంపు బలుకెంపు విరిసి వెన్నెలగాయ వరిగింజ సోఁకటఁ బల్వరుసఁ దోమ . ఆము 1 60

క. వీడెము సేయని నోరును ... బూడిద కిరవైన పాడుబొందర సుమతీ. (సు శ. 99)

వీడ్కొను = వీడుకొను స క్రి. 1. పోయివచ్చెదనని విన్నవించి విడుచు.

క. ...మనము ప్రవాసంబు, బనుపడఁగఁ బ్రీతి వీడ్కొని,చనివర్తిల్లెను విత్కృష్ణరథఁగుమారా (భార శాం 5. 379.)

ఉ వేడ్కఁ బ్రణామపూర్వముగ విశ్వజగజ్జనకుల్ జనార్దనున్ వీడ్కొని యా జనార్దనుఁడు వేగమ కూడఁగరా నరాతు లీ, మాడ్కి మహోద్ధతిం జెనయ మా వశమాయన జోడు గైదువుం, బాడ్కికిఁ దోఁప శౌరియనుజుం డరిగెం దురగాధిరూఢుఁడై ఉ హరి. 4. 171

మ వినతుల్ సేసె దశాననుండు మమతన్ వేమాఱు దీవించు న, జ్జననిన్ వీడ్కొని కుంభకర్ణుఁడు కనిష్ఠభ్రాతయున్ వెంట రాఁ, జని (ఉ రా 2 157)

2. విడుచు, త్యజించు, విడచిపెట్టు

క. ఆ నిశిత మల్లవల్లవ, వీనులు సోఁకిన సమాధి వీడ్కొని జలద,ధ్యానమున నలరు శిఖగతి, నానందము నొంది మూచె హరి నరగఁటన్ వా రా 4. 84

చ. అప్పుడు విలంబమానమయి యంబరకోణ తటాంతరంబునం, దపముని మండలంబు బెడిదంబగు వేఁడిమి నొయ్య వీడ్కొనెన్ . . శివరా. 8 28,

చ. వినదనహర్తయైన రఘువీరునకుం దురవస్థ రాదు వీ, విభుడు దలంకి యొండొకటి యెున్నక మిన్నకయుంతు మన్న యి, వ్విపినమునందు నొంటి నిను వీడ్కొనరాదని లక్ష్మ నల్క

దో,నపువచనంబులాడ నవి సైఁపక వచ్చితి దేవ నావుడున్ రామా 5. 220

క అలతిర్యగన్వయాగ్రగణి,వలన నశేషంబుఁ దెలిసి వారక యతిమం,జులగతి వీడ్కొని రాజిలు, బలవద్రాగానువృత్తి భజియించె వెసన్ హ వ 2 59 (ఇది పై రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

3 తప్పించుకొను

మ . నిదాఘాంశునా,వళి వీడ్కొన్నతమంబు గాంచి వనిలో వర్తించు మంచోయనన్ వసు 1 189

వీడ్కొలుపు(లుపు) = వీడుకొలుపు స క్రి పోయి రమ్మని సెలవిచ్చి పంపు, పంపు

క పూఁబోణులకును విటులకు, వేఁబోకలఁ దలరు సొంపు వీడ్కొలుపుఁ బులిన్, లేఁబోకఁ బోఁక తోఁటల, పూఁబాళల కమ్మతావిఁ బొదవిన గాడ్పుల్ భీమ 1 95

ద్వి రేపు మాన్చెద నింత ప్రేఁగును మీకు, నని మహిప్రజలెల్ల నాదరం బెసఁగఁ, జనుఁడని వీడ్కొల్పె జననాథుఁడంత . హరిశ్చ పూర్వ 530

మ ... మ మాన్మపన్నులం ద్రోవ నా, యమతుల్ నీకెదురే జయింపఁగదవయ్యా యన్న లేన వ్వడా, మమరులొల్కొలుపుచు వారి వీడ్కొలిపి దైత్యచ్ఛేదనోద్యోగియై. ఉ రా 1 78.

క కుందుచుఁ జారుల మఱియుం, గొందఱ వీడ్కొల్పి భానుకులవీరుల పెం,పుం దెంపును గపివీరుల, చందంబును దెలిసి తాల్మిఁ జని యల నుండై (రా. మా. 7 208)

2. విడుచు, త్యజించు

చ ధరణిధరేంద్రనందన యుదగ్రతపోమహనీయ వేదనా,భర మఖిలంబు వీడ్కొలిపి భావమునం బరితోషమందుచున్ హర. 4 36

8. త్రోయు

వ. ... విబుధనిర్ఝరిణీపాథఃపూరంబునఁ బోటో ధరవీచీచక్రంబు వీడ్కొలుపుచు ... కాశీ. 6, 175,

వీడ్కోలు = వీడుకోలు వి 1. వీడుకొనుట, పోవ ననుమతి

మ ... మునివంశోత్తమునం బ్రహ్మపద్మము శిరం బుంజేర్చి వీడ్కోలతం, డొనరింపన్ జనిచెన్ బురంబునకు నిత్యోద్భాసితైశ్వర్యుఁడై వృసిం. 2. 48.

క తల్లియుఁ దండ్రియు వెలుఁగునఁ, బల్లవడన్ వారికడకుఁ బోయి తడయఁగా, నొల్లక పయనపు వీడ్కోలిల్లం దనయిచ్చ నడపి యేఁగెర వెడలెన్ భార. ఉద్యో. 4 162.

2. విసర్జనము, విడుపు

మ. ... చెక్కులు ఫాలంబు చెమర్పఁగ నెటతోర వీడ్కోల్ చెంద బంగారుగా, జలు టోకియ్యఁగ మార్పులెచ్చఁదలు అచ్చో నిక్కఁ దాళస్థిన్, దలయంచెన్ గనుదోయి సొక్క లోకకాంతా మౌళి మంగాంబికున్ ప్రబంధ 570

విశ విడిపించువాఁడు.

సీ. జలజగర్భుని చదువులచెలి వీడ్కోలు వరాహ. 5 59.

వీడ్చు = వీడుచు స. క్రి. (√ వీడు) 1. విప్పు, విడఁ జేయు.

క. తెలవ యొకతె నిద్రింపఁగ, నెఱిఁగట్టిన వలువ వీడ్చి వేగుట తెలుం, గలపించి నీ కుమారుఁడు, వెలచుచు నది వలువ నగియె విహితమె సాధ్వి. (భాగ. 10. పూ 324.)

మ. కని సత్కారమణీయుతంబుగ నమస్కారంబు గావించి శౌ, మనికాటాహ్వ తకుంతలద్వయము నాత్మస్వర్ణ చేలాగ్రబం, ధనమున్వీడ్చి యెుసంగ నందుకొని మోదంబంది యా నందనం, దను దీవించుచుఁ జెంగటన్నిలిపెఁ జింతారత్న పీఠంబునన్ పారి. 3 25

చ. వెరవున జంటరైకముడి వీడ్చుటకుం గరకంకణంబులుం, హారువుగ మోవి యానుటకు ... (శృంగారరసమంజరి 2. 6.)

2. దొంగిలించు, ఒరులమూటలనువిప్పి వానిలోని వస్తువులు హరించు

చ. వెలయఁగ సొమ్ముతోడ ముడివీడ్చులఁ బట్టిన బటవ్రేలితోఁ, గలయఁగ బెద్దవ్రేల్నలికి క్రమ్మలి వీడ్చినఁ గాలుఁ జేయునుం, జలమునఁ దున్ని మూఁడవగుసారి సహింపక యూరెలుం గఁగాఁ, దలఁదెగవ్రేసి చంపుటుచితంబగు నాయకులైనవారికిన్ విజ్ఞా ప్రా కాం. 95.

వీడ్పాటు = వీడుపాటు వి (√ వీడు) వ్యత్యయము, అకటవికటము

క లింగంబుల వచనంబుల, ళంగులు హీనాధిక తలపాటియు వీడ్పాటుం గదిరిన మనముకు నిం, పుంగలుగం జేయు చంద్రుఁ బుధులుచితోక్తిన్. కావ్యా 5. 10

సీ కానఁడు నానాసేవకుల సేవ లెవ్వియుఁ గొనిన వీడ్పాటుగాఁ జనులు పనుచు. ప్రభా 2. 108.

వ ... అప్పుడు తమ నుతుధాన్తి మణిస్తంభ నామధేయంబులు స్త్రీత్వంబుల వెంబడిన వీడ్పాటుగా సంకేతంబులు చేసికొనిరి ... కళా. 5 107

వీడ్యము = వీడియము, వీడెము వి (స వీటికా-త. వీడైయం.) తాంబూలము

సీ వీనుల నరసోఁకు వీడ్యంపుఁదావుల పలుకరింపుల మేనుఁ బులకరింప. (అని. 3. 95)

ఉ, దూరముపోయి యెండఁబడి దూపిలివచ్చిన ప్రాణనాథునిన్, ద్వారకవాటగేహళులదాఁక నెదుర్కొని తీర్థమార్చి యాహారము పెట్టి వీడ్యము సమర్పణచేసి విహారకయ్యపై, మారువుతో త్తిచిత్తమున కుబ్జోపచరించుట ధర్మమింతికిన్. కాశీ. 2 81

ద్వి. భూతి వీడ్యంబు తొప్పుగా నివేదించి ... పండితా. పురా 168.

వీడ్వడు = వీడువడు అ క్రి. మాఱుపడు

క. చరువులు నమ్మనిచెప్పిన, తరువులు వీడ్వడితె సుతకుఁ దల్లికి ... భార అను. 1. 111

గీ. పతియు భరియింపఁగావున భర్తయయ్యె, భామ భరియింపఁబడఁగాన భార్యయయ్యెఁ, బరఁగనవి మనయందు వీడ్వడియె నిమ్ను, చేననెల్లకాలము భరియింతుఁగాన భార. ఆది. 227.

క. ధరణీవరాహాలక్ష్మణుఁ, దని లక్ష్మి వహింప వచ్చునప్పుడు నగరి,తరుణుల తొడవులువీడ్వడఁ, బోరిఁ దొడిగెడు కౌతుకంబు పొల్పగుఁ జూడన్ (కావ్యా 1. 80)

2. తఱఁబడు

చ. తఱఁబడె దివ్యబాణముల తంత్రము మంత్రముఁ దప్పెడుం గడున్, వడఁకెడుఁ జాపదండము మనంబును నాకు వశంబుగాదు వీడ్వడియెడుఁ జెయ్యి యంగము గడంకదొఱంకెడు .. భార. భీష్మ. 3. 351.

ద్వి. పలుకులు వీడ్వడ భావంబు వెదల, తలఁపులు గరగంగఁ దన్మయత్వమున . . ద్వి భాగ. 2 39. పా.

3. తేఁటపడు

గీ. పాఠయు వీడయుఁబోలె వీడ్వడక మెలఁగి, యబల కంటికిఁ జప్పనై యంతయునమ్మ. విక్ర. 4. 198.

సీ. వికచాబ్జములతోడ వీడ్వడు కన్నుల కడలు దైవాఱెడు కరుణఁదెలుపు భాగ. 6 ౬౬3.

(ఇట ప్రతిఘటించు అని భావము)

4. బంధమునుండి తొలఁగు, తప్పుకొను.

ఉ నా సుతుఁ డింద్రజిత్తు కదనంబునఁ బన్నగ పాశబద్ధులం, జేసిన నిర్జరాదులకుఁ జెల్లదు వీడ్వడనట్టి కట్టులుం, బాసి పరాక్రమించెదరు వంత్రిరథాత్మజులు ... భా రా యు 1058.

5. విడిపోవు, శిథిలమగు

సీ. ఆమయాగ్రణి రాజయక్ష్మధాతువులు వీడ్వడి తాఱఁ జెదవులు దడుపుకొనియెను జై భా. 8. 17

వీణ సం వి ఆ. స్త్రీ. 1 వీణియ, తంత్రీవాద్య విశేషము. 2. విద్యుత్తు, మెఱపు. (మే ని)

వీణము=వీణాము . సన్నవస్త్రము, పలిపము, అంశుకము (శ ర)

వీణాదండము సం వి అ పుం. వీణెకు వెనుకవైపున నుండెడి కఱ్ఱ, ప్రవాళము.

వీణాము=వీణము వి వస్త్రము, అంశుకము

క. పన్నీట జలకమాడెను, సన్నని వీణాము గట్టెను వితులు దాటిమెన్ . . జై భా 3. 11

వీణాస్యుఁడు సం వి అ పుం నారదుఁడు.

వీణి సం వి న్ పుం వైణికుఁడు, వీణవాయించువాఁడు

వీణి(ణె)య వి కస్తూరిమృగము యొక్క కస్తూరియుండెడు బొడ్డుకాయ

వ కస్తూరి వీణెయలును బల్లి గడ్డలును ... శల్హా 3 (శ ర)

చ ... మంచిచొక్కపుఁ గపురంపు గిన్నియలు కస్తూరి వీణెలు రాశిగాఁగఁ గొం,డపొఁదపు దెచ్చి వైచి రచటన్ విజ వి 2 90.

వీణి(ణె)య వి. (సం. వీణా) విపంచి, వాద్యవిశేషము.

క పణాయత లోచన న్ప్రాణాయత చిత్రగాత్ర పాంచాలికయై, వాణియ యీ రూపోయన, వీణియ వాయించె నాగిఁ బ్రవీణత మెఱయన్ వైజ 1 118

ఉ వీణియ మ్రుట్టుటల్ మిగుల వింతలు పెంపులు చిల్కబోధతో, రాణ దలిర్పఁ బల్కుట కరంబపురూపము ... కళా 6 217

ఉ. . చేవడి వీణ మీటుటలు చిక్కెడలించుటలున్ సరింబడన్ ఆము 1 62.

వీణెకాయ వి (వీణె+కాయ) వీణకుఁ గట్టెడు తుంబీఫలము

సీ అతివ వతుస్థితి నందమొందుటఁ జేసి వీణెకాయలు కొంత వీడు వచ్చు ... ముకుంద 2 102.

వీణెపిల్లి వి (వీణె+పిల్లి) కస్తూరి మృగము. (చి.ని)

వీతంసము సం వి అ పుం 1 మృగములను, పక్షులను బట్టుకొనుటకు ఉపయోగించు త్రాడు, వల మొదలగునది 2 పెంపుడు జంతువులనుంచెడు పంజరము, బోను మొదలగునవి 3. ఆట కేర్పఱిచినచోటు (ఆ ని.)

వీతనము సం. వి. అ. పుం కంఠముయొక్క పార్శ్వభాగము, కంధరాపార్శ్వము.

వీతము సం. విశే. (అ ఆ అ) 1. పోయినది, గతమైనది. 2 విడిచిపోయినది, వెడలిపోయినది, 3 నిర్బంధములేనిది, స్వేచ్ఛగా నున్నది 4 తొలఁగింపఁబడినది, వినాయింపఁబడినది 5 అంగీకరింపఁబడినది, ఒప్పుకొనఁబడినది 6 మెచ్చికచేయఁబడినది, శాంతమైనది 7 శూన్యమైనది, లేనిది 8 కోరఁబడినది, అభిలషింపఁబడినది 9 ధరింపఁబడినది

వి. అ. పుం. యుద్ధానర్హమైన, లేక, యుద్ధమునకు సిద్ధముచేయని గుఱ్ఱము, లేక యేనుఁగు.

వి. అ. న. ఏనుఁగు నంకుశముతో పొడుచుట, మదముతోఁ దన్నుట

వీతశోకము సం. వి. అ. పుం. అశోకవృక్షము

వీతసూత్రము సం. వి. అ. న. పవిత్ర సూత్రము, జన్నిదము,

వీతి సం. వి. ఇ. పుం. గుఱ్ఱము

స్త్రీ. 1. గమనము, గతి, పరుగెత్తుట 2 పుట్టించుట, ఉద్భవింపఁజేయుట 3 (సుఖాది) అనుభవము. 4. తినుట 5 దీప్తి, ప్రకాశము. 6 శుభ్రముచేయుట, శుద్ధి

వీతిహోత్రుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1 అగ్నిదేవుఁడు 2. సూర్యుఁడు.

వీతెంచు అ. క్రి. (వీచు + తెంచు) 1. వీచుచు వచ్చు.

క. అని యాదమఱచి పలుకఁగ, వెనుక దెసం జల్లగాలి వీతెంచిన గ్రక్కున నులికిపడి పదంపడి, హనుమంతుని దిక్కు చూచి యవ్విభుఁడనియెన్. రామా 7 46

దండకము ... ఉద్వేల శైత్యంబుతో గంధవద్గంధవాహోర్భిక శ్రేణి వీతెంచె దశా 4 282

2 శ్రవణగోచరమగు, వినవచ్చు

ఆ. కర్ణకర్ణ వచ్చి కావు మనాథుల, మైతి మను నెలుంగు లగ్గలముగ, బలములోన నెల్లఁగలయంగ వీతెంచె, నార్తి నెల్లముగ జనాధినాథ శార ద్రోణ 1 18

శా వీతెంచెన్ మధుమాస లక్ష్మి తరుణీహిందోళ రాగధ్వనుల్, వీతెంచెన్ బటుమీనకేతనముతో విల్లంది పూఁదేరిపైఁ, తోతెంచెం దలిరాకుఁగైదువుల ... పి. శకుం. 2 121.

గి విపిన వీథుల వీతెంచెఁ గుపితమదన, సమద భుజ వతనుమ ధనుష్టాంకృతములు ... మను 6.29.

వీథి సం. వి. ఈ ఇ. స్త్రీ. 1 రథ్య, బాట, త్రోవ. 2 శ్రేణి, పంక్తి 3 అంగడి, దుకాణము 4 ఇంటి ముందటి వైపు దర్శనము, డాబా 5. రూపకవిశేషము, దశవిధ రూపకములలో నొకటి

వీథిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 వీథి, బాట 2 చిత్రకుడ్యము, చిత్తరువు వ్రాసిన దీర్ఘపటము

వీధ్రము సం. విశే. (అ ఆ అ.) శుభ్రమైనది.

వి. అ. న. 1 ఆకాశము 2 గాలి 3. అగ్ని

వీది వి. (సం. వీథి) వాడ, వీథి

క తదనంతరంబ రాముఁడు, మొదలగు యాదవుల కెల్ల మోదము వెలిఁగున్, మది మొలవఁ జక్రధరుపై, వదలక విమవీదిఁ బుష్పవర్షము గురిసెన్ ఉ హరి 1 122

లయగ్రాహి వీదులను గన్మలువు వేదుల మరుత్తరుల పాడుల సరోవర తటాదుల మణిప్రాసాదములఁ గేళిగిరిపాదములఁ దగ్గతప యోదముల బంధుగృహ బేదములఁ గాంచెన్. రామా. 6 111.

ద్వి వేడుక మది కొదవించు వీదులును, వీదులు దోఁచు మాణిక్యవేదులును ... ద్వి. హరిశ్చ. పూ 111.

వీవాహము సం. వి. అ. పుం కప్పు.

వీని(నె)య = వీణియ వి విశే.

వ కన్నియలన్ను చూపం బూఁదేనియలాని వీనియలయందుం బాడు నేర్పులకు మెచ్చి ... యయా 4. 13

(శ ర పా "తీనియల యందుం బాడు" ముద్రి. పా.)

వీను వి √విను కర్ణము, చెవి

చ మునిపతి వచ్చి పూవానఁగి మోదముతోడ భవత్ప్రియాంగనన్, వినుతి యొనర్పఁగా వినిన వీనుల మా చవిగాని మాటలన్, వివవలసెం గదా . . పారి 1 128

క. ఆ నెలఁతయు నవ్వులుకులు, వీనుల కెడఁ జేసి వాని విశ్రవు నతుఁగాఁ, దానెటిఁగి హీనుఁడనక య, హీనత నాతిథ్య మొసఁగి యిట్లని పలికెన్ ఉ. రా. 3. 108.

సీ. నిక్కి వీనులతోడ వెక్కసక్కెములాడు కరణి నున్నవి వీని ఘనభుజములు . మను 2 36.

వీనుల తేనె చెవులకింపు, శ్రోత్రానందము.

ఉ. వీనుల తేనెయై కురియ వింతగఁ గావ్యరసంబు గ్రోలి య,మ్మానవకోటికి నృసిం పీఠి. 1. 7.

వీనులపండువు శ్రోత్రానందము.

గీ. మత్తకోకిల నిర్భర మధుర కీర, భావణంబులు వీనుల పండువగుచుఁ, దనకుఁ దత్పురి కుపవ కాంతరములందు ... విక్ర 1. 93

వీనులు చిల్లులు వోవుట శ్రుతి కటువుగాఁ జెవులు పగులునట్లు తూఁటువడుట, శ్రుతి కటువుగా నుండుట.

వీనులు చిల్లులువోవ నా బొల్లిమాటలు వర్ణించిన ఫలమేమి ?

వీనులవిందు శ్రోత్రానందము, కర్ణోత్సవము, చెవుల కింపు.

క. కందువ మాటలు సామెత, లందముగాఁ గూర్చిచెప్ప నది తెలుఁగునకుం, బొందైరుచియై వీనుల, విందై మఱి కానిపించు విబుధుల మది కిన్. మొ రా. పీఠి 18

ఉ ... చుక్కరా, కోడు మొగంబు వారల యశోధనములన్ బగదాయ చూడ్కికిన్, వేడుక గొల్పరే విని వీనులవిందులు గావె తక్కథల్. రామా 7. 189

వీనులకు విందు వి కర్ణోత్సవము, శ్రోత్రానందము

సీ కడిఁది విల్లునియు చప్పుడు వీనులకు విందు సేయు నెప్పుడటంచు సీత దలఁప .. ఉ. రా. 1. 88

వీనుమిగులు అ క్రి (వీను+మిగులు) ప్రసిద్ధికెక్కు.

సీ. అర్థంబు కాశీపురాధాంగణంబునయందు నానా ప్రకారమై వీను మిగులు ... కాశీ. 2 49

వీనులకంటి వి (వీను+కన్ను) సర్పము, చక్షు శ్రవము.

ఉ వీనులకంటి తొయ్యలియొ వేలుపువెలందియొ జక్కి మోరలేఁ, జానయొ ... అచ్చ. రా. బాల. 144.

ఉ ... వీనులకంటి జన్నిదము ప్రేలెడు బొజ్జయుఁ గల్గుగుజ్జు వాఁ, డేనొనరించు కావ్యమున కెప్పుడవిఘ్నము సేయుఁగావుతన్. శుకచ. 1 14.

వీనులచూపు వి (వీనులు+చూపు) చక్షుశ్శ్రవము, సర్పము

ఉ వీనుల చూపు పెంపెదముఁ దవిల్చిన మంచము కోడికైదువుం, బూనిన ప్రాఁత వేల్పుఁ గని పోకులఁ బోయిన వెన్నుఁ డిట్లనున్ ఉ. హరి. 2. 172

వీనెగాజులు వి. బ బాలక్రీడా విశేషము

సీ. వీనెగాజులు పోతుటీసె గుజ్జంబులు నాట్ల కంబాలాట పట్టకోతి ... హంస. 3 146.

వీపు వి (ఇది సామస్వారమని శ. ర., ఈ క్రింది ప్రయోగములు నిరమస్వార మనుటకు నిర్ధార కములు.) పృష్ఠభాగము, వెన్ను

క. ఆపన్నగ ముఖ్యులఁదన, వీపువఁ బెట్టికొని పఱచి విపినములు మహో, ద్వీపములు గిరులు నిఖల ది, క్పాల పురములుఁ జూపెఁ జవహార లకున్. భార ఆది 2 44.

క వీ పెక్కిరమ్మ లంకా, ద్వీపముతోఁ గూడ నై వ దేవీ నిను నే,నేపునఁగొనిపోనోపుదు,నీవతి కడ కతిగడచి నిమిషములోనన్. భా. రా. సుం 305.

సీ. వృద్ధ కచ్ఛపరాజు వీపంఘ్రి పీఠంబు మకతతకం గిడి వెల్లి శిరముపాగ . హర 5 19

వీపుగానరాదాఁగుట వెన్ను కనఁబడునట్లు దాఁగు కొనుట (రహస్యముగా దాఁచికొన యత్నించియు దానిన బయలుపఱచుట.)

ఉ. కాఁ గడు వేగిరించెఁ గద తద్గతి నీవు నెఱుంగ నిగ్గునన్, లోఁగుచు నింతమండి యుఁక లోనుగ నొల్లక పట్టఁబట్టఁగా, నేఁగుచుఁ గోరు నీబలిమి నిప్పిత సిద్ధిగ వీపుగానరా, దాఁగుట దీనిపేరు నిజిడం బిది కాలికకెల్ల సాత్మలోన్. ప్రభా. 5 17.

వీపుగోల వి. (వీపు+కోల) వెన్నున మోఁదెడు బెత్తము

ద్వి మొగి బౌద్ధసమయుల ముక్కుపైఁ గత్తి,
యొగిని స్మార్తత సమయుల వీపుగోల పండితా.
వాద 173. పొ.

వీపుఁబ్రేయు = వెన్నునఁ బఱచు.
క అనిబెట్టిదంబు లాడుచు, జనపతి చూడంగ
సురుచి సవతికొడుకుఁ జయ్యన రెట్ట బట్టి
పొమ్మని, వెనుకకుఁ బడఁద్రోసి వీపు బ్రేసెన్
బెలుచన్ వి పు 2. 15

వీప్స సం వి. అ స్త్రీ 1 వ్యాప్తి, అంతటను
వ్యాపించుట 2. ద్విరుక్తి, చెప్పినది మఱలఁ
జెప్పుట
సీ... వీప్సయో కాని పూర్విలుకాని సఖునకు
నామ్రేడితమొ కాని యర్థిజనకు ... కాశీ.
4. 191
(బుధుని వర్ణనము ఇట వీప్స అనఁగా ప్రతిబింబము
అని అర్థము.)

వీయను అ క్రి (వి+అను) అంగీకరించు, ఒప్పుకొను.
గీ. అరిగి తండ్రికిఁ బ్రణమిల్లి యతఁడు కమ్మ.
వచ్చుటలు చెల్పి తేజీదువాలినోలి, నలసి
యున్నాఁడ నీవేఁగు మనుచు ననుప, నగు
మొగంబున వీయని వగరు వెడలి. కువల.
4. 212

వీయపురాలు వి (వీయము+ఆలు) వియ్యపురాలు,
కోడలి తల్లి, అల్లుని తల్లి, కొడుకు అత్త, కూఁతుకి
అత్త.
ఉ వీయపురాల వైతి గదవేయిపు, దత్తపు తొంటి
వావినో, తోయజనేత్రుఁ గాంచిన వధూమణి నీ
సుతఁ జెండ్లియాడఁగా, నాయము నా కుమా
రునకు వర్నిలి హత్తఁగ వత్త వావిచే, నాయువు
గల్గువాఁడవు వటంబ్రు శుభంబగు దీన నెంత
యున్ విజ వి 3 126

వీయమందు అ క్రి (వీయము+అందు) సంబంధము
చేయు
ఉ. ఈ వనజాత బంధుకులుఁడీ నిమివంశ్యుని తోడి
బాంధవ శ్రీక చలింపఁ బాటుట శచీధవుఁ
డీశుఁడు వీయమంది నన్మై వెలయించు చం.
రా. 3 103

వీయము = వియ్యము వి వైవాహిక సంబంధము

సీ బండారువుల తోడ నొప్పిదంబుగ వీయమందు
వారుగ నిశ్చయంబు చేసి ... దశకు 7 69.

వీర సం. వి. అ స్త్రీ. 1 వీరుని భార్య. 2 మగఁడును,
బిడ్డలును గల స్త్రీ 3. మురయనెడి సుగంధ
ద్రవ్యము 4 మద్యము 5 కలబంద. (వృ. వి.)
6 అరఁటిచెట్టు (వృ వి) 7 ఉసిరికచెట్టు (వృ.
వి) 8. కాకుకొల్లి. (వృ వి)

వీరంధరము సం వి అ. పుం 1. నెమిలి. 2 మృగ
ములతోఁ బోరాటము 3 చర్మ కవచము, తోలు
చొక్కాయి

వీరకత్తి(త్తె)యు వి (వీరము+కత్తియ) వియ్యపు
రాలు, జాయాపతుల తల్లులయం దొకతె కొకతె
వీరకత్తియ యగును అల్లుని తల్లియేని, కోడలి
తల్లి.
గీ కూరిమిని వీరకానికి వీరకత్తియకును దొలు
వేల్పు గొంగ యన్నకును మేఱియు ... నీలా
3 87

వీరకము సం వి అ. పుం కరవీరము, గన్నేరు
(వృ. వి)

వీరకాఁడు వి (వీరము+కాఁడు) వియ్యంకుఁడు,
భార్యాభర్తల తండ్రులు ఒకనికొకఁడు వీరకాఁడ
గును. అల్లుని తండ్రియేని, కోడలి తండ్రి యేని
వీరకాఁడగును
గీ అంతఁ గొడుకులఁ గోడండ్ర బందలముల.
నునిచికొని వీరకానిఁ దోడ్కొని చెలఁగుచుఁ,
బంతిచేరుల దొంగ్రోవపట్ట యరుగు, చున్నచో
నబ్బుగం బొప్పు నొక్క యెడను అచ్చ. రా
కాల 1. 198 (చూ. నీలా 3. 87)

వీరణము వి డంగురము, చర్మవాద్య విశేషము.
సీ క్రొక్కాలు మెఱుఁగు లుక్కున స్రుక్కఁగాఁ
జేయువెలఁదుకల్ బంగారు వీరణములు ...
యయా 4 158
గీ నవ్న వీరణముల ప్రోఁత శంఖ కాహళార్భటీ
ఢక్కికా హుడుక్కారవములు ... రా. వి.
2 49.

వీరణము సం. వి అ న వట్టివేరు (వృ వి.)

వీరణయురుము వి. (వీరణము+ఉరుము; వృత్తి నివర్ణ
లోపము) చర్మవాద్య విశేషము,

వ డోలు గౌరు గుమ్మెత తమ్మెట వీరణ యురుమ యొంటికంటి యురుమ ... హంస. 3 29

వీరతరము సం. వి. అ. పుం. బాణము

వ. వట్టివేరు. (వృ. వి.)

వీరతరువు సం. వి. ఉ. పుం. 1 ఒకవిధమగు మారేడుచెట్టు, బిల్వభేదము. (వృ. వి.) 2 అర్జున వృక్షము (వృ. వి.)

వీరతాంబూలము సం. వి. అ. న. వీరత్వము చూపుటకుఁ బ్రతిజ్ఞ చేసి పుచ్చుకొన్న తాంబూలము.

ద్వి. పొంగుచు వీరతాంబూలంబు గొనుచు . పల. వృ 7. 896.

వీరతాయెతు మి. వి. వీరులు బిరుదుగా కట్టుకొను తాయెత్తు. క. మగజాతి వీర తాయెతు... చంద్ర. (శ ర.)

వీరపట్టము సం. వి. అ. పుం. వీరులు ధరించెడి యొక విధమైన వేషము.

వీరపానము సం. వి. అ. న. యుద్ధమునకుఁ బూర్వము ఉద్రేకము కలిగించుటకుఁ గాని, యుద్ధానంతరము ఖేదమును బాపుకొనుటకుఁ గాని యుద్ధభటులు త్రాగెడి మద్యము

వీరప్రసవ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వీరప్రసువు

వీరప్రసవిని సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీరప్రసువు.

వీరప్రసువు సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1 వీరునిగన్న తల్లి, వీరమాత. 2. మగశిశువును గన్నతల్లి

వీరభద్రపళ్లెరము మి. వి. (వీరభద్రుఁడు+పళ్లెరము) వీరభద్రునకు నైవేద్య మొసఁగెడు పెద్ద పళ్లెము

సీ... భౌమవారపు వీరభద్ర పళ్లెరమిడు గృహదైవతంబు లిట్టింకు లింక ... ఆము 4. 48.

వీరభద్రపళ్లెర మిడుట, ఒకానొక నైవార్చనము.

వీరభద్రము సం. వి. అ. పుం. 1 అశ్వమేధ యాగమునకు పనికివచ్చు గుఱ్ఱము. 2 వట్టివేరు (వృ. వి.)

వీరభద్రుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. శివునిచేఁ దవభటుల నుండి సృజింపఁబడిన యొక మహావీరుఁడు. 2. ప్రసిద్ధ వీరుఁడు

వీరమద్దియలు=వీరమద్దెలు వి. బ. (సం. వీర మధ్యమ్) స్త్రీలు కాలి పెద్దవ్రేలిని ధరించెడు భూషణ విశేషము.

చ. తరుణుల వీరమద్దియల తాఁకునఁ జిందఱ వందలైన క్రొ, న్నురుగులతోడ శైవలము నూలుకొనంగ నితంబ పంక్తిపైఁ, బొరలుఁ దరంగ రాజ విరి పూవులు వీడిన కుంతలంబులం, బరఁగు పదంబులం దెలిఁగి పైఁబడ వేర్చు విటాళి కైవడిన్ ఉ. హరి. 5 64

గీ. వెండి మట్టెలు పిల్లాండ్లు వీరమద్దియలును నందెలు మొలనూళ్లు నంగుళీయ, కంకణాంగద హార తాటంక ముఖ సమస్త భూషణములు దాల్చి మార్చిమార్చి ప్రభా. 4. 188

సీ. మద్దెలు పిల్లాండ్లు మఱి వీరమద్దియ లిలమిఁ దొడంగెఁ దొయ్యలి యొకర్తు ... యయా. 4 89

వీరమద్దెల మి. వి. వాద్యవిశేషము

గీ. సమరసంగీత వివిధ వాద్యములతోన, కలయ విడిదిలో వీరమద్దెలలు నులిసె ... కు. సం 11 51

వీరమద్దెలు వీరమద్దియలు

వీరమలహరి వి. వాద్యవిశేషము

సీ. వేలుపుఁ బూఁబోండ్ల గేలిసేయు నొయారి చెలువలు దగ వీర మలహరులను ... యయా. 4 158.

వీరము వి. (సం. వీరః) వీరము, శౌర్యము

చ. గురుని యుపేక్షఁజేసి తనతున్ సమరోద్ధతి నెల్ల దాని నీ, వెరవిఁడి గానతేఁడు తన వీరము తాఁ గొని విఱ్ఱవీఁగెడున్ ... భాగ. ద్రో 2. 49

క. సైరంధ్రి సెప్పె నీ దగు, వీరమ్మును జెంపు లావు వెరవును మాకున్ ... భార. విరా 4. 84

వీరము సం. వి. అ. పుం. 1 శృంగారాది నవరసములలో నొకటి (ఇది దానవీరము, ధర్మవీరము దయావీరము, యుద్ధవీరము అని చతుర్విధము)

శా. వీరం బాఁడుఁదనంబు నొందెనవఁగా ...హరి ఉ. 4 15.

2 అగ్ని, యాగ సంబంధియైన యగ్ని. 3 అర్జున వృక్షము (వృ. వి.) 4 కరవీరము, గన్నేరు. (వృ. వి.)

వ 1 కర్కాటశృంగి (వృ వి) 2. కక్కెస. (వృ వి) 3 కామఁడుంప 4. మిరియము

వీరముద్దియ = వీరముద్దె వి. (సం. వీరముద్రికా) స్త్రీలు కాలి పెద్దవ్రేలిని ధరించెడు భూషణ విశేషము.

వ మట్టియలు వీరముద్దియలు పాయ వట్టంబు లాదిగాఁగ యలంకారముల నలరించిరి నైష. 6 44

సీ. తళుకుఁ బిల్లాండ్లు బిబ్బిలి కాయలును మట్టియలు వీరముద్దెలు నందియలును ... కళా 7 66.

వీరముద్రిక సం వి ఆ. స్త్రీ వీరముద్దియ.

వీరముష్టి సం. వి ఇ పుం కోమట్లను యాచించుకొని జీవించెడు ఒకతెగ భిక్షుకుడు. (శ ర., వా)

వీరరజము వీరరజస్సు సిందూరము.

వీరరజస్సు సం. వి స్. న సిందూరము

వీరరాఘుత్తుఁడు వి. (సం వి. అ. పుం) శూరుఁడైన రౌతు

సీ. వీరరాహుత్తుల శూరతఁ బొలియించి తురగ సంఘంబుల ద్రుంచి వైచి ... పరమ. 4 159.

వీరరేణువు సం. వి. ఉ. పుం భీమసేనుఁడు. (త్రి ని.)

వీరవట్టము మి వి వీరులు ధరించు బిరుదు చిహ్నము.

ద్వి. ఘనితంపుఁ దిలకముల్ బాసికంబులును, వెస తోడి నడపులు వీరవట్టములు .. పండితా. పర్వ. 362 పొ

వీరవతి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జీవత్ పతిపుత్రి స్త్రీ. పతియుఁ బుత్త్రిలు బ్రతికియుండిన స్త్రీ.

వీరవిప్లావకుఁడు సం. వి అ పుం తక్కువ జాతి వారినుండి సంపాదించిన ద్రవ్యముతో యజ్ఞము చేయు బ్రాహ్మణుఁడు

వీరవృక్షము సం వి. అ.పుం అర్జునవృక్షము.(వృ వి.) 2. నల్లజీడిచెట్టు. (వృ. వి.)

వీరసువు సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. వీరమాత. 2 పుత్త్రుని గన్న తల్లి.

వీరసేనుఁడు సం వి. అ. పుం. నలచక్రవర్తి తండ్రి

వీరసైన్యము సం వి అ న. వెల్లుల్లి. (వృ. వి)

వీరస్కంధము సం. వి అ పుం. ఎనుఁబోతు.

వీరహుఁడు సం. వి. న్ పుం. నిత్యాగ్నిహోత్రమును మానివేసిన బ్రాహ్మణుఁడు.

వీరాణము వి వీరణము. (శ ర)

వీరామ్లము సం వి. అ పుం ఆమ్లవేతసము, ఎఱ్ఱగోఁగు, పుల్లగోఁగు. (వృ వి.)

వీరాశంసనము సం వి అ న. 1. భయంకరమైన యుద్ధభూమి 2 కావలి యుండుట. 3 విరాధారమైన యాశ (వి: వ్యాస్సు)

వీరాసనము సం వి అ న 1 యోగులు మున్నగు వారు కూర్చుండెడి తీరులలో నొకటి 2 ఒక తొడ మీఁద రెండవపాదమును చి, మఱి క తొడక్రింద మఱియొకపాదమునుంచి కూర్చుండుట.

వీరిఁడి వి అవివేకి, మూర్ఖుఁడు, ప్రాచీనరూపము వీఱిఁడి.

క కూరలు పెరుగును మెసవెడు, వీరిఁడికంటె మోటువదవి వినరావేమా వేమ 3 222

విణ వివేకరహితము, మూర్ఖము

ఉ వీరిఁడి మాటలేల వినవే యలవాఁడెకలింత కన్యకా, తీఁముదన్ వసించి ... రాజ చ 3 52.

వీరుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) 1 వీరరస ప్రధానుఁ డగు నాయకుఁడు (దాన, దయా, ధర్మ యుద్ధ వీరులు అని నాల్గు తెఱఁగుల వీరులు) 2 ధైర్యము గలవాఁడు 3. శౌర్యము గలవాఁడు. 4 శ్రేష్ఠుఁడు. 5. కులాచార సంపన్నుఁడు.

వి అ. పుం. 1 యోధుఁడు. 2. నటుఁడు 3. సూర్యుఁడు. 4 భర్త. 5. పుత్రుఁడు. 6 జిన దేవుఁడు 7. విష్ణుమూర్తి

వీరుధ సం వి. ఆ. స్త్రీ వీరుధము.

వీరుధము సం. వి ధ్ స్త్రీ 1. విశేషముగా నల్లుకొనెడి తీఁగ. 2. పొద, గుల్మము. 3. కొమ్మ, చిగురుఁగొమ్మ 4. నఱికిన తర్వాత చిగిర్చినచెట్టు

వీరువారు న బ. (వీరును + వారును) సామాన్యులు

వ ... గానలోకంబున వచ్చుటింతియ కాని మఱి వీరువారునుంబలెఁ బట్టణంబుల నెట్టుకొని యుట్టునట్టు మహిమలు పచరించువారము కాము. కళా 3. 41.

వీరేశుఁడు (వీరేశ్వరుఁడు) సం. వి. అ పుం. 1. కాశీపురమునఁగల శివుని యర్చావతార భేదము. 2. వీరులలో శ్రేష్ఠుఁడు.

వీర్యము సం వి అ న 1. వీరధర్మము, శౌర్యము, పరాక్రమము 2 బలము 3. పుంస్త్వము 4 ధైర్యము. 5 శక్తి, సామర్థ్యము (తపో వీర్యము). 6. మందుయొక్క మంచిగుణము 7. శుక్లము, రేతస్సు.

వీటిండితనము వి. అవివేకత, బుద్ధిహీనత

ఉ. ... ఏ, వాండొకరుండనే పలుక కూరక నేరక యుండఁజేయు వీటిండితనంబుచేత నిసిటింతలు వాటెడిఁ జిత్తమివ్వడున్ ఉ హరి. 4. 149.

వీటఁడి విశే. 1. అవివేకి, బుద్ధిలేనివాఁడు, లేనిది

ఉ ... వీటఁడియైన మానినికి వెండి వివేకము గల్గ నేర్చునే ... భార. ఉద్యో 8 107

(వేటఁడి శ ర హ)

ఉ వింతె తలుంతు నతఁడను వీటఁడిపాటుఁడు... శు. సం. 2. 84.

2. వెఱ్ఱి.

చ. వినవె తొలంగియున్ మఱియు వీటఁడి మాటలు వేయు నేటికిన్ భా కర్ణ 2 84.

ఉ. వీటఁడి చూపులున్ గులుచవిప్పను ... దశమ 10. 67.

ఉ ... క్రూరుఁడు మారఁడేనియుం, శీఘ్రము మీఱ వేయఁ డొకపెట్టున నెట్టనఁ బోవనట్టి యా, వీటఁడితీవ మేటి కని వేమరు వేమరు వేచుచుండఁగన్ కృ. శకుం. 2. 211

వీలు=వ్రీలు అ. క్రి. 1 చీలు, పగులు.

ఉ. కూలఁబడెం దిశల్ కుధరకూటము లుర్వికి రాలె నేల పాతాళముదాఁక వీలెబలద వ్రక రోదరముల్ చిరింగె .. రామా. 8 61

2. తగ్గు, క్షీణించు.

రగడ....వీలకొలు పమరె వరవిందములఁ గుంద ములు, శీలఁ దళుకొత్తఁగ మిళిందములఠెంద ముల.... రాఘ 2. 6.

ఉ. నెట్టన రేయినిం బగలు నేరమినెట్టునటంచు వేలుపుల్, నెట్టియుఁ గొట్టముల్ చలున వీల నిచే బలువొప్పు నొక్కఁడున్, బట్టము గట్టుకొన్న వృషపర్వుని కూఁతుర ... యయా. 3. 75.

3. కూలిపోవు.

చ కనుఁగవ వక్రపూరములు గ్రమ్మఁగ విడిన కాకపక్షమున్, వెనుకకు వీల దైన్యరస వేదన నిల్వఁగలేక యేడ్చుచున్ . వి పు. 2 16.

4. ఉపయోగపడు, పనికివచ్చు.

ఉ వేలక కాలజిత్ప్రముఖవీరులు మున్న కుశాకు గాహతిం, గూలిరి రక్తధారలు బుగుల్కొన లక్ష్మణుఁ బ్రోల . (జై. భా 6 197.)

వి అనుకూల్యము

ద్వి కాఁపు గేములలోఁజు గడితల తేఁజు, ధూపవాసన మేలుతోడవుల వీలు. ద్వి తి పా 1 3 పా 8 వం.

విశే అనుకూలము వ్యావ. ఆ పని వీలుగా లేదు.

వీలుకొను అ. క్రి (వీలు+కొను) అనుకూల్యము నొందు, అతిశయించు.

గీ తమ్ముఁ బెడఁబాసి వసుధామనుభాశరావ్య, క్రొత్తవలపంటి నవవింటి కొమరువంటి, నీటు కాఁడైన యుల తిప్పన్నపతిఁ జేర, విరహాగ్ని మంట తమయందు వీలుకొనఁగ శుచల 1 81

వీలుపడు అ క్రి (వీలు+పడు) అనుకూలమగు, సరిపడు

వ్యావ ఆ కార్యము చక్కఁజేయుటకుఁ బ్రయత్నించితిని గాని యది వీలుపడదయ్యెను

వీవధము సం వి అ పుం 1. కావిడి 2. భారము, బరువు 3. పెద్దవరి (వ్య వి) 4 బాట, మార్గము

వీవధికుఁడు సం వి. అ పుం 1 కావటివాఁడు, కావడిమోయువాఁడు 2 చిల్లర సరకుల నమ్ము వాఁడు, సామాన్యవర్తకుఁడు.

వీవన వి (√ వీఁచు) విసనకఱ్ఱ

గీ అనుచు వెతనొందు జనకుని యౌవనంబుఁ, దూఁచి యడలూన భాషించె సుందరాంగి, శాఁతిమై దాఁచపెట్టిన పావకంబు, వీవనం బునఁ బైపయి విసరినట్లు కృ శకుం. 3. 108.

సీ. నిద్దంపు నెత్తంపు గద్దియల్ సవరించి వలివాలి గాడ్పు వీవనలు వైచి అచ్చ రా అయో. 104.

సీ. ఘనరతి శ్రమజాత ఘర్మాంబు లార్పంగ వలి వలు వీవన వగుదుగాదె. భా. రా. కిష్కిం. 59.

వీవని=క్షీణగని క్షీణింపని, పూర్ణమయిన.

వీవలి వి (√ వీచు.) గాలి, వాయువు

చ విటపసమృద్ధభూజముల వీవలులన్ విరులన్ మరందలి, ట్పటలి వియత్ప్రదేశమునఁ బతులు వారిమరాళ మండలం బెటువలె . వేం పంచ. 2 174

చ అల వగరాదిమౌళిసరసాగ్రణులెంచఁ జరించు చల్లవీ,వలి తను భృంగకోటి గొలువన్ విట నేతయవంగ సొంపుమై, నలరెడి దిఙ్నీతతుల యందవుఁదావులు నెంది యుబ్బుచుం, గులు కులిగుర్చుఁ గన్నెలతకూనల మేల్వలపూని శొక్కుచున్ (చంద్రి 1 106)

ద్వి ... కువలయేక్షణలు, తావుల కొండ చెత్తావి వీవలలు, వీవవీవనలొయ్య వీవ నాకెంత ద్వి పకము 3 193 పా

వీవలిచెలి వి (వీవలి+చెలి.) అగ్ని, వాయుసఖుఁడు.

క వీవలిచెలి వనిచిన ము,క్తావళితో విభుని వక్ష మంతరాదెన్ దా,రావినత ప్రతిఫలన, శ్రీవిలసిత కనకధరణి భృత్తటపోల్కిన్ చంద్రి 6 41

వీసబడి వి (వీసము+బడి) గ్రామమునందు భాగ ప్రకారము గలిగిన భూస్వాతంత్ర్యము (శ ర., వా)

వీసమంత విజ (వీసము+అంత) మిక్కిలి కొంచము.

పంచచామరము. ఇవీయిసీ మొగంబుమీద కిల్లు వెల్వరించినన్, వెన న్వసింగిపోవు సిగ్గు వీసమంత లేదు.. విప్ర. 4 59.

ద్వి. వెరకుచు నొక్కచో వీసమంతయును, నాసక్తి లేక సాయంగేహులగుచు, భాసిల్లుచుండిరి ... (పరమ ద్వి 1 42 పా.)

ఆ. కుకవికీటములకు సుకవి కావ్యములోన, నెమక వీసమంత వెరసులేదు ప్రబోధ 1. 80

వీసము వి 1. రూకలోఁ బదునారవభాగము

గీ గ్రహణసంక్రమణాదుల కాచేనగరఁ, గాను వీసంబు వెడలమి గ్రాసమువకు, కాఁగవెట్టిరి క్షేత్రంబులందుఁ గొన్ని .... మనుచ. 3 129

చ. వెలుపలవడ్డి కిచ్చినను వీసము వచ్చును వట్టు లారెడునో ... కుక. 2. 579.

వ ..మదాంధుఁడనై యల్పవిద్యాలబ్ధి విడువ ముడువ వేసరని వీసంబుగల రెడ్డియుంబోలె. . ఆము 7 4.

2 ఒకదానిలోఁ బదునాఱవభాగము, మిక్కిలి తక్కువ భాగము

వ . పోంక మోపున వీసాలు 2 ... కొలుచు ఖండివీసాలు (ద. శా 935)

సీ మనరాజుతోడ ధీమంతు లూహించి నట్టి చెప్పిన వీసంబు తప్పఁగునే. రా వి 2 11

గీ బాలతమ కాంతితో సాటి పోల గోరి, వృత్తి ననల ప్రవేశంబు పెక్కుమార్లు, చేసి కలుషవులఁ బతెఁగాని, వీసమైనఁ, బోలఁగాఁ జాలదయ్యె జాంబూనదంబు రసి 2. 105.

గీ ... వీసమంతటి మాత్రంబు వెలితి ప్రష్ట. కాళీ 6. 277.

వీసరపడు అ. క్రి (వీసర+పడు)వెలితిపడు, కొఱఁత పడు, వీసరవోవు. (శ ర.)

వీసరపుచ్చు స క్రి. (√ వీసరపోవు) వెలితి పడఁ జేయు.

ఉ సత్యవతీతనూభవనృశంసత భీష్మునిఁ గుంతి జన్మ నాదిత్యకుమారు నూఁక వధి చితి రాజ్య మావిభూతి కౌద్ధత్యము తోడుతన్ వమరధర్మము వీసరపుచ్చి వంచనాకృత్యజమైన యీనిబిడకిల్బిష మేమిటఁ బక్కనెయ్యెడున్. (జై. భా 1. 56)

వ వదనమదిరామోదంబునం దదీయ దుర్వాసన వీసరపుచ్చం గర్ణంబునఁ బిసిఁ సనసమశర మంత్రంబు చెప్పి. (ప్రబోధ 3. 61)

వీసరపో(వో)వు అ క్రి వెడలిపడు, తగ్గు

అ ఈఁగకాలియంతయేనియు వీసర,పోవకుండధర్మ మునను నడచి,రయ్య దొంటిరాజుల క్రోధకామ ప్రయుక్తదండధరణ మొప్పుగాక (భార. శాం 2. 335.)

మ. ... పాంచాలిమానంబు వీ,వరపోకుండఁగఁ గాచినట్టి హరికిన్ సర్వంసహాభర్తకున్, గరుణావార్ధికిఁ గృష్ణమూర్తికి నమస్కారంబు గావించెదన్. శేష. 4. 70.

సీ. కోరి శిలాగేహకుడ్యభాగంబుల వ్రాయుదు రమ్మహీశ్వరునిమూర్తి, వ్రాసికన్యాత్వగౌరవము పీనరపోవ దర్శింతు గనురాగతరళ దృష్టి. నైష. 1. 70

వ. ... అప్పువ్వుదండ గ్రక్కునఁ గ్రమ్మఱించివిసరి కేసరంబులు పీనరపోవ, మకరందంబు చింద కోరలు విఱుగం బుప్పొడి పడలం .. హర 6. 16.

ఉ నీ సుగుణత్వమున్ తెలుపు నేర్పును నెచ్చెలు లెల్లఁ జెప్పఁగా, పీనరపోని మోహమున పీనుల విందుగ విందు .. (సాంగ. 2 56.)

సీ విధిమార్గ మొక్కింత పీనరపోకుండ, నర్హ పాద్యాదిక్రియాకలాప, మాచరించి .. హర 4. 55.

పీనర(ము) వి. (పీనము+అర.) తెలివి, కొలఁత. చూ: పీనరపోవు.

పీసు(పిసు) వి. ఉన్మాదవిశేషము, వలువది పలుమలు. (శ. ర., వా.)

పీసెలు వి. బ. భక్ష్యవిశేషము.

వ. కుడుములు దోసెలు పీసెలు రొట్టెలు .... ఆది గాఁగల భక్ష్యంబులు. హంస. 1. 105

వు

వు అవ. 1. ఉదంతములైన నామపదముల మీఁదను గోళద్రుముమీఁదను ప్రథమైకవచనమున వచ్చు ప్రత్యయము.

ఉదా : విష్ణువు, ధేనువు, మధువు, గోవు మొ.

2. ఉదంతనామపదములమీఁది ప్రథమా బహువచనాది ప్రత్యయములకు వికల్పముగను, గోశబ్దమునకు నిత్యముగాను వచ్చు నాగమము.

ఉదా. తరు(వు)లు, మొ. గోవులు. గురు(వు)లు, బాహు(వు)లు.

3. ధాతువులపై వచ్చు మధ్యమ పురుషైక వచన ప్రత్యయము. ఇ, ఈ, ఐలమీఁద మున్నప్పుడు దీని యుత్వ మికారమగును కొన్నిమొడల ఈ ప్రత్యయము లోపించను వచ్చును.

క. ఎదురున్నరూపు పలుకఁగఁ, దుదిఁగటకటఁబడవు పీవు ... భార. ఉద్యో. 1. 362.

సీ. భావధ్వనివ్యంగ్య సేవధిగాఁగఁ జెపిఎతివి నత్యావధూ ప్రీణనంబు. (ఆము. 1 13)

క. మన్నెఱుఁగుదెదిరి నెఱుఁగుదు .. భార. ఉద్యో 3 34

క. అవిభు ననంతరంబ ధ,రావలయము బూనితివు .. ఆము 1 33

4. ప్రథమాంతమయిన యుష్మద్విశేషణమునకు వికల్పముగవచ్చు నంత్యాగమము.

క బాలసఖుండవు నాకును ... భార. ఉద్యో 1. 378.

చ సుగుణవు పుట్టినింటికిని జొచ్చినయింటికిఁ దేజమెక్కఁగాఁ, దగుచరితంబునన్ నడచుధన్యవు. (భార ఉద్యో. 3 203)

వృపూర్షువు సం విశ. (ఉ) వరింప నిచ్ఛగించిన వాఁడు, ఎన్నుకొనఁగోరినవాఁడు.

వృా

వృార్ణము సం. విశ (అ. ఆ. అ.) వరింపఁబడినది, ఎన్నుకొనఁబడినది.

వృ

వృంతము సం వి అ న 1. ఆకు, పువ్వు మొదలగు వాని తొడిమ. 2 జోకకొమ్ము 3 చూచుకము, చను మొన.

వృంతాకము సం వి. అ. పుం. వంగచెట్టు. న. వంగకాయ.

వృంతాకి సం. వి ఈ. స్త్రీ. వంగచెట్టు.

వృంతిక సం. వి ఆ. స్త్రీ చిన్నకాఁడ.

వృకదంశము సం. వి. అ. పుం. కుక్క.

వృకధూపము సం. వి. అ. పుం. 1. కర్పూరతైలము 2 అనేక వస్తువులు కలసిన పరిమళ ద్రవ్యము.

వృకధూర్తము సం. వి. అ. పుం సృగాలము, నక్క.

వృకము 1. తోఁడేలు. 2 సివంగి. 3 నక్క, సృగాలము 4. కాకి. 5. గుడ్లగూబ. 6. కర్పూరతైలము. 7 అనేకసుగంధద్రవ్యములు గలసిన వస్తువు. 8 అగిసెచెట్టు. 9. జఠరాగ్ని. 10. బాఁకలి.

వృకారాతి సం. వి. ఇ. పుం. కుక్క-
ఇట్లే వృకారి.

వృకుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. దోఁచుకొనువాఁడు, దొంగ 2. క్షత్రియుఁడు 3. వృకాసురుఁడు.

వృకోదరుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మ 2. భీముఁడు, కుంతీసుతమధ్యముఁడు.

వృక్క- సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. హృదయము, గుండె. 2. మూత్రపిండము, మూత్రముచేరెడు కడుపులోనుండు మాంసగ్రంథి.

వృక్కము సం. వి. అ. పుం. =వృక్క-.

వృక్ణము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఖండింపఁబడ్డినది, నఱకఁబడినది. 2. చీల్పఁబడినది. 3. పగులఁగొట్టఁబడినది.

వృక్తము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. శుభ్రముచేయఁబడినది. 2. పఱపఁబడినది, వ్యాపింపఁజేయఁబడినది.

వృక్షకము సం. వి. అ. పుం. 1. చిన్నచెట్టు, మొక్క-. 2. చెట్టు, వృక్షము. 3. కుటజము, కొడిసెచెట్టు.

వృక్షకుక్కుటము సం. వి. అ. పుం. అడవికోడి.

వృక్షచరము సం. వి. అ. పుం. శాఖామృగము, క్రోఁతి

వృక్షచ్ఛాయ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెట్టునీడ

వృక్షచ్ఛాయము సం. వి. అ. న. పెక్కు-చెట్ల నీడ, దట్టమైన నీడ

వృక్షధూపము సం. వి. అ. పుం. 1. కర్పూరతైలము 2. దేవదారువృక్షము.

వృక్షనాథము సం. వి. అ. పుం. రావిచెట్టు

వృక్షభిదము సం. వి. ద్. స్త్రీ. గొడ్డలి

వృక్షభేది సం. వి. న్. పుం. 1. గండ్రగొడ్డలి. 2. ఉలి.

వృక్షమర్కటిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉడుత

వృక్షము సం. వి. అ. పుం. చెట్టు.

వృక్షరుహా సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బదనిక. 2. లతావిశేషము.

వృక్షవాటి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉపవనము, చెట్లతోఁపు.

వృక్షవాటిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. = వృక్షవాటి

వృక్షశాయిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉడుత।

వృక్షాంఘ్రి సం. వి. ఇ. పుం. వృక్షమూలము, చెట్టువేరు.

వృక్షాదనము సం. వి. అ. పుం. 1. వడ్రంగి, యులి, విదారణము 2. గండ్రగొడ్డలి. 3. రావిచెట్టు. 4. ప్రియాలవృక్షము.

వృక్షాదని సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బదనిక

వృక్షామ్లము సం. వి. అ. పుం. 1. మారేడుచెట్టు న. చింతపండు.

వృక్షాశ్రయి సం. వి. న్. పుం. 1. ఒకజాతి చిన్న గుడ్లగూబ 2. పక్షి

వృక్షోత్పలము సం. వి. అ. పుం. కర్ణికారము, కొండగోఁగుచెట్టు

వృజనము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కుటిలము, వంకరయైనది. 2. నశ్వరము, నశించు స్వభావము గలది

వి. అ. పుం. 1. వెంట్రుక 2. ఉంగరములవలెఁ జుట్టుకొనిన జుట్టు, అరాళ కేశము

న. 1. పాపము 2. దుఃఖము 3. ఆకాశము, 4. కంచెవేయఁబడిన పొలము. 5. బలము. 6. యుద్ధము, పోరు.

వృజినము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. వంకరయైనది, వక్రము 2. దుష్టము, చెడ్డది, పాపముగలది.

వి. అ. పుం. 1. వెంట్రుక, ఉంగరమువలెజుట్టుకొనిన జుట్టు.

పుం., న. బాధ

న. 1. పాపము 2. ఎఱ్ఱనితోలు

వృజినుఁడు సం. వి. అ. పుం. దురాత్ముఁడు, దుష్టుఁడు

వృతము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. వరింపఁబడినది, ఎన్నుకొనఁబడినది 2. ఆచ్ఛాదింపఁబడినది, కప్పఁబడినది 3. దాఁచఁబడినది 4. ఆవరింపఁబడ్డినది, ఆవరణచేయఁబడినది. 5. అంగీకరింపఁబడినది, ఒప్పుకొనఁబడినది. 6. అద్దెకుఁ దీసికొనఁబడ్డినది. 7. చెఱుపఁబడినది 8. సేవింపఁబడినది. 9. మార్పుగలుగఁజేయఁబడినది. 10. వలయాకారము గలది, వర్తులము.

వృతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ 1. వరించుట, ఎన్నుకొనుట. 2 దాఁచుట, కప్పుట. 3 అడుగుట, వేఁడికొనుట. 4. ప్రార్థన. 5. ఆవరించుట, చుట్టువాఱుట 6. ఆవరణము, కంచె, ప్రాకారము.

వృతింకరము సం విణ (అ ఈ. అ) ఆవరించునది, చుట్టువాఱునది

వి. అ. పుం. వికంకతము, కానరేఁగు (వృ వి)

వృత్తకర్కటి సం. వి. ఈ స్త్రీ కర్బూజ (వృ వి.)

వృత్తగంధి సం వి. ఇ. న. (వృత్తముయొక్క లేశముగలది.) ఒక విధమగు గద్యము

శ్లో. భవత్యుత్కలికా ప్రాయం సమాసాఢ్యం దృఢాక్షరం, వృత్తైకదేశసంబంధాత్ వృత్తగంధి పునః స్మృతమ్ (వాచ.)

వృత్తచూడుఁడు సం విణ (అ అ అ) కేశఖండన సంస్కారము జరిగినవాఁడు (ఇష్ట్లే · వృత్తచౌలుఁడు.)

వృత్తతండులము సం. వి అ పుం. యావనాళము, జొన్న. (వృ. వి.)

వృత్తపుష్పము సం. వి అ. పుం. 1 వానీరము, ప్రబ్బలిచెట్టు 2. శిరీషవృక్షము, దిరిసెన చెట్టు 3. కదంబచెట్టు, కడిమిచెట్టు. 4 కుబ్జకము, గులాబిచెట్టు 5. ముద్గరము, పుష్పవృక్ష విశేషము.

వృత్తఫలము సం వి అ పుం 1. రేఁగుచెట్టు 2. దాడిమ వృక్షము.

న. మిరియము

వృత్తబీజము సం. వి అ పుం 1. కంది (వృ వి) 2 బెండ. (వృ వి)

వృత్తము సం. విణ. (అ అ అ) 1 ఉన్నది, స్థితము 2. సంభవించినది, తటస్థమైనది. 3. ముగిసినది, సమాప్తమైనది. 4. చేయఁబడినది, ఆచరింపఁబడినది. 5. కడచినది, అతీతము (కాలము) 6 గుండ్రమైనది, వలయాకారమైనది 7 చేనిపోయినది. 8 దృఢమైనది. 9. వరింపఁబడినది, చదువఁబడినది 10 పుట్టినది, ఉద్భవించినది. 11 ప్రఖ్యాతమైనది, ప్రసిద్ధికెక్కినది. 12. ఆవరింపఁబడినది, కప్పఁబడినది. 13. వెనుకకు దిరిగినది, మరలినది

వి. అ. పుం. తాఁబేలు

న. 1. సంగతి, వృత్తాంతము 2. చరిత్రము. 3. వర్తమానము. 4. జీవనపద్ధతి 5. ప్రవర్తనము, నడవడి (సద్వృత్తము, దుర్వృత్తము.) 6. పూర్వాచారము 7. వలయము 8 పద్యభేదము

వృత్తాంతము సం. వి అ పుం 1. సంగతి, జరిగిన పని, 2. వర్తమానము 3. చరిత్రము, కథ 4 విషయము, ప్రసంగము. 5 విధము, రకము 6 పద్ధతి, ప్రకారము. 7 అవసరము, తఱి 8 స్థితి, అవస్థ 9. మొత్తము, వెరసి, సముదాయము 10 విశ్రాంతి, తెరపి. 11. ఏకాంతస్థితి 12 గుణము, స్వభావము

వృత్తానుపూర్వము సం విణ. (అ అ. అ.) అంటోఁక గాను గుండ్రముగా నున్నది.

వృత్తానువర్తి సం విణ (న్ నీ న్) విధేయుఁడు, చెప్పినట్లు చేయువాఁడు

వృత్తి సం వి ఇ స్త్రీ. 1. ఉనికి, ఉండుట. 2. నివసించుట. 3. బ్రదుకు, జీవనము 4 అవస్థ, స్థితి. 5 వ్యాపారము, పని 6. పద్ధతి 7 స్వభావము, నైజము. 8. వ్యాపారము, ఉద్యోగము, జీవనపద్ధతి. 9. జీవిక. 10 వేతనము, కూలి 11 (వేదాంత) అంతఃకరణ పరిణామము 12. సత్ప్రవర్తనము, మంచి నడవడి, ప్రవర్తనము, నడవడి 13. వ్యాఖ్య, టిప్పణి 14. చుట్టుతిరుగుట. 15 పరిధి, వర్తులము యొక్క కైవారము 16 (వ్యాక) సమాసాది (కృత్తు, తద్ధితము, సమాసము, ఏకశేషము, సనాద్యంతధాతువు అని పంచవిధములు.) 17 శబ్దశక్తి (అభిధ, లక్షణ, వ్యంజన అని త్రివిధము.) 18. కావ్యరచనా విశేషము, కైశిక్యాది (కైశికి, ఆరభటి, భారతి, సాత్వతి అని చతుర్విధము) 19. వంశపారంపర్యముగ వచ్చు మాన్యము. 20 ఆలోచన, అభిప్రాయము.

వృత్తికర్షితుఁడు సం. విణ. (అ అ· అ) జీవిక (జీవనాధారము) లేక బాధపడెడివాఁడు

వృత్తిచ్ఛేదము సం వి అ పుం జీవిక చెడఁగొట్టుట, జీవనాధారము పోఁగొట్టుట

వృత్తిస్థము సం. వి. అ. పుం. తొండ, ఊసరవిల్లి

వృత్తిస్థుఁడు సం. విణ. (అ అ అ.) 1. వృత్తిలో నున్నవాఁడు, మంచిస్థితి యందున్న వాఁడు 2 మంచి నడవడిగలవాఁడు.

వృత్తౌజ(స, స్క)ము సం విణ స్ 1 బలము గలది. 2 బీజశక్తి నశింపనిది.

వృత్త్యనుప్రాసము సం వి. అ పుం ఒక విధమైన శబ్దాలంకారము (ఒకటి గాని, రెండు గాని మూఁడుగాని వర్ణములు పద్యమున మరల మరల వచ్చినచో వృత్త్యనుప్రాసము.)

ఉ చొక్కపుటుక్కు క్రిక్కిఱిసి ప్రుక్కక పెక్కువ వక్కఱంపుట, స్నెక్కక ... కావ్యా. 6 16.

వృత్త్యుపాయము సం వి అ పుం జీవనోపాయము, జీవనాధారము

వృత్రము సం వి. అ పుం. 1 మేఘము 2 చీకటి, 3. ధ్వని. 4 చక్రము 5 పర్వత విశేషము. (మే ని.)

వృత్రశత్రువు సం వి ఉ. పుం. ఇంద్రుఁడు

వృత్రద్వి(ట్టు)షుఁడు సం వి ష్ పుం ఇంద్రుఁడు, వృత్రశత్రువు

వృత్రహుఁడు సం వి న్ పుం. 1 వృత్రాసురునిఁ జంపినవాఁడు, ఇంద్రుఁడు

వృత్రుఁడు సం. వి అ పుం 1. ఇంద్రునిచేఁ జంపఁబడిన యొక రాక్షసుఁడు 2 శత్రువు

వృథపుచ్చు స క్రి (√వృథపోవు.) వ్యర్థపఱుచు, నిరాశ చెందించు

క. ఇచ్చునది ధనము పాత్రున, కచ్చుగ నొరువేఁడ కుండునది యభిముఖులై, వచ్చిన యాశార్థుల వృథ.పుచ్చకచేయునది సర్వభూతప్రీతిన్.(భార ఆది 3 304)

సీ అంగదవర్థించినట్టి యభ్యాగతు వృథపుచ్చ కొక జాడఁ బ్రీతిఁదనిపి విజ్ఞా ప్రా కాం. 140.

వృథపోవు అ. క్రి. (వృథ+పోవు) వ్యర్థమగు.

ఆ. వినుఁడు పడుచులార వృథపోదు నామాట .. వరాహ 11 80

వృథా సం అవ్య. (దీనికి తెనుఁగున ప్రాస్వాంత రూపము గానవచ్చుచున్నది. చూ వృథపుచ్చు, వృథపోవు.) 1 వ్యర్థముగా, నిష్ప్రయోజనముగా నిరుపయోగముగా. 2 అనావశ్యకముగా 3. తప్పుగా, అవర్థ్యముగా.

(ఇది విశేషణార్థమందును బ్రయుక్తమగును)

ద్వి. బలియులై తమదృష్టిఁబడువారినెల్ల, జలజ సంభవ వృథా చంపుచున్నారు రం రా.బాల 40. పా. 1 పం

చ తరుణుల కౌఁగిట న్ననుచు తమ్ము వృథావిరులెత్తిచేసె మో.పరులుగఁ జైత్రుఁడంచు. ఆము 5 126

శా ఏలాచేసితి దుష్ప్రతిజ్ఞ యిఁకఁ జండీశాన కోదండ మీ, బాలుం డెక్కిడఁజాలకుండిన వృథా పంపింపఁగా నేర్తునే,.. దశా 7 195.

వృథాకథ సం. వి అ. స్త్రీ వ్యర్థసంభాషణము.

వృథాట్య సం వి ఆ. స్త్రీ వ్యర్థముగాఁ దిరుగుట.

వృథామతి సం విణ (ఇ) మూఢబుద్ధి గలవాఁడు.

వృథామాంసము సం. వి అ న. దేవతోద్దేశముగాని పితృదేవతోద్దేశముగాని లేకయే చంపఁబడినజంతువు యొక్క మాంసము

వృద్ధ సం వి ఆ. స్త్రీ 1 మునలిది, వృద్ధురాలు. 2 వంశస్థురాలు, వంశములోనిది.

వృద్ధకాకము సం వి. అ పుం మాలకాకి, కాకోలము.

వృద్ధదారువు సం వి ఉ న సముద్రపాల (వృ వి)

వృద్ధనాభి సం విణ. (ఇ) తుందిలుఁడు, పెద్ద బొజ్జ వాఁడు

వృద్ధము సం. విణ (అ ఆ. అ) 1. పెరిఁగినది, వృద్ధి బొందినది, పూర్తిగాఁ బెరిఁగినది. 2 గొప్పది, విరివియైనది 3 రాశియైనది, ప్రోగయినది.

వి అ న 1 సాంబ్రాణి 2. (వ్యాక) మొదటి యచ్చు వృద్ధిసంజ్ఞ గల పదము,

(ఆ, ఐ, ఔ ఇవి వృద్ధిసంజ్ఞ గలవి)

వృద్ధరాజము సం వి అ పుం. ఒకజాతి గోఁగు. (వృ వి)

వృద్ధవాహనము సం వి అ పుం మామిడిచెట్టు.

వృద్ధశ్రవు(వసు)ఁడు సం. వి స్. పుం. ఇంద్రుఁడు

వృద్ధసూత్రకము సం వి అ న ఇంద్రతూలకము, గాలిలో నెగిరెడి దూదితోఁగూడిన ఒకజాతి విత్తు.

వృద్ధాంగులి సం వి ఇ స్త్రీ. 1. బొటనవ్రేలు. 2 పెద్దవ్రేలు.

వృద్ధాచారము సం. వి అ పుం పూర్వాచారము, చిరకాలమునుండి నిలిచియున్న యాచారము

వృద్ధి సం వి ఇ. స్త్రీ 1. పెరుఁగుట, అధికమగుట (తపోవృద్ధి, జ్ఞానవృద్ధి మొ) 2 హెచ్చుగుట (చంద్రకళలయొక్క వృద్ధి) 3 ఐశ్వర్యము (అభివృద్ధి, సమృద్ధి) 4. జయము, మంచిస్థితి. 5 ధనము, సొత్తు

వృద్ధిజీవిక సం. వి. అ. స్త్రీ. వడ్డివలన జీవించుట

వృద్ధిత్రిపము సం వి. అ. న. శస్త్రచికిత్సకుపయోగించు రెండువైపులను వాడిగల యొకవిధమగు కత్తి.

వృద్ధిమంతము సం. విశే. (శ. మతి శ.) 1 వృద్ధి కలది, పెరుగునది. 2 ధనవంతము, ఐశ్వర్యము గలది. 3. అభివృద్ధిలోనున్నది

వృద్ధిశ్రాద్ధము సం. వి. అ న. పుత్రజననము మొదలగు శుభసమయములయందు విశ్వేదేవతల నుద్దేశించి చేయఁబడు శ్రాద్ధము, నాందీశ్రాద్ధము.

వృద్ధ=వృద్ధుఁడు సం. విశే. (అ. అ. అ.) వృద్ధుడు, ముసలివాఁడు, జ్ఞానవృద్ధుఁడు, వయోవృద్ధుఁడు.

క. వృద్ధని జాత్యంధుండని, బుద్ధివిహీనుఁడని నిన్నుఁ బుత్రుఁడు బలద,ర్పోద్ధతుఁడై మెచ్చఁడవం,బిద్ధంబుల కాని వినఁడు పలికిన పలుకుల్. (భార. అర 1. 388)

సీ. ఈతని వృద్ధని యెఱిఁగి పూజించితే వసుదేవుఁ డుండంగ వసుమతీశ. భార సభా. 2. 11.

ఉ. వృద్ధు వచ్చునపుడు వినుకాలు ప్రాణంబులెగయుఁజూచు ... (భార. అను 4. 101.)

వృద్ధు(ఁడు) సం. విశే. (అ. అ. అ) 1 పూర్తిగాఁ బెరిగినవాఁడు. 2. వయసుచేఁ బెద్దవాఁడు, జ్యేష్ఠుఁడు. 3 (సమాసాంతమున) పెద్దయైన వాఁడు, (వయోవృద్ధుఁడు, జ్ఞానవృద్ధుఁడు, ఆగమవృద్ధుఁడు, ధర్మవృద్ధుఁడు మొ.) 4 బుద్ధిమంతుఁడు, చదువరి, విద్యావంతుఁడు.

వి. అ. పుం. ముసలివాఁడు 2. గౌరవముగల వాఁడు 3 జ్ఞాని, సంజ్ఞాని 4. వంశస్థుఁడు, వంశములోనివాఁడు.

వృద్ధోక్షము సం వి. అ. పుం. ముసలియెద్దు.

వృద్ధ్యాజీవి సం వి. న్ పుం. వృద్ధ్యాజీవుఁడు.

వృద్ధ్యాజీవుఁడు సం. వి అ పుం వడ్డీవలన బ్రదుకు మనుష్యుఁడు, వార్ధుషికుఁడు.

వృధసానుఁడు సం. వి. అ. పుం. మనుష్యుఁడు. (సి. కౌ.)

వృధసానువు సం. వి. ఉ. పుం. 1. మనుష్యుఁడు. 2. ఆకు. పత్త్రము. 3. పని, కార్యము.

వృశికము సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుక. 2. వాసకము, అడ్డరసము. (వృ. వి.)

వ. అల్లము

వృశ్చికము సం. వి అ పుం. 1 తేలు. 2 (జ్యోతి) రాశిచక్రమున వృశ్చికరాశి, వృశ్చికలగ్నము. 3 ఎండ్రకాయ, పీత. 4. శతపది, జెఱ్ఱి. 5 ఒక జాతి పేడపురుగు 6. గొంగళి పురుగు 7. వృశ్చిక మాసము. (సూర్యుఁడు వృశ్చిక రాశియందుండెడి మాసము) 8. గబితేరు.(వృ వి.) 9 బ్రుంగచెట్టు

వృషణకచ్ఛువు సం. వి ఉ. స్త్రీ అండకోశము మీఁదఁ బుట్టిన వ్రణము

వృషణము సం విశే (అ అ అ) 1 నీరు చిలుకరించునది, నీరు చల్లునది, బలము గలిగించునది 2. బలాఢ్యమైనది, దృఢమైనది. 3. వీర్యాన్వితము, పరాక్రమవంతము.

వి. అ పుం. అండకోశము

వృషణశ్వము సం. విశే (అ. అ. అ) సామర్థ్యము కలది, శక్తిమంతము.

వి. అ. పుం. ఇంద్రుని యశ్వము

వృషదంశ(క)ము సం వి అ. పుం.పిల్లి, మార్జాలము

వృషధ్వజుఁడు సం వి అ పుం 1 శివుఁడు. 2 గణపతి. 3. ధార్మికుఁడు, పుణ్యపురుషుఁడు

వృషనాశనుఁడు సం. వి. అ పుం. శ్రీకృష్ణుఁడు (వృషభరూపమును ధరించిన 'అరిష్టుఁ'డను రాక్షసుని సంహరించేసిన వాఁడు) (ఇట్లే వృషాంతకుఁడు మొ.)

వృషపతి సం వి అ. పుం 1. శివుఁడు. 2. ఆఁబోతు, స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగవిడువఁబడిన యెద్దు.

వృషపర్వుఁడు సం వి న్ పుం 1 శివుఁడు. 2. ఒకానొక రాక్షసుఁడు (ఈతని కూఁతురగు శర్మిష్ఠను యయాతి పెండ్లాడెను)

వృషభధ్వజుఁడు సం వి అ పుం = శివుఁడు.

వృషభము సం. వి అ పుం 1 ఎద్దు. 2. మగజంతువు (ఆ ని.) 3 జ్యోతి) వృషభరాశి (రాశిచక్రములో రెండవది) 4. బుషభ మనెడు మూలిక 5. కర్ణరంధ్రము. 6 ఏనుఁగు చెవి (ఆ ని)

విశే. అ పుం శ్రేష్ఠము. (ఈ యర్థమున సమాసోత్తరపదముగానే యుండును.)

వృషభాన సం. వి. అ. స్త్రీ. అనుకానవతి, స్వర్గరాజధాని

వృషలి సం వి ఈ స్త్రీ 1 విధవ, వితంతువు, 2 దూలగొండి (వృ. వి) కండూర (వృ వి.)

వృషము సం వి అ పుం 1 వృషభము 2. (జ్యోతి) వృషభరాశి. 3 ఎలుక 4 ధర్మము 5. నీతి, న్యాయము 6 ఋషభమను మూలిక 7 అడ్డసరము. (వృ వి.) 8 ముఖ్యమైన పాచిక 9 సారె

న. నెమలి పింఛము

విశే అ. పుం. (సమాసాంతమున) శ్రేష్ఠము

సం. వి. న్. పుం 1 వృషభము 2 (జ్యోతి) వృషభరాశి. 3 బుడ్డకొట్టని గుఱ్ఱము, గుఱ్ఱము 4 బాధ, దుఃఖము

విశే న్ పుం (సమాసాంతమున) శ్రేష్ఠము,

వృషయము సం వి అ పుం 1 నివాసము, గృహము 2 రక్షకస్థానము, శరణ్యము.

వృషలము సం వి అ పుం 1 గుఱ్ఱము. 2. వెల్లుల్లి (వృ. వి)

వృషలి సం. వి ఈ స్త్రీ 1. పెండ్లి కాకుండఁగనే రజస్వలయైన కన్నె 2 ఋతుమతి, ముట్టుది 3. గొడ్రాలు, వంధ్య, 4 ప్రాణము లేకుండఁ బుట్టిన శిశువును గన్నతల్లి, మృత ప్రసువు 5. శూద్ర స్త్రీ, శూద్రుని భార్య.

వృషలీపతి సం. వి ఇ. పుం శూద్ర స్త్రీ యొక్క మగఁడు

వృషలీసేవనము సం వి అ. న శూద్రస్త్రీని రతియందుఁ బొందుట

వృషలుఁడు సం వి అ పుం 1 శూద్రుఁడు. 2 పాపాత్ముఁడు, అధార్మికుఁడు. 3. నటుఁడు 4. జాతి బహిష్కృతుఁడు, వెలివేయఁబడినవాఁడు. 5. చంద్రగుప్తుఁడు అను నొక రాజు. (ఇది చాణక్యునిచే వాఁడబడెడి పేరు) 6. తనకు విధింపఁబడిన కర్మము విడుచుటచేత వర్ణభ్రష్టుఁడైన బ్రాహ్మ క్షత్రియ వైశ్యులలో నొకఁడు (ఆ ని)

వృషలోచనము సం. వి అ. పుం. ఎలుక, మూషికము

వృషవాహనుఁడు సం. వి. అ పుం. శివుఁడు.

వృషస్కంధుఁడు సం విశే (అ ఆ అ) ఎద్దుమూపురమువంటి మూఁపులు గలవాఁడు, బలసిన మూఁపులు గలవాఁడు.

వృషస్యంతి సం వి ఈ స్త్రీ 1. కాముకి, మైథునేచ్ఛగలస్త్రీ 2. ఎదావు, ఆఁబోతును జేర సమయమైన యావు. 3 కపికచ్ఛువు, దూలగొండి (వృ. వి)

వృషాంతము సం వి అ పుం నల్లజీడి చెట్టు.

వృషాంకుఁడు సం వి అ పుం 1. శివుఁడు. 2. ధర్మనిష్ఠగల పురుషుఁడు, పుణ్యాత్ముఁడు 3 నపుంసకుఁడు.

వృషాకపాయి సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1. లక్ష్మి. 2 గౌరి 3 శచి. 4 అగ్నిభార్యయగు స్వాహాదేవి. సూర్యుని భార్యయగు ఉష. 6 ఇంద్రునితల్లి. 7 శతావరి (వృ. వి.), పిల్లి తేగలు (వృ వి.) జీవంతి (వృ వి), తివ్వతీఁగ (వృ వి.)

వృషాకపి సం వి ఇ పుం. 1 శివుఁడు 2. విష్ణువు 3 ఇంద్రుఁడు. 4 అగ్ని. 5. సూర్యుఁడు.

వృషాహారము సం. వి అ పుం. వృషదంశకము, పిల్లి.

వృషి సం వి న్. పుం నెమలి, మయూరము. ఈ స్త్రీ బృసి, యతులు కూర్చుండెడి కుశాసనము

వృష్ణుఁడు సం వి అ పుం 1. మన్మథుఁడు 2. కామశాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడిన నాలుగు జాతుల పురుషులలో నొకఁడు. 3 శత్రువు 4 కర్ణుఁడు. 5. విష్ణువు

విశే (అ. ఆ అ.) 1 బలాఢ్యుఁడు, బలముగలవాఁడు. 2. క్రీడాశీలుఁడు, ఆటలాడు స్వభావము గలవాఁడు.

వి న్. పుం. 1 ఇంద్రుఁడు. 2 కర్ణుఁడు 3. అగ్నిదేవుఁడు.

వృషోత్సర్గము సం వి. అ పుం ఆఁబోతు నచ్చువోసి స్వేచ్ఛగాఁదిరుగ విడుచుట

వృషోత్సర్జనము సం వి అ న = వృషోత్సర్గము

వృష్టము సం. విశే (అ ఆ అ) 1 వర్షించినది 2 వర్షించుచున్నది.

వృష్టి సం వి ఈ స్త్రీ. వర్షము, వాన.

వృష్టిజీవనము సం విశే. (అ ఆ అ.) వర్షాధారమైన పంటలు గలది, దేవ మాతృకము (దేశము)

వి. అ పుం చాతకపక్షి.

వృష్టిభువు సం. వి. ఉ పుం. కప్ప, వర్షాభువు, భేకము

వృష్ణిమంతము సం. విశే. (త్. మత్. త్) వర్షములు గలది.

వి. త్. పుం మేఘము

వృష్ణి సం. విశే (ఇ) 1 మతాంతరము నవలంబించిన వాఁడు. 2. కోపము గలవాఁడు, తీక్ష్ణ స్వభావము గలవాఁడు

వి. న్. పుం 1. మేఘము 2. పొట్టేలు, 3. కిరణము. 4. 4. వృషభము 5. కృష్ణునివంశమునఁ బ్రాచీన పురుషుఁడు, ఒక యాదవుఁడు. 6 కృష్ణుఁడు. 7. ఇంద్రుఁడు. 8 అగ్ని 9 వాయువు, గాలి. 10 పాషండుఁడు.

వృష్ణిగర్భుఁడు సం. వి. అ. పుం కృష్ణుఁడు

వృష్య సం వి ఆ. స్త్రీ 1. ఉసిరిక. (వృ. వి) 2. శతావరి, పిల్లితేగలు. (వృ వి.) 3. ఋషభమనెడి ఔషధి.

వృష్యము సం. విశే. (అ ఆ. అ) 1 కురియఁదగినది 2. వీర్యవృద్ధిని గలిగించునది (ఔషధము.)

వి. అ. పుం మాషము, మినుము,

వి. వాజీకరణము, కామోద్దీపనము చేయుట

వె

వెంగడము విశే. వ్యత్యస్తము, తాఱుమాఱయినది.

క అంగజహారుని ప్రసాదమువం గలుగుచు వచ్చె మతుఁడు వాఁడాదిగ మా, వంగడమున వది యిప్పుడు, వెంగడమై కూఁతు రుద్భవించె న్నాకున్ (విజ. వి 2. 8)

వెంగలి = వెఁగలి విశే (క. బెంగళి) 1. మూర్ఖుఁడు, అవివేకి.

క గంగాతనయుఁడు దెగినను, సంగరమున కుత్సహింపఁజనునే తమకున్, వెంగలు లని యప్పుడు దెలి,యంగా వెఱఁగితి సుయోధనాదుల గృష్ణా. (భార. శల్య 1 351.)

చ ... కుంభజుఁడు బాలుని నొక్కరుఁ బంచఁగాఁ గ్రొత్తగ వెంగలిఁ గడుఁ బెద్దచేయుచుఁ జొగ్గత్తకుఁ జొచ్చె నితండు నొంపగాఁ, దలఁపఁడు వీనిఁ బార్థునకుఁ దాఁగుడుఁగూర్చుట నెంత బ్రతుకి వన్. (భార. ద్రో. 2. 46.)

రగడ. వెంగలిదతునిఁ గూడినకతమున విజ్ఞానము చెడి పశులమైతిమి. (వరాహ 5 122)

2. వెట్టివాఁడు, అమాయకుఁడు.

ద్వి కటకటా యిట్టి వెంగలిరాజు గలఁడె, మటు మాయతపసియే మరులుకొలిపెను.. అమ్మెనరఁ గడమకై యాలిఁ గొం డనెడు. ద్వి హరిశ్చ. ఉ 409.

గీ మగువఁ గోల్పోయి కడు నిడుమలఁ గలంగు, నలఁతిదొరఁ గొల్వఁ గడఁగు వెంగలులుగలరె. అచ్చ. రా యు. 154.

3. మూఢుఁడు, జడుఁడు.

క ... లింగాకృతిశివుఁ గొలువని, వెంగలిమానవులకుంజె వెడఁగులు గలరే శివసా 254.

క. నింగియు నేలయుఁ దానై, పొంగిన హాలాహలంబుఁ గొరిమూర్తి తహిన్, వెంగలుల మమ్ముఁ గావుము, గంగారంగత్తరంగకలిత జటాంగా. వీర 3 231.

ద్వి. పొంగి చిచ్చులుకంగఁ బోవుచుఁ జీర, కొంగొనరించు పెన్వెంగలి యట్లు. బస. పు 3. 97 పా 1140 పం.

4 వ్యర్థము, యుక్తిలేనిది.

సీ. ఎవ్వరితోనైన నెఱుఁగెత్తి యొక్కింత పనిలేని వెఁగలి పలుకు పలుకు. భాం. విరా 2. 250.

వెంగలితనము వి (వెంగలి + తనము.) 1 అవివేకము, మూర్ఖత

క కొం గేటికి విడువుము మును, ముంగలి వెడ లంగ వెఱతు ముగ్ధుఁడ నీ కీ, వెంగలితనమె ట్లొదవెన, నంగ విశ్రుతినూప నర్హమా నాయెదురన్. (భోజరా. 4 328.)

2. వెట్టితనము.

సీ వెర విట్టి తెలఁ గిది వెంగలితన మని యొల్ల వాఁడును దవరయొత్తఁగినట్టి, తెలఁగున నిజకార్య దృష్టియ కయికొను ... భార. శాంతి 1 45

వెంగలివిత్తు విశే. మూర్ఖాగ్రేసరుఁడు, వెట్టి

క. వెంగలివిత్తయి తిరుగుచుఁ, గంగారై చెడక ముక్తిఁ గాంచుంచు నతం, డంగజులతోడ విడువని, సంగడములు వదలవలయు జలజాతముఖీ. భాగ. 9. 583.

వ అవ్వెంగలివిత్తు లలుచు వీఁటిఁడి యలవులకు వంకలొత్తి మాఱుసెప్పుటయు నొవవక భారం. ఉద్యో. 3. 285.

వెంగలివిత్తులు = వెట్టికాయలు.

వెంగలీఁడు వి (వెంగలి + ఈఁడు, స్వార్థమున) వెంగలి, అమాయకుఁడు

గీ అబ్ధిసంభవ యితఁడువో హాలహలవు, విషము పుక్కిటఁ దాల్చిన వెంగలీఁడు, కాశీ 5. 116.

వెంగెమాడు స. క్రి. (√ వెంగెము.) = వెంగెములాడు, వ్యంగ్యార్థము వచ్చునట్టు మాటలాడు, పరిహాసముచేయు.

చ. తరుణికి వెంగెమాడవలెఁ దవక కాంతునిఁ గన్నచోటులన్, విరసముగాడు చిత్తభవవిభ్రమ మంత్రము దీనికై వినుం, బరుసములాడితిం బదరిపట్టకు మెగ్గులు వేంకటేశ్వరా శాళ్ళపాక వారి శృంగారవృత్తశతకము 101.

వెంగెము వి (సం. వ్యంగ్యమ్) వ్యంజనచేతఁ దెలియఁదగిన యర్థము, ధ్వన్యర్థము.

సీ. మచ్చరించినవాఁడు మంచిమాటాడిన వెంగమై తోఁచును వెగటుపోవ, ... (నీతి 76.)

వెంగెములాడు స. క్రి (√ వెంగెము) = వెంగెమాడు, వ్యంగ్యార్థము వచ్చునట్లు మాటలాడు, ఎగతాళిచేయు.

ద్వి వెలఁది వెన్నెలసోగ వెంగెంబులాడఁ, దుల కించు బొమ్మంచుదుప్పటి గప్పి. ద్వి. పరమ. 4 315 పు.

వెంచ వి. (త. వెంచ = సరస్సు) మడుగు, హ్రదము.

చ. ఎలమిన పూరిమేసి సెలయేఱులనీరులు ద్రాగి మేలివెంచల శెలమావిఁ గొంపముల చల్లనినీడల నిల్చి ... (కు సం 6 707)

చ. ... ముందటిగిరిపాంత గొంత యొడదవ్వుల రేగడవెంచలోపలన్.

ఆ. నాల్గుకాళ్ళ రొంపి నాఁటిన ... ధేనువుఁ. బొడఁగని ... (ద్వా 10 38., 39)

వెంజామర మి వి (త. వెణ్ణామర—వెల్ల + చామర) తెల్లనిచామరము, వింజామరము వీరశ్రీశైలేశ్వర మహాదేవరకు ఉత్తరాయన సంక్రాంతి నిమిత్తమున నిచ్చినక(ం)నకదణ్డముఖ వెంజామర 1ట్టి ... ద శా 4 1252.

... పహిణ్డినీరు వఱడినకా(ము)ల వెంజామరలు 2. ద శా 4. 1190

. పహిండికాయలతోడి వెంజామరలు 2 .. ద.శా 4 975

వెంట వి 1 కార్యము, పని.

చ వరుఁడొకవెంట నెన్నఁడు ప్రవాసగతుండగు నాఁటగోలె నప్పురుషుఁడు వచ్చునంతకును ... (భార అను 4 359)

ఉ ఈతని చందముం దెలుప నిట్టిది యక్కటవైరులుగ్రులై, నాతలపై సభన్మచరణం బిడిపోయిరి గాక యల్పమే, యీతెఱఁగేమి సేయుదును దీర్ణబలంబున వీనికారమున్, వే తొలఁగింతుఁ ద్రోవఁ గను వెంటకుఁ జూడుఁడు మీ రుపాయమున్ హరి. ఉ 8. 16.

గీ నయము తెడ యొక యొల్లవెంటలను తెఱచు, మాట పరుసదనంబు కుమారచంద్ర పి శకుం 4. 167

2 విషయము

చ ఒకరునిచేతి ప్రోవుమ దదువ్నతిప్రాపునుగాంచి యొల్లవెంటను గొఱంతలేక పొగడందగు సంపద నొంది .. భార. ఉద్యో. 2 77.

ద్వి నీవు రాజ్యముసేయ నిఖలభూజనులు, నే వెంటనే భయ మెఱుఁగరు గాన, నిన్నిచెప్పితి మీకు నిక్లేను వెఱవ, న న్నింక మన్నించి నా మాట వినుము రం రా. ఉ. 134. పు. 28 పం.

ఉ. ... విదిశాపురి మించు నందు వే, వెంటఁ గొఱంతలేని పృథివీసురుఁ డొక్కఁడు సోమశర్మ పేరింట నెసంగు ... శుక 2 144

3 కారణము, హేతువు

చ. వివతకు దాస్యమొందె నొకవెంటఁ దదీయ నిరాసహేతువై, యనఘువిచార నాకు నమృతాహరణంబు విధేయ మయ్యె ... భార. అను 1 251.

క వలసినయప్పుడు మరణము, గలిగింపఁడు పాప జాతికాలుఁడు గరశాదులవెంట జావుదొరకదు, బలుగావలియై నిశాటభామినులునికిన్ (భా. రా. స్కంధ 248)

ద్వి ఏ వెంటనో మాకు నింత నిగ్రహము. గావించె నిప్పు డాగంధవాహుఁడు రం రా ఉ. 84 పా. 28. పం.

4. దారి, మార్గము.

క. కమక్రమసిన తెరువరి తన, కనపాయంబైన మార్గమరసి తగవెతింౘగిన వారు చెప్పఁగాఁ గై,కొనవిశరదఁ దగిశవెంటఁకుం బొరవకటా. (భార. ఉద్యో 2. 280.)

క. వెంటను వేఁకావనుఁదను, వింటిరె మునులార మీ పవిత్రాంఘ్రులు న, న్నంటుట మదీయ మూర్ధము,వెంటంగా నభ్రగంగ వెల్లివిరియుటన్ హర 4 57.

మ. తమలోఁబుట్టినవిద్య గవిఁకొనుచుం దమ్మాం నంసారవిౘిభ్రములై కొందఱు దేలుచున్ గలఁ గుచుం బత్వెంటన్ దైవయోౘగమువందే వర మొకుఁ గెత్తి ఘుటులై కైవల్య సంప్రాప్తులై . (భాగ. 8 721.)

5. ద్వారము.

చ పురిఁబరిఘోరగిరికరముల్ బలమాత్రము వెంట శోధమంౘిరముఁ జొచ్చి యందుఁ దరుణీతను గంధము తాలినంకెలై, నెరయఁగనిల్చి కేకిర మణివిభ్రాతు త్నెడపట్టి బ్రాబ్బఁగా, నరిగి తదీ యభూతిఁగొనియాడు నిజాప్తులు మూఁగి యూకొనన్ (కువల. 1 76)

6. విధము, రీతి

ఉ. వీరలు పెద్దద్రవ్యకొక వెంటనొడఁబడి తేటి కాంతులై ... (భార ఉద్యో. 1. 841.)

ఉ. ఏవెంటనేయున విఘ్నము, గావింపుము తానుఁ దుదయగతుఁ దగునేనిన్, జీవింపఁడు విమతుం డది, గావున వాకొర్కి దీరఁగాఁదలకొనుమా. (భా. రా. యు. 1617)

శా. ... వేఁ, డిపకామ్రౘ్కృతులన్ భుజంగపతి హింసింపంగ నీ బాలకుం, డేవెంటన్ బ్రదికించె మే లనుచు ... (భాగ. 10. 486.)

ద్వి కంథుశ్వేతుండు ప్రసన్నుగాఁ బడ నె, గావున హితులగు కాంతలబుద్ధి, లేవెంట హితమె కా కేల యొం దగునె పండితా. పురా. 150.

7. వెనుక భాగము

గీ. బ్రహ్మచారులు వెంటరా బ్రాహ్మణుండు, వచ్చునింటికిఁ బ్రజ దన్ను మెచ్చిచూడ. మనుచ. 1. 54.

సీ. వనిత యెవ్వతె హత్తుకొనుచా వీని నటంచు వెంటనే బుడుతల వేగఁబనుతు . . కువల 4 180.

8. వేఁట.

శా. ఘంటాకర్ణుఁడ నేమ కాయనుఁ డీకాలాంత కుం డేము ముౘక్కంటింగొల్తుము కిన్నరేశు పనికై కైలాసశైలంబునన్, బంటన్వచ్చిన సారమేయములు నీ సైన్యంబులున్నావె యే, వెంౘటంబోయితిమేమి కాఁడవిలో వేఁటాడరే యెవ్వరున్. ఉ. హరి. 2 140.

9. ఉపాయము

గీ. ... వృత్రాసురుండు, పుట్టె వతనికిఁ దైబన మ్మూర్తి గలుగ, న ప్తమునులమువంపి తత్సంధిఁ జేసి, వేలుపఱేఁడొక్కవెంట వ మ్విప్రుఁజంపె. (మార్క 1. 11 9.)

10. స్థలము, చోటు

క ఇవ్విధమున ఘోరంబగు, న వ్విపినాంతరము సొచ్చి యరుగఁగఁ గాముల్, గ్రొవ్వున మ్రోఁగుచు నాతని, వెవ్వెంటన్ దామెయగుచు నెగురుచుఁ బట్టెన్. ద్వా 8. 101

క. కావున వివేకహీనుల, క్రోవం బోవలదు వారి తోడిచెలిమి దా, నేవెంటనైన నాపద, గావింపక పోదు సుమతిఃలితులకైనన్ కేయూర 3.283

అవ్య ద్ర 1 అవిలంబముగా

ఉ. వంచనవేల్పుటెంకి కిటు వచ్చి యుపాంతము నందు ముందటం, గంచమువెట్టుకొన్నయది కర్పూరయుగ్మము మాఱువెట్ట నేతెౘచుచు నున్న వాఁడు మనదేవర విష్ణుఁడు వెంట వీరిమాౘచిం చుటమే ల్పుఛారనము చిప్పెడు నోయకమున్న కారికన్. హర 6. 125 .

క. ఆవేళ రైభ్యవసు వసుౘధావరు లాంగిరసుచే యథాసముచితపూౘజావిధులు వడసి వందితుౘలై వెంటౘ బనిరి దివికి నఘగిరి పవికిన్. వరాహ 2 9.

2. వెంబడి.

ఆ. మౌనులచట వారి మార్గంబుఁ గానక, వెదకి వెదకి యల్లవిపినభూమి, పాపటయును బోలెఁ బాపట్టు నొక తవ్వుత్రోవ వెంట వంటిపోవు చవల (వాల్మీ 2 82)

చ. అరసెదఁగాక యివ్వడుగు నాగడ మంచు వసించె వంగణాం,తరమున గోడమాటువడి దతుఁ దెఱుంగకయుంచె వాని సుం,దరి పని వెంట న దైనకుఁ దాఁ ఇనుదేర నిశేచ్ఛనాత్మ మం,దిరమువనుండి యావెలఁదిదిక్కునకుం జని యంత దఱుఁడున్ కేయూర 2 23

వెంటఁబట్టు అ క్రి (వెంటన్+పట్టు) వెనుకకుఁ బోవు

క త దవసరంబున బోదులు, పదివేవురు వెంటఁ బెట్టి బాగై రాఁగాఁ, బొదివెలువడి రథ్యం బులఁ, గదలించిరి ఘూసరోమకదళిరోముల్ కళ 5 156.

వెంటఁబడు వ క్రి. 1 వెంబడించు.

క. మింటిసికవేల్పు మిక్కిలి,కంటిసెకన్ నొచ్చి పుట్టుగావక పోఁకున్, వెంటఁబడి మరుఁడు వాలుం,గంటీ రాఁ దగునె యెంతగండము గక చెన్ యయా. 5, 138

చ. ... ఆ,మరధరణీరుహప్రసవమాల్యసుగంధభరా నుయాతబం,భరనికరంబు వెంటఁబడి బంట్ల తెఱంగున వంటి కొల్వఁగన్. జాహ్నవి 1 128

2. తఱుము, తొందరపెట్టు.

గీ. ఇట్లు వర్తింప నొక్కనాఁ డిరులు గవియు, వేళఁ గారాభ్యంతరాచేత వెంటఁబడఁగ, నింటివారికిఁ జెప్పక యేగెఁ జపల,మగఁడు పొరుగూరికై బుద్ధిమంతుఁ డగుట శుక 3 487.

వెంటఁబెట్టుకొను స క్రి కూడనుంచుకొను

మ సుగుణాంభోధుల మంత్రిపుంగవుల నచ్చోనుంచి యం చన్మతిన్, దగువారిం దన వెంటఁబెట్టుకొని రత్న స్యందనారూఢుఁడై, .. చేరె నాథుఁడు వాల్మీకాశ్రమ స్థానమున్. ఉ. రా 7 156

వెంటనంటు స. క్రి (వెంటన్+అంటు) వెనుదగులు, వెంబడించు.

సీ. హరిహయవాహనాహంకారము హరించి వేఁడి వేలుపుజాడ వెంటనంటి ... వసు. 4 12,

మ చిరునవ్వుల్ దళుకొత్తు నెమ్మొగములన్ శ్రీ చూర్ణపున్ రేఖడా, లొఱపౌ తిర్మణి పట్టెలుల్ల సిల శిష్యుల్ వెంటనంట గ శ్రీ,హమనారి స్మరణ బు లుప్పతిల దాసోహమ్మటం చొండొరుల్, సఁగన్ వైష్ణవుతేగుదెంచి రచటన్ సౌశీల్య సంపన్నులై ఇందు 5 6.

క ... గురుతరమగు మురుచి, త,త్పరి మళముల వెఁటవంటి పాయక చనుచున్ శుక 6 88

వెంటము వి వేడుక, కుతూహలము (చి ని, శ ర)

వెంటాడించు వ క్రి. 1 వెన్నాడు, వెంబడించు.

శా. కంటంగంటి పటుంచు నార్చి శతశ్సృంగ శృంగాధరాగ్రంబునన్, వెంటాడించి కరాళకీల పటలతే వ్వాశ్రయార్చిశ్ఛటా, లుంటాక ప్రతిఘాతరారుణదృగాలోకంబు సంధిల్లఁగా, లంటంద్రొక్కి లులాయదానవుని వక్షోగ్రంబు శూలంబునన్. వరాహ 11. 111

2. త్వరపెట్టు, తఱుము.

క ఒగ్గముల ద్రవ్విపడుమని, ఐ గ్గడు వెనుఁ దెరల వలల నురలు మృగములన్, దగ్గటి చం పెడు వేడుక, వెగ్గలమై చిత్తమందు వెంటాడింపన్ భాగ 1. 454.

వెంటాడు న క్రి (వెంట+ఆడు.) వెంబడించు.

సీ. గొరవంకపై డేగఁ గొనివేయవది దానిఁ దఱుము వెంటాడి తత్తడిని నూకి, . చంద్రా 4. 99

మ హతిమూర్చాంతమువన్ రథాధిపతు లాత్మానూనసూతాళివం,గతి నిందించిన వర్తితాత్ము లయి సంగ్రామంబునందే రథ,స్థితపాళిన్ తతులై రొ ప్రాక్సమయసందృష్టధ్వజుఁ లైన గ,న్వితతాదృగ్రథనాయక వ్రజముచే వెంటాడి రిష్టార్థ్యతన్. (రఘు 4 107)

వెంటి వి మెలిపెట్టిన గడ్డి, కసవుపిరి చి వి, శ ర., బ్రౌ, వా.)

చ .. బుణముంగొని పెట్టక పాయుద్రోచు దు,ర్జమఁ బురివెంట్లు చుట్టి పరుషంబుగఁ గొల్వఁగలేదు పితులన్. (రుక్మాం. 2. 9) (ముద్రి పా వరివెంట్లు. చి ని పా)

వెంటిగొను అ. క్రి (వెంట+కొను) వెరిగొను లయగ్రాహి. గంటి వడఁ దాఁచుడు మగంటిమి దలిర్పన్, వెంటగొనఁగానులిచి మింటి కెగయన్వయిచి ... భా రా యు. 1420

వెంట్రువ వి. ఒకజాతి ముంగిస, బభ్రువు
గీ వెంట్రు వనఁగను బభ్రువు వెలయు నకుల అం భా 2 86.

వెండి[1] వి (క. బెళ్లి. త. వెళ్లి) రజతము, పంచలోహములలో నొకటి (నిత్యైకవచనము)
సీ ... వెండియొడ్డెనలపై వెలచి తెచ్చినపైఁడి పళ్లెంబు లాయత్తపఱచువారు ... నైష 6. 108
సీ. వెన్నెల జరియుడ్డ వెండిలేఁగెలఁకోలు యజ్ఞోపవీతంబు లమర నమర.. విక్ర 7. 148.
గీ. ... వెండిమే లెక్కు వెంద్రుకవిల్లు వోలె ఆము. 4. 177
(ఇయ్యది విశేషణముగాఁ గూడఁ జెప్పనగును ఉదా. వెండిగిన్నె.)

వెండి[2] అవ్య 1. పునరర్థకము, మఱి (ఇది "ఉను" వర్ణకాంతము నగును)
క. మాయయ్యకుఁ బాయక పని సేయుచు దీవించి ప్రియము సేయుచునుండున్, మీయయ్య వెండి మహిమలు, నాయొద్దన పలుక నీకు నానయు లేదే. భార. ఆది 3. 137.
క. మండెడు బలు నారసమున, గుండియ వగులంగ నేసి కూల్చితి దీనిన్, వెండి ప్రయోజన మేదీ, రండానుత! దీనిపై శరము నిగిడింపన్. హార 7. 54.
ఆ. వెండియొక్క పండు విప్రుఁ డెప్పుడో తెచ్చి, తనకు, నీక యమ్ముకొనిరెయు ననుచు. విక్ర 8 20.
క. పాండవహితుఁడగు విదురుఁడు, వెండియు జనుదెంచి, కార్య విధులందు సహాయుండయ్యె జలనిలోద హితుండయి మంతనము సేయఁ దొడఁగె విభుఁడున్ భార. అర 1. 72.
2. అనంతరార్థకము, పిమ్మట.
గీ. అట్లు కావున నవ్విబుధారిఁ దునిమి, వెండి చనుము తపంబుగావించు పనికి. హరి. పూ. 2, 25.
ఉ ... విముక్తికవ్యక్తన్, డానెద నంచు నెమ్మనమునం బ్రమదంబు వహించి వెండియున్ విక్ర. 2. 189
చ ఒకమరి బుడ్డగింప విలయోదకముల్ పయికుబ్బి చిప్ప వ్రచ్చుకొని మహోగ్రవీథిఁ జన సూకరతన్ మెయి వెంచి వెండి క్రిందిదిక్కఁ గయి వ్రాలు తత్సలిలనిర్మలధార ... ఆము. 4 21.
క. పడఁతికిఁ గన్యాధర్మం, బెడలినఁ గొంఱయగునె వెండి యొవ్వతికైనం, గడివోయిన పువ్వులు మఱి, ముడుచునె రసికుఁడగువాఁ డమోఘ వివేకా. భోజరా. 4. 224.
3. కింత్వర్థకము, ఇఁకనేమన్న
సీ.. గీ .. సోమయాజుల మెన్ని మాల్లాము శ్వపచఖగకులుల మెన్ని మూరులుగాముపాము గాములము నెన్నిమాలులుగాము వెండి, కంస రిపుభక్తుల మొకండె కాముగాని ఆము. 6 61

వెండిక అవ్య. పునరర్థకము, మఱి
ఉ వెక్కెడి రూపులున్ విఱిగి వెండిక వెండిక వ్రాలు రూపులున్ ... కు సం 11. 899.

వెండికొండ వి (వెండి+కొండ) కైలాస పర్వతము, రజతశైలము
సీ... ధవళకేతన రుచులుఁ, ఛత్రముల రుచులుఁ, జామరంబులరుచు లొక్కసారినిగిడ, మెండుకొని వెండికొండపై నిండ నా ప్రచండభుజదండుఁ డాతఁడు దండు విడిసె. ఉ రా. 2 331
ఉ...తురంగ వాహుఁడై, సంగతివేగ విత్తపతి శంకరు కొండకు వెండికొండకున్. వీర. 3. 33.

వెండిగుండు వి (వెండి+గుండు) 1. కైలాస పర్వతము, రజతశైలము. (శ ర) 2. వెండి గుండు వలె మండుటచేఁ కుక్క కియ్యఁబడిన పేరు.
ఉ. పులియఁడు బూచిగాఁ డసురపోతులరా జమమంతిగాఁడు చెంగలువసివంగి భైరవుఁడు గత్తెరసంపఁగి వెండిగుండు మల్లెలగుది . . మకుచ. 4 32.
సీ ... విష్ణుప్రసాదంబు వెండిగుండుల వరిపచ్చి మిరెము వెట్టిపుచ్చుకాయ ... ఫి. శకుం. 1. 108,

3 బ. ధాన్యవిశేషము.

వ. రాయమెచ్చులు యేరుమల్లెలు మునిమనో హరాలు వెండి గుండ్లు బొంత మడములు కూటికుప్పలు కాటు నంపెగలు .. ప్రబంధ 112.

వెండిగుబ్బలి వి (వెండి+గుబ్బలి) రజతాచలము, కైలాసము.

సీ వెండిగుబ్బలిపై వేడ్క విడుకొల్పి, మేరు నగ రాజుపైఁ జాల మెచ్చువదలి . భీమ 6 11

సీ. ... విన్నుద్రొమ్ముడివాఁడు వెండిగుబ్బలిగూడె మేలువాఁ డుడివోని మేలువాఁడు .. అచ్చ రా. బాల. 13.

వెండీఁడు వి. సూత్రధారుఁడు, బొమ్మలాడించు వాఁడు

ద్వి. ప్రకటిత కపటనాటకసూత్రములను, వికృతి ప్రకృతు లార్పు వెండీఁడు నటఁడ. బస పు. 4 70.

వెంట్రుక వి 1 కేశము, శిరోరుహము.

సీ. కలుకువెంట్రుకలలోఁ బలుచు మందాకిని సుకుమారదేహంబు స్రుక్కఁబాఱ .. హర 7.79.

సీ ... జుంజువెంట్రుక లెత్తి చుట్టవలేదిఁగవన్న గాథీశ్వరు వగిది మెఱయ. విక్ర. 2 123.

ఉ ... ఎలదేఁటి దాఁటులన్, బమ్మెరపోవఁ దోలుఁ దెగబారెడువెంట్రుకలు,...మనుచ.3 6.

సీ ... వెంట్రుక నెఱినెఱక నాఁగఁ దనరుఁ గేశము ... (ఆం భా 2. 145)

2 రోమము

ఉ తండ్రులు మీరు మీకు నయతత్వము చెప్పెద మన్న మమ్మ వేమంత్రుడు జనంబులూఅడు బృహస్పతి మీయెడనేను లేవిచో, వెంట్రుక యంతమోసమును వేచి దురంబున కెత్తివచ్చునా, పౌంద్రుఁడు . ఉ. హరి. 2 101

నిడువెంట్రుకవెట్టు=అ క్రి బెదరించుట.

క గడగడవడఁకెడు మేననిన్నిడువెంట్రుకవెట్ట నెదుర నిదుర జలింపన్, మెడమడచు నావు లించుం, దడఁబడుఁ బడఁబోవు నిలుచు ధరఁ గూర్చుండున్. (ఉ హరి 6. 96.)

వెంట్రుకవిల్లు వి. బ. గుజ్జుపుతోఁక వెంట్రుకలతోఁ గట్టిన ధనురాకారమగు వాద్యవిశేషము. (దీనిని దసరివాండ్రు వాయి తుర. దీనిని 'కామాచి' అందురు)

గీ. వృష్టితటి నిడ్డ కెనర్ద్రావఁ గ్రిందినుండి, తేట నదినీటఁ దనవెంటఁ దేలు మీల, తళుకుతో నాఁచులత దోఁచె వెలికి జమిలి, వెండిమీ లెక్క వెంట్రుకవిల్లువోలె అము 4 177

వెందగు(వు)లు న క్రి (వెన్ను+తగులు.) అనుగ మించు, వెంటనంటు

ద్వి. అప్పుగ నిటురాఁగ నతఁడు వెదంగిలి, వచ్చుచు నింగలకు వసుధేశ వినుము రం రా బాల 12 పా. 2 పం

ద్వి. తలలు వీడఁగ నాయుధంబులు విడిచి, వలనేది పాఱెడువారి వెందవిలి, సటుశిలీ ముఖముం పాలు సేయుచును రం, రా ఉ 16 పా. 7. పం

వెందు వి తమకు వశపడుటకై తుమ్మెదలు మధ్య నుంచి పాడెడు పురుగు

చ. చెవుడు పడంగ నల్లడలఁ జేరుచు నన్నొకవెందు చేసి మీ, రివియనియంచు బుజ్జవములిన్నియు నెన్నఁగ వేల .. కు సం 3 676.

వెంపర వి 1 పీడనము 2 హింస 3. భేదనము (శ ర) (చూ. వెంపరలాడు)

వెంపరచేయు దే న క్రి హింసించు

సీ పాదంబు లిసుకలోఁ బాతి వెంపరసేసి పటు సాయకముల పాల్పఱుత మనుచు దశకు 2.71.

వెంపరలాడు న. క్రి (వెంపరలు+ఆడు) 1.భేదించు

వ తామరల పరంపరల వెంపరలాడి తుండంబుల తండంబులు పొడవులెత్తి ఘూత్కారంబులుచేసి. ప్రబంధ. 1. 166.

సీ ... చెవి దార్చి విని చీమ చిటు కన్న కొకసారి నెలవి వెంపరలాడుఁ జిట్టెల్ల ...మనుచ.4.17.

2 బాధించు, పీడించు

చ. మఱి పనిలేదె వేసరవు మాటికి నిక్కడ నుండ నోయి చే, టెఱుఁగని కూన దుర్జయునకేంద్ర శిఖామణి వీఁడె వచ్చె నే, వెఱవును లేక వేలు పుల వెంపరలాడుచు నాలకింప మా, మొఱలు తదీయధాటి నిను ముట్టఁజుమీ నిమిషంబు నిల్పి నన్. వరాహ. 3. 34.

చ అని కొనియాడి చేడియ నొయ్యారపురాశిని జేసి నట్టి యవ్వనజుచేతికిన్ బిరుదు వైవంగవచ్చుఁ గదయ్య దీని ప్రాపున ముదమొందు కెందలిరు గొందళవుందొర చూచువారలన్, వెనుకొని కావుటంపరల వెంపరలాడకు మన్న మాను నే కుతల. 4. 154.

(వెంపరలాడు-ముద్రి. పా)

3. హింసించు.

చ. చలమునఁ దావ యోగిజనసంఘము వెంపర లాడఁ బూని పూవులుకులు వింటఁ గూర్చి తటి ముక్కులఁ దీర్చి తదీయసార మగ్గలముగఁ గ్రోలఁగా మమరుగాలికుల న్మరుఁడేయ వ్రేటుచాయల నలరెన్ బలాశముఖులాం తము లంటుకు మూఁగు తుమ్మెదల్. చంద్రా. 4. 85.

చ. ... పేనలఁ బెక్కు తంగులన్, కొడవడఁగించి మండి బలుమూఁకల వెంపరలాడుచుండె . . వై. భా. 6. 177

ఉ ... పూవింటియతండు నన్గినిసి వెంపరలాడక మున్నెయల్ల వాల్గంటిమనోజ్ఞ సంగమ సుఖస్థితి యొగతిఁ గల్గఁ జెప్పవే. రాజ. చ. 3. 77

వెంపరలువెట్టు స. క్రి (వెంపరలు + పెట్టు) భేదించు.

వ. .... ఆ శత్రారి సేనానక్రాకరంబుఁ జొచ్చి శోధించి కలంచి కలగుండు సేసి మట్టిమల్లాడి వెరఁజి వెంపరలువెట్టి వచ్చిపోయిన తెరువెఱుంగ రాక ... (వి. కుం. 3. 126.)

వెంపలి వి బాణపుంఖ, ఒకజాతి. (వ్య. వి.)

(బ. వెంపళ్ళు, వెంపలులు. దీనిభేదములు తెల్ల వెంపలి, ములువెంపలి మొ॥)

తే. వీరరససారసాకారవిహరణంబు, విష్ణునకునొప్ప శతనితో విగ్రహింప, దొరకొనిన వచ్చు మనకు మద్దులు మునింగి, పాలి వెంపళ్లు తమ కెంత బంటి యనుట. ఉ. హరి. 4. 124.

వెంబట్టు వి. (వెల్ల+పట్టు.) తెల్ల నిపట్టు.

క వెట్టగని మీఁదఁ గెలఁకులఁ, జుట్టి సితచ్ఛద సమూహిమణియుట గడుఁ గన్పట్టు సరోవర లక్ష్మికిఁ, గట్టినవెంబట్టు మేలుకట్టుం బోలెన్. (కు. సం. 10. 386.)

వెంబడి వి (వెన్ + పడి) 1 వరుస, క్రమము.

వ ... అప్పుడు తమ సుముఖాన త్రిమణి స్తంభనామ ధేయంబులు స్త్రీత్వ పురుషత్వంబుల వెంబడిన వీడ్పాటుగా సంకేతంబులు చేసికొనిరి ... కళా. 5 103

చ దినముల వెంబడిన్ జడనిధిన్ మునుగ్రోలిన నీరు ... ఆము. 4 86

2. ప్రకారము, రీతి

వ ... పిదపఁ బాళ్ళు వెంబడిం బంచుకొని ... మనుచ 4. 60.

ఆ. తగదు మిగుల నిచటఁ దడయంగ సంకేత,తం బగుసమయంబు దప్పకుండ, నేఁ దిరిగి యరిగెద నీవు నా వెంబడి, నడువవలయుఁ దాల్మి నడల నీక రాఘవ 4. 19. (రామాయణార్థమున)

అవ్య. క్రియ 1. అనుసారముగా, వెంట.

ఉ... దంతపు మెట్లవెంబడిం, జే వడి వీణ మీటు టలు ... ఆము. 1 62

తే. అంతట వినివి యతఁ డాలతాంగి బిల్చి, నా తలంపు వెంబడి నీవు నడచె దనుచుఁ బలికె తిది యేమి చెపుమ నీ తంగు లిపుడు. కళా 6. 65

చ తన హృదయంబు వెంబడిన తప్పకఘోటక మంత వంతనే, పనుపడ నిల్చి ముందలఁకుఁ బాటి కెలంకులకుం దొలంగి తా, వెనుకకు నేఁగు దెంచి కడువేడ్క యొనర్పఁగ బంతియాడ నెమ్మని గనకంపుఁగోల నడిమింటనె త్రిమ్మరఁ దారి కొట్టుచున్. ప్రభా. 2 29

తే. విప్రువెంబడిఁ బడి నీవు వేడ్కఁ జనిన ...దశకు. 3 35.

ఆ తగదు మిగుల నిచటఁ దడయంగ సంకేత,తం బగుసమయంబు దప్పకుండ, నేఁ దిరిగి యరిగెద నీవు నా వెంబడి, నడువవలయుఁ దాల్మి నడల నీక. రాఘవ. 4 19. (భారతార్థమున)

సీ. ... నిద్రిశద్రుచ్ఛాయ నిలువక జరుగ వెంబడి నధ్వగపంక్తి పోఁగలు వెట్టె ఆము. 2 46.

సీ... ఒకటికి వెలవియ్య మటికి చీకటి దాఁక బసు లగాపరుల వెంబడిన పోదు. హంస. 3. 142.

వెంబడించు స. క్రి (√ వెంబడి.) అనుగమించు, వెనుకొను.

మహాస్రగ్ధర ... విదళించున్ వెంబడించున్ విను
వకసురులన్ విష్ణుఁ డీతిఁద్రుంచున్. ఉ. రా. 2 838

వ . . వివిధ రాష్ట్రనివాసులు ... శ్రీరాముని వెంబడించిరి .. ఉ రా. 8 268

వెంబడు అ క్రి (వెన్+పడు) 1. వెంబడించు.

చ జవవరమౌళి కొంతవడి సాహిణి నివ్వెఱగంది చూడఁజో, డవ రవగాలు చూపుచు హుటాహుటి నేగి పరాకు వీరు వీ, ఁని తమఁ జెల్వ నందఱు రయంబున వెంబడవాగె సడ్లయై, య్యనఁ గనుమూసి కన్దెఱచునంతటిలో ముని సీమఁ జేరఁగన్ (కువల 2 58)

2. కామించు, వలచు.

సీ ... పరకళత్రముల వెంబడఁ దలంచినవాఁడ ప్రజ్ఞా విలాసంబు పదటఁగలసె శివరా. 3 62

వెంబర విణ 1. దుష్టుఁడు, దుష్టము

చ కలిగినవానిఁ బ్రాఁబలుకుఁగమ్మని యూర్పుల వాని యొందు నే, వెలుఁగును గాని పెన్వెలుఁగు వెంబడినిం జనువాని నంతటన్, వెలసిన వానిని గ్గనని వెంబరపుట్టువు జాతిపుట్టువుం, బలె గతి గానలేదు యతిమానస హంసక కంసహింసకా పాండు 2 71

౨ అవివేకి, మూఢుఁడు

ద్వి. అమృతంబు గుక్కల కందిచ్చి పులిసి, నంబలిఁ ద్రావఁగా వాళించునట్టి, వెంబర గాని వివేకిగా డెందు. ప్రభులింగ 3 ఆ 92 పొ 10 పం

వెంబరవిత్తు విణ (వెంబర+విత్తు) మూఢాగ్రేసరుఁడు.

మ మరుక్రూ రాస్త్రభయార్తిఁ గుంజము సొరన్ మత్తాళిమల్లాతిదు, స్తరహల్లోహలశబ్ద మందడర సంతాపించి చూతంబు డా, యు రటత్కోకిల పక్షిక్ష్వేలాడ వెతనేయన్ నిల్వ శంకించి వెం, బర విత్తై వలువంకల మ్మని వరాపస్మారలోలాత్ముఁడై సమీర. 3 233

వెకలి విణ. (సం. వికలః) 1. మూఢుఁడు

ద్వి. సకలోన్నతుండనై సడిగన్న నన్ను, వెకలినై తమతండ్రి వెడలంగఁ ద్రోవ, యతి హీన సత్త్వుఁడై యడవులలోన, బతిమాలి ఫలములం బర్ణాశనముల, వికృతాంగుఁడై తపోవృత్తిమై నున్న, నొక పెదమానవుఁడోపునే చెనక. రం రా. యు. 251 పొ. 14. పం

సీ. వీథిలోఁ బోడగన్న వృద్ధుల నరికట్టి వెకలియై పలుమాఱు వెక్కిరించు . . ఉ రా 7 828

సీ పట్టు పాఱు మటంచుఁ బారావతంబును వెకలినై నే నేల విడువఁబోతి ... సారంగ 2 145.

2 ఉన్మత్తుఁడు

సీ ... వెకలియై తిరుగ నేవేళను రతికేళి కళలు దేరెడు మోము కళలుదేరె ... ప్రబం 1.755.

3 ఆసక్తురాలు, ఆసక్తము

గీ. ... వనిత చిన్నారి పొన్నారి తయసువాని, విప్రనందనుఁ గన్నంత వెకలియగుచు. పాండు. 3 62.

సీ ... లీలఁ గర్పూరతాంబూల మర్పణఁజేసె వెకలి మాటలతోడి యొక విసాళి ప్రబోధ. 5. 59

వ .. పుహాళ్ళ మప్పతిల్లు నెత్తావులకు వెకలులై యాడు మొకరితుమ్మెదలు . మనుచ. 3.28.

4 అర్థము లేనిది.

సీ... వేడుక కై వను వెకలి నవ్వులు మీఁఱ నటనఁ జూపట్టఁ బల్కుటయు లేక . వాల్మీకి. 1.33.

వి. వెఱ్ఱిది, అర్థము కానిది.

ఉ. వచ్చి పురంబువాకిట రువార పుఁగో డెతనంబు తోడఁ, గన్నిచ్చకు వచ్చుచేడియల నెచ్చరికించుచు ధూర్తకోటితో, మచ్చరికించుచున్ వెకలి మాటలు మాయపుఁ గూచిమారపుం, బచ్చలు చూచుచున్ సెలవి పాఱఁగ నవ్వుచుఁ గేకరించుచున్ విక్ర 8 8

వెకలితనము వి (వెకలి+తనము) అవివేకము, మూఢత్వము.

చ. అకట తదీయసత్కళల నాదటఁ గన్గొని మెచ్చి పాతితో, పికముగ నిచ్చు సమ్మనము చేడియలో మరలంగవచ్చునే, వెకలితనంబుచే నిటుల వేదనఁబొందఁగ నంచు నెచ్చెలుల్, పకపక నవ్వి కేరడపుఁ బల్కులు పల్కఁగ నెట్టకేలకున్. చంద్రా 2 145

వెకలిపడు అ. క్రి (వెకలి+పడు) అవివేకము నొందు.

క ఒక చెలిపై భ్రమపడి యా, సకి పిలువక యున్న మోహసంగతమతియై, వెకలిపడుచుంటి వదియు న్నమకురున్ పగవంగవలదు మనుజాధీశా. (పాదుంరో. 5. 148)

వెకిరింత వి. వెక్కిరించుట.

క. ... దీపము లేనింతుల్ సుఖలోపము లవి చీఁకటింటిలో వెకిరింతల్. (వై జ. 3. 26)

వెక్క వి. వేఁడిమి.

క. అక్కెండి యీరెలుంగై, చెక్కులు చెమరించి నెఱులు చిక్కులువడి కాల్పోక్క వసివాడి యూర్పులు, వెక్కం గెమ్మోవి కమలి వికలాంగముతోన్. పారంగ 3 242

సీ. తరుణారంభాగర్భదళతాళవృంతంబుపై గాలి వెక్కన పలుకఁబాఱె .. నైష 2. 119.

ఆ వేఁడి వెచ్చ వెక్క వెట్ట వెచ్చన యన నుష్ణసంజ్ఞదగు .. (ఆం భా. 1 83.)

వెక్కఁబెట్టు స. క్రి (వెక్కన్+పెట్టు.) పైకి నిగుడించు.

తే వెట్టి నీ రానుకతమున వెడలనట్టఁ, జొక్కఁబోఁ దట్టి యుకకమ్ము వెక్కఁబెట్టి, దడిగఱవఁబోవు వేఁపిచందమునఁబట్టి, పరుసమెచ్చఁగ మారుజప్రముఖుఁ బలికె శుక. 3. 32.

వెక్కలి=**వెకలి**

ద్వి ... ఆ విప్రు, కడఁ గూడి చదువు వెక్కలి బ్రహ్మచారులు. నవ. 2. భా (శ ర)

వెక్కసపడు అ. క్రి (వెక్కసము+పడు)

1. సహింపలేనిస్థితి నొందు

క. ఎక్కడివెలుఁగిది యిన్విభుఁ, డొక్కఁడ యిటు చొచ్చెనెట్లొకో తెలియ గమచున్, వెక్కసపడియెడు మా కతఁ, డొక్క ముహూర్తమున మగుడ నొయ్యననదోచెన్ హరి ఉ 5 87.

వ. ఇవ్విధంబున విరోధివర్గం బుక్కుదక్కి వెక్కసపడి చూచుచుండ .. భార. విరా 5. 2.

తే. ... ఓకాంత, యిచటికస్తోకభుజబలాఢ్యుఁ, డొకరాజు వచ్చి నీయాత్మభవునిఁ, దునిమె నెఱుఁగ మతండు వోయినపథంబు.

క ఇక్కరణిఁ జెప్పినన్ విని, వెక్కసపడి వనమునందు విహరింపఁగ .. భా రా. అర 1.131.

2. వింతపడు, ఆశ్చర్యపడు

ఉ. కయ్యము గల్గినట్లయిన గంధగజప్రకరంబు కుంభముల్, వ్రయ్యఁగదురంగ పంక్తులుధరం బడఁ దేరిగముల్ బదల్పడన్, దయ్యమికీవు వెక్కసపడన్ గదపందువు సేయునాకు ... (భార. ఉద్యో 3. 67)

ద్వి బ్రొమొక్కుచులోకంబు వెక్కసపడఁగ . . బస పురా. 184 పొ. 11. పం.

వెక్కసపాటు వి (√ వెక్కసపడు) సహింపలేని స్థితి నొందుట

ఉ వెక్కసపాటు భీతియును విహ్వలభావము నొంది యిట్లనున్ ... భార విరా. 5 112.

మ. ... ఈ, రసతో నొంచుఁ బరాభవించుఁ గలఁచున్ రౌద్రంబుతోఁ దాఁకు వె,క్కస పాటొందఁగ వ్రచ్చుఁ జించుఁ బొడుచున్ గారించుఁ దూలించు ... భా రా యు.1974.

ద్వి. అక్కటా యిది యెంతయన్యాయ మనుచు, వెక్కసపాటున విధిని దిట్టుచును, నరపతి దూషించి నాతి నిందించి, పురమార్గమున వారు పోయి రా ప్రొద్దు ద్వి. శ సా. 2. 835. పం.

వెక్కసమందు అ. క్రి (వెక్కసము+అందు.)

1 సహింపలేని స్థితినొందు

చ .. బమల్ వెఱఁగుపడంగ ఖేచరులు వెక్కసమందఁగ శత్రుకోటికిన్, వెఱపావరించు వార్త ... భార అశ్వ. 3. 157.

ద్వి. ఎఱిఁగి యాకసమున కెగసి వేగమునఁ, గఱకు రక్కసులు వెక్కసమంది చూడఁ, గపులెల్ల మ్రొక్కమర్కటసంభ్రమమునఁ, గపిరాజు వచ్చి రాఘవునకు మ్రొక్కె. రం. రా. యు. 389. పొ. 29 పం.

ఉ. చెక్కిటఁ జేయిచేర్చుకొని చింతిలు నుస్సురటంచుఁ బాపులన్, వెక్కసమందు లేమ దొలవింబొడఁగట్టినయట్లు నుండఁగా, నక్కనఁ జేర్పఁబోవు భ్రమమంది వెనం దల యూచునంతలోఁ, బక్కునవవ్వు నింతిపయి జాలి నృపాలకమౌళి కన్నతన్. హంస. 1. 72.

2 ఆశ్చర్యపడు

ఉ. ఎక్కడనుండి యెక్కడకు నేఁగెడినో యిది యొక్క కాంతరూ, పెక్కుడు పెంపు సొంపు మన కేర్పడుచున్నది దా వినీతయై, ప్రుక్కుచు పీచభామినుల చొప్పునఁ బల్కెడుఁ దౌరులుం గడున్, వెక్కసమందఁ జూచెదరు వేగమ తోడ్కొని రండు నెమ్మితోన్. (భార విరా 1. 308)

ద్వి వెక్కసంబందంగ వేయిమాడలును, జక్కఁగ నెన్నితిఁ జౌకముల్ ద్రోచి బస. పురా 120 పొ 10 పం

వెక్కసము వి. సహింపరానిస్థితి, దుస్సహత్వము

క ఇక్కైవడి రక్కసునకు వెక్కసమునఁ దొడరు జముని వీరభటులతో, నుక్కున మార్కొని పోరఁగ, నొక్కరుఁడుం గలుగఁ డసురయోధులలోనన్. ఉ. రా. 3. 336.

2. లోకువ, చులకన.

క. మనసిచ్చినఁ దన కోడరు, చనువిచ్చినఁ బ్రజలు వెక్కసము సేయుదురో,టను పతి మనసీయక కడుఁ, జనువీయక మెలపవలయు సమ్ముఖచరులన్. కవిక 2. 18.

3. వింత, ఆశ్చర్యము. (చూ. వెక్కసపడు.)

4 అధికము

ద్వి అక్కఱ గండఁడై యపఏటప్పటికి, వెక్కసంబున మూర్లు వేలు నపిఎచ్చి... ద్వి హరిశ్చ ఉ 478 పం.

5. బ. దుస్సహవచనములు.

ద్వి. నేడు నీకల్ల నానిజము, గానక యేల వెక్కసము లాడెదవు ద్వి, సారం. 1 32 పొ 17 పం.

విజ. 1. దుస్సహము.

సీ. ... రాధేయబాహులే యాతిశేయజులకు వెక్కసం బెవ్వని విక్రమంబు ... వి. పు 1.46.

సీ. మెచ్చి యాచెలువంబు మిక్కిలి చూడ్కికి వెక్కసం బయి తోఁప వెఱఁగుపాటు ... కళా. 7. 68.

2. దుర్లభము.

ఆ. ధేమకాదుతైన దానవు లీలాశ,ననములో నున్నవారు దీనిఁ, జొచ్చి వాసవాది సురగణంబుల కైన, వెక్కసంబు బ్రదికి వెడలి చనుట. (వి. పు 7.194)

3. మిక్కుటము, అధికము.

చ. కొనరి వసంతకాలమునఁ గోయిల గొల్చిన భంగి నేడ్చిన,బ్బిసరుహనేత్ర కొండచఱిఁ బెద్ద యెలుంగున వెక్కివెక్కి వె,క్కసమగు మన్యువేగమునఁ గాటుకకన్నుల నీరుసోనలై, యుసిరికకాయలంతలు పయోధరముల్ దిగువాఱునట్లుగన్. కాశీ. 5 167.

మ రసికుండౌ రఘునాథ కీర్తినతి యౌరా! తొల్లి వాగ్బంధముల్, రసవాదంబును రాజవశ్యవిధి నేరంబోలుఁ గాకున్న వె,క్కసపుం బ్రౌఢి వహించి శేషఫణిమూఁగంజేయఁ దారాద్రి ను,ల్లసముల్వాల్కఁగ ఛత్రచామర మహోలత్సుల్లగనన్ శక్యమే విజ పీఠి. 18.

వెక్కసి విజ. (వెక్కసము+ఇ) 1 దుస్సహుఁడు, దుస్సహము, దుస్సహురాలు

ఉ మక్కువ నేమఁ గేగెఁ బదమా యను మా యను వెల్ల రోయు నీ,వెక్కసి వెంచు సింగముల వేఁటల వేఁటలలిఁ ద్రుంచుచున్ చంద్రా. 2 50.

ఉ అంతట వొక్కనాఁ డల ధనాధిపుఁ డశ్వము వాగె వెక్కసిన్, దంతులుమీఱ నెక్కి పెనురౌతన జోడన చెల్వుఁ జూపుచున్ ... కువల. 4. 199.

గీ. ఘనుల మునులను మన్నించి ఖరులకు ఖర, దూషణుల భీషణాంబకాదులను గూర్చి, యొక్క రక్కసి వెక్కసై సొక్కుదాని, ముక్కుచెవులకుఁ గల నిక్కు చక్కుచేసి. సీతా వి 1 10.

2. హింసకురాలు, హింసకుఁడు.

మ ... తద్భావంబు ఘోరంబుగా, విని గో గోపక గోపికానికరముల్ విభ్రాంతిమై బిట్టుమే,ల్కని చూడం జనుదెంచి రర్భకుల కెల్లన్ వెక్కసిన్. రక్కసిన్ వి. పు. 7 120

వెక్కసించు అ క్రి. (√ వెక్కసము) 1. అధికము గఁగమపడు (దుస్సహమగు, అని శ. ర.)

సీ ... ఆ నాకు వెక్కసించు నా యీమహైశ్వర్య శ్రీ
మింక ఁ దురులకై న నేమిచెప్ప, .. కవిక. 5.9

2. అతిశయించు

మయూరసారి వృత్తము వెక్కసించె శైలవిశ్ర
మంబు లొక్కి రేఫజంబులు నగంబుల్
చక్కఁగా మయూరసారిశోప్పున్, నిక్క మంబు
జాతనేత్ర శౌరి అప్పక. 4. 171 211 పా.

వెక్కించు వ. క్రి. (√ వెక్కు.) ఉబ్బించు, స్థూలము కావించు.

ద్వి. తొలుకోడి కనువిచ్చి నిలిచి మై వెంచి, ...
ముక్కున నీకెలు జక్కొలిపి కడుపు, వెక్కించి
మెడ సాచి నిక్కి మిన్నూచి. పండితా పురా.
88. పా.

వెక్కిరించు వ క్రి (సం. విక్రి) అపహాస్యముచేయు.

ఉ. ... నిన్నఁబట్టి తా, నెన్నఁడు బ్రాంతియయ్యె
మతి తొన్నఁడు నేర్చును వెక్కిరింపఁగాన్.
(కు. సం. 10. 510.)

సీ కేకిగొండ యొకనిచే నిచ్చి తలమున్న, కొండ
దొంతి కుదురుకొన వమర్చి, మగుడ నడుగ
వాఁడు వగచరుల్ వగ వానిఁ, గిక్కురించి
పోయి వెక్కిరించు. భా. రా. యు 267.

గీ. వీథిలోఁ బొడగన్న వృద్ధుల నరికట్టి వెకలియై
పలుమాఱు వెక్కిరిఁచు. ఉ రా 7. 32°.

అ. క్రి. 1 వికారచేష్టలుచేయు

సీ. కనుఁగొని తత్పురోగమ భూమిరుహశాఖ లెక్కి
యూఁచుచుఁ జాల వెక్కిరించు ... భాగ 10.
స్కం. ఉత్త. 544.

సీ, ... తే. వెట్టి యనరాదు పైఁబడి వెక్కిరించు,
గామి దనరాదు మొగమున గంటు వెట్టు శుక
3. 21.

2. ఇతరుల వేషభాషా చేష్టల ననుకరించుచు
హాస్యము కావించు.

చ. ... తెలిలో కథచొప్పున బొమ్మలాడఁగా,
హొకకడ హాస్యపుం బ్రతిమ లుండవె పెక్కులు
వెక్కిరించుచున్ అని. 1 12.

వెక్కిరింత వి (√ వెక్కిరించు). (శ. ర) (చూ. వెక్కిరింతలాడు)

వెక్కిరింతలాడు వ క్రి (వెక్కిరింతలు+ఆడు) ఎగతాళిచేయు, పరిహసించు.

సీ అలదుర్గ యెక్కిరింతల వెక్కిరింతలాడెడు రీతి
నాలుకల్ వెడలఁ జాచు ... కవిరా 2 33.

వెక్కిలి=ఎక్కిలి (సం హిక్కా. త విక్కమ్)

బ. వెక్కిళ్లు

సీ గీ .. తనరారు హిక్కకు నామ మగుచు,
వెక్కసంగ వెక్కిలి యన వేదవేద్య. ఆం. భా.
1 140.

వెక్కు అ క్రి (సం హిక్కా. త వెక్కమ్.)

1. వెక్కిలి విడుచు, ఎక్కిళ్లు విడుచు. ?

వ ... మోపెట్ట నశక్యంబయిన ముక్కువెడి
వెక్కిన వారలం జూచి... భార. ఆది. 7 178

సీ చివు రెల్లఁగని నొత్తి తొవరాకు గుత్తుక
దెక్కొని కోయిల వెక్కుచుండు ... కు. సం
5. 341

ద్వి. అక్కిలి పరవక యరగమ్మ గొనక, వెక్కక
పీఁకక వెడగురు వడక ... పండితా. దీక్షా.
31 పా

2 ఏడ్చునపుడు వెక్కిలి ధ్వనివలె ధ్వనించు.

క. ద్రోవదియు సుభద్రయు శోకావేశం బడర
మోము లశ్రులం దోఁగం గా వెక్కి వెక్కి
యేడ్చిరి . భార. ఆశ్ర. 1. 163.

ఆ. మిక్కుటంపు జాలిఁ బెక్కు దెఱంగుల, వెక్కి
వెక్కి యేడ్చి స్రుక్కి సొక్కి, పాలసుదిండి
తీర్పరులు బుజ్జగింప వ్రతండు గొంతదిట
మెదం గుదిర్చి. అ. రా యు 361.

3. వెగచు, దుఃఖించు, రోదనధ్వనిచేయు

క ఒక్కింతకాలమువారిని, వెక్కువయగు కాలము
వారి వెనయుదు రోలిం, దక్కువ కులజునిఁ
గవియన్, వెక్కుదు రిప్పులను గొంది వేశ్యలు
జగతిన్ విజ్ఞా ప్రా. కాం. 115.

క ఒక్కతె భయశోకంబుల, వెక్కుచు ఘెయిఁగల
విలాసవిభ్రమలత్ముల్, ధక్కుటయుము నాక
యొంటిపైఁ, నెక్కొన ధరణీకు నెదుర నిలిచి
వివీతిన్. (మనుచ 4. 69)

ఉ. ... ఎక్కడఁ జొచ్చువాఁడ విఁక నెవ్వరిఁ
జంపిననేమి యంచుఁ దా, వెక్కుచు లక్ష్మ
ణుండు పలవింపఁగ ... దశా 8 140

వి. వెక్కిలి, వెక్కిలి. బ వెక్కిళ్లు.

తే. ... ఊర్పు లెడతెగుఁ గన్నుల నొందు వికృతి
వెక్కు పుట్టును నాలుక వెగడు గదురు. మార్కం. 84.

సీ. కోరకతతులపై జేరి యాసక్తిచే నవి పిల్చి యాపోవ కవలికేఁగి, కుసుమ మొక్కటి యబ్బ వెన మూఁగి మధువాన వక్కొండు టమజేసి వెక్కు పుట్ట, నించుకించుక త్రాగ చంచువు వద వొంద నా తృప్తిఁ గ్రోలఁబోవందు లేమి, (భోజసుతా. 3 22)

సీ. వెక్కులు పెక్కులై వెతలఁ బెట్టుచునుండు శ్వాసంబుఁ బుట్టుచు గాసిఁబెట్టు ... శివధర్మో. 6. 47.

విశే. సన్నద్ధము, సిద్ధపఱుపఁబడినది

ఉ. క్రేవల వేఁటకాండ్రు దమకింపగ డింపల వెక్కు బాకులం, బోవుచుమాంస భేదమువి బోనము లాయితమైనదాఁక నా,యావిధు లాచరించి యవి యన్నియు దేవరకెక్కు నట్టి సం,భావన సేసి తారు మఱి బంతులు పాఱి భుజించుచుండఁగన్. కకు. 1. 117.

అ. క్రి ఎక్కు. రూ. (సం. హిక్కా) 1. వెక్కిళ్లు విడుచుట. 2 ఏడ్చునపుడు ఎక్కిళ్లవలె ధ్వని చేయు.

తే. వేఁడియశ్రులు నిగుడంగ వెక్కివెక్కి యేడ్వఁ దొడఁగె లతాంగి. .... శృం. నై. 4 87.

వెక్కుమీఱు క్రి. (వెక్కు+మీఱు) వెక్కిలి విడుచు, వెక్కు.

చ. వివశత నొంది మేను విడువెండ్రుక వెట్టఁగ వెక్కు మీఱి క,న్గవఁ దెఱవంగ రాక పొరిఁ గంపము నొందుచు నిశ్వసించుచున్ ... హరి. ఉ. 8. 110.

వెక్కురు విశే (√ వెక్కు సం. వికారి.) వికారము గలవాఁడు, వికృతము.

క. ఎక్కడి సుతు లెక్కడి సతు, లెక్కడి సంపదలు మాయ లిన్నియు ధర్మం, బొక్కటి నిజమని యెఱుఁగని, వెక్కురులకు సుకృతి భోగ విభవముగలదే. కుచేల. 1 62.

ద్వి. కథఁగి పేదవులఁ గాయసందేరి, కుడిచి వర్తింతు వెక్కురు తాపసులకుఁ, బొడల కళాసంబో బూదిపొక్కణమొ, జడలో రుద్రాక్షలో సంపదలేల? హరిశ్చ పూర్వ. 1484.

క. చొక్కపుఁ గక్కసికులమున, వెక్కురు జన్మించినాఁడు విష్ణునియందున్, నిక్కపు మక్కువ విడువం, డెక్కడి సుతుఁ గంటి రాక్షసేశ్వర వెట్టిన్ భాగ 7. 254

క. నిక్కము మొనలిపి రెండవ, యక్కరమున కరిగృవంబు సందుండిన యా, వెక్కురు కబ్బం బొడయనిఁ, జిక్కువడఁగఁ జేయుఁ బగరచే ఁణభూమిన్. అప్పక. 1 348.

సీ వెక్కురు నాఁగను వికృతఁబు విలసిల్లు . .ఆం. భా 1 182

వెగచు అ. క్రి. ఏడ్చునపుడు వెక్కిలివలె ధ్వనించు.

ఆ విడువనయ్య తండ్రి తడయక వచ్చెద, వీఁడె నన్నుఁ జూచి వెగచివెగచి, కొడుకువద్ద వెగడు వడి యేడ్చుచున్నాఁడు . మార్కం. 1 215.

ద్వి వెడలు నిట్టూర్పులు వెగచుకుత్తికయు, బడలిన మేనును బఱిలినమోము. ద్వి హరిశ్చ. 2083. సం

క. వగచిన చిత్తము నలఁదురి ... వెగచిన కంఠమునుడుగక, నెగసిన నిశ్వాసతతియు నీరజ ముఖికిన్ కు సం. 5. 587.

2. వెక్కు, ఏడ్చు.

సీ. కాటుక నెఱయంగఁ గన్నులు నులుముచు వెడలు కన్నీటితో వెగచువాని . భాగ 10 872

వెగటు వి రోఁత, వైరస్యము

సీ విబుధ ధామముమీఁద వెగటుగల్గినఁగాని వన జారి మిమ్ముఁజేరి చెనక వెఱచు కువల 2 15

సీ. భవ్యకలఎక సాదవ పరిష్కృతాళ్ళియ విపిన కేలనముల వెగటుఁబూని... హరిశ్చ నల 2. 18

ఆ పరుల పంచఁ జేరి బ్రతికి పలా వృత్తిమెచ్చ లంగు కోకిలమ్మునకుఁ బొసంగుఁగాక యింటఁ జక్కెరద్దిననుని, వెగటు చిలుక నీకుఁ దగునె చిలుక. రసిక. 4 172.

విశే. అనిష్టము.

శా. నీ రమ్యాకృతి నెమ్మదిం దలఁపుచున్నిద్రా విహీనంబు లౌ వేఁగంబు న్వెగటై మనోభవ శర వ్యాకీర్ణ ధారావాహిన్ ... శయ్యాగతృంబు ప్రసూన తల్పమునఁ దాపార్తిన్ వెనన్ దూలెడిన్. ఇందు 2 177

క. ఆమె యఁట నన్ను బిలిమిన్, గామించునఁట యుడఁబడక క్రమ్మఱ నేరా, స్వామికి వెగటుగ ననునఁట, యా మాటకె యాజ్ఞవెట్టు నఁట విభుఁ డహహా. సారంగ 2 21.

2. విరసము.

క. అని యది యాడిన మాటలు, విని జంగమ మూర్తి మదికి వెగటుగఁ దోఁపన్ ... చెన్న. 2. 32.

తే. అయ్యలార మీ కెల్ల నే మనిన మాట, వెగటు కాదుగదా . . పరమ. 3. 37.

3. వెక్కసము

సీ. ముసు ద్రుంగి వెగటైన వనతమ స్తతి గ్రక్కుఘన విరోచన మయూఖములవంగ ... చంద్రి. 4. 34.

వెగడందు=వెగడొందు అ. క్రి (వెగడు+అందు.) వైవశ్యమును పొందు.

వ. వారును దత్కృత్యా దర్శనంబున వెగడందిన వారు గావున ఉ హరి. 3. 185.

వెగడు వి 1 చలనము, తల్లడము.

చ. ఒకరుఁడ తాను భీతి వెగడొందెడు రెండవ వన్నె పెట్టకేలకుఁ దగఁ దేర్చునప్పుడు బలంబుతోఁ గురు రాజు సూడ ... భార. విరా. 5. 336.

తే రోదనధ్వను లెసఁగంగ రుక్మిణియును, సత్యభామయు నప్పుడా సవ్యసాచి, కడకు నేతెంచి పుడమిపైఁ బడిరి వనట, పెల్లమునిఁగి యుల్లంబులు వెగడ నొంద భార. మౌస. 102.

2 తడఁబాటు.

చ ... పుష్కరపత్ర నిభంబులైన లోచనముల మూర్తి దెల్పఁగ ససంభ్రమతం బనుదెంచె వల్లవల్లవ వెడ భీతిదోఁప జనులన్ వెగడయ్యెడు దృష్టిఁ జూచుచున్. భార. విరా. 1. 276.

క భగదత్తు నేనుఁ గడరిన, వెగడునఁ బాండవుల మొనలు విఱుగుటయు .. భార భీష్మ 3. 35.

3 భయము

సీ బోటికిఁ దోఁచినఁ బోలియుఁ దేకువయను వెగడునఁ జెయ్వులు పిడుపడఁగ .. భార విరా. 2. 70.

చ. అనుటయు నాతఁ డాత్మ వెగడంతయుఁ బాయఁ బ్రబోధ లక్ష్మి గ్రమ్మనఁ దలయెత్త నాద్యుననమాను సనాతను వాసుదేవుఁ డాఁగని . హరి. ఉ. 9. 108

4 దుఃఖము

ఉ. నావుడు మూర్ఛవచ్చిన మనంబునకున్ ధృతి యూఁత యిచ్చి నం,తావన వారిఁ దోఁ బనిచి పార్థివ ముఖ్యుఁడు దల్లడంబునన్, దావు కొనంగ లేక తనతమ్ములు నప్పుడ పిల్వఁ బంచి నా,నావిధ చింత ముట్టికొనినన్ వెగడందుచు నార్తమూర్తియై. నిర్వ. 8. 109.

వెగడుపడు అ. క్రి (వెగడు+పడు) 1 తల్లడపడు

ఆ. ... కొడుకు దద్ద వెగడుపడి యేడ్చుచున్నాఁడు, బుజ్జగింతు నేమచు ... మార్కం. 1 215.

సీ. సకలాంగ భసిత కంచుకమున విషపుచ్ఛ విషధరాదుల భీతి వెగడుపడక ... కాశీ. 1. 71.

ఆ. .. సదనులోని విప్రజనుల మీఁద, వెగడుపడఁగఁ గాటి వెఱపింతము ... భార 2 150.

2. తొట్రుపడు, తడఁబడు

వ అట్టి యవక్ర విక్రమ పరాక్రమంబునకు వెగడుపడి బాణుండు వేట మొగంబువడి సేయునది లేక విన్నవై యున్నయెడ ... భాగ. 10 ఉ. 428

3. భయపడు.

వ హిరణ్యాక మందరంబులు సహిరణ్యగర్భమున్ గొనర్చి వెగటు పడ యున్న మృగంబు మాఱడించి యాతిథ్యం బొనరించి. వేం. పంచ. 2. 179.

వెగడుపఱచు స. క్రి. (√ వెగడుపడు.) వెగడుపడ జేయు, తల్లడపఱచు.

క అతఁడంద ఱ విశిఖంబులు, వితథమ్ములు గా వెగడుపఱచి యుద్ధతి సైంధవు పోనీడ, కతిరయమునఁ దేరు నడుపు బాణాసనమున్. భార. ద్రో. 2. 98.

తే .. మగుడఁ జదువుఁ జెప్పఁదలఁచె.

క. తలఁచి యదియపు డొకింతయుఁ, దొలుతటి తరువాయి మఱియుఁ దోఁచక మఱియప్వల వరసిద్ధ శ్రుతిశబ్దము, పలుకునకున్ రాక వెగడు పఱచినఁ గలఁకన్. పర. 1 118

2 తడఁబడఁ జేయు, విభ్రాంతి నొందించు

తే ఇట్లు గృహారాజి కేలి శానేకరత్న, వివిధ రుచి వైభవంబులు వెగడు పఱుప . వసు 4 78

వెగడొందు=వెగడందు అ క్రి (వెగడు+ఒందు)

1. తల్లడపడు, చలించు

సీ విబుధారి కినుకకు వెగడొందు తెఱఁగున వన రాశికరము ఘూర్ణనము నొందె .. నృసిం. 2. 107

సీ వెగడొంది రవితేరి నొగలఁ గట్టినయట్టి వాహంబు లొకలు వైచుకొనియె ... విక్ర 4. 60

2. తడఁబడు

క. వగముట్టికొనినఁ జిత్తము, వెగడొందఁగ మేను గలయ ... భార విరా 2. 308

3. భయము.

క. వెగడొంది యిట్లు పలుకఁగ, నగుచే ... భార విరా. 4. 66.

గీ. విఱిగి పాఱినఁ బోనీక వెన్నడించు, హాలధరునిఁ జూచి వెగడొంది యబ్ధిలోన, మునిఁకి . ఉ. హరి. 3. 107

వెగవెగ వి శీఘ్రముగా నడచుటయందగు ధ్వని కను కరణము; గబగబ.

సీ. వేగుఁ జూచెదమంచు వెగవెగఁ జనుదెంచి దూర మేఁగుచు బోదల్ దూఱువారు....కృష్ణ.3.46.

వెగ్గము వి. పంతము.

ద్వి ఒకతోఁటలో నిరఁదున్న మాయక్క, వెర బిఠాయె తనుఁజూచి వెగ్గంబులాడి, లలితంబులైన విలాసముల్ చూపి, వలపింపఁగలనె యీ వటు వేషధారి, వని ... ద్వి పరమ. 4 386 పొ.

వెగ్గలమాడు అ. క్రి (వెగ్గలము+ఆడు) అధికముగా వంచరించు.

ఉ. ... తరుమరంద సరస్సరవింద గోష్ఠికిన్, వెగ్గల మాడు తేంట్లు ... ఆము. 5. 122.

వెగ్గలము విశ (క వెగ్గళ) అధికము

ఉ వెగ్గలమైన మోపుగడు పేఁకన యెత్తఁగఁబోయి ముందటన్, మ్రొగ్గతిలం బడెన్... వా౦ర.1 21

క. ... పెనుఁబెంట వలలనురలు మృగములన్, దగ్గఱి చంపెడువేడుక, వెగ్గలమై చిత్తమందు వెటాడింపన్. భాగ. 1 464.

క సలసలమను కలకలు వెఁగ్గలపుం గినుక యను సెనటఁ గల వడివడి నౌదలయంటి చూచు కొనియె, నిలువెదలిరి నా క్షణంబ యెత్తిన భీతిన్. పాండు. 5. 207.

సీ . గీ జలజనాభుండు కోదండ చతురుఁడగుచు, గుఱ్ఱములతోడ సారథిఁ గూలచేసి, వారెనయుఁ జక్రరక్షకద్వయముఁ ద్రుంచి, కల్లు బిల్లులుచేసి వెగ్గలము వవ్వె ఉ హరి. 3 99.

గీ బాల్యమున నుండి యౌవన ప్రాయమైన, యపు డుఁదన భార్యయందు నయం బొకింత గావఁ దయ్యెను వేము వెగ్గలము పెరుగఁ, గలదె మాధుర్యగుణము తిక్తంబుగాక వై. భా 4.86.

వెగ్గలించే న క్రి (√ వెగ్గలము), త్రోసిపుచ్చు.

ఉ మన్ననచేసి మీరు బహుమానముతో ననుజేరి నారు నేఁ, గన్నది దెల్పకుండిన వఘంబగుఁ గాదని వెగ్గలింప కీ, విన్నప మాలకింపుము ... సారంగ. 2. 6.

వెగ్గలీఁడు విశ. (వెగ్గలము+ఈఁడు.) అధికుఁడు, గొప్పవాఁడు.

సీ. అబ్ధిసంభవ యితఁడు వో కోలహాలపు విపణిఁ బుక్కిటఁ దాల్చిన వెగ్గలీఁడు ... కాశీ. 5.110.

(క ర సా. వెంగలీఁడు వ్యుత్పత్తి.)

వెచ్చ వి వేఁడిమి, తాపము

సీ. వలరాచరాచ వాఁడలిరాయిడు కనువెచ్చఁ గరఁ గిన యల కనికరపుఁ బోతు ... కుకుచ. 2 9.

చ. ... వెచ్చలం, గరికిరి తాపతాంగకములఁ గప్పిక రొంపులు వందయాఱఁగెన్. ఆము 3. 47.

2 జ్వరము.

సీ ... వెక్క నా వేఁకి నా చిచ్చుఱుకుఱుడ ఇగ్గి మొప్పు . అం. భా. 3. 128.

3. కాఁక, తాపము.

చ... అ.ట్ధిరా,డ్విరహా ఘరంబున వ్రొదము వెచ్చకు కాంతి యొనరప్రవాహినీ, తరుణులు మేన దట్ట ముగఁ దాల్చిన ము త్తెపుఁ బేరులోయవన్ ఆము 2. 51.

విశ 1. ఉష్ణము, వేఁడియైనది (వృత్తియందు విక ల్పముగ నిగాగమము)

ఉ. వెచ్చని కన్ను నీ దరర పిడిన వేవలితోడఁ తెల్పనా,వుచ్చి తనూజులం బనవ ... భార. ఆను 1. 289

సీ. ... గీ. కేట చలివెచ్చ నీరువఁ దీర్థమాడి .. హార 2. 107.

చ. శలి మలి వెచ్చయోగిరముఁ దియ్యని చేరులఁ దిమ్మనంబులున్ ... ఆము. 2. 81

2. తీక్ష్ణము, అసహ్యము.

చ. వలచుట జాతిలోనఁ దలవంపగునే కదయింక దాఁచఁగాఁ, గలిగెడిదేమి నా నమపుకాంద్రను దాల్లిఁటివారి వీథిలో,వలఁ గనివంత వెచ్చ నగు కాటున కోరిచి యన్నదమ్ములం, బిలిచిన రీతిఁ బిల్వ వలపించెఁ జమీ యతఁ డంబజావనా. కువల. 4 181.

క్రి. విశ వేఁడిగా.

తరలము. వమరకూరులు పాండవుల్ జితశత్రు లున్నత చిత్తులుత్తములు వారలతోడి వైరము ధర్మయుక్తిఁ గరంబ యుక్తము ప్రజా క్షయ కారణం బని శద్దయున్ భయమందుదుచున్, విమ మఁగ్రై పడియుండె వోయని వెచ్చనూర్పుచు విన్నవై భార. వభా. 2. 310.

వెచ్చఁబడు అ. క్రి. (వెచ్చన్+పడు) వేఁడి కలదగు. (వ్యవ.) స్నానమునకునీళ్లింకను వెచ్చఁబడలేదు

వెచ్చఁబెట్టు న. క్రి (వెచ్చన్+పెట్టు) వేఁడిమి కలి గించు.

(వ్యవ.) నేయి వెచ్చఁబెట్టుము.

వెచ్చకాఁడు (వెచ్చము+కాఁడు) విటుఁడు. (బ. వ.) వెచ్చకాండ్రు.

వ. . . ఈ ధనంబుల నేమి యయ్యెడు నయ్యె యో,ఈ వెచ్చకాఁ డెచ్చటికేఁగిన నేమి?...నా చేసిన దురితఁబె తకాలఁబునరకంబుల మండినను దరుగునే, వడచి కుడుచు వడఁతికంటెఁ పాపిని యున్నదే యని విచారించు .. జాహ్నవీ. 4. 41

సీ . .గీ. సురల యాఁకటికూడు ముచ్చులకు గేఁడు, దిక్కులకుఁజేఁడు వెలుఁగుల యిక్కి కోడు, లచ్చి పైదోడు రేఁబోటి వెచ్చకాఁడు, చంద్రుఁ డలరారె నక్కళా సాంద్రుఁడగుచు. కవిజ. 3. 79

విశ మిక్కిలి వ్యయము చేయువాఁడు. (శ ర)

వెచ్చన వి వేఁడిమి, ఉష్ణము.

ఆ. వేఁడి వెచ్చ వెక్క వెట్ట వెచ్చనయన, నుష్ణ సంజ్ఞ తగు .. ఆం. భా 1 47.

విశ ఉష్ణముగలది, వేడియైనది.

సీ. తొలుదొ త్తె నుదయాద్రి శిలఁదాఁకి తీండ్రించు నసిలోహమున వెచ్చనై జనించె ... ఆము. 1. 36

క్రి విశ. క్రు. వేఁడిగా, వెచ్చగా.

ఉ ... చెలింగని వెచ్చనూర్పుచున్. ఆము 5. 89.

వెచ్చపడు అ క్రి. (వెచ్చము+పడు) వ్యయమగు.

క కడు మేటయైన దొఁచేఁ, ఒడినది మీసొమ్ము వెచ్చ పడనోపిన నీ, కడగొఁత దివ్వవచ్చున్... పరమ 5 57

ద్వి. చేతివిత్తము మున్ను చెవటయై పోయె, పలు తెఱంగుల వెచ్చపడి ... నవనాథ. 5. 211. పా. 19. పం.

వెచ్చపఱుచు (√ వెచ్చపడు) వ క్రి. వ్యయము చేయు

గీ. ... వచ్చపైకఁబు వీందలో వెచ్చపఱుప, నెన్ని చెప్పినమాట లింకేటి కనిన ... హరిశ్చ. 4. 199.

వెచ్చపెట్టు న క్రి. (వెచ్చ+పెట్టు) 1. వెచ్చించు, వ్యయముచేయు

క. కట్టక కుడువక యొరులకుఁ, బెట్టక తమతండ్రి కూడఁ బెట్టిన సిరిఁ ... దనయిచ్చ వెచ్చ పెట్ట దలంచెన్. విక్ర 2 163.

ద్వి పలోకో కౌసల్య యొదనుబ్బి యుబ్బి, వే సంఖ్యధనంబు వెచ్చపెట్టెడిని ... ర. రా. అయో. 88. పా. 28. పం.

తే. మాద్రి మీరు విభూతి వేద్రాద్రిరాజు, దాన
ధారార్థ మఖిలప్రధాన వగు, వెచ్చపెట్టుటం
దలంచి యోవిబుధ తటిని, తమను శశిమౌళి
జడలలో దాగియుండు పం. దు 1 72

2 విడుచు

చ. హరిపద పూజనం బొలంగి యత్యభూఁ గొల్చు
కులాభిమానముల్, వదలక వెచ్చపెట్టి హరి
చందన కీర్తులు వీటి బుచ్చి .. హరిశ్చ
5 92

3. చెఱచు, పాడుచేయు

చ. ... మాయ నింద్రియాధిక మతియై యవాఁడు
దన తెంపునఁ జిత్తము వెచ్చపెట్టి పాతకములం
గూలకున్నె ... భాగ 6 517.

4. ఉపయోగించు, అనుభవించు

శా. ఏలా వేయును విన్నవింపఁగఁ ద్రిలోకేశా
మహేంద్రాదిది, కావలై శ్వర్యము వెచ్చపెట్టు
కొను మింకన్ సృష్టి నష్టంబగున్ .. వరాహ.
10 18

అ. వలసినట్లు దివ్యవస్తువులెల్ల నా, యిచ్చినవి
నట్లు వెచ్చపెట్టి. ప్రభా 1 85
("నా యిచ్చి వనుభవించి వెచ్చపెట్టి" అను
పాఠాంతరమున "వెచ్చపెట్టు=వ్యయపఱచు,
వెచ్చించు" అని యర్థము.)

వెచ్చపోవు అ. క్రి. (వెచ్చము+పోవు) 1 వ్యయ
మగు, తఱుగు

చ. తన ధన మించుకంతయు వృథా వ్యయమై
నది లేదు వైష్ణవార్చనలకు వెచ్చపోయినది
సర్వము ... పరమ. 4 148

సీ. కళ వెచ్చపోని నిర్మల చంద్రబింబంబు పర
భృతంబంటని సరసిజంబు రామా
4. 64

2. నశించు, చచ్చు

ఉ. ... ఆలిని బిడ్డల న్విడిచి యాకటి చిచ్చున
వెచ్చపోవువారేలిక బంటు వాని మొక
యించుక లేక కృశించువారునై, తూలె జనంబు
మీద తని దోషము దాఁకి నిరస్త సస్యమై ...
కాశీ 3. 153.

వెచ్చము వి. (వి. సం. విసర్జనమ్) 1. వ్యయము,

గీ. వెచ్చమన్న ఁ దానంట వేఁడువాఁడ, ధీశ్వ
రుఁడంట తాము పతివ్రతలంట. కళా.
6 90

క. ఈమెటు వెచ్చము చేసిన, నామేరు మహాద్రి
యంత యర్థంబైనన్, వే మొదలికి మోసం
బగు ... విక్ర. 2 167.

క. ఎచ్చోఁగజ ఘోటక్రియ, తచ్చాత్వణ సుభట
జీవిత ద్విజసువుపూ, జోచ్చ నిజభోగములు కగు,
వెచ్చము వెచ్చంబుగాదు విత్తంబునకున్ ఆము
4 262

2. ఇంటి వాడకమునకుఁ గావలసిన చిల్లర సర
కుల యప్పు.

ఉ. వెచ్చము పెట్టుమన్నఁ బదివేలకు నుద్దరు
వొల్లరు .... పి శకు 1 78.

సీ. బచ్చయి వెచ్చంబు లిచ్చురొక్కపు దొరదళ
వాయువై కొల్చు చిలువ తాల్చు ... అచ్చ
రా సుం. 41.

3. ఇంటి వాడకమునకుఁ గావలసిన చిల్లర సరకు

క. ఎల్లుండి సమారాధన, చిల్లర వెచ్చములు
గొనఁగ శీఘ్రమెయిది యీ, పల్లియ సంతకుఁ
జని ... శుక. 2 183

వెచ్చించు స. క్రి. (√వెచ్చము) వ్యయపఱచు.

సీ. అశ్వగో మహిష రూప్య సువర్ణ వస్త్రంబు లెన్ని
వెచ్చించిన నేమిఫలము ... భీమ 4 82.

క. జనను బతికార్యము తన ప్రాణము వెచ్చించి
యైన భటునకుఁ జేయం,గా వగు .. ప్రబోధ.
3. 69.

వెచ్చు అ. క్రి. 1 క్రాఁగు, తప్తమగు.

ఉ. వెచ్చెన మిన్నభంబు పరివీత శరార్చుల దైత్య
సైన్యముల్, విచ్చె . కకు. 2 123.

గీ. . అట్లు సిద్ధుఁడరుగ నమ్ముగ్ధ మూర్ఛిలఁబొందె,
విరహవహ్నిచేత వెచ్చివెచ్చి శోభనా. 3 70.

ద్వి. పాముచే నీవు లోఁబడియున్నవాఁడు లెఱింగి,
వేమాఱు శోకాగ్ని వెచ్చుచుండితిమి. ద్వి. భాగ.
2 23 పా.

సీ. గీ. వెచ్చెననఁగండె వనఁగను వేఁగె ననఁగఁ,
గమలె ననఁగను నేకార్థములుగ. ఆం. భా.
3. 99.

2. సంతాపము పొందు, పరితపించు

క. అవ్వవు వెన్నెలచేఁ గడు, వెచ్చుటలును మాన మైతలి పెదవిట్టులచే, నొచ్చుటలును బ్రియుఁ డచ్చని, ముచ్చటలును విప్రలంభమునఁ జెవఁ దగున్. కావ్యా. 3. 128. వ

ఉ. మచ్చిక రెట్టిగాఁగ దన మందిరమొంది యభీష్ట వస్తువుల్, వెచ్చెలు కల్లఁడొంది ముఖశీలఁ జరింపఁగఁ జేయలేమికిన్, వెచ్చని యూరువు లింటుకొని విన్నఁదనంబును బొంది వెవ్వగన్, వెచ్చినయట్లు సజ్జనుఁడు వేలోక దుర్దశచేత నొచ్చునే. కేయూర. 8 274.

సీ. కుదుర వేడుక పుట్టి కడియు నోటికఁబోని వేదన వెదవెద వెచ్చివెచ్చి ... వాసిష్ఠ. 1 124

3. కాలు, దగ్ధమగు.

వ ... అలాట లోచను లోచనంబు చిమ్మిన నతం డును వెచ్చి విమ్నుఁగూడెనే ... పార. 3 9'.

ఉ. చిత్తజువైరి ఫాల శిఖరే జగ మెల్లను వెచ్చఁ జూచెనో, యి త్తెఱఁగంటివట్టమునకే నిటులుండక యుండ నెవ్వఁడే, నెత్తులు వెట్టెనో... వాల్మీకి 3. 7.

4. మండు, జ్వలించు.

ద్విః. వేఁడి వేలుపుదిగి వెచ్చి దీపంబు, లీడేర్చి కిరి ... ద్వి. హరిశ్చ పూ. 1157.

వి. వేఁడిమి.

కం ... మ్మిచ్చిమ్మునను వెచ్చనుర ... అము 3. 28.

వెజ్జతికము వి (వెజ్జ+తికము) వైద్యము.

క. పేరవి వెజ్జతికము రా, పేరుతు వని రాజ పురుషునికినితరునికిన్, జూరాదు లిడిన దురము, జారసికొవనలయు నుత్తమాధమ విధులన్ విజ్ఞా. 2. 67.

వెజ్జ వి. (సం వైద్యః) వైద్యుఁడు, భిషక్కు.

ఆ. ఇన్ని సంకటముల నిల్పంగి నెంతయు, పొగులు చిత్తవృత్తి నొవ్వుదీరఁ, వెజ్జ వీవకావె ... భార ఉద్యో. 8 26.

శా ... వేరం బెత్తిన ఘాత చెయ్యి యిదుపన్ వెజ్జెవ్వఁ డూహింపఁగన్. దశకు. 2. 89

ద్వి వెజ్జులు వచ్చినన్ వేగ మూర్చదరు, లజ్జింపనేఁటికి లకాంగి నీకు .. రం రా అయో. 92. పొ. 10 పం (104 5 నవ్య పం)

ద్వి. మందు పెట్టఁగ లేము మనఁజేయలేము, వెదక నంపఁగ లేము వెజ్జుఁ దేలేము ... ద్వి హరిశ్చ. ఉ. 1938

వెజ్జుఁదనము వి (వెజ్జ+తనము) వైద్యత్వము. వైద్యుఁడయి యుండుట.

గీ .. కడవనాతకు చాలు నీ గొడవయేల, వెజ్జుఁ దనమేల యని మది లజ్జవొడమి మనుచ. 5. 18.

వెజ్జురాలు వి (వెజ్జ+ఆలు.) వైద్యముచేయు స్త్రీ.

గీ. అమను వారలు పలుకంగ నాతణమున, జయము విజయను దోడ్కొని జవన గతిని, వెజ్జ రాండ్రము మీరు నా బిడ్డచెంతఁ, బదిలముగ నుండుఁడీ యంచు వనముఁజేరి పార్వ 4. 187

మ .. ఉగ్రదళ వక్త్రిభృచ్ఛిరోక్షారమున్, శమ మొందింపఁగ వెజ్జురాలయిన కాంతన్ భక్తి భావించెదన్. చంద్రా 1. 2.

వెట్కా-(టకా)రము వి ఎత్తిపొడుపు.

శా కానిమ్మెంత ప్రయోజనం బనుచు వెట్కారంబుగాఁ బల్కు, నాభానోత్తంసముఁజూచి ... రంగా. 2 45

వెట్ట వి 1 వేడిమి

గీ అట్టి వేసవి తెకిరంబు వెట్టకతన, నేల వందందు వికివిన నెఱియలందు ... వాల్మీకి 2 70.

(మార్తాండుఁడు) గీ. త్వష్ట కవన్యక సంజ్ఞనుద్వాహమయ్యె న వ్విలాసిని యమ యమునాహ్వ యములు, గలుగు కొడుకును గూఁతుమ గనియెఁ గని నిశ్వేశ్వరుని మేనివెట్ట వహింవ లేక. వరాహ 5 89

సీ ... జిగి దొంద పండంచుఁ జేరవచ్చిన చిల్క బలువెట్ట దిగులొంది పరువు లిడఁగ ... ఇందు. 8. 28

2. వేసవికాలము, వెట్టకారు.

చ వరియగు నిట్టి వెట్టలను సరఃము నంచు ... అము 2 47

3. తాపము,

ఆ. ... కాంత నామధేయ మెంకయు గైకొని, చిలు, నీకు వెట్టనేయ దగునే కవి. 2 50.

గీ .. వేసగేస్తుం కొంపలు బిస్సగాకె, బశల వెట్టలు నడిచిరిక(కాకెనపుకు అచ్చ రా కిష్కిం. 67.

విశ వే(డి, ఉష్ణము.

గీ వెట్టదినములం మడు(గుల మట్టి గం(వ, బుడ బుడధ్వని వెకలు బుమ్మదముఖంబు(, జిలుప చిలుపని నేకుం జిడ్డుదేలు .. మనుచ. 4 17.

సీ. రే రాచ గేనంగి రేకు క్రొవ్వెనతోడ వెట్ట కన్ జేగురు బొట్టుతోడ పాంచాలీ 3 77.

ఉ. వెట్టగ మందమారుతము వీచ(గ(దోడనె వ్రోలె(బై విరుల్, మిట్టిపడ(గ ... సారంగ 2. 168.

చ. పరిసర చంపక ప్రసవ పంక్తుల(బుట్టినవెట్ట, వావవల్, గంశములై పయిం బొంయగాసిలి వచ్చు మదాళి నీ పరం పరలు భవత్పదాబ్జము లపై నొలసెన్ ... ఉ రా. 6. 43

వెట్టకాలము వి వేసవికాలము గ్రీష్మర్తువు

వ. ఇట్టి బెట్టిదంపు వెట్టకాలంబున గట్టుపట్టి యిట్టి ట్టవరాని బీరంబున(బంచాగ్ని మధ్యంబున నుండి .. మృత్యుం 2 45

వెట్టచెవులతపసి (వెట్ట + చెవులు + తపసి.) ఉగ్ర శ్రవసుడు.

గీ. విను నిరాహారి ఉేండ్ల కన్వెట్ట చెవుల, తపసి రాయ(డు నీలా 2 2

వెట్టము వి. శత్రువు

సీ. కలువల చుట్టంబు(గలువల వెట్టంబు(దన రెండు కన్నులై తనరు వాని ద్వా. 2. 168.

వెట్టి వి (సం విష్టిః) ప్రతిఫలము లేక చేయుపని

సీ ఏరాజు రాజులనెల్ల జయించి మున్ వెట్టిక(బట్టె దోర్విక్రమముల . మార్కం పు 35

క ఆట్టి ఘనపుణ్యవాహిని, నట్టింటనె యున్న యది ... వెట్టిగదే భూమి(దిరుగు విడువు దురాశల్ భోజరా 6 302

సీ. వలుక గల్గిన జాలు(బనులు నేయించును వెట్టమై(జదలేటి పట్టిపైన ... యయా 1, 13.

వెట్టిగొను స క్రి (సం. విష్టి) (వెట్ట+కొను) ప్రతి ఫలమీయకయే పని చేయించు

శా . . వాలాయంబున మమ్ము వెట్టిగొనుచున్ వర్తింపుచున్నారు మీ, రాలన్యం బొనరించినన్ బ్రదుక శక్యంబెట్లు మాకో(ట్లకున్. భీమ. 4 119.

చ. మదమున నిద్రు(డాదిగ సమస్త నిలింపుల వెట్టిగొన్న నా, యెమర మృగాక్షి నీవకట హీన పరాక్రము రాముగీము(జెపెపెదవు - భా. రా.అర. 2. 105

వెట్టిజవరాలు వి ప్రతిఫలమును గోరకయే వచ్చి పని చేయు స్త్రీ

సీ. - గీ పేరుగల యట్టి జన్నంపు(బైరు(బా(ప, వెట్టి జవరాండ్ర కిరుగోరు వెట్టు కావు,లట్టి యచ్ఛ(జాతిలో మొట్ట మొదలి, పేరు గలదాన మేనక పేరుదాన చంద్రా. 3 101

వెట్టివా(డు వి గ్రామమునందు దివబత్తెము లేక వెట్టి పని చేయువా(డు

సీ వెట్టివానికి నేల విమల విచారంబు పరదూష కున కేల పరముచింత నీతి ళ 3.

వెట్టీ(డు విశ. (వెట్టి+ఈ(డు) ప్రతిఫలము లేక చేయు వా(డు, వెట్టిచేయువా(డు. (శ ర)

వెడ విశ 1. అల్పము, కొంచము.

ఆ వేగజాము గలుగ వెడనిద్ర(బొందుదు ... భార అర 5 308

చ ..పసంభ్రమతం జనుదెంచె నల్లన,ల్లన వెడభీతి దోప(జనులన్ వెగడయ్యెడు దృష్టి(జూచుచున్. భార విరా. 1 276

ఉ . నెన్నడు మొకించుక గౌరవమందె(గోరి కల్, నెక్కొన నిక్కెనారు వెడనిద్ర కనుంగవ(జేరె నింతికిన్ చంద్రా 1 100

చ వెడనగ వంకురింప(బృథివీ నంమూను(డు పల్కె సారంగ 2 6?

2 తుచ్ఛము

క జడమతులైన జనంబుల, వెడమాటలు మానవు నిదియ వెరవు నిర్వ 8 11?.

క ఈ వెడమాయల నిప్పుడు(, బో విడువవు ... భార శాం 6. 184.

ఉ. . . అరిమొనవని లాగయి మీకుఁ దోచినఁ, గొండెటకైనఁ దక్కు వెడబుద్ధులఁ బోయిన నే నవశ్యమున్, దండన సేయుదున్ .. పరమ 2. 64.

క వెడ తెరువు లిచటఁ జెల్లవు, పుడమివనహా దొంగలానఁ బొడిచినఁ గోకల్, విడుతురె ... కళా 3. 204.

3. వికృతము.

క. వెడగోఁతల నెత్తురొలుకఁ, బడఁద్రోచినఁ వచ్చి కుక్క పదువు వెమకకున్, జడిసెఁ గబళింప నొల్లక ... భార. శాం. 3 508.

క. బుడబుడ నెత్తురు గ్రక్కుచు, వెడరూపము గాల్చి గ్రుడ్లు వెలికుబుక ... భాగ. 3 701.

సీ. తొడగులు వదలి కుత్తుక వెండి మిక్కిలి వెడ రూపులై వడ్డ వీరభటులు .. జై భా 2 78.

4. వ్యర్థము, వట్టిది.

ఉ. అవల వచ్చు నాపదల కన్నిట కోర్చి లతాంగిఁ గూర్చి శా, కీ వెడమాటల న్మాఁటలఁ దెన్ని విధం బులఁ జూపి చెప్పినన్ ... భార. విరా. 2. 78.

క. మీకును మీపతి యానతి, మాకును మా భర్త యాజ్ఞ మన్నింప దగున్, వాకోవాక్యమ్ముల వెడ, వాకాట్లం బన్నుటలు వలవదు సేయన్ శివరా 4. 70.

చ. హృదయము తెప్పుడుం గదియకే తలచౌ వెడ కౌగిలింతలన్, గదిరెకు మేలు కార్యములఁ గల్గక మాటల యందె కల్గు పెన్నదురులు వట్టి కైతవములు చాల ఘనంబయి ముందు వేస విన్, బొదలఁగ నిశ్చయంపతుల పొందుల కార్యల పొందు కైవడిన్. ఆము 2. 62.

5. అసత్యము, కల్ల.

సీ. వన్నె లుపచరించి కన్ను పన్నులుచేసి వెడ మాటలను బ్రేమ గడలు కొలిపి. ప్రబోధ 1. 75.

సీ వెడప్రోవ మును జెప్పి వడినవ్వఁ దిరుగు వధ్య గుల కొలంది యపత్రపయు మరల ... ఆము 4 162.

ఉ ఆతని పాలికేఁగి వినయంబున జాగిలి మ్రొక్కి దీవనా, న్వితయుఁ బోతె. గొంత వెడదమ్ము ఖుపుల బాష్పకణంబు లతి క్ర, జాతములై వెడలుచు టయు . పరమ 3 215

ఉ. ముంగిట నాడు పుత్రుఁ దతిమోదముతో ... చిఱుగంతులతో వెడయేడ్పుతోడ, దాయంగ.. ముద్దుమో, ముంగమియార ముద్దిడుట ముజ్జగ మేలుటగాక యుండునే. కవిక 1. 40

6. కృత్రిమము, తెచ్చిపెట్టుకొన్నది

క. అడలఁజొచ్చి నెమ్మనంబున, వెడతెలివొడఁ గూర్చి .. నిర్వ. 8 181.

సీ. వెలవెలనై చాల వెడవవ్వు వహియించి మురి పెంబు దఱిగిన మోమువాని ... ఉ రా. 6. 205.

7. పిచ్చి.

క. కడతలఁపు లుడిగి సంధికి నొడఁబడు మిది తెన్నె. . భార కర్ణ 3. 273

8 నిర్హేతుకము నిష్కారణము

క. ...కరుణారహిత, త్వమునఁ దొలు మేన వెత పగ, వమేయ వరవధము నేసినట్టి దురాత్మున్. భార అను 6 109

9 వింత, ఆశ్చర్యము

ఉ దేవ! సురాధినాథ భవదీయ మనోజ్ఞమునంది వింతగా నీవిధిఁ జింతింపఁగఁ గత మెయ్యది నేఁడు తపోనిమిత్త మెం,దే వెడవార్తగల్గెనో కవిక 6 49

క్రి. విశే. 1 అల్పముగా, కొంచముగా

క. చని వెడ వికసిల్లెడు నా,నన పద్మముతోడ .. భార విరా. 2. 320

సీ. వెడవాడు లీలారవిందయుగ్మము మాడ్కి నుదతి నీకనుఁగవ సోలమందె . నిర్వ.8.86

సీ .. విరళమై పక్ష్మతి ద్వితయంబు వెడజాఱ జంచులోకించుకాకుంచితముగ . . నైష. 1 98

ఉ. . . చ, న్నెరివల జాఱు కొంగు సవరించుచు వీడిన కొప్పుఁ బల్మరుం, జేవెడ దోపుచుఁ బలికెఁ జెందొవ చూపులు క్రేళ్లు దాఁటఁగన్ పారి 4. 57

2 వదలుగా.

సీ చిటిప్రేలి పూసపై ఘటియిల్లు వెడపట్టుచిమ్ముఁ నురియ డా ల్మిమ్మగముగ ... ఆము 7.14

వి 1. ఇంచుక కాలము
చ అడరు నవాంబు ధారలు జటాటవిలోఁబడి విభ్రమించి వెల్వడి చనుదెంచి రాలుగొని పక్షములన్ వెడనిల్చి మోవిపైఁబడి .... కు. సం. 6. 767
2 చెఱకు (ఈయర్థము మన్మథ ధనుస్సందర్భమునందే కనఁబడుచున్నది 'పుష్పము" అని (బ్రౌ. ని)
క. పదా తీవపుడు వెడసింగాణిఁగొని యలరుఁ దూపు గమిఁ జక్కెర యే, బాణముగాఁ గలిగిన కం, బాణవు దొరపింజ పింజ గాడఁగ నేసెన్. విజ వి. 1 62 (128)
Phrase—(1) వెడ విలుకాఁడు = ఇక్షుధన్వుఁడు, మన్మథుడు.
చ. వెడవిలుకానికిం జెఱకు విల్లును గల్వలకొలి కోలి కల్, గడలు కొనంగ నామనియుఁ గల్వల రాయఁడు నిచ్చి మన్నవం, బడయుడు వాని కెక్కుడుగ మౌర్వులు కాముని గాన్కకెక్కె నాఁబడిబడి గంధలుబ్ధ మధుపమ్ములు రాఁజను డెంచెఁ దెమ్మెరల్ విజ వి 1. 211.
చ వెడ విలుకాఁడు నెమ్మనము వేమఱుగేడఁగి తేకు వంకిడిం, బోడువఁగ మేను పానుపునఁ బొందక నిన్నభయ ప్రదానమే,' నడిగెదనంచు రాఁ గలిగనమై యిటు వెన్నెలవేఁడి వెన్కొనన్, గొడుగుల నీడ వచ్చితిఁ జకోరవిలోచన యేమి చెప్పుదున్ రామా. 6. 146
(2) వెడవిలుతు(లు) డు = ఇక్షు ధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు.
క వెడవిలుతు కీర్తికాలము, వడువునఁ జంద్రాతపంబు వాలుటయును . . భా రా యు 38
క. వెడవిల్తుఁడలరు వింటను, గడువడ విరితూపు తేర్చి కదియింపుచు న,వ్వడఁతిన్ రాచందురునిన్, గుడియెడమల నేసియేసి కో యని యార్చెన్. యయా 5. 111.
(3) వెడవింటివాఁడు = ఇక్షుధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు.
ఉ. ఆ కమలాక్షి యింపున దృగంచల మించుక మూసి హర్ష బాష్పకుల కోణకోణయుమ లగ్ర మునం జనఁజూచు చూపు తీరై కమవట్టెఁ దమ్మెఁ నము టు కానన్ వెడవింటివాఁడు క్రొం,దై క ధకిణకం గఱచి యేసిన సింగిణి కోలయో యనన్ మనుచ 3. 90.
(3) వెడవింటిజోదు = మన్మథుఁడు
క. వడి వేఱవేఱ సిరములు, గడఁగి కెడాఁగయితి కుంతికాంచిన కొడుకుల్, వెడవింటి జోదు మొనవడిఁ, గడిగిన బారాచ పంచకంబో యనఁ గన్. పాంచాలి 4. 14
(5) వెడవింటిదొర = మన్మథుఁడు
సీ వెడవింటి దొర దాడివెడల నుత్సాహించుఁ జిలుకపైకములు వింధులకుఁ దిరుగు. చంద్రా. 4. 141.
(6) వెడవింటిజేఁడు = మన్మథుఁడు.
క వెడవింట జేని నైనియుఁ, గడకంటనె యేలు కొనఁగఁ గలవెల నవలా, వడకింటిలోన వింతగు, కడకంటఁ జరింతె వన్నుఁగాదని యవలన్. ప్రభు. 1. 737
(7) వెడవింటబోయ = ఇక్షుధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు
తరళము పగలుమీఱఁగఁ బాంథకోటుల బాధ పెట్టుచుమందు నీ, తొగతగుల్ వెడవింటి బోయకుఁ దోడువచ్చిన వాఁడవో . . విజ వి 3 64.
(8) వెడవింటి బలుదంట = మన్మథుఁడు.
సీ వెడవింటి బలుదంటఁ బొడచూపఁ గానీక . . నీలా 1 42
వెడఁగు విశే. 1 వివేకము లేనివాఁడు, వివేకము లేనిది.
ఆ. భ్రమ విమోహ లోభ భయ పరిభూతనై, కొడుకు విడువనంత వెడఁగ నయ్యె. భార ఆది 6 280.
క మది ధృతిలేని వెడంగుల, మతిఁగలుషిన మమతికిం బ్రమాదము వచ్చున్, మతిఁ గలుషిన మతి మంతుఁడు, సితచ్ఛదోత్కరము చేతఁ జెడ్డవిధమునన్. కేయూర. 3. 75.
క ఓ వెఱ్ఱులార! యేటికి, నీ వెడఁగు విచారములు సహింపఁగ రాదా, యేవారికైన మేలా, చాపులతర్కితములుగ్ర సంగ్రామములన్. భీమ 4. 62.

ద్వి. గుడికేఁగి మీకుంకఁ గొలువనేలనిన, వెడఁగు ప్రశ్నకు మీరు వినుడుత్తరంబు. బస పు. 6. 182. పా 332. పం.

2. వికృతము.

ద్వి నీరాడి ముడుక వన్నియ మూరకుఱుచ, చీరలు వెడఁగు కుచ్చెలు వెట్టి కట్టి ... అ. మ క. 1. 23. పా. 23. పం.

వి 1. అవివేకము.

క. కార్యము తెఱఁగెట్టిది నీ. వార్యవ్రత ముగ్రకు గొచ్చి యాడెదు నీ కా, దుర్యోధను వనిరయ మని, వార్యం బని యెఱుఁగరామి వలనో వెడఁగో భార ఉద్యో 1 318

క. కడు వనుఁ గన్నతల్లి కెవ్వ గావల రామునిఁ గన్నతండ్రిగా, మదుగని ... కొలుచు చుండెడు తన్ను వెడంగుఁ బాని ... అడవుల లోపలం గఱకులాడిన దోపవువంటుయంతయుం, గుడిచితి వంచు నా మఱఁది కుట్టుకు నిక్క- మెఱుఁగఁ బల్కుమా. అచ్చ. రా. సుం 90.

2 వికారము.

క. అని పలుకు పార్థు పలుకులు, విని పలుకక యున్న మనుజ విభు దెసఁ గోపిం,చిన తన మది వెడఁగుదుపుచు, వనిలసుతుం డిట్టులనియె నాతని తోడన్. భార. శాం 1. 114

వెడఁగుఁదనము వి (వెడఁగు+తనము) అవివేకముఁ

చ ... విదార విదూరుఁడు భీష్ముఁ డెంతయున్, వెడఁగుఁదనంబునం బనిచె వృద్ధుల బుద్ధులు వెచ్చటివవే భార. సభా. 2. 9.

వి ... ఒడికంపుఁ జేఁతల యొఱపెఱింగిన వింత ... వనితల వెడఁగుఁదనము ... కావ్యా. 8. 41.

వెడఁగుపడు (వెడఁగు+పడు.) అ క్రి. 1 అవివేకము నొందు.

సీ. ... మేదుర మోహాంధకారమున వెడం? పడఁడు సంసార మిన్నంగ వృద్ధిఁ, బొందుఁ గాల క్రమమున పర్వుకుషవరుఁడు. భార అశ్వ. 1. 195.

.. కలఁత నొందు.

సీ గీ... అడరి కోర్కులు చిట్టు ముట్టాడ వెడఁగు పడిన యుల్లంబు పట్టునఁ బట్టుఁడ దనకు, వశముగాకున్న నెంతయు వంతఁ బొందు ... భార విరా 2 292

3. జడత్వము నొందు, మ్రాన్పడు

క వెడఁగుపడి యచటఁ బెద్దయు, వడి నిలిచి తలం చుకొని యవశ్యంబును ని,ప్పు డితనిఁ దెగఁ జూడక చొ,ప్పడునే యావిప్రశిశువు ప్రాణం బనుచున్ నిర్వ. 10. 78.

4 వికారము నొందు.

వ. కొమరారు దోశిఖ్ఁ ద్రాళ్ళతోడన్ దిరుగుడుల వెడంగుపడి వడి దప్పునట్లు త్రాళ్ళంగట్టువడి పొట్టలదురగ నిక్కి పరిసెనంబులు వేయు వవి యను ... మనుచ. 4 28

వెడఁగుపఱుచు స క్రి వెడఁగు పడఁ జేయు, వికారము నొందించు

వ ... ఎండకాఁకును రేయింటి యలజడియు నప్పటి యాఁకలియు నొడళ్ళు డిల్లపడం జేసి నను మొగంబులు వెడంగు పఱిచినను బొలివోని పౌరుషంబుల నయ్యిరువాఁగును గడంగి కల యన్ జెరసి పెనంగి .. భార ద్రో 5. 286.

వెడఁగుపాటు వి (√వెడఁగుపడు) వెడఁగుపడుట, నిశ్చేష్టత నొందుట

చ. బలిమిఁ దదీయు లప్పుడు సభాముని ముఖ్యుల రెట్టఁబట్టి యా,తలఁ బడవైచుచుం దమకుఁ దామె యవారణఁ దత్తదాసనం,బులు గొని కూరుచుండిరి తపోధనులున్ సురలు స్వేదంగు పాటొలయఁగ గ్రుక్కు మిక్కు మనకుండి రొదుంగుచు నక్కడక్కడన్. ప్రభా 1 82

వెడఁగురుపడు అ క్రి (వెడఁగురు+పడు) మాన్పడు, జడత్వము నొందు.

సీ ... మాకు నీపూన్కి నమ్మతమేము దీనికి నీతోడివారము నీవు దప్పి,యున్న వాఁడవు విద్రయ ను లేక యున్నేని వెడఁగురుపడియెదీ యడవిలోన భార సౌ. 1 60

(వ్రాఁత ప్రతిపా 'ఎడగర' అపముద్రి)

చ. ఉడుగక కన్నునీరఁ గడు నొవ్వఁటి చాయలు పెద్ద కన్నులున్, వెడఁగురు వడ్డమోముఁ బటు వేదవఁ గందిన యంతరంగమున్ ... హరి. పూ. 8 155.

ద్వి అక్కిలి పఱపక యుఱగన్నుఁ గొనక వెక్కక వీఁగక వెడఁగురు పడక . పండితా దీక్షా 61 పొ.

వెడఁద విశే 1 విశాలము

క. వెడఁద యుఽంబును వమ్నవ, కడుపును దృఢ కరివ తనువు గల యాతనికిం, దడర ... భార ఆది 7 222.

సీ వేయి గుఱ్ఱములూవనిన వెడఁద యరద, మర్థితో నెక్కి . హరి పూ. 4 85

గీ సిడము వడిమికి వెడఁ ద్రుంచె వెడంద, వాతి దొడ్డతూపునఁ గురుసేన దొంగలింప . భార. భీష్మ. 2 49

ఉ విచ్చిన కమ్మదమ్ములకు విందులు పెట్టు వెడంద కన్నులున్ పాండు 4 49

2. స్థూలము.

గీ. పిఱుఁదుఁ బిక్కలుఁ తెక్కలు చెడఁగుఁ దొడలు, వెడఁద యొడలును జన్నులు వెంద్రుకిదను, సంకు లేకుడ బలియుట .. హంస. 3 183.

వెడఁదమోము మెకము వి పంచాస్యము, సింహము

సీ వెడఁదమోము మెకంబు నడపులడా గిరిచి ... నీలా 1 42.

వెడఁదవాతియమ్ము వి (వెడఁద + వాయి + అమ్ము) బాణవిశేషము, విశాలమైన వాయిగల బాణము.

వ సురనదీసూనుండు వెరవుగల వనపాలకుఁడు తాళఫలంబులు దిగఁద్రోచు చందంబున మెఱుంగు లడరు వెడందవాతియమ్ముల నమ్మహీశుల తలలు తోల్ల నేయుచు . . భార భీష్మ. 3 63

ఆ. అన్ని వెడఁదవాతియమ్ము లద్భుతముగ, నొక్కముష్టిఁ దొడిగి .... భార విరా. 5.146

వెడఁబడు = వెడలఁబడు అ. క్రి (వెడలన్. .పడు వృత్తి నివర్ణవికారము.) బయటఁబడు

ద్వి. కడుపులోనవె చచ్చి క్రచ్చుఱఁగ్రేవు, వెడలకున్నను చూలు వెడఁబడకున్న, మసలక వెడలంగ మందులువెట్టి, పసరంబు ప్రాణంబు వననుగాఁ గాతు పవనాథ 1. 40. పొ 10. పం.

వెడగఱవడు అ క్రి. (వెడగఱ+పడు) జడత్వము నొందు, (లేక) కాంతిహీనమగు.

చ ఉడుగకకన్ను నీరఁ గడునొప్పఱి చాయలు చెడ్డ కన్నులున్, వెడగఱ వడ్డమోముఁ బటువేదనఁ గందిన యంతరంగమున్ . . హరి పూ 8.155.

వెడచఱచు = వెఱచఱచు అ. క్రి. భయపడు.

క. ఎఱకల గాడ్పున నొగి వెడ, చఱవఁగ వడివిచి యతని శాతనఖములఁ, జఱజఱఁ జీరియు ముక్కునఁ, గఱచియు నొప్పించె బాఁడు గరుడసుతుఁడున్ భా. రా. యుద్ధ 1704

క వడి నెగసి వాలములఁగొని, వెడచఱవంబఱచి దొంగ వీఁడు మనకు లోఁ,బడియె ననుచుఁ బిడికిళ్లఁ, బడఁబొడిచిరి ... భా రా. యు. 203

లయవిభాతి వెడచఱవ మొత్తియును దడఁబడఁగ నొత్తియును .. భాగ 10 ఉత్త 787

వెడతపసి వి. (వెడఁగు+ తపసి.) అవివేకతపస్వి.

గీ వెడతపసినాకె నెద గొడ్డు వీఁగి కన్న, రాము నెడఁబాపు వతినిష్ఠురంపుఁ బలుకు, జిలుకు తవ వంటి పెనువంట చేతఁగాని, మఘమునాచిన్ని పాఁపడే మనుమవాఁడు చంపూరా 2. 63

వెడతుఱు వి. ఒకానొక చెట్టు (వృ వి) (చూ. వెడతుఱుపల్లి = వేణుతురుమిల్లి) పి శా. శ. 1024. Ep Ind 5

వెడదప్పు దే వి స్వల్పదోషము

సీ బ్రాహ్మణ జనముల రాజులు పూజింతురటు గాన నేను విప్రార్పనంబు, సేయుదు విప్రుని చేతన యుల్లైతి వెడదప్పునన యొండు వెరపు వాకు, దురితఁబు వాపంగ దొరకొనదు ... భార. అశ్వ 3 99.

వెడదారి వి. (వెడ+దారి) అపమార్గము

సీ జడదారి యొయ్యారి వెడదారితిరువో నడుగు నెత్తమ్మి దుమ్మిడియె నీతఁడు ... బహు 4. 82

వెడనగవు వి మందహాసము.

క. . . మృదులకల భాషలఁ దఁ,శొక్కెడు వెడ నగవులతోఁ, జిత్తభవుం డార్వ నవలు చిమము నెపము నన్. మనుచ. 6. 80.

వెడపాడు అ. క్రి. కొత్తిగా పాడు.

సీ. వెడలించె నెవ్వాఁడు వెడపాడు బావిలోనూసర వెల్లియై యున్న వృగుని... అప్పక 4 841

వెడపేరు వి. తుచ్ఛపు పేరు.

చ. అని మునినాథచంద్రుఁడు దయారస ముప్ప తిలంగఁ బల్కిన, న్విని యలివేణి తానిదియె వేళయిఁక న్మతి వీనిఁ దక్కఁగాఁ, బెనఁగక యున్న నన్ను వెడపేరునఁ బిల్తురు లోకు లంచు... విప్ర. 8 74.

వెడపోక వి. తుచ్ఛమగు నడునడి

ఉ. పొట్టలుబ్రొవ్వి కొన్ని వెడపోకల నట్టెలు చేసి యిట్టటున్ గట్టిరుతై నృపుల్ తెరువు గట్టరె నాతలఁ బొట్టుపొట్టుగాఁ, గొట్టక తూపులం గదుపు కొట్టక ... చంద్రాంగ. 6. 65.

వెడమబ్బు వి. అల్పమేఘము.

సీ. అలరు వెల్తురులేని వెడమబ్బులు హిమాద్రి లేని మంచులు వార్ధి లేని నురలు ... వరపథూ. 5. 185.

వెడము వి. ఎడము.

సీ. వెడము వెట్టరాని ప్రియుఁ గూర్పుమని రంభ తిచ్ఛకమ్ములు పల్కి తెమ్మనిటుల... శ్రీరంగ 10 58.

వెడయేడ్పు దే వి కృత్రిమ రోదనము.

గీ. ఎదురుగాఁ బోయి వెడయేడ్పు లేడ్చువారి, తోడనిట్లని పలుకు మీ తోయజాక్షి ... దశకు. 5. 92.

వెడలఁగొట్టు (వెడలన్ + కొట్టు.) స. క్రి. వెడలించు, పోనడఁచు.

ఉ. గొట్టుతనానఁ దన్ వెడలఁగొట్టిన దిట్టమ రట్ట డంచుఁ బోఁ,బుట్టువనొట నొందనక పోయితి. ఉ. రా 2. 309

వెడలఁబడు అ క్రి. (వెడలన్ + పడు) స్వార్థమున పడు) 1 వెడలు, బయలుదేరు

క. మించిన పనులకు వేరము, లెంచం బనిలేదు సీత నొక్కటి పటులన్, గొంచు వ్వెడలంబడి యే, తెంచితిగా చాల మన్నితిన్నిలు మింకన్. రామా. 68.

2. వెలువడఁ బడు, ఉద్ధరింపఁబడు,

గీ హా సరోజాక్ష గోత్ర దుఃఖార్ణవమున, మునిఁగి యున్నాఁడఁ జేయార్చ కొనఁగ లేక, నీ కృపాదృష్టి వేరోడగాక యున్న, వెడలఁ బడు టెట్లు సుఖము గాంచుటెట్లు. జై. భా. 1 106.

వెడలబాటు వి (√ వెడలఁ బడు) వెడలఁబడుట.

చ భువన భయంకరంబులగు పోరులఁ దమ్ముల తోడఁ గూడ నీవు వెడలఁబాటు లెన్నయల పుంజలము న్వెలయించు చోట ధర్మవున కొకింతయుం దొలఁగఁ ద్రొక్కమి యెంతయు మేలు... భార. శాం. 1. 4

వెడలఁబాఱు అ క్రి. (వెడలన్ + పాఱు) వెడలు

సీ. అడ్డకట్టఁగ నీక యల కేకరాతులు వెడల లజ పొరఁజించి వెడలఁబాఱె .. చంద్రా 5 27

వెడలఁబెట్టు స క్రి. (వెడలన్ + పెట్టు) వెడలఁజేయు, వెలిపుచ్చు.

సీ. తోఁక నూరక మేను నోఁకఁగ నులివెట్టు వెడవెడ నాలుక వెడలఁబెట్టు ... భాగ 10. ఉ 544.

వెడలఁబోసికొను స క్రి చెప్పుకొను, ప్రకటించుకొను.

చ వెత వెడలంగఁబోసికొన వేళ్ళొక నచ్చెలిఁగాన మిన్ దిశా,పతులకు నంతయుం దెలియఁ జాటు టకై గమకించునో మమీ, యతివయనన్. రామా 6 132

వెడలనాడు స. క్రి (వెడలన్ + ఆడు) 1. వెళ్లడి చేయు, లిఁబుచ్చు

క. నీ యంగన కపటా చా,రాయత్తము మాకు వేడలనాడుట తగదే, మీ యున్న రాత్రులంద త,దియ వ్యాపార మేము తెలిసితి మెల్లన్. కేయూర. 3 231

2. తూలఁ బలుకు, ప్రేలు

ద్వి. విను మీఁదెఱుఁగక వెడల నాడెదవు .. బస వు. 4. 50 పం

వెడలించు స క్రి. (√ వెడలు) 1 పాయఁజేయు, తొలఁగించు

క. వడవడ వడఁకుచుఁ గ్రమ్మఱ, నడుగులపై
బ్రాలి యో మహామతి యే నెక్కడఁ గన్న
శేషమెక్కడ, వెడలింపఁగదయ్య దురిత విష
విధి వలనన్ భోజరా 3. 87

గీ .. గంధవహుఁడు, నతుల నయ్యెద వెడ
లించి చన్నుఁగవకుఁ, దప్పుసేసియు దైత్యు
చిత్తంబు వడసి హం 3 4.

చ. పొలుపుగ గొల్ల క్రొందలిరు బోఁడుల కుఱ్ఱ-
మిటారి గబ్బి గుబ్బలు బలువెన్న ముద్దలని
భావమునందల పోసిదాసి కంచెల వెడలించి
మాటికిని జేతుల నొక్కుచు హాంతకారియై,
యలఁతిగ నవ్వ పెన్నుఁడు దయామతి మాకు
బ్రసన్నుఁ డయ్యెడున్. రసి. 1 3.

2 వెడలఁ జేయు, పైకి రావించు.

క. దయ్యాఁ దిరిగించి దేవుఁ, డొయ్యన వెడలించె
నోరి యూర్పున నమ్మెన్, నయ్యమి వర్యుఁడు
వెలువడి, యియ్యనఁ గనుఁ గొనియెఁ దొంటి
యేకార్ణవమున్. హరి ఉ 9. 109

గీ కుంభసంభవుఁ డబ్ధితోఁ గూడఁ గ్రోలి, తజ్జ
లముతోడ వెడలింపఁ దలఁపఁడేని ... శృ
నై. 2. 123.

ద్వి ఎడనెడ బొక్కలనిడిన బాలకుల, వెడలించి
భక్షించు బేతాళతతులు ... హరిశ్చ. ఉత్త.
1630.

3. వీడఁజేయు, విడుచునట్లు చేయు

గీ. ... ఎల్ల తెలుఁగు పనులు నారాత్రిలోఁ దీర్చి
ప్రొద్దు, పొడుపునకు మున్న వెడలించెఁ బురము
సకల, జనములను జీవధనముల సరకు నతఁడు.
భార. మౌన. 174

4. వెడలఁగొట్టు.

మ ... ధనగుప్తుం డొవరింపఁ బూనిన మహా
ధౌర్త్యంబు సర్వంబుఁ గాంచి నిశ్చేచ్ఛం బను
మంచుఁ గంచి వెడలించెం గిన్కతో వల్లునిన్
విక్ర. 7. 180.

5. ప్రవహింపఁ జేయు

గీ. వెన్నెలరముబ్బి వెడలించె దీర్ఘికా మంద
సౌగంధిక మధునదంబు.... మనుచ. 6. 29

వెడలిచేను అ. క్రి. (వెడలు+చను) వెడలి పోవు.

క. పెద్దపులి వెడలిచనె నని... దశా 4 40.

వెడలు అ క్రి 1 బయలుదేఱు. (రూ వెలలు.)

క. వేగుటయు సత్వరంబుగ, నా గాంగేయుండు
మించి యనికి నడచినన్ సాగర తరంగముల
గతి, వేగమ తరతరమ మొదలు వెడలఁ దొడం
గెన్ భార. భీష్మ. 2. 167.

సీ ... దైవ సైన్యంబు లీరీతిఁ దరతరంబ, వెడలి
మొనలేర్పరించి యుద్వేలవృత్తి పారి 5. 2.

తే. వలయు నవరణ తోడ భూ వల్లభుండు,
వెడలె వేఁటకు మృగయా ప్రవీణులైన, శబర
నాయకులుభయపార్శ్వములఁ గొలువ ..
విక్ర 2 131.

2 పైటవచ్చు.

ఆ ... మూఁకలెల్ల జుట్టు ముట్టినపుడు, వెడలువట్టి
వెరవు వివరానికేమి నా, చొచ్చు నేర్పు బలువుఁ
జూడు మధిప భార. ద్రోణ. 2 5

గీ దేవదేవ రక్షింపవె దివ్యమూర్తి, యనుచుఁ
బలుకు నవ్విప్రుని యార్తభంగి, చూచునప్పుడు
మురవైరి చూడ్కి కేల, వెడలె నాకునుఁ గన్నీరు
వేయునేల. ఉ హరి. 2 9

తే. అబ్ధితో గూడ మునుగ్రోలు నౌర్వవహ్ని, యుద
రబిలమున నొకచోట నుండియుండి, జటిల వరు
నకుఁ గద్రూజ కటకకటక. విరహతాప విషం
బున వెడలినపుడు పాంచు. 1. 121

3 వెళ్లు, కడచు

తే. తపము గావింప వెడలె వత్సర సహస్రములు
మహాదేవుఁ డంత నా భూమి ధర కు, మారి
గౌరి ననుగ్రహింపంగఁ దలచి. వరాహ. 6. 16.

క. చావుఁ దలపోసి మానవుఁ, డేవగ దుష్కీర్తి
వారయకే దినములు పొందై వెడలునట్లు నడ
వఁగ, దైవంబామీఁద మేలుతావ ఘటించున్.
మనుచ. 4. 107

తే ... పాండు బహుళపక్ష పరంపరలు వెడల,
కిండలో నేఁడు ముల్లయ్యె నిందుముఖి.
ఆము. 5. 84.

4 సంచరించు, ప్రయాణముచేయు.

చ ఎడపక మున్ను మింటిపయి నే తగులంబును
లేక మూకతన్, వెడలెడుచో ... ఆము. 4.85

5. వ్యాపించు.
తే. వెదలు దువిమిన మీఁదికి వెదలు రుధిర, ధారలు మదాంధ పరిపంథి వీరభటక బంధములు నిల్చెఁ జెక్కులు వగలు విరుదు, బంట్లు పట్టించు లాను దివ్వె పొఁజు లనఁగ. వరాహ. 5. 29.
సీ. ... తే వెదలు పేరెండకును శరద్వ్యాకుముడిగి, వార్షికమె యెక్కి ... ఆము. 4. 181
చ. అడఁకువ మీకు నేమి యిడవతయమౌవనుట విన్నబంబుగాఁ, గొడిదెఁడు దానతోయ మడుగుం దిగ దమ్ములు ముజ్జగంబులన్, వెదలు కొలం తియై సుగుణ విక్రమ హంస పరాగయుక్తిచేఁ, గడలు కొనంగఁజేయు వలకైతవ వామను విన్ను నెన్నెదన్ చంద్రాంగ. 1. 78.
6. తొలఁగు.
క. ... మనమున నాటిన మాటలు, వినుమెన్ని యుపాయములను వెదలునె యధిపా. భార ఉద్యో. 2. 62.
సీ. ఏమార్గమునఁ జేసి యీ దుష్టసంసార దుఃఖంబు వెదలు .... వాసిష్ఠ. 1. 171.
7. తోవు, వశించు
గీ. విష్ణుమూర్తులు కడ చన్న వేళలందు, నజుని మూర్తులు విబుధులు వెదలు నపుడు, కలదె నీకు నపాయంబు కాలకంఠ ... శివరా 1 1053
న. క్రి. దాఁటు, లంఘించు అతిక్రమించు
ఆ. మదపి దకట జలధి వెదలి పన్నపుఁ గ్రయ్య, మునిఁగి రూపడంగు ఒనులమాడ్కి ... భార. శాం ప్తి. 2. 17.
సీ. గ్రహరాజు వాజెదు ఘంటాపథముదాఁటి చుక్కలు వాడకెంచు చక్కి వెదలి ... శృ. నై. 7 37.
వి. బయలు.
ద్వి. పడతి కాళ్ళును జల్లివగ్గంబు గట్టి, వెదలికి నీడ్పించెఁ దొడఁగి కాచిరువ, కులపతి యని యెదు కూరిమితేక ... పండితా.పురా.96 పొ.
వెదలుమ్చు(ల్చు) స క్రి. (√వెదలు.) వెదలఁజేయు.
చ. అదలున నెంతయు న్గలఁగి యగ్గలికం గుడిచేయు పాఁచి మై, పడఁకెదు కొమ్మకేలు చెలువంబుగఁ బట్టి యయాతిమాతిలో, వెదలిచి యప్పుడమ్మ గుప వేసవిలకన్నులు మోము చెక్కులున్, మెద చనుదోయి నెన్నడుము మేను పిఱుందునుగాంచి వేడుకన్. యయా. 8. 451.
క. వికసించు తమ్మినుండు మధుకరావళి వెదలి వెలుఁగు దొరగవఁ గాసాఁరకలావఁతుఁడు మునుగొంచక భ్రమింగి వెదల్చి నినుప కురిపెఱ మనఁగన్ రా వి 8. 11
సీ కుబుసంబు విడిచిన కొడమ నాగమురేవదొన వెదల్చిన పువ్వుఁదూపు సరఁసి ... పరమ. 2 31.
వెదలుపు(ల్పు) వి. వైశాల్యము
చ వెదలుపు గల్గ నోకులోక వేయి ధరించి వియ వ్వదీ జలం, బదరఁగఁ బుక్కిలించి రయమా రఁగఁ దెచ్చి మహానఁలఁబుపై, వెడపడకుండఁ జల్లనది ... హరి. ఉ. 8 72.
క ఆమడ వర వెదలుపు మూఁడామడ నిడివి యును గలిగి యతి రమ్యంబై, రామ ఘటకర్ణు పటు నిద్రామందిర మలరు మృదులతలను తతులతోన్ ఉ. రా 2. 293.
వ. అదియును నూఱుయోజన-బుల వెఁల్చు మూటయేఁబది యోజనంబుల నిడుపును ...
భార సభా 1. 62
సీ. రేఖలేరపడఁగ వర్ధిలి వెదల్పయి రెమ్మ పసరు వాఱుచు నిక్కఁ బసరుకప్పు ... మనుచ.6.27.
సీ కంరహారము దాఁగి గంగతో లుదయించె వెద లుపు నిడుపునై మెద పొసంగె... కళ.4.159.
వెదవాదము వి, వి, వ్యర్థవాదము.
మ గడు పొక్కొక్కఁడు నిత్య దూష్యులనుచున్ గంజాతులన్ రోయ నీ. వెదవాదంబుల కేమి వామదికి భావింపన్ సతిం బోల నిప్పుడమిం గామిత వస్తువుల్ బరిహితంబుంబోలు పుణ్యాం బులే, దదరన్ ... మల్ల భూ. 2 35.
వెదవెద విశే. అతి సూక్ష్మము, అత్యల్పము, మిక్కిలి చిన్నది (ఇది "వెద" యొక్క ఆమ్రేడిత రూపము.)
సీ. వెదవెద మూఁగారి వింతయై యేరపడు దేరని వకులతో నారు నిగుడ ... భార విరా 1 245.
చ. వెదవెద కొఁద లిదగునె వెంకట భర్త వసించు కొండకున్ మద. 5. 64

సీ. కుంభి కుంభముఁబోలు కుచకుంభ భరమున వెడవెడ నడుములు వీఁగియాడ .. వీః. 3 155

క్రి విశే 1 మిక్కిలి యల్పముగా, కొంచము కొంచముగా. (ఇది ప్రయోగములందు ద్రుత ప్రకృతికముగాను, కళగాను గూడఁ గనవచ్చు చున్నది. నిర్ధారక ప్రయోగము కనపడలేదు. కాని కళయని శ ర)

సీ అరటి సుహకరిణావలి వెడవెడ యాదరించుట రాగ మ డరఁ దొడరి .. భార విరా. 2. 2?8

ద్వి. వెడవెడఁ దన కచ్చ పిడంగఁ బాటి, వడి మోము వగులఁగ వాటంబు దాఁక ... ద్వి. హరిశ్చ ఉత్త. 1108.

వ ... మునివర్యులకు నృపవర్యుండు నమస్కరించి వీడ్కొని విడిదలకు నరిగి మజ్జనాది కృత్యంబులు వెడవెడం దీర్చి శకుంతలావ లోకంబునకు లోకలోచనుం గనుంగొను నప్పుడు పి శకుం. 3. 146

చ వెడ వెడయేనుఁ దొల్లి యిది వింటి ననుంగని కుంతి యెంతయుం, జెడనది నైచిపోయె ... భార. ఉద్యో 4 88

2. బిగ్గరగా.

వ. ... ధనుర్జ్యాయ నిర్ఘోషంబులగు శరవ్రాతంబులు వెడవెడ వార్చుచు వగల మొగంబులఁ బ్రవేశించి వెడతల వెడలుచు . కళా. 8. 110.

గీ. అనుచు వాలోయ కరశరాసన కఠోర, గుణ నినాదప్రతిధ్వని కుధర గుహల, వెడల వెడ వెడ వార్చుచుఁ బిడుగు తునక, వంటి నారాచమున నదరంట నేయ వరాహ. 7 80.

చ, వెడవెడ వార్చుచున్ దిశలు బీటలువాఱనదల్చి రుద్రుపై, నడచిన నమ్మహారథుఁడు నవ్వుచు భూతపిశాచ కోటిఁ జూచుచుఁ జని వేయఁ బొచ్చె ... వరాహ. 5. 112

3. మిక్కిలి విశారముగా.

సీ. తోఁక మూఁకమేను సోఁకఁగ నుబ్బెట్టు వెడ వెడవెడ నాలుక వెడలఁ బెట్టు భాగ. 10. ఉ 544.

4. తఱచుగా.

క వెడవెడఁ బొడమెడి యూర్పు, లుదుములు తుడుములుగ వెడలదొడవులు నడలన్, ముడి బొమ జంకెన చూపులఁ, బడఁతుల వదరించి కోప పరవశయగుచున్ చంద్రా 2 146.

5 అశ్రద్ధగా

క. వెడవెడ యపవలుకులు చెవి,నిడి కొండొక నేవు చింత యొనకరంబున పొలవిడి యూరకుండి... భార. శాం. 1 56.

ఆ మగడు చన్న దెసకు మనసును జనియున్నఁ, జెయ్వు వెఱఁగు పడినఁ జెవులు సొరని, వృద్ధ వనిత కథలు వెడవెడ నూఁకొంచు, నుండె నగల నొగిలి యుత్పలాక్షి విక్ర 6. 113.

6. మృదువుగా

గీ. .. వేగ వెడవెడ తడియొత్తి....అము 5. 89.

7 అధికముగా.

గీ. మస్తకము వాంచి యునురని మౌనముద్ర, నేల బొటవ్రేల వ్రాయుచు నిలిచి కొంత, సేపు వెడవెడ చింతించి శిరసొకింత, యెత్తి సన్నంపు జెలుఁగుతో నిట్టులనియె. మనుచ 3 97.

8 మెల్ల మెల్లగా.

సీ బిడిబిడిఁ గమ్మ పుపొవడి నిప్పుకలు చల్లి వెడ వెడగా గాలి నుడిసెనేవి... రాజ చ 3 80

చ వెడవెడఁ గన్నుమూయుఁ బలవించుఁ గనుంగవ విచ్చు ... యయా 5 113.

సీ ... పచ్చరా కట్నంబు వచ్చిక పట్టని వెడవెడ మునివ్రేళ్ల నడఁచిపోవు . దశా. 1. 272

9. దృఢముగా, గట్టిగా

క. .. ప్లవంగుని మెడఁగడు, వెడవెడ బిగియించె గ్రుడ్లు వెలికుఱుకంగన్. భాగ. 10 ఉ 556.

వెడ్డరి విశే (వెడ్డు+అరి³) వంచకురాలు.

ద్వి పాపజాతులు విసపతులు వెడ్డరులు, మాటల ప్రముచ్చులు మందులమార్లు ... పండితా.పురా. 116. పా.

వెడ్డు విశే కపటముతోఁ గూడినది.

ఆ. పాటిపోయి వచ్చి బడిపొచ్చి యీ వెడ్డు, నిద్ర వోవఁ గృష్ణ నీకుఁ దగునె . వర్మ 9. 272.

('అ. పాఱిపోయివచ్చి వడనొచ్చి యీగుహ' అని
చి. వి. పా.)

ద్వి. వెద్దుమాటలెకాని వేలుఎలకవ్న,దొడ్డవాఁడపుర
కాదూఁ కలిఁదీరు ... ద్వి. వ. పా. 1. అ.
30 పా. 1. పం.

వి. వంచన.

సీ. ముమ్మోవనుపాలితుధనము వెద్దునఁ గొన్న తరు
ణిమేదెప్పటెదు వెరవు గొఱలి ..దశకు. 5 88.

వెద్దుకొలుపు స. క్రి. పీడించు.

సీ. అతిమాత్ర మాయాన మనుభవించును గాక
విటజవంబుల నేల వెద్దుకొలిపె ... క్రీడా 287.

వెద్దు(పె)వెట్టు స. క్రి. (వెద్దు+పెట్టు) వంచించు.

చ. అనవుఁడు మున్న యిట్టులనరై తిది వోవఁగ
నీను మిమ్ము నెం,దుమ గదువెద్దువెట్టితి ..భార
శా. 6. 301.

క. ధనముగ్గలదు పుత్త్రిలు శే,రని యాసంబాపి
యొరుని యాత్మజుఁ దానే,ఱుఎవ వెద్దువెట్టతగఁ
తే,కొన నేనియుఁ గృత్రిమంపుఁ గొడు కాతని
కిన్. విజ్ఞా. ఆచా. కాం. 152.

తే. ఇట్టగతిఁ దెల్వి మమ వెద్దువెట్టుపోక్కొ, చెట్ట
రది దా సృజించిన బిడ్డగావ, బొంకగుచు వంత
కరియ క్రోపు పదు వోక్కొ, పరదఱఁడు
చెప్పెనని విన(బడియెఁ గాన ప్రభా. 3 10

వెఱఁద=వెడఁద విశ. విశాలము.

వ... అనంగ ధ్వజ పట కఠోర పాఠీనచ్ఛాయా
దాయాదంబులైన వెఱఁద కన్నులు తలచుట్టు
ముం బలిసి పొలయ ... భీమ. 2. 110.

ఉ. వంద మతుం గమంగొని వెఱంద కమంగ
వనించె కామఎముల్ ... శృంగార రసాల
కాలము. 2. (శ. ర.)

వెఱుతురు=వెలుతురు వి. శరీరము, క్రకరము.
(వ్యు. వి.)

సీ. కోరింద వలతుమ్మ గొటిజె కోడారెయు
వెఱుతు రూఢంగ దంతి వెఱ్రివిమ్మ ... హంస.
4. 9.

సీ. వెఱుతు రవంగము తెలయుఁగరీరంబు ... ఆం.
భా. 2. 53.

వెన్నాఁడు అ. క్రి. (వెన్ను[2]+ఆడు.) వెంబడించు,
వెంటనంటు.

సీ పరములు దొట్రిలఁ బరువులెత్తెడివారి వనుకర్త
వృత్తి వెన్నాడి చనదు ... వసు. 1. 56.

సీ. వెన్నాడి తత్సేన వీఁగఁదోలుటకును బృథురక్త
మున నుబ్బు పెన్నసాటి ... రామ. 259

మ .. మాయావి యన్వాడు . . పాతాళము
సొచ్చినన్ విడువకాకాఖా మృగ ధీశుఁడా,తని
వెన్నాడి వనున్ రసాతల బిలద్వారస్థితుం జేయు
చున్ ... చం. రా. 6 2..

వెన్నిచ్చు అ. క్రి (వెన్ను[2]+ఇచ్చు) 1. వెనుదీయు,
వెనుకకు మఱలు.

మ. వరుఁ డాభీల పరాక్రముం డగుడు దైన్యం
బంది వెన్నిచ్చి విచ్చి,రి వార దఱు దివ్య
సంఘము నుతించం ... భార. కర్ణ. 3. 313.

2. (యుద్ధరంగమునుండి) పాఱిపోవు.

సీ. వెన్నిక రణముతో విగతాసుఁ గువారు వివి
ధాధ్వరములు గావించువారు ... వరాహ.
10. 113.

సీ ఇలఁగు భృత్తులకు వెన్నిని కూర్మిపతులు గోత్ర
వర్గము బల్మిఁ గూల్చ వింద్రులు ... బిల్హ.
1. 30.

క దగగొట్టి కలనఁబెట్టిన, మగఁటిమి వెన్నిచ్చి
పాఱు మాళవ నృపతిన్, మగధపతి యట్టి తఱి
నా,శుగతిన్ వెన్నాడి కోటఁజొరఁదోలి పడిన్
శా. వి 5. 16.

3. వెనుక దిరిగి పాఱు.

సీ. ... పగఱకు వెన్నిచ్చి పఱవక సంగర క్షోణిఁ
గూలిన మహోశూరులకును ... దశా. 4. 95.

వెన్ను[1]=వెను దే అవా. 1. వీపు, పృష్ఠభాగము.
(రతిదేవి)

గీ. మొఱని క్రొవ్వేణి వెంటపై నెఱసిపొలయ,
నడలు దరికొని వావిరి నఱచుచుండె ... కు.
సం. 5. 565.

వ. మనుజపతి యమళులుం దాను వెన్నదొల్లె.
విందానువిందులుం గాంభోజుండును, శూర
సేనుండును బుచ్చంబైరి ... భార.భీష్మ 2.96.

వి. పృష్ఠభాగము.

గీ ఉట్టిపడి మ్రొక్క గళిఁదెల్పు మరగఁపై రి, వెన్ను వెన్నునఁగొని విన్నువీథి కెగసె ... విపు. 3 4.

సీ జరఠ కచ్ఛప కులేశ్వరు వెన్నుగానరా జగతికి మిన్నేఱు దిగినచోటు .. మనుచ 2. 7.

వి. 2 ఇంటివసి కొప్పు

వ. .. పొడిల్లునుం బోలె వెన్నొఱగి ... కవిక 4 118

వెన్ను²=ఎన్ను వి వరి మొదలగువాని యెన్ను, కణిశము

ఆ ఉత్తముని కడుపున నోగు జన్మించిన వాఁడు చెఱుచు వాని వంశమెల్ల, చెఱకు వెన్నుపుట్టి చెఱుపదా తీపెల్ల ... వేమ 2 భా 2.

గీ. కలమ గర్భంబులౌ మహోత్పల దళాళి, పిక్కలకు నోడి తద్దయుఁ బీఁకెపొటి, వెన్నుచూపి తృణంబూని యెన్నరాని ... రసిక. 2 101.

వెన్నుఁడు వి (సం విష్ణువు) విష్ణుదేవుఁడు, కృష్ణుఁడు.

క. వరనాథ సమర్పిత మగు, విరవాదుల తండ యొప్పె వెన్నుని పాదాం, బురుహంబున నంగుటమున, సురభిళ యాకాశగంగ కుప మానంబై .. నైష 3 115.

గీ వెన్నునకు నన్నదాదుల మెన్నదైన, నవకృతి యొనర్పుము ఉ. రా 2 28.

ఉ వెన్నుఁడు ప్రీతిఁ జెప్పిన సవిస్తర వాక్ప్ర చయంబు తోడఁ బో,వన్న కుమార యిట్ల యిన నాయువు శ్రీయును నీకుఁ గల్గు . భార. ఉద్యో 3 348.

క వెన్నుఁడు నవ్వికు దవ్వుల, గన్నంతన నిజ సమాధి కవితాసనమున్, గ్రన్నన విడిచి యెదురు నని, సన్నత మౌళియయి భక్తిసంభ్రిత గతిన్. హరి. ఉ 6. 32

విన్నవాఁకఁ బలుకు వెలఁదిఁ బుదుకు, కొడుకు రిక్కఁజేని నోడతి చూపొదయని ... రామ 197

వెన్నుఁగాడి వి (వెన్ను+గాడి) వెన్నెల, ఇంటి నడుకొప్పు మ్రాను (శ ర పా)

వెన్నుగుదియ వి (వెన్ను+గుదియ) వీపుపై కొట్టుట కుపయోగించు కఱ్ఱ

తే గీ మందులాడి చెడుగు మానిసి ఘాతంబు, పిసిఁడి విచ్చుగాండ్ల వెన్ను గుదియ ... చెన్న. 2 24

వెన్నుచూచు న క్రి (వెన్ను+చూచు) పాఱఁ దోలు.

వ నిర్జరులం దర్శించి, కిన్నరుల వెన్నుచూచి. హరి, 3 9

వెన్నుచూ(సూ)పు అ క్రి. (వెన్ను+చూపు) వెన్నిచ్చి వెనుక మఱలు.

సీ మురియ పైపగవచ్చు మొన దారసించిన శూర త్వమున వెన్ను చూపఁ దనుచు ... పాండు. 1 63

గీ కలమ గర్భంబులౌ మహోత్పల దళాళి, పిక్కలకు నోడి తద్దయుఁ బీఁకెపొటి, వెన్ను చూపి తృణంబూని యెన్నరాని, నావఁదల వంచుచుండె వనారతంబు రసిక 1 101.

(వెనుఁగవఁ బఱచు అనియర్థాంతరము)

సీ చనునె శత్రువుల వెంట మునుదాన తగిలి యీ వ్విరులు నెగువంగ వెన్ను మాపి, పఱచుట ... హరి ఉ 2 3.

పంచచామరము అలంతులయ్యు కూర్మి మత్త కాదులైన బోదుల, బ్బలారి వెన్నుసూపి వార పొచినాఁడ కాని నేఁ, డలంఘ్య బాహుశక్తిఁ దావకాజిలోన నుఁచుఁ బి,చ్చలించి తొల్తఁ దత్కథల్ వచః ప్రయోగ చాతురిన్. కళ. 3. 126.

వెన్నుదన్ను=వెనుదన్ను న క్రి (వెన్ను+తన్ను)

1. వెంబడించు, అనుసరించు

సీ. చిన్ని వెన్నెల కందు వెన్నుదన్ని సుధాబ్ధిఁ బొడమిన చెలువ తోఁబుట్టు మాకు ..,మనుచ. 2. 48.

చ మొవలు గలంగినం గని సముద్ధత వత్తినదళి
వెన్నుద,న్ని నిలిచె దానవేశ్వరుఁడు ... నిర్వ
3 13

మ గడఘోఁజు వ్వెనుదన్ని నిల్వ విలుమూఁక
వ్వెంబడిన్ గాఁపుగా నడవన్...చంద్రా 6 78

ఉ. ఆ హరి వెన్నుదన్ని కుసుమాయుధ సాత్యకి
సాంబ సారణుల్, బాహుబలంబు మీఱఁగఁ
గృపాణ శరాసన సాయకాది సన్నాహము
తోఁడ నిల్చి . . చిత్రభా 8. 12

సీ ధారాధరము వెన్నుదన్ని పుట్టిన చాయనున్నదీ
బింబాధరోష్ఠి వేణి ... విజ వి 2 106

(ఇట ఔపమ్య ద్యోతకము)

2. తిరస్కరించు

వ. నెన్నడుముల విన్న వెన్నుదన్ని ... మనుచ.
5 101.

అ. క్రి వెనుక నిలుచు.

ఉ. ద్రోణుఁడు భీష్ముఁడుం గృపుఁడు ద్రోణ సుతుం
డును కర్ణుఁడున్ బహుప్రాణ పరాయణత్వమున
దర్పనముజ్వల భంగి ముల్ల నద్బాణ పరంపరల్
గురియఁ బార్థుఁడున్ వెనుదన్ని చూడ నక్షీణ
జవంబునంగవియు సేనకు మార్కొన నగ్గ
లించితే. భాః విరా. 5. 278

వ. ... వెన్నుదన్ని చూచు నవసరంబున ... ఉ
హరి 3. 26. (శ ర త్రా)

వెన్నునడుగు విష్ణుపదము, ఆకాశము

గీ .. జక్కవలు వెన్ను, నడుగు పట్టుక మొటి
పేయఁ దొడఁగె నపుడు. అచ్చ రా అయో 15

వెన్నువిఱుగు అ క్రి ధైర్యము కోల్పోవు

వ ఇట్లు జంభాసురుండు ... పడినం దాంకుండు
వెన్ను విఱిగి పడి నిశ్చేష్టితుండై యున్న ...
కుమా సం 12 857.

వెన్నువమ్మెట వెన్నుపైని కొట్టుట కుపయోగించు
పమ్మెట.

చ మద మొదవంగ మూపక కుమార సమూ
హము వెన్నుపమ్మెటై, యొదవిన వాల
మార్చుచు ... భోజరా 4 20.

వెన్నుప(చే)అచు న క్రి (వెన్ను+చఱచు) వెంబ
డించి తఱుము. (అమారు వర్ణనము.)

సీ జంకించి పర పృథగ్జన కోటి చందానఁ గఱకు
జీకటి వెన్ను నఱచు వాఁడు ... కాశీ 3 234.

వెన్నుసొచ్చు న క్రి. (వెన్ను+చొచ్చు) వెనుక
జేరు, శరణొందు

సీ. విప్రులఁ జుట్టల వెన్నుసొచ్చి యట్టివారిని గొలి
చిన వారిఁ బ్రజల, హర్షంబుతోఁ గాచి
యన్యాయ ముడుపుచు . ద్వా 7

వెన్నెక్కు అ క్రి (వెన్ను+ఎక్కు) గర్వించు

ద్వి నిన్న సీ వెఱఁగక వెన్నెక్కి క్రొవ్వి
కన్నులఁ గానక కఱకంఠ మూర్తి, నొడలు
గల్గఁగ జూచి యెరునిగాఁ జూచి ... పండితా.
పురా 95.

వెన్నెముక వి (వెన్ను+ఎముక) వీపు నడిమి
యెముక (శ. ర పా)

వెన్నెల[1] వి (వెల్ల+నెల) 1 చంద్రిక. (చందు
రుని) తెల్లని కాంతి

చ. . చందురు మనసోగ వెన్నెలలతోఁ దులఁ
దూఁగెడు తద్గుణంబులన్ నైష 1 50

చ. వలిమల యల్లువాఁడు తలవాఁక ధరించిన
పూవుగుత్తి వేల్పుల గమిజేవగజ్జ యుడివోవని
చల్వల కెంకి వెన్నెలల్, మొలచిన పాదు ..
పారి. పీఠి. 6

2 వెన్నెల వంటి కాంతి

ఉ .. నా సఖ, స్ని కనుదోయి వెన్నెలలు నిండక
కోర్కులు నాకు నిండునే. ఉ హరి. 1 62

సీ. పిడెంపు బలుకెంపు విరిసి వెన్నెలగాయ వరిగింజ
నొకటఁ బల్వరున . ఆము 1 60

3 ఒక విధమైన యాట.

ఉ. అల చిమ్మన చీఁకటి చూట మొట్టియా వెన్నెల
లాట మెట్టినటు విన్నలమెన్ మును మున్ని
లాస్థలిన్ .. ముకుంద 3 53.

వెన్నెలకందు = శ్వేతచందురుఁడు.

సీ. చిన్ని వెన్నెలకందు వెన్నుదన్ని సుధాబ్ధిఁ బొడ
మిన చెలువ తోఁబుట్టుమాకు . . మను 2.43

వ్యావ అడవిగాయు వెన్నెల నిష్ఫలము

క అతివల హృదయము లాఁసి, రతికలనన్దెల్పలేని
రట్టడిరూపున్, జతురతయు జవ్వనంబును, వితి
యచుమీ యడవిఁ గాయు వెన్నెల రీతిన్.
శశాం 3 78.

ఇల్లే కానఁగాచిన వెన్నెల
వెన్నెల² వి వరివిశేషము, వందనభేదము
సీ జోహారు నీకు మంజులకీర రుకాళ చిన్నివెన్నెల నీకు జిత్తజన్న .. ఇందు 3 87
వ. శ్వేతగిరి యందలి సింహాలోచమునకు వెన్నెల ధర్మపురియందలి యోగానందునకుఁ గొల్వు ప్రెుక్కి . ప్రబంధ 1. 660.
వెన్నెలకుప్పలు వి బాల్యక్రీడావిశేషము
సీ దాఁగిలి ముచ్చులాటలు గచ్చకాయలు వెన్నెల కుప్పలు తన్ను బిల్ల . కాశీ 3 33.
తే గీ అనవుఁ గన్నుగవుం గుప్పలవనినుంతుఁ, గూర్మి నను పేర్మి వెన్నెల కుప్పలాడు . . శా వి 2 23
సీ రమణీయగతిఁ జకోర కుమారికలు గుంపు గొని యాడు వెన్నెల కుప్పలనఁగ ... వి. శకుం. 2 183
వెన్నెలకూన వి బాలికా క్రీడావిశేషాలు
సీ చేతుల కణఁగవి చెలువ చెక్కు లటంచు వెన్నెల కూనకు నమ్మి బిలరు . పార్వ 2. 21
వెన్నెలకోలు వి నమస్కారము, వందనము.
రగడ విష్ణుపుర ఋన విలసిల్లు మహావిష్ణు స్వామికి వెన్నెలకోలని . . హంస 4 213.
వెన్నెలగీము వి (వెన్నెల+గీము) చంద్రుఁడు
సీ. కటిక చీకటికి నగ్గంబైన రే వన్నెలాఁడి వెన్నెల గీముఁ గూడుకెల్ల . ఉ రా 5 100
వెన్నెలగుత్తి వి (వెన్నెల+గుత్తి) చంద్రుఁడు
వ. తెల్లని దివిరాజ, మడివాలు కేలువఁ దవశివ యొడయ, కాకరా వెన్నెలగుత్తి కన్దోయి మన్నిడడ ప్రబంధ 216.
వెన్నెలపాపఁడు వి (వెన్నెల+పాపఁడు) చంద్రుఁడు.
సీ వెలఁదిరో యీతడే వెన్నెలపాపని పువ్వుగాఁ దురిమిన పుట్టుభోగి .. వీర 3. 157
వెన్నెలపులుఁగము వి (వెన్నెల¹+పులుఁగము.) క్రీడావిశేషము.
వ. సరస సల్లాప బుల వల్లభులంగూడి వెన్నెల పులుఁగంబులాడు క్రీడావతులును . . వరాహ 4. 155
వెన్నెలపులు(ల్గు)గు వి వెన్నెలకు సంతోషించెడి పక్షి విశేషము, చకోరము.

గీ పొసఁగరే యింతి వెన్నెల పులుఁగుగములఁ, బెనుచుటకు మేత నించియుంచిన వెడంద ... అచ్చ రా అయో. 18.
సీ వెడఁద గూడులనుండి వెన్నెల పులుఁగులు తెమలె నా నేత్రాంచలములు తెరుగ ... ప్రబంధ 290.
చ స్ఫురిత నవోత్పల ద్యుతులు చొప్పడ యామిని కామినీ ళవ, న్మరహార మూర్తియై తడుము మూర్ఛిల వెన్నెలపుల్గు వేలుపుం, దొరల కొసంగఁబూని .. కృ శకుం 2 194.
వెన్నెలప్రోవు వి (వెన్నెల¹+ప్రోవు) వెన్నెలలో బాలురు కుప్పలుగా నిసుః పోసియాడుపాట.
సీ ముఱిపెంపు నగవులు ముద్దు లేఁజెక్కులఁ బొర లుచు వెన్నెల ప్రోవు లాడ ... 1. 85
వెన్నెలబచ్చె వి (వెన్నెల+బచ్చె) చంద్రుఁడు.
వ మీ మొగంబుల మిల మిలలు గెలుపాడ వచ్చెఁ జూమీ వెన్నెల బచ్చుప్రుచ్చు ... వసు. 4 28.
వెన్నెలబొమ్మ వి (వెన్నెల¹+బొమ్మ) వెన్నెలతో చేసిన బొమ్మ.
సీ వడపొడ నేర్చిన వవకంపు లత లవఁ బోలు పోఁడు వెన్నెల బొమ్మలవఁగ ... ధనాభి. 2. 23 వం
వెన్నెలరా వి. (వెన్నెల¹+రా) చంద్రకాంతమణి
ఉ ... బలు వెన్నెలరాల వరాల జాలురాఁ జిన్నెలఁ జూడముట్టె . ముకుంద 3 58.
వెన్నెలరాచఱా వి. (వెన్నెల¹+ రాచ+ఱా) చంద్ర కాంతమణి.
ఉ, వెన్నెల రాచఱా చలువ విప్పుటరంగులఁ జేసి జాళుఱా, కిన్నరలూని . . అచ్చ రా. బాల 120
వెన్నెలరాయఁడు వి (వెన్నెల¹ + రాయఁడు) చంద్రుఁడు.
చ విను రతవంపు వంగడపు వెన్నెలరాయ మర్యు పేరివన్ .. అచ్చ. రా. యు. 218
(సూర్యవంశ శ్రేష్ఠుఁడని భావము.)
వెన్నెలతేఁడు వి. (వెన్నెల¹+తేఁడు) చంద్రుఁడు.
చ వికట జటా కుడుంగమున వెన్నెలతేని ధరించి ... పొడనూపె భీమనాయకుఁడు ... భీమ. 5. 58.

రగడ గురువెంద వరె గిలుబు కొనియెంబయ్యర దొంగ, విరులం గరికుంభ కుచవెరంజు మెయర గ్రుంగ మనుచ 3 84.

వ పమతించి వచ్చి కాఁగుచున్న కాఁగుల మీఁది మీఁగడలు మెల్లమెల్లనె పుడుక వెరఁజి యారగించియును ... వి. పు 7. 126

4. కనుపెట్టు, కాచియుండు.

సీ. వేన మన్నీఁడ నీవికావ వెరఁజుము గైత నీవాజాడ గవఁగఁ జూపు .. ప్రబంధ 188

5. గట్టిగా పట్టుకొను

చ. బిరవవమొప్ప గాలి తడఁబాటు మెయిన్ గవిఁ దూటి యొక్క కుర్కురము తమంబులో వెరఁజి కోటలచేఁ గబళించి పొట్ట పెం, తెరనుదుమంచుఁ దెచ్చి కని చేవరొబలంగక త్రుంచివైచె. మనుచ. 4. 52.

వెరవరి విశ (వెరవు+అరి) 1 ఉపాయశాలి.

చ. వెరవరిగాక వీఁడు కురువీరుఁకుం బొడ నూపువాఁడె యచ్చెరు వొక ప్రామనిపేర నిటనేరఁగ వచ్చుచు నున్నవాఁడు .. భార. విరా 4 81.

ద్వి వెరవరులై మేష వృషణముల్ దెచ్చి, సురలు వంధించిరి సురలోక పతికి .. రం రా బాల 50. పొ 28 పం.

సీ సకల విద్యా విచక్షణత మించినయట్టి వెరవరి నైరంధ్రి వెంటరాఁగ .. రాజశే 3. 201

2 జీవనోపాయజ్ఞుఁడు

సీ ధనమెంత దబుగునో యనఁ డింత వెచ్చ మావడ్డికాముల వెరవరికిఁ గలికి ... రా వి 1 35.

వెరవిఁడి విశ (వెరవు+ఇఁడి) 1. ఉపాయహీనుఁడు

క. మఱవక యోధులు పూఁడులు, గొరికిన వాయొడలు మృదువగునె నీకేలా, వెఱివిఁడి చందము పుట్టెన్, దఱి దీనికి వెరవుఁ జెప్పి దన్ విను మక్తిన్ వేం పంచ 4. 544

క. తరుణి విరహాతురుఁ డగు, నరనాథ తనూజు మంత్రి నందనుఁ గని యూ, నరపతి సుదక్షుడా యని, వెరవిఁడియై పలుకఁదొడఁగె పీడని కాఁకన్. సుద. 5 4.

క. గురుజను లెఱుఁగక యుండను, వెరవిఁడియై మిమును గట్ట వెళ్ళి చనువునన్, పరియింపఁ దగిన పురుషుఁడు, పరిణయమగునేని నదియు పైకాచ మగున్. విజ్ఞా ఆచా 101

2. తెలివిలేనివాఁడు, మూఢుఁడు

క. ఆరులకు సిరియొచ్చెదనను, వెరవిఁడియుంగలఁడె దీని విడువుము .. భార కల్యా 2 76

క ఉరు బాహు బలము గల్గియు, వెరవిఁడివై తేర కాని విధమున నకటా, కరుణ యెదలోనఁ దలఁపక, దురమున జమువాత నిన్నుఁ ద్రోచితి పుత్రా భా రా. యు 1385

వెరవు వి. 1. ఉపాయము

క వెరవును లావును గలిగిన, పురుషులు లే రెట్లు లోకమున .. భార శాం 3 31

ద్వి ధరణీశ మీకు సంతాన సంప్రాప్తి, వెరవైన కథ మున్ను విన్నాఁడ నేను ... రం రా. బా. 11. పొ 7 పం.

ఉ .. రా,మావని వాథు తమ్ములకు నట్టి యపౌరుషవృత్తి మేలె మీ, రి వెరవాదరింపఁ దగునే యనినన్ మునులెల్ల నవ్వుచున్ నిర్వ 10.10

క ఎట్టి వెరవునవైనన్, ఊతి పులకరి జయము ధనోన్నతియుఁ బ్రజానీతి రక్షణము ధర్మంబుల్. ఆము 3. 35

2. నేర్పు, చాతుర్యము

సీ .. కీర్తి ధనార్జన క్రీడనంబు.

ఆ. గలిగి జనుల నేలఁగాని యెన్నండును, నొరులఁ గొల్చి తిరుగ వెవులేని, యట్టి నీవు విరటునెట్టి చందంబున, ననుచరించువాఁడ వధిప చెపుము. భార విరా. 1. 67.

గీ అఖిల మోహనమూర్తిగా వరుఁడొడఁ, బంచ బాణుండు కాన నిర్మించెఁగాక, వేదజడుఁడైన యజునకు వెరవుగలదె విక్ర 7 44

క. హైవచ్చె క్రూరజంతుఁ, జే వెరవున నేయు ఱుండు సిగ్గే చెపుమా హర 7. 57

3 రీతి, విధము.

గీ నగరు వెరవునఁబురుకుత్సు నరణి వలుని రమణ నర్జున క్రియఁ బురూరవుని చందమున. విక్ర. 269.

క సిరితామో కాలొడ్డిన, కరటినిఁ బైకొనుచు నేనె కదియఁగ నను నీ, వెరవున విడనాడుచు నొక, తిరిపవుఁ జెలిపట్టెఁజేరఁ దివి రెదవేమీ. యయా. 2 78 (క ర. పా)

4 ధర్మము

గీ మేలుగల నాఁడు మురియుచు మెప్పవేర్చి, గొడవ లొదవెడు తఱిఁ బోవ విడువఁదగునె, తలఁపనుసురుల యొడయఁడై తవరు మగని, వెరవెఱింగిన నాడెవ్వ డెఱుఁగ కలకు అచ్చ రా అయో 71

5 ఆనుకూల్యము

సీ మాతలేశ్వరు నొక్క మణికందరంబున విశ్రామముండంగ వెరవుచేసి హార 5. 40.

6 ద్వారము

వ. ప క్వాన్న గంధంబు గాలివెరవున నాఘ్రాణించి .. కాశీ 4 120

గాలి వెరవునన్ = గాలిద్వారా

విశే 1 శక్తము, సమర్థము

క పావన గుణానుభావము, భావన భావింపనెట్టి పరమ నదులు నీ, కావేరికి సదృశంబులు, గావేరికినైనఁ బొగడఁగా వెరవగునే కళా 2 18

ద్వి పొరి భూతకోట్లను బుట్టింపఁ జెఱప, విశ్వ యుంప నొక్కఁడె వెరవైనవాఁడు . రం రా ఉ 103 పొ 10 పం

2 యుక్తము

ఆ వాములానితోడ వాట్లనితోఁడను, బూతుతోడఁ దిండిపోతుతోడ, నటమటీనితోడనదయరితోడను, వెలకునెత్తమాడ వెరవుగాదు ఉ హరి 3 112

మ. వర వైతాళిక వంది బృంద జయ జీవస్ఫార శబ్దంబులున్, వెరవై పేర్చి చెలంగ వెల్వడియె సంప్రీతిన్ నిజావాసమున్ హరి ఉ 4 117

క పరపగు మోహావ మేర్పను, వెరవగుచో నెల్లి నేఁడు విడిసెన మధురా, పురమున .. ఉ హరి 4. 168

3 అధీనము

క గరుడునిపై శార్ఙ్గ ధను, ర్ధరఁ డగు విష్ణుండు మేరు తటిఁ బోలుచు తటి, త్పరివృత జలదము బోలుట, వెరవ దనుజ రాజ హంస వితతి యితనికిన్ నిర్వ 3 5 (శ.ర)(విరియ ముద్రి పా)

వెరవుపడు[1] అ క్రి (వెరవు+పడు) వశమగు, అధీనమగు

వ. అప్పాటం బ్రతివచనంబునఁ బాటిల్లు చీకటి తప్పు కప్పి వుచ్చ వెరవు పడకుండునట్లుగా బ్రకాశించిన హర. 5 57

వెరవుపఁడు[2] అ క్రి (వెరవు+పడు) అనుకూలమగు

గీ అపుడు గాని మా తండ్రి యున్నట్టి చోటు, నరసి సంధించు కొనుటకు వెరవు పడదు కళా. 6 154.

వెరసి వి అంకెలను గలుపఁగాఁ దేలిన మొత్తపు లెక్క

ద్వి చదువు లెక్క ల [illegible] బస. వు 6 783. పం.

వెరసి(సు)మాట పర్యవసానము, చివరకుఁ దేలిన సంగతి

వ అన్నియుం జెప్పనేల వెరసి మాట యొకటి గలదని యిట్లనియె కళా. 78.

క తగవెరసు మాట చెప్పెద, మగువలసంచల కటాక్ష మార్గణ జాలంబు గెలువఁ దాఁకినఁ దాఁకవె, జగతిం గోవిదుల మతులుఁ జదువులుఁ దెలువుల్ ప్రబోధ 1 47

వెరసు వి. అంకెలు లోనగు వాని పంక్తి

చ. హరిదనధిశమా రమణులాతుర గాలిమదుల్ల పట్టముల్, తరువుల రాయసంబుల విధంబునఁ గన్గొని శ్వేతదిమాన వేశ్వరునకుఁ దెచ్చియిచ్చిన సువస్తు పరంపర లెక్కఁ గూడు పె, న్వెరసుల రీతిఁ దత్పవన వీతిఖురాంకము లుండు నుర్వరన్ వరాహ 12. 60

ద్వి స్వర్గంబు గరసు మోక్షంబుల వెరసు, శివ యోగుల కిరవు సిద్ధుల వెరవు ... పండితా. పర్వ 813

వెరసుబడి వి (√వెరసు) అంకెలపంక్తి, అంకమాలిక

క విను మీతని సేనం గల, వనచరభట సంఖ్య వర్గ వర్గములెల్లం, బెనురాశి సేసి కవిలెం, బన వ్రాసిన వెరసుబడి నిశాచర నాథా భా రా. యు 364.

వెరళించు స క్రి. చెలఁగించు, విజృంభింపఁజేయు. (ప్రయోగాంతరము కన్పడ లేదు. ఇంకను విచార్యము.)

గీ చిలిలి లోపలనే చీమ చిటుకుమన్నఁ, గనకనవ కూయు ఒకదారి కవల కదన, వరుని వెర లించు మల్లెంటు విరుల కదన, బడుకయిలు మాని విరహాతాపంబుఁ బూని కువల. 5 38

వెఱ వి. (త వెరు.) 1. భయము

క. చెఱువు వడుమ వినినను బెను, వెఱమొకములు పెదరినను వివేకవిధి యు, క్కుటి బహుళ సైన్య మఱి ముఱిఁ, బఱచిన వా గంగరాదు బలి యుర కైవన్ భార శాం. 3. 16

చ. వెఱమెరలేని యట్టి బలు వీరుఁడు కృష్ణ కుమారుఁ డొక్కచే, జబది . భాగ 10 పూ. 662.

శా పుట్టంబుట్టఁగఁ దల్లిదండ్రు లడవిన్ బోఁ ద్రోచిరి వైఖరిన్, బొట్టుంగట్టిన ప్రాణ నాయకుఁడు పో పొమ్మంచు నోవాడెడిన్, గట్టా కోయిల పిల్లచందమున బల్గాపిన్ వెఱంగొంటి న, న్నిట్టట్టుం గికురింపఁ జూచెదవొ కుయ్యాలింపవే శ్రీహరి కృ శకుం. 3. 164

2. ఆశ్చర్యము.

గీ నేను మొదలుగ నొండొండ నెనఁగునంప, వెల్లి వఱపియు వస్త్రముల్ వెలయఁజేసి, కాన మొక్కని వందుఁ దాకదు దగులదు, ఱిచ్చవడి నిలిచితిమి వెఱ ముచ్చముడిఁగి. హరి.ఉ. 5 67.

గీ. అవఘ మణికంథరుం డట్లు తనదు తపము, విఘ్న మొందించుకొనుటకు వెఱ పొడమెడుఁ, దిరుగఁ దపమొనరింపంగ దొరకొనియెనొ, యిపుడు రంభతో నున్నాఁడొ యెఱుగ వలయు. కళా 3. 47.

గీ. దిగధి పాలుర నెల్లఁ దోడ్తేరఁబనిచి, వారు దాను రహస్య విచారణపరత, నుండి వెఱతోడి భయమునను దిఱగొనుచుఁ, బలికె గీష్పతిఁజూచి యాబల విభేది. కవిక. 7. 97.

3. నిశ్చేష్టత

మ. పనిగా వేర దటంచుఁ బూనక వెఱంద్రావింతు రెంతేజములన్, పనికిన్ మేకొని విఘ్నలేశము జనింపవ్ మధ్యముల్ వీఁగి యం,తనె చాలింతురు ... మల్లి నీతి. 72.

వెఱఁగందు అ క్రి. (వెఱఁగు+అందు.) ఆశ్చర్యపడు.

క ఈ జనపదమున కధిపతి, యే జనపతి యో మునీంద్ర యిదిశృతయుగ వ ద్భాష్పిజితమని వెఱఁగందెదు, నాజీ తనూభవునితోడ యతి వరుఁ డనియెన్. చం రా 2 96

గీ చిత్తజాతుండు కనుమాయ చేసినాఁడొ, మన మనంబుల విభ్రాంతి మట్టుకొనెనొ, కమలలో చన పతితాప గౌరవంబు, యనుచు వెఱగంది మదిఁగుంది యజ్ఞముఖులు విక్ర 1 138.

వెఱఁగు=**వెరఁగు** వి (త బెఱగు త వెరళ్) ఆశ్చర్యము, వింత

క తదనంతరంబ రాముఁడు, మొదలగు యాదవుల కెల్ల మోదము వెఱఁగున్, మదిమొలవఁ జక్రధరుపై, వదలక వినువీథిఁ బుష్పవర్షము గురిసెన్ ఉ హరి. 1 122.

ఉ. . వాసియు వన్నెయుం దగవు వైభవముం జవ్వముల్వివేకమున్, బో నవతుల్ భజించుటకుఁ బో వెఱఁగయ్యెడు నేమిచెప్పుదున్ పారి 1.92

క. . . నతఁడా, రూపం బెడఁబాసి ఖేచరులు వెఱఁగందన్. మనుచ. 4. 116

3 అద్భుతకృత్యము, వింతపని.

క శ్రీ విశ్వ విభుఁడు చేసిన, యా వెఱఁగుల కలుగ వలయు వలిగిన హిదవన్, భావింప వతఁడు ధీరుఁడు, వావిరి నను దేరఁడతను వడిఁ బడ వలయున్. కావ్యా 1. 104.

ద్వి. వెఱఁగైన యా రంగ విభు మహామహిమ, మఱి వేల్పులకు నవాఙ్మనస గోచరము ... ద్వి పరమ 5. 417. పొ.

వెఱఁగొందు అ క్రి. (వెఱఁగు+ఒందు) ఆశ్చర్యపడు.

సీ విక్రమార్కుని నైన వెఱఁగొందఁగాఁ జేయు జండ తరాభీల పాహారములు ... విక్ర. 1.87.

వెఱఁగుపడు అ క్రి (వెఱగు+పడు) 1 ఆశ్చర్యపడు

క వెఱఁగు పడి హర్ష రాగము, దఱిఁగిన వెల వెల్లనై వదనములు ప్రాలం, దెఱఁగేది ఱిచ్చ వడి ర, త్తఱిఁ దత్పరిజనము లెల్లఁ దద్దయు వంతన్. భార అర. 7 158.

గీ. నేఁటితోఁ బాసె రాక్షసానీకమునకు, వీర హోమంబుచే నీవు వేల్పుఁబెద్ద, వెఱఁగు పడఁ జేసి లోకైక విజయహేతు, వంశముతోడుటఁ బౌలస్త్య వరకుమార. ఉ. రా 2 214

వ కౌతుకాంకురంబు కరఁగు వడ వెఱఁగుపడి .. మనుచ. 6. 79.

2 నిశ్చేష్టత నొందు

చూ: వెఱఁగుపాటు.

వెఱఁగుపఱుచు స. క్రి (√వెఱఁగు పడు) ఆశ్చర్యము నొందఁజేయు.

వ కెంపు మించుగన్ బఱచుట గగన చరుల వెఱఁగు పఱిచి ... మనుచ 4 115.

వెఱఁగుపాటు వి. (√వెఱ గు పడు) 1 నిశ్చేష్టత

గీ దాని కన్నులనెల్లఁ జిత్తమున భయము, విస్మయంబును బెనఁగొన వెఱఁగు పాటు, గదిరి చిత్రరూపంబులఁ గరణి నుండ . భార.అను. 4 400

ఆ. . . వెఱఁగు పాటు దనికె నెఱనాడె నొవ్వ నెవ్వగలు వగల నీరె దొగులు వొదివె ..భార. విరా 2 106.

క అబ్బెఁ దగుబాధ మది మది, మబ్బెడు లో నంత రాయ మొదఁ గూడుటయున్. బ్రబ్బికొను వెఱఁగు పాటది, నిబ్బరపు విషాదమువఁగ నెగడుం జూడన్. కావ్యా 1 73.

2 అబ్బురపాటు, ఆశ్చర్యము

ఉ వెఱఁగు పాటు తోడి వెఱపు నాకస్మికసమ్మదంబు మానసంబు నొలయ . హరి. ఉ 3 188

చ. ... గురు శిష్యులు కౌరవ సేనలోని భూపతి సుతకోటికిన్ వెఱఁగుపాటొనరించిరి ...భార శాం 5 128

వెఱచేఱుచు అ. క్రి. (వెఱ+చఱుచు) భయపడు

క వెఱచఱవ నింతకంటెం, దఱుమగ బాణంబు లేసి తడయక పగఱం, జెఱుతుననియుమము చల్లుచు, గ్రుమ్మకు ధనంజయుఁడు రణజయోన్నతుఁ డరిగెన్. భార. సభా 2 305.

వ. ఇట్లు క్రీడించి గాంగేయుడించి గాండీవి దన యరదంబు రయంబున

క పఱపి రథికులను సూతుల, నఱికిన మ్రోడుపడి యుండె నానారథముల్, వెఱచఱచిరి కురువీరులు పఱిపఱియై మనబలంబు భయముం బొందెన్ భార భీష్మ 2 38.

అయవిభాతి తఱిమి వెసరక్కసుల వెఱచఱువఁ బట్టుకొని, పఱిపఱిగ వేతలలు మఱిపి ... భా. రా యు 1437

వెఱచు అ క్రి 1 భయపడు

క. రవిసుత పార్థుల ఘోరా, హవమునకును వెఱచుచున్న యది కుంతి. .. భార. ఆది. 6 41

చ. పరమున కేను దాసుఁడని పల్కఁగఁ బ్రాపుఁడఁ గాను మత్సుతన్, హరునకు నిత్తునా వెఱవ నయ్యె . కు సం 3 970.

చ వెఱచితి రాఁగదే యనిన వెండిక దాపగఁ దీర్తు నీవు నా, వెఱపెటులున్న నీ రథిక వీరులు వాపెదరు ... భార ఉద్యో 4 139

ఆ. పాపఁడనక వెఱక పాపని మొదలింటి, పోక లెల్లఁ దలచి పొగడఁ దొడఁగె ... భాగ. 10 116

వెఱక = వెఱవక.

క . విహంగంబులు రుతముల, నవని సుతను వెఱకు వెఱకు మన్నంట్లుండెన్ భా రా, అర 2 150.

వెఱకు = వెఱవకు

గీ ... అని జయంబిచ్చి తన గదా హతికి వెఱని, మనికి ధనపతి దయచేసె ... సమీర 2 133

వెఱని = వెఱవని

ఇది 'వెఱచు' ధా యొక్క వ్యతిరేకార్థక విశేషణము

2. జంకు, సంకోచించు

గీ అడియుఁగాక మరుత్తుండు యజ్ఞవేళ, నుచిత దక్షిణ లర్పించి యున్నధనము, గొల్లవిడిచిన బ్రాహ్మణు లెల్లఁదనిసి, విడిచి రర్థంబు దీనికై వెఱవవలదు జై భా 1. 73

సీ హీర కుట్టిమ భూము లిసుకనేల లటంచు గట్టిగా నడుగులు పెట్ట వెఱచు . దశా 1 272.

క. ... పన్నిన భయమున బేడిన, రెన్నఁడు జల దుర్గభూము లేమఱ వెఱచున్. హరివం 2 90

3. వ్రమత్తగా నుండు

క. ... విను కావునఁ బతికిఁ బ్రజలు వెఱచుట యొప్పున్. భార. శాం 2. 261

వెఱచుకొను అ. క్రి (వెఱచు + కొను, స్వార్థమున) భయపడు

ఆ ... వెఱపించఁబోయి వెఱచుకొన్న చాయ యయ్యె. కృష్ణ. 3. 48

వెఱపరి విశే. (వెఱపు + అరి³) భయము కలవా డు, భయము కలది.

సీ ... భయశీలుఁడౌ వెఱపరి .... ఆం. భా. 3. 9

వెఱపాటు వి (వెఱపు + పాటు) భయము.

ద్వి. నిరవైన పతి మీఁది నెయ్యంబు దలఁచు, వెఱ గందిచింతించు వెఱపాటునొందు .. రం. రా ఉ. 122. పా 3. పం.

క. ఏవరము కొల్లదేవా, దేవర కరుణాకటాక్ష దృష్టి యునిచి నా, కావరముచేత వచ్చిన, యీ వెఱ పాటుడిపి బ్రోవవే యని పలుకన్. శ్రీరం. మా 4 83.

వెఱపించు స క్రి (√ వెఱచు) భయపెట్టు.

ఆ. ... వెగడు పడఁగఁ జాతి వెఱపింత మొజ్జలు తంత్రప్రయోగ విధుల దప్పవలవ. భార ఆది. 2 130

క. సమరంబు గలుగు ననుచును, మము వెఱ పింపంగవలదు మాధవ ... భార ఉద్యో 3 43.

ఉ. తేలపుగాదె నీవు వెఱపించెదు వీరిని హారిఁబోలె వన్ను .. రాఘవ 4. 10.

వెఱపిఁడి వి (వెఱపు + ఇఁడి) నిర్భయుఁడు, భయము లేనివాఁడు, భయములేనిది.

వ. .. వెఱపిఁడి తఱపికొన్న విధంబున శరీ రంబు చొచ్చి .... విక్ర. 4 98

వెఱపు వి (√ వెఱచు) భయము

క కఱవు పయిఁ గఱవు వొరయుచు, వెఱపు పయిన్ వెఱపు దోఁప విడువని యిడుముల్, దొఱఁగమి పెన్ ... భార. శాం 4. 72.

మ. కరకంఠుం డరుదేఁచు శేఖరుని షట్కాలంబు బూజించు నెం,దఱు భక్తుల్ దనువేఁడి నం బ్రమదమున్ దాతృర్యమున్ భక్తియున్, వెఱపుం గల్గి తదిప్సితార్థములు గావింతు న్ని రాంఘ్యతన్ హం స 1 11., దశా 2 333

వెఱపెక్కు అ. క్రి (వెఱపు + ఎక్కు) భయపడు.

చ ... చొప్పుకునే వినుకోఁటి కాప్తిఁ జెప్పిన క్రియఁ జెప్పినీవు వెఱపించిన నే వెఱపెక్కు వాఁడనే భార కర్ణ 2. 38.

వెఱబొమ్మ వి (వెఱపు + బొమ్మ) వక్ష్యములకు భీతి కలుగుటకు భీకరాకారమునఁ గట్టెడు బొమ్మ

క నెఱవగు సంపద గలితన, నెఱిదానం గుడువఁ గట్ట నేరని మనుజుం, డఱిముఱిఁ జేరికిఁగట్టిన, వెఱబొమ్మయె కాఁడె యెన్ని విధములఁ జూడన్. విక్ర 2. 179.

ద్వి. వీఁ డొక్క వెఱబొమ్మ విప్రవృశ్చికము. పీడించి వీరి నొప్పించుచున్నాఁడు ద్వి. హరివం ఉ 932 పం.

వెఱవెఱపాటు వి. (వెఱ + వెఱ + పాటు) నిశ్చేష్టత

ద్వి. వెఱవెఱ పాటును విహ్వలత్వంబు, వెఱపును మఱపును వీడి కోడాడ రం. రా అయో 96 పా 17 పం.

వెఱవేఁకి వి (వెఱ + వేఁకి) 1. భయజ్వరము.

గీ ఏను నామాట పద్యంబుగా నొనర్చి, వ్రాసి నిలిపితి నంత నెవ్వారలైన, త్రొక్కి జను రెంచి కాంచివిదిక్కు వడుచు, వెడలి మఱిజూడ రిట వెం వేఁకిపట్టి ద్వా. 4 70.

ద్వి వన్నెఱంగెరు గాక నాపేరు తెలియ, విన్న మిత్తికి నైన వెఱవేఁకి వచ్చు ... ద్వి హరివం ఉ 1194 పం.

సీ మొన్నఁ బారాశర్య ముని యోటరాఁ గూఁత లిగయించి వెఱవేఁకి యెత్తఁజేసె . . కువల. 2 80

2. సంతాపము, జ్వరము

ఉ ఏవి దినంబులో రజను లెయ్యవియో విను నిద్ర యెట్టిదో, వేపుట యెప్పుడో యలఁతవెమ్ముఖునం బున కెద్ది మందొ యే, ద్రోవలఁ గ్లేశయో తలఁపు తోఁడవ చెయ్వు లెఱుంగ నేను నా. కీ వెఱవేఁకి మాన్పఁ గమలేక్షణ యబ్బితి నీవు వెజ్జయై. హరి ఉ 7. 170.

(ఇందలి 'వెఱ' శబ్దము సాధురేఫ ఘటితము విర హార్థకము ప్రత్యేక ప్రయోగము లేనిది అని శ. ర)

వెఱసొమ్ము అ క్రి. (వెఱ + సొమ్ము) భయపడు
సీ. ... పశువుఁ జేయ, విప్రులు పట్టరా వెఱసొచ్చి యొకిఁగెడు గవయంబు చాడ్పునఁ గర్ణ భీతి, మల్లఁ ననుకుపు నుండుదు ..భార కర్ణ ౪ ౩౩
క. ఇటులఁ దమిపెంచి మారుఁడు, పటలంబెట్టంగ నొచ్చి నడి పటు నిటుఁ జెం,దుటకు వెఱసొచ్చి రతిసం, ఘటనార్థము మిగుల వేగు కాలము నందున్ హంస ౩ 156

వెఱగాయలాటలు వి. బ బాలక్రీడావిశేషము
గీ దాయముల వాడు వామనగాయ లాడు, కాట లను కాడు వెఱగాయ లాటలాడు, మున్న మున్నగ దాఁగుడు మూ తలాడు, నా సుశీల జగన్మోహనాంగి యగుచు బ్రహ్మో. ౩ 27

వెఱ్ఱి వి (క. త మ వెఱి.) 1. పిచ్చి, ఉన్మాదము.
ఉ వైదిక కర్మచారి జనవత్సల నీ మది బట్టు కొన్న యున్మాదము హీన మానవు మనంబునఁ బుట్టిన వెఱ్ఱివో లెన,ప్యాదులఁ దీర్పుటొప్పదు... భార. శాం 1 101
గీ. .. అబ్బాయి వెఱ్ఱి వట్టె నేమొ, యనుచు నాలాగె కాపింప . . శుక. 2 456
2 అవివేకము
క జడలు ధరియించి యడవుల, నిడుమలఁబడి కాయ గసరులే మెసఁగెడు పెన్, బడుగు నిమఁ గవయఁదగునా, విడువిడు నీకేలపట్టె వెఱ్ఱిఁ అకాంగి రామా 6 152.
చ తనకిది దక్కెనంచుఁ బ్రమదంబునఁ బంక్తి ముఖుండు మీఁద కేతుని చిగురాకులూఁచుచుదిఁ దూరినఁ దాలిమి మాలి చేరఁగాఁ, జని యిది యేమి వెఱ్ఱి యొకొ జవ్వనమున్ బోలిపోవ విష్ణుఁడు, చనె కలకాలమున్ దపసి చొప్పున దాఁటెదు వృద్ధకాంతవై ఉ రా. ౩ 115
విశే 1 వివేకము లేనివాఁడు, వివేకము లేనిది.
ఉ ఇమ్మడి వెఱ్ఱి వీనిఁ బరమేశ్వరుఁగాఁ గొని యాడె ... భార. సభా. 2. 39
క. నీ పదవి కరుగ నొడఁబడి, నీ వెనుకవ వచ్చు నప్పుడు నిందింతురు మమ్మి వెఱ్ఱు లితని మాన్పం,గా వలఁతులు గాకయని జగజ్జనులధిపా. భార శాం 1. 66
ఉ విను పతివ్రత లగు వెంఁదుల దిక్కు రా, వెఱ్ఱి యేయమ ర్త్య విభుఁడు నీకు, వలవదతని మీఁది వైరస్య మనుకూల, వృత్తి బోలునయ్యవి ప్రియంబు హరి ఉ 9 78
మ వలవమ్మా యిటువంటి కానిపని యో హామాళీ యీ వెఱ్ఱిబుద్ధులు నీకేల ఘటిల్లె నమ్మ తెగువన్ దుర్భావలిల్లాడి యీ,కాల నాకేటికిఁ గట్టెదమ్మ ... సారంగ. 2 102
2 పిచ్చివాఁడు, ఉన్మత్తుఁడు, పిచ్చిది
సీ వెఱ్ఱులు దొలుమేన వెడ్డున సాధు జనము మోస పుచ్చి ధనంబు గొన్న జములు . భార అను 5. 105
ఉ .. నీ, చందము నందముం గనిన జవ్వని యెవ్వని వెఱ్ఱిఁ జేయదే ... మనుచ 8 68
3 వికృతము
గీ . క్రోటి నిర్వంకఁ బట, తులను నివురుచు వెఱ్ఱి చూపుల నురంబుఁ, గెలఁకుల గనులం గొమచుఁ గానఁ గేకులుండె అము. 4. 181.

వెఱ్ఱికుందెన వి (√వెఱ్ఱి) వృక్షవిశేషము (వృ వి.)
సీ వెలగ విషము దారి వెఱ్ఱి కుందెన మంచి కుందెన కలబంద గువ్వ గుత్తి .... హంస 4 10.

వెఱ్ఱిగొను అ క్రి. (వెఱ్ఱి + కొను) అవివేకము నొందు
గీ పల్ల వేవల్లె పెద్దవారిట్లు వెఱ్ఱి, గొనితి కృష్ణుఁ బోనిచ్చినఁ గ్రూరులైన, రక్కసులు లోనుగాఁ జేయ క్రందులెల్ల, నుడువఁ దమకు దిక్కైన వాఁడొరుఁడు గలఁడె. హరి. పూ. 8 181.

వెఱ్ఱిగొలుపు స క్రి (√వెఱ్ఱిగొను) అవివేకము నొందించు, మోహపెట్టు
క ప్రకృతి గుణంబులఁ గొని బహు, వికృత రూప ముల నట్లు వెఱ్ఱి గొలిపెనే, వకలంకుడ ... భార శాం 6 51.

వెఱ్ఱిచిక్కి వి (వెఱ్ఱి + చిక్కి) వృక్షవిశేషము (వృ వి) ఒకజాతి యడవిచెట్టు
సీ గోగు పొగడములు గోరంటలును బెద్దవెలమ సుంకేసరి వెఱ్ఱిచిక్కి ... హంస 4 11.

వెఱ్ఱిచెఱకు వి. (వెఱ్ఱి+చెఱకు) ఇక్షు విశేషము, అడవిచెఱకు (వృ. వి.)

ఉ. వెఱ్ఱిచెఱకుఁ గోలవింటి బిడ్డకు మల్లె, శివె నారిఁ జేసి ఖావ శవ్వఁడు. వలచుపువ్వు కోండ్ల చెఱచోటులనే మెత్త, విరుల తూఁపులేసి మరులు కొలిపె. వైజ 2. 35.

అ. వెఱ్ఱిచెఱకు నందు విలసిల్లు ముత్యాలు, పొరలు ప్రేంఖణంబు పువ్వుచాయ, వది సమస్త భూత లాధీశ కామినీ, వశ్య కరము ధరణి వలయము వమ రత్న 40

సీ. రసదాళి చెఱకుతోఁ బ్రతివెఱ్ఱి చెఱకై నఁ జూవ వాతెఱ బ్రతి చక్కెరగును ..చంద్రా 4 105.

వెఱ్ఱిజిల్లేడు వి (వెఱ్ఱి+జిల్లేడు) రాజార్కము, ఒక జాతి జిల్లేడు (వృ. వి.) (శ. ర)

వెఱ్ఱితనము వి. (వెఱ్ఱి+తనము.) అవివేకము, తెలివి తక్కువ తనము.

సీ. కావలు బలాఢ్యుల బలవిహీనుల క్రియ వెరలంగ వడిచిన వెఱ్ఱితనము .... ఖార ఉద్యో 1 376.

మ. మత్తెకవోరి మా వదువు మార్కనేన్ జరి తింపఁ బూని వీ, వెఱ్ఱితనాలు మానవని పేర్కొనిటాడఁగ వింటనుండి కాఁ, జిట్టునఁ గోపగించుకొని చెప్పఁడు చేయఁడు లేచిపోయె మీ, వెఱ్ఱియగారు మంచిగురువే దొరికెన్ జదువెట్లు చెప్పునో వైజ 4. 12.

గీ. ... రైవకృతంబులకును, విఱ్ఱవీఁగుట బ్రేఁగుట వెఱ్ఱితనము దశా. 2 418

వెఱ్ఱినారువ వి. (వెఱ్ఱి+నారువ) అరణ్య వృక్ష విశేషము, ఒకజాతి యడవి చెట్టు. (వృ. వి)

సీ. వేరు పవసగుత్తి వెఱ్ఱి నారువ రేల పవస కరక కొమ్మిని పలుకరేణి ... హంస 4 11.

వెఱ్ఱినిమ్మ వి (వెఱ్ఱి+నిమ్మ) అరణ్య జంబీరము, అడవినిమ్మ.

సీ కోరింద్రనలతుమ్మ గొటికె కోదారయ వెణుతు రూడుంగ దంతి వెఱ్ఱినిమ్మ ... హంస. 4. 9.

వెఱ్ఱిసీరు వి (వెఱ్ఱి+సీరు) వెఱ్ఱి యెత్తించు నీరు, మద్యము, కల్లు.

గీ. వెఱ్ఱిసీరాను కతమున వెడలునట్టి, తొక్కుఁ బోదట్టి యొకకమ్మ వెక్కఁబెట్టి, దశ గఅవఁ బోవు వేఁపి చందమునఁ బట్టి; ఎరున మెచ్చఁగ నూరుజ ప్రముఖుఁ బలికె. శుక 3 32.

గీ మేంమీఱిన గొఱియల మేఁక గముల,గొటి యపోతుల నటికి బ్రోగులుగ నిడ్డ, వెగ్గలపుఁ బచ్చి వంజుళ్లు వెఱ్ఱినీళ్లు దొరవాతుగ నిడఁగడు పార మెసఁగి అచ్చ రా యు 231

వెఱ్ఱిపాల వి. (వెఱ్ఱి+పాల) అరణ్య వృక్ష విశేషము, అడవి పాలచెట్టు

వెఱ్ఱిపాలాకు అరిక బియ్యము పిట్టున ఎలుక కాటు మానును. (చి శి చి ని)

వెఱ్ఱిపుచ్చ వి (వెఱ్ఱి+పుచ్చ) చేఁదిపుచ్చ (వృ. వి)

గీ. పావంయు వెఱ్ఱి పుచ్చయు బత్రపుష్య, వల్లరి ఫల మూలంబులుల్ల పిల్లి, గ్రహణమునఁ దెచ్చి చూర్ణంబుగా నొనర్చి, నీళ్లతో నీయవిషము లన్నియును దీఱు (చి శి చి. ని)

వెఱ్ఱిబాగులు వి (వెఱ్ఱి+బాగులు) తెలివిలేని స్త్రీ (గ్రా.) తెలివిలేనివాఁడు, వివేకము లేనివాఁడు (శ. ర పా)

వెఱ్ఱిబిల్ల వి (వెఱ్ఱి+బిల్ల) అరణ్య వృక్ష విశేషము, ఒక జాతి యడవి చెట్టు

సీ పుతిచింత మోదుగు ముటుమోదుగును వెల్లిపుల్ల వెలగ వెఱ్ఱి బిల్లశిల్ల ... హంస 4. 11

వెఱ్ఱిబీర వి (వెఱ్ఱి+బీర) చేఁదిబీర (వృ వి)

గీ మునివి వెఱ్ఱిబీర ముష్టి యుమ్మెత్తల, విత్తవములఁ జెముడు వేళ్ల ఖాను, మూలములును దైలమున దించి చమరిన, సర్వ వాతములును శాంతి నొందు (చి శి. చి ని)

వెఱ్ఱిమొల్ల వి. (వెఱ్ఱి+మొల్ల) అడవిమల్లె (చి. ని)

వెఱ్ఱివాఁడు విణ (వెఱ్ఱి+వాఁడు) 1 వివేకము లేనివాఁడు

చ. విడువక నీవు పట్టనము వీథుల వీథుల వెఱ్ఱివాఁడవై, చెడుగులఁ గూడి ధౌర్త్యములు సేయ మహీరమణుం డెఱింగెనే, విడుచును సోమయాజి మమ వృత్తులు చేకొమనెల్ల వెంటలన్, కెడుదుము గాదె నీకతవఁ జీరయుఁ గూడుమ లేక పుత్రకా కాశీ. 4 93

2. ఉన్మత్తుఁడు, పిచ్చివాఁడు (శ. ర పా.)

వెఱ్ఱిసెనగ వి. (వెఱ్ఱి+సెనగ) ఒక జాతి చిన్నచెట్టు, చిన్న మొక్క.

సీసమాలిక. ... కాము జిలుగు మెట్ట దామరవెట్టి సెనగ జంచిరము కాచి నల్లకాచి .. హం. 4 10

వెట్టిసొట్టి వి (వెట్టి+సొట్టి) తుంబీ భేదము, చేఁతి సొరఁ.

చ నిలువక వచ్చి వచ్చి ధరణిం జిఱువెంచియలున్ వసుంధరం, గలసిన గోడలుం జివికి గంపలఁ గాచిన వెట్టిసొట్టితీ, వలు చిగిరెంత గంటగమి వాతులుగప్పిన పూడు పాఁతరల్ ... వేం పంచ 1 467

వెల వి (క బెలె త విలై) 1 కొనువస్తువున కిచ్చెడు విలువ మూల్యము, క్రయధనము

క. ఇలకు వెలగా హిరణ్యం, బలఘుమతీ మూకు నొసఁగు మనుటయు .. భార. అశ్వ 4 189

గీ జీవహింస యెన్నండును జేయవవఘ, ఉరులు సంపి తెచ్చిన మాంస మొనర విలిచి, తగిన వెల కమ్మి బ్రతుకుదు ... భార. అర 5. 38

ద్వి ఏ మేడ దేశంబు లేలుట లేడ, భూమికి వెల యిమ్ము భూమీశమాకు .. రం. రా బాల. 16. పా 14. వం

వ .. తపస్వులకు నూఱువురకుం బ్రోలునాంటి బబ్బర వాఁడు పన్నస్రలు దగువెలకు విలిచి కొని ... ద. కా 1281 9

సీ విలువనా జిట్టినా వెలయన రోయన వెలయుచు మందును విక్రయంబు.. అం. భా. 2 267.

2. పందెము

ఆ. వాదులానితోడ వాట్లినితోడను, బూతుతోడఁ దిండిపోతుతోడ, నటమేటినితోడ వడియరి తోడను, వెలకు నెత్తమాడ వెరవుగాదు ఉ. హరి. 3. 112.

వెలఁగ వి (క బెళల, త. విళవు.) కపిత్థము, వృక్ష విశేషము.

చ. .. త.త్పదములఁ దోకయున్ బిగయఁబట్టి చెలంగి వెలగ బ్రమానితోఁ, బదియఁగ నొక్క పెట్టుగొని చంపెఁ గుమారుఁడు వేఁగ రక్క సున్ భాగ. 10. పూ. 435.

సీ. వెలఁగపండులు పుల్లవెలఁగ పండులు మోవి పండ్లు వంకెవపండ్లు బలుసుపండ్లు . కాళ. 3 99

ఆ పిలికి పూలు బూతపిల్లు లేనికకొమ్ము, లలరుఁ దేసి పెద్ద వెలఁగపండ్లు, వెదురుఁ బ్రాలు జాతి పదనికల్ గసగసాల్, జల్లి మెకపుఁ జాలుఁ జాలపప్పు. యయా 1. 31.

వెలఁగొను స క్రి (వెలన్+కొను) వెలయిచ్చికొను, విలిచికొను

ఉ. ఆసలఁ బెట్టి యేచు వసువంచు వచింపఁగ నేల సంతతో, ద్భాసి నిజాభిజాత్యమువఁ దద్వసువున్ వెలగొన్న మోహసంపాన పదంబు దారమణి వారక కు క్షేమతిం జనించె . వసు. 4 111.

(ఇట వశము చేసికొన్న అని భావము.)

మధురగతి రగడ. వేలుపుఁ జేడెల వెలఁగొను వేశ్యలు, శ్రీలఁ గుబేరుని జెనకెడు వైశ్యులు . కుచేల 1 23

(ఇట పోలు అని భావము)

వెలఁది విశే (త వెళిదు) 1 నిర్మలము

గీ ... కుప్పతిలు చుట్టుఁగొండపైఁ గొవలుసాఁగి, వెలఁది వెన్నెల తెల్లడ వెల్లివిరిసె, శ్రీరం. 2 258.

ద్వి సలలిత శశి కాంత చంద్రశాలలును, వెలఁది ముత్యంబులు వెలయు వాకిళులు ... ద్వి హరిశ్చ. పూ 178

సీ ఓలి నన్నింటి సద్యోభృతంబులు నించి వెలఁది పట్టున వర్తులలవరించి ...

గీ . . యందముగ నివాళించి రయ్యువని పతికిఁ, జారు కంకణ ఝణఝణాత్కార మెసఁగ . భోజరా. 2 96.

2. తెల్లనిది, ధవళము.

గీ చలువ లందిచ్చె నొకతె చెల్వ వెలఁది నవ్వులుత్తరీయము లంచుచే నొడియ మూల్య. భూష ణంబులఁ గై సేసె బాలఁతి యొకతె ... దశా. 6 27.

ఆ చెలువ యొకతె చలువ వలువచేఁ దడియొత్తు, మగువ యొకతె సొగసు సిగయొనర్చు, వెలఁది చందనంబు వెలఁది యొక్కర్తుమై, నలఁద నొకతె ధూపములఁ జేయు. ఇందు. 5 26.

ద్వి. దళుకొత్తు వెడఁదకెండము మీఁద జిసుగు, వెలఁది జన్నిదములు విలసిల్లుచుండ ... ద్వి పరమ. 3 244. పొ 12 పం

3. మేలైనది

సీ. పవనమూగమమునఁ జవులు వకాృడించి మించఁ జాలు వెలంది మిన్నగములు ... వసు 6 72. (నారీ రత్నముల సముదాయములు అని యర్థాంతరము)

క. సికఁజుట్టె విరులొక్క, సికతామయనితంబ వెలఁది కస్తురి నొక్క వెలఁది యలదె...సారంగ 2 192.

4 ప్రసన్నము, సంతోషభరితము

చ. ... పైపయి నద్భుత ప్రగుంభనము మనంబునం జెనుప: బల్కె నమంగు వెలఁది పల్కులన్ ఈ. వ. 2. 102.

(వలపతనమున ప్రియపతి వచనములతో అని యర్థము.)

5. విశదము, స్పష్టము.

ద్వి. వలనొప్పఁగాఁ బోయి వచ్చిన తెఱఁగు, వెలఁదిగా వంతయు వినిపింపఁగోరి ... నవ 2.65. పొ. 6. పు.

వి. 1. చక్కని యాఁడుది, ఆఁడుది, భార్య

గీ. వెలఁది సంకల్ప సోపాన వితతియందు నతఁడు మాడంగ సంచరింతహారహంబు...నైష 2.87

క. . . శైవ శరానన మెక్కిడి, యా వెలఁదిం బెండ్లియాడు మా రఘురామా రామా.4.61.

సీ. ... ఎలనాగ కోమలి యింతి చెలువ చెలి వెలఁదుక మెలఁతుక వెలఁది మెలఁత. ఆం. భా. 2. 104.

గీ వెలఁది జూదంబు పానంబు వేఁటపలుకు, ప్రల్లదంబును దండంబుఁ బరుసఁదనము, సొమ్ము నిష్ఫలయోజనముగ నమ్ముసేఁత, యనెడు నప్తవ్యసనములఁ జనదుతగుల. భార. ఉద్యో. 2. 44,

సీ వెలఁదులు పదియాఱువేవురలో నెన్న సరిలేదు సౌభాగ్య గరిమ నీకు ... పారి 1 58.

గీ. చిత్రకారుఁడా తెఱఁగెల్లఁ జెప్ప విభుఁడు, వెలఁది తాదమచ్చ యేకాంతవేళఁ జూచి .... విక్ర. 3. 57.

ఆ. . పేయు వత్సరములు వెలఁదితో రమియించి దశా 3. 62.

2. ధావళ్యము, తళతళ కాంతి.

గీ. ఈ వెలఁది యెుదల్ పైఁడిలో వెలంది, యీ వెలంత లలాటంబు లే వెలంత, యీసుపాణి రదశ్రేణి యేసుపాణి, యీబిడారు మృగమద శ్రీబిడారు విజ వి. 1 130

వెలఁదిమిన్న వి స్త్రీరత్నము, శ్రేష్ఠురాలైన యాఁడుది

వ. వేఁడివేల్పు వెలంది మిన్న వేనలి నలవరింపుకొన్న సన్నజాజి విరుల సరుల విరులంగడలుకొని ... ఉ రా 4. 163.

వెలఁదుక వి (వెలఁది+ఉక స్వార్థమున.) స్త్రీ. ఆఁడుది.

క. ... సౌరభమాలా, కలిత మధుమత్త మధుకర, విలసనమున నొప్పు నవము వెలఁదుక పొల్పెన్ మార్కం 1. 24

సీ అనయమ్ముఁ జెఱయిమ్ములను ద్రిమ్మరుచునుండు చలి వెలుంగు నమంగుఁ దెలియ లెనయె .

గీ ఇవ్వెలందుక కనితవ యీడుచేడె లందఱును డెందముల నుబ్బి యాడుకొనఁగ నీలా 1 52.

వెలఁబెట్టు స క్రి. వెలయిచ్చికొను.

క కలిగిరిపో యిది మన గను, వెలఁబెట్టని భృత్యులనుచు వెలఁదియుఁ దాను , గలకల నవ్వుచు నాట్యము, సలిపిరి కరడమరుతాళసహితము గాఁగన్ ప్రబోధ. 3 58

(వెలఁబెట్టని భృత్యులు=వెట్టి నౌకరులు.)

వెలకుఁజూపు స క్రి (వెలకున్+చూపు.) అమ్మఁ జూపు, విక్రయింపనెంచు

సీ. వెలకుఁ జూపవు పొన్న విరియంతగొప్పమా యది యరంటులలోయ నద్యోఁజుమ్ము ... కవిరా 1. 81

వెలకెక్కించు స క్రి. (వెలకెక్కు) ప్రసిద్ధినొందించు.

క ఆ రాతుఁ దునుమాడక, పోరాడు పురంబున కును బోరాటమహా, ధారాట రథ మదద్విప, వీరాటన పాటవంబు వెలకెక్కించున్. మద. 5. 76.

వెలకెక్కు అ. క్రి (వెలకు+ఎక్కు) ప్రసిద్ధిచెందు
చూ వెలకెక్కించు

వెలగఱవుసేయు అమూల్యమగు
గీ వెలఁ గఱవుసేయు కౌశేయములు గలు
గఁగ, మానమైనట్టి మైనమై నూనవేల
సారంగ 2 188.

వెలచాన వి (వెల+చాన) రోవెలఁది, వేశ్య
గీ. అప్పుడంబుచఁ గామ సేవాభిధాన, యైన వెల
చాన మీఱు జయైక తాన శుక 210

వెలచు స. క్రి శుభ్రపఱుచు, తోము.
సీ. వెండి యొడ్డెవలపై వెలచి తెచ్చిన పైఁడి
పళ్లెంబు లాయత్త పఱచవారు నైష
6 108
(ఇది సానుస్వారమని చి ని, శ్రౌ, నిరను స్వార
మని శ. ర నిర్ధారక ప్రయోగము లభింపలేదు
కనుక నిరనుస్వారముగా గ్రహింపఁ బడినది)
సీ పుష్పాడికంటె బుష్పాడలోనఁ బోలిచి వెల
చిన చెంగల్వ విరులకంటె పి శకుం 4 146
సీ విరహుల మర్మముల్ విదళింపఁ గరసాన వెల
చిన మరునస్త్రగుళికయనఁగ శివలీలా
విలాసము 1

వెలచెలువ వి (వెల+చెలువ) వెలచాన, రోవెలంది,
వేశ్య
వ నిలింప పతి కొలువు వెలచెలువల బెలువంబులు
మెచ్చని మెచ్చు లాఁడులు. ఉ రా 5. 248

వెలడు=వెడలు అ. క్రి నిర్గమించు, పైకివచ్చు,
బయలుదేఱు
క వెలడు నడఁ దెలివితోన,గున్నలువలపల
నుడియు శిఖలఁ గొమరుగు భార శాం 3 14.
తరువోజ వెలడు విట్టూర్పుల వెస నుచ్చలించు
వెలువునఁ గలుగు నెవ్వఁగుచందోయి.
కు. సం. 5. 588

వెలతలిరుఁబోఁడి వి. (వెల+తలిరుఁ బోఁడి) వేశ్య,
రోవెలఁది
గీ సంభవించెఁ గాచాశచి సంగరంబు, చక్కఁగా
వేగ దిక్కుల జాట నేఁడు, దండహాతు లొద
వెను వెలతలిరుఁబోండ్ల, తల్లులకుఁ దూర్పు తెల
తెలల్ దాయునపుడు. శా వి 1. 77.

వెలన=వెల్లన వి తెల్లఁదనము చూ వెలనగు

వెలనగు అ క్రి (వెలన+అగు) వివర్ణమగు కాంతి
రహితమగు
సీ పాత్రావలోకనోపాయంబునకు నైన వెలనైన
దీపంబు వెలుఁగఁజేసె . కాశీ 4. 133

వెలనాఁ(ల్నా)డు వి దేశవిశేషము.
క వెలనాఁడు పేఁగివాఁడును, బలుగుల నాఁడా
కనాఁడు పొత్తపి నాఁడున్, గల మురికినాఁడు
రేనాఁ, డలయక గమఁగొంటి నచటి యబలలఁ
గంటిన్ హంస 1 53.

వెలనేస్తకాఁడు వి (వెల+నేస్తకాఁడు) విటుఁడు,
బోఁటుఁగు
గీ చాపపైనుండి యుచిత సల్లాపగరిమ, నుబుసుఁ
బోకల వొకకొంత యూరడించి, వెలలఁబన్నెడు
తనకూళ తలఁపు నేఁడు, గానతేఁడని వెలనేస్త
కానిఁ జూచి ప్రబంధ 726.

వెలపడంతి వి భోగముచాన.
గీ ముకుర పీఠావిధానంబు మొదలులేక, వెల
పడంతికిఁ గాదాదు విటునిఁ గవయ క్రీడా
1 186.

వెలపెట్టు అ క్రి. (వెల+పెట్టు)
వ . భీమనథనం దన వనమునకుం జంగ కాయ
లకు వెలపెట్టిన గన్ధ(హ)స్తిమాడలు ఇరువది
20 ... దశా. 1211 15.

వెలపొలఁతి వి (వెల+పొలఁతి,) రోవెలఁది, వేశ్య
ఆ మమత మూఢవిటులు భ్రమతురింతియ కాక
వెలపొలంతి కెందు వలపు గలదె. వైజ. 2.76.

వెలపోయు స క్రి వెలగానిచ్చు
గీ పడుచు పని చేసితివి రేఁగుబండ్లకొలకు, ముత్తి
యంబులు వెలపోయు ములుచగలఁడె జై
భా 5 58
చ. మసగాని రేఁగుఁబండ్లకును మౌక్తికముల్
వెలవోసినట్లు దుఃర్వ్యసనముఁ జెంది కావ్యము
దురాత్ముల కిచ్చితి మోసపోతి . . దా. శ. 7.

వెలమ[1] వి ఐ శూద్ర జాతిలో నొక యవాంతర
శాఖ, ఆ శాఖకుఁ జెందినవారు
వ . అందు (శూద్ర వంశమునందు)ఁ బద్మ
నాయకులన వెలమలనఁ గమ్మలన సరిసర్లన
నొంటర్లన బహుప్రకార శాఖోపశాఖా భిన్నం
బులైన మార్గంబులన్ ... భీమ 1. 81.

(వీరు మహాశూరులు, మిగుల క్షాత్రవంతులు.)

గీ. వరలుకరు లోక రెండువేలరసిచూడ, రాజులును వెలమలుం గ్రమ్మ ప్రజలు ఘనులు, గలుగు రాయలతోఁ జేరి గెలువ మనకు, వశమె యైన ఖుదా యున్న వాఁ డటంచు కృష్ణ. 3 26.

శ. హారమౌళి హీర మచ్యుత, చరణాబ్జ మరంద ధార జాహ్నవి లోకేశ్వరి తమ సోదరి యానట, పురి వెలమల భాగ్యమహిమ పొగడఁగ వశమే. పాండు. 1 112.

(ఇట శూద్ర సామాన్యపరము)

వెలమ[2] వి. ధనము, వృత్తివిశేషము.

వ. ఇవ్వకవ్వుర మద్దిగద్దగోరు గోరంట వెలమ యులిమిరి మూఁగ వేఁగిన మొదలుగఁ బెక్కు తెలుంగుల ప్రూఁకులు ... పి. శకుం 2 14.

వెలమఁడు వి. (వెలమ[1]+వాఁడు.) వెలమ తెగకు సంబంధించినవాఁడు.

ద్వి. పరమేశ్వరుఁడు తనజాపలోఁతరయ, వరు దెంచి వెలమఁడై యరి యప్పనంబు ... బస. పు. 4. 877. వం.

క ధనవంతుఁడైన శతహాలి, యను వెలమని మీఁద తేని యన్యాయపథం, బొవరించి .. దశకు. 3 148.

వెలమనూళ్లు వి. బ. తెలిక జాతిలో నొక భేదము ఈ జాతిలోని భేదాంతరములు.

వత్తిపాలు, వరియూళ్లు, కుముదాళ్లు, మట్టూళ్లు, పోవండ్లు, ప్రావకులు, ఉంద్రూళ్లు, అనుమగొండ్లు, అడ్డనూళ్లు.

వేగిశా. శ. A. D. 1086. Ep. Ind 6.

వెలమ్మనంది వి శాకజంఘు, నేలవేములోని భేదము (వృ. వి.)

సీ వెలమనంది చివికి వెలమనఁగాఁ గాక జంగాభి ధానంబు చనును ... అం. భా. 2. 66.

వెలమిటారి వి (వెల+మిటారి) వేశ్య, పణ్య స్త్రీ.

గీ. విటుల తళ్పిబ్బులకుఁ గేరు వెలమిటారి, వగవు నేలివడాలు ... కలిగి చౌదంతి పొడమె నా జలనిధి యందు. దశా. 2. 228.

వెలయబ్బురము విశ (వెల+అబ్బురము) మిక్కిలి వెల గలది, అమూల్యము

సీ. వెలయబ్బురవుఁ గ్రొత్త విడి కెంపు రవగుబ్బ గలశాలి జిగివాటి గలని వెలయ ... ఇందు. 5 37.

వెలయాట వి (వెల+ఆట) 1 సురతక్రీడ, రతి.

గీ అఁగరాగఁబు దమ వెలయాటవంత, రంగ రాగంబు నొసఁగెడు నప్పురంబు, గట్టివాలు పడంతులు వంతుచేతి, గట్టివాలున కొప్పింతు రెట్టివాని కవిక. 1 1 22.

2 ద్యూతక్రీడ, జూదము.

గీ. ... పెద్ద వెలయాటఁ దెగ గెలిపించువారు. దశకు. 5 36.

వెలయాలు వి. స్త్రీ (వెల+ఆలు; బ. వెలయాండ్రు, వెలయాండ్రురు.) రోవెలఁది, వేశ్య.

క వెలఁదియు ధరణీ విభుఁడును, వెలయాలును దాసిఁగూడి విమలాకృతులై, వెలువడిరి యగ్గి గుండము, జలరుహషండమున నుండి చను దెంచు గతిన్ విక్ర. 6 133.

చ. .. బలారి కొలువ్వులోఁ, గల వెలయాండ్ర కెల్లను శిఖామణి వివేకదా...ఉ. రా 4. 213

క. ఇల . వెలయాండ్రుర కలువు మగల విడువు నతులన్ కు. సం. 8. 165.

ఉ ఆ మహాత్ముఁ డొక్క వెలయాలికి మిక్కిలి తాను గూర్చువాఁడై, మమతనెమ్మలంగుచు ... విప్ర. 4. 42.

ఱొడఁబడక క్రమ్మటి నేరా, స్వామికి వెగటుగ ననవఁట, యా మాటకె యాజ్ఞ వెట్టునఁట

సీ. భవ్యకలవిక పాదప పరిష్కృతాత్మీయ విపిన ఖేలనముల వెగటుఁబూని ... హరిశ్చ వల 2. 18

6. కృత్రిమము, తెచ్చిపెట్టుకొన్నది.

వెలయించు స. క్రి (√వెలయు.) 1 బయలు పఱచు, ప్రకటించు.

క. నా పురుషత్వము గైకొని, వేపోయి దశార్ణ పతికి వెలయించిన మీ, యాపదలు దొలఁగి చనఁబోడ, మూవుము పదినాళ్లయంత మావృత మొప్పన్. భార. ఉద్యో. 4. 387.

ఉ. అక్కట యుగ్రసేనుని మహాత్మునిఁ బల్కుట సంగరంబునం, దెక్కుడు పౌరుషంబు వెల యించుటయే పలుకందలంచితన్, గ్రుక్కక నన్నుఁ బల్కుము విరోధి నొకండన కాన నీకు నీ యుక్కివ మెన్ని చందముల నోర్వక పోవునె వేయు నేటికిన్ హరి ఉ. 30

క. జనని సతీత్వము వంశాం,బున విమలత్వమును దనదు భుజవీర్యము నా,తనయుం డిటు వెల యించునె, యని ప్రార్థనఁ బు కాఁగఁ బ్రాణమ్ము తుఁదై మార్కం 8 27

2. ప్రసిద్ధి కెక్కఁజేయు.

గీ. తన మహత్త్వంబు భూమిఁ బఁ దాను వారి,పేరు వెలయింపఁ జాలు గంభీరమహిమ... హరి పూ. 1 22.

3 ప్రకాశింపఁజేయు.

మ. మహి మున్నాగమశాసముఁడు సృజియింపం గుండలీంద్రుండు దన్నహనీయ స్థితి మూలమై నిలువ శ్రీనాథుఁడు ప్రోవన్ మహా,మహులై సోముఁడు భాస్కరుండు వెలయించన్ సొంపు వాటించు నీ, బహుళాంధ్రోక్తిమయ ప్రపంచ మునఁ దత్రాఎగల్భ్య మూహించెదన్ వసు. 1. 10.

క వెలయించు వట్ట యొకమణి, వెలుఁగారం గొమము ... ఆము. 4. 283

4. కావించు

ఉ. ఈ యిల ధర్మరక్ష వెలయింప జనించిన యట్టి యాది నారాయణ మూర్తి వీవు ... విక్ర. 2. 64.

5. వ్యాపింపఁ జేయు.

క. ఆజ్ఞ వెలయించె దిక్కుల ... విక్ర 4. 10.

6. కప్పు, ఆచ్ఛాదించు

సీ బ్రాహ్మి సంపాదించె భసితాంగరాగంబు మాహేశి రుద్రాక్షమాలఁగూర్చె, కౌమారి వెల యించె గజచర్మ చేలంబు వైష్ణవి తోలు దువ్వలువ మడిచె ... హ 4. 87.

7. పావనము చేయు, పవిత్రీకరించు.

క. కావున విను పాత్రము మే,లై విహితాచరణ సౌమ్యమగుదానముభా,శ్రీ వరదాత్రాదాతలఁ, దా వెలయించు భువన ద్వితయ రంజకతన్ భార శాం 1. 334

8 ఉల్లాసము నొందించు, సంతోషపఱచు

శా దంతా ఘట్టిత రాజతాచలచల ద్గారి వ్వయం గ్రాహమున్, కంతుద్వేషికిఁ గూర్చి శైల జకుఁ దద్గంగా ఝరాచాంతి స,త్వంతామోదము మున్నుగా నిడి కుమారాగ్రేసరుండై పిత్రు, స్వాంతంబుల్ వెలయింపఁ జాలు నిభ రాద్వక్త్రుం బ్రశంసించెదన్ వసు. 1 7.

సీ.. గీ తన సహజ లక్షణములలో నెనసియుండ, నా సరోలక్ష్మి గర్భచిహ్నములు దాల్చెఁ, బరిణయము లేక కన్య గర్భమున కిట్లు, గాక వెల యింపవచ్చునె లోకములను వర. 1 83.

వెలయింతి వి. (వెల+ఇంతి) వారకాంత, పణ్య స్త్రీ.

చ సతతము బ్రహ్మ కర్వ మర సంయమిముఖ్యుల నాత్మ సామి వెలయింతిని మోహితఁ జేయలేక ప్రాకృత జనునట్ల తాను దవగెన్న నొసంగెను బంటుకోనమై వైజ 4 5.

మ... మాశలం లాభ స్పృహన్, సువిలాసంబగు మే నొసంగు వెలయింతుల్ భోగ్యలే జ్ఞాన క,ల్ప వనీవల్లి కుఠారముల్ మరఖిమల్లా . భూ.2 58.

(ఇట్లే వెలయువిద, వెల ముద్దుగుఁడి మొ)

వెలయు అ. క్రి. (సం. విలస్) 1. ప్రసిద్ధికెక్కు.

క కడిఁది వగలు నేఁ డెవ్వఁగఁ, గడవంగా నీఁదఁ దలఁచు కౌరవనాథుం, డెడుఁ గాక యంచు నిత్తఱి, విడువ దగునె యతని వలన వెలసిన వాఁడన్. భార. ఉద్యో. 4 65.

తే. ఒకరఁ దండ్రిచే లక్ష్మిఁ గైకొను వతండు, తండ్రిచేఁ గీర్తులఁ గాని తనరు వతఁడు, తండ్రిచేతన వెలయు వతఁడు మదీయ, కులము నందును లేకుండ వలయుఁ దండ్రి... మార్కం. 8 220

2 ప్రకాశించు.

(లక్ష్మివాక్యము) క.. మ,తుష్టి కర చరితులగుటఁ ద్రివిష్టప నదులకడ నిలిచి వెలసెద వనిరొయెన్... భార శాం. 5 13.

సీ.. గీ. వెలయు నెవ్వాని యభిరామ విమలకీర్తి .. నైష. 1. 87.

౮ కలుగు, పుట్టు.
క. నలు గుణములు దమయంతికి, నలునకు దమయంతి గుణగణ ములు జను లిమ్ముగ్గురఁ బొగడుట విరువురకును, వెలసె మనోభవ వికార విభ్రమ మెదలన్ భా౦ అర. 2. 10.
సీ. క్రొక్కారు మెఱుఁగులుఁ జుక్కల మెఱుఁగును గలసి యిమ్ముగ్గురగ యి వెలసె నొక్కొ భా రా అర. 2 25.
ఆ ఇట్టి తలపు లుడుగి యింటికిఁ జనిసుఖం, బుండుమని పురోహితుండు వలుక, విని మనంబులోన వెలసిన వైరాగ్య, మగ్గలింపఁ బల్కితతని తోడ. జాహ్నవీ. 4. 58
4 వ్యాపించు
తే అతివ విను రంభకును గల యట్టి భయము, నాకుఁ గల్గుటఁ దత్కథ నీకుఁ జెప్పఁ, గూడ దట్లయ్యు మిక్కిలి కువలయమున. వెలయఁగల దది వెలయు శ్రోవలను గలుగు కళా 1.89.
5. బయలుపడు
తే వెలసి భాషింప నిప్పుడు వెరవు గాదు, తపముఁడుదయించి క్రుంకునంతాఁక సైచి, రాత్రి వచ్చిన కార్యంబు రాము నతికి, విన్నవించెదఁ గాక నే వెరవు తోడ భా రా సుం 164.
6. ఆవిర్భవించు, అవతరించు.
క. . వెట్టుకొనవలసి నిలిచిన, ఘట్టంబిఁ గొల్వఁ గలుగఁ గామితఫలముల్. భీమ 1 101
7. ఒప్పు.
తే . .పుడమి లోపల మిథిల నాఁ బ్రోలు వెలయు. నీలా 1 26
ము. తతయు క్తిన్ ఘన శబ్దముల్ వెలయ...దశా 1. 4.
8 ఉండు.
చ కలదు గదా మధారసము కంజదళాతులముద్దు పల్కులన్, వెలయుఁగదా హాలాహలము నీరల చిత్తమునందు .. భర్తృ. 2. 60.
సీ. ....గీ... వలువరాని మహాత్మలో వెలయు గాక, మమ. 1. 5.
క వినుపది నీ కొరు లెఱిఁగించిన మద్వృత్తాంత మేన చెప్పుటకు మనం, బనుమాన మెసయునైనను, విను చెప్పెద నేన తక్క వెలయ రిట నొరుల్ పి శకుం 1 186.
౯ సఫలమగు
గీ అత్తలోఁ బరిణఘునూను నంతికమున, కమనమ విలాసగరిమతో నరుగునపుడు, నల నువంద మహోవ౦ద మఱరబల్కె, నిలువు మెలనాగ నీ కోర్కె వెలసె ననుచు ఇందు 5 164
10 పవిత్రమగు, పావనమగు
గీ ధర్మమార్గ ముల్లంఘింపఁ దగదుగాన, వలసె నివృత్తి కులమెల్ల వెలసె నీకతమున సుర ముని పితృ తర్పణములు సేయు, మరిగి జాహ్నవా పుణ్యతోయముల వనఘ. భార శాం. 1. 163
క. ఎల్ల జగంబులు నేలిన, హల్లక హితజాటుఁడల్లుఁ డయ్యెడు నట నా, యిల్లు వెలసె లోకంబులఁ, దల్లి రుద్రాణి యెట్టి ధన్యఁడ నొక్కొ. వరాహ. 6 82
11 అతిశయించు
క తొలు ప్రాయపు మగ కొదమల, తలఁపుల తమకములు మిగులఁ దను నెదురుకొనన్, జఱ జాతి జవ్వనము గదు, వెలసెఁ బ్రతిదినము వింత వింతగ నంతన్. కళా. 1. 28 (135.)
వి॰ 1 అతిశయించు.
సీ. గీ. . వెలయు వేడుక వాహ్యాళి వెడలి వచ్చు. నమర నాయకుఁ గాంచి సంయమి వరుండు. దశా 2 19
2 ప్రసన్నమగు, నిర్మలమగు
క కురిసె సుర పుష్పవర్షము, హరిపై నప్సరస లాడి రాతోద్యంబుల్, మొరసెనుభన్సర్వంబై, తిరసెన్ బవనంబు దెసలు వెలసెన్ గలయన్. హరి. పూ 6 98.

వెలయెక్కు అ క్రి (వెల+ఎక్కు) విలువకెక్కు అధిక మూల్యమగు.
క నేరుపరి పోషించిన, హారము వెలయెక్కు శీల నతిశయముగ .. ప్రబోధ చం. 1. 27

వెలయెసఁగు అ క్రి (వెల+ఎసఁగు) విలువకెక్కు, అధిక మూల్యమగు.

గీ చూపఱకు వేడ్కలొనరించు సొంగువెలయు,
వెలయొసంగు జాళువా ప్రాంతకలిమి నెన్న,
గన్న సైకపు దుప్పటి కలువాలు, నలరు వల
రేని చెల్వొనె హవుసుం బూని. ఇందు. 5 27.

వెలరారు అ. క్రి. (వెలరు+ఆరు.) తెల్లనగు.
సీ జలధర ప్రకరంబు వలవలనై తోంచె వెలరారి దిక్కులు విశదమయ్యె. పద్మ. 9. 208.

వెలరు[1] వి తెల్లన, పాండిమము.
తే వెలయు కీర్తిప్రతాపాభ్యు నిమ్నుం దలంప, యశము శౌర్యంబు గలిగిన ట్లలరు వెలరు, గాకయును నను మత్ప్రేక్షం గాంత నేలు, విర హమున కోర్వదను వ్యంగ్య విభవమలరు. వరస. 2 142.

వెలరు[2] = వెలలు అ క్రి వెడలు, బయలుదేఱు. (ఈ రూపము కుమారసంభవముననే కానవచ్చుచున్నది)
గీ. తమ ముఖంబులు.. వెల్లనై పద్మ షండంబు వెలరి చనియె కు. సం 9 286.
మ. తలుకొత్తెన్ దరహాస మానసము నందట్టూర్చి పోమేను ము,త్పలశల్ గ్రక్కునం బర్వె లోల నయనాంభోజాత పత్రంబులన్, వెలరెన్ భోరనసమ్మదాశ్రు జలముద్వేగంబు రాగంబుగా, నెలమిం జిత్తము తత్క్షణంబ రతిశాత్మే శావకారంబునన్. కు. సం 9 247.
సీ. అలికలభములు . . మలయానిలాహతి వెలరిన పుప్పొడిం బొదివి మేనుల వింత పూంతగాంగ. కు. సం 825.

వెలరువాఱు అ. క్రి (వెలరు+పాఱు) 1. తెల్లనగు.
సీ. ఉదరస్థుం డగు శౌరి నుజ్జ్వల కాంతి దావెలిం జేర్చినన మేను వెలరువాఱె ... నృసింహపు. 3. 131
2. వెలవెలంబోవు, వివర్ణమగు.
తెల్లనై రనంపలుక జగతి, నిలుపగలి దీపకళలు వెలరువాఱె కు. సం. 8 166.

వెలరువోవు అ. క్రి. (వెలరు[1]+పోవు) వెలవెలంబోవు, వివర్ణమగు
సీ ఉద్యానములు వాపికోదకంబులు లేక వృక్షవాటంబులు వెలరవోయె .. కాశీ 5 287.

వెలలు = వెలరు[2] అ క్రి 1. వెడలు, బయలుదేఱు
చ ... ఇంద్రు వీటవాకిలి తలుపుల్ ప్రగాఢ పరికీలిత ముష్టిహతిం బిగిల్చి వే వెలలుము కయ్యమిమ్మని సవేగ సముద్ధత సింహనాద సంకలితము గాంగం బిల్చుటయుం గ్రక్కున వెల్వడియెన్ మహేంద్రుండున్. హరి ఉ 4 18
క తెలిమొగము వందు లోలాతుల పొలపం బమరు నా చకోరముల తులామల శశిబింబములోంబడి, వెలలక చెలరారుచుండు విధమున సతికిన్ కు. సం. 8 809.
చ చిలుకలు పల్కునో చెవులు చిల్లులు వోవంగ నంచు నెప్పుడున్, వెలలండు నందనోపవన వీథులకై. నైష 4 24.
2. చొచ్చు, ప్రవేశించు.
సీ నలుగు వెట్ట నురంబుకుం బూవ చమ్మలు బలిపి క్రిక్కిరియం జే వెలల దవుడు...కకుత్ 3 70.
3 అతిక్రమించు, కడచు
క ఇలువాడి ముగ్గులిడి కూరలు గూళ్లమరించి యేల రాండాయెనొకో, వెలలిం ప్రొద్దని యట నీ, చెలియలు నేం డెదురుం జూచు సేవించుటకున్. వే. పంచ. 4. 56.

వెలలుచే = వెడలుచే స క్రి (√ వెలలు.) వెడలంజేయు. (శ. ర.)

వెలప వి (సం విలేపి) కాంపుడుగంజి
సీ యవలు పగ్గుగ ధేను నివహోనం ద్రొక్కించి వెలపయ తెఱంగు మూకలన కాంచి ... భార. అను. 8. 48.

వెల(లు)వడము వి సస్యవిశేషము.
ద్వి. వెలువడం బుడివోయె వెరంగయ్యె వరగ ... విష్ణు పు. 3 2. (శ ర)
వి ధాన్య విశేషము.

వ. గంధసరులు మద్దిగంద్రలు రేఖాములు కాంభో దులు మదనసరులు జలమబుదతలు వెలవడాలు మల్లెశిగంధులు కుసుమ పూరాజనాలు ప్రబంధ. 112

సీ. మంది గంద్రలు నాగమల్లెలు తీగమల్లెల కృష్ణ నీలాలు వెలువడాలు హంస 4. 128.

వెలవెల (వం వలజా విజ వివర్ణము. (వృత్తి యందు సిగ గవ ము ప్రయోగము గా నగు.)

క. వెలవెలని మోముతో వడి, దలగొందగ గురునిం జూచి. వేం. పంచ. 1 251.

వి నవ్వుటయం దగు ననుకరణము.

క. ననుడింపు మన్న మాటలు, విని యదియును గంప దిచి వెలవెల నగచన్. వాసిష్ఠ 2. 228.

వెలపెట్టు స క్రి. (వెల+పెట్టు) 1. మూల్యమిచ్చు, విలువ తొసగు.

చ. అవవుడు బోయ యిట్లను కుశాంగితో వడ లంగ నేల నీ, తనయులం జంప నేను బిసితబులు ప్రాతియె వాకు వీనిం గైకొని వెలపెట్టువారి కడకుం జని యమ్మదువిల్చి వారుమం, బెమతురు గాని పీనికొక పిడయె నర్పరు నమ్మక నెమ్మ దిన్. కేయూర 4 67.

క. వెలపెట్టి వేల నైకొన, వలదే కద యుంటం జొర వసితం చీంల్, గలుగంగన దులలోపల, వలసిన యటువంటి వింత వన్నెలు చూపున్ కుక. 3. 107.

అ క్రి మూల్యవంతమగు, విలువగలదగు

చ. వలుపగ నెన్నసైన రఘుశాఖ నృపాలుండు గల్గంగా మహీస్థలి సికలైక ధర్మములం చామర తంపరలై చెలంగెం గొల్లలుగ వశేష సజ్జనకులంబు సుఖంబుగనెన్ సమస్త విద్యలం గనచెల్లం జూసి మొలపై వెలవెట్టె వఖాంత రంబులన్. విజ. వి. పీఠి. 19

వ. .. భీమనధ నందనవనమునకుం జంగ కాయ లకు వెలపెట్టవ గష్ణ(హ)స్తి మాదలు ఇరు వది. దా. శా. 1211. 15.

వెలవెలంది వి. (వెల+వెలంది.) పణ్యస్త్రీ, వేశ్య.

గీ. విటులతో మాటలాడెదు వెలవెలందు, లన్య వేశ్యలకుం గొలందులా జయింప నిరం. 1 50

గీ మనసు గొలువక హో దైవమా యటంచు, విసువు గొనుచున్న యవ్వెలవెలందిం జూచి. కవిరాజ. 2. 160

(ఇట దేవతల వారకాంత యగు మూర్వశి.)

వెలవెలంబాఱు అ. క్రి. (వెలవెల+పాఱు.) తెల్లం బోవు, వివర్ణమగు.

క ఒలుచేవయం బోయిన వెల, వెలంబాఱుచు నీదు యోధవీరులు పొలిసెం, బొలిసె నదె భీష్ముం డనుచును, కలంగంబడి యఱ్ఱులెత్తి కను గొనుచుండన్ భార భీష్మ. 3. 266

సీ వినతుల మోములు వెలవెలం బాఱంగ విమ లాస్య మోము వెల్వెలుకం బాఱె .. భాగ 10. పూ. 71.

చ. వెలవెలంబాఱు మోముపయి విన్నదనంబు దొలంకు చుండంగన్. యయా 4. 188.

వెలవెలంబోవు అ క్రి. (వెలవెల+పోవు.) వైవ ర్ణ్యము నొందు, తెల్లంబోవు.

చ వెలవెలంబోవు మోమువను విప్రకుమారకుం డొరి యెవ్వరుం, దలంవరు తొల్లి యీ తలంపు ధారుణిలోపల నిట్టి గుఱ్ఱముల్, గలుగునె .. దశా. 6 13

సీ వగనైనం దెల్పం గోల్పడని రాజులు శరంబులు చన్న వెలవెలంబోని ఘనులు. వసు 1. 97.

వెలవెలన = వెలవెల్లన వి. (√ వెలవెల.) వెలవెల పాటు, వైవర్ణ్యము.

చూ వెలవెల నగు.

వెలవెలనగు అ క్రి. (వెలవెలన+అగు.) వెలవెలం బోవు, వివర్ణమగు.

క. కల గంటివో భ్రమసితివో, జలశేఖరు మాయయో నిజంబో యని తజ్జల మధ్యంబున మిక్కలి, వెలవెలనగు మౌనిం జూచి వికవిక నగి యెన్. వరాహ 9. 107.

తే. దితి కపోలతలంబులు తెల్లవాఱె, వదితి కెమ్మోము వెలవెల నయ్యెం దోడ, పంచికొన వేఱు రుచియు సాపత్న్యమునను, గాక సైరింపం గలదె యేకడ నవతి. దశా. 3. 104.

సీ. వెలవెలనై చాల వెకనవ్వు వహించి విముఖి
పెంబు విఱిగిన మోముదాని ఉ రా 6 205.

వెలవెల్లనగు అ క్రి (వెలవెలన + అగు) వెలవెలఁ బోవు

క ఆననములు వెలవెల్లం,గా నక లొదవినది
మీకు భార ద్రోణ 2 233

సీ నిత్య స్వతంత్రతాని నిరతిఁ జెన్నగుమోము
వే దుకష్టత వెలవెల్ల నగుట .. హరి ఉ 10
248.

వెలవెలపాటు వి. (√వెలవెల.) వైవర్ణ్యము వెలవెల పోవుట.

వ . మందమందిరంబోయి కెంగేల వదనంబు
వాలునడు కాముకుల వెలవెల పాటు కూటువం
గోటికి బడగలెత్తి . మను 3. 23.

వ. నీ మనం బెఱిఁగియే కాదా ముసుముసు
యకని మాటలు మానలేవంటి మఱి మూనలించి
నం కి,చినవనతానవమై నెమ్మొగంబు వెలవెల
పాటు జేసకపుర నడంచి . . ఆము. 5 71

వెలహెచ్చు విశ (వెల + హెచ్చు) అనేకమూల్యము, మిక్కిలి విలువగలది

ఉ . కంబురా నన్నపు గంధపువ్వులపు చక్కని
మై వెలహెచ్చు జాళువా, వన్నె మెఱుంగు
రంగుసుమువల్వ చెఱంగు దురంగళింపఁగన్.
ఇందు 5 103.

వెలారించు = వెలాఱుచు వ క్రి 1 బయలుపఱుచు

వ ఇంతపట్టును వెలారింతు నీ మాటలు మఱవ
కుండుము భార ద్రోణ 4 290

2 వెడలించు, పోఁజేయు

సీ. ఏను, గదిసియుఁ గ్రమ్మఱఁ గరిపురంబు
నకుఁ బోనిత్తువే ధృతరాష్ట్రుఁ డింక వగలఁ,
ఆ బోగులువాఁడు గాక పోఁడిమితోనుండు,
వాఁడె వీఁడు మనల నాలి పఱుపఁ, బొల్లి వడిన
పాటులెల్ల వెలారింతు నధిపనీమనమున హర్ష
మెసఁగ భార శల్య 2 242

అ. క్రి సంచరించు, తిరుగు

సీ. పుడమి నంతక వామమునఁ జేర్చు వైశంబు
రేలు వెలారించు బేలతనము ... కృ శకుం.
1. 58.

వెలార్చు(రుచు) = వెలారించు స. క్రి 1 వెడలించు.

సీ జము దూతలట్ల ప్రాణములు వెలార్పంగనీ
ద్రుపదాత్మజుఁ డెక్కఁడేని .. భార. భీష్మ
3. 405

మ వనితారీపతి శోకఁ గూకవలతేన్ వారెల
వీరేల నీ,కని నన్నా యనిరుద్ధుఁ డున్నయెడ
కెట్టి నన్వేళా త్రైతిఁ బో,యిన నాకంబు
కులాభిమానఘనుఁడై యేయుా వేత్రోవయుం,
చనుమారించినఁ ద్రోవవన్ గొఱవి జేయుం
జూచెదే క్రమ్మఱన్ ఉ హరి. 5 161

సీ . . తే .గావను న వెలార్చు .. ము 5 37

ఉ. దోసము పెద్దలే నవక ధూర్జటి నిష్ఠుర కంఠ
హుంక్రియా.శ్వాసము మైనవల్చి యకయు
స్థితిఁ గాకి వెలార్చి వింక నే, నాంరి నంయు
మీంద్రుల వనాశత నేమెయిఁ జూతు దను
వా,టి నదమండు ప్రేమ ఘనియు నక తాష
నుపేక్ష జేసెదన్. భీమ 3 11.

2 బయలు పఱుచు

ము . వివిధాస్త్ర ధారలు సమిమ్మాభిన్ వెలా
ర్చున్ ద్రబభా,వతి తీవ్రదుష్యతి . ఉ. హరి
1 15

క వకనకని నసుము నక్కులు, చకచకలవెలార్చు
తొడలుఁ జక్కని తొగలన్, వికవిక నగు తెలి
గన్నులు, వికచకమల వదన కొనరె వేడుక
మీఱన్. ప్రబం. 1 490.

ఉ. . నా మనసు పాతగలించి వెలార్చినట్టి యా,
మాటలు మూఁడు నుంకువగ మానవ నాయక
నీకు దక్కితిన్. విక్ర 8. 104

వెలి[1] వి (త వెలి) 1 బయలు, వెలుపల

క వగళుల లోపలి మాటలు, దగునే వెలి నుగ్గ
డింపఁ దన కేర్పడ నొం,డు గడం బుట్టినఁ బతి
విన, నగు పని చెప్పెడిదిగాక యాతని తోడన్.
భార విరా. 1 190.

సీ పొదఁదూఱు నొక మేటి పూరేటి వెలికిఁబోఁ
దోలి కైకొనె నొక్క తోఁ,చిగాఁడు... మను వ.
4. 58.

సీ ఎల తుమ్మెదల దిమ్ము వెలిఁజిమ్ము చెలువమ్ము
గలవేడి కొకవింత నలువు మీఱ...పారి. 1.56

2 శరీర బహిర్భాగము, బహిర్భాగము, లుపలి ప్రదేశము

క. వెలి శుచియై మఱి తీర్థంబులు సొచ్చుట మేలు నియమములు దీర్చి తగన్ ... భార అను 5 185.

గీ. అ రమాకాంత రూపరేఖాతిశయముఁ, గాంచు హరి కప్పు డంతరంగంబు నిండి, వెలికిఁ గ్రమ్మిన యనురాగ జలమనంగ. స్వేద మానంద బాష్పముల్ చెలువమయ్యె. దశా 2. 268.

గీ. వేయు గడవల జలమున వెలి గడిగిన గలుగునే శుద్ధి వారుణీ కలశమునకు . కాశీ 3 84

3. బాహ్యప్రదేశము (బయలుపాటు శ ర)

క. తలలోపల నాలుక పూసలలో దారంబు పాలఁ జల్లిన నీరుం, బలె వెలి యొఱుఁగక మనసులు గలసి యభేదమునఁ గాఁపురడ నతఁడుండెన్. పాండు 3. 58.

వ. వెలిమఱచిన వలరాచ తపముల పోలికన్. పారి. 2 52

4. బహిష్కారము.

క. చదువులు పెక్కులు చదివియు, మదిమది మయి మండి నేఁడు మలహరు వెలిగా,నిది యొల పిడఁ దొఱఁగెను, మదిలోపల నఁచు వెదరు మదిలోఁ గదుంచన్. వీర 1 108.

విశ 1. బాహ్యము, వెలుపలిది

క దారు మన స్సమ్మద వన, పూరము వెలివేర్చు నట్లు పొలఁతిక .. భాగ ఆది 620.

గీ. . నృపతి వెలి యంతిపురముగా వెన్న మెలఁగ ... వలఁతు లప్పద్మముఖులు ఆము. 1. 60.

చ. ... చనిచని ముందటన్ వెలి హజారము వెల్వడి వచ్చుచున్న ... దశా. 1. 163.

2. వర్జితము, లేనిది.

క లలితాంగి శయన మొక్కఁడు, వెలిగా ... భార. ఆది. 3 176.

క రవి శశి తారలు వెలిగా, దివియున్నదు ముందుఁ గాని తెల్లంబునఁ జౌరవ వంశము లేకుండుట, భువి పెండుమ లేదు కాలములు దగ మూటన్. హరి ఉ 8. 13.

సీ సౌరభము లేని యట్టి పుష్పంబు వోలె, గందుఁ గోయిల వెలియైన కానవోలె ... నైష. 2. 24.

ఉ. జీవులు మృత్యువన్న వెఱఁజెందుదు రుగ్ర విరోధి మృత్యువే, కావునఁ దద్భయంబు వెలిగాఁ బ్రదుకన్ వరమీయవే కృపన్ .. ఉ రా. 2. 183.

3 పరకీయము, ఇతరుఁడి.

క. సురగరుడోరగ విద్యాధర పురవర సతులతోడ దనుజేశ్వరు కింకరులు రమింతురు దోషాచరులకు వెలి లోపు గలదె చతురాననుఁడా కు.సం. 4 374.

వెలి[2] విశ. (సం వలక్ష.) తెల్లనిది, ధవళము

సీ. వక్షస్థలంబున వనమాల గ్రాలంగ వెలిమావు గెడల వాగెలు ధరించి, నొగలపై హరి యొప్ప ... భార. ఉద్యో. 4. 125

లయవిభాతి. నగవు నిగుడన్ గురుల పొగరు మగుడన్ వయన యుగళి వెలి దామరల మగలై డా లెగయ .. మనుచ 4 117

గీ వెలితపాంబు మించ దువ్వలుద గప్పి .. ఆము 4. 53.

వి. తెలుపు (శ. ర)

వెలికదలి వి (వెలి[2]+కదలి) క్షీరసముద్రము

క ఆ వెలికదలి నగు పరిఖా వారిధిఁ దత్పురంబుఁ గని చతురుండై, రావణపురి యా మీఁదటఁ, గావించెనొ కాక విశ్వకర్మకు నగునే రా వి. 1 63.

వెలికత్తెర నేల వి కంకరమున్ను కలిసిన భూమి. (శ. ర వెలిగత్తెర నేల బ్రౌ.)

వెలికి వి ఒకానొక చిన్నమొక్క, గాడిద గడపర. (వ్య వి.)

సీ పొదలుఁ బి డితకమ్ము గాడిదగడప చాగరాడి వెలికి యటంచన .. ఆం. భా. 265.

వెలికిలఁబడు అ. క్రి (వెలికిలన్+పడు) ఉత్తానమగు, వీపు క్రిందగునట్లు పడు

చ. అలవ జలంబులో వెలికిలం బడి యొక్కతె యారఁగాఁ దదీయలలదురోజపోగము లోయారము మీఱ నమీరి తార సచ్ఛలిత సమస్త చక్రముఖ సక్త విసాంకుర ముల్ బలెన్ ... ఇందు. 2. 58

క కొలువారు యొంగి సురగవి, వెలికిలంబడుం గలపుతరువు పేఁడిన మఱి యాకులపడి పండ్లిగిలించును, నలువుగ నిదుబోలఁ గలవె నరసింహనృపా నరస. 2. 84

వ ఇట్లు కుక్కుటాసనస్థుండై యుండి రెండు చేలిలును మెడను బట్టుకొని కూర్మము వలె వెలికిలఁబడియున్న నది కూర్మాసనంబగు పేం. మా 3 84.

వెలికిలు అ క్రి 1 వెలికిలఁ బడు

చ. వలపలి కాలు ముక్కునను వాత సుధాంశు ముప్పతిల్లగాఁ, వెలికిల వైచి మట్టె రణవీర శిఖామణి వీరభద్రుఁడు కాశీ 7 83

గీ ఒక్కసతి వెలికిలి యారఁ నొప్పెఁ గురులు, వీఁగుఁజన్నులు నలరాచ వేఁటకాఁడు, కోకముల బట్ట నొడ్డు వాగురులు వానిఁ, దాకొనఁగఁ బెట్టు దీము పిట్టలు ననంగ వరాహ. 3 103

2 వీఁపు క్రిందుగాఁ బరుండు

చ వెలికిలి సెజ్జమీఁదఁ గడు విప్పగు కన్నులచాయ లొప్పఁ జెక్కిలి గిలికించి ప్రేతలు వగిండఁగ ముండుట యాదిగాఁగ హరి పూ 8 134

వెలికి(లు)ల్లు అ. క్రి 1 ఉత్తానమగు, మీఁది ముఖమగు

క. వెలికిలఁ బరణతలంబులు, దల మీఁదనుజేర్చి ధరణితలమున నిలువం, గలిగెడునట్లుగఁ గరములు, నల పశ్చిమ మెత్తఁ డిట్టిభాసన మయ్యెన్ సీతారా 1 115.

2. వీపు క్రిందగు నట్లు పడు

సీ వెలికిల్లఁ బెట్టె నుత్పలగంధి యొక్కగ్తు కప్పగర్భ గృహాంప కంఠమునను శివరా 2 71.

వెలిగట్టు వి (వెలి^{2}+గట్టు) రజతాద్రి, వెండికొండ.

సీ చలిగొండ వెలిగట్టు ఛాయలగిలుబాడి కొండెంపుఁ దపసిఁ గైకొనక చెలఁగి

గీ పాపరాయఁడు నెగడె నీస్త్రాంతమందు . . చిత్రభా 5. 10

వెలిగడ వి (వెలి^{1}+కడ) మెట్టనేల (శ.ర, బ్రౌ)

వెలిగారము వి. (వెలి^{2}+కారము) టంకణము, బంగారమునకు కాంతిని గలుగఁ జేసెడి యొక దినుసు తెల వి యుపు (శ. ర.)

వెలిగించు స. క్రి (√వెలుఁగు) 1 ప్రకాశింపఁ జేయు, వెలుగఁ జేయు

క. అవరిచ్చినాన్వయని, తన్నపరంజ్యోతిర్మయు, డగై శశిగాలత భు, కపనాదుల వెలిఁగించుచుం బెపుడంతట నాక్కరితి నేను వెలుఁగుదున్. సీతారా 2 80

చ . . రామ భాస్కరుం, . . . తపస్వి మానసాబ్జము లలరించి వేల్పుఁగవ జక్కవఁ గ్ వెలిఁగించి లోకము, క్రమము లడంచి . ఉ. రా 1. 128

మ. .. మించు వెలిఁగింప న్నబ్బులన్ వెల్లిపై . ఆము. 4. 88

2 చెల్లించు, చెల్లఁ జేయు.

సీ ఉక్కడఁగించుచు దిక్కులఁ దన యాజ్ఞ వెలిగించుచును విప్ర కులము నెల్లఁ బోచుచు . . . భార. ఆది 1 7.

3 వ్యాపింపఁ జేయు

ఉ . . . లోకాంచితుఁడైనవాఁడు నిఖిలాగమ పుంజము నేర్పడన్ విభాగించి జగంబులందు వెలిఁగించి .. . భార ఆది 3. 47.

4 ప్రసిద్ధి కెక్కఁజేయు.

మర్యా వీని మీరెఱుఁగరె భార్గవకులము వెలిఁగించువాని . . . భార ఆది 7 187

వెలిగిడ్డి వి (వెలి^{2}+గిడ్డి) కామధేనువు.

క వెలిగిడ్డి వింటి వెలికిలఁ బడు తొడుకనఁగఁ బరగు ఖేచరగవి . . . ఆం భా. 1 57

వెలిగుల్ల వి. (వెలి^{2}+గుల్ల) శంఖము

క నలువకు నెలవగు తమ్మియు, వలిపెంబగు పచ్చపట్టు వలయపు టలుగున్, వెలిగుల్లయు వనమాలయు, గలిమియు మానికము మేనఁ గలిగిన వేల్పున్ ద్వా 4 148.

వెలిగొండ^{1} వి (వెలి^{1}+కొండ.) దూరముందున్న పర్వతము (శ ర)

వెలిగొండ^{2} వి (వెలి^{2}+కొండ) వెండికొండ, రజతాద్రి

వెలిగొడుగు వి (వెలి^{2}+గొడుగు) శ్వేతచ్ఛత్రము.

వ. అతని వెలిగొడుగులు పడగల చెడంగుల నుదుగని కలిమిం దొడరి ఉ రా 4 183.

వెలిగొరు వి (వెలి^{2}+గొరు) ఐరావతము, ఇంద్రుని యేనుఁగు.

ఉ పోటున వ్రేటునం దిరిగి బోరగిలం బడియున్న దానవుం, గాటుక కొండ నెత్తు వెలిగారు తెలం గున నెత్తి ... ఉ. హరి 4. 268

వెలిగ్రుక్క వి. (వెలి¹+గ్రుక్క) మణితము, రతి కూజితము

వెలిచవి వి. (వెలి¹+చవి) జారత్వము, లంకు తనము

చ. వలపుల యిక్కలంటియల వమ్మిన రో వెలపటట జక్కవల్, తలంపని కీడు కాని యపదాయము గ్రొవ్విరి తమ్మిలచ్చికిన్, వెలిచవిగోరు దుండ గవు వేడుక క త్తెల నోమునోత గూ,బల మణి హంబు జారులకుం బండువ చీకటి వర్వె నుగ్వ రన్ కవిక. 4. 85.

గీ ... తపులు కోర్కెలచే వెలి చవుల కరుగ, నందు గావక కుందు వయ్యిందువదన. శుక 2. 504.

సీ. వెలిచవుల్ మరగిన వెలందికిం బతిభంగి గళిత దంతునకు కిమ్మకిక భంగి ... రాములిం 27

వెలిచాములు వి బ (వెలి²+చాములు) ధాన్యవిశే షము.

సీ. జడకొఱ్ఱ కొఱ్ఱలు చాములు వెలిచామ కుట్టారి కారికె కొండబరిగె ... హంస 4 127.

వెలిచూడ్కి వి (వెలి¹+చూడ్కి) బాహ్యదృష్టి వెలుపలి చూపు (వ్యతి లోచూడ్కి)

సీ. వెలిచూడ్కిలో లక్ష్య మలంతి బాహిరముగా మునుకొన్న శాంభవీ ముద్రవాని కృ. శకుం 3 73.

వెలిచె ల్పె) వి ఒక జాతిపిట్ట, వర్తకపక్షి.

సీ. వెలిచె కాటుకపిట్ట కెరవ వామనపాతు పసరిక లకుముకి పావురాయి పార్వ. 3 77

చ చిలుకలుం బావురంబులను జెన్నుగ హంసలం జక్ర యుగ్మమున్. వెలిచెల నాదిగాం గలుగు వింత పులుంగుల బెంచి మిక్కిలిన్, గలికిగం జేసి ధనా. 8. 77

ద్వి. వెలిచె లావుక యాది వేర్వేఱు జాతి పులుం గుల నన్నింటిం బొరివుచ్చి తనిసి ... హరిశ్చ. పూ 631.

చ .. వ్రేల్లదంబునను వెల్చెలకున్ దగముద్ద వెట్టి యొక్కెడ మజీ కాటు లాడనిడు ... శల్హా 3. (శ ర)

వెలిచెట్టు వి. (వెలి²+చెట్టు) కల్పవృక్షము

శా. అర్ణోరాశిం దృణీకరించి వెలిచెట్టట్టిట్టు గావించి దృక్కర్ణ స్వర్ణపదాంగద ప్రియసఖున్ గద్దించి యుద్దామ సంపూర్ణోన్నాత నీడుకోడు గనంతీ భూలోక చింతామణి, గర్జం గంటివె వర్ణ నీయుం డబలా కర్ణాంత నేత్రోత్పలా పాంచా 2 28.

వెలిచేను వి (వెలి¹+చేను) మెట్టచేను

7 ... ఆ రామేశ్వరునికి దధ్యాంన్న అవసరానకు కాడారంభ వెలిపొలం కోలపాటి చేను ఖ 4 అక్షరాలాను కోలపాటి నాలుగుపుట్లు వెలిచేనున్ యీ తథా ద శా 4 801

వెలిచంద్ర వి (వెలి² + చంద్ర) తెల్లచంద్ర, కదరము (వృ వి) (శ ర)

వెలితి వి న్యూనత, కొఱత

గీ నప్త సంతానములు నాకు సంభవించె, నొక ప్రబంధంబు వెలితిగా సుకృత గరిమ, నా వెలితి మాన నాపేర నంకితముగ, శివపురాణంబు తెనుంగుగాం జేయ మొకటి భీమ. 1 24.

ద్వి విధవతనమునకు వెలితి వొమ్మనక, విధి లేదు నతి సెడ్డ విధి యి తె యనక . పండితా. దీక్షా 43. పొ.

క తలంపులు నమకూరెం గద, వెలితేమియు లేక యుంక వేంచేగుండదగన్ ... యయా 5. 148.

2 విశ్వత, తఱుమఁదనము లేమి

ద్వి వెలితి గాన గరాని విమల పూరములం, బొలుచు వీచులారాలు పుష్పాళ్ల జడియు . రం రా ఉ 1 6 పొ 21 పం

విశ. 1 తక్కువైనది, న్యూనము

గీ ఒడలు నొలియించి యదుపీరుం డొడిపిపట్టిం యమ్మహాశక్తిం గ్రమ్మఱ నతని వైచె, మరము గాడంగ భూపతుల్ తిగి చూడ, వేగ నదిచేసె నించుక వెలితిచావు ఉ. హరి 3 76.

గీ తొంబదినూఱును తొంబది తొమ్మిదయును, జలజ ములు పూజచేసెను శార్ఙ్గపాణి, వేయిటికి నొక్క పద్మంబు వెలితియైన, నహహా నియమంబునకు భంగమయ్యెననుచు భీమ 6. 64.

గీ ఏమి చెప్పెడుదాన మీరికఁ లేవు, సకల విద్యలు భూసుర సమితి కెల్ల, నజున కెనవత్తు రన్నింటి నకట మీర, అల ముకుందుని కన్న నే వెలితి చెపుడు. రాజ చ 3 20

2 పూర్ణము కానిది, నిండనిది

గీ బహుసహస్ర సంఖ్యలు గల పసులకెల్ల, నిడుపు దగిన యిమ్మెయ్యది యిచట ననకుఁ, డెనసి త్రైలోక్యమును వచ్చెనేని నిమ్ము, గఱదు వెండియు వెలితియ కాఁగ నుండు హరి పూ. 7. 182.

క. నిండార జలముఁ ద్రావియు, వెండియు వెండియును గడుపు వెలితిగఁ బైపై, నొండొండ క్రోలి జలరుహ, షండంబులతోడఁ గ్రీడ నల్పుచునుండన్. వాల్మీ 1 86

3 తఱచుఁదనము లేనిది (శ ర)

వెలితిపడు అ క్రి. (వెలితి + పడు.) తక్కువగు, తగ్గు

గీ. ప్రతిదినము దక్షవాటీ పురంబునందు, మలయ వేలావనీ మందమారుతంబు, గంధసారలతా కుడుంగముల మెలఁగు, చిలువ లేమలు సేవింప వెలితిపడుచు. భీమ 1. 87

వెలితి(ది)ప్ప వి (వెలి²+తిప్ప) రజతగిరి, కైలాసము

సీ వెలిదిప్ప ముక్కంటిమల వెండికొండనాఁ గైలాస పర్వతాఖ్యలు చెలంగు . ఆం నం. స్థా. 1,

వెలితుమ్మి వి (వెలి²+తుమ్మి) తెల్లతుమ్మి, విష్ఠదిరము (వృ వి) (శ ర)

వెలిదమ్మి వి (వెలి¹+తమ్మి) వెల్ల దామర, పుండరీకము

సీ. ఉత్కంఠ రమసంబు నొలపు గీటడఁగించి వెలిదమ్మి తుటుములఁ బలకఁబూచి పె శకుం 1. 43

ఉ వెలిదమ్మి భావికిం, జెంగట నుల్లసిల్లు తులసీ వన సీమ శుభాంగి ఆము 5 4.

గీ తెలిదమ్మి వెలిదమ్మి వెల్లదమ్మి, తెల్లదమ్మి యనఁగను దేజరిల్లుఁ బుండరీకంబు .. ఆం.భా. 1. 164.

వెలిదుక్కి వి (వెలి¹+దుక్కి.) నీళ్లుకట్టక వాన తడిచే దున్నుట. (శ ర)

వెలిద్రొబ్బు స క్రి (వెలి¹+ద్రొబ్బు) వెలికిఁ ద్రోయు, బయటికి త్రోయు.

సీ. వలుఁద శూలముతోడ నలిమబ్బు నలమబ్బు వెలిద్రొబ్బు గరళ శృఙ్గళముతోడ ఉ రా, 1 260

వెలిపట్టు వి (వెలి¹+పట్టు) తెల్లని పట్టు వస్త్రము.

గీ ఎఱిఁగి యమ్మేటి కాముసుంగిడిన జిలుఁగుఁ, బలువ వెలిపట్టు దొలగించి నరగలేచి, నరభ సంబున పట్టహోనంబు సేయ, వింశతి భుజుండు భీతిల్లి వివశుఁడయ్యె ఉ రా 5. 56

వ సన్న వలిపెంబులును వెలిపట్టులును హొంబట్టులును పులిగోరుపట్టులును .. ద్వా 3 206.

వెలిపట్టు జీబులు వి. బ (వెలిపట్టు+జీబులు) వస్త్ర విశేషము

సీ సంపంగి కావులు చందురు కావులు వెలిపట్టు జీబులు వేటచాళ్లు . ప్రబంధ. 2. 72.

వెలిపము = వలిపము వి. సన్నని తెల్లని వస్త్రము.

సీ వెన్నెల పొరవంటి వెలిపంబు చెంగావి జిలుఁగు పావడ మీఁద వలవరించి . యయా 2. 88.

(శ. ర. పా. వెలిపట్టు వలిపంబు జిలుఁగుఁ బావడ మీఁద .. ముద్రి. పా.)

ప్రయోగాంతరము లభింపలేదు

వెలిపారము వి అయోధ్యాపుర ప్రాకారాదికము.

మ. తలపై నన్ను ధరించి భూవరుఁడయోధ్యా ప్రాగ్దిశా ప్రాంగణ, స్థలి యందున్ సరయూ తటంబునఁ బ్రతిష్ఠానంబు శ్రీరంగమున్ వెలిపారం బనఁగా నయోధ్య భవనావిర్భావమున్ గోపురంబులు ప్రాకారము లాయతించె సుర శిలుపల్ వచ్చి నిర్మింపఁగన్. శ్రీరం. మా 2 117.

వెలిపోఱు అ క్రి (వెలి+పాఱు) పైకిపోవు.

ద్వి. అటుల పైఁబడు గయాళి ప్రోయాలి, వటు ద్రోచిగుండె ఝల్లని వెలిపాఱ, హో పరమేశ మహాదేవ యనుచు, భూపనూనుఁడు సొమ్మఁ బొంది వే తెలిసి . ద్వి ఠి పా 1 15 పా. 26. పం.

ఉ పోటున గ్రేటునం దిరిగి బోరగిలం బడియున్న దానవుం, గాటుక కొండనెత్తు వెలిగారు తెఱం గున నెత్తి .. ఉ. హరి 4 268

వెలిగ్రుక్క వి. (వెలి¹+గ్రుక్క) మణితము, రతి కూజితము

వెలిచవి వి. (వెలి¹+చవి) జారత్వము, అంకు శనము

చ వలపుల యిక్కలంటియల పమ్మిన రో వెలపటు ఇక్కవల్, తలఁపని కీడు కాని యపదాయము గ్రొవ్విరి తమ్మిలచ్చికిన్, వెలిచవిగోరు దుండ గపు వేడుక క త్తెల నోమునోఁత గూ,బల మణి హంబు జారులకుఁ బండువ చీకటి పర్వె నుర్వ రన్ కవిక. 4. 83.

గీ ... తపులు కోర్కెలచే వెలి చవుల కరుగ, నందు గానక కుందు నయ్యిందువదన. శుక 2 504.

సీ వెలిచవుల్ మరగిన వెలఁదికిఁ బతిభంగి గళిత దంతునకు శమ్ముళీక భంగి . రామలిం 27

వెలిచామలు వి బ. (వెలి²+చామలు) ధాన్యవిశే షము.

సీ. జడకొట్టి కొఱ్ఱలు చామలు వెలిచామ కుట్టారి కారికె కొండబరికె .. హంస 4 127.

వెలిచూడ్కి వి (వెలి¹+చూడ్కి) బాహ్యదృష్టి వెలుపలి చూపు (వ్యతి లోచూడ్కి)

సీ. వెలిచూడ్కిలో లక్ష్య మలఁతి బాహిరముగా మునుకొన్న శాంభవీ ముద్రవాని కృ. శకుం 3. 73.

వెలిచె ల్చె) వి ఒకజాతిపిట్ట, వ ర్తకపక్షి.

సీ. వెలిచె కాటుకపిట్ట తెలవ వామనపాము పసిరిక లకుముకి పావురాయి పార్వ. 3 77

చ చిలుకలుఁ బావురంబులను జెన్నగ హంసలఁ జక్ర యుగ్మముల్. వెలిచెల నాదిగాఁ గలుగు వింత పులుంగుల జెంచి మిక్కిలిన్, గలికిగఁ జేసి. ధనా 3. 77

ద్వి. వెలిచె లావుకు యాది వేర్వేఱు జాతి పులుఁ గుల నన్నింటిఁ బొరివుచ్చి తనిసి .. హరిశ్చ. పూ 631

చ ... ప్రల్ల దంబునను వెల్చెలకున్ దగముద్ద వెట్టి యొ,క్కెడ మఱి కాటు లాడనిడు ... భల్లా 3 (శ ర)

వెలిచెట్టు వి (వెలి²+చెట్టు) కల్పవృక్షము

శా. అర్ణోరాశిఁ దృణీకరించి వెలిచె ట్టట్టిట్టు గావించి దృక్కర్ణ స్వర్ణపదాంగద ప్రియసఖున్ గద్దించి యుద్దామ సం,పూర్ణోదారత నీడుకోడు గనఁడీ భూలోక చింతామణి , గర్ణుం గంటివె వర్ణ నీయుఁ డబలా కర్ణాంత నేత్రోత్పలా పాంచా 2 23.

వెలిచేను వి. (వెలి¹+చేను) మెట్టచేను

7 . . ఆ రామేశ్వరునికి దత్తంబన్న అవసరానకు కాడారంభ వెలిపొలం కోలపాటి చేను ఖ 4 అతరాలాను కోలపాటి నాలుగుపుట్లు వెలిచేనున్ యా తథా ద శా 4 801

వెలిచంద్ర వి (వెలి² + చంద్ర) తెల్లచంద్ర, కదరము (వృ వి) (శ ర)

వెలితి వి న్యూనత, కొఱత

గీ సప్త సంతానములు నాకు సంభవించె, నొక ప్రబంధంబు వెలితిగా సుకృత గరిమ, నా వెలితి మాన నాపేర నంకితముగ, శివపురాణంబు తెనుఁగుగాఁ జేయ మొకటి భీమ. 1 24.

ద్వి విధవతనమునకు వెలితి పొమ్మనక, విధి లేదు నతి నెడ్డ విధి యి తె యనక .. పండితా. దీక్షా 43. పొ.

క తలఁపులు నమకూరెం గద, వెలితేమియు లేక యింక వేంచేయుఁడటన్ ... యయా 5. 148.

2 వింత, తఱుచుదనము లేమి

ద్వి వెలితి గాన గరాని విమల పూరములఁ, బొలుచు వీచులరాలు పుప్పొళ్ల జడియు రం రా ఉ. 1 6 పొ 21 పం

విశ. 1 తక్కువైనది, న్యూనము

గీ ఒడలు నొలియించి యదుపీరుఁ డొడిసిపట్టి యమ్మహోశక్తిఁ గ్రమ్మఱ నతని వైచె, నురము గాడఁగ భూపతుల్ తి గి చూడ, వేగ నదిచేసె నించుక వెలితిచావు ఉ. హరి 3 76.

గీ తొంబనూఱును తొంబది తొమ్మిదియును, జలజ ములు పూజచేసెను శార్ఙపాణి, వేయిటికి నొక్క పద్మంబు వెలితియైన, నహహా నియమంబునకు భంగమయ్యెననుచు భీమ 6 64,

గీ ఏమి చెప్పెడుదాన మీరెఱకలేవు, సకల విద్యలు భూసుర సమితి కెల్ల,నజున కెనవత్తు రన్నింటి నకట మీర, లల ముకుందుని కన్న నే వెలితి చెపుడు. రాజ చ 3. 20

2 పూర్ణము కానిది, నిండనిది.

గీ బహుసహస్ర సంఖ్యలు గల వసులకెల్ల, నిడుపు దగిన యిమ్మెయ్యది యిచట నవకుఁ,జెనసి త్రైలోక్యమును వచ్చెనేని నిమ్ము, గలదు వెండియు వెలితియ కాఁగ నుఁడు హరి పూ. 7. 182.

క నిండార జలముఁ ద్రావియు, వెండియు వెండియును గడుపు వెలితిగఁ బైపై, నొండొండ గ్రోలి జలరుహ, షండంబులతోడఁ గ్రీడ సల్పుచుమండన్ వాల్మీ 1 86

3 తఱుచుఁదనము లేనిది (శ. ర)

వెలితిపడు అ క్రి. (వెలితి + పడు.) తక్కువగు, తగ్గు

గీ. ప్రతిదినము దక్షవాటీ పురంబునందు, మలయ వేలావనీ మందమారుతంబు, గంధసారలతా కుడుంగముల మెఱుగు, చిలువ లేములు సేవింప వెలితిపడుచు భీమ 1. 87

వెలితి(ది)ప్ప వి (వెలి¹+తిప్ప) రజతగిరి, కైలాసము

సీ వెలిదిప్ప ముక్కంటిమల వెండికొండనాఁ గైలాస పర్వతాఖ్యలు చెలంగు . ఆం నం. స్థా. 1.

వెలితుమ్మ వి (వెలి²+తుమ్మ) తెల్లతుమ్మ, విట్ఖదిరము (వృ వి) (శ ర)

వెలిదమ్మి వి (వెలి¹+తమ్మి) వెల్ల దామర, పుండరీకము

సీ ఉత్కంఠ రమసంబు నొఱవు గీటడఁగించి వెలిదమ్మి తుటుములఁ జుఱకఁజూచి పె శకుం 1 43

ఉ .. వెలిదమ్మి భావికిం, జెంగట నుల్లసిల్లు తులసీవన సీమ శుభాంగి ఆము 5 4.

గీ తెలిదమ్మి వెలిదమ్మి వెల్లదమ్మి, తెల్లదమ్మి యనఁగను దేజరిల్లుఁ బుండరీకంబు . . ఆం భా. 1. 164.

వెలిదుక్కి వి (వెలి¹+దుక్కి.) నీళ్లుకట్టక వాన తడిచే దున్నుట (శ ర)

వెలిద్రొబ్బు స క్రి (వెలి¹+ద్రొబ్బు) వెలికిఁ ద్రోయు, బయటికిఁ ద్రోయు.

సీ. వలుఁద శూలముతోడ నలిమబ్బు నలమబ్బు వెలిద్రొబ్బు గరళ భృద్గళముతోడ ఉ రా. 1 260

వెలిపట్టు వి (వెలి¹+పట్టు) తెల్లని పట్టు వస్త్రము.

గీ ఎటఁగి యమ్మేటి తామునుంగిడిన జిలుఁగుఁ, జలువ వెలిపట్టు దొలగించి సరగలేచి, సరభసంబున పట్టహాసంబు సేయ, వింశతి భుజుండు భీతిల్లి వివశుఁడయ్యె ఉ రా 5. 56

వ సన్న వలిపెంబులును వెలిపట్టులును హొంబట్టులును పులిగోరుపట్టులును . ద్వా 3 206

వెలిపట్టు జీబులు వి. బ (వెలిపట్టు+జీబులు.) వస్త్రవిశేషము

సీ సంపంగి కావులు చందురు కావులు వెలిపట్టు జీబులు వేటచాళ్లు . ప్రబంధ. 2. 72.

వెలిపము=వలిపము వి. సన్నని తెల్లని వస్త్రము.

సీ వెన్నెల పొరవంటి వెలిపంబు చెంగావి జిలుఁగు పావడ మీఁద నలవరించి యయా 2. 88.

(శ ర. పా వెలిపట్టు వలిపంబు జిలుఁగుఁ బావడ మీఁద ముద్రి. పా.)

ప్రయోగాంతరము లభింపలేదు

వెలిపారము వి అయోధ్యాపుర ప్రాకారాదికము

మ. తలపై నన్ను ధరించి భూవరుఁడయోధ్యా ప్రాగ్దిశా ప్రాంగణ, స్థలి యందున్ సరయూ తటంబునఁ బ్రతిష్ఠాపంబు శ్రీరంగమున్ వెలిపారం బనఁగా నయోధ్య భవనావిర్భావమున్ గోపురం,బులు ప్రాకారము లాయతించె సుర శిలుపుల్ వచ్చి నిర్మింపఁగన్. శ్రీరం. మా 2 117.

వెలిప్రాలు అ క్రి (వెలి+ప్రాలు) పైకిపోవు.

ద్వి అటుల పైఁబడు గయాళి ప్రోయాలి, వటు ద్రోచిగుండె ఝల్లని వెలిప్రాల, హా పరమేశ మహాదేవ యనుచు, భూపనూనుఁడు సొమ్మఁ బొంది వే తెలిసి ... ద్వి తి పా. 1. 15. పా. 26. పం.

వెలిపించు స. క్రి (√వెలి[1]) వెలివఱచు, బయటకు రప్పించు
సీ భగదత్త తనయుండు బాహు గర్వంబున బాల్యసిద్ధంబగు శౌర్యమునను, బురి నిర్గమించి యత్తురగంబు వెలిపించి కొనిపోవఁ గాంచి ... భార అశ్వ 4 21.

వెలిపుచ్చు వి. (వెలి[2]+పుచ్చు) తెల్లపుచ్చు.
క. భూకాంత నీరువట్టుకుఁ, గాక వదన మిలుక రివఁ గాన్పించిన పంట్లో కాకన వెలిపుచ్చులు, లోకములోఁ గాచె నిట్లు లోఁబడె జనముల్. వరాహ 10. 30

వెలిపుచ్చు స. క్రి (వెలి1+పుచ్చు) బయటఁబెట్టు
క జనపతి యెవ్వరి నైనను, మనుపఁ జెఱుపఁ బూని యునికి మదిఁ దెలియ చెటిం,గెన యేనిఁ దాను వెలిపుచ్చునె మునుముగ్నెట్టి పాల నుండుమ దానిన్ భార. విరా 1 134
క తన యంతర్గతంబును సకలంబు నాకు వెలిపుచ్చ సిగ్గుపడి పద్యత్రయంబుగా రచించి యొక్క కేతకీపత్త్రంబున లిఖించి ... కేయూర 4 142

వెలిపె(వె)ట్టు స క్రి (వెలి[1]+పెట్టు,) బహిష్కరించు, సంఘమునుండి దూరముచేయు
సీ. వెలిపెట్టిరే వాడబలు పరాశరుఁ బట్టి దాశ కన్యాకేళిఁ దప్పుసేసి ... మనుచ 2 73.
గీ ఏమి గుడువంగ వచ్చినారిండ్లు విడిచి, హరుని వెలిపెట్టినట్టి యీ యాగమునకు ..కాశీ.7 66.
సీ .... తెలి మెట్టదమ్ముల వెలిపెట్టఁగాఁ జాలు శ్రవణాంత కాంత నేత్రముల వాని . దశా 8 27

వెలిపొలము వి (వెలి[1]+పొలము) మెట్టచేను
8. .. ఆ రామేశ్వరదేవునికి దద్యంన్న అవన రానకు కాడారంభం వెలిపొలం కోలపాటి చేను ఖ 4 అతురాలాను కోలపాటి నాలుగుపుట్లు వెలిచేనున్ యీ తథా. ద. శా. 4.801.

వెలిఁబడు అ. క్రి. (వెలిన్[1]+పడు) సంఘమునుండి బహిష్కృతుఁ డగు,
సీ. . గీ. తనరు వెలిఁబడ్డవాఁ డనఁగను బహిష్కృతుండు ... అం భా 3 12

వెలిఁబర్వు అ క్రి (వెలిన్+పర్వు.) బయటకు ప్రసరించు,

ఉ ... మది నాఁటిన పంచసాయకా, నూన లతాంత కోరకః సముత్కరముల్ వెలిఁబర్వె నోయనన్. వసు 5 88.

వెలిబిత్తరి వి (వెలి[1]+బిత్తరి,) గాయమాన భేదము, మల్లబంధ విశేషము
వ విష్ణుచక్రంబును రామబాణంబును నాగబంధ బును తోలఁకరి మెఱుపును, అల్లిమత్తును విస్సందు హస్తాభరణంబును పదఖండనంబును నురిత్రాడను లోబిత్తరియు వెలిబిత్తరియు సర్వాంకుశంబును మొదలుగాఁ గల పదిరెండు గాయమానంబులును ప్రబంధ. 78
వ పదఖండనంబును లోబిత్తరి వెలిబిత్తరి సర్వాంకుశంబు అల్లిమత్తును మల్లు పు 368.

వెలిబూది వి (వెలి[2]+బూది) తెల్లనివిభూతి
సీ. శ్రీకాళహస్తి గౌరీపతి స్తోత్రముల్ పెట్టిన వెలిబూది పెండెకట్లు ... కాశ 4. 103
సీ అలసాత్త్వికము మేన నంతట నిండెనాఁ బోలు పైన వెలిబూది పూఁత దవర ... ఇందు 1 161.

వెలిమల వి (వెలి[2]+మల) కైలాసపర్వతము వెండికొండ
లయవిభాతి. మొలను బులితోలు వెలిమలను బలు ప్రోలు వలిఁ జిలుకు తలజాలు మెయిఁగులుకు జవరాలున్, గలిగి కడు మేలు పజకెలమి నిడ మేలుగని చెలఁగి జగమేలుచును వెలుఁగు నెఱ వేల్పా ... అచ్చ రా బాల 2 16

వెలిమాడు వి (వెలి[1]+మాడు) విదేశముల కంపఁ బడు ధాన్యాదికము (శ ర)

వెలిమావు వి (వెలి[2]+మావు) ఇంద్రుని తెల్ల గుఱ్ఱము, ఉచ్చైశ్శ్రవము, తెల్లగుఱ్ఱము
సీ పరుసలు పెట్టి దువాళింప నుడివడి వెలిమావు మోపదు వెనుక కాలు . వరాహ. 10 15.
సీ మిగులుఁ గుప్పసము పన్నగలోక భర్తకు వేఱొక్క వెలిమావు వేల్పు దొరకు...రామా 1 47
వ వర్మంబులుసించుచు నొకళ్యొకళ్ళ వెలిమావులం దగలం దాఁక నేయుచుం జేరి పోరుసమయంబున ... భార. భీష్మ 2 42.

వెలిమావుజోదు వి (వెలిమావు+జోదు) ఇంద్రుఁడు
వ. మేచాయలు వెలిమావు జోదున కెటిఁగించు పై మెఱుంగులును . అచ్చ మా 2.31 పొ

వెలిమిడి=వెల్మిడి వి (వెలి^{2}+మిడుఁగు)
1. విభూతి, భస్మము
సీ వెలిమిడి నలికంబు చెలువంగఁ బోవుచు తెలుపార మైనిండ నలఁదికొనుచు ..కు సం 8 66.
2 బూడిద
క. ఆ మాటలు విని రోగ, గ్రామణి గోపించి కుడి కరంబుల రెంటన్, దామోదరు నురము పయిన్, వేములు మిడుఁగులుల తోడి వెలిమిడి చల్లెన్ ఉ హరి 6 86
ఆ. నీరు నెత్రు గనిన నిడిపగు నాయువు, మంటగంట పసిఁడి పంటగంట, తెలుపులెల్ల మేలుగల లోన వెలిమిడి, యెనుక ప్రత్తి లవణముముక దక్క. ద్వా 8 73.

వెలిమొట్ట వి. (వెలి^{2}+మొట్ట) మత్స్యవిశేషము
సీ బేడసంబుల నిచ్చె వేడుకకాండ్రకు గెండెలబలు దుండగీల,కిచ్చె, వెలిమొట్టలను దండువల తలార్లకు నిచ్చె కొడిశల పరిహాసకులకునిచ్చె ద్వా. 1 240

వెలిమ్రాను వి. (వెలి^{2}+మ్రాను) కల్పవృక్షము, దేవతరువు (శ ర)

వెలిమొన వి. (వెలి^{1}+మొన) మల్లవిద్యావిశేషము, పండ్రెండు మొనలలో నొకటి
వ లోమొన వెలిమొన యుసిమొన ముమ్మొన చతురమొన సరితాళంపుమొన యాదిగాఁగల పది రెండు మొనల నారితేరి హంస 1 208
వ లోమొన వెలిమొన యుసిమొన చదురుమొన పుణ్యంపుమొన పాపంపుమొన చాటడుగుమొన చాటడుగుమొన కదలుమొన యరమీటుమొన నెరమీటుమొన సరితాళంపుమొన అను పది రెండు మొనలు ప్రబంధ 78

వెలియగు అ. క్రి (వెలి^{1}+అగు) 1 బహిష్కృతమగు
క. చలముకొని యిట్టు వడయఁగ, వలయునె రాజ్యంబు దీన వచ్చిన కలిమిం, గలుగునె పెంపును బేరును, వెలియైతిమి లోకమునకు వేయును నేలా భార ద్రోణ 5. 352
2 లోఁబడకయుండు
క. ఇల నెవ్వడు తనయాజ్ఞకు, వెలియై వర్తించు వేద విప్రుని నైనన్, దలఁద్రెవ్వ నేసిచంపుఁడు, తొలఁగక మీఁరనుచుఁ బల్కె దుష్టభటాళిన్. వి పు 2 105

వెలియాకు వి (వెలి^{2}+ఆకు) తెలనాకు, తమలపాకు, నాగవల్లి దళము.
సీ విమలా లతాతన్వి వెలియాకు మడుపుతో నడుగుఁ బాయక వెంటనంటి నడువ ... దశా 3 144
సీ. కడఁకతో వెలియాకు కుడుపు తెమ్మెను జేతి నొసఁగెడు తొయ్యలిఁ గసరెదేమి .. నీలా 3. 86

వెలియార్చు=వెలార్చు స క్రి బయలుపఱచు.
సీ మగరాల మొగముట్టు నిగనిగల్ వెలియార్చు హురుమంజి ముత్తెంపు సరిపెణీలు . చంద్రా. 2 68.

వెలియావు వి (వెలి^{2}+ఆవు,) కామధేనువు.
సీ. జోగుల వెలియావె నోయగంబుల ప్రోవ కని కరంబుల తావ కావుకావు ... అచ్చ రా.యు 48

వెలియు=వెలుచు^{2} అ క్రి 1. వాన కురిసి నిలుచు
ఆ. అచట నిలుచునంత నవ్వాన వెలియఁగ నొకఁడు వచ్చె వాని యొద్దకేను ద్వా 3.84.
గీ తెలియ నింతయు వర్షంబు వెలియదాయె ... విప్ర 3 67
క పెనువాన యింతట న్వెలి,సిన నేగతిఁబోదురి త్త చేతుల తోడన్ శుక 3 254.
2. రంగుచెడు, చాయతగ్గు,
(వ్యావ) ఆ చీర వెలిసి పోయినది
(ఈ యర్థమునఁ దఱుచుగా దీనికి 'పోవు' అను ప్రయుక్తము)

వెలియునికి వి. (వెలి^{1}+ఉనికి) ప్రవాసము, పరదేశములో నుండుట (శ ర)

వెలియొనర్చు స క్రి (వెలి^{1}+ఒనర్చు) బహిష్కరించు, వెలివేయు.

సీ కలుపల చెలికాని వెలియొనర్చి .. నీలా 1. 42.

వెలివాడ వి (వెలి^{1}+వాడ.) చండాలవాటిక, మాలపల్లె

సీ వెలివాడఁ బసిఁ గ్రొత్త మలకడాల్గొని నూనె యిడి తంగేడాకు గట్టెడు తహతహా ... ఆము. 7. 7

వ. అని విస్తృత నిమేషంబు గీలించి ముకుళిత పక్ష్మాంచలంబును జిహ్మ తరతరళతారోదరంబును నగు వీక్షణంబున నవ్వెలివాడ ప్రీడావతి నీక్షించుచు. శివరా 3 86

ద్వి. తవిలి యీ వెలివాడ తలిరాకుఁ బోండ్ల, మన్నించి సకల సామ్రాజ్య భోగములఁ, జెన్నొందు .. ద్వి. హరిశ్చ పూ. 1342 పం

వెలివాడచేడియ వి (వెలివాడ+చేడియ) చండాల స్త్రీ.

వ. ఇవ్విధంబునఁ బాడిన నవ్వెలివాడ చేడియల నిరుపమాన గాన విశేషంబులకుఁ బరితోషంబు నొంది హరిశ్చంద్ర ధరిత్రీ వల్లభుండుల్లంబున నంతసిల్లి. హరిశ్చ. 2. 108

వెలివాఁడు వి (వెలి^{1}+వాఁడు) చండాలుఁడు.

చ. .. మదిం, బసయొక యింతలేక పెఱ ప్రాణులనుం బోరిగొంచు నెప్డు దుర్వ్యసనతఁ గూరియున్న వెలివాండ్రుర పల్లియఁ జేరి యయ్యెడన్ భార. శాం 3 284

చ. నిలచినఁ గొంతసేపటికి నీలగళాపరమూర్తియైన య, య్యనఘుఁడు మౌనవృత్తి విడి యతులు విప్పి కవంగ నంతలో, పలఁ దిరుగంగ ద్రొక్కి వెలివాఁడ మనుష్యుఁడ పెద్దయాఖ్యుఁడన్, ఖలుఁడను నన్ను శిష్యునిగఁ గైకొని వేగఁ గృతార్థుఁ జేయవే. చెన్న 5 217

వెలివాడవాఁడు వి (వెలివాడ+వాఁడు) చండాలుఁడు, మాలవాఁడు

సీ. ప్రార్థింప నున్నాఁడు పాదాగ్రముల వ్రాలి వెలివాడవాఁడు తద్విప్రకులుని కాశీ 7 240

వెలివాలు వి. (వెలి+పాలు) వేఁటాడెడి తావున బయట చుట్టు పాటించెడు బోఁగు.

క వెలివాలును గాలపులును, వలలుఁ దెరలు దీమములును వడిఁదీరిన కుక్కలు నారె గోలలును మంచులక్రోవులు వేటకారడంబుఁ బెనుపఁగన్. ఉ హరి 4 22.

వెలివిడుచు స క్రి (వెలి^{1}+విడుచు) వ్యయపెట్టు, వెచ్చించు

క కలిమికిని దగిన కొలఁదిని, నెలపుగ వెలివిడువ కున్న నిలుపెక్కుడిదొఁ, గలయఁగ నిండిన చెఱువున, కలుఁగిచుక లేకయున్న యాఁగని భంగిన్ ద్వా 2 156.

వెలివిరియు = వెల్లివిరియు అ. క్రి. (వెలి^{1}+విరియు)

1 బయలుపడు

క. వెలు వెలుకఁబాఱె దేహము, అలసత నడుపులను జెయ్యలందును దోఁచెన్, వెలివిరిసెనాభి జఠరము, కలకంఠికిఁ బొడవుదోఁచి కానఁగ వచ్చెన్.

వ .. కూర్మి లజ్జావశంవదయై వెలివిరియంగా నీక. ఆము. 5 55.

వ మానసంబులోనన పూనియుండి యిప్పటి నీదుండగంబు వలనఁ గలిగి వెలివెరియనిచ్చితి. కళా 1. 81

2 ఉబుకు.

చ .. భీష్ము నందఱున్, బలిసి భవత్తనూజులు మనంబులు నిండి ముదంబు మోమునన్, వెలివిరియంగ నేఁగిరి నవీన విభూతి నివాస భూమికిన్ భార భీష్మ 3. 275

3. పొంగు.

క వెలివిరిసి వచ్చు జలనిధి, పొలుపునదోఁతెంచు ధర్మపుత్రుని బలుగో, ల్తల నిలువరింపనీ వాక, చెలియలికట్టవయి మమ్ముఁ జేకొను మిచటన్ భార భీష్మ 3. 244.

4. వ్యాపించు

క... భూమిలో వెలి, విరిసె నధర్మంబు యోగ విధ్వంసకమై దశకు 11. 111

వెలివిసరు అ క్రి. (వెలి^{1}+విసరు) 1. పైకి ప్రసరించు.

క ..విరిసెత్తా, వి సరంబులు దిగిచి వలపు వెలివిసరంగన్. సారంగ 2 82.

(మోహము బయలుపడు అని యర్థాంతరము)

గీ ...వెలి విసరదయ్యె దైత్యేంద్ర విభునియూర్పు దశా 4. 27

2. బయలుపడు

క విరసము నెఱసాహసమున్, బోరిగొన నెట్లు భయసైన్యములు పోరన్ ర,క్తరసతరసములు గదురఁగ, శరనిధి సత్త్వములు వెలివిసరిరాఁ దొడఁగెన్ వేం పంచ. 4 14

క. ఆ చిత్ర ఫలక మెవ్వరు చూచిన వెలివిసరి యపుడు మబ్బెడునది నీ, వే చూచుటేను జూచుట, యో చంచలనయన యింతయు నెఱుఁగుదువే ప్రభా 1 135.

వెలి వెలి విశే పైపై, బాహ్యము.

('వెలి' యొక్క ఆమ్రేడిత రూపము)

సీ వెలివెలి వస్తువుల్ విడిచెఁబో నరుఁడు గరిష్ఠతంగాదె శరీర యాత్ర, నడపువాఁడది మోక్షణంబు గానేరదు శారీర సౌఖ్య సంపత్తి వదలి... భార శాం. 1 85

వెలివేయు స క్రి (వెలి[1]+వేయు) బహిష్కరించు, సంఘమునుండి దూరముగాఁజేయు

ద్వి వెంగలిగా మిమ్ము వెలివేసె నొకఁడు ... శల్లాణ 2 భా (శ ం.)

వెలిపోవు అ క్రి. (వెలి[1]+పోవు.) పైకిఁబోవు

సీ విభుమూర్తి యేమియు వెలిపోవఁగానీక తన కన్నుఁగవఁ ద్రావికొనఁగనిచ్చు .. దశకు, 4. 64.

క, అనుటయు రెండవ పక్షం, బనిమిషవర తప్ప దెట్టి యర్థమును దగు,ల్కొనఁ దివియక వెలిపోవి,చ్చునె బుధుఁడూహించి చేయు సుకవిత్వం బుల్. ప్రభా. 2. 5,

వెలిసల్పు(లుపు) స. క్రి. (వెలి[1]+సలుపు) బయలు పఱుచు.

సీ. వెలిసల్పనీక యిచ్చెలువ మీ మాతామహుండు దాపంబున నునిచె.. దశకు 3. 85.

వెలిసె వి ఇంటి చూరు యొక్క లోపలి భాగము. (వా)

వెలు వి. వృత్తియందు 'వెలి' శబ్దమునకు వచ్చెడి యాదేశము.

ఉదా వెలుపల, వెలువడు మొ,

వెలుఁగారు అ. క్రి (వెలుఁగు+ఆరు) ప్రజ్వలించు

క ...వాసవపౌత్రుం, డా రూఢ తేజుఁడై వెలుఁగారెను హుతవహ్ని క్రియ రణాంగణవేదిన్... భార భీష్మ 2 176.

వెలుఁగు అ క్రి. 1. ప్రకాశించు.

చ ..శిఖాచయంబులన్, వెలిఁగెడి దానిఁగాంచి రరవింద నిభానన లమ్మహోదధిన్ భార ఆది 2 28

గీ గగనమున నుండి డిగ్గి సత్కార యుక్తి,వెలిఁగె హిమపర్వతాంతర స్థలమునందు, నిర్మలంబైన నిధిలోని నీడఁదోఁచు. నిందుబింబంబులను బోలి ఋషిగణంబు. హర 4. 52.

గీ వివిధ మాణిక్య దీపముల్ వెలుఁగుచుండ.... దశా 1 262

2 జ్వలించు, మండు

ఆ ...హవ్యవాహు తోఁటియట్ల వెలుంగఁగ, వలయు గురుఁడు మూచి యెలమిఁబొంద. మార్క 7 57

3 ఒప్పు, శోభిల్లు.

చ అసదృశ తారమౌక్తిక సమంచిత నాయక రత్నమై సముం,జ్జ్వల రుచి పుంజమై తనకుచంబుల మీఁద వెలుఁగు హారమున్, బిసరుహ హస్త పుచ్చికొని పెట్టెఁ బ్రియంబునఁజేరిపాతే నమః, ప్రసవ శరాసనాయ యని పల్కుచు భూపతి కంధరంబునన్. కేయూర. 4. 138.

గీ పుడమి తిలతఁడుల న్యాయమున వెలుంగ... మనుచ 2. 7.

క. అని మఱియుఁ బెక్కుకోర్కులు, దనమది బైకొనఁగ వెలఁది దరకోర్కుల నాఁ,గినయట్లు యోర్చి చెలులం, గననీక వెలుంగుచుండెఁ గన్నియ యంతన్ కవిక. 3. 84.

4 ప్రసిద్ధి కెక్కు.

ఆ . వీని వలనఁగులము వెలుఁగునఁటమను నెడ్డ, జాహ్నవీసుతుండు సంతసిల్లి భార ఆది. 5. 15

సీ రాజరఁజన రీతి రసికతామహిమల సుమతియై వెలుఁగంగ సుమతిగోరు...విక్ర 1. 167.

5. ప్రతిఫలించు.
వ. చందమామ గుటికలు గ్రోలు మందయానల చెక్కుల వెలుంగు వలివెలుంగుం జూపి వసు. 4. 23
6 ఉద్రేకించు, విజృంభించు
వ. హింసా కర్మంబులు వర్జించి కామక్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యంబులు వెలుఁగనీయక యత్యంత విరక్తుండవై; కాంతాకారంబునఁ బ్రవర్తింపుము. కుచేల 2 107
వి. 1 ప్రకాశము.
సీ. తన వెలుం గొగి నిరంజన దృష్టికిని లక్ష్యమై యుండునయ్యది నింతంత కాదు ... ఆము. 4. 200.
2 కిరణము.
క. అని యొడఁబడ బలుకుచుఁ దో,డ్కొని వచ్చినఁ గామ్యుఁ జేరి గురుకుచ దనపైఁ,గనకనఁ గన బడు వెలుఁగులఁ, గనికరమతి మందు చంద్రు గనికర మలుకన్. మనుచ. 8 35.
గీ. .వే వెలుంగుల దొరకోడు రేచెలుంగు; ఆము. 1 18.
మ. తకుకుం బ్రొద్దు వెలుంగు గ్రొఁ బసిఁడి నిద్దాచో పుడుం గట్టియున్...చంద్రా. 1 40.
3. ఎండ.
A నిడుద త్రాళ్లని బయల నెప్పుడుఁ దిరుగుచుఁ, బోనఁగ ముప్ప్రొద్దు ముద్వేసములఁ జెలఁగుచు, వెలుఁగు తెల్లెడఁ గాచుచు వలరు నిర్ల, వేఁట కాఁడవ్వుడెంతయుఁ దేటమీఱ అచ్చ. రా అయో. 42
వెలుఁగుచేయు స. క్రి. (√వెలుఁగు ఇది తగులుచు వంటిది) వెలుఁగఁజేయు, ప్రకాశింపఁజేయు
సీ. విలసితాంతర్జ్యోతి వెలిఁగించి తనువెల్లఁగయ లోఁగాల్చి చిత్కళ వెలిఁగించి ... చెన్న. 3. 383.
వెలుఁగు(ల)దొర వి (వెలుఁగు+దొర.) సూర్యుఁడు.
క. వికసించు తమ్మినుండు మ,ధుకరావళి వెడలె వెలుఁగు దొరఁగనఁగాసా,ర కలావంతుఁడు మునుగొం, చక్రమింగ వెడల్చు నినుప వరివెణ మవఁగన్ రా. వి 3 30.
వ వేలుపు సామియో వెలుగుల దొరయో జంట మోముల దంటయో యిట్లుంటగాక మానిసులే తేజ బూనుదురే యనందగియె అచ్చ రా. 4 61.
వెలుఁగురా వి (వెలుఁగు+రా) సూర్యుఁడు
గీ. కాని మటి యెందు నేనియుఁ గల్గనీక, నేల యేలెను దద్దయు నేర్పుమీఱ, వెలుఁగురా వంగ డపు పాల వెల్లినిండు, చలి వెలుంగైన యా రాచజడల మెకము అచ్చ రా బాల. 47.
వెలుఁగుల యిక్క వి (వెలుఁగులు + ఇక్క) సూర్యుఁడు.
గీ. సుఃల యాఁకటికూడు ముచ్చులకుఁ గీడు; రిక్కలకు జే డు వెలుఁగుల యిక్కతోడు... కవిజ 3. 78
(వెలుఁగుల యిక్కతోడు=చంద్రుఁడు.)
వెలుఁగులఱేఁడు వి. (వెలుఁగులు + ఱేఁడు) సూర్యుఁడు
మత్తకోకిల మేరువాయన మానపోత్తర మే వెలుంగుల ఱేనికిం, దేరుగాను లాటలాడఁగ దిద్దెఁ బెద్ద తనానకున్ ... కళ 1. 114
వెలుఁగొందు అ. క్రి (వెలుఁగు + ఒందు)
1. ప్రకాశించు
చ. గరుడ పతాకతోడి రథకల్పన మొప్పఁగఁ జక్ర మాదిగాఁ, బరిగిన కైదువుల్ వితత బాహు వులన్ వెలుఁగొంద దివ్యతా, స్ఫురితశరీరుఁడై సకల భూత భయంకర విక్రముండు పంకరుహ దళేక్షణుం డదరెఁ గంపముఁ బొందఁగ సర్వ సైన్యముల్. హరి. ఉ 2 21
క జలవముధాంబర పవన, జ్వలనంబుల కంటెఁ దా నజస్రంబు వెలిన్, వెలుఁగొందు నాత్మ యుండఁగ... ఆము 8. 68.
గీ . తన యనం బెల్ల కడల, వెలుఁగ వెలుఁగొందు నారాచ వేల్పు ఱేఁడు నీలా. 1. 45.
2. జ్వరిల్లు, మండు.
చ. ..నలము గూఢ యత్నమున వ ద్యోడకుం గొనివచ్చి దానిఁ బయ్యన వెలుఁగొందఁ జేయు టయు... భార విరా. 2. 255.

తరళము కలుముల న్వెలుఁగొంది యచ్చటి కాఁపుఁ బెద్దలు తద్దయున్. నీలా. 1. 38

వెలుక వి (వెలి²+ఉక స్వార్థమున) తెల్లన. ధవళ వర్ణము

చూ వెలుకఁ బాఱు

వెలుకన విణ. (√వెలుక) తెల్లనిది, ధవళము

క అతని వదాన్యత్వము విన, మతిఁ బ్రియమగు నేని వినుము మందారము సం,తతమును సంతా నము దా, నతనికి రాక వెలుకనై తల వాంచెన్ ద్వా 11 112

గీ అష్టమదముల ఝరీ పూరితాంగ్రు లవఁగ, మీఱు దంతులఁ దనదు పజ్ఞాసమునకు, రావుగా యను భీతి నైరావతంబు, వెలుకనై యుండె నప్పురిఁ దంబె పొగడ శ్రీరం మా 10 58

వి తెలుపు, ధవళవర్ణము

వెలుకఁబాఱు అ క్రి (వెలుక+పాఱు.)

1. తెల్లబడు

క. తును మాయ మ్రింగి దముశేం,ద్రుని యురము వగిల్చికొనుచు దుగ్ధగతి వీఁపున వెడలి కెంగ్ర యొగసెను, విను వీథికి నుడుగణంబు వెలుకం బాఱన్ భార ద్రో. 5 232.

క అలపోడుపు గట్టువగరున్, వెలువడు రాజువకు మ్రోల వేళాసతి మెచ్చుల కుచ్చుఁబట్టి వైచిన, వెలిపావడ యనఁగఁ దూర్పు వెలుకం బాఱెన్ కువల. 4. 15.

సీ. తనుఁబాసి శశిదవ్వు చనిన నెవ్వగఁ బోలెఁ దొలిదిక్కు జవరాలు వెలుకఁబాఱె .. మనుచ. 5. 40.

2. వెలవెలఁబోవు

సీ. ఉరుకీర్తి యగు మూర్తి యుదరంబులోఁ జాలు నిలిచియుండుట మేను వెలుకఁబాఱె ... పి. శకుం. 4 56.

చ. ఎరువుల సొమ్ము సత్యమగునే యని వెల్వెల వయ్యె వహ్నినాఁ, బరిగళితద్యుతిన్ వెలుకఁ బాఱె నిశాంత నిశాంత దీపముల్ ... వేం. పంచ. 4. 278.

వెలుగు వి కంచె, పశువులు మున్నగువవి చొరకుండ చేనిచుట్టును కంపచే నేర్పఱిచిన యావరణము.

గీ వేయిచేతులిచ్చి వెట్టిఁజేసిన శూలి, బాణుఁ జెఱపఁ దలఁచి ఖండవంబు, గలుగఁ జేసెనింక వెలుగుచే న్మేసినఁ, గాచువార లెందుఁగలరె జగతి ఉ. హరి. 5.42

సీ చీమలు ప్రాలిడ్వఁ జివికిన వెలుగుపట్టునఁబండి యెండి క్రుంగిన గునుకుల . ఆము 6. 18.

(దీనిని శ ర. నిర్బంధుకముగను, చి ని వబిందుక ముగను గ్రహించినవి. ఈ క్రింది ప్రయోగ ములు వబిందుకములు.)

వ వలుదెసలం బొడవుగా నమర్చిన బలితంపుములు వెలుంగులం గరంబు జతనంబులై యొప్పు పెను దొడ్లన్ హరి పూ 5, 142.

చ ఘుటకుఁడు పంపఁగా నరిగి కంప వెలుంగు తలంగఁ ద్రోచి యు,ద్భటగతి బుద్ధిసారుఁడటు తారుసఁగర్కరికా ఫలాళిఁ జూఁ,పుటయు... శుక 2. 423

వెలుచే(ల్చె) వి సర్పము, పాము.

చ వె,ల్చెల క్రియఁగానరాని గతు లన్మయిమైఁ జెవఁచున్. మనుచ 3 62. (శ. ర పా.)

(..'చి,ల్వల క్రియ'—ముద్రి పా)

వెలుచు¹ = వెల్చు, వెలలుచు స. క్రి (√వెలి¹) త్రోలు

క నలి భగదత్తుఁడు గదువుల, వెలుచు పసుల వానియట్ల పిలసద్గతి న,బ్బలము నెగవ... భార ద్రో. 1. 382.

చ గెలిచిన నేఁడువాఁడు రణకేళిఁ బురందరుఁ దగ్గజేంద్రమున్, వెలిచినవాఁడు దేవతల వెట్టికిఁ బట్టినవాఁడు ధూర్జటిన్, విలిచిన వాఁడు భక్తిమయ విత్తమునన్ ధరనేకవీరుఁడై, నిలిచిన వాఁడు శౌర్యమున నీ జనకుండు భయం బిడేటికిన్. ఉ. హరి 5. 88.

గీ మడుఁగులకు నల్లదార్చుచు నడునుగలుగు, కొలఁదిఁ బట్టంగ నగునని వెలిచి వెలిచి... శా రా. అర 2. 51.

2. వెడలఁజేయు, స్రవింపఁజేయు.

చ. వెలిచిన కన్నునీరు జడి వెచ్చని చన్నుల మీఁది చేఁడియుఁ దొలఁకరి ఘర్మతోయములతోఁగల సెన్ ...ఉ. హరి. 5. 112.

3. ఋజువుచేయు, స్థిరీకరించు

క. ఇంత గొనియె నీతండని, పంతముగాఁ దెలిపి వాని పై వెలువక తా, గ్రంతలు దూఱిడి పెనపరి, యంతకు నిమమడి ధనంబు నరువఁగ వలయున్. విజ్ఞా. 3 44

4. (నూలు) తోఁడు (శ. ర.)

వెలుచు²=వెలియు అ. క్రి వానకురిసి నిలుచు. (చి. ని, బ్రౌ.)

మ. ఎడ వెల్లెనను లేక పెక్కు దినముల్ హేరాళమై వర్షముల్, జడిగాఁ బట్టి తటాలవంగ వెలిచెన్ ... హర 2. 25.

క. జడిగొన్న వాన నేమం, దడిసితి నాలో నొకింత దడవున కా నె,వ్వడి వడలి వడఁగె నుఱుముల్, నిడిమించులు మానె వెలుఁగు నిలిచెన్ వెలిచెన్. వేం. పంచ 3. 106.

సీ. ఆ దినములను వర్షార్త్యయోచితముగా దళమైన వానలు వెలుచుటంతఁ, దెల్లవాఱిన యట్టి తెలుఁగున వావేళ దనమేలనం బెల్లజనులు వొగడ ... దాశ 7 83

వెలుడు అ. క్రి. వెలువడు, బయలువెడలు.

క. వెలి శుచియై మఱి తీర్థం,బులు సొచ్చుట మేలు నియమములు దీర్చి తగన్, వెలుడినయెడ దేవార్చన,ములు విప్రార్చనలవశ్యములు గృత్యంబుల్ భార. అను. 5. 185.

వెలుతురు=వెల్తురు వి. (√వెలుఁగు) 1. ప్రకాశము, వెలుఁగు.

పీ వెలుతురీయక జాలు విరిదేవియల సోవ వదలక కురియు పెన్నావగాఁగ ... యయా. 4. 4.

గీ. ... వెలయఁ బగలయ్యెఁ జీఁకటి వెలుతురయ్యె, నడవి యిల్లయ్యె మఖమెంత నొడరునొక్కొ. గంధ. 1. 144.

2. ఎండ.

క. వెలుతు రసలంటి యెండియు ... ఆము 4 182.

వెలుప(ల్వ)ల వి జొ (వెలి¹+పల) బహిః ప్రదేశము, బయలు.

క. ఈ పగిది మొసలి సలిలము, లోపలికిన్ దిగువఁ దా వెలుపలికిఁ దిగువన్, కాపనిఁ గొంతదడవు మే,నా పుత్రిక తిగిచి తిగిచి నాఁటిన పగలన్. వరాహ 6 28

గీ ... ఇ మ్మహాతీర్థములు వేద విశ్రుతములు, వెలుపలను లోపలను నుండుఁ దలిరుబోఁడి కాశీ. 2 117

సీ ఆ యింటి గృహిణి నాయకుఁడు భుజించిన పసిఁడి పళ్లెరము వెల్పలికిఁ దెచ్చి, వెలచుచో... పరమ. 4 186

వి॰ వెలియైనది, బాహ్యము

క ఈ తడు దా వెలుపలయై, యేతెఱఁగున నైన వారి యేపడఁచిపరా,భూతులఁ జేయుదునని ప్ర,ఖ్యాత జవహయాధిరూఢుఁడై పురివెడలెన్ కళా 8. 154

వెలుపలనుండు=బహిష్ఠయగు, ఋతుమతి యగు (వ్యవ) ఆమె నిన్ననే వెలుపల నున్నది

వెలుప(ల్వ)లించు స క్రి (√వెలుపల) వెలిపఱుచు. (శ ర.)

వెలుపించు స క్రి (√వెలుపు) వెలుపుచేయు, వెడలించు

ఉ పెట్టను బట్టి ఱెక్క వెలుపించి కనంబడునట్టు గాఁగ న,టట్టొక రెండు మాఱులు పయిన్ సురటంబలెఁ జేతఁ ద్రిప్పుచున్ ... సారంగ 1. 126.

వెలుపు¹ వి వెడలుపు, విస్తారము.

తరువోజ వెలడు నిట్టూర్పుల వెస నుచ్చలించు, వెలుపునఁ గలుగు నెప్పిఁగు చందోయి .... కు. సం 5 588

సీ. చెలరేఁగి వలరాచ వెలుపుల పెనుకతల్ విని పించినప్పు డూకొనెడి దారి .. కువల. 5 35. నవ్వురిఁ దరమె పొగడ. శ్రీరం మా. 10 58.

చ. పరిణత గంధశాలి వన పంక్తులు గంధవహాను ధూత బం,ధురకణి శంఖలై వెలుపు దూకొనఁ జాలు నిజాలవాల మం,దరవిశదారుణోత్పల పిశాన వన ప్రమదాళి మాలికా, నురుచిర గీత మాధురికిఁ జొక్కితలల్ గదలించెనో యనన్. శ్రీరం. 4. 1014.

వి॰. వెడలుపైనది, విస్తృతము.

ద్వి. వెలిసె వానలు గడువ పిడుగుపడె గండ, విరి విరసైకాసె వెలుపయ్యె దినలు... ద్వి. భాగ. 2 82.

వెలుపు² వి. (√వెలుచు²) వానకురిసి నిలుచుట,(వాన) వెలియుట

వ ఎడవెలుపు లేని పూదేనియ జడిం దోఁగియ సమకాల పర్జన్య కాలశంక మత్తిల్లి నృత్తంబు సేయు మత్తకేకి కేకల కోడు భుజంగ కుటుంబం బులును శేయూర 4 50

వ ఇవ్విధంబున నిరువది యొక్క వాసరంబులు వెలుపులేక పాము వ్రేలఁ గట్టినభంగి... గురిసి యిరువది రెండవ దివసంబున హార 2. 23.

వెలుపుడు వి నూలు తోడుట

గీ తంతు నిస్సరణంబుగఁ దనరుచుండు వెలుపుడన.. ఆం భా. 2. 286

వెలుమనూళ్లు వి బ తెలిక జాతిలో నొకభేదము (ఈ జాతిలోని భేదాంతరములు వత్తిపాలు, నరియూళ్లు, కుముడాళ్లు, మట్టూళ్లు, పోవండ్లు, స్రావకులు, ఉంద్రూళ్లు, అనుమగోండ్లు, అడ్డనూళ్లు)

వెలుములు వి బ భూషణములు.

ఉ. ధీ నిరవద్య హృద్య నిరతిన్ హరితో భరితోత్సవంబులన్, బూను కడాని బొమ్మ కలుముల్ వెలుముల్ గల ముద్దుగుమ్మ స,న్మౌని మనో విహారిణి రమారమణీ మణి భూరిసూరి స,న్మానముఁ గూర్పుఁగాత గరిమన్ నెఱి మంజుల మైన మత్కృతిన్ కృ శకుం. పీఠి 1. 2.

గీ. చెవుల వెలుములు కులుబ్రాఁత చెవుల బాగు, పడిగె బ్రోగులు మెలిగొన్న పచ్చడములు, తమర గుమిగూడి జాలరు లరుగు దెంచి, రలరు మొగములతోఁ బ్రాటి వలలు గొనుచు. వేం. పంచ. 1. 603.

వెలువడము వి సస్యవిశేషము.

ద్వి వెలువడంబులు పోయె వెలఁగయ్యె వరగ.. విష్ణు పూ 8 ౼ (శ ర.)

బ. ధాన్య విశేషము

సీ మంది గంత్రలు బాగ మల్లెలు తీఁగెమల్లెలు కృష్ణనీలాలు వెలువడాలు...హంస 4 128.

వెలువడు అ క్రి (వెలి¹ + పడు) (వ్యుత్పత్తి వర్ణ వికారము.) 1. బయలుపడు, బయటికి వచ్చు

క. నలుఁదొల్లి యాక్రమించిన, కలి కర్కోటక విషంబు గ్రక్కుచు నొడలన్, వెలువడ నలువకు విహితాం,జలియై తన్నెలుఁగఁ జెప్పెఁ జంచలుఁ డగుచున్ భార అర 2 178

క విలపిల్లుచు నుండఁగ ముచ్చిలిపట్టి కుమారు నోరఁ జీర దుటిమి వెంగలులగు క్రూరులు గొందఱు, వెలువడఁ గొని పోయి యొక్క విపినములోనన్ భార ద్రో. 2 182.

ఆ వేల్పుగట్టు గవుల వెలువడి వడదేలఁ, బదలు వాఁక నీట జలకమాడి . పారి 4. 44.

2. వెడలు, బయలుదేరు.

క. నలుఁడును ధరణీ రాజ్యము, దలఁగఁగ సర్వంబు నపహృతంబైనఁ గడుం, దలరి దమయంతిఁదోడ్కొని, వెలువడియె నశేష రాజ్య విభవచ్యుతుఁడై భార అర 2 64.

చ. అలఘు వినూత్న రత్న కనకాంచిత భూషణ దీప్తులొప్పఁగా, వెలువడె మున్నుగ ద్విరద బృందము . విక్ర 4 81

గీ తపసిది యని వారలు తమనివాస, మొరు లెఱుఁగకుండ వెలువడి యరిగిరంత ... కళా. 6. 154

3 తొలఁగు, అపసరిల్లు

చ ..మిత్రు నతియోజ్జ్వల వసుఁజేయ మిత్రవసు సంపదకైన ఘనావరోధమున్, వెలువడఁజేయ నేర్తురు మణీ విపణీతపనీయ రాశి పేశల రుచి కోటికోటి విలసద్ధ్వజ కోటఁబురికిరాటకుల్. వసు. 1 88.

వెలువరించు = వెల్వరించు స. క్రి (√వెలువడు)

1. వెడలఁగొట్టు, వెలువడఁజేయు.

ఆ వృద్ధు కొడుకు పలుకు విని క్రూరుఁడై పాప, బుద్ధిఁ జేసి మిమ్ము భూతలంబు, వెలువరించి రాజ్య విభవంబుగొని యిప్పు, డలుక నెడిపి చిత్తుఁ డయ్యెనొక్క భార అర 1 208

వ. వానిం బట్టి కట్టింపు మొండెనెద్దు పట్టింపుము కున్న వరణ్యంబులు నొం వెల రింపు హరి. పూ. 6. 127.

2 బయలుదేఱఁదీయు

గీ. ...బ్రొద్దు వొడవక ముందర పురజనప్రయు తముగాఁ బురి వెలువరించితిఁ గడంగి భార. మౌ. 200

3. బయలు పఱుచు, వెలువడఁ జేయు

వ. ఒక్కించుక సేవ పలుకు వెలువరింపఁ జాలకయూర కుండి యెట్టకేల కెలుఁగు దెచ్చుకొని భార. శల్య. 2 1..

సీ. కటివా్ర్త పడలి యుంతట దైత్యకాంతల కల వరించలు విత వెలువరించె...సమీం. 3 76

4. పోఁగొట్టు, తొలఁగించు.

సీ. ...పరమ దైన్యమున కోర్చి కొలిచి మాత్స్యుని పాలనున్న దుఃఖంబును ద్రోహులఁ గనుఁగొట్టి వెలువరించెదనని తలఁచి కృష్ణుని నిశ్చయంబూఁది ధర్మజంబయగుటఁ దెలిసి...భార శాం. 1 120.

వెలువఱుచే వ. క్రి. (√ వెలువడు) వెలువరించు (శ. ర)

వెలువెలుక వి. (వెలుక + వెలుక.) మిక్కిలి తెల్లన, అధిక ధావళ్యము.

చూ. వెలు వెలుకఁ బాఱు

వెలువెలుకఁబాఱు = వెల్వెలుకఁబాఱు అ క్రి. (వెలువెలుక + పాఱు) మిక్కిలి తెల్లనగు

క. వెలువెలుకఁ బాఱె దేహము, అలసత నడుపు లను జెయ్యులందును దోఁచెన్, వెలివిరిసె నాభి జఠరము, కలకంఠికిఁ బొడవు దోఁచికానఁగ వచ్చెన్ రుక్మాం 1, 141.

వెల్కఁబాఱు = వెలుకఁబాఱు అ. క్రి తెల్లబడు.

గీ. అనిమిషుల దృష్టి మిఱుమిట్లు గొనఁగ భుజగపతియుఁ గూర్మంబు సంకట పడఁగఁ దరణికిరణములు వెల్కఁబాఱ దిక్కరులు బెదర, నొప్పె నత్తోరిలాఁకు మహోగ్రముగుచు భార. శల్య ? 155

ద్వి. అమృతాన్న రుచిలోన వడఁగక వెలికి, గమనించెనవ దేహకళ వెల్కఁబాఱె రం. రా బా 18. పా. 24. పం (శ ర. పా.)

వెలికిలు = వెలికిలు అ. క్రి. వీఁపు క్రిందగు.

ద్వి. హా తాత హా మామ యనుచు మోచేతు, లూఁతగా వెనుకకు నొఱఁగి వెల్కిలను, బడి పాఱు కొని గుండె బలువిడినడిచి, పడె ... నవ 3. 217 పా 2 పం

వెల్గ = వెలఁగ వి. కపిత్థము (వృ వి)

చ. ఒక శుకియుండు నత్తరువు నొద్దన చిక్కని వెల్గ మాని యందు . కేయూర. 4. 62.

సీ పులిచింత మోదుగు ములుమోదుగును వెల్గపుల్ల వెలఁగ వెట్టి బిల్లచిల్ల...హంస. 4 11.

వెల్గు = వెలుఁగు అ. క్రి ప్రకాశించు

గీ అతి మహత్త్వంబుచే వెల్గు వట్టిశక్తి,నలరు... ఆము. 5 82

దండకము ...మేత్రెల్వితో లోని వెల్గుం గనుంగొంచు.... నీలా 2. 41.

వెల్గొందు = వెలుఁగొందు అ. క్రి. (వెల్గు + ఒందు.) ప్రకాశించు.

మ సమన్వితమై యోగి మనోనురాగ పదమై వెల్గొందు నీ దేహము.. భాగ 4. 181

వెల్గొడుగు వి (వెలి² + గొడుగు.) శ్వేతచ్ఛత్రము

మ ధమవుం గేతువుఁ ద్రుంచి సారథిని రథ్యవ్రాతముం గూల్చి యేఁపునఁ బాంచాల తనూజు వెల్గొడుగు సొంపుం జింపిగావించి... భార ద్రో 5. 180

వెల్చు = వెలుచే వ క్రి. 1 తోలు.

చ వింటుని గోవులన్ మరల వెళ్చి ముదంబున నీదు తమ్మునిన్, బోరిగొనఁ బార్థుఁ డాఁకకెట పోయితి నాఁడు...భార కర్ణ. 2 82

గీ దశునల్లుండ్ర మెడల సూత్రములు గట్టి, యూపములు సూత్రములతోడ నుద్దిచేసి, దామెనలు గూర్చి నడిపించెఁ దరతరంబ, వీరభద్రుండు పశువుల వెల్చునట్లు. కాశీ 7. 88

ఉ అడ్డము వచ్చి పేలుపు పుక్కయాఁగెడు వమ్మిట్లు తావరించి మా, యెడ్డమముల్ దెరల్చి హరియద్ధతి జాఁచిన గొల్ల వెల్చుటన్, డొడ్డికిఁ బాఱు నా పసులతో సరితైయై పురిఁబాసి యాంద్రనున్, బిడ్డల వెంటఁబెట్టుకొని భీకరి చేరితి ముర్వి క్రిందటన్. ఉ. రా 2 221.

2. వెడలించు.

ఉ తే॰టఁ దోలి యడ్డపడి తీవ్రశరంబుల నబ్బలంబు దు, ర్వార రయంబు మాన్చి పశు వర్గము నిద్దెస వెల్చె వార్చుచున్ భార. విరా 5. 88.

3. (నూలు) తోడు

సీ నేఱయు నింగియుఁ దాలముల్వాయింప నేలఁ దెన్నుండిచే వెలవ. కు సం 8 135

వెత్తి = వెలితి వి న్యూనత కొఱఁత

ఉ దేవం సుప్రసాద శుభవృష్టి సుధా విరసంబు నాపయిన్, ఏ విరి వెల్లిగొలిపితి మనంబున కింకొక వెత్తిగల్గునే, దేవకులేశ యైనను మదీయ మనీష నిశాంత భక్తి నే, ప్రోవల నెమ్మెయిం దొలఁగఁ ద్రొక్కక నిన్ను భజింపఁజేయవే హరి ఉ 5 251.

గీ అసుర విభుఁజూచి మునినాథుఁ డాట విడిచి వెడలినని వెత్తిరాకుండఁ బుడమి తేఁడు, తెలిసి గద గొన్న రిపుశక్తి దిగిచి వైచి, మఱియొుఱఁగి క్రమ్మఱం దేటి యురకనిలిచి. కకు 2 147.

విశ న్యూనము తక్కువైనది

గీ కేవలము మంచివడకైన గీసవెత్తి, రెండు జాములు నిటనూరకుండ నేల...భీమ 3 46.

ఉ తామశవృత్తి లేదు సతతంబును నుగ్రుఁడు గాఁడు పౌరుషం, బేమియు వెత్తిగాదు పారి పిరి 8

వెత్తిసేయు స క్రి (వెత్తి+చేయు) తక్కువపఱుచు

సీ విక్రమాధిక తను వెత్తిసేయుటె కాదు వాక్పాథిఁ గేరుఁ బార్వతికుమారు ... చెన్న. పిరి. 85

వెల్తురు = వెలుతురు వి. ప్రకాశము

సీ. చినుకు వెల్తురు మబ్బుచే వడ్డపాటింత వోకార్పు రేరాచ రేక యనఁగ ..రా వి 4. 118

వెల్పట్టు వి. (వెలి[1] + పట్టు) పై భాగము, బయలు

ఉ. చుట్టి బిగించిపట్టి పురసూదన యీ గరళాగ్నిఁ గంధరా, ఘట్టమునందు నిలుపుమది గాక దిగంబడ విచ్చితేని లో, బట్టున నున్న లోకముల భస్మము సేయు వెలార్చితేని వె,ల్పట్టున నున్న లోకముల భస్మము సేయు నిజంబు చెప్పితిన్. భీమ. 4. 68.

వెల్పు వి తెల్లఁదనము.

చ. తమమను నీలవర్ణ పరిధానము పీడఁగఁ బూర్వ శైల శృంగ ములను మున్నత స్తనయుగంబు దనరప చకోర బంధు వర్గము ముద మొందఁగా నిజముఖ ద్యుతి వెల్పుగ నిందు గర్భ చిహ్నము లభిరామమయ్యె. కు. సం. 8 105

వెల్పెట్టు స క్రి (వెలి[1] + పెట్టు) అవమానించు.

క. మన రాజు విదూషకుఁ గొని, మన మేఖల మోసపుచ్చె మనమిపుడా బ్రావని మాటునేత యిదియొక, పనియే వెల్పెట్టవలదె పార్థివ తిలకున్ కేయూర. 4 165

వెల్మిడి = వెలిమిడి వి 1. విభూతి.

సీ. కాళరాత్రి స్తనాగ్ర కృతావకాశమైయురము వెల్మిడి పూఁతయొప్పు వెనుప ... పాండు. 5 136.

2 బూడిద, భస్మము.

చ విలయ కృశానుకీలముల వేఁడిమి తోఁడిమి మాలి వెల్మిడిన్, గలసిన భూతధాత్రి మనుచ. 2. 10.

చ....ఓకిలిం, తలు పొడసూపె వెల్మిడిఁదివన్ మన సయ్యెఁ బయోజ గంధికిన్ పి శకుం. 3. 57.

వెల్ల విశ (సం వలక్షః) తెల్లనిది, ధవళము.

మ...అందఱు విహారాపేతులై డిగ్గి ర, య్యమ వా భూమికి వెండి వెల్లినుక పెల్లై యున్న మార్గంబునన్. హరి పూ. 6 85.

(కర్మధారయంబున నిగాగమంబు వైకల్పికము).

(సముద్ర వర్ణనము)

సీ. రాజశేఖరుని గారాబంపుఁ బూఁదోఁట విపులా మహాదేవి వెల్లచేల...చిత్ర. భా. 5. 5.

వి. సున్నము.

ద్వి. మల్లెమొగ్గల వైవ మదనుని వేఁడి, వెల్లఁగాఁ జేసితి దెల్లంబుగాదె...బస. పు 6. 276.

వెల్లఁకి వి. గడ్డ, దుంప.

(ఇది వేరు శబ్ద పూర్వకముగానే ప్రయోగములఁ గానవచ్చు చున్నది.)

ఉ. పాయక వేరు వెల్లఁకియుఁ బండులు నొండులు గూరగాయలుం. గోయుచు ... కు. సం 6. 682.

సీ వేరు వెల్లఁకి కాయగూర బండని కోరకుద రాగ్ని గాడ్పుచే నుజ్జగించు పాంతు 2. 28

ద్వి వినుమాకు నఱమును వేరు వెల్లంకి, దినియెడి వానినే దేవర యంద్రు. .రం రా.యు 286. పా 8. పం

చ. ఒసఁగిన నిక్కుమూరు లవియొల్లక పక్కిరి మాకుఁ గాయలూ, గసురులు వేళ్లు వెల్లఁకులుఁ గాక సముజ్జ్వల భూషణంబులుం, బసిఁడియు నేల...నిర్వ 10 123.

వెల్లఁదనము 1. తెల్లదనము, వెలవెలపాటు

ఉ యామవతీకళత్రు మదయావనరంబున కంతుఁ బాండిమ, (శ్రీ) మునుఁ దోఁచెఁ దూర్పుదెస సిద్ధము కృష్ణుఁడు పారిజాతమున్, భామినికై హరించునని పాయని నెవ్వగ నింద్రరాజ్య ల,క్ష్మీ ముఖమండలంబున వసించిన వెల్లదనంబు కైవడిన్. పాఠి. 2. 88.

సీ. వైవర్ణ్యంబు తలపోఁతఁ దలకొన్నఁ జెలువ తాన నమున వెల్లఁదనంబు గదిరె ... భార వి రా. 2 106

క. ఉల్లము గలఁగఁగ మొగమున, వెల్లదనం బొలయఁ దాల్మి వీడంగఁ గడున్, దల్లడ మందుచు. భా. రా అయో. 68.

సీ. తళుకుఁ జెక్కులు వెల్లఁదనము మెల్లనఁదాల్చఁ గనరాని కటమరల్ పెనుపు నొందె...చంద్రా. 1. 88

2. స్వచ్ఛత, నిర్మలత్వము.

ఉ. చల్లని సౌమ్యదృష్టియుఁ బ్రసాదము మాధు రియున్ వివేకమున్, వెల్లఁదనంబు మౌగ్ధ్యలి మును నిర్మలినత్వముఁ జూడవచ్చినన్ ...భీమ. 2 184.

చ. తిరముగ జైత్రయాత్ర ఘనుదెంచిన నిన్గని యీకుభృత్తు వి,ఘ్నరములఁ బాద్యమిచ్చి రవి సంజ్వలితార్కమణీ విభా పరం, పరల నివాళి సేసి వనభవ్య శుకాది విహంగమోక్తిచై, ఖరి నుతిపలెవెడిన్ రజత కాంతుల వెల్లఁదనంబుఁ జూపుచున్. ఉ రా. 3. 64.

3. వైవర్ణ్యము.

క. తలగొంటిగి విడిచిపెట్టిన, దులువుకొనుచు వెల్లఁ దనము దుఃఖము సిగ్గున్, గలపఁగ బీరము లావును, బోలిపోయి విదర్భరాజ పుత్రుఁడు మరలెన్ పద్మ 10 34

వెల్లఁబాటు వి (వెల్ల+పాటు,) తెల్లనగుట.

ఆ. దళలు తుదకు వచ్చి తలలెల్ల నల్లన, వణఁక వణఁక నపుడు వార్ధకంబు, తేటపడు విభాతి దీపంబులకు మేనఁ,బలితమనఁగ వెల్లఁబాటు తోఁచె కవిక 4 196

వెల్లఁబాఱు అ క్రి. (వెల్ల+పాఱు) తెల్లపడు, వెలవెలఁబోవు

మ. పడుమొయ్యెయ్యనఁ దోఁచుమొయ్యెఁ దనరెన్ నాభీతలం బంగముల్, జడనొందెన్ బలిసెం గుచద్వయము వెల్లంబాఱె మైదీఁగయు గ్గడువై కోర్కులు మూఁగె వస్తువులపైఁ గన్గోనలం దంద్ర యొ,క్కుడు దోఁచెం గమనీయ దౌహృద పరిక్లేశం బునం బొల్తికిన్ హరి ఉ. 8 180.

శా లేవే భోజనమేటికొల్ల విటు లేవే మేన బల్పొ మ్ముల్లి, వేవిం బూనవు వెల్లఁబాఱె మొగ మేమీ రాజుతో నల్గినా,వో హామాతిరో యంచు నర్మ రసి గర్భోక్తుల్ చెలుల్ పల్కఁగా, వేవిళ్లం బొరలెన్ లతాంగి పతికిన్ వేడ్కల్ కొనల్ సాగఁగన్. పారంగ 1. 84.

ఆ అంత విజయపాలుఁ దతిభీత చిత్తుఁడై, వెల్లఁ బాఱు చెఱిఁగి ఖల్లుకంబు...విక్ర 8 100

వెల్లగజము మి వి (వెల్ల+గజము.) ఐరావతము

సీ కివిశేంద్ర వజ్రముద్రిక దాలొరసె వెల్లగజము సిందూరంపుఁ గటములందు...సమీర. 1. 67.

వెల్లగిసె వి (వెల్ల+అగిసె) ఒక విధమగు పైరు.

సీ. గోధుమ పెసరువ్వు కుసునువ్వు తెలినువ్వు కుసుమ వెల్లగిసెయు గోగు జనుము.. హంస 4 127.

వెల్లగుముదు వి. (వెల్ల+గుముడు) ఒక విధమైన ఓకు.

చూ గుముడు

వెల్లగౌరు వి. (వెల్ల+గౌరు) ఐరావతము, తెల్లని యేనుఁగు.

సీ. వింటి తెర్వరి మేటి వెల్లగౌరును విక్కు చెవుల సీలని నెక్కి చెలఁగు చెల్ల.. ఉ. రా 5. 108.

గీ. విజయలక్ష్మి సమేతుఁడై వెల్లగొడుగు, నెక్కి అమర విభుఁడు... దశా 2 443

వెల్లచేఱపు వి (వెల్ల+చఱపు) సన్నపుఁ బూఁత. (శ ర.)

వెల్లజిగిపుల్గు వి (వెల్ల + జిగి + పుల్గు) హంస, శ్వేతగరుత్తు.

మ అని ప్రార్థించు దివాటకోటిఁ గని యాహా యెంత కార్యంబు వచ్చె నిలింపాగ్రణి కంచు ధాత కరుణాస్ఫీతాత్ముఁడై లేచి కొల్వున నున్నందఱుఁ గొల్వ వెల్లజిగిపుల్గుం దేజిపై నెక్కి గ్రక్కున లంకాపురి కేఁగెఁ జారణ ముఖుల్ గైవారముల్ సేయఁగన్ ఉ. రా. 5. 12.

వెల్లయేనుఁగు వి (వెల్ల+ఏనుగు వ్యత్తినివర్ణాగమము) ఐరావతము, తెల్లనియేనుఁగు.

గీ వెల్లయేనుగు నెక్కి రీవెల్ల మెఱయు...వచ్చె నమరనాయకుఁగాంచి. దశా 2 18

వెల్లదీవి వి (వెల్ల+దీవి) శ్వేతద్వీపము.

గీ వెల్లదీవియుఁ బోని యవ్వీడు సొచ్చి ఆము 6 64.

వెల్లన వి తెలుపు, ధావళ్యము, వెలవెలఁ బాటు, వివర్ణత.

చూ వెల్లనగు

వెల్లనగు అ. క్రి (వెల్లన+అగు) తెల్లనగు, తెల్లపడు, వెలవెలఁ బోవు

సీ ..వేలుపురాయని తేజి వెల్లనయ్యె. ఉ రా 1. 68

క తల్లడపడి యరదముడిగి, విల్లును నమ్ములును విడిచి వెల్లనగుచు మేనెల్లఁ జెమరుపఁగ నూరుపులు, పెల్లుగ నమ్మనుజపతుపు పెలుచం బలికెన్. భార ఆర 6 244.

గీ. వెల్లనై యున్న నత్తెఱంగెల్ల నెఱిఁగి, రాచ చిన్నెలు సడలించి రఘువు కొలపు, సామి వలి నార చీరలు జడలుదాల్చి, తపసి రూపూని యచటికిఁ దరలివచ్చె అచ్చ. రా అయో 58

(దీని ఆమ్రేడిత రూపము వెల్లవెల్లన)

వ .. వాహినులు చిక్కువడి చిందఱవందరై మత చెడి నులామడియై యేపుదెగి యవురు సవురై యనువు దప్పియదవదయై యంతంత విచ్చి యరవరలై పాఱలేక పలపలనై వెఱఁగుపడి వెల్లవెల్లనై చిదుముడిపడి చెల్లాచెదరై పొడవడంగి ప్రోవున నొక్కండై పోవిడిచి ..ఉ హరి. 1. 148.

వెల్లమొదవు వి (వెల్ల+మొదవు) తెల్లనియావు, కామధేనువు

ఉ ..టి రోదధిఁ బోలు వెల్లమొద వొక్కటి గన్పడఁజూచి మొక్కుచున్ ఉ రా 3 388.

వెల్లయెలుక వి. (వెల్ల+ఎలుక) తెల్లయెలుక

గీ ఉడుము గరిమిడి కొక్కుదందడియు వెల్లయెలుక కల్లెక్క తఱచును నేమి చెప్ప ... మనుచ 4 25

వెల్లవారువము వి (వెల్ల+వారువము) ఉచ్చైశ్శ్రవము, వెలిమావు.

గీ ..పొడమె, వెల్లవారువ మా పాలవెల్లియందు. దశా 2. 226

వెల్లవాఱు అ. క్రి (వెల్ల+పాఱు) వెల్లనగు, వెలవెలఁబోవు

క తెచ్చపడి వెల్లవాఱుచు, ముచ్చ ముడిఁగి మూర్ఛ తన్ను ముంచికొనంగా, వచ్చిన ధైర్యం బూఁతగ, తచ్చేడియ నిల్చుటప్పు డద్భుతమయ్యెన్ కేయూర. 4. 188.

వెల్లవేయు అ క్రి (వెల్ల+వేయు) (గోడలకు) సున్నము పూయు.

(వ్యవ) వారి క్రొత్తయింటికి వెల్ల వేసినారు.

వెల్లవోవు అ క్రి. (వెల్ల+పోవు) తెల్లపడు

ద్వి వెల్లవోవని పండు వెదురులు చూచి ద్వి. పరమ 2. 66 పొ

వెల్లాటకత్తి(త్తె)య వి (వెల్లాటకము + కత్తియ.)

1 వేశ్య.

గీ మునుపు నేదని కొసఁగిన కనకపాత్ర, తెచ్చితివి దేవదేవికిఁ దిరుగనిమ్ము, ఎందు వెల్లాటకత్తియ కిచ్చినట్టి, సొమ్ము మగుడంగఁ గొనుటయే సుగుడితనము. విప్ర. 5 78.

2 జార స్త్రీ

గీ. నీ జనని పుణ్యజన వర్ణనీయ సాధ్వి, నీ జనకుఁ డెన్న నభిమాన నియత ధనుఁడు, నీ వగరు పోతుటేఁగకు నిలువరాని, దయ్యు వెల్లాటకత్తెవై పోటయకిది శుక 1. 316

వెల్లాటకము వి. (వెం+ఆటకము) ప్రసిద్ధి

గీ. సంభవించిరి గంధర్వజాతి ననినఁ, గలితనం బెల వెల్లాటకంబు పేయ...భీమ 1. 88.

(శ. ర. పా 'పెన్నాటకము' ముద్రి పా.)

వెల్లాపుఁగత్తె వి. స్వైరిణి

శాఁ...ఘనాళుల్ మింట వర్తిల్లఁగా, దూషించున్ తెలఁగున్ దళుక్కునఁ దటిత్తుల్ దోఁచినట్లెల్ల వెల్లాపున్ గత్తె చరింపుచున్ సురభి మల్లా. మల్లభూ 2 84.

వెల్లి[1]**=వెల్లిక** వి (త వెళ్లం.) 1. ప్రవాహము

క. అవి యూరడిల్లఁ బలికిన, విని యాతఁడు సంత సంబు వెల్లిం దేలెన్...భార. శాం. 1 282.

సీ కల్పాంతవేళ నేకటకంబు మునుఁగదు నింగితో రాయు మున్నీటి వెల్లి .. కాశీ 3. 103.

క. అల్లారు తెల్లమై గలు, గల్లున నదియలు మొరయఁగా వేడుక పెన్, వెల్ల మునిఁగించె ధరణీ, వల్లభనందనుఁడు చూచువారల చూడ్కుల్ రాజన. 2 5.

2 పరంపర.

క. కవిసినఁ గడంగి యేనుము, గవియించితి పంప వెల్లిఁ గడుఁ గ్రూరత ... భార. ఉద్యో. 4. 342.

ఆ కడలి యాకసంబు పుడమియుఁ దలుచుగ, నంప వెల్లి పొడువఁ బొంపు మీఱ, యంధకుండు గొండ యల్లుఁడుఁ దాఁకొని, యడరుపట్లు ప్రేటులాడు నెడల. అచ్చ. రా. యు. 348

వెల్లిఁ గలిపిన చింతపండు=ప్రవాహములోఁ గలిపిన చింతపండు; నిష్ఫలము.

గీ. మాటిమాటికిఁ జేసిన మందులెల్లఁ, జెల్లెఁబో వెల్లిఁ గలిపిన చింతపండు, నీట వ్రాసిన వ్రాలునై నెరయ వఱదఁ, బోవు గాకేమి నెత్తురు పుట్టనేల. కాశ ?. 111.

వెల్లి[2] వి (క బెళ్ళి త వెళ్లై.) తెలుపు, శుక్ల వర్ణము.

విశే తెల్లనిది, ధవళము, శుక్లము.

చూ వెల్లిమెకము

వెల్లిఁజల్లు స క్రి. (వెల్లిన్[1] + చల్లు) చెఱుచు, పాడుచేయు.

వ. తల్లిమాట యించుకంతయు విననొల్లక ప్రల్లదులై యెల్లధనంబు వెల్లిఁజల్లి బంధుజనంబులు నిందింప నాతతాయులై చిత్తవిభ్రాంతిం దిరుగుచు. జాహ్నవి. 3. 12.

వెల్లిఁబోవు అ క్రి (వెల్లిన్ + పోవు) వ్యర్థమగు, నిష్ఫలమగు.

సీ. పార్వతీపతిచేతఁ బడసిన దివ్యాస్త్ర భూరి సంపద వెల్లిఁ బోయెనన్న...ఉ హరి. 4 300.

సీ. మానక గుపిఎంచు మదన కోదండంబు నిష్ఠురతను దన్ను నేలఁ గలయ, నెప్పుడు జంకించు హృజ్జాత శింజిని గారవంబునఁ దన్ను గాలిఁబోవ, నూరక విరఁబడు మారనారాచంబు దుండగంబునఁ దన్ను ధూళిఁగలయ, పనిలేని పని మిట్టిపడు మనోజపతాక, ప్రల్లదంబునఁ దన్ను వెల్లిఁబోవ. వరాహ. 4 - 21.

(ప్రవాహమునఁ బడిపోవునని యర్థాంతరము)

వెల్లిక=వెల్లి[1] వి ప్రవాహము.

శా ఆ జాబిల్లి వెలుఁగు వెల్లికల డాయన్ లేక రాకానిశా, రాజశ్రీ సఖమైన మోమునఁ బటాగ్రం బొత్తి యొత్తి యా, రాజీవానన యేడ్చె ...వసు 4 52.

వెల్లికిలు అ క్రి. వీఁపుగ్రిందగు.

మ. తరుణీరత్న మొకర్తు వెల్లికిల నీఁదన్ గుచ్చి చన్ బిందియల్, గరమొప్పెన్ .. ఘటికా. 2 121.

వెల్లిగొను అ. క్రి (వెల్లి[1]+కొను) 1 ప్రవహించు

ఉ. ఆ లలితస్మితాస్య అలితామల కోమల చంచలాలి సాలోల విశాల సంస్ఫురిత లోచన దృష్టి రస ప్రవాహమం, దోలిన పర్వి వెల్లిగొని యొక్కటఁ గ్రక్కున ముంచి ... కు సం. 5. 518.

మ ...వైరివీరుర ముగ్రోద్ధతిఁ జీరి నెత్తురులు సర్వోర్వి నభోవిక్రటీ, పరిణాహంబుల నెల్ల వెల్లిగొనఁ బైపైఁ జల్లి ప్రేవుం బొదుల్ గర మాటోపముతో నతండు హరి నాకర్షించె హర్షించుచున్. హరి. పూ 4. 87.

శా. ఆమోదాంబ్రు భరంబు వెల్లిగొన ... నైష. 5 137

2. వ్యాపించు, పచరించు.

గీ. శిరసు మకుటంబు సాఁగ జిత్తరుపు గొలుస, గల్లముఁగ గుండలద్యుతి వెల్లిగొనఁగఁ, గలికి తెలిసోగకన్నులఁ గరుణ చిలుక, జనవరుని బ్రేమం గౌరి సాక్షాత్కరించె. కవిక 6 180

3. పరంపరగా వెడలు.

ఉ. ఆఁగను బ్రేమ త బ్రమోఁగుమను తెక్కలు పాములువోలె గాడెచే, సింగిణి వింట వెల్లిగొను చిత్రశరంబులు నూతునొంచి ..పారి 5. 16

ఉ. వెల్లగు నమ్మహోరవము పేర్చి సరోజభవాండ భాండముల్, చిల్లుబడోఁ బ్రచండ గతి సేన ధరాస్థలి యూరెనో యన, న్వెల్లిగొనంగ నేర్పడిచి నిర్భయతన్ నడిపించె .. తాళ చ. 2. 71

4. మునుఁగు, మగ్నమగు.

సీ. పుష్కలావర్త కాంభోధరంబుల వృష్టి విశ్వ ప్రపంచంబు వెల్లిగొనగ .శివరాత్రి 1 51.

5. అతిశయించు

క. తల్లియుఁ దండ్రియు బ్రమదము, వెల్లిగొనఁగఁ గౌఁగిలించి వేడ్కవన లీ, నుల్లమునర .. పాం పూ 7. 68

వెల్లిగొలు(ల్పు)ఫు. స. క్రి (వెల్లిగొను)

1. ప్రవహింపఁజేయు.

గీ ఇట్లు శత్రుంతపునిఁ బ్రదుంచి యిన్విధమున, నొక్కఁ డొక్కఁడ తలపడు టుడుపఁదలఁచి, వివిధ బాణపరంపర వెల్లిగొలిపె...భార విరా 5 78

ఉ. పూచిన యొక్క పోఁక నును బోదియఁజేరి విలోకనప్రభా, వీచికలం దదీయ పదవీ కల శాంబుధి వెల్లిగొల్పుచున్.. వసుచ 2 28.

2. పరంపరగా వెడలించు.

సీ. సాత్యకి యత్యుగ్ర శరముల విందానువిందుల వెసఁ బరి విశతతనుఁ, జేయంగ వతనిపై నా యవంతీశులు వివిధాస్త్ర జాలంబు వెల్లిగొలిపి, విలుద్రెవ్వ రథహయంబులు నొవ్వ సారథి దలరఁ బ్రస్ఫుటశక్తి కలవఁజూప ... హరి ఉ. 2 51.

శా.. .పౌలస్త్యుఁడున్, భల్లఁటుల్ వడి వెల్లిగొల్పి సమర ప్రారంభవేల్ల ద్ధను, ర్వల్లీ జ్యాఘన నాదమేదుర నభో రంధ్రంబుగా .. భా. రా. యు 1480.

3. వ్యాపింపఁజేయు

సీ. కొమరు వెన్నెల వెల్లిగొలుపు కట్టాణి పో, క్తి కముల గంరమాలికలు వైచి ... వరాహ. 8 111.

వ మరాళంబులు .. రోదోంతరం బంతయు నెంతయుం గలయ మలయు తను యమలంపుఁ దెలిదళుకుఁ జిలికి యది ముంయజంపుఁ గలయంపి చెలువ నలవరింప వందుఁ గుందవంపు రంగవల్లి కామతల్లికల యుల్లాసంబు వెల్లిగొలుపు గురుదంత కాంతి వల్లరులచేత నతిశయిల్లుచు. . ప్రభా 2. 105

● క్రి ఆనందము సేయు.

గీ. ఉల్లమునకును జాడ్యకి వెల్లిగొలుపు, నా వరదు మోమునందు మనంబుఁ జేర్తు, ననుచు గీత రూపములుగా నాకు కవిత, నుతుల రచి యి చి పాడుచు నతఁడు గొలిచె కళా 2 144.

వెల్లితల వి (వెల్లి¹+తల) ప్రవాహ పురోభాగము, ప్రవాహమునకు ముందటి భాగము

గీ గ్రామ నికటంబు గాక దూరంబు గాక, చౌటి పొర గాక చిట్టూట చోటు గాక, వెల్లితలగాక క్రిఁ జెదల్ వేరుపురుపు, రాఁపిపోటును లేని చాలాటి నేల. విప్ర 2. 18

వెల్లిదొట్టు అ క్రి (వెల్లి¹+తొట్టు) అతిశయించు.

ఉ ఎవ్వరమౌట మమ్మెఱుఁగ నీదు యథాకథిత స్వరూపమై, యెవ్వఁడ నౌట విన్నెఱుఁగ నీదను భావ్యతఁ దోచియైనఁ దా, నెవ్వరిదౌటఁ దన్నెఱుఁగ నీదు ధ్రువ బ వెల్లిదొట్టు నీ, ద్రెవ్వని మాయలో మునిఁగి తేలెదు మీలము గా మె యీశ్వరా కవిక 6. 182

వెల్లిపొడుచు అ క్రి (వెల్లి+పొడుచు) 1. ప్రవహించు

సీ గంగ యాతని మహాగారంబుపై వెల్లిపొడి చినవల్లి యద్భుత తపస్వి,యగు నమ్మహాత్ముఁ దయ్యమర తరంగిణిఁ గమఁగొని . హరి. పూ 8. 90.

(మువర్ణముఖరి) వ ఖిల్ల వల్లభుల వల్లియులపై వెల్లివొడిచినం దల్లడపడ కాశీ 1 142
2. ఉప్పొంగు.
వ. పొంగి చింతాసాగరంబు వేగిర-బ వెల్లివొడిచె ననన్ మనుచ 3 9.

వెల్లిమెకము వి (వెల్లి + మెకము) సింహము.
ఉ వచ్చి యిదేమి చెవ్వ కిటు వచ్చితి వప్పుడు కాలు పోతుతోc, బొచ్చెపు బొల్లివెల్లి మెక ముల్ దమ బెబ్బులిc గూడి గూడెముల్, సొచ్చితినంగ తెంచులోక చొప్పున నూర్గురు వోయిరన్న వాc, డచ్చెరుపాటు సిగ్గు నొలయన్ విమచుం దల వ్రేల వై చినన్. కళ 4. 59.

వెల్లిపడు అ క్రి (వెల్లి¹ + పడు) ప్రవాహమగు
శా .. కన్నీరు ము,న్నీరై వెల్లివడంగc గాలి తునతో నించాపుచున్ గూరిమిన్. వేం. పంచ. 1 256.

వెల్లిపాఱు అ క్రి. (వెల్లి + పాఱు) ఎడతెగక ప్రవహించు, అతిశయించు.
గీ పాడి దప్పిరి నృపతులు బలసెc గొంటె, మడcగె చాలిమి మాత్సర్య మతిశయిల్లెc, జెల్లె దయ పాతకంబులు వెల్లిపాఱె, గ్రమ్మె దుర్వ్య సనంబులు దిమ్ముదేcగె వరాహ 7 31
క. నముదాత్త మీననంచా,రమునc దొలంకుచును ముఖ నరస్సున లావ,ణ్యము వెల్లిపాఱc గ్రేవల, నమరించిన పిల్లకాలcకులంగన పీనుల్ కళా. 7. 128.

వెల్లివిరి విశ (√వెల్లి¹) వెల్లడియైనది, ప్రకటితము.
క అలతెల బిందువయి నా, మెలకువ వెల్లివిరి యైన మేలగునే ని,ర్మల చరితc దజున కాణుం, దలుగcజె ప్రాణముల కింత యప రాధమునన్ ఉ హరి 5 198. (విశేష.పా)
గీ. వెల్లి విరిగాcగ భూజను తెల్ల నెఱుcగ ... దశకు 6 82.
క ముల్లోకంబుల జనములు, రొల్లన్ రొకండ్లc బాద రోయక మతియున్, వెల్లివిరి గాcగc దిరిగిన, గల్లరు నయగారి మెలcకుకం గొని పోయెన్. వరాహ. 7 22.

వెల్లివిరియు అ క్రి (వెల్లి¹ + విరియు) 1. ప్రవహించు
క. ... మదీయ మూర్ధము, వెంటంగా నభ్రగంగ వెల్లివిరియుటన్ హర 4. 57.
గీ పిడుగువడ్డ తెఱంగునc బుడమిc ద్రెళ్ళి, సొమ్మ గొని కొంతవడికి లోనుమ్మలికల, వెచ్చ నూర్చుచుc దెప్పిరి వెల్లివిరియ, వేcడి కన్నీరు గొనగోళ్లc దోcడుకొనుచు అచ్చ. రా. యు. 360.
2. ఉప్పొంగు.
గీ. పెరిcగి పాండవాంబుధి వెల్లి విరిసినపుడు, విలువ విమ్మగు దీవిగా నిన్నుc దలcచి...భార. భీష్మ 1 59. (ప్రవహించు అని శ. ర)
వ ... ఆనంద ప్రవాహంబుల్లంబున వెల్లివిరిసిన కతంబున . . కాశీ 1 100.
3. వ్యాపించు
సీ చనుకట్టు విపcc జుట్టును ఘన స్తనకాంతి జల్లించి యురముపై వెల్లివిరియ ... వై జ. 1 181.
చ ... అచ్చెరువుగc బోయి వెల్లివిరిసెం గపి వాహిని లంకచుట్టునున్. భా రా యు 495
వ జగదండ కర్పరంబునc గుంటువడి మగుడు వేగం బడరc బుడమికి డిగి నలుగడల వెల్లివిరిసి పెల్లగుచుం జాలుకొని యిద్దరులు వేరుపడునుద్ద విడి నేలబడి వెడలి ... చం. రా 8 25.
4. వెల్లడియగు, ప్రకటితమగు
ఆ. నీ కడింది లావు నే నెఱుంగనె వాలి, కోcకc జుట్టి కడలిc ద్రోయుటయును, జెఱను బెట్టి వేయి చేతుల యొకిమీcడు, విడుచుటయును జగము వెల్లివిరిసె అచ్చ రా. యు 500.
5. వృద్ధిపొందు, అతిశయించు
వ. ఇట్టి మాయాపులున్న చోట సత్యంబు మూలc బడి కల్ల వెల్లివిరియుc బింగళకుండును మదో త్కటంబు పడుపునcగు మంత్రి మంత్రతయంత్రం బుకం దగులు వాcడుగాcడె. వేం.పంచ.1 590
6. చెదరిపోవు

వ . . జీవనంబులు విడిచి విమల జ్ఞానవశంబున ముక్తులగు పురుష రత్నంబుల చెన్నున నన్ను వదలి మిన్ను విడిచి వాయువశంబులై వెల్లి విరిసి చను మేఘంబులును . భాగ. 10. పూ 764

వెల్లివిరిసేయు స క్రి (వెల్లివిరి+చేయు.) ప్రకటించు.

క వనితల పురుషుల యెడఁ బుట్టిన యది వెల్లివిరిసేఁత డిమ్మరి తన మెట్టి నికృష్టుండైనను .. భార. శాం 6 208.

వ. కంఠగత ప్రాణంబు లగుజంతువులకుం గాలకంఠుండు గరుణా వశంవదుండై కర్ణోపకంఠంబుఁ జేరి యుపదేశించు తారక బ్రహ్మ మంత్రరాజంబు మాతవంబున విని యెలుంగుటం జేసి మధు మదోల్లాసంబున నది వెల్లివిరిసేయుచున్న వియోయావ విందిందిరంబులు మంద్ర స్వరంబున ఝంకారంబు సేయు. కాశీ 2 44

గీ ప్రౌఢ గోపాంగనలు తమ ప్రాఁతవలపు, వెల్లివిరిఁజేసి రింది రావల్లభునకు ..జై.భా 3 76.

వెల్లివీఁగు అ క్రి (వెల్లి[1]+వీఁగు.) అతిశయించు, మిక్కుటమగు.

ఉ. ఆ సమయంబునన్ మదనుఁ డగ్గలికం గళికాముఖంబులై, భాసిలు తూపులన్ హృదయ పద్మము లక్ష్యము సేసి యేసినన్, గాపిలి కాకుండు తమకంబునఁ దన్ గనుసన్నచేసి యు, ల్లాసము వెల్లివీఁగ సఖులన్ నిలువన్నియమించి గ్రక్కునన్. కృ శకుం. 2 124.

వెల్లిసూపు అ క్రి (వెల్లి[1]+చూపు.) ప్రవహించు.

క. హరిగిరి జల మనమున నత్యురురాగ రసంబు నిండి యుత్కటమై తత్పరి మీఁద వెల్లిసూపిన, పరుసునఁ గాశ్మీర వారి పొరులఁ గప్పెన్. కు సం. 9. 255

వెల్లుల్లి వి (వెల్ల+ఉల్లి.) తెల్ల ఉల్లిగడ్డ, లశునము.

సీ వగిలి బీటలువారి తగఁజెక్కితెఁ గుబుసంబుతో రంపు వెల్లుల్లి తునుకలట్ల...భీమ 4. 130.

సీ ఉటజాంగణమునఁ గాపునిచిరి తవుటతో వెల్లుల్లి పొగయిచ్చి వీతిహోత్రు పి. శకుం 4. 62.

వెల్లువ వి. 1. ప్రవాహము.

క...అతఁ డతని యరదము, మునుఁగంగాఁ జేసె బాణముల వెల్లువలన్.

క ఆ వెల్లువ శరజిహ్వలఁ, ద్రావి ధనంజయ మహాగ్ని దరికొని కవియం,గా వెగడొందెడు కురుబల, దావము శాంతవపుఁ డంబుదము క్రియఁగాచెన్ భార భీష్మ 2 44 45.

సీ అమృతంబు వెల్లువయని నిలింపాదులు మును గొని దోసిళ్ళ ముంచి క్రోల ... ఇట్టలంబుగ వెన్నెల నిట్ల నొడిచె విక్ర 6. 69.

చ. ఉడుగక తేరు చన్న దెస నూనిక చూడ్కులఁ గన్గెలంకులన్, విడువక పాలు నక్షువుల వెల్లువ లూఅట లేని యూర్పులున్...గలిగి కుందెడు బానసిఁగాంచి కూరిమిన్. ఉ. రా. 6 309

2. వాహిని, సేన.

చ అలఘుమతిన్ మహా వనచరావళి దెబ్బది రెండు వెల్లువల్, గొలువఁగ నేగి వారిధిఁ గొండల చేతను గట్టి లంకపై, బలువిడిసేనతో విడిసి బాహుపరాక్రములైన దైత్యులంగల హములోఁ గులక్షయముగా నొనరించె మహామహుఁడై. వి. పు 5. 325

ఉ. కొమ్మ మెకంపు వెల్లువలు గొల్వఁగ వేగిరమేఁగుదెంచి సంద్రమ్ము కడన్ దగన్విడిసి రావణు తమ్ముఁడు కేగవచ్చినన్, రమ్మని ... యయా. 3. 28

3 పరంపర

క. బడలు వడి యసురబలములు, పొడవడఁగెన్విభుని బాణముల వెల్లువలన్...కవిక 2. 207

సీ చెక్కుటద్దములందు జిగి వెల్లువలు చిందు రమణీయమణి కుండలములతోడ...మనుచ. 3 71.

4. బృందము, మంద

క. ఉల్లములు గలఁగి మొదవుల, వెల్లువలన్నియును లేచి విచ్చలవిడితో, జెల్లా చెదరై పాఱెను, బెల్లుగనంబే యటంచు బెబ్బులి గాలిన్. భాగ. 9. 36.

5. ఇటిక గోడల యింటిచూరు. (శ ర, వా.)

వెల్లువగట్టు = వెల్లువపెట్టు అ. క్రి. (వెల్లువ+కట్టు)

1. ధారారూపముగా స్రవించు.

సీ. కలయ వెల్లువగట్టి జలజల ప్రవహించు శశి కాంతకాంత నిర్ఝరము జలకు ... మనుచ 5. 88.

సీ ... చెక్కులన్, వెల్లువ గట్ట నశ్రువులు వెల్వెలఁ బోవ మొగంబు .... దశా. 5. 128.

2. మడుఁగు కట్టు

సీ. నీళ్ళు వెల్లువగట్ట నికటాగ్రహార ధరాసురుల్ నారికేళములు గొట్ట ... శుక. 3 438.

చ వికచ సరోజ మధ్యమున వెల్లువగట్టు మరంద బృందముల్, ప్రకట వినోదకేళి నొక పంకజ గంధి విదిల్చి ... భాను. 2 60

వెల్లువపెట్టు = వెల్లువకట్టు అ. క్రి. ధారారూపముగా ప్రవించు

చ కనఁ గలిగె న్విలాసములు కమ్మని చక్కెర లొల్కు పల్కులున్, వినఁగలిగెన్ సుధారసము వెల్లువపెట్టెడు మోవియాన నిం,పున నునుతెక్కు టద్దములు ముద్దుగొనన్ .. దశా. 2 308

వెల్లెకి వి వృక్షవిశేషము, ఒకానొక చెట్టు

వెల్లెడ్లు వి బ. (వెల్ల + ఎడ్లు) తెల్లని యాడుపశువులు. (మేకలు, గొఱ్ఱెలు, మొ ఈ యర్థము ప్రాచీన శాసనములందే కానవచ్చుచున్నది చూ. ఎడ్డు)

చేబ్రోలు. శా...5 ... వెలనాంటి గొంకయ శ్రీ మూలస్థాన మహాదేవరకు మాఘమాసమున పున్నమయు సుక్రవారమున సోమగ్రహణ నిమిత్తమున నఖణ్డవర్తిన్ దివియ యొక్కొంటికిం బెట్టిన వెల్లెడ యెంభదియు ఇనిమిత్తమునన వీం శ్రీ కుమారస్వామి దేవరకు నఖణ్డవర్తిన్ దివియలు రెంటికిం బెట్టిన వెల్లెడ్లు నూఱును వీరం జేకొని ... ద శా 9 109.

1 స్వస్తిశ్రీ శకవర్షంబులు 1078 ణ్డగు నేంటి ఉత్తరాయణ సంక్రాన్తి నాండు కొంప్పి చెఱువుల ప్రోలినాయకు కొడుకు మల్లినాయకు ముదిపెలిచేతన్న 2 బోయుణ్డు తమతల్లి దండ్రులకు ధర్మువుగా కొట్యదొన త్రిభువన మల్ల శ్రీ కేశవదేవరకు అఖణ్డ దీవమునకు బెట్టిన వెల్లెడ్లు పంభ్భయేను పెద్దనన్నె బోయిని కొడుకు పిన్నన్నన్నె వీనింజేకొని ... ద. శా. 6, కాణిదెవ. 686-(2.)

వెల్వ వి. సంఖ్యావిశేషము? ఒకానొక లెక్క?

చ. మలయ నగంబు ను డి పలుమాఱును రాముని౯ జేరుకొంచు వెల్వలు దశసంఖ్య దన్నుఁ గోలు వంగ రణోచిత ఘోరవాక్యముల్, నలువుమ పార్శ్వటంబుల దిశావలయంబులు దల్లడిల్లఁగాఁ, జెలఁగుచు వచ్చెనప్పుడు సుషేణుఁడు భాను సుతుండు మెచ్చఁగన్. సీతావి. 2 32.

వెల్వడము = వెలువడము వి సస్యవిశేషము

సీ బడఁతి నివ్వంటి వెల్వడము కోర్కి ఫలించెనన రాజభోగమే యతిశయిల్లు . రసిక 1 48

వెల్వడు = వెలువడు అ క్రి. 1 (క) నిర్గమించు, బయలువడు, బయటపడు

సీ... అతిక్రమింప, కుఁదగఁ బోక యెల్లొడఁ గూడు నిన్నాగభవన మెప్పాట వెల్వడఁగఁ బోలు. భార ఆది 1 114

సీ వారిపూరంబు వెల్వడి వచ్చి రుద్రుండు యజ్ఞ కోలాహలం బాలకించి .. వరాహ 7 38

చ ఉవిద తదుక్తికంత చెవి యొగ్గక పోఁ బెనఁగ న్విభుండు కేల్దవిలిచి చుట్టు ని చుకయెడన్ భుజముల్ వలగొల్పి పొమ్మనన్, సువదన వెల్వడం దిరుగ శ్రోణి భుజ స్తన వేణికాభర, శ్రవణ కపోలముల్ వతిని సారెకు సోఁకుచుఁ దేల్చె నింపులన్ ప్రభా 5 41

(చ.) బయటకు వచ్చు.

ఉ విప్రకులుండ వెల్వడుము వేగమ నీవును నీ నిషాదియున్... భార. ఆది 2 63.

చ అనుపమ దివ్య శస్త్రధరులైన యమర్త్యుల కాహవంబులో. మొనయక కాలకేయులు సముద్రముఁ జొచ్చి దినంబులెల్ల న వ్వనధి నడంగి యుండి బలవంతులు వెల్వడి రాత్రు లెల్ల భూ,జనులకు బాధసేయుచు భృశంబుగ నుండిరి క్రూరచిత్తులై భార. అర 3 8.

చ. ఇలుకలనైన వెల్వడని యాలుపుటాత్రిడకుఁ దాఁపిక తైవై .. అము 5 70

2 బయలుదేఱు, వెడలు

మ .. వరవైతాళిక వందిబృంద జయ జీవస్ఫార శబ్దంబులున్, వెరవై వేర్చి చెలంగ వెల్వడియె వంప్రీతి న్నిజావాసమున్. హరి. ఉ. 4. 117.

మ. కలుచం గోళబిలంబు వెల్వడి యదః ఖడ్గా
హిపై వచ్చుచో. నైష 5 157

సీ. విడుఁడని వీడు వెల్వడి వచ్చి ఖాండిక్యుఁ డా
దాఱఁ గనుఁగొని గారవమున... ఆము 3 60

3. గాంభీర్యము విడుచు

క బలవంతుఁడుఁ బగవాఁడును, ఖలుఁడనఁగాఁ
జాలువాఁడుఁ గనటోక్తులఁ దాఁ, గలయఁగ
వచ్చిన వెల్వడి, కలవికొనిర యేనిఁ గీడుగాకుండ
దిలన్. కేయూర. 3 7

వెల్వరించు = వెలువరించు, వెలువఱుచు స క్రి

1 వెలువడఁజేయు, బయలుపడఁజేయు
(ఒక శాసనమునందు శకటరేఫ యుక్తముగా గాన
వచ్చుచున్నది)

ఉ. నిగ్రహ మేది నన్ను ధరణీవరరూపము వెల్వ
రించు నాఁడు... భార. ఆది 3 160

గీ ఒక్కఁడడుగెత్తి గొరక వేయుచును దాఁచి,
నట్టళిగి చెంకిగని వీఁకఁ బట్టుటయును, మృగయు
ల దఱుఁ జని వెల్వరించి నిశిత, కాండముంఁ
జెండి రొక పెద్ద కాఱుపోతు మనుచ 4 49

2 బయలుదేఱఁజేయు

మ. ..వేశ్య నన్ను జెలువొందన్ బ్రీతిఁ గైసేసి
యంత నిజావాసము వెల్వరించిన నరేంద్రా
వచ్చి వేచిచ్చటన్ మార్క 8 181.

3. బయటికి బోఁజేయు వెడల నడఁచు

పంచచామరము ఇసీ యిసీ మొగంబు నూఁద కిల్లు
వెల్వరించినన్, వెనవ్విసింగి పోవు సిగ్గు వీసమంత
లేదు నీ, దెసం బవల్ ఘటించె దేర త్రిమ్మరి
మఱిట్లు వచ్చి పారె పారె నన్నుఁ గెర్లఁజేయ
రాక పొమ్మికన్ విప్ర. 4 58

మత్తేభ్యాక్కర... గలతాన పతులును రాజు పట్టంబు
గట్టిన పతియు నలియం బయ్యావఱల వెల్వరించిన
నశ్వమేధంబు ఫలంబు.. యుద్ధ బెజ శాస

వెల్వఱ(ఱు)చు = వెలువఱుచు స. క్రి. వెలువడఁ
జేయు, బయలుపఱుచు.

పి ...ఎన్ని నేర్పులనైనఁ బట్టదీగంటి వెల్వఱచుట
కును, గీ. దతవు మల్లాడ మీకింకఁ దగదు...
పరమ. 5. 23.

వెల్వుచ్చు = వెలిపుచ్చు స క్రి (వెలి + పుచ్చు)
బయలుసేయు

ఉ వచ్చి తదీయ మందిరము వర్తనలెల్ల నెఱింగి
యక్కటా, సచ్చరితంబు గల్గు పతి చాడ్పున
ముద్దటికంబు చూపుచు, బ్రమ్మచ్చిలి రాత్రు లీ
బఱభి మూఁడుజగంబులు ద్రిమ్మరుచుండె, వెల్వు
చ్చక యున్న నా కొడుకు బోదఁ డెఱుంగునె
దీని చెయ్దిముల్. కేయూర 3 223

వెల్వెల = వెలవెల

చూ వెల్వెలఁబాఱు.

వెల్వెలఁజేయు స క్రి (వెల్వెల + చేయు) వెల వెలఁ
బోవఁజేయు, తెల్లఁబోవఁజేయు.

చ విఱిగినఁజూచి నివ్వెఱఁగు వెల్వెలఁజేయఁగ
కుత్థుఁ డేటు నేమఱక యిదేమొకో కులిశ
మంత్రము తప్పు గొడంగినాఁడనో ... కకు
5 130

వెల్వెలఁబాఱు అ. క్రి (వెల్వెల + పాఱు.) 1 వెల
వెలఁ బోవు, వివర్ణమగు

సీ అని యుల్లసము దోఁప నాడు మాటలకు
వెల్వెలఁ బాఱుచును దైత్యవిభు తనూజ, కలఁగి
రహస్య భంగ భయంబుచేతఁ బ్రత్యుత్తరం
బేమియుఁదోఁపకునికి, నిట్టటు గ్రుక్కుచున్నట్టి
లా గరసి . ప్రభా 5 33

సీ ప్రాలేయ కిరణ బింబంబు వెల్వెలఁబాఱి యస్తా
చలంబుపై నత్తమిల్ల ... కాశీ. 1 122

మ . . మోము వెల్వెలఁ బాఱన్ దనుఁగన్న తండ్రి
గనిపల్కెంబలుక దొట్రిల్లఁగన్. ఉ రా. 1 101.

2 తెల్లపడు, వెల్లనగు.

ఉ ... ముచ్చట నూనెనల్ల చను ముక్కులు
వెల్వెలఁబాఱు చెక్కులున్. ఉ. హరి 4 9.

మ ఇనుఁ డస్తాద్రికిఁ బోవఁ గొల్లగొని నేఁడే తేర
నద్దీప్తి నంజన సంబంధజ బాంధవంబున రతి
శ్రాంతాంగనా నేత్రకోణ ని కాయంబుల
డాఁచి తద్దవళిమన్ దాఁబూనెనో చొప్పు
మార్పననన్ వెల్వెలఁబాఱె దీపకళికావ్రాతంబు
శాతోదరి మనుచ 3. 56

సీ. అమృతంబు దొలఁకున ట్లమరంగ వెల్వెలఁ బాఱు
ముఖేందు బింబంబు తోడ ... శశా, 3. 146.

వెల్వెలఁబోవు అ క్రి (వెల్వెల+పోవు) 1 వివర్ణమగు
చ. కుల మపకీర్తిఁ జెంద జనకుండును వెల్వెలఁ
బోవ బాంధవావలి దలవంప.. ఉ రా 1.180
ఉ ... చెక్కులన్, వెల్లన కట్ట వస్త్రువులు వెల్వెలఁ
బోవ మొగంబు... దశా 5 128
2. తగ్గు, క్షీణించు.
సీ ... ఖండ విజ్ఞాన శతపత్ర శతులు.
గీ. తెలివి వెల్వెలఁబోవ నిర్మలమవళ్ళ, కోర
తృష్ణావలంబు చల్లార వంత, వనితరముగ
హృదాకాశమున వెలుంగు, మండితా ఖండ
చిచ్చంద్ర మండలంబు సీతారా 1. 147.

వెల్వెలన వి (వెలన + వెలన) మిక్కిలి తెలుపు, అధిక ధావళ్యము
చూ: వెల్వెలనగు

వెల్వెలనగు అ. క్రి. (√వెల్వెలన) వెలవెలఁబోవు, తెల్లఁబోవు.
క కావున నీవును వగ వక, భావమ్మున సంతసిల్లి
వనువు కుమారిన్, నావుడు వెల్వెల నగుచున్,
హేవేరియు ముద్దుకూఁతు దినత తోడన్.చంద్రా
6. 55.
శ త్రిదశుల కేమి చేటొ యని దీనత వెల్వెల నౌ
పురిందిరా, సుదతి వివర్ణభావ మనుచుం గన
వయ్యెడు నాదు చూడ్కికిన్...ఉ.రా 4. 262

వెల్వెలుకఁబాఱు అ క్రి (వెల్వెలుక + పాఱు,) మిక్కిలి వెల్లఁబాఱు, మిక్కిలి తెల్లవడు
సీ. విమతుల మోములు వెలవెలఁ బాఱంగ విమ
లాన్య మోము వెల్వెలుకఁబాఱె ... భాగ.10
పూ. 71.
సీ అలమి నెమ్మది మన్న యతివ లేవవ్వుచేఁ బలె
నాడతెల్ల వెల్వెలుకఁబాఱె...యయా 5 92

వెల్వెల్ల విశే (వెల్ల+వెల్ల.) మిగుల వివర్ణము
మ .. కురు భూనాయకుసేన ... న,త్వరతన్
నల్లడఁ బాఱె నవ్విభుఁడు గర్వంబేది వెల్వెల్ల
గన్. భార కల్య. 1 302.
.. ఈ రాత్రి నీ, వింధ్యారణ్యమునందు
వత్తిలి తగన్ వెల్వెల్లగా వేగినన్. భా. రా.
రాల 261

వెల్వెల్లఁబాటు వి. (√వెల్వెల్ల.)మిక్కిలి వైవర్ణ్యము.

శా తాపంబుం బెడఁబాపి దుర్దమ విషాదంబుం
దిగం ద్రావి నిర్వ్యాపారత్వముఁ బోవఁద్రోచి
వగలుద్వాసించి వెల్వెల్లఁ బా,టే పొంతన్
మెలఁగంగ నీక మదికం దెల్లందెగం బుచ్చఁగా,
నీ పెంపార్య జనంబు మెచ్చధృతి కున్మేషంబు
గావింపవే. నిర్వ 9 78

వెల్పొడుచు అ. క్రి (వెల్లి+పొడుచు) పొంగు.
సీ పదపల్లవంబునఁ బ్రకటిల్లు చదలేఱు కడలెత్తి
ధాత్రి వెల్పొడిచి పాఱ . కాశీ 5 112.

వెళలు=వెళ్లు అ క్రి వెడలు
సీ. దడదడ మన గుండె తాళి బొట్టదర గుబ్బలిపట్టి
పడుక యిల్వెళల దయ్యె ... కువల 2. 116

వెళుకు వి (సం విలాసః.) విలాసము
సీ చిత్తిరము కులుకు బెడఁగు వెళుకు గునుపు .
హొయ లనఁగ విలాస మొప్పుచుండు. అం భా.
1. 189.

వెళుపు=వెలుపు వి వెడలుపు.
సీ వెడఁద వెన్నుదుటిపై వెదురాకు వెళుపుతోదిద్ది
తీర్చిన పట్టె తిరుమణియును . వైజ? 186
సీ అల శేష్ఠ కిరవగు వెళుపు మొగంబును బోడ
కంత తలకాయ కుడితిగూనఁ, బోలెడు
బొజ్జయు .. చంద్ర వి 1. 90

వెళ్లఁగొట్టు స. క్రి (వెళ్ళన్+కొట్టు.) పోవునట్లు చేయు, విడిపించు
గీ పరధరాధిపు భార్యకుఁ బట్టినట్టి, భూతముల
వెళ్ళఁగొట్ట భూభుజుఁడు మెచ్చి దన పరి
ష్కార వస్త్రము లొనకొసంగి, యంపకము
సేయఁ దనయింటి కరుగుదెంచి హంస 3 104.

వెళ్ళఁగ్రక్కు స క్రి (వెళ్ళన్+క్రక్కు) వెడలఁ గ్రక్కు, బయటికిఁ బ్రసరింపఁజేయు
సీ సుడిగాడ్పు తేరి నల్పుట్టుఁ జట్టలు వెట్టఁ
గడిఁది మటలు వెళ్ళఁగ్రక్కె నక్క ... ఉ.
రా 6 285

వెళ్లఁజల్లు స క్రి (వెళ్లన్+చల్లు) పాఱఁజల్లు
మ ... మణిప్రాప్తిక, న్నినముద్రంబులు వెళ్ళఁ
జల్లఁ దలచున్ మేఘానురూపంబుగన్ దశా
3. 172

వెళ్లఁదన్ను స. క్రి. (వెళ్ళన్+తన్ను) వెళ్లఁగొట్టు, తఱిమివేయు

గీ ... వెడలించె రొప్పెప, పిచ్చెఁ దటిమెను దోలెను వెళ్ళఁదన్నె, ననఁగ నుచ్చాటనముఁజేసె ననఁ దగుభవ. ఆం భా 3 119

వెళ్ళఁబడు అ క్రి. (వెళ్లన్+పడు.) 1 (కష్టము నుండి) బయటపడు.

క బడలితి నెంతయు నేను, బడుచులు నేఁడెల్ల వెళ్ళఁ బడుదుము దానిం, బోడగంటి వేని నీకుం, గడుపుణ్యము చూపుమనినఁ గరుణా పరతన్. వరాహ 12 95.

2. (పశ్వాదులు,) ప్రసవించు

(వ్యవ) నిన్నరాత్రి మా బఱ్ఱె వెళ్ళఁబడినది.

వెళ్ళఁబెట్టు స క్రి (వెళ్ళన్+పెట్టు) పైకి ప్రసరింపఁ జేయు.

సీ. వెళ్ళఁబెట్టునో పూర్ణ విధుకాంతి మొగమున దిగఁజాఱునో పైఁడి తెలివి మేన నిరం. 4 91.

వెళ్లఁబొడుచు స క్రి (వెళ్లన్+పొడుచు.) ఈవల నుండి యావలకు దూసిపోవునట్టు పొడుచు

గీ ఒకఁడు కుంతానఁ బగవాని యురము గ్రుమ్మె, వెంటనే యాతఁ డీఁటెచే వెళ్ళఁబొడువ, వెలసె నిద్దఱు నిల్చిన నిలువు కదన, శాలికై కావడించిన కాను కనఁగ కువల 2 176.

వెళ్ళనాడు అ, క్రి (వెళ్ళన్+ఆడు) స్పష్టముగాఁ జెప్పు.

చూ వెళ్ళనాడించు.

వెళ్ళనాడించు స క్రి (√ వెళ్ళనాడు) స్పష్టముగాఁ బలికించు.

వ. తాను మాట పట్టు పుచ్చుకొని తన కార్య రహస్యంబుఁ దెలుపుటయుం దెలిపి యేను మీదాన నగుట మీచేత వెళ్ళనాడించుకొని మీ కుపకారం బొక్కించి విడుచుటకు వచ్చినదని చెప్పి ... ప్రభా. 4. 31.

వెళ్ళించు స. క్రి. (√వెళ్ళు) 1 వెడలఁజేయు, వెడలఁగ్రక్కు.

మ. జనుఁ డజ్ఞానమునన్ భుజించిన జుగుప్సంబైన యన్నంబు న,య్యన వెళ్ళించి పవిత్రుఁడైన గతి ... భాగ. 4 92

2. పోఁజేయు, తీర్చుకొను

ద్వి ఇల్లు సేరిన మీఁద నీ పగ యెల్ల, వెళ్ళింప కున్న నే విప్రుండ నటవె ... ద్వి హరిశ్చ ఉ. 990. సం.

వెళ్ళు=వెడలు, వెలలు అ క్రి. 1. బయలువెడలు

శా లావణ్యాంబులు నాభికూపమున వెళ్లందోడి ముద్భుజవ, ద్భావ క్షేత్రమునందు వంచు ఘట యంత్రంబో యనంగా జప,వ్యావృత్త స్ఫటికాక్షదామకము హస్తాబ్జంబునం దాల్చు వా,ణీ వామేక్షణ నారసింహునికి సంధించున్ వచో వైఖరుల్ వరాహ. 1 6.

ద్వి తివిరి పుట్టలువెళ్లి తిరిగె సర్పములు ... ద్వి హరిశ్చ. 1846.

ఉ .. ఒల్లిదపున్ వరాహముల భద్రగజంబుల మీఁద నాదికోఁ, జెల్లగ నెక్కువాని కొన వెంద్రుక యొక్కటి రెమ్మ తీసినన్, జల్లున వెళ్లుఁబో చమురు చిమ్మిన గ్రోవిని జిమ్మ కైవడిన్ సారంగ 1 71

2. బయలుదేరు.

చ సమధిక బాహు శౌర్యజిత చండవిరోధులు వెళ్లి రున్నత,తమ . భాగ 10 ఉ 844

శా. కల్లెంబుల్ సవరింప కళ్వములు నెక్కంబూను రాహుత్తులున్. బల్లెంబుల్ గొని యర్థభోజనము లజ్జన్ లేచు యోధాగ్రణుల్, కల్లన్ ఒల్కుచు నొంటిఁ బంచలనగళ్ళన్ వెళ్లు భూవల్లభుల్, బల్లింపం దలపోయు కూటమి దొరల్ జవ్వాడిఁ వ్వాడకిన్ రా వి. 50 4.

మ కుయివెంటన్ వెళ్లు కూన్యోరు కూ,వ విశానంబన . ఆము. 2 48

3. పోవు

మ ఘనతాపంబు హరింప నోవ మనుచుం గానీ క్రియా ద్వేష మేఁచినఁ గానీ హృదయేశుఁ జన్నులపయిం జిత్రింపఁగా నీతమున్, వనజాక్షుల్ నిరసింపఁగాఁ జనుట హైన్యంబుంచు మున్మున్న వెళ్లిన రీతిం బడుఁ బ్రేలి మౌక్తిక మణుల్ మెట్టించి దూరంబునన్ వరాహ. 4 35

చ. ఉరమున నేగుఁ గుండలి పయోధర ధారల నాను నెప్పుడున్, గిరులు కరుల్ రజో విహ్వ లికిం జను వెళ్లఁడు వేల కూర్మ శే,ఖరుఁ డిది మేలు చాల జనకల్పిత సౌఖ్య మటంచు ధారుణీ, తరుణి సిరంగరాయ వసుధావరుఁ జేరెఁగుమార మన్మథున్ వసు. 1 72

ఉ. విన్నన నేఁగు తామరల విందుకి లాతపు నీడ లెప్పుడున్, వెన్నెల రాచతాలఁ గని వెళ్లక నీళ్ల మునింగి యున్న వీ, మన్న లటంచుఁ జెంచెతలు మాటికి నమ్ముల నేసి నాటమిన్, మిన్నక సిగ్గు వన్ గదలి మెల్లనఁబోవుదు రిండ్లపట్లకున్ యయా. 2 89

4 కడచు, అతిక్రమించు

ఉ. ఇంక శరీరవాయువు ఘనేశ్వరుఁ డైన విధంబు చెప్పెదం, బంకరుహ ప్రమాతికిఁ బ్రపంచ విని ర్మితి వేళ వెళ్ల నా,తంకవిధాయి తీవ్ర సికతల్ వెదచల్లుచు నూర్పుగాడ్పు కూ,లకష సప్త సాగర జలంబులు తువ్వరఁగాఁగ రువ్వఁగన్, వరాహ. 7 7.

సీ. పురుడు వెళ్లక మున్న పూతన విషదిగ్ధ కుచ దుగ్ధముల నెల్లఁ గ్రోలి చంపె ... చిత్ర భా. 5. 172.

5 పుట్టు, మొలచు.

క మానిని యొఱుఁగవుగా కీ,ఙ్మానాయకు ప్రతము మాన్పఁగా నీతరమా, పసుఁగకు కొమ్ములువెళ్లి న, నే టాఁటదు మగుడఁ ద్రోయ నెవ్వండోపున్. రుక్మాం 5. 128

6. పైకి వచ్చు.

చ మొలక లోకింత గానఁబడి మోసులు మెల్లన వెళ్లి పోగలై, నెలకొని వ్రేళ్లు గోళ్లను జనించి చో కారములై మిటారి కెం,దలి రుకు కొమ్మ కట్టి ... సారంగ. 3. 257.

చ.... ఆ యన్నతోదరి రాజుచేత నుం,డిన బెడి దంపుఁ జాయల పిశెం బొరవెళ్ల జరిన దూసి గొ,బ్బున మెడమీఁదఁ బెట్టుకొన... సారంగ. 2. 233

వెవ్వేఁతలాడు అ క్రి. వెవె యని యధిక్షేపించు ద్వి. కన్ను లార్పుచుఁ జెపుల్ గత్తరించుచును. వెవ్వేఁతలాడుచు వెక్కిరించుచును .. పండితా. పర్వ 571. పా

వెస వి (సం వాజః) వేగము.

వ. మనము వెసగల కాలరుల వేగంబ వుచ్చి. భార. ఉద్యో 1 37

ఉ వాయుజుమై వెసన్ జెకలి, వాయుగ తింజని కూలెసాలముల్. సమీర. 4. 58

చ. . ఎ, క్కుడు వెస రాహు మస్తకము గొన్న సుదర్శన దేవుఁ గొల్చెదన్. ఆము. 1. 9.

క్రి. విశ క్రియ. శీఘ్రముగా, వేగముగా.

శా. వేమాఱు న్నలయానిలుం డడరి యా వీటం బ్రసూనాన్వితా, రామంబుల్ వెసముట్టి యందలి యలివ్రాతంబుఁ బోబోపి ... విక్ర 1 86

ఉ ఆ దనుజాపహ ర్తయు భుజాగ్రశరముల్ వెసఁ జాచి యంచితా, మోద వికాసవన్నయవ ముగ్ధ సరోరుహ పంక్తిఁ బూజల, త్యాదర లీలఁ జేయునమరాధిపుఁ గాగిటఁ జేర్చె . . పారి 3. 6.

మ పవనాశ్వంబు హరింపఁగా ముని జటా పాళిం జగత్ప్రాణ మూ, ర్తి వరోధించి తదశ్వముం గొనియె నీరే ప్రొద్దు దాని న్మెడన్, దవులం గట్టి ఖవీధి ద్రిప్పి వడి నాతం డద్దిఁ ద్రోయింప వి,ని వెసన్ వచ్చెనొ కాక రాకెటుల దీంద్రించు న్నభ్రగాంకంబునన్ చంద్రా. 5 87

వెసనము వి (సం.వ్యసనం). వ్యసనము, కామక్రోధా దుల వలన కలుగు దోషము

క. తన కంటికిఁ బ్రియమయ్యెడు, ఘను నొక్కని వెంటవంటి కౌతుక మొప్పన్, మదనంటి కోఁగి లింపక, చన దింటికి దాని బల్వెసన మేమందున్. హంస. 1. 218

గీ. కంతు మాయల నుమ్మెత్త కాయఁ దినిన, వెఱ్ఱి తెఱఁగున వెసనంపు వెఱపువొడమి, చికిలి నెఱ వన్నె కాంద్రకు నివము లెత్త, వెసనిచరియించు వీఁట నా హేమరేఖ. హంస. 1 220.

వెసల వి. వంటపాత్రము, పాత్రము.

క. వడ్డింపఁగ నెంగిలి దోడిఁ, జడ్డ వెసల వంటకంబు పాయ విడఁ దగున్, వడ్డించు నతని సోఁకిన, వడ్డింపక డించి వార్చి వడ్డింపఁ దగున్. విజ్ఞా. 1. 78.

క వెసలలనామణి బంగరు, వెసలంబు దోఁతలు
డించి వినయము మదికిం, బోసఁగఁగఁ గంకణ
రవములు, బోసఁగఁగ నారసి రసాన్నములు
వడ్డింపన్ 2 152

సీ. పాటించి యా గడపకు వెలపట, బోదికిల్లఁ
దవుడు నిప్పును బ్రత్తిగింజలు నిడి యడ్డముగఁ
జీట్టు బడిసి వైచి, వేపరెమ్మల పీళ్లు వెసల లోపల
నుంచి గాషలు పురిటింటఁ గట్టి చేసి హ్వా
3 45

సీ వెసలలో మూనాళ్ల వెన్నలుండఁగ నాఁడు
కాఁచి డించిన నెయ్యిఁ గరంగఁ బెట్టు...శుక
561.

సీ ఏమిరా తాఁజెడ్డకోమటి వెనకయ్య చేతికి వెసల
యిచ్చిన విధమున, మమ్ము మీ మతముఁ
గైకొమ్మని చెప్పెదు ప్రాణికి మీ మతం బర్హ
మగునె, స్వర్గవైభవము విసర్జించి యెవ్వఁడు
జన దూష్యమైన పైశాచ వృత్తి, నీవలెఁ
దాల్చురా నిర్భాగ్య. ప్రబోధ 3.29.

సా. తాఁజెడ్డ కోమటి వెనకయ్య చేతికి వెసల
యిచ్చు = తాను చెడి యితరునిఁ గూడఁ జెఱు
చుట

వే

వే1 న వేయి, సహస్రము, అనేకము, పెక్కు.

సీ విష్ణునామంబులు వేయును నిత్యంబు వినినఁ
బఠించిన మనుజుఁ డిహము, పందు. భార
అను. 5 326.

క. వేసేతుల నిడుపగు బాణాసనము గుణస్వనోగ్ర
మగునట్లుగ నుల్లాసమునఁ ద్రిప్పుచు మ...
హరి పూ 4 66.

(బాణాసురుఁ డీశ్వరునితో.) శా. దేవా కయ్యము
తోడి వేడుక మదిం దట్టాడు మర్త్యుండు వే,
ల్త్రోవం జేతుల తీఁట వుత్తునని కోరుదు దానవుం
డైన నాకీవే చేతులు చేసితి కసిమి తీం కెట్లో
ర్తు(న్) ... హరి. 5. 21.

క .. పతిస్నేహము కామినులకు బలవం,తము పెఱ
నెయ్యములు వేయుఁ దత్సదృశములే. భార.
ఆది. 6. 190.

క కలిగె నొక జాంబవతి వెన్నెలవడఁ బడెదేల
వలపు నీతలవేగెన్, బలియకు వే సవతులుగల,
బాలతులచే పాటువడక పోరాదనినన్ ఉ.హరి
3 116.

శా ... ఈ కంథచే, వేలకుల్ కనకంబు రాలు
విద్రుపన్ విశ్వంభరా ధీశ్వరా విక్ర. 2. 7.

(దీని యామ్రేడితరూపము ('వేవేలు'.)

క ఏవేళఁ జూచి నందన, శ్రీవాకిటఁ బగటివేళ
శివయోగివరుల్, వేవేల సంఖ్యలుండెదరు ...
హర 2 38

వేవెలుంగులదొర. వి (వేయి + వెలుంగులు +
దొర) సహస్ర కిరణుఁడు, సూర్యుఁడు

సీ ...తే... వేవెలుంగులదొర తోడు రేవెలుంగు.
ఆము. 1 19.

వే2 క్రి. విశ. (సం వేగః.) 1 వేగముగ, త్వరగా

ఉ వెండియు నేఁడు బాణములు వే తొడిధర్మజు
నొవ్వనేయ .. భార భీష్మ 3 40.

ఉ. ఓరోఁ ఎక యింత లేని వికచోత్పల లోచన చిత్త
వీథిఁ బల్లారపఁగ నీల నీరద శుభాంగుఁడు వే
సముదెంచె ... పారి 1 112.

చ చతురతఁ జెప్పి యప్పుర మొసంగఁగ వేచని
యాడి రమ్మనన్. ఉ. రా 2 284.

2. శీఘ్రముగా, వెంటనే

క ప్రముచ్చుల మూర్ధత్వమునం, బచ్చి నరకవాస
మునకుఁ జనిన తనయు నేఁ,డెచ్చెర మగుడఁగ
వే నీ, కిచ్చెద వగపుడుగు మింక వేనియు నధిపా.
భార. ద్రోణ 2 219.

క. ... ఈ యర్భకుపై, వే పడిన ఖలులు దహనుని,
పైపున శలభములు వగిదిఁ బడిరి ధరిత్రిన్
భాగ 10 పూ. 462

మ .. పెలుచన్ గంటు పుటుక్కునం దునిసి వే
పృథ్విం బడెం జాలె. ఆము 4. 8.

మ. ధర కెంధూళులు కృష్ణరాయల చమూధాటీ
గతిన్ వింధ్య గహ్వరముల్ దూఱఁగఁ జూచి
తారచటఁ గాపై యుండుటం జాల నచ్చె
రువై యొజ్జని వింత చీకటులు వచ్చెంజూడరే
యంచు వేసారిదిం జూతురు పీర రుద్రగజరా
ట్పుద్ధాంత ముగ్ధాంగనల్ మను. 1. 89.

వేంకటము సం. వి. అ పుం పర్వత విశేషము, ఒకా నొక పర్వతము, తిరుమల

వేంకటాచలము సం. వి. అ. పుం. తిరుపతి కొండ

క. శ్రీ నయన కువల యుగళా, నూనకోట్యశ్వా యితస్మితోజ్జ్వల ముఖుడై, త్యాగిత సురశ్రీపు న,రా నయనక్రమణ వేంకటాచల రమణా. ఆము 2 1

వేంకటేశుడు సం వి అ పుం 1 తిరుమలకుc బ్రభు వగు విష్ణువి యర్చావతారము, వేంకటరమణ మూర్తి.

సీ. ... గీ ఇల్లు విడనాడి శ్రీ వేంకటేశుడుండు, పర్వతశ్రేష్ఠమున కథో భాగమునను, దనరు చుండెడు కపిల తీర్థంబుచెంతc, జేరి స్నానంబు చేసి త త్తరమునకు వేం. మా 1. 169.

2. వేదాంత దేశికుడను విశిష్టాద్వైత మతప్రవక్తకుని మతియొక పేరు.

వ. ... మఱియు హయవదన పదారాధకుండై వేంకటేశుం డను నింకొక్క మనిషి . ఆము. 6 66.

వేంకి = వేకి వి. జ్వరము

ద్వి. చిచ్చుకు వేంకియు సీతుకు జలియు, వచ్చిన తూవ్వంగ వచ్చునే యనఘ ... నవ 4 133 పా 20 పం.

వేంచేపు వి. (దేవతలు, ప్రభువులు మొ. వారి) ప్రవేశము.

సీ హరికి భూమికి నీళ కధికవ్యయ నూతనాంబరా భరణంబు లర్పణములు, చేసి శృంగారముల్ చేసి హాటకరత్న దీధితు లొప్పిన తిరుచయందు, వేంచేపు చేయించి వివిధ మంగళవాద్యములు భూనభోంతరంబు నెనంగ . వేం మా 2 112

మ. ... దరాం చన్నురజానకాధి రవముల్ చెన్నొందcదిర్వీథులన్ క. వేంచేపుచేసి వేశ్యా, పంచానన మధ్య లాడ బ్రాహ్మణవర్గం, బంచిత వేదధ్వనితోc, జంచద్గతి నడువనిల్పి జనపతి యంతన్ భార్గవ పురాణ. 5. 282

వంచేయు = విజయంచేయు అ. క్రి. 1 (దేవతలు, ప్రభువులు మొ వారు) వచ్చు

సీ. వింధ్య వాసినిగల వేంచేసి సీవుత్తున్ నేను సింహాకృతి నెక్కలేని, గొనిపోయి దాcచితి...ననియె. దశకు. 12. 25.

గీ ఆకసంబున వేంచేయు హరికి సిద్ధ,సాధ్య చారణ గంధర్వ సంయమీంద్ర, వివిధ సంస్తుతుల్ చెవుల పండువులు చేసె, జయజయా రావములతోడ సకల దిశల. ఉ హరి 6 17.

క. వేంచేయుము నాయింటికిc, బంచ శరాకార యనుచు . భాగ. 10 పూ 1278

2. (దేవతలు, ప్రభువులు మొ వారు) వెళ్ళు, పోవు

మ నలునిం బంచి నగంబులం బరపుగా నా మీదc గట్టించ వే, వెలయన్ సేతువు లంక కా తెరువు నన్ వేంచేయవే ... రామా 7. 020.

గీ శివుడు మందాననగిరి తుంగ శృంగవీథిc, జెలువు మీఱంగ స్వారి వేంచేయు నపుడు ... ఉ రా 1. 260

క జననాయకుc డంతట నతి, వినయతc దిరు మాళిగలకు వేంచేసెద రో, యని కేలొగ్గుచుచు వైష్ణవ, జనులన్ వీడ్కొలిపి చనియె జలకంబు లకున్. పరమ 3 51.

3 (దేవతలు, ప్రభువులు మొ॥ వారు) కూర్చుండు

గీ ఉరగ రిపు వాహనమున నొక్కొక్క వేళ, వేడ్క వేంచేసి మెఱయుc దిర్వీథులందు, ... విట్ఠలయ్య పాండు. 4 134.

4. (దేవతలు, ప్రభువులు మొ॥వారు) వసించు

సీ పీఠంబుపైc దీర్ఘ పెరుమాళ్లు వేంచేసి యున్న వా రవతార మోనరిల్లు . విప్ర 3 77,

వ ఔద్దాలక ఋష్యాశ్రమంబున వేంచేసి యున్న వాcడు శేష. 4 ఆ. (శ. ర.)

వేంద్రపడు అ. క్రి. (వేంద్రము + పడు) కోపించు.

సీ తల్లికిc గలదైన దయలేదు నా మీదc దండ్రి యెప్పుడు చూచి వేంద్రపడును ... హంస 3 150

వేంద్రము వి వేడిమి.

క జడనుం దాపము నిద్రయు, తిడువేంద్రము తోడ నగయు నిట్టూర్పులు సందడిగొని వడి గొని మదితోc, జిడి ముడిపడి కన్నుc గవయుc జిడిముడి పడగాన్. ఉ హరి 6 78

క. ... ఎటువలె, వే వచ్చితి రిటకు నెండ వేంద్రము చూపన్. మథ 2 23.

విశ 1. అత్యుష్ణము, మిక్కిలి వేఁడిమియైనది
ద్వి. తండ్రి వాక్యములకై దారుణ శిఖల, వేంద్ర మౌ నగ్నిలో విషధి లోనైనఁ, బడియెద విష మైన భక్షించువాఁడ ... రం రా. అయో. 96 పా 23 పం
సీ. తిలకింప ద్వాదశార్కుల కన్న వేంద్రమై జల జారి పండు వెన్నెలలు గాయ . దశా 8 44.
2 తీక్ష్ణము, వాఁడియైనది.
క ఉంద్రా యథాథమనీ, తండ్రింగని తాళుకొంటిఁ దగఁగాకున్నన్. వేంద్రం బగు కత్తి నిఁకన్, జీంద్రంబునఁ బట్టి నిన్ను ఛేదింతు సుమీ. అహల్యా 1 97.
3. పరుషము
క. వేంద్రముగఁ దిట్టుటయు జవ,శాంద్రెవ్వరు మున్నెఱుఁగని యంగద యొదవన్, గుంద్రాతి రూపుఁ గైకొని, తండ్రీ పెక్కేఁడు లిందుఁ దరలకయుంటిన్ అచ్చ రా కాల 148.
4. శౌర్యవంతము
శా. వాంద్రుడున్ పీంద్రుడును రాజులే యనుచు గర్వ ప్రౌఢితో యాదవుల్, వేంద్రంబైన బలంబుతో మధురకున్ వేవచ్చి . భాగ. 10 పూ 1522.

వేంపద్రూను వి (వేము+ద్రూమ.) ఒకానొక చెట్టు, నింబము.

వేఁకటి=ద్రేఁకటి వి గర్భము, చూలు.
మ. . కాంత యొుక్కట సంద్రాసనమునొందుఁ ఇన్నుఁగవ యాకంపింపఁగా నిండు వేఁకటి భారంబునఁ జేసి . కాశీ. 4 213
సీ. గొంతి మూఁడవవట్టి కోడలి నిండు వేఁకటిఁ గాచినట్టి చేకత్తివాఁడు ... రా వి 2 71
క. .. వేఁకటి యగు లంజపడుపు విడువని బ్రతుకుం, బ్రాఁకొన్న నూతి యుదకము, మేఁకల పాడియును రోఁత మేదిని సుమతీ. సు. శ. 10.

వేఁకరము వి. ఉపద్రవము (శ ర)

వేఁకరి=ఏఁకరి వి (ద్రేఁ ము+అరి) కిరాతులలో నొక తెగకుఁ జెందినవాఁడు,
గీ. . కోయచెంచు ... యేనాది యేఁకరి పట్ర యెఱుకు, వేఁక ... యెనకరి యవఁదధ్వేదము లుగఁ, బొల్లును . . ఆం భా 2. 289.

వేఁకి (క. బేగె త వెక్కై) వి. 1. జ్వరము
క. బలదేవు మేను సోఁకిన, వెలిమిడిచే వేఁకి పఱచి విటకాటముగా, నిలుగుటతో ములుగుటతో, నలమటతో నావుతింత లంతంతకుఁగాన్ ఉ హరి, 6. 77,
గీ . వేఁకి దఁటచూపె దాహ మావిర్భవించె. కాశీ. 3. 121.
సీ. విస్ఫూతియుసు నంధతయు వేఁకియు నవంగ, నట్లు ప్రమాదజలైన యూరుజలకు రయముకఁ దగుఁ బ్రతిక్రియ లొనర్ప. మార్క. 8. 327
2. వేఁడిమి
తే రుచిర శశికాంత రచిత సరోవరంబు, నెలఁత సొచ్చిన మెయివేఁకి నీరులెల్ల, నింక వదనేందు రుచి శిలలెల్లఁ గరఁగి, నిండెఁ దోడ్తోనఁ గొల నతనుండు విసువ కు సం 5. 596.
క మలయానిలునకుఁ గదళీ, దళముల వీచిరొక వేఁకి దనుకఁగ నా మై, నలమెదు మలయజ కర్దమ, మలఁదిరొకో యుతుకులేవ నమ్ము శాంకుపయిన్ కు సం. 5. 640.
3 అగ్ని.
క. చక్కని ప్రకోష్ఠ పీడన, మిక్కిలి కనువేఁకి నుటికె మినుమినుకు మనన్ . హర 8 74.

వేఁగఁబడు అ క్రి (వేఁగన్+పడు – స్వార్థమున.) వేఁగు, పరితాపము నొందు.
గీ నమ్మఁ దగదు మొదల నమ్మి శారాత్మ కార్య మున కొరులఁ బనిచి యందు వార, లరయ నేసిరేని యడియాల మెఱుఁగక, వేఁగఁబడుట యెల్ల వెట్టితనము కేయూర 3. 184.

వేఁగారు అ క్రి. (వేఁగు+అరు) భారమగు ఇరు వగు.
ద్వి వేఁగారు గుబ్బల ద్రేఁకంబుతోడ, తేఁగామ దీవియ లివలివ లాడ . . ద్వి. పరమ. 2. 56. పా 11 పం.

వేఁగి[1] వి (సం వ్యాఘ్రః.) 1 పులి
సీ. వేఁగి సాహ్యాళి మెసఁగు ఆం భా 2.82
2.=వేఁగీ దేశవిశేషము, ఆంధ్రదేశములో నంత ర్భాగము.
సీ. అటసాగి జమ్మిలోయఁ బడి వేఁగి దహించె ... ఆము. 1. 36.

వేఁగి² = వేఁగిస వి పీతసాలము, ఒకజాతి మద్దిచెట్టు (వృ. వి.)

సీ. .. వేఁగి వేఁగిస యన వెలయుఁ బీత,సాలాఖ్యగా అం భా 2 47.

ఆ. ... వేఁగి వేము మొదలుగాఁ గల ద్రుమాళులఁ, గావనగుచు నొక్క కానవెలయు వేం. పంచ 4 522

సీ. . దేవ,దారు గుమ్మ్రదుమోవి తపసియుఁ గుమ్మర పోల్కి గుగ్గిలమెట్టి పోల్కి వేఁగి హంస. 4. 11

వేఁగినాఁడు వి. (వేఁగి¹ + నాఁడు) వేఁగిదేశము.

క వెలనాఁడు వేఁగినాఁడును, బులుఁగుల నాఁడ్పాకనాఁడు పొత్తపినాఁడున్, గల మురికినాఁడు రేనాఁ,డలయక గనుఁగొంటి నచటి యబలలఁ గంటిన్ హంస 1 63

వేఁగిస = వేఁగి² వి పీతసాలము, ఒకానొక చెట్టు. (వృ. వి.)

వ ఇప్పకప్పుర మద్ది గద్దగోరు గోరంట వెలమ యులిమిరి మూఁగ వేఁగిస మొదలుగఁ బెక్కు తెఱంగుల ద్రుమాఁకులు...పి శకుం 2 14

వేఁగు = ద్రేఁగు అ క్రి. 1 (కాయధావ్యము మొ॥) తప్తమగు, భర్జితమగు.

(వ్యవ) కందులు సరిగా వేఁగక పప్పు బాగుగా లేదు.

2. తపించు, తాపము నొందు.

సీ తొల్లి దాక్షాయణితోఁ బాసి శంభుండు విరహ సంతాపాగ్ని వేఁగుచుండె.. కాశీ. 4 248.

3 పరితపించు, దుఃఖపడు.

ఉ.... విశాల నరేశ్వరుండు పు,త్రోద్భవ కౌతుకాను భవ మొక్కటి లేమికి వేఁగి వాక్యసం,పద్భుజగేంద్ర సన్నిభుల బ్రాహ్మణులం బిలిపించి వారితోన్. వరాహ. 2. 90.

సీ ...అవయముఁ బ్రతి,

ఆ వె కోటిలేనివాడు కొమరుడ కిప్పాటు, వలసె నకట యిది యవార్య మనుచు, వేఁగె వాని చావు వినియంత జిష్ణుండు, ఖండితారి పంక్తికంధరుండు. రాఘవ. 4. 143.

ద్వి రాముని సతి దశరథరాజు కోడ,లిమ్మగ జనక మహీపాలుపుత్రి, వివిధ సంకటముల వేఁగుచున్నదియు. .రం. రా. అయో. 139. పా. 11. పం.

4 కాలము గడపు

చ. .బానలను గ్రమ్మనఁ గూలఁగఁ ద్రోచెమట్టులు, స్వన నలుమూడె నేమిగతి వేఁగుదు నెక్కడఁ జొత్తుఁ జెప్పుమా. హరి పూ 5 214.

5 కాలు, దగ్ధమగు

ఉ ఏల మృగాక్షి నాకులుకు లేఁటికి నమ్మవు కూలి కొండరా, చూలి వివాహమైన యెడశోభన మంగళ వృత్తి నున్నచో, వేలుపు లెల్ల నంగజుఁడు వేఁగుటఁ జెప్పినఁ గామునిచ్చునా నీలగళాంకుఁ డీవిధము నిక్కమటంచు నభంబు మ్రోయఁగన్ వీర. 2 155

6 చచ్చు, నశించు.

ఆ బ రుణాత్మకుండు తారక దైత్యుండు వేఁగువనుచుఁ జెప్పి వీడుకొలిపె వీర 2 70.

7. క్షీణించు.

సీ మానుషంబులు గ్రాఁగి మత్సరంబులు వేఁగి వెచ్చువారును మూఁక విచ్చువారు.. వరాహ 3 47

వి. భారము, బరువు

చ గొరగొర లాడుచుం బుడమి గ్రుచ్చుచు బల్వెర తోడ నోటగాఁ, బిటదికిఁ జూచుచుం గడుపు వేఁగున వంకర గాఁగఁ బోవుచున్ ... చెన్న. 2. 20

వేఁచిపోఁత వి (√వేఁచిపోయు) వేఁగించుట, తపింపఁజేయుట

క. వారలకు వగ్రగణ్యుం, డై రవి సంవర్త సమయ హావ్యవహ శిఖా,దారుణ కరముల భువనము, లీరేడును వేఁచిపోఁత నెఱిఁగి సభయులై వరాహ. 6 108

వేఁచిపోయు స. క్రి (వేఁచు + పోయు) వేఁగఁజేయు, తపింపఁజేయు.

చూ వేఁచిపోఁత

వేఁచు స క్రి (√వేఁగు) 1. వేఁగఁజేయు, భర్జించు.

గీ. బిట్టుగాలిన పెనములఁ బెట్టవేఁప, మిట్టిపడి యుక్కుమూర్ఛిల్లునట్టివారఁ...ఉ. రా. 3. 328.

సీ. ఒనర వేఁపఁగ నెండు సెనఁగ లెత్తఁగఁబోవు నూంకిఁ బొమ్మన్న మలుకుఁ బెండు .. శుక. 2. 208

2 తపింపఁ జేయు

ఉ. పూఁత పసిండి వంటి వలపుం బచరించు కులంబు నీతికిన్, లేఁతగదమ్మ యి త్తెఱఁగు లేమ సురాంగన లెల్ల నిట్టిసీ, చేఁతకు మెత్తురమ్మ దయ సేయక తిన్నని మేను వెన్నెలన్, వేఁతురటమ్మ యింత కనువేఁదులు సెల్లు నటమ్మ యింతికిన్ మనుచ 3 33

ఉ ...మున్న వారి ను,ద్వేజక తీవ్రతేజమున వేఁచిన సాహసిగావ వేగ నం,భోజ విరోధి సేరెఁ బరభూధర కందర కోటరాంతమున్ వసు 6. 40

ఉ...దురంత నిరంతర తాప మెంతయున్, మెండయి సర్వ జంతువుల మేనులు వేఁచఁ దొడంగె న త్తరిన్ ఇందు. 3. 95

3. పరితపింపఁ జేయు.

మ. ప్రాణసఖవై సొంపీ తుదన్ యుక్తమే, విరసంబైన వచః ప్రపంచవముచే వేఁపంగ నిందాకనిన్, సరసత్వంబున నఁ బ్రౌఢవంచు మదిలోఁ జాలంగ నే నమ్మితిన్ ప్రభా. 3. 97

వేఁట వి (క. బేఁటె త. మ. వేట్టై.) 1 మృగయ, అడవిలో మృగ పక్షులను సంహరించుట (ఇది మృగముల వేఁట, పరువేఁగ, గంటవేఁట తెరవేఁట సివంగి వేఁట మొదలగు పలు విధములు గలది)

చూ గంటవేఁట, పక్షులఁవేఁట రెండు విధములు- పాదివేఁట, విడివేఁట

ఉ. వేఁటకి నొప్పుఁగాక రజనీచరు వి డెటులైన నెల్లిపో, దాఁటు కవాటముల్ విఱుఁగఁ దాఁచుచుఁ జేతుల తీఁటవోవ మై,తీఁటలు పుచ్చి రక్కసులఁ దీర్చుట రాముఁడొనర్చ నున్న వె, వ్వేఁటకు రావణాది మృగ బృందముఁ దార్చుటటంచు నార్చివన్ భా రా యు. 455

గీ.. లగుడు సాళ్వంబు దేగలోమగను గద్ద, వేఁట పులుఁగుల విడిచిన వింటికెగసి. యయా. 2 28.

తే వెలఁది జూదంబు పానంబు వేఁటపలుకు, ప్రల్లదంబును దండంబుఁ బరుసఁదనము, సొమ్ము నిష్ప్రయోజనముగ నమ్ము సేత,యనెడు సప్త వ్యసనములఁ జనదు తగుల భార. ఉద్యో 2 44

2 మేఁకపోతు, దేవతకు బలి యిచ్చుటకై యేర్పఱుపఁబడిన మేఁకపోతు.

గీ శశము పిశితంబు పక్షి మాంసంబు పంది, యామిషము వేఁట పలలంబు నధికమైన, తృప్తి యొనరించు నొగిఁ బితృదేవతలకు, నెలమి నాలుగు నేను నాఱేడు నెలలు. మార్కం. 3. 200

ఉ ...ఈ, వెక్కసి చెంచుసింగముల వేఁటుల వేఁటల తీలఁ ద్రుంచుచున్ చంద్రా. 2 50

మ. కొలిచెం గాటమ రాజులన్ పతులు చేకూర్చెన్ మహా వీర్లకున్, బాలమున్ రాజుల నెంత భక్తి పరతం బూజించె నాగంగకున్, వెలయన్ వేఁటలు బోనమున్ సిడులు గావించెన్ సుతోత్పత్తికై, చెలి యాలాగున నల్ప దైవము కృపన్ సిద్ధించెఁ దద్వాంఛయున్. హంస.291.

3 తగరు పొట్టేలు.

గీ. వేఁట యన మేష మృగయలు వెలయుచుండు ... ఆం. భా. 3. 58

వేఁటకరి వి (√వేఁట) వేఁటకాఁడు

క . అధిపుకై పట్టరి తెఱువరి మహిమ మెలుఁగుఁ గిటిఁ,డెలు మొదలగు వానిఁగొన్నిఁటిని వేఁటకరుల్ మనుచ 4. 50

వేఁటకాఁడు వి. (వేఁట+కాఁడు) మృగయుఁడు, వేఁటాడువాఁడు.

బ వేఁటకాఱు, వేఁటకాండ్రు, వేఁటకాండ్రురు.

ఆ వె నల్లగ్రోల నిచ్చి మెల్లనె చివ్వంగి, నోరి బింకఁ దివియు నేరుపొదవు, వేఁటకాఁడు నోలె ... ఆము. 4 198

ఆ వేఁటకాఱు ముట్టి వెనుకొనఁగా శ్వేత, వగము చతికిఁ దారు నమిలి పోలె ...

వ. అప్పు డనిలసుతుని వేఁటకాఱులు మాంసభారంబులతోడఁ బరిశ్రాంతులై .. భార శల్య 2. 36.

ఆ. దాని వాడ వారు తవిలి చంపించిరి, కుక్క నంతఁ గిరిసి కుక్క వేట, కాంద్రుడు రండఁజేరి కత సవిస్తారం నృపతితోడఁ జెప్ప నృపతి యలిగి. కేయూర. 114

విశ. సంహారకుఁడు, వశింపఁ జేయువాఁడు

తే. నిడుద శ్రాత్ర్యాని బయల నెప్పుడుఁ దిరుగుచుఁ, బోనఁగ ముబ్బెద్దు ముప్పేవములఁ జెలఁగుచు, వెలుఁగు తెల్లెడఁ గంచుచు నలరు నిర్ల వేఁటకాఁ డప్పుడెంతయుఁ దేటమితె. అచ్చ రా అయో. 42

లోకోక్తి - వేఁటకాఁడు మెత్త నగునపుడు లేఁడి మూఁడు కాళ్ళను నడుచుట.

అధికారి యనమర్థుఁడైన సేవకులు స్వేచ్ఛగాఁ బ్రవర్తింతురనుట.

తే. పౌరుషంబున దురకలఁ బాలఁదలుము, వేట కాఁడిల మెత్తనౌ వేళ లేడి, మూడు కాళ్ళను నడుచు నిర్మూలితాంహ .. సిం నార శ 9

వేఁటకుక్క వి. (వేఁట+కుక్క) వేఁటాడుటయందు నేర్పుగల కుక్క, విశ్వకద్రువు (శ ర., బ్రౌ.)

వేఁటగిరి వి. (√వేఁట) వేఁటాడి జీవించెడి బోయ, వ్యాధుఁడు.

క. ... వేఁటగిరుల్ వేఁటకరుల్, వేఁటమరుల్ దొంకు విడివడి యంతన్. రా. వి 3 57 (శ. ర. పా)

(వేటసిరు శీటకరుల్, వేఁటమరుల్ దొరకుఁ గొలువ నిడివడి యంతన్ ముద్రి పా.

వేఁటచాళ్లు వి ఒక దినును వస్త్రములు

సీ. పంపంగి కావులు చందురు కావులు జెలిపట్టు జీబులు వేఁటచాళ్ళు .. ప్రబంధ 272

వ. వరకంచులును బొమ్మంచులును ముయ్యంచులును వేఁటచాళ్ళును తిందు వన్నెలును సురవన్నెలును ... ద్వి. శి. 206

వేఁటపట్టు వి. (వేఁట+పట్టు,) మృగయాస్థానము, వేఁటాడుచోటు.

చ. తలఁపుల తిట్ట భావముల తావక మానల పుట్టి నిల్లు గో,ర్కుల నెలవీడు వల్వగల కూట మవ స్థల జన్మదేశ ము,మ్మలికల వెంటవేదవలమందు మనోభవు వేఁటపట్టుమూర్ఛల సహావానమన్వి రహా సంతతతాపము పొందెఁ బార్వతిన్ కు. సం. 5 584

వేఁటపల్లె వి. (వేఁట+పల్లె) బోయగూడెము, పక్కణము

సీ వింధ్యాద్రి నడుమ నిర్వింధ్యాతటంబునఁ గానలో నొక్క పక్కణము గలదు, పింగాక్షుఁ డనియెడు పేరివాఁడా వేఁట పల్లె యేలెడు భిల్ల పరివృఢుండు . కాశీ, 4 60

వేఁటపిట్ట వి (వేఁట+పిట్ట) దీమపు పిట్ట,పక్షులను పట్టుకొనుటకై వేఁటగానిచేఁ బెంపబడు పక్షి. (శ ర.)

వేఁటమ్ము వి (వేఁట+అమ్ము) వేఁటకుఁ బనికివచ్చు బాణము

సీ కంగు కఁగునవేలఁ గై దప్పగాఁ బడువేఁటమ్ము లేఱక దాఁటిదాఁటి . మనుచ 4 103

వేఁటయిట్టి వి. (వేఁట+ఇట్టి.) ఇట్టులను వేఁటాడుటకై పెంచఁబడిన యిట్టి. (లేడి)

గి కొమ్ముటురులఁ గాలి గుండులు చిలుమోర, లఱుత గవ్వదండ లలఁతిగంట, లమరసారెఁ బెదవు లల్లార్చి గురగుర, మనుచు వేఁట యిట్టు లురుగుదెంచె. చంద్ర. 2 22.

వేఁటరి వి (వేఁట+అరి³) వేఁటకాఁడు.

చ నృపాల నందనుం, డలరుచు వేఁటకై చన రయంబున వేఁటరు లెల్ల నత్తరిన్. ఇందు. 2 57

ఉ. అతమగంబుపై నరవరాగ్రణి నమ్ముఖవర్తి మానవ, వ్రాతముతోడ నెక్కి విదు వాలిక తూఁపులు చాపతండమున్, జేతులఁ బూని వేఁటరులఁ జేరి మృగంబులఁ బోవఁబంపి ని,ర్భీత కిరాతులన్ వలల బ్రేవల గొందలనిల్పెఁ జాలుపగన్. చిత్రభా 3. 137.

వేఁటలాడు=వేఁటాడు స. క్రి (వేఁటలు+ఆడు)

1 వధించు, చంపు

ఉ ఓ వరవర్య రాముఁ డసురోత్కరమున్ మును వేఁటలాడుచుం, దా నచటన్ వసించుట శ్రుతం బగు రామ వియత్పురంబనన్ ... వరమ 5 74.

2. వేయు, (బాణములను) ప్రయోగించు.

తే. అనుదినంబును రాజన్యనుల మీఁద, వేఁట లాడుచు నున్నాఁడు విషమశరుఁడు నైష. 3 26

వేఁటలుపట్టు వ. క్రి (√ వేఁట) మేఁకపోతులు పొట్టేళ్లు మొదలగు వానిని బలియిచ్చు

తే గీ తల్లిదండ్రులు దాము నద్వైతమునకుఁ, బ్రణతు లొనరించి వేఁటలుపట్టి పిదపఁ, బక్కణము లోని శబర దంపతులతోడ, నన్నపానాను లొనరించు నవసరమున కాళ 3 40

వేఁటాడు స. క్రి (వేఁట+ఆడు.) 1 అడవియందు పులులు దిమ్ములు మొదలగువాని నొగ్గి మృగములను పశువులను వధించు

వ పొలంబునన్ బులుఁగునన్ జోపుచు దేగ వేఁట కాండ్రు వేఱువడి వేఁటాడన్ దొడంగి రందు మనుచ 4 55.

2. వధించు, సంహరించు.

క మీఁటుగల రాజ రథికుల, నాఁటికి వేవుర వధింతు వరుశరములు నో, నాఁటి పదవైచు వంతకు, వేఁటాడెదఁ బ్రతిబలంబు వీయల నెల్లన్ భార ఉద్యో 4 407

3 పోఁగొట్టు, నశింపఁ జేయు

ఆ వేఁడివేలు పిడుము వేఁటాడుపోటరి, ప్రొద్దు తూర్పుమలను బొడమె నపుడు...నీలా 3.45

వేఁడి¹ వి 1 ఉష్ణత, వేఁడిమి

గీ. వేఁడియెల్ల నుడిపి విబుధారి కినుకమై, భీతి పాత్రుఁ జేసి వీతిహోత్రు నృసిం. 2 118

క వేసవి వేఁడి సహింపక, వేసరు జీవులకు నెల్ల విశ్రాంతికర, శ్రీ సంపాదకరంబై, యాసన్నంబయ్యె నంబుదాగమ మంతన్ విక్ర 4 26

తే...కందువాఁల నిట్టూర్పు గాడ్పు వేఁడి, ముకురములు చారు మోహనమూర్తి యనఁగ, బరఁగు దమయంతిచేతి దర్పణము దక్క. నైష 1.70

2 సంతాపము, విరహ సంతాపము

సీ.. తన పరిపాలనంబున బరమసుఖులఁ,

ఆ గానొనర్చువాఁడు గా నప్పగించిన, వాఁడనేను మీకు వేఁడి దాఁకువట్లుగాఁ జరింప(ను) .. భార. ఆశ్ర. 1. 93,

గీ కుచ్చితం బింత యెఱుఁగక మ్మచ్చెకంటి, కంటి విఖ్యాతి నాతిఁగైకొంటి వనుచు, నచటి జూట లువనగొంటు లతని వేఁడి, వేఁడిమీఁదనె త్రోచిరి వెట్టిఁ తెచ్చి బహు 5. 108

3 తేజము, ప్రతాపము

క అపరిమిత మైన నీ యుగ్రపు వేఁడిం బ్రాణు లెల్లఁ గ్రాఁగెడుఁ దేజం, బుపసంహరింపు సృష్టికి, విపరీతము పుట్టకుండ విశ్వమయాత్మా. మార్క 6 84.

చ దనుజ బలంబుపై నడరి తచ్ఛిఖ వేఁడిన కాన నేర్చు చెన్నున వలితేఁగి కాల్పఁగఁ గనుంగొని యంతకు మున్నె వచ్చియ,య్యని తెఱఁగెల్లఁ జూచు చతురాస్య గిరీశ సురేశ ముఖ్యుల,య్యి నమనుతు రోష శక్తి నుతియించిరి యొంచిరి రాఘ నేంద్రునిన్ ఉ రా 3 355.

క వీఁడే దిలీప భూపతి, వాఁడితనంబునన కాన వచ్చునె మరుచేఁ, బోఁడిమి యటి యున్నప్పుడె, వేఁడి మెయిం బట్టి తెత్తు వేల్పులు తెగడన్. సుద. 5 6.

4 తీక్ష్ణత

ఆ సప్తహాయుఁడు మూర్తి సప్తకంబు ధరించి, కరము వేఁడి మిగులు కరములొప్ప, వడనదీ జలములు నుదధిజలంబులుఁ, బీల్చి జగములెల్లఁ బ్రేల్చుఁ గడఁగి. భార. అర 4. 243

మ తమ భోగార్థ పదార్థ సంతతుల నిత్తన్వంగి కేళీవనిన్, రమణుల్ దానును జూఁబలాడె నిదిగో రాజీవ బాణాయటంచు మదాళిప్రజకి కోకిలము లచ్చో హెచ్చు నుచ్చైస్స్వనం, బమరన్ మ్రోఁగెడి నాదదీయ రవమొప్పాఱెన్ గడున్ వేఁడిమై ఇందు. 3 73.

విశ 1 వెచ్చనిది, ఉష్ణము

సీ ఉశవోని వేఁడి నిట్టూర్పు గాడుపుల ఒల్వడలఁగె బిగిమోవి వాడువాఱ .నీలా. 5. 88.

ఆ భామలార రండు నా ముద్దు తనయుండు, వేఁడివేఁడి యనుచు వేఁడివేఁడి, వేఁడి వేఁడి నీకు వెడఁద కాటుక కంటి, కొలుకులండమాటి కొలుకుచుండ పారంగ. 3 79.

2. తీక్ష్ణము, ఉగ్రము.

సీ ఆయుధ ప్రభఁ గాంచి యలఁగు భీరువుఁబూను వాఁడి ముమ్మొనముల వేఁడియలుఁగు పాండు 1. 101

గీ చూచి యా దివ్యపురుషుండు నూచు వేఁడి, చూపులకు జంకెలకుఁ జెంత నుడియ వెఱచి ఉ. రా 4 11

3 పరుషము, కర్ణకఠోరము.

ఆ ..అట్టిశెట్టి నిన్ని, దినము లట్లు దొడరి పెనఁగియు నీరేత, నేఁడు విన్నఁగ వలసె వేఁడి పలుకు. భార. భీష్మ 3 177

క. ...భరతునిఁ బట్టము, నిలుకుం గట్టుటయు రాము నీరేడబ్దంబులు కానకుఁ బొమ్మనుటయు, నిలువేల్పులు సాక్షిగాఁగ నిక్లే రెండున్

ఉ వేఁడిన వేఁడిమాట నృపవీరుడు సైఁపక కర్ణరంధ్రముల్, నూఁడిన భంగిఁ దాఁకుటయు. . భా. రా. అయో 19.

4. దుఃఖకరము, సంతాపకరము.

చ. అలఘుఁడు వాలి రామ వసుధాధిపు ఘోర శిలీముఖంబుచే, నిలిగిన వేఁడిమాట వినియెంతయు మల్లమల్లనంగఁ గొందలపడి తార భా. రా కిష్కిం 266

ద్వి. ఎడపక నను విక్రయించి చెల్లింపు, కడఁబడుఁ గొంతెనఁ గౌశికు ఋణము...మదిరాక్షి యీ వేఁడి మాట నా చెవులఁ, గదియించి పాపంబు గట్టుకోఁ దగునె ద్వి. హరిశ్చ. ఉత్త. 217

వేఁడి³(డి) వి. (వేఁడు²+ఇ) ఎక్కువ నువ్వవాఁడు (రూ- వఁడి, వఁడీ.)

ఉ. పోఁడిగ నెఁడునుం గలఁడు పొమ్మను దానిని జిహ్వనుండి యో, వేఁడి రమావిభుం డనెడి వీటఁడి దైత్యుని దృష్టి నుండియో, వాఁడిది వ్రేయనింక నని నావిరిఁ గంఠమునందు నుండియో, వాఁడటు లుద్భవించుట యవందగు సర్వగతాత్ముఁడల్వుఁడే. భోజరా 174.

ఎ గీ. పాదఘట్టన మేదినీ భాగమగల, గంధ్రగొడ్డలి భుజమున గ్రాలవేఁడి, వేఁడి రాముఁడటంచును విలయరుద్ర రౌద్రమువ వచ్చె భార్గవ రాముఁడపుడు దశా. 7 298.

క. పార్థుఁడు వేఁడి పొదువుఁడుఁ, బార్థుఁడయొట వోయెదింకఁ బార్థుఁడ రావే...భార ద్రోణ. 3. 46.

ఆ అచటి జనులనడిగె నయ్యో వేఁడియని, గద్దదిక నెలుంగు గడలు కొనఁగ ... భార. ఆశ్ర. 2 31.

వేఁడించు స క్రి (√వేఁడు) వేఁడఁజేయు, ప్రార్థించునట్లు చేయు

సీ ..గీ ఏ ఘనునినైన వేఁడించు నీకుభాంగి, తనువు బంగార మేమె యే ధన్యునైన, మరులుఁ జెందించు నిది మరు మాయయేమొ, యనుచుఁ జూచిన జనములు వినుతిసేయు బిల్హ 1 53.

వేఁడికంటి వి (వేఁడి+కన్ను) శివుఁడు, ఉగ్రాక్షుఁడు

ఉ తొంగలి పువ్వుఁ దేనియలఁ దూకొని మత్తిలి తుమ్మెదల్ వయిన్, బొంగుచు వ్రాల నొప్పె నఁగు పూచిన పొన్నఁ గడంగి కాంచి మున్, మ్రింగిన యా విసంబు వెనమీఁదికిఁ బిచ్చిలు వేఁడి కంటి యా, జంగమటంచు మ్రొక్కెనొక చాన చెలంతలు చూచి నవ్వఁగన్. యయా. 415

వేఁడి(డు)కొను స క్రి (వేఁడు+కొను -స్వార్థమున.) 1 యాచించు

క వేఁడికొని కృపణులై కమ, పోఁడిమి యది యేల రాజపుత్రులు దమమై, వాఁడిమి దప్పిన నిప్పులు, వేఁడిమి సెడినట్లు జనులు వినియులుకుదురే భార ఉద్యో 3 197

2 ప్రార్థించు

తే వేఁడికొనియెదఁ జికురాకు బోఁడినిన్ను ... వైష. 3. 129

సీ కపురంపు విడెమిచ్చు కలికి ముచ్చటవిన వేడ్కయై మాటాడ వేఁడుకొనుచు . ఉ రా. 4 48

వేఁడికోలు వి. (√ వేఁడుకొను) యాచించుట

మత్త వేఁడు టెంతయుఁ గష్టమైనను వేఱులేని సుహృజ్జనున్, వేఁడికోలుచితంబు కావున వేడ్కతోఁ జని సోమకున్, వేఁడినన్ ... భార ఆది 5. 218

వేఁడిమి వి (√ వేఁడి) 1 ఉష్ణత, తాపము.

క ... రాజపుత్త్రులు దమమై, వాఁడిమి దప్పిన నిప్పులు, వేఁడిమి సెడినట్లు జనులు వినియులు కుదురే భార. ఉద్యో 3 197.

చ విలయ కృశానుకీలముల వేఁడిమిఁ బోఁడిమి మారి మను వ. 2 10.

2 సంతాపము

క . ఏ, నేఁడు వధింతును నెవ్వగ, వేఁడిమి బడఁజాల కొక్క వెరపు దలఁచితిన్. భార. సౌప్తి 1 50

3 ప్రతాపము,

క. వీఁ డొక్కఁడు కురుబలంబున, వా కి మగండ నంగఁ జాలు వాఁడిబ్భంగిం, బోఁడిమి సెకియైను ద్రోణుల, వేఁడిమి యిట మనకు మునుము విక్రమమునకున్ భార విరా 5 110

ఉ ... నీ, వేఁడిమిచూపి యాభవుల విత్తధరంగం దునుమాడి .. భా రా యుద్ధ 733

4 తీక్ష్ణత, కఱకుఁదనము

క నేఁడీ బ్రాహ్మణుదేశం, బోఁడిమి సెకియేను జిక్కి పోవకయుండన్, వేఁడిమి మెఱయు శరంబుల, వాఁడిమి సొంపెల్లఁ జూపవలయుం జుమ్మీ భార ద్రోణ 1 232

5. చుఱుకుఁదనము

ఉ ... నీ, వేఁడిమి చూపి రూపడంపు వీరిఁ బురందర పుత్త్రి యంతతో, బోఁడిమి మాఱు నాతఁడు ప్రభూత జయోన్నతి నిల్పు నీ కడన్ భార కర్ణ 1 68

క మూఁడవ విల్లెత్త నదియుఁ, బోఁడిమి చెడిపోవ నసుర పొలుపరి యలుకన్, వాఁడిమి యెసఁగఁగ నొక గద, వేఁడిమితోఁ వైచె వృష్ణి విభు నతి మీఁదన్. హరి. ఉ 4. 157

విణ కఠినము

ద్వి వేఁడిమి హృదయ మీవిప్రున కెపుడు, వీఁడు కొండికవాఁడు విపిన భూములకుఁ, గనికరింపక పంపఁగా నెట్లువచ్చు, నసక కృపాహీనుఁడై నిన్నుఁ బంపె ద్వి హరిశ్చ ఉత్త 1861. పం

వేఁడిమికన్దొర వి (వేఁడిమి+కన్ను+దొర,) శివుఁడు, ఉగ్రాక్షుఁడు

క. ఱేఁడుల రాయఁడ వినుమి, వ్వాఁడిమగల్గ యుద్ధమునకు వచ్చినచో న,వ్వేఁడిమి కన్దొరనైనన్, బోఁడిమితో గెలుచుటకును బోలుదురు సుమీ. అచ్చ రా కిష్కిం 75,

వేఁడివెలుఁగు వి (వేఁడి+వెలుఁగు) ఉష్ణకిరణుఁడు, సూర్యుఁడు

ఉ వేఁడిననట్లకాక పృథివిం జిరకాల మభీష్ట సౌఖ్యముల్, పోఁడిగ మీరు గాంచి మఱి పొందుఁడు మద్గతియంచుఁ జెప్పియున్, వేఁడి వెలుఁగు లోలిఁ బదివేల సహస్రములున్న భంగి నెవ్వాఁడు వెలుంగునట్టి బుధవత్సలుఁ డేఁగె నదృశ్యమూర్తియై భోజ రా 351.

క కడకడలి వేఁడి వెలుంగను, జడదారి వడి న్నడనుంగఁ జనిజేగురు ప,చ్చడ మాఱఁగట్టె దరి నదఁ, బడమట నెఱసంజవిండె బలువుగ మఱియున్ యయా 3. 69

వేఁడివేలుపు(ల్పు) వి (వేఁడి+వేలుపు) 1. ఉష్ణకరుఁడు, సూర్యుఁడు

ద్వి వేఁడివేలుపుడిగి వెచ్చిద్వీపంబు, నీఁడేర్చు రీతి నింతింతనరాని, పటురౌద్ర రేఖ చొప్పడ... ద్వి హరిశ్చ పూ. 1157

ఆ వె తొగల యెకురుచుక్క ముగురు వేల్పుల యిక్క, జగము వింటు తమ్మి మగుడపొందు, కాఁడు వేఁడి వేల్పుగాములన్ని యెకిమీఁడు, తూర్పు కొండమీఁదఁ దోఁచెనంత అచ్చ రా. అయో 41.

చ ఉదిరి పసిండి చాయగల యొప్పుల కుప్పలు వేఁడి వేలుపుం, గొదమలు దావపావకుని కుఱ్ఱలు చిచ్చఱకంటి నెచ్చెలుల్ ... వానర వీరు లొక్కటన్, బొదివిరి లంకచుట్టునను భూగగనంబులు నిండ నార్చుచున్. రామా. 7 180.

2. అగ్నిదేవుఁడు, జ్వలనుఁడు

ఉ వేఁడి వేలుపినా, నొప్పెడు కప్పుఁద్రోవ దొం యున్ వలి ప్రక్క హసంతికాచలం, బుపవిలింగురాశముల నొందెడు పాపుపల క్రింద వర్తిల్లున్ సమీర. 2 105.

సీ జేజేయనుచు మ్రొక్కు జేజేల రాయఁడు వేఁడి కోలని చూచు వేఁడివేలుపు . దశా 1 238.

గీ. వేఁడివేలుపువ కెనయగు వాఁడి ముల్కి,యొకటి సింగాణిఁ గూర్చి యేయుడుఁ గడింది, మీఱ నదివాని పెన్పోర దూఱిచనిన, వల్లతోఁ దోఁగి కడు సొమ్మసిల్లి తెలిసి అచ్చ. రా యు. 348.

వేఁడు[1] స. క్రి (వేఁడు.) 1 యాచించు.

మ త్త, వేఁడు టెంతయుఁ గష్టమైనను వేఱులేని మహ్యాజ్ఞనుల్, వేఁడికో లుచితంబ ... భార. ఆది 5. 218.

క పదునాలుగు లోకంబులు, నుదరస్థములుగ జరించు చుండెడు లక్ష్మీ, హృదయేశుఁడు నిను వేఁడఁగ, బ్రదికితి నీ బ్రదుకు బ్రదుకు బలి భూపాలా విక్ర 2 150.

చ ... నిన్ను దేవతా, విసరమ యాచకత్వమున వేఁడఁగ వచ్చుట .. నైష 3 69

2 ప్రార్థించు.

ఉ. వీరకుమార యేను నిను వేఁడెదఁ బ్రార్థన సల్పుమయ్య పెంపార మఘం బొనరఁగఁ బ్రియంపడి దక్షిణలేమి వచ్చితిన్ ... మార్క. 8. 8.

చ .కొల్వున కేఁగుదెంచి మన్ననఁ బ్రజవిన్న పంబులు వినంగదవయ్య నృపాల వేఁడెదన్. విక్ర. 8 44.

గీ. పోయి సేవింప లేకున్న పుణ్యతీర్థ, మహిమ వినుటయు నఖిల కల్మషహారంబ, కాన వేఁడెద ననిన నమ్మౌనివర్యుఁ, డాదరాయత్త చిత్తుఁడై యతని కనియె మనుచ 1. 69.

3 కోరు, అడుగు

గీ ఇట్లు ప్రత్యక్షమై నీ యభీష్ట మేద్ది, వేఁడు మిచ్చెద ననిన నవ్విప్రవరుఁడు . విక్ర 3 5

క. వారించి నీకు నెయ్యది, కోరిక యేతెంచినాఁడ గురుదక్షిణ యా, భూరమణ వేఁడు మనుటయు ...ఆము. 3 54

శా...రేవాపి సంజ్ఞావంతుఁడు సబాంధవుండగుచుని, శ్శంకన్ వనుస్వేఁడు వాఁడై ... మనుచ 6. 43.

లగతే. ననలు వేఁడిన మెఱుఁగి తప్పుదు నాలి నాలి కుచంబు ముట్టకు...పారి 4. 16.

4 తలఁచు

ఆ. ఎక్కుడైన రవము సకంపు టుబ్బున, బొదలు చున్నవారు ముదముకతన, సెదిరి తమ్ము నించు కేనియు నెఱుగరు, వీరు క్రొవ్వి చావ వేఁడి రకట. భార. ద్రో. 1 265

మ లయకాలంబునఁ బ్రాణి జాతమున నాలస్యం బుమై మ్రింగ వేఁడి యుదగ్రోద్ధతిఁ దోఁచు దండధరు మాడ్కిన్ వచ్చు దుర్వార ని. శ్చయు నా శాత్రవుఁ జూచి...హరి. ఉ 1 151

సీ వెదకి కానక వాఁడు నా హృదయ మెఱుఁగ, వేఁడి దాగెనో యని బహిర్వేదిఁ జూచి ... శుక. 3 305.

వేఁడు[2] వ ఎవఁడు. (బ వేరు)

గీ నిలిచి చారుల రావించి యుభయ దివియు, ముంచు కపివీరసేనల మించు గాంచి, వీరిలో ముఖ్యు లెవ్వారు వేఁడు రాముఁ,డతని యను జన్ముఁ డెట్టివాఁడనుచుఁ బలుక రామా. 3 192. (శ. ర)

ద్వి సారంగధర నీకు చక్కఁదనంబు, వేరికిఁ దగు వని ప్రియము లాడుచును ... ద్వి శ సా 1. 420 పం.

వేఁత = (వేఁత వి √వేయు) 1 వేయుట

2 దెబ్బ, హాతి

మ వసుధాత్రీ ఘృణ్నఖాగ్రంబు వేఁతకు బిట్టో ర్చిన గట్టు దా వెఱచునే దంభోళి ఘృత్కేళి కిన్ వసు 5 7

3 ఇది కొన్ని ధాతువుల ననుప్రయుక్త మగు చుండును

సీ గడ్డంబు వపనంబుఁ గావించు మంగలి కొఱఁత వెట్టునె తల గొఱిగివేఁత.. రామ శ. 99

వేఁడుఱిది విశ. (వేఁడుఱు + ఇది.) వెఱ్ఱిది, పిచ్చి యెత్తినది.

ఉ హా విని పల్కెఁ బంట చెలి నన్నిటు వేఁడుఱి దానిఁజేసి నీ. వీవగ లీ వినోదగతు లేటికిఁ జూపెదు లేటయయ్యొ మృ వి 3 29

వేఁడుఱు వి 1. ఉన్మాదము, పిచ్చి

ఉ వేఁడుఱు గొన్న మానవుని వేమఱుగంటియు బిట్టు గాల్చియున్, మోఁదియు నీటఁ ద్రొక్కియును మున్కొని తీఁవఁగడంగు వెజ్జున,ట్లేఁ దఁగ నిన్ని చందముల నీతనిఁదీర్పుటకై పెనం గితిన్ నృసిం 5 12

గీ. విజయ పాలునితోడ నుచితభంగి మాటలాడిన వేఁడురు మానవోపు. విక్ర 8 108

ద్వి తొలుత వేఁదుఱుగన్న దుష్టమర్కటము, సొలయక భూతంబు సోకిన రీతి ద్వి. హరిశ్చ పూ 1484. వం.

2 అవివేకము.

క. విను కొడుకు గొన్న వేదుఱు,కొని కొట్టిన తిండికాఁడు కుటిలుం డతఁడా, జనపతి ఛందము ధర్మజు,ననుపమ శీలంబు నెఱుఁగు దదియెట్లుండెన్. భార ఉద్యో 1 58

క విను నాతండ్రికిఁ బుట్టిన, పెను వేఁదుఱు నీకుఁ బుట్టి పీతాంబరునిన్, వినుతించి కొలువఁగా వల, దని పలికెద వకట యెంత యజ్ఞానివొకో వి. పు 2 290

3 పిశాచము.

క. నావుడు మురారి నవ్వుచు, నా వేఁదుఱు నూఱడించి యనుచితము మహీ, దేవునిఁ జంపుట యనుచుం, గై వెక్కిన వానిమేను కరమున నిమెరెన్. ఉ. హరి 2 150.

విశే 1, ఉన్మత్తుఁడు, పిచ్చివాడు.

ఉ వ్రేఁకని బండివానికిని విప్రునికిం బతికి న్వివాదికిన్,వ్రేఁకని మోపువానికిని వృద్ధునకుం గడుఁ జిన్న బిడ్డకున్, వ్రేఁకటి యాఁడు మానిసికి వేఁదుఱు వానికిఁ దొల్గఁగొంటుకుం, దేఁకువతోఁ దొలంగునది తెల్లముగా నెదురేఁగు డెంచినన్. విజ్ఞా. 2 16

వ అతఁడు మరలిచూచి పైభూమి నల్లియు మమి సియు వేఁదుఱు చందంబు భావింప నా భూవల్లభుండు భార. అశ్వ. 1. 43,

2. వివేకహీనుఁడు

సీ విజయుండు నమ్మనే వేఁదుఱులార యింద్రుని చేతనై,న నీతనికి నొక్క ప్రియము సేయంగఁ గోరి...భార. అశ్వ 4. 82.

ఆ. పరుల మర్మమెత్తి పలుకనివా రన్య, భామిమలకు బాన పడని వారుఁ, దలఁచి చూడ దేవతా సమానులనంగ, వినవె నీతి యేల వేఁదుఱైతి సారంగ 3. 89

క కులపతి నమ్మెడు వేఁదుఱు, గలడే యని పరిహాసింపఁ గావలదు నా. పలుకులువిని ననుఁ గృపతో, వెలయఁగ రక్షింపరయ్య వేఁడెద మిమ్మున్. హరిశ్చ. 4 79.

వేఁదుఱుకొను అ క్రి (వేఁదుఱు + కొను) పిచ్చియెత్తు.

చ అఱుపుడు కుప్పసంబమర నొఁదలఁ దాలికలైన వెంద్రుకల్, తఱుచుగఁ దూలి యాడదవు దవ్వులఁ గన్గొని సారమేయముల్, మొఱగఁగఁ జౌర బాలకులు మూఁకలు గట్టి పిఱుందరాఁగ వేఁదుఱుకొని వచ్చు వాని క్రియఁ దూఁగుచు వచ్చె నొకండు భిక్షుకున్. భోజ రా 3 42

వేఁదుఱులు వి బ అకారణ హాసములు, పిచ్చి నవ్వులు.

గీ అద్యతన రాజ విభవంబు లవహసించు, తెఱఁగు దోఁప నలంతి వేఁదుఱులు నవ్వఁ, గాశ్యపస్థి మనంబునఁ గౌతుకంబు, సంతతంబు జనింప శాకుంతలుండు శకుం 4 64.

వేఁదుఱెత్తు అ క్రి ఉన్మాదము పట్టు, పిచ్చిపట్టు

వ...అ న్నాగవానంబు నాగరక విలోకనంబునం జెలరేఁగి మొగంబులు బిగించుకొని వేఁదుఱెత్తిన గతిని...ఆము 4 35

వేఁపి వి (√వేఁగు.) కుక్క, వేఁటకుక్క.

ఉ ... ఆమిషబుద్ధి వేఁపి యమరాలయ మూల్యముఁ గాదు దాల్చిన,ట్లామఘువాతి యాత్మపురి కాక్రమధారణి నుండి తెచ్చి దు,హ్యామత నిల్పినట్టి మహికన్యను జూచెనభూమిశాకృతిన్. చం రా. 7. 88.

క. బొంతియవడ వేఁపు లొకకట్టిఁ, గఱచి వఱచి కూర్చినపుడు ... శుక. 1 178.

వేఁపికాఁడు విశే (వేఁపి + కాఁడు) కుక్కలచే వేఁటాడువాఁడు

ఉ. అత్తటి వేఁపికాండ్రు యమునాంబు తరంగ పరంపరాకృతిన్, ముత్తరమైన నూకర సముత్కరముం గని . మనుచ. 4 40.

వేఁపు = వ్రేఁపు వి. (√వేఁగు.) వేఁచుట, వేఁపుడు. (శ. ర.)

వేఁపుడు = వ్రేఁపుడు వి (√వేఁగు.) 1. వేఁచుట, భర్జనము, వేఁచినకూర

మ . . తాలిదపు సొంపున్ నింపు వం కాయ వేఁపుడు గమ్మఁదనమందు కందయును పుంలోట్లుల్ రుటంబైన చిక్కుడు జట్టల్ మొదలైన శాకములు నొల్కుం బప్పు వడ్డింపఁగన్. శా వి 2 100

2 వేఁచెడు చట్టి, కాఁణలి. (శ ర)
విశ వేఁచినది
క అందందఁ దిరుగఁబోఁత బు,గం దింపఁగ గుడము నిగుడఁ గమ్మని నేతం, బొందుగ వేఁచిన వేఁపుడుఁ, గంధముకుంబాదులకు నొకతె వడ్డించెన్. బహు 4 18.
గీ ఎడమదెస దొడ్డుగాసైచి యేకులెల్లఁ, గెలనఁ బలువగ వేఁపుడు గింజ లునిచి, చేవ పీఁటల మీఁద వాసినలైన, వారలై . శుక. 2.420
వేఁబోక = వేగుఁబోక వి. బా (వేఁగు+పోఁక) వేకువ, ప్రభాతము.
క. పూఁబోణులకును విటులకు, వేఁబోకలఁ దలరు సొంపు వీడ్కోలుపుఁ బరిన్, వేఁబోకఁ బోక తోఁటల, బూబాళల కమ్మతావిఁ బొదలిన గాడ్పుల్. భీమ. 1 95.
సీ తరుణులుఁ బతులు వాతాయనంబుల వల్లఁ బొలయు వేఁబోకటి మలయ పవను . . భార విరా. 2. 238.
వేకటుఁడు సం వి అ పుం. 1 హాస్యగాఁడు, విదూషకుఁడు 2 స్వర్ణకారుఁడు, అగసాలి 3 వడుచు వాఁడు, తరుణుఁడు
వేకువ వి. (√ వేగు) ప్రభాతము, తెల్లవాఱుజాము
క. ... త,జ్జనని జనకులు బహువిధ, వినతులఁ గొనియాడి రంత వేకువ యయ్యెన్. భార ఉద్యో 4. 390.
చ .. గుబ్బనఁ బతి దివ్య తవ్య మణిపాదుక లంఘ్రుల నంఘటించి య,క్కనకపురంబు చొచ్చి తమకంబున నన్నిని పుచ్చి వేకువన్. విక్ర 2. 105.
గీ. కమ్మ కస్తురి గుళికలు తమ్మిలేమ, నిదుర మంపునఁ బుక్కిట నించి మేలు, కాంచి వేకువ మమిసె వాఁగమల ముకుళ, కోటరంబుల నెల దేటి కొదమ లెగసె పారి. 2 68
వేగ వి (సం వేగః.) 1 త్వర, వేగిరపాటు.
మ. .... అ, ధృతరాష్ట్రుం డవినీతి సేసినను పంథం వంగ రాదంచువే,గ తెగంబాఱకు . భార ఉద్యో. 3. 25.
సీ నెటి దప్పి సలిల మన్వేషించుచును వేగవచ్చుచో నొకచోట ... భాగ. 10 ఉ. 454

2 వేగము, వడి
సీ కుండలమ్ములు వేగ కొనిరమ్ము నాలవ నాఁటికి వని పూని వన్నుఁ బనిచె . భార ఆది 1 114
ద్వి కాకాది రాజసైవరగు వాదివ్య, కాణంబు సంధించి బలు వేగ దివియ ... రం రా. ఉ కాం 147 పా 5 పం
మ ... వా,విరి బ్రహ్మాస్త్రము నిన్న రేశ్వరునిపై వేగం బ్రయోగింపు సుస్థిరశీలప్పముకూరునీకు, జయలక్ష్మీ నిత్య సాంగత్యముల్. విక్ర 4 123.
క్రి విశ (క బేగ) దీని యామ్రేడితరూపము వేవేగ = త్వరితముగ
చ. ... అ, యత ధనువె త్తినూతు తల యక్కు రుఘస్మరుఁ డేసె డొల్ల వే,గ తొలఁగ నీడ్చెఁ దేరు దురగంబులు మూఁక గలంగి సొంపఱన్. భార శల్య 1 241.
చ మనలక యామిషంబు గొని మార్గము వట్టిన తుచ్ఛసైన్యముల్, వెసఁజని ముట్టి గోధనము వేగ మరల్లము గాక .. భార విరా. 4. 57.
క. మామా యన్నియుఁ దెచ్చితి, తేమానమిదేల వేగ దీపము వలదా, యాముదము దెమ్మ పొమ్మన, నా మంద విచారుఁడప్పు డంగడి కరిగెన్ శుక 3 190
క. ... వేవేగ నయోధ్యనేల వెంచేయుఁదగన్. భా రా కిష్కిం 493
మ. నవరత్నోజ్జ్వల దివ్య పుష్పక విమానంబెక్కి వేవేగ వి,శ్రవసుం జేరి నమస్కరించి . ఉ రా 2. 245
వేగంటి వి (వే+కన్ను) సహస్రాక్షుఁడు, దేవేంద్రుఁడు.
సీ వేగంటి తేరి కావిమెఱుంగు పరుగ పీవలిఁ కాయఁజేయు నుజ్జ్వల రథముల ... చంద్రి 6. 86
గీ దీనిఁ గనుఁగొన్న వేగంటి దేవరకును, వెచ్చ నిట్టూర్పు పుక్కిట వెడలకున్నె ... రామా 6. 104
వ కంసారి మునుపు సారి వెడలిన దారిని దుము దారిగా వేగంటి దునేదారి రాజసమ్మునగు మీస రమ్మునఁ దమ్పుభ వాసరమ్మున వచ్చునప్పు తప్పుడవాళ్లెంచి ప్రబంధ 605.

వేగంటి నగరి వి వి (వేగంటి+నగరి) ఇంద్రుని రాజధాని, స్వర్గము

గీ కంటిమో వింటిమో యిటువంటి వాలు, గంటి ధర యందె కాదు వేగంటి నగరిఁ, గలుగు తెలి గంటి తెలిగంటిగములనైన ... దశా. 7 212.

వేగంటివే(లుపు)ల్పు వి (వేఁగంటి+వేల్పు) సహస్రాక్షుఁడు, ఇంద్రుఁడు

గీ రమ్య గాంధర్వ విద్యాధర గురుబుధ కవి ప్రతతితోడ వేగంటి వేల్పుజాడ, సకల సామంత బాంధవ సమితి తోడ, నవ్యమౌక్తిక సింహాసనమునఁ దెలఁగి ఇందు 5 5.

వేగన్నులతఁడు వి (వే+కన్నులు+అతఁడు) సహస్రాక్షుఁడు, ఇంద్రుఁడు

గీ చేరి జేజేలు మటి జవదారిగములు, నచ్చరలు గొల్వ వేగన్నులతని మొదలి, రాచనెల వేలిఁ జేర్మి నే రాజు తండ్రి యతఁడు గొనియాడ నెగడె యయాతి పుడమి. యయా 1. 19

వేగన్నులదొర వి (వే+కన్నులు + దొర) సహస్రాక్షుఁడు, ఇంద్రుఁడు

క వేగరులు వేగ వేగమె, వేగన్నుల దొరను గాంచి విన్నప మనుచున్...మల్లుపు 2 5

వేగపడు అ క్రి (వేగ+పడు) తొందరపడు, త్వరపడు

ఆ. వేగపడకు మనుజ విభుచేతి బలుపును, జూతు గాక యవిన శూరరేఖ, నగుచు మంత్రి వరుల మొగములు గనుఁగొని, యిట్టులనియెదాన వేశ్వరుండు నిర్వ 7 29

క...తును సంభావించు నెడనాతఁ డప్పకుఁ, బాంచాలిం జూపి వేగ పడి యిట్లనియెన్ భార. విరా 2 39

క...తముఁ దాటెఱుఁగుట వేగపడమి దాలిమి నిడుపు గలుగుటయు లేని ప్రభుత్వముగలదె. భార ఉద్యో 2. 27

గీ. చలము లోఖిల్లు నొండొరు సమయఁ జేయ, వేగపడి పెల్లు నొంచుచో వ్రేటుఁ బోటు, నాటు వగపాటు నొండొరు లోటుపడక, దారుణంబుగఁ బోరి రవ్వీరవరులు భా. రా అర 2 137.

వేగపాటు వి (√వేగపడు.) తొందర పడుట, వేగిరపడుట

చ. వలదని యెంత సెప్పినను వావిరివైకడు వేగపాటు మైఁ బలుమఱు నెల్లెడం దొడరఁజా ఆడు భార. విరా 2. 260.

క. వాలిం గనుంగొని రఘు భూపాలాగ్రణియపుడు వేగపాటువఁ జాలన్, బోలంగ ధర్మార్థ సమే, తాలాపముల నిటు లనియె నాతని తోడన్ భా. రా. కిష్కిం. 251

గీ ...వేగ పాటెల యతఁడు నీ విభుఁడగుటకు, నర్చవాదుల నివ్విటి హరి భజింపు ... ఆము 5. 83

వేగము నం వి. అ పుం 1 జాఁకు, దెబ్బ 2 వడి, త్వర, 3 క్షోభము, అలజడి 4 ఉద్రేకము, ఉగ్రత 5 ప్రవాహము 6 ఉత్సాహము 7. బలము, శక్తి 8 (విషాది) ప్రసరణము (విషాదులు) దేహమున వ్యాపించుట 9. అతిత్వర, తొందర. 10 బాణప్రసారము, అమ్ముల వడి. 11 కామము. 12 లోపల మన్న యుద్రేకమును వెలువఱుచుట 13 సంతోషము, ఉల్లాసము 14. మలవిసర్జనము 15. పురుషుని వీర్యము, శుక్రము

ఉ విప్రకులుండ! వెల్వడుము వేగమ వీపును నీ నిషాదియున్...భార. ఆది 2 63.

వేగరి వి (వేగు+అరి³) చారుఁడు, వృత్తాంతము దెలుపువాఁడు, తెల్పునది.

క అట వేగరులగు వారలు, పటురయమున నేఁగు దెంచి పంక్తిముఖున కచ్చటి రాము కార్యగతులు,తక్కటమున నెఱిఁగించి రతఁడు తల్లడమందన్ భా రా యు 1610

చ. వెలువడి క్రోవకున్ భగని వేగరిగాఁ బదునాల్గువేల బోదులు పదునాల్గు చేరువలతో మును లోననికేఁగుదేఱఁ... చం. రా. 5 48.

క. కనుఁగొని నివ్వెఱ పడి చేయ్యన మగుడి దశాస్యుఁ జేరి యంజలి బంధం, బొనరించి నిలిచి దేవర, వినుఁడొక వింతయని యనిరి వేగరులంతన్. ఉ రా. 3 228

వేగలము వి సంక్షోభము, కలఁత.

క. ఈ గతినందఱు యజన వ్యాపారముఁ గుర్కు-రముఁ జేసి చనుచుండంగా, నాగరిక మేది విప్రుఁడు, వేగలమున నిలిచి భ్రాంతి వికలుండగుచున్ వేం పంచ 3 147.

వేగవాహి సం. విణ. (న్. సి. న్.) వేగము గలది. వడిగలది.

వేగసరము సం వి అ. పుం. వేసడము, కంచర గాడిద.

విణ (అ ఈ అ) వేగముగాఁ బోవునది

వేగాలము వి. (క. వేగాల్య) వేగము

చంద్రాంగద ముద్రితా ముద్రిత ప్రతులలో నీ పాఠమే కానవచ్చు చున్నది. వేం. పంచ ప్రతుల యందును వేగల మను పాఠము కనఁబడు చున్నది గ్రంథాంతర సంవాదము లేదు. సందర్భానుసారముగ నీ యర్థము చెప్పఁబడినది.

సీ. ఈ తరుకుర్కు వేగాల మెన్న శక్యమె పుల్గువోడి సెల వేసిన ట్లోడిసి పట్టి...చంద్రా 2. 77.

వేగా(గ)లము వి. వేగము.

క ఈగతి నందఱు యజన వ్యాపారముఁ గుర్కు-రముఁ జేసి చనుచుండంగా, నాగరిక మేది విప్రుఁడు వేగలమున నిలిచి భ్రాంతి వికలుండగుచున్. వేం పంచ 3 147.

(ఇంకను విచార్యము.)

వేగి సం విణ (న్ సి న్.) వేగము గలది, వడిగలది.

వి. న్. పుం 1. వార్తావహుఁడు, సమాచారము తెచ్చువాఁడు 2 డేఁగ, శ్యేనము

వేగించు అ. క్రి (√వేగు.) జాగరణముచేయు, మేలుకొని యుండు

ఉ కొంచక నీవు మద్యములఁ గ్రోలితి వాత్మ గలంగె నాకు వేగించిన వాఁడ వీవు కనుకెంపులు నాకుఁ బెల్లగె నన్ను వంచించిన నీవె పూఁబోదల శ్రీ ఫలముం గనుఁగొంటి వయ్యయో, పంచశరుండు నా పయిని బాణము వైచె నిదేమి చెప్పుమా గంధ 62.

గీ. అనుచు నటవచ్చి చేలిపను లొనరఁ జేసి, యలసి వేగింపఁ జాలక యతివలెల్లఁ, గన్నుదమ్ములు మోడ్చ నక్కలికి యంతఁ, దనదు దండకు తాను రాఁదలఁచి లేచి. యయా. 5 116.

గీ. చేరి యవ్వారి యగు బాష్పవారి ధార, యరుణరుచి కన్నుదామర లారి నిదుర, మానవరే యెల్ల వెతఁజెంద మనుజనాథుఁ, డలఁతనట్టులె వేగించి రనుజులెల్ల ఉ రా. 6 225

స క్రి. 1 (కాలము) కడవఁజేయు, కడుపు, పుచ్చు.

ద్వి అ రాత్రి వేగించి యమ్మఱునాఁడు, యారమణులఁ గన్న యచటి కేతేర . రం. రా. బాల. 13. పొ. 19 పం

వ ఓ యవ్వ కుశలంబున నున్న దానవే నిక్కమ స్యంబైన యీ శక్తి స్థానంబునఁ జిరకాలంబు నెంబెట్లు యెట్లు వేగించుచున్నదానవు...కళా. 3. 115

2 సహించు, ఓర్చు

ద్వి శశిముఖయైన కౌసల్య సంపదల, విఱ్ఱవీఁగఁగ నరి వెఱఁదివై యుఁడి, వెఱ్ఱిదానవె యెట్లు వేగించెదీవు ... రం రా అయో. 90 పొ 3. పం.

క వేగింపరాని వేదన, వేగింపఁగ నంత ప్రొద్దు వేగియు నతికిన్, వేగక, యుండెను దైవని, యోగంబున నంతఁ బతి వియోగము కతనన్ విక్ర. 6 114.

ద్వి కొంచె పట్టుటకునై కొంచని యంచ, యంచఁబో నీకు వే యళివేణి, పట్టినఁ గడునెగ్గు పుట్టిన నిచట, నెట్లు వేగించెద మిఁకనైన నీవు, కవకవ నగకు జక్కవ కవబెదరు ... అ ము.క. 2 115 పొ 17. పం.

3 చేయు, నిర్వహించు.

గీ ఎట్లు వేగింతు సంసార మిచటనుండి, యేల నినుఁ బాసి యొంటి నా కిచటనుండఁ, గలుగనిమ్ము పెక్కండ్రు బంధులును నాకు, బంధువు గలండె నాకు నీపాటి వాఁడు శివరా 3 125

వేగితము సం విణ. (అ ఆ అ) త్వరపెట్టఁబడినది

వేగిని సం వి ఈ స్త్రీ నది, ఏఱు

వేగిరకత్తె విణ. (వేగిరము+కత్తె) వేగిరపాటుకలది, త్వరపడునది.

గీ ఎంత వేగిరకత్తెవే యింతి కాన, మా మగువఁ గొల్వ వచ్చితిమో మిటారి, యేరిఁ గొలుదు కొలిచిన వారిలోన, సుదతి యాకార గతి మంబు చూచి పలుకు కువల. 4 167

ఉ . వీరిఁ గటాక్షములందె యేలఁజాల్, వేగిరకత్తె వీవుచిత లీలఁ దలంతువా వేళ యెంతువో?... విజ వి. 3 204.

వేగిరకాఁడు విశే (వేగిరము+కాఁడు) వేగిరపాటు కలవాఁడు, త్వరపడువాఁడు.

ఉ వేగిర కాఁడు మన్మథుఁడు వెన్కను ముందును జూడఁడంతకున్, వేగిరకాఁడు నీ విభుఁడు వీరిఁ గటాక్షము లందె యేలఁ జా,ల్వేగిరకత్తె వీవు . విజ వి 7. 204.

వేగిరపడు అ క్రి (వేగిరము+పడు) తొందరపడు, త్వరపడు

గీ వన్నె గల్గిన పరుఁడను నిన్నె జనకు, కడకుఁ బుచ్చెద వేగిర పడక నిలుము ... భార. కర్ణ. 2. 331.

చ అరుగుట సెప్పిరా కతల నాఁకలి దీర్చెద వన్నఁ జాల వే,గిరపడు చున్కి నీయుదర గేహము సొచ్చితిఁ జక్క వచ్చితిన్ ... భా రా మం. 60.

వ అంత వరుణ కిరణుం డన్వర్థాభిధానుండగుచు వచ్చిన వేగిరపడి వాయునందనుండు సుయోధను నేఁడ సమయింతు నను సంరంభంబున భార. భీష్మ. 2 396.

వేగిరపఱుచు స క్రి (√వేగిరపడు) త్వరపఱుచు, తొందరపెట్టు.

క శాఁ బనుపుఁడు పార్వతికులఁ, దేఁబనుపుఁడు తెలుఁగు పలిచి తేలిట సఖునం,గాఁ బనుపుఁడు జయభేరిన్, వేఁ బనుపుఁడు కర్ణకరుల వేగిర పఱుపన్ కృ శకుం. 1 49.

వేగిరపాటు వి (√వేగిరపడు.) తొందర.

ఉ. ఉల్లము శంకితం బగుచు నుండఁగ వేగిరపాటు మేలె ... భార. ఉద్యో 1 165.

ఉ. ... అయోధ్య మా భరతుఁ డేలఁగ నే నియమించి దేహముం, దక్కెడు వాఁడనైతి ననుచిత స్థితి వేగిరపాటు లొప్పునే. భా. రా.యు. 490.

ద్వి యాగ దీక్షితునకు నలుగంగఁ దగునె, వేగిరపాటేల విజ్ఞాని కనిన, ననుజుఁడ తనలోన వని శంబు మండి, కనలెడు శత్రుండుగాదె కోపంబు ... రం రా ఉ. 131. పొ 5. వం

వేగిరపెట్టు స క్రి. (వేగిరము+పెట్టు.) త్వరపెట్టు, తొందరపడఁ జేయు.

వ ప్రతీహారి ససంభ్రమ గతిం జని భూవల్లభునకుం బ్రణమిల్లి భూమింజయ ప్రవేశంబు తెలుగు విన్నవించిన నా రథిక సారథులం జూచువేడ్క మనంబు వేగిరపెట్టెడు న య్యిరువుర నియ్యె డకుం బయ్యనఁ దోడితెమ్మను విభుని పలుకులు విని ... భార విరా. 5 267

వేగిరము వి (సం వేగః) 1 వేగము

క వెరవు మెయిఁదాన కతిపయ, పరిజన సహితముగ వరిఁగె బటుతురగగతి, స్ఫురణాను మోదలీలా, భరితుఁడగుచు వేగిరంపుఁ బయనములఁ దగన్ భార ఉద్యో. 1. 63

చ మునుకొని కోవిద స్థపతి ముఖ్యులు శిల్పము లుద్యమింప, న,ప్పని తన వేగిరంపుఁ బ్రియభావనకుం దగియుండ కుంఠివన్ .. హరి.ఉ.2.150.

క హరితేజము హరి కాంతియు, హరి విభవము హరి భయంకరాకృతి హరివే,గిరము హరి విక్రమంబును, హరియను పేరిటికి లక్ష్మిసాపాదింపన్. ఉ హరి. 6. 22.

2 తొందర.

చ వినుమొక మాట రాత్రిచర వేగిర మేటికి .. ఆము 6. 28.

చ . ఎం,దుమ గౌరవేక నీకు నిదె దుష్పహ కర్ణ నిపాత సూచితై, వినఁబడు గుండె దిగ్గురవ వేగిరమేల దురంబ కోరికన్ రాఘ 4. 112.

క. మదిరాక్షుల నమ్మకు నయు,విడుఁడవు గద వేగిరంబు వెరవరిఁ జెఱుచున్, బదరకు మీ లెస్స పదిం,బదిగ విచారించి సేయ మంచిది సుమ్మీ. సారంగ 2 260.

క్రి. విశే త్వరితముగ.

గీ కెలని వాకిళ్లు రెండు వేగిరము మూసి, నడిమి వాకిలిఁ దెఱవ నెన్నండు వేర్చు...కాశీ.2.121.

ఆ. మురిసి మురిసి రాలె మునిప్రేళ్ళు వడుముక్కు, చదుకఁ బడియెఁ జీము జాలుకొనియెఁ, దనువు మీఁద మునరె దోన దోన నీఁగలు, వేగిరంబె పెద్ద రోగమునకు వరాహ. 9 79.

వ. చింతా సాగరంబు వేగిరంబ వెల్లివొడిచెనన్ మనుచ. 3 9

వేగిరించు అ. క్రి. (√వేగిరము.) వేగిరపడు, తొందరపడు.

శా. నీకున్నాకు నలంక్రియాకలనముల్ నెమ్మిం బ్రయోగించి యు,త్సేకం బిమ్మెయి నావహించుట రయన్ సిద్ధంబు కార్యార్థులై, నాకావాసులు వేగిరించెదరు నానావైరి భూనాయకా, నీక ధ్వంసమొనర్చి మాన్పవలయున్ వేగంబు భూభారమున్ హరి ఉ. 1 75.

ఆ. .. అల కన్న తండ్రియు, నెరవుమాలి యిటుల వేగిరించె. పారంగ. 3. 186.

క పూఁట వగు కార్యగతు లొక, నాఁటన్ మఱి నాఁటఁగనెడు నయ కార్యములో, క్కేటం జేయుట మేలగుఁ, గోటలపై వేగిరింపకుము వేనైనన్. రా. వి 2 86.

ఆ. కామసించి చేయఁదగదెట్టి కార్యంబు వేగిరింప నదియు విషము మగును, పచ్చికాయఁ దెచ్చి పడవేయ ఫలమౌనె . వేమ 1. 26

వేగు[1](వు) అ క్రి 1 తెల్లవాఱు, ప్రభాతమగు.

క. వేగుటయు సత్వరంబుగ, నా గాంగేయుండు మించి యనికి నడచినన్, సాగర తరంగముల గతి, వేగమ తరతరమ మొనలు వెడలఁ దొడంగెన్ భార భీష్మ 2. 167

సీ....వేగునంతకుఁ జేసె జాగరంబు. కాశీ. 4 183.

ద్వి. ఆరాత్రి వేగంగ వంచిత స్తోత్ర, పారీణులగు పుణ్య పాఠకుల్ వచ్చి, వీరపుంగవ రామ విజయాభిరామ భూరి విక్రమ నిత్యమేల్కనుము . రం. రా ఉ 108. పొ 11. పం.

మ వరుసన్ శుక్రుఁడు నాఁడు వేగఁదన చెల్వం జూచి యీ కన్నెకున్, దొరయౌ రూపును ప్రాయమున్ గలిగి చెన్నుం గల్గు వీ నేలతేఁ, దరుదై కల్గెఁ దలంచినట్ల యొనసేయం బోలునే యింక నేఁ,ర్పరులౌ కొమ్మలఁ బంపుమా తగు పనుల్ గావింపఁ గాణింపఁగన్ ... యయా. 4 84

సీ గీ ...వేగెఁగాఁగను దెలవాఱె నాఁగ తేలే,ననఁగ నేకార్థములు గాఁగఁ దనరు నభవ. ఆం భా 3 99.

2 ఉదయించు, పుట్టు, కలుగు.

ద్వి ఇల జీవులకునెల్ల నిదె వేగెఁ బ్రొద్దు...ద్వి హరిశ్చ ఉ 1155. పం

క కలిగె నొక జాంబవతి వె, న్నెల వడఁబడె దేల వలపు సీతల వేగెన్, బొలియకు వేన తులుగల, పొలఁతులచే పాటువడక పోదాదని యెన్. ఉ హరి. 3 115.

ఉ.. ఇట్టివి సీతల వేగవే చెలీ. ఆము. 5 56.

సీ తలవే వేగెనా = నీయందే గలదా ? అని యర్థము.

క వల పెక్కడ లేదా యీ, యలికుంతల తలనె వేగెనా యేఁచకిఁకన్, జలికాలఁ ద్రోఁచి విడువుము, చెలిమిక్కిలి మనము పేద శీతల పాదా విజ వి 3. 50

3 (కాలము) కడచు.

వ. అనిన విని యశోదాదేవి వేర్వేఱ సమావయించి

క. మీ పేగులెల్ల వచ్చెద, వేసరకుఁడు మీరు లేక వేగుతె మాకుం, జేసెం జేయఁడు బాలకుఁ, డాసురపుం బనులు నిజము లనియెదరు బలే హరి. పూ. 5. 280

వ. నీవు కైటభారిం బాడిన వేఁటపాట ఫలంబు సజలంబుగా నాకిచ్చితేని బీభత్సకుత్సార్హంబగు నీ జన్మంబు వేగు. ఆము. 6. 59

చ అలఘు విపన్మహార్ణవము నట్లు తరించి సువర్ణహోద్ధతిన్, వెలిగెడు వారిఁదద్రజని వేగ భయంకర లీలఁ దాఁకి పెం పలరఁగ. రాఘవ. 4 213.

4. శుభోదయ మగు.

ఉ. ...ముని బాధలంబడు జగంబుల కింతటి వేగుఁ గాతఁ ద, ద్వ్యఁశము వేగ వేగుటయు ... హరి. పూ. 9 88.

క ఈగతి నర్తకిఁ దెలతెల, వేగిన గంధర్వ పతికి వేగుట విని తా, రాగమున కేఁగి కాంచిరి, రాగమ్మునఁ గొలిచి మను పురాతన ఖచరుల్ మనుచ. 5 41.

5 బాధపడు, క్లేశము నొందు.

చూ వేచు.

ద్వి నా నిమిత్తంబున నారికలతామ, కీ నీచ దుర్దశ నిటు వేగ వలసె . ద్వి. హరిశ్చ 1707.

ఉ. అల్పపు బుద్ధి నీక్రియ మహాక్రతు తంత్రముఁ బన్నగాధిపా, కల్పనిఁ బాయఁబెట్టి కమగావక దక్షుఁడు చేయఁజొచ్చి యా, వేల్పులు దాను దుర్దశల వేగె మహాప్రళయాగ్ని రుద్రునిం, బోలఁగ వచ్చునట్టి పటు భూరి విభుండగు వీరభద్రుచేన్ భీమ 2.9

వేఁగు² వి. 1 రాజకీయ సమాచారము.

క మాకంటె వాఁడు మునుపుగ, నే కార్యము సేయఁగలఁడొ యెఱుఁగము మీరల్, తోకగఁ దత్పరి మెలఁగుచు, నాకేదొక పనికి వేగు నడపగవలయున్ ప్రభా 1 114

చ. అపుడు తమంబు చొప్పు దెలియన్ సమయోచిత వేషధారియై, తపనుని యాజ్ఞఁగైకొని ముదంబున వేగున కేగుదెంచు దూ,త పగిదిఁ జూడ నొప్పె నుదితంబయి తూర్పున వేగుఁజుక్క యా, నెపముననో తథాఖ్య ధరణిం బ్రతిపాదిత మాట దానికిన్ కవిరా. 5 217

క కింకరుల చేత వంతన్, లంకకు వేగంబె నంఁదిన న్వని యంకా,పొంకాలు దరిగొనంగ ని,రంకుశ సాహస సమర్థుఁ డగు దశముఖుఁడున్ రామా 7. 49.

2. చారుఁడు

సీ. పరిమిత పరిచార పరిగతుఁడని తన వేగులు చెప్పిన వివిధయాన, పాత్రముల్సమకట్టి ... దశకు 11. 22.

గీ. అరులకడ నిజభూమియం దనుజ తనుజ, బాంధవామాత్య మిత్త్రులఁ బారవేష,ధరుల వేగులఁ గాఁబెట్ట ధరణిపునకు, వలయు నొండొరు నెఱుఁగని వారిఁగాఁగ. భా. శాంతి 2 279.

వేగుఁజుక్క వి (వేగు¹+చుక్క) శుక్ర నక్షత్రము, వేకువ జామున పొడుచు నక్షత్రము.

గీ ఉదయగిరి మీఁదఁ గోపురంబుండి నిగుడ, సహిత రవి రశ్మిచే బద్ధుఁడగుమఁ దోడి, బలఁగ మైనట్టి చుక్కల వలనత్రోవఁ, జూపనేతెంచె వన వేగుఁజుక్క వొడిచె మనుచ. 3. 54.

చ ...ఒంటిమైబయటనుండక పొమ్మని వేగుఁదెల్ప వచ్చిన గతి వేగుఁజుక్క పొడిచెం జనె రాజును బిచ్చిమాద్రికిన్ సారంగ 2. 186.

క కమఁగొంటివె యతి చక్కన్, మనవిజనృప కీర్తి రుచి సకాఱపు మొక్కన్, మినుకుల కులముల యిక్కన్, విను చక్కం బొక్క మైన వేగుం జుక్కన్ శుక 2. 268.

వేగుఁబోక = వేఁబోక వి బా (వేగు¹ + పోక.) ప్రభాతము, ప్రత్యూషము, తెల్లవాఱుజాము.

ఆ వెలరు వాఱు దివియల నల్ల నల్లార్చి, సొర్ణ గండ్లయందుఁ జొచ్చి సుడిసి, తిరిగి వేగుఁబోక తెమ్మెర వెలదిఁగ, తొవల వంకలొత్తునసలఁ బ్రోచు భార ఉద్యో. 2 112

క. వేగుం బోకల మేల్కని, భాగవతోద్గీయమాన భగవద్గీతా, రాగంబులు విని మదిమ,ద్వేగంబు వహించుఁ జేదుతిన్న విధమునన్ ... నైష. 7 129

చ.. ఇంద్రియముల పండువయ్యెను నతి పతి కోటికి వేగుఁ బోకటన్ కవిక. 4 188.

క. ఈరేయి వేగుఁబోకటఁ, జారాయణ యేమి చెప్ప జనులెన్నడు నె,వ్వారును నెచ్చటఁగానఁగ, నేరని చోద్యంబు గంటి నిక్కమువినుమా, కేయూర. 4. 29.

వేగుజాము వి (వేగు¹+జాము.) తెల్లవాఱుజాము సూర్యోదయమునకు ముందు పదునారు గడియల కాలము.

ఆ వేగుజాము గలుగ వెడనిద్రఁ బొందదు.. భార. అర. 6 308

ఉ కుప్పసముల్ వదల్చి వలి గుబ్బల నొత్తిరిహత్తి వేగుజా,మిప్ప లరుల్చి గాడ్పుల కధీశు...ఆము 5 104.

మ అకటా యేమని దూఱుదాన మిము వాళా వేగు జామయ్యె...కళా. 4. 112

వేగుపాటు వి (వేగు¹+పాటు.) వేఁబోక, ప్రభాతము.

ఉ. ఇమ్ములఁ బశ్చిమాంబునిధి కేఁగు నెడందగ వారకన్ మయూ,ఖమ్ములనెన్ని కుంచితముగా నొనరించిన బ్రేశ్వర క్తిలోఁ, గ్రమ్మఁగఁ బ్రాక్ప్ర వృద్ధ రవి రశ్ములఁ బద్మిని వేగుపాటు సం,గ్రమ్ములు లెక్కబెట్ట సనఁగా వికసించె సహస్ర పత్రముల్. వేం. పంచ. 4 316

వేగురు=వేవురు స ఐ వేయిమంది, సహస్ర సంఖ్య గలవారు అనేకులు, పెక్కండ్రు

వ.. పదుండ్రు నూర్గురు వేగురు లక్షకోటి సంఖ్యా కులుం గూడికొని...దశా. 2 162

గీ. ఆతని కూఁతురు శర్మిష్ఠ యనఁగ నొప్పు,గూర్మి సకియలు వేగురు గొల్వనెపుడు, నా చెలియఁ గూడి యా కొమ్మ యాడుకొనుచు, నరమరలు లేని చెలుముల వనఁగి పెనఁగి యయా. 3 50

వ...అఖిల దేశాల వెలికి వేగురున్ను చేయించ్చిన ధమ్మకాము. దశా. 4. 774.

వేగురుఁజుక్క వి. (వేగు¹+చుక్క) వేగుఁజుక్క 'సంధిని వర్ణాగమము.'

మ. పొడమె న్వేగురుఁ జుక్క కాల ఫణ భృద్భో గోల్లస ద్రత్నమై...పారి. 2 53.

క. చక్కనుల గురువు గురునకు, వెక్కసమగు మతికి నిరవు వెరవుల కెల్ల,న్దిక్కు నుతికెక్కు వేగురుఁ, జుక్కదివి న్వీటులు గడుసు జుక్కనఁ బొడిచెన్, వి. ప్ర. 3. 47.

ఉ. చుక్కల ఱేఁడు తూర్పుదెస కోదుతనుంగురు సంగరార్థమై, యుక్కున దారసిల్లునని యుక్క కమంపిన రీతి వేగురుం,జుక్క సురేంద్ర దిక్కు నను కోథిలె...శశాం. 4. 128.

వేగు(ల)వాఁడు వి. (√వేగు) రాజ్య సమాచారము తెల్పువాఁడు, చారుఁడు

క. మొదల నొక వేగువానిం, గదలరయఁగ బనిచి పిదపఁ గార్యము సేయం, బదిలమని పలికె శర థుఁడు, పదపడి మైందుండు నట్లు పలికెఁ బలు కుఁడున్ భా. రా. యు. 172

ద్వి. పదపడియుడు రాజుపై దినవాథుఁ, డదెవచ్చె నని చెప్ప నరుదెంచు రీతి, వేగువాఁడును బోలె వేగురుఁజుక్క, బాగుగా బొడిచినఁ బలపల వేగె...ద్వి. హరిశ్చ. పూ. 547.

గీ...మహనీయ వైభవ మెంక మెసఁగ, వఱలు వరపతి మందిర ద్వారభూమి, సేర వరిగి యా వేగుల వారు ప్రీతి భార విరా. 3. 74

ద్వి. వేగులవారిచే విన్న వార్తలకు, వేగ నిస్సా ణంబు వ్రేయంగఁ బనిచి ... రం రా యు 335 పొ. 29. పం.

వేచ నం వి. అ స్త్రీ. జీతము, కూలి

వేచెందము(లు) వి. (వేయి+చందములు)

ద్వి. వేచందములఁ గృపా విషకుఁడై యీవఁగా చిన పిదపఁ గుక్కల కిచ్చినట్లు...ద్వి పరమ. 2. 61. పొ.

వేచు¹ స క్రి ఎదురుచూచు, ప్రతీక్షించు

చ. వికుమరిఁ జంపమం తెలుప వేచుట లెస్సప్రతాప భాషణం,బున నెడ మల్లి కుట్టులను బొంకుల వానిఁ గలంగఁ జేసి రేఁ,చినఁ దనపూఁవుదప్పు ...భార శాం. 3. 20.

సీ ధార్తరాష్ట్రులు మాతతనయ సౌబలులును తెలుపన వేతురు చిన్న సన్న...భార విరా. 1 47.

క. ఈ చందమువఁ దెలుపులు, వేచియుఁ బయిఁ బూఁచిలాంచి వేసియుఁ బైపైఁ, ద్రోచుకుధి రమునఁ దడిసిరి పూచిన మోదుపుల కోఢఁ బుట్టువు లగుచున్. ఉ హరి. 3. 68

వేఁచు² స. క్రి. (√వేగు) బాధపెట్టు, క్లేశము నొందించు (ఈ యర్థమునం బిది నిరనుస్వార మనుటకు ఈ క్రింది భారత ప్రయోగము నిర్ధారకము)

ఉ. కీచక కోటచేత నొక కీడును బొందక వచ్చి తమ్మ ని,స్వేచిన దుర్మదుఁడు ఘముని,గొలువం జనెనమ్మ యంత బో,శేచిన సూతుల యొదలి కింత యసాయ మొనర్తురమ్మవే,కాచి విరో ధులం దునుమఁగానిటు మట్టుదురమ్మ నీ పతుల్. భార. విరా 3 44

శ్లో॥ దృష్ట్వా సైరంధ్రి ముక్తాసి దిష్ట్యాసి పునరాగతా, దిష్ట్యా వినిహతా స్సూతా యేత్వాం క్లిశ్యన్త్య నాగసం. సం భార విరా. 28. 28.

ఉ కాఁక పెదిర్చి సంగరముఖంబున హెచ్చిన రాజ వంశముం, గూఁకటి వేళ్లతోఁ బెఱికి గోత్ర వధంబును జేసినట్టి యా, వ్రేఁకపుఁ గీడుగాక ప్రజ వేచఁ దలంచిన ఘోరుమట్టు పై, రోఁకటి పోటు చందముగ రోసి జనుల్ నటుఁ జూచి తిట్టరే జై. భా. 1 64.

వేమేంగులపాగ వి (వేయి + చుంగులు + పాగ) సహస్రఫణుఁడు, వేయి పడగలు గల వాఁడు, శేషుఁడు (అప్ర శ ర.)

వేటు = వ్రేటు వి (√వేయు.) 1. దెబ్బ, హతి.

మ. మద దంతావళ దంతముల్ నఱకు నమ్మార్గ వంతు లుద్భ్రాంతతన్, బెదరం బల్లము గుజ్జ మున్ రవుతునున్ వేటూరు తుండెంబులై, చెద రంగా...విక 6 79

క. ఒకయే టొక పోటొక వేటొక యాటొక ముట్టిపాలు నొందక తం, డక్కడ పుటలుమాన్పె నొక్కం, డకలుష దివ్యాస్త్ర తతుల నదియట్లుం డెన్ కకు 2. 104.

ద్వి అరుదుగా రౌతును హయముఁ బల్లమును, దురమున వేటాలు తునియలు గాఁగ. .హరిశ్చ. పూ. 182.

2. వైచుట, వేయుట.

సీ...అచ్చులోన నే యచ్చైనఁ గైకొని మాట లాడిన యట్లు వేటు గలుగఁ, దలపు గతి వచ్చు గోరిన దాయమనఁగ, శకుని జూదము దీని యచ్చొక యనఁగ, గెలుపు నాయది కామొద్దు గెలువనేర్చి, యెల్లఁ బిడికిళ్ళ విడిపించి యేన కొందు. ద్వా. 10 88

వేటుగజ్జెలు వి బ. (వేటు + గజ్జెలు.) నాట్యమందు కాళ్ళకు కట్టుకొను గజ్జెలు.

సీ వేటు గజ్జెలు మద్దెలల్ పిఱచెంగు, మురళి సారంగ తిత్తి కిన్నెర రబాబు, శంఖతాళాది వాద్యముల్ సరసరీతి, పాటశ్రుతిఁ గూడి నాద మేర్పాటుచేయ. మల్హవు. 4. 64.

వేట్లాడు అ. క్రి. (వేట్లు + ఆడు.) దెబ్బలాడు, కొట్లాడు.

వ. తల్లంకక బింకంబున నంకంబునకుఁ జంకించక వేట్లాడ నగ్గలిక డగ్గరు నవియును. (ఇది చకోర విహార వర్ణనము.) ఘటికా. 2 146.

వేడ నం వి అ. స్త్రీ ఓడ, పడవ.

వేడబము వి. (సం. విడంబః) 1 వంచన, మోసము

మ. కని యద్దేవుని తోడ వేడబమునం గప్పంబు గార్యంబుగా, నమఁ బుత్తెంచుటఁ జెప్పనోడితి .. ఉ హరి. 4 182

మ తలఁపుల్ చిచ్చులు మాట లుజ్జ్వల సుధా ధారల్ విభుండైన పుణ్యులుతున్ మెచ్చర యన్యులన్ వలతురే విశ్వాసమున్ లేదు క్రూ, రలు తోడుం బతినైనఁ జంపుదు రధర్మల్ నిర్ద యల్ చంచలల్, వెలయాం డ్రెక్కడ వారి వేడబములా వేదాంత సూక్తంబులే. భాగ. 9 417.

ఆ. వేళ్క మీఱఁగాను విప్రులు చూడంగ, వచ్చి చక్రియజ్ఞ వాటిలోన, జేరి ద్విజుల నడుమ సిరి తోడఁ గూర్చుండి, విడెము సేయుచుండె వేడ బమున వేం మా. 1. 139., కాశీ 6. 89.

2 మాయ, కపట ప్రవర్తనము

ఆ. విలయ కాలమందు విశ్వంబు నీ పెద్ద,కడుపు లోన దాఁచు కడిమి మేటి, నటుఁడ వీవు నేఁడు నాగర్భజుఁడ వౌట, పరమపురుష వేడబంబు గాదె భాగ. 10 పూ 129.

చ సబలు నశక్తుఁ జేయుదు వశక్తు బలాఢ్యునిఁ జేయు దజ్ఞునిన్, విబుధు నొనర్తు నవ్విబుధు నిన్ జడుఁగా నొనరింతు వెల్లెఱుం,గబడు భవత్స్వభావ మజకంతుహరాదు లెఱుంగలేరు వేడబములు గాక యైహిక జడత్వము లున్నవె నీకు రాఘవా ఉ రా 5. 223

3. నడవడి, ప్రవర్తనము.

గీ తపమునకు విఘ్నకరియంచుఁ దలఁపఁదర్కిఁ, డోలయు వర్షావధూటి పయోధరముల, వేయి కరముల నింపె నవ్వేడబమున, నపుడ శాంతించె నతని మహాతపంబు. కృ శకుం 1. 89

4. వేషము.

సీ అస్త్రంబు ధరియించు నట తపస్వియు నక్కె యిట్టి వేడబము లెయ్యెడలఁ గలవె .. కాశీ. 7. 46.

చ. ప్రబలతర ప్రభుత్వమున భాసిలు పాడుపహా
మొనంగఁగా, నిబిడ తమ ప్రభావమున నేర్పు
మెయిం గొనినాము గాని సా, హెబు వపుబత్తు
దీని నెవరేని య్యెఱుంగక యుండ దొంగ వే,
డబముచఁ దెచ్చికొంటిమె తడం బడకిట్టు
అనంగ న్యాయమే రంగా. 2 216

విశ. మనోజ్ఞము, చక్కనిది.

సీ ఈ వేడబపు మొల్ల పూవు క్రొం బొదరింటఁ
జాన యుంచుక నీవు సంచరించె, నీ నిగారంపు
ద్రాక్షాలత నిశాయ శాయమూనాతరంబుల
కడ వాకింత నీవు నాళీక వల్రాతి నేదఁ దీర్పు
గాని యెఁ గన్గొన రమ్మ యో కొమ్మలార.
రసిక. 4 43.

వేడము = వేలము వి మండలాగ్రము, ఖడ్గము.

చ ... వేఁడి వేలువుం, గొదమలు దార పాప
కుని కుఱ్ఱలు చిచ్చఱకంటి నెచ్చెలుల్, తుది
జము వేడముల్ పిడుగు తున్కలు వానర వీరు
లొక్కటన్. రామా. 7 180 (శ ర. సా.)
(తుదజము వేఁడముల్, అని ముద్రిపా.)

సం. వి. అ. న రంధ్రములు లేని గట్టి మంచి
గంధపు చెక్క.

వేడించు సం. క్రి. పరివేష్టించు, ముట్టడించు

ద్వి. అదె కపి సేనతో నా రాఘవుండు, విడిసినాఁ
డీలంక వేడించి యింకఁ, గడిమి నెవ్వఁడు
చూపఁ గలవాఁడ వీవు . రం. రా. యు.
848. పొ. 29. పం

ద్వి. అతిబలకరి హరి శాజరాజ, దశాహిణులు
పదునైదు నెన్నిదియు, కూడికొల్చఁగ వచ్చి
కుటిలుఁడై మధుర, వేడింప విని క్రొవ్వి
వేడింపకున్న, గాదని బలుఁడు సంగత రమా
బలుఁడు ... అ. మ క. 8.170 పొ 18 పం

ద్వి. తవిలి యా వనదేవతలు వనశ్రీకి, నవరించు
దీపికా స్తంభంబు లనఁగ, మొగళిరో మాణిక్య
ముల పాఁపజేలు, తగిలి వేడించు చందనములు
గడచి .... ద్వి. పరమ. 5. 871. పొ.

అ. క్రి. వ్యాపించు, ప్రసరించు

ద్వి. తనివ పిమ్మట నల సోమదామములు, తన
కొప్పునం బూని తన కొప్పుతోడ, మించులు
జలదంబు మీఁద వేడించు, సంచున నొసపరి
నవతుగాఁ జుట్టి ... ద్వి పరమ 5. 381. పొ

ద్వి. చినుకు సోయగమున జీవరత్నములు, మెలఁ
గెడు జాడఁ బ్రామినుకు వజ్రములు, తులకింప
జలజల తూర్పె త్తినట్టి, మెలపున వలపుఁ
దెమ్మెరలు వేడించు, నలువున ద్వి పరమ
3. 170. పొ.

స క్రి చుట్టివచ్చు

ద్వి. చటుల మృగాళిపై శార్దూల ములుకు, ఘటన
నాఁబోతులఁ గడిమి వేడించి, మల్లడి గొన
నొక్క మటి మల్లరముల, దల్లువల్ గొమ్ము
లుద్ధతి నొల్ల గిల్ల ... అ.మ క 5 26 పొ 4 పం

వేడుక = వేడ్క వి. (√వేడు.) 1 కుతూహలము,
ఉబలాటము.

సీ. మునిదత్తుకుగు మంత్రమున గొంతి కన్నియ
నాఁడు వేడుక దినపాథుఁ దనకుఁ, బ్రత్యక్ష
ముగఁ జేసి పడయుట. భార. శాం 1 16.

క. వేడుకపుట్టిన జూదం, జాడునె ధర్మజుఁడు ...
భార. ఉద్యో 1 24.

క. నా మోహము నా వేడుక, నా మానము నా
ప్రియంబు నా తగులము నా, ప్రేమమ్మును నా
తెగువయు, జాముము లొందంగ నూరకయె
పోవుటునే హర 7 131

గీ తెలియ నానతి యిమ్ము సందియము దీఱ,
వినఁగ వేడుకయయ్యె నవిస్తరముగ . పారి
1 36.

2 అభిలాష, కాంక్ష.

ఉ . . లక్ష్మి గనుగందని వేడుకఁ గృష్ణరాయనిం,
జేరువ కాక వావి సెడఁ జెందునె సోదరుఁడైన
రుద్రునిన్ ఆము. 1. 38.

క. అనఘా యిది యెంతటి పని, విను నా దెస
నీకు నింత వేడుక గలదేఁ, గనుదెఱచి చక్కఁ
జూడుము, మనలో మనకింత గలదె ... భోజ.
4. 235.

సీ . కుముద బాంధవుని తోడఁ.

గీ. రోడు నీడయి క్రీడించు వేడుకలర ... దశా
1. 45.

3. సంతోషము.

గీ సహజ కరుణా కటాక్ష వీక్షణ విశేష, దీపితాశేష ధనకృతార్థి కృతార్థి, కలితచాటు సుధాపూర్ణ కర్ణుఁడగుచు, నిండువేడుకతోఁగొలువుండు నపుడు విక్ర. 1. 106.

చ. విశదముగా నెఱింగి కడువేడుకఁ బొంగి సుమాలి యయ్యెడన్...ఉ. రా. 2 211.

శా. (శ్రీ) నారీమణిఁ బోలు వేంకమ వరించె న్వేడుకల్ మీఱఁగన్ దశా 1 55.

4 వినోదము

ఉ. లేమ యొకర్తు వేడుక నశీక వశీకరణంబు జాతిగా, బూమియ దాను బన్నుకొని ... నైష 3 98.

ద్వి వేడుక జట్టి గావించి నాపూన్కి వీడనాడకు... ద్వి హరిశ్చ ఉత్త. 1485.

వ... వేడుకకుం జూడవచ్చిన . ఆము 4. 35

5. ఉత్సవము, సంతోషకరమగు కార్యము.

ఉ వేడుక నిట్లగణ్యరుచి విభ్రమ ధన్యయ గేంద్ర కన్యరాఁ, జూడఁ దలంచి నిచ్చిరి వసుక్షితిపాల పురీ పురంధ్రికల్ ..వసు. 6 64.

క. అని మధుర వచన రచనల, దనుజేంద్రుని వలరఁజేసి తగ మజ్జన భోజన విధులతండు వేడుక, లొనరింపఁగఁ దృప్తిఁ బొందియుం డెడు వేళన్. విక్ర 2 152.

6. విలాసము.

సీ. పెనిమిటి గలదాన నని కాటుక ధరింప వేడుకలా యంచు విఱిచి కట్టు.. శుక. 2. 115.

మ. బలి దైత్యేశ్వర కంటె యీ గిరిదరీ భాగంబుల న్వేడుకల్, పొలయం గ్రీడలు సల్పు కిన్నరసతుల్...దశా. 2. 153.

7. అవలీల, హేల.

మ. కొనియొం గంచుకముల్ పసముద్భట నటద్ఘోటీ ఘట ప్రౌఢిఁ దైర్ఘ్యానియె న్వేడుకఁ జీడికోట యహిత క్షోణీశులల్లాడ...కాశీ. 1. 33

వేడుక(ల)కత్తి(త్తె)య వి (√వేడుక.) 1 వేశ్య

చ. విను మది నాకలోకమున వేడుకకత్తియ దాని దానవీ,జనవ విశాన మొక్క మునికావము తెంచి మహోదయంబునన్. అమవది ... కళ. 4. 141.

గీ... కలికి వేడుకకత్తె (శ్రీ) కామకోటి, గనయు నేకామ్రనాథునిఁ గరిగిరిశు. కాశీ 3 107.

ఉ వేడుక కత్తెనంచు రతివింతల నిన్ భ్రమయించఁ జూతునో, మోడి వహింతునో భువనమోహన నేనని కాకయేల పెంగ్లాడితి వంచు రాధా మాధవ సంవాదము. 2. 29.

2. వ్యభిచారిణి, జారిణి

ఆ వారి వాదు నూచి వారింపఁగా వచ్చి, యోర్వఁ బవలేక యెల్ల మునులు, నమర వరుల నడుగ వా వేడుకల కత్తె, యెఱుఁగుఁ గాని యితరు లెఱుఁగ రనిరి. భాగ 9. 380.

వేడుకకాఁడు విశ. (వేడుక + కాడు) 1. కౌతుకవంతుఁడు, ఉబలాటము కలవాఁడు.

క. పాఱెడు నీరెడ త్రెవ్వగ, దాటి బెడదమైన యెండ దనుకఁ గని పురంపాఱె మడువంత వేడుక, కాఱులు జాలరులు నొచ్చిక్రిందు కొవంగన్. భార శాం. 3. 192.

2. కాంక్ష కలవాఁడు, అపేక్ష కలవాఁడు.

క. కయ్యంబుల వేడుక కాఁ,డయ్యున్నత కలహకేళికా కాంక్షుఁడై, నెయ్యమున వచ్చె నారదుఁ, డయ్యెడ దివినుండి వారి నభిదర్శింపన్. రాఘవ. 2. 78.

3. విలాసవంతుఁడు.

గీ. దంద శూకంబు కలలోనఁ దరుటిఁ గూర్చుఁ. గాంత కలలోన దందశూకంబునునుచు, శెట్టి వేడుక కాఁడొ రత్నేశ్వరుండు, జంపతులఁ జేయుదాఁకను జేలము కొనియె. కాశీ. 6. 172.

4. క్రీడాసక్తుఁడు.

ఉ. నెత్తము మీఁద గౌతుకము నిర్భరమై జని యుంచె నిప్డు మాచిత్తముల్లందు వీవు గడుఁజిత్రపు జూదరి వాక్మలోన నుద్వృత్తుఁడు సీరపాణి కడు వేడుక కాఁడతనిన్ జయింతు వే, మిత్తఱి మమ్మొకింత గదియింపు మొదర్పుము తత్ప్రసంగమున్. హరి. ఉ. 3. 227.

ఉ కోడె కుమారులున్ సఖులు ద్వారము నంద కారవిందముల్, మోడిచి ఫాలభాగమున మోపి నమస్కృతు లాచరింపఁగా, నాడు నుండెగాని ముని కంజలి నేయఁగ నేరఁడయ్యెన, వ్వేడుకకాఁడు పుట్టదొక వేళ వివేకము కొడ్డవారికిన్. కాశీ. 6. 5

5. వినోదకరుఁడు.

క. ఆడెడు వారల కిచ్చును, పాడెడు వారలకు నిచ్చు భట్లకు నిచ్చున్, వాడబ వరులకు నిచ్చును, వేడుకకాండ్రకు నిచ్చు వివిధార్థంబుల్. విక్ర. 2 164.

క. సంగడి లోకము లన్నియు, గ్రమ్మింగుచుఁ గ్రక్కుచును బయల మెలఁగించుచును, పెంగెడు వేడుక కాఁడటు, గ్రమ్మింగుడు వడె బకుని చేత మీఁదైఁగి నృపా భాగ. 10 పూ 446

ద ఉపపతి, జారుఁడు.

.... మంత్రి వందమందు జార చోరవిటధూర్త వర్గములం గూడి వేడుక కాఁడై పుణ్యస్త్రీల నెలయించుచుఁ దెలుచు చున్న వాఁడు .. శివరా. 3. 18.

క...విను మే వగనైన నీదు వేడుక కానిం, గొని తెచ్చెద మచ్చాతురిఁ, గనవే నేఁడనుచుఁ బల్కి గ్రక్కున వెడలెన్ శశాం 4 45

2. విటుఁడు

మ. ఒక యేకాదశి నాఁటిరేయి సముల్లై యున్నట్టి రోవెట్టు వేడుక కాం డ్రెవ్వరు రామిఁ బల్లవుఁ డొక్కండుగ్రకెక లోఁగ్రాఁగి కయ్యకడన్ విల్వ దిప్పించ కిల్వెడలి యాతాయాతరీతిన్మనో, విశలత్వరీజాత వాడవాడల విటాన్వేషంబు గావించుచున్. వై జ 2 89.

ఉ. వేడుకకాండ్రకై తిరుగు వేశ్యల నాడిన జాడ వన్ను ని, ట్లాడఁగఁ .జాడియౌనె ... ఉ. రా 4. 204

వేడుకచేయు అ. క్రి (వేడుక+చేయు.) కుతూహల

సీ. సంగావతి విలోకన మాత్ర వాఙ్మనః కాయ సత్ఫలములకు ఘనమణఁగు, వినిన వేడుక చేసి గను గమనంగొనెనఁ జే నంటిన మునిఁగిన నవఘ పరిత . జావ్నావి. 1. 26.

వేడుకజాదము వి (వేడుక+జాదము.) వినోదము నకై యాడు జాదము.

వ్యావ బలరాముఁడు రుక్మితో వేడుక జాదమాడె నందురు.

వేడుకపడు అ. క్రి. (√వేడుక) కుతూహలపడు, ఉబలాట పడు.

క. నను సీతఁడు వేడుకపడి, కొనివచ్చెను వీని తోడి గోష్ఠికి దగులై, యునికి తగ దితనికోళ మే, లొనరించి యథేచ్ఛఁ జనుట యుక్తము నాకున్. భోజరా. 2 112.

క. వచ్చితి రథంబు దెచ్చితి, విచ్చేయు మటన్న సీత వేడుక పడుచున్, బొచ్చెంబు లేని కృప నెల, విచ్చెద పతి యనఘ పోదమే వనములకున్. ఉ. రా. 6. 230.

వ క్రి. కోరు, అపేక్షించు

ఆ విష్ణుఁ జూడ నీవు వేడుక పడితి నా, కైన పజున కైన నరిది విష్ణు, దర్శనంబు . భార. శాం. 2. 245.

వేడుకచలుపు అ. క్రి (వేడుక+చలుపు) క్రీడించు, భోగించు

క. కావునఁ బర కాంతా రతి, ధర్మ మార్గ గతి దప్పక యి,చ్ఛావృత్తి నాత్మ భామినితో వేడుక సలుపవలయు దురిత విదూరా వి పు 4 224.

వేడెము వి (క వేడె.) 1 అశ్వగతి విశేషము, గుజ్జు ముల మండలాకార గతి.

శా. ...గోత్ర ధరా ధరేంద్రములు ప్రీలన్ లీలమై వేడెముల్, దోలున్ ధేయని యతఁ కిన్నర పురుసోమంబు లూటాడగన్. రాజ చ. 2 29.

చ పతి యల తేజినెక్కి నరపాలురు గొల్వ హయాధి రోహ పాండితి నరిదాఁట్లు జోడనలు విల్బరమున్ రవగాలు వేడెముల్, బతనము మీఱఁజూపి ... చంద్రా. 2 70.

సీ గడగడ వడఁకి వల్లద గడల్ విడచి కకావికలై పోయె గడల పౌఁజు, చేతి క్రోవులు వైచి క్షితిఁ జె వులుజారె జగ్గము పాడె తుపాకి మూక, కేడెముల్ విడి మాని వేడెముల్ వంచ బంగారమై పాతె గుఱాల బారు . . రా వి. 5 15

2. మండలగతి, చుట్టు తిరుగుట.

సీ. పద్మాలయోదర ప్రౌఢ సారసవీథి వంచల వేడెంబు లరసి కొనుచు . . వసు. 6. 97.

క దాడింబ పండ్లకై వెన వేడెంబులు బెట్టిఁ జిలుక విరిబోణి నీ,కోడె చనుగుబ్బ కవకై, వేడుకఁబడి తిరుగు నమరవిభు మదిఁబోలెన్. అహ. 2. 96.

సీ ధమ్మిల్ల సురతరు స్తబక వాసనకుఁ గుల్ జుమ్మని చుట్టు వేడెమ్ము గొనఁగ ఘటికా 2 97.

వేడెవెట్టు స. క్రి (వేడెము+పెట్టు) పరివేష్టించు, ముట్టడించు, చుట్టుముట్టు

ఆ చౌకళింప కుండఁ జతురంగ బలముల, సౌరిది వేడెవెట్టి చుంచు విరియఁబట్టి, చదివి సౌపఠి పట్టిక మీఁదఁ గనఁట్టి మెఱయు బిరుదపద్య మపుడు. జై. భా. 7. 147.

పరివేష్టింపఁ జేయు (శ. ర.)

వేడెవెట్టించు స. క్రి (√వేడెవెట్టు) పరివేష్టించు, చుట్టుకొను.

వ లంకకుఁ జని విడిసి వేడెవెట్టించి అగ్గలు పట్టించిన. భాగ. 9 289.

వేడెంపుగట్టు వి. (వేడెము+గట్టు.) చక్రవాళపర్వతము

శా కేళీలోలుఁడనై భుజాంగదముగాఁ గీలింతునో కాక డా కాలం బెట్టుదునో నిజాంక కటకా కారంబునన్ గ్రాలఁగా, బ్రేలం బ్రిప్పుదునో యెఱుంగఁ బడ నవ్వేడెంపు గట్టెత్తెదన్ ... రామా. 7. 65.

వేడ్క = వేడుక వి 1 సంతోషము. (దీని యాగ్రేడిత రూపము వేవేడ్క)

గీ. ... బహు భక్ష్య భోజ్య లేహ్య, చోష్య పానీయముల మధుసూదనుండు, సారెఁగొని యాడుచును వేడ్క నారగించె పారి 2. 19

గీ .. అన్నయ సిద్ధమంత్రి, కొలువు గూర్చుండి వను వేడ్కఁ బిలువఁ బంచి విక్ర. 1 19.

గీ జానకీ నాథ సురలిట్లు శార్ఙ్గిచేత, నభయ దానంబుఁ గొని వేడ్క నరిగి, రంత . ఉ రా 2. 2.

మ ఎలమిం దుమ్మెద ప్రోఁత ... యింపొంద మల్లిల్లి కోవెలసి కోరుల ... పాట లమరన్ వేవేడ్కతో నాలిగా... గల నట్టపుల్ గఱవ ... దీవ వాత్రల ... య్యేమని ... డాల్పంగ నిచ్చఁగడుః

ఘటావాలమ్ము.

మత్త వేడికోలుచితంబె కావున వేడ్కతోఁ జవి సోమకున్ . భార. ఆది 5. 218

ఆ. అతఁడు చియితనాఁడె యాచార్య కులమున, వేడ్క వేదశాస్త్ర విద్య లభ్యసించుచుండ ... ఆము 4 41

సీ గీ ... మేనకాదేవి కుదయించె మేలు వేడ్క. హర 8. 20.

3. అపేక్ష, కోరిక.

ఆ. శాలకేళి మీఁది శరము గ్రమంబున, విడువఁ గళల యందు వేడ్క సొనిపి, నయముతోడ నర్తనంబుల శిక్షింపు, నెలఁత కేళ్ళుగడయు నివ కాదె. భార విరా. 1. 251

క. ఒదవెదు తృష ప్రెల్లిదమున, వదనము వఱువట్లు వట్టె వాసిత రాజన్మదిరా రసమూనఁగ నాత్మహృదయంబున వేడ్క యొనక మెసఁగెడుఁ దరుణీ. భార. విరా 2. 88

4. వినోదము.

క కలిమికి భోగములు కదా, ఫలమని తమ మెఱసి బయలు వడ బెల్లుగ విచ్చలవిడి భోగింపక వేడ్కలు సలుపఁగ, నలయు భటుఁ ధనంబున తోడన్. భార విరా. 1 140

సీ. వేడ్కకై మానుషీ విగ్రహంబు ధరించి విహరించు తొలుకారు వేళవోలె ... శివరా 3.81.

5. ఉత్సవము.

గీ. ... గొల్లవారింటి వేడ్కఁ గన్గొనఁగవలయు నీలా 3 46.

వేడ్కకత్తె వి (వేడ్క+కత్తె) విలాసవతియగు స్త్రీ

సీ. ఘనుఁడైన జమదగ్ని మునినాథు కూరిమి...వల యుంచు పెనుఁజూక వేడ్కకత్తె. క్రీడా. 1, 129.

వేడ్కకాఁడు విలాసపురుషుడు

ద్వి. చను వేడ్కకాఁడు దోసం బెగ్గఁడ్డెంద్య ... యాడుమాట నీయ్యఁడ్డేను గంటి .. పండితా. పుర్వా. 116. పా.

సీ తొలు మామ యగు దక్షు తలఁదోఁట నడుచక్కి ... హారంబు బొనరించు వేడ్కకాఁడు... భీమ. 3. 86,

వేడ్కపడు అ క్రి (వేడ్క + పడు) వేడుకపడు, కుతూహలపడు
గీ వేడ్కపడె నెమ్మనంబులో విబుధ రాజు, భోజ కన్యా స్వయంవరంబునకుఁ బోవ ... నై ష. 8. 33.
క. అతని సదాశివమూర్తి, ప్రతిమాన విలాసు వేడ్క పడి పరమ పతివ్రతలకు నగ్రేసర పార్వతి సైతము కంటి తెప్ప వాల్పకచూచెన్. వరాహ. 6. 57
స క్రి అపేక్షించు.
ఉ. అక్కట యేను వేడ్కపడి యానెడు నాసవ మర్థిఁదేరగా... భార విరా 2 93.

వేడ్కసేయు స క్రి. (వేడ్క + చేయు.) అపేక్షించు
చ...పూని యొకటింగడతేర్పఁ గడంగ లేక యెల్లిదులగు వారికేఁటికి సలిల విహారము వేడ్కసేయఁగన్ ఉ. రా 8 7.

వేణ(న్న) సం వి అ స్త్రీ. నది విశేషము, కృష్ణా నది యొక్క యుపనది.

వేణి సం. వి. ఈ స్త్రీ సొగసుగా నల్లిన జడ
సీ...జడలు గట్టియు నింత సక్కనైనది వేణి దీర్చిన నెరులెంత శ్రేణి యగునొ ... కు స 7 883
1 జట 2 అలంకార శూన్యమైన జడకట్టు, గ్రేలాడెడి జొట్టు 3 ప్రవాహము. 4. గంగా యమునా సరస్సుల సంగమస్థానము, ప్రయాగ క్షేత్రము.

వేణిక సం వి అ స్త్రీ 1. అల్లిన జడ 2. ఎడతెగని ప్రవాహము, ప్రవాహము

వేణీబంధము సం వి అ. పుం జడగా నల్లిన జొట్టు.

వేణీవేధని సం వి. ఈ స్త్రీ. జలగ, జలూక.

వేణీవేథని సం వి ఈ స్త్రీ దువ్వెన, కంకతిక

వేణీసంహారము సం వి అ పుం. 1 జొట్టు జడగా నల్లుట, జొట్టు ముడివైచుట 2 భట్ట నారాయణ రచితమగు నొక నాటకము.

వేణుఁడు సం వి అ పుం 1 సంకీర్ణజాతి వాఁడు పినికి మురజాది వాదనము వృత్తి 2 వేనుఁడు. స్వాయంభువ మను వంశమునఁ బుట్టిన 'అంగరాజు' పుత్రుఁడును, పృథు చక్రవర్తి దండ్రియు నగు నొకరాజు ఇతఁడు వర్ణసంకర కారకుఁడు

వేణుకము సం వి అ న. వెదురు పిడిగల యంకుశము

వేణుకర్కరము సం వి అ పుం కరంపిరము, గన్నేరు. (వృ వి)

వేణుజము సం వి అ పుం వెదురు బియ్యము. ఇట్లే వేణుయవము మొ॥
విశ (అ ఆ అ) వెదురునందు బుట్టినది, దండము. మొ॥

వేణుధ్మఁడు సం. వి అ పుం. పిల్లనగ్రోవి యూఁదువాఁడు

వేణునము సం వి అ న మరేచము, మిరియము

వేణునిస్రుతి సం వి ఇ స్త్రీ ఇక్షువు, చెఱుకు (వృ వి.)

వేణువాదుఁ(దకు)డు సం వి అ పుం పిల్లనగ్రోవి యూఁదువాఁడు

వేణువు సం వి ఉ పుం 1 వెదురు 2. రెల్లు 3. పిల్లనగ్రోవి.

వేతనము సం. వి అ న 1. జీతము, భృతి, కూలి. 2 జీవిక, జీవనాధారము 3 వెండి-రజతము

వేతనానపాకర్మము సం వి. న్ న 1 ఇచ్చెదమనిన జీతము, కూలి మొదలగునవి యియ్యకుండుట 2 జీతము, కూలి మొదలగునవి యియ్యనందులకై తెచ్చెడి అభియోగము

వేతనానపక్రియ సం వి అ స్త్రీ వేతనాదానము

వేతని సం. విశ (న్ నీ న్) జీతము గలవాఁడు, జీతము పుచ్చుకొనుచున్నవాఁడు.

వేతము సం వి అ. పుం, బెత్తము, వేత్రము

వేతలలపాము వి (వేయి + తలలు + పాము.) శేషుఁడు, అనంతుఁడు
చ జగములు గ్రుంకవే నెలయుఁ జాయ మగండును దేటదప్పరే, పగులదె నేల వేతలల పాము దలంకదె తిప్పలుర్ల వే,పగ లిడు తెల్వెడన్ గవియఁ బర్వవె సంద్రము లింకఁబాఱవే, రగులదె నల్వగ్రుడ్డు గమి రామున కించుక కీడు గల్గినన్. అచ్చ రా. అర. 48.

వేతసము నం వి. అ పుం 1. పేము, రెల్లు, 2. ప్రబ్బలి 3. దబ్బచెట్టు (వృ వి.)

వేతసి నం. వి ఈ. స్త్రీ పేము.

వేతస్సుఁడు నం వి. అ పుం అగ్ని, (అ ని)

వేతస్వంతము నం విశ (త్ స్వతీ త్) రెల్లుతో నిండినగి రెల్లు కలది (దేశము)

వేతాలుఁడు నం వి అ పుం 1. ఒక జాతి పిశాచము, శవము నాశ్రయించియుండు భూతము 2. ద్వార పాలకుఁడు

వేత్త నం వి ఋ పుం 1 తెలిసినవాఁడు జ్ఞాని. 2. ఋషి 3 భర్త, పెనిమిటి 4 పొందినవాఁడు, సంపాదించినవాఁడు

వేత్రకీయము నం విశ (అ ఆ అ) పేముతో నిండి నది (దేశము)

వి అ పుం వేత్ర సమూహము

వేత్రధరుఁడు నం వి. అ. పుం. 1. ద్వారపాలకుఁడు, 2 అధికారికి ముందు వెండి బెత్తము పట్టుకొని పోవువాఁడు, వేత్రహస్తుఁడు, కట్టిక.

వేత్రము నం వి. అ పుం 1 పేము (వృ వి.) 2 చేతికఱ్ఱ, ద్వారపాలకుని చేతి కఱ్ఱ.

వేత్రయష్టి నం వి. ఇ స్త్రీ వేప బెత్తము

వేత్రవతి నం వి. ఈ స్త్రీ 1 ద్వారపాలకురాలు 2 మాళవ దేశమందలి యొక నది.

వేత్రాసనము నం. వి అ. న పేము కుర్చీ

వేత్రి నం. వి న్ పుం 1 ద్వారపాలకుఁడు, కావలి వాఁడు 2 వేత్రహస్తుఁడు, కట్టిక.

వేద(త)ండము నం వి. అ పుం ఏనుఁగు

వేదగర్భుఁడు నం వి అ పుం 1 బ్రహ్మదేవుఁడు 2 వేదము చదివిన బ్రాహ్మణుఁడు 3 విష్ణువు

వేదజ్ఞుఁడు నం వి అ పుం వేదవేత్తయైన ద్విజుఁడు.

వేదదృష్టము నం విశ (అ ఆ అ) వేదములయం దుఁ జూపఁబడినది, వేదవిహితమైనది

వేదన నం వి ఆ స్త్రీ. 1 జ్ఞానము, తెలివి. 2. సుఖ దుఃఖానుభవము 3 బాధ, యాతన 4 సంపద, ఆస్తి,ధనము 5 వివాహము, పెండ్లి. 6 ఇచ్చుట. వితరణము

వేదనము నం వి. అ. న వేదన,

వేదని నం వి ఈ స్త్రీ స్పర్శజ్ఞానము గలది. స్పర్శేం ద్రియము.

వేదనిందకుఁడు నం వి అ పుం వేదములు నిందించు వాఁడు 1 నాస్తికుఁడు. 2 బౌద్ధాది మతస్థుఁడు.

వేదపారగుఁడు నం వి అ పుం వేదము తుదముట్టఁ జదివిన ద్విజుఁడు

ఇట్లే వేదాంతగుఁడు

వేదపుగనివేల్పు మి వి (వేదము+గని+వేల్పు) వేదములకు గనియైన దేవుఁడు, బ్రహ్మ

చ. కృప దిలకింపఁ బెంపఁ బరికింపఁ గతాఁడుద యించునంచు వేదపుగనివేల్పు సెపిఎనఁ బదం పడి నిన్నుఁ దలంపఁ జొప్పడెన్ ... ఉ. హరి 2. 197.

వేదమాత నం వి ఋ స్త్రీ. గాయత్రి.

వేదము నం వి అ పుం 1 జ్ఞానము, తెలివి 2 ప్రాఁజీనపు శ్రుతి (ఇది ఋగ్వేదము యజు ర్వేదము, సామవేదము, అథర్వవేదము అని చతు ర్విధము) 3 దర్భ గడ్డిమోపు 4. మేడిచెట్టు యజ్ఞాంగము 5 వివరణము, వ్యాఖ్యానము. 6 ఛందస్సు

వేదవాక్యము నం వి అ న వేదమునందలి వాక్యము

వేద(దా)వాసుఁడు నం. వి అ. పుం. వేదాధ్యయ నము, తదర్థావబోధము, తదుక్తాచరణ ప్రచా రణములును గల ద్విజుఁడు.

వేదవిదుఁడు నం వి అ పుం. 1. వేదములు బాగుగాఁ దెలిసిన ద్విజుఁడు, వేదవేత్త. 2 విష్ణువు

వేదవిహితము నం. విశ (అ ఆ. అ.) వేదములచే విధింపఁబడినది, వేదములందుఁ జెప్పఁబడినది.

వేదవ్యాసము నం. వి అ పుం ఋగ్యజురాది భేద ములచే వేదమును విభజించుట.

క. అనుటయు లెస్సగఁ దలఁచితి, వినుమొక కీటం బునకును వేదవ్యాసం,బున లోకహిత మొన ర్చిన, మునికి నయిన సత్కథనము మునినుత చరితా. భార. అను. 4, 814,

వేదవ్యాసుఁడు సం వి అ పుం పరాశరమునికి సత్యవతి యందుఁ బుట్టిన మహర్షి, ద్వైపాయనుఁడు (ఇతఁడే వేదమును నాలుగు భాగములుగా విభజించినవాఁడు, అష్టాదశ మహాపురాణములను, భారత సంహితను రచించినవాఁడు.)

వేదసన్న్యాసము సం వి అ. పుం వేదోక్త కర్మముల విడుచుట

వేదాంగము సం. వి అ. న వేదమున కవయవము (వేదము యొక్క సరియగు నుచ్చారణము, నర్థము, మంత్రోపయోగము మొదలగు వానినిఁ దెల్పునది శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము—అని వేదాంగము లారు)

వేదాంతజ్ఞుఁడు సం వి అ పుం. ఉపనిషత్తుల (యర్థము) నెఱింగిన జనుఁడు, జ్ఞాని

వేదాంతము సం వి. అ పుం. (పరబ్రహ్మ ప్రతిపాదక మగు వేదము యొక్క తుదిభాగము) 1 ఉపనిషత్తు 2 షడ్దర్శనములలో నొకటి ఉత్తర మీమాంసా శాస్త్రము.

వేదాంతి సం వి. న్ పుం వేదాంతశాస్త్రము నెఱింగిన జనుఁడు.

వేదాగ్రణి సం వి ఈ స్త్రీ సరస్వతి.

వేదాది సం వి ఇ పుం న ఓంకారము, ప్రణవము

వేదాధిపుఁడు సం వి అ పుం 1 వేదాధిష్ఠానదేవత ఋగ్వేదమునకు-బృహస్పతి, యజుర్వేదమునకు — శుక్రుఁడు, సామవేదమునకు-అంగారకుఁడు, అథర్వవేదమునకు-బుధుఁడును అధిపతులు. 2 విష్ణువు

వేదాభ్యాసము సం వి అ పుం 1 వేదము చదువుట, వేదాధ్యయనము 2. వేదమును జదువుట, తదర్థము నెఱుంగుట, తద్విహిత కర్మముల నాచరించుట, తన్మంత్రముల జపించుట, శిష్యులకు బోధించుట. 3. ప్రణవమును జపించుట

వేదారము సం వి అ పుం తొండ, ఊసరవెల్లి.

వేది సం విశ (న్ నీ న్) 1 తెలిసినవాఁడు.
2 ప్రజ్ఞాడినవాఁడు.
వి న్ పుం 1 జ్ఞాని 2 ఉపాధ్యాయుఁడు 3 పండితుఁడు 4 బ్రహ్మదేవుఁడు
ఇ పుం విద్వాంసుఁడు, పండితుఁడు, జ్ఞాని
ఈ స్త్రీ 1 యజ్ఞవేదిక-యజ్ఞమునకై యేర్పఱుపఁబడిన వేదిక-(తిన్నె) 2 మధ్యభాగము సన్నముగా నుండునట్లు వేయఁబడిన యొక విధమగు తిన్నె. 3 రాజగృహము యొక్కగాని, దేవాలయముయొక్క గాని యావరణలోఁ జదరముగా నేర్పఱిచిన యరుగు 4 ముద్రిక, ముద్దుటుంగరము 5. సరస్వతి.

వేదించు సం అ క్రి వేదనపడు, నొచ్చు.
క. ఆ దురవస్థకు నోర్వక, యో దైవము మరణ మేల యొసఁగవె యనుచున్, వేదించు నృపతి వద్దకు, నాదర మతి నారదుఁడు రయమ్మున వచ్చెన్. భోజరా 6 171.

వేదిక సం వి అ స్త్రీ 1. యజ్ఞవేదిక, యజ్ఞము నిమిత్త మేర్పఱుపఁబడిన తిన్నె 2 మంగళ కార్యములకై యింటి ముంగిటఁ జదరముగా, నెత్తుగా వేసిన తిన్నె. 3 ఆసనము, పీఠము

వేదిజ సం వి అ స్త్రీ ద్రౌపది

వేదిత సం విశ (ఋ స్త్రీ. ఋ) 1 తెలిసినవాఁడు.
2 బుద్ధిమంతుఁడు, చదువుకొన్న వాఁడు.)

వేదితము సం విశ (అ ఆ అ) తెలుపఁబడినది.

వేదు వి 1 దుర్గంధము
ఆ వెగటు వేదునాఁగ వికట గంధం బొప్పు ... ఆం భా 1 109
2. గంధము
క ఆ దండ జడఁ దండను, వేవండఁ జెలంగఁ జెరివి వేదఁడ గతిన్, వేదండముచే ప్రీచుచు, నా దండధరారి పోలె నాడునువచ్చెన్ వి పు.1 136
3 వైరస్యము, వెగటు. (శ ర.)
4 బ వెగటుమాటలు
ఉ వేదులు పల్కినన్నదర ప్రేయఁగఁజూచెద విందునంతయుం, బేదలు లేరు ... సారం 3 56.
విశ దుస్సహము, వెక్కసము
ఉ. వేదన మించు నీ విరహ వేదన తాళఁగఁజాలఁ గంతునిన్, సాదన రాదుగా తనదు సాదన చూపఁ దొడంగె గాడ్పు దా,నీఁదన వచ్చునే మెదల నీదనలార్చి వేఁడి సూపుచున్, బోదనఁ జెల్లు నా డకుఁ భోధనయంబు కుఠంబు ప్రేలుచున్ సారం. 2 125.

వేదోక్తము సం. విణ (అ ఆ అ) వేదములయందుఁ జెప్పఁబడినది.
ఇట్లే వేదోదితము. మొ
వేద్యము సం విణ (అ ఆ అ) 1. తెలియఁ దగినది 2. బోధింపఁదగినది 3 పెండ్లాడఁదగినది.
వేధ సం వి న్ పుం 1. సృష్టికర్త, బ్రహ్మదేవుఁడు 2 బ్రహ్మ వెనుక సృష్టి కావించు ప్రజాపతి (దక్షుఁడు, కశ్యపుఁడు, మొ) 3 శివుఁడు. 4 విష్ణువు 5. సూర్యుఁడు 6. తెల్ల జిల్లేడు. (వ్య వి) 7 పండితుఁడు 8 పురోహితుఁడు. 9. కవి
వేధకము సం వి అ పుం 1 నరకభేదము
2 కర్పూరము
న ఎన్నులోనున్న వరిగి జ, కంకెలోనున్న ధాన్యము
వేధనము సం వి అ న 1 గ్రుచ్చుట, కుట్టుట. 2. తూర్చుట, చొరఁజేయుట 3 ఉత్తరిగాఁ జేయుట, శూన్యముగాఁజేయుట 4. కన్నము చేయుట 5 కన్నముయొక్క లోఁతు.
వేధని సం వి ఈ స్త్రీ 1. ఏనుఁగు చెవిమీఁదఁ బొడిచెడి సాధనము 2 రత్నములు మొదలగు వానికి తొలివేసెడి సూదివంటి పనిముట్టు 3 లోఁతు.
వేధనిక సం వి ఆ స్త్రీ. రత్నములు మొదలగు వానికి రంధ్రము చేసెడి సూదివంటి సాధనము.
వేధము సం వి అ పుం 1 గ్రుచ్చుట, కుట్టుట, తొలివేయుట, రంధ్రము చేయుట 2 గాయము చేయుట, గాయము 3 రంధ్రము, బిలము. 4 (బిలము యొక్క) లోఁతు 5 కాల పరిమాణ విశేషము
వేధసము సం వి అ న కరతలము, అఱచేయి.
వేధి సం విణ (న్ ఈ న్.) 1 గ్రుచ్చునది, కుట్టునది 2 తొలివేయునది, రంధ్రము చేయునది. 3. లక్ష్యమును భేదించునది.
వేధించు సం న క్రి 1. బాధించు 2 ఆకర్షించు
సం విధ్ బాధించు
శా భావివేళ మహిమున్ వేధించి సర్వామర స్తోమ స్తోత్రాసనము మాన్పఁ బూపుడి .. వరాహ. 12 50.

వేధితము సం విణ (అ ఆ అ) 1 గ్రుచ్చఁబడినది, కుట్టఁబడినది 2. తొలివేయఁబడినది, రంధ్రము చేయఁబడినది
వేధిని సం. వి ఈ స్త్రీ జలగ, జలూక.
వేధ్యము సం వి అ న లక్ష్యము, గుఱి
వేనలి వి (సం వేణీ) 1. జడ, వేణి.
మానిని. ఆనన లీల సుధాకర బింబ నవాంబురుహంబుల చెల్వగుటన్, వేనలిఁ గృష్ణ భుజంగ కలాపి సవిస్తర భాసురమై చనుటన్ ... కు. సం 7. 840.
ఉ. విక్కి ప్రసూనముల్ గురియు వేనలి వీడిచి కొప్పువెట్టుచోఁ, జొక్కులఁ బెట్టె భూవరుని చూపులఁ గ్రోమలి బాహుమూలముల్ ... నైష. 7. 104.
క ధరణి భరణ దీక్షకువా, విరిఁ బూనిన గెలుపు లచ్చి వేనలి లీలన్, బరగు కరాళ భవచ్ఛృభ, కర నందక మద్ది కన్యకా చిత్రేశా ప్రబంధ 142.
2 సిగ, జుట్టు
సీ. వేనలి కప్పుపర్విన మీఁదు నీల దుకూలంబు మేల్కట్టు కొమరు వడయ . భార. విరా. 1 308
సీ. నిడుద వేనలి నూనె ముడివీడఁ జిగురాకుఁ బొదఁదూఱఁ గార్చిచ్చుఁ గదియు కరణి ... మనుచ 8. 81
సీ. డంబాప నెమ్మి పింఛె బు లిచ్చటఁ గన్న నవ బోఁడి నీదు వేనలియె తలఁచి ... నీలా. 3 106
3 కొప్పు, ధమ్మిల్లము
మ చెలువ ల్గొండలు హేమకుంభములతోఁ జేసేనొసంగ నిర్వి ని,ర్మల దోర్మూల రుచుల్వెలింబొరయఁ దోరంబైన చన్దోయి సం, బొలయ న్వేనలి జాఱ ... పారి 2. 11
చ. విరి సరి వేనలిన్ గళభువిన్ మణివల్లరి యంఘ్రి పల్లవున్, సరిపడినాఁ బ్రిలోకియను చానకు . చం రా. 3 9
సీ చాన వేనలితోడ సరిగాక యొడలి చూపుల బొరలతనము ల్పారి గఱచె ... నీలా 2. 20.

వేనవేలు వ బ (వేలు+వేలు) పెక్కువేలు, అనేక ములు (హల్లు పరమగునపుడు దీని తుది యుకారమునకు వికల్పముగ లోపము)

గీ విబుధ యువతులు సొక్కింప వేనవేలు, వర్ష ములు నరుఁడుూడు దివ బునందు . హరి ఉ 10 234

గీ వేనవేల్యోజనంబుల విరివి నొప్పు, అశకోటి కలాకి కాలంకృతంబు . కాశీ 4. 294.

గీ. ... వేనవేల్పత్యములు వల్కి వినకయున్న .. ఆము 6 42

గీ. అబ్జనాథుని తూగుటుయ్యాలు గంటె, వేనవేలు వహెూరాశి పిచి ఘటలు .. భీమ 3 52

ద్వి. వేనవేల్విధముల వేదాంతములకుఁ, గానంగ జాలని ఘన లింగమూర్తి ... పండితా. దీక్షా 52.

వేనోళ్లు వి. బ. (వేయి+నోళ్లు) సహస్ర ముఖములు.

గీ. అత్త మామలు మక్కువ నాదరింప, మగఁడు నీమీఁదఁ జాల ప్రేమంబు నెఱపఁ, బల్ల దవముగ మిగుల వర్ధిల్లు మెపుడు, సకల జనములు వేనోళ్ల సన్నుతింప. ఇందు 2. 82

వేనోళ్లచిలువ వి వేయి నోరులు గల సర్పము, శేషాహి

గీ. పొసఁగి యున్నట్టి పొన్నారిఁ బొగడఁ దరమె, వలువకైనను వేనోళ్ల చిలువకైన ... ప్రబంధ. 298.

వేన్నీరు వి. (వేఁడి+నీరు) బ వేన్నీళ్లు, వేన్నీటులు, వెన్నీరులు-ఉష్ణోదకము.

గీ అగయ నుపహతి వాటిల్లి నట్టిచోట. నాజ్య తైలాభ్యుపేత భాండానకులకు, నేళ్ళనీటుల నొండె వేన్నీళ్ళ నొండె, గడువజూతఁదోమిన నొండెఁ గలుగు శుద్ధి మార్క. కె 264.

గీ వట్టి కూడును వేన్నీళ్లు పెట్టి యొట్టి, గలుగు పీడ్యంబు లిప్పించి వలఁతియైన, వెజ్జు నెనరించి యరయించె విప్ర సుతుని, కఁట వత్తిడుకొని సైరిం ధ్రుకుండు. పాండు 3. 56.

సీ దినముఁ జన్నీళ్ళ మజ్జనమాడఁ జలిదాఁకు నీకంచు వేన్నీళ్ళు నెమ్మిఁగాఁచు ... వైజ 3 51.

క ఒడలంటఁ గాళ్లు పిసుకం, గడివెఁడు వేన్నీళ్ళ నీయఁ గంచము వెట్టన్...శుక 3 344.

సీ. అలఁదు నలుంగు దేహమున వేన్నీళ్లార్చుఁ దడియొత్తు మెత్తని ధవళ వస్త్రమున...కాశీ. 4 11

వేపథువు సం వి ఉ పుం కంపము, వణఁకు, ఒకానొక సాత్త్వికభావము.

వేపనము సం వి అ న కంపము, వణఁకుట

వేపారి వి. (సం వ్యాపారి) మధ్య మతస్థుఁడైన ఉద్యోగస్థుఁడు

క. నిలువంగి యొాలిమెలికల, తలపాగ ఖలీతి శాలుజాలిమెయిం బూఁతలు పోఁగులంభ్రి రతులు, వెలయఁగ వేపారి మీటి వెలఁదుక కడకున్ హంస. 3 99

వేపారికుడుకలు వి స్త్రీభూష.

వేబరము విణ శూన్యము.

గీ ..సంపద లుబ్బెనేని, వేబరము కాదె బిడ్డలు లేని బ్రతుకు, ఉ హరి. 2 16

వేమము సం వి అ న సాలీలు నేఁత సరి దట్టెడు పలక, వాయ దండము

వేమఱు = వేమాఱు క్రి విణ పలుమాఱు

ఉ వేమఱు శత్రునిం బరిభవించుట రిత్తకు రిత్త వైరముం, బా మదిఁ బెట్టికోలు సుఖతంత్రము గాదు భార శాం 3 22

ఉ విష్ణుని మూల తత్త్వమును వేమఱు నయ్యెయి జన్మకర్మ న, ర్తిష్ణుత లాదరించుటలు దేవకికిన్ వసుదేవుకున్ ధరన్, గృష్ణుఁ డనంగఁబుట్టె . హరి. ఉ. 8. 304

చ సింహా భూధర, ప్రభు తిరునాళ్ళకుందిగు సుపుల్కరంబు కళింగ మేదినీ, విభునపకీర్తి కజ్జలము వేమఱుఁ బెట్టి వరించు నిచ్చలున్ మనుచ. 1. 80

వేమాఱు = వేమఱు విణ క్రి (వేయి+మ ఱులు) మాటి మాటికి

క మీటిన మౌనుల కినుకకు, మాఱులుగకయున్న మీ సమగ్రతను వేమాఱుఁ గొనియాడఁగాఁ దగు, గీఱునె సాత్త్వికుల బుద్ధిఁగిల్బిష చయముల్. నృసిం 1 95.

శా ...పటీరగిరి వన్యాముఁద వాతూలముల్, వేమాఱుం గల శీతసూళవు వధూవేణీ ధరాతః ప్రసూ,నామోదగ్రహాయాళువ్రల్ పోలసె దణారామ మధ్య బువన్. భీమ 5. 94

సీ కామ శాస్త్రంబులు వేమాఱు నియతిమైఁ జదువకు డిన పుష్పశరుని యాన .. విక్ర 1 98

వేము వి (త వేఁబు) వేపచెట్టు, నింబము (వృ.వి) దీని భేదములు కరివేము, తురకవేము

క గురివెంద వేము వడరిన, పరుషున ... దశకు 7. 44.

వ వెలఁగల మొలగల బీరల గారల వేములఁ బ్రేముల.. వి శకుం 2 14.

ఆ అనఁగ వనఁగ రాగ మతిశయిల్లుచు నుండుఁ, దినఁగఁ దినఁగ వేము తీయనుండు, సాధక ముననఁ బనులు సమకూరు ధరలోన .. వేమన 1. 93

వేములఁ గలుపు = విడిచి పెట్టు.

ద్వి. సోములు గీములు వేములఁ గలిపి, నీ మర్వు సొచ్చితి నిఖిలంబు నెఱుఁగ ... బస. పు. 1 356 పం.

వేయంచులకైదువు వి (వేయి+అంచుల+కైదువు) సహస్రారము, విష్ణుచక్రము.

ఉ. అంచులు నూట నుగ్ర నిబిడానల కీలలు గ్రక్కు-కొంచు నే,తెంచు రయంబు చూచి పరతెమ్మికనెన్నఁడు విష్ణుచక్రమూ,యంచు నతండు భక్తి వశుఁడై నగుచుండఁగఁ దక్షుణంబ వే,యంచుల కైదు వడ్డుపడి యాస్ప వవింబడఁ గొట్టెఁగొట్టి వన్ కకు 5. 203.

వే(యి)యంచులవాలు వి విష్ణు చక్రము, సహస్రారము

సీ వేయి యంచులవాలు మోయుచుద్ధతిడాయు నపుడు పైకొనిన భయజ్వరంబు ... ఉ రా 2 214.

వేయి = వే బ వేలు న బొ పదినూఱులు, సహస్రము, అనేకము, పెక్కు (బ వేలు. హల్లు పరమగునపు 'డుత్వ' లోపము)

క న్యాయార్జిత మగు నన్నము, వేయింటికిఁ బెట్ట వలయు...భార. అను 4. 271

ద్వి మున్నీటి మొలనూలి ముదితతో వేయి, గన్నుల మేటి సంగడివారు దాను . అ మ క 1 11 పొ 12 పం

గీ. వెలఁది మిన్నలు పదియారులు వేలుగొలువ... ఉ రా 1 14

క. ముదిమియుఁ దెవులును నెఱుఁగక, ఐదివేల్ సంవత్సరములు బ్రతుకుదురు ప్రజల్ .. వరాహ. 10 152

క . పలుకులు వేయేల యధిక బలశౌర్యనిధీ నైష 2 16.

ఉ . వేయి విధంబులందుఁ బదివేవురు పెద్దలు నిశ్చయించిధముల్, పాయక చెప్పిరిట్లు...విక్ర. 1 12

వేయగుపాలు = సహస్రాంశము, వేయవవంతు

చ ప్రథమ ధనంబు నాకము విభూతియుఁ జేరెవ యేని నల్లన,వ్వెడు నభిమన్యు నెమ్మొగము వేయగు పాలును బోల నేర్పునే భార. ద్రోణ 2 145

వేయించు స. క్రి (√వేయు.) 1. వేయునట్లు చేయు, పడవైచునట్లు చేయు

క. కొలఁదిగన కెట్టివారుం, బెలుచన దపుదప్పులందు బెదరించియు మూ,లల వేయించి కొనం గాఁ, దలఁచెదరిది కాల గుణమొ దైవ ఘటనయో రాఘవ 4 93

2 ప్రతిష్ఠించు, నెలకొలుపు

సీ వేయించె శీతల చ్ఛాయానపాయాభి రామ ద్రుమా వృతారామ సమితి ఘటికా 1.48.

3 ప్రయోగింపఁ జేయు

గీ మించి ప్రస్థాన భేరి వేయించి దండు, వెడలి చనురలు జేశేల పీటి మీఁద . ఉ రా 2 23.

వ బ్రహ్మాండ భాండంబు అదరఁ బ్రస్థానభేరి వేయించి వందిజనకైవారంబును మాగధ మంజుల గానంబును .. మై 3 56

వేయిక(గ)న్నులవాఁడు వి (√వేయి.) సహస్రాక్షుఁడు, దేవేంద్రుఁడు.

సీ వేయి కన్నులవాఁడు విమల వర్తనుఁడైనఁ దరమగు వైభవ స్ఫురణ నీకు . విక్ర 8. 11

ఇట్లే వేయి కన్నులవేల్పు

గీ వేయికన్నుల వేల్పుతో విగ్రహించి, వనిత యింకేమి గానున్న వాఁడో మరుఁడు .. నైష 4. 28.

గీ వెలయు నల వేయి గన్నుల వేల్పువోలెఁ, దెంపుతో నిచ్చ కడలేని సొంపు మెఱయఁ, పుడమి నాతోడి సవతిగా నడపవయ్య యయా. 4. 56.

వేయిచేతులతేఁడు వి (వేయి+చేతులు+తేఁడు)

1 సహస్ర కిరణుఁడు, సూర్యుఁడు.

గీ వేయి చేతుల తేఁడు వెలుఁగుల యొకిమీఁడు ... శ వం దేవ 16.

2 కార్తవీర్యార్జునుఁడు

సీ నినుగెల్చుకొని వాఁడి నొవరెడి వేయిచేతుల తేనిఁ గెడపిన బలియు గెలిచె ... అచ్చ రా. సుం. 157.

వేయిచేతుల యొకిమీఁడు వి (వేయి+చేతులు+యొకిమీఁడు.) సహస్రబాహుఁడు, కార్తవీర్యార్జునుఁడు.

ఉ. ... చెఱనుబెట్టి వేయిచేతుల యొకిమీఁడు, విడుచుటయును జయము వెల్లి విరిసె అచ్చ. రా. యు 500

వేయిచేతులవాఁడు వి. (వేయి+చేతులు+వాఁడు) సహస్రబాహుఁడు, కార్తవీర్యార్జునుఁడు,

సీ అడుగిడి త్రైలోక్య మాక్రమించుట యొక్క వేయిచేతులవాని వేయు టొక్క...సిం నార. 17.

వేయిచేతులసామి వి. (వేయి+చేతులు + సామి) సూర్యుఁడు, సహస్రకరుఁడు

గీ. ఇపుడు నీ దొడ్డతన మీవె యొఱఁగికొనుచు, వదరి మీవఁగడంబున కొడయఁడైన, వేయి చేతుల సామిని వేడుకొనుము . అచ్చ రా యు. 528.

వేయిమోములవాఁడు వి. (వేయి + మోములు+ వాఁడు) శేషుఁడు, సహస్ర ముఖుఁడు

సీ వేయి మోములవాఁడు విషముక్తుఁడైనను బ్రతియగు నీకు భూ భరణ శక్తి. విక్ర 6. 11

వేయువేలు వ. (వేయి+వేలు) పదిలక్షలు

మత్తకోకిల. నేయుఁ జాలును దేనెయుం గుడునిండి పాఱెడు వేఱులున్, వేయివేలు దలిరవ వొప్పెడు విప్రభోజనమున్ ... హరి పూ. 7. 152

వేయు స. క్రి 1. క్రింద పడవైచు, పడవైచు

సీ. ఆయుధంబులు వేసి హంకారములు రోసి మ్రొక్కువారును బుట్ట లెక్కువారు, సాహసంబులు మాని సన్యాసములు పూని పఱచు వారును వ్రేళ్లు గఱచువారు వరాహ 3 47.

చ .. పెనంగి లా, వెతలఁగఁ బట్టి వేయుటకు నెత్తెవనం జను మల్లుపోరునన్ ఆము 2 9.

సీ. అమర తిర్యగ్జాతు లందైన వేయక వరజన్మమేల యందఁగ నొవరెచ్చె . . హంస. 5 281

(ఇట 'పుట్టించు' అని భావము.)

2 ఉంచు, నిక్షేపించు

ఉ. చేసె ననేక యాగములు జీవన సౌఖ్యము నెమ్మనంబునన్, రోసె వివస్వదాహ్వయ తనూజునిపై నిజరాజ్య భారమున్, వేసె వివేక నిష్ఠుర లవిత్రముచే నఘపాశ బంధముల్గోసె... వరాహ 2. 37

3 ఉంచు, పెట్టు, చొనుపు.

సీ కడపటఁ జుట్టాల గరితల పైఁటలోఁ జెయివేసి యేమేమొ చేసె ననుచు ...

గీ కృష్ణకథ లందు నిటువంటి వెల్లవినఁడు.. శుక. 2 547

గీ. చంద్ర భీత ఘనధ్వాంత సంచయమున, కభయ మొసఁగి వేణీభరంబను నెపమునఁ, దన వెనుక వేడికొన్నది తరుణి మొగము . ప్రభా 2 67.

(వెనుక వేసికొను = ఒకని కభయమిచ్చి వానిని దన వెనుక నుంచుకొని వాని పక్షమునఁ దాను పోరాడుటకు సిద్ధపడు)

4 తోఁట-మొ. ప్రతిష్ఠించు, మొక్క - మొ నాఁటు

సీ ... సకల మార్గంబులఁ జల్లగా వనములు వేయించె వేమంత్రి వేడ్కమీఱ దశా 1 51

మ. అలమాకందము కుండ్ల దింపఁదగు నియ్యం ట్లొక్కచో వేయఁగా, వలె సంపంగికిఁ ద్రవ్వటం బిడవలెన్ . . వానిఁ జూచి తెలత్యాగత్ విప్ర నారాయణున్. విప్రనా .69 ...

5 మూయు.

గీ. చూచెఁ గనుఱెప్ప వేయక సోమయాజి .. కాశీ. 4. 99

ఉ. .. సవుల కస్తనిహై కనుఱెప్ప వేయక, కాంత మహాశిలామందటకాపడి చూచెఁ గుమార శేఖరున్. సారంగ 2. 37

చ. ఇపుడు గదా తపంబు ఫలియించె నటంచు మహాసురక్తి ఖా, వపరత రేఁబవళ్లు తలవాకిలి వేసిన యట్టు లుండ శుక. 2 218.

6. తెగఁగొట్టు, నఱుకు, ఖండించు

గీ సుప్తుఁ డగుచుండి వానరుఁ జూచి నన్ను, డాయ వచ్చిన జీవుల వేయు ఖడ్గ, ధారఁ దునియంగ వని చెప్పి కూరె నిద్రఁ, గపియుఁ బనిపూని భూపతిఁ గాచి యుండె కేయూర. 3 199

క. ధర యెల్లను గళ్యపునకు, వరవరమును ధారవోసి నాఁడఁ జరింతున్, బోరిఁ బోతి మహేంద్ర శిఖరిన్, జరణము వేయకుము సుకృత శాలివి తలఁపన్ రామా 4 145.

7. (బాణమును) ప్రయోగించు.

మ కడుగోపించి దశావనుం డతని వక్షః పీఠమున్ జొచ్చి పో, యెడు నట్టుగ్ర శరంబు వేయుటయు ఉ. రా. 3 51.

8. కొట్టు, ప్రహరించు.

మ గాండీవంబునఁ బూన్చి వేయఁ దొడఁగె న్గాండీవి గంగాధరున్ .. హర 7. 77.

9. పందెము వైచు, పాచికను దొరలించు.

సీ. నవలయ ధ్వనిగాఁగ సారె వేయు నదల్పు యతినైన గుండె ఝల్లునఁ గలంప ... పాత్ర ముల్ నెత్తమాడు ఆము 1 59.

10. ఎగురవైచు.

సీ. చూపి వేసిన డేగ చోపి లేపినపుల్గు మీఁదుగా మీఁదనే మిడిసి పడఁగ...కళు 4 98.

11 వఱచు, ఒగ్గు.

గీ. వృక్షశాఖాంచలంబుపై వ్రేలుచున్న, కోటి సంఖ్యల నీర్కావి గోవణములు, విఘ్న మృగములఁ బట్టంగ వేసినట్టి, చీరతెరలను సంస్మృతిఁ జిగురు గొల్ప కాశీ 2. 55.

మ...భూరమణు లత్యంత ప్రమోదమ్మునన్, గనఁగాఁ బల్లకిలోన నిందుమతి శృంగారాంగ సంపత్కళల్, దనరం బంగరుతళ్కు పావడలు చెంత న్నెచ్చెలుల్ వేయఁగన్ ఇదు, 5. 107.

12. విసరు, ప్రక్షేపించు.

చ వసుల వధించియున్ మునల వర్గములంబడ మోఁది వాలుకల్, మసలక వేసి వంచియును మందల తిత్తులు గాల్చి వైచియున్...రా. వి. 5. 30

13 (వింజామరము—మొ.) విసరు, వీచు.

క దురముం గనుఁగొనియెడు నిర్జర వరులకు వేయు చామరంబులవలె నంబరమున నాడె శిలీముఖ, పరిఖండిత విమతకేతు పటపల్లవముల్. వరాహ 5. 57.

14 కప్పు, ఆచ్ఛాదించు

చ భయపడి లేచి వేయదురు పాటునఁగట్టియుఁ గట్టుకున్న నీవియు నెలవంక చన్మొనల వేసియు వేయని పైఁటకొంగు...సారంగ. 3. 154

15. ధరించు.

ద్వి మహిమ తోడను భూతి మైనిండ నలఁది, యరుదైన రుద్రాక్ష హారముత్వేసి .. ద్వి నల. 1, 13.

16 తొడుగు, ధరింపఁజేయు,

చ భళిభళి మెచ్చవచ్చు, నిఁక బ్రహ్మను దీని సృజించినప్పుడే, వెలయఁగఁ జేతికిన్ బిరుదు వేయఁగ వచ్చును...దశా. 2. 305

17 (సిగ) ముడుచు

సీ మందుల ముడిత్రాట మలఁచి వేసిన సిగ పొల్పు గానఁగనీని బోడిమికంబు ... దశా. 1. 260.

18 తాంబూలము నములు.

క సోగలగు వెండితేకుల, లాగునఁ దెలనాకు మడిఁచి లలన యొసంగన్. బాగాలు వేసికొని తన, బాగాలున్నట్టి మేడ వజ్జకు వేఁగెన్. సారంగ. 2 194.

19. మ్రోగించు, కొట్టు. తముకువేయు. తముకు వాయించు.

సీ. తమకు పెసిన వెన్కఁబోఁ జరి చినఁ బట్టియు ను పకుండఁ దలార్ల కొసఁగి యొసఁగి శుక 4 111.

20 గణించు

సీ. జనుల కర్మకరిం సంఖ్యలెల్ల దినాంతకము పెసి లిఖయించు కంటికులను...దశా 1. 264

వేరకము సం. వి అ పుం కర్పూరము

వేరము¹=వేరిమి వి (సం వైరం.) 1. విరోధము. పగ

ఉ. పీరును పాండుపుత్రులును వేరము దక్కిపొ సంగి మన్కికై, పోరితమాడి యేసటులు బుద్ధులు సెప్పిన భంగియున్ ... భార. ఉద్యో. 4 8

శా వేరంబెత్తిన రాత చెయ్యి యుడుపన్ వెజ్జెవ్వఁ డూహింపఁగన్.. దశకు. 2. 89

క వారిరుపురు. దమలోపల, వెరము గొని రాజ్య కాంక్ష విజిగీషువులై ...ఆము. 3. 15

2. వేగము.

సీ. వైరవేగములగు వెరమనఁగ ... ఆం భా. 3 48.

వేరము² సం. వి అ పుం న 1 శరీరము 2. కుంకుమ పువ్వు. 3 వంగచెట్టు (వృ వి.)

వేరిమి=వేరము వి విరోధము, పగ (ఇది నేరిమి వంటిది.)

ఉ. వేరిమి ధర్మజుం బరిభవించిన ద్రోహులు వధ్యు లన్న పెన్వారికిఁ బోలదే ... భార ఉద్యో 3. 74

('వేరిమి' అవి శ ర. = గ్రహించిఁది)

వేరు¹ వి బ వేరులు, వేళులు, వేళ్ళు (క బేరు త. వేర్) వృక్షాదుల మూలములు.

ఉ. పాయక వేరు వెల్లఁకియుఁ బందులు నొందులుఁ గూరగాయలుం, గోయుచు...కు సం. 6 692

సీ వానలు సరవితో వర్షించె నస్యముల్ వేళ్ళ గొల్చుగ విఱ్ఱవీఁగి పండె ... మనుచ 6. 121.

చ....కలమములుండ ...తృష్ణలోఁ, దలకొన వంగి మున్ జలముఁ ద్రావెడు క్రిందటి వేళ్ళ మీఁదట, న్నిలిపి...ఆము 1. 67.

వేరు² స. బ. వేఁడువకు బహువచన రూపము, ఎవతు.

మ. పరకాంతన్ మదిలోన నైనఁ దలఁపంబాఁపు దుఃఖంబువన్, బరివాదంబును నొంది ఘోర నరక ప్రాప్తవ్యథల్ పెక్కు వత్సరముల్ చెందుదు రట్టి యన్య వనితా సంభోగ దోషంబు దా, నం నాథో త్తమయింత యంతయని యెన్న న్వచ్చునే వేరికిన్. వి. పు. 4 223

వేరుపనస వి (వెరు¹+పనస) వేళ్లయందుఁ బండ్లు పండెడు పనస (వృ వి)

సీ పరిపాకమున వేరు పనసపండుల తావి యొందిం దిరములకు విందు సేయ...భీమ. 2. 54

సీ పొదరుఁ బొన్నలరాలు పుప్పొడి యిసుముపైఁ బగిలి యొప్పెడు వేరుపనస పంటి నీటి కాల్వలఁ ద్రోచి చంద్రికా 2 20

సీ వేరుపనస గుత్తి వెట్టినారువ రేల పనస కరక కొమ్మి పలుక రేణి. .హంస 4 11.

వేరుపురుగు(వు) వి (వేరు¹ + పురుగు.) 1 కృమి విశేషము. వృక్షలతాదుల మూలమునఁబుట్టి వానిని నశింపఁజేయు పురుగు

ఆ. వేరుపురుగు చేరి వృక్షంబు జెఱుచును, చీడ పురుగు చేరి చెట్టుఁ జెఱుచు, కుత్సితుఁడు చేరి గుణవంతుఁ జెఱుచురా ...వేమన 1 17

గీ గ్రామ నికటంబు గాక దూరంబు గాక, చొటి పొరగాక చిట్టూట చోటుగాక వెల్లి తలగాక క్రిఁ జెదల్వేరు పురువు, రాతిపోటును లేని బారాటినేల విప్ర 2 18.

2. నాశకము, నాశకుఁడు.

ద్వి బలుగాలియును జుండభాను రశ్మియును, బొలయ లోఁగెడు మత్తపోవనంబునకు...భూప కిటము వేరు పురుగవై తీవు ... ద్వి హరిశ్చ. పూ 1232

వేరుపాఋ అ. క్రి (వేరు¹ + పాఋ) వెరుగగు, నాఁటుకొను.

ఉ నీటను దేమయొక్కి నసినిల్చి యొకించుక వాడు దేటి యప్పాటున వేరువాటి ధృతి పాటవ మొప్ప నతఁడొనర్చు నప్పాటునఁ జెన్నుమీటి పరిపాటిగఁ గెంటిగు రెక్కడక్కడన్, మోటిక లెత్తి క్రొవ్విరులు మొగ్గలు వెగ్గలమయ్యె నెయ్యెడన్ విప్ర 2. 28

చ. శితి నుదయంబుఁ జెంది బలిగిమునకున్ వడి వేరువాటి యున్నతమగు రూపుఁ బూనిగగన స్థలిలోఁ గొని యచ్చటం దరు, ప్రతతి చెలంగు ... చం రా. 2 82

వేరువి(ర్వి)త్తు విఱ (√వేరు¹.) సమూలముగ నశింపఁ జేయువాఁడు, నశింపఁ జేయునది

క. అనిన విని నన్వి నాతో, వని సేఁతకుఁ దెంపు సేసి యడరెడు రథికుం, గనుట యది నాకుఁ బెండువు,వినవే మీకెల్ల వేరువిత్తని నన్నున్. భార ద్రో. 4 259

గీ విరహి జనముల పాలింటి వేరువిత్తు, దురితముల కేల వాయోడుఁ దహివకరుఁడు ... పి శకుం 3 182.

సీ ...నోరి, వాకట్టు మందు గర్వాలవాలవాలంబు వినయ కృత్యంబుల వేరువిత్తు ... రాజ చ. 3 21

ద్వి చివురుఁబోఁడులు తపస్వుల వృత్తులకు, వివరిం పఁగా వేరువిత్తులు గారె .. ద్వి పరమ. 2 61 పొ.

(వైరాగ్యము.)

సీ. బలవదంతర్విరోధులకును వేర్విత్తు శ్రేయో వధూటికి జీవగఱ్ఱ...విప్ర 1. 84.

వేరీ న (వేరు2+ఈ.) ఏరీ, ఎక్కడ నున్నారు.

క ఆ వచ్చిన వారలు వే,రీ వేరీ యనుచు సారెఁ బ్రియ సుత నడుగుం, రావెతఁ బడు వారిని మీ,రే వారం గవరె యనుచు నితరులఁబలుకున్. పర 5. 146

వేర్పడు= వేఱుపడు అ. క్రి. భేదపడు, ఏకీభవింపకుండు.

క ...ఈ, పురుషులు గూడిన సృష్టికి, వెరుపరులది సంఘటిలదు వేర్పడిరేనిన్. భా. శాం 5. 61.

మ ...నాభియు న్నిర్విషం,బును దోఁబుట్టువు లయ్యు వేర్పడ గుణంబు ల్పాపఁగాఁజూడమే. అము. 2. 67.

వేర్పఱచు= వేఱుపఱుచు స. క్రి (√వేర్పడు.) (వేఱు+పఱచు.) వేఱుపడఁ జేయు, వేఱుచేయు, ఎడఁ బెట్టు

సీ. జను నవిశ్వాసంబు గముఁగొని మెలఁగుట విశ్వసనీయుని వేర్పఱచుట...వలదు పతికి ఆము 4. 252

ఉ ఇందునిఁ గందువేర్పఱిచి యిందునిచే సతిమోము చేసి యా,కందును గుంతలంబులుగఁ గంజభవుం డొనరించె ..విప్ర 8. 84.

చ శిరుపతి కొప్పు అందముగఁ దీర్చిన బూడిద బొట్లు మంచి వే,ర్పఱచిన మించుపట్టి రుదురక్కల పేరులు. గావికోకలున్, హర శివ శబ్దము ల్దగ మృగాంక కళాధరు గేహ సీమ కై,గిరి గుడిమేళము ల్పొదలఁ గిన్నర కంరియు దాని తల్లియున్ శుక. 3 91

వేర్పాటు వి (√వేర్పడు) 1. భేదము

క ప్రకృతికి నాకును నుదకమ,నకు మత్స్యమునకుఁ బోలె నైసర్గికమై, ప్రకటంబైనది వేర్పా, టకట యహంకారవశత నదియే నంటిన్. భార శాం 6 60.

సీ. ద్వైపయ్యంబు ప్రియమను వేర్పాటు లేదు భూతముల యందెల్లను సముఁడ . భార. శాం. 4. 242

2 విరోధము

సీ..... అడవికేఁగి, తాపస వాక్యామృతములు వీనులఁ గ్రోలి చెలిమి వేర్పాటను చిరమర లకుఁ, బొరక.. భార. శాం. 1. 58

వేర్పాయు అ క్రి (వేరు¹+పాయు) మొదలూడు.

గీ పండ్లు వేర్పాసి కదలఁ జూపకయమున్న.. కాశీ 3 84.

వేఱగు అ. క్రి (వేఱు+అగు) 1. తొలఁగు, దూరమగు.

ఉ...వేఱగుం, దామ ప్రకాశసంపదకు ... భార. శాం 5 580

2 మఱియొక విధమగు, మాఱు

క. ఉల్లము వేఱైన మరు, ద్వల్లభుఁ గని రంభ యపుడు దప్పకరామా, పల్లవ కర ముఖవీణా, వెల్లితతాన ప్రతాప వినిమయ ఫణితిన్. కవిక. 6 48.

వేఱడము వి (√వేఱు¹) భేదము.

క.. మాయి, శ్రీ్మయిల్లని వేఱడ మిటు, సేయుదురే యిది సఖత్వ శీలము తెఱఁగే. మార్క. 3. 60.

క. ఒక వాఁడై నను మాతో నొక యాలోచనముఁ జేయ కూరక మో, మెత్తి కొనక పోదురు మీ రాం, ద్రకు మగలకు నిట్టి వేఱడంబులు గలవే శో. ఉరా 6 128.

వేఱఁడి = వీఱఁడి విశే. (వేఱు + ఇఁడి) అవివేకి.

గీ. అడవిఁ గూరలు దుంపలు గుడుచుచుండు, కూళ మానిసిక ముద్దరాలి వోలిఁ. దగులఁ గట్టిన వేఱఁడి తమ్మిచూలి, చెయ్వులకు నెద్ది యుఁక గుటి సేయవచ్చు. అచ్చ. రా అర. 30

వేఱఁడించు స క్రి (√వేఱఁడి.) అవివేకమునఁ జెలుచు.

మ.... పేరు వ.క్క జవుం బెంపును వేఱఁడింపఁడు గదా కర్ణుండు దీనాకృతిన్ భార. కర్ణ 1 36,

వేఱఁడితనము వి అవివేకము

క. నీకైన వలుని తోడవ, యాఱె మదీయోగ్ర రోష మవనీశ్వర నీ, వేఱఁడి తనమున వచ్చిన, శాఱియ వడకేల పోవఁగా వగు నీకున్. మార్క. 7. 238.

వేఱిమి వి. (√వేఱు[1],) భేదము

చ. వానిది గాక జన్మమను వాము నీ రమణీ లలామ య, య్యో వగుబాటుగా వతని యొద్దకు నెచ్చెలిఁ బంచి పంచినం, డానిటురాక వేఱిమి యొవర్చునో నావల పంచు నించు విల్, కానికి లొంగి నెమ్మదిఁ దలంచుకామున్ వలపించె నెవ్వఁడో కువల. 3 38,

వేఱు[1] వి (క బేఱ్; త వేఱు, మ. వేఱు)

1. భేదము, అన్యత

మ త్తకోకిల వేఁడు శెంతయుఁ గష్టమైనను వేఱు లేని సుహృజ్జనున్ .. భార ఆది. 5. 218.

గీ. వినుము సత్త్వాది గుణముల నవఘ యాత్మ, తత్త్వమున శివములఁజేయఁ దన్మయత్వ, దర్శ నము దాన నవి మహోదధి నడంగు, నేఱు లట్టుల రూపఱు వేఱు లేక. భార. శాం.4 356.

సీ ... మాలోన నిట్లు.

గీ. వేఱు లేకుంట తెలియక కాఱులాడు, పతు పాతులు నరక కూపానఁ గూలు,దురు ... వరాహ. 10 78.

గీ అర్ధ శశిభూషణుండు స్వయం ప్రభుదుఁ, దున్న తుండు నిత్యోజ్జ్వలత జ్యోతి యతని, స,తతా నంద శక్తియా సంసిజాతి, విశ్వ జనయిత్రి వారికి వేఱు లేదు కాశీ. 5. 99

2 భేదోపాయము

సీ. .. కొలలు నవలఁ,జతురుపాయంబుల సంజ్ఞ యై మంచీగి వేఱుకొట్టన నాల్గు వేఱువేఱ ఆం. భా. 2. 190.

వేఱు[2] క్రి విశే ప్రత్యేకముగా (దీని యామ్రేడిత రూపము వేఱువేఱు, వేర్వేఱు)

వ నీ చిత్తంబున వర్తించు మా కృతార్థత్వంబు వేఱె వర్ణింపనేల ... హర 4 45.

పీ. ఇమ్ములై మరుహజారమ్ములై పొదలుండఁ బూజవికెలు వేఱె పూవ వలదు...వసు 1 141.

వేఱువేఱు.

గీ విఘ్న రాజేశ్వరులఁ జూడు వేఱువేఱ ... కాశీ. 5. 179.

ఆ ... శనుమలందు నిలువ వేఱువేఱ యేర్చి విలుమందిఁ బనిచి ... ఆము 3. 27.

వేర్వేఱు.

మ. . . తదాస్థానంబులోఁ బారకుల్, వినుత ప్రౌఢి వసుంధరాధి పతులన్ వేర్వేఱ కీర్తిం చుచో ... నైష. 1 72

ద్వి. ... వారిఁ, గొమరార భూషించుకొలకు భూపాంబనములు జలములుఁ జూర్ణములు మాలికలు, వేర్వేఱఁ బూని సవిస్మయాకృతుల, పర్విన యచ్చర పడఁతు లేనూఱు .. ద్వి. పరమ. 12. పా.

వేఱు[3] స. వి అన్యము, ఇతరము, (క బేఱ్, త.వేఱు, ము. వేఱు.)

ఆ. ... అలిగి బకుఁడు, వీనిబాగు నూడవేఱంచు డాసిన, తరువుఁ బెఱికికొనుచు ... భార ఆది. 6. 292.

ఉ. ఆఱు రసంబులం జవులయందుల క్రొత్తలు పుట్ట నిచ్చలున్, వేఱొక తంగిఁ బాకములు విన్నను వొప్పఁగఁ జేసిచేసి ... భార విరా 1. 77.

గీ అతివ యతఁడొండు కోదండ మందికొన్న నఱకె వేఱె విల్లెత్తిన విఱుగనేసె .. ఉ. హరి. 1. 165.

మ నుడి వాల్దాలుపుకన్న వేఱు కలరే చుట్టంబు లేవంకలన్ ... నీలా. 1 95.

వేఱుప(వ)డు = వేర్పడు అ. క్రి (వేఱు+పడు)
1. వేఱగు, విడిపోవు.
ఆ. అలిమాటలు విని యన్న దమ్ములఁ బాసి, వేఱుపడెడు వాఁడు వెఱ్ఱివాఁడు వేమ. 2. 138.
వ. పొలంబులన్ బులుగులన్ జోవుచు డేగ వేఁట కాండ్రు వేఱు పడి వేఁటాడన్ దొడంగిరి. మనుచ. 4. 55.
2. దూరమగు.
క వాకం బెట నలినాసన, లోకంబెట నిఖిలమౌని లోకేశ్వర యీ, లోకములలోన భవదవ, లోక మునకు వేఱు వడిన లోకముగలదే కకు 2 52

వేఱుపాటు = వేర్పాటు వి (√ వెఱుపడు) వేఱగు.

వేఱుపెట్టు స. క్రి (వేఱు²+పెట్టు) వేఱుచేయు, అన్యులఁగాఁ జేయు.
ఆ. ఏక నిశ్చయమున నిట యేగుదెంచితి, మనఘ నీవు నేము నధిపు పనికి, నిట్టి మమ్ము వేఱుపెట్టి యొక్కటి కార్య, మాచరించువాఁడ వగుట దగునె భార. సౌప్తి. 1 88.

వేఱుపోవు అ. క్రి (వేఱు¹+పోవు.) వేఱుపడు (శ. ర. వా.)

వేఱుబందము వి. (√వేఱు) భేదము, వేఱుపాటు, పక్షపాతము (చి. ని; శ. ర, బ్రౌ. వా.)

వేఱువాయు అ క్రి. (వేఱు¹+పాయు.) వేఱుపడు.
క పలువురు యువతులఁ బుత్రులు, పలువురుఁగల యతఁడు వేఱువాయఁ దలఁచివన్, లలనలఁ బుత్రులఁ దానవు, తలఁకొని మెయిపాలు గొనుట ధర్మంబెందున్. విజ్ఞా. వ్య 124.

వేఱుసేయు అ. క్రి (వేఱు¹+చేయు.) భేదము నొందు.
క. పాంచాల రాజపుత్రియు, నంచితముగ నిన్నుఁ బొందు నార్వుర వరుసన్, సంచిత పుణ్యుఁడ వీ వొక, యుఁచు నీను వేఱుసేయకే తెమ్మెలమిన్. భార ఉ. 4. 31.
గీ. క్రమము దప్పక యుండ నా రాజవరుఁడు, సకల లౌకిక వైదికాచార సరణిఁ, బ్రియ ముతో విప్రవరునకుఁ బెండ్లిసేసె, వేఱు సేయక ... విక్ర. 1. 160.

ఉ వానిదవంధ్య జీవనము వానిది జన్మము వేఱు సేయకె, వ్వాని గృహాంతరంబున భవాదృశయోగి జనంబు పావన, స్నాన విధాన్న పాన ముల సంతస మందుచుఁ బోవు నిచ్చలున్ .. మనుచ. 1 68.
ఆ శంభు వేఱుసేసి సాగింప వచ్చునే, క్రియలు వెఱ్ఱి వేలయయితి సెప్పుము. కాశీ. 7 72

వేల వి (త. వేలై) దాస్యము.
చ అనుపమ రూప యౌవన మహాగుణ వైభవలీల నెవ్వరిం, గనుఁగొని మెచ్చకున్న వర కన్యక గల్గిన దానిఁ జెప్పు నీ, పనిచిన వాని వేల గొని పైఁబడఁ జేసెద. కు, సం 4 399.
సీ హరిఁ దత్తుమే నీకు నమ్మఁడు పడియుండ ... దేవేంద్రుఁ దత్తుమే నీవేల గొనియుండ .. కు సం. 6. 674
ఉ. దండుగు లిచ్చి వేలగొని దానిపయిం జెఱ లిచ్చి .. కు సం. 10 528

సం. వి అ. స్త్రీ 1 చెలియలికట్ట. 2 కాలము, సమయము. 3 అదను, తఱి, యుక్తసమయము. 4. తెఱపి, విశ్రాంతి. 5 సముద్ర జల ప్రవాహము. 6. సముద్రతీరము. 7. మేర, హద్దు 8 వాక్కు. 9 రోగము 10. అనాయాస మరణము 11. బంక, జిగురు. 12. అనురాగము. 13 ఈశ్వర భోజనము. (మే. వి) 14. కాలవిశేషము, హోర. (ఒక గంట కాలము)
శ్లో. చతుర్వింశతి వేలాభి రహోరాత్రం ప్రచక్షతే (వాచ.)

వేలము¹ వి (సం వేలా) 1. శిబిరము, స్కంధావారము, దండు విడియు చోటు
ద్వి అప్పుడు సుగ్రీవుఁ డాదిగాఁ గపులు, చెప్ప రప్పను లెల్ల శ్రీరాముతోడఁ, జెప్పి వేలము నకుఁ జెచ్చెర నేఁగి, యొప్పెడు సుఖనిద్ర నుండి యారాత్రి, గడపుటయుము ... రం రా యు 314. పా 22. పం.
చ వెనుక నృపాలురంగవుల వేలము చొచ్చివధి గ మున్న య, జ్జనకజఁ ద్రుంతుఁగాక ... శామ. 8. 183.

చ. ... బో్రనఁ గటకంబు వెల్వడి నృపాత్మజు
వేలముఁ జొచ్చి ... దశకు 4 22.

2. విడిది, బస

గీ. అమృత కుంభంబుఁ గైకొని యసుర వరులు,
వేఱ యొకచోట వేలంబు విడిసియుండి, రి .
హర. 6 96.

ద్వి గూడారములు దెంగ్లొల్లవల్ బన్ని, వేరము
ల్దప్పక విడిసె నుత్సుకత ... పండితా. పర్వ
350 పొ, పండితా పర్వ. 386 పొ

3 సేన, సైన్యము

ఉ. ... నికేఁద,న్మూలము లంద నాతప సమూ
హము పేరిటి యిర్లువేలముల్ వసు. 4. 5

చ. ... చ,క్కని వని వేడ్క వేలముడిగన్ ఘటి
యించె జనేంద్రుఁ డయ్యెడన్ చంద్రి.1 168.

(జలచరములు)

ద్వి గాలంబునకు నైనఁ గలఁగక క్రొవ్వి, దూలం
బుల ననతి స్థూలంబులగుచు, వేలంబు విడిసిన
విధమున నెరసి, వాలంబు లల్లార్చి వారి విహార,
శీలంబులై విరసించి యొండొంటి నాలంబులై
డాయు నప్పరంబులును . . వన 5 238.
పొ. 28. పం.

4. గుంపు, సమూహము

చ ... ఓ వయస్య యీ, విడువని వేలమై కురియు
వెన్నెల చిచ్చువ కేమిసేయుదున్.కవిక.4.146.

క. వెడఁగుఁదనంబున నీళ్ల,న్నడు మడఁచిన
రెండుగాని వలువున జలి భి,న్నృడు రెండు వేలు
గారని, విడువని వేలంబు చాటు వేదాంతంబుల్.
వరాహ. 9 57

5 (త. వేలై.) దాస్యము

సీ. విడువని వేలంబు మడిగంబులు గొనంగ నిచ్చలు
నిద్రలే దచ్చరిలకు .. వరాహ. 10. 15.

6. వేగము.

సీ. వేగంబు పాశెంబు వెలయు వేల మవంగ ...
ఆం. భా 3 48.

క. ఈ లీల వెండి మలకడఁ, జాశెముడిగి వేల
ముడిగి పరిసరవర కం,కేళీ వనసాళీఘన, కేళీవన
దర్శనేచ్ఛ గిటికొన మెలఁగెన్. ఉ.రా 4.147.

7. మండలాగ్రము, ఖడ్గము, కత్తి.

చ. చలిమిరి గాడ్పుచే నెగసి సన్నపు మ్రగ్గు చాక
సంపు మం,దల వికసిల్లెఁ బుప్పొడులు దట్ట
ముగా మతిఁ గ్రమ్ము గూర్మిచేఁ, గలిగి విరాలిఁ
గుందు తెఱగంటి నెలంతల మీఁదఁజొన్పు పూ,
విలుతునిపైఁడి చుట్టులఁగు వేలములుం బలె
సొంపు పెంపువన్. యయా 4. 10

వేలము[2] = ఏలము[1] హిం వి. అమ్మకటలో నొక
విధము, విక్రయ భేదము.

సం వి ఆ న. ఉద్యానము, చిన్నతోట

వేలముపట్టు వి (వేలము[1]+పట్టు) శిబిర ప్రదేశము.

చ. చిలుకలు కమ్మ దెమ్మెరలు శీతమయూఖుఁడు
దేఁటు లాదిగాఁ,గల నవవిల్తుసాధన నికాయము
వేలము పట్టనంగ నా,కులమటుగాన దాని విడ
గొట్టక తృటైక దొట్టి పీతరా,గుల మని విల్తు
వీఁగెదరు కొందఱు బోడలు నావగండలై.
పాండు. 5. 182

వేలాటము వి చెర్లాటము,

ద్వి తరులతో నతి శోభితంబగు నందు, హాశిణముల్
పులులు వేలాటంబు లాడు, ముంగుల కెలుకలు
ముద్దులు పెట్టు ... ప్రభు 4 130 పొ.6 పం.

వేలార్చు స క్రి. కుమ్మరించు

గీ. ఘన పయోధర పదవి నక్షత్ర మాశి,కా
రుచులు పర్వ్యాము యొకర్తు చంద్ర, కలిశిఁ
బూని నవామృతమ్ములఁ జకోర, చపలనయ
నకు వేలార్చు నమ్మదమున చంద్రి 6 19

వేలిమి = వేల్మి వి (√వేలుచు) 1. హోమము.

ఉ. వేలిమియన్ మరార్చనయు విప్రనపర్యయుఁ
జిక్కె . మనుచ. 2 53

క. శాలిమి మీఱఁగ నెప్పటి, మాలిమితో దేవ
గురుఁడు మంత్రము దెలుపన్ వేలిమ్మిచేసె ...
దశా. 5. 75. ఆం. భా. 2. 171.

2 హోమకుండము.

వ .. అతని వధంబునకై పాంచాల విభుని వేలిమిం
బుట్టిన వాఁడగుట నప్పార్షతుండు . భార.
ద్రోణ. 5 321.

సీ. అగ్నిదేవు స్వాహా యటంచు వేలిమి యందు
వోఁడైవ నాహుతి నొసఁగఁబోఁడు .. దశా.
1. 257.

3 అగ్ని

సీ వెత్తంబు క్రిందటి నెత్తమ్మి కెంపు జూగని పెంపు వేలిమి కన్నుగాఁగ యయా 2 36.

వేలిమికట్టి(ట్టె)య వి (వేలిమి+కట్టియ) సమిధ

సీ విటకచా కృషికి విసువు నొక్క లతాంగి వేలిమి కట్టియ ల్విఱిచి తెచ్చు కవిక 6. 95

వేలిమిబొట్టు వి (వేలిమి+బొట్టు) హోమకుండమందలి భస్మముతోఁ బెట్టుకొనిన బొట్టు. రక్ష

సీ తూలాడు సిగయును వ్రేలు మాఱటగోఁచి వేలిమి బొట్టును వ్రేళ్లదర్భ, దనర .. భాగ 10 ఉ 1253.

సీ. నొసటి వేలిమిబొట్టు మసి మీఁద మృగనాభి తిలకఁబు బటువుగాఁ దీర్చవచ్చు రామా 2 110

వేలిమియొజ్జ వి (వేలిమి+ఒజ్జ) పురోహితుఁడు

సీ మానితంబైన హోమద్రవ్యములు గొని వేలిమి యొజ్జయై వేధ రాఁగ...కు సం. 9. 227

వేలు=వ్రేలు అ. క్రి వ్రేలాడు.

గీ చుఱకఁ గాల్పట్టి యీడ్చిరఁ జూరువట్టి, వేలుదురు గాక తనవారి విడుతురెట్లు కాశీ 5 293

ద్వి ఉడుపంక్తి చెదరె సూర్యుని వేగ మడరె, వడఁకె శేషుఁడు ధరావలయంబు వేలె .. ద్వి. పరమ 2 115 పా.

వి బొ అంగుళి.

సీ.... వేల్ వ్రేలన నంగుళియగు...సాం. ని మాన. 17

సీ. వేల్ వేలునా నంగుళీ సంజ్ఞ లెనంగు వెంక. మాన. 39.

సీ. వాలు డాలును ముగ్గ చేలు ప్రాలును వేల్పు చాలు మేలును గల వేలివాఁడ .. ప్రబంధ. 224

వేలుచే=వేల్చు స క్రి (అగ్నిహోత్రము నందు ఆజ్యాది హవిస్సులను) హోమమును చేయు

ఆ ధర్మనఁగరమున ధర్మజుచేఁ జచ్చి, పొలిచెఁ జూడ మద్ర భూవిభుండు, విధియుతంబుగాఁగ వేలిచి విడిచిన, వాఱియున్న యగ్నిననుకరించి భార. శల్య. 1. 287.

ఉ ధర్మరాజులో, దాలి మనోభవాగ్నిఁ దన తాలిమి నాహుతిగాఁ గ్రమఁబునన్, వేలుచు చున్నవాఁడభినివిష్టసుఖైక ఫలాభి కాంక్షయై నైష 4 35.

ద్వి ఒలి శివాగ్ని కాహుతులుగా నిట్లు, వేలుతు నిదియ తా విధి దీనికనుచు పండితా పురా. 109 పా

వేలుపించే స క్రి (√ వెలుచే) హోమము చేయించు

ద్వి. సవరని గంధపు సమిధ అమర్చి, జాతిముత్తియపు లాజలు వేలుపించి ... ద్వి పరమ. 5. 380 పా

వేలుపు=వేల్పు వి (√వేలుచే) 1 దేవత.

సీ తొలి వేలుపుల వెలుపుల పనుల్ గొనుతేఁడు . మనుచ 5 47.

వ . అక్కక్క మ్రొక్కవే మనపాలి వేలుపని బుజ్జగించియు ఆము 4. 35

2. దేవతా స్త్రీ

చూ వేల్పు.

3 జోస్యము.

ద్వి ఆహికంబులఁ బెట్టి యవ్వులు వార,వృద్ధి కొసంగుదు వేలుపు చెప్పు, పద్ధతి నేర్తు నవ. 3 153 పా 18. వం.

వేలుపుఁగత్తళాని వి (వేలుపు + కత్తళాని) దేవ తాశ్వము, ఉచ్చైశ్శ్రవము

ఉ. ఉప సుధర్మాస్థాని నున్న వేలుపుఁ గత్తళానికి బట్టు తలాట మనఁగ... వరాహ 4 155.

వేలుపుఁగమ్మరి=వేల్పుఁగమ్మరి వి (వేలుపు + కమ్మరి,) దేవశిల్పి, విశ్వకర్మ.

క వేలుపుఁ గమ్మరి ప్రొద్దుం, బోలె నలుఁ గమిని మేను బొరిఁబొరిఁ దునియల్, ప్రీలఁగ సానవట్టిన, పోలిక.. అచ్చ భా. 5 90.

వేలుపుఁజాన వి (వేలుపు+చాన) అప్సర స్త్రీ

క ఆడిరి వేలుపుఁ జానలు, పాడిరి గంధర్వ సతులు ప్రమదం బెసఁగన్, బ్రోడలగు మింటి తెరువ చేడియ లటు రలరు సేసలు పెడ్డన్ జాహ్న 1 188

వేలుపుఁజెట్టు వి (వేలుపు+చెట్టు) కల్పవృక్షము, దేవతరువు. (శ ర)

వేలుపుఁజేడె వి. (వేలుపు + చేడె.) దేవతా స్త్రీ, అచ్చెర.

మధురగతి రగడ. వేలుపుఁ జేడెల వెలఁగొను వేశ్యలు, శ్రీలఁగుబేరునిఁ జెనకెడు వేశ్యలు... కుచేల 1. 28

వేలుపుఁదిప్ప వి (వేలుపు+తిప్ప) మేరుపర్వతము.

ఉ. చెప్పెడి దేమి నవ్విభు రచించిన మాటలు శామ బాణముల్, దప్పెనఁ దవఁ డాశ్రిత కలాపము ముంగిట నున్న వేలుపుం దిప్ప వివేక శాలి యువతీ జన చిత్త విమాత్న దర్పకుం, డప్పన మంత్రి వానిఁ దరమా నుతియింప నిలింప కోటికిన్. రాజ. చ 1 35.

వేలుపుఁదెరువు వి. (వేలుపు+తెరువు.) సురపథము, ఆకాశము. (శ ర)

వేలుపుఁదేజి వి. (వేలుపు+తేజి) ఉచ్చైశ్శ్రవము

సీ. అనికి వేలుపుఁదేజి నలరుకై జామోరి లల్లార్పు చేఁ జీరు హాయకులముల. చంద్రి. 6. 65.

వేలుపుఁద్రోవ వి (వేలుపు+త్రోవ) ఆకాశము.

క...మల్లియు, విరులవఁగారిక్క లెసఁగె వేలుపుఁ ద్రోవన్...నీలా. 3 6.

వేలుపుఁబెద్ద వి (వేలుపు + పెద్ద) సురజ్యేష్ఠుఁడు, బ్రహ్మదేవుఁడు.

ఉ. బుద్ధుల ప్రోడ నాల్గు మొగముల్గల విశ్రుత మూర్తి తమ్మిపూ, గద్దియ మీఁద నుండి త్రిజ గంబులు నేలుచు నుండు వేలుపుం, బెద్ద వచో వధూటి వలపించిన సర్వగుణైక శాలియు,దద్ద యఁ బ్రోవఁ గాత సుగుణాంబుధిఁ దిమ్మయ మంత్రియప్పనిన్. రాజ. చ. 1. 3.

క. తద్దయుఁ బొగడెద వేలుపుఁ, బెద్దయనన్ జగములెల్లఁ బెంచుచుఁ బలుకుం,ముద్దియతో నెఱితామర, గద్దియఁ గొలువుండు నల్మొగంబుల ప్రోడన్. నీలా. 1. 5.

వేలుపుఁబొన్న వి. (వేలుపు+పొన్న.) సురపొన్న. (వృ వి)

వ. బలు వేలుపుఁ బొన్నలం దొలఁగఁ ద్రోయు మిన్నేఁటి నీటి వరదపోటువ ... అచ్చ. శా. 2. 31 పొ.

వేలుపు గమికాఁడు = **వేల్పుగమికాఁడు** వి. (వేలుపు + గమికాఁడు) 1. కుమారస్వామి (శ ర) 2. బ్రహ్మదేవుఁడు, సురజ్యేష్ఠుఁడు

వ అంతలోన నజీవు-డు నజీవుఁడైన తెలుఁగున నినిమిది కన్నులుగల వేలుపుగమికాఁడు తేటి తెప్పిటి కాలుఁగేలుఁ గదలించి కన్నులు విచ్చి చూడ సమర్థుండై . భాగ 10. పూ. 542.

వేలుపుగాణ = **వేల్పుగాణ** వి (వేలుపు + గాణ) గంధర్వుఁడు (శ. ర)

వేలుపుగిడ్డి = **వేల్పుగిడ్డి** వి (వేలుపు+గిడ్డి) కామధేనువు, దేవతల గోవు.

ఉ వేలుపు గిడ్డియుం బరుసవేదియుఁ గల్ప కుజంబుఁ దోడరా .. భీమ 2. 1{8

వేలుపు జక్కర వి (వేలుపు+జక్కర.) ఆకాశగంగ, సురదీర్ఘిక, స్వర్ణది.

క జక్కుల దొర చెలికానికిఁ, గొక్కుహులుమాలోదు నయ్యకుం జొక్కపు లేఁ, జక్కల జేనిని వేలుపు, జక్కర నౌదలను చాల్చు జగవేలుపనకున్. అచ్చ రా బాల, 21

వేలుపుజడదారి వి. (వేలుపు+జడదారి) సురమౌని, నారదుఁడు.

సీ వేలుపు జడదారి విందారగించుచో నానంద బాష్పంబు లడ్డపడును ఉ హరి 6 139.

వేలుపుటిల్లు వి (వేలుపు+ఇల్లు) మేరుపర్వతము

ఉ వేలుపుటిల్లు విల్లు వెడవీకల పోకల నారి రె డుచే,దోల వెలుంగు తూపెచటఁ దోలినఁ బాలని తేరుమాటలై, గ్రాలెడు తేఱులెవ్వనికిఁ గల్గునతఁడు చళుక్య విశ్వభూ,పాలు మనం బునం బర విభంజనుఁడై విహరించుచుండెడిన్. కావ్యా. 5. 98.

వేలుపుటేఱు = **వేల్పుటేఱు** వి ఔ. సురదీర్ఘిక, ఆకాశగంగ.

ఉ. వేలుపుటేఱుఁ గప్పురము వెన్నెల లంచలు ముత్తియంబులుం, బోలును మంచు నద్దములుఁ బయ్యెర మేపుడు చేఁడు గల్వ రా, జాలును రేవెలుంగు మగజాలును టెక్కలుఁ దమ్మిచూలి యిల్లాలును జోడుగాఁగఁ దనరారు నసంబునఁ గేరు దయ్యెమా. అచ్చ. రా. బాల 214.

ఉ ... కీలు జాఱువా, మేలిపసిఁడి బొమ్మచను
మిట్టలకున్ దెలిచల్వ సైరిణీ, చేలచెఱంగులై
యచటఁ జెల్వగు వేలుపు టేటిపెందెరల్
ఉ రా 1 58

వేలుపు(ల్పు)టొజ్జ వి (వేలుపు+ఒజ్జ) సురాచార్యుఁడు, బృహస్పతి, (శ ర)

వేలుపుటొడయఁడు = వేల్పుటొడయఁడు వి. (వేలుపు+ఒడయడు,) దేవేంద్రుఁడు
సీ మును గౌతముఁడు నాఁగ నొకరు పంట వలంతి జేజే నిరాహారి సింగమునకు, గారాబు టిల్లాలఁ జే రహాల్యయటందు రొకనాఁడు వేలుపుటొడయఁ డెమ్మె, ననుఁగోరి పుంజు రూపునఁ జేరి నడురేయి తఱి నిట్టిపలికెఁ బొంచి యఱచుటయును .. అచ్చ రా. బాల 146

వేలుపుదాయ=వేల్పుదాయ వి. (వేలుపు+దాయ) సురద్విషుఁడు, అసురుఁడు.
చూ వేల్పుదాయ.

వేలుపుబానిస=వేల్పుబానిస వి (వేలుపు + బానిస) వేశ్య (శ. ర.)

వేలుపుమానికము=వేల్పుమానికము వి. (వేలుపు+ మానికము) చింతామణి
క దాన సమగ్రత వేలుపు, మానికమును బోలు నమచు మహనీయమణిన్, గానుక యిచ్చి నగేంద్రుని, వేనోళ్ళం బ్రస్తుతించి వీడ్కొని చనియెన్. విక్ర. 2 257

వేలుపుమావు=వేల్పుమావు వి (వేలుపు+మావు.) ఉచ్చైశ్శ్రవము, దేవాశ్వము
సీ వింట జివ్వన నేఁగు వివిధాశ్వ కంధరల్ దగిరి వేలుపు మావు నెలుఁగు బూన చంద్రా. 6 92

వేలుపుమిన్న వి (వేలుపు+మిన్న) దేవతాశ్రేష్ఠుఁడు
సీ. . . వేలుపు మిన్నల వివిధ భూషణ కాంతి శుక్ర చాప స్ఫూర్తి నవదరింప ... దశా 1. 266

వేలుపు ముద్దరాలు=వేల్పు ముద్దరాలు వి (వేలుపు+ ముద్దరాలు.) దేవతాస్త్రీ.

క ఈ విధమున నయ్యిరువురు భావజ తంత్రైక నరత బహుకాలము సౌఖ్యావహ లీలల నుండంగా వేలుపు ముద్దరాలు గర్భము దాల్చెన్. మనుచ. 3 118

వేలుపు(న్మొ)మొదవు వి (వేలుపు+మొదవు) కామధేనువు, దేవతల యావు
క ... కోర్కులు, పాలుపొదవఁగఁ బిదుకు వేలుపు న్మొదవునకున్ నీలా. 1 21

వేలుపురాచిల్కు = వేలురాచిల్కు(లుకు) వి. (వేలుపు + రా + చిల్కు.) ఐంద్రాస్త్రము, ఇంద్రుఁ డధిదేవతగాఁ గల అస్త్రము
సీ రాచూలి వేలుపు రాచిల్కు నిగిడించి యాచెయ్యి దెగవైచి యపుడె సాము, నెల ముల్కిదోయి నిచ్చలముగాఁ బఱిగించి కాళ్లు రెండును ద్రుంచి ... అచ్చ రా యు 248.

వేలుపురాపురువు వి (వేలుపు + రా + పురువు) ఇంద్రగోపము, ఆరుద్ర పురుగు
ఉ. ... జడిగొన్న మంకెనన్, విప్పుగఁ జేయునట్లు దగె వేలుపురాపురువుంగముల్ దటిన్. అచ్చ. భా 3 51.

వేలుపుఱేడు వి (వేలుపు+ఱేఁడు) ఇంద్రుఁడు.
ఉ. . వేలుపు ఱేని గెల్చు టొక విక్రమమే బలి దైత్య వల్ల భా. దశా 2. 428.
ఉ. ... జాబిలి రాల మేడలో, వేలుపుఱేఁడు నల్వయును వెన్నుఁడు గొల్వఁగ .. నీలా 1 1.
ఇట్లే వేలుపుటేలిక, వేలుపురాయఁడు. మొ.

వేలుపుచెట్టు వి. (√వేలుపు) కల్పవృక్షము.
శా ఏఁడీ పేదలపాలి వేలుపులచెట్టు ... అచ్చ రా అయో 88

వేలుపులదారి వి. (√వేలుపు) ఆకాశము
చ తడయక వచ్చె వేలుపుల దారిని బాముల వేఁట కాఁ డొగిన్ ... అచ్చ. రా యు 162.

వేలుపులపెద్ద వి (√వేలుపు) బ్రహ్మ, సురశ్రేష్ఠుఁడు.
సీ. కెందమ్మి గద్దె యెక్కిన వేలుపుల పెద్ద పలుకుఁ బోఁడికిఁ బ్రాణపదము . . దశా. 2 62.

వేలుపులపెద్ద కొమరుఁడు (√వేలుపు.) నారద మహాముని.

క అని పుట్టఁ బుట్టువునకుం, గొనకొని వేలుపుల పెద్ద కొమరుఁ డెఱింగిం,చిన నాలకించి యతఁ డా,యన నవ్వాలి కతియుఁ దెలుపడని వేడుట యున్ అచ్చ. రా బాల 213

వేలుపుల ప్రోలు వి (√వేలుపు) అమరావతి, స్వర్గ పట్టణము

గీ. కూడు నిదురయు నెపుడుం జేకూఱకుండు, వేలుపుల ప్రోలు వమ్మేనటి వీటికెనయె...అచ్చ రా. బాల. 81.

వేలుపువడ్రఁగి వి. (వేలుపు+వడ్రంగి) విశ్వకర్మ, దేవశిల్పి.

క వేలుపు వడ్రఁగి పెట్టిన, కీటనఁ బలుకాట మాట క్రియ గనుపట్టుం, గాలోచితముగఁదద్ది, వ్యాల యరత్న క్షీప్రతిమల కనురూపముగన్. కళా. 2. 10.

వేలుపువెలఁది వి (వేలుపు+వెలఁది) దేవతా స్త్రీ అప్సరస స్త్రీ

అని యాన గలుగఁ బలికిన, విని వేలుపు వెలఁది మోము వికసిల్లంగాఁ, దనచేతి చెఱఁగు విగియన్, బెనచుచుఁ దలవాంచి నగవు బెరయఁగఁ బలికెన్ మనుచ. 3. 106.

వేలుపుసాని = వేల్పు(ల)సాని వి (వేలుపు+సాని.)

1 జ్యోస్యము చెప్పు స్త్రీ, సోదెచెప్పు నాఁడుది, దైవజ్ఞ.

సీ...తగు దైవజ్ఞ సోదకత్తె, యనఁగ వేలుపు సాని యన అం భా 2 110

వేల్చు స క్రి అగ్నిహోత్రమందు ఆజ్యాదికము సమర్పించు, హోమము చేయు

ఆ...ప్రయోగ దక్షుఁడగ్ని, ముఖము సేసి వేల్చి మొనసి వివాహోప, కరణ వస్తుచయము గాచి యుండె. భార. ఆది 7 167

గీ హృదయ వేదికయందు సమిద్ధ మూర్తి, వెలుఁగుచుండు తేజమునందు వేల్చెఁ బ్రాణ,ములను యాజి యట్లంతరమున నొనర్చి, యాగమున వీతకల్మషుఁడై వెలుంగు భార శాం. 5 149

సీ రేపు సూర్యుండును మాపు చుక్కలుఁ దోఁచు నంతదాఁకను జపమాచరించి, యటుమీఁద నాత్మ గృహ్యోక్త రూపంబుగా విహిత తముగ నగ్ని వేల్చవలయు...విజ్ఞా. 1 63

ఉ పంకజనేత్ర గౌతముని పంపున లాజలు దోయిలించి ఘూ,మాంకుని యందు వేల్చె దరహాసము ఱెప్పలలోన దాఁచుచున్...నైష 6 102

ఆ అనిన సాహసాంకుఁ డంబిక నెమ్మేని,ప్రము దితాత్మఁ జేయఁ బ్రతిన వట్టి, మధు నిషిక్త మైన మాలూర సత్ఫల, వితతిఁ దాను వట్ల వేల్వఁ దొణఁగె విక్ర 5. 78

2 కాల్చు, తగులఁ బెట్టు.

గీ అతని ముఖ గహ్వరంబుల నద్భుతముగ, నుగ్ర దహన శిఖావళు లుద్భవించి, వేల్పు మూఁకల నరికట్టి వేల్వఁ దొడఁగె, నంత నెంతయు సంభ్రాంతు లగుచు సురలు భార అర. 5 218.

గీ మాడుగులు వేల్చె నొడ్డాది మసి యొనర్చె... ఆము. 1. 66

3 భర్జించు

వ పర సంతాపకారి కటుక వచనుండగు కుటిల బుద్ధిని నిఁగలంబున వేల్వఁడు ... కాశీ. 3. 154.

వేల్పించు స క్రి (వేల్చు) హోమము చేయించు

క వేలుపుల ఱేఁడు గురుచే, వేతిమి వేల్పించి బలిమి వెలయఁగ ..భాగ 9 505

క పోలఁ దొలి మినుకు దెఱఁగున, వేల్పించిన పిదప రాచ విరివింటి దొరన్, వేల్పులకున్ మ్రొక్కించిరి...యయా 4. 113.

వేల్పు¹ = వేలుపు వి (√వెలుచు) 1 దేవత

క...పొలుపుగ ధర్మం, దలఁపుము మఱి యాతఁడె వేల్పులలోపలఁ బెద్ద ధర్మువున సత్యమువన్ భార ఆది 5 92.

క...వేంకటపతి యిష్టమయిన వేల్పగుటఁ...ఆము. 1. 16

క వీఁడే దిలీప భూపతి, వాఁడి తపంబునను కాన వచ్చును మరుచేఁ, బోఁడిమి యడియున్నప్పుడె, వేఁడె మెయింబట్టి తత్తు వేల్పులు బెగడన్. సుధ 5 6

ఉ .ఈశుమంత్ర బున వేల్పు వ్రేల్చి ... దశకు. 7 121.

వేల్పు² = వేఁల్పు వి. (√వేలు) వ్రేల వేయుట,

గీ. ముదిసి ముప్పునఁ బెండ్లికై మొగము వేల్పు, దగవు గాదని రాఁడయ్యెఁ దాతవేల్పు...నైష 4 129

వేల్పుఁగన్నియ వి (వేల్పు[1]+కన్నియ) దేవతా స్త్రీ

సీ ముదిమి యొన్నఁడు లేని కౌదమ ప్రాయపుఁ జెల్వు నేర్పులు వేల్పుఁ గన్నియల కమరు... ఉ రా. 4 90.

వేల్పుఁగమ్మరి=వేలుపుఁ గమ్మరి వి (వేల్పు[1]+కమ్మరి) దేవశిల్పి, విశ్వకర్మ

ద్వి బొమ్మర వోయి వేల్పుల మూఁక వేల్పుఁ, గమ్మరిఁ బిలిచి యక్కజము చూచితివే ..ద్వి పరమ. 1. 27. పౌ

వేల్పుఁగలువకంటి వి (వేల్పు[1] + కలువకంటి) దేవతా స్త్రీ.

వ వేల్పుఁ గలువ కంటులు బ్రొమ్ముడులు వీడ... ఉ రా. 3. 78

వేల్పుఁగొండ వి. (వేల్పు[1]+కొండ) వేలుపు కొండ, మేరుపర్వతము

గీ కొండ మరధనమని వేల్పుఁ గొండ మహిౕకిఁ, దెచ్చి దానంబు లొనరించు తెఱఁగుదనర, నాశ్రితుల కర్థమొసఁగెఁ బెదప్పవిభుని, భార్య కొండమ్మ తనదు సంపద వెలయ ఇందు. 1. 70

వేల్పుఁజెట్టు వి (వేల్పు[1]+చెట్టు,) కల్ప వృక్షము, సురతరువు

వ వేల్పుఁజెట్టు పూవండల దండితనంబున . ఉ రా 4 163

వేల్పుఁ(లుపుఁ)దపసి వి (వేల్పు[1] + తపసి) దేవ ఋషి, నారదముని.

గీ. వినుము వాల్మీకిఁ జూచి యవ్వేల్పుఁ దపసి, పల్కె రా చందమామ అప్పగిదిఁ బంప, కడ మెలంగఁగ నద్దరి గట్టుమీఁద, నుండి కన్గొని ప్రొద్దు కుఱ్ఱండు దలఁకి అచ్చ రా కిష్కిం. 2,

వేల్పుఁ(లుపుఁ)దెరవు వి. (వేలుప[1] + తెరవు) సురవర్త్మము, ఆకాశము

క. పొంగుచు వరదముపైఁ బోలఁ,తిం గూరిమి మునిచి వేల్పు తెరవునఁ బఱచెన్, బంగరు పిచ్చికఁ గొంచున్, నింగికి సాళువపుఁ బులుఁగు నెగయు తెఱఁగునన్ అచ్చ. రా. అర. 62.

వేల్పుఁ(లుపుఁ)దెఱవ వి (వేల్పు+తెఱవ) దేవతా స్త్రీ

గీ కలికి చూపులఁ జనువంబుగా నొనర్చి, తిల కమునఁ బూవులొక వేల్పుఁ దెఱవగోనె.. పి. శకు 2 138

వేల్పుఁదొయ్యలి వి (వేల్పు[1] + తొయ్యలి,) అప్సర స్త్రీ, అచ్చేర

చ. .. పెన్నిధిగతిన్ వ్రతికిన్ బొడకట్టె వేల్పుఁ దొ,య్యలి చిఱుసాన బట్టిన యనంగుని మోహాన బాణమో యనన్ మనుచ 6 31.

వేల్పుఁబెద్ద వి (వేల్పు+పెద్ద) సురజ్యేష్ఠుఁడు, బ్రహ్మదేవుఁడు.

మ పురుషుం డంచుఁ బరేశ్వరుం డనుచు వేల్పుం బెద్ద యంచున్ ... ఉ రా. 1. 280

రగడ చిలువరాయఁడు ప్రొద్దు చూలియు జింక తాల్పును వేల్పుఁబెద్దయు...అచ్చ.రా.యు.84.

వేల్పుఁబెద్దన=వేల్పుఁబెద్ద వి సురజ్యేష్ఠుఁడు, బ్రహ్మ.

క మనసున సిగ్గును వెఱపుం, బెనఁగొని నిండార వేల్పుఁ బెద్దన యపు డల్లన నేలమీఁద నొలి కిన, తన శుక్లము వామపాద తలమునఁ బమ రెన్. బ్రహ్మపి. 1 166.

వేల్పుకూఁటికుండ వి (వేల్పు+కూఁడు+కుండ.) అమృత కలశము.

సీ కొని పోవు నావేల్పు కూఁటికుండ సువర్ణుఁడీ తేనె మావియుం జెఱఁగనేని...రా వి 3 88.

వేల్పుగట్టు వి (వేల్పు[1]+గట్టు,) మేరుపర్వతము.

ఆ అంత వేల్పుగట్టు వలవి మీఱఁగ నొక్కొ, దెసలఁ జూచు నిచ్చ దివుటనొక్కొ, విన్ను దాఁట నొక్కొ గన్నదిపాడవున, నిక్కుమంచు గొండఁ కెక్కె నతఁడు అచ్చ భా 2 26 పౌ.

వేల్పు(లుపు)గాణ వి (వేల్పు+గాణ) 1 దేవ గాయని, అప్సర స్త్రీ

వ వేల్పుగాణలు పాడు లక్ష్మి నారాయణుల కల్యాణంపుఁ బాటలన్ ... మనుచ 5. 71.

2. గంధర్వుఁడు.

చూ వేల్పుగాణ తూపు

వేల్పుఁగాణతూపు వి (వేల్పుగాణ+తూపు) గంధర్వాస్త్రము.

గీ మయుఁడు దబ్బర మీఱనేమమునఁ జేసి, యిడిన ముళ్ళిక్కగడంక నీరేమతలల, తోడి వేలుపు సిమ్మినఁ దోవ వేల్పు, గాణతూపేసిదాఁ దానిఁ గ్రమ్మరించె అచ్చ. రా. యు, 381.

వేల్పు(లుపు)గిడ్డి వి (వేల్పు[1]+గిడ్డి) కామధేనువు

సీ. దొడ్డఁ బెట్టిన వేల్పుగిడ్డి కాఁపు మనువ 1. 66.

వేల్పు(లుపు)గుబ్బలి వి (వేల్పు[1]+గుబ్బలి) మేరు పర్వతము.

ఉ ముంగు పసిండి తమ్మి జలు మొగ్గలమొగ్గర మావరించు మేల్, చిందెడు వేల్పుగుబ్బలి వజీరుని జీరు వధఃకరింపఁగాఁ, గ్రొందలిరాకు బాకు దొరకున్ దొరఁకించు భవంబు చెల్లరే, చందన గంధి చన్నుఁగవ చంద్రుఁడొ యింద్రుఁడొ యా యుపేంద్రుఁడో కృ శకుం 2. 12.

వేల్పు(లుపు)గొంగ వి (వేలుప+గొంగ) దేవద్వేషి, రాక్షసుఁడు.

గీ. వేలుపగొంగయుఁ గడలేని వేడ్కతోడ, నపుడె తపదివి సేఁగి చెయ్యమున నింటి, చెంత పూఁదోఁటలోన నచ్చెలున నునిచి, కఱకు రాకాసి కొమ్మలఁ గావుపెట్టె. అచ్చ రా అర 77.

వేల్పుజడదారి=వేలుపుజడదారి వి నారదుఁడు, సురమౌని.

గీ. వినుము కత వేలుపజడదారి విన్నచూలి, మేవరుల నట్టు పుట్టవు మేటితపసిఁ, గాంచి యిట్లను నంత నగ్గట్టు మీఁద దఁటి రాఁగవుల వలికి దాటి చనుచు అచ్చ రా అర 2.

వేల్పు(లుపు)టావు వి (వేలుప[1]+ఆవు. కామధేనువు

సీ వేదాది విద్యలు విశ్రమించిన తావు విబుధ కోటి బంతి వేలుపటావు ... రాజ చ. 8 7.

శా పాల్యన్ మెచ్చి కొమాళ్లు గన్నఁగఁ దదీయ గ్రాంతి యొతో మనస్కోద్యైకై కనిపింప ల పట్టడెన్ స తాన బాహుళ్య మా ,గల్యం కొందియు వేలుపటావనఁగ నింకం బుత్రశోకంబు కౌసల్యా దేవికి నేకపుత్రకుఁ దరించన్ శక్యమా యక్కటా చం. రా 4. 94

వేల్పు(లుపు)టూరు వి (వేలుప[1]+ఊరు.) దేవపురి, అమరావతి.

ద్వి. ధారుణీ స్థలి సంపదలచేత వేలుప,టూరు గేలించు కోడూరు నా వెలయు ... ద్వి పరమ 3. 168. పా.

వేల్పు(లుపు)టేనిక వి (వేలుప[1]+ఏనిక.) ఐరావతము.

సీ. వేలుప టేనికలయ్యెఁ బోలప నేనుఁగులెల్లఁ గొండలన్నియు వెండి కొండలయ్యె .. అచ్చ. రా అయో. 20

వేల్పుటేఱు=వేలుపుటేఱు వి బొ (వేలుప[1]+ఏఱు) దేవనది, ఆకాశగంగ.

మ కినుకం బుట్టిన యట్టి మౌని హృదయక్లేశంబు శాంతంబుగాఁ, ముని శిష్య ప్రకరంబుతోడ గమనౌన్ముఖ్యంబునన్ ముచ్చటల్, తనియం జెప్పుచు వేలుపటేటి నికటస్థానంబు నందుండఁగాఁ, వనజాతాప్తుని మండలంబుదిగియె న్వారాశి దిక్సీమకున్ భీమ. 2 23

ద్వి శ్రమము దీరఁగ నిల్చి జననాథ తిలకుఁ,డటఁ జని ముందట నా వేలుపటేటి, తటమున .. ద్వి మారిశ్చ ఉ 47 పం

వేల్పు(లుపు)టొడయఁడు వి (వేలుప[1]+ఒడయఁడు) దేవేంద్రుఁడు

ఉ అత్తఱి జోగి వేలుపటొడయండెద నాతని మెచ్చి కూర్మితో, నెత్తి కవుంగిలించుకొని హెచ్చగ వేలుపులెల్ల సొంపు దళుక్కత్తఁగఁ జేరి ప్రేలుముల నోరెపుఁ బాళ్లగొనంగ గిత్తరా, శత్తడి ఱేఁడెదం దనియఁ దప్పక జన్న మొనర్చి యంతటన్ అచ్చ. రా బాల. 128

వేల్పు(లుపు)డిగ్గియ వి (వేలుప[1]+డిగ్గియ) సురదీర్ఘిక, గంగానది.

క వేఁమి యగ్గి పొగల్దగు, వేలుపుడిగ్గియ మునింగి వెలువడు నమరీజాలము తిన్నని పెన్నెఱి, వాలుఁగురుల కగరు ధూపవైఖరి యగుచున్. కువల 2. 67.

వేల్పుడు వి (√వేల్పు) పూజ

గీ .. క్రూర మృగంబులఁ గార్ముక ప్రముక్త నారాచములఁ గూల్చి భక్తితోడ, జనకునకు వేలుపు డొవరించి సకలలోక,సమ్మతము లగు కార్యముల్ సలుపుచుండ. అధ్యా బాల 12 పొ.

వేల్పుఁ(లుపు)దపసి వి (వేలుపు^{1}+తపసి.) దేవ ఋషి, నారదముని

గీ వినుము వాల్మీకిఁ జూచి యవ్వేల్పుఁ దపసి, పల్కె రా చందమామ లప్పగిదిఁ బంప, కడ మెఱంగఁగ నద్దరి గట్టుమీఁద నుండి కన్గొని ప్రొద్దు కుట్టుండు దలఁకి అచ్చ రా కిష్కిం 2.

వేల్పు(లుపు)దొర వి. (వేల్పు^{1} + దొర) దేవేంద్రుండు.

సీ. మిగులఁ గుసపసము పన్నగ లోకభర్తకు వేఱొక్క వెరిమావు వేల్పుదొరకు .. రామా 1 47.

గీ సూర నిఘఁడై నపింగళి సూరవిభుని, దొరయ. లోఁ డొరుఁడల వేలుపు దొరయకాని . ప్రభా. 1 26

వేల్పు(లుపు)దొరగౌరు వి (వేలుపుదొర + గౌరు) ఐరావతము

చ కనఁదగు తెల్లమాలికపుఁ గప్పుల నొప్పెడు చప్పరాలలో., దన పాడమైన నీకఁగని తాళక యేనుఁగటంచుఁ గొమ్ములన్, ఔనకఁగ వచ్చి కోటపయిఁ జేసిన ముత్తెపు సింగపుంగమిన్, గనుఁగొని పాలువేలుపు దొర గౌరతఁ డౌదల మన్నరింపగన్ యయా 1 5

వేల్పు(లుపు)దొరమానికము వి. (వేలుపుదొర+మానికము.)

గీ.. కోట, కొమ్మలం చాడు తెఱగంటి కొమ్మలి డెడు, వేలుపుదొరమానికములు నవ్వీటఁ దనరు నీలా. 1 31.

వేల్పు(లుపు)దొరవిల్లు వి బొ. (వేలుపుదొర+విల్లు) ఇంద్ర ధనుస్సు.

వ. కొంత వడికి మెల్లన వల్లుట తునకలగు వేలుపు దొరవిల్లు నీ వెండికొండ తుదల బలువన్నె రత నంబుల...అచ్చ ఖా 2. ౬౦ పొ

వేల్పు(లుపు)ప్రోయాలు వి. (వేలుపు^{1}+ప్రోయాలు) దేవతా స్త్రీ, అచ్చర.

ఉ హోళి సువర్ణ వేత్రకరు లంతకమున్న పరాకు దేవ నీ, పాలికవంగ రాజ్యరమ కౌఁగి వెలుంగుచు వచ్చె వేలుపు ప్రోయాలు...పె కకుం. 1. 224

వేల్పు(లుపు)ప్రోలు వి. (వేలుపు+ప్రోలు) స్వర్గము

ఆ అపుడు ముసలి వేలుపు ఁటతివయై తనతోంటి కతయు నచటనున్న కల్లతపసి, తెఱఁగు నతని తోడ సెఱిఁగించి పసిఁడి తే,రెక్కి వేలుపు ప్రోలి కేఁగె నంత అచ్చ రా యు. 418

వేల్పుఁ(లుపు)బడవాలు వి (వేలుపు^{1} + బడవాలు. కుమారస్వామి, దేవతల సేనానాయకుఁడు

గీ తపసి యిల్లాండ్ర చెలువంబు దలచి తలఁచి, మున్ను మచ్చిచ్చును విరాళి గొన్న చోటు, కనుపపులు వేల్పుఁ బడవాలుఁ గన్నచోటు, హర్ష మునఁజూచి ప్రవరాఖ్యుఁ డాత్మలోన మనుచ. 2 9.

సీ అలవేలుపుఁ బడవాలు నఱరు పొందొగడాలు ఖాసిల్లు కెందమ్మి కేసరాలు...ఇందు 1 130

వేల్పు(లుపు)బాస వి (వేలుపు^{1}+బాస.) దేవభాష సంస్కృతము

ఆ. పుట్టఁ బుట్టినట్టి దిట్టయు దీనిని, బోడమినట్టి పున్నెములగనియును, మొదలుగాఁగఁ గబ్బములు వేలుపుబాసను, గూర్చినట్టి వారిఁగోరి తలఁతు. నీలా 1 8.

వేల్పు(లుపు)బువ్వ వి (వేలుపు^{1} + బువ్వ) చంద్రుఁడు, అమృతము

గీ భోగముల కండ యలవేలుపు బువ్వదండ, పతితులకు బొండ పేదలపైఁడికుండ, తమము రేయెండ విబుధామృతంపుటుండ, కొండ మాత్రంబె తిమ్మనపఁ డుండుకొండ రా. వి. 1 31.

వేల్పు(లుపు)బోనము = **వేల్పుల బోనము** వి (వేలుపు^{1}+బోనము) 1 అమృతము

సీ నెలదాలుపు నోవళఁబులకునై వేలుపుబోనమ్ము దెచ్చిన వారు వమ్మునాఁడు...రా. వి. 1. 71.

2 చంద్రుఁడు.

చ నెల ..జా,బిలి చలివెల్గు చంద్రుఁడు వెన్నెల రాయఁడు చందమామ రే.పొలఁతి మగండు వేలుపుల బోనము...చంద్రుఁడగు మహేశ్వరా. ఆం. భా 1 77

వేల్పు(లుపు) మన్నీఁడు వి (వేలుపు¹+మన్నీఁడు.) దేవేంద్రుఁడు.

గీ. పగలు రేలును బౌలస్త్య భటులొవర్చు, దుడుకుచే వేల్పు మన్నీని కొడుకుఁ గుట్టి, కక్కటక్కట పూవ శక్యంబె వజ్రధరున కిటువంటి యంబేద దొంతనంబు చం రా. 2 25.

సీ. వేల్పు మన్నీనికై వెఱచి పెక్కొదలలోనొదుగు కాటుక కొండ కొదమలనఁగ . యయా 2 13

ఇట్లే వేల్పు మన్నెవాఁడు

వ తలంపు ఊామిన్న గద్దియపై నెలకొన్న వేల్పు మన్నె వాని చెన్నున మన్నతిఁ గని... ఉ రా 6. 159.

వేల్పు(లుపు)మల వి (వేలుపు¹+మల) మేరు పర్వతము.

చ. కదలి దళానముండు లయకాల ఘనా ఘన గర్జిత భ్రమ, ప్రద భట సింహ గర్జనలపార గుహా కుహరంబులానిసన్, బదులుగ మ్రోయు వేలుపుమల పజ్జకుఁబోయెఁ దదీయ పాదముల్, చిదురుపలై ధరం గలయఁ జేయుచు సేనలు గొల్వ నుద్ధతిన్. ఉ రా 4 256

వేల్పుమల వింటిదేవర వి శివుఁడు, మేరు ధన్వుఁడు.

గీ ఎపుడుఁ బాయకయున్న మిన్నేఱు దనరఁ, బేర్మి గొండల ఱేఁడను పేరుమెఱయ, వేల్పు మల వింటి దేవర పొలుపు దాల్చు, జన్నపుం దీని విడిమట్టు చలువగట్టు యయా 2 36.

వేల్పు(లుపు)మిన్న వి (వేలుపు¹ + మిన్న) సుర శ్రేష్ఠుఁడు, బ్రహ్మదేవుఁడు

సీ సృష్టికర్త నటంచుఁ జెలఁగి నిన్ సృజియించి విడిచెనో మీ యన్న వేల్పు మిన్న .. ఇందు. 4 49.

వేల్పు(లుపు)రాతోఁట వి (వేలుపు¹ + రాచ + తోఁట) నందనవనము

సీ విహరించు నొకపూఁట వేల్పురాతోఁటలఁ బొదలు గొజ్జఁగ పూవుఁ బొదలయందు.. ఉ రా 3. 100.

వేల్పు(లుపు)రాయఁడు వి (వేల్పు¹+రాయఁడు) దేవేంద్రుఁడు

సీ పౌరుషంబున మించి పౌలోమి నెదనుంచి యలరెడు వేల్పురాయని విలాసము . ఉ. రా 6 159

వేల్పు(లుపు)రారాణి వి (వేలుపు + రాచ + రాణి) శచీదేవి, ఇంద్రాణి

గీ వేల్పురారాణి సుతునకు వేడ్కసేయ, సంతరించిన వజ్ర పంజరమునందుఁ, దేజరిల్లెడు శారికా రాజమనఁగ, జంద్రబింబాంతరాళ లాంఛనము దనరె. భాను 3 17

వేల్పు(లుపు)రాజాయి వి (వేలుపు + రాచ + ఱాయి.) ఇంద్రనీలము

ఉ . వేల్పు,రాఱాల జయించు వేనలితెఱంగు హొరంగపురయ్య ... రసిక 3 56.

వేల్పుల గమికాఁడు వి (వేలుపులు+గమికాఁడు) ఇంద్రుఁడు

ద్వి నీరధి సురనర నికరశైలాధి, ధారిణియై నయాధారిణి వగచి, కవలి వేల్పులగమికాని చెంగటికిఁ, జని యింద్రునిఁ జూచి వెచ్చని యూర్పునోడ అ. మ క 1. 11 పొ 3 పం.

వేల్పులదొర వి (వేల్పులు+దొర) ఇంద్రుఁడు

చూ వేల్పుల దొరవాలు

వేల్పుల దొరవాలు వి. (వేల్పులదొర+వాలు.) వజ్రాయుధము

సీ వెన్నుని యన్నన్న వేల్పుల దొరవాలు వటపది మోముల నలరుసామి

గీ..... గెల్పు.. యశము రామ. 213

వేల్పుల బువ్వ వి (వేలుపుల+బువ్వ.) 1 అమృతము

సీ బొడ్డున వెన్నుని బొడ్డు బిడ్డని మెప్పు వలన వేల్పుల బువ్వ గలిగియుఁడు . అచ్చ. రా యు 553

2. చంద్రుఁడు

మ అలరుం బున్నమరేలు మేల్ వ్రాయలుచే నవ్వీటిగాటంపు క్రొన్నెలజూ మేకల నాడు చేడియలు పూని్కన్ జెంతఁ గనవట్టు వేలుపుల బువ్వం డెలి నిల్వుటద్దమని కేలుందమ్ముల బట్ట నిమ్ముల గంధందెను గాకయందుఁ గలదే మున్నిట్టియున్ మట్టియున్ అచ్చ రా బాల 35

వేల్పుల బోనము వి (వేలుపులు + బోనము.) అమృతము.

సీ విన్న కేళాకూళి వేలుపుబోనము తడవుల నిడునడు పుడుకు దొడుకు . . అచ్చ రా యు 592

వేల్పుల వెజ్జు వి (వేలుపులు + వెజ్జు) దేవవైద్యుఁడు అశ్వినీదేవతలలో నొకఁడు.

సీ సుఖ భోక్తృల యజీర్తి మానవగా వేలుపుల వెజ్జు మందులపారె వెదకసాగె . దశా 8 69

వేల్పులేగిడ్డా వి. (వేలుపు + లేఁత + గిడ్డి + రా) కామధేను క్రేపు

శా. దొడ్డా యీ కులమంచు నెంచఁ దగు సాధు స్తుత్య వంశంబునం, బొద్రత్నంబునఁ దేజరిల్లు జననంబుం బొందినన్ వేలుపు లే, గిడ్డా పోష్ట జన్నాలి కిమెయును సత్కీర్తిం బ్రదీపించినన్, గొడ్డాలైన వధూటి జన్మమది పేరోర్కనిమప్పుం బిమ్మహిన్ వైజ 1 63

వేల్పువెలచేన వి (వేలుపు + వెలచేవ) అప్సర స్త్రీ. దేవవేశ్య.

ఉ చక్కని దంచు వేలుపు వెలచావల కన్నను నాటఁకాట బెంపెక్కె నటంచు . ఉ. హరిశ్చ 4. 117.

వేల్పువెలఁది వి (వేలుపు + వెలఁది) దేవతా స్త్రీ. అప్సర స్త్రీ

ఉ పీనుల కంటి తొయ్యలియొ వేలుపువెలందియొ జక్కిమోర లేఁ, జానయొ పక్కిరా చెలియొ జక్కుల వంగడపుం బడంతియో ... అచ్చ రా. బాల 144

వేల్పువేల్పు వి (వేలుపు + వేలుపు) దేవదేవుఁడు.

ద్వి. భువన మోహనమూర్తిఁ బుండరీకాక్షు, నా వేల్పువేలుపు ఔపావపక మటియు, సేవించి... ద్వి పరమ 2 125.

వేల్పు(ల)సాని = వేలుపుసాని వి (వేల్పులు + సాని)
1 అప్సర స్త్రీ, రంభ

క .. . సరభసమున వచ్చు వేలుపుసానింగాంచెన్, ఉ రా 4 187.

2 శోస్యము చెప్పు స్త్రీ, సోదె చెప్పు వాఁడుది.

చ మన చరితంబుఁ జెప్పెను సమస్తము వేల్పుల సాని చెప్పిన,ట్ల నిజముగాఁగ... కళా 3 185

వేల్మి = వేలిమి వి (√ వేల్చు.) హోమము.

గీ . . సతియు వాలఠ్కాశాక మంచితము వండ, నిల్మ కుండున కర్పించి వేల్మిదీర్చి . . ఆము 4 190

ద్వి చదువును సంధ్యయు జపమును వేల్మి, మొదలు ముట్టఁగఁ బోయి మోటనై బడలి . ద్వి. హరిశ్చ 1252

క శ్రీ కాళేశ్వరు సన్నిధి, నేకాంతము వేల్మి యీగియు శ్రాద్ధం, బేకైకము ..భీమ 3 118

వేల్మిబొట్టు = వేలిమిబొట్టు వి (వేల్మి + బొట్టు) హోమకుండము నందలి భస్మముతోఁ బెట్టికొనిన బొట్టు, రక్ష

మ గొనబై దండములందుఁ గ్రొం బసుపు నిగ్గుల్ దేలు కాపీన బంధనము లుమ్మంజులు వేల్మి బొట్టుఁ గడు నందంబొందఁ గృష్ణా జినఁబునఁ గీలించిన జన్నిదంబులు మనోమోదంబు సంధింపఁగా, ఘనతం బొల్చు సమిత్కుశా హరణ రింఖత్ బ్రహ్మచారోత్కరముల్ విప్ర 1. 70.

వేల్లనము సం వి అ న 1 కంపము, వడఁకుట, కదలుట 2 (గుఱ్ఱములు మొదలగునవి భూమిపై) దొర్లుట, లుంఠనము.

వేల్లము సం వి అ పుం. 1. చలనము, కదలిక. 2 కంపము, వణకు 3 వాయువిళంగము.

వేల్లహలుఁడు సం వి అ పుం చెడునడత గలవాఁడు, పోకిరి

వేల్లి సం వి ఇ. స్త్రీ పల్లి, తీఁగ, లత

వేల్లితనము సం విశే. (అ ఆ. అ.) 1. వడఁకునది, కంపించునది 2 వక్రము, వంకరయైనది

వి అ న 1 గమనము, చలనము, కదలిక 2 కంపము, వణఁకు.

వేళ వి సమయము, కాలము, నాఁడు

వేళము క్రి. విశే. శీఘ్రముగ, త్వరితముగ

గీ. ఒనరఁగ తొడ పేర్పులోఁ గాఁగుచున్న యాలఁ పాలు వడ్డించుటయు మౌనిపాలవేళ, మవలి వారల చేతికి నందియిచ్చు వడువున భుజించె వడు విపుల్యంటకంబు. పాండు 4 174

క. వేళంబె నలిల విహరణ, కేళరతిందేలి యా మృగీలోకనతా, చాల మునమంది యొుండొరు, తేలారుచు రథనమునఁ గేరుచు నగుచున్ ప్రబంధ 268

సీ. వేళంబుగా నభోవీధి దువాళించు గిబ్బతేజీకి నా కృతివాస నిరం 3 12.

వేళవాళిమి వి. (వెళ + వాళి.) జీవిత కాలమున కలుగు నిర్ణయము.

ద్వి చోళ వాళిక కాళ వేళవాళికిని, వత్తురే యన్య దైవంబుల యిండ్లఁ, జొత్తురే బస పు. 6 693. పం

ద్వి చోళవాళిక కాక క్షోణితలేళ, వేళవాళికి గర్తవే యట్టులవిన, స్వార్థ జంగమ పూజ నార్థమై యర్థ,మర్థ సంఘటనార్థ మది నీదు సేవ. పండితా. మహిమ. 297 పా 11 పం.

వేళాకోళము వి 1 పరిహాసము

వ తద్వృత్తాంతంబంతయు నడిగిన భృంగి యిట్లనియె నమ్మా నాకేల, నేనేమి జెప్పిన వేళాకోళంబయి తోఁచుఁ బరిహాసకుని దేలుగొడిచె నటన్న సామెత . మృ వి 3 95

2. చిక్కు (శ గ)

విశే చిక్కులు పడినది

క వేళాకోళపుఁ దిగెలుఁ, బేలి లుఁ గళాసము లను జిలుజడలుఁ దాఁ,దాలుచు పెట్లొకొమి టన్, లీలాహారిఁ దోలి నింత నేరవరి యయ్యెన్ కళా 1 72

వేళావుళి వి (సంగీ) రాగ విశేషము

వ వసంతంబు మాళవి బంగాళి నాట దేవక్రియ మేఘరంజి వేళావుళి మలహరి జాళి మత్స్య పురాణము 5 54

ద్వి సారంగ నాట గుజ్జరి మేఘరంజి వేళావుళియు బసవ పు 3 946. పం.

వేవిలి¹ విశే దుస్సహిది

క దేవార్చనా నిమిత్తము, దావేతోక తోఁట వేయఁ దలఁచి యతం డా తావు గృహస్థుల చేతన్, వేవిలి సుక్షేత్ర భూమి విలువకుఁ గొని యెన్ వైజ. 1. 83.

వేవిలి² వి (బ. వేవిలులు, వేవిళులు, వేవిళ్లు) పొలము.

సీ సస్యకై దార్యమాశ్వచ్ఛటాఖుర పుటీత్రుటితమై వేవిలి దుక్కిగాఁగ... రావి 2 67

క భావంబునఁ బుత్రాలి, ర్భావము గాంక్షించు పరమ పావనకా లీ,లావతికిఁ గోర్కె పంటల, వేవిళ్లన నొప్పు మీఱి వేవిళ్లగు రెన్ పరమ. 2. 169

వేవిళ్లులు(ళులు) వి బ పద్దైనఁ దినవలయు నని గర్భవతికిఁ గలుగు కోరికలు, భక్షణ వస్తు వాంఛాతిశయ రూప గర్భలక్షణ విశేషము.

గీ. అమరెఁ బొప్పడి దిప్పలై యంత నంత, మెట్ట దామరపాకుల మీఁదఁజాటి, పైఁడి చూలాలి వేవిళ్లు వాయఁదోఁట, కలిమి చెలివెట్టుకల వంట కంబు లనఁగ యయా 4 9

శా ఆహా మేఘణ దైవయోగమున గర్భాధానముం బొందినన్, వేవిళ్లయ్యె నరోచికంబు వొడమెన్ వెల్లఁదనం బాస్య రాజీవ వ్యాపకమయ్యె. . కాళ 4 7.

ఉ. మెచ్చితి వేఁడి కొమ్మనుడు మిత్రసహాండు కుమారుఁ గోరె నీ, కిచ్చితి నంచు నచ్యుతుఁడు నేఁగె పరామరుఁ డాత్మకాంతకుం, బెచ్చెరఁ దోఁచు వేవిళులు చెవఁగఁ బల్లటు వచ్చు పోటితో, ముచ్చట నూనె వల్ల చనుముక్కులు పెల్వెలఁ బటు చెక్కులున్ ఉ హరి 4. 9

ఉ చిట్టుము లంకరించె తిని చెక్కులఁ దెలుప నటిచెఁ గోరిల్, మట్టు దొంగె నన్నడల మాంద్యవిధంబు చెలంగెఁ గూర్కులోఁ, బెట్టుగ మించె నన్నడుము పెద్దతనంబు వహించె వేవిళుల్, దట్టములై జనించె నిటు తామరసాక్షికి నాఁడు నాటికిన్ ఇదు 2 185 పర 2 169.

వేవు¹ = వేగు¹ అ. క్రి. తెల్లవాఱు, ప్రభాతమగు.

క. వేవిన యంతకు నలువురు, జావంకంబులును గోలె సైన్యము వాహా, రావములతోడఁ జూడఁగ, దీవన వడయంగఁ దూర్పు తెల తెలవాఱెన్. ఉ హరి. 3 84

క. కావున నీ వీ రాతిరి, వేవెడు నీలోనఁబోయి వెస నౌషధముల్, దేవఱయు. భా రా యు. 1094.

ఉ వేవిన మేడపై నలభి వేడిచఁ జంట వహించి విప్పఁగాఁ, బూవులు.. ఆము 1. 69

వేవు² = వేగు² వి రాజ్య సమాచారము.

సీ జడనిధి బంధించి కడచి వత్తురు మూర్తురి వార్త యరయంగ వేవులేద, రాజు లేమటియున్న రాజనీతిస్థితి సచివు లేమటియుండు టుచితమగునే ..భా రా యు 291.

వేవుజాము వి (వేవు¹ + జాము.) వేకువజాము, వేగుజాము, తెల్లవాఱు జాము

ద్వి వేవుజామున నే గి వేఱొక్క రేవు, గావించి యుదుకుచు ఘట్టనల్ సేసి...బస పు 4. 14 వం.

వేవుర = వేగురు న బ. (వేయి శబ్దమునకు మహన్మహత్త్వర్థక బహువచన రూపము) వేయిమంది, సహస్ర సంఖ్యగల వారు, అనేకులు, పెక్కండ్రు

ఉ వీరుఁడు ధర్మజుండు పదివేవురు విప్రుల కొవ్వఁ బాయసా, హారము భక్తి బెట్టి ... భార సభా 1 14.

ఉ వేవురు చంద్రులొకఁ బదివేవురు సూర్యులు లక్ష పావకుల్, ప్రోవయి యున్న యట్టిదగు భూరి తరం బగు తేజము...హరి ఉ. 9. 197

క ఆవేళం బదునాలుగు, వేవురు గోలుపంగ వేఁట వెంబడి నొక భిల్లావని పతి వచ్చుచు.. వరాహ 8 67

చ. విరటుఁడు చూచుచుండ నిను వేవుర ముందట నట్లు ద్రోవ. భార విరా. 2 257.

క వేవురఁదోలెడు వాని మహావీర్య గుణాఢ్యు నొక్క యాత్మజుఁ బడయం,గా వలతునపేత గుణుల్, వేవురు మతులయ్యునొందు విఫలము కాదే. భార ఆర 2. 350.

చ....తన్వరునిగఁ గోరువారి లలనామణులు బది యారు వేవురం, బరిణయమయ్యె . పారి 1. 37

వేవెలుఁగు వి (వే + వెలుఁగు) వేయి కిరణములు గలవాఁడు, సహస్రాంశువు, సూర్యుఁడు

చ తిరముగ వింట వేవెలుఁగు దేవునిఁ గన్గొని వట్టి యాస నిబ్బరముగ నేఁగి చేఁగడమిఁ ఒట్టిన లావరి నేల చెల్వ కూతురి చలువంపు తేనియెద తుందుడు కెల్లను దీర్చినట్టి యాకరువలివట్టి నాడుమదిఁ గల్గిన కోరికలెల్ల నీవుతన్ బహు. 1. 8

వేవెలుంగుల దొర వి (వే + వెలుఁగులు + దొర) సహస్రాంశువు, సూర్యుఁడు

గీ వే వెలుంగుల దొర జోడు రే వెలుంగు .. మనుచ 1 18.

ఇచ్చే వేవెలుఁగుల వేల్పు.

క. ఆవేళ దివిజ కానన, దావాగ్ని నభ స్సరోభి ధామఁడు రక్షో, దేవుఁడొక మహారథమున, వేవెలుఁగుల వేల్పు కంటె వెలుఁగుచు నుండెన్. కకు 2. 94.

వేవే క్రి విశ వే యను దాని యామ్రేడిత రూపము. మిక్కిలి శీఘ్రముగా, అతి శీఘ్రముగా.

క ఆ యస్త్రము వలన మహా, సాయకములు శత సహస్ర సంఖ్యంబులు వేవే యుప్పతిల్లి పాదిరెన్, త్రైయంబక మగు రథం బుదగ్రస్ఫూర్తిన్. హరి ఉ 8 137

క ఆ వసుధాధిప నందనను, వేవే దోఁడ్తెమ్ము మాధవీ గృహమునకున్. దశకు 7. 74

క కావేరి దరులు గట్టఁగ, వేవే పల్లవుండు దనదు వెట్టికి రామిన్,దావాని మదుటి కనువాం,గా వడిఁ గరికాల విభుఁడు గాలందుడిచెన్. ద. శా. 628, 1146. శ.

వేవేగ వి (వేగ + వేగ) అతిత్వర, అతివేగము

క వడముడి యరిగిన తెరు వేర్పడఁ గనివేవేగ రథము వఱపెం గదియన్ ... భార. భీష్మ. 2. 189.

గీ. పిలువఁ బంపుము వేవేగఁ బెండ్లికొడుకు ... నైష. 6. 36.

శా...శమానాయకుల్, వేవేగ న్వినయంబుతోడ
నిజతన్వీ మౌళి రత్నాది నానా వస్తువ్రజ మంపి
నన్ .కళా. 6 116

వేవేలు న బ (వే+వేయి) పెక్కువేలు, వేనవేలు, అనేకములు

గీ వేదములు నాల్గు వేవేల నిధులఁ బొగడ...
నైష. 8 129.

గీ వలపు టంగడివీథు లేరవఱచి కొంచె, పాటిన
డగని నెక్కి యా పాతమెల్ల, విడియ నియ
మించి తిరిగి వేవేలు దివ్వటీల వెలుఁగున
సంగీత మేల మమర, కవల 2. 85

శా. కావేరినది మున్నుగా నదుల సంఖ్యల్ విశ్వ
విశ్వంభరన్, వేవే లెవ్వరు గ్రుంకిన దలఁచి
నన్, విన్నన్ మహాపాతక, గ్రావవ్రాతము
వజ్రపాత హతి భగ్నంబౌ గతిన్ బోవుటల్,
శ్రీవిష్ణుస్థల వాససేవనగదా ... శ్రీరం మా
2 6.

వేశంతము సం. వి అ పుం 1 చిన్న సరస్సు, పల్వ లము, నీటిగుంట 2 అగ్ని

వేశదానము సం వి. అ పుం ప్రొద్దు తిరుగుడు పువ్వు

వేశనము సం వి అ. న 1 ప్రవేశించుట, ప్రవేశము. 2 ఇల్లు.

వేశనారి సం వి ఈ స్త్రీ. వేశ్య

వేశము సం వి. అ పుం 1 ప్రవేశము. చొచ్చుట. 2 మార్గము. 3 గృహము, ఇల్లు. 4 వేశ్యా గృహము. 5 వేషము. 6. వస్త్రభూషణాదులచే రూపాంతరము నొందుట, మారువేషము 7 కూలి, జీతము

వేశ(శ్వ)రము సం వి అ పుం. వేసడము, కంచర గాడిద

వేశ(స)వాసము సం వి అ పుం వేశ్యా నివాసము, వేశ్యలుండు తావు.

వేశ్మకర్మము సం వి చ్. న ఇల్లుకట్టుట, గృహ నిర్మాణము

వేశ్మభువి సం వి ఈ స్త్రీ నివేశన స్థలము, ఇల్లు కట్టఁదగిన ప్రదేశము.

వేశ్మము సం. వి న్. న ఇల్లు, గృహము, నివాస స్థానము.

వేశ్య సం వి ఆ స్త్రీ భోగముది, పణ్యాంగన

వేశ్యము సం వి అ న వేశ్యాగృహము, వేశ్యా నివాసము

వేశ్యాచార్యుఁడు సం వి అ పుం. 1 వేశ్యలగురువు 2. కుంటెన కాఁడు

వేశ్యాపణము సం వి అ పుం. వేశ్యకిచ్చెడి సొమ్ము.

వేశ్యాశ్రయము సం వి. అ పుం వేశ్యలవాడ, భోగమువారి వీధి

వేషణము సం వి అ. న ప్రాప్తించిన వఱచుకొనుట, భుక్త పఱచుకొనుట

పుం 1. కసివెంద (వృ. వి.) 2 చేఁతిపొట్ల. (వృ వి) 3. ధాన్యము. (వృ వి.)

వేష(శ)ధారి సం విశ (న్ జి. న్.) మారు వేషమువాఁడు,

వి న్ పుం 1. వంచకుఁడు, కపట సన్న్యాసి. 2 నటుఁడు, నాటకమున వేషము వేయువాఁడు

వేషము సం. వి. అ పుం 1. వస్త్రభూషణాద్యలం కారము.

గీ. తగిన వేషంబు దనుఁదాన పొగడు కొనమి,
నొచ్చియును గీడు పలుకమి యిచ్చి నగవ,
కునికి దనకెంత వడవక యున్నఁ బథము, తప్ప
కుండుట వడవడి కొప్పుసేయు శార చదో్ి.
2. 45

2 వస్త్ర భూషణాదుల చేత నయిన యొప్పిదము, చక్కఁదనము 3. వస్త్రాలంకారాదులచే మారు రూపము నొందుట 4. వేశ్యాశ్రయము, భోగమువారి వీథి.

వేష్టకము సం వి అ పుం 1 ఆవరణము, కంచె, వెలుగు. 2. గుమ్మడికాయ, కూష్మాండము.

న. 1 తలపాగ, శిరోవేష్టనము 2 ఉత్తరీయము. పైబట్ట 3 చెట్టుబంక 4 కర్పూర తైలము

వేష్టనకము సం వి. అ పుం రతిబంధ విశేషము.

వేష్టనము సం వి. అ న 1 ఆవరించుట, వలు వైపులఁ జుట్టుకొనుట 2. చుట్టుకొనుట, చుట్టఁ బెట్టుకొనుట. 3 కప్పు, మూఁత 4. తలపాగ శిరోవేష్టనము 5. ఆవరణము, కంచె, వెలుగు 6 ఒడ్డాణము, నడికట్టు 7. బంధము, కట్టు 8 కర్ణశష్కులి, చెవి. 9 గుగ్గులు వృక్షము, గుగ్గిలము. 10 గ్రహించుట, పట్టుకొనుట.

వేష్టము[1] వి డేగలలో నొకజాతి
సీ. వలచేత మణిముద్రికల కాంతి దిశలందు మొనయ వేష్టవు డేగ ముష్టిఁబట్టి . ప్రబంధ 233

వేష్టము[2] సం. వి. అ పుం 1 ఆవరణము వేయుట 2. ఆవరణము, కంచె. 3 తలపాగ, శిరోవేష్టనము 4. చెట్టుబంక 5 కర్పూర తైలము

వేష్టసారము సం. వి. అ పుం కర్పూర తైలము

వేష్టవంశము సం. వి. అ పుం ఒకజాతి వెదురు

వేష్టించు సం. స. క్రి 1 చుట్టుకొను, చుట్టవాఱు, వేడించు
క. మునులును వేష్టింప భూతములు వినుతింపన్. భార. శాం. 4 452
గీ ఆ విధాత మునీంద్రులు దేవతలును. దన్ను వేష్టింప వచ్చె సత్వరముగాఁగ . భార శాం. 6 444.
2. పరివేష్టించు, చుట్టివచ్చు
మ ... విషధరుల్ వేష్టింపఁ గాలూఁదవో ... వసుచ. 3 30

వేష్టితము సం. విశ (అ ఆ అ) 1 చుట్టు వాఱుకొనఁ బడినది ఆవరింపఁ బడినది. 2. మూయఁబడినది 3 ఆఁపఁబడినది, అడ్డుపెట్టఁబడినది. 4. ముట్టడింపఁ బడినది
వి అ న చుట్టుముట్టుట, ఆవరించుట

వేష్టువ వి (సం. వేష్టనం) ధోవతి
సీ. నీ పుట్టగోచియు నీ కావివేష్టువ ల్వారకాంతకుఁ గట్టు చీరె లౌనె వైజ 103.
సీ. పెన్నులి క్రాటఁ గీల్కొన్న కౌపీనంబు వితతంబు నీర్కావి వేష్టువలును . వైజ. 2 5.

వేష్ప(ష్య)ము సం. వి. అ పుం జలము, నీరు.

వేసఁగి = వేసవి వి (సం. వైశాఖః) 1 ఉష్ణకాలము, గ్రీష్మర్తువు
ఉ వేసఁగి వెట్టఁగ్రాఁగి పృథివీతల మంతయు వేఁడి మంగలం బై సెకలీనఁ బ్రాణి వివహంబులు లాజలు వోలెఁ బ్రేలఁగా ... వైజ. 1. 99

వేసగాఁడు విశ (వేసము+కాఁడు. అన్యుల వేషములను ధరించువాఁడు (గ్రా.) స్త్రీలు మున్నగువారి వేషములు వేయువాఁడు (శ. ర.)

వేసట వి (√వేసరు) శ్రమము, అలయిక, అలసట.
ఉ వేసటలేక భీమ పృథివీపతి నందన యానవాంబుజో,ల్లాస విరక్తి ముద్ర పదిలంబుగఁ గన్గొని ... నైష. 5 163
క ఈ సరణి ధరణి పతియు వి,లాసవతీమణులు బహుకళా నిపుణతలన్, వేసటలేక అత్యాంతశ,యాసన సుఖవార్ధి నోలలాడుచు నుండన్. వరాహ. 4 66.
క. ఇటు లెండకు వానకు ను,త్కట తరమగు చలికి వెఱక కంపింపక వే,సటఁ బడక కుంభకర్ణుఁడు, పటునిష్ఠ ఘటించెఁ దపము పదివేలేడుల్ ఉ. రా 2. 162.
క. అలపున్ సొలుపున్ వేసట, తలఁపున్ జన్మానల నలువు తను మధ్యమువన్, బలుపున్ మై తెలుపున్ జెలి, పొలుపున్ గాంచి గుసగుసలఁ బోవుచు గాంతల్. ఉ. హరిశ్చ. 2 92 పం

వేసటపడు అ క్రి. (వేసట+పడు) శ్రమమునొందు, అలయికఁ జెందు.
చ ... నమ్ము మ,న్నుటకు గురుండ వీవెయని చొచ్చితి నీ యిలుగాన నింక వే,సట పడనీక నా కనులు చల్లన నిన్ గనఁజేయు మ్రొక్కెదన్. చెన్నబ. 371.

వేసడము[1] వి శ్యేనవిశేషము, ఒకజాతి డేగ
గీ మృగయు లంతటఁ దెచ్చిరి లడుగు గిడ్డు, జాలె జలకట్టె కణుజు వేసడము బైరి, కురుజు వారిణ యను డేగ కొలము సాళు, వముల . పి. శకుం. 1. 110.
గీ కఱకు టంఘ్రుల నిఱికించి గజ్జె గదలఁ, గఱికి చెఱినెఱి కోలెమ్ము కయును విఱుగ, విఱిచె వఁడిగైజు నొకపెద్ద వేసడంబు.. మనుచ. 4 58.
క బలువైన వేసడంబులు. జలకట్టెలు నోరణములు సాళ్వంబులు గి,డ్డులు మొదలుగఁగల విడి వేఁ,టల పులుగులు పదనుతో మిటారింపంగన్. యయా. 1 40

వేసడము[2] వి. (సం వేసరః) కంచరగాడిద, అశ్వతరము.

ఆ. హారుల వేసడములఁ గరులను సొక్కి ... భాగ 10. ఉ. 677.

సీ బలు వేసడములపైఁ బండ్లపైఁ బ్రబలోష్ట్ర పంక్తిపై ముందుగా బరువులేఁగ .. ఉ. రా. 8 186

విశ. సంకరజాతిది.

గీ. ఉవిద యధరామృతము గ్రోలుచున్న వాఁడు, కావ విఘ్నంబుగా మోసెఁ గాపజాతి, జాతి చండాలమైన వేసడపుఁ గోడి...క్రీడా 1 59.

ఉ. కత్తులకత్తెఁ దెమ్మనిన గావక నాకిది యొంటి కత్తె నీ,వి త్తతి నేలయిచ్చితిది యేమి పరాకున మన్నదానవో, తొత్తుల తొత్త వేసడమ దూల పిసాచి యటంచు ... వా. వంచ 1. ' 00.

వేష్టము వి. ఒకజాతి దేగ.

గీ. వేష్టమును దళుకాదిగ వేఱువేఱ, యొప్పు దేగల జత గూర్చుకుండుటయును ... ప్రబంధ 191. చూ . తళుకు[2] (నా వి.)

వేసదారి వి (సం వేషధారి) మాయలమారి.

గీ ఓసి పాపాత్మురాల నీ వేసదారి, గాయకపు ముద్దులెల్ల నాకాశవాణి, తెలుప వినవచ్చి .. సారం. 3. 204.

వేసమన్నీఁడు వి. కొండజాతులలో ఒక తెగవాఁడు.

సీ. వేసమన్నీఁడ నీవెకాన వెరఁజుముగై తసీవా జాడ గనఁగఁ జూపు ... ప్రబంధ 193.

వేసము వి. (సం. వేషః తె వేసపు) 1. వేషము

సీ. కొకిలి వేసంపు గూని మూఁపుల మీఁద మూఁడు వంగల యూఁకె మోపినాఁడు ... మనుచ 4. 73.

సీ నతకాప వాల్డంట కతలానిపాటు వేసముగొన్న బోయ మాజాతిపెద్ద .. ప్రబంధ. 160

క చేసిన నాతఁడు తొల్లిఁటి, దోసంబులఁ బాసి మొగిలు ద్రోవను జేజే, వేసంబున నరుగుచు రా,కాముల దొర సన్నదారి క్రన్ననఁ దెలి పెన్ అచ్చ రా. అర. 119.

2. నటనము, లేనిసిగు మొ అభినయించుట.

క వేసాలఁ బోకు రవిన్మై, పూనజ్జకుఁ బ్రొద్దు పోయెఁ బలియుట చాలున్, వాసవవందన కుసుమ క,రాసన కేళీ కలా విహారంబులకున్ హార 7 158

సీ . . ఓసి లేవే మల్లి వేసాలు వేయకు మగవార లెఱుఁగవి మర్మ మెద్ది ... శుక 2. 422

వేసరము సం వి అ పుం కంచరగాడిద, అశ్వ తరము. (శ ర)

వేసరి విశ (√వేసరు) శ్రమపెట్టువాఁడు, అలయించు వాఁడు.

ఉ పున్నమ వన్నె శంఖు తలపువ్వు ముకుందుని చూపు దట్టపు, న్వెన్నెల దుంప జక్కవల వేసరి చీకటి మూఁకవిప్పు వా,రాన్నిధి యుబ్బు తామ రల రాయిడి వేలుపుల పంట మింటిపైఁ, దిన్నని పూర్వ చంద్రికలు దిక్కులకు న్విదజల్లు చుండఁ గన్ వి పు 7. 274

వేసరించు స క్రి (√వేసరు.) వేసరఁజేయు, విసి గించు, శ్రమ కలిగించు.

ఉ. హోము హిరణ్య దానములఁ బుచ్చుకొనంగ ధనంబు లేమియుం, దేము స వంచనంబులుగ దీవన లిచ్చుచు వేసరింపఁగా ... భాగ. 1.468.

ద్వి. తనయుఁడ వలదంచుఁ దగు బుద్ధిచెప్ప, వెనుకఁ బిల్లలు నిట్లు వేసరించుటయు . రం. రా. ఉ 67. పా 7. సం.

వేసరిల్లు(లు) అ క్రి (√వేసరు) 1 విసుగుకొను.

గీ తపమేల విచార మతండె యితఁడు, విడువ కేవేళఁ బవళించి వేసరిల్లి, యుబును పోకల వనవీథి నబలఁ గూడి, మెలఁగు చున్నాఁడు శ్రీరంగ నిలయవాసి. శ్రీరం మా 5 66.

2. శ్రమపడు

గీ. అంధకారంబు గాఢ మోహాంధకార మొక్క మొగి వెలిలోఁ గ్రమ్మి పిక్కటిలఁగ, దేవుదప్పి చరించెడి నావ కరణి, పీడు కలయంగఁ దిరు గుచు వేసరిలఁగ. చెన్న 2 292.

3 చింతించు.

గీ అనుచుఁ దేటపడిన యా ప్రాఁతఁ గనుఁగొని, ప్రాఁత యిట్టులయ్యె వసుధలోన, నమ్మఁగూడ దెంత నమ్మినవారల, మోసమయ్యె ననుచు వేసరిలుచు కృష్ణ 3. 109

వేసరు = వేసారు అ. క్రి (క బేసఱు) 1. విసుగుఁ జెందు.

గీ ఉత్తమ క్షత్రియులనెల్ల నుగ్రవృత్తి, నేఁడు పది నాళు లేని నా నిశిత శర చయములఁ గూల్చితి వేసరి నట్టులయ్యె, మేనితోడి పొత్తింకిట మాను టొప్పు. భార. భీష్మ. 3 364.

(కొందఱు దీనిని శకటరేఫముతో ప్రయోగించిరి వా. రా 1. 13.)

చ హరి నరయన్ గురుం డనుప నత్తఱి సాగరు లుర్వి త్రోసి వే,సరి ధరఁ ద్రవ్వి త్రవ్వి బలి సద్మ గులై హరిబుద్ధి దక్కి చి,క్కొర ముని ముచ్చ టంచు గమకింపులచేఁ గపిలుం గెరల్చి త,ద్గురుతర కోపదీపమునకున్ శలభాకృతిఁ జెంది రంద ఱున్. చం. రా 3 14.

క కలకిది నీరసమని వే,సఱ కల్లన వినుఁడు తుద రసాయనమగుఁ దాఁ, జెఱకుఁ దుదనుండి నమ లిన, తెఱఁగున మదికింపుఁ దనువుఁ దీపున్ జూపున్ వా రా 1 13

2. శ్రమపడు.

క సరస కవి విట విదూషక, పరిహాసక గాయకాది పరి జనములు వే,సరుట వయి మేలుదూఁకెడు, తురగము నడదూఁగఁ గాంతి దొలుఁకాడంగన్ నిర్వ 7. 25

గీ. సోయగపుఁ జిత్రరూపంబుఁ జూచుచోట, వేసరు విలోచనంబులు వికృతదైత్య, లక్ష్మమీక్షించు టలు మొక్కలంపుగెలుపు, గైకొనియె సత్య భామ సంగ్రామ సీమ ఉ హరి 1. 181.

ఉ. ... పరమేశ్వర నన్నలయింపఁ బూని యే, దిక్కున దాఁగితో యడవిఁ ద్రిమ్మర వేసరి నాఁడ నాఁకటన్, జిక్కితి దప్పి స్రుక్కితిని నేనొక పల్కఁకనైనఁ బల్కవే చెన్న. 3 69

3. నొచ్చు, బాధపడు.

క వేసవి వేఁడి సహింపక, వేసరు జీవులకు నెల్ల విశ్రాంతి కరం, శ్రీ సంపాదన కరమై, యాసన్నం బయ్యె నంబుదాగమ మంతన్. విక్ర 4 26

సీ. విరతిఁగ సోఁకి వేసరు జాలయెట్టులీ కాఱు పూఁ బొదరిండ్లు దూఱనోపె ... రసిక 4 44

వ ... కుక్షింభరిత్వమున క్షుత్క్షాములై తిరిగి తిరిగి వేసరి యోసరిలిన దాసరిగుంపు ...ఆము. 4. 35.

4 చింతిల్లు, విచారము నొందు

క మీ సేగులెల్ల నచ్చెడ, వేసరకుఁడు మీరు లేక వేగునె మాకున్, జేసెన్ జేయఁడు బాలకుఁ డా సురవుం బఘులు నిజము లనియెదరు బలే హరి పూ 5. 230.

క. ఈ సామర్థ్యము నీ కర, వీసంబును లేదు మగుడి వెసఁజను మనినన్, వేసరిన భంగి భోజుం, డా సింహాసన ముడిగి గృహంబున కరిగెన్. ద్వా. 10 29

సీ. వేసరు నెడఁ బాఱు లాపామిఁ గన్గొని యొడ యఁడ విను మొక యడవిలోన ... అచ్చ. రా. బాల. 54

వేసవి = వేసఁగి వి గ్రీష్మర్తువు, ఎండకాలము

చ అవియని గండశైలముల నంఘ్రుల తోడన యెండకున్న భూ,భవమున నింకి బీఁట గిలఁ బాఱని యేఱున మస్తకం బొగిన్, బవులని మార్గి సంఘమునఁ బట్టదు లోకములోన నిట్టి వే,సవి గలదయ్య నా వఖల సాధ్వసమయ్యె నిదాఘ ముగ్రమై కు. సం. 6 794

క. వేసవియందును సులభము, ఘాసము గోవులకు .. హరి పూ 6. 28

క వేసవివేఁడి సహింపక, వేసరు జీవులకునెల్ల విశ్రాంత కర, శ్రీ సంపాదన కరమై, యాసన్నంబయ్యె నంబుదాగమ మంతన్ విక్ర. 4 26.

వేస(శ)వారము సం వి అ వుం ఆవ, మిరియము, ధనియము, అల్లము మున్నగు సంబారపు దినుసులు గలిసిన యొకానొక రుచ్యపదార్థము.

(ఇది ఆఁకలి పుట్టించును)

వేసారికొను అ క్రి. (వేసారు+కొను స్వార్థమున.)

29

గీ. విటుల మఱియును వంచించు విధముఁజూచి, యమ్మునీంద్రుండు కడుఁ బేద యగుటఁ జూచి, తల్లి వేసారి కొడుకు చందంబుఁ జూచి, సఖులు ముడుగుళ్ళఁ బోయెడు సరణిఁజూచి విప్ర 4. 16.

వేసారు = వేసరు అ.క్రి. 1 అలయు, శ్రమచెందు.

క ఆ సుఖమతి తరుణ వయస్స్ఫ్రీ సంగతి నరుల విటులఁ జేరి రతులకున్, వేసారక యుసికొలఁగ, దా సుఖపడి వచ్చునట్టి ధన్యులలోనన్ హంస 4. 28

సీ మోవరి యెంతైన మోవ వేసారఁడు సారిది ఛాయమే చూచుఁ గాని. . నీతి. శ 47

2. విసుగు.

ఉ ఈరలు ప్రేమమీఱ నుతనిచ్చు తెఱంగది విక్కమైన సంసారము రోసి బంధుజన సంఘముఁ బాయుచు వచ్చియుండి వేసారక యెందుఁ బోయెద నిజంబుగఁ దల్లియు దండ్రి వీవెకా, గారవమొప్ప నెంచి కలకాలము నిచ్చటనే వసించెదన్ ఉ. హరిశ్చ. 2 76

ఉ తీరని కౌఁగిలింత లెడ త్రెవ్వని కోరిక లంగకంబులన్, జేరిన చెమ్మటల్ మఱుఁగు జెట్టని కూరుము లొండొకళ్లు వేసారని జిట్టకంబులును శయ్య నమోవరి సంగమంబులన్, నూరట యైన సమ్మనము లొక్కటయైనది యెంచి వెండియున్. ప్రబంధ. 671

3. బాధపడు, నొచ్చు

మ. జతుఁ డజ్ఞానమునన్ సుఖంబనుచు సంసారాంధకారంబులోఁ, బడి దుఃఖంబుల వెంబడిం బడి సుఖంపన్లేక వేసారి నీ,యడుగుల్ చిత్తములోఁ దలంచి శతిసేయన్...దశా. 1 216

వేసికొను స. క్రి. (√వేయు) అన్యాయముగాఁ దీసికొను, అపహరించు.

క అరుదెంచి పలికె నిట్లని, గురువుల సతినెట్లు వేసికొంటివి నీకున్, వరుసా కటకట దోషాకర యీ పాతకము సేయఁగాఁ గాదుసుమీ. వరాహ. 7 25.

వేస్టరిము[1] = వేసడము[1] వి. ఒకజాతి దేగ

గీ. వారణంబును జలకట్టె బైరిగిద్ద, చంచడము సాళువము శని శరము మించు, వేస్టరిమును తళుకాదిగ వేర వేర, నొప్పు డేగల జతకూర్చుకుండుటయును ప్రబంధ: 191

వేస్టరిము[2] = వేసడము[2] = వేస్టము వి ఒకజాతి డేగ (శ ర)

చూ తళుకు[2]. (సూ ని)

వేహత్తు సం వి శ్ స్త్రీ గర్భధారణ మైన వెనుక ఆఁబోతెక్కఁగా ఈచుకొని పోయిన యావు. గర్భోప ఘాతిని.

వేహారము సం వి అ. పుం దేశవిశేషము నేఁడు 'బీహార్' అనఁబడు దేశము.

వై

వైకక్షము సం వి అ న 1 యజ్ఞోపవీతము వలె ధరింపఁబడిన పుష్పమాల, ఎడమ బుజము మీఁద నుండి కుడిచేతిక్రిందికి వ్రేలునట్లు వేసికొనఁబడిన పూలదండ 2 ఉత్తరీయము, పైబట్ట

వైకక్ష(క్షి)కము సం వి అ. న. యజ్ఞోపవీతమువలె నెడమ బుజముమీఁద నుండి కుడిచేతి క్రిందికి వ్రేలునట్లు వేసికొనఁబడిన పూలదండ.

వైకటికుఁడు సం త్రి అ పుం. స్వర్ణకారుఁడు, కంసాలి

వైకర్తనుఁడు సం వి. అ పుం సూర్యపుత్త్రుఁడు. 1 సుగ్రీవుఁడు 2 కర్ణుఁడు

వైకల్పము సం వి అ న. 1. వికల్ప భావము, పక్షాంతర ప్రాప్తమగుట 2 ద్వ్యర్థి రెండర్థము లిచ్చుట 3 అనిశ్చయము, నిశ్చయము లేమి

వైకల్పికము సం విశ. (అ. ఈ అ) 1. వికల్పముగాఁ బ్రాప్తించునది, పక్షాంతర ప్రాప్తమైనది 2 రెండర్థములు గలది 3. సందేహాస్పదమైనది, నిశ్చితము కానిది

వైకల్యము సం. వి అ న. 1 లోపము, తక్కువయగుట 2 అవయవ లోపము. 3 అసమర్థత, శక్తిలేమి. 4 క్షోభము. కలఁత. 5 లేకపోవుట, అభావము 6. దౌర్బల్యము. శరీరదార్ఢ్యములేమి.

వైకుంఠ చతుర్దశి సం వి ఈ. స్త్రీ కార్తిక శుక్ల చతుర్దశి.

వైకుంఠము సం వి అ పుం 1 తులసి (వృ వి) న. 1 విష్ణులోకము, 2 అభ్రకము

వైకుంఠుడు సం వి అ పుం. 1 విష్ణువు 2 ఇంద్రుడు

వైకృతము సం విణ (అ. ఈ. అ) 1 మారినది 2. సవరింపబడినది, దిద్దబడినది
వి అ న 1 మార్పు, సవరణ, 2 అసహ్యపడుట, రోత, బీభత్సము, 3 స్థితి, రూపు మొదలగునవి మారుట, అంగవికారము 4 దుశ్శకునము, రాబోవు కీడును సూచించునది

వైకృతికము సం విణ (అ ఈ అ) 1. మారినది, లేక మార్పబడినది, దిద్దబడినది 2 (సాంఖ్యమతమున.) వికృతి సంబంధమైనది

వైకృత వివర్తనము సం వి అ పుం. దుఃఖస్థితి, కష్టస్థితి

వైకృత్యము సం వి అ న 1. మారుపు వికారము. 2 కష్టస్థితి. 3 రోత 4. దుశ్శకునము.

వైక్రాంతము సం వి అ న. పుష్యరాగమును బోలు నొకానొక తక్కువజాతి రత్నము

వైక్లవ(బ)ము సం వి అ న. 1 క్షోభము. కలత, తడబాటు 2 అల్లరి, గడబిడ. 3 దుఃఖము, బాధ, వ్యసనము

వైక్లవ్య(బ్య)ము సం వి. అ న వైక్లవము.

వైఖరి[1] సం వి ఈ. స్త్రీ. 1. అర్థబోధక మగు కంఠాది స్థానములం దుచ్చరింపబడు ధ్వని విశేషము "వైఖరీ శబ్దనిష్పత్తిః" 2 వాక్శక్తి, మాటదిట్టతనము. 3. వాక్కు.

వైఖరి[2] సం వి ఈ స్త్రీ విధము, రీతి. (ఈ యర్థము తెనుగునందే కలదు.)

సీ కమఠ రూపము నేన కైకొంటి వనెదు వైఖరి బోరగిలు పీవుగానరాగ .. దాశరథి వంశ శరధి సుధాకరుండు శేశవ విలాస భాగాత్మ కైశవము...రామా. 3 137

సీ. చంద్రమతీ నాథు చండాల నలుని వైఖరి బురుకుత్సుని గతి బురూరవుని మాడ్కి... శుక 1 10

సీ. మున్ను బంగారు పెంపు వహించు దేహమే వైఖరి నుండు మేల్వలుమ వందు...నిర. 2 10.

వైఖానసము సం విణ (అ ఈ అ) 1. వానప్రస్థుల సంబంధమైనది, వానప్రస్థు లాచరింప వలసినది

వైఖానసుడు సం వి అ పుం 1. వానప్రస్థుడు, తృతీయాశ్రమమున నున్న ద్విజుడు 2 వైఖానస సూత్రానుసారమున విష్ణ్వాలయముల యందు బూజచేసెడి యర్చకుడు, నంబి.

వైగుణ్యము సం వి అ న. 1. గుణములు లేక పోవుట 2. సుగుణములు లేమి, దోషము 3. గుణభేదము, వివిధ గుణములు గలిగి యుండుట, వ్యతిరేకము. 4 హైన్యము, తక్కువతనము. 5 నేరుపు లేమి, చాతుర్యము లేకుండుట.

వైఘ సం వి ఆ. స్త్రీ దక్షిణ మధుర దరినున్న నదీ విశేషము.

క.. మధు,రా విభవము చూడవచ్చి శ్రాంతిమెయి న్మాం,పా వైఘ సీటగ్రుతసం,థ్యా విధియై ... ఆము 2 72

వైచక్షణ్యము సం వి అ న నేరుపు, నైపుణ్యము, విచక్షణత.

వైచిత్త్యము సం. వి అ న 1. విగత చిత్తత, మనస్సు లేమి 2 దుఃఖము, విచారము, మానసిక క్షోభ

వైచిత్ర్యము సం వి. అ న విచిత్రత 1 భేదము, విశేషము 2 నానారూపత్వము, పలువిధము లగుట. 3 క్రొత్తదనము, వింతయగుట 4. మనసునకు నాటుట, (వాచ్య వైచిత్ర్యము.) 5. అద్భుతము, ఆశ్చర్యము.

వైచే = వయిచే స. క్రి. 1. విసరివేయు, విడిచిపెంచు.

సీ వృత్రుపై గీర్వాణ విభుండమున్ వజ్రంబు వైచిన వది వాని వజ్రకరివ, పటుమస్తకంబునఁ బడి. .భార. ఆది 7 51.

క ఎదఁ జొచ్చి చిత్రసేనుఁడు, వడముడిపై నేయ నతఁడు వైచెం గోపం, బడరఁగ గదనది యగ్రపుఁ, బిడుగు క్రియన్ మెఱసి పఱచె బిట్టుగఁ జదలన్. భార. భీష్మ 3 57

సీ. గవఱలుంకించి వైవ ప్రాంతముల్ నెత్తమాడు...ఆము 1. 59

2 పడవేయు.

సీ. అప్పొలంతి వారి, వల్లన పుట్టిన యప్పుడ కొనిపోయి నిర్దయయై గంగ నీరిలోన, వైచిన నెలంగియ వ్యసుమతీ నాథుండు...భార. ఆది 4 150.

సీ. వంతఁ బానువుమీఁద వైచె మేను ఘృతాచి. . నైష 8. 86.

మ పారిజుం దోరి నిశాట వైచితివి నాఁడంభోనిధి వ్వన్ను ఘో,ర రణాంభోనిధి వైతు నిన్ను నిడె వే రమ్మంచుఁ జీరెన్.. భాగ. 10, 17

సీ శ్రమ బుర్బుతురంగమ నాసికా గళశవంకంబు వైచు కర్దమముగాఁగ. మనుచ 1 42

3 ఉంచు, పెట్టు, ధరింపఁజేయు

సీ...మా గురులపై నురగ శవము, వైచుట విని యల్గి వారి తనూజుండు...భార ఆది 2 180.

ఉ...బేరురంబులం, గ్రాలఁగ శిలమైదివిజ కాంతలు వైచిన పుష్పమాలికల్ నైష. 3. 10.

సీ. వక్షస్థలంబున వైచిన నవకంపుఁ దులసి దండకు వాడు దోఁపకుండ ..హరి 6. 65.

చ వలిపము గట్టి హారములు వైచి పటీరము మై వలంది జాదులు నెఱి కొప్పునం దుఱిమి త్రోవనె పోయితి మేని...పారి 2 51.

4 కొట్టు.

క. అదియు వృథయైనఁ బార్థుఁడు, వదలక వృక్షములు శాలవైచెను రణ దుర్మదు వనచరు వవియెల్లం, దరంగముల నడఁగె నద్భుతంబుగ నంతన్. భార అర. 1. 317.

గీ. ఆ యమూర్వవాలు వైవంగ నది పెంపున, నొడిసి పట్టి యా బలియుఁ డత్యుగ్రలీల, మగుడ నత నిన వైచె నమ్మగధ పతియు, సొలసి వేగయా లోవన తెలిసి నిలిచి. హరి ఉ 1 190.

సీ. గదాదండంబు బిరబిరఁ ద్రిప్పి యా సురవ రేణ్యు, కరిని వైచిన నది నురు సుర ద్రుక్కుచు ...దశా 2. 427.

5. ప్రయోగించు, వేయు.

శా...అతఁడు సముద్యత్రోక్కుధుఁడై శక్తి వైచెం గంపింపక త్రుంచెఁ ధాత విభుఁడున్ శీఘ్రంబ మాద్రీసుతో,త్తుంగ స్యందన మెక్క నొంచెను ....భార. భీష్మ 3. 61.

సీ .నృపాలుం డిపి, శాస్త్రంబు మంత్రించి యలుక వైవ, నదియు వెన్నడి నస్త్రమై తోల నక్కాకి త్రిజగంబు గ్రుమ్మరితి . భా రా అయో 164

గీ పెల్లు శరములు వైచె దర్పించి మరుఁడు... కళా. 4. 97

6. ఎగుర వేయు

ద్వి నవరత్న మెగసి పోవైచిన పొడవు, ధనము రాశిగఁబోసి దాన మిచ్చినను ... హరిశ్చ. పూ. 460

7 పాఱవేయు.

గీ రవిక బిగియింతు నదియును నవల వైచి, కుంకుమపుఁబూత చిమచిమ గొనెడు చిన్ని, పచ్చికొనగోటి శాఁకులు రచ్చసేయ, గుబ్బ యరగానరాఁ బైటకొంగు వైతు కువల. 4 188

క కులుకు గుబ్బ వంక కన్నొమ, సొలువుల నీయింతి వాలు చూపులఁ జూడన్, వలరాజు వంటి వాఁడును, విలునమ్ములు వైచి దాన వృత్తికిఁ జొరఁడే శశాం. 3. 46.

గీ. వానిలోపల నొక్క పర్వతము వచ్చి, తాను గొలువున్న కేళి సౌధమునఁ బడినఁ, బగిలి పైఁ బడఁ జేతులఁ బట్టి యవల, వైచి వెల్వడివచ్చి నిశాచరుండు దశా 1. 287

8. వదులు, విడుచు

ఆ పనులు మరలె శత్రు బలములు పీనుంగు, పెంటలయ్యె రాజుఁ బెద్ద దొరలుఁ, జీర లొలువఁ బడిరి సిగ్గటి బిరుదులు, వైచి రింక మగుడ వలదె మనకు భార. విరా 5. 222.

చ.. .సాహిణీలు మావులఁ బఱవంగ వైచి సెలపు ల్వైన నాకుచుఁ బోయె...ఆము 3. 22.

సీ పూరేళ్లపైఁ జెల్లు పొదలు చంచడపు డేగలు వైచి నెవ్వడి బిలుకు మార్చి .రసిక 1. 115

9 తొలగించు

సీ వలిప చేలము నుంగు వైచి వేమఱు నూచి పా కంటిఁ గంటి నే వనెడు వారు ... సారంగ. 1. 123

10. విజనముచేయు

చ మగువలు భూమి పాలురకు మాటికి మాటికి వైచు కుంచెలు, న్నెగడిన మారుతౌఘములు... వైష. 4 182.

చ అతులిత భక్తిఁ బూర్వదిశయందున నుగ్ర హయన్వఘూటి దాఁ, గుతుకము మీఱఁగాఁ బసిఁడి కుంచియ వైచుచు గొల్వుసేయు పంత తమును హస్తకంకణ ఝణత్కరణ క్వణనంబు లివ్విభున్, జతన పరాకుస్వామియను శబ్దము లాగున నెచ్చరించుచున్ కళా 8. 236.

క వినయమునఁ బూర్వదిశయం, దనుగ్రహయను సతి యొకతె యనవరతంబున్, గనకంపుఁ గుంచెఁ గైకొని, వనరుహ దళలోచనునకు వైచుచు నుండున్ పరమ. 1 65.

11 (ఉల్లబము) వేయు, ఎత్తిపట్టు.

మ ... సుభటోద్యత్ఖడ్గ కాంతిచ్ఛటల్, వలిపెంపుం దెలిచల్వపావడలు వైవందుందుభుల్ మ్రోయం గన్ దశా 2 67.

12. ఆచ్ఛాదించు, కప్పు

గీ పచ్చి కొనగోటి కాఁకులు రచ్చసేయ గుబ్బ యరగానరాఁ బైట కొంగువైతు ... కువల. 4 188

సీ దృష్టి తాఁకు నటంచుఁ దెరవైచె నని యెంచు బహురత్న భూషణ ప్రభలుగాంచి దశా. 2 275.

13 (కనుఱెప్ప) మూయు

గీ ఎంచి ఱెప్ప, వైవకిఱించె దైతేయ వల్ల భుండు ఆము. 1 59.

14. కట్టు, నిర్మించు

చ కడఁక యెలర్ప దొడ్లకును గ్రంపలు వైచియు నొక్కనాఁటిలోఁ, వడరఁగఁ బ్రాఁత కాఁపు లయి రక్కడ గోపకుటుంబుఁలందఱున్ ... హరి పూ 6 25.

సీ గొనబైన తట్టు పున్గనను గోడలు వైచి మంచి గందంపుఁ గంబములు నిల్పి . దశా 8 39

15. (అంకె) వేయు.

సీ అలవోకవలె ఖడిల్లని అంకెవైచిన రోదసీ కుహరంబు భేదిలంగ ... భాగ 10 ఉ. 408.

16. అడుము, నొక్కు

చ. అని సుత నొప్పగించిన హలాయుధుఁడెంతయుఁ బ్రేమమీఱఁ దద్వనిత గళంబుపై హలము వైచి యొకించుక వైచునంతలో, మునుపాడ వైన యమ్మదిత ముద్దుగ వల్లభు నంత మాత్రయై, తనరె ... దశా 9 99

17 అడ్డము పెట్టు

క బాలురు గాన వివేకము, చాలదొ బిసబిసన నెందుఁ జనియెదరంచున్, గోలలు వైచిరి శత ధృతి, బాలుర ముందరను ద్వారపాలకులలుకన్ దశా 3 126

18 నిలుపు, ఉంచు, కాఁపురముపెట్టు

చ నిను నఱచేత మంచుకొని నేఁబది మాళ్ళకుఁ గొన్న తొత్తు మద్వనిత కలంచెనేని పెడవాడ దె వైవఁ యింత యేటికిన్ ... శుక. 3 187.

19 ముడుచు

ఉ జ్ఞానరమణుం గమంగొనఁగ గాటపువేడుకఁ బాలు దెంచె నొయ్యారి యొకర్తు మున్ జలక మాడుచు వైచిన కీలుగంటుగా, సారెకు జంఘలం బెనఁగ సవ్యకరంబునఁ బాయఁబట్టి శ్ఫం,గారరసంపు గిండిగల కామిని యూడెపుఁ గత్తెయో యనన్ కళా 8 142

చ కలయఁగ దువ్వుచున్ హొయలుగా సిగవైచి మెఱుంగు ముత్యముం, గులికెడు బాసికంబుఁ దగఁ గుట్టిరు మాలువు గట్టి రంతటన్...కువల 5 91.

20 పన్ను. ఒడ్డు

క వలత్రాళ్ల వైచి యయ్యెడఁ, బలుమాఱును దటిమి . నీలా 2 65.

21 ఇది కొన్ని సకర్మకముల మీఁద స్వార్థమునను, అకర్మకముల మీఁదణ్యర్థమునను బ్రయుక్త మగును

ఉదా పడవైచు, పాఱవైచు మొ

ఉ దాని నెఱింగి యెంతయు మదగ్రత నా బక వైరి గ్రక్కునన్, వాని నడంగఁ బట్టి పడవైచి మహోగ్రత నాక్రమించె భార విరా 2 350.

చ ... సాంధ్య నవదీప్తి రసంబు హరించి పాఱ వై,చిన వెలిదూదియో యనఁగ శీతకరుం డుద యించె నత్తఱిన్ పారి 2. 43

చ ... దండవుఁ గోలమున్న మాఱుగోఁ, చులు వెసఁ బుచ్చివైచి కడుసొంపులుగాఁ బొగ డించుకోఁ జుమీ, తలఁపఁగ నిప్పుడింత తెగు దారుల మైత్రిమి భద్రనావుడున్. ప్రభా 1.102.

సీ చిత్రంబుగఁ దదీయ సూత్రంబు లైదును ఘోరాసిచేఁ ద్రెవ్వఁ గోసివైచి .. విక్ర.2. 44

వై చేకొను వ. క్రి. (వైచు+కొను. స్వార్థమున.)

1 ఉంచుకొను.

చ నిదుఁ దన చంకవైచుకొని నీర నిధాన చతుష్ట యంబువన్, జని చని సాంధ్యకృత్యములు సల్పెడు నంతకుఁ ద్రిప్పితెచ్చి పొంపున నట వైచి కొంకుడులు పోయిన నీ మెయి చక్క నొక్క పోవనిచిన వాలిసందమఁడ నగరుఁడన్ దశకంఠ వింటివే. రామా. 1 25

2. కప్పుకొను.

వ మదన కదనంబున నసమదంబు లగు సంగంబు లనంగ దట్టంబులు మార్పడవైచుకొని. వసు. 4. 23.

3 కాలుచుకొను చేసికొను

సీ వెగడొంది రవితేరి నొగలఁ గట్టినయట్టి వాహంబులణకులు వైచుకొనియె...విక్ర 4 50

వై జననము సం. వి అ పుం. బిడ్డను గను నెల, సూతి మాసము, గర్భధారణము యొక్క తుది నెల.

వై జయంతము సం వి అ పుం 1 ఇంద్రుని ప్రాసా దము 2. ఇంద్ర ధ్వజము, ఇంద్రుని టెక్కెము. 3 ధ్వజము, టెక్కెము 4 ఇల్లు 5 గిల్లిచెట్టు

వై జయంతి సం వి. ఈ స్త్రీ 1 ధ్వజము, టెక్కెము, జెండా, పతాక 2 పూలదండ, సరము 3 వన మాల, విష్ణువు ధరించు పూలదండ.

వైజయంతిక సం వి ఆ. స్త్రీ. 1 టెక్కెము, ధ్వజము, జెండా 2 ఒక విధమైన ముత్యాల హారము.

వైజయంతికుఁడు సం వి అ పుం. ధ్వజధరుఁడు, టెక్కెము పట్టుకొనెడి వాఁడు

వైజయంతుఁడు సం వి అ పుం ఇంద్రుఁడు

వైజాతి = వయిజాతి వి ఒకానొక తెగ కోమటిజాతి. రాజిత విప్రాంగనకును, రాజునకుం బుట్టినతఁడు రథసూతుఁడు వి, భ్రాజిత విప్రాంగనకును, వై జాతికిఁ బుట్టినతఁడు వ్యవహారియగున్ విజ్ఞా 1 133

వ. అవ్వీటి మేటి సాలె యగసాలె పటు సాలె వానె వైజాతి సాఁతు వేతుల కోమిరేలు ... ఆము 4. 35.

వై జాతి తొండ వి. ఊసరవెల్లి.

సీ చెల్లు సెల్లముల కీడింప నిచ్చిన సొమ్ము మగుడ నీలేని కోమటి గులాము, చేసేత విశ్వసించిన వారి వెచ్చనచ్చములఁ గీడ్పఱచు వైజాతి తొండ, తెగి గంటిలేని పోటుగ నొడ్లనుడ్డల గిద్దలఁ బొడుచు వేగిసబిగాది .. వేం పంచ. 1 763

వై జాత్యము సం వి అ న 1 విజాతిత్వము, వేఱు జాతి దగుట 2 వర్ణ భేదము, జాతి భేదము 3. అపూర్వత, వింతయగుట. 4 జాతి నుండి బహిష్క రింపఁ బడుట, వెలియగుట 5. దుర్నీతి, చెడు నడత

వైజికము సం విణ (అ ఆ అ) బైజికము.

వైజ్ఞానికుఁడు సం విణ (అ ఈ. అ) నేర్పరి, నిపుణుఁడు.

వైడము క్రి. విణ వైళము శీఘ్రముగ

ద్వి ఊడిగంబులు సేయు నుత్పలాక్షులను, వైడంబ పంపి యవ్వనితకు ముండ, బంగారు మేడ చప్ప రముతోఁ గూడ, శృంగార మొనరించి చిగు రాకుఁ బోఁడిఁ, బిలువ నంపిన మాత్ర. ప్రభు 2 63 పా 6, పం (శ ర పా)

వైడూర్యము సం వి అ న. విదూర దేశమునందుఁ బుట్టిన రత్నము, పిల్లికన్రతనము

వైణవము సం విణ (అ ఈ ఆ) వెదురుతోఁ జేయఁ బడినది, వెదురునుండి పుట్టినది.

వి అ పుం. వెదురుకట్టు, వేణుదండము

న వెదురుబియ్యము, వేణుఫలము

వైణవికుఁడు సం వి అ పుం వేణువువాయించు వాఁడు, పిల్లనగ్రోవి యూఁదువాఁడు.

వైణవుఁడు సం వి అ పుం తట్టలల్లుట మొదలగు వెదురుపని చేయువాఁడు, మేదరి

వైణికుఁడు సం. వి అ పుం వీణ వాయించు వాఁడు

వైణుఁడు సం. వి. అ. పుం. వెదురుపని చేయువాఁడు, మేదరి

వైణుకము = వేణుకము సం. వి. అ. న. ఏనుగులను నడుపుట కుపయోగపడు వెదురు పిడిగల యంకుశము

వైణుకుఁడు సం. వి. అ. పుం. వేణువు వాయించు వాఁడు పిల్లనగ్రోవి యూఁదువాఁడు

వైతండికుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. కలహశీలుఁడు, వితండవాదము చేయు మనుష్యుఁడు 2 తప్పుడు స్వభావము గలవాఁడు

వైతంసికుఁడు సం. వి. అ. పుం. మాంసమమ్ముకొని బ్రదుకువాఁడు

వైతథ్యము సం. వి. అ. న. అసత్యము, నిజముకామి

వైతనికుఁడు సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) వేతనముచే జీవించువాఁడు 1 జీతము తీసికొని పనిచేసి పొట్ట పోసుకొనువాఁడు 2 కూలిపనిచేసి బ్రదుకువాఁడు

వి. అ. పుం. 1 జీతగాఁడు 2. కూలివాఁడు

వైతరణి సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1 నరకమందుండెడి యేఱు 2 కలింగ దేశమునందలి యొక నది.

వైతసము సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) 1 వేతససంబంధి, పేముకు సంబంధించినది 2. వేతసమువలె నుండునది (ప్రబల శత్రువునకు లొంగియుండుట)

వైతానము సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) యజ్ఞసంబంధి

వి. అ. న. 1. యాగ సంబంధమైన క్రియ 2 యాగహోమము.

వైతానికము సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) యజ్ఞసంబంధి

న. వి. అ. పుం. శ్రౌతవిధిచే అగ్నిని స్థాపించుట

వైతాలికుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1 స్తోత్రపాఠకుఁడు, బట్టువాఁడు 2 గారడివాఁడు, వేతాలోపాసన చేయు మాంత్రికుఁడు 3. వేతాలుని భటుఁడు

వైత్రకము సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) వేత్రసంబంధమైనది, పేముతో సంబంధించినది, వేత్రముతోఁ జేయఁబడినది

వైత్రకీయము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వేత్రసంబంధి, పేముతో సంబంధించినది, వేత్రముతోఁ జేయఁబడినది

వి. అ. న. ఏకచక్రపురము

ఉ. .... చెచ్చెరం, బోఁడిగ వైత్రకీయమున భూసు తులాదిగ వచ్చి చూచిరి...భార. ఆది. 6 308.

వైదగ్ధి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వైదగ్ధ్యము

వైద(గ్ధ)గ్ధ్యము సం. వి. అ. న. 1 నేర్పు, నైపుణ్యము, పనివాఁడితనము 2 చక్కఁదనము 3. ఉపాయము, యుక్తి, 4. చమత్కారము.

వైదర్భము సం. వి. అ. పుం. ఇగురునందలి పుండు

న. వాక్కుల కౌటిల్యము, మాటలందలి వక్రభావము

వైదర్భి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1 దమయంతి 2. రుక్మిణి. 3 లోపాముద్ర 4 కావ్యరచనా భేదము.

వైదర్భుఁడు సం. వి. అ. పుం. విదర్భదేశపు రాజు.

వైదలము సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) వెదురుతోఁ జేయఁబడినది, పేముతోఁ జేయఁబడినది

వి. అ. పుం. 1 ఒక విధమైన రొట్టె, పిష్టకభేదము. 2 కాయ ధాన్యముతో సంబంధించిన శాకము

న. 1 సన్న్యాసి భిక్షపాత్ర 2. తట్ట, బుట్ట మొదలగు వెదురుపాత్రము, వెదురుతోఁ జేసిన తొట్టె మొదలయిన యాసనము

వైదికపాశుఁడు సం. వి. అ. పుం. వేదమునందల్ప జ్ఞానము గలవాఁడు, వేదమునందు గొంచమే తెలిసిన ద్విజుఁడు

వైదికము సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) వేదవిహితము.

వి. అ. న. వేదవిహిత శ్రాద్ధాది కర్మ.

గీ. నాకతంబునఁ బొలిసిరి నందనులును, జెలులుఁ జుట్టంబులును సహాయులును ధైర్య, మెట్లు కలుగు వైదికముల కెట్లు మననుగోలుపు ... భార. స్త్రీ. 1 12

వైదికుఁడు సం. వి. అ. పుం. వేదాధ్యయనాధ్యాపనములయందు నియుక్తుఁడైన బ్రాహ్మణుఁడు

క. ధీరుఁడు శూరుఁడు జడుఁడు వి,శారదుఁడు దబలాత్మకుండు సబలుం డనవే, దేరినయిన మృత్యువు దు,ర్వారంబై యపహరించు వైదిక వర్యా భార. శాం. 4 24

వైదుషి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాండిత్యము

వైదుష్యము సం. వి. అ. న. వైదుషి

వైదూర్యము సం. విశే. (అ. రీ ర్యా అ.) విదూరదేశము నుండి తీసికొని రాఁబడినది, విదూరదేశమునఁ బుట్టినది.

వి అ న పిల్లికంటి చాయఁగల రత్నవిశేషము, విదూర గిరియందుఁ బుట్టినది

వైదేశికము నం విణ (అ ఈ అ.) పరదేశ సంబంధ మైనది

వైదేశికుఁడు నం. వి. అ పుం. పరదేశస్థుఁడు, ఇతర దేశ వాస్తవ్యుఁడు

వైదేహ(హి)కుఁడు నం వి అ పుం. 1 వణిజుఁడు, వర్తకుఁడు 2 బ్రాహ్మణస్త్రీ యందు వైశ్యునికిఁ బుట్టిన సంకర జాతివాఁడు.

వైదేహి నం వి ఈ స్త్రీ 1 సీత 2 వర్తకుని భార్య. 3. ఒకవిధమైన గోరోచనము 4 పసుపు. 5. ఆవు 6 పిప్పలి.

వైదేహుఁడు నం. వి అ. పుం 1.విదేహదేశపు రాజు. విదేహ దేశ నివాసి 3 వైశ్యుఁడు, వర్తకుఁడు. 4. బ్రాహ్మణ స్త్రీ యందు వైశ్యునికిఁ బుట్టిన సంకీర్ణ జాతివాఁడు 5. అంతఃపురపుఁ గావలి వాఁడు, కంచుకి

వైద్యకము నం వి అ న. వైద్యశాస్త్రము, ఆయు ర్వేదము.

వైద్యక్రియ నం. వి ఆ స్త్రీ వైద్య వృత్తి, చికిత్స చేయుట

వైద్యనాథుఁడు పుం. వి 1. ధన్వంతరి 2. శివుఁడు.

వైద్యము[1] నం. విణ (అ ఈ అ) 1. వేదసంబంధ మైనది 2. వైద్యసంబంధమైనది.

వైద్యము[2] నం వి అ న 1. రోగచికిత్స, మందు

మ పవిసంగంబునఁ దాప మొందిన శచీప్రాణేశు కెంగేలికిం, జివురుం గైదువు జోదు వైద్య ముపదేశించెన్ రహస్యంబుగా .. నైష 1 34.

2 రోగ చికిత్సా శాస్త్రము

గీ. కాయ శాలగ్రహోర్ధ్వాంగకములు నాల్గుఁ శల్యదంష్ట్రా జరావృష సంజ్ఞ నాల్గు నైన యష్టాంగకము రావులారఁ గల్గు, వైద్య మెని మిది నెలల సర్వమును నేర్చి మనుచ 5 15

వై(ద్యకుఁ)ద్యుఁడు నం వి అ పుం. 1. విద్వాం సుఁడు, పండితుఁడు 2. వెజ్జు, మందులిచ్చువాఁడు, భిషజుఁడు 3 బ్రాహ్మణునకు వైశ్య స్త్రీయందుఁ బుట్టిన సంకీర్ణ జాతివాఁడు 4 (వైశ్యస్త్రీయందు శూద్రునకు బుట్టిన యధమ సంకీర్ణ జాతిలోని వాఁడు.

వైద్యుతము నం. విణ (అ ఈ అ) వైద్యుత్సం బంధి, విద్యుత్తునుండి పుట్టినది, మెఱపునుండి పుట్టి నది.

వైధము నం విణ (అ. ఈ అ.) 1. విధిననుసరించి నది. 2, ధర్మశాస్త్రానుసారి, న్యాయ్యమైనది

వైధర్మ్యము నం వి అ. న 1. విరుద్ధ ధర్మములు కలిగియుండుట, సమాన ధర్మములు లేమి, భేదము 2 గుణభేదము, శీలభేదము. 3. కృత్యభేదము 4. వ్యతిరేకము. 5 అధర్మము, అన్యాయము. 6 భిన్న మతావలంబనము

వైధవేయుఁడు నం వి. అ పుం విధవాపుత్రుఁడు, ముండ కొడుకు.

వైధవ్యము నం వి అ న విధవాత్వము, ముండ మోపితనము

వైధాత్రుఁడు నం వి అ పుం బ్రహ్మపుత్రుఁడు, సన త్కుమారకుఁడు

వైధుర్యము నం వి. అ న 1 నష్టపోవుట 2 క్షోభము, కలఁత, కదలిక, కంపము

వైధృతి నం వి ఇ స్త్రీ వైధృతము

వైధృతము నం వి అ న. (జ్యోతి) ఇరువదియేడు యోగములలో నొకటి (ఇది మిక్కిలి యశుభ కర ముగా నెంచఁబడినది)

వైధేయము నం విణ (అ ఈ. అ.) 1 విధివిహిత మైనది, విధి ననుసరించినది 2 తెలివిలేనిది, మూర్ఖము.

వైధేయుఁడు నం. వి అ. పుం. మూర్ఖుఁడు, తెలివిలేని వాఁడు

వైనతేయుఁడు నం వి అ పుం 1 గరుత్మంతుఁడు 2. అనూరుఁడు.

వైనము = వయినము వి (నం. వ్యాఖ్యానము క. వైణవు) 1. వివరణము

వ్యవ. నీవు వచ్చిన పని వైనముగాఁ దెలుపుము

2 ఉపాయము.

క పురహరుఁ డంతట వగ్గిరి, వరతటమునఁ దపము సేయ వచ్చె నిజేచ్ఛన్, గిరి యతనికి సుత నచ్చుటఁ, బరిచర్యకు నిలిపె మంచి వైనము దొరికెన్ పార్వ 2 111 112,

3. కారణము. (శ శ, బ్రౌ.)

4. క్రమము (శ. ర)
5 విధము. (శ ర)

వైనయికము సం విణ (అ ఈ అ) 1. వినయము నకు సంబంధించినది, మంచి నడవడికి సంబంధించినది.
2. యుక్తతను (మితిమించని నడవడిని) బల పఱుచునది
వి అ పుం యుద్ధరథము, యుద్ధమున నుపయోగించు యానము.

వైనాయకము సం. విణ. (అ ఈ అ) వినాయక సంబంధి, వినాయకునికి సంబంధించినది

వైనాయికము సం వి అ. పుం బౌద్ధమత సిద్ధాంతము.

వైనాయికుఁడు సం వి అ పుం బౌద్ధమత సిద్ధాంత మనుసరించినవాఁడు, బౌద్ధమతస్థుఁడు

వైనాశికము సం వి అ పుం 1 సాలెపురుగు.
2. బౌద్ధుల సిద్ధాంతము.
న (జ్యోతి) ఒకని జన్మనక్షత్రము నుండి యిరువది మూఁడవ నక్షత్రము.
విణ (అ ఈ అ.) 1. క్షణికము, క్షణకాలముండునది 2 పరతంత్రము, పరాధీనమైనది

వైనాశికుఁడు సం వి అ పుం 1 బానిసవాఁడు, దాసుఁడు. 2 జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్త 3 బౌద్ధమతస్థుఁడు

వైనీతకము సం వి. అ పుం న పలువురు మోయఁదగిన యందలము మున్నగు యానము.

వైపరీత్యము సం వి అ న 1 వ్యతిరేకము, విపర్యయము 2 పరస్పర విరుద్ధస్థితి

వైపించు స త్రి. (√వైచు.) వైవఁజేయు.
వ సముద్రంబున వైపించియు మీఁదఁ బర్వతంబులు త్రోపించియు ... పద్మ. 7. 90

వైపు = వయిపు వి 1 ఉపాయము.
క ఆ రాక్షసు పట్టణ మెవ్వారికిఁ దదనుజ్ఞ లేక వైరమునఁ జొరం, గారాదఁట ప్రద్యుమ్నుఁడ, వారణఁ దతుపురముఁ జొచ్చువైపు వినుమికన్. ప్రభా 2. 28
సీ కావున తత్కార్మ కలనకు వరియింపవలయు నాతనిఁ దెచ్చు వైపుఁ జూడు రాఘవ 1 58.
చ విరిగిన వైరులం దఱిమి వేగమె వారల సీమ లెల్ల సుస్థిరమతి నాక్రమింప వలదే యనుడా నెఱమంత్రి బల్కె భూవర యిది వేళగాదు పౌరవం జననిచ్చి కెలంకులందు సత్వరులగు శాత్రవుల్ గదియ వైపు దొరంగదె యెంత వారికిన్. కృష్ణ 3 50
2 ఒడుపు, లక్ష్యము
సీ వైపు దప్పిన మహాకోపంబుతోడన పోయె నవైతం బాత్మఁ బూని దాయ ... కాశీ 6. 294
గీ వైపు దప్పిన చేతుల వాఁడు మొద్దు, వ్రేళ్ళ వంకర కొంకర కాళ్ళవాఁడు, కుఱుచవాఁడు వికారపు గూని వీఁపువాఁడు కాలిన కొఱడు భావమున వెడలె వరాహ 2 45
3 విధము.
వ భుజాబల ధురంధరుం డగు నయ్యుగంధరుండు వీతిహోత్రుని వైపున సమిన్మధ్యంబున విజృంభించి ప్రబలతర వారిధర నికాయంబుగతిఁ ప్రబలతర వారిధర నికాయంబుచెదర ... చంద్రా 6 98.
గీ ... మింటఁ, జిల్కబాటివ వైపున జింకదాటు, పగిది బంతి యెగయుదారి పావములకు, సరవి యంతర పల్లటి వరుస బిరుదు, పాత్రవలె నాడ గల చిత్రపత్రమునకు. ప్రబంధ 181
4 వాసి, అతిశయము
గీ చంద్రు సైదోడు పూఁబోడి జళుకు తళుకు, వాలు గన్నుల బెళుకుల వైపు మూపు, వాలు గన్నుల వలపింప వలయు ననియె ... దశా 1 212.
5. పార్శ్వము, ప్రక్క, పక్షము
ఉదా కుడివైపు, ఎడమవైపు
వ్యవ ఆ పెళ్ళికి రెండువైపుల వారు కలసి నూటు గురుకంటె ఎక్కువ లేరు

వైపుకాఁడు విణ (వైపు + కాఁడు) ఉపాయము కలవాఁడు, ఉపాయశాలి
గీ. ... బుంగల యాసవంబు, వడిచికొని తెచ్చు చున్నట్టి వైపు కాఁడు సురా. 57. (శ ర.పా)

వైపుల్యము సం వి అ న 1. వైశాల్యము, విస్తృతి, విరివి 2 సమృద్ధి, బాహుల్యము

వైఫల్యము సం వి అ న వ్యర్థమగుట, నిష్ఫలత, విఫలమగుట

వైబోధికుఁడు సం వి అ న 1 కావలివాడు 2 రాత్రిఁ గంటవాయించి (కొట్టి వేళ దెలుపుచు జనుల మేలుకొలుపువాఁడు, గస్తు తిరుగువాఁడు

వైభవము సం వి అ న 1 ఐశ్వర్యము, సంపద. 2. ప్రభుత్వము, మహిమ, గొప్పతనము

వైభాషికము సం విశ (అ ఈ అ) విభాషగావచ్చునది, పక్షాంతరమునఁ బ్రాప్తమగునది

వైభ్రాజము సం. వి అ న దేవలోకమునందలి యొక యుద్యానము

వైమత్యము సం వి అ న 1 అభిప్రాయభేదము, అనంగీకారము. 2 అనిష్టము, ఒప్పమి, ఇష్టము లేమి.

వైమనస్యము సం. వి అ న 1 మనస్సు చెదరుట, విమనస్కత. 2 చింత, విచారము 3. మనస్పర్థ 4 రోగము, జబ్బు

వైమాత్ర సం. వి ఆ స్త్రీ. సవతితల్లి కూఁతురు

వైమాత్రి సం వి ఈ స్త్రీ వైమాత్ర
ఇత్లే వైమాత్రేయి

వైమాత్రుఁడు సం. వి. అ పుం సవతి తల్లి కొడుకు
ఇత్లే వైమాత్రేయుఁడు

వైమానికుఁడు సం విశ (అ ఈ అ) విమానము మీఁద దిరుగువాఁడు, విమానమునం దున్నవాఁడు.

వైమాలము = వయిమాలము విశ అధికము
ఉ శ్రీలఁ బతుక్యనాథుఁ డొనరించెను నేఁడని గారవించుచో, బాలకు లేఁత నవ్వధర పల్లవకాంతి నలంకరించె వైమాలపు సిగ్గు చూపులకు మాటుగఁ దోఁచెఁ గుచోత్తరీయమున్, గేలొడికంబు నేసెఁ దిలకించిరి నెచ్చెలులట్టి చేష్టలన్ కావ్యా 5 62

వైముఖ్యము సం వి అ న 1 విముఖత, విముఖుఁడగుట, పెడముఖము పెట్టుట, వెనుకకుఁ దిరుగుట. 2 అనిష్టము, ఇచ్ఛలేమి, విసుగు

వైమేయము సం వి. అ పుం వినిమయము, వస్తువుల మార్పు

వైయగ్ర(గ్ర్య)ము సం వి అ న 1 వ్యగ్రత, క్షోభము, కలఁత. 2 తదేకాయత్తత, తన్మయమగుట.

వైయధికరణ్యము సం. వి అ న సమానాధికరణము కామి, భిన్నమయిన యాశ్రయములు కలిగియుండుట

వైయర్థ్యము సం వి అ న. వ్యర్థత, నిరుపయోగమగుట

వైయాకరణుఁడు సం విశ (అ ఈ అ) వ్యాకరణము చేదివినవాఁడు
వి అ పుం. వ్యాకరణశాస్త్రవేత్త, వ్యాకరణ పండితుఁడు

వైయాఘ్రము సం విశ (అ ఈ అ) 1 వ్యాఘ్రమును బోలియున్నది 2 వ్యాఘ్రచర్మముతోఁ గప్పఁబడినది
వి అ పుం వ్యాఘ్రచర్మముతోఁ గప్పఁబడిన రథము

వైయాత్యము సం వి అ న 1 దిట్టతనము, నిర్లజ్జత, సిగ్గులేమి 2 మోటతనము.

వైయాసికము సం విశ (అ. ఈ అ) వ్యాసప్రోక్తము, వ్యాసునిచేఁ జెప్పఁబడినది, వ్యాసవిరచితము

వైయాసికుఁడు సం వి అ పుం వ్యాసుని పుత్రుఁడు, శుకయోగి

వైరంగికుఁడు సం వి అ పుం కామాది వికారములను జయించిన సన్న్యాసి, బైరాగి

వైరక(కా)రుఁడు సం విశ (అ ఈ అ) విరోధము కల్గించువాఁడు, కలహకారుఁడు
వి అ పుం శత్రువు, పగవాఁడు.

వైరక్త(క్త్య)ము సం వి అ న 1. విరక్తి, వైరాగ్యము, ప్రాపంచిక విషయములతో సంబంధము వదలుట 2 అసంతుష్టి

వైరనిర్యాతనము సం వి అ న పగ తీర్చుకొనుట.
ఇత్లే వైరప్రతీకారము, వైరానృణ్యము మొ

వైరపడు మి అ క్రి (వైరము+పడు) విరోధపడు, పగగొను
గీ ఈ సముద్రుఁడు నాతోడ నెట్లు వైర, పడ సమర్థుఁడు తెలియక కలికితబల నా పంచ 424

వైరప్రతిక్రియ సం వి ఆ స్త్రీ. వైరనిర్యాతనము
ఇత్లే వైరయాతన. మొ

వైరము సం వి అ. న 1 శత్రుత్వము, పగ, విరోధము 2 ద్వేషము, కపి 3 వీరత్వము, పరాక్రమము.

వైరల్యము సం. వి అ న 1 విరలమగుట, అరుదుగా నుండుట, దుర్లభత 2. వదులు, బిగువులేమి 3 సౌకుమార్యము, సున్నితమగుట

వైరవులు = వయిరవులు వి కట్టెనిప్పు, అంగారము
సీ నిప్పంగలము మల్లె నిప్పుక వైరాలు వైరవు లనఁగ నంగార మొప్పు . ఆం. భా 2.242.

వైరశుద్ధి సం వి ఇ స్త్రీ వైర నిర్యాతము, పగ తీర్చుకొనుట

వైరసాధనము సం వి అ న వైరనిర్యాతనము

వైరాగ(గ్య)ము సం వి అ న 1 విరక్తి, ప్రాపంచిక విషయములతో సంబంధము వదలుకొనుట, విషయవాంఛలు లేకునికి 2 అసంతుష్టి 3 వైమనస్యము 4 చింత, దుఃఖము

వైరాగికుఁడు సం వి. అ పుం వైరాగ్యము గల సన్న్యాసి

వైరాజము సం విఱ (అ ఈ అ) విరాట్పురుష సంబంధి, బ్రహ్మ సంబంధమైనది

వైరాటము సం విఱ (అ ఈ అ) విరాటసంబంధి, విరటుని సంబంధమైనది.
వి. అ పుం ఇంద్రగోపము, ఆరుద్రపురుగు

వైరానుబంధి సం విఱ (న్ నీ న్) విరోధము తెచ్చెడువాఁడు, కలహకారుఁడు
వి న్ పుం 1 వాఁడి మయూఖము, వేఁడియైన సూర్యకిరణము 2 విష్ణువు

వైరాలు = వయిరాలు వి వైరవులు, కట్టెనిప్పు.
సీ. నిప్పంగలము మల్లె నిప్పుక వైరాలు వైరవు లనఁగ నంగార మొప్పు ఆం. భా 2 242

వైరి సం విఱ (న్ణీ న్) పగ గలవాఁడు, శత్రుత్వము గలవాఁడు.
వి న్. పు 1 పగవాఁడు, శత్రుపు. 2 వీరుఁడు, పరాక్రమశాలి

వైరించు సం అ క్రి పగగొను
సీ వైరింప జమునంత వానినేనియుఁ బోర నదరంటగాఁ బ్రేయుటకని బిరుదు .. భల్లా 4 (శ ర)

వైరూప్యము సం వి అ న 1. విరూపమగుట, అనురూపము కామి, తగియుండమి, అంగవికారము - కురూపి యగుట 2 రూపభేదము, వేఱు రూపము నొందుట

వైరోచని సం వి ఇ పుం వైరోచనుఁడు

వైరోచనుఁడు సం వి అ పుం 1. విరోచనుని పుత్రుఁడు, బలిచక్రవర్తి 2. అగ్నిపుత్రుఁడు. 3 సూర్యుని పుత్రుఁడు

వైరోద్ధారము సం వి అ పుం వైరనిర్యాతనము.

వైలక్షణ్యము సం వి అ. న విలక్షణత
1. వైశిష్ట్యము, ప్రత్యేకత, అపూర్వత 2 వ్యతిరేకము, ప్రాతికూల్యము 3. భేదము, వ్యత్యాసము

వైలక్ష్యము సం వి అ న 1 కలఁత, క్షోభము. 2 స్వభావ సిద్ధము కాకుంట, నైసర్గికము కామి 3 లజ్జ, సిగ్గు 4 చిహ్నము లేమి, గుఱుతు లేకుండుట.

వైశ వి శ్యేనవిశేషము, ఒకవిధమగు డేగ (శ, ర.)

వైశము = వయిశము వి 1 విధము
క బాలుఁడు తన బాలుండవి, బాలామణి తనదు ధర్మపత్నియని మహీ, పాలుం డెఱిఁగియు నెఱుఁగని, వైశంబునఁ బలికె లోకవాద చలితుఁడై కృ శకు 3. 131.
2 సమయము.
సీ. తోఁకచుక్కలఁ బోలు తోరంపుఁ దెలికన్నులా వైశమున సిగ్గు నతకరింప క్రీడా 137.
విఱ శీఘ్రము, సత్వరము
క అపుడు జడదారి ఱేఁడు, ల్లపుదామర నలరి వారలఁ దోడ్కొని వై,శమ్ము నడకలతోఁ దన జన్న పుటిల్లల యందు దోఁపునకుఁ బరతెంచెన్ అచ్చరా బాల 116
ఉ నాదెసఁగాముసమ్ములకు నాఁటుట వైశము సిగ్గుఁ జిత్తమున్, వాదులు వెట్టుకొన్న యవి... ఉ హరి 5 129
సీ పుడమి నంతక నామమునఁ జేర్చు వైశంబు రేలు వెలారించు బేలతనము, కృ శకుం పీఠిక 1. 56

వైవధికుఁడు సం వి అ. పుం 1 చిల్లర సరకులను కావడిలోఁ బెట్టుకొని వీథులలోఁ దిరుగుచు నమ్ముకొనెడి వర్తకుఁడు 2. కావడి మోయువాఁడు, కావడివాఁడు.

వైవర్ణ్యము సం వి అ. న. 1 వివర్ణత, వర్ణము మాఱుట, రంగు మాయుట 2 జాతిభ్రష్టత, జాతి నుండి తొలఁగుట.

వైవర్తము సం వి అ పుం సంపూర్ణముగా (సమూలముగా) మాఱుట.

వైవస్వతి సం వి ఈ స్త్రీ 1 దక్షిణ దిక్కు, యమునానది

వైవస్వతుఁడు సం వి.అ పుం 1 పదునలుగురు మనువులలో నొకఁడు, ఏడవ మనువు, ఇప్పటి మనువు 2. యముఁడు 3. అగ్ని 4 ఏకాదశ రుద్రులలో నొకఁడు 5 శని (గ్రహము)

వైవాహికము సం విశ (అ ఈ అ) వివాహ సంబంధమైనది, వివాహమునకుఁ దగినది.

వి పుం అ న. వివాహము, పెండ్లి

వైవాహికుఁడు సం. వి. అ పుం వియ్యంకుఁడు, సంబంధి 1. కోడలి తండ్రి 2 అల్లుని తండ్రి

వైశంపాయనుఁడు సం వి అ పుం సుప్రసిద్ధుఁడయిన వేదవ్యాసుని శిష్యుఁడు. (జనమేజయ మహారాజునకు మహాభారత సంహితను వినిపించిన ఋషి)

వైశద్యము సం వి అ. న 1 పరిశుభ్రత 2 స్పష్టత, తేటఁదనము 3. తెలుపు, ధావళ్యము 4 శాంతత (మనస్సు యొక్క) ప్రసన్నత.

వైశసము సం. వి అ న 1 నాశము, ధ్వంసము 2 బాధ, దుఃఖము, కష్టము

వైశస్త్రము సం వి అ. న. శస్త్రములేమి, విశస్త్రత, ఆత్మరక్షణ సాధనములేమి

వైశాఖము సం వి. అ పుం 1 చాంద్రమాన మాసములలో రెండవది. 2 మంథ దండము, కవ్వము 3 శార్ఙ్గాన్వత్యమానమున నొకానొక సంవత్సరము న వేఁటాడుటలో నొకవిధమైన యొడుపు.

వైశాఖి సం వి ఈ. స్త్రీ వైశాఖ శుక్ల పౌర్ణమాసి, వైశాఖ మాసమందలి పున్నమ

వైశారద్యము సం వి అ న నేర్పు, దక్షత, నైపుణ్యము

వైశికము సం విశ. (అ. ఈ అ) వేశ్యలచే వశ్యసింపఁ బడినది

వి అ న వేశ్యాధర్మము.

వైశికుఁడు సం వి అ. పుం వేశ్యలతో సహవాసము చేయు పురుషుఁడు, కామశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన యొక జాతి నాయకుఁడు

వైశిష్ట్యము సం వి అ న 1 భేదము, తారతమ్యము 2 వైలక్షణ్యము, ప్రత్యేక గుణము, విశేషగుణము 3 శ్రేష్ఠత, ఉత్తమత్వము 4. విశేషగుణములతోఁ గూడియుండుట, ప్రత్యేక గుణములు కలిగియుండుట.

వైశేషికము సం విశ (అ. ఈ అ) 1 విశేష గుణములకు సంబంధించినవి 2 కాణాద సిద్ధాంతము. నకు సంబంధించినది

వి అ న షడ్దర్శనములలో నొకటియగు కాణాద సిద్ధాంతము.

వైశేషికుఁడు సం వి అ పుం వైశేషిక సిద్ధాంతము నెఱింగినవాఁడు, కాణాద శాస్త్రపండితుఁడు.

వైశేష్యము సం. వి అ న. 1 వైశిష్ట్యము 2. భేదము. 3 శ్రేష్ఠత, ఉత్తమత్వము.

వైశ్యుఁడు సం వి. అ పుం. కోమటి, ద్విజులలో నొకఁడు (ఇతనికి వాణిజ్యము, వ్యవసాయమును వృత్తులుగా నుండెడివి)

వైశ్రవణాలయము సం వి అ పుం 1 కుబేరుని నివాసస్థలము 2 వటవృక్షము, మఱ్ఱిచెట్టు (వాచ)

వైశ్రవణుఁడు సం వి అ పుం 1. కుబేరుఁడు 2. రావణుఁడు.

వైశ్వదేవము సం విశ (అ ఈ అ.) విశ్వదేవతల సంబంధమైనది

వి అ న. 1 విశ్వేదేవత కిచ్చెడి బలి 2 భోజనమునకుఁ బూర్వమున సమస్త దేవతల నుద్దేశించి యగ్నియందు హోమము చేయుట

వైశ్వదేవి సం వి ఈ స్త్రీ. మాఘ మాసమునఁ గృష్ణపక్షమందలి యష్టమి

వైశ్వానరము సం విశ (అ ఈ అ) సర్వజనులకు సంబంధించినది, సర్వజన సాధారణమైనది.

వి అ. పుం 1 జాఠరాగ్ని 2. (వేదాంత) సమష్టి జ్ఞానము 3 చిత్రకము, చిత్రమూలము, (వృ వి)

వైశ్వానరుఁడు సం వి అ పుం 1 అగ్నిహోత్రుఁడు. 2 పరమాత్మ

వైశ్వాసికము సం విణ (అ. ఈ అ) విశ్వసనీయము విశ్వసింపఁదగినది నమ్మఁదగినది

వైషమ్యము సం వి అ న 1 విషమత్వము, హెచ్చు తగ్గులుగా నుండుట 2 మిట్టపల్లములుగా నుండుట, సమముగా లేకుండుట, కఱుకుఁదనము, పరుషత 3 అన్యాయము 4 కష్టము, దుఃఖము 5 ఏకాంతముగా నుండుట, ఒంటరితనము

వైషయికము సం విణ (అ ఈ అ) 1 భోగ్యవస్తువులకు సంబంధించినది 2 విషయములవలన, భోగ్య వస్తువులవలనఁ గలిగినది (సుఖాది)

వైషయికుఁడు సం వి, అ పుం. విషయలోలుఁడు, ఇంద్రియసుఖములం దాసక్తిగల పురుషుఁడు

వైషువతము సం. విణ (అ,ఈ అ) విషువత్సంబంధి, సమరాత్రి దినకాల సంబంధమైనది.

వైష్టుతము సం. వి అ న సర్వ్యభస్మము, హోమ సంబంధమైన భస్మము

వైష్ణవపురాణము సం వి అ. న. పదునెనిమిది మహాపురాణములలో నొకటి, విష్ణుపురాణము

వైష్ణవము సం. విణ. (అ ఈ అ) 1 విష్ణుసంబంధి. 2 విష్ణుదేవు నుపాసన చేయునది, విష్ణునిఁ బూజించునది

వి. అ పుం 1 శైవ శాక్త వైష్ణవములను మూఁడు మతములలో నొకటి 2 శ్రవణ నక్షత్రము

న. విష్ణులోకము, వైకుంఠము

వైష్ణవి సం వి ఈ స్త్రీ విష్ణుశక్తి.

వైసర వి మల్లయుద్ధ విశేషము

వ నయన పు పారువలి పరాకడ యే కసర వైసర ఝుంపు పిక్కు కరలాఘవంబు మొదలగు వితమ్ము లెఱింగి. ప్రబంధ. 78.

వైసరము వి హెచ్చరిక పదము

వ బెత్తలు సిస్తుగా మోచి నిబ్బడుగు ముద్కంది యంగాల జడుపు వైసరం బొరడి యడుగులో జతనము ప్రబంధ 605

వైసారిణము సం వి అ. పుం చేప, మత్స్యము.

వైసిక =వయిసిక వి. కపటము.

గి ఉల్లము గరంగ వైసిక పల్లటిలఁగ, ధైర్య మెడలంగ మంత్ర తంత్రములు మఱచి ... పోడ 2

వైహాళి వి (సం వాహ్యాళిః) విహారము

ఉ . బంధు మిత్రాదులు గొల్వ వైహాళికి నంచిత వైభవలీలఁ బోవుచో ...దశకు 7.157.

వైహాయసము సం విణ (అ. ఈ. అ.) ఆకాశమునం దున్నది

వైహార్యము సం విణ (అ. ఆ. అ) విహరింపఁ దగినది, క్రీడింపఁ దగినది భావమునందితోఁ గాని, భార్య బంధువులతోఁ గాని వేళాకోళముగాఁ బలుకఁ దగినది

వైహాసికుఁడు సం వి అ. పుం 1. హాస్యగాఁడు. 2. నటుఁడు

వో

వోంటుము సం వి అ పుం కాఁడ, తొడిమ

వోడ్రము సం. వి అ పుం 1. ఒకజాతి పాము. 2. ఒకజాతి చేప

వోడ్ర సం. వి ఈ స్త్రీ పరిమాణ విశేషము, పణములో నాల్గవ వంతు.

వోఢ సం వి ఋ పుం 1. బరువు మోయువాఁడు, మోతగాఁడు 2 నేత, నాయకుఁడు 3. భర్త, పెనిమిటి 4 వృషభము, ఎద్దు. 5 సారథి. 6 బండిలాగు గుఱ్ఱము, రథాశ్వము

వోదము సం. విణ. (అ. ఆ అ.) చెమ్మగానున్నది, తడిగా నున్నది

వోదాలము సం వి అ పుం. మత్స్యవిశేషము, ఒక జాతి చేప.

వోరకుఁడు సం. వి అ పుం వ్రాయసకాఁడు, లేఖకుఁడు

వోరటము సం వి. అ. పుం. కుందము, మొల్ల. (వ్యు వి)

వోలకుఁడు సం వి. అ. పుం వ్రాయసకాఁడు, లేఖకుఁడు.

వోలము సం వి అ. పుం గోపరసము, బాలెంత బోళము.

వోల్లాహము సం. వి అ. పుం. తెల్లనిజూలు, తెల్లని తోఁక వెంట్రుకలు గల గుఱ్ఱము.

వ్య

వ్యంగము సం. వి. అ పుం 1 కప్ప 2 చెక్కిలిపై బయలుదేఱెడి మచ్చలు, మాఁగు 3 ముఖరోగ విశేషము.

విణ కొవటి

వ్యంగ్యము సం విణ (అ ఆ అ) 1 వ్యంజనా వృత్తిచేఁ దెలుపఁ బడినది, ధ్వనిచే సూచింపఁ బడినది (యర్థము) 2. సూచింపఁబడినది, లోపింపఁ బడినది (అర్థము)

వి అ న. సూచితార్థము, వ్యంగ్యార్థము. (వాచ్యలక్ష్యవ్యంగ్యములలో మూఁడవది.)

వ్యంగుఁడు సం విణ. (అ. ఆ ఈ అ) 1. దేహము లేనివాఁడు, అశరీరి. 2 అవయవము లేనివాఁడు, వికలాంగుఁడు.

వి అ. పుం. కుంటివాఁడు.

వ్యంగులము సం వి అ న. అంగుళములో నఱువది యవ వంతు, అతిసూక్ష్మ పరిమాణము.

వ్యంగ్యోక్తి సం. వి. ఇ స్త్రీ. గూఢముగాఁ జెప్పుట, సూచన

వ్యంజకము సం. విణ. (అ. కే కా. అ) 1 స్పష్ట పఱుచునది, స్పష్టముగాఁ దెలుపునది అర్థమును తోఁపించునది, ధ్వనింపఁ జేయునది.

(వాచక లాక్షణికములు కానిది—పదము)

వి. అ పుం అభినయము. మానసిక భావమును హస్తాది చాలనముచేఁ దెలుపుట.

వ్యంజన సం వి ఆ. స్త్రీ 1. శబ్దశక్తి విశేషము, అర్థాంతరమును స్ఫురింప జేయు శబ్ద శక్తి 2. వేశాకోశము, ఎగతాళి. 3. సూచన

వ్యంజనము సం వి అ న 1. విశదపఱుచుట, స్పష్టము చేయుట 2 గుఱుతు, చిహ్నము 3 జ్ఞప్తికితెచ్చుట. 4 మాఱువేషము 5 హల్వర్ణము, హల్లు. 6. స్త్రీ పురుషుల గుఱి. (లింగము, యోని.) 7 లాంఛనము, చిహ్నము 8 రజస్వలా చిహ్నము 9. శ్మశ్రువు,గడ్డము 10.అవయవము, అంగము 11 కూర, పులుసు మొ॥గు భోజనోప కరణములు (ఆ) సంభారము, పోపువస్తువులు, 12 అభిధాలక్షణా వ్యంజనములను శబ్ద శక్తులలో మూడవది 13 దినము. 14. మఱుగుచోటు, రహస్య స్థలము

వ్యంజనావృత్తి సం. వి ఇ స్త్రీ శబ్దశక్తి విశేషము, వ్యంజన, ధ్వని,

వ్యంజితము సం. విణ. (అ ఆ అ) 1. విశద పరుపఁ బడినది 2. ప్రత్యేకపఱుపఁ బడినది. 3 స్ఫురింపఁ జేయబడినది, సూచింపఁ బడినది.

వ్యంసకము సం. వి. అ పుం. (ఇది సమాసోత్తర పదముగానేఁ బ్రయోగింపఁ బడును) ధూర్తము, టక్కరి, మోసము చేయునది (జంతువు) మయూర వ్యంసకము.

వ్యంసకుఁడు సం వి అ పుం ధూర్తుఁడు, మోస గాఁడు, వంచకుఁడు.

వ్యంసనము సం వి అ న. 1. మోసపుచ్చుట, వంచించుట, 2. వంచిపెట్టుట

వ్యక్తగణితము సం వి. అ. న. అంకగణితము.

వ్యక్తదృష్టార్థుఁడు సం. వి. అ పుం సాక్షి, కన్నులారఁ జూచినతఁడు.

వ్యక్తము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 విశదమైనది, స్పష్టమైనది. 2. స్పష్టపఱుపఁబడినది, వెల్లడింపఁ బడినది 3. వృద్ధినొందినది, ప్రకాశితము. 4. ప్రత్యేక పఱుపఁ బడినది, భేదపఱుపఁబడినది 5. ప్రత్యేక వ్యక్తికి సంబంధించినది

వి అ న. 1 వ్యక్తపఱుపఁ బడిన పదార్థము. 2 సృజింపఁబడిన వస్తువు

వ్యక్తి సం వి ఇ స్త్రీ. 1, స్పష్టమగుట, ప్రకాశము, గోచరమగుట. 2 దృశ్యరూపము, స్ఫుటత్వము 3. సూక్ష్మ భేదము తెలిసి కొనుట, భేదజ్ఞానము. 4. స్వాభావిక స్థితి, సత్యస్వరూపము 5 ప్రత్యేకత (వ్య జాతి) 6. (వ్యాక.) లింగము 7. పద రూప వికారము, లింగ విభక్త్యాదుల వలన పదమునకుఁ గలుగు మార్పు (విలక్షణ్ము.)

వ్యక్తుఁడు సం. వి అ పుం. విష్ణువు.

విణ. విద్యావంతుఁడు, చదువుకొనిన వాఁడు.

వ్యగ్రుఁడు నం విశ (అ ఆ అ.) 1 వేగిరపడు వాఁడు, తొందరపడువాఁడు 2. కలఁత నొందిన వాఁడు, వ్యాకులత నొందినవాఁడు, 3 (ఒకదాని యందు) మనస్సు తగిలినవాఁడు, మిక్కిలి యాసక్తి గలవాఁడు.

వి అ పుం విష్ణుదేవుఁడు.

వ్యజనము నం వి అ న తాళవృంతము, విసనకఱ్ఱ

వ్యడంబక(న)ము నం వి అ పుం ఆముదపుఁ జెట్టు (వృ వి)

వ్యతికరము నం విశ (అ ఆ అ) 1 పరస్పర మైనది, అన్యోన్యమైనది 2 వ్యాపించునది. 3. అంటియున్నది, చేరియున్నది

వి అ పుం 1, సాంకర్యము, కలయిక 2 సంధి, కలియుట. 3. ఒకదానిపైగొట్టుట. 4. నిరోధము, అడ్డంకి 5 సందర్భపడిన విషయము, తటస్థించిన కార్యము. 6 తటి, అదను 7 కష్టదశ, దుర్దశ 8 పరస్పర సంబంధము 9 వస్తువుల వినిమయము—ఒక వస్తువు నిచ్చి వేఱొకదానిం బుచ్చుకొనుట 10. ఒకటి విడిచి యొకటిగా నుండుట.

వ్యతికీర్ణము నం విశ (అ ఆ అ) 1 మిశ్రము చేయఁబడినది, కలుపఁబడినది 2 కూడినది, ఏకీభవించినది.

వ్యతిక్రమము నం వి అ పుం 1. మంచి మార్గము నుండి తొలఁగుట 2. అతిక్రమించుట, ఉల్లంఘనము, ఆచరింపక పోవుట 3. అశ్రద్ధచేయుట, అలక్ష్యభావము, ఉపేక్ష 4 వ్యతిరేకము, ప్రాతికూల్యము. 5. పాపము, వ్యసనము, దోషము. 6 దురదృష్టము.

వ్యతిక్రాంతము నం విశ (అ ఆ. అ.) 1 అతిక్రమింపఁబడినది, ఉల్లంఘింపఁబడినది. 2 ఉపేక్షితము, అశ్రద్ధ చేయఁబడినది. 3. ప్రతికూలము, విరుద్ధము. 4 కడచినది, గతించినది (కాలము)

వ్యతిరిక్తము నం విశ (అ ఆ అ) 1 భిన్నమైనది, వేఱయినది 2 మించినది, అతిశయించినది. 3 ఉపసంహరింపఁ బడినది, మరలించుకొనఁబడినది. 4 వినాయింపఁ బడినది, తప్పింపఁబడినది.

వ్యతిరేకము నం వి. అ పుం 1 భేదము 2 ఎడఁబాటు, విడిపోవుట 3. బహిష్కరించుట, వినాయించుట. 4 మించుట, అతిశయించుట 5 వ్యత్యాసము, సామ్యములేమి 6 (తర్క) యుక్తి సరిపడకుండుట (అన్వయ వ్యతిరేకములలో రెండవది)

చూ వ్యతిరేక వ్యాప్తి

7. (అలం) అర్థాలంకారములలో నొకటి.

(ఉపమానము కంటె ఉపమేయ మెక్కువదిగా వర్ణించుట.)

వ్యతిరేకవ్యాప్తి నం. వి ఇ స్త్రీ (తర్క) యుక్తి నిలువఁబడకుండుట ఇది యన్వయమునకు వ్యతిరిక్తము సాధ్యము లేనిచోట హేతువును లేక పోవుట (యత్ర సాధ్యాభావ స్తత్ర హేత్వభావ ఇతి వ్యతిరేకవ్యాప్తి)

వ్యతిరేకి నం విశ (న్ జీ న్.) 1 భిన్నము. వేఱైనది 2 మించినది, అతిశయించినది. 3. చేరకుండునది, అభావమును దెలుపునది

చూ వ్యతిరేక వ్యాప్తి.

వ్యతిషంగము నం వి అ పుం 1 పరస్పర సంబంధము 2. అన్యోన్యమేలనము, ఒండొంటితోఁ గలియుట 3, కలయిక, కూడిక 4. రెంటిని కలిపి కట్టుట

వ్యతిషక్తము నం విశ (అ ఆ అ) 1. పరస్పర మిళితము, ఒకదానితో నొకటి కలిసి యున్నది 2 సంకీర్ణము, మిశ్రమైనది.

వ్యతి(తీ)హారము నం వి అ పుం 1 ద్రవ్య వినిమయము, వస్తువులు మార్చుకొనుట. 2. పరస్పరత, ఒండొరు లొక విధ మగు పనిని చేయుట. దెబ్బకు మాఱుదెబ్బ కొట్టుట తిట్టునకు మాఱు తిట్టు తిట్టుట

వ్యతీతము నం విశ. (అ ఆ అ) 1. గతించినది, కడచినది 2 చచ్చినది, మృతిచెందినది 3 విడువఁబడినది, త్యజింపఁబడినది. 4 నిర్లక్ష్యము చేయఁబడినది, ఉపేక్షింపఁబడినది

వ్యతీపాత(ము) నం వి అ. పుం 1 మహోత్పాతము, సర్వనాశనము, మహాప్రళయము 2.సూచింపఁబడు మహోపద్రవము.3 అగౌరవము, నిర్లక్ష్యభావము 4 విష్కంభాది యోగములలోఁ బదునేడవది 5. పూర్ణిమా సోమవారముల కలయిక, సోమవారమునఁ బున్నమ యగుట. (అమావాస్యా రవివారముల కూడిక యని వాచ)
తే. పరఁగ సంక్రమణ వ్యతీపాతలందు, సభల భక్తిని వినునట్టి సజ్జనులకు ..భాగ 4 333.
6. కార్యాచరణమున కళుభముగా నెంచఁబడిన సూర్య చంద్రుల కలయిక.

వ్యత్యయము నం వి అ పుం 1 దాఁటుట, ఉల్లంఘించుట 2 వ్యతిరేకము, ప్రతికూలత 3 వ్యస్తముగా నుండుట, తడఁబాటు. 4 మార్చుకొనుట, ఒకదాని నిచ్చి వేఱొకటి పుచ్చుకొనుట 5 విఘాతము, అవరోధము, అడ్డంకి

వ్యత్యస్తము నం. విశ. (అ అ అ) 1. ప్రతికూలము విరుద్ధము. 2 వ్యతిరేకమైనది, ఎదిరియైనది. 3 పరస్పర సంబంధము లేనిది, అసంగతము. 4. అడ్డముగాఁ దిరిగినది, అడ్డముగా నున్నది

వ్యత్యాసము నం. వి అ పుం. 1. విపర్యయము 2. వ్యతిరేకము.

వ్యథ నం వి ఆ స్త్రీ 1 బాధ, దుఃఖము, కష్టము. 2. భయము, వెఱపు, 3 కలత, క్షోభము 4 రోగము, జబ్బు.

వ్యథనము నం. వి అ న బాధించుట, బాధపెట్టుట, నొప్పించుట.

వ్యథము నం వి అ పుం 1 గ్రుచ్చుట, కుట్టుట. 2 గాయపఱచుట 3 రంధ్రము చేయుట, బెజ్జము చేయుట, తొలివేయుట. 4. గాయము, క్షతి.

వ్యథితము నం విశ. (అ. ఆ. అ) 1 బాధింపఁబడినది, నొప్పింపఁ బడినది 2. భయపడినది, బెదరినది. 3. క్షుబ్ధము, కలఁత నొందినది

వ్యధికరణము నం విశ (అ అ అ) 1. భిన్నమయిన (వేఱయిన) యాశ్రయము కలది. 2 పూర్వోత్తర పదములు భిన్న విభక్తులతో నుండు సమాసము, (క) తత్పురుషము--రాజపుత్రుఁడు, చోరభయము మొ॥ (చ) బహువ్రీహిః - చంద్రమౌళి, చక్రపాణి, శరజన్మ మొ॥
(వ్యధి సమానాధికరణము.)

వ్యధ్వము నం వి అ పుం చెడుదారి, తప్పుత్రోవ

వ్యపగతము నం విశ (అ ఆ. అ) 1. పోయినది 2 తొలఁగిపోయినది, నివృత్తమైనది 3 శూన్యమైనది, రహితమైనది

వ్యపత్రపుఁడు నం విశ (అ ఆ అ) సిగ్గులేనివాఁడు, నిర్లజ్జుఁడు

వ్యపదిష్టము నం విశ (అ ఆ అ) 1 పేర్కొనఁబడినది, పేరుతోఁ బిలువఁబడినది 2. చూపఁబడినది, తెలుపఁబడినది 3 మిషపెట్టఁబడినది

వ్యపదేశము నం వి. అ పుం 1 తెలియఁ బఱచుట, ఎఱిఁగించుట 2 పేర్కొనుట 3. పేరు, సంజ్ఞ 4. కుటుంబము, వంగడము, తెగ, జాతి 5 ప్రఖ్యాతి, ప్రసిద్ధి. 6 తంత్రము, కపటోపాయము 7. మోసము, వంచన. 8. భావము దాఁచుట

వ్యపదేష్ట నం వి ఋ. పుం. వంచకుఁడు, మోసగాఁడు.

వ్యపరోపణము నం వి అ న 1 నిర్మూలించుట, పెల్లగించుట 2. నివారించుట, తొలఁగించుట 3. త్రుంచుట, ఖండించుట

వ్యపాకృతి నం వి ఇ స్త్రీ 1. నిరాకరణము, త్రోసివేయుట 2 స్వీకరింపకుండుట, గ్రహింపకుండుట 3 కప్పిపుచ్చుట.

వ్యపాయము నం వి అ పుం సమాప్తి, ముగింపు

వ్యపాశ్రయము నం వి. అ పుం. 1. ఆశ్రయము, ఆధారము. 2 నిరీక్షణము, ఎదురుచూచుట 3.ఆశ్రయము (శరణము)గాఁ గొనుట, నమ్మియుండుట. 4. మతాంతరము నవలంబించుట. (విల్యమ్సు.)

వ్యపేతము నం విశ (అ ఆ అ) 1 విడిపోయినది, వియుక్తము 2.పోయినది, విడిచిపోయినది, లేనిది, శూన్యమైనది. ఈ యర్థమున తఱుచు సమాస పూర్వ పదముగా నుండును
ఉదా · వ్యపేత హర్షుఁడు మొ॥
3. విరుద్ధము, ప్రతికూలము, భిన్నము, వేఱు

వ్యాపేక్ష సం వి అ స్త్రీ 1 ఎక్కువ యాస, నిరీక్షణము, ఎదురు చూచుట 2. ఆలోచన, తలంపు. 3 పరస్పర సంబంధము 4. అన్యోన్యాశ్రయము, ఒక దాని నాశ్రయించి యొకటి యుండుట 5 ఉపయోగము 6 (వ్యాక.) స్వార్థపర్యవసితము లగు పదములకు ఆకాంక్షాదులచే నగు పరస్పరాన్వయము. 7 రెండు సూత్రముల పరస్పరోపయోగము. (ఆ ని)

వ్యాపేక్షణము సం. వి అ. న. ఎదురుచూచుట, నిరీక్షించుట

వ్యాపేక్షుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) 1 ఎదురుచూచువాఁడు, నిరీక్షించువాఁడు 2. అవ్యాసక్తి గలవాఁడు, శ్రద్ధాళుఁడు 3 ఆలోచించువాఁడు, తలఁచువాఁడు

వ్యపోఢము సం. విణ. (అ ఆ అ) 1 తొలఁగింపఁబడినది, త్రోసివేయఁబడినది 2 వ్యతిరేకమైనది 3. కనఁబఱుపఁబడినది, నష్టపఱుపఁబడినది.

వ్యపోహము సం వి అ పుం త్రోసివేయుట, తొలఁగించుట.

వ్యభిచరించు సం అ క్రి తప్పి చరించు.

సీ. పతిభక్తి యుడిగి సంతతమును తమ యిచ్ఛ వచ్చిన తెరవుల వ్యభిచరించి వి పు. 8 302.

2 ఱంకుపోవు (శ. ర.)

వ్యభిచారము సం వి అ పుం 1. మంచి మార్గము నుండి తొలఁగుట. 2 ఉల్లంఘించుట, అతిక్రమించుట. 3. అపరాధము, దోషము, తప్పు. 4. విడిపోవుట 5 ఱంకుతనము, పరస్త్రీ సంగమము. (స్త్రీలకుఁ బరపురుష సంగమము.) 6.(వ్యాక.) ఒకసూత్రమొకచోట వర్తింపకుండుట, 7 (తర్క.) సాధ్యము లేని తావున హేతు వుండుట. (హేతోః స్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం వ్యభిచారః)

వ్యభిచారి సం. విణ (న్ ఈ న్) 1. మంచి త్రోవ నుండి తొలఁగినది , క్రమము తప్పినది 3 అసత్యమైనది, నిజముకానిది 4. వ్యభిచరించువాఁడు, పరస్త్రీని పొందువాఁడు. 5 కాముకుఁడు, విషయాసక్తుఁడు, 6 ఱంకుటాలు. 7 ప్రసిద్ధార్థమును విడిచినది- గౌణార్థముఁ గలది (పదము)

వి. న్. పుం. వ్యభిచారి భావము.

వ్యభిచారిభావము సం వి అ. పుం రసోత్పాదనమునకు సహకారి యగు భావము

(ఇవి రసోత్పాదనమునకు ముఖ్య సాధనములు కాకపోయినను రస పోషకములు. ఇవి ముప్పది మూఁడు, ముప్పది నాలుగని కొందఱు)

వ్యయ సం. వి అ నం ఒక సంవత్సరము.

వ్యయము సం విణ (అ ఆ అ.) నశ్వరము, నశించు స్వభావము గలది.

వి ఆ పుం. 1 నాశము,నష్టి 2 వెచ్చించుట, పరిత్యాగము. 3 విఘాతము, అడ్డంకి, విఘ్నము 4 క్షయము, తఱుగు, భ్రంశము 5 వెచ్చముఁ గర్చు

వ్యయనము సం వి అ న 1. వ్యయపఱచుట, వెచ్చించుట 2 వ్యర్థపుచ్చుట, పాడుచేయుట

వ్యయపరాఙ్ముఖుఁడు సం విణ.(అ ఆ ఈ అ) లోభి, పిసినారి, కర్చుపెట్టనివాఁడు.

వ్యయవాదికాఁడు మి వి (వ్యయము+వాది+కాఁడు) వెచ్చము సేయువాఁడు, వ్యయశీలుఁడు

సీ. ఎల్లభక్తులమ గొల్లగా వేఁడిన వరములీఁగల వ్యయవాదికాఁడు, సచరాచర ప్రపంచమ్మును బాలించు రాచటీకము కాఁపుచీకాఁడు, మిక్కిలి కనుమంట మింటఁబాఱు పురాలు భస్మంబు చేసిన పంతగాఁడు . వరాహ. 11 14.

వ్యయశీలుఁడు సం విణ (అ ఆ అ.) కర్చుపెట్టు స్వభావము గలవాఁడు, అతి వ్యయము చేయువాఁడు

వ్యయించు సం స క్రి వ్యయముచేయు, వెచ్చము చేయు, వెచ్చించు. (శ ర)

చ. ... పరార్థమై తనూ, ధనము వ్యయింగల్గుట కదా జననైక ఫలంబెఱింగితి. హ 2 78.

వ్యయితము నం విణ (అ ఆ. అ) వెచ్చింపఁబడినది, ఖర్చుపెట్టఁబడినది 2 వ్యర్థము చేయఁబడినది

వ్యర్థము నం విణ (అ ఆ అ) నిష్ప్రయోజనము, పనికి మాలినది 2 నిష్ఫలము, లాభము లేనిది 3. అర్థము లేనిది

వ్యళీకము నం వి అ న. 1 అప్రియము 2 అకార్యము 3. అచ్చెరుపాటు 4 అసత్యము 5 బాధ 6. సిగ్గు 7 మోసపుచ్చుట 8 మన్మథావేశముచేఁ జేయఁబడిన కామినీ జనాపరాధము

వ్యవకలనము నం వి. అ న 1 విడదీయుట విభజించుట 2 (గణిత) తీసివేత (వ్యతి సంకలనము)

వ్యవకలితము నం విణ (అ ఆ అ) విడదీయఁబడినది, విభజింపఁబడినది. (గణిత) తీసివేయఁబడినది

వ్యవక్రోశము నం. వి అ. న 1. ఒకనినొకఁడు తిట్టుకొనుట 2 నింద, దూఱు

వ్యవచ్ఛేదము నం వి అ పుం 1 ఛేదించుట, నఱకుట. 2 వేఱుపఱుచుట, విభాగించుట. 3 వేర్వేరు భాగములుగాఁ గోసివేయుట. 4 ప్రత్యేకపఱుచుట, విశేషపఱుచుట. 5. భేదపఱుచుట 6 భేదము, వ్యత్యాసము 7. నిర్ణయము 8. (బాణాదులను) ప్రయోగించుట 9 గ్రంథముయొక్క భాగము, పరిచ్ఛేదము.

వ్యవధ నం వి. అ స్త్రీ 1 ఒక వస్తువును మఱుగుపఱుచు వస్తువు, (కప్పు, తెర, గోడ మొ) 2. మఱుగు, చోటు.

వ్యవధానము నం. వి. అ. న 1. నడుమ వచ్చుట, అడ్డుగా నుండుట 2 అడ్డు, నిరోధము 3 కనఁబడమి, మఱుగగుట 4 తెరగోడ మొ అడ్డు. 5, ఆచ్ఛాదనము, కప్పు 6 అవకాశము, తెఱపి. 7. (వ్యాక.) (అక్షరము) నడుమ నుండుట

వ్యవధాయకము నం విణ (అ యికా అ)1 నడుమ వచ్చునది, అవరోధకము, విఘ్నము చేయునది. 2 అడ్డుగానుండునది, మఱుఁగు పఱుచునది. 3. నడుమనున్నది, మధ్యమున్నది.

వ్యవధి నం వి ఇ పుం వ్యవధానము

వ్యవసాయము నం వి అ పుం. 1 యత్నము, పూనిక, ఉద్యమము 2. దృఢ నిశ్చయము 3 పని, కృత్యము 4 చేఁత, ఆచరణము. 5 వ్యాపారము, ఉద్యోగము, వర్తకము. 6. వృత్తి, జీవనాధారము, బ్రదుకుఁదెరవు 7 ప్రవర్తనము. నడవడి 8. యుక్తి, ఉపాయము, పన్నుగడ 9 డంబము, బడాయికొట్టుట 10 కృషి, సేద్యము. (ఈయర్థము తెలుఁగు గ్రంథములందె కానవచ్చుచున్నది.)

వ్యవసాయి నం విణ (న్. నీ. న్) 1 పూనిక గలవాఁడు, పాటుపడువాఁడు 2 అభినివేశము గలవాఁడు, దృఢనిశ్చయుఁడు 3. చేయువాఁడు, ఆచరించువాఁడు 4 వృత్తిలోఁ బ్రవేశించిన వాఁడు

వి న్ పుం 1 వర్తకుఁడు, బేహారి, వణిజుఁడు

వ్యవసితము నం విణ. (అ ఆ అ) 1 యత్నింపఁబడినది 2 అవలంబింపఁబడినది, పూనుకొనినది. 3 నిశ్చయింపఁబడినది, స్థిరపఱుపఁబడినది. 4 పన్నఁబడినది, ఆలోచింపఁబడినది 5 పూనిక గలది, దృఢనిశ్చయము గలది 6 బలముగలది, శక్తిగలది 7. వంచింపఁబడినది, మోసపుచ్చఁబడినది.

వి అ. న నిశ్చయము

వ్యవస్థ నం. వి. అ. స్త్రీ 1 ఏర్పాటు, కట్టుబాటు. (వర్ణాశ్రమ వ్యవస్థ.) 2. నిర్ణయము, 3 స్థైర్యము, నిలుకడ. 4. సాపేక్షమైన స్థితి, ఒక దానితో సంబంధించి యుండుట 5. శాసనము, చట్టము, శాస్త్ర మర్యాద, సందిగ్ధాంశములయందు పరస్పర విరుద్ధ శాస్త్రవాక్యములు గల చోట్ల వానిని సరిపుచ్చి వ్రాయఁబడిన నిర్ణయము 6 అంగీకారము, ఒడంబడిక. 7 స్థితి, వస్తువుల స్థితి 8 విభజనము.

వ్యవస్థానము నం వి అ న వ్యవస్థ.

వ్యవస్థాపకుఁడు నం విణ (అ వికా ఆ) 1 ఏర్పాటు చేయువాఁడు, క్రయమును బెట్టువాఁడు, సరిపుచ్చువాఁడు. 2. న్యాయ్యమైన అభిప్రాయ మిచ్చువాఁడు 3. పని నడిపించు వాఁడు, కార్యనిర్వాహకుఁడు.

వ్యవస్థాపనము సం వి అ. న 1 ఏర్పాటుచేయుట, కట్టుబాటు గావించుట 2 నిశ్చయించుట 3 నిలుపుట, ఉంచుట

వ్యవస్థాపితము సం విశ (అ ఆ అ) 1. ఏర్పాటు చేయబడినది, ఏర్పఱుపఁబడినది 2. స్థిరపఱుపఁబడినది 3 నిలుపఁబడినది, ఉంచఁబడినది

వ్యవస్థితము సం. విశ (అ ఆ. అ.) 1 క్రమపద్ధతిలో నుంచఁబడినది, ఏర్పఱుపఁబడినది 2 స్థిరపఱుపఁబడినది. 3 నిశ్చయింపఁబడినది, చేష్టముచే నిర్ణయింపఁబడినది 4. ప్రక్కగా నున్నది. వేఱు చేయఁబడినది 5 ఏత్తిబ్రాయఁబడినది 6 (ఒక దానిని)అనుకొని యున్నది,(ఒక దానిపైని) ఆధారపడి యున్నది

వ్యవస్థిత విభాష సం వి అ స్త్రీ (వ్యాక) కొన్నిచోట్లనే ప్రవర్తించునట్లు నిర్ణయింపఁబడిన వికల్పము.

వ్యవస్థితి సం. వి ఇ స్త్రీ వ్యవస్థానము

వ్యవహర్త సం వి ఋ పుం 1 కార్యనిర్వాహకుఁడు, పని నెఱవేర్చువాఁడు, 2. వ్యాజ్యము వేయువాఁడు, వాది 3. న్యాయాధికారి, తీర్పు చెప్పువాఁడు 4 భాగస్వామి.

వ్యవహారకుఁడు సం వి. అ పుం వ్యాపారము చేయువాఁడు, వణిజుఁడు, వర్తకుఁడు

వ్యవహారజ్ఞుఁడు సం విశ (అ. ఆ అ) 1 వ్యవహారము తెలిసినవాఁడు 2. వ్యవహారార్హమైన వయసు గలవాఁడు 3 న్యాయసంబంధమైన వ్యాపార మెఱిగినవాఁడు

వ్యవహార దర్శనము సం వి. అ న వ్యాజ్యము విచారించుట, న్యాయి సంబంధమైన వ్యవహారమును పరిశీలించుట

వ్యవహారపదము సం వి అ. న, వ్యవహార విషయము

వ్యవహార పాదము సం. వి అ పుం 1 పూర్వపక్షము=(వ్యాజ్యము) అభియోగము తెచ్చుట, ఉత్తరపక్షము= ప్రతివాదము, (ప్రతివాది చెప్పు సమాధానము) క్రియాపాతము = వాఙ్మూలముగా గాని, వ్రాతమూలముగా గాని సాక్ష్యము పుచ్చుకొనుట, నిర్ణయపాదము =నిర్ణయించుట— (తీర్పు) అను న్యాయసంబంధమైన వ్యవహార స్థితులలో నొకటి 2 నిర్ణయపాదము, తీర్పు చెప్పుట.

వ్యవహార మాతృక సం వి అ స్త్రీ 1 వ్యవహారము నిర్ణయించుటకు న్యాయాధికారులు చేయు క్రియాకలాపము 2. న్యాయ పరిపాలనమునకు సంబంధించిన పని (ముప్పది మంది సభ్యులు గల) న్యాయసభకు సంబంధించిన విషయము

వ్యవహార మార్గము సం వి అ పుం వ్యవహార విషయము.

వ్యవహారము సం వి అ పుం 1 నడవడి, ప్రవర్తనము 2 పని, కార్యము 3 వృత్తి, జీవిక 4. వ్యాపారము 5 వాణిజ్యము, వర్తకము, బేహారము 6 వడ్డీ వ్యాపారము, ఎక్కువ వడ్డీకి సొమ్మిప్పిచ్చుట. 7. ఆచారము, వాడుక. 8 సంబంధము 9. వ్యాజ్యము విచారించుట 10. తగవు, అభియోగము, వ్యాజ్యము వేయుట, దావా చేయుట, 11 వ్యాజ్యము తెచ్చుట కధికారము. 12. సహాసనము, సహభోజనము మొ॥ (వాచ)

వ్యవహార విధి సం. వి ఇ పుం న్యాయశాసనము, ధర్మశాస్త్రము

వ్యవహార విషయము సం వి అ పుం. తగవునకు దగిన విషయము, వ్యాజ్యము తీసికొని రాఁదగి యంశము.

వ్యవహార స్థానము సం వి అ పుం వ్యవహార విషయము.

వ్యవహారాంగము సం వి అ. న న్యాయసభ యొక్కయు, శిక్షాస్మృతి యొక్కయు శరీరము

వ్యవహారాభిశస్తుఁడు సం. విశ (అ ఆ అ) నేరపు మోపఁబడిన వాఁడు, దోషిగా ఎంచఁబడు వాఁడు

వ్యవహారి సం విణ. (న్. జీ న్) స్త్రీ రూ వ్యవహారిణి 1 వ్యవహారము జరుపువాఁడు 2 వ్యాపారము చేయువాఁడు 3 పని చేయువాఁడు 4. వాడుకగా నున్నది, ఆచార ప్రాప్తమైనది.
వి న్ పుం వణిజుఁడు, బేహారి.

వ్యవహారిక సం వి ఆ. స్త్రీ 1. వాడుక, ఆచారము 2 చీఁపురుకట్ట 3 ఇంగుదీ వృక్షము (వృ. వి)

వ్యవహారికము సం విణ (అ ఆ అ) 1 వ్యాపార సంబంధమైనది 2 పనిలోఁ బెట్టఁబడినది, ఆవరణములో నుంచఁబడినది 3 న్యాయసంబంధమైనది 4 వ్యాజ్యెముతో సంబంధించినది 5. వాడుకలో నున్నది, ఆచారమై యున్నది

వ్యవహార్యము సం విణ. (అ ఆ అ) 1. ఆచారమై యున్నది 2 అభియోగము తీసికొని రాఁదగినది

వ్యవహితము సం విణ (అ ఆ అ) 1 వేఱుగా నుంచఁబడినది 2 తెఱ మొదలగు వానిచే మఱుఁగు పఱుపఁబడినది 3 ఆటంక పఱుపఁబడినది, విఘ్నము చేయఁబడినది 4 దాఁచఁబడినది 5. దూరముగా నున్నది 6. దూరస్థము చేయఁబడినది, ఆచరింపఁబడినది 7. త్యజింపఁ బడినది, విడువఁ బడినది 8 మించినది, అతిశయించినది. 9 విరుద్ధము, ప్రతికూలమైనది

వ్యవహృతి సం వి ఇ స్త్రీ. 1 అలవాటు, అభ్యాసము, వాడుక. 2 ఆచరణ, చేఁత.

వ్యవాయము సం వి ఆ పుం 1 విడిపోవుట, భాగములుగా వేర్పడుట. 2. కరఁగుట 3 ఆచ్ఛాదనము, కప్పు, మఱుగు. 4. మధ్యవర్తనము, వ్యవధానము, ఎడము 5. విఘ్నము, అడ్డు 6 మైథునము, రతి. 7 పవిత్రత, పరిశుద్ధి
న తేజస్సు, ప్రకాశము.

వ్యవాయి సం. విణ. (న్. నీ న్) 1. భాగములుగా విడినది, విడిపోయినది. 2 విషయములందాసక్తి కలది, మైథునేచ్ఛ గలది.
వి న్ పుం 1. ఇంద్రియసుఖము కోరువాడు, విషయాసక్తుఁడు 2 వీర్యవృద్ధికరమైన

వ్యలీకము సం విణ (అ ఆ అ) 1 అసత్యమైనది, నిజము కానిది 2 అనిష్టము, అప్రియమైనది, కష్టము తోఁపించునది 3 చేయఁదగనిది, అకార్యము 4 అసత్యము కానిది, సత్యమైనది
వి అ న 1 అనిష్ట పదార్థము 2 బాధ, దుఃఖము, వ్యథ 3 అపరాధము, తప్పు, అనుచిత కార్యము 4 మోసము, వంచన. 5 అసత్యము 6 వ్యతిరేకము, ప్రాతికూల్యము 7 గతి విపర్యయము (వాచ)

వ్యష్టి సం వి ఇ స్త్రీ 1 ప్రత్యేకముగ నుండుట, ఒంటరితనము, భిన్న వ్యక్తిత్వము (వ్యతి సమష్టి) 2 (వేదాంత) భిన్నాభిన్న దేహములతోఁ గూర్పఁబడిన మొత్తము

వ్యసనము సం వి అ న. 1 త్రోసివేయుట. 2 విభజించుట 3. ఉల్లంఘనము, మీఱుట 4 నాశము, భ్రంశము, పతనము 5 కష్టము, దుఃఖము, ఉపద్రవము 6. ఆపద. 7 సూర్యచంద్రాదుల యస్తమయము, క్రుంకుట 8 దురభ్యాసము, చెడ్డ యలవాటు (జూదము, పానము మొ) 9 అత్యాసక్తి 10 మితిమీఱిన యభ్యాసము, అమితాభ్యాసము 11. దోషము 12 అసమర్థత, శక్తిలేమి 13. నిష్ఫలయత్నము 14 ప్రత్యేకత, ఒంటరితనము

వ్యసన ప్రహారి సం. విణ. (న్. జీ న్) 1. కష్టదశలో శత్రువును గొట్టెడు వాఁడు 2. హాని కలిగించువాఁడు, శ్రమపెట్టువాఁడు

వ్యసనాతి భారము సం. వి అ పుం దుర్భరమైన యాపత్తు, దుఃఖాతిశయము

వ్యసని సం విణ (న్ నీ న్) 1 వ్యసనము గలవాఁడు, దురభ్యాసము గలవాఁడు. 2. దురదృష్టవంతుఁడు (సమాసాంతమున) మిక్కిలి యాసక్తి గలవాఁడు, తత్పరత గలవాఁడు.

వ్యసువు సం. విణ. (ఉ) ప్రాణము పోయినవాఁడు

వ్యస్తపదము సం వి అ న 1 అభియోగమున (వ్యాజ్యెమున) నిర్ణయింప వీలులేని వాదము. 2. విడిమాట, సమస్తము కాని పదము.

వ్యస్తము సం విణ (అ ఆ అ) 1 త్రోసివేయఁబడినది 2 చెదిరినది, రేగినది 3 చెదరగొట్టఁబడినది 4 విడదీయఁబడినది, విభజింపఁబడినది 5 మొత్తము వస్తువులలో నొక్కొక్కటి, భిన్నము 6 విడిగా నున్నది, సమస్తము కానిది (పదము) 7 నానా ప్రకారమైనది, భిన్న భిన్న విధమైనది 8 తీసివేయఁబడినది. 9 కలఁత నొందినది, తొట్రుపడినది 10 క్రమము తప్పినది, వ్యతిక్రమము 11 విపరీతము, తలక్రిందైనది 12 రెండు సంఖ్యలకు గల సంబంధము, తలక్రిందైనది, లేక విలోమమైనది 13 వ్యాపించినది

వ్యస్తారము సం వి అ పుం ఏనుఁగు కుంభస్థలము నుండి మదము కాఱుట, మదస్రావము

వ్యా

వ్యాకరణము సం వి అ న 1. (వాక్యము మొదలగు వానిని) విడఁదీయుట. 2. శబ్దనిష్పత్తినిఁ దెలుపు శాస్త్రము, శబ్దశాస్త్రము, వేదాంగములలో నొకటి 3 వివరణము, వ్యాఖ్యానము చేయుట 4 (వేదాంత) నామరూపములచే జగద్వికాసనము.

వ్యాకారము సం వి అ పుం 1 రూపము మాఱుట 2 అంగ వికారము

వ్యాకీర్ణము సం. విణ (అ. ఆ అ) చిమ్మఁబడినది, నలువైపుల విసరివేయఁ బడినది

వి అ న (వ్యాక.) విభక్తుల విపర్యయము

వ్యాకూతి సం వి ఇ స్త్రీ వంచన, మోసము.

వ్యాకులితము సం. విణ (అ ఆ అ) క్షుబ్ధము, కలత నొందినది

వ్యాకులము సం విణ. (అ ఆ అ) 1 క్షోభపడినది, కలఁత నొందినది 2 భయపడినది, బెదరినది 3. పూర్ణముగా నిండినది, లొంగినది, లోనైనది 4 తత్పరము, మిక్కిలి యాసక్తిగలది 5 కదులునది, చలించునది. 6. రోగాదులచేఁ గర్తవ్యము నెఱుఁగనిది.

వ్యాకృతము సం విణ (అ ఆ అ) 1 విడఁదీయఁబడినది (వాక్యము మొ) 2 వివరింపఁబడినది, వ్యాఖ్యాతము 3 కురూపము, అంగవికారము గలది

వ్యాకృతి సం వి ఇ. స్త్రీ 1 (వాక్యాదులను) విడఁదీయుట 2 వివరణము, వ్యాఖ్యానము 3 రూపముమాపు 4 వ్యాకరణ శాస్త్రము.

వ్యాకోశ(ష)ము సం విణ (అ ఆ అ 1 వికసించినది, వి... 2 వృద్ధిపొందినది, పెంపొందినది

వ్యాక్షిప్తము సం విణ (అ ఆ అ) 1 చిమ్మఁబడినది, విసరివేయఁబడినది 2 ముక్కలయినది, ఖండములైనది, విఱిగినది, చెదరినది. (మనసు.)

వ్యాక్షేపము సం వి అ పుం 1. విసరి వేయుట, ఇటునటు చిమ్ముట 2 విఘాతము, అడ్డంకి. 3 విలంబము, ఆలస్యము 4. (మనస్సు) చెదరుట, కలవరపాటు.

వ్యాక్షోభము సం. వి అ పుం. క్షోభము, కలత,

వ్యాఖ్య సం వి ఆ స్త్రీ 1. వివరణము, టిప్పణము. 2 కథనము, చెప్పుట.

వ్యాఖ్యాత సం విణ. (ఋ త్రి ఋ) వ్యాఖ్యానము చేయువాఁడు, వివరించువాఁడు, విప్పిచెప్పువాఁడు.

వ్యాఖ్యాతము సం. విణ. (అ ఆ. అ) వ్యాఖ్యానము చేయఁబడినది, వివరింపఁ బడినది, విప్పిచెప్పఁ బడినది 2 చెప్పఁబడినది, కథితము

వ్యాఖ్యానము సం వి అ న 1 కథనము, చెప్పుట 2 ఉపన్యాసము 3 వివరణము, సందర్భాదులతోఁ గూడ అర్థమును విశదపఱచుట. (ఇది యైదు లక్షణములు గలది)

శ్లో॥ పదచ్ఛేదః పదార్థోక్తి ర్విగ్రహో వాక్యయోజనా, ఆక్షేపశ్చ సమాధానం వ్యాఖ్యానం పంచలక్షణమ్)

వ్యాఘట్టనము సం వి అ న 1. మథించుట, త్రచ్చుట 2 రాపిడి, ఘర్షణము.

వ్యాఘాతకము సం విణ (అ ఆ అ) 1 తాఁకునది, 2. ఎదిరించునది, ప్రతిఘటించునది, అడ్డగించునది.

వ్యాఘాతము సం వి అ పుం 1 కొట్టుట, కొట్టుట. 2 దెబ్బ 3 విఘ్నము, అంతరాయము 4 ప్రతిబంధము, అడ్డు 5. వ్యతిరేకము 6. ఉల్లంఘనము, చెప్పినట్లు చేయమి 7. (జ్యోతి) విష్కంభాది యోగములలో నొకటి 8. అర్థాలంకార విశేషము

క. ఒకదొకటి చేత నొకపని, యకలంకత జేయదాని నాహేతువుచే, నొకడు మఱి వేఱె సేయగ, బ్రకట వ్యాఘాతము . నరస 5 210

వ్యాఘ్రదలము సం వి అ పుం 1 ఆముదపుచెట్టు.

వ్యాఘ్రనఖము సం వి అ. పుం న. పెద్దపులి గోరు, పులిగోరు 2 నఖమను సుగంధద్రవ్య విశేషము 3. నఖక్షతము, గోటిగీఱు.

వ్యాఘ్రనాయకము సం వి. అ పుం సృగాలము, నక్క.

వ్యాఘ్రపా(త్తు)దము సం. వి అ పుం. ద్ పుం. పుల్లవెలగ (వృ వి)

వ్యాఘ్రపాదుడు సం విజ. (అ ఆ అ) ద్ పెద్దపులి పాదము వంటి పాదములు గలవాడు

వి అ పుం ఒకానొక ముని, (వాచ)

వ్యాఘ్రపుచ్ఛము సం వి అ. పుం ఆముదపుచెట్టు.

వ్యాఘ్రము సం వి అ. పుం 1. పెద్దపులి. 2. (సమాసోత్తర పదమైనపుడు) స్వజాతి శ్రేష్ఠము.

ఉదా పురుష వ్యాఘ్రము,

3 రక్తైరండము. ఎఱ్ఱాముదపుచెట్టు 4. కానుగ, కరంజము. (వృ వి.)

వ్యాఘ్రశునము సం. వి. న్. పుం. పెద్దపులిని బోలిన కుక్క.

వ్యాఘ్రాటము సం. వి అ పుం. భరద్వాజ పక్షి

వ్యాఘ్రాస్యము సం వి అ పుం. మార్జాలము, పిల్లి.

వ్యాఘ్రి సం. వి. ఈ స్త్రీ ఆడుపులి, వాకుడు. (వృ. వి.)

వ్యాజనింద సం వి ఆ స్త్రీ 1. అన్యాపదేశముగా నిందించుట. 2 అర్థాలంకార విశేషము. (ఒకని నింద చేతనే వేఱొక నింద వ్యక్తమగుట.

శ్లో. నిందాయా నిందయా వ్యక్తి ర్వ్యాజనిందేతి గీయతే.)

వ్యాజము సం వి అ పుం 1 కపటము, వంచన, మోసము 2 తన పనికై యొకటి చెప్పి ఒకటి చేయుట, అపదేశము. 3. నటనము, లేనిది తెచ్చిపెట్టుకొనుట 4 తంత్రము, పన్నుగడ. 5. దుర్మార్గత, చెడ్డతనము.

వ్యాజస్తుతి సం. వి ఇ స్త్రీ 1 కపటస్తుతి, పైకి స్తుతించునట్లు నటించుట 2 అర్థాలంకార విశేషము "స్తుతిచే నిందయు, నిందచే స్తుతియు గలుగునట్లు చెప్పుట"

వ్యాజోక్తి సం వి. ఇ స్త్రీ 1 కపటముగా చెప్పుట 2. సూచన 3 ఒకానొక యర్థాలంకారము, వేఱు హేతువును జెప్పి నిజస్థితిని గప్పిపుచ్చుట

వ్యాడ(శ)ము సం వి అ. పుం 1 క్రూరమృగము- పెద్దపులి మున్నగు మాంస భక్షక జంతువు. 2 పాము.

వ్యాడి సం వి ఇ పుం 1 వ్యాకరణ శాస్త్రమున సంగ్రహమను గ్రంథమును రచించిన వైయాకరణ శ్రేష్ఠుడు 2 ఒకానొక ముని

వ్యాడు(ళు)డు సం. విజ (అ ఆ అ) 1. దుర్మార్గుడు, 2 మోసగాడు, వంచకుడు

వి. అ పుం ఇంద్రుడు

వ్యాత్తము సం విజ (అ. ఆ అ.) తెఱువబడినది, విస్తృతమైనది.

వి అ న తెఱచిన నోరు

వ్యాత్యుక్షి సం వి ఈ స్త్రీ జలక్రీడా విశేషము, ఒకరిపై నొకరు నీరు చల్లుకొనుచు నీటిలో నాడుట

వ్యాదానము సం వి. అ. న తెఱచుట, విస్తరింపజేయుట

వ్యాధభీతము సం వి అ. పుం మృగము, లేడి.

వ్యాధామ(వ)ము సం వి అ పుం. వజ్రాయుధము, ఇంద్రుని యాయుధము.

వ్యాధి సం విజ (న్ వి. న్) గ్రుచ్చుకొనునది, గాయపఱుచునది.

సం వి ఇ పుం 1 రోగము, జబ్బు, తెగులు 2 కుష్ఠరోగము

వ్యాధితుఁడు సం. విణ (అ ఆ అ) రోగము గల వాడు, రోగి, జబ్బుచేసినవాఁడు

వ్యాధుఁడు సం. వి అ పుం 1 వేఁటగాఁడు, బోయ వాఁడు, కిరాతుఁడు 2 సంకరజాతి పురుషుఁడు విణ (అ ఆ అ) దుష్టుఁడు, చెడ్డవాఁడు

వ్యాధూతము సం విణ (అ ఆ అ) కంపింపఁ జేయ బడినది, కంపితము, చలింపఁజేయఁ బడినది

వ్యానతము సం వి అ న రతిబంధ విశేషము

వ్యానము సం వి అ పుం ప్రాణాదివాయువు లయిదింటిలో నొంటి (ఇది సర్వశరీరమును వ్యాపించి యుండును)

వ్యాపకము సం విణ (అ వికా అ) 1 వ్యాపించునది, అంతటను ప్రసరించునది 2 (న్యాయ) వాదాంశము అన్నియుఁ గలది 3 నిత్యసంబంధము గలది, ఎప్పుడును విడువకుండునది 4 వ్యాప్యము కంటె అధిక దేశమందుండునది 5. ఆచ్ఛాదనము, సహజగుణము

వి అ పుం స్వాభావిక గుణము, సహజ గుణము

వ్యాపత్తి సం వి ఇ. స్త్రీ 1 నాశనము 2 ఆపద, కష్టము. 3 మరణము.

వ్యాపత్తు సం వి త్ స్త్రీ 1 కష్టము, ఆపద, దుర్దశ 2. నాశము. 3 మరణము, చావు

వ్యాపనము సం వి అ న 1 వ్యాపించుట, అంతటను ప్రసరించుట 2 కప్పుట, ఆచ్ఛాదించుట

వ్యాపన్నము సం విణ (అ ఆ అ) 1 చెడినది, పాడైనది 2. తప్పిపోయినది 3 ఆపద నొందినది, దుర్దశలో నున్నది 4 చచ్చినది, మృతినొందినది.

వ్యాపరించు సం అ క్రి ప్రవర్తించు, వర్తించు

సీ తన పదాబ్జములపైఁ దరుణి నిశ్చలమైన చూపులు తేటులై వ్యాపరింప ... తపతీ 5 15

వ్యాపాదకము సం విణ (అ ఆ అ) హింసించునది, చంపునది

వ్యాపాదనము సం వి అ పుం 1 చంపుట, హింసించుట 2 నాశము, ధ్వంసము 3 దుష్టభావము, ద్రోహ చింతనము, పరుల కనిష్టమును గోరుట

వ్యాపాదితము సం విణ (అ ఆ. అ) 1 చంపఁబడినది, నశింపఁ జేయఁబడినది 2 చెఱుపఁ బడినది, పాడు చేయఁబడినది, కీడు కలిగింపఁ బడినది

వ్యాపారము సం వి అ పుం 1. పని, వ్యవహారము, కార్యము

క. ఆ పురవర మణిలో గుణ,దీపక నామమున భూమి దేవుండలరుం, జూపట్టి వేదశాస్త్ర, వ్యాపారము చేత రెండవ విధాతయనన్ హంస 1 150

2. వృత్తి, జీవిక 3 వాణిజ్యము, వర్తకము 4. (శాస్త్రాదుల) ప్రయోగము 5 ఆచరించుట, పనిచేయుట 6 ప్రయత్నము 7 అభ్యాసము, నేర్చుట

వ్యాపారి సం విణ (న్ నీ న్) 1 వ్యాపారము చేయువాఁడు, వర్తకుఁడు, వణిజుఁడు 2 అభ్యసించువాఁడు, అలవఱుచు కొనువాఁడు

వ్యాపారితము సం విణ (అ ఆ అ.) 1. పని గలిగి యున్నది, నియమింపఁబడినది. 2 ఉంచఁబడినది, స్థిరము చేయఁబడినది

వ్యాపి సం విణ. (న్ నీ న్) 1 (సమాసాంతమున) వ్యాపించునది, నిండునది 2 అంతటను నిండునది, సర్వ వ్యాపకము 3 కప్పునది, ఆచ్ఛాదించునది

వి న్ పుం 1 విష్ణువు 2 వ్యాపించు గుణము.

వ్యాపించు సం స క్రి పర్వు, అలముకొను

వ. నేత్రాది పంచద్వార ప్రవిష్టుండై సర్వంబును వ్యాపించు...మార్కం 1 89

వ్యాపృతము సం విణ (అ ఆ అ) 1 పనిలో నున్నది, వ్యాపారము గలది, పని గలిగినది. 2 ఉంచఁబడినది, దృఢముగా నిలుపఁ బడినది

వ్యాపృతి సం వి ఇ. స్త్రీ 1 వ్యాపారము, పని, కార్యము 2 ఆచరించుట 3 ప్రయత్నము, పూనిక 4 వృత్తి, జీవిక. 5 అభ్యాసము,

వ్యాపృతుఁడు సం. వి. అ. పుం. ఉద్యోగస్థుఁడు మంత్రి.

వ్యాప్తము సం. విణ. (అ ఆ అ) 1. వ్యాపించునది, ప్రసరించునది, క్రమ్మినది 2 అంతటను వ్యాపించునది. 3. నిండినది 4 చుట్టి వాఱినది, ఆవరించినది. 5 ఉంచఁబడినది, కూర్పఁబడినది 6 సంపాదింపఁ బడినది, పొందఁబడినది 7. అంతర్గతము, ఇమిడి యున్నది 8 విడువకుండునది 9 ప్రసిద్ధమైనది 10 చెప్పఁబడినది, విస్తృతము

వ్యాప్తి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 వ్యాపించుట, ప్రసరించుట 2 (తర్క) ఎప్పుడును విడువకుండుట, నియత సాహచర్యము ('ఎక్కడెక్కడ పొగ యుండునో అక్కడక్కడ యగ్ని యుండును,' అనెడి సాహచర్య నియమము వ్యాప్తి) 3 సర్వసామాన్య సూత్రము, సామాన్య నియమము 4 నిండుట, సమృద్ధి 5 సంపాదనము, లబ్ధి లాభము 6 సర్వవ్యాపకత్వము అంతటను నిండి యుండుట, అష్టవిభూతులలో నొకటి 7 పని, కృత్యము

మ... మా యిండ్లలో, సకల వ్యాప్తులు డించి
భాగ 10 986

వ్యాప్యత్వము సం. వి. అ. న. ఎప్పుడును విడువకుండుట, నిత్యసంబంధము

వ్యాప్యము సం. విణ. (అ ఆ అ) 1 వ్యాపింపఁ దగినది 2. వ్యాపించినది 3 అల్ప దేశవృత్తి కొంత ప్రదేశమందు మాత్ర ముండునది

వి. అ. న. 1 (తర్క) అనుమితి సాధనము 2. సాధనము 3 ఓషధీ విశేషము

వ్యాభ్యుక్షీ సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వ్యాభ్యుక్షీ

వ్యామనము సం. వి. అ. న. వ్యామము.

వ్యామము సం. వి. అ. పుం. అడ్డముగాఁ జాఁపఁబడిన చేతుల నడిమి కొలత, బార.

వ్యామిశ్రము సం. విణ. (అ ఆ అ) కలసి పోయినది. మిశ్రమైనది

వ్యామోహము సం. వి. అ. పుం. 1 అత్యంత మోహము, మిక్కుటంపు ప్రేమ 2 కలఁత, క్షోభము

వ్యాయతము సం. విణ. (అ ఆ అ) 1 పొడవైనది, దీర్ఘమైనది 2 విశాలమైనది, విరివియైనది. 3 వ్యాపారము గలది, పని గలది 4. వినీతమైనది, అలవఱుపఁ బడినది, 5 దృఢమైనది, బలము గలది. 6. లోఁతైనది

వి. అ. న. దైర్ఘ్యము, పొడువు

వ్యాయామము సం. వి. అ. పుం. 1. చొచ్చుట 2. శరీర పరిశ్రమము, ఒడలి కష్టము 3. మార్గాయాసము 4 ప్రయత్నము 5 పోరు, యుద్ధము. 6. పని, వ్యాపారము, వృత్తి, జీవిక. 7. కష్టము 8 వ్యామము, బార

వ్యాయామి సం. విణ. (న్ నీ న్.) దేహ పరిశ్రమము చేయువాఁడు

వ్యాయామికుఁడు సం. విణ. (అ ఈ అ) దేహ పరిశ్రమము చేయువాఁడు

వ్యాయోగము సం. వి. అ. పుం. ఏకాంకమగు రూపక విశేషము.

ఉదా నరకాసుర వ్యాయోగము

వ్యాలంబము సం. వి. అ. పుం. ఒక జాతి, ఆముదపుఁ జెట్టు

వ్యాలకము సం. వి. అ. పుం. దుష్టగజము, చెడ్డ యేనుఁగు

వ్యాలగ్రాహి సం. వి. న్. పుం. పాములను బట్టు కొనెడి యొక జాతివాఁడు, పాములవాఁడు

వ్యాలగ్రాహుఁడు సం. వి. అ. పుం. వ్యాలగ్రాహి

వ్యాలము సం. విణ. (అ ఆ అ) 1 దుష్టము, లొంగనిది 2 చెడ్డది 3 క్రూరమైనది

వి. అ. పుం. 1 దుష్టగజము 2 క్రూరజంతువు, ఇతర జంతువులను జంపి తిను జంతువు 3. పులి. 4 పాము

వ్యాలమృగము సం. వి. అ. పుం. 1 క్రూరజంతువు. 2 వేఁట కుపయోగపడు చిఱుతపులి.

వ్యాలీనము నం. విశ (అ ఆ అ) సాంద్రము, దట్టమైనది

వ్యాలుఁడు నం వి అ పుం 1 రాజు 2 కరుఁడు, దుర్మార్గుఁడు 3 విష్ణువు

వ్యాలోలము నం విశ (అ ఆ అ) 1 చలించునది, కదలునది 2 రేఁగినది, వీడినది, (కేశపాశము)

వ్యావక్రోశి నం వి ఈ స్త్రీ పరస్పర నింద, ఒడొరులు నిందించుకొనుట.

ఇక్లే వ్యావభాషి

వ్యావర్తకము నం విశ (అ త్రికా. అ) 1 పరివేష్టించునది, చుట్టు వాఱునది 2 ఇతరమునకుఁ జెందకుండ నియమించునది వేఱుపఱుచునది. (ప్రత్యేక లక్షణము) 3. ఒకదాని నుండి మరలునది. 4 గుండ్రముగాఁ దిరుగునది.

వ్యావర్తనము నం వి అ న 1. చుట్టువాఱుట, 2. గుండ్రముగాఁ దిరుగుట. 3. పరివేష్టనము మడత

వ్యావర్తము నం వి అ. పుం 1 చుట్టు వాఱుట, పరివేష్టించుట 2 గుండ్రముగాఁ దిరుగుట 3. నాభి కంటకము, ఉఱుకు బొడ్డు

వ్యావర్ణించే నం వ క్రి. వర్ణించు

వ. తదంశావతారంబుగా వ్యావర్ణించి నా చెప్పంబూనిన దివ్య కథాసూత్రం బెట్టిదనిన .. కు నం 1 67

వ్యావల్గితము నం విశ (అ ఆ అ.) కదలినది, తొట్రుపడినది

వ్యావహారి నం వి ఈ స్త్రీ పరస్పర హాసము, ఒండొరు లిచ్చి పుచ్చుకొనుట

వ్యావహారికము నం విశ (అ ఈ. అ) 1 వ్యవహార సంబంధమైనది 2 న్యాయసంబంధమైనది 3 వాడుకయైనది, ఆచారములో నున్నది 4 మాయా ప్రపంచ సంబంధమైనది.

వ్యతి పారమార్థికము

వి అ న. 1 ఆచారము, వాడుక 2 వ్యాపారము. (విలక్షము)

వ్యావహారికుఁడు నం వి అ పుం వ్యవహార విషయములను దెలుపువాఁడు, మంత్రి.

వ్యావహాసి నం వి ఈ స్త్రీ పరస్పర పరిహాసము, ఒకరి నొకరు వేళాకోళము చేసికొనుట

వ్యావృతి నం వి ఇ స్త్రీ కప్పుట, ఆచ్ఛాదించుట

వ్యావృతము నం విశ (అ ఆ అ) 1 కప్పఁబడినది, ఆవరింపఁ బడినది 2. అటంకపఱుపఁ బడినది 3 తెఱవఁబడినది 4 తొలగింపఁబడినది, బహిష్కరింపఁ బడినది

వ్యావృత్తము నం విశ (అ ఆ అ) 1 మరలినది, నివృత్తము 2 విడఁదీయఁ బడినది 3 వేఱైనది, భిన్నము 4 లేనిది, కనఁబడనిది 5 గుండ్రముగాఁ దిరుగునది 6 చుట్టువాఱుకొనినది పరివేష్టించినది, 7 మానుకొనినది, చాలించినది 8 ఆవృతము, కప్పఁబడినది

వ్యావృత్తి నం వి. ఇ స్త్రీ 1 ఆచ్ఛాదించుట, కప్పుట 2 విడఁదీయుట, వేఱుచేయుట 3 కనఁబడమి, నష్టి, లేమి. 4 చుట్టువాఱుకొనుట. 5 తిరుగుట, భ్రమణము. 6 మరలుట, స్తుతి, పొగడ్త

వ్యాసంగము నం వి. అ పుం 1 మిక్కిలియు వంటియుండుట 2 ఏకాయత్తత, తత్పరత 3.దీక్షగాఁ జదువుట 4 శ్రద్ధ, ఆసక్తి 5 ఎడఁబాటు 6. కలఁత, క్షోభము. 7 సంకలనము, కూడిక.

వ్యాసము నం వి అ పుం 1 భాగములుగాఁ బంచిపెట్టుట 2. సమాసము విడఁదీయుట, విగ్రహవాక్యము 3 భేదము, వేఱగుట 4 వ్యాపించుట 5 వైశాల్యము, విరివి 6 వలయాకారమగు వస్తువు, నడిమి కొలత 7 పరిమాణ విశేషము 8 ఉచ్చారణము నందలి దోషము 9 గ్రంథాంతరముల నుండి యెత్తివ్రాయుట, కూర్చుట

వ్యాసక్తము నం విశ (అ ఆ అ) 1. దృఢముగా నంటియున్నది, సంలగ్నము 2. తత్పరము, తదేకాయత్తము, ఒకదానియందే దృష్టిగలది. 3. విడఁదీయఁ బడినది, వేఱుచేయఁ బడినది 4. కలఁతనొందినది

వ్యాసిద్ధుఁడు సం విణ (అ. ఆ అ) 1 నిషేధింపఁబడినవాఁడు, బహిష్కరింపఁబడినవాఁడు 2 రాజాజ్ఞచే నిరోధింపఁబడినవాఁడు.

వ్యాసుఁడు గ్రంథాంతరములు నుండి సంగ్రహించి వ్రాయునతఁడు, కూర్పరి 2. పురాణ, బ్రహ్మసూత్రాది గ్రంథములు రచించిన మహర్షి, పరాశర పుత్రుఁడైన మహర్షి, పౌరాణికుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు

వ్యాసేధము సం వి అ పుం. నిషేధము, బహిష్కారము, తొలఁగించుట

వ్యాహతము సం విణ (అ ఆ. అ) 1. నిరోధింపఁబడినది, అడ్డగింపఁబడినది 2 కొట్టఁబడినది. 3 భంగపఱుపఁబడినది 4 కలఁత నొందినది, తడఁబడినది.

వ్యాహతార్థము సం వి అ స్త్రీ వాక్య రచనయందలి దోషవిశేషము.

వ్యాహృతము సం విణ (అ ఆ అ.) 1. పలుకఁబడినది, ఉచ్చరింపఁబడినది 2 తినఁబడినది, భక్షింపఁబడినది

వి అ న పలుకుట, మాటాడుట.

వ్యాహృతి సం. వి. ఇ స్త్రీ 1 ఉచ్చారణము 2. సంధ్యావందనాది సమయమున ద్విజులచే నుచ్చరింపఁబడెడి ఊర్ధ్వలోక నామసంకీర్తన రూపమగు మంత్రవిశేషము

వ్యాహరణము సం వి అ న 1 ఉచ్చారణము 2 కథనము, చెప్పుట

వ్యాహారము సం వి అ. పుం 1 ఉక్తి, వాక్కు, పదము. 2 వాక్యము 3 కంఠస్వరము 4. హాస్యము, చమత్కార సంభాషణము.

వ్యు

వ్యుత్క్రమము సం వి అ పుం. 1. మంచి మార్గము నతిక్రమించుట, సన్మార్గము నుండి తొలఁగుట 2 అక్రమము, క్రమవైపరీత్యము 3. సంభ్రమము, తత్తరపాటు.

వ్యుత్క్రాంతము సం. విణ (అ. ఆ అ) 1 సన్మార్గము నుండి తొలఁగినది, హద్దు మీఱి వర్తించునది 2 విడిచిపోయినది. 3 అశ్రద్ధ చేయఁబడినది, ఉపేక్షితము

వ్యుత్థానము సం వి అ న 1. అధికోత్సాహము, మిక్కుటమగు చుఱుకుఁదనము. 2 ఎదిరించుట, ప్రతిఘటించుట 3 తన యిష్టము వచ్చినట్లు చేయుట 4. ప్రతికూలముగాఁ జేయుట. 5 (యోగ) ధ్యాన సంపూర్ణత 6 నృత్యవిశేషము, నాట్యము 7 గజోత్థాపనము, ఏనుఁగును లేచునట్లు చేయుట

వ్యుత్థితి సం వి ఇ. స్త్రీ. వ్యుత్థానము.

వ్యుత్పత్తి సం వి ఇ స్త్రీ. 1. ఉత్పత్తి, పుట్టుక. 2 శాస్త్రజన్యమయిన శబ్దార్థజ్ఞానము వలనఁ గలిగెడు సంస్కార విశేషము 3 శబ్దములకుఁ గల యర్థావబోధక శక్తి, అర్థమును దెలుపు శక్తి. 3 నైపుణ్యము, నేర్పు 4 వైదుష్యము, పాండిత్యము.

వ్యుత్పన్నము సం విణ (అ ఆ అ) 1 పుట్టినది 2 వ్యుత్పత్తిచే నేర్పడినది (శబ్దరూపము) 3 వ్యుత్పత్తి గలది (పదము) 4 సంపూర్ణమైనది.

(వ్యతి అవ్యుత్పన్నము.) 5 నైపుణ్యముగలది

వ్యుదస్తము సం విణ (అ ఆ అ) త్రోసివేయఁబడినది, నిషేధింపఁబడినది

వ్యుదాసము సం. వి అ పుం 1 త్రోసివేయుట, నివారించుట 2. (వ్యాక.) నిషేధించుట 3 నిషేధము, బహిష్కారము 4. ఉపేక్ష 5 చంపుట.

వ్యుష్టము సం విణ (అ. ఆ అ) 1 తగులఁబెట్టఁబడినది, దగ్ధము 2 పర్యుషితము, పదనుతప్పినది, ప్రాఁచిదైనది, ప్రభాతమైనది, వేకువదైనది 3 స్వచ్ఛము, పరిశుభ్రమైనది 4. నివసించినది 5 దాఁటినది, అతిక్రమించినది

వి అ. న వేకువ, ప్రభాతము, కాలము 2 దివాభాగము, పగలు 3. ఫలితము, పర్యవసానము.

వ్యుష్టి సం వి ఇ స్త్రీ 1 వేకువ, ప్రభాతము 2. సమృద్ధి. 3 స్తుతి, పొగడ్త 4 ఫలితము, వ్యవసానము

వ్యూ

వ్యూఢము సం విణ (అ ఆ అ) 1 విశాలమైనది, పృథులము. 2 సంహతము, గాఢమైనది 3 వ్యూహములు పన్ని నిలుపఁబడినది (సేన) 4. క్రమరహితము 5 పెండ్లాడఁ బడినది

వ్యూతము సం విణ (అ ఆ అ) దారములతోఁ గూర్పఁ బడినది కుట్టఁ బడినది

వ్యూతి సం వి ఇ స్త్రీ 1. నేఁత, కుట్టు 2 నేఁత కూలి

వ్యూహ = వ్యూహము సం. వి అ స్త్రీ ఒక విధముగా నిలుపఁ బడిన సేన, వ్యూహము

లయగ్రాహి ఆ హరతనూజుఁడు...పెక్కుల్, వ్యూహాలు బయల్పడి హాహాహాతిఁజనన్... కు. సం. 12. 951

వ్యూహనము సం వి అ న 1 సేనలను బలు విధములుగా నేరపఱిచి నిలుపుట 2 శరీరావయవముల నిర్మాణము

వ్యూహపార్ష్ణి సం వి ఇ స్త్రీ వ్యూహములుగా నేర్పడి యున్న సేనయొక్క వెనుక భాగము.

వ్యూహము సం వి అ పుం 1 యోధుల సన్నివేశ విశేషము, యుద్ధము కొఱకు సైన్యములను శకటాద్యాకారములు గలుగునట్లు నిలుపుట, శకట వ్యూహము, శ్యేన వ్యూహము, పద్మవ్యూహము. మొ॥ 2 సేన 3 సంఘము, గుంపు 4. భాగము, అంశము 5. శరీరము. 6 నిర్మాణము 7 హేతువాదము, తర్కము 8. విభజించుట, పంచిపెట్టుట

వ్యృద్ధి సం వి ఇ.స్త్రీ అభివృద్ధి లేమి.

వ్యో

వ్యోకారుఁడు సం వి అ. పుం లోహకారుఁడు, కమ్మరి

వ్యోమకేశి సం వి. న్. పుం శివుఁడు.

వ్యోమకేశుఁడు సం వి అ. పుం శివుఁడు

వ్యోమచారి సం వి న్ పుం 1. వేలుపు, దేవర 2 పక్షి. 3 ముని 4. గ్రహనక్షత్రాదికము.

వ్యోమధూమము సం. వి అ పుం మేఘము, మబ్బు

వ్యోమ మంజరము సం వి అ న టెక్కెము, ధ్వజము

ఇక్కే వ్యోమ మండలము

వ్యోమము సం వి న్ న 1 ఆకాశము 2. జలము. ', సూర్య దేవాలయము. 4 అభ్రకము

వ్యోమముద్గరము సం వి అ పుం గాలి దెబ్బ, గాలిపెట్టు

వ్యోమయానము సం వి. అ న విమానము, దేవయానము.

వ్యోమ సదుఁడు సం. వి ద్ పుం. 1 వేలుపు, దేవత 2 గంధర్వుఁడు. 3. ఆత్మ.

వ్యోమ స్పృశము సం విణ. (ళ్) ఆకాశము నంటునది, మిక్కిలి యెత్తైనది

వ్యోమోదకము సం వి అ న వర్షోదకము, వాన నీరు

వ్యోషము సం వి. అ న సొంటి, పిప్పలి, మిరియాలు, త్రికటుకములు

వ్ర

వ్రంత[1] = వంత[1] వి 1 వఱు.

మ అలుకం బేర్చి హలం బధోముఖముగా నచ్చోటికిం జాఁచి తత్పలిలోఘం బోక వ్రంతమై తనకునై సర్వంబు నొండొండ యిమ్ముల రావింపఁ దొడంగె భూరిభయ సమ్మోహంబు నన్ ధాత్రి యగ్గలపు గంపము నొంద . . హరి ఉ 2. 85.

ఉ అంతట గోపమూఱక రియంబునఁ గాఁచును బట్టి వాని న్వత్యంత బలంబున న్విసరి యంబర వీథికి నైచె నైచినం, గ్రొంతుక క్రిందుగా నిచటి కొండపయిం బడె నాటనుండియున్, వ్రంతలు గట్టి పాఱు రుధిరంబు వినిస్రుతి గైరికాకృతిన్ శోజరా. 5. 262.

2 పల్లము, గోయి,

సీ. మడుపులు పసుల కాల్నడిఁ బ్రుచ్చెదొరు గండి వ్రంతలు పెను రొంపి వ్రంతలయ్యె .. హరి పూ 6, 5.

చ. కదిపిన భీతి వానరులు కవ్వనిఁ జాటియు గహ్వరింబులం, దొదిఁగియు వాఁగు వ్రంతఁ బడియుండియు...భార రా యు 912

వ్రంత¹=వంత² వి (√వ్రందు) మనోవ్యథ

గీ ఎట్టి ఘట్టములను నెట్టి యాపదలను, నెట్టి తీఱ ములను ముట్టఁబడిన, వ్రంతలెల్లఁ బాయు నింతులఁ బ్రజలను, నొనరఁ జూడఁగనిన జనుల కెందు భార ఆది. 4 84 (చి ని. పా.)

గీ వ్రంత దురపిల్లి వెన్నెల వగచి వగచి, గంధవతి పట్టి యొకఁ తంగిఁ గన్ను మోడ్చె . భీమ 2 46 (చి ని పా.)

ఆ నీదు వ్రంత చూచి నీవారలందఱు, దీనులయిరి వీరిఁ దేర్పవలదె భార ద్రో 2. 258 (చి ని పా.)

గీ. అనుచు నప్పొలంతి నాగడంబున నాడ, నాల కించి యొదయఁ దలుక పూని, యిట్టులట్టు లనుచు నేమియు మాఱాడ, నోడి వ్రంత నూర కుండె వంత అచ్చ రా అయో 86.

వ్రందు అ క్రి. 1 సంతాపించు

సీ దేవి యుపేక్షయ చూపె యీ యమకునిప్పాటు వచ్చుట యని వ్రందువారు . భార. విరా 2. 146

2 తప్తమగు.

మ. అమరాధీశుఁడు రోహణాచల సముద్యద్రత్న ముల్ చెక్కి రమ్యసువర్ణాద్రిని మౌళిఁజేయఁ బరభూషావాప్తికై పాల ద్రవ్య గ్వసుధాళ్ళున్మఖ లోహముల్ పుటములై వ్రందన్ మణి ప్రాప్తి క న్ని సముద్రంబులు వెళ్ళఁజల్లఁ దలచున్ మోహానురూపంబుగన్. దశా 2 172

వ్రక్క వి (√వ్రచ్చు) ఖండము, ముక్క, తునుక.

క ఎదిరిందము యట్టుల కా, మదిఁ దలఁచినఁ బోనఁగుఁ గాక మాకుం గుడిమిం, డిదె మీరు వ్రక్కగొనుఁ డని, చదురడిచిన మనసు బొందు చక్కంబడునే భార ఉద్యో 1 312

ఉ ఈ దనుజుండు కోరిక వహింపని రంభను బల్మిఁ బట్టి వట్టాదట నింక నొప్పని మృగాతుల బల్మిని బట్టెనేని న మ్మోదము దీఱనంత శిర ముల్ పదియున్ బదినూఱు వ్రక్కలై. మేదిని గూలుఁగావుత నిమేషములో భువనంబు మెచ్చఁగన్ ఉ. రా. 4 235.

వ్రక్కలగు అ క్రి (వ్రక్కలు + అగు) బ్రద్దలగు, పగులు, భేదిల్లు

సీ దిక్కుంభి కుంభముల్ వ్రక్కలై ముక్తాఫలములు పైకెగయ వాలమునఁ గొట్టు ..దశా 1 225

వ్రక్కలు చే(సే)యు స క్రి (వ్రక్కలు+చేయు) భేదించు, నఱకు, ఖండించు.

చ అతిశిత చక్రధార నరకాసురు వ్రక్కలుచేసి... ఉ హరి 1 177

ఉ చుక్కల రాణి వాసముల సోయగపుం జను దోయి త్రెక్కునం, జిక్కన యైన యక్కు యదుసింహుడు బాణ వరంపరాహతిన్, వ్రక్కలు సేయఁగా బు రుధిరంబునఁ దోఁగుచు పారి. 5 10

వ్రక్కలించే స క్రి (√వ్రక్క) 1 భేదించు, పగులుచ్చు

ఆ .. పదయుగములు నఱకి వ్రక్కలోలి, వ్రక్క లించి మేను చెక్కి వక్షస్థలి, వటుతరాస్త్ర తతులఁ బగులచేసి. భా. శా. యు. 1954.

క. వినుకడుపు వ్రక్కలించుచుఁ, జనుదేరఁగ బోలి బడ్డ సరగనె కడకన్, వను బ్రతికింపఁగ నంజీ, వనిఁ జెప్పితిఁ గచున కవుడు వదలని కూర్మిన్ యయా 2 140

సీ. గంభీర తరగాభిగ గ్ర విభ్రమముల వ్రక్కలింతురు జలా వర్తశోభ.. భీమ 1 91.

(ఇట 'జయించు' అని భావము)

ఉ. చిక్కితి వెందుఁ బోయెదవు శ్రీహరి యంచు మృగేంద్ర వాహముం, జక్కఁగఁ బైకి నూకి రథసంఘన శూలము పూని జక్కి యౌ, పక్కిని వ్రక్కలింపఁ గని పక్కన శూలము నాఁచి త్రుంచె నాచక్కని కాలనేమి తల చక్రధరుండు సురాళి మెచ్చఁగన్. దశా. 2. 401

వ్రక్కలింత వి (√వ్రక్క) భేదనము, చీల్చుట

సీ. తత్తడి డెక్క గద్దలి వ్రక్కలింతల నెగసిన దుమ్ము మిన్నెల్లఁ గప్ప.. అచ్చ. రా యు. 184

వ్రక్కలువా(ల్చా)పు స. క్రి (√వ్రక్కలువాయు) భేదించు, పగుల్చు.

సీ. బ్రహ్మాండ కుఠారకర్పరము వ్రక్కలువాపి యావ ణంబు లందంద చించి శివరా. 1 97.

క. ఊపిరి వెడలక కడుపున, నాపొదవినఁ బాము ప్రాణ వాతంబులు నం,తాపించి శిరము వ్రక్కలు, వాపికొనుచు నెడలి చనియెఁ బలు ఘోషముతోన్. భాగ. 10. పూ. 480.

మ. చ, య్యన రా నిమ్ము నగఁ్వ దుర్విషహ బాహాశక్తి మున్ రాక్షసాం,గవచే నందదుకైన యయ్యోడలు వ్రక్కల్ వాపెదం గ్రమ్మఱన్. హరి ఉ. 1. 15.

వ్రక్క(లు)వాయు అ. క్రి (వ్రక్క+పాయు.) తెగు, ఖండిత మగు.

ఆ. త్రొక్కియున్న తీఁగె వ్రక్క వాసిన జారి, పడియె గౌరి వాని మొదలి మీఁదఁ, దత్పదాబ్జ యుగము దాఁకి శాపము వీడి, వచ్చెఁ బాణి పాళ వసరుహాములు భో జరా 5 195.

వ్రక్కవాఱు=వ్రక్కలువాఱు (శ ర)

వ్రక్కలువాఱు=వ్రక్కవాఱు అ క్రి. (వ్రక్కలు+పాఱు) ముక్కలగు, తునకలగు

క. బుద్ధిమతియై యుండిన గుణవతిఁ గవయక వేఱె యొండు జలజాననతో, రతి సల్పిన భ్రూణఘ్ను, వ్రతుఁ జెలఁబడఁ ద్రోయలేదు వ్రక్కలు వాఱన్. రుక్మా 2 35.

చ. గునగున వచ్చి లావరులఁ గొమ్ముల వ్రక్కలు వాఱఁ జీలుచున్ ... విక్ర 2. 139

వ్రచ్చు స క్రి (సం వ్రశ్చ) (√వ్రయ్యు.) 1. భేదించు చీల్చు

ఉ. వచ్చిన నీవ చూడఁగ నవార్య బలోన్నతిఁ జేసి వారలన్, వ్రచ్చి వధింతుగాక ... భార. ఆది. 6. 199.

ఉ. .. ఘోటక, వ్రాతము నొంచి మైమఱవు వ్రచ్చి శరంబులు మేనగ్రుచ్చి ... భార భీష్మ. 1. 316.

ఉ. ద్వారక నొచ్చెనేనియును వారక యుగ్రతఁ గట్టి పట్టి య,ద్వారిధి దుర్గ మంతయును వ్రచ్చి విరోధి సబాంధవమ్ముగాఁ, బోరవధించి రుక్మిణిఁ బ్రభూత విభూతిఁ దలిర్పఁదెత్తు ... హరి ఉ. 3. 100.

గీ. వ్రత్త మొకని కడుపు వ్రయ్యంగ నందులోఁ, బసిఁడి లేకయున్నఁ బరుని బ్రతికి, యరుగ నిత్తముండి నష్టైన నితరుని, వ్రత్త మిదియె కార్య వృత్త మనుమ కేయూర. 3. 326

2 నఱకు, ఛేదించు, ఖండించు.

ఉ. ... పె,న్వాలుగవై మహార్ణవమునం దొలుఁ బల్కులు దొంగరక్కసున్, వాలిక వంకవాఁడి గతి వ్రచ్చి వెవన్నిగమాలిఁ దమ్మిచూ,చూలికిఁ దెచ్చి యీవె త్రిదశుల్ గొనియాడ మురాసురాంతకా. పారి. 3 28.

ఉ. అచ్చటి ద్వారపాలకుల నందఱ ద్రుంచఁగఁ
జేసి వీటిలోఁ, జొచ్చి రెచ్చి రావణసూను
లెఱింగి యభంగురక్రుధన్, వచ్చి విరోధి సైని
కుల వాలిక తూపుల ఖడ్గధారలన్, వ్రచ్చి రథా
శ్వదంతి భటవర్గముతో వెసఁ జేర్చి యార్చినన్.
ఉ రా. 3 391.

ఆ. తన తలఁచిన యట్లు మనుజశార్దూలున, వార్య
మన్యు విక్రృత వదనుఁ గాఁగ, నవయవములు
వ్రచ్చి యశ్రమ్మునకుఁ జాఱ, నడఁచె వాఁడు
పిడుగు నట్లు మ్రోయ. రాఘవ. 4 199.

3. ఊడఁబెఱుకు, పెకలించు

ఉ. ... నెమ్మదిన్, వచ్చిరె కర్ణనందనుఁడు నా
మనమందును నంచు మేనిముల్, వ్రచ్చి వెడంద
గాయములు పాణితలంబున నంటి చూచుచున్,
జై భా. 3. 7

4. హింసించు, నశింపఁజేయు.

క. విత్తము సంస్కృతి పటలము, వ్రత్తము కామాది
వైరి వర్గంబులనేఁ, డిత్తము చిత్తము హరికిని,
జొత్తము నిర్వాణ పదము శుభమగు మనకున్.
భాగ. 7. 249

5 పిసుకు

సీ. వలుదలై మెఱయు పార్వణపు ముద్దల వంటి
వలిగుబ్బ లెన్నఁడు వ్రచ్చికొందు ... శుక.
2 481.

వ్రచ్చుకొను స. క్రి. (వ్రచ్చు+కొను. స్వార్థమున.) చీల్చు, ఛేదించు

చ. ఒకమరి బుడ్డగింప విలయోదకముల్ పయి
కుబ్బి చిప్ప వ్రచ్చుకొని మహోగ్రవీథిఁ జన...
ఆము 4. 21.

వ్రజకిశోరుఁడు సం. వి. అ. పుం. గొల్లపిల్లవాఁడు, శ్రీకృష్ణుఁడు.

వ్రజకుండు సం. వి. అ. పుం. భిక్షువు, సన్న్యాసి.

వ్రజనము సం. వి. అ. న. 1. సంచరించుట, తిరుగుట, దేశసంచారము. 2. దేశభ్రష్టత, దేశము విడిచి పోవుట.

వ్రజనాథుఁడు సం. వి. అ. పుం. కృష్ణుఁడు
ఇట్లే వ్రజవరుఁడు, వ్రజమోహనుఁడు, వ్రజవల్లభుఁడు మొ॥

వ్రజము సం. వి. అ. పుం. 1 సమూహము, గుంపు, మొత్తము 2 గొల్లపల్లె 3. గోష్ఠము, గోశాల 4 నివాసము, ఉనికిపట్టు. 5 మార్గము 6. మేఘము 7 మథురాపుర సమీపమందున్న దేశవిశేషము, గోకులము.

అ. న. సంచారము, తిరుగుట.

వ్రజాంగన సం. వి. ఆ. స్త్రీ గొల్లత, గొల్లపడుచు. గోపిక

వ్రజాజిరము సం. వి. అ. న. గోష్ఠము, గోశాల.

వ్రజ్య సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భిక్షువుగాఁ దిరుగుట, పర్యటనము 2. దాడి వెడలుట, 3. గుంపు, సమూహము, తెగ. 4 రంగస్థలము.

వ్రణము[1] సం. వి. అ. పుం. న. 1. గాయము, దెబ్బ. 2. కురుపు, పుండు 3, పగులు, చీల.

వ్రణము[2] సం. వి. అ. న. 1 దోషము, తప్పు.

మ. ...హరికిన్ మర్యాద లేదంచు దూషణమున్
జేయఁగ వాని దూషణముఁ గంసధ్వంసి యా
లించి యే, వ్రణమున్ నాయెడ లేదు నింద
గలిగెన్ వారించు టేరీతియో. భాగ 10.
ఉ 58.

వ్రణకృత్తు సం. విశే. (త్) 1. గాయపఱుచునది 2. క్షీణింపఁజేయునది

వి. త్. పుం. నల్లజీడి చెట్టు.

వ్రణహము సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుఁజెట్టు.

వ్రణారి సం. వి. ఇ. పుం. గోపరసము, బాలెంత బోళము,

వ్రణితము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గాయపఱుపఁబడినది.

వ్రతచర్య సం. వి. ఆ. స్త్రీ వ్రతము చేయుట, వ్రతాచరణము.

వ్రతచర్యుఁడు సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మచారి.

వ్రతతి సం. వి ఇ ఈ. స్త్రీ 1 లత, తీగ 2 వ్యాప్తి, వ్యాపించుట

వ్రతపారణ సం వి ఆ స్త్రీ ఉపవాసానంతర భోజనము,

వ్రతపారణము సం వి అ న వ్రతపారణ

వ్రతప్రతిష్ఠ సం వి ఆ స్త్రీ వ్రతాచరణము, తా నవలంబించిన వ్రతము కొనసాగించుట,

వ్రతభంగము సం వి అ పుం 1 వ్రతము చెడుట. 2 ప్రతిజ్ఞా భంగము, అన్నమాట తప్పుట

వ్రతభిక్ష సం వి అ స్త్రీ ఉపనయనమున కంగము గాఁ జేయు భిక్ష.

వ్రతము సం వి అ. పుం 1 నోము, పుణ్యసాధనముగాఁ బురాణములందుఁ జెప్పఁబడిన వ్రతము. 2. శపథము, ప్రతిజ్ఞ

ఉదా సత్యవ్రతుఁడు దృఢవ్రతుఁడు. మొ॥

3 భక్తికి స్థానమగు పదార్థము.

ఉదా పతివ్రత, దేవవ్రతుఁడు, పితృవ్రతుఁడు. మొ॥

4 జీవన పద్ధతి, ప్రవర్తనము, నడవడి 5 శాసనము 6 యజ్ఞము 7 పని, కార్యము. 8 వేద విహితక్రియ, సంస్కారము 9 యుక్తి, పన్నుగడ

వ్రతముచెడ్డ సుఖము దక్కకుండు కాని పనిచేసినను ఫలము గలుగకపోవు.

సీ. తురకల యీదునందు ముదంబు గల్గెనో భక్తి నిత్యోత్సవ పరత మాని...

గీ. వాండ్రు దుర్మార్గు లయ్యయో వ్రతము చెడ్డ, సుఖము దక్కదు వడి ఢిల్లి చొరఁగఁదోలు... సిం నార 8

వ్రతస్నాతకుఁడు సం వి అ పుం బ్రహ్మచర్యము పూర్ణము గావించిన ద్విజుఁడు.

వ్రతాదేశము సం. వి అ పుం. (ద్విజుల) బాలుర కుపనయన సంస్కారము చేయుట

వ్రతి సం.. విశే. (న్ సి న్) వ్రతము గలవాఁడు, తపోనియమము గలవాఁడు. భక్తుఁడు

వి న్. పుం. 1 బ్రహ్మచారి 2 సన్న్యాసి. 3. యజమానుఁడు, యజ్ఞము చేయువాఁడు

వ్రతోపవాసము సం వి అ పుం వ్రతనిమిత్తమైన భోజనాభావము.

వ్రప్పు వి (√వ్రయ్యు,) పరియ, బ్రద్ద, చీలిక.

సీ తలఁ బడ్డ గుదియ వ్రప్పులఁ బాఁత మసియిడి యంటిలి గంజి డ్ల నడుగువారు...ఆము 6 85

వ్రయించు సం స క్రి. వ్యయము చేయు, వెచ్చించు

సీ బంగారు తలుపులు పాయంగ ధట్టించి లావణ్య విత్త మేలా వ్రయించె, లావణ్య విత్త మేలా వ్రయించును గాక.. క్రీడా 2 87.

సీ ముదల వెట్టక పీసమును వ్రయింపఁగరాదు కోపించెనని మదిఁ గుంకరాదు...

క ఇంచుకయు నే వ్రయింపక, సంచితముగ ధనము విభుఁడు సామల కొసఁగెన్ ... రుక్మాంగ. 4 83 105

వ్రయ్య వి. (√వ్రయ్యు) వ్రక్క, బ్రద్ధ, ఖండము.

సీ. ... పమ్మిన కృష్ణు బిరముల్లు వొగడుచు నున్న నీ నాలుక యొక్కఁడయున్, ...

ఆ. వ్రయ్యవలయు నూఱు వ్రయ్యలుగాఁగ నట్ల యినఁగాని చాల వతనిఁ బొగడ ... భార. సభా 2. 41

గీ. దివిజపతి నీకు నిచ్చిన శీవ్రశక్తి, చేతఁ గవ్వడి వడునని చూతువేని, వాసుదేవునిచే నది వ్రయ్యలయ్యెఁ, దునియలయ్యెను బొడియయ్యె నొరఁగు ధరణి. భార. ఉద్యో 2 272

సీ విమల హేమాకృతి నమరు మహాండమై కర మొప్పఁ దదభ్యంతర గర్భమూర్తి, యై యుండి బహువత్సరాత్మకం బగు కాలమేగిన నది యవియించు కొనుచు, బుట్టై నజుఁడు క్రిందటి వ్రయ్య భువియు మీఁది, వ్రయ్య దివియును నడుమంబరంబుఁ జేసి, దిశలు కాలంబు మనసు బుద్ధియును వాక్కు, గామరోష రత్యాది సర్గము నొనర్చె. హరి పూ. 1. 53.

శా. అయ్యంబంచుఁ దదార్య దంపతుల నెయ్యం బొప్ప సేవించుచున్, వ్రయ్యల్ గా సకలాఘముల్ హరి వినిర్మాల్యాంబు ధమ్మిల్ల సాహాయ్యం బొంద. ఘటికా 2 23

వ్రయ్యఁబుచ్చు స క్రి. (√వ్రయ్యఁబోవు) వ్రయ్యఁ బోవఁజేయు, భేదించు, బయలుపఱుచు.

సీ. కడలేని ప్రేమంబు గప్పెద మంటిమా పులకాంకురంబులు పులుగు చెప్పు, బెడిదంపు వెగడు పాటడఁచెదమంటిమావై వర్ణ్యభావంబు వ్రయ్యఁ బుచ్చు ... వరాహ. 4. 18.

వ్రయ్యఁబడు అ క్రి (వ్రయ్యన్+పడు స్వార్థమున) వ్రయ్య, భేదిల్లు.

శా. ... తదుద్భూత ధ్వనుల్ దాఁకిలోఁ, కాలోకాద్రి గుహాల్ ప్రతిధ్వను లొవంగంబోయి వ్రయ్యంబడన్ రామా. 8. 72

వ్రయ్య(లు)వాఱు అ. క్రి. (వ్రయ్య+పాఱు.) భేదిల్లు, తునియలగు.

ద్వి విప్రుండవై యిట్టు విపుల కోపమున, నీ ప్రాణి నొప్పింప నేలనా కనక, తక్కక నీకుక్క తల వ్రయ్యవాఱ, మొక్కలంబుగ నీకు మోదంగఁ దగునె ... రం. రా. ఉ. 185. పా. 2 పం

వ్రయ్యలు వాపు స క్రి. (√వ్రయ్యలు వాయు.) చీల్చు, భేదించు, పగుల్చు.

సీ. గోరఁ బోఁజివమాడ్కిఁ గొన్నింటిఁ జక్కపాఁ కాలుగా వ్రయ్యలు వాపి వాపి ... భార. విరా 5. 85.

వ పాద జాను జంఘోరు కటి మధ్యోదరాంస కర్ణ నయనంబులు వేఱువేఱు భాగంబులుగా వ్రయ్యలు వాపి యార్చిన .. భాగ. 10. ఉ. 7 42.

వ్రయ్యలు వాయు అ. క్రి. (వ్రయ్యలు+పాయు.) భేదిల్లు, పగులు.

చూ వ్రయ్యలు వాపు.

వ్రయ్యు అ క్రి (సం. వ్రశ్చ.) బద్దలగు, భేదిల్లు, పగులు.

క సునిశిత తుండహతిని వ్రస్సిన పర్ణపుటంబు వాసి చెదరుచు నృప నందను వీర్యము యమువానది, వన మధ్యము నందు వాయు వశమున బడియెన్ భార. ఆది 3 30

సీ. శ్రవణ పుటంబులు వ్రయ్యంగఁ దాఁకి సంక్షోభంబు గావించె గుణము మ్రోత ... భార విరా 4 180.

గీ రాలు నాకుల తాకున వ్రస్సి యొడలు, లవనిఁ గూలంగఁ గుక్కలు గవిసి కఱవ. మార్కం. 2 69

క ఇయ్యకొని నగరు గట్టుచు, నయ్యెడ నొక చేవదూల మది పలకలుగా, వ్రయ్యుటకు నాడ నాడను, జయ్యనఁ గీలములు గాడఁ బఱిచిన పిదపన్ పంచ నా 1. 88.

వ్రశ్చనము సం వి. అ పుం 1 చిన్న ఱంపము. 2 లోహకారుఁ డుపయోగించెడి యాకుఱాయి. 3. చెట్టు గంటు (నఱుకు) నుండి స్రవించు రసము, జిగురు.

వ 1. ఛేదనము, నఱుకుట. 2. నఱుకు, గంటు.

వ్రా

వ్రాఁకుడు=వాఁకుడు వి కంటకారి. (వ్ర వి.) (శ. ర.)

వ్రాఁత వి. (√వ్రాయు.) 1. లిపి, లేఖనము, బ్రహ్మ లిపి.

సీ. ... వ్రాలునా వ్రాఁతనా లిపియొప్పు .. . ఆం. భా. 2. 187.

ఉ ఆ సరసీ తటాంతిక శిలాతుర పంక్తిఁ బఠించి చూచి యీ, వ్రాసిన వ్రాఁత యుజ్జయిని రాజ్యము చేరుటఁ జాటి చెప్ప ... విక్ర. 2 55

క హా ధాత వ్రాఁతయని శర, బాధం గలఁగఁ గనువారి పజ్జకుఁ జనియెన్ ... రాఘవ.1.28.

క. మనసు నిలుపఁ జాలక కడు, పునఁ బుట్టిన దోస మునకుఁ బొగులుచు వేఁడఁగ, జనుదేర నానఁ బెట్టితి, ఘనిలే దిక వాని వ్రాఁత ఫలమిటు లుండెన్ సారంగ 3 77

2. రేఖ

ద్వి. పసిబిడ్డ నాఁడు నీ పాద పద్మముల, నెసఁగు వ్రా తలు జూచి యెఱిఁగిన వారు, యెన్నిక మీఱ ననేక కాలంబు, చెన్నొంద మనునని చెప్పిరి కాని . నవ 2 99 పా శ పం

క. అజ్ఞానంబున హరుచ క, వజ్ఞ దలఁచి యతని నొసలి వ్రాఁత ఫలమునన్, యజ్ఞము సేసెను సురల యు, మజ్జంబర వృద్ధి కప్పనులు సమ కొనునే. భీమ 2 8

3 వస్త్రాదుల యంచుల యందు వేసిన చిత్రము, నకిషీ,

సీ. పసిఁడి వ్రాఁత చెఱంగు మిసిమి దొఁపఁ జెలంగు నరుణాంశుకోత్తరీయంబుతోడ మను 3 71

సీ. అవర దిక్పతి కట్టినట్టి సాగరమను పుట్టంబుతుది వ్రాఁత మొగడ యనఁగ ప్రభా 1 54.

మ చెఱుఁగు ల్వ్రాత పసిండి వ్రాఁత మిసిమిం జిత్రాతి చిత్రంబులై ..వసు 5 94.

4 చిత్ర లేఖనము, చిత్తరువు వ్రాయుట.

ఉ. సీ, సెచ్చెలితోడు సుమ్మి సఖ విక్కము చెప్పుము వ్రాఁత నేర్పుగా, కిచ్చెలువంబు గల్గు ఘనుఁ డెక్కడనే నొకడుండెనేని ... ప్రభా. 1. 144

వ్రాఁతకాఁడు వి (వ్రాఁత + కాఁడు) వ్రాయు వాఁడు

సీ. తళుకు బంగారు ఱెక్కల వారువము జోడు బ్రతుకుఁ బ్రొద్దుల లెక్క వ్రాఁతకాఁడు .. దశా. 2. 62

సీ...లిపి కారకుండొప్పు లేకరియన వ్రాఁతకాఁడ నఁగను...అం భా 2 187.

వ్రాఁతచావడి వి. (వ్రాఁత+చావడి) వ్రాసెడిచోటు, గ్రంథకుటి. (శ ర.)

వ్రాఁతపని వి. (వ్రాఁత + పని) వస్త్రాదులయందు వ్రాసెడి చిత్రపుఁ బని, నకిషీపని.

గీ. పికిలి పూఁబంతి దంతపుఁ బిడికడాలి, పోఁత యొరవంక మొలవంక పొంకపఱచి, తమ్మిదో దుమ్మి జోడు పాదనల హరువు, వ్రాఁతపని దుప్పటీ వలివాటు వైచి కువల. 2 4

చ మినుకు కడాని వ్రాఁతపని మేలరిగల్ పయిపై నటింపఁగన్...దశా 7 28

వ చౌసీతి బంధపు వ్రాఁతపని ప్రతిమల చుట్టంచు చందురుకావి దుప్పటి బంగరు చెఱఁగుల వలె వాటులును. ప్రబంధ 78

వ్రాఁతబల్ల వి (వ్రాఁత+బల్ల.) వ్రాయసకాండ్రు కాగితము లుంచుకొని వ్రాసికొనెడి నాలుగు కాళ్ల బల్ల (వా శ. ర)

వ్రాఁతసాకిరి వి (వ్రాఁత + సాకిరి) పత్రములు వ్రాసికొను వానిచే రప్పింపఁ బడి పత్రము నందు సంతకము చేసిన సాక్షి (శ ర)

వ్రాజము సం వి. అ పుం గమనము, నడక

వ్రాతము సం వి అ పుం గుంపు, సమూహము, మొత్తము

వ. 1. శరీరశ్రమము, పాటుపడుట 2. దిన కృత్యము, రోజు కూలి 3. తాత్కాలికోద్యోగము,

వ్రాతీనుఁడు సం విణ (అ ఆ అ) 1 రోజు కూలి వలన బ్రతుకువాఁడు, 2 సంఘజీవి, సంఘము వలన బ్రదుకువాఁడు 3 త్రిమ్మరుల గుంపునకు సంబంధించినవాఁడు (విల్యమ్సు)

వ్రాత్య సం వి ఆ స్త్రీ జాతి భ్రష్టుని కూఁతురు

వ్రాత్యస్తోమము సం వి అ పుం. విధి విహితము లయిన సంస్కారముల నాచరింపక పోవుట చేతఁ బోయిన యధికారమును మరల గలిగించు కొనుటకై చేయు యజ్ఞ విశేషము

వ్రాత్యుఁడు సం వి అ పుం 1 ఉపనయనాది సంస్కారములు లేని ద్విజుఁడు, జాతి భ్రష్టుఁడైన ద్విజుఁడు 2 నీచపురుషుఁడు. 3. శూద్రునకు క్షత్రియ స్త్రీయందు బుట్టిన పురుషుఁడు

వ్రాయసము వి. (√వ్రాయు.) 1 వ్రాఁత (క ర)
2 ఉత్తరము, జాబు

ఆ కూర్చి నతని నెదురుకొని కౌఁగిలించి యే, కాంత మండపమున నధివసించి. యటఁగుశించు సేమ మరయుచుఁ దండ్రి, వ్రాయసముఁ జూచి భక్తినంది యందు. జై భా. 8 82.

3. ఆజ్ఞాపత్రము.

మ. విభవేంద్రుండు విరూరి శాసన మహా విఖ్యాతి రామానుజ, ప్రభు వేదాద్రి లిఖించు వ్రాయసము లౌరా పెద్ద సంగావనీ, విభుచిత్తంబు సెఱింగి గంటమురవల్ విద్యావధూ నూపుర, ప్రభవప్రౌఢ ఝుళం ఝుళాంకటి సౌభాగ్య బు దీపింపగన్. పాండు 1 81

వ్రాయసకాఁడు వి. (వ్రాయసము+కాఁడు,) లేకరి, వ్రాఁతకాఁడు.

సీ. లిపికారకుఁ డొప్పు లేకరి యన వ్రాఁతకాఁడ నఁగను వ్రాయసకాఁడనంగ...ఆం. భా 2. 187.

వ్రాయి వి (వ్రాయు. బ వ్రాలు) 1. అక్షరము, వర్ణము.

క. సుకుమారము శ్రుతి సుఖదము, నకలంకము నైన వర్ణమాద్యక్షర సృష్టికి రెండవ వ్రాయి సుమీ, సుకర ప్రాసంబనంగ సులభము కృతు లన్. కావ్యా. 7. 74.

గీ సకల జగదింద్ర జాలంబు నెఱపు మాయి, యచ్చులకు నెల్ల మొదలియమ్మైన వ్రాయి, కొలుచు వారల పాలిటి తలఁపురాయి, రావణానుజ రాయి శ్రీరంగ శాయి వాశ్ని 2 81

సీ అణి ముత్తెముల సోయగము మించిన వ్రాలు వరుసతో నిరుగేల వ్రాయనేర్చె ... విక్ర 1. 50.

సీ. అల చుక్క లనియెడి వలరాజు గెలుపు వ్రాతె లియఁ బూసిన మషీ లేప మనఁగ...పారి 2 34

2. రేఖ, గీత.

ఉత్సాహ. చేతి వ్రాలు చూచి యిది యశేష రాజ్య విభవ భోగాతిశయము గలిగి యలరు ననియు ...కళా. 6. 198

వ్రాయించు స. క్రి (√వ్రాయు.) 1. లిఖింపఁజేయు. వ్రాయునట్లు చేయు

క. మించుతమిఁ గణజముల్ దెఱపించుచుఁ గై జీతములకు వేర్వేరన్ వ్రాయించుచు నెల కొలు పునకుం, బంచి యిడుచు మండుగు డు బాణము లెల్లన్. కువల 2. 5

2. చిత్రింపఁజేయు

గీ మగని మగువను వ్రాయించి మదిఁ దలంచు, నిషధ రాజును దన్నుఁగా నీరజాక్షి ... నైష 1. 74

క వనిత చతుర్జాతి వయో, వనజాతుల బంధ వైభవము భద్రుని దత్తుని గూచి మారుఁ బాంచాలుని వ్రాయించెన్ గృహంబు లోపలి గోడన్ కాళ. 4 15

వ్రాయు స క్రి 1 లిఖించు.

చ శతధృతి వ్రాసినట్టి లిపిజాల మనర్థము గాని యట్లుగా . నైష. 1 55

గీ వ్రాయ నేర్చిననాఁడె సద్వర్ణ సమితి, వర్థి నర్థులు ప్రబల వ్రాయంగ నేర్చె .. విక్ర 1. 49

గీ సకల సీమంతినీ లోక సమితిరాయి, భాగ్య వర్ణావళులు వ్రాసెఁ బద్మగర్భుఁ, డనఁగ ... ఆము 5 10

2. గీయు

శా. ఈ లాతంబున వ్రాయఁ బట్టణముతో నీ స్వాదు కల్ మెట్టఁగా, నేలోకంబున నేగ సులభంబు... విక్ర. 2 7.

3. చిత్రించు, (రంగుతో) బొమ్మవేయు.

గీ ఒరగి రతిదేవి పాలిండ్ల నొత్తగిలిన, యించు విలుకాని వ్రాసినారిడువు నందు ... నైష 7. 150.

చ వనిత కుచద్వయంబు పయి వ్రాసిన కుంకుమ పత్రభంగముల్ ... పారి. 1 113.

చ. అదిమొదల లీ వధూటి విరులంటదు కస్తురి గీరు బొట్టు పెట్టదు పువుఁదోట డాయదు పటంబులు వ్రాయదు వీణచెంతఁ జేరదు సెనరైన చిల్కను గరంబున దాలిచి ముద్దటంచుఁ దాఁ, గదియదు కంజకాండ కరకార్ముక కర్మహతా హతాంగియై కువల. 3 78.

4 రాయు, సంఘర్షణము చేయు

క నేల బదాంగుళి వ్రాయుచు, జాలామణి నిల్చెఁ దలిమ పర్యంతమునన్ ... నైష 7 164

ఎ గీ ... నాగకన్యలతోడి కలహ,మునకుఁ గాల్ ద్రవ్వెదవా లేక బొటనవ్రేలఁ, బుడమి వ్రాసెద విదియేల పువ్వుఁబోఁడి దశా 2 324

వ్రాయఁగా రానిది = బూతు.

గీ జపము పన్నంపు కొలుఁగును జరుపు వతనిఁ, జేరి వేలోక వికచ రాజీవనేత్ర, మొగము మొగమునఁ జేరిచి నగవులొలుక, వ్రాయఁ గా రాని పలుకులు పలికెనపుడు చిత్రభా. 3 30.

వ్రాలు¹ వి 1. సంతకము

గీ వ్రాసి నాతండు తుదిఁ దన వ్రాలు పెట్ట, నమ్మఁ గల పత్ర మిదియంద్రు నాగరికులు . విజ్ఞా. 3 109.

సీ. కలుగు విద్వజ్జనంబుల నెల్లఁబట్టి తెప్పించి యత్యాగ్రహ భీమకర్ముఁడై, 'శివాత్పరతరం నాస్తి' యటంచును వ్రాలు పెట్టించు ...పరమ 5 350

(1072) దా. శా 1102.

(1072) దా శా 1104.

2. అక్షరములు (వ్రాయి శబ్దమునకు బహువచన రూపము)

ఆ. నీటి వ్రాలకరణి నేఁటికి దోడ్తోన, సృష్టి నష్ట మయ్యెఁ గష్టమనుచు . . వరాహ. 11. 22.

గీ. వెలసె నుభయాన్వయ-ములు వృద్ధిఁబొంద వ్రాలుఁ బ్రాలును గల మంత్రి ప్రోలమంత్రి . భీమ 1 45.

3 రేఖలు.

క. అఱచేత వ్రాలు గను న, త్తఱిఁ బడె నొక యంపకట్టె .. ఆము. 6. 74

క. అఱచేతి వ్రాలుచూచిన, దొరయొందును లేని దొడ్డ దొరఁ జేకొని .. నీలా. 1 87

వ్రాలు² అ క్రి 1. పక్షి మొదలగునవి క్రిందికిదిగు.

ఉ. . . పురవరోపవనంబులు సొచ్చి యిచ్చఁ బూ, గుత్తుల వ్రాలి తేనియలు కుత్తుక బంటిగఁ గ్రోలి లీలమై, నొత్తిలి మ్రోయుచింపు దళు కొత్తుచు మండు మదాలి దంపతుల్. విక్ర. 1. 94.

సీ ఘనసాను శృంగ శృంగాటకంబులఁ గాంచి యమరులు హేమాద్రి యనుచు వ్రాల ... మనుచ. 3. 11.

ద్వి పిండాన్న శేషముల్ ప్రిదుకల మెసఁగి, యొండొండ వ్రాలుచు నున్న ఘూకములు .. ద్వి. హరిశ్చ ఉ 1642.

2 దుముకు, ఉఱుకు.

ఉ వాఁడును గంటిఁ బోకుమని వ్రాలె మహిన్ విటపాళి నుగ్గుగా .. ఆము 6. 21

3 పడు

ఉ. క్రంగన ఘంటపైఁ గొడపు వ్రాలుట యెన్నఁడో నాఁటమండియున్, సంగరముం గరంబుగ మనం బున భావనసేయనైరి . మహీపతుల్ నైష. 3. 25

సీ. ముడి విప్ప నడుగుఁ దమ్ములపైనె వ్రాలు పెన్నెఱులు దేంట్లగుట సందియము గలదె ... ఆము 2. 50

సీ పై మిన్ను వ్రాలినఁ బదరని ధైర్యంబుఁ గట కటా కలఁచి చీకాకుచేసె .. చంద్రా 4 96.

గీ ముసు గళావంతుఁ డానతిచ్చిన సుభాషి, తము లిఖంచిన చీటి దోర్దండచండ, మండలాగ్రంపు టొఱలోన మాట యుండెఁ, గాన నద నేల ప్రాలుటఁ గని యతండు. శుక 1 121.

4. కూలు.

ఉ. వాలిక దొడ్డ నారసము వజ్రము శైలముఁ దాఁకు నాకృతిన్, ఫాలము మీఁదఁ దాఁకిన నిభంబు వెసంబడి కొమ్ము లూఁతగా, ప్రాలుడు వర్ధచంద్ర రుచిర ప్రదరంబునఁ ద్రుంచె భాణ వి, ద్యాలసితుండు గ్రీడి భగదత్తుని కంఠ మకుం ఠితోద్ధతిన్ భార ద్రోణ. 1 358

చ ఘనశర వేదనల్ బలియఁగా వనకుంభిని ప్రాలి యున్న య మ్మునిని యుగళంబు దొట్రుపడ... రాఘువ 1 27

ద్వి చావుతో నరిపోల్పఁజను మూర్ఛ నొంది, భూవర పుత్రుఁడు భూమిపై ప్రాలె ... ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. 1820. వం.

5 ఒఱగు

ఉ. వెట్టన యాపగానుతుఁడు నేలకు ప్రాలెననఁగ విన్నవా, కట్టఁడి వీనులేమి విను కాఱియ కోర్వవు .. భార భీష్మ. 1 65

గీ...తల్లడిల్లి, వారలందఱుఁ దలఁటు ప్రాలవైవ, నింద్రజితుఁ డంత తండ్రితో నిట్టులనియె భా. రా యు. 291.

గీ. పూల పామువుపై ప్రాలి వాలుగంటి నీలా. 2 88

6 వంగు.

గీ నంసి ప్రాలిన బొమలెత్తి పరమవృద్ధు... హర. 2 48.

ఉ ...సాంధ్యవారి భృ, శ్యాందళముత్ దమోదళ యుతంబులునై గొల పండి ప్రాలెఁ బూ, ర్ణెం దుని పేరఁ బ్రాచి...పారి 2 41.

క ప్రాలిన ఱెప్పలు వెతఁగై, ప్రాలిన హృద యాంబుజంబు వసుమతి మీఁదన్, ప్రాలిన చూపులు. .సారంగ. 2 255.

7 పక్షపాతము వహించు

క కావునఁ గౌరవ పాండవు, లీ వసుధకునై పినంగు టెగ్గే దైవం, బేవంక ప్రాలె వారిక, పోవుంగా కిది నరేంద్ర పొగులకు మింకన్ భార భీష్మ 1 49.

సీ దేవల సప్తగోదావరీ తీరైక వాసుండు మన వంక ప్రాలెఁ జువ్వె . భీమ 3 215.

8. నమస్కరించు

సీ. అనఘ నేఁ దురంగంబు గొనివచ్చి నందాఁక నంగ రక్షకుఁడవై యధిపుఁ గాచి...

గీ యుద్ధమని మాద్రి పుత్రుల నుపచరించి, ద్రౌపదికిఁ జెప్పి మఱియును దానవారి, యదు గులకు ప్రాలి యద్దేవు ననుమతమున, నరిగె ననుమోదమున యౌవనాశ్వ పురికి. జై భా

ఉ...నొనల్ తరం గ్రముఖులం, దుండరొదన్ మహా గిరులు హోరనఁ బ్రస్తుతి ప్రాలి .. ఆము 6 47

9. క్రుంకు.

సీ, అతి దరిద్రాణ దేహద్యుతి ప్రాణమై ప్రాలేయ కిరణ బింబంబు ప్రాలె ..నైష 8 5

గీ పూ దెయనఁ గ్రుంకు కడలిలోఁ బ్రొద్దు ప్రాలె . నీలా 5 8

ఉ కూళతనంబునఁ బ్రభులకుం దను మర్దవ మాచరించుచున్, ప్రాలుడు ప్రొద్దుతోడ గృహ వాటికిఁ జేరునతండు నిత్యమున్ ... శుక. 2 563

10 అతిశయించు

క, ఆలోఁ గర్ణుని చేతం, దూలని చతురంగములను దోఁలను ధరణి, పాలమన మొనలఁ గానను ప్రాలిన దర్పమున మెఱయు పడముడిఁ దక్కన్ భార. కర్ణ 2 45.

ఉ తారకు డన్నహాసురుఁడు తామరసాసన దత్తమైన దు, ర్వార వరానుభావమున ప్రాలిత్రిలో కము వేలుచుండు...హర. 3. 3.

క వాలి నిరాతంక మహాః, కేలిని వారింపఁగరుణ క్రేఁగంట నిడన్. ప్రాలిన వాఁని మీఁడ, కేలిన వాఁ డనిచె నను మహీపరుబారా చంపూ భా 6 17

11 విజృంభించు

ఉ. చిచ్చఱ కన్ను మూసికొని చేతిత్రిశూలము డాఁచి లీలమై, వచ్చిన రుద్రుచందమున ప్రాలుదు వీవ లోన వోర్వఁగా, వమ్చునె నిన్ను నెట్టి మగవారికి ..భార. భీష్మ 3 300.

సీ. పెనుగొండ కడ ప్రాంలి పిక్కిళ్ళు మొదలైన ప్రతి పక్షులను హతాహతముచేసి .. జై భా 1 45.

12 వ్యాపించు

సీ కడలి కరళ్ళు రాయిడిఁ గిడ్పడి తటాంత వన రాజిమై నంటి ప్రాలె నదఁగ . వసు 5. 36

క మేలిమి పంధ్యారాగము, ప్రాలిన చీఁకటియుఁ గలసి వరుణుని వంకన్, నీలముఁ గెంపును నతికివ, పోలిఁ జూపట్టె నభోమణి తలఁగన్. మొ. రా అయో 7

13 ప్రకాశించు

సీ వలుద చీఁకట్లలో ప్రాలు చుక్కలు వోలె వేణీ భరమ్ములో విరులు ప్రేల. ఉ హరి 5 276

14. ప్రసరించు

సీ. పైపై మహైశ్వర్య పర్యుత్సుకంబులై తన మీఁద నృపుల నేత్రములు ప్రాల ... నైష 4. 134.

క... వసుమతి మీఁదన్, ప్రాలిన చూపులు సారంగ 2. 256

15, సంభవించు.

గీ రాజు లేని కతంబున రాష్ట్రములకు, నన్నిటికి బాధగా ధరిత్య్రంతరమున, ప్రాలె పటువధి యేడులవగ్రహంబు...,కాశీ 5, 238

16 ప్రసిద్ధి కెక్కు

ఉ...బోరిలో వాడిమిఁ గొంతకాల మిల ప్రాలుట లాపరి యాట...అము. 6 21

గీ. వ్యసన సప్తక మెప్పుడొప్పఁ దవి యెఱిఁగి వాని వర్ణించి ధరనెల్ల ప్రాలియేలి, సార్వ భౌమత్వమందె పజ్జనవిభుండు ... కేయూర. 4. 273

17 తగ్గు, క్షీణించు

క పొంగుచు మూఁడు జగంబులు రంగెనఁగఁగ నేలుచు డి ప్రాలని బలరి, వింగెరెదు నీకిపుడా, బంగరు చిటిపాప చెలిమి పాటిలవల దే అ రా. అర. 52

18 మూర్ఛిల్లు

సీ. అరదంబుపై ప్రాలి యాలోన దెలిపి తన్నేని నాతనిఁ బడనేయువారు .. భార. విరా. 3 169

19. చచ్చు, మృతినొందు

సీ ఘనభేరికా ధ్వనుల్ విని గుండియలు ప్రేల ప్రాలు మల్కలకు గోలిలు సేసె వసు 1.46

సీ శత్రు జామాతృ సౌభ్రాత్రాదు లాజిలో ప్రాలుట కొఱలు విబ్బిల కతన .. రంగా 5 256

ప్రాలుచు(లు్చు) స క్రి. (√ప్రాలు) ప్రాలఁజేయు. క్రిందికి దించు.

ఉ వానపుఁ దొయ్య నొయ్య నల ప్రాలిచె జప్పలు వేయుఁ గమ్నలున్ ... నైష 7 48

గీ అనిన వినియును ప్రాల్చె పక్ష్మాంచలములు, బాల . నైష 5. 101

ఉ నృపాలు రొండొరుల్, జప్పలు ప్రాల్చి కెంతయు మటిన్ దనివారక చూడ వంతన, మెచ్చప్పుల కుప్ప మెప్పగు శుభోదయ వైభవ లీల రంజిలన్ ఇందు 5 98

2 పడఁజేయు

ఆ పుత్ర, నిన్ను వంప ప్రాల్చి నేనేర ననియె నీ,విట్టు క్రింద మీఁదు నెఱుఁగకునికి భాగ, పూ 10 377.

సీ వాలాగ్రమున గిరుల్ వ్రాల్చె సీతనిధైర్య సంపద కిఁక నెవ్వి పాటి యనుచు .. ఉ. రా. 1. 8.

3. కూలుచు.

సీ ... వడిఁగల తేజీలఁ బుడమి వ్రాల్చి ... ఉ. రా. 4 350.

4 వంగఁజేయు, వంచు. (మేరువును ధనువుఁగాఁ జేసి వంచినాఁడు)

సీ. బర్హిర్ముఖార్థమై పర్వతేశు నితండు దాల్చినాఁ డితండు వ్రాల్చినాఁడు . ఉ హ. 180

గీ వ్రాల్చె నెమ్మోము లజ్జాభరంబు పేర్చి . హర. 3 81.

5 తొలగఁ జేయు, తొలఁగించు.

మాలిని. .. నీ, యన్నకు మృత్యువు నన్ను నెఱుంగవె ప్రాణము లిప్పుడు వ్రాల్చెద నం,చున్నత శాత కృపాణముఁ ద్రిప్పుచు ... మార్క 1 37.

క. నవలా కుచరేఖలకున్, నవలాకుచ రేఖ లిడు నకు శాకున్నే, యవనీ జనములు మఱి గౌ, రవ మెడలఁగ వీపుతోలు వ్రాల్పకయున్నన్. చంద్రా 2 124.

వ్రాలించు స. క్రి (√వ్రాలు) వ్రాలఁజేయు, వాల్చు.

సీ పాలిండ్ల దమవెడ వ్రాలింపఁ జెన్నొందు నపదుఁ గౌఁ దీఁగె యల్లాడుచుండ . . భార. విరా. 4. 26

వ్రాసి వ్రాయక అనమా క్రి. సగము వ్రాయుచునే, వ్రాయుట పూర్తి కాకుండఁగనే

సీ. ... కులశైల తనయ చెక్కులయందు మకరికల్ వ్రాసి వ్రాయక వచ్చె వామదేవుఁ,డు . .దశా. 7. 10.

వ్రి

వ్రిక్కు వి కలుగు, విరియుట యందలి ధ్వని కనుకరణము,

ద్వి వ్రక్కలై మేనెల్ల వ్రిక్కన విరియ... బస పు. 7 415 పం.

వ్రీ

వ్రీడ సం వి అ స్త్రీ 1 లజ్జ, సిగ్గు. 2 అడఁకువ, వినయము.

వ్రీడనము సం వి అ న 1 లజ్జ 2 అడఁకువ

వ్రీడము సం వి అ పుం వ్రీడ.

వ్రీడితము సం విశే (అ ఆ అ) సిగ్గుపడినది

వ్రీలు అ క్రి. బ్రద్దలగు, ఛేదిల్లు

క ఒదవిన కినుకం గొదగొని, గదగొని వాలధరుఁడు రథము కండ్లను వొగలుఁ, జదిపి పతాకయు సారథి, విదారణము చేసి మిన్ను వ్రీలఁగ నార్చెన్ ఉ హరి 4 246

చ చటుల కృపీట సంస్థిత రసాస్థలి వ్రీలకయుండ గార యిచ్చుటకును బోలె ... మనుచ 6.108

మ కని యత్యుద్ధతి శంఖ మొత్తుటయు .., విని యోగంబులు దప్పె భూత చయముల్ వ్రీలెన్ దిశా భాగముల్ హర. 7 157

ఉ మాళవ మాగధుల్ వలపు మార్గణ మొక్కటి పెక్కురూపులై, వ్రాలిన వాజి రాజి మహి వ్రాలె రథధ్వజ పాళి నుగ్గులై, వ్రేలె భట చ్ఛటాంగములు వ్రీలె మదావళ దంత కుంభముల్, గూలె . రా వి 7 10

2. నశించు చెడు.

శా ఆలో మాయ ఘటించి యా దితినుతుం డాభీల కాలానల, జ్వాలో దగ్ర విషంబు గ్రక్కుచు ఫణ వ్యాకీర్ణ రత్నప్రభల్, క్రాలన్ గ్రూర భుజంగమై యరుగు దేరంజూచి యమ్మాయ వే,వ్రీలం జేసె మునీంద్ర సూచిత మహా విద్యా ప్రభావంబునన్ రాజ. చ. 2, 80.

క. వాలంపతాఁకునకు ధృతి, ప్రీలఁగ హోతాత యనుచు వెలువడు తన్మ,హ్యాలాపమునకు వా జన, పాల కులోత్తంసు గుండె భగ్గునఁ గలఁగెన్ రాఘ 1 22

ప్రీలి(లు)పడు అ క్రి (√ప్రీలు) సత్వహీనమగు, దౌర్బల్యము నొందు

క అనల సుతుఁ డనల కణములు, వెదఁగొన వను రారి దూత ప్రీలి పడంగాఁ, గమఁగొని... కు. సం 10. 540

ప్రీల్చు(లుచు) స క్రి (√ప్రీలు) చీలుచు, బ్రద్దలు చేయు.

వ.. మిమ్మ వాలుకలు గోయక సెలవులు ప్రీల్పక ప్రాణంబులు గొనక యెట్లు సైరింప వచ్చు ... నైష 7 88

వ్రీళ=వ్రీడ సం వి. అ స్త్రీ లజ్జ, సిగ్గు.

శా. .. బాలా రత్నము కేళికాకుతుక సామర్థ్య క్రియా దూరిత, వ్రీళా సూచక సానురాగ వికస ద్వీక్షారుచుల్ మీఱఁగా ... దశా.౪.66

వ్రీహి సం వి. ఇ పుం 1 వరిధాన్యము (వడ్లు) 2 ధాన్యపు గింజ, వడ్లగింజ

వ్రీహికాంచనము సం వి అ. న ధాన్య విశేషము, ఒక విధమగు కాయధాన్యము, మసూరము

వ్రీహిరాజికము సం వి అ న. కంగువు, కొఱ ధాన్యము.

వ్రీహ్యాగారము సం. వి అ. న ధాన్యపుకొట్టు

వ్రే

వ్రే వి. గొల్లకులము, ఆ కులమునకుఁ జెందినవాఁడు

ద్వి వెరవునఁ బాలించు వ్రేఱేఁడు నతఁడ .. బస. పు 4 69. పం

గీ పిఁడెపో వ్రేల గీముల వెన్న జున్ను, గములు గొల్లఁగ మెక్కిన గండిదొంగ ... నీలా,3 52.

వ్రేఁకటము వి. వ్రేకఁదు, భారము.

ఉ. వెన్నలి వ్రేలఁగాఁ బిబీఁది వ్రేఁకట మొయ్యఁగఁ గ్రింది కిద్దఁగాఁ, జున్నుల మీఁదఁ గ్రిక్కిఱిసి వంచెటి దండలు పొంత నిక్కఁగా, పన్నపుఁ గొనుదీఁగ గడు పన్నముగా ముని వ్రేళ్ళ నిలిపితాఁ, బొన్నలు గోసెఁ జేతులను బుప్పొడి యొప్పెడు కొమ్మ కొమ్మలన్ ద్వా. 3 184.

వ్రేఁకటి=వేఁకటి వి. (వ్రేఁగు+కట్టు) గర్భము, చూలు (సంధిని వర్ణలోప వర్ణాదేశములు)

ఉ. వ్రేఁకని బండివానికిని విప్రునికిం బతిబిన్ విహారికిన్, వ్రేఁకని మోపువానికిని వృద్ధునకుం గడుఁ జిన్నబిడ్డకున్, వ్రేఁకటియాఁడు మానినికివేఁదులు వానికి దవ్వుగొంటుకుం, దేఁకువతోఁ దొలంగు వది తెల్లముగా నెదురేగుదెంచినన్ విజ్ఞా 2 16

ఉ. శాశ్వత కీర్తులన్ దిశలు పారణచేయఁ దలంచు నవ్విభూ, మీశ్వర భామినీ జనము నెల్లబను ల్గొన నిచ్చగించు నీ, విశ్వము నేలుకోఁ దివురు వ్రేఁకటి కోరుకులందు నాది గ,ర్భేశ్వరుఁ గుశితోన ధరియించిన యట్టి మహానుభావతన్ పి. శకుం. 4 67.

వ్రేఁకఁదనము వి. (వ్రేఁక+తనము వృత్తిని వర్ణవికారము) 1 గౌరవము, గొప్పతనము

క. కని కొలువు సేసికొని మా,లిని వాఁ జనిసాధ్వి యిది మలిమసవృత్తం, బున పొంతఁ బోవ దెన్నఁడు, నను వ్రేఁకఁ దనంబు దోఁచునట్లు చరింతున్ భార విరా 1 186.

2. బరువు, భారము

ఉ. ఒక్క శరాసనంబు దగ నున్నది యెక్కుడు లావు చూడ్కికిన్, వెక్కసమైన రూపమును వ్రేఁకఁ దనంబును గల్గి చేవమై, నెక్కడదివ్వ నెవ్వరికి నేగతి మానముగాక . భా రా బాల. 300.

సీ శారాచలము వేఁకఁదనమెంత వింశతి బాహుని చే నెత్తువడియె నట్టె . కు. సం. 8 248.

(ఇది 1 2 అర్థముల కుదాహరణము.)

ప్రేఁక విశే 1 భారవంతము, బరువైనది. (కర్మధారయమునందు దీనికి నిగాగమము నిత్యముగా నగును)

వ. ... ప్రేఁగు లాఁగలేక మూఁగి వీఁగి ప్రేఁకలగు ప్రాఁకుల ప్రోకలకుఁ బేఁటలగు పెన్దోఁటలును భాగ 8 447

క. ...అతం, డాఁకగొనక యతని ధనువు,ప్రేఁకని ఖల్లమునఁ ద్రుంచి వెస దగ్గఱియన్ భా. ద్రోణ. 1 201.

ఉ. వేనలి పాటపాట నర వైంద్రుకతోఁ దిలతండులాన్వయ, శ్రీ నటియింపఁ గై నడలి ప్రేఁకని చన్నులు పాలపంకలై, కానసి యార్పవాలుఁ దెలి కన్నులఁ గల్కితనంబు వీడ్కొనన్, మానిని హస్త మూఁది యొకమంజుల భాషిణి వచ్చె వీథికిన్ కాశీ 7. 159, విజ్ఞా. 2. 16.

2. పెద్దది, అధికము

ఉ ఆఁక యొకింత లేక వివృతాస్యరటత్స్ఫుట వహ్నికీలముల్, డాఁక దిగంతముల్ గమియ దాడలు దీటుచు వాఁడికిన్కఁ బే,రాఁకలి నీ జగత్త్రియము నాహుతిచేయఁ దలంచెనో యనన్, వీఁకఁ గడంగి కృత్య యొక ప్రేఁకని కూలముఁ గేలఁ దాల్చుచున్ నృసిం 4.138.

సీ ప్రేఁకని యలుక కలిపించి మంచము కోఁడు గాగిలించుచోకమ్ము గాని వింత ... కువల 5. 85

చ. ... సగ్వ భూ,జనములు సన్నుతింప విలసన్మతి బంధులు సంతసింప ప్రేఁకని విభవంబు పెంపెసఁగఁ గట్టె సుతున్ యువరాజ పట్టమున్ పి కఱుం 4. 156

సీ. కలదె యీ చందంబు చెలు లెవ్వరికి నృపోద్భవుల కానోపుదు రవయవముల, తీరునై ప్రేఁకని తేజంబుగడిఁదియై పొలుపారు దర్పంబుఁ బొల్చెఁ జూడ హరి పూ 9 5.

ప్రేఁకన వి (√ప్రేఁక) భారము

చ...దృష్టికిఁ గడు ప్రేఁకనై తనదు చెల్వలుఁ జుట్టలుఁ దాను సంతసంబు కలిమి నేచి మిన్నడిచి పుణ్య పరావృతుఁడై వెలింగెడున్ భార స్వ 1. 25.

సీ అత్యద్భుతంబు, నగు కృష్ణ దుష్కర వ్యాపార మాత్మకు ప్రేఁకనై వెలసిన విబుధనాథుఁ, డా త్రిదివమున హరి. పూ 7 190

గీ. నిడివి గాఁగ బ్రదుకు విడువంగ ముదువంగ, ప్రేఁకనైన కలిమి వృద్ధిఁ బొందు. కాశీ. 6. 199

ప్రేఁకము వి. భారము, బరువు

ఉ. కాకర పండు వంటి జిగి గల్గిన మేలి పసిండి ధాత్రికిన్, ప్రేఁకము ద్రవ్వి పోసినను వేయి యుగంబులు చెల్లు ధాన్యముల్, సోఁకకుఁబట్టె డమ్మినను పోనొక కల్పము పట్టుఁజాడ్కి పే, రేఁకటి వీర వైశ్యపతు లిండ్లు గనుంగొననొప్పు నప్పురిన్. రాజ చ 1. 50.

చ. చనుఁగవ ప్రేఁకమున్ జఘన చక్ర భరంబును మోవలేక...పారి 4 24

ఆ కోర్కి ప్రేఁకమునను గులశైలమును బోలె, నిశ్చలత నతండు నిలిచెఁ గాక, శృంగతపంబు వలనఁ గృశుఁ డతం డొకమంద, పవను చేత నెగసి పాఱఁడెట్లు. కవిక 6 40

విశే 1. పెద్దది, గొప్పది

ఉ తాఁకినఁ జూచి వా డతనిఁ దాకసిలంగ రథ బు దోలి పీ, యాఁకకు నిల్వ దీ యరద మన్నఁ బిఱి దిక్కి బోవఁగా నొగల్, దాఁకెడు దేవదంతిఁ బసఁ దాఁకె దురంబునఁ దొల్లి నావుడున్, ప్రేఁకపు నారసంబుల హరించె నతండు కతాంగ వేగమున్ రామా 8 168.

గీ కొను గడగడ వడఁక ప్రేఁకపుఁ బిఱుందు, భారమున నెన్నడలు తొట్రుపడఁ దటాక, మనని కన్యక వెలువడి యధిపుఁ గూడి, దరిని నిల్చిన సఖియ అందఱును జేరి. ఉ. రా.6 114.

చ....యే, వెరవున నిల్పు దీని వగు ప్రేఁకపు
గుబ్బల ప్రేఁగునన్ జడల్, దొరసిన యట్టి
వెన్నడుము తోరపు నల్వ కడంక మెచ్చితిన్
యయా. 4 46

2. అధికము (ప్రేఁగు యొక్క రూపాంతరము)
వ. రక్కసి యొడయని బెడిదంబున కోర్చియతని
ప్రేఁకంబులైన మూఁకల నేలం గూల్చి యంత
యయా 3 36

3. దుర్భరము, దుస్సహము
ఉ. కాఁక నెదిర్చి సంగర ముఖంబున హెచ్చిన
రాజ వంశమున్. గూఁకటి వేళ్ళతోఁ బెఱికి
గోత్ర వధంబును జేసినట్టి యా, ప్రేఁకపుఁ
గిడుగాక ప్రజవేఁచఁ దలంచిన గోరు చుట్టువై,
కోఁకటిపోటు చందముగ రోసి జనుల్ ననుఁ
జూచి తిట్టరే. జై భా. 1. 64.
ఉ. కానఁగ రాని దుఃఖములు గాంచఁగ వయ్యెడు
మత్త బంభరీ, గానము పూను నీ సురభికాల
మదేటికి ప్రేఁక మయ్యెవే.. గంధ 1. 97

ప్రేఁగడరు అ. క్రి. (ప్రేఁగు+అడరు.) భారపడు.
క. ఎఱకలు విచ్చుచుఁ దుండము, తెఱచుచు ప్రేఁగ
డరి సొగసి త్రెళ్ళి వివశుఁడై, యఱచిన
నోడకుమని హరి, నెఱి నక్కఁగఁ ద్రోచియెత్తె
నెనయంగఁ గృపన్ భార ఉద్యో. 3. 301

ప్రేఁగడుపు వి (ప్రేఁక+కడుపు.) స్థూలోదరము,
పెద్ద కడుపు
చ... గౌరి ముందఱన్, గురువులు వాఱు ప్రేఁగ
డుపుఁ గుజ్జుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెడిన్.
వీర. 1 5

ప్రేఁగు అ క్రి. 1. తపించు
చ చెదరక నామనంబు వృషశేఖర నీయెడ నిల్చి
మన్మథ, ప్రదర పరంపరా నిహతి పాల్పడి
ప్రేఁగెడు...మనుచ. 6. 94

సీ. తడవుల నుండియుఁ దపము సేయఁగఁ బూని
మణికంధరుఁడు పాట మాని యునికి, మనవాస
ఖేదంబు వసనయింపఁగ లేక ప్రేఁగుచున్నవి
నాడు వీను లిపుడు కళా. 2, 53
గీ... దైవకృత్యంబులకును, విట్టువీఁగుట ప్రేఁగుట
వెట్టితనము దశా. 2 418
2. బాధపడు.
గీ విశ్వ మందిర యిందిర వివిధ గతుల, వారిచే
నిట్లు మదిఁగ్రాఁగి వగల ప్రేఁగి, విరహ శిఖ
నావఁ దరమె యే కరణినైన, నీ కరుణ లేక
యంచుఁ గన్నీరు నించు. లక్ష్మీవి 4. 105.
వి. భారము, బరువు.
ఉ. ఎందును నెవ్వరుం బడని యెంతయుఁ గష్టము
పాటు వచ్చినం, గొందలమంది పాండువిభు
కోడలు దవ్వుల నున్న నన్ను గో,వింద
కావుమంచుఁ బలవించుట యూఁగఁగ రాని
యప్పుఁ బో,లెందలపోయ ప్రేఁగయి చలింపక
యున్నది యెప్పుడున్ మదిన్ భార.
ఉద్యో 3 129
క. రేలుం బగలును మొగమున, ప్రేఁలుచుఁ బఱి
వాయకున్న ప్రేఁగునతో. అ,క్కాలిక మొగ
మెత్తదు. కు. సం 6 650
విశే 1. భాగము కలది, బరువైనది.
ఉ వేడుక వేల్పు దొయ్యలుల ప్రేఁగు చనుఁగవ
మీఁద మన్మథ, క్రీడల వ్రాలి నిద్రల సుఖించి
ప్రభాతములందు.. హరి ఉ. 10 291.
2 దుస్సహము
సీ. చూపఱెల్లను దన రూపంబు చూడ్కికి ప్రేఁ
గైన వత్యంత విస్మయంబుఁ బొందుచుండ .
భార. విరా 1 211

ప్రేఁగుఁదనము వి (ప్రేఁగు + తనము.) బరువు,
భారము

వ. ఒక్క యింటి మచ్చెకంటి పంచాశద్వర్ష దేశీయ పలిత పాండరంబైన వేణీశాఖరంబు గైవడ ముదుసలి చక్రవాకంబులతో నెక సక్కెంబాడు వీఁగు చన్నుల ప్రేఁగుదవంబునఁ దవ తనూవల్లి జలదరింప. భీమ. 2. 110

ప్రేఁగుప(వ)డు అ.క్రి. (ప్రేఁగు+పడు) బరువెక్కు, బఱువు కలవగు.

గీ. ఒంటిఁ బోరువుల లేఁజెమటలు నూసి ప్రేఁగు, వడిన చాడ్పున నవయవ భంగులందుఁ, దగిలి మఱపునఁ దడయు.. భార. విరా. 5. 195.

క. నీవ నిను నెఱుఁగకుండిన, నే వాక్కిఁ దెలుప వచ్చు నిట సకల లో,భావహ మగు నీ యుగ్ర పు, భావమునకుఁ జాల ప్రేఁగు వడినవి జగముల్. హరి. ఉ. 8. 153.

మ. జగతీజంబుల శాఖలెక్కి మురళీ శబ్దామృత స్యందమున్, మిగులన్ వీనులఁ ద్రావి ప్రేఁగు వడి నెమ్మిం గృష్ణు రూపంబు చి,త్తగమై యుండఁగ... భాగ. 10 పూ. 790

ప్రేఁచు = వేఁచు స. క్రి (√ప్రేఁగు.) వేఁగఁజేయు. (శ. ర)

ప్రేఁడు వి. గొల్లవాఁడు (బ. ప్రేలు)

ఉ. రేపటి పూఁట నెన్నికొని ప్రేఁడు పసింగొని పోయి మేపి తా, మాపటి పూఁట నెన్నిన క్రమంబున నీఁదగుఁ జెచ్చెనేనియుం, గోపరిపాలకుండు చెవిఁ గొమ్ము నిజ బుగఁ జూపి శుద్ధుఁడౌఁ, జేపడి ముచ్చుకొన్న యెడఁ జెచ్చెరఁ జెప్పకయున్నఁ దప్పగున్. విజ్ఞా. 2. 10

ఉ. ప్రేని తమాజుఁ డొక్కరుఁడు వీర్య సమగ్రుఁడ పోలె వచ్చి నా, పూనిన పూన్కి యంతయును బొంకగు నట్లుగఁ జేసె నేను నా. సేనయు దాడి వెట్టెద విశృంఖలతం బ్రతిపక్షువెంట మీ, రి నెఱికిన్ సహాయపడు టిప్పుత మేవిఁ గదంగుఁ డుక్కునన్. హరి. ఉ. 3. 99

గీ. ఆకట యెచ్చోట నున్నవాఁ డతని తండ్రి, వేగ యెఱిఁగింపరే లావు వెంపు గలుగు, ప్రేలు విడిపింపఁ గలయట్టి విధము తెల్లఁ, జేయఁ దగవు రారే యని కూయుటయును, హరి. పూ. 7.28

శా. ఆలాపించుచు ప్రేలు ప్రేఁతలుఁ బ్రభూతాశ్చర్యులై రందఱున్... భాగ. 10. 257.

ప్రేఁత వి. (√ప్రేయు) 1 దెబ్బ

క. ఆ సూర్యభానుఁ డీక్రియ, ప్రేసిన యప్పరిఘ దనుజవిభుఁ డధిక బలో,ల్లాసనమునఁ బుచ్చుకొని పొడి, చేసె నసురు లార్వ నతని శిరమొక ప్రేఁతన్. నిర్వ. 4. 56.

2 ప్రేయుట

క. కొండొక సేపునకుఁ దెలిసి, చండ గదా దండమున నసహ్య క్రోధో,ద్దండత బలు ప్రేయఁగ నా,తండా గద విఱుగఁ జేసెఁ దనగద ప్రేఁతన్ హరి. ఉ. 1. 129.

భోగినీ దండకము. తల్లి రాజుల్ బహు వ్యాజులే భోజులే చంచల చ్చిత్తులే మత్తులే ప్రేఁతకాయత్తులే నూతనాసక్తులే లోభ సంయుక్తులే దోష సంసిక్తులే. .

ప్రేఁపు = వేఁపు వి. (√ప్రేఁగు) ప్రేఁపుడు, వేగఁ జేయుట (శ. ర)

ప్రేఁపుడు = వేఁపుడు (శ. ర)

ప్రేటు వి. (√ప్రేయు) 1 (కత్తి మొదలగు వానితో) కొట్టుట, ప్రేయుట.

గీ. పోరి రేటును ప్రేటును బోటు నొక్క,యలవిఁ జెలఁగంగ నుభయ సైన్యముల వారు... భార. భీష్మ. 3. 225

గీ. చలము కోఖిల్ల నొండొరు సమయఁ జేయ, వేగపడి పెల్లుహొంచుచో ప్రేటుఁ బోటు, నాటు నగపాటు నొండొరు బోటుపడక, దారుణంబుగఁ బోరి రవ్వీర వరులు. భా. రా. ఆది, 2. 137.

సీ. వ్రేటున కనువైన రీతిమైఁ దమవారె నన్న
వెంబడిగ నశ్వములు మెలఁగ...కళా 3 68

2. దెబ్బ.

గీ. అలుక యంతంత కెక్కఁగ హలధరుండు, విమతుఁ బోరిగొందు విఁకొక్క వ్రేటువ్రేసి, యని తలంచుచుఁ బెను గద హస్తతలము, నంద మర్చి యుగ్రపు దృష్టి నతనిఁ జూడ వారి. ఉ 2 62.

క దగ్గఱి యేసిన చాంద్రుఁడు, ప్రగ్గక గదఁ గొనుచు వ్రేటు పరగునఁ గొన్నన్, మొగ్గరము లోన నిరువుర, యగ్గలికలు మెఱసె గదలు నాకస మంటన్ ఉ. హరి 3 61

చ. అద విని వ్రేటువడ్డ యురగాంగనయుం బలె నేయి వోయ భగ్గన దరికొన్న భీషణహుతాశన కీల యనంగ లేచి...పారి 1 82

క. నావుడు వరి ఖాళీంచెద, వీవుండుట యెటిఁగి కాదె యిది వ్రేటుగ నేఁ, గావించితిఁ జేరికిఁ దగ, లావించుక గలిగెనేని లటపటలేలా ద్వా 7 29.

ఉ పోటుల వాతఁబోవు భట పుంగవులన్ మది మెచ్చుచున్ వడిన్, వ్రేటులఁ గ్రీడసలిపి పృథివిం బడు వీరులఁ ద్రొక్కికొంచు నెచ్చోటుల నైన నగ్గలికఁ జొత్తురు నెత్తురు వట్టు సేయుచున్. భార విరా 3. 168.

వ్రేటుగొను స. క్రి (వ్రేటు+కొను.) కొట్టు.

క అమ్మెయిన వైనతేయుని, గ్రమ్మన నొక వ్రేటు గొని తగఁ దిరుగు నెడన్, నెమ్మది నవ్వుచుఁ బ్రభుఁ డొక, యమ్మునఁ దునుమాడె నతని యాయుధ వరమున్. హరి. ఉ 4 164

గీ తప్పులేకుండ నేల నెత్తమ్మిమొగడ, విసరి వక్షః ప్రదేశంబు వ్రేటుగొంటి... హరి 1 27.

వ్రేటులాడు అ. క్రి. (వ్రేటులు+ఆడు.) దెబ్బలాడు, పోరాడు.

సీ దళము దళంబుతోఁ దాఁకి యగ్గలికమై నీడఁ బోవక వ్రేటులాడు నెడలు .. భార. విరా 3 164.

సీ. ఇరుదెఱంగుల దండు తెరసి యుక్కున వ్రేటులాడుచోఁ జెలరేఁగి యడవి ద్రిమ్మరులు ... అచ్చ. రా యు. 250

వ్రేత వి గొల్లది, గోపిక

ఉ వెన్నలు దిన్న తప్పునకు వ్రేతల మెచ్చుగ నాఁడు రోటితో, నిన్నటుగట్టి త్రోచిన యనీతి దలంచియొ నేఁడు నన్ను నో, వెన్నుఁడ యిట్లు సేసెదవు ... హరి పూ 7 37

క. రా తల్లి రమ్మ తండ్రీ, వ్రేతలు గోపకులు రండు వినుఁడీ గర్త, ఖ్యాతలమున ముందుఁడుగో, వ్రాతతుతో మీరు మీకు వలసిన యెడలన్. భాగ 10 పూ 918.

మ. కినుకన్ వ్రేతలు వచ్చి కొల్లలిడియెన్ గృష్ణుండు పాల్వెన్నలం, చనినన్ ... దశా. 9 196

వ్రేఁతె వి గోపిక, గొల్లది

ద్వి మెఱపుల యెడనెడ మేఘముల్ బోలుచు, తెఱఁగున శౌరి వ్రేతెల యెడనెడను. దన మూర్తి యలర నా తరళ లోచనలు ... అ. మ. క. 2 107. పా 12 పం.

భుజంగ ప్రయాతము వ్రేవ్రేతలన్ బిల్చినం గ్రోవిఁ దేఁ జాలు ప్రోఁడా అచ్చ భా 3 55 పా.

వ్రేపల్లె(ల్లియ) వి. (వ్రే+పల్లె.) గొల్లపల్లె, ఘోషము.

మ యదువంశంబున లోక రక్షణపరుండై పుట్టి వ్రేపల్లె నున్నద బాల్యంబు నటించి . భార. ద్రో 1 97

శా. గోపాలాంగన లెంత జాలిపడిరో కోపించితో దూఱిరో, వ్రేపల్లెన్నిఁట ధర్మగేహములలో విశ్రాంత చైతన్యతై ... భాగ. 10. పూ. 1482.

మ. . కోపముతో యశోద యది యేరా కృష్ణ వ్రేపల్లెలో, నను పాత్వోన్నలు కొల్ల పెట్టి తని యన్నన్ ... దశా 9. 196.

వ్రేపాప వి. (వ్రే+పాప.) గొల్ల పిల్లడు.

దండకము. వంపు దీపించు నీ ప్రోపు వ్రేపాపలం గ్రేపుల నైన్వ రీశ్య బుగా౯ జాపి యా పద్మజుం డొక్కచో డాచినన్. పా. 3 68

వ్రేయించు స. క్రి (√వ్రేయు) 1 మూయించు, మూయునట్లు చేయు.

గీ. ... అమ్మోయి గురునకుం బరిభవంబు, సేసి యిమ్మోయి బలుకంగ చేయునదియుం, గలదె యీ రాజు సన్నిధిం గాన బలికి, తింకం బలికిన వోరు వ్రేయింతుం జముష్ఠ భా. ద్రో. 5. 365.

2. మ్రోగించు

వ. ... నారాయణు డు వులువాడు

మ. కదంకం బన్నంగ నానతిచ్చె జతుగంగ బల్ రణ క్రీడకు, న్వేడలన్ డిండిమ దుందుభుల్గుభుల వన్ వ్రేయించి ... ఉ హరి 4 212

మ. అనినన్ భోజ మహీవిభు డు ఇయ కలాపం తో గ్ర ధారధర స్తనితాభిల పటుప్రయాణ ముఖ నిస్సాణంబు వ్రేయించినన్ .. జై భా 3. 56

వ్రేయు = వేయు స. క్రి 1 కొట్టు, ప్రహరించు

క. ఈ యిరువురుం బంచినపని, సేయుదు రచె ధర్మజునకు జేకుఱని తలం, పే యది యతనిం దొడరుట, వేయేటికి జముని శిరము వ్రేయుట గాదే. భార ఉద్యో 2 122.

చ. విడిలిచియు నొగ్గిల్చియును వ్రేసియుం ద్రుంచె నతండు వ్రేల్మిడిన్ .. హరి ఉ. 10. 255.

సీ ... భూరి శిరము, పుటియలుగా రక్తపూర ముల్ గ్రక్కంగ వేమాఱు సేలతో వ్రేసి వ్రేసి ... శా. రా ము. 402.

సీ శిరములు మేనులం జేప్ప భావించి నిజాస్యముల్ వ్రేసికొంచఱచువారు ... భార స్త్రీ 2. 23

2 నఱకు, ఖండించు

క . వసియు డాసిన మృగముల నెగిచిభుజాసిన్, వ్రేసియుం జంపెను . భార. అది 4. 13.

ఉ వారలు నా సుధర్మ విభు వధ్యశిలా స్థితుంజేసి ఘోర దుర్వార కుఠార ధార నవివారణ వేయంగ నుత్సహించినన్ . విక్ర. 7 163

సీ కడి కండలుగ పీనికలర బు వ్రేయుండు గర సావ బట్టిన ఖడ్గధారం ... కాశీ 3 152

3. చంపు.

శా శిలా నిర్మిత స వ్వజంతు వన బల్మిం జేరు కొన్నట్టి శార్దూల, బొక్క జ న్నప్పగ బు నొకచో దుర్దా తమై వ్రేసి త త్కీలాలంబది మున్ను గ్రోలి యందరో ద్దీవ్య ద్భుభుజానల, జ్వాలల్ తన్నలపంగ దర్పె శితమాంసం బొంది భక్షింపంగన్. కేయూర. 3 114

4 మ్రోగించు.

ఉ దిగ్గన లేచి ప్రయాణ సంభ్రమ, శ్రీ వెల యంగ దుందుభులం వ్రేయుం డటన్నను భృత్యు లబ్ధి సంరావ విడంబి భాంకృతులు రంజిలం జేసిర ది క్కటంబులన్. ఇందుం 1 186.

5 తట్టు, చఱచు

గి అనుచు నా దొరు చెయి వ్రేసి యపహసింప, హరియుం గలకల నవ్వె . ఉ హరి 4 161

6 ఉంచు, పెట్టు.

మ. .. నిలోపమింపై చెలం, గొడియం జేవిర దమ్మి వ్రేయుటకునై యుంకించి బంకించినన్, పారి. 1 129

7 కట్టు.

చ చొరంబడి కాంచ ప్రాంతలును చుట్టియుం గత్తులు వ్రేసి నందిటం, బెరయంగం బట్టి చెక్కు గఱపించి గిరేరడ గీచి నిల్పి, కొక్కెరయగం

జూచి పందియపు టిక్కువ దిద్దుచుఁ జిక్కువేసి స్వైర మరిపో యటంచును ఖళిపెఁ పుంజులు దన్నులాడఁగన్ హంస 3 216

8 పాఁబవైచు

సీ మత్సరగ్రస్త పామరుల కీఁదలఁచిన విడువక నొక మూల వ్రేతు రసుచు ... ఘటికా 1 15

9 నాఁటు, పాఁతు

గీ కవుల పీఠంబు లావంద కావనమునఁ, జెట్టు వ్రేసిన చోట నక్షీణ పుణ్య ... కాశీ 7 9.

వ్రేఁచేఁడు వి (వ్రే + చేఁడు) గొల్లల రాజు, శ్రీకృష్ణుఁడు

గీ. జడల క్రొన్నెల మెడఁ జావ సరముఁ దొడలఁ, దొడల తోల్మైన వెలిమిడి పూఁతమించఁ, బొడమె వ్రేఁచేని ముందటఁ బొడవు చూపఁ, బొడవులందెల్లఁ బొడవైన బోటువేలుపు ఉ. హరి 2 171

వ్రేలఁజూపు స. క్రి. (వ్రేలన్ + చూపు) చూచిన వారందఱును నింతా గర్వముగా వీఁడిట్టివాఁడని వ్రేలితో నితరులకుఁ జూపు.

క అతఁడు కళింగోద్భవుఁడగు, కతమున నో వ్రేలఁ జూపఁ గనుగందక యోగ్యతమ స్వీకారమునకు, నితరుండై యుండె ముని తులేశ్వర వింతే. పాండు. 3. 17.

వ్రేలఁ జూపించుకొను = చూచిన వారందరు నితఁడిట్టివాఁడని చేతితో చూపునట్లు ప్రవర్తించు

సీ ఎన్నండు నెచ్చోట నెవ్వారిచే వ్రేలఁ జూపించు కొనక ప్రస్తుతికి నెక్కి ... కళా. 3 228.

వ్రేలఁబడు అ. క్రి (వ్రేలన్ + పడు. స్వార్థమున) వ్రేలాడు

ఉ. నాలుక బంతి వ్రేలఁబడి నంజువఁబోఁగ ... మనుచ. 5 50

సీ. కొర్ల వ్రేసిన గ్రుచ్చుకొని వ్రేలఁబడు వారు నుప్పు రొంపులఁ గ్రుక్క నురియువారు ... కవిక. 5 118.

వ్రేలాడు అ. క్రి. (వ్రేలి + ఆడు.) వ్రేలఁబడు.

గీ. చిక్కి వ్రేలాడు నంటములు చేతిగోల, కుంటునడకయు నంచూపు కూఁత వినికి, వచ్చువడఁ బెద్ద బ్రాహ్మణుఁడై మహేంద్రు, డడిగె దర్గత రవ మునన న్నమత. శేష 1. 128.

వ్రేలాడుచు అ క్రి వ్రేళ్ళ నాడించు.

క పలిన వాని ధనంబులు, జాలురు బంధువులుఁ దారు బ్రదికిన దినముల్, వేలారిచి తింద్రా తని, యోలముగని పిదప క్షితి నొదుగుదు రాజన్. భా. విరా. 4 217

వ్రేలిమి = వేలిమి వి హోమము

క నాలుగు దినాలు విప్రుజపాలు విధానాలు భోజనాలును మేలిన్, వ్రేలిమి గలుగఁగ ముదముల, వ్రేలి మిగుల నవల నాగ వ్రేలి మొనరపన్. ముకుంద. శ. 236

వ్రేలిమిడి వి (√వ్రేలు) చిటిక, త్రుటి.

గీ...భావజాస్త్రిభి హరి మహా దేవుఁడొక్క, వ్రేలిమిడిఁ బెంపునెడి కడు విరళి గొనియె కు సం. 5 5 4

సీ. హరిఁ దత్తుమే...

గీ ఎట్టివారికైన, నొరుల నొక వ్రేలిమిడిఁ దిరుల్ మరులుగొలిపి, దివియమే దేవి సీయట్ట దీము గలుగ. కు సం 6 674.

వ్రేలిమి గావించు స క్రి (వ్రేలిమి + కావించు) (అగ్నికి) ఆహుతి సేయు, కాల్చు

సీ విడిముడి పట్టులు వ్రేలిమి గావించి మల్లెసాలలు బిట్టు మండఁజేసి... అచ్చ రా. సుం 177.

వ్రేలియాడు అ క్రి. (వ్రేలి + ఆడు.) వ్రేలు, వ్రేలాడు

ఉ...శా, భాసలి వ్రేలి యాడెడు మహోఫలముల్... నైష 5. 79

వ్రేలు = వేలు అ. క్రి 1 వ్రేలాడు, అంబమానమగు.

అ విస్తృత కేశ భరము వ్రేలంగ ద్రౌపది సనియె భార సభా 2 301

గీ విపుల శాఖ నాయుధములు వ్రేలఁగట్టె ... భార. విరా. 1. 174

క. రేలుం బగలును మొగమున, వ్రేలుచుఁ బతి వాయకున్న వ్రేఁగుననో...కు సం. 5. 650

(మొగమున వ్రేలు = కనులకు కట్టినట్లుండు)

2 విడువక ఉండు.

ఉ. మాలని చేఁతనైన వినుమానిని దానములోలిఁ గొందు దు, శ్శీలతచే దురన్నము భుజింతు నబద్ధము లాడుచుందు నే, వేళల నేటి గట్టుకడ వ్రేలుచుఁ జేతులు చాఁతుఁగాసుకై, తాలిమి రెండు మూఁడు విడుతల్ గుడుతుంబురిఁ జైత్ర కాన్నముల్. జాహ్నవి 4. 116

గీ. సోఁకు మూఁకల గొంగ మెచ్చు గనుదాళి, బొట్టు మూసికతోఁ గూర్చి పొసఁగవలుత, వ్రాడు గట్టక సొగసెల్లఁ దటిమి యొడల, వ్రేలు వలరాచ బలు బూచి వీడఁగలదె. నీలా 1. 103

3. మునుఁగు

వ...భీమ మండలంబు దర్శింపుదము, సప్త గోదావరంబున నాడుదము, వృద్ధ గంగాజలంబుల వ్రేలుదము, తుల్యభాగాతోయంబుల మునుఁగుదము.. భీమ 6. 106

(శ ర. పా 'జలంబులఁ దేలుదము' ముద్రి పా)

వి. జొ 1. అంగుళి

(బ • వ్రేళులు, వ్రేళ్లు, వ్రేలులు, వ్రేళ్లులు)

గీ కుడుము నెడ వాని పెనువ్రేలు కూటిలోన, దునిసి పడియున్న వ్రేల్ పుచ్చి తోయజాతు... భార. ఆది 7. 256

ఉ. డపిఎ జనించె వ్రేళుల పుటంబులు పొక్కఁ దొడంగె. .భార. విరా 1 148.

గీ...వేణువుపై వ్రేళ్లు మార్చి మార్చి, మరుబు కొలిపితె.. ఆము. 5. 67

సీ. వ్రేళ్లులు గఱవంగ వెర వల్వరించిరో నోరఁ జేతులు గ్రుక్కి నొల్లునాఁడ...నిర్వ 1 40.

సి. మేనమే నాత్మజా మానినీ రత్నంబుఁ గేలి కురంగంబు గేలి వ్రేల . భీమ. 1. 79.

గీ. వ్రేళ్ళ మహనీయ రత్న ముద్రికలు దాల్చి, పచ్చల కడెంబులును సరపణులు బూని ... కవిజ. 3 11.

2. అంగుళము, అంగుళ ప్రమాణము.

గీ. పసి గాండివి కురుసేన నెగువ నతని, వారువెఱవక భీష్మునిఁ జేరి యొడల, వ్రేలెఁ డెడ లేని యట్లుగ వివిధ భంగి, నిష్ఠురాస్త్ర శస్త్రములని నించి రథిప భార. భీష్మ. 3 411.

క. ఇనుమున నేఁబది పలములు, నెనిమిది వ్రేళ్ళా యితముగ నేర్పడ గుండై, నునుపై యుండఁగఁ జేసిన, మనమున నిది ముద్దునకుఁ బ్రమాణం బయ్యె విజ్ఞా 3 118

వ్రేళ్ళుకఱచు = తమ తప్పు నొప్పుకొనుటను సూచించు

సీ సాహసంబులు మాని సంత్రాసములు బూని పఱచు వారును వ్రేళ్ళు గఱచువారు ... వరాహ 3. 47

వ్రేలు మడచి చెప్పు = లెక్కించి చెప్పు.

క...రాజ్యం బెవిధిఁ గ్రమ్మఱు నావెర, వీవెరవని వ్రేలు మడిగి యేరపడఁ జెపుమా. ఆము 3 44.

వ్రేళ్ళ సందులను జాఱెడువారలు = సులభముగా మోసపోవువారు, తెలివి తక్కువ వారు.

ఉ. ఏల బజాటి అంతులివి యెవ్వరు మెత్తురు నోరి లోపలన్, వ్రేలిడి నప్పుడున్ గఱవ నేరఁడు నీ సుతుఁ డడ్డపాపగాఁ, డేఁ లితాఁగి నీ వనక యేరిక నందురె యాయెఁబోమ్ము చాల్చాలును వ్రేళ్ళ సందులను జాఱెడు వారలు లే రిలెవ్వరున్ సారంగ 3 58

వ్రేలుకాడు అ క్రి. (వ్రేలుక + ఆడు) వ్రేలాడు. (శ. ర)

వ్రేల్చు(లుచు) = వేలుచు స క్రి. 1. హోమము చేయు

క. మనుజులలో నెవ్వఁడు దగ, దనవాఁడను వాఁడు దుష్ట ధరణీశునకున్, దనకై వ్రేలిమి వ్రేల్చెడు, జనుని తనువుగాల్చు వాయు సఖుఁడ దయుండై ... భర్తృ 1. 47.

మ. ... సముద్రగ జ్వాల మౌవహ్ని దుర్భరంబై వ్రేల్చెడి హోతనైన సహింపం గాల్పఁ గాదే ... మల్ల భూ 1 47

2. దహించు, కాలుచు

వ. కుసుమ శరు శరీర భసిత చూర్ణంబు శరీరంబునం దాల్చి నా మేను విభావసు నందు వ్రేల్చెద హర 3. 93.

3. వ్రేలఁజేయు

ఉ వెన్నెల రాకకై మొగము వ్రేల్చు చకోరము భంగి జారుఁ డో, కన్నులఁ గల్గు నిద్ర కడ కన్నులఁ గూర్పక యెప్పుడెప్పు వచ్చునన్నను డాయునం చెదురు చూచు .. వేం పంచ. 1 257.

వ్రేలుచెవి వి (వ్రేలు+చెవి.) చెవియొక్క వ్రేలాడు భాగము, తమ్మె.

శా. భామాయోజిత కుండలాభరణముల్ భామావలంబంబులై, భూమీ వల్లభ మూను వ్రేలు చెవులం బొల్పారె ... నైష. 6. 54.

వ్రేలుడు విశ. (√వ్రేలు.) వ్రేలాడునది, లంబమానము.

సీ కరము వ్రేలుడులైన కర్ణపాశంబులఁ దోరంపు బోఁగులు దొడిగినారు ... నైష. 7 63.

గీ. .. వ్రేలు డగు బొజ్జగల బూరిగాలి వాని . ఆము 6 19

వ్రేలుఁగొ(ల్గొ)మ్మ వి (వ్రేలు+కొమ్మ.) వ్రేలాడు కొమ్మ, లంబమాన శాఖ.

సీ. తప వ్రేలుఁ గొమ్మలు మునులకుఁ గల్పిత పర్ణశాలా కలాపములు గాఁగ కాళ. 3.198.

గీ. చింత వ్రేల్గొమ్మ వంచుక సిగనుగట్టి, విడిచి యుఱికితి నయగారు మిడిసి కూయ ... హంస. 3. 144.

వ్రేల్మి=**వ్రేలిమి** వి. 1 హోమము

సీ నాల్గు కన్నుల వేల్పునకు వ్రేల్మి లెన్నేని జేసి మేలేమియు జెందకున్న ... అచ్చ రా. బాల. 54.

2. యజ్ఞము, జన్నము

గీ అనుచు సనిచిన ప్రేముడి వాడ వచటు, గదలి వదలని వేడ్కలఁ బొదలివార, లరిగిరిమ్మల కిమ్మల నంతబంతి, తేర్ల దొర వ్రేల్మి నెఱిఁగడ తేర్చియున్న. అచ్చ. రా బాల. 73.

చ అన విని మేఘనాదుఁడను వట్టిదయేని మహోత్మ వైరితో, నని యొనరింపఁగా వఱసినప్పుడు వ్రేల్మి యొనర్చి హోమవహ్నిని జనియించు దివ్యరథ మెక్కినచో నమరత్వ మొందనిమ్మ.. ఉ రా 5. 17.

వ్రేలుమి(ల్మి)డి (వ్రేలు+మిడుకు) (వ్యుత్పత్తివర్ణలోపాదులు) చిటిక, త్రుటికాలము

గీ. కెరలి నెత్తురు గ్రాలుచుఁ గేళి సలిపి, వ్రేలుమిడి నబ్బలము నెల్ల నేలఁ గలిపె ... మార్క 6. 106

ద్వి కడఁగి శ్వేతునకట్టు కాలుని వ్రేలు, మిడిలోనఁ జంపు చెన్నొదియవలలీల .. పండితా. వాద. 225.

చ. విజయుఁడు వారినెల్ల నొక వ్రేల్మిడిఁ ద్రుంచియు భీష్మసాయక, వ్రజము నతంచియున్ ... భార. విరా. 5. 174.

చ. ... ప, కొలఁదులఁ బోకకట్లు దలకొన్న హుతాశనుఁ డంతలోనఁ బూవిలుతునిఁ జుట్టుముట్టుకొని వ్రేల్మిడిలో నొనరించె నీఱుగన్. హరి ఉ 6. 65

క వడి మృగరూపముఁ గైకొని, చెడిపాఱెడు యజ్ఞపురుషు శిరముఁ దెగన్ వ్రేల్మిడిలోన నేసి చంపెను, గడు వీరుఁడు వీరభద్ర గణనాథుఁ డజా. శివ సా 313, ఆం. భా. 8 30.

వ్రేల్మిబొట్టు వి (వ్రేల్మి+బొట్టు) అగ్నిహోత్ర భస్మముచే నొసట ధరియించు బొట్టు.

సీ. గీ. వ్రేలుసిక దూలు దర్భ పవిత్ర మొప్పఁ, బట్టె వర్ధనము వ్రేల్మిబొట్టు దనర, నల్లనల్లన బలియున్న యాగశాలఁ, జేర జనుదెంచెఁ గపటపుఁ జిన్నివడుగు. పద్మ 7. 167

వ్రేవంకనామము వి (వ్రే+వంక+నామము.) గొల్లలు పెట్టుకొను వంకర నామము.

ద్వి తలిరుఁ బోఁడుల మానధనములఁ దివియు, నలినాస్త్రచోరు కన్నపుఁ గత్తి యనఁగ, యామినీ పతిదాల్చునట్టి వ్రేవంక, నామమో యనఁ దోఁచె నలివారి యపుడు. అ. మ శ. 3. 144 పా. 8 పం

వ్రేవాడ వి (వ్రే+వాడ) గొల్లపల్లి.

ద్వి వేయేల వ్రేవాడ వెన్న ముచ్చిలఁగ ... బస వు. 6. 880 పం.

వ్రై

వ్రైహేయము సం విశ (అ. ఈ. అ) 1 వరిపంటకుఁ దగినది 2 వరిపైరు పెట్టినది, వరి చల్లిన క్షేత్రము

వి అ న వరిపొలము, వరి పండుటకుఁ దగిన పొలము.